İMÂM HÂFIZ EBÛ DAVUD

SÜNEN-İ EBÎ DAVUD

VE TERCEMESİ

TERCEME

İBRAHİM KOÇAŞLI

4

ERKAM YAYINLARI

37. HADLER BÖLÜMÜ

Had sözükte "Mani olmak" demektir. İki şeyi birbirine karışmaktan men eden mania da haddir. Haddin çoğulu "hudûd"tur.

İslam Hukuk terimi olarak "had" Allah hakkı olarak yerine getirilmesi gerekli bulunan sınırlı ve belli cezadır. Bu cezalar, zararı tüm insanlığa dokunan bir takım kötü iş ve eylemlerden insanları menettiği için "had" adını almışlardır.

Tariften de anlaşıldığı gibi "had", Allah hakkı olarak öngörülen bir cezadır. Yani âmme menfaati ile alâkalıdır. Onun için, bu cezaların uygulanmasında af sözkonusu olmadığı gibi, mağdurun şikâyette bulunması da her zaman gerekli değildir.

Had cezasının uygulandığı suçlar: Zina, sarhoşluk veren içki kullanmak, hırsızlık, yol kesmek, dinden dönmek, İslâm ahkâmı ile hükmeden yönetime baş kaldırmak ve kazf (namuslu bir kadına zina isnadında bulunmak)tır. Bu suçları işleyenlere verilecek cezaların türü ve miktarı bizzat şarî (yani din koyucu olan Allah c.c) tarafından tesbit edilmiştir.

İslam ceza hukukunda hadlerden başka iki türlü ceza daha vardır, bunlar:

A) Kısas ve diyet: Cana veya bedene yönelik cinayetlere (öldürme veya yaralama) verilecek dünyalık ceza;

Kısas: Öldüren veya bir uzva zarar veren şahsı, verdiği zararın aynısı ile cezalandırmaktır. Meselâ, öldürücü bir aletle suçsuz birisini amden (kasden) öldüren kişiye kısas olarak ölüm cezası verilir.

Diyet: Kasdi olmayan öldürmelerde veya kasdi olduğu halde maktulün yakınlarının kısastan vazgeçmeleri durumunda ya da yaralamalarda, kısas için denkliği sağlamanın mümkün olmadığı hallerde cani tarafından maktulün yakınlarına veya mağdura ödenen malî tazminattır.

Keffâret ise, bazı öldürme suçlarında öldürenin köle azad etme ve oruç tutmak gibi fiillerle eda ettiği ibadet cinsiden cezalardır.

B) Tâzîr cezası: Tazir, tedib etmek, yola getirmek demektir. Istılahta ise dinin yasakladığı ama karşılığında ceza belirlemeyip, devlet yetkilisinin takdirine bıraktığı cezadır. Ta'zir cezası kırbaçlama, hapis, sözlü ihtar ve tenbih (uyarı) şekillerinde verilir.[1][1]

1. Dinden Çıkan Kişi (Mürted) Hakkındaki Hüküm

4351... İkrime (r.a)'den rivayet edildiğine göre:
Hz. Ali (r.a) dinden çıkan bir takım insanları ateşte yaktı. Bu (haber) Abdullah b. Abbas'a ulaştığında Abdullah (r.a) şöyle dedi:
(Ben olsaydım) Onları ateşte yakmazdım. Çünkü Rasûlullah (s.a) "Allah'ın azabı ile cezalandırmayınız" buyurdu. Ama, Rasûlullah'ın sözü sebebiyle onları öldürürdüm. Çünkü Rasûlullah (s.a) "Kim dinini değiştirirse onu hemen öldürünüz" buyurdu.
Bu sözler Hz. Ali'ye ulaşınca; "Vah îbn Abbas!" dedi.[2][2]

Açıklama

Hadisten Hz. Ali (r.a)'nın dinden dönen bazı insanlan ateşte yaktığını öğreniyoruz. Ateşte yakılanlar, Hz. Ali'nin Allah olduğunu söyleyen insanlardır. Bunlar Abdullah b. Se-be'nin saptırdığı kişilerdir.
Metinde görüldüğü üzere Hz. Ali (k.v), İbn Abbas (r.a)'ın kendisinin mürtedleri yaktığını duyunca tenkid edip "ben olsaydım onları öldürürdüm" dediğini ve bu konuda Hz. Peygamberin bir hadisini rivayet ettiğini duyunca; "Vah İbn Abbas!" demiştir. Bazı nüshalarda bu "Vah İbn Ab-bas'm annesi!" şeklindedir. Hz. Ali'nin bu sözü İbn Abbas'ın söylediği şeyi doğru bulmadığı için ona bir merhamet eseri olarak söylemiş olması muhtemel olduğu gibi, onu haklı bularak övmek maksadı ile söylemiş olması da muhtemeldir. Çünkü bu söz, hem bir şey beğenilmediğinde, söyleyenin hatasından dolayı duyulan üzüntüyü ifade için, hem de sözü doğru bulup söyleyeni övmek için kullanılır. Birinci ihtimale göre, Hz. Ali, İbn Abbas'ın haber verdiği hadisi kendisinin de bildiğini ondaki nehyin tenzihi olduğunu, İbn Abbas'ın ise zahirine hamledip tahrime delâlet saydığını belirtmek istemiştir. İkinci ihtimale göre ise, îbn Abbas kendisinin bilmediği ya da unuttuğu bir hadisi haber verdiği için beğenmiş ve onu övmek için bu ifâdeyi kullanmıştır. Aliyyü'1-Kari ulemanın çoğunluğunun bu sözün medh için söylendiği görüşünde olduklarını, Şerhus-Sün-ne'deki: "Bu Ali'ye ulaştı. O da; İbn Abbas doğru söyledi, dedi" şeklindeki rivayetin de bunu teyid ettiğini söyler. Hattabi de: "Bu söz İbn Abbas için duadır. Onu medh ve sözünü beğenmedir" der. Hadis-i şeriften iki hüküm çıkmaktadır. Bunlar:
I- İnsanlar ne suç işlerlerse işlesinler yakılarak cezalandırılmazlar. Çünkü ateşle ceza metinde de görüdüğü gibi "Allah'a ait bir cezalandırma" şeklidir.

Nitekim Buhari bu hadisi, "Allah'ın azabı ile cezalandırılmaz" adını taşıyan bab içerisinde vermiştir. Aynı babda, Buhari'nin Ebû Hureyre'den rivayet ettiği bir başka hadis de şu şekildedir: "Rasûlullah bizi bir grup içinde gönderip falan ve falanı bulursanız ateşte yakınız, buyurdu. Tam biz çıkmak istediğimizde, ben size falanı ve falanı bulursanız ateşte yakmanızı emretmiştim. Ama ateşte ancak Allah cezalandırır. Eğer onları bulursanız, Öldürünüz, buyurdu."

II- İslam dininden çıkan birisi Öldürülür. Dinden çıkmaya îrtidâd, dinden çıkan kişiye de mürted denilir. Kur'an-i Kerim'de İslamdan çıkan kişiye verilecek uhrevî ceza sözkonusu edilmiştir Bir ayet-i kerimede cenab-ı Hak meâlen şöyle buyurmaktadır: "İçinizden kim dininden döner ve kafir olarak ölürse, işte onların yaptıkları dünyada ve âhiret-te boşa gider. Bunlar cehennemliktirler ve orada kalıcıdırlar." (el-Bakara, 218)

Mürted1 in dünyevi cezasının ölüm olduğu, hadisler ve İslam ulemasının icmaı ile tesbit edilmiştir. Bu babtaki hadisler, dinden dönene verilecek cezayı net bir şekilde ortaya koyuyor. İslam müctehidleri, İslam dininden çıkan bir erkeğin öldürülmesi konusunda fikir birliğine varmışlardır. Ancak aynı cezanın İslamdan çıkan kadına da uygulanıp uygulanmayacağı tartışmalıdır. Hanefilere göre, bu durumdaki bir kadın öldürülmez. Çünkü fahr-i kâinat efendimiz, bir hadisinde, savaş esnasında kadınları öldürmeyi men etmiştir. Cumhura göre ise İslam'dan çıkan kadınlar da öldürülür. Bunlar Muâz b. Cebel (r.a) Yemen'e gönderilirken, Rasûlul-lah'ın kendisine söylediği şu sözlere dayanırlar: "Hangi erkek İslamdan çıkarsa onu İslama davet et. Dönerse ne ala, aksi halde boynunu vur. Hangi kadın da İslamdan çıkarsa onu tekrar davet et. Dönerse ne ala, aksi halde boynunu vur."

Cumhur, Hanef ilerin dayandıkları hadisteki yasaklamayı, İslam'dan dönen değil de aslen kâfir olan kadının öldürülmemesine hamletmişlerdir.

Yukarıda naklettiğimiz Muaz hadisinden de anlaşılacağı üzere, mürted öldürülmeden önce tekrar dine davet edilir. Mürtede karşı uygulanacak esaslar şunlardır:

1- İrtidad bir şüphe neticesi olmuşsa, mürteddin bu şüphesi izâle edilir, gerçek anlatılır.

2- Tekrar İslama dönmesi teklif edilir. Bazı alimlere göre, mürtedde düşünme fırsatı verilir. Düşünme müddeti konusunda üç gün ile bir yıl arasında değişen rivayetler vardır. Mürted bundan sonra yine İslama girmezse öldürülür. Dinden dönen şahıs bir yabancı ülkeye kaçar ve oraya

sığınırsa malı ve ailesi konusunda özel hükümler vardır. Konu fıkıh kitaplarının ilgili bölümlerindedir.[3][3]

4352... Abdullah (b. Mes'ud) (r.a) şöyle demiştir :
Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Allah'tan başka ilah olmadığına, benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şehadet eden müslünıan bir kişinin kanı ancak üç şeyden birisi ile helal olur; Zina eden Seyyib, cana karşı can ve dinini terkedip cemaatten ayrılan."[4][4]

Açıklama

Bu hadisteki "Üç şeyden biri" cümlesi İbn Mace'nin rivayetinde "üç kişiden birisi..." şeklinde varid olmuştur. Buhari ve Müslim'in rivayetleri ise aynen buradaki gibidir.
Hadis-i şerifte ancak şu üç gruptan birisine giren bir müslümanın öldürülebileceği, bunların dışındakilerin kanlarının helal olmadığı bildirilmektedir.
1- Zina eden Seyyib: Seyyib sözlükte "dul" demektir. Bu hadiste sahih bir nikahla evlenip bir kerre bile olsa karı koca ilişkisi yaşamış olan erkek veya kadındır. Bu durumdaki erkeğe "muhsan" kadına muhsana" denir. Bu durumda olan bir erkek veya kadın ister evlilikleri devam etsin ister ayrılmış olsunlar veya taraflardan birisi ölmüş olsun zina ederse resmedilerek öldürülür. Recm cezasının uygulanması için zina eden kişinin o esnada evli bulunması şart değildir. Dul bile olsa recm uygulanır. Hiç evlenmemiş olan kadın ve erkeğe ise zina etmeleri halinde yüz sopa vurulur. 23. babda bu konu geniş bir şekilde gelecektir.
2- Cana karşı can: Bir başkasını amden (kasden) ve öldürücü bir aletle öldüren kişi, maktulün yakınlarının kısas talebi durumunda öldürülür.
Hanefilere göre; hür bir müslüman, hür bir müslümana karşı kısas edildiği gibi zimmi (gayr-i müslim tebea) ya ve köleye karşı da kısasen öldürülür. Yani bir köleyi veya zimmiyi öldüren hür bir müslüman öldürülür. İmam malik, Şafii, Ahmed ve Leys'in de içinde bulunduğu Cumhura göre ise, hür bir müslüman köleye veya zimmiye karşı öldürülmez. Bu hadisin mutlak oluşu Hanefilerin görüşüne delildir.
3- Dini terkedip cemaatten ayrılan kişi: Yani İslamdan çıkıp İslam toplumundan ayrılan mürted; hadisin üzerinde durduğumuz konu ile ilgisi

bu bölümüdür. İmam Nevevi bu hükmün, tüm mürtedlere şamil olduğunu söyler.
Bazı alimler: "Cemaatten ayrılan" ifadesinden hareketle, hükmün bid'at ve isyanla cemaatten ayrılan herkese şamil olduğunu, Haricilerin (İslâmî ahkâm ile hükmeden İslâm Devleti yöneticilerine karşı başkaldıranların) da buna girdiğini söylerler.
Hadis-i şerif, müslümanlardan kanı helal olanları bu üç gruba hasretmiştir. Ancak alimler daha başka delillere de dayanarak bu sayıyı arttırmışlardır. Mesela İmam Şafii'ye göre namaz kılmayan birisi tevbe etmezse öldürülür. İmam-ı Azam'a göre ise öldürülmez. Şafii ulemasından Müzenî ve İmamü'l-Harameyn de İmam-ı Azam'in görüşündedirler. Ayrıca bazı alimlere göre sihirbaz, bazılarına göre alenen silah çekip saldıran kişi (sâil) de öldürülür. Hz. Peygamber (s.a)'e küfredenin öldürüleceği de ittifakla sabittir.
Bazı alimler bu sayılanlarla birlikte kanı helal olanları ona çıkarmaktadırlar. Ancak bunları hadisin üçüncü fıkrası altında toplamak mümkündür.[5][5]

4353... Aişe (radiyallahü anha'dan; rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muham-med'in Allah'ın Rasulü olduğuna şehadet eden müslüman birisinin kanı helal olmaz. Ancak şu üç husustan birisi dolayısıyla olması müstesna:
1) İhsandan sonra zina eden adam; o recmedilir,
2) Allah'a ve Ra-sulüne karşı savaşa çıkan adam; o, öldürülür veya salbedilir ya da ülkeden sürgün edilir.
3) Bir insanı öldüren; o da öldürdüğü kişiye karşılık öldürülür."[6][6]

Açıklama

Bu hadis, önceki hadisten bir iki noktada ayrılmaktadır. Bu noktalara bir göz atmak istiyoruz:
1- Önceki hadiste kanı helal olanlar arasında sayılan zinâkâr "Seyyib" kelimesi ile vasfedilmişti. Bu hadise ise; "İhsandan sonra" denilmiştir.
İhsan; sözlükte korumak muhafaza altına almak demektir. Terim olarak da erkek veya kadının sahih bir nikahla evlenip karı koca ilişkisinde bulunmaları halinde aldıkları vasıftır. Bu durumda olan bir erkeğe zinadan korunduğu için "ımıhsan" kadına da "muhsana" denilir. Önceki hadisin izahında seyyib konusunda söylediğimiz gibi; ihsan konusunda da evliliğin

devamı şart değildir. Herhangi bir sebeple evlilik son bulmuş da olsa kadın ve erkeğin ihsan hali devam etmektedir.
Bu hadiste öncekinden farklı olarak öldürülebilecek kişilere verilecek cezalar da beyan edilmiştir. Buna göre ihsandan sonra zina eden kişi recmedilir. Recm; zina suçuna has bir cezadır. Zinakâr taşlanarak öldürülür.
2- Önceki hadiste kanı helal olanlar içerisinde sayılan bir grup, İslam-dan çıkıp cemaatten ayrılanlardır. Bu hadiste ise, mürted yer almamış, onun yerine Allah'a ve Rasulüne savaş açan zikredilmiştir.
AIiyyü'1-Kari'nin bildirildiğine göre,ondan maksat, yol kesiciler ve İslam devletine karşı isyan edenlerdir. Bu zümreden olanlara verilecek ceza işlediği suçun ölçüsüne göre farklılık gösterir. Eğer birisini öldürür ama malını almazsa kılıçla kafası kesilerek öldürülür. Hem adam öldürmüş hem de mal almışsa salb edilir ve ölünceye kadar mızraklamr. Salb'in şekli şudur: T şeklinde bir ağaç hazırlanır. Suçlunun elleri T'nin üst tarfına ayaklan da dikine olan kısmına bağlanır. Bu şekilde asılan şahıs daha önce öldürülmemişse asıldıktan sonra karnı veya sol memesi, ölünceye kadar mızrakla yarılır ve üç gün bu şekilde kalır.
İmam-ı Azam'a göre; hem adam öldüren hem de mal alan yol kesiciye verilecek cezada devlet başkanı muhayyerdir. Dilerse bunların önce el ve ayaklarını keser sonra da öldürür veya salbeder. Dilerse sadece öldürür veya salbeder. Yol kesen eşkiya cana dokunmamış sadece mal almışsa sağ eli ve sol ayağı mafsaldan kesilir.
Yol kesen eşkiya mala ve cana dokunmamış, sadece yolcuları korkutmuş ise onun cezası da sürgündür. Devlet başkanı sürgün yerine dayak atabilir. Sürgünden maksadın hapsetmek olduğunu söyleyen alimler de vardır.
Hz. Peygamber (s.a)'in Allah'a ve Rasulüne savaş açanlar için verileceğini bildirdiği bu cezalar Rur'an'ı Kerim'deki şu âyette de aynen ifade edilmektedir:
"Allah (Teâla) ve onun Rasulü ile muharebe eden, yeryüzünde fesada koşan (yol kesicilikte bulunanların cezaları ancak öldürülmeleri veya salbedilme (asılma) leri veya çaprazlamasına olmak üzere elleri ile ayaklarının kesilmesi veya yeryüzünden sürülmeleridir. Bu ceza, onlar için dünyada bir rüsvaylıktır, onlar için ahirette ise büyük bir azab vardır. Ancak onlar kendilerini ele geçirmenizden önce tevbe ederlerse müstesna. Bilin ki Allah bağışlayıcıdır, merhamet sahibidir." (Mâide, 33)

Yol kesicilik, Allah'ın kullarına karşı büyük bir tecavüz olduğu için bu, Allah'a ve Rasulüne karşı savaş kabul edilmiştir.
Bu izahımız, yol kesiciye verilecek cezalar arasındaki atıf edatı olan; "ev=veya" nın tenvi için olduğu görüşüne göredir. Aralarında bazı küçük ayrılıklar olmakla birlikte; Hanefiler, İmam Şafii, Katade ve Evzaî bu görüştedirler. Bu, İbn Abbas'tan da rivayet edilmiştir.
İmam Malik'e göre; "ev=veya" edatı tahyir (muhayyerlik bildirmek) içindir. Devlet başkam yol kesiciye verilecek cezada öldürme, salbetme ve sürgün arasında muhayyerdir. Bu cezalardan dilediğini verir. Ebu Sevide aynı görüştedir.
Hadiste kanı helal görülen üçüncü grup da teammüden adam öldürenlerdir. Bu önceki hadiste de geçmişti.[7][7]

4354... Ebu Mûsâ (r.a), şöyle demiştir:
Yanımda Eş'arilerden iki adamla birlikte Rasulullah (s.a)'a geldim. Adamlardan birisi sağımda birisi solumda idi. Her ikisi de Rasulullah'tan görev istediler. Rasulullah susmakta idi.[8][8] Bunun üzerine:
" Ne diyorsun ya Ebu Musa? veya: Ya Abdullah b. Kays?" dedi.[9][9]
Seni hak (din) ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, gönüllerindekini bana söylemediler ve onların görev isteyeceklerinin farkına dahi varmadım, dedim. Sanki ben şu anda Rasulullah'm dudağı altında misvakinin yükseldiğini görür gibiyim.
Rasulullah (s.a):
"Biz işimize asla onu isteyeni tayin etmeyeceğiz - veya onu isteyeni tayin etmeyiz[10][10] - ama, ey Ebu Musa - yada Abdullah b. Kays- sen git" buyurdu ve onu Yemen'e gönderdi. Sonra peşinden Muaz b. Cebel (r.a)'i de gönderdi.Râvi der ki:
Muaz, Ebu Musa'nın yanına varınca Ebu Musa, "in" (buyur) dedi ve onun için bir minder serdi. Muaz, Ebu Musa'nın yanında bağlı bir adam gördü ve:
Bu ne? dedi Ebu Musa:
Bu yahidi idi, müslüman oldu, sonra tekrar dinine; kötü dinine döndü, dedi.
Muaz:
O öldürülmedikçe oturmam. Bu, Allah'ın ve Rasulünün hükmüdür, dedi.
Ebu Musa:

Otur, evet, dedi. Muaz üç kere:
O Öldürülünceye kadar oturmam. Bu Allah'ın ve Rasulünün hükmüdür, dedi.
Bunun üzerine Ebû Musa emretti ve adam öldürüldü. Sonra bu iki sahabe gece namazını tartıştılar.
Muaz: "Ben uyurum da, namaz da kılarım; veya: namaz da kılarım uyurum da.[11][11] Namazımda umduğumu (sevabı) uykum halinde de umanm" dedi.[12][12]

4355... Ebû Mûsâ (r.a) şöyle demiştir:
"Ben Yemen'de iken Muaz yanıma geldi. Yahudi olan bir adam müs-lüman olmuş, sonra tekrar İslamdan çıkmıştı. Muaz gelince;
"O öldürülmedikçe hayvanımdan inmem" dedi. Bunun üzerine adam öldürüldü.
Râviler (Talha b. Yahya ve Büreyd b. Abdullah b. Ebi Bürde) den birisi: "Adam daha önce tevbeye davet edilmişti" dedi.[13][13]

4356... Eş- Şeybânî (Ebû îshak, Süleyman b. Feyrûz) Ebû Bürde'den yukarıdaki kıssayı rivayet etti.Ravî dedi ki:
"Ebû Musa (r.a)'ya İslamdan çıkan bir adam getirildi. Ebu Musa adamı yirmi gece veya ona yakın bir müddet (İslam'a) davet etti. Sonra Muaz geldi, o da (İslama) davet etti. Ama adam kabul etmedi. Bunun üzerine boynu vuruldu. (Muaz boynunu vurdurdu)."
Ebû Davûd der ki:
"Bu hadisi Ebu Bürde'den Abdülmelik b. Umeyr de rivayet etti, ama tevbeye davet meselesini zikretmedi. Ayrıca İbn Fuzayl Şeybani'den, o, Said b. Ebi Bürde'den o da babası vasıtasıyla Ebû Musa'dan rivayet etti, ama tevbeye da'veti anmadı."[14][14]

4357... Bize Mes'ûdî (Abdurrahman b. Abdullah b. Utbe b. Abdullah b. Mes'ud) Kasım (İbn Abdurrahman b. Abdullah b. Mesûd)dan bu kıssayı haber verip şöyle dedi:
"Onun boynu vuruluncaya kadar Muaz hayvanından inmedi ve onu tevbeye de davet etmedi."[15][15]

Açıklama

Bu dört rivayet aynı hadisenin birbirinden farklı olan nakilleridir. Onun için hepsinin izahını birlikte ele aldık. Rivayetler arasındaki fark dinden dönen yahudi asıllı şahsın tevbeye davet edilip edilmediği konusundaki ihtilaftır.
Hz. Peygamber (s.a), Ebû Musa el-Eş'ârî ile Muaz İbn Cebel'i Yemen'deki iki vilayete vali olarak göndermişti. Bu iki zat zaman zaman birbirlerini ziyaret ederlerdi. Metinden anlaşıldığına göre Ebû Musa'nın Yemen'e gidişi Muaz'ın gidişinden önce olmuştu. Kıssa'da anlatılan Ebû
Mûsâ ile Muaz (r.anhuma)'ın karşılaşmalarının Hz. Muaz'ın ilk gidişinde mi yoksa bilahere aralarında geçen ziyaretleşmelerden birisi esnasında mı olduğu konusunda bir açıklık yoktur.
Hz. Muaz Ebu, Musa (r.a)'nın yanına vardığında, Ebu Musa onun al-tma: "visâde = yastık" atmıştır. Bu, arapların bir adeti idi. Fazla ikram etmek istedikleri şahısların altına yastık verirlerdi. Bazı alimler burada vi-sade'nin sergi, minder manasında kullanıldığını söylerler. Nevevi bunu reddederek visade'nin yastık olduğunu, buna sergi denildiğini hiç bir kitapta görmediğini söyler. Ancak biz türkçeye uygun olması için "minder" diye terceme ettik.
Cabir (r.a), Ebû Musa'nın yanında bağlı bir adam görünce hayret etmiş ve onun kim olduğunu sormuştur. Taberanî'nin rivayetine göre Cabir (r.a) şöyle demiştir: "Kardeşim, sen insanlara işkence etmek için mi gönderil-din? Biz ancak onlara dini Öğretmek, faydalı şeyler öğretmek için gönderildik" demiş, onun müslümanlıktan çıkan bîr mürted olduğunu öğrenince ateşte yakılmasını istemiş ve yahudi ateşe atılarak yakılmıştır. Ancak bu rivayete göre yahudinin öldürüldükten sonra yakılmış olduğunu söylemek gerekir. Çünkü hadisin bir çok rivayetinde onun Öldürüldüğü ya da boynunun vurulduğu söylenmektedir. Ebu Davud'un rivayetinin yanı sıra Buhari ve Müslim'de de adamın öldürüldüğü ifade edilmiştir. Ayrıca bir suçluyu yakarak cezalandırmak Allah'a ait bir şeydir. Müslümanlar bundan men edilmişlerdir. O halde rivayetlerin arasını te'lif için Taberanî'nin rivayetindeki yakılma olayını öldürüldükten sonra yakılma şeklinde değerlendirmek gerekir.
Üzerinde durulması gereken diğer önemli bir konu da, irtidad eden şahsa öldürülmeden önce İslamî telkin ve tevbeye davetin yapılıp yapılmadığıdır. Hadisin bazı rivayetlerinde bu konuya hiç temas edilmemişken bazılarında

tevbeye davet edildiği, hatta birisinde bu davetin yirmi gün kadar sürdüğü bazılarında ise davet edilmediği söylenmektedir. Ancak tevbeye davet edilmiş olduğuna işaret eden haberler vakıaya daha uygundur. Ebu Musa'nın mürteddi hemen öldürmeyip bağlı tutması, onun tekrar İslama dönme umudunu koruduğunu gösterir. Nitekim Hz. Ömer (r.a) Mürted konusunda yazdığı bir mektupta: "Onu üç gün hapsediniz, her gün çörek yediriniz. Umulur ki o tevbe eder de Allah tevbesini kabul eder" demiştir. Sahabeden hiç bir kimse bu mektubu inkâr etmemiştir. Dolayısıyla bu, sahabenin icmaı hükmündedir. Mürtedde tevbe teklifini lüzumlu gören alimler ayrıca;
"Eğer tevbe ederler, namaz kılarlar ve zekât verirlerse serbest bırakınız." (Tevbe 9/5) ayetini de delilleri arasına alırlar.
Babın ilk hadisini izah ederken de söylediğimiz gibi, ulemânın cumhuruna göre mürted öldürülmeden önce tereddüdü izale edilir ve tevbeye davet edilir. Ancak tevbe için verilecek mühletin süresi ve tevbe teklifinin adedi ihtilaflıdır.
Hanefilere göre mürtedin üç ayrı günde üç defa tevbe etmesi istenir. Ahmed b. Hanbel, İshak ve İmam Malik'e göre üç gün davet edilir, kabul etmezse öldürülür.
Ubeyd b. Umeyr, Tavus ve Hasenül-Basri'ye göre mürteddin tevbeye davet edilmesine gerek yoktur. Derhal öldürülür. Ata'dan rivayet edilen bir görüşe göre ise; eğer mürted aslen müslüman olur da irtidad ederse tevbesi istenmeden öldürülür. Ama daha önce gayri müslim iken İslama girmiş daha sonra irtidat etmişse tevbeye davet edilir.[16][16]

Bazı Hükümler

Ayrıca tevbe istemenin hükmü ihtilaflıdır.
1- Devlet kademesindeki yüksek görevler için vazife istenmez, verilir. Bu konuda liyakat esastır.
2- Devlet yetkilisi, İslamm emirlerini uygulamakda asla taviz vermemelidir.
3- İslam'a girdikten sonra dönen kişi (mürted) öldürülür.
4- Mürted öldürülmeden önce şüpheleri izale edilir ve tevbe etmeye davet edilir. Tevbe ederse serbest bırakılır. Aksi halde öldürülür.
5- Şehirlerin valileri, serî hadleri tatbike yetkilidirler. Ulemanın cumhuru bu görüştedir.

6- Müslüman, durumun gerekli kıldığı şekilde ma'rufu emretmeîidir.[17][17]

4358... îbn Abbas (r.anhuma) şöyle demiştir: Abdullah b. Sa'd b. Ebi Şerh, Rasulullah (s.a) a (vahiy) kâtiplik (i) yapardı. Şeytan onu saptırdı. (İslamdan çıkıp) kafirlere iltihak etti. Bunun üzerine Rasulullah (s.a) onun Fetih günü öldürülmesini emretti. (Ancak) Osman b. Affan (r.a) onun için eman istedi. Rasulullah {s.a) da eman verdi.[18][18]

4359... Sa'd (b.Ebi Vakkas) (r.a) demiştir ki;
Mekke'nin fethi gününde Abdullah b. Sa'd b. EM Şerh, Osman b. Affan'a sığındı. Osman onu getirip Rasulullah'm huzurunda durdurttu. ve; Ya Rasulullah Abdullah'ın biatini kabul et (eman ver), dedi.
Rasulullah (s.a) başını kaldırıp ona baktı. (Osman r.a bunu) üç kere tekrar etti, Rasulullah (s.a) her seferinde eman vermekten kaçınıyordu. Nihayet üçüncü müracaatından sonra biatini kabul buyurdu (eman verdi). Sonra ashabına dönüp;
"İçinizde, ben onun biatından kaçındığımda kalkıp onu öldürecek anlayışlı birisi yok muydu?" buyurdu.
Sahabiler:
"Ya Rasulullah senin gönlündekini biz bilmiyoruz, gözlerinle bize işaret etseydin ya" dediler.
Rasulullah (s.a):
"Bir peygamberin hain gözlü olması yakışmaz" buyurdu.[19][19]

Açıklama

Hadis-i şeriflerde, irtidat ettiği bildirilen Abdullah b Sad b Ebi Serh) Hz Osman'ın süt kardeşi idi.
O yüzden, efendimizin yanında Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'e şefaatta bulundu.
Hz. Peygamber (s.a) efendimiz önce Abdullah'ın bi'atini kabul etmek istemedi. Ama Hz. Osman'ın ısrarına dayanamayarak kabul etti. Fakat gönlü razı değildi. Onun için sahabilerine: "içinizde ben onun biatinden kaçındığımda kalkıp onu öldürecek anlayışlı birisi yok muydu?" diyerek tarizde bulundu. Sahabeler de "Ya Rasulullah biz senin gönlündekini

bilemeyiz, gözlerinle bize işaret etseydinya" karşılığını verdiler. Rasulullah (s.a) "Bir peygamberin hain gözlü olması yakışmaz" buyurdu.
Hattabi hain gözlü olmayı; "Özü ile sözünün biri birini tutmaması, içinde bir şey gizleyip dışına başka bir şey aksettirmesi dilini tutup gözüyle işaret etmesi" şeklinde izah etmektedir. Çünkü insan diliyle söylemeyip gözüyle işaret ederse hıyanet etmiş olur. Bu hıyanet gözden zuhur ettiği için "hain gözlü" diye ifade edilmiştir.
Bu hadisin delaletinden anlaşıldığına göre; Hz. Peygamber (s.a)'in hayatında iken irtidat eden bir kimsenin tevbesinin kabulü Rasulullah'm rızasına bağlıdır. Çünkü o efendimize eziyet etmiştir. Böyle birisi tekrar iman ederse artık öldürülmez.
Ayrıca bu hadis, Rasulullah'a küfredenin had olarak değil, irtidad sebebiyle öldürüleceğini söyleyenlerin görüşünü te'yid etmektedir.[20][20]

4360... Cerir (b. Abdullah el-Beceli) (r.a)'den Rasulullah (s.a)'i şöyle buyururken işittim:
"Köle (darı) şirke kaçtığı zaman, kanı helal olmuştur."[21][21]

Açıklama

Hadis-i şerifin Sahih-i Müslim'de üç rivayeti vardır ve gbu Davud'un rivayetinden biraz farklıdır. Müslim'in rivayetleri şu şekildedir:
"Sahiplerinden kaçan bir köle, onlara dönünceye kadar kafir olmuştur."
"Kaçan bir köleden zimmet kalkmıştır."
"Köle kaçtığı zaman onun namazı kabul olunmaz."
Nesai'de de üç rivayet vardır. Birisi aynen Ebu Davud'taki gibidir. İkisi biraz farklıdır. Nesai'nin rivayetleride şu şekildedir:
"Köle, sahiplerinden kaçtığı zaman namazı kabul olunmaz. Şayet (o vaziyette) ölürse kafir olarak ölür."
"Köle kaçtığı zaman sahiplerine dönünceye kadar namazı kabul olunmaz."
Görüldüğü gibi, hadisi şeriflerde kaçan köle mutlak olarak anıımış, ırtidadı söz konusu edilmemiştir. Hatta, Müslim'in ve Nesai'nin rivayetlerinde onun kaçtığı zaman müslümanlığm devam ettiği ihsas edilmiştir. Çünkü namaz ancak müslüman için söz konusudur.
Ebu Davud'un rivayetinde dar-ı küfre kaçan bir kölenin kanının helal olduğu ifade edilmektedir. Yani böyle bir köle Ölümü hak etmiştir. Onu

öldürene bir şey lazım gelmez. îrtidâd etmediği halde kanı helal olunca, irtidad ettiğinde "öncelikle helal olur.
Müslim ve Nesai'nin rivayetlerinde; kaçan kölenin namazının kabul edilmeyeceği bildirilmektedir. Nevevi'nin nakline göre; İmam ei-Mazî ve Kadı Iyaz bu hükmün sahibinden kaçmayı helal sayan köleye ait olduğunu söylerler. Ebu Amr ise kaçmayı helal görmediği halde kaçan kölenin de aynı hükümde olduğunu belirtir ve bu durumu gasbedilen arazide kılınan namaza benzetir. Yani kaçan kölenin namazı sahihtir, fakat makbul değildir. Kendisinden namaz borcu düşer ama sevap alamaz.[22][22]

2. Rasulullah'a Söven Kişinin Hükmü

4361... İbn Abbas (radıyallahü anhüma) şöyle haber verdi: "Âmâ bir adamın bir ümmü veledi vardı, Rasâlullah'a küfreder, onun hakkında yakışıksız şeyler söylerdi. Âmâ onu bundan nehyeder, fakat kadın vazgeçmez, âma yine onu meneder ama dinlemezdi. Kadın bir gece Rasûlullah (s.a) hakkında yakışıksız şeyler söylemeye, ona küfretmeye başladı. Bunun üzerine âmâ hançeri aldı kadının karnına sapladı ve üzerine yüklenip onu öldürdü. Ayaklan arasına bir çocuk düştü. Kadın orasını (yatağı) kana buladı.
Sabah olunca olay Rasûlullah'a anlatıldı. Rasûlullah (s.a) halkı toplayıp şöyle dedi:
"Bu işi yapan şahsı Allah'a havale ediyorum (Allah adına yemin vererek arıyorum). Şüphesiz onun üzerinde benim hakkım var, (bana itaat etmesi vacip) ama ayağa kalkarsa müstesna."
Bunun üzerine âmâ kalktı, safları yararak ve sallanarak (gelip) Rasûlullah (s.a)'ın önüne gelip oturdu ve:
"Ya Rasûlullah! Ben o kadının sahibiyim. Sana küfreder ve hakkında çirkin sözler söylerdi. Onu nehyederdim dinlemez, menederdim vazgeçmezdi. Benim ondan inci tanesi gibi iki oğlum var. O bana karşı da yumuşaktı. Dün gece yine sana sövmeye ve hakkında çirkin sözler söylemeye başladı. Ben de hançeri alıp karnına sapladım, üzerine yüklenip onu öldürdüm.!' dedi.
Rasûlullah (s.a):
"Dikkat edin! Şahid olunuz ki o kadının kanı hederdir" buyurdu.[23][23]

Açıklama

Hadiste anılan âmânın kim olduğu konusunda şerhlerde bir kayıt yoktur. Bezlü'l-Mechûd sahibi "Bu zatın ismini bulamadım" der.
Ümmü veled: Sahibinden çocuk dünyaya getiren cariyedir. Sahibinin ölümü ile hürriyetini kazanır. Sarihlerin belirttiğine göre hadiste anlatılan ümmü veled gayr-i müslim idi.
Metinde, cariyenin hamile olduğu ve çocuğunun diri olarak düştüğü anlaşılmaktadır.
Hadis-i şerif Rasûlullah'a küfreden kişinin öldürülmesi gerektiğine delalet etmektedir. Konu hayli izaha muhtaçtır. Bundan sonraki hadisin açıklanması esnasında bu mes'ele tafsilatlı olarak verilecektir.[24][24]

4362... Ali (r.a) şöyle demiştir;
"Bir yahudi kadın, Rasûlullah (s.a)'a küfreder ve onun hakkında çirkin şeyler söylerdi. Bir adam o kadını boynundan yakaladı ve basarak öldürdü. Rasûlullah (s.a) kadının kanını iptal etti (heder saydı)."[25][25]

Açıklama

Bu rivayet de yukarıdaki gibi Rasûlullah (s.a)'a küfreden birisinin öldürülmesi gerektiğini, kanının heder olduğunu ifâde etmektedir.
Hattabi bundan önceki hadisi izah ederken şöyle demektedir: "Bu, Rasûlullah'a küfreden kişinin kanının heder olduğunu beyan etmektedir. Çünkü Rasûlullah'a küfretmek dinden çıkmaktır. Dinden çıkanın katlinin vacib olduğu konusunda ulemadan ihtilaf eden birisini bilmiyorum. Ama eğer küfreden, zimmî ise onun hakkında ihtilaf edilmiştir. Mâlik b. Enes yahudi ve hristiyanlardan Rasûlullah'a küfreden kişi müslüman olmazsa öldürülür der. İmam Şafiî'de Rasûlullah'a küfreden bir zımmî öldürülür ve kendisinden zimmet kalkar demiştir. İmam Ebû Hanîfe'den de; Peygambere sövmekle zımmî öldürülmez, onların içinde bulundukları şirk daha büyüktür, dediği nakledilmiştir."
Hattâbî'nin bu sözünden; Rasûlullah'a küfreden şahsın müslüman veya zimmî oluşuna göre hükmün farklı olacağı anlaşılmaktadır. İbn Abi-din; "Kitabu tenbihi'l-vülat ve'1-hukkam ala ahkamı şatimi hayri'l-enam ey ehadin min ashabihi'l-kiram aleyhi ve aleyhimü's-salâtü vesselam"[26][26]

adlı risalesinde bu iki şıktan başka Rasûlullah'a küfreden bir müslümamn tevbe edip etmemesi halini de ekleyerek mes'eleyi incelemiştir. Bu çok değerli incelemenin sonucunu özet olarak burada vermek istiyoruz.

a) Rasûlullah (s.a)'a küfredip de tevbe etmeyen bir müslümamn durumu:

Takiyüddin Ebu'l-Hasen Ali b. Abdi'1-Kâfi es-Sübki'nin, es Seyfu'l -Meslul ala men sebbe er-Rasûl (s.a), adındaki eserinde Kadı Iyaz'dan naklettiğine göre; Rasûlullah (s.a)'e küfreden ya da ona kusur isnâd eden müslümanlar öldürülür. Bu konuda ümmetin görüşbirliği vardır. Fakihler-den bazısı Rasûlullah'a küfreden ve tevbe etmeyen bir müslümamn öldürülmesi gerektiği konusunda icma olduğunu belirttikten sonra Mâlik b. Enes, Leys, Ahmed b. Hanbel, İshak, Şafiî, Ebû Hanife ve talebeleri, Sev-ri, Küfe uleması ve Evzai'nin bu görüşte olduklarını söyler. Kadı Iyaz da bu alimlerin bir kısmının isimlerini zikretmiştir. Bu isimlerin ittifak ettiği bir meselede ihtilafı zikredilen birkaç kişinin sözüne elbette itibar edilmez. Ancak şuna işaret etmek gerekir: İmam Ebu Hanife'ye göre Rasûlullah'a küfreden, kadın olursa öldürülmez. Çünkü ona göre mürted olan kadın Öldürülmez.

Ulemânın Rasûlullah'a küfreden birisinin kafir olup öldürüleceği hükmüne varırken delilleri; kitap, sünnet, icma ve kıyastır.

Bu hükmün Kur'an'dan delilleri şunlardır: "Allahı ve peygamberini incitenlere Allah dünyada da ahirette de lanet eder, onlara alçaltıcı bir azap hazırlar." (Ahzâb (33/57)

"Allah'ın Peygamberini incitenlere can yakıcı azab vardır." (Tevbe 9,57)

"İki yüzlüler, kalblerinde fesat bulunanlar, şehirde bozguncu haber yayanlar, eğer bundan vazgeçmezlerse, andolsun ki seni onlarla mücadeleye davet ederiz, Sonra çevrende az bir zamandan fazla kalamazlar. Lanetlenmiş olarak, nerede bulunurlarsa yakalanır ve hem de öldürülürler." (Ahzâb 33/61-62)

Görüldüğü gibi bütün ayetler, Hz. Peygamber (s.a) ı incitenlerin kâfir olacağına delâlet etmektedir.

Rasûlullah'a küfredenin katli hükmünün sünnetten delilleri de üzerinde durduğumuz hadislerin yanısıra İfk hadisesi üzerine Rasulullah'ın Abdullah b. Übeyy b. Selûl hakkında Sa'd b. Muâz'ın "...Eğer o Evs'ten ise boynunu vururum. Eğer kardeşlerimiz olan Hazrec'ten ise ve sen bize emredersen, emrini uygularız." şeklindeki sözlerini Rasûlullah'm ikrar etmesidir. Yine

4359 numarada geçen hadisteki irtidâd eden Abdullah b. Sa'd b. Ebi Şerh hakkında Rasûlullah'm söyledikleri de bu hükme delil kabul edilmiştir.
Kadı Iyaz'ın rivayet ettiği bir hadiste Rasûlullah efendimiz: "Kim bir peygambere söverse onu öldürünüz. Kim de benim sahabelerime söverse onu dövünüz" buyurmuştur.
Hilal ve Ezci'nin Hz. Ali (r.a) den rivayet ettikleri bir hadiste de efendimiz: "Kim bir peygambere söverse öldürülür. Kim de benim ashabıma söverse sopa ile dövülür" buyurmuştur;[27][27]
Rasûlullah'a küfreden bir müslümanin öldürülmesinin vacip olduğunun icma'ile sabit olduğunu az önce belirtmiştik.
Kıyastan delil de: Mürted icmâen öldürülür. Rasûîullah'a küfreden de mürteddir. O halde o da öldürülür.
Rasûîullah'a küfreden birisinin öldürülmesinin gereği hükmü açıkça ortaya konulduktan sonra akla bir soru gelmektedir, Acaba böyle birisi küfründen dolayı mı öldürülür, yoksa had olarak mı öldürülür? Bu konunun incelenmesi gerekir.
Ulemânın büyük çoğunluğuna göre mürted olan kişi tevbe ederse kabul edilir, aksi halde öldürülür. Mürtedin öldürülmesi de had olarak olacaktır. Çünkü veliyyul-emrin, mürtedin cezasını affetmeye veya değiştirmeye yetkisi yoktur. Aslen kafir olan ise böyle değildir. Çünkü veliyyü'1-emir isterse onu öldürür isterse köleleştirir. Mürted hakkında ise böyle bir serbestlik yoktur. Mürted had olarak öldürüleceğine ve Hz. Peygamber (s.a)'e küfr eden de mürted olduğuna göre, onun öldürülmesi de had olacaktır.
b) Rasûlullah (s.a)'a küfreden birisi tevbe ederse, tevbesi kabul edilip had düşer mi? Yoksa yine öldürülür mü?
Ebu Bekr b. el-Münzir; Mâlik b. Enes, Leys, Ahmed, İshak ve Şafii'ye göre Rasûîullah'a küfredenin öldürülmesi gerektiğini ve tevbesinin kabul edilmeyeceğini söyledikten sonra, Ebû Hanife ve ashabının, Sevri ve Ev-zai'nin de aynı görüşte olduklarını ama bunlara göre Rasûîullah'a sövmenin, dinden dönme sayıldığını ilave eder.
İbn Abidin, yaptığı tahkik sonunda İmam Malik ve ashabına, Selefe ve ulemanın cumhuruna göre Rasûîullah'a küfredenin had olarak öldürüleceğini, bunlara göre tevbesinin kabul edilmeyeceğini, tevbenin yakalandıktan sonra olması ile, kendisinin tevbe ederek dönmesi arasında

fark olmadığını söyer. Delilleri ise, bunun bir had oluşu ve diğer hadlerde olduğu gibi onu tevbenin düşürmeyişidir. İbn Abidin'in araştırmasına göre İmam Şafii ve İmam Azam Ebu Hanife'ye göre ise Rasûîullah'a küfreden tevbe ederse tevbesi kabul edilir. Aksi halde öldürülür. İbn Abidin vardığı bu sonucu; İmam Sübki'den, İbn Teymiye'nin; es Sarimu'I-Meslul'ün-den, Ebu Yusuf'un; Kitabu'l - Harac'mdan, Şeyhu'l - İslam es-Sadi'nin, Kitabu'n-netf'inden, Müeyyedzade'nin Fetavasından, Muinü'1-Huk-kam'dan ve Nuru'I-ayn Islahu cami'il fusuleyn'den yaptığı nakillerle teyid eder. Sonuç olarak şöyle der: "Mezhep ehlinden yapılan bu nakiller, Rasûîullah'a küfredenin tevbesinin kabulü konusunda makbul olduğunda açıktır. Bizim mezhebimizin dışındaki mezhep mensuplarından (Sübki ve İbn Teymiye) yaptığımız nakiller de aynı istikamettedir."[28][28]

Konuyu toparlarsak deriz ki; Dört Mezhep İmamından İmam Malik ve Ahmed b. Hanbel'e göre Rasûîullah'a küfreden birisi pişmanlık duyup tevbe etse bile dinlenmez öldürülür. Ama Allah katındaki durumunu biz bilemeyiz. İmam Azam Ebu Hanife ve İmam Şafii'ye göre ise tevbe ederse kabul edilir, öldürülmez. Bu görüşün delili de Mürted'de yapılan uygulamadır. Çünkü daha önce de geçtiği gibi mürted tevbe eder de tekrar İslama dönerse öldürülmez. Rasûîullah'a küfreden de mürteddir.

İbn Abidin araştırmasının devamında el-Fetavâ'1-Bezzaziye gibi Hanefi bazı müteahhirûn kitaplarında Rasûîullah'a küfredenin tevbesinin kabul edilmeyeceği yolunda nakiller bulunduğuna dikkat çekerek bunun bir hata olduğunu, konunun iyi araştırılması gerektiğini söyler ve önceki anlattıklarının sahih olduğunu bildirir. İbn Abidin'in bu istikameteki nakil ve cevaplan hayli uzundur. Buraya aktarmanız mümkün değildir. Dileyen adı geçen esere bakabilir.[29][29]

c) Zimmilerden, Rasûîullah'a küfredenin durumu:

Açıklamamızın baş tarafından Hattabî'den naklen, Rasûîullah'a küfreden zimminin (müşîümartların idaresi altındaki yahudi ve hristiyanm) İmam Mâlik ve İmam Şafiî'ye göre öldürüleceğini, İmam-ı Ebu Hanife-den ise öldürülmeyeceğinin nakledildiğini söylemiştik.

Kadı îyaz da, Ebu Hanife ve Sevri ile bunların ashabının dışındaki âlimlere göre, Rasûîullah'a küfreden zimminin öldürüleceğini söyler. Çünkü müslümanlar onlara peygamberlerine sövsünler diye zimmet

vermemişlerdir. İmam Sübki de Hanefi mezhebinin dışındaki mezheplere göre böyle bir zımmînin öldürüleceğini bildirir.
Zımmî, Rasûîullah'a küfreder de öldürülmeden önce müslüman olursa durum ne olacaktır? Hanefilere göre cevap bellidir. Müslüman olmasa bile öldürülmeyeceğine göre, müslüman olduktan sonra hiç öldürülmez. Diğer üç mezhebe göre ise konu ihtilaflıdır.
İmam Malik'den bu konuda iki rivayet vardır. Bir rivayete göre öldürülmez, diğerine göre öldürülür. Hanbelilerden üç farklı görüş rivayet edilmektedir:
I) Rasulullullah'a küfrettikten sonra müslüman olup tevbe edenin tevbesi bir kayda tabi olmadan kabul edilir.
II) Mutlak olarak tevbesi kabul edilmez.
III) Zimminin tevbesi müslüman olmakla kabul edilir, mtislümanken küfredip de tevbe edenin tevbesi kabul edilmez.
Şafülere göre de mutlak olarak (yani ister müslüman olsun ister zimmi iken İslama girsin) Rasûlullah'a küfredenin tevbesi kabul edilir, kati düşer.
Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Hanefilere göre, Rasûlullah'a küfreden bir zimmî öldürülmez ve zimmeti bozulmaz. Ancak adam ta'zir edilir. Hanefi fıkhına ait metin ve şerhlerde zikredilen budur. Tekiyuddin İbn Teymiye de anılan eserinde Hanefilerin bu konudaki görüşlerini verirken şöyle der: "Ebu Hanife ve ashabına gelince; sövmekle ahd bozulmaz ve zimmî öldürülmez. Ancak böyle çirkin bir davranışı izhar ettiği için diğer münkeratta olduğu gibi ta'zir edilir."
Rasûlullah'a küfreden kişiye ait hükümler konusunda bu malumatın yeterli olduğu kanaatindeyiz. Daha geniş bilgi almak isteyenlerin İbn Abidin ve İbn Teymiye'nin adı geçen eserlerine müracaat etmelerini tavsiye ederiz.[30][30]

4363... Ebu Berze (r.a) der ki:
Ebu Bekir (r.a)'in yanında idim, bir adama öfkelendi ve ona sert davrandı.[31][31] Ben kendisine:
Ey Rasûlullah'ın halifesi, izin verirsen boynunu vurayım, dedim. Benim bu sözüm Ebu Bekir'in Öfkesini dindirdi. Kalkıp (odasına girdi). Sonra bana (birisini) gönderip;
Az Önce dediğin ne idi? dedi
Bana izin ver, boynunu vurayım, dedim.

Şayet emredersem yapar mısın?
Evet.
Hayır, vallahi Muhammed Sallallahü aleyhi vesellem'den sonra buna kimsenin hakkı yok, dedi.
Ebu Davud: "Bu Yezid'in lafzıdır" dedi. Ahmed b. Hanbel şöyle dedi: "Yani Ebubekirin Rasûlullah'ın söylediği su üç şeyin haricinde hiç kimseyi öldürmeye hakkı yoktur. İmandan sonra küfür, ihsandan sonra zina veya birisini kıssasın dışında öldürmek. Rasulullah' in bunlardan birisi olmadan da öldürmeye yetkisi vardı."[32][32]

Açıklama

Haberde bahsedilen adamın ismine şerhlerde temas edilmemiştir. Avnü'l-Ma'bud'da denildiğine göre Hz. Ebû Bekr'in adama öfkeleniş sebebi adamın Ebu Bekr'e küfretmiş olmasıdır. Nesai'deki rivayette adamın Hz. Ebu Bekir'e kabalık ettiği söylenmektedir.
Ashaba sövmenin hükmü 4658 ve devamındaki hadislerde gelecektir.
(K. Sünnebab: İ0)
Bu haberde Ahmed b. Hanbel'in tefsirine göre; Ebubekir, Rasulul-lah'dan sonraki bir halifenin bir müslümanı öldürebilmesi için ancak üç sebepten birinin bulunması gerektiğini bunları da müslümanın irtidadı, muhsan (sahih bir nikahla evlenip hanımı ile cinsel ilişki kuran) bir kimsenin zina etmesi ve birisinin haksız yere bir başkasını öldürmesidir.
Bu haberin konu ile pek bağlantısı yok gibidir. Ancak bundan önceki mürted konusu ile ilgisi vardır.[33][33]

3. Muharebe (Yol Kesicilik, Eşkıyalık) Konusunda Varid Olan Hadisler

4364... Enes b. Malik (r.a) den rivayet edildi ki; Ukl veya Urayne'den bir grup Rasûlullah (s.a)'a geldi. Ama Medine'nin havasına uyum sağlayamadılar. Rasûlullah (s.a) onlara sağmal develeri tavsiye edip idrarlarından ve sütlerinden içmelerini emretti. Onlar da gittiler ve iyileşince Rasûlullah'ın çobanını öldürdüler, develeri de sürüp götürdüler. Onların bu yaptıklarının haberi daha günün başında Rasûlullah'a ulaştı. Efendimiz de peşlerinden (adam) gönderdi. Günün ilerlemiş bir vaktinde (yakalanarak) Rasûlullah'a getirildiler. Rasûlullah emretti ve adamların

elleri ayaklan kesildi, gözlerine mil çekildi ve Harra'ya atıldılar. Su istiyorlar fakat kendilerine su verilmiyordu.
Ebu Kılâbe der ki:
"Bunlar, çalan, öldüren, imandan sonra kafir olan, Allah ve Rasûlüne karşı muharebe eden bir kavimdir."[34][34]

4365... Vüheyb, Eyyûb'dan bu (önceki) hadisi, aynı isnadla rivayet edip şöyle dedi:
Rasûlullah (s.a) çiviler istedi, onlar kızartıldı ve gözlerine çekti, ellerini ve ayaklarını kestirdi ve onları (kanlarının kesilmesi için damarlarını ateşle) dağlamadı."[35][35]

4366... Velid bize Evzai'den, Evzai Yahya-yani İbn Ebi Kesir-den o da Ebu Kılabe vasıtasıyla Enes b. Malik'den bu (önceki) hadisi rivayet etti; ravi (bu rivayette şöyle) dedi:
"Rasûlullah (s.a) onları bulmak için iz sürücüler (arayıcılar) gönderdi. Onlar yakalanıp getirildiler. Bunun üzerine Allah tebareke ve tealâ: "Şüphesiz Allah ve Rasûlü ile savaşanların ve yeryüzünde fesad çıkaranların cezası... (Öldürülmeleri veya asılmaları ya da ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi veya yerlerinden sürülmeleridir. Bu onlara dünyada bir rezilliktir. Onlara âhirette de büyük azap vardır.)[36][36] âyetini indirdi.[37][37]

4367... Sabit, Katade ve Humeyd, Enes b. Malik'den bu hadisi rivayet ettiler. Bu rivayette Enes (r.a) şöyle dedi:
"Onlardan birisini, susuzluktan, ağzıyla toprağı ısırırken gördüm. İşte böylece Ölüp gittiler."[38][38]

4368... Hişam, Katade vasıtasıyla Enes b. Malik (r.a)'den bu hadisin benzerini rivayet etti. Râvî şunu ilave etti:
"Rasûlullah (s.a) sonra Müsle (adamların kulak, burnun, dudak gibi organlarını kesmek)'den nehyetti."
Bu rivayette "Çaprazlamasına" sözünü zikretmedi.
Şube; Katade ve Selam b. Miskin'den, onlar da Sabitten hepsi Enes'den bu hadisi rivayet ettiler, Katade ve Selam: "Çaprazlamasına" sözünü zikretmediler. Ben, Hammad b. Seleme'nin dışında onların hiçbirinin

rivayetinde "Ellerinin ve ayaklarının çaprazlamasına kesildiği" ifadesini bulamadım."39[39]

4369... İbn Ömer (radıyallahü anhuma), dedi ki: Bazı insanlar, Rasû-lullah'ın develerini yağma edip sürüp götürdüler, İslam'dan döndüler, Rasûlullah (s.a)'ın mü'min olan çobanını öldürdüler. Bunun üzerine Rasûlullah peşlerinden (adamlar) gönderdi. Hırsızlar yakalandı. Efendimiz ellerini ve ayaklarını kesti, gözlerini oydu.
Onlar hakkında, muharebe ayeti (Maide, 33) nazil oldu. Haccac sorduğu zaman, Enes b. Malik'in bildirdiği kişiler onlardır.40[40]

4370... Ebu'z-Zinâd şöyle, demiştir:
"Rasûlullah (s.a) sağmal develerini çalanların (ellerini ayaklarını) kesip, ateşle gözlerini oyunca onun dikkatini çekmek için Allah (c.c): "Allah ve Rasûlü ile savaşanların ve yeryüzünde fesad çıkaranların cezası, öldürülmeleri veya asılmaları..."41[41] ayetini indirdi.42[42]

4371... Muhammed b. Şirin demiştir ki: "Bu, yani Enes hadisi hadler indirilmeden (meşru kılınmadan) önce idi."43[43]

4372... İbn Abbas (ranhuma) şöyle demiştir:
"Allah ve Rasülü ile savaşanların ve yeryüzünde fesat çıkaranların cezası öldürülmeleri veya asılmaları ya da ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi veya yerlerinden sürülmeleridir... Bu onlara dünyada bir rezilliktir. Onlara ahirette de büyük azab vardır. Ancak onları yakalamanızdan önce tevbe edenler bunun dışındadır. Biliniz ki Allah bağışlar ve merhamet eder." ayeti müşrikler hakkında nazil oldu. Onlardan her kim yakalanmadan önce tevbe ederse bu kendilerine lâzım olan haddin uygulanmasına mâni olamaz.44[44]

Açıklama

Abbas'dan Selen son naber dışındaki tüm hadisleri, aynı olaydan bahseden bir hadisin, biri birinden küçük farklarla ayrılan değişik rivayetleridir. 4372 numaradaki son haber de, hadislerde geçen, Maide suresinin 33. ayetinin nüzul sebebi konusundaki İbn Abbas'ın görüşünü ifâde etmektedir. Tüm

rivayetler aynı hadise ile ilgili olduğu için izahı hadislerin sonuna bırakmayı uygun bulduk.
Önce diğer hadis kitapları ile tarih ve siyer kitaplarındaki nakilleri de göz Önüne alarak hadiseyi vermek sonra da hadisin ihtiva ettiği fıkhî hükümlere geçmek istiyoruz:
Urayne veya Ukl kabilesinden yedi sekiz kişilik bir grup Medine'ye gelerek müslüman oldular. Ancak Medine'deki ikametleri esnasında, Medine'nin havası kendilerine ağır geldi ve hastalandılar. Renkleri soldu, zayıf ve bitap bir hale düştüler. Hz. Peygamber (s.a)'e müracaat ederek, şehri terkedip develerin yanına gitmek istediler. Rasulullah da develerin yanına gitmelerine izin verdi ve tedavi olmaları için, develerin idrar ve sütlerini içmelerini tavsiye etti. Develer, Küba civarında, Zü'1-Hader denilen yerde idi. Sayılan 15 kadar olan bu develer sağılıyordu. Bir kısmı zekat devesi, bir kısım da Rasulullah'm şahsi malı idi.
Adamlar develerin yanına gittiler, efendimizin tavsiyesi istikametinde süt ve idrarlarından içtiler. Allah'ın izni ile tedavi oldular, iyileşip kendilerine gelince, irtidat ettiler ve develerden birisini kestiler. Çobanlardan birisinin de ellerini ve ayaklarını kestiler, gözlerine diken batırarak oydular ve güneşin ortasında ölüme terkettiler. Geri kalan develeri de alıp götürdüler. Sağ kalan çoban, Medine'ye gelerek hadiseyi Rasulullah'a haber verdi. Rasulullah hemen peşlerinden yirmi kişilik bir süvari müfrezesi gönderdi. İçlerinde iz sürücüler de vardı. Başlarında Kürz b. Cabir el-Cihrî bulunan bir müfreze kısa zamanda sakilleri yakalayıp Rasulullah (s.a)'a getirdi. Hz. Peygamber (s.a) de onları kendi yaptıklarına uygun bir şekilde cezalandırdı. Ellerini ve ayaklarını kestirdi, gözlerine mil çektirdi ve Han'a denilen yere güneşin altına attırdı. Sıcağın altında: "su su!" diye bağırdıkları halde hiç kimse bunlara su vermedi. Böylece geberip gittiler.
İslam'dan dönen, develeri çalan ve çobanı işkence ederek öldüren Uraynalılara verilen bu ceza, bir çok alime göre hadislerin tercemesi esnasında meali verilen, Maide suresinin 33. ayetinin nüzulüne sebep olmuştur. İşaret edilen ayette Cenab-ı Hak, Allah'a ve Rasulüne karşı savaş açanlara verilecek cezayı beyan buyurmuştur. Ayet-i kerimede Rasulullah'm uygulamasından gözleri oyma dışındakiler bırakılmıştır.
Konu ile ilgili fıkhı ahkama geçmeden önce akla gelmesi muhtemel bir iki noktaya işaret etmek istiyoruz.

1- Rivayetlerden birisinde Rasûlü ekremin, adamların el ve ayaklarını kestirdikten sonra damarlarını dağlamayıp, kanın akmasına göz yumduğuna işaret edilmektedir. Hırsızlık ve yol kesme gibi suçlara uygulanan el ve ayak kesme cezalarında, kanın durması için kesilen yer ateşle dağlanıp damar büzdüriildüğü halde acaba burada niçin yapılmamıştır?

Bu somya şöyle cevap verilmiştir: Bu adamlar dinden çıktıkları için zaten ölümü hak etmişlerdir. Dolayısıyla ölümlerini engelleyecek bir muamelede bulunmaya gerek yoktur.

2- Rasûlullah (s.a) bunlara, el ve ayaklarını kesmenin yanı sıra, gözlerini oymak, çöle terkedip su vermemek gibi çok katı cezalar vermiştir. Oysa Müsle İslamda haramdır. Rasûlullah bu cezaları niçin vermiş olabilir?

Bu muhtemel soruyu da şöyle cevaplamak mümkündür: Kadı Iyaz'ın bildirdiğine göre bu ceza hudud ve muharebe ayeti inmeden önce verilmiştir. Dolayısıyla efendimiz bu cezayı, had olarak değil, kısas olarak vermiştir. Müslüman çobanın gözünü oydukları için kısas olarak Rasûlullah da onların gözlerini uydurmuştur. Ama ayet indikten sonra bu ceza neshedilmiştir. Bazı alimlere göre ise, muharebe ayeti, hadiste anılanlar hakkında inmiş ama Rasûlullah onların çobana yaptıklarına karşılık kısas olarak bu cezayı vermiştir.

Çöle atıldıktan sonra bunlara su verilmemesi mes'elesine gelince, Hz. Peygamberdin su verilmemesi yolunda bir emri yoktur. Suyu sahabeler vermemişlerdir. Kadı Iyaz'a göre ölüme mahkum edilen birisinin bir de su verilmemek suretiyle cezalandırılması caiz değildir. Nevevi'ye göre ise bu adamlar dinden dönüp çobanı öldürdükleri için ne su istemeye ne de başka bir iyi muameleyi beklemeye haklan yoktur. Hatta yanında abdest alacak kadar su bulunan kişinin o suyu ölümden ya da şiddetli susuzluktan korkan bir mürtede verip de teyemmüm etmesi caiz değildir. Fakat suyu isteyen bir zımmi veya hayvan olursa vermek gerekir.

Hadis-i şeriflerde temas edilen Maide suresinin 33. ayetinde anılan cezaların Allah Rasûlüne karşı muharebe edenlere mahsus olduğunu görüyoruz. Hadiste anlatılan hadisede ise Urayneliler, dinden çıkmışlar, çoban öldürmüşler ve deve çalmışlardır.

Bunların yaptıkları, "Muharebe" kelimesinden ilk aklımıza gelen anlam içine girmemektedir. O halde ayet-i kerimedeki muharebebe sözcüğünden neyi anlayacağız? Bunu açıklığa kavuşturmamız gerekir.

Aşağı yukarı görüşü nakledilen alimlerin tümüne göre ayetteki muharebe edenden maksat, silahla insanlara saldıran, onların mallarına ve canlarına musallat olan kişi ya da kişilerdir. Ulemâ bu anlayışta hem fikir oldukları halde saldırının şehir içi ve şehir dışında olması halinde muharebe hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağında ihtilaf etmişlerdir.

İmam Malik, İmam Şafii, Ebu Sevr ve İbnu'l-Münzir'e göre; ister şehir içinde olsun ister şehir dışında, insanlara saldırıp canlarına ve mallarına göz dikenler ayetteki muharebenin şümulüne girerler. Süfyan'ı Sevrî, İs-hak ve Ebû Hanife'ye göre muharebe hükümlerinin sabit olması için saldırının şehir dışında olması gerekir. Şehir içindeki saldırılarda muharebe ahkamı câri değildir.

Ayet-i kerimede, Allah'a ve Rasûlüne karşı savaş edenlere birtakım cezalar öngörülmektedir. Bu cezaların hepsi mi verilecektir? Hakim bu cezalardan istediğini vermekte muhayyer midir? Yoksa ayetteki belirli cezalar belirli suçlara mı hastır? Bu konu alimler arasında tartışmalıdır. Şimdi bu konudaki görüşleri Kıırtubi'nin tefsirinden naklen vermek istiyoruz:

1- Suçluya suçu nisbetinde ceza verilir; yolda korku yaratıp mal alanın eli ve ayağı çaprazlama (sağ eli sol ayağı) kesilir. Eğer hem mal alıp hem de adam öldürürse önce eli ve ayağı kesilir sonra asılır. Adam öldürüp mal almazsa öldürülür. Şayet adam öldürmez mal da almazsa memleketinden sürülür. Bu görüş İbn Abbas, Nehaî, Ata el-Horasanî ve İbn Mic-lez'e aittir.

2- İmam-ı Azam Ebu Hanife'ye göre; adam öldürürse öldürülür. Mal alır da adam öldürmezse eli ve ayağı çaprazlama kesilir. Hem adam öldürür hem de mal alırsa, otorite sahibi muhayyerdir; isterse elini ve ayağını kesip öldürür ve asar, isterse elini ayağını kesmeden öldürür ve asar.

3- İmam Şafiî'ye göre; mal alırsa sağ eli kesilir ve dağlanır. (Kanın durması için bileğin damarı ateşle veya kızgın yağla büzdürülür), sonra sol ayağı kesilir, dağlanır ve serbest bırakılır. Adam öldürürse Öldürülür. Hem mal alır hem de adam öldürürse öldürülür ve asılır. İmam Şafiî'den, asmanın üç gün süreceği rivayet edilmiştir.

4- Ahmed b. Hanbel'e göre; adam öldürürse Öldürülür, mal alırsa Şafii'nin dediği gibi sağ eli ve solayağı kesilir.

5- Bazı alimlere göre; devlet başkanı, Allah ve Rasulü ile savaşana ayette anılan cezalardan birisini vermekte muhayyerdir. Hem öldürmek hem asmak veya hem el ve ayak kesip hem de öldürmek gibi birden fazla cezayı aynı anda vermek caizdir. Bir rivayette İbn Abbas, İmam Malik, Said b. el-

Müseyyeb, Ömer b. Abdi'1-Aziz, Mücahid, Dahhak ve Nehâî bu görüştedirler.[45][45]
Hanefî mezhebine göre, yolculara baskın veren, fakat mala ve cana dokunmadan sadece onları korkutanlara verilecek ceza nefy yani sürgündür.
Ulemâ, ayette geçen "nefy=(sürgün)"den maksadın ne olduğunda da ihtilaf etmiştir. Kimine göre maksat, İslam ülkesinden çıkarmak, kimine göre doğup büyüdüğü memleketinden başka bir yere sürmek, kimine göre hapsetmek, kimine göre yakalanıp cezalandırılıncaya kadar devamlı olarak takip edilmesi, kimine göre de suçu işlediği memleketten başka bir yere sürülmesidir. Hanefîlerin muteber görüşüne göre maksat hapistir.[46][46]
Arap edebiyatında hapse atılan için "Dünyadan sürülmüş" tabiri kullanılmaktadır. Bir dörtlükte mahbuslarcîan biri şöyle demiştir:
"Dünyalı olduğumuz halde dünyadan çıkmışız.
Ne ölüler,ne dinler arasında sayılırız.
Bir şey için yanımıza gelse bir gün garaliyan,
'Bu dünyadan gelmiş' diye şaşıp kalırız."
Yukarıya aldığımız izahattan anlaşılacağı üzere âyetteki Allah'a ve Rasulüne karşı savaş açanlardan maksat yol kesici eşkıyalardır.[47][47]

Bazı Hükümler

1- Tedavî maksadı ile eti yenen hayvanların idrarını içmek caizdir.
Bazı alimler, bu hadisle istidlal ederek eti yenen hayvanların idrarlarının temiz olduğuna hükmetmişlerdir. Ahmed b. Hanbel, Hanefi imamlarından Muhammed, Şafiîlerden Rûyânî, İmam Şa'bi, Atâ, Nehaî, Zührî, İbn Şîrîn ve Süfyân-ı Sevrî bu görüştedirler.
İmam-ı A'zam, İmam Şafii, Ebu Yûsuf, Ebû Sevr ve diğer bazı âlimlere göre, eti yenen hayvanların idrarları pistir. Ancak Ebû Hanife ve Ebû Yûsuf'a göre, necaseti muhaffefedir. Bulaştığı elbisenin dörtte birini aş-mamışsa namaza mani değildir.
Bu alimlere göre Urayneliler had i ses indeki hüküm zarurete mebnidir. Zaruretin bulunduğu yerde birçok haram mubah olur. Ama zaruret kalkınca haram hükmü devam eder.
2- Tedavi edeceği kesin bilinirse, haram madde ile tedavi olmak caizdir. Ancak konu ihtilaflıdır.

3- Bir kişiye karşı birden fazla kişi bir cinayet işlerse, kısas canilerin hepsine karşı uygulanır.
4- Devlet başkanı, yanına gelen yabancıların işleri ile ilgilenmeli, onların ihtiyaçlarını karşılamalıdır.
5- İlaç kullanmak caizdir.
6- Mürted, tevbe etmesi beklenmeden Öldürülür. Ancak mesele ihtilaflıdır. Daha Önce geçen bablarda bu konu tafsilatlı olarak anlatılmıştır.
7- Bir suç işleyen kişiye kısas uygulanırken misillemede bulunmak caizdir.[48][48]

4. Hadde Şefaat Edilir (Mî)?

4373... Aişe radıyallahu anha şöyle; demiştir
Mahzumckabilesine mensup, hırsızlık yapan bir kadının durumu Kureyş'i üzdü. "Onun hakkında Resulullah ile kim konuşur" denildi. "Buna Rasûlullati'ın çok sevdiği Usâme b. Zeyd'den başka kim cesaret edebilir?" dediler. Usâme Rasqlullah (s.a) ile konuştu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a); "Ya Üsame! Allah'ın hadlerinden bir hadde şefaat mı ediyorsun?" buyurdu. Sonra kalkıp halka hitaben şöyle dedi: "Şüphesiz sizden öncekiler, içlerinde itibarlı birisi hırsızlık yaptığı zaman bırakıverdikleri, zayıf birisi hırsızlık yaptığında ise kendisine had uyguladıkları için helak oldular. Allah'a yemin ederim ki eğer Muhammed'in kızı Fati-ma (bile) hırsızlık yapsa elini keserim."[49][49]

4374... Ma'mer; Zühri'den, Zührî; Urve'den o da Hz. Aişe'den rivayet etmiştir.
Hz. Aişe (r.anha) şöyle dedi:
"Mahzum kabilesinden bir kadın iyreti eşya alır -ve onu inkâr ederdi. Rasûlullah (s.a)'de o kadının elinin kesilmesini emretti."
Ravî, Leys'in (önceki) hadisinin benzerini anlattı, "Rasûlullah (s.a) kadının elini kesti" dedi.[50][50]
Ebû Davûd der ki: Ibn Vehb bu hadisi, Yunus vasıtasıyla Zühri'den rivayet edip Leyş'in dediği gibi söyle dedi:
"Rasûlullah (s.a) zamanında, Feth (Mekke fethi) gazvesinde hırsızlık yaptı...."

Leys, Ibn Şihab'dan aynı isnadla rivayet edip "Bir kadın iyreti aldı... " dedi. Mes'ud b. el-Esved de Rasûlullah (s.a)'den bu haberin benzerini rivayet etti ve "Rasûlullah'in evinden bir kadife çaldı..." dedi.
Ebu'z-Zübeyr, Cabir'den, bir kadının hırsızlık yapıp Rasûlullah (s.a)'in kızı Zeyneb'e sığındığını rivayet etti.[51][51]

Açıklama

Hadis-i şerifte, hırsızlık yapan bir kadının elinin kesilmemesi için yapılan müracaatta, Rasûlullah'ın öfkelendiği ve bunun eski ümmetlerin helak sebeplerinden biri olduğu anlatılmaktadır. Hadiste anılan kadın, Mahzum kabilesinden Fatıma bint el-Esved b. Abdi'l-Esed'tir. Ebû Seleme (r.a)'nin yeğenidir.
Yukarıdaki rivayetlerden birisinde kadının iyreti olarak bazı eşyalar alıp iade etmediği ve bunları inkar ettiği bildirilmektedir. Bunları esas alarak bazı alimler kadının elinin kesiliş sebebinin ariyetleri inkar edişi olduğunu söylerler. Ama çoğunluk bu görüşü kabul etmez ve bundan maksadın kadını tarif etrnek olup, el kesme sebebinin hırsızlık olduğunu söylerler. Nitekim rivayetlerin çoğunda kadının hırsızlık ettiği, mal çaldığı açıkça görülmektedir. 4395 numaralı hadiste bu konu tekrar gelecektir. Gerek Ebû Davud'un gerekse diğer muhaddislerin rivayetlerini bir araya toparlarsak hadisenin şu şekilde cereyan ettiği anlaşılmaktadır:
Mekke fethedildiği sene Mahzum kabilesinden Fatıma bin-t Esved adındaki kadın, Rasûlullah'ın evinden bir kadife kumaş çaldı. İşlediği suç, kolunun kesilmesi cezasını gerektiriyordu. Ancak kadın itibarlı bir alieye mensuptu. Onun için, elinin kesilmesi bazı sahabelere ağır geldi. Rasûlullah'tan kadının elinin kesilmemesini rica etmek istiyorlar ama buna cesaret edemiyorlardı. Nihayet Üsâme b. Zeyd'in Rasûlullah yanındaki mevkiine ve Rasûlullah'ın ona olan sevgisine güvenerek, ricacı olarak Üsa-me'yi gönderdiler. Hz. Üsâme, ashabın arzusunu efendimize anlatınca caiz olmadığını söyledi ve cemaatın karşısına çıkıp bir hitabede bulundu. Rasûlullah hutbesinde daha önce yaşayan milletlerin (beni İsrail'in) helakine, içlerinde itibarlı bir aileye mensub olan birisi hırsızlık yaptığında salıvermeleri, ama zayıf birisi hırsızlık yaptığında haddi uygulamalarının sebep olduğunu söyledi. Suçu işleyen kim olursa olsun hak ettiği cezayı vermek konusundaki kararlılığını göstermek için de: Hırsızlık yapan,

ailesinin en değerli ferdi olan kızı Fatıma bile olsa elini keseceğini söylemiş ve kadının elini kesmiştir.
Kadın daha sonra pişmanlık duymuş, durumunu düzeltmiş ve evlenmiştir. Hatta bazı hacetleri için Hz. Aişe'nin yanına geldiği rivayet edilir. Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre hadlere tealluk eden bir cezanın affedilmesi ya da hafifletilmesi için yetkililer nezdinde şefaatçi olmak caiz değildir. Bu hüküm hakim nezdinde dava başladıktan sonrası içindir. Bu konuda tüm âlimler müttefiktir. Ama daha dava mahkemeye intikal etmeden devlet yetkilisi tarafından duyulmadan önce suçu örtbas etmek, affı için şefaatçi olmak ulemânın çoğunluğuna göre müstehabtır. Ama bu, kötülüğü adet edinmeyen kişiler hakkındadır.
Haddi gerektirmeyen suçlarda ise, suçlunun affı için yetkililer nezdinde şefaatçi olmak ve şefaati kabul etmek caizdir.
Yine hadisin delaletine göre hakimin haddi gerektiren bir suç işleyen kişiyi bağışlaması veya fidye karşılığında salıvermesi caiz değildir.
Hadisin bazı rivayetlerinde Mahzum kabilesinden olan kadının ariyet alıp onları inkar edişi belirtilmektedir. Bazı alimlerin bu rivayeti, esas alarak kadının elinin kesiliş sebebinin ariyetleri inkâr etmesi olduğunu söylemiştik. Ahmet b. Hanbel ile İshâk bu rivayetle istidlal ederek ariyet olarak bir mal alıp iade etmeyen ve ariyeti inkar eden kişinin elinin kesileceğini söylemişlerdir. Cumhûr'a göre ise inkâr edilen ariyetten dolayı el kesilmez. El kesme cezasını gerektiren çalmak konusunda tafsilat 11. babda gelecektir.[52][52]

5. Haddi Hak Edenlerin Suçunu Gizlemek[53][53]

4375... Aişe radıyallahü anha'dan; rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"İyi haslet sahiplerinin haddi gerektirenler dışındaki hatalarını bağışlayın"[54][54]

Açıklama

Münzirî, isnaddaki Abdülmelik b. Zeyd'den dolayı nacuse zayıf demiştir. Siracüddin el-Kazvînî de bu hadisi tenkid etmiş hatta mevzu olduğunu söylemiştir. Hafız İbn Ha-cer ise Kazvînî'nin iddiasını reddetmiştir. İbn

Hacer bu hadisin başka bir isnadla daha rivayet edildiğini, gerçi o isnadda da zayıf bir ravinin bulunduğunu ama iki rivayetin birbirlerini takviye ettiklerini söyler.
Hadis-i şeriften, hadlerin dışındaki suçların affedilmelerinin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Hattabî bu hadisin tazîri gerektiren suçlarda imamın ceza verip vermemekte muhayyer olduğuna delil olduğunu söyler.
Hadisten anlaşılan ikinci bir hüküm de, tazîri gerektiren suçta cezanın suçu işleyenin şahsiyetine göre değişebileceğidir. Çünkü İslâm hukukunda cezanın asıl hedefi, suçun bir daha işlenmesini önlemektir. Şahsiyetli birisi hata ederek bir suç işlerse çok hafif bir ceza onun aynı suçu bir daha işlemesine mani olur. Şahsiyetsiz, kaşarlanmış birisinin aynı suçu bir daha işlemekten korkar hale gelmesi ise daha ağır bir cezayı gerektirebilir. Bu hal hiç de adalete aykırı bir hal değildir. Bu gerçeğin farkına varıldığı anlaşılan çağdaş hukuk sistemlerinde de sabıkanın olmayışı, sanığın iyi hali cezayı hafifletici sebeplerden kabul edilmiştir.
Hadler Allah hakkı olarak meşru kılındığı için haddi gerektiren suçlarda haysiyet ve itibar sahibi birisi ile haysiyetsiz, sabıkalı birisi arasında hiçbir fark yoktur. Bu türden bir suçu işleyen birisi kim olursa olsun şarî-in koyduğu ceza noksansız uygulanır.[55][55]

6. Yetkili Makama Ulaşmadan Önce Hadleri Bağışlanabilir

4376... Abdullah b. Amr b. el-As (ranhuma)'dan; Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Hadleri aranızda bağışlayınız. Bana ulaşan hadd (in uygulanması) ise vacib olmuştur. "[56][56]

Açıklama

Hadis-i şerif, daha hakime ulaşmadan önce haddi gerektiren suçlan bağışlamayı teşvik etmektedir. Suçu bağışlamaktan maksat gizlemek, hâkime intikal ettirmemektir.
Hadisteki "affediniz" emri vücûb için değil, istihbab içindir. Yani suç işleyenin durumunu gizlemek, hakime götürmemek vacip değil müstehaptır. Yukarıdaki hadiste de işaret edildiği gibi, haddi gerektiren bir suç hâkime

intikal etmiş ise artık haddi uygulamak vacib olur. Af sözkonusu olamaz.[57][57]

7. (Haddi Gerektiren Suçları) İşleyenleri Setretmek

4377... Yezid b. Nuaym, babası (Nuaym)dan şöyle rivayet etti: Mâiz (r.a) Rasûlullah (s.a)'a gelip dört defa (zina ettiğini) ikrar etti. bunun üzerine Rasûlullah (s.a) recmedilmesini emretti ve Hazzâl'e;[58][58] "Eğer onu elbisenle gizleseydin senin için daha hayırlı olurdu" dedi.[59][59]

4378... İbnü'l Miinkedir şöyle demiştir:

"Hezzâl, Mâız'a; Rasûlullah'a gidip haber vermesini emretti.[60][60]

Açıklama

Mâız, kıssası 4419 numaralı hadiste gelecektir.
Ama burada kıssanın özetini vermek istiyoruz: Maız b Malik, Hezzal'in vesayeti altında yetim büyümüştü. Bir câriye ile zina etti. Kendisi Muhsandı. Yani sahih bir evlilik yapmış ve hanımı ile ilişki kurmuşu. Hezzal, Mâız'a Rasûlullah'a gidip durumu haber vermesini belki Rasûlullah'in buna bir çıkış yolu bulacağını kendisi için Al-lah'dan af dileyeceğini söyledi. Mâız da Rasûlullah (s.a)'a gelip: "Ya Rasûlullah ben zina ettim. Bana Allah'ın kitabını uygula" dedi. Rasûlullah ona itibar etmedi ama Mâız dönüp bu sözlerini üç kez daha tekrarladı. Bunun üzerine efendimiz, recmedilmesini emretti ve Mâız recmedildi. Hezzale de, mes'eleye muttali olup da Maız'ı kendisine göndereceğine, onların üzerine elbisesini atıp gizlemesinin daha hayırlı olacağını söyledi.
Hadis-i şerifin konu ile ilgili bölümü, Rasûlullah'ın Hezzal'e söylediğidir. Efendimiz bu sözü ile haddi gerektiren bir suç işleyen kişinin başkaları tarafından bilinmeyen suçunu hakime haber vermemenin daha iyi olacağına işaret etmiştir.[61][61]

8. Haddi (Gerektiren Bir Suç) İşleyenin Gelip İkrar Etmesi

4379... Alkame b. Vail babasından, şöyle rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a) devrinde bir kadın namaza gitmek üzere çıkmıştı. Karşısına bir adam çıkıp kadının elbisesini başına örttü ve tecavüz etti. Kadın bağırdı ve adam da gitti. O anda yanından geçen başka birisine ; Kadın:
"İşte şu adam bana şöyle şöyle yaptı" dedi. Muhacirlerden bir gruba uğrayıp yine, "Şu adam bana şöyle şöyle yaptı" dedi. O grup gidip kadının kendisine tecavüz ettiğini zannettiği adamı yakaladılar, kadına getirdiler. Kadın: "Evet bu, o" dedi. Bunun üzerine adamı alıp Rasûlullah (s.a)'a götürdüler. Rasûlullah (s.a) adamın (recmedilmesini) emredince, kadına tecavüz eden adam ayağa kalktı ve:
"Ya Rasûlullah, ona tecavüz eden benim" dedi. Rasûlullah kadına döndü ve;
"Git seni Allah bağışladı" buyurdu. (Getirilen) adama iyi sözler söyledi.
Ebû Dâvûd dedi ki; Yani (iyi sözler tik) tutuklanan adam içindi. Kadına tecavüz eden adam için de:
"Onu recmediniz. Şüphesiz o öyle bir tevbe etti ki eğer tüm Medine halkı o tevbeyi etseydi hepsinden kabul olunurdu.[62][62] buyurdu.
Ebû Davûd: "Sw hadisi Esbal b. Nasr da Sımak'dan rivayet etti." dedi.[63][63]

Açıklama

Hadisin ihtiva ettiği hükme geçmeden önce metin deki bazı noktalara temas etmek istiyoruz:
"Kadının elbisesini başına örttü" diye terceme ettiğimiz, "tetecellele-hâ" kelimesi, Suyûtî tarafından "onunla cinsî temas kurdu" şeklinde izah edilmiştir. Bizim tercememiz Aliyyü'l-Kari'nin izahına uygundur.
"Ona tecavüz etti" diye terceme ettiğimiz" "tekadâ hâcetehû minhâ" cümlesinin zahir manası "ihtiyacını giderdi" demektir. Burada "cinsi temasta bulundu" manasına kinaye olarak kullanılmıştır.
Hadis metninde Peygamber efendimiz kadına; "Allah seni bağışladı" buyurmuştur. Bunun iki manaya gelme ihtimali vardır:
1- Sen suçsuz birisine iftira ettin. Bilmeden onun sana tecavüz ettiğini iddia edip lekeledin. Ama bunu bilmeden yaptığın için Allah seni affetti.
2- Seninle kurulan cinsel ilişkiden dolayı Allah seni affetti. Çünkü sen kendini isteyerek teslim etmedin. Zorla tecavüz edildin.

Sarihler daha çok ikinci mana üzerinde durmaktadırlar. Efendimiz, kadının iddia ettiği adamın suçsuz olduğu meydana çıkınca onu teselli edici gönül alıcı güzel sözler söylemiş, kadının yaptığı hatayı tamir cihetine gitmiştir. Sonra da kadına tecavüz ettiğini ikrar eden gerçek mütecavizin recmedilmesini istemiştir. Burada karşımıza iki mesele çıkmaktadır:

a) Gerçek mütecaviz çıkmadan önce, efendimiz maznunun recmedilmesini emretmişti. Adamın ikrarı olmadan ve kadın şahit göstermeden efendimiz bu suçu nasıl sabit gördü de ceza vermek istedi?

b) Gerçek, mütecaviz, kadına tecavüz ettiğini bir defa ikrar etmiş görünüyor. Bir defa ikrar ile suç sabit olur mu? Bu konuda ulemanın görüşü ne?

Şimdi bu sorulara sırasıyla cevap bulmaya çalışalım:

a) Gerçekten metni zahirine göre anlarsak ortaya bir müşkil çıkmaktadır. İslam hukuku prensiplerine göre metindeki vakıaya uygun düşen adamın recmedilmesi değil, kadına kazf haddinin uygulanmasıdır. Çünkü kadın, adamı lekeleyici bir iddiada bulunmuş ve bu iddiasını isbat edememiştir.

Avnü'l-Ma'bud müellifinin, Kari ve Fethu'l - Vedud'den naklettiğine göre maksat, Rasûlullah'in recmi emretmek üzere oluşudur. Çünkü huzuruna bir dava gelmiştir, meseleyi tetkik etmektedir. Mümkündür ki gidişat, hakkında iddiada bulunulan zatın aleyhine bir seyr takib etmektedir.

b) Üzerinde durduğumuz hadiste mütecavizin ikrarını tekrarladığına dair bir kayıt mevcut değildir. Hz. Peygamber'in ikrarı tekrarlatmadan recmettirdiğini bildiren başka rivayetler de vardır. Mesela, Asîf hadisi diye bilinen bir rivayette Üneys (r.a)'e "Ya Üneys, o kadına git, itiraf ederse recmet" buyurmuştur. 37 yine Müslim, Tirmizi, Ebu Davud, ne-sai ve İbn Mace'nin Ubâde b. es-Samit'ten rivayet ettikleri bir hadiste belirtildiğine göre efendimiz Cüheyne'den bir kadını, ikrarı tekrarlatmadan recmetmiştir.[64][64]

Yine Büreyde (r.anha)'dan rivayet edilen bir haberde bildirildiğine göre, efendimiz bir kadını dört defa ikrar etmeden recmetmiştir.

Bütün bu hadislere dayanarak, İmam Malik, İmam Şafiî, Hammad ve Ebû Sevr, zina suçunun sübûtu için bir defa yapılan ikrarın kafi olduğunu söylemişlerdir. Bu görüş, sahabelerden Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'den, Tabiundan da Hasenu'l-Basri (Allah hepsinden razı olsun)den rivayet

edilmiştir. Bu grupta olanlar Hz. Peygamber (s.a)'in dört defa ikrar ettirdiğini bildiren hadislerin muzdarib olduklarını söylemişlerdir.
Hanefî ve Hanbelî mezheplerine göre, zina suçunun sübutu için dört şahit yok ise, suçu işleyen kişinin dört defa ikrarda bulunması gerekir. Her ikrar ayrı ayrı meclislerde olmalı ve hakim ilk üç seferinde bu ikrarı reddetmelidir. Bu gruptaki ulemanın delilleri, Maiz'in ikrarı konusundaki çeşitli rivayetlerdir. Bu rivayetlerden bir kısmında, Mâiz'in dört kez ikrarda bulunduğu belirtilirken, bir kısmında Mâiz'in dördüncü ikrarı olmasaydı recmedilmeyeceğine işaret edilmekte, bazılarında da Rasûlullah'm birinci, ikinci ve üçüncü ikrarlarında Mâiz'i kovduğu bildirilmektedir. Mesela bir rivayette Büreyde, "Biz Rasûlullah'm ashabı, aramızda Mâiz'i konuşur ve eğer üçüncü itirafından sonra evinde otursaydı Rasûlullah onu recmetmezdi. Onu ancak dördüncü ikrarından sonra recmetti" derdik, demektedir.[65][65]
îbn Ebi Leyla, İshak b. Rahûye ve Hasen b. Salih de bu görüştedirler.
Bu görüş sahipleri öncekilerin delillerini şu şekilde cevaplamaktadırlar: "O hadisler mutlaktırlar. Bizim dayandığımız; ikrarın dört defa olduğunu bildiren hadisler onları kayıtlamıştır. Karşı görüşte olanlar ise takyidin söz ile olacağını, bu mes'elelerde ise fiil olduğunu söyleyerek itiraz etmişlerdir.
Hanefî ulemasından Mergınanî, zina suçunun şehadetle sübutunda bir farklılık bulunduğuna, diğer suçlar iki şahitle sabit olduğu halde zinanın sübûtu için dört şahit gerektiğine dikkat çekerek, bunun ikrarının da dört defa tekrarlanması gerektiğine mantıki bir delil olduğunu söyler.[66][66]

9. Hadde Telkin

4380... Ebu Ümeyye el-Mahzûmi (r.a) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a)'a (çaldığmı)kesin bir dille itiraf eden bir hırsız getirildi (ama) yanında mal bulunmuyordu. Efendimiz:
"Senin (birşey) çaldığını zannetmiyorum" buyurdu. Adam: "Evet çaldım" dedi ve bu sözü iki veya üç[67][67], defa tekrarladı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) emretti, adam(m eli) kesildi ve Rasûlullah'a (tekrar) getirildi. Rasûlullah: "Allah'tan bağış dile ve ona tevbe et" buyurdu.
Adam:
Estağfirullâhe ve etûbû ileyh: Allah'tan bağış diler ve ona tevbe ederim" dedi.

Rasûlullah (s.a) üç kerre:
"Allah'ım, onun tevbesini kabul et" dedi.[68][68]
Ebû Davûd der ki:
"Bu hadisi Amr b. Asım, Hemmam'dan, o İshak b. Abdullah'dan rivayet eni. ishak: Ensar'dan birisi olan Ebû Ümeyye Rasûlullah' dan (rivayet etti), dedi"[69][69]

Açıklama

Hadis-i şerifin konu ile ilgisi, haddi gerektiren bir suç jşiecjiğjni ikrar eden kişiye, ikrarından dönmesi için telkinde bulunmanın meşruiyetine işaret etmesidir. Efendimizin kendisine gelip de bir şey çaldığım söyleyen birisine: "Senin bir şey çaldığını zannetmiyorum" buyurması buna delildir. Hattabî, Rasûlullah'm böyle demesine sebebin itirafta bulunmanın gaflette olduğunu zannetmesi veya onun hırsızlığın manasım bilmeden hırsızlık itirafında bulunmuş olması ihtimali ya da buna benzer birşey olduğunu söyler. Çünkü itiraf edilen suç haddi gerektiren bir suçtur. Hadler şüphelerle düşer. Öyleyse suçun şüpheye meydan bırakmayacak şekilde sabit olması icab eder. Ama suçun varlığı kesin bir şekilde açığa çıkarsa artık ceza uygulanır.
Hırsıza ikrarından dönmesi için telkinde bulunmanın meşruiyeti, Hz. Ömer, Ebu Hureyre, Ebu Derda gibi sahabelerden rivayet edilmiştir. İs-hak ve Ahmed b. Hanbel, telkinde bulunmakta beis görmezlerdi.
Şevkânî bu hadisin haddi düşürmeye sebeb olacak bir şeyi telkin etmenin müstehap oluşuna delil olduğunu söyler.
Hadiste görüldüğü üzere, Rasûlullah efendimiz hem hırsızlık itirafında bulunan şahsın elini kesmiş, hem de Allah'a tevbe edip bağış dilemesini tavsiye etmiştir. Burada şöyle bir soru akla gelebilir: "Had cezaları işlenen suça keffarettir, dolayısıyla suçluya had uygulandığı takdirde kendisinden işlediği suçun uhrevî mesuliyeti de düşer. O halde efendimiz cezayı uyguladığı bir adama niçin tevbe telkininde bulunmuştur?"
Bu muhtemel soruya Sindî şöyle cevap vermiştir: "Rasûlullah, tevbe ve istiğfarı hırsızın diğer günahları için emretmiştir. Bir daha böyle bir suç işlememesi için tevbe telkin edilmiş de olabilir."

Hadiste hükme esas olacak başka bir yön de hırsızlık ikrarında bulunan birisine haddin uygulanabilmesi için ikrarın tekrarlatılması meselesidir. Metinde hırsızlık yapan şahsın itirafını iki veya üç defa tekrarladığı görülmektedir. Acaba bu, hükmün gereği midir? Yoksa şart olmamakla birlikte vuku bulan bir uygulama mıdır? Bu konuda ulema ihtilaf etmiştir. Ibn Ebî Leyla, İbn Şübrume, Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Rahûye'ye göre hırsızlık ikrarında bulunana had uygulanabilmesi için ikrarın en azından iki defa tekrarlanması gerekir. Bu görüş Ebû Yusuf'tan da rivayet edilmiştir. Delilleri, üzerinde durduğumuz bu hadistir.
İmam Mâlik, İmam Şafiî ve Hanefî mücdehidlerine göre hırsızlık suçunun sübutu için bir tek ikrar kafidir. Bu hadisin ikrarın tekrarlanmasının şart oluşuna delil olmadığını, hadisin ikrarda bulunana haddi düşürücü telkinde bulunmanın ve suçun isbatmda ihtiyatlı davranmanın mendupluğuna delil olduğunu söylerler. Hz. Peygamber (s.a)'in: Senin bir şey çaldığını zannetmiyorum" buyurmasının da iddialarına delil olduğunu söylerler. Ayrıca kalkanın ve Safvan'ın ridâsmın çalınması olaylarında, ikrarın tekrarı söz konusu edilmeden efendimizin, hırsızın elini kestiği rivayet edilmiştir. Bu da, son gruptaki ulemânın görüşüne delildir.[70][70]

Bazı Hükümler

1- Haddi gerektiren bir suç itirafında bulunan kişiye haddi düşürmeye yönelik telkinde bulunmak müstehaptır.
2- Bir suç işleyen kişiye tevbe ve istiğfar etmesini tavsiye edip, duasının kabulü için dua etmek müstehaptır.
3- Haddi gerektiren bir suçun işlendiği ikrarla sabit olunca had uygulanır.[71][71]

10 Ne Olduğunu Söylemeden Bir Haddi (Gerektiren Bir Suçu) İtiraf Edenin Durumu

4381... Ebû Ümâme (r.a) haber verdi ki: Bir adam Rasûlullah'a gelip:
Ya Rasûlullah ben haddi gerektiren bir suç işledim. Bana haddi uygula, dedi. Rasûlullah: "-Geleceğin zaman abdest aldın mı?" dedi.
Evet,
"Biz namaz kıldığımızda, bizimle birlikte namaz kıldın mı?"

Evet

"Haydi git, Allah seni affetti."[72][72]

Açıklama

Bu manadaki hadisi, Buhari, ve Müslim, Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet etmişlerdir. Haddi gerektiren bir suç işlediğini ikrar eden birisine efendimizin, işlediği suçun ne olduğunu sormadan abdest ve namazını sorup, "Allah seni affetmiştir" buyurması, iki türlü değerlendirilmiştir.

1- Rasûlullah'ın vahy yoluyla Allah'ın o zatı bağışladığını öğrenmiş olması muhtemeldir. Aksi halde Rasûlullah ona işlediği suçun ne olduğunu sorar ve haddi uygulardı. Bu görüşü Hattabî, Askalânî'den nakletmiş-tir.

2- Nevevî ve bir grup alimin dediğine göre; adamın işlediği günah küçük günahlardandı. Hz. Peygamberin namaz ve abdest sorarak günahının Allah tarafından bağışlandığını söylemesi buna delildir. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir.

3- Hadiste zikredilen had; istılahî manası olan had değil günahtır. Yani buradaki had, küçük günah manasınadır. Çünkü ulema hadlerin teybe ile düşmeyeceği konusunda müttefiktirler. Namaz da küçük günahlar için keffarettir.

4- Efendimiz, haddi düşürmek için özellikle suçun ne olduğunu sormamış, adam açıklamayınca da salıvermiştir. Nitekim Rasûlullah (s.a) zina ikrarında bulunan birisine: "Her halde sen Öptün, her halde sen dokundun" diyerek haddi düşürmeye çalışmıştır.

Hadisteki suç ikrarında bulunan zat; Ebu'1-Yusr Ka'b b. Amr el - Ensarî es-Sülemî'dir.[73][73]

11. (Sorgulamada Zanlıyı) Döverek İşkence Etmek (Caiz Midir?)

4382... Ezher b. Abdullah el-Harâzî [74][74] şöyle haber verdi:

Kelâ kabilesinden[75][75] bir grubun mallan çalındı. Dokumacılardan bazı insanları itham edip onları Rasûlullah'ın sahabesinden olan Nu'man b. Beşire getirdiler. Nu'man onları bir kaç gün hapsetti, sonra salıverdi. Kelâ'lılar Nu'man'a gelip:

"Onları dövmeden ve işkence etmeden salıverdin?" dediler.

Nu'man:
Nasıl isterseniz. İsterseniz onları döveyim. Şayet mallarınız (onlardan) çıkarsa mesele yok, ama çıkmazsa onların sırtına vurduğum kadar size de vururum" dedi.
Kela'lılar:
Bu senin hükmün mü? dediler. Nu'man:
Bu, Allah'ın ve Rasûlullah (s.a)'in hükmüdür,[76][76] dedi. Ebû Davûd der ki:
"Nu'man bu sözü ile Kela'lılan korkut (mak istemiş) ti. Yani dayak ancak itiraftan sonra icâbeder."[77][77]

Açıklama

Metinden anladığımıza göre; Kelâ kabilesine mensup bazı insanların malları çalınmış, onlar da dokumacılık yapan bir grup insanı itham ederek, alıp vali olan Nu'man b. Be-şir (r.a)'e getirmişler. Nu'man b. Beşir acaba ikrar ederler mi diyerek, zanlıları birkaç gün hapsetmiş, onlar ikrar etmeyince de serbest bırakmış, Kelâlılar bunu yadırgamışlar, Nu'man'dan zanlıları döverek ikrar ettirmesini istemişler. Ama Nu'man buna razı olmamış, zanlıları döver ve çalınan mallan bulamazsa kisasen kendilerini de döveceğini söylemiş, yaptığı işin Allah'ın ve Rasûlünün hükmü olduğunu ilave etmiştir.
Hadis-i şerif suçu ikrar etmesi için zanlıyı hapsetmenin caiz olduğuna, dövmek ve işkence etmenin ise caiz olmadığına delalet etmektedir. Bezlü'l-Mechud'da Muhammed Yahya'nın, "Bu, Allah'ın hükmüdür. Ama zamammızdaki bazı alimler suçu ikrar için dövmeyi ve başka türlü bir tehdidi tecviz etmişlerdir" dediğini söyler.
Trablusî, Muînu'I-Hukkâm adındaki eserinde, haps'in meşru olduğu yerleri sayarken, onuncu olarak kendisine hırsızlık veya bir kötülük nisbet edilenin, hapsedilmesini de sayar.[78][78]
ed-Dürru'I-Muhtar'da, hırsızlık töhmeti altında olan bir kimsenin suçunu ikrar ettirmek için kemiği meydana çıkaracak derecede olmamak şartıyla dövmenin caiz olduğunu söyleyen Hanefi alimlerden nakiller yapılmaktadır. Hasen b. Ziyad, İbnu'1-Iz el-Hânefî, Zeylai, İbn Kemal, Tecnis ve Kmye

müellifleri bunlardandır. Bu alimlerin delilleri naklî ve aklî olmak üzere iki gruptur."[79][79]

Nakli delil şudur: Bazı muahidler, Rasûlullah'ın kendileri ile muahede yaptığı malı gizlemişler, Rasûlullah "İbn Ehtab mahallesinin hazine si nerede?" diye sorunca "Ya Muhammed onu sadaka ve savaşlar tüketti" demişler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) Zübeyr b. Avvam'a " bunlara ne istersen yap" buyurmuş, Zübeyr (r.a) onlara biraz işkence yapınca sakladıkları malın yerini göstermişlerdir.

Bu hadise, suçu meydana çıkarmak için zanlıyı dövmenin cevazına delâlet etmektedir.

Aklî delilleri: Devirlerinde, fesadın artmış olması ve hırsızlığı gören şahit bulmanın güçlüğüdür. İbn Kemal: "Zamanımızda fesat çoğaldığı için, dövmenin caiz olduğu görüşünü almak gerekir" demektedir. Ayrıca hırsızlıklar genelde gece gerçekleştirildiği için hırsızlığa şahit olacak şahit bulmak pek mümkün olmaz. Bu durum bir çok hak sahibinin hakkının zayâına sebep olur. Fesad arttığı için işlediği suçu ikrar edecek kişi de pek çıkmaz. Onun için özellikle hırsızlık yapma ihtimali fazla olan zanlıyı tehdid ederek ya da aşırıya gitmemek kaydıyla döverek suçu isbata çalışmak meşrudur. Ama döverken dişi veya eli kırılırsa, Kınye'de bildirildiğine göre, diyeti şikayetçi şahısça ödenir.

Burada şuna işaret etmek gerekir; tehdid veya dövme konusunda tüm itham edilenler aynı hükümde değildir. İbn Abidin'in nakline göre İbnü'l-Iz el-Hanefi, et-Tenbih alâ Müşkilati'l -Hidaye adındaki eserinde bu konu ile ilgili olarak şöyle demektedir:

"Hırsızlık ve benzeri bir suçla itham edilen kişi konusunda ulemanın cumhuru şu görüştedir: Eğer itham edilen şahıs iyi hali ile tanınan birisi ise onu cezalandırmak caiz değildir. Ama kendisine yemin ettirilip ettiril-meyeceği konusunda iki görüş vardır. Kimi alimler onu itham eden kişinin ta'zir edileceğini söylerler. Ama itham edilen kişinin hali bilinmiyorsa, gerçek anlaşılıncaya kadar hapsedilir. Hapis müddeti bazılarına göre bir ay, bazılarına göre veliyyü'lemrin uygun göreceği bir müddettir. Ama itham edilen şahıs fücuru ile tanınan birisi ise bir grup alim onu, vali veya hakimin; bir kısım alim ise sadece valinin dövebileceğini söylerler Bazı alimlere göre ise hiç kimse dövmez."

Fakih Ebu Bekr el-A'meş de itham edilen kişi hırsızlığı inkâr ederse, reisin zannı galibi ile amel ederek, ikrar ettirmeye çalışabileceğini söyler. Mesela, sanığı fasıklarla, hırsızlarla birlikte görür, onun çalmış olmasına zann-ı galib hasıl olursa, suçu itiraf ettirmek için dövebilir.
Bu nakiller gösteriyor ki; Hanefî mezhebinin müteahhirûn ulemasına göre, hırsızlık yapma ihtimali bulunan, fışkı ile tanınan kişileri, suçunu itiraf ettirmek için dövmek ya da başka bir yolla tehdid etmek caizdir. Üzerinde durduğumuz hadise o günün şartlarına göre verilmiş bir hükümdür.[80][80]

12. Hırsızın Elinin Kesildiği Mal (Mikdarı)

4383... Âişe (r.anha) şöyle demiştir:

Rasûlullah (s.a) çeyrek dinar ve daha çoğunda (hırsızın elini) keserdi [81][81]

4384... Aişe (r.anha)'dan, rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Hırsızın eli çeyrek dinar ve daha fazlasında kesilir."[82][82]

Ahmed b. Salih: "Kesmek, çeyrek dinar ve daha fazlasındadır" dedi.[83][83]

4385... İbn Ömer (r.a)'dan rivayet edildiğine göre: Rasûlullah (s.a) fiatı üç dirhem (gümüş) olan bir kaîkan(ı çalan hırsızın elini) kesti.[84][84]

4386... Abdullah b. Ömer (r.a) demiştir ki: "Rasûlullah (s.a); kadınlar sofasından fiatı üç dirhem gümüş olan bir kalkan çalan adamın elini kesti."[85][85]

4387... îbn Abbas (r.a) demiştir ki:
"Rasûlullah (s.a) kıymeti bir dinar (allın) veya on dirhem (gümüş) olan bir kalkan (çalan) adamı (n elini) kesti"
Ebû Davûd der ki:
Bu hadisi Muhammed h. Seleme ve Sa'dânb. Yahyajbnilshak'tan aynı isnadla rivayet etmiştir.[86][86]

Açıklama

Bu bab, hırsızlık haddinin nisabı yani bir hırsızın kolunun kesilebilmesi için çaldığı malın olması gereken asgari değeri ile ilgilidir. Babda geçen hadislerde Hz. Peygamber (s.a)'in; çeyrek dinar altın, fiatı üç dirhem gümüş olan kalkan ve kıymeti on dirhem gümüş veya bir dinar altın olan kalkan çalan hırsızın elini kestiği görülmektedir. Bu babta, Müslim ve İbn Mace'nin rivayet ettikleri bir hadiste Rasûlullah (s.a) efendimiz: "Allah hırsıza lanet etsin, bir yumurta (veya miğfer) çalar da eli kesilir, bir ip çalar da eli kesilir."[87][87] buyurmuştur.
Bu hadisteki yumurta ve ipten muradın ne olduğu konusuna ilende işaret edilecektir.
Hırsıza verilecek ceza hususunda, Mâide süresindeki âyet mutlaktır. Hırsızlık yapan erkek ve kadının elinin kesilmesi emredilmiş ama çaldığı malın mikdarı konusuna değinilmemiştir. Gerek bu ayetin mutlak oluşu, gerekse hadislerdeki farklı rivayetler el kesme nisabında ulemanın ihtilafına sebep olmuştur. Bu ihtilafları önce "nisap yoktur" diyenler ve "nisap vardır" diyenler şeklinde ayırdıktan sonra da nisap vardır diyenlerin kendi aralarında ihtilaf ettikleri mikdarları ele alalım:
1) Zahiriler ve Haricilere göre; el kesmek için çalman malda nisap aranmaz. Yani çalınan mal az veya çok olsun hırsızın eli kesilir. Bu görüş Hasenü'l-Basri'den de rivayet edilmiştir. Delilleri: "Allah'tan ibret verici bir ceza olarak, işledikleri fiilden dolayı erkek ve kadın hırsızın ellerini kesiniz. Allah aziz ve hakimdir."[88][88] ayet-i kerimesinin mutlak oluşudur. Bu ayette cenab-ı Hak, hırsızın elinin kesileceğini beyan etmiş ama mikdar belirmemiştir. Bu, çalınan malın az veya çokluğuna bakılmadan hırsızın elinin kesilmesi gerektiğine delalet eder." derler.
Ayrıca yukarıda Müslim ve İbn Mâce'den naklettiğimiz yumurta ve ip çalmanın, el kesmeyi gerektireceğine işaret eden hadis de bu görüş sahipleri için delildir. Yumurta ve ip değersiz şeyler olduğu halde, bunları çalanın elinin kesilmesi gereğine el kesmede nisabın olmayışına delil sayarlar.
2) Cumhur ulemâya göre; bir malı çalan hırsıza el kesme cezası verilmesi için çalınan malın asgari bir değere sahip olması gerekir. Bu görüş sahiplerinin delilleri, bu babın hadisleridir. Bu görüşte olanlar karşı görüş sahiplerinin delillerini şöyle cevaplandırırlar:
İşaret edilen ayet-i kerime mutlaktır. Hadisler bu ayet-i kerimeyi kayıtlamakta ve el kesme cezası verilebilmesi için çalınan malın asgari bir

değere varmış olmasını gerektirmektedir. O halde kayıtlayan bu hadislerin hükmüne uymak gerekir.
Cumhurun, önceki görüş sahiplerinin sarıldıkları yumurta ve ip çalmadan bahseden hadisle ilgili istidlallerine cevapları da şu şekildedir:
a) Hadiste sözkonusu edilen "beyda" kelimesi yumurta değil, miğfer manasınadır. Çünkü bu kelime her iki anlama gelebilir. İp de lalettayin bir ip değil, değeri büyük olan gemi halatıdır.
Nevevi, bu tevili beğenmemiş "hadiste kıymetsiz mallara tenezzül edip de elini kestiren hırsıza lanet edilmiştir. Halbuki miğfer ve gemi halatının kıymeti hayli yüksektir. Bu şekildeki bir izah hadisin vürûdundaki ruha uygun düşmez." demiştir.
b) Bu hadisten maksat, hırsızın durumunu tahkirdir. Hırsız yumurta ve ip çalarak hırsızlığa başlayınca bunu kendisine adet edinir ve elinin kesilmesini gerektirecek şeyleri çalar hale gelir. Bu izaha göre; hadisteki "beyda" kelimesinden maksat yumurta, ipten murat da alelade bir iptir.
c) Hadisten maksat hırsızlıktan sakındırıp akta mübalağadır. Bu '"Bağırtlak kuşunun yuvası gibi de olsa bir yuva yapan kimse..." hadisine benzer. Bağırtlak kuşunun yuvasının mescid olması mümkün olmadığı halde efendimiz mescid yapanların faziletine işaret için onu misal göstermiştir. Bu hadiste de hırsızlığın kötülüğüne işaret için, yumurta ve ip çalmak el kesmeyi gerektirmediği halde gerektirirmiş gibi bir ifade kullanmıştır.
d) Bu hadis, yukarıda işaret edilen ayet (Maide 38) indiği zaman varid olmuş, daha sonra fahr-i kainat efendimiz çalınan malın kıymetini tayin etmiştir.
Alimlerce, hadisin izahında daha başka şeyler de söylenmiştir. Bizim kayda değer bulduklarımız bunlardır.
Hırsıza el kesme cezasının uygulanması için çalınan malın asgari bir kıymete baliğ olmasını şart koşan cumhur, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bu mikdarm tayininde ihtilaf etmişlerdir. Şimdi de bu konudaki görüşlere temas etmek istiyoruz:
1- Hz. Aişe, Ömer b. Abdilaziz, Evzaî, Leys, Ebû Sevr, îshâk ve İmam Şafiî'ye göre, hırsızlıktan dolayı el kesme nisabı çeyrek dinar altın veya onun kıymetidir. Çeyrek dinarın kıymeti ister üç dirhem gümüşe denk olsun işer az veya çok farketmez. Bir kimse çeyrek dinar altın veya onun kıymetinde bir mal çalar ve diğer şartlar tahakkuk ederse eli kesilir.

Bu görüşün delilleri Hz. Aişe fr.anhâ) rivayet edilen (4383 ve 4384 no'daki) hadislerdir. Hz. Peygamber (s.a) bu hadislerde el kesme nisabının çeyrek dinar altın olduğunu lafız olarak ve açıkça beyan etmiştir. Peygamber (s.a)in, bir hırsızın elini üç dirhem gümüş kıymetindeki bir kalkan çaldığı için kestiğini bildiren hadisleri, üç dirhem gümüşün çeyrek dinar altına denk olduğuna hamlederek açıklamışlardır. Hz. Peygamberin on dirhem gümüş kıymetindeki bir kalkanı çalan hırsızın elini kestiğini bildiren hadisin (hadis no: 4387) ise zayıf olduğunu söylerler. Hadisin sıhhati halinde de bu haberin el kesme nisabını tayin için değil, o olaydaki kalkanın kıymetinin on dirhem gümüş veya bir dinar altın olduğuna hamlederler. Bu izahlar Şafii alimlerinin büyüklerinden İmam Nevevi'ye aittir.
2- İmam Malik ve Ahmed b. Hanbel'e göre; hırsızlıktaki el kesme nisabı, çeyrek dinar altın veya üç dirhem gümüş ya da üç dirhem gümüş kıymetine denk olan mal'dır. Çalınan mal altınsa çeyrek dinar, gümüş ise üç dirhem, başka bir şey ise üç dirhem gümüş kıymeti kadarı el kesmek için yeterlidir.[89][89] Ahmed b. Hanbel'in bir görüşüne göre bu ikisinden, daha ucuz olanı ile değerlendirilir.[90][90]
Bazı Bağdatlı alimler İmam Malik'ten, çalınan malın altın veya gümüş dışında bir mal olması halinde, o memleketin örfü esas alınarak altından ya da gümüşten değerlendirileceği görüşünü nakletmişlerdir. Ama önceki görüş daha sahihtir.
Bu görüş sahiplerinin delilleri Rasulullah'ın üç dirhem gümüş değerindeki kalkanı çalan hırsızın elini kestiğini bildiren haberlerdir. 12 dirhem gümüş bir dinar altın kıymetindedir. O halde üç dirhem gümüşün altın karşılığı da çeyrek dinardır.
3- İmam Azam Ebu hanife ve arkadaşlarına göre el kesmek için hırsızlıkta nisab, on dirhem gümüş veya onun kıymetidir. Çalınan mal altın bile olsa gümüşle değerlendirilir. Muteber olan külçe halindeki değil, dar-bedilmiş olan gümüştür.[91][91]
Hanelilerin delili, bu babın son hadisiyle birlikte Beyhaki ve Taha-vi'nin İbn Abbas radıyallahü anhuma'dan rivayet ettikleri hadis ile Rasû-lullah (s.a) devrinde kalkanın kıymetinin on dirhem olduğunu bildiren haber, Tahavî'nin Şerhu Meâni'l-Âsar'da rivayet ettiği: "Ancak bir dinar (altın) veya on dirhem (gümüş) de el kesilir" mealindeki hadis[92][92] ve Ta-

beranî'nin Mu'cemu'I-Evsât'ında İbn Mes'ud vasıtasıyla Rasûlullah'dan rivayet ettiği: "Ancak on dirhemde (el) kesilir"[93][93] hadisi ve benzeri hadislerdir.

Ayrıca Hanefiler "Şüphelerle hadleri düşürün" hadisini de delilleri arasında sayarlar. Çünkü el kesmek için, çalınan malın kıymeti konusunda rivayet edilen haberler muhteliftirler. Mümkün mertebe haddi düşürebilmek için bu mikdarîardan en üstününü almak ihtiyata daha muvafıktır. O da on dirhemdir.

Hanefi alimlerinden Tahavî, Şafiilerin dayandıkları Hz, Aişe hadislerinin kiminin mevkuf, kiminin de muttasıl olduklarını söyleyerek Şafiiîere itiraz etmektedir.

4- İki dirhem gümüşden dolayı hırsızın eli kesilir. İbnu'l-Münzir bu görüşü Hasentri-Basri'den nakletmiştir.

5- Dört dirhem gümüştür. İbnü'l-münzir bunu Ebu Hureyre ve Ebu Sâ-id'den. Kadı lyaz da bazı sahabelerden nakletmiştir.

6- Bu miktar üçte bir dinardır. Bu görüş Muhammed Bâkır'dan nakledilmiştir.

7- Bu miktar beş dirhem gümüştür. Bu görüş; Nasır, Nehai, İbn Şübrü-me, İbn Ebi Leyla ve HaseniTl-Basri'den, rivayet edilmiştir. Hz. Ömer (r.a)'den rivayet edilen: "Beş (parmak) ancak beş dirhemden dolayı kesilir" haberine dayanırlar.

8- Bu miktar bir dinar veya onun kıymetidir. İbnü'l-Münzir bu görüşü Nehaî'den nakletmiştir.

9- Altın olarak, çeyrek dinardır. Altın dışındaki maddelerin azı ve çoğu eşittir. Nisap sözkonusu değildir. İbn Hazm bu görüştedir. Aynısı İbn Abdilberr'den de rivayet edilmiştir.

10- Bir dirhem ve daha fazlasıdır. Bu görüş de Osmanü'l-Bettî ve Ra-bia'dan rivayet edilmiştir.

Buraya aktarmış olduğumuz görüşler; nisabı gerekli görmeyenlerin görüşü ile birlikte onbir etmektedir. Biz bu görüşleri Şevkânî'nin Ney-lu'1-Evtâr'ından [94][94] naklettik. Askalanî bu görüşlerin sayısını yirmiye çıkarmaktadır.

Nisap, hırsızın elinin kesilmesi için gerekli olan şartlardan birisidir.[95][95]

Hırsızın Elinin Kesilmesi İçin Aranan Diğer Şartlar:

Yeri gelmişken diğer şartlara da kısaca temas etmek istiyoruz. Buraya nakledeceğimiz şartların Hanefilere ait olduğunu da hatırlatalım:

a) Çalman mal, en azından on dirhem gümüş kıymetinde olmalıdır.

b) Çalman mal, ot, odun kamış gibi değersiz mallardan olmamalı, itibar edilen mallardan olmalıdır.

c) Mal, süt yoğurt gibi çabucak bozulan mallardan olmamalıdır.

d) Çalınan mal hırzdan (koruma altından) çalınmış olmalıdır. Her malın koruma biçimi kendine hastır. Hayvan için hirz ahır, altın için cep, kese, kasa vs. dir.

e) Malı çalan, âkıl-baliğ, gören ve konuşan birisi olmalıdır.

f) Çalan, çalınan malın sahibi ile ortak olmamalıdır.

g) Çalanla, malı çalman arasında ana babalık, kardeşlik ve birisi kadın farzedilse kendisiyle evlenemeyeceği derecede bir akrabalık olmamalıdır.

h) Çalan ile malı çalınan arasında karı kocalık bulunmamalıdır.

ı) Çalınan mal, mütekavvim yani dinen kıymeti olan bir mal olmalıdır. Mesela şarap çalan birisinin kolu kesilmez.

i- Çalınan mal, mülk olmalıdır. Madenindeki altın, gümüş gibi cevherleri çalanın eli kesilmez.

j- Çalınan malda, hırsızın hakkı ve mülkiyet şüphesi bulunmamalıdır.

k- Çalınan mal, her yönden tecüvüzden korunmuş olup hırsızın alma salahiyetinin bulunmaması gerekir. Mesela darulharbte bir harbî'nin malını çalmak el kesmeyi gerektirmez.

1- Hırsızlık dar-ı adide gerçekleşmelidir.

m- Hırsızlık kıtlık senesinde olmamalıdır.

Yukarıdaki şartlan haiz bir çalma olayında hırsızın sağ eli bilekten kesilir ve kanının durması için gereken muamele yapılır. Aynı şahıs ikinci defa hırsızlık yaparsa sol ayağı topuktan kesilir. Üçüncü defa çalarsa Hanefilere göre artık el ve ayak kesilmez. Tevbe edinceye kadar hapsedilir. Şafii, Maliki ve Hanbelilere göre üçüncü hırsızlıkta sağ el, dördüncüsünde sağ ayak kesilir. Bundan sonra bir daha hırsızlık yaparsa ta'zir edilir.[96][96]

13. Çalındığında El Kesilmeyen Mallar

4388... Muhammed b. Yahya b. Habban, şöyle demiştir:

Bir köle, birisinin bahçesinden bir hurma fidanı çaldı ve onu efendisinin bahçesine dikti. Fidan sahibi, fidanını aramaya başladı ve onu buldu. Köleyi, o zaman Medine emiri olan Mervan b. Hakem'e şikayet etti. Mervan köleyi hapsetti ve elini kesmek istedi.
Kölenin sahibi, Râfi, b. Hadîc (r.a)'e gidip bu mes'eleyi sordu. Râfi, ona, Rasûlullah (s.a)'i: "Meyveden ve hurmadan dolayı el kesilmez" buyururken işittiğini haber verdi.[97][97]
Adam:
"Şüphesiz Mervan kölemi yakaladı, elini kesmek istiyor. Ben senin, benimle birlikte ona gidip Rasûlullah (s.a)'den duyduğun bu sözleri haber vermeni istiyorum" dedi.
Râfi'b. Hadîc adamla birlikte yürüyüp Mervan b. Hakem'e geldi. Mervan'a:
"Ben Rasûlullah'ı, meyve ve hurma yağında el kesilmez, buyururken işittim." dedi. Bunun üzerine Mervan kölenin salıverilmesini emretti.
Ebû Davûd "Keser, cümmâr (hurma ağaçlarının ortasında olup araplar tarafından yenen şey)'dir" dedi.[98][98]

4389... Muhammed b, Ubeyd, Hammad'dan (o), Yahya'dan (o), Muhammed b. Yahya b. Habban'dan bu hadisi rivayet etti.
Ravi şöyle dedi:
"Mervan o köleye birkaç sopa vurdu ve serbest bıraktı."[99][99]

Açıklama

Bu hadis, meyve çalan bir hırsızın elinin kesümeyeceğine delâlet etmektedir. Ancak, meyve manasına gelen "es-Semer" kelimesinin içerdiği mana konusundaki ihtilaf, ilim adamlarını hadisten çıkarılacak hüküm konusunda da ihtilafa sevketmiştir.
İmam Şafiî, "Semer" kelimesinin, ağacın dalında olup henüz kopartılmamış olan meyve anlamında olduğunu belirterek, hadiste çalındığı zaman hırsızın elinin kesilmeyeceği ifade edilen meyvenin, ağaçtaki meyve olduğunu söyler. Buna sebep de, o zamanki Medine bahçelerinin etraflarının çevrili olmayışı yani ağaçlardaki meyvelerin "muhraz" olmayışıdır. Ama İmam Şafii'ye göre; meyve koparılıp bir harmanda ya da sergi yerinde toplanmışsa onu çalanın eli kesilir. İmam Şafii bu durumdaki meyve ile taze yiyecek

maddeleri ya da altın ve diğer eşya arasında fark gözetmemiştir. Hattabî, İmam Malik'in de aynı görüşte olduğunu nakletmiş-tir. Ancak "Kitabu'1-Fıkh ale'l-Mezahibi'l - Erbaa" adındaki eserde, Maliki mezhebine göre; ağacın dalından çalınan meyvenin korunur (muhrez) olması halinde, çalanın elinin kesileceği bildirilmektedir. Bunun delili de, Hz. Osman (r.a)'ın kıymeti üç dirhem gümüş olan ağaç kavununu çalan hırsızın elini kestirmesidir.[100][100]

Hanbelîlere göre; ağacın dalındaki meyveyi çalan hırsızın eli kesilmez. Fakat kendisinden, çaldığı meyvenin bedelinin iki katı alınır.[101][101]

Hanefilere göre; ister dalından olsun ister yerden olsun meyve çalan hırsızın eli kesilmez. Et, peynir, süt ve diğer bozulan maddeler de aynı hükme tabidir. Delilleri, üzerinde durduğumuz bu hadistir. Çünkü Râfi' b. Hadîc, Rasulullah'dan hiç bir ayırım yapmadan meyve ve cummarı (hurma ağacının tepesinden çıkan beyaz nesne) çalanın elinin kesilmeyeceğini rivayet etmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a) başka bir hadisinde "Ben taam (yiyecek maddesi) dan dolayı el kesmem" buyurmuştur. Hububat ve şeker gibi maddeleri çalanın elinin kesilceğinde ittifak olduğuna göre, bu hadisteki "taam"dan maksat çürüyüp bozulan cinsten olan meyvelerdir. Ayrıca bir hadiste: "Meyvede el kesilmez" buyurulmaktadır.

Harman ve sergi yerlerinde biriktirilen kuru üzüm ve hurma gibi meyveleri çalanların elleri kesilir. Çünkü buralar anılan maddeler için hırzdır. Burada bugün için oldukça önem taşıyan bir konuya değinmek istiyoruz:

Yollarda ya da bostanlarda ağaçların dibinde bulunan meyvelerin hükmü nedir? Bunları bulan kişi ne yapmalıdır? Bu meyvelerden yiyen birisi günahkâr olur mu?

Hanefi ulemasına göre bu meselenin hükmü, ağaçların şehirde ve köyde oluşuna göre farklılık gösterir.

Şehirdeki bahçelerde bulunan meyveler, çabuk bozulan cinsten iseler, açıkça veya adeten menedilmemiş iseler alınıp yenilebilirler. Ama men edilmiş ise yenilemezler. Fakat bugün bahçelerin etrafı duvarlar ve çitlerle çevrilmekte, oralara yabancıların girmesine izin verilmemektedir. O halde bugün şehirlerdeki bahçelerden meyve alıp yemek caiz olmaz.

Şehir bahçelerindeki ceviz ve badem gibi bozulmayan meyveler ise, sahiplerinin açık izni olmadan yenilmezler.

Köy bahçelerindeki meyvelere gelince, ceviz ve badem gibi bozulmayan meyveler sahiplerinin izni olmadan yenilemezler. Bozulacak cinsten meyveler ise, yenilmesinin menedildiği açıkça belirtilmemişse yenilebilirler.
Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bu hükümler ağaçların dibine dökülen meyvelerle ilgilidir. Ama ağaçların başındaki meyveler sahiplerinin izni olmadan nerede olurlarsa olsunlar yenilmezler.
Akarsu ve ırmaklar üzerinde bulunan meyveleri alıp yemekte hiç bir mahzur yoktur. Çünkü o durumda bırakılacak olurlarsa çürüyüp telef olurlar.
Sahipleri ürünü topladıktan sonra, gözden kaçıp bağda bahçede kalan meyve ve başakları almak; halk diliyle bunları başaklamak caizdir.[102][102]

4390... Abdullah b. Amr b. el-Âs (r.a) şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a)'a; ağaçtaki meyve (nin hükmü) soruldu.
Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"İhtiyaç içinde olan birisi, yanında bir şey götürmeksizin sadece yerse ona birşey gerekmez. Ondan birşey götüren kimseye ise aldığının iki katı (bir katı) ödetilir ve ceza gerekir. Her kim harman yerine getirildikten sonra meyveden bir şey çalar ve çaldığı, bir kalkan fiatına ulaşırsa eli kesilir. (Bundan daha azını çalana ise çaldığının iki katını ödeme zorunluluğu ve ceza vardır.)"[103][103]
Ebu Davûd: "Çerin (harman yeri) hurma kurutulan yerdir" demiştir.[104][104]

Açıklama

Tirmizi bu hadis için "Hasen-sahih" demiştir. Hadisin Tirmizi'deki rivayeti, buradakinden hayli kısadır. Ağaçtaki meyveyi alıp götürene ve harmandan çalana verilecek ceza ile ilgili bölümler orada mevcut değildir.
İbn Mâce'nin rivayeti de Ebû Davud'un rivayetinden hayli farklıdır. Hadis-i Şerif, meyve hırsızlığı konusundaki birkaç tasavvurla ilgili hükümleri ihtiva etmektedir, bunlar:
1- Ağacın dalındaki meyveyi koparıp yiyen ihtiyaç sahibinin durumu: Bu durumdaki kişinin eli kesilmeyeceği gibi, başka bir şekilde de

cezalandırılmaz. Bundan Önceki hadiste de belirtildiği gibi, Hanefi ve Şafiile-rin görüşü, hadisin zahirinden çıkan hüküm istikametindedir.
2- Ağacın dalındaki meyveyi koparıp, alıp götüren kişinin durumu: Hadis-i şerifte bu durumdaki bir kişiye, aldığı meyvenin iki katı kadarının Ödettirileceği ve ayrıca cezalandırılacağı açıklanmış, ancak bu cezanın ne olduğuna temas edilmemiştir. Nesaî ve Ahmed, b. Hanbel'in rivayetlerinde bu cezanın ibret verecek şekilde dövmek olduğu ifâde edilmektedir.
İbn Mâce'nin rivayetinde ise "İbret verici bir ceza" denilmiş, cezanın çeşidi belirtilmemiştir. Nesâi ve Ahmed'in rivayetleri göz önüne alınarak bu cezanın dövmek olduğunu söylemek gerekir.
Hadis-i şerifin bu bölümü, Hanbelî mezhebinin görüşüne uygun düşmektedir. İbn Kudâme, İshak'ın da bu görüşte olduğunu, çoğunluğuna göre ise çalınan meyvenin sadece kendi misli ile ödenmesi görüşünde olduklarım söyler. Hatta İbn Kudame'nin nakline göre İbn Abdi'1-Ber: "İki misli ile ödenmesi gerektiğini söyleyen hiç bir fakih bilmiyorum" demiştir. Şafiîler de bu hadisin malî ceza verildiği dönemlerle ilgili olup bilahare neshedildiğini söylerler.
3- Meyve, harmana ya da sergi yerine taşındıktan sonra çalınır ve değeri bir kalkan fiyatı kadar (çeşitli görüşlere göre üç dirhem, 10 dirhem, dört dirhem, çeyrek dinar) olursa hırsızın eli kesilir. Bu hükümde mezhepler arası bir görüş ayrılığı yoktur. Çünkü mal hırzından çalınmıştır ve kurumaya yüz tuttuğu için bozulan cinsten değildir. Dolayısıyla hüküm tüm mezheplerin prensiplerine uymaktadır.
4- Harman yerinden çalınan meyve, nisaptan az ise çalana iki katıyla ödettirilir ve ayrıca ceza verilir. Bu şık Sünen'in bazı nüshalarında mevcut değildir.
Bu hadis-i şerif, hırsızın elinin kesilebilmesi için malın hırzından çalınması gerektiğine delâlet etmektedir.[105][105]

14. Yankesicilik Ve Hainlikte El Kesilir Mi?

4391... Câbir b. Abdullah (r.a) demiştir ki;
Rasûluîlah (s.a) şöyle buyurmuştur: "(Birisinin malını) açıktan zorla alanın (müntehibin) eli kesilmez. Açıkta olan bir malı zorla olan bizden değildir."[106][106]

4392... Bu (yukarıdaki hadisteki) isnadla, Rasûluîlah (s.a) şöyle buyurmuştur:

“Haine el kesme yoktur (hainin eh kesilmez).[107][107]

4393... Nasr b. Ali1 İsa b. Yunus'tan O, İbn Cüreyc'ten, İbn Cüreyc de Ebu Zübeyr vasıtası ile Cabir'den, önceki hadisin benzerini rivayet etmişlerdir. Ravi bu rivayette:
"Kapkaççıya da el kesmek yoktur. (Kapkaççının eli kesilmez)" cümlesini ilave etmişlerdir.[108][108]
Ebû Dâvûd der ki:
"Bu iki hadisi, İbn Cüreyc Ebu' z-Zübeyr' den gitmemiştir. Bana Ahmed b. Hanbel'in bunları İbn Cüreyc, Yasin ez-Zeyyat'tan işitti, dediği
ulaştı.
Bu hadisleri Muğire b. Müslim, Ebû Zubeyf den, o da Cabir vasıtasıyla Rasûluîlah (s.a) 'dan rivayet etmiştir."[109][109]

Açıklama

Bu üç rivayet aynı hadisin farklı nakilleridir. Rivayetler yan yana getirildiğinde Hz. Peygamber (s.a)'in, üç tür hırsızın elinin kesilmeyeceğini beyan buyurduğu görülmektedir. Bunlar: Müntehib, hain ve muhtelis'tir. Hadisleri terceme ederken Türkçe karşılıklarını verdiğimiz bu kelimeleri biraz açıklamak istiyoruz:
Miintehib: Bir şehirde veya köyde bulunan bir şeyi, kahren (zorla) alan kimsedir. Buna gâsib da denilebilir. Bu işe de intihab denir.
Hâin: Emniyeti kötüye kullanan, hilekârlıkta bulunan kimsedir. Kişi, başkasının malını ariyet (iğreti) veya vedîa (emanet) olarak alır, sonra da onu kaybettiğini veya yanında vedia ya da ariyet olduğunu inkâr ederse hıyanette bulunmuş olur. Böyle birisine de "hain" denilir.
Muhtelis: Bir malı sahibinin elinden veya evinden, gafletinden istifade ederek alenen sür'atle kapıp alan kişidir. Bu işe "ihtilas" denilir. Metni terceme ederken bu kelimenin karşılığında "kap-kaççı" tabirini kullandık. Muhtelis, tarrar (yan kesici)'a benzer aralarında ufak bir fark vardır. Tarrar (yankesici); uyanık bir kimsenin korumak istediği bir malı gafletinden

istifade ederek, hile ile alır. Muhtelis (kapkaççı) ise bir malı sahibinin elinden veya evinden süratle kapar.
Ulemâ, yan kesiciliği, sirkat (hırsızlık) çeşitlerinden sayıp, el kesme cezasını uyguladıkları halde muhtelise bu cezayı uygulamam ıslardır.
Hadisten anladığımıza göre, hain, müntehib ve muhtelis el kesme cezası verilmez. Çünkü bu fiiller sirkat (hırsızlık) tarifinin içine girmemektedir.
Sirkat (hırsızlık): Mükellef bir şahsın, en az el kesme nisabına varan, değeri olan ve bozulup çürümeyen başkasına ait bir malı, korunduğu yerden gizlice alıp dışarıya çıkarmasıdır.[110][110]
Görüldüğü gibi bir fiilin hırsızlık sayılması için bir takım şartlar vardır. Bu şartlardan ikisi olan, malı gizlice almak ve korunduğu yerden çıkarma eylemi, bu hadiste anlatılan şeylerde söz konusu değildir. Çünkü muhtelis ve miintehib malı açıktan almakta, hain de malı korunduğu yerden çıkartmamaktadır. Onun için bunlar hırsız sayılmaz, elleri kesilmez ama başka ceza verilir. Bir de bu fiiller az gerçekleşen şeylerdir. İbnü'l Hümam, hain, müntehib ve muhtelisin elinin kesilmeyeceği konusunda icma nakledildiğini, ama İshak b. Rahûye ve Ahmed b. Han-bel'den hainin elinin kesileceği görüşünün rivayet edildiğini söyler.[111][111]
Hainin elinin kesileceğini söyleyen görüşün delili Aişe (r.anha)'dan rivayet edilen; Mahzum kabilesine mensup bir kadın hakkındaki 4372 no'lu hadistir. Çünkü o hadiste Aişe (r.anha) kadının malları ariyet olarak alıp inkâr ettiğini söylemiştir.
Cumhura göre ise, Mahzumlu kadının elinin kesilmesine sebep hainlik yapışı değil hırsızlık yapışıdır. Hz. Peygamber (s.a)'in kadının fiilini hırsızlık diye vasfetmesi buna delildir. Hz. Aişe o kadını tanıtmak için ariyetleri inkâr ettiğini söylemiştir.
İyas b. Muâviye'ye göre de muhtelis hırsız sayılır ve eli kesilir.
İlk rivayette Hz. Peygamber (s.a), "Başkasına ait olan, açıktaki bir malı zorla alan bizden değildir" buyurmuştur. Bundan maksat, bizim sünnetimiz üzere tam kâmil bir mü'min olmayışıdır. Yoksa bu işi yapanın İslam dininden çıkışı kastedilmemiştir.
Ebû Dâvûd, metnin sonundaki ta'likda senet zincirinde kopukluk olduğuna işaret etmiştir. Nitekim İbn Hıbban'ın bir rivayetinde İbn Cüreyc ile Ebu'z-Zübeyr'in arasında Amr b. Dinar vardır.

Ebu Davud'un işaret ettiği bu inkitâ' hadisin sıhhatine zarar vermez. Çünkü bu metin, muttasıl olarak da birçok muhaddis tarafından rivayet edilmiştir.[112][112]

15. Bir Malı Hırz (Korunduğu Yer) Dan Çalan Kişinin Durumu

4394... Safvan b. Ümeyye (r.a) şöyle demiştir:
Üzerimde otuz dirhem değerinde bir abam bulunduğu halde Mescidde uyuyamazdım.[113][113] Bir adam gelip onu benden çaldı. Adam yakalanıp Ra-sûlullah (s.a)'e getirildi ve Rasûlullah (onun elinin) kesilmesini emretti.
Ben efendimize gidip:
"Otuz dirhem yüzünden onu(n elini) kesecek misin? Ben abayı ona satıyorum ve parasına da vade veriyorum" dedim. Rasûlullah:
"Adamı bana getirmeden önce bunu yapmasaydın olmaz mıydı?[114][114] buyurdu.
Ebû Dâvûd der ki:
"Bu hadisi Zaide, Simak'ten, o da Cuayd b. Huceyr'den rivayet edip; "Safvan uyudu" dedi. Mücahid ve Tavus," O uyumakta idi. Bir hırsız gelip başının altından bir desenli aba çaldı" diye rivayet ettiler. Ebû Seleme b. Abdurrahman ise rivayetinde: "Abayı başının altından çekti, Safvan uyanıp bağırdı ve adam yakalandı" dedi. Zühri de Safvan b. Abdullah'dan şöyle rivayet etti: "'Safvan ridasını başının altına yastık yaparak mescidde uyudu. Bir hırsız gelip ridayt çaldı. Hırsız yakalanıp Rasülullah (s.a) 'a getirildi...."[115][115]

Açıklama

Ebû Dâvûd, talikında, hadisin çeşitli ravilerce yapılan farklı rivayetlerini vermiştir. Bu rivayetler arasında manaya tesir edecek çapta önemli farklar yoktur.
Metinde görüldüğü üzere, Safvan b. Ümeyye (r.a)'nın abası, o mescidde uyurken altından ya da başının altından çalınmış, efendimiz de yakalanıp kendisine getirilen hırsızın elini kestirmiştir. Safvan'in; otuz dirhem değerindeki bir mal için adamın elinin kesilmesini istemeyerek "Ben abayı ona veresiye sattım" demesine karşılık da: "Bunu bana gelmeden

yapmalıydın" buyurmuştur. Bazı rivayetlerde Safvan'ın abayı hibe etmeyi teklif ettiği bildirilmektedir.
Hadisin bize ışık tuttuğu iki önemli hüküm vardır:
1- Hırsızın elinin kesilmesi için çaldığı malı hırz (korunduğu yer)dan çalmış olmalıdır. Ayrıca kişinin başının altındaki ya da kendi altındaki mal korunan maldır.
2- Bir hırsızlık davası hakime geldikten sonra hırsızın mala malik olması el kesme cezasını düşürmez. Ama dava hakime gelmeden önce Malik olursa el kesme cezası düşer.
Şimdi bu iki konuyu teker teker inceleyelim:
1- Bir hırsızın yaptığı hırsızlıktan dolayı elinin kesilmesi için mal muh-rez (koruma altında) olmalıdır.
Hırz: Bir malın, adet üzere korunmasına ait olan yerdir. Hırz iki çeşittir:
a) Hırz bi nefsini: İçinde eşya saklanmak üzere hazırlanıp içerisine izinsiz girilmesi yasak olan herhangi bir yerdir. Evler, dükkanlar, çadırlar, sandıklar, çuvallar, kasalar gibi. Buna hırz bi'1-mekân da denilir.
b) Hırz bi gayrini: Aslında eşya saklanmak için hazırlanmayan ve izinsiz girilmesi yasak olmayan ama içerisine konulan malların yanı başında muhafızı bulunan yerdir. Mescidler, yollar, sahralar bu kabil hırzdan sayılır.[116][116] Buna, hırz bi'1-hafız da denilir.
Hırz bi nefsini, saklanan eşyanın cinsine göre değişik olabilir mi? Mesela hububatın korunması için hazırlanan bir yer, altın ve mücevherat için de hırz sayılır mı? Bu mesele fakihler arasında ihtilaflıdır. Hanefi ulemasından Kerhî'nin, Hanefi imamlarından nakline göre bir tür mala hırz olan bir yer, başka tür mallar için de hırz sayılır. Çünkü bir malı koruyan bir yer, başka malları da koruyabilir.
Yine Hanefî ulemasından İmam Tahavî ise hırzın mala ve örfe göre değişeceğini, her malın kendine has bir korunma yerinin olacağını söylemiştir. Mesela, koyun saklamak için yapılan bir ağılda para ve mücevher saklanamaz, demiştir. Hanefi mezhebinde muteber görüş budur. Hatta bir çok fıkıh kitabında Kerhî'nin nakline hiç temas edilmeden tek görüş olarak Tahavî'nin naklettiği görüş hüküm olarak verilmiştir.[117][117]
Şafiî, Maliki ve Hanbelilerin görüşleri de Tahavî'nin dediği gibidir. Bunlara göre de örf muteberdir. Hırz, malların çeşidine göre farklılık gösterir.

Hattabî de, hırzın insanların Örfüne ve malın çeşidine göre değişebileceğini söyledikten sonra, başın altının, insanın önünün, çuvalın, deve katarının, çadırın hırz olduğunu ve buralardan çalınan mal nisaba ulaşırsa hırsızın elinin kesileceğini söyler.
Konuyu özetlersek; her malın kendine göre korunduğu bir yer ve tarz vardır. Hayvan nasıl ağıl veya ahırda korunursa, para kasada, cüzdanda ve kapalı yerlerde korunur. Buna göre ağıla konulmuş olan altın kesesini çalan hırsızın eli kesilmeyeceği gibi, otlağa salıverilen hayvanı çalan hırsızın da eli kesilmez. Ayrıca sahiplerinin yanıbaşında veya önünde duran mallar açıkta bile olsalar koruma altında sayılırlar. Çahnırlarsa hırsızın eli
kesilir.
Zahirilerle ehli hadisten bazı alimlere göre hırsızlık haddinin uygulanması için hırz şart değildir. Nisab miktarına varan bir malı hırz olmayan yerden çalmak da el kesmeyi gerektirir.
2- Mal sahibi, dava hakime intikal etmeden önce çalınan malı hırsıza satar ya da hibe ederse, yani hırsız mala malik olursa el kesme cezası düşer. Ama dava hakime geldikten sonra malik olursa had düşmez.
Bu konu ulema arasında ihtilaflıdır.
Hanefi imamlarından Ebu Yusuf'a göre, hakim hüküm vermeden önce hırsız çaldığı mala malik olursa had düşer. Ama hüküm verdikten sonra malik olursa had düşmez. Bu görüş hadisteki hükmün aynıdır.
İmam-ı Azam ve İmam Muhammed'e göre ise hakim haddin uygulanması kararma vardıktan sonra bile olsa, hırsız mala malik olursa had düşer. Çünkü infaz tamamlanmadıkça hüküm kesinlik kazanmaz.
Diğer üç mezhep imamına göre ise hırsız her ne şekilde olursa olsun çaldığı mala malik olacak olsa bile, kendisi hakkında vacib olan had düşmez. Mala malik oluşu ister davanın hakime götürülmesinden önce isterse de sonra olsun fark yoktur. Çünkü bu cinayetle hududu ilahiyyeye tecavüz edilmiş, had icrasına Allah hakkı tealluk etmiştir.[118][118]

16. Ariyet İnkar Edildiği Zaman İnkâr Edenin Eli Kesilir Mi?

4395... İbn Ömer (r.a) demiştir ki;
Mahzûm kabilesinden bir kadın, eşya ariyet alır ve onu inkâr ederdi. Rasûlullah (s.a) emretti ve kadının eli kesildi.[119][119]

Ebû Dâvûd der ki:
"Bu hadisi Cüveyriye, Nafi'den o da İbn Ömer veya Safıyye binti Ebu Ubeyd'den rivayet etti, Ravi bu rivayette şunları da ilave etti:
Rasûlullah (s.a) hitab için kalkıp şöyle buyurdu: "Allah'atevbe eden, Rasulullah'dan özür dileyen bir kadın var mı?" Rasûlullah bu sözü üç kez tekrarladı. Kadın da orada hazır olduğu halde kalkıp konuşmadı.
Bu hadisi ibn Qanc, Nafi'den o da Safıyye binti Ebû Ubeyd'den rivayet etti. Bu rivayette: "(Rasûlullah) kadının aleyhine şahitlikte bulundu." dedi.[120][120]

4396... Aişe radıyallahü anha şöyle demiştir:
Bir kadın kendisi tanınmadığı halde (halk arasında) tanınan bazı insanların adına -zînet eşyası - ariyet aldı. Ama o eşyayı sattı. Yakalanıp Rasûlullah (s.a)'a getirildi. Rasûlullah (s.a) elinin kesilmesini emretti.
Bu kadın, hakkında Üsame'nin şefaatçi olup Rasûlullah'ın, bilinen sözleri (yani Allah'ın hadlerinden birinde şefaat mı ediyorsun? Sizden öncekiler içlerinde hatırlı birisi çaldığında onu terk ederler, zayıf birisi çaldığında ise haddi uyguladıkları için helak oldular. Allah'a yemin ederim ki eğer Muhammed'in kızı Faüma'da çalsa elini keserim) söylediği kadındır.[121][121]

4397... Aişe radıyallahü anha şöyle demiştir:
Mahzum kabilesinden bir kadın eşya ariyet alır ve onu inkar ederdi. Rasûlullah (s.a) elinin kesilmesini emretti.
Ravi Abbas, Kuteybe'nin Leys kanalıyla İbn Şihab'dan rivayet ettiği (4373 numaradaki) hadisin aynısını rivayet edip: "Rasûlullah kadının elini kesti" sözünü ilave etti.[122][122]

Açıklama

Bu bolümün 4. babında da bazı rivayetleri geçen bu hadis Kutüb-i sjtte müelliflerinin tümü tarafından kitaplarına alınmıştır. Hadisin sıhhatine bir diyecek yoktur. Ancak Buhari'nin rivayetinde, kadının eşya ariyet alıp inkar ettiğine temas edilmemiş 4373. numaradaki metin yer almıştır.
Mahzum kabilesinden bir kadın kendisi tanınır, güvenilir birisi olmadığı için halk arasında tanınan insanların adını vererek, Mesela "Falan senden şu

eşyayı istiyor, beni gönderdi" diyerek, zînet eşyaları ve başka mallar ariyet alır, sonra da onu inkar ederdi. Kadının durumu Rasûlullah'a intikal ettirilince efendimiz isim vermeden kadını tevbeye çağırdı, ama kadın oralı olmadı. - Bir rivayette de kadın ariyet alıp inkar ettiği bir malı satarken yakalanıp Rasûlullah'a getirildi. - Bunun üzerine Rasûlullah kadının elinin kesilmesini emretti. Ashab, Üsame b. Zeyd (r.a)i göndererek kadın için şefaatçi olmak istedilerse de efendimiz öfkelendi, bunu kabul etmedi ve kadının elinin kesilmesini emretti.

Ariyet: Birine karşılıksız olarak kullanmak üzere ve geri almak kay-. dıyla verilen maldır.

Dilimizde buna, iğreti ve emanet denilir. Ama emanet aslında vedianın karşılığıdır. Yani kullanıp geri vermek üzere alınan mal ariyet, bir müddet koruyup sonra sahibine verilmek üzere alınan da vedîa (emanet) dır. Vediada mal, korunmak için, iarede ise bir müdet kullanmak için alınır.

Bir malı ariyet olarak vermeye iare, malı ariyet olarak veren mal sahibine mıiîr ariyet alana müsteîr, ariyet almaya da istiare denilir.[123][123]

Hadisin zahiri; ariyet alarak mal alan birisi, aldığını inkâr ederse (müsteîr, ariyeti inkâr ederse) elinin kesileceğine delâlet etmektedir. Hanbeli-lerle, İshak b. Rahuye bu görüştedirler. İbn Kayyım el-Cevzî ve Şevkânî de bu görüşü teyid eder mahiyette beyanda bulunmuşlardır.

Bu görüş sahipleri, üzerinde durduğumuz hadislerin zahiri ile istidlal etmişler, ariyeti inkârın sirkat (hırsızlık) sayılmayacağı, oysa el kesme cezasının Kur'an'a göre hırsıza verileceği, dolayısıyla ariyeti inkar edenin elinin kesilemeyeceğini söyleyen cumhura şöyle cevap vermişlerdir.

İbnu'l-Kayyim; "Ariyet ya da vediayı inkâr da sirkat isminin altına girer. Çünkü vediayı inkâr edenden ve hırsızdan sakınmak mümkün değildir. Müntehip ve muhtelis ise böyle değildir" der.

Şevkanî de aynı görüşü te'yid babında şöyle demektedir:

"Rasûlullah (s.a)'ın bu inkârı sirkat (hırsızlık) makamına koymuş olması mümkündür. Bu durumda hadis vediayı inkâr edene hırsız demenin sahih olduğunu söyleyenlerin sözüne uygun düşer. İbn Ömer hadisindeki; "Rasûlullah emretti ve kadının eli kesildi" sözü, kadının ariyeti yüzünden elinin kesildiğinin açık göstergesidir. Bazı rivayetlerde kadına hırsız denilmesi bu anlayışa zıt düşmez. Çünkü vediayı inkâr eden de hırsızdır. Hak olan şu ki; vediayı inkar edenin eli kesilir."

Ulemanın cumhuruna göre ise, ariyeti inkar eden kişiye hırsız denmez ve bundan dolayı el kesilmez. Cumhurun mes'eleye bakışlarını iki noktada toplayabiliriz:

1- Bu (üzerinde durduğumuz) hadisin, ariyeti inkâr edenin elinin kesileceğine delâleti kesin değildir. Çünkü rivayetlerin çoğunda ariyet alma söz konusu edilmemiş, kadına "hırsız" denilmiştir. Mesela; Buhari'nin*ri-vayetinde ariyet lafzı yer almamıştır. Abdü'1-Hak, Ahkam'mda: "Bu kadının kıssası konusundaki rivayetler muhteliftir. Çaldı diyenler, ariyet aldı diyenlerden daha çoktur" demektedir.

Zeylaî de şöyle der:

"Bazı alimler, ariyeti sadece Ma'mer b. Raşid'in zikrettiğini söylerler. Leys, çalmayı rivayet etmiş, içlerinde Yunus b. Zeyd, Eyyub b. Musa, Süf-yan b. Uyeyne'nin de bulunduğu bir grup, çaldı demişlerdir. Bazı alimler de ariyet demekle Ma'mer'e uymuşlarsa da Öbürlerine karşı zayıftırlar. Burada açıktır ki ariyetin anılması, kadını özel bir sıfatıyla vasfetmek içindir. Kadın sık sık ariyet alırdı ve bu hali hırsızlık yapıp da eli kesilinceye kadar devam etti. İbn Mace'nin Hz. Aişe (r.anha)'den rivayet ettiği ve kadının Ra-sulullah'ın evinden kadife çaldığını bildiren hadis de bu fikri te'yid eder."

2- Kur'ân-ı Kerim ve sünnet-i nebevi, hırsızın elinin kesilmesini emretmiştir, Vediayı inkar eden, hırsız sayılmaz. Hırsızdan ve vediayı inkâr edenden korunulması mümkün değildir. Tarzındaki itiraz geçersizdir. Çünkü hainden de korunmak mümkün değildir ama hainin eli kesilmez.

Cumhur, üzerinde durduğumuz babın hadislerinde anılan ariyet mes'elesine kadını tanıtmak için kullanılan bir tabir olup el kesme sebebinin hırsızlık olduğunu söylerler. Az önce temas edilen; Zeylaî'nin işaret ettiği, kadının Rasûlullah'ın evinden kadife çaldığını bildiren hadis de buna delildir. Bu hadise 4374. hadisin sonundaki talikda yer almıştır.[124][124]

17. Hırsızlık Yapan Veya Haddi Gerektiren Bir Suçu İşleyen Akıl Hastasının Durumu

4398... Aişe (r.anha)'dan rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Uç gruptan kalem kaldırılmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan, iyileşinceye kadar cinnet getirenden ve büyüyünceye kadar

çocuktan"[125][125]

4399... İbn Abbas radıyallahü anhüma şöyle demiştir: Ömer (r.a)'e zina etmiş olan akıl hastası bir kadın getirildi. Hz. Ömer, onun hakkında insanlarla istişarede bulundu ve recmedilmesini emretti.[126][126] Ali b. Ebi Talib (r.a) kadına rastladı (bir diğer nüshaya göre: Kadını Ali b. Ebî Talib'in bulunduğu bir yerden götürdüler) ve;
Bunun hali ne? dedi.
Bu falan oğullarının delisidir. Zina etti, Ömer de recmedilmesini emreddi, dediler. Ali:
Onu geri götürünüz, dedi, sonra da Ömer'e gelip:,
Ey mü'minlerin emiri! (Rasûlıtllah'ın:) "Üç gruptan; iyileşinceye kadar deliden, uyanıncaya kadar uyuyandan ve aklı erinceye (baliğ oluncaya) kadar da çocuktan kalem kaldırılmıştır" (diye) buyurduğunu bilmiyor musunuz? dedi.
Ömer (r.a): 1 - Evet biliyorum,
O halde bu kadının durumu nedir, neden recmedüiyor?
Bir şey yok.
Onu salıver, İbn Abbas:
Ömer (r.a) kadını salıverdi ve tekbir getirmeye başladı, dedi.[127][127]

4400... Vekî, A'meş'ten naklen bu hadisin benzerini rivayet etti. Önceki hadiste olduğu gibi: "Çocuk, aklı erinceye kadar ve akıl hastası da ifakat buluncaya (ayılıncaya) kadar...." sonra da Ömer tekbir getirmeye başladı, dedi.[128][128]

4401... İbn Abbas (r.a) demiştir ki:
"Ali b. Ebi Talib radıyallahü anh bana uğradı... "
Ravi, Osman'ın hadisinin manasım rivayet etti ve şöyle dedi:(Ali:)
"Rasulullah (s..a) in, "kalem üç gruptan kaldırıldı; aklı başından gitmiş akıl hastasından, uyanıncaya kadar uyuyandan ve baliğ oluncaya kadar çocuktan " buyurduğunu hatırlamıyor musun? dedi.
Ömer:
Doğru söyledin, dedi.
İbn Abbas:

"Ömer kadını serbest bıraktı" dedi.[129][129]

4402... Ebu ZabyanHennad'ın dediğine göre el Cenbî-[130][130] şöyle dedi: Ömer (r.a)'e zina etmiş olan bir kadın getirildi. Ömer de recmedüme-
sini emretti. Ali (r.a) (kadına) rastladı, onu alıp serbest bıraktı. Bu,
Ömer'e haber verildi. Ömer (r.a).
Ali'yi bana çağırın, dedi.
Ali (r.a) gelip:
Ey Mü'minlerin emiri biliyorsun ki "Rasulullah (s.a) ; "üç gruptan kalem kaldırıldı; buluğa erinceye kadar çocuktan, uyanıncaya kadar uyuyandan ve iyileşinceye kadar bunaktan" buyurdu. Şüphesiz bu kadın falan oğullarının bunağıdır. Her halde ona tecavüz eden ona cinnet halinde iken tecavüz etmiş" dedi.
Ömer:
"Bilmiyorum" Ali:
"Ben de bilmiyorum" dedi.[131][131]

4403... Ali (r.a)'den; rivayet edildiğine göre; Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Üç gruptan kalem kaldırılmıştır; uyanıncaya kadar uyuyandan, buluğa erinceye kadar çocuktan ve akıllanıncaya kadar akıl hastasından."
Ebû Davûd der ki:
Bu hadisi Ibn Cerir Kasım b. Yezid'den, o da Ali (r.a) vasıtasıyla Rasulullah'tan (rivayet etti ve) ona "ve bunaklıktan.." sözünü ilave etti.[132][132]

Açıklama

Bu bab; akıl hastası olan birisi, haddi gerektiren bir suç işlerse, kendisine had cezasının verilip verilmeyeceğini konu edinmektedir. Aynı hadisin çeşitli rivayetlerinde anlatılan olay da zina suçu ve recm cezası ile ilgilidir. Musannifin, babda hırsızlık konusunda hiç hadis olmadığı halde bab başlığına "hırsızlık" kelimesini de ilave etmesi, üzerinde durulan mevzuun hırsızlık haddi ile ilgili olmasından dolayıdır. Zaten birisine akıl noksanlığından dolayı bir had uygulanmıyorsa başka hadler de uygulanmaz demektir. Bu babtaki rivayetlerde bahse konu olan kadına deli olduğu için

zina haddi olan recm uygulanmazsa, hırsızlık yapması halinde de el kesme cezası uygulanmaz.
Deli olan birisine haddin uygulanmayışının delili, geçen rivayetlerde görüldüğü üzere Hz. Peygamber (s.a)'in hadisidir.
Bir hadiste efendimiz üç kişiden kalemin kaldırıldığını beyan etmiştir. Bu üç kişi, uykuda olduğu müddetçe uyuyan, deliliği devam ettiği müddetçe akıl hastası ve buluğa ermedikçe çocuktur. Ancak hadisin bazı rivayetlerinde delilik yerine bunaklık kullanılmıştır.
Bu üç gruptan kalemin kaldırılmasından maksat nedir?
Hakikat midir yoksa mecaz mıdır? Bu konuda iki görüş vardır.
a) Meşhur olan görüşe göre bu ifade, kinayeli bir ifadedir. Kalemin kaldırılmasından maksat teklifin olmayışıdır. Yani kişi bu üç halde iken işlediği bir günahtan dolayı mesul değildir. Çünkü akıl nimetinden mahrumdur.
Bu sözün zahiri ile kinaye manası arasındaki ilişki, teklifin yazmanın sonucu oluşudur. Nitekim bir ayette cenab-i Allah: "Size oruç yazıldı (yani farz kılındı)" buyurmuştur. Yazı kalemle olduğuna göre yazının varlığı kalemin de varlığını, yazının yokluğu kalemin de yokluğunu ifade eder. Başka bir cihetten de; kalemin yokluğu yazının yokluğunu yazının yokluğunu da teklifin yokluğu gerektirir. Buna göre mana: "Uyuyan, akıl hastası ve çocuk yaptıklarından dolayı yargılanamazlar, onlardan sorumluluk kalkmıştır" demektir.
b) Bu sözden maksat hakikattir. Yani bu üç gruptan gerçekten kalem kaldırılmıştır. Şu hadis bu görüşün delilidir: "Allah'ın ilk yarattığı şey kalemdir. Ona yaz, demiş kalem de kıyamete kadar olacak olan herşeyi yazmıştır."
Allah bu kalemi Levh-i Mahfuza koymuştur. İnsanların yaptığı ve yapacağı iyi ve kötü herşeyi yazmaktadır. Çocuk, akıl hastası ve uyuyanın yaptıklarında günah olmadığı için kalem yazmaz. Allah'ın bu fiilleri yazmamasına hükmetmesi, kalemin kaldırılmasıdır. İşte efendimiz "kalem kaldırılmıştır" buyururken bu manayı ifade buyurmuştur.
Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bunlardan birinci anlayış daha meşhurdur. Hangi mana kastedilirse edilsin, kesin olan bir şey vardır. O da; akıl hastasının, uyuyanın ve çocuğun işledikleri cinayetlerden dolayı sorumlulukları olmadığıdır; günaha girmiş olmazlar.

Buradaki "sorumluluk yoktur" sözünden maksadımız, mutlak değildir. Sorumlu oldukları noktalar da vardır. Mesela itlaf ettikleri malı tazmin zorundadırlar.
Konuya açıklık getirmek için ehliyyet ve arızalarından olan çocukluk ve cünûn (delilik) üzerinde kısaca duralım.[133][133]

İslâm Hukuku'nda Ehliyet Arızalarından: Çocukluk ve Delilik:

Ehliyet, sözlükte salahiyet manasınadır.
İstılahta: İnsanın kendisine hüküm tealluk edecek bir durumda olmasıdır,[134][134] Ehliyet vücub ehliyeti ve eda ehliyeti olmak üzere ikiye ayrılır:
Vücûb ehliyeti: İnsanın bir takım haklar edinme ve sorumluluklar yüklenme salahiyetidir. Bu ehliyetin aslı insan oluştur. Yani ister ana rahmindeki cenin olsun ister hayattaki birisi, ister erkek ister kadın, ister deli, ister akıllı, insan dediğimiz her varlık bu ehliyete sahiptir. Şu kadar var ki bu ehliyet herkeste aynı değildir. Mesela ana karnındaki ceninin zimmeti zayıftır. Aleyhine olan şeylerin vücubuna uygun değildir. Ama varis olmak, vasiyet, hibe gibi lehine olan hakların sübutuna ehildir.
Eda ehliyeti: İnsanın, kendisinden şer'an muteber olacak şekilde fiil meydana gelmesine salahiyetli olmasıdır.[135][135] Yani kişinin söylediği bir sözün veya yaptığı bir işin hakiki bir sonuç doğurmasıdır.
Eda ehliyetinin esası akıldır. Yani insanın sahip olduğu - başka bir ifade ile bir fiili işlerken sahip olduğu- akla göre; kamil ve nakıs kısımlarına ayrılır. Yani aklı olmayanın eda ehliyeti yok, aklı eksik olanın eda ehliyeti noksan (nâkısu'l-ehliye), aklı tam alanın da eda ehliyeti tam (kâmilü'l,ehliye) dir.
I- Temyiz çağına gelmemiş olan çocuk ve deli adîmu'l-ehliye (eda ehliyetine sahip omayan) dirler. Dolayısıyla bunların sözlerine itibar edilmez. Ancak mala yönelik bir cinayetleri olursa tazmin ederler. Vergi ve nafakalar konusunda mükelleftirler.
II- Temyiz çağına gelen çocuklar (mümeyyiz çocuklar) ve bunak (matuhlar noksan ehliyetli (nakısu'l-ehliye)dirler. Mümeyyiz olmayan çocuk ve delinin yükümlü olduğu her şeyle bunlar da yükümlüdürler. Ayrıca hibe kabulü, sadaka kabulü gibi sırf menfaat olan şeyleri velilerinin izni olmadan, aliş-veriş gibi menfaatta da zarara da ihtimali olan tasarrufları

velilerinin izni ile yapabilirler. Hibe etmek, tasaddukta bulunmak gibi mali açıdan sırf zarar olan tasarrufları ise velilerinin izni bile olsa yapamazlar.
III- Akıl ve baliğ olan insanın ehliyeti kâmildir. Yani leh ve aleyhine olan tüm tasarrufları geçerlidir. Ancak insanın elinde olan ve olmayan bazı arızalar bu ehliyeti ortadan- kaldırır ya da noksanîaştınr. Mesela delirme, bayılma, uyuma, sefahat, cehalet bunlardandır.[136][136]
Ehliyet hakkındaki bu kısa bilgiden sonra şimdi üzerinde durduğumuz babın konusu olan ehliyetin arızalarından akıl hastalığı, çocukluk ve uyku hallerine geçebiliriz.
a) Delilik: (Akıl Hastalığı, Cunun)
İyiyi kötüden, güzeli çirkinden ayıramamak, bunların sonucunu idrâk edememek halidir.
Delinin iman ve irtidadi anababasına tebaen muteberdir.
Delilik (cünun) iki çeşittir:
1- Cünun-i mutbık: Devamlı olan cünun (delilik): Bir akıl hastalığının mutbık sayılması için hastalığın ömür boyu olması şart değildir.
Asgari müddeti konusunda ulemadan farklı görüşler rivayet edilmiştir. Mecelle sarihi Ali Haydar efendi yaptığı araştırma sonunda bu meselede Hanefi ulemasından dört görüş tesbit ettiğini söyler. Bunlar:
a) Tam bir sene
b) Tam bir ay
c) Yarım seneden fazla
d) Bir gün ve gecenin yarıdan fazlası
Ali Haydar efendi; Fetavay-ı Suğra'da bunlardan birincisine, Kadıhan da ise ikincisine müftebih denildiğini kaydeder.
Sürekli olan cünun (delilik) yukarıda belirttiğimiz gibi mallarla ilgili fiillerde müessir değildirler. Yani sürekli olarak akıl hastalığına tutulmuş olan birisi (mecnun-u mutbık), bir adamın malını telef ederse kendisine tazmin ettirilir, Kısası gerektiren bir suç işlerse kısas uygulanmaz, ama mali tazminatla sorumlu tutulur. Alım satım, icare, hibe etmek, hibe kabul etmek (vs) gibi sözlü tasarrufları geçersizdir. Bu tasarruf ister sırf menfaat, ister sırf zarar, ister ikisine de ihtimali olan cinsten olsun farket-mez. Çünkü deli ehliyetsizdir.
İbadetler konusunda da cununu mutbik müessirdir. Yani ibadeti düşürür. Ancak ibadeti düşürmesi için gerekli müddet ibadete göre farklıdır. Bu

müddet namazlarda; İmam Azam ile İmam Ebu Yusuf'a göre bir gece ve bir gündüzden birazcık fazladır. İmam Muhammed'e göre ise altıncı namazın vaktinin girmesidir. Yani delilik hali bu kadar devam ederse o müddet içerisindeki namazlar düşer. Bu müddet oruç hakkında bir ay, zekat hakkında da bir yıldır.

2- Cünûn-i gayr-i mutbik: Sürekli olmayan akıl hastalığıdır. Bu şekildeki bir hasta bazan akıllı bazan delidir. Bazı alimler mecnunu gayrı mutbikı: Ayda en azından bir defa rahatsizlaşan geri kalan kısımda normal olan akıl hastası, diye tarif ederler.

Bu gruptaki bir mecnunun delilik halindeki sözlü tasarrufları geçersiz, normal zamandaki tasarrufları geçerlidir. Ancak vekâlette mecnunu mutbık ile gayri mutbik arasında fark vardır.[137][137]

b) Çocukluk: Baliğ olmayan çocuk iki devrede incelenir:

1- Sabıyy-i gayr-i mümeyyiz: Mecelle'de şöyle tarif edilmektedir: "Bey' ve şırayı fehmetmeyen yani milkiyeti, bey'ın salib ve şifanın calib olduğunu bilmeyen ve onda beş aldanma gibi gabn-i fahiş olduğu zahir olan bir gabn-i, gabn-i yesirden temyiz ve tefrik eylemeyen çocuk olup, bunları temyiz iden çocuğa, sağıra mümeyyiz denilir."[138][138] Bu tarifi şu şekilde sadeleştirebiliriz: "Sabıyyi gayri mümeyyiz: Alış-verişi anlamayan, bir şeyi satmanın milkiyeti elden çıkarmak, satın almanın da milk edinmek demek olduğunu bilmeyen ve yarı yarıya aldanmak gibi aşırı aldanmayı daha az aldanmadan ayıramayan çocuktur. Bunları ayırabilen de sabıyy-i mümeyyizdir."

Bazı alimler, yedi yaşından küçük çocuklara sabıyy-ı gayri mümeyyiz yedi yaşından büyük olup da buluğa ermemiş olanlara da sabıyy-i mümeyyiz demektedirler.[139][139]

Sabıyy-i gayr-i mümeyyize ait hükümler, aynen akıl hastasına ait hükümlerdir. Hiçbir sözlü tasarrufuna itibar edilmez. Yani mecmunun sorumlu tutulmadığı şeylerden sabıyy-i gayri mümeyyiz de sorumlu tutulmaz. Sorumlu tutulduklarından o da sorumlu olur.

2- Sabıyy-i mümeyyiz: Sabıyy-ı gayri mümeyyizin özelliklerinin zıttı-na sahip olan (baliğ olmamış) çocuktur. Bu durumdaki bir çocuk ehliyetten tamamen yoksun değildir. Noksan ehliyetlidir. Tamamen menfaatına olan tasarrufları kayıtsız şartsız geçerli, zararına olan tasarrufları mutlak geçersiz; iki yöne ihtimali olanları da velilerinin olur vermesi halinde

geçerlidir. İbadetlerle mükellef değillerdir, kendilerine had ve kısas uygulanmaz. Verdikleri zararı tazmin ve zekât gibi mali konularla mükelleftirler.
c) Uyku hali: Uyku hali muamelâta ait tasarruflara manidir. İbadetleri düşürmez ancak eda vaktini geciktirir. Yani uykudan dolayı namazını kılmayan kişi namaz kılmamaktan dolayı sorumlu tutulmaz, ama uyanınca namazını kılar.
Uyurken verilen fîlî zararlardan dolayı da bedeni ceza verilmez. Mali ceza verilir. Mesela birisi uyurken yuvarlansa ve bir başkasının ölümüne sebep olsa kısas uygulanmaz ama diyet verir. Haddi gerektiren bir suç işlerse had uygulanmaz.[140][140]

18. Çocuğun Haddi Gerektiren Bir Suç İşlemesi

4404... Atıyye el-Kurazı (r.a) şöyle demiştir: "Ben Benu Kureyza esirlerindendim. Müslümanlar bakıyorlar, (eteğinde) kıl bitenleri Öldürüyorlar, bitmeyenleri öldürmüyorlardı. Ben kıl bitmeyenlerdendim."[141][141]

4405... Ebu Avane bu hadisi Abdülmelik b Umeyr'den rivayet etmiştir.Atıye el-Kurazi şöyle dedi:
“Eteğimi açtılar, kıl bitmemiş olduğunu görünce beni esir saydılar.”[142][142]

4406... İbn Ömer Radıyallahü anhüma'dan rivayet edildiğine göre;
O, Uhud savaşı gününde on dört yaşında iken Rasulullah'a arzedildi. Rasulullah ona icazet (savaşa katılmak için izin) vermedi. Hendek gününde onbeş yaşında iken arzedildi, izin verdi.[143][143]

4407... Nafi şöyle demiştir:
Bu hadisi Ömer b. Abdi'l-Aziz'e haber verdim "Şüphesiz bu, küçükle büyük arasındaki sınırdır" dedi.[144][144]

Açıklama

Bu babda iki hadis yer almıştır, birisi Atıyye el-Kurazi'den, diğeri de İbn Ömer radıyallahü anhüma'dan rivayet edilmiştir.

Bu hadislerin her ikisinin zahiri de çocukluktan çıkıp gençlik dönemine girmenin 15 yaşında olacağına delalet etmektedir. Ulemanın bu konudaki mütalaalarına geçmeden önce Atıyye el-Kurazî'nin eteğinde kıl bitmediği için Ölümden kurtulup esir edildiği hadiseyi kısaca anlatmak istiyoruz:

Rasulullah (s.a) Medine'yi teşrif ettiği zaman Medine'de Evs ve Hazrec kabilelerinin yanısıra Yahudi kabileler de vardı. Bu kabilelerden birisi de Benû Kureyza idi. Rasulullah (s.a) bunlarla bir anlaşma yapmıştı. Anlaşma gereği taraflar birbirlerine düşmanlık etmeyecekler ve Medine-ye yapılan hücumları birlikte karşılayacaklardı.

Medine'deki yahudi kabilelerden Benî Nadir ahidlerini bozdukları için daha önce Medine'den çıkartılmıştı. Benû Kureyza kabilesi de Hendek savaşı esnasında ahdi bozdu. Rasûlullah'a ihanet ederek müşrikler tarafına geçtiler. Bu hal, Medine müslümanlanm büyük sıkıntıya soktu, korkulu anlar yaşamalarına sebep oldu.

Müslümanlara karşı giriştikleri hücumlar sonuç vermeyen, aksine büyük zayiatlar veren Kureyş, çıkan fırtına ile ordugahları darmadağın, hayvanları telef olunca geri çekilerek Mekke'ye döndü. Bunun üzerine Rasû-lullah (s.a) ahdi bozup, vatana ihanet eden Benu Kureyzalıları cezalandırmak istedi. Ashabını derhal Benu Kureyza üzerine şevketti . Benu Ku-reyzalılar Hz. Peygamberden özür dileyip sulh isteyecekleri yerde kalelerine sığınarak savaşı seçtiler. Bununla da kalmayıp Rasûlullah hakkında yakışıksız şeyler söylediler. Müslümanlar yahudilerin sığındıkları kaleyi kuşattılar. Kuşatma yirmi beş gün sürdü. Nihayet muhasaradan bıkıp savaşa başladılar ve mağlup oldular. Onlar da Benu Nadir kabilesi gibi Medine'den sürülmeye razı idiler. Fakat Rasûlullah bu isteklerini kabul etmedi, haklarında hüküm vermesi için bir hakem seçmelerini istedi. Onlar da müttefikleri olan Sa'd b. Muaz'ı hakem gösterdiler. Sa'd b. Muaz haklarında şu kararı verdi: Yahudilerden savaşanlar öldürülecek, çocuklar ve kadınlar esir edilecek, malları da ganimet sayılacaktır. Bu hüküm ilk bakışta biraz ağır gibi görünmektedir.

Ama yahudiler hakkında verilen bu hüküm kutsal kitapları olan Tevrat'taki hükme tamamen uygun düşmektedir.

Tevrat'ta aynen şöyle denilmektedir: "Savaş için bir şehre yaklaştığın saman onları sulha çağır. Eğer kabul edip kapılarını açarlarsa içerdekile-in hepsi haraç verip hizmet edeceklerdir. Sulha razı olmayıp savaşırlarsa) zaman orayı muhasara edeceksin ve Allah sana oranın fethini müyesser edince

erkeklerin hepsini kılıçtan geçireceksin. Kadınları çocukları hayranları ve şehirdeki bütün mallan alacaksın..."[145][145]
Bu hüküm gereğince Kureyzah erkeklerden dört yüz kişi öldürüldü. Jocuk mu yoksa genç mi olduğundan şüphe edilenlerin eteklerine bakıl-ii. Kıllananlar savaşmış sayılarak öldürüldü, kıllanmayanlar esir edildi. Birinci hadisin ravisi Atıyye el -Kurazi (r.a)o zaman çocuk olduğu için öl-lürülmeyip esir olarak bırakıldı. Daha sonra da müslüman oldu.
Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bu babın birinci hadisinin zahiri, çocukluk ile gençlik çağlan arasındaki ayırımın etekte kıl bitmesi olduğuna, kincisi de on beş yaş olduğuna delalet etmektedir.
Ahmed b. Hanbel, İmam Malik ve îshak b. Raheveyh birinci hadisteki hükmü esas alarak etekte kıl bitmesini buluğ çağının alameti kabul etmişlerdir. Ancak, Ahmed b. Hanbel on beş yaşı, sesin kalınlaşmasını ve kızların aybaşı olmasını, erkek çocukların ihtilam olmaya başlamasını da buluğa alamet saymıştır. İmam Malik ise yaşa itibar etmemiş, ihtilam olma aybaşı olma gibi alametleri kabul etmiştir.
Şafii ve Hanefiler etekte kıl bitmesine, buluğ alameti olarak itibar etmemişler, fizikî buluğ (ihtilam, aybaşı) ya da yaşı esas almışlardır. Ancak itibar ettikleri yaşlar farklıdır. Bu farklara geçmeden önce âlimlerin, bu babtaki Atıyye el-Kurazi hadisine bakış açılarına bir göz atalım:
Bu hadise, gençlerin öldürülüp çocukların bırakıldığı bir esnada vuku-bulmuştur. Dolayısıyla yaş ya da buluğ sorulduğu takdirde, gayr-i müslimlerin doğru söyleyecekleri son derece şüphelidir. Çünkü mesele Ölüm kalım meselesidir. Soruya muhatap olan şahıs baliğ olmuş olsa da veya yaşı onbeşten yukarı da olsa, canını kurtarmak için bunu gizleyecek, çocuk olduğunu iddia edecektir. Her ne kadar etekte kıl bitmesi kesin olarak buluğ alameti değilse de bir ölçüdür. Onun için anılan yahudilerin eteklerine bakılmıştır. Ama bu müslümanlarda buluğ alameti olamaz.
Bu konu ile ilgili olarak Hattabi de şunları söylemektedir: "Kılın bitmesi, buluğ için bir sınır sayılamaz. Ancak onunla ehl-i şirk hakkında hüküm verilir. Onların savaşçıları öldürülür ve kıl bitmesine itibarla geri kalanları sağ bırakılır."
Buluğa erme konusunda Şafiilerin görüşü şudur: Erkek çocukları dokuz yaşını doldurduktan sonra ihtilam olurlarsa baliğ, kız çocukları da yine dokuz yaşım.doldurduktan sonra aybaşı olurlarsa balığa sayılırlar. Ama

erkek çocukları ihtilam, kız çocukları da aybaşı olmamışlarsa, onbeş yaşını doldurunca baliğ ve baliğa olmuş, yani erginlik çağına girmiş sayılırlar. Emir ve yasaklarla mükellef olurlar, haddi gerektiren bir suç işlerlerse kendilerine had uygulanır.   Şafiilerin delili üzerinde durduğumuz hadistir.
Hanefilere göre; Erkek çocuğun baliğ olması; ihtilam olması, cinsel ilişkide bulunduğu zaman kendisinden meni gelmesi veya kadını hamile bırakması iledir. Kız çocuklarının buluğa ermesi de aybaşı olması veya hamile kalması iledir. Şayet bunlar bulunmazsa yaşa itibar edilir. Ama yaş konusunda Hanefi ulemasının görüşleri farklıdır.
İmam Azam'a göre bu yaşın sınırı; erkeklerde on sekiz, kızlarda on yedidir. Yani erkekler onsekiz yaşına geldikleri halde kendilerinden buluğ alameti görülmezse baliğ sayılırlar. İmam Ebu yusuf ve Muhammed'in görüşleri diğer imamların görüşü gibidir. Yani kendilerinde buluğ alameti görülmeyen erkek ve kız çocukları on beş yaşını doldurunca baliğ ve balığa kabul edilirler.
Buluğ çağı kişinin mükellef olma yani dininin emirlerine uyup, yasaklarından kaçınmak zorunda olduğu, aksi halde dünya ve ahiretteki cezalan hak ettiği çağdır. Dolayısıyla kişinin buluğ çağını tesbit aynı zamanda haddi gerektiren bir suç işlediğinde haddin uygulanabildiği çağı tesbit-tir. Yukarıya aktardığımız görüşlerle bu konu açığa kavuşmuştur. Ancak Süfyan'dan nakledilen ilginç bir göıiiş var, onu da vermek istiyoruz:
Süfyan diyor ki: "İşittiğimize göre buluğun en aşağısı on dört yaş en yukarısı da on sekiz yaştır. Mesele had olunca biz en yukarı olanı (onsekiz yaşı) alırız."[146][146]

19. Savaş Esnasında Hırsızlık Yapanın Eli Kesilir Mi?

4408... Cünâde b. Ebi Ümeyye şöyle demiştir;
Büsr b. Ertat ile birlikte denizde (deniz yolculuğunda) idik. Büsr'e Mısdar adında birisi getirildi. Dişi bir deve çalmıştı. Büsr:
"Rasûlullah (s.a)'ın "Yolculuk esnasında eller kesilmez" buyurduğunu işittim. Eğer bunu duymasaydım elini keserdim" dedi.[147][147]

Açıklama

Tirmizi bu hadis için "hasen garib" demiştir.

Metinde "dişi deve" diye terceme ettiğimiz "buhtiyye" kelimesini Hora.san devesi diye açıklayanlar da vardır.
Hadisin Tirmizi'deki rivayeti, ""Savaş esnasında eller kesilmez" şeklindedir. Bu ifade, bab ismine daha uygundur.
Tıbî, Ebû Davud'un rivayetindeki "Sefer esnasında eller kesilmez" ; sözünü "gazve esnasında eller kesilmez" şeklinde anlamak gerekir," I demiştir.
Azizi de Camiussağır Şerhi'nde: "Seferde" kelimesinin "savaş şeferinde" manasında olduğunu söyler.
Bu izahlardan sonra Ebû Davûd'taki metnin konu başlığı iîe alakası daha iyi anlaşılmaktadır.
Tirmizî, rivayetinin sonundaki ta'lîkda şöyle demektedir:
"İçlerinde Evzai'nin de bulunduğu bazı alimler bu görüştedir. Bunlar kendisine had uygulanan şahsın düşmana katılabileceği endişesiyle savaşta düşman karşısında had uygulanmayacağını söylerler. Ama devlet başkanı düşman ülkesinden çıkıp dar-ı İslama dönünce suçluya haddi uygular. Evzai böyle demiştir."
Hattabi'nin bu konu ile ilgili sözleri de şöyledir:
"Şayet bu hadis sabit ise, yolculuk esnasında hırsızlık yapandan haddin düştüğü anlaşılmaktadır. Çünkü, orada devlet başkanı yoktur. Emîr veya ordu komutanı vardır. Bazı fakihlere göre ordu komutanı dar-ı harpte hadleri ikame edemez. Ama ordunun başında halife varsa veya emîr, Irak, Şam ve Mısır gibi geniş bir memleketin emîri ise müstesna; o zaman askeri içerisinde hadleri uygular. Bu Ebû Hanife'nin görüşüdür.
Evzâî, askerin komutanı sınırdan dönünceye kadar hırsızın elini kesmez, dönünce keser demiştir.
Fakihlerin çoğunluğu, haddi uygulamak için dar-ı harple dar-ı İslam arasında fark görmezler. İster dar-ı İslamda olsun ister dar-ı harpte ibadetler ve farzların vücublanna kail oldukları gibi suç işleyenlere de hadlerin vücubuna kaildirler."
Hattabi bu sözleri ile sanki hadisin sıhhatinden endişe ettiğini hissettiriyor. Münziri de Yahya b. Main'in Busr b. Ertat'ı pek iyi anmadığım bunun ona göre Büsr'ün sahabi olmadığına delalet ettiğini söyler.
Yine Münziri, bu zatın sahabeliğinde ihtilaf edildiğini, Rasûlullah vefat ettiğinde iki yaşında olduğunu, kendisinin meşhur haberleri bulunduğunu bildirmektedir.

Yukarıya aktardığımız nakillerden anlıyoruz ki, içlerinde Evzai ve İmam Azam'ın da bulunduğu bazı alimlere göre savaş esnasında ve dar-ı harpte had uygulanmaz. Azîzî'nin dediğine göre uygulanmama konusunda hadler arasında fark yoktur. Yani bu hüküm hırsızlık haddine has değildir. Zina haddi, kazf haddi gibi diğer hadler de uygulanmaz. Ancak, Evzai'ye göre, dar-ı İslâm'a döndükten sonra had uygulanır. Hanefi mezhebine göre dar-ı İslama döndükten sonra da had uygulanmaz. Hidaye'de şöyle denilmektedir: "Bir kimse dar-ı harbte veya dar-ı bağyde zina eder sonra dar-ı İslama gelirse had uygulanmaz. "Hidaye sahibi Hanefi mezhebinin bu görüşüne Beyhaki'nin rivayet ettiği "Dar-ı harbte had uygulanmaz" mealindeki hadisi gösterir. Ayrıca görüşün mantıki izahı da şudur: Hadde güdülen gaye, insanları o suçu işlemekten sakındırmaktır. İslam Devlet Başkanı 'nin dar-ı harbte velayet yetkisi yoktur. Öyle olunca, orada had uygulamak faydasız olmuştur. Dar-ı İslam'a geldikten sonra da uygulanamaz. Çünkü suç, haddi gerektirir bir vasıfta işlenmemiştir, sonradan haddi gerektirir bir şekle dönüşmez.[148][148]

Şayet halife ve büyük şehrin emiri gibi haddi uygulama yetkisini haiz olan kişi ordunun başında olursa, ordugahında haddi gerektiren bir suç işleyen kişiye haddi uygular.

İster dar-ı İslamda ister dar-ı harbte olsun savaş esnasında da barış esnasında da had uygulanır, diyen cumhurun delili Ubâde (r.a)'den rivayet edilen şu hadistir: "Allah yolunda yakın ve uzak tüm insanlarla cihad ediniz. Kınayanın kınamasına aldırmayın. Hazarda ve seferde Allah'ın hadlerini uygulayın."[149][149]

20. Nebbaş (Kefen Soyucu) İn Elinin Kesilmesi

4409... Ebû Zer (r.a) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) bana: Ya Ebû Zer! dedi. Buyur Ya Rasûlullah, emret, dedim.

"İnsanlar (topluca) ölüp evin -yani kabrin- bir köle fiatına olduğu zaman ne yaparsın (halin ne olur)?" buyurdu.

Allah ve Rasulü bilir - ya da Allah ve rasûlü (benim için) ne seçerse- dedim.[150][150]

"Sabra sarıl -veya sabretmeye çalış-"[151][151] buyurdu.

Ebu Davud der ki: Hammad b. Süleyman : "Kefen soyucunun eli kesilir, çünkü o ölünün evine girmiştir" dedi.[152][152]

Açıklama

Bu hadis Sünen-i Ebi Davud'da 4261 numarada geçmişti. Hadisin izahı işaret edilen kısımda yapılmıştır. Biz burada hadisin konu ile olan münasebetini ve ulemanın bu husustaki görüşlerini eîe almak istiyoruz.
Hadisin konu ile ilgisi, Ebu Davud'un talikan verdiği Hammad b, Ebi Süleyman'ın sözüdür. Yani Rasûlullah (s.a) kabri ev olarak nitelemiştir. Ev hırz olduğuna ve evden çalanın eli kesildiğine göre, kabirden kefen çalanın da elinin kesilmesi gerekir. İmam Şafii, İmam Malik, İmam Ah-med, İmam Ebu Yusuf, Ebu Sevr, Hasenü'I-Basrî, Şa'bî, Nehaî, Katade, Hammad ve Ömer b. Abdi'1-Aziz bu görüştedir. Bu görüş, ashabtan İbn Mes'ud ve Âişe (radıyallahü anhuma)'dan da rivayet edilmiştir.
İmam Azam Ebu Hanife, İmam Muhammed, Süfyan-ı Sevrî, Evzâî ve Zührî'ye göre kefen çalanın eli kesilmez. Bu görüş de ashabtan İbn Ab-bas'tan da rivayet edilmiştir.
Aliyyü'1-Kari, bu hadiste kabre ev denmesinin, kabrin hırz sayılmasını gerektirmeyeceğini, çünkü her evden çalmanın el kesmeyi gerektirmeyeceğini söyler. Nitekim kapalı bir kapısı veya bekçisi bulunmayan bir evden hırsızlık yapanın eli kesilmez. Ancak, herşeyin hırzı, örfün hırz saydığı şeye göredir, denilirse o zaman, kabir hırz sayılabilir.
Merginani'nin beyanına göre, kefen soyucunun eli kesilir diyenler, kabri hırz saymalarının yanı sıra, Beyhaki'nin rivayet ettiği "kim kefen çalarsa elini keseriz" mealindeki hadistir. Kefen soyanın eli kesilmez diyenler de İbn Ebi Şeybe'nin rivayet ettiği "Muhtefi'nin eli kesilmez" mealindeki hadistir.[153][153] Medileniler muhtefi diye kefen soyucuya derlermiş. Ayrıca el kesilmez diyenler; kefenin mülk olmadığını, el kesmek için, çalınan malın tam bir mülk olması gerektiğini de söylerler.[154][154]

21. Birkaç Kerre Hırsızlık Yapan Hırsızın Durumu

4410... Cabir b. Abdullah (r.a) şöyle dedi: Rasûhıllah (s.a)'e bir hırsız getirildi. Efendimiz:
"Onu öldürün" buyurdu. Sahabîler:

Ya Rasulullah, o sadece hırsızlık yaptı, dediler. Rasulullah:
"Onun (elini) kesiniz" buyurdu ve kesildi.
Sonra adam ikinci kez getirildi, Rasulullah (s.a) yine:
"Onu öldürünüz" buyurdu.
Oradakiler:
Ya Rasulullah o sadece hırsızlık yaptı, dediler. Bunun üzerine efendimiz:
"Onu (n ayağını) kesiniz" buyurdu ve kesildi. Sonra üçüncü defa getirildi, Rasulullah (s.a) yine: "- Onu öldürünüz" buyurdu. Sahabeler; "Ya Rasulullah, o sadece çaldı," dediler. Bu sefer efendimiz yine;
"Onu (n sol elini) kesiniz" buyurdu.
Aynı adam dördüncü kez getirildi, Rasulullah (s.a);
"Onu öldürünüz" buyurdu.
Sahabîler:
Ya Rasulullah o sadece çaldı, dediler Rasulullah (s.a)
"Onu (n sol ayağını) kesiniz," buyurdu.
Adam beşinci kez getirildi bu sefer de Rasulullah (s.a)
Onu öldürünüz, buyurdu Cabir der ki:
Biz adamı götürdük ve öldürdük, sonra sürüyüp bir kuyuya attık ve üzerine taş attık.[155][155]

Açıklama

Hadisi şerif metni; Rasulullah (s.a)'ın kendisine defalarca getirilen hırsız için dört kez, Önce: "Onu öldürünüz" buyurduğu, sahabelerin kendisine "Ya Rasulullah o sadece hırsızlık yaptı" demeleri üzerine de: "Onu kesiniz" buyurduğu şeklindedir. Ancak biz terceme ederken. Darekutnî'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettiği hadisi göz önüne alarak; "elini ayağını, sol elini, sol ayağını" şeklinde takdirlerde bulunduk. Şüphesiz Rasûlullah'ın "Onu kesiniz" buyururken maksadı, adamın kesilmesi değil, organlarının kesilmesidir. Hadisin delaleti ile o organlar da, tercemede parantez içerisinde takdir ettiğimiz şekildedir.
Yukarıda işaret ettiğimiz; Darekutnî'nin hadisi şu şekildedir:
Rasulullah (s.a) hırsız hakkında:
"Eğer çalarsa elini kesiniz, sonra yine çalarsa ayağını kesiniz, sonra çalarsa elini kesiniz, sonra yine çalarsa ayağını kesiniz." buyurdu.

Nesâî, bu hadisin mtinker olduğunu, raviler arasında bulunan Mus'ab. b. Sabit'in hadiste kuvvetli birisi olmadığını söyler.
İbn Kayyım'in Zadü'l-Meâd'daki ifadesine göre bazı alimler de hadisi hasen kabul etmişler ve hadisteki hükmün sadece o şahsa has olduğunu söylemişlerdir. Üçüncü bir grup alime göre ise hadis sahihtir ve birisi beşinci kez hırsızlık yaparsa öldürülür. Bu üçüncü görüş Malikilerden Ebu'l-Mus'ab'ın görüşüdür.
Ulemanın büyük çoğunluğuna göre - bazı alimler bunu icma olarak ifade etmektedirler. Hırsızlıktan dolayı Ölüm cezası yoktur. Gerçi müctehid-ler, hırsızlık fiilini 3,4, kez tekrarlayan kişiye verilecek ceza konusunda farklı görüştedirler ama hiç birisi beşinci kezde Öldürüleceğini söylememişlerdir. Oysa bu hadisin zahiri beşinci kez hırsızlık yapanın öldürülmesi gereğine delâlet etmektedir.
Alimler bu hadisi nasıl anlamışlar da, zahirde muhalif görünen bir görüşe sahip olmuşlardır ve görüşlerinde neye dayanmışladır. Şimdi kısaca bu konuya göz atalım:
Ulema bu hadisteki hükmü değerlendirirken şu görüşleri öne sürmüşlerdir:
1- Hırsızlık yapan şahsın irtidat etmiş olup, Peygamber (s.a)'in buna vakıf olmuş olması muhtemeldir. Adamın öldürüldükten sonra, sürünerek bir kuyuya atılması ve üzerinin taşlarla örtülmesi bunu te'yid etmektedir. Çünkü müslüman birisi büyük günah işlemiş de olsa cezası verilir ve öldüğünde cenazesi kılınır. Özellikle, kendisine had uygulanıp da temizlendikten sonra namazı kılınır.
2- Bu hadis-i şerif, bir müslümanın kanının ancak üç şeyden dolayı helâl olduğunu bildiren hadisle neshedilmiştir. (Hadis no: 4352, 4353)
Ancak bu iddia pek uygun görülmemektedir. Çünkü neshin sübutu için hadislerin vürud tarihlerinin bilinmesi gerekir. Oysa bu hadislerden birisinin ötekinden sonra varid olduğuna dair bir bilgi mevcut değildir.
3- Suç işleyen kişi yeryüzünde fesad çıkaranlardan sayılırsa bazı fakihlere göre had olarak değil de tâzir olarak öldürülebilir. Devlet başkanı maslahatın gerektirdiğine göre kişiye hadden daha fazla da ceza verebilir. Hatta gerekirse öldürülebilir. İşte hadisin zahiri bu görüş çerçevesinde değerlendirilebilir.
Hattabi'bu görüşün Malik b. Enes'e nisbet edildiğini söyler ve rasulullah'ın hırsız daha ilk getirildiğinde, önce öldürülmesini emretmesinin bu görüşün haklı yanını güçlendirdiğine işaret eder.

4- Rasûlullah (s.a) vahiyle adamın ilerde yapacaklarına muttali olmuş ve onun için öldürülmesini emretmiştir. Bu hüküm sadece bu şahsa aittir.
5- Adam fesadı meşhur biridir. Onun hırsızlığı tekrarlaması herkesçe malumdu. Bu huyuna son vermesi mümkün görülmez. Onun için öldürülmüştür.
6- Bu hadis münkerdir, istidlale elverişli değildir.
Bu görüşler içerisinde en uygunu kanaatimizce birinci maddedekidir.
İbn Kayyım, hırsızın öldürülmeyeceğine dair icma olduğu iddiasının yerinde olmadığını, çünkü Abdullah b. Ömer'in: Bana dördüncü kez hırsızlık yapanı getirin, onu öldürmem gerekir" dediğini ve bunun seleften bazılarının mezhebi olduğunu söyler.
Yine İbnü'l-Kayyim, nesh iddiasını reddederek, nasih olduğu söylenen hadisin ânım, bu hadisin ise hâs olduğunu ifade eder. İbn Kayyım'ın bildirdiğine göre bu hadisteki "öldürün" emri kesinlik ifadesi için değil, maslahatın gerektirdiği bir tazir cezasıdır. Nitekim bir yerde içki içenler çoğalır, hadlerden ibret alıp içkiyi terketmek mümkün olmaz ve imam gerekli görürse içki içeni öldürebilir. Bu yüzden Hz. Ömer içki içeni bir seferinde hapsedip, bir seferinde saçını tıraş edip seksen sopa vururdu. Halbuki Rasûlullah (s.a) ve Hz. Ebu Bekir içki içene kırk sopa vururlardı.
İbn Kayyım'ın bu sözleri gözardı edilecek cinsten değildir.
Birden fazla hırsızlık yapana verilecek ceza konusundaki görüşler:
1- Dört mezhep imamları birinci defa hırsızlık yapanın sağ elinin ikinci kez hırsızlık yapanın sol ayağının kesileceğinde müttefiktirler. Ancak daha fazla hırsızlık yapana verilecek cezada ihtilâf halindedirler.
2- Şafii ve Malikilere göre, üçüncü hırsızlıkta sol eli, dördüncü hırsızlıkta da sağ ayağı kesilir. Beşinci kez çalarsa hapsedilir ve tazir edilir. İshak b. Râhûye ve Katade de aynı görüştedirler. Delilleri Darakutnî'nin Ebû Hurey-re (r.a)'den rivayet ettikleri şu hadistir: "Rasûlullah (s.a) hırsız hakkında şöyle buyurdu: "Eğer hırsızlık yaparsa elini kesin, sonra çalarsa ayağını kesin, sonra yine çalarsa elini, sonra yine çalarsa ayağını kesiniz." Önce sağ elinin kesileceği "hırsızlık yapan erkeğin ve hırsızlık yapan kadının ellerini kesiniz" mealindeki ayetin İbn Mes'ud'un kıraatında "Sağ ellerini kesiniz" şeklinde okunması delildir. Çünkü bu, haber-i meşhur hükmündedir.
3- Ahmed b. Hanbel, Şa'bi, Nehai, Hammad b. Ebi Süleyman ve Evzaî'ye göre birinci çalışında sağ eli, ikinci çalışında da sol eli kesilir. Üçüncü kez çaldığında artık el ve ayak kesme yoktur, hapsedilir.

4- Hanefilere göre de üçüncü kez çalanın bir tarafı kesilmez. Ancak çaldığı ödettirilir. Tevbe edinceye kadar hapselir ve ta'zir edilir.
Üçüncü ve daha sonraki hırsızlıktan dolayı el ve ayak kesilmeyeceğini söyleyenlerin delilleri şudur:
Beyhakî'nin Hz. Ali (r.a)'den rivayet ettiği bir habere göre; Hz. Ali'den, sağ eli ve sol ayağı kesikken hırsızlık eden birisinin sol elini.kes-mesi istenildiğinde: "Onu da kesersem bu adam ne ile taharetlenir, ne ile yer?" demiştir. Ayağını kesmesi istenildiğinde de: "Ayağını nasıl keserim? O zaman neyin üzerinde yürür? Ben Allah'tan utanırım" demiş ve onu dövmüş müebbeden hapse atmıştır.

Görüldüğü gibi bu görüşün delili sahabe tatbikatı ve maslahattır.[156][156]

22. Hırsızın Elinin Boynuna Asılması

4411... Abdurrahman b. Muhayrîz şöyle demiştir:
Fadale b. Ubeyd'e hırsızın elini boynuna asmanın sünnetten mi olduğunu sorduk; "Rasûlulîah (s.a)'a bir hırsız getirildi, eli kesildi, sonra Rasulullah'ın emri ile kesik eli boynuna asıldı." dedi.[157][157]

Açıklama

Tirmizi bu hadis hakkında "Hasen garibtir. Onu, Ömer b. Ali'nin Haccac b. Ertat'den yaptığı rivayetinden başka bilmiyoruz" demiştir.
Nesai'de : Haccac b. Ertat'in zayıf olup hadis ile ihticac edilemeyeceğini söylemektedir.
Bu haber - sahih ise- hırsızın eli kesildikten sonra kesilen elini boynuna asmanın meşruiyetine delâlet etmektedir. Maksat hem hırsız, hem de görenler için ibrete vesile olmasıdır. Şevkanî, Neyiu'I-Evtar'da bu haberin kesik eli hırsızın boynuna asmanın meşruiyyetine delil olduğuna işaretten sonra şöyle demektedir: "Çünkü bu, suçu önlemede fevkalade önemlidir. Zira hırsız boynuna asılı olan kesik eline bakar ve buna sebep olan fiili ve o fiilin verdiği zararı hatırlar. Aynı şekilde onu o vaziyette görenler içinde, alçak vesveselerini kesecek bir caydırıcılık işi görür. Bey-hakî'nin rivayetine göre, Hz. Ali bir hırsızın elini kesmiş, halk ona, eli boynuna asılı bir halde rastlamıştır."

Hanefi alimlerinden İbnü'I-Humam da Şerhu Fethi'l-Kadir adındaki, eserinde bu görüşün İmam Şafii ve Ahmed'den nakledildiğini ama, bu hareketin Rasulullah'ın tatbikatında Sürekli olmadığını, dolayısıyla sünnet olmayacağını söyler. İbnu'l-Humam'in ifadesine göre hırsızın elini kestikten sonra boynuna asıp teşhir etmek, siyasi bir olaydır. Devlet yetkilisi isterse yapar isterse yapmaz.[158][158]

Hırsızlık Yaptığı Zaman Kölenin Satılması[159][159]

4412... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Köle hırsızlık yaparsa, bir neş (yirmi dirhem) karşılığında bile olsa sat."[160][160]

Açıklama

Hadis, hırsızlık eden kölenin çok ucuz bir fiyata da Qısa satıi!p eiden çıkarılmasını önermektedir. Çünkü bu onun yeni sahibi yanında ıslahı nefs etmesine sebep olabilir. Ancak satış esnasında kölenin bu aybı gizlenmemen', müşteriye söylenilmelidir. Aksi halde müşteri ileride bu durumu öğrenirse köleyi önceki sahibine ayıp muhayyerliği ile geri verme hakkına sahiptir.[161][161]

23. Recm Konusu

Zina eden erkek ve kadına, muhsan olup olmamalarına göre recm ve celd cezalan verilir. Bu cezalar zinanın haddidir. Bunlarla ilgili malumat hadislerin izahı sadedinde verilecektir.[162][162]

4413... İbn Abbas radiyallanü anhüma; demiştir ki:
Allah (C.C): "Kadınlarınızdan zina edenlere, bunu isbat edecek aranızdan dört şahit getirin, şahitlik ederlerse ölünceye veya Allah onlar için bir yol açıncaya kadar evlerde tutunuz."[163][163] ayetinde kadından sonra erkeği zikretti, sonra ikisini birleştirip "İçinizden zina eden iki kişiye eziyet edin. Eğer tevbe edip düzelirlerse onları bırakın."[164][164] buyurdu.

Allah (c.c) bu ayeti de, Celd ayeti ile neshedip şöyle buyurdu: "Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz değnek vurunuz."[165][165]

4414... Mücahid demiştir ki; "(Ayetteki) yol, haddir."
Süfyan da şöyle dedi: " O ikisine eziyet edin" sözünden maksat; bekarlar, "Evlerde tutun" sözündeki maksat da dul kadındır."[166][166]

Açıklama

Mücahid ve Süfyan'dan nakledilen tefsirler, yukandaki ayet-i kerimelerdeki bazı tabirlerin izahıdır. Onun için bu haberi İbn Abbas haberinin hemen peşine koyduk.
Bab başlığı olan recm, ve haberdeki ayet-i kerimenin ifade ettiği celd ile ilgili açıklamaları bundan sonraki hadislerin izahına bırakarak, İbn Abbas radıyallahü anhümanın sözleri ile ilgili olarak birkaç kelime söylememiz gerekmektedir.
İbn Abbas, Cenab-ı Allah'ın Önce zina eden kadını, peşinden de zina eden erkeği zikrettiğini, sonra da ikisini bir arada andığını söylemiştir. Oysa ilk ayette (Nisa, 15) zina eden kadınlar anılmış ama erkeklerden hiç söz edilmemiştir. Bezlü'l-Mechûd müellifi, üstad Muhammed Yahya'dan naklen erkeği zımmen, zikrettiğini sonra da sarahaten erkeği ve kadını birlikte andığını söylemektedir.
Nisa suresinin on altıncı ayetindeki "Zina eden iki kişi"den murad, ulemanın cumhuruna göre kadın ve erkektir. Sadece Mücahid ve Ebu Müslim Isfahani bu ayetin livata ile ilgili olup "iki kişi"den maksadın iki erkek olduğunu söylemişlerdir.
Ulemanın bu ayetlerin ışığmdaki beyanlarına göre, İslam'ın ilk günlerinde zinanın cezası kadınlar için vefat edinceye veya Allah onlar için bir yol açmcaya kadar evlerde hapis, erkekler için de hakimin uygun göreceği bir ceza idi. Daha sonra bu hükümler neshedildi ve bekârlar için Nur suresinin ikinci âyetinde belirtildiği üzere (yüz sopa vurmak), evlenmiş olan muhsanlar içinde (metni mensuh, hükmü baki olduğu söylenen) recm âyeti ve Rasûlullah'ın fiiili tatbikatı gereğince recm (taşlayarak ödürme) cezalan konuldu. Zaten üzerinde durduğumuz İbn Abbas haberinde de Celdle ilgili ayetin, daha Önceki hükmü ifade eden hapsle ilgili ayeti neshettiği belirtilmektedir.

Kimi alimler de sonraki ayetin (Nur: 2) Önceki ayetleri (Nisa: 15,16) neshetmeyip, izah ettiğini Allah'ın çıkaracağı yolun beyanı olduğunu söylerler.
Az önce de işaret ettiğimiz gibi, zina cezası olan recm ve celd konusunda önümüzdeki iki hadisin sonunda geniş bilgi verilecektir.[167][167]

4415... Ubade b. es-Samit (r.a)'den, demiştir ki; Rasûlullah (s,a); "Benden öğrenin, benden öğrenin, şüphesiz Allah (c.c) o kadınlar hakkında bir yol açtı. Evlenmiş olan evlenmiş olanla (zina ederse onlara) yüz sopa ve taşlarla recm (cezası vardır); bekar bekarla zina ederse yüz sopa ve bir sene sürgün" buyurdu.[168][168]

4416... Bakıyye ve Muhammed b. Sabbah b. Süfyân, Hüseyin'den, O Mansur'dan, Mansûr'da Hasen'den önceki hadisi, Yahya'nın isnâd ve manâsıyla rivayet edip; "Yüz sopa ve recm" dediler.[169][169]

Açıklama

Bu hadisi şeriflerde, Rasûlullah (s.a) yukarıdaki hadisin içindeki âyette "yoP'un, seyyid (muhsan) hakkında yüz sopa ve recm, muhsan olmayanlar hakkında da yüz sopa ve bir yıl sürgün olduğunu beyan buyurmuştur. Yani artık zina eden muh-san'a verilecek ceza recm ve bazılarına göre buna ilâveten yüz sopa, bekârlara verilecek ceza da yüz sopa ve bir yıl sürgündür. Ancak, alimler arasında, muhsan'a, recme ilâveten sopa vurulması ve bekârlar için sürgün konularında ihtilaf vardır. Bu ihtilafları yeri gelince göreceğiz.
Önce Zina suçunun isbatı, celd, recm ve bunların uygulanışları hakkında bilgi vermek istiyoruz.[170][170]

Zina Suçunun İsbatı:

Zina suçu ya dört erkek şaidin şahitliği, yada zina eden erkek veya kadının ayn ayrı meclislerde dört kez zina ettiklerini ikrar etmeleri ile sabit olur. Zinanın şahitle isbâtı Kur'an-ı Kerimle (Nisa: 15); ikrarla isbâtı da sünnetle (4419 numaralı hadis ve benzerleri) sabittir. Bâzı alimlere göre, bekâr ya da dul bir kadının hâmile oluşu da Zina suçunun sübutu ve had-din

uygulanması için delil sayılır. Ama Cumhura göre delil değildir. Bu konuya da 4418 numaralı hadisi izah ederken temas edeceğiz. İkrar konusu da ileride daha genişçe ele alınacaktır.
Zinadan dolayı haddin uygulanması için şahitlik ve ikrarda dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Bu hususların mutlaka göz önünde tutulması gerekir. Şöyle ki: Hakim şahitlere, zinanın mâhiyetini, keyfiyetini, yerini, zamanını, zina edilen kadının kim olduğunu ve erkekle kadının zina hallerini, sürme kabındaki mil yada kınındaki kılıç gibi görüp görmediklerini sorar. Onların âdil olup omadıklarını tesbit eder. Ondan sonra hadde hükmeder. Bir yabancı kadınla bir erkeğin yalnız başlarına bir odada kalmaları, hatta aynı yatakta yatmaları ile had uygulanmaz. Şahitlerin onları üst üste ve âletlerini sürme kabındaki mil gibi görmeleri gerekir,
Aynca şahitlerin dörtten az olmayıp hepsinin erkek olması, âdil olmaları, hür ve gözlerinin görür olması, hepsinin bir arada şahitlikte bulunmaları şarttır.
Zinanın ikrarla sübûtu için de; ikrarın hâkim huzurunda ve dört ayrı mecliste olması, gerekir. İkrar esnasında hâkim, mukırra: (ikrarda bulunana) zinanın ne demek olduğunu, nerede ve nasıl olduğunu sorar. Çeşitli suretlerle ikrarından dönmesi için telkinde bulunur. 4428 numarada gelecek olan hadis hâkimin mukırra soracağı sorulan tayin eden bir nasstır. Zinadan dolayı had uygulanabilmesi için, zina eden şahıslarla ilgili bir takım şartlar vardır, Bunlar:
1- Zina edenler; akıl, baliğ olmalıdırlar.
2- Zinanın zorlama neticesinde değil, rızâ ile olması gerekir. Kadının zorlanması konusunda ihtilaf olmamakla birlikte, erkeğin zorlanması halinde haddin uygulanıp uygulanmayacağı konusunda ihtilaf vardır.
3- Cinsi temasta kadının, erkeğin, mülkü olabileceği şüphesi olan yerlerde olmaması gerekir.
4- Cinsi temasta bulunulan kadirim, erkeğin hanımı olabileceği şüphesinden uzak olmalıdır.
5- Cinsi temas, kiralama ile ilişkili olmamalıdır. Buna göre; birisi, bir kadına ücret vererek zina etse had uygulanmaz. Ama yapılan iş zinadır, haramdır. Âhirette cezası verilir.
6- Zina eden kişi dilsiz olmamalıdır.
7- Zinanın dar-ı adide (İslâm ülkesinde) olması gerekir.

8- Zinanın, cinsel organ yoluyla yapılmış olması icab eder. Buna göre eş cinsellerin yaptıkları, son derece çirkin bir melanet ve çok büyük bir günah ise de, faillerine zina haddi uygulanmaz.
Zina haddinin uygulanabilmesi için, zinada bulunması gereken şartları ve zina suçunun isbâtı konusundaki kısa bilgiden sonra zina haddinin çeşitleri olan, celd ve recm'e geçmek istiyoruz.[171][171]

Celd:

Celd sözlükte, "deri üzerine vurmak" demektir. Her bir vuruşa da "celde" denilir. Fıkıh ıstılahında ise celde: Muhsan olmayan mükellef zina eden erkeğin ve zina eden kadının vücudunun muayyen bölgelerine özel olarak sopa veya kamçı vurmaktır."
Bu ceza, suçlunun derisi (cildi) üzerine uygulandığı için, "celde" denilmiştir.
Bu tariften anlıyoruz ki, celd yani sopa vurmak cezası zina edenlerden, muhsan olmayanlara hastır.
Muhsan: Âkil, baliğ, hür, müslüman ve iffetli olan erkektir. Bu özellikleri taşıyan kadın da "muhsana" dır. Muhsan bir erkek, muhsana bir kadınla sahih bir nikahla evlenir ve cinsi ilişki kurarlarsa, bu çift recm bakımından da ihsana haiz olmuş olurlar. Muhsan sıfatını haiz olduktan sonra, zina edildiği zaman, evli veya bekâr (dul) olmanın farkı yoktur. Bekâr bile olsa, muhsanhği devam etmektedir. Yani, bu durumda olan bir erkek veya kadın zina ederse kendisine recm cezası verilir. Aksi halde, yani yukarıda sayılan özelliklen taşımıyorsa muhsan değildir ve zina etmesi halinde recm değil, celd uygulanır.
Muhsan olmayan birisinin, zina etmesi durumunda, gerekli şartlar gerçekleşince, celd (sopa vurma) cezasının uygulanacağında ulemâ müttefiktir. Ancak, buna ilâveten sürgün cezasının da verilip verilmeyeceği ihtilaflıdır. Önce Celd, konusunu inceleyip, sonra sürgün konusundaki ihtilafları ele alalım.
Zina edip de sopa vurulmayı hak eden, muhsan olmayan kişiye sopa vurulurken bir takım esasların göz önünde bulundurulması gerekir. Bunların başlıca şunlardır:
1- Sopa iri olmayacak, parmak kalınlığında ve düz, budaksız olacaktır. Çöp gibi basit şeylerle de olmaz.

2- Sopayı vuran kişi, sopayı omuzuna kadar kaldıracak daha arkaya aş ırm ayacaktır.
3- Çıplak bedene vurulmayacak, bedende gömlek gibi bir elbise bulunacaktır. Ama kürk ve palto gibi kalın bir giysi de olmalayacaktır.
4- Sopa; karın, yüz ve ut yeri gibi nazik ve tehlikeli yerlere vurulmayacaktır.
5- Hepsi bir yere vurulmayacak, vücudun çeşitli yerlerine dağıtılacaktır.
Kendisine celd uygulanacak zinakâr, erkekse ayak üstü durdurulur, kadınsa oturtulur.
Sopa vurulurken ne şiddetli davranılıp ölüme veya yaralamaya sebep)lmalı, ne de hafif geçirilmelidir. Orta bir yol izlenmelidir. Celd cezasının hikmeti konusunda bilgi almak isteyenler, Elmalılı Tefsirine bakabilirler. (Cild: 5 sh. 3470 ve dev.) Celd uygulanırken buna bir grubun şahit)lması gerekir. Topluluğun, en az üç kişi, dörtten kırka kadar, iki kişi, on :işi olması tarzında görüşler vardır.[172][172]

Sürgün

Ulemânın cumhuruna göre, muhsan olmayanlar zina ederlerse, celdin 'anı sıra sürgüne de gönderilirler. Delilleri, üzerinde durduğumuz hadissrdir. Çünkü bu hadislerde, Rasûlullah (s.a) bekâr birisinin zina etmesi alinde, yüz sopa ve sürgün cezası verileceğini beyan buyurmuştur.
Sürgün cezasının varlığını kabul edenler, bu cezanın tüm zina eden bekârlara mı yoksa belirli kesimlerin bu hükümden müstesna mı olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir: İmam Şafii, Sevrî, Dâvud, ez-Zâhiri ve Ta-beri hükmün zina eden herkese şâmil olduğunu söylemişlerdir. İmâm Şâfiiden bir görüşe göre köleler sürgün edilmez. Evzaî ve İmâm Mâlike göre, sürgün, zina eden erkeklere hastır, Ahmed b.Hanbel'den iki görüş de nakledilmiştir.
Yine bu görüş sahipleri, suçlunun sürgün edileceği mesafe ya da yer konusunda da ihtilâf halindedirler. Bir kısımlarına göre bu, hakimin takdirindedir, kimine göre ise, belirli bir mesafe şarttır. Bu mesafenin de üç günlük yol, iki günlük yol, bir mil, sürgün denilebilecek bir uzaklık olduğu konusunda görüşler vardır. Mâlikiler, sürgüne gittiği yerde hapsedilmesini de şart koşarlar.

Sürgün müddeti bir yıldır.Hanefilere göre sürgün cezası yoktur. Sadece sopa vurma cezası uygulanır.
Delilleri, Bedâiu's-Sanâî' adındaki fıkıh kitabında şöyle ortaya konulmuştur.Özeti:
"Bizim delilimiz; "Zina eden kadın ve zina eden erkekden her birine yüz sopa vurunuz," ayetidir. Bu ayetten istidlalimiz iki cihettendir;
a- Ayeti kerimede celd anılmış ama sürgün yer almamıştır. Sürgünü gerekli görenler, Kur'andaki hükme bir ilâvede bulunmuşlardır. Kur'ana ilâve, nesli demektir.Bir ayetin, haber-i vâhidle neshedilmesi ise caiz değildir.
b- Cenâb-ı Allah, çeldi "ceza" diye isimlendirmiştir. Ceza da kâfi miktarda olan bir şeyin adıdır. Şayet biz celde bir de sürgünü ilâve edersek, ceza kafi gelmemiş olur ki bu, nassın hilâfınadır.
Ayrıca zinâkân sürgün etmek onu iyice zinaya arzetmektir. Çünkü zi-nâkâr memleketinde kaldığı müddetçe, eşten, dosttan, akrabadan utanır, çekinir ve zinaya yaklaşamaz. Tanımadığı bir yere sürgüne gönderildiğinde ise, bu endişe söz konusu olmaz. Nitekim, Hz. Ömer'in sürgün ettiği birisi, Rumlara iltihak edince, Hz. Ömer sürgün ettiğine pişman olmuş ve bir daha kimseyi sürgün etmemiştir.[173][173]

Recm:

Recm sözlükte; öldürmek, sövmek, kovmak, terketmek, bühtan, lanet etmek ve atılan taş manalarınadır.
Istılahta da; Muhsan olan zinakâr erkekle, muhsan olan zinakâr kadını usûlüne göre taşlayarak öldürmektir.
Daha önce belirttiğimiz gibi ve tariften de anlaşılacağı üzere, muhsan sıfatını taşıyan erkek veya kadına zina etmeleri halinde recm uygulanır. Recmin delili, metni mensûh ve hükmü baki olduğu kabul edilen: " eş-şeyhu ve'şeyhatu izâ zeneyâ fe'rcumûhumâ: Muhsan bir erkek ve muhsan bir kadın zina ederlerse, onları recmediniz" ayeti ile, Rasulüllah'in kavlî ve fiilî sünnetidir. 4417 numarada gelecek olan hadiste görüleceği üzere, Hz. Ömer (r.a.) kendilerinin Rasûlüllah (s.a.)'den recm ayetini okuyup ezberlediklerini, hem Rasûlüllah'ın, hem de onun vefa-atından sonra recme uyguladıklarını söylemiştir. Üzerinde durduğumuz hadislerin yanı sıra, 4419 numarada gelecek olan Mâiz hadisi ve (4435,4440,4445) numaralardaki hadisler Rasûlüllah'ın recm ettiğine delâlet etmektedirler.

Hemen hemen tüm hadis kitaplarında yer alan bu hadisler de recmin meşruiyetinin başka delilidir.[174][174]

Recm Cezasının Tatbiki:

Recmedilecek kişi erkekse ayakta tutulur, kadınsa göğsüne kadar bir çukura sokulur ve ölünceye kadar ufak taşlarla taşlanır.
Zina suçu şahitlerin şehâdeti ile sabit olmuşsa taşlamaya önce şahitler başlar. Zâninin kendi ikrarı ile sabit olmuşsa önce hakim başlar sonra da halk taşlamaya başlarlar.
Zina eden çiftten birisi muhsan olur, öteki muhsan olmazsa, muhsan olan recmedilir, muhsan olmayana ise yüz sopa vurulur.
Recm edilerek öldürülen müslümanın cenaze namazı kılınır, müslümanların kabristanına defnedilir.[175][175]

Recmle Birlikte Celd Uygulanır Mı ?

Üzerinde durduğumuz hadiste, Rasûllüllah (s.a.) muhsanm cezasını beyân ederken, "yüz sopa ve recm" buyurmuştur. Bu, muhsan olan zinâ-kâra önce celd sonra recm cezalarının tatbikinin gereğine delâlet eder. Hz. Ali r.a'de böyle yapmış ve "Allanın kitabı ile celd ettim (dövdüm),Rasû-lullah (s.a)'in sünneti ile de recmettim" demiştir. Hasenül-Basri, Dâvûd, ez-Zâhiri ve tabileri, İshak b. Râhûye de bu görüştedirler.
Ulemânın cumhuruna göre, muhsan olan zinâkâra verilecek ceza sadece recm'idir, ayrıca bir de celde gerek yoktur. Bu görüş sahipleri, üzerinde durduğumuz hadisin mensuh olduğu görüşündedirler. Rasûlüllah (s.a) Mâizi, Ğâmıdiyye'yi, Cüheniyye'yi ve iki tane Yahûdiyi recm ettirmiş ama bunlara celd uygulatmamıştır. Şayet celd olsa idi, efendimiz onu terketmezdi. Ayrıca İmâm Şâfiînin istidlal ettiği 4445 numarada gelecek olan hadiste efendimiz, muhsan olmayan erkeğe yüz celde ve bir yıl sürgün muhsan olan zinâkâr kadına da sadece recm cezası vermiş, ayrıca celdden hiç bahsetmemiştir.
Zina haddi konusunda bu kadar malumatı, burada yeterli görüyoruz. Önümüzde gelecek olan hadisleri terceme ederken, ihtiyaç duyulan izahlara da yer verilecektir. Bu konularda daha geniş bilgi almak isteyenler, fıkıh kitaplarının ilgili bölümüne müracaat etmelidirler.[176][176]

4417... Seleme b. el-Muhabbak'tan; Ubâde b. Sâmit (r.a.), Rasûlullah sallallahü aleyhi vesellemden, bu hadisi rivayet etti. Bunun üzerine insanlar Sa'd b. Ubâde (r.a.)'a;

"Ey Ebâ Sabit ! Şüphesiz hadler indi. Şayet sen, karınla birlikte bir adam bulsan ne yapardın?" dediler,

Said (r.a.); "Onlar susuncaya (ölünceye) kadar, kılıçla vururdum. (O durumda) gidip de dört tane şahit mi toplayayım?! O zamana kadar zaten iş biter" dedi. (Oradakiler) gidip, Rasûlullah (s.a)'in yanında toplandılar ve ;

" Ya Rasûlullah ! Ebû Sâbit'e baksana ! Şöyle şöyle dedi" dediler. Rasûlullah (s.a):

"Şahit olarak kılınç yeter" buyurdu, sonradan da; "Hayır hayır ben o konuda kindarların ve kıskançların aceleyle kötülük yapmalarından korkarım" dedi.[177][177]

Ebû Davud der ki: Baş tarafını, Vekî, Fazî b. Delhem'den, O haseriden, Hasen, Kabisa b. Hureys'ten, O da Seleme b. Muhabbık vasıtasıyla Rasûlullah (s.af den rivayet etmiştir. Bu, İbnul-Muhabhık' in isnadı (onda) "Bir adam, karısının cariyesi ile temasta bulundu" şeklindedir.

Ebû Davud: "Fail b. Delhem "Hafız" değildir. Vâsıf da[178][178] kasaptı" dedi.[179][179]

Açıklama

Rivayetin baş tarafı, bundan önce geçen hadistir. Zâten o kısım burada yer almamıştır. O bölümle ilgili olarak burada söylenecek bir şey yoktur. Ancak son bölümle ilgili açıklamada bulunmamız gerekir.

Rasûlullah (s.a) önce, Sa'd b. Ubâde'nin, karısını bir yabancı ile yatarken görmesi halinde onları öldüreceği tarzındaki sözlerini benimsemiş ve: "şahit olarak kılınç yeter" buyurmuştur.

Ama peşinden bunun bir takım sûi istimallere sebep olacağını söyleyerek men etmiştir. Rasûlullah (s.a) bunun bazı haksız öldürmelere sebep olacağına işaretle; "kindarın ve kıskancın acele ile bir kötülük işlemelerinden korkarım" buyurmuştur. Yâni olur ki, birisine kızan birisi evine girdiğinde o adamı evinde görür ve karısına kötülük ettiği zahabına kapılarak aceleyle öldürür. Ya da aşırı derecede kıskanç birisi, evinde

gördüğü bir adamı zina etmese bile öldürmeye kalkar. İşte böyle kötü bir sonucun ortaya çıkmaması için bir yabancı bulan kişiye ne onu ne de* karısını öldürme yetkisi verilmez. 4532 ve 4533 numaralarda gelecek olan hadisler de açıkça buna delâlet etmektedirler.

Fakat, karısını birisiyle zina ederken yakalar ve o vaziyette öldürürse durum ne olur?

İbn Kudâme bu konu ile ilgili olarak şöyle demektedir: "Bir adam birisini karısı ile zina halinde bulur ve onu öldürürse kendisine kısas da, diyet te gerekmez. Çünkü rivayet edildi ki; Hz. Ömer (r.a) bir gün öğle yemeği yerken, elinde kınından çıkmış, kana bulanmış bir kılıçla koşarak bir adam geldi.

Ömer'in yanına oturup, yemeye başladı. Bir grup da peşinden gelip; "Yâ emirel-mu'minin! şüphesiz bu adam karısı ile birlikte arkadaşımızı öldürdü, dediler. Hz. Ömer:

Bunlar ne diyorlar? Adam:

Birisi karısının bacaklarına kılınçla vurdu. Onların arasında birisi vardı, onu öldürdü, dedi.

Hz. Ömer, gelenlere:

Bu adam ne diyor? dedi. Adamlar:

Kılınanı vurdu ve karısının bacaklarını, kesti. Kılınç adamın ortasına değdi ve ikiye böldü, dediler.

Hz. Ömer, adama:

Eğer tekrar yaparlarsa sen de tekrarla, dedi"[180][180]

İbn Kudame devamla, kadının, zinayı kendi rızasıyla yapması halinde tazminat gerekmediğini, ama zorlanarak ikrahla teslim alınmışsa öldürene kısas uygulanacağını söyler.

Birisi, bir adamı öldürse ve onun karısı ile birlikte bulduğunu iddia etse, maktulün velisi de zina iddiasını reddetse, velinin sözü kabul edilir. Katilden beyyine istenir. Beyyinenin iki şahit mi yoksa dört şahit mi olduğu konusunda iki görüş vardır. Bu ihtilâfa sebep, öldürenin, zinanın sübutunu mu yoksa öldürme sebebinin zina oluşunu isbat mı olduğu konusundaki farklı görüşlerdir.

Burada bir de şu soru hatıra gelebilir:

Birisi zina etse ve zina suçu dört erkeğin şehâdeti ile hakim huzurunda sabit olsa ve zinakârı birisi öldürse katile ne icâbeder?

İbn Kudâme, bu soruya da; "Muhsan olan zinakârı öldürene kısas, kef-fâret ve diyet gerekmez. Bu, Şafii mezhebinin zahiri görüşüdür. Alimler, zinâkarı Öldürmenin devlet başkanının hakkı olduğunu söyleyerek, katile diyet gerektiğini söylemişlerdir"[181][181]
Ebû Davud, hadisin sonunda, Kabîsa'nın Seleme b. Muhabbık'tan bir rivayetine işaret etmiş ve bu rivayetin isnâdındaki Fadl b. Delhem'in zaafına dikkat çekmiştir. Ayrıca Musannif, bu rivayette Fadl b. Delhem'in, yanlışlık yaptığını bir metnin senedini, başka bir metne kattığını söylemiştir. Çünkü üzerinde durduğumuz hadis ve konu ile, bu adamın cariyesi ile temas kurduğunu bildiren hadis arasında hiçbir ilgi yoktur.[182][182]

4418... Abdullah b. Abbas radıyallahü anhuma şöyle demiştir: Ömer (b. el-Hattâb) (r.a) halka hitâb edip şöyle dedi: "Şüphesiz Allah (c.c) Muhammed (s.a)'i hak ile gönderdi, ona Kitabı indirdi. Recm âyeti ona indirilenler içindedir. Biz onu, okuduk ve ezberledik. Rasûlullah (s.a) recmetti, ondan sonra biz de recmettik. İnsanlar üzerinden uzun zaman geçerse, birisinin; biz Allah'ın Kitabında recm âyetini bulamıyoruz, demesinden ve Allah'ın indirdiği bir farzı terketmek suretiyle sapıtmalarından korkarım. Muhsan olduğu ve beyyine ya da hamilelik ve itiraf bulunduğu zaman erkeklerden ve kadınlardan zina edene recm haktır (sabittir). Allah'a yemin ederim ki eğer insanlar, Ömer Allah'ın kitabına ilâvede bulundu, demeyecek olsalardı, recm âyetini yazardım."[183][183]

Açıklama

Allah (c.c)'ün, Hz. Muhammed (s.a)'e gönderdiği âyetlerin bir kısmı neshedilmişdir. Neshedilen âyetler de üç kısımdır.
a- Hem lâfz, hem de hükmü neshedilenler,
b- Hükmü neshedilip, lâfzı kalanlar,
c- Lâfzı neshedilip, hükmü kalanlar.
İşte recm ayeti, bu üçüncü kısımdandır. Yâni lâfzı neshedilip, hükmü baki olan ayetlerdendir. İbn Mâce'nin rivayetine göre Hz. Ömer hutbe esnasında, lafzı mensuh olan recm ayetini de okumuştur. Metnini daha önce de verdiğimiz bu ayet şöyledir: "eş-şeyhu ve'şeyhatu izâ zeneyâ fe'rcum-ûhumâ: Yaşlı (muhsan) erkek ve kadın zina ettiklerinde, onları recmediniz."

Lâfzı neshedilip de hükmü kalan bu tür ayetler, Kur'ândan sayılmazlar. Dolayısıyla namazda okunamazlar, abdestsiz olarak dokunulmalarında sakınca yoktur. Ashabı kiramın, bu ayeti bilmelerine rağmen Kur'ân-da yer almaması, lâfzı mehsûh olan ayetlerin Kur'âna yazılmayacağına delildir. Hz. Ömer'in, recmi uyguladıklarını bir sahabe topluluğu huzurunda haber verdiği halde, itirazla karşılaşmaması, recmin sübutunda icmâ kabul edilmiştir.
Zâten, Hâriciler ve bazı Mütezilîler dışında tüm müslümanlar recm hükmünün varlığını ve devamlılığını kabul etmektedirler
Hz. Ömer (r.a): Muhsan olan bir erkek veya kadın zina ederse ve zina, beyyine (dört erkek şahidin şehâdeti), zina edenin itirafı yâni ikrarı, yada kocası veya efendisi olmayan kadının hamileliği ile sabit olursa recmedileceğini söylemiştir.
Alimler, beyyine ve ikrarla recmin, sabit olacağı konusunda Hem fikir oldukları halde, hamileliğin delil sayılıp sayılmayacağı konusunda ihtilâf etmişlerdir. İmâm Mâlik ve ashabı, Hz. Ömer'in görüşüne tâbi olmuşlar ve: "Bir kadının kocası olmadığı halde hamile olur ve kendisine zorla tecâvüz edildiğini iddia etmezse, hamilelik zina için delil sayılır ve kadın (muhsansa) recmedilir. Ama kadın yabancı olup çocuğunun kocasından ve ya efendisinden olduğunu iddia ederse recmedilmez" demişlerdir.
Hanefi ve Şâfiilerin de içlerinde olduğu cumhuru ulemâya göre, hamilelik zina suçunun sübutu için delil değildir. Dolayısıyla kocası olmasa bile, başka bir yolla sabit olmadıkça, bir kadın hamilelikten dolayı recme-dilemez. Çünkü hadler şüphelerle düşer.

Şevkânî, hamileliğin zina suçunun sübutu için delil sayılıp sayılmayacağı konusundaki görüşleri naklettikten sonra şöyle demektedir:
"Hasılı bu Ömer (r.a)'in görüşüdür. Bu gibi bir şeyle, canların helakini gerektiren şeyler sabit olmaz. Hz. Ömer'in bunu bir sahabe toplumunun karşısında söyleyip de, onların inkâr etmemesi, bu hükümde icmâ olduğunu gerektirmez. Çünkü içtihadı konularda, muhalifin itiraz etmesi şart degıldır. Özellikle bunu söyleyen, sahabe içerisinde mehabet timsali Ömer olursa...."
Hanefi ulemâsından Tahâvî de şöyle demektedir:
"Maksat; hamileliğin zinadan dolayı olduğu sabit olursa recinin vâcib oluşunu bildirmekdir." Yâni hamileliğin zinadan dolayı olduğu beyyine ya da ikrarla sabit olursa recm uygulanır.
Şahitler ve ikrarla zinanın sübûtu için gerekli şartlan 4416 ve 4417. hadislerin izahını yaparken vermiştik. Tekrara gerek duymuyoruz.[184][184]

Mâiz Bin Mâlik'in Recmi[185][185]

4419... Nuaym b. Hezzâl, babasını (Hezzâl)'ın, şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Mâ'iz b. Mâlik babamın yanında kalan bir yetimdi. Mahalleden bir Cariyeyle cinsî ilişki kurdu. Babam kendisine:
"Rasûlullah (s.a)'e git, yaptığını haber ver. Belki senin için (Allah'tan) bağış diler" dedi. Bunu, Mâiz için bir çıkış yolu bulunur umuduyla istemişti.
Mâiz, Râsûlullah'a gelip:
"Yâ Rasûlullah! ben zina ettim. Bana Allah'ın Kitabını (n hükmünü) uygula" dedi.
Rasûlullah ondan yüz çevirdi. Mâiz dönüp tekrar;
" Yâ Rasûlullah! Ben zina ettim. Bana Allah'ın kitabım (n hükmünü) uygula" dedi.
Rasûlullah yine ondan yüz çevirdi. Ama Mâiz tekrar dönüp: "Yâ Rasûlullah ! Ben zina ettim. Bana Allah'ın Kitabını uygula dedi." Nihayet bunu dört kez söyleyince, Rasûlullah (s.a):
"Sen bunu dört kez söyledin. Kiminle zina ettin?" dedi. Mâiz:
" Falan kadınla"
Onunla birlikte yattın mı? -Evet
Derin onun derisine değdi mi? -Evet

Onunla cinsel ilişkide bulundun mu? -Evet
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) recmedilmesini emretti. Mâiz, Harre'ye götürüldü. Recmedilip de (recmedilmeye başlanıp da) taşın acısını hissedince sabredemedi, (recmedildiği yerden) çıkıp kaçtı. Arkadaşları yetişemediği halde Abdulah b. Üneys yetişip, bir deve inciği[186][186] aldı ona atıp Öldürdü. Sonra Rasûlullah (s.a)'e geldi ve bunu kendisine haber verdi.
Rasûlullah (s.a):

"Keşke bıraksaydınız. Belki tevbe ederdi de, Allah tevbesini kabul ederdi" buyurdu.[187][187]

4420... Muhammed b. İshak şöyle demiştir:
Asım b. Umer b. Katâde'ye Mâiz b. Mâlik kıssasını haber verdim. O da bana şöyle dedi:
Bana Hasen b. Muhammed b. Ali b. Ebû Talib (r.a.) şöyle haber verdi: Rasûlullah'ın ; "Keşke onu bıraksaydınız" sözünü bana Eşlem kabilesinden, hiç itham edemeyeceğim, istediğin (kadar) kişi haber verdi. Ben bu hadisi (sözü veya hadisin tümünü) bilmiyordum.
Cabir b. Abdullah'a gidip:
"Şüphesiz, Eşlem kabilesinden bazı adamlar, Rasûlullah'a, Mâız'm taşlar değmeye başlayınca sabredemediğini söyleyince efendimizin, kendilerine; "Onu bıraksaydınız ya!" dediğini söylüyorlar.Oysa ben bunu bilmiyorum" dedim. Câbir şöyle dedi:,
Ey kardeşimin oğlu! Ben bu hadisi insanların en iyi bileniyim. Ben, o zatı recmedenler arasındaydım. Biz onu (Mâizı) çıkarıp da recm etmeye başlayınca taşın acısını duydu ve bize: "Ey kavmim! beni Rasûlullah'a geri götüranüz, şüphesiz kavmim beni öldürdü ve beni aldattı. Bana Rasûlullah'ın , beni öldürmeyeceğini haber vermişlerdi" diye feryâd etti.
Ama biz onu olduğu yerden çıkarmadık ve onu öldürdük.Rasûlullah (s.a)'e dönüp de, olayı haber verdiğimizde: "Onu serbest bırakıp da bana getirseydiniz ya !" buyurdu. Rasûlullah bunu, durumu iyice anlamak (tevbe ettirmek)[188][188] için söyledi. Haddi terketmek için hiç değil. Hasen der ki: (İşte o zaman) Hadisin vechini anladım.[189][189]

4421... İbn Abbas radıyallâhü anhumâ; şöyle demiştir: Mâız b. Mâlik, Rasûlullah (s.a)'e gelip, zina ettiğini söyledi. Rasûlullah (s.a) ondan yüz çevirdi. Mâız defalarca tekrarladı, Rasûlullah da (her seferinde) yüz çevirdi. Nihayet, Mâız'm kavmine
O akıl hastası mı? diye sordu. -Hayır o normal, dediler.
Bu sefer de Mâız'a:
Onu yaptın mı ? dedi., Mâız :
"Evet" dedi.
Bunun üzerine, onun recmedilmesini emretti. Mâız götürüldü ve recmedildi. Rasûlullah onun namazını kılmadı.[190][190]

4422... Câbir b. Semure (r.a.) şöyle dedi:
Mâız b. Mâlik'i,Rasûlullah (s.a)'e getirildiği zaman gördüm. Kısa boylu, dolgun (iri kaslı) bir adamdı. Üzerinde gömleği yoktu.Zinâ ettiğine dair kendi aleyhine dört kez şahitlik etti. Rasûlullah (s.a)' kendisine :
"Herhalde sen onu öptün" dedi.
Mâız ;
“Hayır, Vallahi O alçak zina etti " dedi.Bunun üzerine Rasûlullah onu recmedip (recmettirip) halka hitaben şöyle dedi:
"Dikkat edin !.. Biz Allah azze ve celle yolunda her savaşa gidişimizde, teke melemesi gibi meleyen birisi arkada kalır. Kadınlardan birisine az bir süt verir (ve O kadınla zina eder). Dikkat edin, Eğer[191][191] Allah onlardan birisini elime düşürürse onu mutlak cezalandırırım."[192][192]

4423... Simâk şöyle demiştir:
Bu hadisi, Câbir b. Semure'den işittim. Önceki daha mükemmeldir. Câbir;
"Rasûlullah (s.a)' Mâız'ı iki kerre geri çevirdi" dedi. Simak dedi ki:
Bunu Said b. Cübeyr'e haber verdim, "Rasûlullah onu dört kerre geri çevirdi" dedi.[193][193]

4424... Şû'be şöyle demiştir;Simafce; "Küsbe" nin[194][194] ne olduğunu sordum. "Az süt" dedi.[195][195]

4425... İbn Abbas (r.anhumâ): şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a), Mâız b. Malik'e:

"Senden bana gelen haber gerçek mî?" diye sordu.
Mâiz:
"Benden sana ne ulaştı?"
“Bana, senin filân oğullarının cariyesi ile cinsi temasta bulunduğun haberi geldi."
Mâiz:
"Evet " dedi ve dört kez şahitlik etti. Bunun üzerine, Rasûlullah (s.a) emretti ve Mâız recmedildi.[196][196]

4426... îbn. Abbas (r.anhumâ) şöyle dedi:
Mâiz b. Mâlik, Rasûlullah (s.a)'e gelip zina ettiğini iki kez itiraf etti. Rasûlullah (s.a) onu kovdu. Sonra tekrar gelip iki kez daha itiraf etti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a);
"Dört defa aleyhine şahitlik ettin, Onu götürün ve recmedin" buyurdu.[197][197]

4427... İbn. Abbas (r.anhumâ) şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a), Mâız b. Mâlik'e:
"Herhalde sen onu öptün veya dokundun ya da baktın" dedi. Mâız
"Hayır" dedi.
Rasûlullah:
"Onunla birleştin mi?"
"Mâız:"
"Evet" dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) Mâız'ın recmedilmesini emretti.
(Ravi) Musa; "İbn Abbas'tan" demedi. Bu, Vehb'in (rivayet ettiği) lâfızdır.[198][198]

4428... Ebû Hureyre (r.a) şöyle demiştir:
el-Eslemî (Mâiz b. Mâlik) Rasûlullah (s.a)'e gelip, bir kadınla haram ilişkide bulunduğuna dört kez şehadette bulundu. Her seferinde Rasûlullah ondan yüz çeviriyordu. Beşinci seferde ona döndü ve:
"Onunla birleştin mi?" dedi. Mâız:
Evet Rasûlullah (s.a);
Sendeki şu (âlet) ondakinde kayboluncaya kadar mı?

Evet
Mil, sürme kabında ve kova ipi kuyuda kaybolduğu gibi mi?
Evet
Zinanın ne olduğunu biliyor musun?
Evet, insanın hanımı ile helâl olarak yaptığını ben onunla haram olarak yaptım.
Bu sözle ne demek istiyorsun?
Beni temizlemeni istiyorum.
Bunun üzerine Rasûlullah emretti ve (Mâiz) recmedildi.
Rasûlullah (s.a), ashabından iki kişiden birisinin öbürüne; "şu adama bak! Allah onu gizlemişken nefsi onu bırakmadı da köpek taşlanır gibi taşlandı (recmedildi)" dediğini duydu. Hiç ses çıkarmadı, sonra bir müddet yürüdü ve ayağını dikmiş bir eşek leşine rastladı.
"Falan ve falan neredeler?" dedi.
Onlar Biziz Yâ Rasûlullah! dediler
" İniniz ve şu eşeğin leşinden yeyiniz" buyurdu.
Adamlar:
"Ey Allahirî nebisi! Bundan kim yiyebilir ki?" dediler. Rasûlullah:
"Sizin az önce kardeşinizin ırzına sataşmanız, bunu yemekten daha şiddetlidir. Bana sahip olan (Allah')a yemin ederim ki o şimdi Cennet nehirlerine dalmaktadır" buyurdu.[199][199]

4429... Bize Ebû Âsim haber verdi, bize İbn Cüreyc haber verdi, bize Ebû'z-Zübeyr haber verdi. O, Ebû Hureyre'den bu (hadisin) benzerini rivayet etti ve şunu ilâve etti: Bana farklı şeyler söylediler; Bazıları; "Mâ-ız ağaca bağlandı", bazıları da; "ayakta durduruldu" dediler.[200][200]

4430... Câbir b. Abdullah (r.a)'den rivayet edildi ki:
Eşlem kabilesinden bir adam (Mâız b. Malik) Rasûlullah (s.a)'e gelip zina ettiğini itiraf etti. Rasûlullah (s.a) ondan yüz çevirdi. Adam sonra tekrar itiraf etti, Rasûlullah (s.a) yine yüz çevirdi. Bu hal, kendisi aleyhine dört defa şahitlik edinceye kadar (sürdü)
Nihayet Rasûlullah (s.a) ona;
" Sen de bir akıl rahatsızlığı var mı?" dedi. Adam:
"Hayır", Rasûlullah (s.a):

" Muhsan mısın?" Adam:
"Evet" dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) emretti ve o zat, musallada recmedildi. Taşlar kendisini acıtınca kaçtı. Ama yakalandı ve ölünceye kadar recmedildi. Rasûlullah (s.a) onun hakkında hayırla konuştu, cenaze namazını kılmadı.[201][201]

4431... Ebû Saîd (r.a) şöyle dedi:
Rasûlullah (s.a) Mâız b. Mâlik'in recmedilmesini emredince, onu Bakî'a çıkardık, Vallahi onu bağlamadık. O ayakta durdu.
Ebû Kâmil'in rivayetine göre Ravî devamla şöyle dedi:[202][202] Biz ona kemik, toprak tezeği ve tuğla parçaları attık. Bunun üzerine Mâız kaçtı, biz de peşinden koştuk. Harra'nın yanına varınca karşımızda durdu. Biz de ona, ölünceye kadar Harra'nın kayalarını attık. Rasûlullah (s.a) Onun için istiğfarda bulunmadı, hakkında kötü konuşmadı.[203][203]

4432... Ebû Nadra şöyle demiştir:Rasûlullah (s.a)'e bir adam geldi.
Râvi Önceki hadis'in benzerini rivayet etti, ama tamamını değiI.(Sonra) ravi şöyle dedi; Sahabeler onun hakkında kötü konuşmaya başladılar, Rasûlullah (s.a) onları nehyetti.Onun için bağış dilemeye başladılar, onu da nehyetti, ve: " O günah işleyen bir adamdır. Ona Allah kâfidir" buyurdu.[204][204]

4433... İbn Büreyde, babasından şöyle rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a)'Mâiz'm ağzını kokladı.[205][205]

4434... Abdullah b. Büreyde, babasından şöyle dediğini rivayet etti:
Biz, Rasûlullah'ın sahabeleri, aramızda; "Ğamidli kadın[206][206] ve Mâız eğer itiraflarından sonra dönselerdi- veya itiraflarından sonra Rasûlullah'ın yanına dönmeselerdi- Rasûlullah (s.a) onları istemezdi."diye konu-şurduk.Onları ancak dördüncü itirafta recmetti.[207][207]

Açıklama

4419 numaradan itibaren buraya kadarki hadisler, Maiz Mâlik adındaki sahabenin recmi ile ilgilidir. Hepsi, aynı hadiseyi konu edindiği için,

açıklamayı hadislerin bitimine bıraktık.Şimdi işaret ettiğimiz bütün bu rivayetleri göz önüne alarak, gerekli izahatı vermeye çalışalım. Hadislerin ihtiva ettiği ahkâma geçmeden önce, Mâız'in recmedildiği yer konusuna değinmek istiyoruz. Çünkü bir rivayette onun Harra'da başka bir rivayette Musalla'da bir başka rivayette de Baki'da recmedildiği bildirilmektedir. Harra: Medine'de siyah taşları olan bir yerdir. Musalla, Bakî'dadır. Dolayısıyla Bakî'da recmedüdiğini bildiren haberle, Musalla'da recmedüdiğini bildiren haber arasında bir tezat yoktur. Mâız'ın Musalla'da recmedilmeye başlanıp, kaçtıktan sonra Harra'da yakalanmış olduğunu söylemek mümkündür.[208][208]

Bazı Hükümler

Şimdi de Hadislerden elde edebileceğimiz hükümleri maddeler halinde ele alalım:

1- Rasûlullah (s.a)' zina itirafında bulunan Mâız'a ilk seferlerinde yüz vermemiş, ancak dördüncü ikrarından sonra recmedilmesini emir buyurmuştur. Bu hâl ulemânın tedkik konusu olmuştur. Acaba İkrarın tekrarlanması şart mıdır? Yoksa Rasûlullah (s.a) konunun daha çok açığa çıkması için mi ilk seferlerde recme hükmetmemiştir? Konu ihtilaflıdır. 4516... no'lu hadiste de kısaca temas edilen mes'elenin tafsilatı şöyledir:

a- Zina suçunun sûbûtu ikrarla oluyorsa, ikrarın dört defa tekrarlanması şarttır. Hanefi imamları ile, İbn Ebi Leylâ, Ahmed b. Hanbel ve îshak b. Râhûye bu görüştedirler.

Bu gruptaki alimler, ikrarın ayrı ayrı meclislerde olmasının şart olup olmayışında da ihtilâf etmişlerdir.

Hanefilere göre ikrar dört ayrı mecliste olmalıdır. Tek meclisteki müteaddid ikrarlar tek ikrar sayılır.

İbn Ebi Leylâ ve Ahmed b. Hanbel'e göre ise, zina suçunun isbâtı için, dört ikrarın tek mecliste olması yeterlidir.

b- Zina suçunun isbâtı için tek ikrar yeterlidir. İmam Mâlik, İmâm Şafiî, Ebû Sevr, Hasenü'l-Basrî ve Hammad b. Ebu Süleyman da bu görüştedirler. Katillik ve hırsızlığın sübutu için bir ikrarın yeterli olduğu gibi, zinanın isbâtı için de bir kez yapılan ikrarın kâfi olduğunu söylerler.

Bu görüşte olanlar, Rasûlullah'ın dört kez ikrarı tekrarlatmasını, fiilen sübutu konusundaki şüphesini def etmeye hamlederler. Rasûlullah'ın,

Mâız'ın akli dengesinin yerinde olup olmadığını, muhsan olup olmadığını sormasını, sarhoş olup olmadığını anlamak için ağzını koklamasını delil sayarlar.
Ancak, Rasûlullah'ın ikrarı tekrarlatması sadece Mâız'a has olmamış, Cüheyniye'ye de tekrarlatmıştır. Ayrıca, Mâız için recmi emretmeden önce; "Sen onu dört kez söyledin" buyurmuştur. Bunlar, birinci görüşü te'yid eden delillerdir.
2- Bir adam zina ikrarında bulunduktan sonra, ikrarından rücû ederse had uygulanmaz. Mâız'ın recmden kaçtığı ve sonra yakalanıp recmedildi-ği haber verilince, Rasûlullah (s.a)'in "Onu bıraksaydınız ya" buyurması buna delildir.
Hanefi imamlarının yanı sıra, İmâm Şafiî, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye, Atâ b. İbi Rebah, Zührî ve Hammad b. Ebî Süleyman bu görüştedirler.
İmâm Mâlik, İbn Ebi Leylâ ve Ebû Sevr'e göre ise mukırrın ikrardan rücü'u kabul edilmez. Bu görüş, Hasenü'l - Basri, Said b. Cübeyr ve Câ-bir b. Abdullah'tan da rivayet edilmiştir. 4420 numaralı rivayet bu görüşe delildir.
3- Bir haddi uygulamadan önce, maznunun aklî dengesinin yerinde olup olmadığının kontrol edilmesi gerekir. Rasûlullah'ın hem Mâız'a, hem de kavmine sorması buna delildir.
4- Zina haddini düşürmek için, ikrarda bulunan şahsa, belki yanılmış olacağını, öpmenin, kucaklamanın zina sayılmayacağını, zinanın fiilen cinsî temas olduğunu hatırlatmak gerekir.
5- Zina ettiğini ikrar eden ve bu yüzden fecmedilen kişinin cenaze namazı kılınır. Hz. Peygamber (s.a)'den Mâız'ın cenazesini kılıp kılmadığı konusundaki rivayetler farklıdır. Ebû Davud'un 4430 numaradaki hadisi, efendimizin Mâız'ın namazım kılmadığını beyân etmektedir. Buhârî'nin rivayetinde ise, kıldığı bildirilmektedir.
Abdürrezzak'm Ebû Ümâme b. Sehl b. Hanif ten rivayet ettiği bir habere göre; Efendimize, Marz'ın namazını kılıp kılmayacağı sorulmuş, o da "hayır" demiştir. Ama ertesi günü, ashabına "Arkadaşınızın namazını kılınız" buyurmuş ve kendisi de kılmıştır.
Bu rivayet, konu üzerindeki farklı rivayetleri güzel bir şekilde cem etmekte ve tezâtı izâle etmektedir.
Devlet Başkanının, böyle birisinin cenazesini kılıp kılamıyacağı ulemâ arasında ihtilaflıdır. Askalanî'nin belirttiğine göre İmam Mâlik,

kılamıyacağını çünkü bunun bir bakıma suça teşvik sayılabileceğini söyler. Cumhûr'a göre ise devlet başkanı recmedilen bir suçlunun cenazesini kılabilir.

6- Recmedilecek kişi için ister erkek olsun ister kadın, bir çukur kazılması şart değildir. îmam-ı Azam, Ebu Hanife ve İmam Mâlik bu görüştedir. Ancak, Hanefi mezhebindeki müftabih görüşe göre kadın için çukur kazılması caizdir.

Nevevî'nin bildirdiğine göre ; Ebû Yûsuf, Katâde ve Ebû Hanife'den bir rivayet, hem erkeğe hem de kadına çukur kazılmasının gerekliliği istikametindedir.

Bazı Mâlikiler de; şahitlerle sabit olan zina suçunda çukur kazılacağı-nı, ikrarla sabit olanda ise kazılmayacağım söylerler.

Şâfiilere göre; erkekler için çukur kazılmaz. Kadınlar için kazılıp ka-zılmayacağı konusunda da üç vecih vardır, Bunlar:

a- Kadının göğsü hizasına kadar çukur kazılması müstehaptır.

b- Yetkili merci muhayyerdir. Dilerse kazar, dilerse kazmaz. Kazmak müstehap da değildir, mekruh da değildir.

c- Zinası, beyyine ile sabit olmuşsa kazmak müstehaptır. İkrarla sabit olmuşsa değildir.

Nevevi, bu son görüşün daha uygun olduğunu söylemektedir.

7- Recm ederken mutlaka taş atmak şart değildir. Sert toprak, tuğla parçası v.s gibi maddeler de atılabilir.

8- Recmedilen birisi hakkında çirkin sözler söylenmez. İstiğfar da edilmez.[209][209]

4435... Hâlid b. Leclâc, babası Leclâc'ın[210][210] şöyle haber verdiğini rivayet etmiştir:

O (Leclâc) çarşıda kendi kendine oturduğu yerde çalışıyordu. Kucağında bir çocuk taşıyan bir kadın geçti. (Leclâc der ki): İnsanlar onunla birlikte koşuştular, ben de yürüdüm. Rasûlullah (s.a)'ın yanına vardım. Rasûlullah (s.a):

"Bunun babası kim?" buyurdu. Kadın sustu (karşılık vermedi). Kadının hizasında duran bir genç; "Onun babası benim, Yâ Rasûlullah!" dedi.

Rasûlullah, kadına dönüp; "Yanındaki bu çocuğun babası kim?"buyurdu. Genç yine: "Onun babası benim, Yâ Rasûlullah !" dedi.

Rasûlullah (s.a) etrafında duran bazılarına baktı. Onlara gencin durumunu soruyordu. Onlar "Biz onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmeyiz" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a) gence:
"Muhsan mısın?" dedi:
Genç:
"Evet" dedi. Rasûlullah (s.a) onun recmedilmesini emretti. Genci çıkardık, onun için, bize recm imkânı verecek kadar bir çukur kazdık, sonra hareketsiz kalıncaya (ölünceye) kadar ona taş attık.
Recmedilen genci soran bir adam geldi. Onu alıp, Rasûlullah'a götürdük ve: "Bu adam o habisi sormaya geldi" dedik. Rasûlullah (s.a):
"Şüphesiz o Allah katında misk kokusundan daha güzeldir" buyurdu. Bir de gördük ki, o adam gencin babası imiş. Genci; yıkamakta, kefenlemekte ve defnetmekte adama yardım ettik."[211][211]
Râvi diyor ki; "Namazda" dedi mi, demedi mi bilmiyorum."
Bu Abde'nin hadisidir ve bu daha tamdır.[212][212]

Açıklama

Hadiste anılan kadının ismi konusunda bir açıklamaya rastlayamadık.
Kadının, kucağındaki bir çocukla giderken, onu gören insanların da onunla gitmelerine sebep, kadının çocuğunun zina mahsulü olduğunu bilmeleri olsa gerektir. Zâten hadiste, kadının recmedildiğine dair bir kaydın bulunmaması, kadının evli olmadığına delâlet etmektedir.
Bu hadiste, çocuğun kendisine ait olduğunu söyleyen gencin, ikrarını tekrarladığı yolunda bir kayıt mevcut değildir. Genç dört kez ikrarda bulunduğu halde, bunların rivayette yer almamış olması muhtemeldir.
Hadisin delâletinden anlaşıldığına göre; zina eden iki çiftten birisi muhsan olur, Öbürü olmazsa sadece muhsan olan recmedilir.
Yine hadisten anladığımıza göre, büyük günahlardan birisini işleyen kişi tevbe ederse tevbesi kabul edilir. Zinadan dolayı recmedilerek öldürülen, yıkanır ve cenazesi kılınır.[213][213]

4436... Mesleme b. Abdullah el-Cühenî, Halid b. El-Leclâc'dan, o babası vasıtasıyla Rasûlullah (s.a)'den bu (Önceki) hadisin bir kısmını rivayet etti.[214][214]

4437... Sehl b. Said (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir:
Bir adam, Rasûlullah (s.a)'e gelip, onun yanında, adını vererek bir kadınla zina ettiğini ikrar etti. Rasûlullah (s.a) o kadına haber gönderip bunu sordu. Kadın zina ettiğini inkâr etti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) adama had (sopa) vurdu, kadını bıraktı.[215][215]

Açıklama

Bu hadis bazı nüshalarda; "Adam zinayı ikrar eder kadın ikrar etmezse» babdadır. Orada yine gelecektir. (Hadis 4466)
Adam. zina suçunu ikrar ettiği için cezalandırıldı. Anlaşılan, muhsan değildi, onun için had olarak celde uygulandı. Kadın ise inkâr ettiği ve şahit de bulunmadığı için serbest bırakıldı.[216][216]

4438... Câbir (r.a)'den rivayet edildi ki:
Bir adam, bir kadınla zina etti. Rasûlullah (s.a) emretti ve adama celd haddi uygulandı. Sonra Efendimize onun muhsan olduğu haber verildi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) recmedilmesini emretti.
Ebû davud der ki: Bu hadisi Muhammed b. Bekr el-Bursânî, Ibn Cü-reyc'îen Câbir' e mevkuf olarak rivayet etti. Ebû Asım da, İbn Cüreyc'ten Ibn Vehb'in hadisinin benzerini rivayet etti, Rasûlullah'ı anmadan; Bir adam zina etti, muhsan olduğu bilinmedi ve celd uygulandı (sopa vuruldu). Sonra muhsan olduğu anlaşıldı ve recmedildi.[217][217]

4439... Bize Muhammed b. Abdurrahim Ebû Yahya el-Bezzâz haber verdi, bize Ebû Asım, İbn Cüreyc'den, o da Ebû Zübeyr vasıtasıyla .Câbir'den rivayet etti ki:
Bir adam, bir kadınla zina etti, onun muhsan olduğu bilinemedi ve celd uygulandı (yüz sopa vuruldu). Sonra onun muhsan olduğu anlaşıldı ve recmedildi.[218][218]

Açıklama

Metinde görüldüğü üzere, hadise iki ayrı rivayetle gelmiş, birisi Rasûlullah'a isnâd edildiği halde, ikincisi isnâd edilmemiştir.

Hadisten anlaşıldığına göre; yetkili kurum, haddi gerektiren suçlardan birisine, gereken cezayı vermez de başka bir ceza verirse bu, yeterli değildir. Suçun kendi cezasının da uygulanması icâbeder. Bu konu ile ilgili olarak Aliyyü'I-Kârî şöyle der:

"Hadis, iki şeyden birisinin öbürünün yerini tutmayacağına delildir. Eğer İmam suçlu için hadlerden birisini emreder, sonradan cezanın başka bir şey olduğu anlaşılırsa, vacip olan cezaya dönülmesi gerekir. Bunu Eşref zikretmiş, İbn Melek'de ona tabî olmuştur.

Bezlû'l - Mechûd müellifi. Kâri 'nin; "iki şeyden birisinin ötekinin yerini tutmayacağı..." sözüne itirazla, bunun mutlak olarak doğru olmadığını, çünkü recmin hem sureten hem de manen celde yerine geçtiğim ve onun keffâret olarak yeterli olduğunu söyler.

Hadisin, Rasûlullah'a müsned olan rivayetinde bir sorun söz konusudur. Şöyle ki: Cumhur'a göre, Rasûlullah (s.a) hata üzere bırakılmaz. Oysa burada bırakıldığı görülmektedir. Çünkü zina eden adamın muhsan ol-
duğunu bilmeden adama sopa vurdurmuş, muhsan olduğunu öğrenince de recmettirmiştir. Bu, Cumhûr'un görüşüne göre celdin hatâen vukûbuldu-ğunu gösterir. Oysa Rasûlullah (s.a) hatâ üzere devam etmez. Bu caiz değildir. Bu açıdan, rivayette bir işkâl söz konusudur. Ancak Rasûlullah'a gerçeğin haber verilip, onun da buna uygun hareket ettiği ve hata üzerinde bırakılmadığı; ancak düzeltmenin vahiy ile değil de, böyle bir ilâhi takdir ile gerçekleştiği söylenebilir. Böylelikle işkâl de kalmamış olur.

Celd ile, recmin birleştirilmesini caiz görenlere göre ise böyle bir problem yoktur.[219][219]

24. Rasûlullah’ın Recmedilmesini Emrettiği Cüheyneli Kadın

4440... Imrân b. Husayn (r.a) den rivayet edildi ki: Bir kadın, - Ebân'ın hadisinde denildiğine göre, Cüheyneli bir kadın Rasûlullah (s.a)'e gelip, zina ettiğini ve gebe olduğunu söyledi. Rasûlul-
lah (s.a) kadının bir velisini çağırdı ve: "Ona iyi davran, çocuğunu doğurunca getir" buyurdu.

Kadın çocuğunu doğurunca (velisi onu Rasûlullah'a) getirdi. Rasûlil-lah (s.a) emir buyurdu ve elbisesi üzerine bağlandı. Sonra da efendimizin emri ile recmedildi. Sonra yine emretti ve ashap cenazesini kıldı.

Ömer (r.a); Yâ Rasûlullah! O zina etmiş olduğu halde, namazını kılıyor musun?!..." dedi.
Rasûlullah (s.a):
"Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, o öyle bir tevbe etti ki, eğer tevbesi Medinelilerden yetmiş kişiye taksim edilse yeterdi. Sen bu kadının canını feda etmesinden daha üstününü buldun mu?" buyurdu.
Ravi Müslim, Ebân'dan olan rivayetde; "Elbisesi üzerine bağlandı" demedi.[220][220]

4441... Evzâî şöyle demiştir:
"Fe şükket aleyhâ şiyabuhâ" sözünün manâsı "elbisesi üzerine bağlandı" demektir.[221][221]

Açıklama

Hadisin Müslim'deki rivayetinde Hz. Ömerr.a'mn sözüne karşılxk) Rasûlullah (s.a)'ın; "Sen Allah için canını feda eden kadından daha üstününü buldun mu?!.,." buyurduğu belirtilmektedir. Yani, Ebu Davud'un rivayetinden fazla olarak "Allah için" sözcüğü yer almıştır.
Hz. Peygamber (s.a)'in, 'Cüheyneli kadının velisini çağırıp, ona iyi davranmasını emretmesi, diğer akrabalarının, yaptığı kötü işten ötürü kadına kötü davranmış olmalarından dolayı olabilir.
Kadının recmedileceği zaman elbisesinin üzerine bağlanmasına sebep, bedeninin açılması endişesidir. Çünkü recm esnasında acı çekecek, çırpmacak, vaziyetini kontrol edemiyecek, bu da bedeninin açılmasına sebep olacaktır. İşte ona meydan vermemek için elbisesi bağlanmıştır. Recmedilecek kadın için çukur kazılması da bu endişeden dolayıdır. Yine bu yüzden, kadınlar, Ulemânın cumhuruna göre oturdukları vaziyette recm edilirler.[222][222]

Bazı Hükümler

Bu ıvavet ahkam bakımından da bazı konuları ihtiva etmektedir. Bunlara kısaca temas edelim:
1- Zina eden bir kadın, zina suçu sabit görüldüğü anda hamile ise, çocuğunu doğuruncaya kadar ceza uygulanmaz. Çocuğunu doğurması beklenir.

Recmde de ceîdde de durum aynıdır.
2- Bir kimse bir günah işlemiş, hatasını anlamış ve tevbekâr olmuşsa ona kötü davranmamalıdır.
3- Zinadan do.ayı recmedilerek öldürülen bir müslümanın cenazesi kılınır.
4- Bir kimse zina eder ve suçunu ikrar edip tevbe ederse tevbesi makbuldür.
5- Zina eden birisinin tevbe etmesi kendisinden haddi düşürmez.[223][223]

4442... Abdullah b. Büreyde, babasın (Büreyde)'dan şöyle rivayet etmiştir:
Bir kadın-yâni Gamid'den - Rasûlullah (s.a)'e gelip: "Ben suç işledim (zina ettim)" dedi. Rasûlullah (s.a):
"Dön git," buyurdu. Kadın dönüp gitti, Ertesi gün tekrar geldi ve;
"Herhalde sen, Mâız'ı geri çevirdiğin gibi, beni de geri çeviriyorsun, Oysa Vallahi ben gebeyim" dedi.
Rasûîullah (s.a) yine; "dön git" buyurdu. Kadıa ertesi gün tekrar geldi, Efendimiz bu sefer:
"Dön git, onu doğuruncaya kadar (bekle)" buyurdu.
Kadın çocuğu doğurunca, Rasûlullah'a gelip; "işte, onu doğurdum"dedi.
Rasûlullah (s.a); "git, onu emzir, sütten kesinceye kadar (dur)" buyurdu.
Kadın (bilâhare) çocuğunu sütten kesmiş, çocuk elinde bir şey yer bir vaziyette geldi.Rasûlullah (s.a) çocuğun, müslümanlardan birisine verilmesini emretti. Efendimizin emri ile kadın için bir çukur kazıldı ve recmedildi. Hâlid de, kadını recmedenlerdendi.Ona bir taş attı, kadının kanından bir damla şakağına bulaştı.Bunun üzerine ona kötü söz söyledi.Ra-sûluîlah (s.a) Halide: "Yavaş ol ey Hah'd ! Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, o öyle bir tevbe etti ki, eğer halktan haksız yere toplanan vergilere el koyan birisi öyle tevbe etse affedilirdi" buyurdu.
Rasûlullah (s.a) emretti; kadının namazı kılındı ve defnedildi.[224][224]
Hadisin, Müslim'deki rivayetinde kadın çocuğu getirdiğinde elinde ekmek olduğu bildirilmektedir.[225][225]

4443... İmran'm babası Zekeriyya şöyle dedi :
Ebû Bekre'den haber veren bir şeyhten işittim; Ebû Bekre babasından şöyl". rivayet etmiş:
"kasûlullah (s.a) bir kadını recmet (tir)miş, o kadın için göğsü (hizasına) kadar çukur kazılmış."

Ebû Davud der ki:(Bunu) bana, Osman'dan, bir adam belletti.[226][226]

(Yine Ebû Davud şöyle der: Gassânî: "Cüheyne, Ğamid ve Bârık aynıdii"dedi.)[227][227]

4444... Ebû Davud şöyle dedi:

Bina Abdussamed b. Abdil-Vâris'den anlatıldı. Bize Zekeriyyâ b. Sü-leym. aynı isnâdla yukarıdaki hadisin benzerini rivayet etti. Rivayetinde şunu ilâve etti.

(Rasûlullah); Sonra o kadına, nohut gibi taşlar attı! Sonra da: "atınız, yüzden sakınınız" dedi, Kadın ölünce de namazını kıldı.

Tevbe konusunda da, Bureyde hadisindeki gibi söyledi.[228][228]

Açıklama

4442 numara ile başhyan son üç rivayet aynı hadiseyi anlatmaktadır. Onun için üçünün izahını birlikte ele almayı uygun bulduk.

4441... nolu rivayette, Ebû Davud'un Gassânî'den naklettiğine göre Gamid, Cüheyne ve Bârik aynı kabilelerin adıdır.

Kâmus'ta; "Bârik: Yemendeki bir kabilenin babası olan Said b. Adiyy'in lâkabıdır" denilmektedir.

Gamid de, Yemen'deki bir kabilenin babasıdır. Bunlar Cüheyne'den bir batındır.

Musannifin bu üç ismin aynı kabileye ait olduğunu bildiren bu sözü nakletmekteki maksadı; 4440 nolu hadiste recmedildiği bildirilen Cüheyneli kadın ile, 4442 nolu hadiste söz konusu edilen Ğâmid'li kadının aynı kadın olduklarına dikkat çekmektir. Demek oluyor ki; hâmile olarak gelip zina ikrarında bulunan ve Rasûlullah tarafından doğumdan sonra gelmesi için geri çevirilen tek bir kadın vardır. Yani hâdise tektir. Ancak, iki hadis arasında bir çelişki gözlendiği söylenebilir. Çünkü sonraki hadis, öncekine nisbetle oldukça mufassaldır Şöyle ki: Önceki rivayete göre Hz. Peygamber (s.a) kadına, çocuğunu doğurduktan sonra gelmesini söylemiş ve kadın çocuğunu doğurup gelince recm ettirmiştir. Sonraki hadise göre ise efendimiz kadını, Önce üç kez geri çevirmiş, sonra çocuğunu doğurduktan sonra gelmesini emretmiştir. Kadın çocuğu doğurduktan sonra gelince de geri dönüp çocuğunu emzirmesini, sütten kesince geri gelmesini

emretmiştir. Ayrıca, önceki îmran hadisinde kadın recmedileceğinde elbisesinin bedenine bağlandığı belirtilmiş, çukur kazılıp içerisine konulduğundan söz edilmemiştir. Sonraki Büreyde hadisinde ise bir çukur kazıldığı belirtilmiştir.
Bütün bu farklılıklar, hadisler arasında bir ihtilâfı ortaya koymaktadır. Her ne kadar önceki hadis daha sağlamsa da, hadislerin ikisi de sahih olduğu için, birini öbürüne tercih mümkün değildir. Onun için sarihler, ihtilâfı izâlede te'vil yoluna gitmişlerdir. Sonraki rivayet daha açık, daha mufassal olduğu için önceki rivayeti sonrakine göre tevil etmek gerekir. Yâni olay ikinci hadiste anlatıldığı gibidir. Ancak İmrân'ın rivayeti biraz muhtasar kalmıştır.
Büreyde hadisinde, önceki İmran hadisinden farklı olarak ele almamız gereken başka noktalar da var. Şimdi de kısaca onlara bir göz atalım:
Attığı bir taştan sonra, recmedilen kadından sıçrayan kan Halid'in şakağına bulaşmıştı. Bu yüzden çok Öfkelendi ve kötü şeyler söyledi. Bu mânâ metinde, "Seb" kelimesi ile ifâdelendirilmiştir. Seb; küfretmek, sövmek karşılığmdadır. Ancak sahabelerin, bugün anlaşıldığı şekilde küfretmiş olacaklarını düşünemiyoruz. Onun için tercemede "onun hakkında kötü sözler söyledi" ifâdesini kullandık.
Halid'in sözüne karşılık; Hz. Peygamber (s.a) efendimiz, onu dürtmüş ve halktan haksız yere toplanan vergilere el koyan birisinin o kadın gibi tevbe etmesi halinde bağışlanacağını beyan buyurmuştur. "Haksız yere vergi toplayan kişi" diye terceme ettiğimiz tabir "sâhibu meks" terkibidir. Bu izah Neylu'l-Evtâr'ın izahıdır.
İmâm Nevevi'de bu cümle'den hareketle, insanlardan toplanan vergilere haksız yere el koyamamn büyük günahlardan olduğunu söyler. Şimdi de İmrân hadisinde (4440) olmayıp, burada yer alan hükümlere işaret etmek istiyoruz.[229][229]

Bazı Hükümler

1- Recm cezasını hak eden bir kadının emzıklı bebeği varsa, onu sütten kesınceye kadar beklenir. Ondan sonra fecmedilir. Bu rivayet, bu hükme delâlet etmektedir. Önceki hadiste ise, emzirme konusuna temas edilmemiştir. Hz. Ali (r.a)'den de, Surâha adındaki zina eden kadını, çocuğunu doğurunca hemen recmettiği, emzirmesini beklemediği rivayet

edilmiştir. İmam Mâlik, İmâm Şafii, İmâm Ebû Hanife ve talebeleri de bu görüşü benimsemişlerdir.
Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûye'ye göre, recmedilecek olan kadın, çocuğunu doğurduktan sonra, iki sene emzirmesi için beklenir. Sonra recmedilir.
Hattâbî, önceki hadisin daha güvenilir olduğunu söyleyerek, Hanefi, Mâliki ve Şafiilerin görüşünün daha sağlam olduğuna işaret etmektedir.
2- Recmedilecek olan kadın için bir çukur kazılır.Çukurun derinliği kişinin göğüs hizasına kadardır. Bu konudaki ihtilâflar, daha önce beyân edilmişti.
3- Suç işleyip, suçunu itiraf eden ve tevbe istiğfar eden kişiye küfredilmez. Onun için çirkin şeyler söylenmez.
4- Recmedilecek kişiye taş vurulurken, yüzünden sakınılır. Yüzüne vurulmaz.
5- Eğer suç ikrarla sabit olmuşsa recme devlet başkanı başlar. Bazı âlimlere göre bu vaciptir. Ancak ulemânın çoğunluğu bu görüşte değildir. İbn Dakikı'1-İyd ve "Fakihler, recme suç ikrarla sabit olmuşsa İmamın başlamasını müstehap görüşlerdir. Beyyine ile sabit olduğunda ise, şahitler başlar." demektedir.[230][230]

4445... Ebû Hureyre ve Zeyd b. Halid el-Cüheni (radıyallahü anhû-mâ)dan; şöyle haber vermişlerdir:
İki adam, Rasûlullah'a dâvalarını getirdiler, (dâvâlaştılar). Birisi:
"Yâ Rasûlullah! Aramızda Allah'ın kitabı ile hükmet" dedi. Öbür hasım: -O ikisinin daha anlayışlısı idi-.
"Evet, yâ Rasûlullah! Aramızda Allah'ın Kitabı ile hükmet. Bana da izin ver konuşayım" dedi.
Rasûlullah :
"Haydi konuş" buyurdu. Adam şöyle dedi:
" Oğlum bu adamın yanında ücretli (işçi) idi. Karısı ile zina etti. Bana, oğlumun recmedilceğini söylediler.Ben de, yüz koyun ve bir de câriye vererek oğlumu kurtardım. Sonra ilim adamlarına sordum. Onlar, oğluma yüz değnek had ve bir yıl sürgün gerektiğini, sadece onun karısının recmedileceğini söylediler.
Resûlullah (s.av); "Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, aranızda, Allah'ın Kitabı ile hükmedeceğim. Koyunların ve cariyen sana geri

verilecektir" buyurdu. Adamın oğluna yüz deynek vurdu. Ve bir yıl sürgün etti. Üneys el-Eslemî'ye de,[231][231] diğerinin karısına gitmesini, eğer itiraf ederse recmetmesini emretti: Kadın îtirâf etti, Üneys de recmetti.[232][232]

Açıklama

Hadiste görüldüğü üzere, Rasûlullah'a dâvalarını arzeden sahabeler, onun Allah'ın hükmü ile hükmedeceğini bildikleri halde, "Aramızda Allah'ın Kitabı ile hükmet" demişlerdir. Bundan maksat; aralarında sulh, cezayı hafifletme v.s. gibi bir şeye meyletmeden hüküm ne ise onunla hükmetmesidir.
Rasûlullah (s.a) de adamların isteğine karşılık, Allah'ın Kitabı ile hükmedeceğini söyleyerek, muhsan olan kadına recm, muhsan olmayan gence de celd (sopa) ve sürgün cezası vermiştir. Kur'an-ı kerimde, okunan bir ayet olarak recm ayeti mevcut olmadığına göre, recm cezasını Allah'ın Kitabına bağlamak nasıl olmaktadır? Ulemâ bu soruya birkaç şıkta cevap vermişlerdir:
1- Hadisteki, "Kitap" tan murat; farz ve gerekliliktir. Yâni manâ; "aranızda Allah'ın farz kıldığı ve gerekli kıldığı şekilde hükmedeceğim" demektir. Nitekim bâzı âyetlerde "kitap", farz manâsında kullanılmıştır. Meselâ bir ayette: "Size kısas farz kılındı"[233][233] bir ayette "Oruç size farz kılındı..."[234][234] başka bir ayette de : "Allah'ın size farzı...."[235][235] Duyurulmaktadır.
2. Her ne kadar Kur'anda recm lafzan mevcut değilse de icmâlen mevcuttur. "Sizden zina eden iki kişiye eziyet edin"[236][236] anlamındaki âyette "eziyet" recme de şâmildir.
3- Bir ayette: "Kadınlarınızdan zina edenlere, bunu isbât edecek aranızdan dört şahit getirin, şahitlik ederlerse ölünceye veya Allah onlara bir yol açana kadar evlerde tutun."[237][237] buyurulmaktadır.
Ayet, onlar için bir yol açılacağını içermektedir. Bu yolda sünnetle açılmıştır. Peygamberimiz (s.a): (Hükmü) Benden alın. Allah onlar için bir yol açmıştır. Bekâr bekar ile zina ederse cezası yüz deynek ve bir yıl sürgündür. Evlenmiş olan, evlenmiş olanla zina ederse cezası yüz deynek ve recmdir" buyurmuştur.

4- Recm âyeti, Kur'ân ayetlerindendir. Onun metni neshedilmiştir, hükmü bakidir. Nitekim Hz.Ömer (r.a) Allah; "Evli kadın ve evli erkek zina ederlerse onları recmedin." ayetini indirdi. "Biz onu okurduk" demiştir.
Bu dört şık ayrı ayrı veya birlikle ele alınınca, Rasûlullah (s.a)'in "Aranızda Allah'ın kitabı ile hükmedeceğim" sözünün manâsı anlaşılır.
Hadis-i şerif hüküm itibariyle hayli zengindir. Bir kısmı, daha önceki hadislerde de geçen bu hükümleri özetlemek istiyoruz.[238][238]

Bazı Hükümler

1- Recim, zina eden muhsana uygulanacak bir cezâdır. Muhsan olmayana uygulanmaz.
2- Hakim, mahkemede hasımlardan, dilediğinin ifâdesine öncelik tanıyabilir.
3- Fasid bir alışveriş veya fasid bir sulh ile veya benzen bir akitle ele geçirilen mal, sahibine iade edilmelidir. Çünkü Hz. Peygamber, oğlu zina eden kişiye koyunlarını ve cariyesini geri verdirmiştir.
4- Rasûlullah (s.a)'ın hayâtında da, alim olan sahâbilere soru sormak ve onların fetvası ile amel etmek caizdir. Çünkü Rasûlullah, bunu haber veren şahsı kınamamıştır.
5- Zina eden kişiyi sürgün etmek meşrudur. Bu konu daha Önce tartışılmıştı. İmam Âzam ve İmam Muhammed'e göre sürgün edilmez.
6- Zina eden muhsan bir şahsa recm ve deynek cezası birlikte verilmez.
7- Zinanın sübûtu evli çiftler arasında ayrılık meydana getirmez.
8- Zinây. itirafta tekrar şart değildir. Bu konu tartışmalıdır. Hanefîlere göre itirafın dört kez ve ayrı meclislerde olması gerekir.
9- Hadleri uygulamakta, yetkili mercinin birisine vekâlet vermesi caizdir. Bizzat devlet başkanının had esnasında hazır bulunması şart değildir.
10. Haber-i vâhidle amel etmek caizdir.
11- İcâre yoluyla işçi çalıştırmak caizdir. Bu konuda hadis oldukça azdır. Akde konu olan şey müşahhas bir mal olmadığı için bazı âlimler icâre akdini kabul etmezler.
Yerlerinde de işaret ettiğimiz gibi bu maddelerin hepsi, âlimler arasında ittifak edilen şeyler değildir. Daha başka delillerle, bazı konularda farklı görüşlere sahip olanlar da vardır.[239][239]

25. İki Yahûdinin Recmedilmeleri

4446... îbn. Ömer radıyallâhu anhûmâ şöyle demiştir: Yahudiler Rasûlullah (s.a)'e gelip, içlerinden bir erkekle kadının zina ettiğini söylediler. Rasûlullah (s.a) kendilerine:
"Zina hakkında Tevrat'ta ne buluyorsunuz?" dedi.
"Onu teşhir ederiz ve deynekle dövülür" dediler. Bunun üzerine Abdullah b. Selâm[240][240]
" Yalan söylediniz. Onda recim var" dedi.
Tevratı getirip, koydular. Yahudilerden birisi, elini recm ayetinin üstüne koydu,[241][241] sonra onun öncesini ve sonrasını okumaya başladı. Abdullah b. Selâm Ona: "Elini kaldır" dedi. Adam elini kaldırdı, recm ayeti gÖ-rünüverdi. Bunun üzerine Yahudiler:
"Doğru söyledi. Yâ Muhammedi Tevratta recm âyeti var" dediler. Rasûlullah da onların recmedilmelerini emretti ve recmedildiler.
Abdullah b. Ömer: "Adamı, taşlardan korumak için kadının üzerine abandığını gördüm" dedi.[242][242]

4447... Berâ b. Âzib r.a şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a)'e yüzü kömürle karartılmış vaziyette dolaştırılan bir Yahudi getirdiler. Rasûlullah (s.a) Yahudilere Allah adı vererek, kitaplarındaki zina nadinin ne olduğunu sordu. Efendimizi, içlerinden birisine havale ettiler. Bu sefer Rasûlullah o adama yemin vererek, "kitabınızda-ki zina haddi nedir?" diye sordu. Adam: şu karşılığı verdi: "Recmdir. Ama zina bizim eşrafımız arasında yayıldı. Biz eşrafın bırakılıp da, alt tabakada olana had uygulanmasını çirkin gördük ve bunu (recm cezasını) aramızdan kaldırdık.'1
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) emretti ve zinâkâr recmedildi. Efendimiz de:
"Ey Allahım! Ben senin kitabından kaldırdıklarını ilk ihya edenim" buyurdu.[243][243]

4448... Berâ b. Âzib (r.a)'den; şöyle demiştir:
Rasûluİlah (s.a)'e (yüzü) kömürle karartılmış (deynekle dövülmüş) bir Yahudi getirildi. Efendimiz, onları (Yahudileri) çağırıp:
"Zina haddini (kitabınızda) böyle mi buluyor sunuz?" dedi.

"Evet" dediler.
Rasûluİlah. bilginlerinden bir adam çağırıp:
"Tevrat'ı Musa'ya indiren Allah aşkına şöyle, kitabınızda zina haddini (cezasını) böyle mi buluyorsunuz?" dedi.
Adam şu cevabı verdi:
"Vallahi hayır. Eğer sen bunu bana böyle sormuş olmasaydın, haber vermezdim. Biz kitabımızda zina cezası olarak recmi buluyoruz. Ancak zina bizim eşrafımız arasında çoğaldı. Biz eşraftan bir adamı yakaladığımızda bırakıverir, zayıf bir adamı yakaladığımızda ise ona haddi tatbik ederdik. Bunun üzerine gelin, hem zayıflarımız hem de ileri gelenlerimize uygulayacağımız bir şeyde birleşelim dedik ve kömürle boyama ve deynek vurma üzerinde birleştik. Recmi terkettik."
Rasûluİlah (s.a):
"Ey Allahım! Ben, senin emrini kaldırdıklarında ilk ihya edenim" buyurdu, zinâkânn recmedilmesini emretti ve adam recmedildi. Allah fc.c) de: "Ey Peygamber! Kalpleri inanmamışken ağızlarıyla inandık diyen Yahudilerden yalana kulak verenler ve başka bir topluluk hesâbına casusluk edenlerden inkâra koşanlar seni üzmesin. Sözleri asıl yerlerinden değiştirirler de; böyle bir fetva size verilirse alın, verilmezse, kaçının derler. Allah'ın fitneye düşmesini dilediği kimse için Allah'a karşı senin elinden bir şey gelmez. İşte onlar Allah'ın kalplerini arıtmak istemediği kimselerdir. Dünyada rezillik onlaradır. Onlara âhirette de büyük azâb vardır."[244][244] ayetini, yahûdiler hakkındaki: "Allanın indirdiği ile hükmetmeyenler, kâfirlerin de kendileridir..." âyetine kadar, yine yahûdiler hakkındaki "Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler zâlimlerin ta kendileridir" ayetine kadar ve aynı şekilde Yahudiler hakkında olan "Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler, fâsıklann ta kendileridir"[245][245] ayetine kadar indirdi.[246][246]
Râvi der ki:
Bunlar, yani bu ayetler, tüm kâfirler hakkındadır.[247][247]

4449... Ibn. Ömer radıyallâhü anhümâ şöyle demiştir: Yahudilerden bir grup gelip Rasûluİlah'i Kuf denilen yere davet ettiler. Rasûluİlah okuma evinde onlara geldi. Yahûdiler:
"Ya Ebe T- Kasım! Bizden bir adam bir kadınla zina etti. (Aralarında) hükmet" dediler. RasÛlullah (s.a) için bir yastık koydular. Efendimiz onun

üzerine oturdu, sonra;.
"Bana Tevrat'ı getiriniz" buyurdu. Tevrat getirildi. Efendimiz, altındaki yastığı aldı ve üzerine tevrâtı koydu. Sonra: "Sana ve seni indirene imân ettim" dedi. Daha sonra: "En bilgininizi getirin" buyurdu.
Bir genç getirildi.
Ravi sonra, recrri hâdisesini; Mâlik'in Nâfi'den rivayet ettiği gibi zikretti.[248][248]

4450... Ebû Hureyre (r.a) -Bu Ma'mer'in hadisidir ve daha tamdır-[249][249] şöyle demiştir.
Yahudilerden bir adamla bir kadın zina ettiler. Birbirlerine:
"Şu Peygamber'e gidelim. Şüphesiz o hafifletmek üzere gönderilen bir nebidir. Eğer bize recimden başka bir fetva verirse kabul ederiz. Onunla Allah katında ihticâc eder ve senin peygamberlerinden birisinin fetvası, deriz" dediler.
RasÛlullah (s.a) mescidde sahabeleri arasında otururken geldiler, ve:
"Ya Ebe'l-Kasım! Zina eden erkek ve kadın hakkında ne dersin?" dediler.
RasÛlullah onların okuma evine gelinceye kadar, kendileri ile bir kelime konuşmadı. (Oraya gelince) kapının yanında durdu: "Size, Tevratı indiren Allah adı ile soruyorum. Zina eden birisi muhsan olduğu za-ınan, onun hakkında Tevratta ne ceza buluyorsunuz?" dedi.
"Yüzü kömürle boyanır, tecbih edilir ve deynekle dövülür." dediler.
Tecbih: Zina edenlerin sırt sırta gelecek şekilde bir eşeğe bindirilip, dolaştırılmalarıdır.[250][250] Ama onlardan bir genç sustu. RasÛlullah (s.a) onun sustuğunu görünce ona yemin vermekte ısrar etti.
Genç:
"Sen bize yemin verdiğin için söylüyorum: Biz Tevrat'ta recmi buluyoruz" dedi.
Rasûlullah (s.a):
"Âliahın emrini yumuşatıp kolaylaştırdığınız ilk olay nedir?" dedi.
Genç:
"Kırallanmızdan birisinin bir akrabası zina etti. Kıral onu recmetme-yi geciktirdi. Sonra, halktan bir aileden birisi zina etti, onu recmetmek istedi. Bunun üzerine tebaası karşısına dikildi ve "Senin akraban getirilip de

recmedilmedikçe bizim arkadaşımız recmedileniez" dediler. Neticede, aralarında bu ceza üzerinde anlaştılar, dedi.
Rasûlullah (s.a):
"Şüphesiz ben, Tevrattaki ile hükmedeceğim" buyurdu, recmedil-melerini emretti ve recmedüdiler.
(Ravilerden) Zühri şöyle dedi:
"Şüphesiz biz, yol gösterici ve nur olarak Tevrâtı indirdik. Kendisini Allah'a teslim eden Peygamberler onunla hükmeder....."[251][251]
ayetinin bu yahudiler hakkında indiği haberi bize ulaştı. Rasûlullah (s.a) de (onunla hükmeden) Peygamberlerdendir.[252][252]

4451... Ebû Hüreyre (r.a) şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a), Medine'ye geldiğinde, Yahudilerden, muhsan olan bir erkekle bir kadın zina ettiler. Tevrat'ta onlara recm emredilmişti. Onu terkettiler ve eşeğe ters bindirme cezasını koydular, zina edene, kara sakızla boyanmış bir iple yüz kez vurulur ve yüzü eşeğin arkasına gelecek şekilde eşeğe bindirilirdi.
Yahudilerin bilginlerinden bazıları toplanıp, başka bir gurubu Rasûlul-lah'a gönderdiler "Ona zina haddini sorun..." dediler.
Ravî (Ebû Hureyre) hadisin devamını zikretti ve "Onlar, Rasûlullah'm dinine mensup değildiler ki onlar arasında hükmetsin. Onun için Rasûlullah muhayyer bırakıldı." dedi. Cenâb-ı Allah şöyle buyurdu: "Eğer sana gelirlerse, ister aralarında hükmet, ister onlardan yüz çevir."[253][253]

4452... Câbir b. Abdullah (r.a)'den; şöyle dedi:[254][254]
Yahudiler, kendilerinden zina eden bir erkekle bir kadın getirdiler. Rasûlullah (s.a): "Sizden, en bilgin iki adam getirin" buyurdu. Sûrîyâ'nın iki oğlunu getirdiler. Rasûlullah onlara yemin vererek: "Bu ikisinin işini Tevratta nasıl bulursunuz?" diye sordu.
"Tevratta şöyledir: Dört kişi, erkeğin âletini - Sürmelikteki mil gibi kadının âleti içinde gördüklerine şahitlik ederlerse kadın da erkek de recmedilir" dediler.
Rasûlullah:
"Onları recmetmenize engel olan ne?" dedi.
"Hakimiyet ve gücümüz gitti. O yüzden Öldürmeyi hoş görînedik" dediler.

Rasûlullah (s.a) şahitleri çağırdı. Dört tane şahit getirdiler. Onlar adamın âletini - sürmelikteki mil gibi - kadının âleti içinde gördüklerine şahitlik ettiler. Rasûlullah (s.a) de, zinakârların recmedilmelerini emretti.[255][255]

4453... Bize Vehb. b. Bakiyye haber verdi, o Hüşeym'den, Hüşeym Muğire'den o da İbrahim ve Şa'bî vasıtasıyla Rasûlullah'tan yukarıdaki hadisin benzerini rivayet etti. "Rasûlullah şahitleri çağırdı, şahitlik ettiler..." sözünü zikretmedi.[256][256]

4454... Bize. Hüşeym'den, Vehb b. Bakıyye rivayet etti. Hüşeym, İbn. Şiibıüme'den, O Şa'bî'den, Şa'bi de Rasûlullah.'tan önceki hadisin benzerini rivayet etti.[257][257]

4455.. Bize İbn Cüreyc haber verdi; O, Ebu'z Zübeyr'den işitmiş. Ebıfz-Ziibeyr'de Câbir b. Abdullah'dan, şöyle derken işitmiş: "Rasûlullah (s.a.) Yahudilerden, zina eden bir erkekle bir kadını recmetti."[258][258]

Açıklama

Bu babdaki tüm rivayetler, zina eden bir Yahudi çiftine verilen cezayı söz konusu etmektedir. Rivayetlerin tümü göz önüne alındığında hadiseyi şöylece özetlemek mümkündür:
Yahudiler, zina eden rnuhsan bir çift hakkında hüküm vermesi için Rasûlullah-'a gelmişler, Rasûlullah önce onlara, kendilerinin zina suçunu işleyenlere ne ceza verdiklerini sormuş, onlar da yüzünü karaya boyayıp eşeğe ters bindirerek teşhir ettiklerini ve yüz deynek vurduklarını söylemişler. Peygamber (s.a.v) Allah adına yemin vererek bu konuda Tevrat'ta bir hüküm olup olmadığını sormakta ısrar etmesi üzerine, zinanın dört şahit tarafından ve erkeğin âleti, kadının âleti içinde görülmesi halinde recm cezası olduğunu söylemişler. Rasûlullah'm recmi nasıl terkettiklerine dâir sorusunu da, kıratlarının bir yakını ve eşraftan olanların zina etmeleri üzerine onları öldürmemek için terkettiklerini söylemişlerdir.
Hz. Peygamber (s.av.) Yahudilere recm cezası vermiş ve cezayı infaz etmiştir.
Hz. Peygamberin onlara, recmin Tevrattaki hükmünü sorması, onu öğrenmek için değil, kendi kitap ve inançları ile ilzam etmek içindir. Muh-

temedir ki, efendimiz Yahudilerin Tevrat'taki recm ayetini değiştirmediklerini, ama onu gizlediklerini vahiy yoluyla öğrenmiş ve açığa çıkarmak istemiştir.
Rivayetlerden birisinde, zina eden Yahudilerin suçunun dört şahidin şehâdeti ile sabit olduğu bildirilmektedir. Ancak bu şahitlerin müslüman mı yoksa yahûdi mi oldukları konusunda bir kayıt yer almamıştır. Neve-vi, bu konuya işaretle, şahitlerin müslüman olmaları halinde bir müşkil olmadığını yahûdi iseler şahitliklerine itibar edilmeyeceğini, onun için zinanın zinâkâriarın itirafı ile sabit olduğunu söyler.
Nevevi'nin belirttiği müşkil, Şafiî ve Mâliki mezheplerine göre varid-dir. Ama Hanefi mezhebine göre böyle bir müşkil yoktur. Çünkü Hanefi-lere göre zimmİlerin biribirleri hakkındaki şahitlikleri makbuldür. Rasûlullah'm bazı hristiyanların biribirleri aleyhindeki şahitlikleri kabul etmesi, Hanefilerin delilidir.
Hadislerin, ihtiva ettikleri hükümleri de şöylece özetleyebiliriz.[259][259]

Bazı Hükümler

1- Ehli kitabın biribirleri ile olan evlilikleri sahihtir. Dolayısıyla boşanmaları da geçerlidir.
2- Ehl-i Kitabın evlilikleri, ihsân'a sebeptir.
İmam Şairi, İmam Ahmed ve Hanefilerden İmam Ebû Yûsuf'un görüşü bu istikâmettedir. Hanefilerden İmam Muharnmed'e göre gayri müslim evli olsa bile muhsan olamaz.
Ehl-i kitaptan bir kadın, bir müslüman erkekle evlendiği takdirde, kocayı muhsan yapıp yapmayacağı konusu âlimler arasında ihtilaflıdır.
İmam Şafii'ye göre, Yahudi veya hıristiyan bir kadınla evlenen ve onunla zifafa giren bir müslüman erkek muhsan olmuş olur.
Hanefilere göre, kitabi bir kadınla evlenen bir müslüman erkek muhsan olmaz.
3- Kâfirler, şeriatın fürûu ile muhataptırlar.
Şüphesiz bu hüküm, Yahudilerin recmedilmelennin, İslâmm hükmüne göre olduğu söylenildiği takdirde söz konusudur. Kafirlerin, İslâmın fürü u ile mükellef olup olmadıkları ulemâ arasında ihtilaflıdır.
4- İslâm ulemâsı, iki zımmî arasında cereyan eden bir olayın dâvası, müslüman hakime getirildiği zaman, hakimin dâvaya bakmak

mecburiyetinin olup olmadığı konusunda ihtilâf etmişlerdir. Hasenü'l-Basrî, Şa'bî, Nehâî, Zührî ve Ahmed b. Hanbel'e göre hâkim muhayyerdir. Dilerse dâvaya bakar, dilerse bakmaz.
Zımmi ile müslüman arasındaki bir dâvaya ise, müslüman hakimin bakması zorunludur.
5- Gayr-i müslimler, müslüman hakime müracaat ettikleri zaman, hakimin hasımların şeriatına göre mi yoksa İslama göre mi hüküm vereceği konusu da ulemâca ihtilaflıdır. İmâm Mâlik, İmam Şafiî, Atâ, Şa'bî, İbrahim en-Nehâî gibi ulemâya göre hakim muhayyerdir. Dilerse hasımların şeriatına, dilerse İslamî esaslara göre hükmeder.
Hanefilerle, İmam Zühri, Ömer b. Abdü'l Aziz gibi âlimlere göre hakim Allah'ın hükmü ile hükmetmek zorundadır. Muhayyerliği yoktur. Adaletle hükmetmek mecburiyetindedir.
6- Recmedilecek olan suçlu bağlanmaz. Rivayetlerin birisinde belirtilen, erkeğin kadım taşlardan korumak için onun üzerine abanması buna delildir.[260][260]

26. Mahremi İle Zina Eden Kişi Hakkında (Ki Hadisler)

4456... Berâ b. Azib (r.a) şöyle demiştir: Kaybolan bir kölemi ararken, yanlarında bayrak olan atlı bir (bedevi) toplulukla karşılaştım. Bedeviler, Rasûlullah'ın yanındaki mevkiimden dolayı etrafımı kuşatmaya başladılar. Derken bir kubbeye (kubbe şeklindeki bir çadıra) geldiler. Oradan bir adam çıkarıp, boynunu vurdular.
Onun sebebini sordum. "Babasının karısı ile nikahlandı" dediler.[261][261]

4457... Yezid b. el-Berâ, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir.
Amcamla karşılaştım. Beraberinde bir bayrak vardı. Ona: " Nereye gidiyorsun?" dedim.
"Rasûlullah (s.a) beni, babasının karısı ile nikahlanan bir adama gönderdi. Bana, onun boynunu vurmamı ve malını almamı emretti." dedi.[262][262]

Açıklama

Tirmizî bu hadis için " hasen-ğarib" demiştir.

Berâ b. Azib'ten rivayet edilen bu hâdise farklı birkaç şekilde anlatılmıştır. Yukarıdaki iki naklin yanı sıra, Tirmizi'nin rivayetinde Berâ b. Azib, dayısı Ebû Bürde b. Nigâr ile karşılaştığım söylemiştir. Yine Tirmizi'nin bir rivayeti ile, İbn Mâce'nin rivayetinde dayısı ile karşılaştığı ifâde edilmekte, ama dayısının adı Haris b. Amr olarak geçmektedir. Berâ (r.a) den gelen başka bir rivayette de: "Bize, giden in-/ sanlar uğradılar" denilmektedir.

Rivayetler arasındaki bu lâfzî bazı ihtilâflara rağmen, hadisin sıhhati konusunda herhangi bir tenkide rastlamadık. Şevkâni, bu hadisin birçok isnâdla, rivayet edildiğini, bu senedlerden bir kısmındaki râvîlerin, sahih hadislerin râvileri olduğunu söyler.

İslâmdan önceki cahiliye döneminde insanlar babalan öldüğü zaman geride kalan üvey annelerini bir miras olarak kabul ederler ve onlarla evlenmeyi meşru haklan olarak görürlerdi. Ancak İslâm bunu yasaklamış, üvey anne ile evlenmenin caiz olmadığını beyân etmiştir. Bir ayeti kerimede: "Babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyiniz..." Duyurulmuştur.[263][263]

Bu yasağa rağmen, - yasak oluşunu bilerek mi, yoksa bilmeden mi olduğunu bilemiyoruz- Bedevilerden birisi, Ölen babasının karısı ile evlenmiş ve Rasûlullah (s.a) bu adamı öldürmek ve mallarını müsadere etmek üzere bir heyet göndermiştir. Bazı rivayetlerde, Rasûlullah'in bu vazife için, Berâ b. Âzib'in amcası yada dayısını gönderdiği bildirmektedir.

Hafız İbn Hacer el-Askalanî'nin, el-Isâbe'de ve İbnu'l-Cevzi'nin Telkih'ta bildirdiklerine göre, hadiste anlatılan (babasının karısı ile evlenen) adam, Manzur b. Ebân, kadın da Melike binti Hârize'dir. Ancak bu iddia tenkid edilmektedir. Çünkü babasının karısıyla evlenen şahıs, Rasûlullah devrinde öldürülmüştür. Halbuki, Manzûr b. Ebân, Hz. Peygamber (s.a.v)'den sonra yaşamıştır.

Bu hadisin zahiri, babasının hanımı veya başka bir mahremi ile evlenen kişinin cezasının ölüm olduğuna delâlet etmektedir. Müctehidlerin bazıları da bu görüşe sahip olmuşlardır. Bazıları ise, her ne kadar kişinin mahremiyle evlenmesi caiz değilse de, bir nikâh şüphesi olduğu için, had olarak Öldürülmeyeceğini, başka bir şekilde cezalandırılacağını, bu hadisteki Öldürme olayının, mahremi ile evlenmeyi helal sayan kişi ile ilgili olduğunu söylerler.

Şimdi, bu konuya hayli uzun yer veren Hattâbî'nin sözlerini özetlemek ve mezheplerin görüşlerine işaret etmek istiyoruz.
Hattâbî özetle şöyle der:
"Bu nikâhın şüphe ile olduğu, bu yüzden haddin düştüğü yolundaki iddia, gerçekten çok uzaktır. Çünkü şüphe, bazı yönlerden helâla benzeyen bir şeyde söz konusudur. Mahrem olanların nikâhı ise hiçbir şekilde helâl değildir. Her ne kadar buna nikâh denilmekte ise de bu, zinadır. Bu, bir câriye kiralayıp da onunla zina etmeye benzer. Buna icâre denilmesi, onu zina olmaktan çıkarmaz ve ondan haddi düşürmez.
Bâzıları, Rasûlullah*ıh adamı, babasının karısıyla evlenmeyi helâl gördüğü için öldürülmesini emrettiğini zannederler. Üveyannesi ile evlenmeyi mubah görerek evlenen kişinin dinden çıkacağını ve cezasının riddet-ten ötürü ölüm olduğunu söylerler.
Bu tevil fasiddir. Üvey annesi ile evlenenin öldürülmesini bu şekilde tevil etmek caiz ise, zina edip de recmedilen başkalarını da bu şekilde te'vil mümkün olur. Rasûlullah onu, zinayı helâl gördüğü için recmettir-miştir, denilebilir.
Bu şekildeki bir tevilin fasid olduğu açıktır. Rasûlullah üvey annesi ile evlenen kişiyi- zina ettiği ve annesi hakkındaki hürmeti çiğnediği için oldürtmüştür.
Bazı âlimler, mahremini öldürene diyeti artırmışlardır. Bu, Hz. Osman’dan rivayet edilmiştir. Hz. Ali'nin de, ramazanda içki içen birisine hadde ilâveten bu mübarek ayda haram işlediği için yirmi deynek daha vurduğu rivayet edilmiştir.
Alimler, mahremi ile evlenen kişiye verilecek ceza konusunda ihtilâf etmişlerdir.
Hasenü'l-Basrî, bu şahsa zina haddi gerektiğini söyler. Mâlik b. Enes ve İmâm Şafiî'nin görüşü de böyledir.
Ahmed b. Hanbel'e göre adam öldürülür ve malı elinden alınır. İshak b. Râheveyh de aynı görüştedir.
Süfyân'a göre evlenme şahidler huzurunda olmuşsa ondan had düşürülür.
İmâm Ebû Hanife, adama had uygulanmayacağını, ta'zir cezası verileceğini söyler. Ebû Hanifenin iki arkadaşı (Ebû Yûsuf ve Muhammed) ise, haram olduğunu bile bile evlenmişse haddin uygulanacağı görüşündedirler."
İbn Kûdâme; mahremi ile evlenenin nikâhının bâtıl oluşunda icmâ olduğunu ve onunla ilişki kurması hâlinde de ulemânın çoğunluğuna göre

had gerektiğini söyler. İbn Kudâme haddi gerekli gören âlimlerden bazılarının isimlerini sayar. Bunlar, Hasen, Câbir b. Zeyd, Mâlik, Şafiî, Ebû Yûsuf, Muhammed, İshak, Ebû Eyyûb, ve İbn Ebî Hayseme'dir. Yukarıda, Hattâbî'den naklettiğimiz gibi, İbn Kûdâme de Ebû Hanife ve Sevrî'ye göre, şüpheden dolayı haddin icabetmediğini kaydeder.
Haddi gerekli görmeyenlere göre şüphe, cinsî teması mubah kılan şeyin sureten varlığıdır. O da, nikâhtır. Her ne kadar nikâh batılsa da, haddi düşürecek bir şüphe vücuda getirir. Ancak, şiddetli bir şekilde cezalandırılır.[264][264]

Bazı Hükümler

1- Mahremi olan birisi ile evlenip de, onunla cinsi İlişki kuran kişi öldürülür. Bu Cumhurun görüşüdür. Ebû Hanife'ye göre öldürülmez, ta'zir edilir.
2- İslâmın kesin bir hükmüne muhalefet eden kişi, devlet başkanının emri ile öldürülebilir.
3- Bir tarafa giden heyetin, bayrak filâma gibi bir şey taşıması caizdir.
4- Mahremlerinden biri ile evlenip, cinsi temas kuran kişinin mallan elinden alınabilir. Bu taziren verilen bir cezadır.[265][265]

27. Karısının Cariyesi İle Zina Eden Kişinin Durumu

4458... Hubeyb b. Salim şöyle demiştir: Abdurrahman b. Huneyn adında bir adam, karısının cariyesi ile cinsel ilişkide bulundu. Hadise, Küfe Emiri olan Nûmân b. Beşir (r.a)'a götürüldü.Nûman:
"Senin hakkında, Rasûlullah (s.a)'m hükmü ile hükmedeceğim; Eğer karın o cariyeyi sana helâl kılmışsa (onunla cinsî ilişkide bulunmana izin vermişse) sana yüz değnek vuracağım, Onu sana helal kılmamışsa (izin vermemişse) taşlarla recmedeceğim" dedi.
Kadının kocasına izin verdiğini öğrendiler. Bunun üzerine adama yüz deynek vurdu.
Katâde der ki:
"Bu mes'eleyi Hubeyb b. Sâlim'e yazdım, o da bana böyle yazdı."[266][266]
Anlaşılan, ravîlerden Kâtâde kendisine hadisi nakleden Halid b. Urfuta'ya pek itimad etmemiş, işin aslını anlamak için, Halid'in rivayette bulunduğu

Hubeyb b. Sâlim'e yazmış, o da Halid'in haberini tasdik mâhiyetinde cevap vermiş.

4459... Nûman b. Beşir (r.a), karısının cariyesi ile cinsi ilişkide bulunan kişi hakkında Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Eğer karısı, cariyesini kocasına helâl etmişse (onunla cinsî ilişkide bulunmasına izin vermişse) yüz değnek vurulur. Helâl etmemiş (izin vermemiş)se recmederim."[267][267]

Açıklama

Bu iki rivayetin ifâde ettiği hüküm aynıdır. Birisinde^ Nurnan b. Beşir (r.a) Rasûlullah (s.a)'den duyduğunu söylemiş, öbüründe de uygulamıştır. Her iki rivayetin, Nûman b. Beşir'den aynı anda duyulmuş olması mümkün olduğu gibi, farklı zamanlarda vürûdu da mümkündür.
Bu rivayetler hadis ulemâsı tarafından hayli tenkid edilmiştir;
Hattâbi "Bu hadis, muttasıl değildir, onunla amel edilmez" der.
Tirmizi: "Nûman hadisinin isnadında ızdırap var, Muhammed b. İsmail'e bu hadisi sordum, Ben bu hadisi kabul etmem dedi" demektedir.
Nesâi: "Nûmân'ın bütün hadisleri muzdaribtir" demiştir.
Ulema, raviler arasında bulunan, Halid b. Urfuta'nın mechûl olduğunu söylerler.
İbnü'l-Arabi'nin beyânına göre; karısının izni ile, onun cariyesi ile cinsi temas kuran kişiye yüz sopa vurulması had değil, tazirdir. Ancak suç büyük olduğu için had sınırına varan bir ceza öngörülmüştür. Çünkü, -Sindî'nin de dediği gibi - evli (muhsan) olan birisinin zina etmesi hâlinde uygulanacak ceza recmdir. Başka bir ceza yoktur. Herhalde bu adama recm cezasının uygulanmayışına sebep; kadının cariyesini helâl kılmasının bir şüphe doğurmasıdır. Kadının cariyesini kocasına ariyet olarak vermesi, onu kocasına helâl kılmasa da zayıf bir şüphe doğurur. Bu şüphe de recmin düşmesine sebep olur. Tabi bu izah yukarıdaki rivayetlerin sahih sayılması halinde söz konusudur. Üstelik bundan sonra gelecek olan rivayette, Seleme b. Muhabbık; Rasûlullah'ın, karısının cariyesi ile cinsel ilişkide bulunan şahsa had uygulamadığını söylemiştir.
Gerek ashab, gerekse daha sonraki ulemâ karısının cariyesi ile cinsel ilişki kuran kişiye verilecek ceza konusunda ihtilâf halindedirler.

Hattabfnin nakline göre; Ömer. b. el-Hattab ve AH b. Ebî Talib (radı-yallâhü anhumâ), bu durumdaki bir kişinin recmedilmesi gerektiğini söylerler. Atâ b. Ebî Rebah, Katâde, Mâlik, Şafiî, Ahmed ve İshak da aynı görüştedirler.
Zührî ve Evzâî'ye göre sopa vurulur, ama recmedilmez.
İmâm Ebû Hanife ve talebelerine göre; adam karısının cariyesi ile zina ettiğini; ikrar ederse recmedilir, Ben, onun bana helâl olduğunu zannettim, derse had uygulanmaz.
Sûfyân-ı Sevm'den de; "eğer bu işi yapan adam, cahilliği bilinen birisi ise ta'zir edilir, had uygulanmaz" dediği rivayet edilmiştir.
Avnü'l-Mâbûdda, Haılâbî'nin aksine Ahmed ve İshak'ın, mezheplerinin Nûman b. B esir'in naklettiği şekilde olduğu Şevkânî'nin de bunu sahih bulduğu söylenmektedir.[268][268]

4460... Seleme b. el-Muhabbak'tan rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a), karısının cariyesi ile cinsî ilişki kuran kişi hakkında şöyle hüküm vermiştir:
Eğer adam cariyeyi zorlamışsa, câriye hürdür. Adam, cariyenin sahibine (karısına) o câriye'nin mislini borçlanmış olur. Eğer câriye gönüllü ise, câriye adamın olur, sahibine onun mislini öder.
Ebû Davud der ki:
Yûnus b. Ubeyd, Amr h. Dinar, Mansur b, Zâzân ve Sellârn, bu hadisi Hasen'den aynı manâ ile rivayet etmişlerdir.[269][269]
Yûnus ve Mansûr, Kabisa'yı anmamışlardır.[270][270]

4461... Hasen, Seleme b. el-Muhabbak'tan, O da Rasûluilah (s.a)'den önceki hadisin benzerini rivayet etmiştir. Ancak, bu rivayete göre Rasûlullah: "Eğer kadın gönüllü ise, hem cariye hem de adamın malından, onun misli, cariyenin sahibine (kadına) verilir" dedi.[271][271]

Açıklamalar

Hattâbî: "Bu hadis münkerdir. Kabîsa b.Hureys ma'rûf değildir. Bu gibi hadisler hüccet olamaz. Hasen, hadis işittiği kimselere pek aldırmaz, incelemezdi. Hasen'in arkadaşı, Eş'as'm; bu hükmün hadler meşru kılınmadan önce olduğunu duydum, dediği rivayet edilir" demiştir.

Gerçekten, bu rivayetlerle, önceki rivayetler birbirleri ile tam bir çelişki içersindeler. Onlar da, karısının cariyesi ile cinsî ilişki kurana; duruma göre recm veya değnek cezaları, yâni had uygulandığı söylenirken, bu rivayetlerde, haddin olmadığı anlaşılmaktadır. İbn. Mâce'nin aynı râvîden rivayet ettiği bir haberde; Rasûlullah'a, karısının cariyesi ile cinsi ilişki kuran bir adam getirildiği ve Rasûlullah'm ona had uygulamadığı açıkça ifade edilmektedir.[272][272]

Hattâbî, yukarıya aktardığımız, sözlerinde, bu rivayetlere itibar edile-miyeceğini söylemişti. Hattâbî'nin bu rivayetleri hüccet saymamakta başka sebepleri de var. Şöyle ki:

a- Bu, konunun esaslarına ters düşen bir durumdur. Hiç bir âlim bu rivayetlerde öngörülen hükmü benimsememiştir.

b- Telef edilen bir mal için, mislini ödettirmek hayvanlara hastır.

c- Bu rivayetlere göre zina, bir kadına sahip olma hakkını vermektedir.

d- Bu hüküm bedenden haddi düşürüp, malda ceza uygulamaktır.

Bütün bunlar, hiçbir âlimin kabul etmediği, şeriata uygun olmayan şeylerdir. Şayet bu rivayetler sahih ise, bunların mensuh olduğunu söylemek gerekir.

Sıraladığımız bu madde ve görüşler, Hattâbî'ye ait idi.

Hind ulemâsından Mevlânâ Muhammed Yahya, biribirleri ile çelişkili görülen bu rivayetlere daha değişik bir biçimde bakmış ve aralarını telif etmiştir.

Muhammed Yahya özetle şöyle der:

"Karısının cariyesi ile zina eden birisi bunu karısının izni ile yapmışsa değnekle dövülür. Karısının izni olmamışsa recmedilir. Bundan sonra bakılır; eğer câriye gönüllü olarak kendisini teslim etmişse, o cariyenin adama verilmesi maslahat gereğidir. Çünkü bunlar birbirlerine alışmışlardır, o işi tekrar tekrar isteyeceklerdir. Harama düşmektense, cariyeyi erkeğe verip, helâl kılmak daha yerindedir. Eğer câriye gönüllü değil de, adam kendisine zorla tecâvüz etmişse, cariyenin serbest bırakılması uygun olur. Çünkü bu durumdaki bir cariyenin o evde tutulması birçok kötülüklere sebep olur."

Bezhı'l-Mechûd müellifi bunları naklettikten sonra, Muhammed Yahya'nın bu nefis izahının, hiçbir fakihin aklına gelmeyen eşsiz bir izah olduğunu söyler.[273][273]

28. Lût Kavmunun Yaptığını (Livâta) Yapan Kişi Hakkında

4462... İbn Abbas radıyallahü anhuma'dan; Rasûlullah Salallahü aleyhi vesellemin şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Lût kavminin yaptığını yapan birisini bulursanız (bilirseniz), yapanı da yapılanı da öldürünüz."[274][274]
Ebû Davud der ki:
"Bu hadîsin benzerini, Süleyman b. Bilâl, Amr b. Ebî Amr'den rivayet etmiştir. Abbad b. Mansûr da, İkrime vasıtasıyla İbn Abbas'tan merfû olarak rivayet etmiştir. Ayrıca, İbn Cüreyc, ibrahim'den, ibrahim, Dâvud h. el-Husayn' dan. o İkrime'den, İkrime de ibn Abbas'tan, merfû olarak rivayet etti"
Buradaki "merfû olarak" sözünden maksadı şudur; İbn Abbas, "Rasûlullah şöyle dedi.." dememiş, râvi: "İbn Abbas onu, ref etti" demiştir.[275][275]
4463... Said b. Cübeyr ve Mücahid, İbn Abbas radıyallahü anhumâdan;
Livâta ederken yakalanan bekâr hakkında: "Recmedilir" dediğini rivayet etmişlerdir.
Ebû Davud şöyle dedi:
"Asımın hadîsi, Amr b. Ebî Amfin hadîsini zayıflatıyor."[276][276]

Açıklama

Lût kavminin yaptığı işten maksat, insanlarla, arka tarafından temas kurmaktır. Temas kurulan şahıs erkek olsun kadın olsun aynıdır. Bu harekete, livâtâ denilir. Bugün kullanılan "HomoseLsüellik" tâbiri ile aynı manâdır.
Cenâb-ı Allah'ın gönderdiği bir Peygamber olan Hz. Lût (.s)'ın kavmi arasında bu çirkin hareket yayıldığı için, "Lût kavminin yaptığı iş" denilmiştir.
Bu fiili işleyene de "Lûtî" denilir.
Allah (c.c.) Lût kavmini, işledikleri bu çirkin günahtan dolayı daha dünyada iken cezalandırmış, onları üzerlerine taş yağıdırarak helak etmiştir. Cenâb-ı hakkın şu cilvesine bakın ki her türlü hastalığın tedavisinin bilindiği bu asırda, homoseksüellikten kaynaklanan bir hastalık, tedavisi, mümkün olmayan tek hastalıktır.

Allah'ın emir ve yasaklarının tümü insanların maslahatına yöneliktir. Yâni ya insanlık için (fert veya toplum) bir menfaat sağlamayı ya da onlardan bir zararı defetmeyi hedeflemiştir. Eğer bir şey yasaklanmışsa mutlaka onda bir hikmet, bir maslahat vardır. Dolayısıyla, zina ve homoseksüellik (eş cinsellik) gibi fiiller, ilk bakışta iki kişi arasında cereyan ettiği için, "bunun ne mahzuru var ki?! Alan memnun veren memnun" denilemez. Bu hareketler, Allah'ın emrine isyan oluşlarının yanı sıra, fert ve toplum hayatının (parçalanıp çözülmesine), onulmaz yaralar açılmasına da sebeptirler. İşte asrımızda, dinimizin şiddetle yasakladığı en büyük çirkinliklerden olan,eşcinselliğin, tedâvî edilmez bir hastalığa sebep olduğunun ortaya çıkışı, garip ama Allah'ın emir ve yasaklanndaki hikmete yeni bir örnek olması bakımından hikmetli bir tecellidir.
Üzerinde durduğumuz rivayetlerden birincisi, evli ve bekâr ayırımı yapmadan eşcinsellik muamelesinde bulunan her iki kişinin de (temas eden ve kendisine temas edilenin) öldürüleceğini bildirmektedir. İkinci rivayette ise, İbn Abbas (r.a) hemcinsi olan bir insana arkadan varan bekârın recmedileceğini söylemiştir. Bu harekette, kendisine arkadan yaklaşılan pasif tarafın erkek veya kadın olması arasında fark yoktur.
İslâm ulemâsı ister erkek olsun ister kadın, ister kendi karısı olsun ister yabancı bir insana arkasından yaklaşmanın haram olduğunda müttefiktirler. Ancak, bu işi yapanlara uygulanacak dünyalık ceza konusunda, değişik delillere istinad ederek farklı görüşlere sahip olmuşlardır. Bu görüşlerin özeti şudur.[277][277]

Bazı Hükümler:

1- Bir insana arkasından temas eden kişiye, zinâ haddi uygulanır yâni, temas eden kişi muhsansa (sahih bir nikahla bir kadınla evlenip onunla cinsi ilişki kuran birisi ise) recmedilir. Muhsan değilse yüz değnek vurulur. Bu görüş; Sa-id b. Müseyyeb, Atâ b. Ebî Rabah, Nehâî, Hasenü'l-Basri, Katâde, Hane-filerden Ebu Yusuf, Muhammed, kuvvetli görüşüne göre İmam şâfiî ve bazı alimlerin nakline göre İmâm Mâlik'e aittir.
İmam Şâfiîye göre, pasif durumda olan tarafa da ister erkek olsun ister kadın, ister muhsan olsun ister olmasın yüz değnek vurulur ve bir yıl sürgün edilir.

2- Livâta fiilini işleyen kişi ister muhsan olsun, ister olmasın Öldürülür. Bu görüş, Ahmed b. Hanbel, Mâlik b. Snes ve bir rivayete göre İmam Şafiî'ye aittir. Bu görüş, üzerinde durduğumuz hadise muvafıktır.
Lûtî'yi öldürme şekline gelince; Üzerine bir bina yıkılır, yüksek bir yerden atılır şeklinde görüşler vardır.
3- Lûtiye had uygulanmaz, ta'zir edilir. Bu görüş de, İmam Azam Ebû Hanife'ye aittir. Hanefi eserlerinden, el-Hidâye'de, İmamı Azamın görüşü şu şekilde delillendirilmiştir.
"Bu hareket bir zina değildir. Çünkü sahabeler onun öldürülüş şeklinde ihtilâf etmişlerdir. Kimisi ateşle yakılmasını, kimi üzerine bir duvar yıkılmasını, kimisi yüksek bir yerden itilip peşinden taş atılmasını v.s. söylemişlerdir. Bu fiilde, çocuğu telef etmek veya neseplerin karışması da söz konusu olmadığı için bu, zinâ manâsında değildir. Her iki taraftan bu işe istek olmadığı için vukuu da nadirdir. Zinaya ise istek vardır. Lûtinin Öldürüleceğini bildiren haberler ya siyâseten öldürüleceğine delâlet eder ya da bu fiili helâl görenle ilgilidir."
4- Hz. Ebûbekir, Hz. Ali (radıyallâhû anhûma) gibi, büyük sahabelerin
de içinde bulunduğu bir guruba göre, Lûtî kılıçla kafası kesilerek Öldürülür.
5- Bâzı Zahirîlere göre, bu çirkin hareketi işleyenlere hiç bir ceza uygulanmaz.
Hattâbî beşinci maddedeki görüşün, doğruya en uzak olduğunu, insanları bu kötü amele teşvike sebep olacağını söyler.[278][278]

29. Bir Hayvana Temasda Bulunan Kişi Hakkında

4464... İbn Abbas (radıyallâhû anhûmâ)'dan rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Bir kimse, bir hayvana cinsel te-masda bulunursa, hem o adamı hem de hayvanı öldürünüz"(Râvî) İklime der ki:
İbn Abbas'a: "Hayvanın suçu ne?" dedim. "Zannediyorum, Rasûlullah
bunu ancak kendisine böyle bir şey yapılmışken o hayvanın etinin yenilmesini kerih gördüğü için söylemiştir." dedi.[279][279]
Ebu Davud; "Bu hadis kuvvetli değildir" demiştir.[280][280]

4465... İbn Abbas (r.â) şöyle demiştir:
"Hayvana ilişkide bulunana had yoktur."[281][281]

Ebu Davud der ki:
Ata da böyle dedi. Hakem: "Onun değnekle dövülmesini ama bunun had miktarına varmamasını uygun bulurum" dedi. Hasen ise "O zina menzil e sindedir" demiştir.

Ebu Davud: "Âsim in hadisi, Amr b. Amr'ın hadisini zayıflatmaktadır" dedi.[282][282]

Açıklama

Görüldüğü gibi İbn Abbas'tan aynı konuda biri bidne zıt i]d rivayet gelmiştir. Bunlardan; Rasulullah'a isnad edilen rivayet, hayvana cinsi ilişkide bulunan kişinin öldürüleceğine delalet ederken; İbn Abbas'm sözü olarak nakledilen rivayette bu işi yapana haddin olmadığı ifade edilmektedir.
Rivayetler arasındaki bu çelişkiyi, ulema rivayetlerin isnatlarındaki ravilerin durumlarım göz önüne alarak izale etmişlerdir. Hemen belirtelim ki tenkidler daha çok hayvana cinsî temasta bulunanın öldürüleceğini bildiren 4464 nolu hadisin isnadında yoğunlaşmıştır.
Hattabi: "Şayet bu konuda İbn Abbas'ın bildiği bir hadis olsaydı ona muhalefet etmezdi" diyerek, hadisin zayıflığına işaret etmiştir.
Yahya b. Main, "Amr b. Ebi Amr (Hadisin tabiinden sonraki ravisi) fena değil, kuvvetli de değildir." demiştir.
Muhammed b. İsmail el-Buhari de : "Amr, saduk (doğru) dur, ama İkrime'den münker hadisler rivayet etmiştir. Hadisinde İkrime'den işittiğine dair bir şey söylememiştir" demektedir.
Tirmizi, Asım'ın hadisinin (hayvanla temas kurana haddin olmadığını bildiren 4465 no'İu hadis) daha sahih olduğunu söyler.
Beyhaki ise yukarıdaki alimlerin aksine Amr hadisinin kuvvetli olduğunu söylemiştir.
Ulemanın çoğunluğu hayvanla temas kuran kişinin öldürüleceği görüşüne katılmamaktadır. Bu konudaki farklı görüşlere girmeden önce şunu belirtelim ki alimlerin çoğunluğunun bu işi yapanın öldürüleceği görüşünde olmayışı, o işi meşru görmeleri anlamına gelmez. Hayvana cinsi temasta bulunmk haramdır, çirkindir, bu işi yapan kişi Rasûlullah'ın dili ile lanetlenmiştir. Beyhaki'nin rivayet ettiği bir hadiste Rasûlullah "Bir

hayvana cinsel ilişki kuran kişi mel'undur. Hem onu hem de şöyle şöyle yapılan hayvan bu, denilmemesi için o hayvanı öldürünüz" buyurmuştur.
Büyük alim Hattabi, hayvanla cinsi ilişki kuranın ve o hayvanın öldürüleceğini bildiren hadis hakkında: "Bu hadis, Rasûlullah'ın hayvanları yemek maksadı dışında öldürmekten nehyeden hadise ters düşüyor" dedikten sonra hayvana ilişkide bulunan kişiye verilecek dünyalık ceza konusundaki görüşleri şöyle özetler:
1- Bir kimse, Rasûlullah'ın yasakladığını bildiği halde bir hayvanla temas kurarsa öldürülür. Şayet devlet başkanı ölüm cezasını kaldırırsa, zinaya kıyasla yüz değnek vurulur.
Bu görüş İshak b. Rahaveyh'indir.
2 - Eğer adam muhsansa öldürülür. Bekarsa yüz değnek vurulur.
Bu görüş de Hasenü'l - Basri'den nakledilmiştir. İmam Şafii'den gelen bir görüş de böyle dir.
3- Zühri'ye göre, temasta bulunan ister muhsan olsun ister olmasın yüz değnek vurulur.
4- Bu fiili işleyen kişi ta'zir edilir. Yani hakim uygun göreceği bir ceza verir. Ulemanın cumhuru bu görüştedir. Ata, Nehai, İmam Malik, Süfyan-ı Sevri, Ahmed b. Hanbel, İmam-ı Azam Ebu Hanife ve talebeleri, İmam Şafii'nin bir görüşü bu şekildedir.
Hayvanın öldürülmesini gerekli görenlere bundaki hikmet yukarıya Beyhaki'den naklettiğimiz rivayette de görüldüğü gibi, temas edilen hayvanın insanlar tarafından gösterilme endişesidir.
Merginanî: "Hayvanın kesilip yakılması şeklindeki rivayet onun hakkında konuşmayı kesmek içindir. Bu vacip değildir" der.
Sindî, Suyûtî'den naklen hayvanın öldürülmesindeki hikmetin hayvanın yarısı insan yarısı hayvan şeklinde bir yavru dünyaya getirmesi endişesi olduğunu söyler. Ama bu gün için bu görüş isabetli kabul edilemez. Çünkü ayrı ayrı cinslerden olan canlıların birleşmesi sonucu, üremenin sağlanamayacağı ilmen sabittir. Nitekim özellikle köy ve kasabalarda cahil gençler arasında hayvanla ilişki kuranlar bulunduğu halde hiç bir hayvanın yarısı insan yarısı hayvan olan bir hilkat garibesi dünyaya getirdiği duyulmamıştır.[283][283]

30. Erkeğin Zinayı İkrar Edip Kadının İkrar Etmemesi Halinde Yapılacak Şey

4466... Sehl b. Sa'd (r.a) demiştir ki:
Bîr adam Rasûlııllah (s.a)'a gelip huzurunda adını vererek bir kadınla zina ettiğini ikrar etti. Rasûlullah (s.a) kadına birisini gönderip, bunu sordu. Kadın zina ettiğini inkâr etti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) adama celd haddini uyguladı (yüz değnek vurdurdu), kadını bıraktı.[284][284]

4467... İbn Abbas (radıyallahü anhüma)'dan rivayet edildi ki:
Bekr b. Leys'den,bir adam Rasûlullah (s.a)'e gelip bir kadınla zina ettiğini dört kez ikrar etti. Rasûlullah ona yüz-değnek vurdu. (Çünkü) adam bekârdı. Sonra kadın aleyhine beyyine istedi. (Adam getiremedi) Kadın: "Vallahi yalan söyledi, ya Rasûlullah" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) adama kazf cezası olarak da seksen değnek vurdu.[285][285]

Açıklama

Nesaî "bu hadis münkerdir" demiştir. İbn Hibban da "Bununla ihticac batıldır" der.
Zina suçu. şahitlerin şehadeti ile sabit olduğu takdirde hem erkek hem de kadın için bağlayıcıdır, sabittir* Ama taraflardan birisinin ikrar edip Öbürünün inkar etmesi durumunda inkar eden açısından bağlayıcılığı yoktur. Çünkü ikrar sadece ikrar eden kişi aleyhinde delildir.
Üzerinde durduğumuz babın hadisleri erkeğin zinayı ikrar edip, kadının ikrar etmemesi halini sözkonusu etmektedir. Bunlardan birincisinde Zina ikrarında bulunan bekar erkeğe yüz değnek zina haddi vurulup, kadının salıverildiği bildirilmekte, adama ayrıca iftira (kazf) haddinin vurulup vurulmadığından bahsedilmemektedir.
İkinci Jıadiste ise adama zina haddinin yanısıra seksen değnek de kazf cezası uygulandığı bildirilmektedir. Ancak ikinci hadis için Nesai: "Bu hadis münkerdir" demiştir.
Alimlerin bir kısmı birinci hadisle istidlal ederek erkeğin zina ikrarında bulunup da kadının inkâr etmesi halinde adama zina haddinin uygulanacağını, kazf haddinin uygulanmayacağını söylemişlerdir. İmam Malik ve Şafii bu görüştedirler.

İmam Azam Ebu Hanife ve İmam el-Evzai'ye göre böyle birisine sadece kazf haddi uygulanır. Zina haddi uygulanmaz. Çünkü kadının inkârı bir şüphe ortaya koymaktadır. Şüphe ile de had düşer.
İmam Muhammed de; "Erkeğe hem zina hem de kazf cezası uygulanır" diyor. Bu görüş Şafiiden de rivayet edilmiştir.
Şevkani iki vecihten dolayı bu görüşün uygun olduğunu söyler. Bunlar:
1- Birinci hadiste erkeğe kazf haddinin uygulandığına dair bir kaydın bulunmaması kazf hadinin olmadığına delil olmaz. Çünkü kadın kazfi istemediği için veya başka bir sebepten dolayı haddin uygulanmamış olması muhtemeldir.
2- Kazfe delalet eden delillerin zahiri umumidir. Bu umumdan ancak bir delille çıkılabüir. Bu mes'elede adamın kadına iftirası (kazfi) sabittir. Çünkü zina iddiasında bulunmuş isbat edememiştir. Kazif haddini düşürecek delil de yoktur.[286][286]

31. Adam Bir Kadına Cinsi İlişkinin Dışında Bîr Şey Yapar Ve Yakalanmadan Önce Tevbe Ederse
(Ne Yapılır?)

4468.... Abdullah (b.Mes'ud r.a) şöyle demiştir:
Bir adam Nebî (s.a)'e gelerek şöyle dedi:
"Ya Rasûlullah ben Medine'nin kenarında bir kadınla oynaştım. Ona cinsi temastan başka herşeyi yaptım. İşte ben huzurundayım. Bana dilediğin haddi uygula (dilediğin cezayı ver), dedi.
Hz. Ömer (r.a)
"Allah seni (n suçunu) gizledi. Sen de gizleseydin (iyi olurdu)" dedi.
Rasûlullah (s.a) hiç bir cevap vermedi. Adam gitti. Rasûlullah (s.a) peşinden bir adam gönderip onu (geri) çağırdı ve şu ayet-i kerimeyi okudu: "Gündüzün iki tarafında ve gecenin gündüze yakın saatlerinde namazı kıl..."[287][287]
Halktan birisi:
"Ya Rasûlullah bu sadece onun için midir? Yoksa tüm insanlar için midir?" dedi.
Rasûlullah (s.a):
"Tüm insanlar için" dedi.[288][288]

Açıklama

Hadisin Sahih-i Müslim'de birkaç rivayeti vardır. Bunlar arasında bazı lafız farkları varsa da mana bakımından aynıdır.
Hadiste, bir kadınla oynaştığını söyleyen zatın ismi hakkında değişik isimler rivayet edilmiştir. Bunlar: Ebu'1-Yüsr, Amr b. Aziziyye İbn Muattib, Ebu Mukbil Amir b. Kays, Nebbah et-Temmar ve Abbad'dır. Bunlar içerisinde en tercihe şayan görülen Ebu'1-Yüsr Ka'b b. Amr el-Ensari'dir.
Hadiste, anılan zatın kadınla oynaştığı yerin Medine'nin ucunda olduğu bildirilmektedir. Bundan maksat; Medine'nin kenarı Mescid-i Harama uzak bir yeridir.
Hadisten; bir kadınla öpüşmek, kucaklaşmak ve sıkıştırmak gibi bir şekilde oynaşan birisine had gerekmediği anlaşılmaktadır. Çünkü böyle bir şey yaptıktan sonra pişmanlık duyan zata, Rasûlullah (s.a) hiçbir ceza vermemiş, Hz. Ömer (r.a)'de "Allah senin suçunu Örtmüş; sen de gizleseydin ya" demiştir. Peşinden de, "Gündüzün iki ucunda ve gecenin gündüze yakın saatlerinde namazı emreden ve iyiliklerin kötülükleri gidereceğini" bildiren Hud suresinin 114. âyeti nazil olmuştur.
Şuna işaret etmek gerekir ki, bir harekete had cezasının uygulanmayışı, o hareketin meşru olduğunu göstermez. Cinsi temas olmasa bile, yabancı bir kadına dokunmak haramdır. Şüphesiz bu şekildeki hareketin günahı zinanın günahı kadar ağır değildir. Ama günahtır.
Hadisi şerif beş vakit namazın küçük günahlar için keffaret olduğuna da delalet etmektedir.[289][289]

32. Muhsan Değilken Zina Eden Cariye Hakkında,

4469... Ebu Hureyre ve Zeyd b. Halid el-Cühenî (r.a) dan rivayet edildi ki: Rasûlullah (s.a)'e muhsan olmayan bir cariye zina etse hükmünün ne olduğu soruldu. Rasûlullah (s.a):
"Eğer zina ederse (celd) değnek vurunuz, sonra tekrar zina ederse yine değnek vurunuz, Sonra tekrar zina ederse bir ip mukabilinde bile olsa onu satınız" buyurdu.[290][290]
ibn Şîhab şöyle dedi:

Rasûlullah (onu satınız diye) üçüncüsünde mi yoksa dördüncüsünde mi dedi bilmiyorum. "Dafîr" ip demektir."[291][291]

4470... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Birinizin cariyesi zina ederse, ona had uygulasin, hakaret edip başa kakmasın. Rasûlullah (s.a) bunu üç kez tekrarladı, eğer dördüncü defa yine tekrarlarsa kıl bir ip mukabilinde bile olsa onu satsın."[292][292]

4471... İbn Nufeyl Muhammed b. Seleme, Muhammed b. İshak, Said b. Ebi Said el-Makburî ve onun babası kanalıyla bu (önceki) hadisi Ebu Hureyre'den rivayet etti. Buna göre (Rasûlullah) Her seferinde: "Ona sopa vursun. (Bu) Allah'ın Kitabıdır (farz kıldığı hükümdür). Ona hakaret etmesin." Dördüncüsüne de: "Tekrar yaparsa ona sopa vursun. (Bu) Allah'ın Kitabıdır (farz kıldığı hükümdür); sonra da kıldan yapılmış bir ip karşılığında bile olsa satsın" buyurdu.[293][293]

Açıklama

Bu babdaki hadisler zina eden bir cariyeye verile çgjç cezavı sözkonusu etmektedir. Hadislerin zahirine göre, muhsan olmayan bir cariye zina ederse kendisine celd (sopa vurma) cezası uygulanır. Ayrıca cariyeye hakaret ayıplama gibi bir ceza verilmez. Bazı alimlerin izahına göre zina eden cariyenin cezası daha önce hakaret ve kınama idi. Daha sonra bu hüküm neshe-dildi ve celd cezası meşru kılındı. Rasûlullah bu sözü ile; "zina eden cariyeyi artık azarlayarak, hakaret ederek cezalandırmayınız. Ona celd vurunuz." demeyi kast etmiştir.
Hadislerde üçüncü veya dördüncü defa zina eden cariyenin satılması öngörülmektedir. Çünkü yeni sahibinin yanında bu işi bir daha yapmaması mümkündür.
Hadisler, evli veya evlilik yapmamış cariyeye dayak cezası uygulanacağı izlenimini verecek şekilde varid olmuştur. Halbuki Kuran-ı Kerim-'deki bir ayet muhsan olan cariyenin zina etmesi halinde de celd cezasının verileceğine işaret etmektedir. Çünkü bir ayet-i kerimede Cenab-ı Allah "Cariyeler muhsan olurlar da fahişelik ederlerse onlara hür muhsan

kadınlara olan azabın yarısı vardır...[294][294] buyurmaktadır. Aslında hür muhsan kadınların zina etmeleri halinde cezalan recmdir. Ama rec-min yarısı olamayacağı için alimler bu ayetten maksadın celdin yarısı, yani elli değnek olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Buna göre demek oluyor ki bir cariye zina ederse ister muhsan olsun ister olmasın cezası elli değnektir. Bu ayetle hadisler arasında bir çelişki intibaının çıkmaması için hadisteki "muhsan" kaydı iki şekilde yorumlanmıştır. Bunlar:

1- "Muhsan" kelimesi Rasûlullah (s.a)'den mahfuz (sabit) değildir. Bu hadis başka isnadîarla muhsan kelimesi olmadan rivayet edilmiştir.

2- Rasûlullah'a muhsan olmayan bir cariyenin zina etmesi durumunda cezasının ne olacağı sorulmuş, onun için Efendimiz muhsan kaydını sözkonusu etmiştir. Maksat muhsan olan cariye ile muhsan olmayan cariyenin zina cezalarının farklı olduğuna işaret değildir.

3- Burada muhsandan kasıt, evlilikten dolayı olan ihsan değil, iffet ve İslamdir. Yani maksat, hür ve iffetli olmayan demektir.

Ulemanın cumhuruna, göre ister muhsan (evli) olsun, ister olmasın bir cariye zina ederse elli değnek vurulur. Dört mezhep imamı bu konuda hemfikirdir. İbn Abbas ve Tavus'tan, evli olmadıkça zina eden cariyeye ceza verilmeyeceği rivayet edilmiştir.

Hadislerin zahiri, zina eden cariyeye efendisinin had uygulayabileceğine delalet etmektedir. Çünkü Rasûlullah (s.a) efendilere hitaben, "onlara celd vurunuz" buyurmuştur. İmam Malik, Ahmed b. Hanbel, İmam Şafii, Sahabe ve tabiundan birçok alimin mezhebi budur.

İmam-ı Azam Ebu Hanife ve bir grup alime göre ise, efendisi cariyesinin cezasını tatbik edemez. Bu hak devlet yetkilisine aittir.

Hadis-i şerif, fasık ve asilerle birlikte olmayı ve onlarla düşüp kalkmayı da yasaklamış olmaktadır.[295][295]

33.Hasta Had Uygulamak

4472... Ebu Ümame b. Seni b. Huneyf Ensar'dan Rasûlullah'ın bir sahabisinden şöyle rivayet etmiştir:

Ensardan bir adam hastalandı, öyle ki bitkin düşüp bir deri bir kemik haline geldi. Ensardan birisinin cariyesi adamın yanına girdi; adam onu arzulayıp

cinsel ilişki kurdu. Kavminden bazı adamlar ziyaret için yanma girdiklerinde olup biteni onlara anlattı ve:
"Ben yanıma giren bir cariye ile ilişki kurdum. Benim için Rasûlullah (s.a)'a bunun hükmünü bir soruverin" dedi. Adamlar bunu Rasûlullah'a haber verdiler ve: "İnsanlardan onun kadar sıkıntıda olan birini görmedik. Eğer onu yüklenip sana getirseydik kemikleri dökülürdü. O sadece bir deri bir kemik" dediler.
Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a) yüz tane hurma salkımı sapı almalarım ve ona bir defa vurmalarını emretti.[296][296]

4473... Ali (r.a) demiştir ki:
Rasûlullah'ın ailesine ait bir cariye zina etmişti. Rasûlullah (s.a):
"Ya AH git ona haddi tatbik et" buyurdu. Gittim bir de ne göreyim! Kadından devamlı kan gidiyor. Rasûlullah'a geldim. Efendimiz: "İşi bitirdin mi ya Ali?" dedi.
"Kadına gittim, kendisinden kan gidiyordu" dedim.
Rasûlullah (s.a):
"Onu kanı kesilinceye kadar bırak, sonra haddi uygula. Sahibi olduğunuz kölelere (ve cariyelere) hadleri uygulayınız" buyurdu.
Ebıı Davûd şöyle dedi: Ebu l-Ahvas da Adü'l - A'la1 dan aynen bu şekilde rivayet eni. Şu'be, Abdu'Vdan rivayet edip şöyle dedi: Rasûlullah: "Doğuruncaya kadar ona vurma" buyurdu. Ancak birincisi daha sahihtir.[297][297]

Açıklama

Bu bab haddi gerektiren bir suç işleyip de hasta olan kişilere karşı uygulanacak yöntemi açıklamaktadır. Biz bu konuya girmeden önce birinci hadiste geçen iki kelime üzerinde durmak istiyoruz.
"Bitkin düştü" diye terceme ettiğimiz; "udniye" kelimesi, hastalıktan zayıflayıp halsizleşmek, bitkin bir hale gelmek manasınadır. Zaten hemen peşinden gelen "bir deri bir kemik kaldı" cümlesi de buna delalet etmektedir. "Bir deri bir kemik kaldı" diye terceme ettiğimiz cümlenin tam karşılığı da "kemik üzerinde bir deri haline döndü" şeklindedir.
Hadislerden birincisi, hastalıktan takatsiz ve zayıf düşen birisine hakettiği had cezasının seri bir hile ile hafifletildiğine, ikincisi ise nifas olan

(kendisinden devamlı kan gelen) bir kadının hakettiği cezanın hastalık geçtikten sonra tatbik edileceğine delalet etmektedir.
Bu iki hadis arasındaki hüküm farklılığı ulemanın da ihtilafına sebep olmuştur.
İmam Şafii'ye göre iyi olmasından umut kesilen hasta birisi haddi gerektiren bir suç işlerse, kendisine tatbik edilecek sopa adedince değnek bir araya getirilir ve bir defa vurulur. Ancak bir araya toplanan değneklerin hepsinin suçlunun bedenine değdiğinin bilinmesi icab eder. Bu uygulamanın benzeri Kur'an-ı Kerimde de vadir. Bir âyette: "Ey Eyyub, eline bir demet sap alıp onunla vur, yeminini bozma" demiştik.[298][298], Hatta-bi'nin bildirdiğine göre Şafii ulemasından bazıları, hırsız zayıf olur da eli kesildiği takdirde öleceğinden korkulursa el kesilmez.
Hanefi imamlarına ve İmam Malik'e göre haddin hafifletilmesi söz konusu değildir. Had kişiden kişiye değişmez. Hasta olanla sağlam olan arasında fark yoktur. Ancak hastalığın iyi olmasından sonra had uygulanır. Hanefi mezhebinin önde gelen fıkıh kitaplarından Hidaye'de şöyle denilmektedir: "Hasta zina eder ve cezası recm olursa hemen recmedilir. Çünkü o ölümü hak etmiştir. Hastalık sebebiyle bundan kaçınılmaz. Ama eğeı cezası celd (sopa) ise ölüme sebebiyet vermemesi için iyi oluncaya kadar celd uygulanmaz." Hidaye şerhi Fethu'l-Kadir'de de aynı konuya şerh sadedinde hastalığın iyi olması umulmuyorsa veya haddi hak eden son derece zayıfsa, Şafiilerin dediği gibi yüz ince sopanın bir araya getirilerek bir defa vurulacağı söylenmektedir. Ayrıca bütün değneklerin vücuda değmesi şart koşulmuştur.[299][299]

34. Kazf Haddi

4474 ... Âişe radıyallahü anha'dan şöyle demiştir:
"Özrüme (suçsuzluğuma dair âyetler) inince, Rasûlullah (s.a) minbere çıktı ve bunu (masumiyetimi) anlattı, Kur'ân'ı (suçsuzluğum ile ilgili âyetleri) okudu. Minberden inince iki adam ve bir kadın hakkında emir buyurdu, hadleri vuruldu.[300][300]

4475... Bize Nufeyli anlattı. Muhammed b. Seleme, Muhammed b. Is-hak'tan rivayet etti. Muhammed b. îshak, Âişe'yi zikretmeden şöyle dedi:

Rasûlullah (s.a) iki adam ve bir kadına kazf haddi uygulanmasını emretti. Hassan b. Sabit ve Mistah b. Üsâse o kötü sözleri (dedikoduyu) konuşanlardandırlar.
Nüfeylî: "O kadının da Hamne bint Cahş olduğunu söylüyorlar" dedi.[301][301]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler, iffetli bir kadına zina isnadında bulunanlara verilecek ceza ile ilgilidir. Hadislerin vüruduna sebep olan hadise, İfk hadisesi olarak bilinen ve Aişe (r.anhu-ma) nin başından geçen bir olaydır. Bir sefer dönüşünde Hz. Aişe topluluktan geride kalmış, hakkında çok çirkin dedikodular çıkartılmış sonunda Allah (c.c) Hz. Aişe'nin suçsuzluğunu haber veren ayetlerini indirmiştir. Rasûlullah (s.a)'de Hz. Aişe'ye o çirkin iftirayı uyduranlara şekli Kur'an-i Kerim'de bildirilen kazf haddi cezasını uygulamıştır. Kazif haddi ile ilgili fıkhı malumata girmeden önce üzerinde durduğumuz hadislerin vüruduna sebep olan İfk hadisesini anlatmak istiyoruz.
İfk hadisesi, Buhari'nin meğazi, tefsir, iman, nüzûr, i'tisam, cihad, tev-hid ve şehadet bahislerinde, Müslim'in tevbe bahsinde, Nesai'nin de tefsir bahsinde tahric edilmiştir. Biz, Buhari'nin şehadet bahsinde Hz. Aişe (r.a)'den rivayet edilen haberi buraya aynen aktarmak istiyoruz. Aişe radıyallahü anha şöyle demiştir:
"Rasûlullah (s.a) bir sefere çıktığında hanımları arasında kura çekerdi. Kurada hangisi çıkarsa Rasûlullah ile birlikte o da giderdi. Çıkmak istediği gazvelerden birinde (Beni Müstalik gazvesinde) aramızda kura çekti, benim adım çıktı. Rasûlullah ile birlikte sefere çıktık. Bu sefer, hicab (örtünme) ayeti indirildikten sonra idi. Beni hevdece (devenin üzerine konulan ve içerisine kadınların bindirildiği odacık) bindirdiler. (Konak yerinde) hevdecten indirildim, böylece yürüdük. Rasûlullah (s.a) bu gazvesinden dönerken ve Medine'ye yaklaştığımızda (bir yerde konakladık. Gecenin bir kısmını orada geçirdik) yola çıkmak için hareket emri verildiğinde, ben kalkıp (tek başıma ihtiyacım için) ordugâhtan ayrılıp gittim. İhtiyacımı giderip, kafileye geri döndüm. Göğsümü yokladım, bir de ne göreyim! Yemen boncuğundan olan gerdanlığım kaybolmuş. Tekrar dönüp gerdanlığımı aradım. Ancak onu aramak beni oyaladı (yoldan alıkoydu).

Bana yolda hizmet edenler gelip, beni içinde sanarak hevdecimi götürmüşler ve onu bindiğim deveye yüklemişler. O zaman kadınlar hafiftiler, ağır değillerdi. Yağ tutmuyorlardı. Çok az yemek yiyorlardı. Özellikle ben küçük yaşta idim. Onun için hizmetçiler hevdeci yüklemek üzere kaldırdıklarında hevdecin ağırlık derecesini farkedemeyerek yüklemişler. Deveyi sürüp götürmüşler. Ordu gittikten sonra gerdanlığımı buldum. Ordugaha geldim, ama orada kimseyi bulamadım. Daha önce bulunduğum yere geldim. Hevdecte beni bulamayıp da geri geleceklerini zannetmiştim. Ben bu düşünce içerisinde otururken uyuyakalmışım.
Sülemîli - sonra Zekvanh - Safvan b. Muattal, ordunun arkasından gelmekteydi. (Geride kalan askerlerin unuttuğu eşyaları toplayıp sahihlerine vermek için geride kalmıştı). Sabaha yakın bulunduğum yere gelmiş ve uyuyan bir insan karaltısı görmüş. Bana geldi, hicab ayeti inmeden önce beni görürdü. (Bu yüzden beni tanıdı) Devesini çökerttiği zaman: "İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râci'ûn": Muhakkak biz Allah'ınız ve ona dönücüyüz" demesi ile uyandım. Safvan (beni binsin diye) devesinin ön ayağına bastı, ben de bindim. Safvan, bindiğim deveyi yularından çekerek yürüdü. Nihayet öğle sıcağında, konak yerinde konaklayan kafileye yetiştik. Bu sırada (hakkımda iftira ederek) helak olan helak oldu. İftiraya ilk düşen Abdullah b. Übey b. Selul[302][302] olmuştu.
Medine'ye gelince bir ay hastalandım, meğer o esnada iftiracıların iftiraları ortalıkta dolaşıyormuş (Benim bunlardan haberim yoktu). Yalnız hastalığım esnasında beni işkillendiren bir yon vardı, başka hastalıklarımda Rasûlullah'tan gördüğüm şefkati, bu hastalığımda görmüyordum. Sadece yanıma giriyor, selam veriyor ve "hastamız nasıl?" diyordu. Benim, o iftiracıların söylediklerinden hiç haberim yoktu. Nihayet nekahat devresine girdim.
Bir gece Mistah'm annesi ile birlikte kazayı hacet yerimiz olan "Menası" tarafına çıkmıştım. Buraya ancak geceden geceye çıkardık. Bu adet, evlerimizin yanında helalar yapmadan Önce idi. O zaman bizim halimiz, ilkel araplarm çöldeki tebermzü veya nezaheti idi. Ben Ebu Ruhme'nin kızı Ümmü Mistah ile birlikte def-i hacet yerine doğru giderken onun ayağı çarşafına takılıp düşmüştü. Bunun üzerine Mistah'ın annesi (selnıa), araplar arasında felaket anlarında söylenen: "düşmanım helak olsun" yerine "Mistah helak olsun" diye oğluna beddua etti.Ben kadına:

Ne fena söyledin! Bedir'e iştirak eden birisine seb mi ediyorsun? dedim. Kadın bana:

Hele şu saf şeye bak! Ortada dönen bühtanları duymadın mı? diyerek İfk olayına katılanların iftiralarını anlattı. Bunu duyunca hastalığımın üstüne bir hastalık daha katlandı. Evime dönünce Rasûlullah (s.a) yanıma geldi ve;

"Nasılsınız?" diye sordu.

Ya Rasûlullah! Bana izin veriniz, anne babamın yanına gideyim, dedim. Ben bu haberi ebeveynimden tahkik etmek istiyordum. Rasûlullah (s.a) bana izin verdi, ben de ebeveynimin yanma geldim." Anneme:

Halk arasında dolaşan bu haber nedir? dedim. Annem:

Ey kızım, kendini üzme, sen nefsini ve sıhhatini düşün. Vallahi bir kadın kendisini seven kocasının yanında sevimli olur, bir çok da ortağı bulunursa aleyhinde dedikodu olmaması pek nadirdir, dedi. Ben:

Sübhanellah, halk (nasıl) böyle konuşur, doğrusu hayret! dedim.

O gece babamın evinde yattım. Sabaha kadar gözümün yaşı dinmedi, gözüme uyku girmedi. Sabah olunca Rasûlullah (s.a) Ali b. Ebi Talib'i ve Üsame b. Zeyd'i çağırmış vahiy gecikince ailesi ile ayrılığı konusunda onlarla istişarede bulunmuş, Üsame ehli beyt hakkında gönlünde beslediği sevgiye işaret edip:

"Ya Rasûlullah sizin temiz ve iffetli hanımlarınız, sizin ailenizdir. Biz Aişe hakkında hayırdan başka bir şey bilmeyiz" demiş.

Ali b. Ebi Talib ise:

Ya Rasûlullah Allah sana dünyayı daraltmamıştır. Aişe'den başka çok kadın var. Ama bir de Aişe'nin cariyesi Berîre'ye sor, o sana doğrusunu söyler, demiş.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) Berire'yi çağırıp: " Ey Berire! Hanımında seni şüpheye düşürecek bir hal gördün mü" diye sormuş. Bedre şu karşılığı vermiş:

Hayır, ya Rasûlullah görmedim. Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, ben hanımından ayıp olarak sadır olan şundan başka.bir şey görmedim. Aişe küçük yaşta bir kadındı, hamur yoğu-rurken uyur, evin evcil hayvanı gelip hamuru yerdi."

Bundan sonra Rasûlullah (s.a) Mescid-i Nebevi'de bir hutbe iradederek, bu bühtanı ilk ortaya atan Abdullah b. Übey b. Selul'den dolayı konuşmaktan mazur görülmesini isteyerek şöyle buyurmuş:

"Ailem konusunda bana eza eden bir herif hakkında kim bana yardım eder de benim için ondan intikam alır? Vallahi ben ailem hakkında hayırdan başka birşey bilmiş değilim. Bu iftiracılar bir zatın da adını çıkardılar. Ben onun hakkında da hayırdan başka bir şey bilmiyorum. Bu zat şimdiye kadar ailemin yanına ben olmadan girmemiştir."
Bunun üzerine Sa'd b. Muaz (Evs'in reisi) ayağa kalkarak:
Ya Rasûlullah! Vallahi size ben yardım edeceğim. Eğer o Evs'ten ise biz onun boynunu vururuz. Hacrecli kardeşlerimizden ise ne gerekiyorsa emrediniz. Biz emrinizi yerine getiririz." demiş.
Akabinden de (Hazrecilerin reisi) Sa'd b. Ubade ayağa kalkmış - bu zat, sâlih bir zattı. Fakat bu sefer hamiyyet gayreti ile Sa'd b. Muaz'a karşı-:
Vallahi sen yalan söylüyorsun. Sen onu (Abdullah b. Übeyyi) öldü-remezsin, buna gücün de yetmez, demiş. Bu sefer de Useyd b. Hudayr ayağa kalkarak Sa'd b. Ubade'ye karşı:
"Allah'ın beka ve ebediyyetine yemin ederim ki, sen yalan söylüyorsun. Vallahi biz elbette onu öldürürüz. Sen şüphesiz münafıksın ki münafıklar adına bizlerle mücadele ediyorsun, diye mukabele etmiş. Bu suretle Evs ve Hazrec kabileleri ayaklanmışlar. Hatta biri birleriyle savaşa yeltenmişler. Rasûlullah o esnada hala minberde imiş. Hemen minberden inip, onları sakinleştirinceye kadar kendilerine iltifatta bulunmuş. Kendisi de (birşey demeyip) susmuş."
"Ben ise o gün ağladım. Ne gözümün yaşı dindi, ne de gözüme uyku girdi. Sabahleyin annem babam yanıma geldiler. Ben bu vaziyette iki gece bir gün boyunca ağladım. O kadar ki ağlamaktan ciğerim parçalanacak sandım. Annem babam yanımda oturur ben ağlarken ensardan bir kadın izin istedi, ben de kendisine izin verdim. O da benimle oturup ağlamaya başladı. Biz bu vaziyette iken Rasûlullah içeriye giriverdi (yanıma) oturdu. Oysa, hakkımdaki dedikodular çıkalıberi yanıma oturmuyordu, - Rasûlullah bir ay beklediği halde, hakkımda vahiy gelmemişti. - Şehadet ederek şöyle buyurdu:
"Ey Aişe, hakkında bana şöyle şöyle sözler geldi. Eğer sen bu isnadlardan beri isen, Allah pek yakında seni aklar. Yok eğer böyle bir günaha yaklaştınsa Allah'tan af dile ve ona tevbe et. Çünkü kul günahını itiraf eder ve tevbe ederse Allah da ona af ile muamele eder." Rasûlullah (s.a) bu sözlerini bitirince gözümün yaşı kesildi ve gözümde bir damla yaş kalmadı. Babama:

Rasûlullah'a benim yerime cevap ver, dedim Babam:
Kızım, vallahi Rasûlullah'a ne diyeceğimi bilmiyorum, dedi. Bu sefer anneme:
Rasûlullah'a benim yerime cevap ver, dedim. O da: -Vallahi ben Rasûlullah'a ne diyeceğimi bilmiyorum, dedi.
Ben küçük yaşta bir kadındım. Kur'an'ın çoğunu okumamıştım. Bu yüzden şöyle dedim:
"Vallahi ben bilirim ki siz halkın dedikodusunu duydunuz. Nefsinizde onu büyütüp, inandınız. Şimdi ben size "suçsuzum" desem, - Allah bilir ki suçsuzum- sözümü tasdik etmezsiniz. Eğer bir şeyi itiraf etsem, -Allah bilir ki ben kesinlikle suçsuzum- beni tasdik edersiniz. Vallahi bu durumda benim ve sizin için bir örnek bulamıyorum. Ancak Yusuf'un babasını (Yakub a.s'i) Örnek buluyorum. Yusuf'un gömleği üzerinde yalancı bir kan lekesi getirdikleri zaman Yakub (a.s) oğullarına: "Hayır, nefisleriniz size bir işi süslemiş, bir fitneye sevketmiş. Şimdi işim güzel sabırdır. Anlattıklarınıza karşı sığındığım Allah'tır" demişti.[303][303]
Ben bu sözleri söyledim, yatağıma döndüm. Beni sadece Allah'ın aklayacağını umuyordum. Ama hakkımda okunan bir vahy (Kur'ân ayeti) nazil olacağını zannetmiyordum. Kendimi bana ait bir mes'ele için Kur'an-ı Kerim'de mevzubahs edilmeye değmeyecek kadar küçük görürdüm. Ama Rasulullah'm bir rüya görüp Cenab-ı hakkın bu rüya ile beni aklamasını umuyordum. Vallahi daha Hz. Peygamber (s.a) yerinden kalkmadan, oradakilerden hiçbirisi dışarı çıkmadan Rasulullah'a vahy indi. Onu vahyin ağırlığından dolayı terlemek gibi vahiy alâmetlerinden bir şey kapladı. Hatta ondan vahiy esnasında kış günlerinde bile inci gibi ter dökülürdü. Rasulullah'tan, vahy eserleri gidince o sevincinden gülüyordu. Bana söylediği ilk sözü şu oldu:
" Ey Âişe, Allah'a hamdet, şüphesiz Allah seni ifkten (iftiradan) akladı." Bunun üzerine anam:
Kızım kalk da Rasulullah'a (teşekkür et) dedi.
Hayır, kalkmam ve sadece Allah'a hamdederim, dedim.
Allah (c.c) benim aklanmam hakkında: "Sizden bir iftira getiren topluluk..."[304][304] diye başlayan âyetleri indirdi. Bunun üzerine Ebu Bekir (babam) (r.a) akrabalığından dolayı yardım ettiği Mistah b. Üsâse için:

"Vallahi Aişe'ye böyle bir iftira ettikten sonra artık Mistah'a hiç bir yardımda bulunmayacağım" dedi. Allah (c.c) bunun üzerine "Muhammed'in eşine o iftirayı uyduranlar, içinizden bir güruhtur. Bunu kendiniz için kötü sanmayın, o sizin için hayırlı olmuştur. O kimselerden her birine kazandığı günah karşılığı ceza vardır. İçlerinden elebaşılık yapana ise büyük azab vardır."[305][305]

Ayet-i celilesini "Ey Müminler, sizden servet ve varlık sahibi olanlar, akrabalarına, miskinlere, Allah yolunda hicret edenlere infakta kusur etmesin. Affetsin, aldırmasın. Allah'ın sizi mağfiret etmesini istemez misiniz? Allah Ğafûr'dur, Rahîm'dir" kavl-i şerifine kadar indirdi.[306][306]

Bunun üzerine Ebu Bekir: "Vallahi ben Allah'ın beni mağfiret etmesini severim" dedi ve Mistah'a etmekte olduğu yardıma devam etti.

Rasûlullah (s.a) Zeyneb binti Cahş'a da benim durumumu sormuştu: "Ey Zeyneb, Âişe hakkında ne biliyorsun? Ne gördün?" demişti. Zeyneb cevap olarak:

"Ya Rasûlullah, ben kulağımı, gözümü işitmediğim, görmediğim şeyden muhafaza ederim. Vallahi ben Aişe hakkında hayırdan başka bir şey bilmem" demişti.

Zeyneb, (Rasulullah'm hanımları içerisinde) benimle rekabet edebilecek durumda birisi idi. Fakat Allah onu takvası sebebiyle korudu.[307][307]

İşte Hz. Aişe'ye iftira edilip, onun cenab-ı Allah tarafından suçsuzluğunun tescil edildiği hadise budur.

Hz. Aişe'ye iftira edenlerin başında münafıkların lideri Abdullah b. Ubey b. Selûl vardır. Fakat üzerinde durduğumuz Ebu Davud hadisinde onun adına temas edilmemiş, Rasûlullah'ın şairi Hassan b. Sabit, Hz, Ebu Bekir'in akrabalarından olan ve onun ihsanına mazhar olan Mistah b. Usase ve Rasulullah'm hanımlarından Zeyneb bint Cahş'm kızkardeşi Hamne bint Cahş'ın adı zikredilmiştir.

Hafız şöyle der: "Sünen sahipleri, Muhammed b. İshak'tan; o Abdullah b. Ebi Bekr b. Hazm'dan; O Amra'dan; Amra da Hz. Aişe (radıyalla-hü anha'dan) rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a) İfki konuşanlara (Hz. Aişe'ye iftira edenlere) haddi uyguladı..." Yalnız rivayetlerde Abdullah b. Übeyy zikredilmedi. Aynı konuda Bezzar'ın Ebu Hureyre'den rivayet ettiği hadiste de Abdullah b. Ubey anılmamıştır.

Hakim'in Abdullah b. Ebibekrden rivayet ettiği bir haberde ise had uygulananlar arasında Abdullah b. Übeyy'in adı da geçmektedir.
Rivayetlerin çoğunda Abdullah b. Übeyy'e had vurulduğunun anılma-masmın hikmetini İbn Battal şöyle izah eder:
"Bu hadis had vurulduğu takdirde bir fitnenin zuhuru endişesi olursa, haddin geciktirilecebileceğine delildir."
Kadı Iyaz ise Abdullah b. Ubeyy'e had vurulduğuna dair bir rivayetin sabit olmadığını söyler. Ancak Bezlü'l - Mechud müellifi Abdullah b. Übeyy'e had vurulduğunu bildiren birçok rivayet zikreder.
Hadis-i şeriflerde. Hz. Aişe'ye iftira edenlere had uygulandığı bildirilmiş, ama bu haddin nevi ve mikdarı konusunda bir şey söylenmemiştir. Kazf suçunu işleyene (iffetli birisine zina isnad edip, dört şahit getiremeyene) verilecek ceza Kur'an ayetiyle tesbit edilmiştir. Bir ayet-i kerimede şöyle denilmektedir:
"İffetli kadınlara zina isnad edilip de sonra dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun, ebediyyen onların şahitliğini kabul etmeyin. İşte onlar yoldan çıkmış kimselerdir."[308][308]
Ayette görüldüğü üzere kazf fiilini işleyene seksen değnek vurulur ve şahitliği kabul edilmez. Tabii kazfin gerçekleşmesi ve öngörülen cezanın uygulanması için birtakım şartlar vardır. Şimdi kazf ve cezası konusundaki fikhi malumatı özetlemek istiyoruz.[309][309]

Kazf:

Sözlükte "atrnak" demektir. Bilahere başkasına çirkin bir şey isnad etmek manasında kullanılmıştır. Kazf e "firye" de denilir.
Kazf, fıkıh İstılahında şöyle tarif edilir: "Bir kimseyi, ayıplamak ve kötülemek maksadıyla muhsan bir erkek veya kadına zina isnad eden mükellef bir şahıs hakkında tatbik edilecek ceza demektir." Yukarıda da temas edildiği gibi bu ceza hürler hakkında seksen değnek, köleler hakkında da bunun yarısı olan kırk değnektir.
Zina isnad eden kişiye "kaazif" zina isnad edilen şahsa "nıakzûf" zina isnadında kullanılan söze "makzûfun bih", zina isnadının vuku bulduğu yere de "makzûfun fih" denilir.

Kazf haddinin uygulanması için kâzife, makzufa, makzûfun bihe ve makzûfun fihe ait birtakım şartlar vardır. Bu şartlar, özet olarak şöyledir.[310][310]

Kâzife Ait Şartlar:

Birisine zina isnadında bulunan şahsa had uygulanabilmesi için, Kâzifte şu şartların bulunması gerekir:
1- Kâzif akıl ve baliğ olmalıdır.
2- Kâzif muhtar olmalı yani mükreh olmamalıdır.
3- Kaazif, isnad ettiği suçu dava vukuunda dört şahit ile isbat edememiş olmalıdır.
Şafiiler, henüz baliğ olmayıp mümeyyiz bulunan bir kâzife ta'zir cezası uygulanacağını söylerler.
Kazif'in; hür, müslüman, zinadan afif, kazf halinde ayık (sarhoş olmamak) olması şart değildir.[311][311]

Makzûfa Ait Şartlar

1- Makzuf (kendisine zina isnad edilen şahıs) muhsan olmalıdır.
Muhsan: Âkil bâlig, hür, müslüman ve afif (zina fiilinden iffetli) olan kişidir. Buna göre; muhsan olmayan birisine zina isnadında bulunan kişiye had uygulanmaz.
2- Makzûf belli (malum) olmalıdır. Dolayısıyla meçhul bir şahıs hakkında zina isnadında bulunana had vurulmaz. Mesela bir gruba, "İçinizden birisi zinakârdır" dese kendisine had uygulanmaz.
3- Makzûf kâzifin füruundan olmamalıdır. Dolayısıyla bir kimse çocuğu veya torunu hakkında kazifte bulunursa kendisine had uygulanmaz.
4- Makzûf konuşabilir olmalıdır. Dolaysıyla dilsiz hakkında isnad edilen zina suçundan dolayı had cezası uygulanmaz.
5- Makzûf mecbub (tenasül uzvu kesik) ve hünsai müşkii (kendisinde hem erkeklik hem de kadınlık organı bulunup erkek mi kadın mı olduğu ayndedilemiyen) olmamalıdır. Zina isnad edilen kadınsa, tenasül organında temasa engel bir kusur olmamalıdır.
6- Makzuf, kazif esnasında sağ olmalıdır.

Hanbelilere göre, makzûfun baliğ olması şart değildir. Cinsi ilişkiye muktedir olması yeterlidir. Bu da erkeklerde on bir, kızlarda dokuz yaştır. Ancak baliğ olmayanlara kazfte bulunulduğunda kâzife had, makzûf baliğ oluncaya kadar uygulanmaz.[312][312]

Makzûfun Bihe Ait Şartlar

Birisine zina isnadında kullanılan söz;
a) Sarih olabilir; "Sen zinâkarsın" demek gibi,
b) Kinaî bir lafız olabilir; mesela bir kadına "kahpe" demek gibi,
c) Ta'riz kabilinden olabilir; birisine zina isnad eden şahsa "sen haklısın" demek gibi
Kâzife had uygulanması için, kâzifin sarih lafızlarından birisi ile olmalıdır. Ancak bazı sözler de sarih yerine geçer. Mesela birisinin nesebini inkar böyledir. Birisine: "Ey zinakarın oğlu, veled-i zina, piç, sen babanın oğlu değilsin..." gibi sözler sarih lafızlardır.
Ayrıca zina isnadında kullanılan sözün dille söylenmesi ve mak-zûf'dan olması imkan dahilinde olmalıdır. Buna göre, zina isnadında kullanılan söz yazı ile olursa veya makzûfdan sıdûru imkansız olursa, kâzife had uygulanmaz.
Bir kimseyi, mensub olduğu ırktan başka bir ırka nisbet etmenin kazf sayılıp sayılmadığında ihtilaf vardır. Mesela bir Türke; "Sen Almansın" demenin kazif olup olmadığı ihtilaflıdır, Hanefilere göre kazif değildir.
Malikilere göre birisine: "Ey Lutî! (İbne!)" demek veya bir kadına "kahpe" demek kazf sayılır.
Şafiilere göre de kazfdeki tabirler sarih ve ta'riz kısımlarına ayrılır, imam Şafii'ye göre ta'riz ile kazfe niyyet edildiği ve bu tariz kazf ile tefsir edildiği takdirde haddi gerektirir. Aksi halde gerektirmez. [313][313]

Makzûfun Fihe Ait Şartlar

1- Kazif dar-i adl'de (mü slü m ani arın meşru idareci derince idare edilen dar-ı İslam'da) olmalıdır. Dar-ı harbte veya eşkıyanın hükümranlığr altındaki dar-ı bağy'de vuku bulan kazften dolayı had uygulanmaz.
2- Kazf mutlak olmalı, yani bir şarta bağlı olmamalıdır.

Kazf haddinin uygulanabilmesi için yukarıdaki şartlara ilaveten, mak-zûfun davası da şarttır. Makzûf dava edip şikayetçi olmazsa had uygulanmaz.
Kazf haddi uygulanırken, kâzifin üzerinden ceket, palto kürk gibi giyecekler çıkartılır. Seksen değnek vurulur. Değnek vücudunun aynı yerine vurulmaz. Baş, yüz ve tenasül uzuvlarına^ vurulmamak şartıyla vücudun değişik yerlerine taksim edilir.
Eğer bir kimse kendi karısına zina isnad eder ve zinayı dört şahitle is-bat edemezse "liân" denilen özel bir yeminle yeminleşirler. Bu yemin erkeği kazf haddinden, kadını da zina haddinden kurtarır.
Liânlaşmadan önce koca: "Dört kez Allah'a şehadet ederim ki ben ona isnad ettiğim zina davasında doğruyum, der". Beşinci olarak da: "Eğer ona isnad ettiğim zinada yalancılardansam, Allah'ın laneti üzerime olsun" der. Sonra da kadın: Dört defa: "Allah'a şehadet ederim ki o bana zina isnadında yalancılardandır" dedikten sonra beşinci olarak! "Eğer o doğru-lardansa Allah'ın gazabı üzerime olsun" der. Böylece Liânlaşma tamamlanmış olur.
Gerek kazf haddi, gerekse liân konusu fıkıh kitaplarında hayli geniştir. Arzu edenler ilgili bölümlere bakabilirler.[314][314]

35. Şarap İçenlere Uygulanan Had

4476... İbn Abbas (radıyallahü anhüma) dan rivayet edildiğine göre;
Rasûlullah (s.a) şarap içen için (belirli sayıda) bir had tayin etmedi. (İçki içene uygulanacak haddin mikdarını tayin etmedi). İbn Abbas şöyle dedi:
"Bir adam içki içip sarhoş oldu. Yolda yalpa yaparken görüldü. Rasûlullah (s.a)'a götürülmek üzere yakalandı. Abbas'ın evinin hizasına gelince ellerinden kurtuldu. Abbas'ın yanma girip, ona sığındı. Bu, Rasûlullah'a anlatıldı. Rasûlullah (s.a) güldü ve "Demek öyle yaptı?" buyurdu. Onun hakkında bir şey (ceza) emretmedi.[315][315]
Ebu Davud şöyle der:
"Hasen b. Ali'nin bu hadisi, sadece Medine' illerin rivayet ettikleri hadislerdendir"[316][316]

4477... Ebu Hureyre (r.a) şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a)'a içki içmiş olan bir adam getirildi. Rasûlullah (s.a) :
"Ona vurunuz" buyurdu.

Ebu Hureyre (r.a) der ki:
“Bizden kimi eli, kimi ayakkabısı, kimi de elbisesi ile vurdu. Ayrılınca (dövme işi bitince) topluluktan birisi: "Allah seni rezil rüsvay etsin" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) :
"Öyle demeyiniz, ona karşı şeytana yardım etmeyiniz" buyurdu.[317][317]

4478... Bize Muhammed b. Davud b. Ebi Naciye el- İskenderanî haber verdi, bize İbn Vehb haber verdi. Ona Yahya b. Eyyub, Hayve b. Şüreyh ve İbn Lehîa, İbnü'l- Hadi'den önceki hadisi aynı isnad ve mana ile rivayet edip, dövme olayını anlattıktan sonra şöyle dedi:
Sonra Rasûlullah (s.a) ashabına:
"Onu kınayınız" buyurdu. Sahabelerde : "Allah'tan çekinmedin mi?, Allah'tan korkmadm mı? Rasûlullah'tan utanmadın mı?" diyerek ona yöneldiler, sonra salıverdiler.
Ravi rivayetin sonunda (Rasûlullah'in şöyle dediğini) söyledi:
"Allah'ım onu bağışla! Allah'ım ona merhamet et" deyiniz." Bazı raviler bu (Allah'ın onu bağışla) sözü ve benzerini ilave ettiler.[318][318]

4479... Enes b. Malik (r.a) den şöyle rivayet edilmiştir:
Rasûlulîah (s.a) içki içmekten dolayı hurma dalı ve ayakkabılarla dövdü. Ebu Bekir (r.a) kırk değnek vurdu. Ömer (r.a) idareye gelince halkı davet etti ve onlara:
"Şüphesiz insanlar bitek arazilere yaklaştılar; - Müsedded; köylere ve bitek arazilere, der- içki haddi konusunda ne düşünürsünüz?" diye sordu.
Abdurrahman b. Avf:
"Onu, hadlerin en hafifi gibi yapmam uygun buluruz" dedi. Hz. Ömer de içki haddi olarak seksen değnek vurdu.[319][319]
Ebu Davud der ki:
Bu hadisi İbn Ebi Arûbe Katade'den, o da Rasûlullah (s.a)'den rivayet etti. Bu rivayete göre; Rasûlullah ("s,a) yaprağı soyulmuş hurma dalı ve (ayakkabılarla) kırk (kez) vurmuştur.
Şu be ise bunu Katade'den o da Enes (r.a) vasıtasıyla Rasûlullah'tan rivayet etti. Enes şöyle dedi:
"Rasûlullah iki hurma dalı ile kırk tane kadar vurdu."[320][320]

4480... Hudayn b. el-Münzir er - Rakâşî, - S asan'in babasıdır - şöyle demiştir:
Osman b. Affan (r.a)'m yanında idim. Velid b. Ukba getirildi. Humran[321][321] ve başka bir adam onun aleyhinde şahidîik ettiler. Birisi onu şarap içerken, Öteki de onu (şarabı) kusarken gördüğünü söyledi.
Osman (r.a);
Eğer o şarabı içmeseydi kusmazdı, dedi. Hz. Ali (r.a)'ye:
Ona haddi uygula, dedi. Ali de (oğlu) Hasen'e:
Ona haddi uygula, dedi. Hasen (r.a):
Onun (hilafetin) cefasını, sefasını sürene yükle, dedi. Bunun üzerine Hz. Ali (r.a) Abdullah b. Cafer'e:
Ona haddi uygula, dedi.
Abdullah kamçıyı alıp vurdu. Ali sayıyordu. Kamçı sayısı kırka varınca Ali: "Yeter, Rasûlullah (s.a) kırk sopa vurdu" dedi. Ravi diyor ki:
"Zannediyorum Ali şöyle dedi:
"Ebu Bekir de kırk değnek vurdu, Ömer ise seksen değnek vurdu. Bunların hepsi sünnettir. Ama bence bu (kırk) daha iyidir."[322][322]

4481... Ali (r.a) şöyle demiştir:
İçki (haddin)'de Rasûlullah (s.a) ve Ebu Bekir (r.a) kırk değnek vurdular. Ömer ise bunu seksene çıkardı. Bunların hepsi sünnettir.
Ebu Davud der ki:
Esmaî:
"Velli hârrahâ men tevellâ kaarrahâ"[323][323] Cümlesinin manası, onun (halifeliğin) sıkıntısını, nimetlerine nail olana yükle, demektir." der.
Ebu Davûd şöyle demiştir:
"Hudayn h. Münıir Ebu Sasan[324][324] kavminin seyyididîr.[325][325]

Açıklama

Bu bab, içki içene uygulanan had konusunda çeşit hadisleri ihtiva etmektedir. Bu hadislerdeki hükümler konusuna girmeden önce, hadislerin daha iyi anlaşılması için ihtiyaç duyulan bazı açıklamalarda bulunmak ve bazı hadislerin diğer hadis kitaplarındaki rivayetlerine göz atmak istiyoruz:

Babın ilk hadisinde (4476) İbn Abbas (r.a) yolda sallanarak yürüyen birisinin, Rasûlullah'a getirilirken, ellerinden kurtulup Hz. Abbas'a sığındığını ve Hz. Peygamberin adamın yaptığına gülüp hiç bir ceza vermediğini söylemiştir. Adamın Abbas'a sığınmasından maksat, onun evine girmesi, ellerine sarılması yada onu kucaklayarak kendisine şefaatta bulunmasını istemesidir. Rasûlullah'm adam için bir ceza emretmeyişi de dipnotta Hattabi'den de naklettiğimiz gibi adamın suçunun ikrar veya şahitlerle sabit olmayışıdır.
Babın ikinci hadisinde (4453) Ebû Hureyre, içki içen birisini Rasûlullah'm emri ile dövdüklerini, kimisinin eli ile kimisinin ayakkabısı ile kimisinin de elbisesi ile vurduğunu söylemiştir. Elbise ile vurmaktan maksat, elbisenin bir parçasını büküp kırbaç haline getirerek vurmaktır. Yine bu hadiste bazı mü s Ki mani arın içki içen şahsa, "Allah seni rezil etsin, al-çaltsm" diye beddua etmeleri üzerine, Rasûlullah bunu men etmiş ve bu hareketin şeytana yardım olduğunu söylemiştir. Çünkü şeytan, adamın alçalarak günahları iyi görmesini ister. Dolayısıyla insanlar onun alçalması için dua edince şeytanın isteğine yardımcı olmuş olurlar. Ya da adam, müslümanların kendisi hakkındaki beddualarını işitince buna öfkelenir. Cemaattan uzaklaşır, yalnızlığa itilir ve iyice günaha dalar.
4478 numaralı hadiste belirtildiğine göre ise, Hz. Peygamber (s.a) içki içen kişi için dayaktan sonra bir de kınama cezası öngörmüş, sahabeleri içki içeni ayıplar mahiyette sözler söylemeye sevketmiştir. Sonunda da o zat için dua etmelerini emretmiştir.
4479 nolu hadiste görülüyor ki, Hz. Peygamber (s.a) ve Hz. Ebu Bekir dönemlerinde içki içenlere verilen ceza kırk değnekti. Fakat Hz. Ömer devrinde müslümanlar birtakım yeni yerler fethedip verimli topraklara, üzüm bağlarına sahip olunca içki içenler çoğaldı. Onun için Hz. Ömer (r.a) daha zecri tedbirlere başvurmayı düşündü. Bunun için sahabelerle istişare etti. Abdurrahman b. Avf içki içene Kur'an'daki en hafif haddi uygulamasını tavsiye etti. Hz. Ömer de bunu uygun buldu ve Kur'an-ı Kerim'de belirtilen en hafif had olan seksen değnek vurulmasını emretti. Ancak gerek bu rivayetin sonundaki ta'liktan gerekse 4477 nolu hadisten anladığımıza göre o zaman içki içene had uygulanırken belirli bir disipline uyulmamış, herkes ayakkabı, kamçı (vs.) gibi eline geçirdiği şeyle vurmuştur. Şu'be, Katade, vasıtasıyla Enes'ten iki tane değneği alıp kırk kadar vurduğunu rivayet etmiştir. Nevevi; Şafii ulemasına göre bundan maksadın ayrı ayrı iki değnek

olduğunu, her birisi ile birer mikdar vurduğunu ve bunların toplamının kırka vardığını söyler. Diğer bazı alimlere göre iki değnek birlikte kırk kez vurulmuş ve bunun toplamı seksen etmiştir.
4480 nolu hadiste, Velid b. Ukbe'nin içki içtiği ve bu yüzden kendisine had uygulandığı ifade edilmektedir. Sahih-i Müslim'in rivayetinde, Velid'in sabah namazını iki rek'at kıldıktan sonra cemaata: "Size bunu ar-tırayım mı?" dediği ve iki kişinin onun hakkında içki içtiğine (birisi içki içtiği öbürü içki kustuğuna) dair şahitlik ettikleri beyan edilmektedir.
Hadiste adı geçen Velid b. Ukbe, Kufe'de vali idi. İçki içerdi, kötü huylu idi. Kufe'de sabah namazını dört rek'at kıldırmış sonra da cemaata "size ziyade edeyim mi?" demiş, cemaat de: "Zaten sen bize vali olalı beri ziyade ediyoruz. Daha neyi ziyade edeceksin, Allah hayrını vermesin" demişler ve kendisini mescid'in çakılları ile taşlamışlar. Bu mes'ele Küfe'de yayılınca, Hz. Osman Velid'i yanına geri çağırmıştır. "Ey mü'nıinler, size bir fasik haber getirirse (gerçeği) araştırın..."[326][326] mealindeki ayet bu şahıs hakkında nazil olmuştur.[327][327]
Hz. Osman, Hz. Ali'ye Velide had vurmasını söylemiş, o da oğlu Ha-san'a emretmiş, onun vurmak istemeyişi üzerine Abdullah b. Ca'fer'e vurdurmuştur. İbn Mace'deki bir rivayete göre ise Hz. Osman, Hz. Ali'ye: "İşte amcanın oğlu önünde, ona haddi vur." demiş,
Hz. Ali'de haddi vurmuştur. Bundan maksadın, Hz. Ali'nin haddi uygulattığı olsa gerektir. Çünkü Ebu Davud'daki rivayete göre Hz. Ali haddi Abdullah b. Cafer'e vurdurmuştur. Zaten Arapçada bu tür tabirler çok görülür. Mesela bir padişah bir büyük eser yaptırdığında "Padişah şu eseri yaptırdı" denmez, "Padişah şu eseri yaptı" denilir.
Hz. Hasan, babasının Velid'e haddi uygulamasına dair emrine "halifeliğin sefasını kim sürerse cefasını da çeksin." cevabını vermiştir. Bundan maksadı, emre karşı durmak değil, Hz. Osman'ın uygulamalarına bir tarizdir.
Bu hadiste, Hz. Ali "Rasûlullah (s.a) ve Hz. Ebubekir kırk değnek Hz. Ömer ise seksen değnek vurdu. Bunların hepsi sünnettir..." demiştir.
Hattabi, bundan maksadın "Hz. Peygamber (s.a) kırk değnek vururdu, bu sünnettir. Hz. Ömer'de seksen değnek vurmuş ve bazı sahabeler - ki Hz. Ali'de onlardandır - buna muvafakat etmişlerdir. O da sünnet olmuştur" der

ve "Benden sonra iki kişiye Ebu Bekir ve Ömer'e uyunuz" mealindeki bir hadise işaret eder.
Hz. Ali (r.a)'nın: ".....bunların hepsi sünnettir, bence makbul olan budur" sözünün neye işaret olduğunda ihtilaf edilmiştir. Kimi alimler Hz. Ali'nin "bu" sözü ile kırk değneğe, kimi alimler de seksen değneğe işaret etmek istediğini söylerler. Kadı Iyaz, Hz. Ali'nin şarap haddi hakkındaki görüşünün seksen değnek olduğunu, binaenaleyh buradaki işaretten maksadının da seksen değnek olması gerektiğini ifade eder. Hz. Ali'nin Velid'e had vurdururken kırka kadar sayıp durdurmasını da vurulan kamçının iki başlı olup kırk defa vurulmuş da olsa bunun tamamının seksene
ulaştığı şeklinde değerlendirilir.
Bu babdaki hadisleri hüküm bakımından değerlendirirsek şu üç sonuca varırız:
1- İlk iki hadiste görüldüğü üzere Hz. Peygamber (s.a) içki haddi olarak herhangi bir ceza takdir etmemiştir. Bu, içki haddinin vacib olmadığının bu cezanın bir ta'zirden ibaret olduğunu söyleyenler için delildir.
Şevkânî bu görüşe şöyle cevap vermiştir: Haddin vücubu konusunda sahabenin icmaı vardır. İbn Abbas'tan rivayet edilen hadis celd meşru kılınmadan Önceye aittir. Sonra celd meşru kılmmıştır.
Rasûlullah'in bu adama, suçu ikrar etmediği ve şahitler de bulunmadığı için had vurmadığını söylemek de mümkündür.
2- İçki haddi, kırk kamçıdır. İmam Şafii, Ahmed, İshak ve Zahiriler bu görüştedirler. İbn Hazm: Ebubekir, Ömer, Osman, Ali ve Hasen b. Ali'nin de bu görüşte olduklarını söyler. Ancak Hz. Ömer ve Hz. Ali'nin seksen değnek vurulması görüşünde olduklarını daha önce söylemiştik.
3- İçki haddi seksen değnektir. İmam Azam Ebu Hanife, İmam Malik, Hasenü'I- Basri, Ebu Yusuf ve Muhammed de bu görüştedirler.
Feth de, içki içmenin sübutu halinde had gerektiğinde icma olduğu, ihtilafın kırk sopa mı yoksa seksen sopa mı olduğu konusuna inhisar ettiği söylenmektedir.
Yukarıda belirttiğimiz gibi içki haddi Şafii ve Hanbelilere göre kırk değnek, Hanefi ve Malikilere göre ise seksen değnektir. Her iki görüşü takviye eden hadisler yukarıda geçmiştir.
Şimdi de, içki haddi ile ilgili olarak Hanefi mezhebine ait bazı teknik bilgileri özetleyelim:

İçki suçu ya iki şahidin şehadeti ya da içki içen kişinin bir defa ikrarı ile sabit olur.
İçki cezasının uygulanabilmesi için, içki içen yakalandığı ve şahitler şahitlik ettiği zaman ya kokusu ağzında mevcut olmalı ya da sarhoşluğu devam etmelidir.
Sarhoşluğun ölçüsü İmam Ebu Hanife'ye göre az çok konuşmaya gücünün yetmemesi veya erkekle kadını biribirinden ayırdedememesidir. Ebu yusuf ve Muhammed'e göre abuk-sabuk konuşması ve sözünün karışık olmasıdır.
Hanefilere göre; şarap içen kişiye diğer şartlar mevcutsa ister sarhoş olsun ister olmasın had uygulanır. Şarabın dışındaki içkiler ise sarhoş edecek kadar içilmişse had uygulanır. Daha az içilmişse uygulanmaz. Diğer mezheplere göre ise adı ne olursa olsun sarhoşluk veren tüm içkilerin azından da çoğundan da had gerekir. "Her sorhuşluk verici şey hamr-dır, her hamr haramdır" hadisi ile "Çoğu sarhoşluk verenin azı da haramdır" hadisi diğer üç imamın görüşüne delildir.
Bunların dışında içki haddinin uygulanması için, içenin âkil ve baliğ, konuşabilen birisi olması, içkinin dar-ı İslam'da içilmesi, kişinin içtiğinin haram oluşunu hakikaten ve hükmen bilmesi, kendi isteği ile içmesi gibi şartlar vardır.
İçki haddinin uygulanması için iki erkek şahidin kişiyi içki içerken görmüş olmaları ve yakalandığında ağzındaki kokunun veya sarhoşluğun devam etmesi şarttır. İçki içerken görülmediği halde ağzında koku bulunduğu için veya içki kustuğu için had uygulanamaz. Ancak İmam Malik'e
göre içki kusan kişiye had uygulanır.
Afyon, esrar (vs) gibi katı uyuşturucuları kullanmak da haramdır. Ancak bunları kullananlara had uygulanmaz, tazir cezası verilir.
İçki haddi zina haddinden daha hafif, kazif haddinden daha şiddetlice uygulanır ve değnekle vurulur. Şafiilere göre değnek ve kırbaçla uygulanabileceği gibi ayakkabı ile el ile ve elbise ile de olabilir.[328][328]

36. (Had Vurulduktan Sonra) İçki İçmeye Devam Edene Ait Hükümler

4482... Muaviye b. Ebi Stifyan (r.a) demiştir ki:
Rasûluîlah (s.a): "İçki içtikleri zaman onlara dayak atınız. Sonra yine içerlerse dövünüz, sonra tekrar içerlerse, yine dövünüz, sonra yine içerlerse

öldürünüz."[329][329] buyurdu.[330][330]

4483... Nafi, İbn Ömer radıyallahümâ vasıtasıyla Rasûluîlah (s.a) 'dan bu (önceki) hadisi manası ile rivayet etmiştir. Ravi (bu rivayette) şöyle demiştir:
Zannediyorum, (şeyhim) beşincisinde: "Eğer (yine) içerse onu öldürünüz" buyurdu.
Ebu Dayud der ki:
"Ebu Gutayfın hadisinde de; "beşincisinde" şeklindedir."[331][331]

4484... Ebu Hureyre (r.a)'den, Rasûlullah (s.a) 'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"(Bir kimse) sarhoş olduğu zaman ona dayak atınız, sonra (yine) sarhoş olursa (yine) dayak atınız, sonra sarhoş olursa yine dövünüz, dördüncü defa tekrarlarsa onu öldürünüz."[332][332]
Ebu Davud şöyle demiştir:
"Ömer b. Ehi Seleme nin babasından, onun da Ebu hureyre (r.a) vasıtasıyla Rasûlullah (s.a) 'den rivayet ettiği hadis te aynıdır. (Bu rivayette) Rasûlullah söyle buyurmuştur: "Şarap içtiği zaman ona dayak atınız.
Dördüncü kez tekrarlarsa öldürünüz"
Yine Ebu Davud şöyle der:
Süheyl'in Ebu Salih'ten onun da Ebu Hureyre vasıtasıyla Rasûlullah i s.a)'den rivayeti aynı şekilde şöyledir:
"Dördüncü defa içerlerse onları öldürünüz-" ibn Ebi Num'un ibn Ömer vasıtasıyla Rasûlullah'tan, Abdullah b, Amr'ın Rasûlullah (s.a) den ve Şeıid'in Rasûlullah'tan rivayet ettikleri hadisler de aynıdır.
el-Cedelî (Abd b. Abdi'nin Muaviye vasıtasıyla Rasûlullah (s.a) 'den rivayet ettiği hadiste ise Efendimiz:
"Üçüncü veya dördüncüde tekrarlarsa onu öldürünüz" buyurdu.[333][333]

4485... Kabîsa b. Ziieyb (r.a)Mcn rivayet edildi ki: Rasûlullah (s.a):
"Bir kimse şarap İçerse ona dayak atınız, tekrarlarsa yine dayak atınız. Yine tekrarlarsa üçüncüsünde veya dördüncüsünde onu öldürünüz" buyurdu.
Rasûlullah'a içki içmiş olan bir adam getirildi, ona dayak attı, sonra (yine) getirildi, yine dayak attı. Sonra (tekrar) getirildi, (tekrar) dayak attı. Sonra

(tekrar) getirildi, yine dayak attı öldürmedi, (bu) bir ruhsattı.
Süfyan şöyle dedi:
"Zühri bu hadisi, yanında Mahsur b. el-Mu'temir ve Muhavvel b. Raşid varken rivayet etti ve onlara: "Bu hadis ile Iraklıların elçileri olunuz'1 dedi.
Ehu Dantel şöyle demiştir: Bu hadisi Şenel b. Süveyd, Şiirahbil b. Evs, Abdullah b. Amr, Abdullah b. Ömer, Ebu Gutayf el Kindi ve Ebıt Seleme b. Ahdurrahman, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet etmişlerdir.[334][334]

Açıklama

Bu hadislerin isnadlan tenkide tabi tutulmamıştır. Yani isnadlan sağlamdır. Ancak son hadisin sahabe ravisi Kabîsa b.Züeyb'in Mekke fethi yılında dünyaya geldiği, dolayısıyla Raşûlullah'dan hadis rivayet edecek bir yaşta olmadığını söyleyenler olmuştur. Öbür taraftan bu zatın hicret yılında dünyaya geldiği, binaenaleyh Rasûlullah vefat ettiği zaman on yaşında olduğu için. ondan hadis rivayet etmesinin tabii olduğunu söyleyenler de vardır.
Yukarıda geçen hadislerden ilk üçü bir kimsenin içki içmeyi tekrarlaması halinde ilk üç seferde dayak atılacağını, dördüncü veya beşinci kez içmesi halinde öldürüleceğini ifade etmektedirler. Dördüncü hadiste ise (4485) Hz. Peygamber (s.a)'in öldürmeyi kaldırdığı yani kendisine içki içtiği için dördüncü kez getirilen şahsı öldürmediği bildirilmektedir.
Zahirilere göre İçki içmeye devam eden kişi dördüncü kerresinden sonra öldürülür. Bunlar yukarıda geçen hadislere istinad etmektedirler. Şafii alimlerinden Celaleddin es-Suyutî de bu görüşü benimsemiş ve bu hükmün mensuh olduğunu söyleyenlere itiraz etmiştir.
Cumhuru ulemâya göre ise içki içmekte ısrar eden kişinin dördüncü kerreden sonra öldürüleceğini bildiren hadisler mensuhtur. Hz. Peygamber (s.a)in kendisine dördüncü kez içki içtiği için getirilen şahsı öldürmediğini bildiren hadis öbürlerini neshetmişiir. Bazı alimlere göre ise bu, içkiyi helal görenler için veya Rasûkıilah'ın maksadı tehdiddir, ya da öldürülme siyaseten tazir cezasıdır. Şimdi bu görüşleri serdeden bazı alimlerin dediklerini nakledelim:
Tirmizi, Kitabu'l-Ilcl'inde şöyle diyor:
"insanlar onun (öldürmenin) terkedildiğinde, yani, mensuh olduğu üzerinde icma etmişlerdir. Yahut da bu öldürme şiddetli dövme ile tevil edilir."

Münziri'nin nakline göre Tirmizi, Buhari'nin bu hükmün ilk dönemlere ait olup bilahare neshedildiğini söylediğini ifade etmiştir.
Yine Münziri. İmam Şafii'den şu sözleri nakletmektedir:
"Kati (öldürme) bu ve başka hadislerle neshedilmiştir."
Tıybî: "Ravinin (Kabisa b. Züeyb'in): "onu öldürmedi" sözü, RasûlulIah'ın; "onu öldürünüz" sözünün şiddetli dayaktan mecaz olduğuna delildir" der.
Hattabi de şöyle der:
"Bazan emir. cezayı vaad (ceza ile tehdit) şeklinde olur. Onunla bir fiilin vukuu kastedilmez. Onunla ancak bir işten sakındırmak kastedilir. Rasûlullah (ş.a)'in şu sözleri buna örnektir: "Bir kimse kölesini öldürürse biz de onu öldürürüz. Kölesinin bir organım kesenin biz de organını keseriz." Halbuki tüm alimlerin görüşüne göre, kölesini öldüren kişi öldürülmez.
Beşinci kez içmesi halinde öldürmenin vacip olup, sonradan neshedil-miş olması da muhtemeldir. Çünkü içki içen kişinin öldürülmeyeceği konusunda ümmet icma etmiştir. Kabîsa b. Züeyb'ten, buna delâlet eden sözler zikredilmiştir."
Bu istikametteki sözlere İbn Kayyım'ın Zadü'l-Meâd'deki şu sözleri ile son verelim:
"Alimlerden bir grup dördüncü defa içmesi halinde öldürülmesi emrinin icma ile terkedildiğini söylemişlerdir. Bu, Tirmizi ve başka alimlerin sözüdür. O hükmün Abdullah Hammar'ın hadisi ile neshedilmiş olduğunu söyleyenler de vardır. Rasûîullah (s.a); "dördüncüsünde öldürülür" dememiştir. Onu (öldürmeyi) niçin terkettin? diyenlere Ahmed b. Hanbel Osman'ın, "bir müslümanın kanı ancak üç şeyden birisi için helal olur" hadisinden dolayı cevabını vermiştir.
Bunların hepsi tenkide açıktır. Öldürmenin hilafında icma olduğu iddiası geçersizdir. Çünkü icma yoktur. Abdullah b. Ömer onu (içki içeni) dördüncüde bana getirin öldüreyim, demiştir. Bu bazı Selef ulemanın görüşüdür. Abdullah Hammar'ın hadisi ile neshedildiği iddiası da ancak onun sonradan varid olduğunun ve dördüncü kerreden sonra getirildiğinin sübutu ile sözkonusudur. (Bu da sabit değildir). "Bîr müslümanın kanı ancak üç şeyden biri ile helal olur," hadisi ile neshedildiği görüşü de yerinde değildir. Çünkü o hadis âmdır, beşinci kez içki içeni öldürmeyi ifade eden hadis ise hastır.

Delilin gereği olarak söylenecek söz şudur: İçki içeni dördüncüden sonra öldürmeyi ifade eden emir, vücub için değildir. Aksine bu, maslahat gereği ta'zirdir. İnsanlar içki içmekte aşın giderler, cezalar da onları
engellemeye kafi gelmezse ve İmam öldürmeyi yararlı görürse öldürebilir. Bundan dolayı Hz. Ömer (r.a) bir seferinde onu hapseder. Bir seferinde başım tıraş eder ve seksen değnek vurulurdu. Halbuki Rasülullah (s.a) ve Hz. Ebu Bekir (r.a) kırkar değnek vurmuşlardı. Öyleyse onu dördüncüsünde öldürmek had değil, maslahat gereği tazirdir."
Muhtelif alimlerden yukarıya naklettiğimiz sözlerden elde ettiğimiz sonuç şudur:
Bir kimse içki içtiği zaman kaç kere içerse içsin öldürülmez. Cezası dayaktır. Dördüncü veya beşinci seferinde öldürüldüğünü bildiren hadislerden maksat şunlardan birisi olabilir:
1- Önceleri öldürme vardı, bu, ümmetin icmacı ile terkedildi.
2- Önceleri öldürme hükmü vardı, bilahare bu hüküm neshedildi.
3- Rasûîullah'in maksadı, içki içmekten sakındırmak için tehdid idi. Öldürülmesi emri değildi.
4- Rasûlullah'ın "Onu öldürünüz" emri şiddetli dayaktan kinayedir.
5- Öldürme emri had değil, siyasettir. Devlet başkanı öldürmeyi maslahata uygun görürse öldürebilir.
Hanefi ulemasına göre, içki haddinde tedahül caridir. Yani bir kimse müteaddit defalar içki içmiş olsa ve bunlardan dolayı had vurulmamişsa hepsi için sadece bir defa had vurulur. Ama had vurulduktan sonra, tekrar içerse yine had vurulur, Bu hal her içki içişte tekrarlanır. Çünkü ceza fayda vermemiş dernektir. Onun için tekrar cezalandırılır.[335][335]

4486... Ali b. Ebi Talib (r.a) şöyle demiştir:
Ben, içki içenden başka kendisine had vurduğum (dan ötürü ölen) hiç kimse için fidye vermem. (Çünkü) Rasülullah (s.a) onun (içkinin) hakkında (belli) bir şey bırakmadı. O had (din miktarı) bizim koyduğumuz bir şeydir.[336][336]

Açıklama

Bu hadis mana yönünden hiçbir izaha gerek kalmalı yacak şekilde açıktır. Hüküm olarak ise iki yönden ele alınmalıdır.

a) Hadisin zahirinden, Rasülullah (s.a) 'in içki haddi konusunda hiçbir belli ceza bırakmadığı anlaşılmaktadır.
Hz. Ali (r.a) başka bir haberde Hz. Peygamberin ve Hz. Ebu Bekir'in içki içenlere kırk, Hz. Ömer'in ise seksen değnek vurduklarını, bunların hepsinin de sünnet olduğunu söylemiştir (bak: Hadis no: 4480). Bu hal iki hadis arasında bir çelişki görünümü vermektedir.
Hafız İbn Hacer iki haber arasında görünüşte olan bu ihtilafın aslında olmadığına işaret eder ve bu çelişkiyi şöyle giderir:
"Hz. Peygamber (s.a), içki içene kırk sopa had vurmuştur. Bu sabittir. Rasulullah'tan bir uygulamanın sabit olmadığı şey kırktan fazlasıdır. Efendimiz, seksen sopa konusunda bir şey söylememiş ve yapmamıştır. Onu biz kendi içti hadi arımızla ihdas ettik."[337][337]
Görüldüğü gibi, meseleye Askalani'nin bu izahı istikametinde bakılırsa bu hadisler arasında bir çelişki sözkonusu olmaz.
b) Kendisine had vurulan bir kişi, bu haddin etkisi ile ölürse kendisi için fidye verilmez. İmam Nevevi bu konuda ulemanın ittifak halinde olduklarını söyler. Ancak Şafiilere göre Ta'zir cezası uygulanırken suçlu ölürse, hakimin âkilesinin ölenin diyetini ödemesi gerekir. Cumhura göre kimse bir şey ödemez.
Had uygulaması esnasında ölene diyet verilmemesi içki, haddi de dahil, bütün suçlara şamildir. Hz. Ali (r.a)'nin içki haddini uygularken ölenin diyetini ödeyeceğine işaret eden sözleri kırk değnekten fazla vurulması haline hamledilmektedir. Yani Hz. Ali; "Rasülullah (s.a), içki içen kişiye kırktan fazla değnek-vurmamıştır. Dolayısıyla ben, birisine içki içtiği için kırk değnekten fazla vurduğum için adam ölürse Rasûlullah'ın vermediği bir cezayı verdiğim için diyetini öderim" demek istemiştir. Ama dediğimiz gibi cumhura göre hangisi olursa olsun had uygulanırken ölen için diyet ödenmez.[338][338]

4487... Abdurrahman b. Ezher (r.a) şöyle demiştir;
"Sanki ben şu anda Rasûlullah (s.a) 'a bakar gibiyim;[339][339] O, evler arasında Halid b. Velid'in evini aramaktaydı. Rasûlullah (s.a) a bu vaziyette iken şarap içmiş olan bir adam getirildi. Efendimiz insanlara:
"Ona dayak atınız" buyurdu, bunun üzerine onlardan kimi ayakkabılarla, kimi sopa ile kimi de mîteha (hurma dalı) ile vurdu -İbn Vehb: O şey hurma

dalıdır, dedi-. Sonra Rasûlullah (s.a) yerden toprak alıp adamın yüzüne attı.[340][340]

4488... Abdullah b. Abdurrahman b. el-Ezher babasının şöyle dediğini haber vermiştir:
Rasûlullah (s.a) Huneyn'de iken kendisine şarap içmiş olan birisi getirildi. Efendimiz adamın yüzüne toprak serpti. Sonra ashabına (ona vurmalarını) emretti. Sahabeler adama ayakkabıları ile ve ellerinde olan şeylerle vurdular. Nihayet Rasûlullah onlara "yeter" dedi, onlar da bıraktılar.
Rasûlullah (s.a) vefat etti, sonra Ebu Bekir (r.a) şaraptan dolayı kırk değnek vurdu. Hilafetinin ilk döneminde Hz. Ömer (r.a)'de kırk değnek vurdu. Hilafetinin sonunda ise seksen değnek vurdu. Osman (r.a) her iki haddi de; hem kırk hem de seksen değnek vurdu. Nihayet Muaviye içki K-.ıHHini Sftksftn nhınık temhir otıi haddini seksen olarak tesbit etli.[341][341]

4489... Abdurrahman b. Ezher (r.a) şöyle dedi:
Mekke fethinin ertesi günü Rasûlullah (s.a)'i insanlar arasında dolaşıp Halid b. Velid''in evini sorarken gördüm. O esnada ben bir delikanlı idim. Rasûlullah (s.a)'a içki içmiş olan birisi getirildi. Efendimiz sahabelere (ona dayak atmalarını) emretti. Onlar da ellerinde olan şeylerle vurdular; kimisi kamçı ile kimisi sopa ile kimisi de ayakkabısı ile vurdu. Rasûlullah (s.a) de adama toprak serpti.
Ebu Bekir halife olunca, kendisine içki içen birisi getirildi. Ebu Bekir (r.a) sahabelere, Rasûlullah'in içki içene vurduğu haddi sordu. Onu kırk değnek diye zabt (muhafaza) ettiler.
Ebu Bekir de kırk değnek vurdu. Ömer halife olunca Halid b. Velid kendisine, insanların içki içmeye düşkünlük gösterdiklerini, haddi ve cezayı küçümsediklerini yazıp; "(Sahabeler) Senin yanında - ilk muhacirler Hz. Ömer'in yanında idiler - onlara sor" dedi. Ömer de onlarla istişare etti. Seksen değnek vurması için icma eltiler. Ali (r.a) "İnsan içliği zaman iftira eder. Onu iftira (kazf) haddi gibi takdir etmeyi uygun görürüm." dedi.[342][342] Ebu Davıul şöyle der:
"Ukayl b. Halici bu hadiste Zührî ile Ibm'i 'l-Eiher arasına Abdullah b, Abdurrahman b. Ezhert sokmuştur."[343][343]

Açıklamalar

Bu son üç hadis içki haddinin Rasûlullah (s.a) oncjan sonraki raşit halifeler devrin-
de uygulanışını ve Önce kırk iken. Hz, Ömer zamanında nasıl seksen değnek olduğunu, konu edinmişlerdir. Aslında bu rivayetlerin yeri bu bab değil, bundan Önceki babdır. Nitekim önceki babıa aynen bu rivayetle rdeki manayı ihtiva eden haberler geçmiştir, (bk. Hadis no: 4479, 4480, 4481) Yalnız burada bir noktaya işaret etmemiz gerekir; 4479 no'lu hadiste Hz. Ömer ashab ile içki haddini istişare ederken, kendisine Abdurrahman b. Avfın seksen değneği tavsiye ettiği belirtilmişken, bu rivayete göre; Hz. Ali (r.a), görüşünün içki haddinin de kazf haddi gibi olması tarzında olduğunu ifade etmiştir. Her iki sahabenin de aynı kanaate sahip olmaları hiç de yadırganacak bir husus değildir. Dolayısıyla iki haber arasında bir çelişki sözkonusu değildir.
Bu haberde Hz. Ömer'i içki haddi konusunda ashabla istişare edip yeni bir ceza tesbitine sevkeden amilin Halid b. Velid'in bir mektubu olduğunu da görmekteyiz.
Hadislerin hüküm bakımından ihtiva ettiği noktalar yukarıda işaret ettiğimiz numaralardaki hadislerin izahı esnasında geçmiştir. Burada tekrara gerek yoktur.[344][344]

37. Camide Had Uygulamak

4490... Hakîm b. Hizam (r.a) şöyle demiştir:
"RasûiuUah (s.a). camide kısas istenmesinden, kayıp ilanından ve hadleri uygulamadan nehyetti."[345][345]

Açıklama

Hadîs, camilerde had ve kısas uygulamalarının kaymam yapılmasının caiz olmadığını ifade etmektedir. Bu yasağın hikmeti üç noktada toplanabilir.
1- Camiler bu tür işler için yapılmamışlar, namaz, dua zikir gibi ibadetler için yapılmışlardır. Camilerde bu tür faaliyetlerin yapılması o mahalleri gayesi dışında kullanmakur.

2- Camilerde kısas veya had uygulandığı takdirde kısas ve had uygulananların vücutlarından çıkan kanlar caminin kirlenmesine sebep olur.
3- Camilerde bu tür faaliyetler, oraların hürmet ve kudsiyetini ihlaldir.
Camilerde kayıp ilan etmenin caiz olmadığım bildiren başka bir hadis
473 numarada geçmişti. Orada konu ile ilgili tafsilat verilmiştir.
Hadisin ravilcri arasındaki Muhammcd b. Abdullah b. Muhacir eş-Şuaysi, ulemanın leh ve aleyhte tenkidine maruz kalmıştır. Münziri'nin belirttiğine göre Ebu hatim er-Razi: "Hadisi yazılır ama onunla ihticac edilmez" demiştir. Bir çok alim ise onun sika olduğunu söylemişlerdir.[346][346]

38. Tazir

4491... Ebu Bürde (r.a) şöyle demiştir: RasûiuUah (s.a): "Allah azze ve ccllcnin hadlerinden bir hsıddiıı dışında, on değnekten fazla vurulmaz" buyururdu.[347][347]

4492... Bize Ahmed b. Salih haber verdi, bize İbn Vehh haber verdi, bana \mr haber verdi, ona Bükeyr b. el-Eşec haber vermiş, o Süleyman b. Yrsar'dan şöyle haber verdi: Bana Abdurrahman b. Cabir, babasının şöyle haber verdiğini söyledi: "O Ebû Bürde el-Ensari'yi şöyle derken işitmiş:
"Rasûlüllah (s.a}'ı.....derken işittim."' Ravi o önceki hadisin manasını zikretti.[348][348]

Açıklama

Kitabü'Mıudud'un başında Tazir'in. Hakkında muayyen bir ceza ve had olmayan suçlardan dolayı tatbik edilecek olan ceza olduğunu söylemiştik. Yine orada Kizir cezasının sucu isleyene ve işlendiği yere ızöre değişebileceğini bu cezanın ta-yin ve takdirinin hakime ait olacağım belirtmiştik.
Tazir'in meşruiyeti Kitap, sünnet ve icma ile sabitir. Rasûlüllah (s.a) birisine "Ey Muhannes (kachnımsı)" diyen bir kişiyi cezalandırmışın'. Bu bir tazirdir.
Büyüyen toplumların varlığı ve gittikçe çoğalan ve çeşitlenen suçların mevcudiyeti de tazir cezasının geçerli olmasını gerektirir. Çünkü namütenahi denilebilecek suçların herbirisi için muayyen bir haddin

olmayışı o suçun cezasız kalmasına sebep olabilir. İşte böyle bir durumla karşı karşıya kalmamak için tazir cezası gereklidir ve dinimiz bunu meşru kılmıştır.
Alimlerimiz, ta'zirin meşru oluşunda hemfikir olmakla birlikte şekil ve miktarında farklı görüşlere sahip olmuşlardır. Üzerinde durduğumuz hadis, ta'zirin dayak atılması şeklinde olması halindeki üst sınırını beyan etmekledir. Biz bu hadisin ifade ettiği hüküm ve bu konudaki görüşlere geçmeden önce tazir çeşitlen, tazirlerin suçlulara göre mertebeleri ve kiziri gerektiren bazı suçlan Hanefi mezhebini esas alarak kısaca gözden geçirelim.[349][349]

A- Tazir Cezalarının Çeşitleri

1- Sadece i'Iam (bildirmek): Hakimin suçluya: "Sen şöyle yapmışsın, sen bu suçu işliyor muşsun" demesi gibi.
2- Suçluyu mahkemeye çağırarak, işlediği suçu kendisine söylemek ve uyanda bulunmak.
3- Öğüt ve nasihat; hakimin suçluyu, işlediği bir suçu bir daha tekrarlamaması için nasihatta bulunmasıdır.
4- Sert bir şekilde bakmak, bulunduğu yerden çıkıp gitmek, hakimin suçluya öfkeli bir şekilde bakması, meclisi terkedip gitmesi.
5- Azarlamak ve tekdir; hakimin suçluyu azarlaması
6- Süreli hapis: Suçluyu bir müddet hapsetmek
7- Süresiz (müebbet) hapis: Suçlunun kötülüğünden korunmak için onu ölünceye kadar hapsetmek.
8- Muayyen olmayan hapis: Suçluyu ıslah oluncaya kadar hapsetmek,
9- Sürgün; suçluyu bir müddet bulunduğu yerden başka bir yere çıkarmaktır. Sürgün müddetinin tayini hakime aittir. İmam Şafii'ye göre, sürgün müddeti hürler için bir yıldan fazla olamaz.
10- Teşhir: Suçlunun yüzüne siyah boya sürerek veya bir merkebe ters bindirerek şehir içinde dolaştırılması ile olur.
11- Çeşitli cezalarla tehdid; suçluyu durumunu düzeltmemesi halinde bazı cezalar verileceği tarzında tehdid etmek.
12- Memuriyetten azl; vazifesini ihmal eden bir memuru memuriyetten çıkarmak.
13- Kulak bükmek.

14- Dayak atmak; dayağın şekil ve mikdanna ileride temas edilecektir.
15- Öldürmek; yeryüzünde fesad çıkarmayı adet edinen ve bu huyundan vazgeçmeyen kişi öldürülür. Buna hadden öldürme de denilir.
16- Evini yıkmak; Bu da fesadı adet edinip bundan vazgeçmeyenlerin bulundukları odayı üzerine yıkarak öldürmektir.
17- Para cezası; Suçludan bir mikdar para alınır. Suçlu durumunu düzeltirse parası iade edilir. Düzeltmezse hazineye intikal eder.
Suçluya para cezası verilmesinin cevazı sadece Ebu Yusuf'un görüşüdür. Diğer müctehidtere göre para cezası yoluyla ta'zir olamaz.[350][350]

B - Tazirlerin Suçlulara Göre Mertebeleri:

Hakimler tazir konusunda suçların mahiyetlerini, suçluların mevkilerini, kabiliyetlerini, suç işlemeyi adet haline getirenlerden olup olmadıklarını göz önünde tutarlar ve ona göre bir ceza takdir ederler. Çünkü cezaların caydırıcılığı suçlunun durumuna göre farklılık gösterir. Bazı insanlar çok hafif bir tekdiri fevkalade onur kırıcı addederek bir daha o suçun semtine yaklaşmazken bir başkasına halkın ortasında dayak bile kâr etmez.
İşte bu yüzden bazı fakihler tazirleri şu sınıflara ayırmışlardır:
1- En üst seviyede mevki ve onur sahibi olanlar; bunlara verilecek ta'zir sadece suçu bildirmekten ibarettir.
2- Şahsiyet sahibi eşraftan olanlar: Bunlara verilecek ta'zir. suçu bildirmektir. Ama bu, suçluyu mahkemeye çağırarak veya bir vasıta ile bildirmek yoluyla olur.
3- Normal halk tabakası: Bunlar hem mahkemeye çağırılarak,ihtar hem de bahsedilerek cezalandırılırlar.
Bu cezalar gerek Allah haklarına gerek kul haklarına karşı büyük bir cür'et gösterilmemesi halindedir. Ama Allah veya kul haklarına büyük cür'et gösterenler kim olurlarsa olsunlar daha ağır şekilde tazir edilirler.[351][351]

C- Taziri Gerektiren Suçlar:

Tazirin tarifinden de anlaşıldığı gibi tazir, hakkında had ve kısas bulunmayan suçlara verilir. Biz burada örnek olarak tazir yoluyla cezalandırılan bazı suçlara işaret edelim:
1- Dine ahlaka ve umumi adaba aykırı olarak yapılan hareketler.

2- Ramazanda özür olmadığı halde açıktan oruç yemek.
3- Halk arasında yayılan bid'atlerden kaynaklanan suçlar.
4- Mübarek şahıslar ve mübarek makamlara karşı yapılan saygısızlıklar.
5- Devletin meşru emirlerine uymamaktan neşet eden suçlar.
6- Yalan şahitlik, yalan yere yemin etmek.
7- Memuriyeti suistimal.
8- Rüşvet alıp vermek.
9- İçkinin dışındaki uyuşturucuları kullanmak veya ticaretini yapmak.
10- Ammeye ait yerleri işgalden kaynaklanan suçlar.
11- Kalpazanlık yapmak (sahte para basmak).
12- Hileli iflas dolandırıcılık.
13- Kumar vs. gibi haram kazançla uğraşmak.
14- Alışverişe hile karıştırmak.
15- Sözle; fiille, hatta bakışıyla halkı rahatsız etmek. 16- Suya. gıda maddelerine, ilaçlara halk sağlığına zarar veren maddeler.
Tabi bunlar tazir cezası verilen suçların tamamı değildir. Yukarıda da temas edildiği gibi örnek olarak zikredilmişlerdir. Hakkında had, kısas ve diyet olmayan bütün suçlarda tazir uygulanır.
Taziri gerektiren suçlar kadınların şahitliğinin kabul edilmesi, şüphelerle düşmeyişi, affedilmesi, mümeyyiz çocuklara da uygulanabilmesi gibi özelliklerle haddi gerektiren suçlardan ayrılırlar.
Tazir cezasını uygulama yetkisi de diğer suçlarda olduğu gibi devlet başkanına veya onun tayin ettiği bir görevliye aittir.
Ta'zirle ilgili bu genel ve kısa bilgiden sonra hadisin konusu olan "darb (dayak atma)" meselesine dönebiliriz.
Ta'zir için dövmek, el ile veya bir sopayla olabilir. Bu hadis, dövmenin azami haddini on olarak tesbit etmiştir. Ahmed b. Hanbel bu hadisin zahirini alarak tazir için on değnekten fazla vurulamayacağını söylemiştir. Bazı Şafiiler ve zahiri uleması da bu görüştedirler. Ulemanın geri kalanı on değnekten fazla vurulabileceğini söylemekte ama bunun azami haddinin tesbitinde ittifak edememektedir.
İmam Malik'e göre, vurulacak sopa miktarı maslahata ve yetkili merciin takdirine bağlıdır. Maslahat gerektiriyorsa yüz değnekten de fazla olabilir.
İmam Şafii'ye göre hürler için kırktan az olmalıdır.
İmam Ebu Hanife ile İmam Muhammed'e göre en fazla otuz dokuz, en az üç sopa olabileceğini söyler. Hanefi imamlarından Ebu Yusuf'a göre ise üç

ile yetmiş beş veya yetmiş dokuz arasında değişir.
İmam-ı Azam ve Muhammed tazir için azami mikdan tayin ederken köleler için meşru kılınan en düşük haddi, İmam Ebu Yusuf ise hürler için meşru kılınan en düşük haddi esas almışlar, ancak birer kamçı aşağısını
takdir etmişlerdir.
İbn Ebi Leyla da, tazirdeki azami sayıyı yetmişbeş olarak takdir edenlerdendir.
Görüldüğü eibi cumhurun görüşü; üzerinde durduğumuz hadise uysun düşmemektedir. Çünkü hadis en fazla on sopa vurulacağını söylerken alimler bunu 39. 75, 79 hatta daha fazlaya çıkarmışlardır. Acaba bu görüşlere sahip olan alimler niçin bu hadis iîe amel etmemişler ve görüşlerini ortaya koyarken nelere dayanmışlardır? İbn Hacer el-Askalani'nin belirttiğine göre:
a) Bu hadisi ta'n edenler vardır. Ama bu şekildeki bir cevap tutarsızdır. Çünkü Şeyhayn bunun sıhhatinde ittifak etmişlerdir.
b) Bu hadisin hilafına sahabenin ameli vardır. Sahabenin bir hadisin hilafına ameli o hadisin mensuh olduğunu gösterir. Nitekim Hz. Ömer (r.a) Ebu Muse'l-Eş'ari'ye yazdığı bir mektupta yirmi kamçıdan fazla vurmamasını emretmiştir. Yine Hz. Ömer'den yüz değnekten fazla vurduğu ve sahabelerin buna itiraz etmediği rivayet edilmiştir.
c) Hz. Peygamber (s.a)'in bu hadiste varid olan hükmü, muayyen bir olay ve muayyen bir şahsa attir. Genel değildir.
d) Hadisteki tahdid kamçı ile ilgilidir. Bir sopa veya el ile vurulduğunda bu haddi aşmak caizdir.
Tabi bu görüşler tenkid edilebilir ve zaten tenkid edenler de olmuştur. Şevkani, NeyiuM-Evtar'da şöyle der: "Beyhakî sahabeden bu konudaki amel üzerinde ittifakın olmadığını nakletmiştir. O halde {üzerinde durulan bu hadisi) neshettiği nasıl iddia edilebilir?"
Hattabi. tazirin miktarı konusundaki farklı görüşlerin suç ve cinayetlerin farklılığından kaynaklandığını söyler ve ulemanın görüşlerini nakleder.
Tazir için dövme, adet olarak hadlerden daha aşağı olmakla beraber şiddet olarak onlardan daha ağırdır. Yani tazir için dövmek had için dövmekten daha şiddetli oiur. Cezalandırılacak kişinin üzerinde varsa kürk. parke, palto vs. gibi elbiseler çıkartılıp öyle dövülür. Yüz. baş ve tenasül uzuvlarının dışındakiler olmak kaydıyla hepsinin aynı uzva vurulması caizdir.

Tazir konusunda daha geniş bilgi almak isteyenler fıkıh kitaplarının ilgili bölümlerine müracaat edebilirler.[352][352]

Had Uygulanırken Yüze Vurmak[353][353]

4493... Ebu Hureyre (ta)'den demiştir ki:
Rasûlulîah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Biriniz vurduğu /aman yüzden sakınsın."[354][354]

Açıklama

Yüz, insanın insanî Özelliklerinin toplandığı, güzelliğinin belirdiği yerdir. İnsanın duyu organlarından bir çoğu yüzde bulunduğu gibi, sevinmek, üzülmek, utanmak gibi ruhî hallerinin de görüntü mahallidir. Onun için yüz, insanın en şerefli organıdır. Hem insan şerefini rencide etmemek hem de yüzde bulunan organların herhangi bir zarara uğramasına meydan vermemek için Rasûlulîah yüze vurmayı nıenetmiştir. Bu, hadleri uygulama anına şamil olduğu gibi nıücerred terbiye için olan dövmelere de şamildir.[355][355]

30.HÂMAMLAR BÖLÜMÜ

1. Musa B. İsmail'in Rivayeti

4009... Âişe (ranha)'dan rivayet olunduğuna göre; Resulullah (s.a.v), (önceleri) hamamlara girmeyi yasaklamış, sonra erkeklerin peştemalli olarak oralara girmelerine izin vermiştir.[356][1]

4010... Ebu'1-MelîlVden rivayet olunmuştur; dedi ki:
Şam halkından bazı kadınlar Aişe (ranha)'nın yanına geldiler. (Hz. Aişe onlara):
"Siz kimlerdensiniz?" diye sordu.
"Şam halkındamz, cevabını verdiler. (Bu cevabı alan Hz. Aişe):
"Herhalde siz, kadınları hamama giren şehrin halkın dansınız, dedi.
"Evet, cevabını verdiler. (Bunun üzerine Hz. Aişe):
"Şunu iyi bilin ki ben Resulullah (s.a.v)'ı
"Kendi evinin dışında bir yerde elbisesini soyan bir kadın yoktur ki, Allah ile kendi arasındaki perdeyi yırtmış olmasın. "[357][2]
Ebu Davud dedi ki: Bu hadis (in metni) Cerir'indir, ve bu metin (Muhammed îbn Müsennâ'nın rivayet ettiği metinden) daha geniştir. Aynca Cerîr (bu hadisin senedinde bulunan) Ebu Melîh'i anmamıştır. (Ebû Melih'i atlayıp) "Resulullah (s.a.v) buyurur ki" diyerek doğrudan doğruya Hz. Peygamber'den rivayet etmiştir.[358][3]

4011... Abdullah b. Ömer'den rivayet olunduğuna göre; Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Size acem ülkesini fethetmek müyesser olacaktır ve sizler orada hamam denilen (bir takım) evler bulacaksınız. Sakın oralara erkekler peştemalsız olarak girmesinler. Kadınların da oraya girmelerini önleyiniz. Ancak hasta ve lohusa olan kadınlar müstesna”[359][4]

Açıklama

Meyazir: Göbek ile diz kapağı arasını örten peşte mal anlamına geıen "mi’zer” kelimesinin çoğuludur. Hadis sarihlerinin açıklamasına göre bu

hadis-i şeriflerde anlatılmak istenen mana şudur:
Hz. Peygamber, hasta ve lohusa olmaları dışında kadınların hamama girmelerine asla izin vermemiştir. Çünkü el, yüz , ayak müstesna kadınlaıların her tarafı avrettir. Bir zaruret olmadıkça avretlerini açamazlar. Ancak tedavi maksadıyla veya lohusalık halinden kurtuldukları için hamama girmeleri gerektiğinde ya da cünüplükten kurtulmak için suya girmeleri icap edip de şiddetli soğuk sebebiyle evde su ısıtıp yıkanmaları mümkün olmadığında ya da soğuk su ile yıkanmalarının büsbütün tehlikeli olması halinde hamama girmelerine izin verilmiştir.
Erkeklerin hamama girmelerine ise, göbekleri ile diz kapaklan arası örtülü olmak şartıyla izin verilmiştir.
Zaruret icabı hamama girmek durumunda kalan kadınların da avret mahallerini başkalarının görmesi mümkün olmayacak şekilde örtünmeleri şarttır. Aksi takdirde erkeklerin de mazereti olan kadınların da hamama girmeleri caiz olmaz.
4011 numaralı hadisin metinindeki "Allah ile kendi arasındaki perde" cümlesinde geçen perdeden maksat, Allah'ın o kadının günahlarını kullarından gizlemek üzere o günühlar üzerine çektiği perde olabileceği gibi, Allah'ın kadını hesaba çekmemek için bazı günahlarının üzerine çektiği perde de olabilir. Binaenaleyh bir kadının zaruretsiz olarak hamama girmesi halinde, ya Allah onun şimdiye kadar kullardan gizlediği günahlarının üzerinden perdeyi kaldırarak ifşa etmek sudetiyle kadını dünyada rezil ve rüsvay eder ya da ahirette bir daha hesaba çekilmemesi için perdelenmiş olan günahlarından da hesaba çeker.
Bazılarına göre bu perdeden maksat kadınların örtünmek üzere ernrolundukları örtülerdir. Evin dışında bir yerde soyunan kadın bu örtüyü bir tarafa atmak suretiyle Allah'ın emrine karşı gelmiş olur.[360][5]

Bazı Hükümler

1. Erkeklerin göbekleri ile diz kapağı arası kapalı olmak şartıyla hamama girmeleri caizdir. Aksi takdirde haramdır.
2. Kadınların mazeretsiz olarak hamama girmeleri caiz değildir.
3. Mazeretsiz olarak hamama girmek isteyen kadını menetmek caizdir.[361][6]

(Hamamlarda) Soyunmak Yasaklanmıştır [362][7]

4012... Ya'lâ'dan rivayet olunduğuna göre;
Resulullah (s.a.v). kırda peştemalsiz olarak yıkanan bir adam görmüş ve minbere çıkıp Allah'a hamd ve senada bulunduktan sonra:
"Muhakkak ki Aziz ve Celîl olan Allah utangaçtır, (ayıplara) kapalıdır, utanmayı ve örtünmeyi sever, Binaenaleyh biriniz yıkandığı zaman örtünsün" buyurmuştur.[363][8]

Açıklama

Hâyiyy: Utangaç, haya sahibi demektir.
Bilindiği gibi haya (utanma) insanda ayıplanma ve kötülemne korkusundan doğan bir tepkidir.
Allah, Organizmada meydana gelen bu gibi tepkilerden ve arizi hallerden münezzehtir. Bu bakımdan organizmada görülen bu gibi ârizi hallerin Allah için söz konusu olmaması gerekir.
Öyleyse hadis-i şerifte geçen "utangaç" kelimesinin açıklığa kavuşturuması gerekir.
Bu mevzuda hadis sarihleri şöyle diyorlar:
Utanma duygusunun insan üzerinde iki çeşit tesiri vardır:
1- Bu duygu içerisine giren insanın vücudu üzerinde meydana gelen değişiklikler kızarma, bozarma, rahatsızlanma, mahcub olma gibi değişikliklerdir. Bunlara utanmanın meydana getirdiği ilk tesirler diyoruz.
2- Bu mahcubiyete sebep olan fiiil ve davranıştan uzaklaşmak. Utanmanın bu ikinci te'sirinede nihâi te'sir diyoruz.
İşte bu tesirlerden birincisi Allah için muhaldir. Allah, muhcubiyetten ve mahcubiyetle ilgili organik ve psikolojik hallerden münezzehtir.
Ancak Allah için utanmanın neticesi olan hal, yani utanmayı gerektiren işlerden uzaklık söz konusudur. İşte burada Allah'ın utangaçlığından maksat budur.
Metinde geçen "sittîr" kelimesi İsm-i fail ve ismi mefül manalarına gelebilir, tsfn-i fail manasında kullanılmış olduğu kabul edilirse, günahları ve ayıplan örtücü anlamına gelir. Bu durumda " Muhakkak ki Allah (günahları) örtücüdür" anlamına gelir.

Eğer ims-i Meful manasında kullanıldığını kabul edersek "Muhakkak ki Allah her türlü ayıp ve kusura karşı kapalı ve örtülüdür." anlamına gelir.
Metinde geçen "örtünsün" kelimesi vücub ifade eden vehükmü bütün fertlere şamil olan bir kelimedir. Bu bakımdan mezheb imalarına göre, insanların bulunduğu yerlerde yıkanmak isteyen kimselerin yıkanırken insanlardan gizlenmesi farzdır. Tenha yerlerde avret mahalli açık yıkanması caiz olmakla birlikte avret mahalini kapatarak yıkanması müstehaptır. Nitekim cumhuru ulema Musa ve Eyyub (a.s)'ın da tenhada çıplak olarak[364][9] yıkanmalarını ifade eden Buharı hadisine bakarak bir kimsenin tenhada çıplak olarak yıkanmasının caiz olduğunu söylemişlerdir.[365][10]

4013... Bu hadis (bir de) Ya'la'dan bir başka senetle rivayet olunmuştur.
Ebu Davud dedi ki; Önceki (senetle gelen rivayet) daha geniştir.[366][11]

4014... (Suffe ashabından olan Abdurrahmân b. Cerhed'in) babasından rivayet olunmuştur; dedi ki:
Benim uyluklarım açık bir halde iken Resulullah (s.a.v) (gelip) yanimıza oturdu ve (bana);
Uyluğun avret olduğunu bilmiyor musun?"[367][12] dedi.[368][13]

4015... Ali (r.a.)!dan rivayet edildiğine göre; Resulullah (s.a):
"Uyluğunu açma, dirinin veya ölünün uyluğuna bakma" buyurmuştur Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadiste münkerlik vardır.[369][14]

Açıklama

İnsan vücudunda başkası tarafından görülmemesi için gizlenmesi gereken yerlere "avret" veya "avret mahalli" denir. Bu hadis-i şerifler, uyluğun da avret mahalli olduğunu ifade etmektedir. Avret, "avret-ilgaliza" ve "avret-i hafife" olmak üzere iki kışıma ayrılır.
Diz hakkındaki avret hükmü, uyluk hakkındaki avret hükmünden daha hafiftir.[370][15]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifi Tirmizi iki ayrı senetle rivayet etmiş ve bunlardan birisi hakkında "bu hadis basendir" tabirini, diğeri hakkında ise "hasen-garib" tabirini kullanmış ve "Bu babda Ali ve

Muhammed b. Cahş (r.a)'dan da hadis rivayet edilmiştir. Abdullah b. Cahş'ın kendisi de, oğlu da sahabidir" demiştir.

İmam Tinnizi'nin, "Hz. Ali'den rivayet edilmiştir" dediği hadis, mevzumuzu teşkil eden 4015 numaralı hadis-i şeriftir.

Mühanımed b. Cahş'dan rivayet edildiğini söylediğini hadis ise, "Resülullah (s.a.v) bir gün Ma'mer'e uğramıştı, Ma'mer uylukları açık olarak oturuyordu. Bunun üzerine; "Ey Ma'mer, uyluklarını ört. Çünkü uyluklar avrettir" buyurdu.[371][16] mealindeki hadis-i şeriftir.

İmam Ahmed, buhadisi-i şerifi Miisned'inde Hz. aişe'den şu manaya gefen. lafizlarla.rivayet etmiştir: "Peygamber (s.a.v) uyluğu açık olarak (evinde) oturuyordu. Derken Ebu Bekir (r.a) giriş için izin istedi ve Hz.Peygamber bu halinde iken onu kabul etti. Sonra Ömer izin istedi, onu da bu haliyle kabul etti. Sonra Osman giriş müsadesi isteyince, Resulullah (s.a;v)- elbisesinin eteğini aşağıya indirdi.[372][17]

Görülüyor ki, bu hadis-i şeriflerden bir kısmında uylukların mutlak kapatılması gerektiğinden bahsedilirken, bir kısmında da Hz. Peygamber'in uylukları açık olarak evinde oturduğu ve yine bu halde misafirlerini kabul ettiği ifade ediliyor.

Nitekim Buhari'nin Enes'den rivayetinde de Hz. Peygamber'in uyluğu görünecek şekilde izarını kaldırdığı ifade edinilmektedir.[373][18]

Bu farklı rivayetler hakkında İmam Buhari şöyle diyor: "Enes'in rivayeti senet yönünden çok güzeldir. Fakat diğer rivayetlerle gelen hadisler de takvaya daha uygundur. Hadisleri bu şekilde anlamak surtiyle aradaki ihtilafı kaldırmak mümkündür."[374][19]

İmam Kastelânî'nm açıklamasına göre, tabiin ulemâsının büyük çoğunluğu ile Ebu Hanife, İmam Malik'in en sahih olan görüşlerine göre uyluk avrettir. İmam Şafii ile İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed de bu görüştedir. Ancak İbn Ebî Zîb ile Dâvud ez-Zâhirî, el-İstahâri, İbn Hazm uyluğun avret olmadığını savunmuşlardır.

İmam Kestâlanfnin açıklamasına göre, İmam Şafii ile İmam Ebu Hanife arasınraki ihtilaf uyluğun avret olup olmadığında değil, diz kapağının avret olup olmamasındadır.

AIiyyül-Kari'nin dediği gibi göbeğin avret olmadığında bütün mezhep imamları ittifak etmişlerdir. Diz kapağına gelince, İmam Ebû Hanîfe ile

Şâfiilerden bazılarına göre avrettir. İmam Şafîi ile İmam Mâlik ve Ab-med'e göre avret değildir.
Uyluğun avret olduğunu kabul edenlere göre, Hz. Peygamberin bazen uyluğu açık olarak oturması isteyerek olmamıştır. Farkında olmadan eteğinin açılması neticesinde olmuştur. Nitekim Hz. Enes'in diz kapağının Hz. Peygamber'in uyluğuna değdiğini ifade eden hadis-i şerif [375][20] de buna delalet etmekledir.[376][21] Ancak bazıları Enes hadisinin, uylukların avret-i hafife okluklarına delalet ettiğini, Hz. Peygamber'in bu sebeple Enes'in uyluğuna dokunmasına izin verdiğini söylemişlerdir.[377][22] Nitekim İbn Kayyim el-Cevziyye de; uylukları açmanın yasaklandığını ifade eden hadislerin uylukların avret olduğuna, onların açılabileceğini ifade eden hadislerin de avret-i hafife olduklarına delalet ettiklerini söylemekle bu hadisler arasındaki tearuzu kaldırmanın mümkün olduğunu ifade etmektedir.[378][23]
Musannif Ebû Dâvûd 4015 numaralı hadisi, senedinde Asım b. Dam-re bulunduğu için münkerlikle nitelendirilmişse de 4012-4014 numaralı hadislerle destelenerek zayıflıktan kurtulduğu için Sünen'ine almıştır.[379][24]

2.Soyunma Hakkında Gelen Hadisler

4016... el-Misver b. Mahreme'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Ağır bir taş taşıyordum, taşıyıp giderken (etekliğim çözülüp) peştema-lim düşüverdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) bana (hitaben);
"Elbiseni al, (halkın karşısında) çıplak geçmeyiniz" buyurdu.[380][25]

4017... Bühz b. Hakîm'in dedesi (Muaviye, b. Hayde)'den rivayet olunmuştur;) dedi ki:(Hz Peygamber'e);
"Ey Allah'ın Resulü, avret yerlerimizin neresini örtüp neresini (açık) bırakacağız? diye sordum.
"Karından ve sahip olduğun cariyenden başkasından avredini koru" buyurdu.
Ey Allah'ın Resulü, bir topluluk birbirlerinden (oluşan yakın akrabadan) ise (yine) de (hüküm böyle midir?) dedim.

"Avretini hiçbir kimsenin görmemesine gücün yetiyorsa (gücünü kul-landa) onu kimse görmesin" buyurdu.
Ey Allah Resulü, birimiz yalnız başına olunca da (yine hüküm böyle midir)? dedim.
"Allah kendisinden utanılmaya insanlardan daha müstehaktır", buyurdu.[381][26]

4018... Abdurrahman b. Ebî Saîd el-Hudrînin) babasından rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Erkek erkeğin avret (yer) ine bakamaz. Kadın da kadının avret (yer) ine bakamaz. (Aralarında bir engel olmadan) bir erkek bir elbise içerisinde diğer bir erkek (in tenin)e dokunamaz. Kadın da bir elbise içerisinde diğer bir kadın (in tenin)e dokunamaz.[382][27]

4019... Ebû Hureyre'den rivayet olunduğuna göre; Resulullah (s.a.v): "Erkek erkeğe, kadın da kadına (çıplak iken) dokunamaz. Ancak çocuğuna veya babasına dokunabilir" buyurmuştur. (Ebû Hureyre) dedi ki: (Resulullah (s.a.v), baba kelimesinden sonra) üçüncü bir kelime daha zikretti ama onu unuttum.[383][28]

Açıklama

Her ne kadar bu babdaki hadis-i şeritler, bir önce ki babın devamı gibi görünüyorlarsa da aralarında şöyle bir fark vardır: Bir Önceki babda geçen hadis- şerifler, kişinin avret mahallini isteyerek açması ile ilgili hadislerdir. Bu babdaki hadisler ise kişinin avret mahallinin isterniyerek ve elinde olmayarak açılmasıyla ilgilidir.
Bu babdaki hadislerde geçen emir ve nehiyler bir kişiyi hedef almış gibi görünmekle beraber, aslında bu emir ve nehiyler bir kişinin şahsında tüm müslümanları hedef aldıklarından hükümleri bütün müslürnalara şamildir. Çünkü her ne kadar Hz. Peygamber'in bu emir ve nehiyleri yöneltttiği şahıs bir kişi ise de, bu emir ve nehiylerin yöneltilmesine sebep olan sorular tüm müslümaları içine alan çoğul sığalarından (kalıplarından) oluşan sorulardır. Böyle genel muhtevalı sorulara verilen cevapların hükmü de genel olur.
Bineaneleyh bir kimsenin avret mahalli açık olarak halkın karşısında gezmesi haramdır. 4017 numaralı hadis-i şerif kişinin avret yerini

hanrmmdan veya cariyesinden, kadının da avret yerini kocasından koruması gerekmediğini ifade ettiğinden alimler, karı kocanın birbirlerinin avret yerlerine bakmalarını caiz olduğunda ittifak etmişlerdir.
Ancak ulema, kişinin nikahlısının ferdine bakmasının sahih olup olmadığında ihtilaf etmişlerdir. İmam Şafii Hz. Peygamber'in, Hz. Aişe'nin tercini hiç görmediğini ifade eden hadisi delil getirerek eşlerin birbirlerinin terelerine bakmaksının mekruh olduğunu söylemiştir. Hâmillere göre ise bunda bir sakınca yoktur.
îmanrNevevi'nin açıklamasına göre ulema, bir erkeğin göğsüne bakmanın caiz olduğunda ittifak etmişlerdir. Keza insanın göbeğinin üstüne ve diz kapaklarının altına şahvetsiz olarak bakmak da helaldir. Fakat bakılan kişinin güzel yüzlü, tüysüz kişilerden olmaması şarttır. Çünkü alışveriş yapmak gibi bir mecburiyet olmadan böylesi kişilerin yüzüne veya vücudunun herhangi bir yerine şehvetli veya şehvetsiz olarak bakmak haramdır.
Kişi şehvetle hanımından veya cariyesinden başka kimseye bakamaz. Şâfiiler, metinde geçen "hanımından ve sahip olduğun cariyeden başka herkesten avredini koru" mealindeki cümleye sarılarak, "kişi; erkek veya kadın, müdebber veya mukateb her cinsten ve türden kölenin avret yerlerine bakabilir" demişlerdir.
Hanifilere göre ise. kişi sadece sahip olduğu cariyesinin avret mahalline bakabilir. Erkek kölenin avret mahalline bakamaz. 4017 numaralı hadisin metninde .geçen "Bir topluluk.birbirlerinden ise?) cümlesi, "topluluk birbirinin soyundan ise" anlamına gelebileceği gibi, birbirlerinin cinsinden ise, yani hepsi de kadın veya erkek ise" anlamına gelebilir.
Rasul-i Zişan Efendimiz bu somya verdiği cevapta, kişinin avret mahallini bunlara da göstermemesi gerektiğini ifade buyurmuştur.
Yine aynı hadis-i şerifte kişinin tek başına olduğu zamanlarda bile avret mahallini açmasının caiz olmadığı ifade ediliyorsa da kişinin tek başına olduğu zamanlarda bile avret mahallini kapatması ile ilgili emrin hükmü vacib değil müstehabtır. Nitekim (4012) numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.
4018 ve 4019 numaralı hadis-i şeriflerde, arada bir engel olmadan bir elbise içerisine girmek, bir yatakta yatmak gibi yaklaşmalar sebebiyle iki erkeğin veya iki kadının tenlerinin birbirine değmesinin haram olduğu ifade

edilmektedir. Avret yerine bakmak haram olunca dokunmanın haydi haydi haram olması gerekir.
Bir kadının diğer bir kadının avret mahallinin dışında kalan yerlerine dokunması kerahat-i (tenzihiye ile mekruhtur. Fitne zamanlarında ise tahrimen mekruhtur. Bu hususda erkeklerin hükmü de kadınların hükmü gibidir.
4019 numaralı hadis-i şerifte açıklandığı üzere, kişi ancak karısının teni ile baliğ olmamış çocuğunun tenine dokunbilir. Kişinin çocuğuna dokunmamasının caiz olması, çocuğun da babasının tenine dokunmasn anlamına geldiğinden hadis-i şerifte ikisi birlikte zikredilmiştir.
Ebu Hureyre'nin unuttuğu, tenine dokunulmasına izin verilen üçüncü şahsın valide ya da dede veya ebe olması gerekir. Çünkü bunların hükmü de babanın hükmü gibidir.[384][29]

19. KİTABÜ'L HARAC-İMARE VE FEY

Haraç: Topraktan elde edilen mahsul demektir. Umumiyetle fetihten sonra müslümanların, müslüman olmayanların ellerinde bıraktıkları toprak-dan alınan vergiye "harâc" denir.

Haraç toprakları, ya savaşla ya da anlaşma ile elde edilirler. Savaş ile fethedilen topraklar, İslâm devletinin mülkiyeti altındadır. Bunlar umumiyetle sahipleri ellerinde tasarruf hakkıyla bırakılır. Toprakların mahsullerinden verime göre yüzde elliye kadar haraç vergisi alınır. Hz. Peygamber savaşla elde edilen Hayber topraklarına bu vergiyi uygulamıştı. Hz. Ömer de fethedilen Irak ve Suriye topraklarınada aynı usulü takib etmişti. Topraklar fatihler arasında dağıtılmamış böylece büyük toprakların ferdi mülkiyet altına girmesine mani olunmuştur.

Antlaşma ile İslam devletine tabi olanların toprakları, onların ellerinde bırakılır. Bunlara mülk haracı topraklar denir. Bunlar haraç ederler. Nitekim Fedek halkı Hz. Peygambere gelip barış teklifinde bulunarak İslam hakimiyetini kabul etmişlerdi. Hz. Peygamber de onlardan alınan haracın hepsini konu harcamalarına tahsis etmişti.

Müslüman olmayanların herhangi bir şekilde iskân edildikleri topraklarla müslüman olmayanların İslam devletinin izniyle ihya ettikleri topraklar da haraç topraklarıdır.

Haraç vergisi iki kısımdır:

1. Haraç-ı mukasseme: Mahsulden % 10-50 arasında alınan vergidir.Her mahsulden sonra verime göre değişen nisbetlcrde alınır.

2. Harac-ı muvazzaf: Birim toprak veya ağaç başına konan mükellefiyettir. Her yıl için taksitle alınabilir.

Tabii âfetlere uğrayan topraktan haraç alınmaz. Fakat sahibi ekmeyip boş bırakırsa haraç alınır. Teknik imkânsızlıklardan dolayı sahibi ziraat yapamıyorsa devlet toprağı işletme yolları arar.

Haraç arazisinin sahibi İslam'ı kabul etse, bir müslüman harâc açazisİni satın alsa hakim görüşe göre haraç vermeye devam eder.[385][1]

Emirlik:-"Emir" bir kavmin bir yerin reisi yerinde kullanılan bir tabirdir. Kamusta.bunun için şu malumat verilir. "Kebir" veznindedir. Bir-kavm üzerine ferman reva (buyruk sahibi) olan âdeme denir.[386][2]

Emirü'l-Mü'minin: Mü'minlerin beyi, müslümanların padişahı manâsına gelen bu tabir aynı zamanda, Peygambefin halîfesi de demektir. Bu unvan ilk olarak Hz. Ömer'e verilmiştir. Emevi ve Abbasî halîfeleri buna imtisalen "emirü'l Mü'minin" unvanını aldıkları gibi Fatimîler de aynı unvanı kullanırlardı.
Bağdad'ın sükutundan sonra (656/1258) şarkta küçük hükümdarlar da emirü'l-mü'minin'in unvanını taşımağa başladılar, Mağribte bu unvan daha ziyade yayılmıştır.
Osmanlılar zamanında bilhassa hilafetin Osmanlı hanedanına intikalinden sonra emirül mü'minin unvanı Osmanlı sultanlarına da verilmiş ve bu unvan saltanatın hilafetten ayrılarak lağvına kadar devam etmiştir.[387][3]
Görülüyor ki emirül mü'minin tabiri halife anlamında kullanılmaktadır. Esasen halife için çeşitli lakablar vardır. Halife için genel olarak şu isimler kullanılır. "Halife, imam emirül mü'minin"[388][4] Emir kelimesi mutlak olarak kullanıldığı zaman ise ordu kumandanı anlamına gelir. Bu emir üzerine gittiği bir ülkenin fethinde başarı kazanırsa, bu ülkenin üzerine emir ve işlerini idare için bir vali tayin ederdi. Bu bakımdan emirliği ikiye ayırabiliriz:
1. Medenî (sivil) emirlik **2.** Harb emirliği[389][5]
Halifelik: Halîfelik, bir kimseden sonra gelip onun yerine geçmek, onu temsil etmek demektir. Halîfe de yerine geçen, temsil eden, vekil peşinden gelen gibi manâlara gelir.
Halîfe Kavramı: Kur'ân-ı Kerîm'e göre bütün insanlar, Allah'ın yeryüzündeki halifesidirler, herşey onların emirlerine verilmiş, istifadelerine sunulmuştur.[390][6]
Halîfe, Allah Teâlâ'nın bir ümmete hakimiyyet vererek bir çok milletleri onun idaresine vermesi manasına da gelir.[391][7]
Halîfelik, en çok kullanılan şekli devlet için söz konusudur. Bu tip halifeliğe mazhar olanları Kur'ân-ı Kerîm, daha çok halife, İmam, Melik ismiyle anmıştır.[392][8]
Buna göre hatife, İslâm devletinin başkanı olmaktadır. Halifenin Allah'ı temsil etmesi diğer fertlerin temsilinden farklı değildir. İslam Cemaati, onu Allah'ın cemaat olarak kendilerinden istediklerini yerine getirmesi için, kendilerini temsil etmek üzere iş başına getirmişlerdir.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra İslam devletinin başkanlığına Hz Ebû Bekir Halifetü Rasûlullah ismiyle getirilmiştir.
Bütün ehl-i sünnet, mürcie, şia ile haricilerin bir kısmı hilâfetin gerekli olduğu İslâm esaslarına göre ümmeti idare eden adil bir imama, devlet başkanına itaatin vacib olduğu konusunda ittifak etmişlerdir. Zira Allah Teâlâ Allah'a, Rasûlü'ne ve emir (devlet) sahiblerine itaat etmeyi farz kılmıştır. Bundan başka Allah hiç bir kulunu gücünün yetmeyeceği bir şeyle mükellef tutmaz. Oysa onu kullarından icrasını istediği bir çok ahkâm vardır ki hiç kimse bunları tek başına yerine getiremez. Zulmü önlemek, düşmanlarla savaşmak, hadleri tatbik etmek vs. bunlardandır. Bütün bunlar cemaat adına onu temsil eden bir başkan tarafından yerine getirilebilir.[393][9]

Halifede Aranan Şartlar:

1. Müslüman olmak,
2. Erkek olmak,
3. Akıllı ve baliğ olmak,
4. Bilgili olmak. Bilgili olmak bazı âlimlere göre ictihad gücünü gerektirir.
5. Adalet sahibi olmak. Buradaki adalet faziletli, vazifelerine bağlı her türlü küçük düşürücü davranışlardan uzak olmak şeklindedir.
6. Yeterlilik. Bu devlet başkanlığı görevinin getirdiği ruh, beden ve irade gücüne sahip olmaktır.
7. Sağlam olmak. Körlük, sağırlık, dilsizlik, elsiz ve ayaksız olmak gibi sakatlıkların hilafet ehliyetine engel olduğu bazı âlimler tarafından ileri sürülmüştür.
8. (ayrıca ilk Halifeler için) Kureyş'ten olma şartı vardı.[394][10] Halifenin Tayini: Halife birkaç yolla tayin edilebilir:
1. Seçim: Bu usul seçme ehliyetine sahib âlimler »hakimler, yüksek idareciler ve halktan bir araya gelmeleri mümkün olanların seçilme ehliyetine sahib bir kimseyi seçip ona biat etmeleridir.[395][11] Hz, Ebö Bekir bu usulle halife olmuştur.
2. İstihlâf: Bunun sözlük manâsı halîfe kılmak, halîfe olmasını istemektir.
Istılahtaki manası, âdil olan halifenin müslümanların yararına halifelik ehliyetini taşıyan bir kimsenin kendisinden sonra hâlife seçilmesini

cemaatten istemesidir. Hz. Ömer'in halifeliği Ebû Bekir'in istihlafıyla, bu usulle olmuştur.
İstihlâf usulü veliahdlik usulünden tamamen farklıdır.

3. Şura: Bu usulde halife, birkaç kişiyi tesbit ederek içlerinden birinin kendisinden sonra hâlife olmasını ister. Onlar da halifenin ölümünden sonra halk ile de istişare ederek içlerinden birini seçerler, halkın da ona biati ile halife seçilmiş olur. Bu usul Hz. Osman'ın halifeliğinde uygulanmıştır.

4. İstilâ: Halifenin ölümünden sonra zor kullanarak halifeliği ele geçirmektir. Bu usulün geçerli olabilmesi için iş başına gelenin hilafet şartlarına sahip olup barış ve ikna yoluyla rakiblerini bertaraf etmesi gerekir. Bu da halifesiz kalmak, daha kötü olacağından ruhsat yoluyla caizdir. İslam halifenin şura ve biat usulüyle ümmetin çoğunluğunun rızasını alarak tayin edilmesini ister. Fakat bu biat ve rıza alma hususunun hangi usulle olacağım kaideye bağlamamış bu konuda müslümanlar zaman ve mekâna göre değişen en uygun usulü tercihte serbest bırakılmıştır.

Dört halife bu usullerle iş başına gelmişti. Nitekim Hz. Peygamber: "Halifelik otuz senedir, bundan sonraki saltanattır"[396][12] buyurmuştur.Hz. Ali'den sonra işbaşına gelen Muaviye bu usulü takib etmemiştir. Ondan sonra da İslam'da olmayan veliahdlik müessesesi halifelik için bir usul olarak yerleşmiştir. Bu çığır Abbasî ve Osmanlılar tarafından da takib edildiğinden Râşid halifeler devrindeki halife seçiminde geçerli olan İslamî şura ve biat usulü ortadan kalkarak halifelik saltanata dönüşmüştür. Bununla birlikte saltanat usulünün Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnette yasaklandığına dair hiçbir nas yoktur. Bunun İslâm'ın en çok istediği idare tarzı olmadığı râşid halifelerin tatbikatından çıkarılmıştır.[397][13]

Halifenin vazifeleri:

1. İslamî esasları dış ve iç tesirlere karşı korumak,
2. İhtilâflar vukuunda şeriatin hükmünü icra etmek,
3. İç emniyeti sağlamak,
4. Cezalan tatbik etmek,
5. Dış güvenliği sağlamak,
6. İslama karşı olanlarla (onların ya müslüman ya da İslam devletine tabi olmalarını temin maksadıyla) cihad etmek.

7. Devlet gelirlerini toplayıp gerektiği gibi sarf etmek,
8. Maaşları yeterli bir şekilde ve zamanında ödemek,
9. Yardımcı ve memurlarını iyi niyetli ve ahlâk sahibi emin kişiler arasından seçmek,
10. Devlet teşkilâtını murakabe altında tutmak. [398][14]

Halifenin Hakları:

1. Halifeye itaat etmek: Zira Kur'an'da şöyle buyurulmuştur: "Ey iman edenler Allah'a itaat ediniz. Rasûliine itaat ediniz ve sizden olan emir sahihlerine de..."[399][15] Bununla birlikte itaat, Halife Allah'a itaat ettiği sürecedir. "Müslümana gerekli olan ister istemez günah işlemekle emrolunmadıkça halifenin emrini dinlemek ve itaat etmektir. Günah işlemek emredüirse işte o zaman dinlenilmez ve itaat edilmez"[400][16]
2. Halifenin geçimini temin. Bu bir zaruretten doğmuştur. Zira geçim için başka işle uğraşılınca devlet işleri ihmal edilmiş olur. Bunun için halifeler hazineden maaş alırlar. Nitekim Raşid halifeler almışlardır. Halifelik Süresi, Bu süre belirli bir zamanla sınırlanmamıştır. Halife ehliyeti devam ettikçe ve vazifeleri yerine getirdikçe işbaşında kalır. Ölürse, istifa ederse veya azil sebebi olacak bir durum ortaya çıkarsa halifeliği sona erer.
Halifenin azlini yani halifelikten alınmasını gerektiren şebebler:
1. Ahlâkî hususlar,
a. Apaçık küfür, yani dini inkâr, manâsı taşıyan söz ve davranışlar,
b. Küfür derecesine varmasa bile fısk, (İslâm esaslarına aykırı davranışlar) azli gerektirir. Böyle olup da azli kabul etmeyen halife zorla düşürülür. Yalnız bundan daha büyük bir zarar doğacaksa ihtiyatlı hareket edilir.
2. Bedenî kusur, vazifeyi yürütemeyecek kadar bedenî bir kusura maruz kalan halife azledilir.[401][17] Haraç ve fey ile ilgili tasarruflar halifenin ve onun adına icrayı ahkâm eden yöneticilerin ve kumandanların tasarrufu dahilinde olduğundan bu bölümde halifelikle haraç ve fey bahisleri bir arada ele alınmıştır.[402][18]

I. Devlet Başkanı Halkın Hakkını Korumakla Mükelleftir

2928... Abdullah b. Ömer'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur.
"Dikkatli olunuz hepiniz çobansınız ve hepiniz idareniz altındakilerden sorumludur. Halkın başında bulunan yönetici bir çobandır ve emri allındakilerden sorumludur. Erkek ev halkı üzerinde bir çobandır ve eli altındakilerden sorumludur. Kadın kocasının evi ve çocuğu üzerinde bir çobandır ve bunlardan sorumludur. Köle efendisinin malı üzerinde bir çobandır ve o maldan sorumludur. Hepiniz çobansınız. Hepiniz idaresi altındakilerden sorumlusunuz."[403][19]

Açıklama

Metinde geçen Râî kelimesi çohan demektir. Bu kelimeyle burada kastedilen, elinin altında olanların iyi halde olmasına dikkat eden kimsedir.
Hadisti şerif bir kimsenin idaresi altında bulunanlara karşı adaletli olması gerektiğine delildir. Adaletle muamele ederse pek çok mükafata nail olur. Aksi takdirde idaresi a'tında bulunanların herbiri ondan hakkını isteyecektir.[404][20]

2. Yöneticilik İstemenin Hükmü

2929... Abdurrahman b. Semûre'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) bana (şöyle) buyurdu:
"Ey Semûre'nin oğlu Abdurrahman, yöneticilik isteme, çünkü bu istemeden dolayı sana yöneticilik verilirse onunla başbaşa bırakılırsın. Eğer yöneticilik sana istemeden verilecek olursa bu işte (Allah tarafından) sana yardım edilir."[405][21]

Açıklama

Metinde geçen imare kelimesi burada "valilik, hakimlik gibi manevi sorumluluğu büyük olan yöneticiliklerdir. Fahr-i kâinat efendimiz hadis-i şerifte taleb etmediği halde yetkili makamlar tarafından en liyakatli görüldüğü için valilik ya da hakimlik gibi bir yöneticilik makamına getirilen kimseye Allah'ın yardım edeceğini ve dolayısıyla bu görevinde muvaffak olacağım müjdelerken bu makama kendi isteğiyle gelen bir

kimsenin ancak kendi kabiliyet ve dirayetiyle başbaşa kalacığını bu işte AUah'dan bir yardıma mazhar olamayacağını, onun muvaffakiyetinin ya da başarısızlığının sırf kendi şahsi kabiliyetine bağlı kalacağını haber vermektedir.
Bu bakımdan ulema valilik, hakimlik, müdürlük gibi görevleri istemenin mekruh olduğunu söylemişlerdir. Bu hüküm yöneticilik yapmanın sakıncalı olduğu anlamına gelmez. Sakıncalı olan kişinin liyakatma bakmadan yöneticilik görevi istemesidir. Liyakatından dolayı yetkili makamlarca yöneticilik görevine getirilen adaletli kimseler, görevlerini adaletle yürüttükleri sürece aynı zamanda Allah'ın yardımına da müstahak ve duaları makbul kimselerdir. Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre, ulemadan bazıları adaleti yerine getirmek gayesiyle idarecilik istemenin caiz olduğunu söylemişlerdir.[406][22]

2930... Ebû Musa (el Eş'ari)'den demiştir ki: İki kişiyle birlikte Peygamber (s.a.)'e gitmiştim. Onlardan biri söz aldı ve
(Ey Allah'ın Rasulü) Senin işinde (görev alabilmemiz hususunda) bize yardımcı olmanız için (buraya) geldik" dedi. Diğeri arkadaşının (bu) sözünün aynısını söyledi. Rasûlullah (s.a.) de:
"Sizin en haininiz (devlet dairesinden) iş isteyendir." buyurdu. Bunun üzerine Ebû Musa Peygamber (s.a.)'den özür dileyerek:
Ben onların niçin geldiklerini bilmiyordum, dedi ve döndü gitti de bir daha onlara hiçbir iş(lerin)de yardımcı olmadı"[407][23]

Açıklama

Bazıları, İsmail b. Ebî Halid'in bu hadisi babasından rivayet ettiğini söylemişlerse de doğru değildir. Doğrusu musannif Ebû Davud'un rivayet ettiği gibi İsmail b. Ebû Halid'in bu hadisi kardeşinden rivayet etmiş olmasıdır. Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre İsmail b. Halid'in dört kardeşi vardır! Esas, Said, Halid, Nu'man.
Hz. Ebû Musa el-Eşarî'nin Hz. Peygamberin huzuruna götürdüğü kişilerin kim olduğu hususunda hadis sarihleri bir bilgi vermiyorlar. Hafız ibn Hacer bu kimselerin isimlerini bulamadığını söylüyor. Ancak Müslim'in Sahih'inde rivayet ettiği hadisin birinde bu kimselerin Hz. Ebû Musa el Eşârî'-

nin mensub olduğu 'el Eş'ar' kabilesinden oldukları ifade edilirken[408][24] diğerinde de Hz. Ebû Musa'nın amcasının oğulları oldukları açıklanıyor.[409][25]

Bir önceki hadis-i şerifte olduğu gibi bu hadiste de valilik, hakimlik gibi özel kabiliyet isteyen yöneticilik görevlerini baş olmak hevesiyle kendi arzu ve istekleriyle üstlenen kimselerin bu işte kendi kabiliyetleriyle başbaşa kalıp Allah'ın yardımına mazhar olamayacakları ifade edilmektedir. Bu makamlara kendi isteği olmaksızın, liyakatli görüldüğü için yetkili makamlarca getirilen kimselerin de Allah'ın yardım ve inayetine nail olacaklarına işaret edilmektedir.

Hanefî ulemasından Bedreddin el-Aynî de bu konuda şöyle diyor: ' 'Bir yöneticilik görevine isteyerek gelmek mekruh olunca rüşvetle o makama gelenlerin durumlarının ne olacağı izahtan müstağnidir."

Söz konusu olay Ebû Musa'nın başından geçtiği sırada kendisi Yemen'de vali idi. Hz. Peygamber'in kendisini ikaz etmesinden sonra sözü geçen amcası oğullarına devlet dairesinden iş almaları hususunda bir daha yardımcı olmamıştır. Hz. Peygamber'in huzuruna gelen bu kimselere, sert bir dil kullanmasının sebebi "başkanlık hevesiyle oraya geldiklerini anlamış olmasıdır" denebilir. Ancak Hz. Ebû Musa onların bu niyyetini bilmeden onlara yardımcı olup Hz. Peygamber'in huzuruna götürmüştü.[410][26]

3. A'ma Bir İnsanın (Müslümanların Başına) Vali Olması Caizdir

2931... Enes'den demiştir ki:

Peygamber (s.a.) İbn Ümmü Mektum'u (ama olduğu halde) iki defa Medine'de yerine vekil bırakmıştır.[411][27]

Açıklama

Hattâbî'nin ifade ettiği gibi, Fahr-i kâinat efendimiz ibn Ümmü Mektum'u yerine vekil bırakırken devlet başkanlığı görevini üstlenmesi için değil, sadece namaz kıldırması,- bir başka ifadeyle imamet-j süğra denilen namaz imamlığın) üstlenmesi için bırakmıştır. Çünkü a'ma biri olan îbn Ümmü Mektum (r.a.)'un o devirde fahr-i kainat efendimiz tarafından icra edilen

devlet başkanlığı, hakimlik gibi görevleri yerine getirmesi mümkün değildir.
Esasen, bir kimsenin devlet reisi olabilmesi için, devlet reisinin görevini yerli yerince getirmesine engel teşkil edecek bir vücut sakatlığının bulunmaması gerekir. Yani devlet reisinin işitme görme ve konuşma yönünden sağlıklı olması şarttır. Bu özellikleri taşımayan bir kimsenin devlet başkanı olamayacağı hususunda mezheb imamları ittifak etmişlerdir.[412][28] Şâfiîlerden bazıları a'manın halifeliğini caiz görmüşlerse de Hidâye müellifi bir şahitte aranan şartların tümünün halifede de bulunmasının şart olduğunu söylüyor. A'ma bir kimsenin namazda imamlık yapıp yapmayacağı meselesinde mezheb imamlarının görüşünü 595 numaralı hadisin şerhinde açıklamış olduğumuzdan burada tekrara lüzum görmüyoruz. İbn Abdil Berr gibi bazı siyer âlimlerine göre, Hz. Peygamber İbn Ümmü Mektum'u on üç defa yerine vekil bırakıp gitmiştir.
Hattâbî'ye göre, Hz. Peygamber'in onu bu kadar çok vekil bırakmasının sebebi vaktiyle onun sorusuna cevap vermemek suretiyle kırmış olduğu gönlünü kazanmak, bu yüzden uğramış olduğu ilahi azardan kurtulmak arzusudur.[413][29]

4. (Devlet Başkanının Kendisine Bir) Vezir Edinmelinin Hükmü)

2932... Hz. Aişe'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurdu.
"Allah bir devlet başkanı hakkında hayır dilediği zaman ona doğru (konuşan ve doğru iş yapan)) bir yardımcı verir. Eğer o(başkan yapılması gereken bir işi) unutursa (bu yardımcı, unutulan işi) ona hatırlatır. Eğer başkan bu işi kendisi hatırlarsa (o zaman da bu yardımcı o işin yapılması hususunda) başkana yardımcı olur.
Eğer Allah onun hakkında başka birşey dilemişse ona kötü (huylu) bir yardımcı verir. Eğer (yapılması gereken bir işi) unutursa (vezir bu işi) ona hatırlatmaz. Eğer (başkan bu işi kendiliğinden) hatırlarsa (o zaman da bu yardımcı o işin yapılmasında) ona yardımcı olmaz."[414][30]

Açıklama

Vezir: kelimesi ağırlık ve yük anlamına gelen vizr kökünden türemiştir. Devlet işlerinde halifenin yük ve ağırlığını yüklenen kimseye de vezir ismi

verilmiştir. Yahutta vezer den türemiştir. Bu ise melce* (sığmak) demektir. Çünkü bir âyet-i kerimede şöyle denilmektedir. "Hayır hiçbir sığınak yoktur"[415][31] Zîrâ sultan onun görüşüne ve yardımına sığınmaktadır.
Ezir kökünden türetilmiş olduğu da söylenir. Bu kelime yardım ve destek demektir. Çünkü sultan beden kuvveti olarak onun yarçkmıyla kuvvetlenmektedir. Vezirlikten maksat halifenin kendisine yardım edecek yanında yer alacak kimseden yardım istemesidir. Vezirlik İslâmın ilk devirlerinde mevcuttu. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.) kendisine sunulan birçok meselelerde ashabı ile istişare eder ve onların göTüşünü alırdı. Hz. Ebû Bekir (r.a.) de devlet işlerinde Hz. Ömer (r.a.) ile istişare ederdi.[416][32]
Bu bakımdan halktan bazıları Hz. Ebû Bekir'e "Rasûiullah'ın veziri adını vermişlerdir. Ona bu ismi bilhassa İranlılarla karşılaşmış olanlar vermiştir. Çünkü bu unvanın Sasanî imparatorluğunda kullanıldığını müşahade etmişlerdir.[417][33]
Musannif Ebû Dâvûd bu hadisi mevzumuzu teşkil eden halifelik bölümünde zikretmekle buradaki vezir kelimesinin günümüzdeki bakan anlamına geldiğine işaret etmek istemişse de bu husus kelimenin idarecilerin yanında yer alan yardımcıların tümüne şâmil bir manâ ifade etmesine engel değildir.
Hadis-i şerif halifenin ya da herhangi bir yöneticinin yanında yeteri kadar yardımcı bulundurmasının cevazını ifade etmekte, vezirlerinde iyi niyetli kimselerden seçilmesinin lüzumuna işaret etmektedir.[418][34]

5. Bir Toplumun İdari İşlerini Yürütme Ve Haklarında Gerekli Bilgileri Toplayıp Devlet Reisine Sunma Görevi

2933... el-Mikdâm b. Madîkerib'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) onun omuzlarına dokunarak: "Ey Mikdamcığım ne mutlu sana eğer ölürsen (halkın başında) bir idareci de değilsin, (bir idarecinin) kâtib(i) de değilsin, haklarında bilgi toplayıp halifeye sunmak üzere halk arasında görevli bir kimse de değilsin.” buyurdu.[419][35]

Açıklama

İrâfe: Bir kabilenin idaresi ve o kabile hakkında bilgi toplayıp devlet reisine sunma işi demektir. Bu görevi yüklenen kimseye de arif ismi verilir

Avnü'I-Mabûd yazarının açıklamasına göre her beş arifin üzerinde men-kıb denen bir başkan bulunur. Bu başkan da doğrudan doğruya devlet başkanına bağlıdır. Görülüyor ki bu teşkilât günümüzdeki mahalli ve mülkî idarelerin çekirdeği mesabesinde bir teşkilattır. Zamanla günün icablarına ve şartlarına uygun bir şekilde gelişmiştir.
Metinde geçen kudeym kelimesi "kadim" kelimesinin ism-i tasgiridir. Onun için biz bu kelimeyi mikdamcığım şeklinde tercüme ettik.
Hz. Peygamber'in Mikdam'la konuşmadan önce onun omuzlarına hafifçe dokunmaktan maksadı ona olan sevgi ve yakınlığını bildirmek ve söyleyeceği sözlere karşı dikkatli olmasını sağlamaktır.
Aliyyü'l Kari'nin açıklamasına göre sen arif de değilsin cümlesindeki arif kelimesi "feîlün" vezninde bir sıfat-i müşebbehe olması itibariyle burada ism-i fail manâsında kullanılmış olabileceği gibi ism-i mePul manâsında da kullanılmış olabilir.
İsm-i fail manâsında kullanılmış olması halinde ifade edeceği manâ yukarıda açıkladığımız manâdır.
Ancak ism-i mePul manâsına kullanılmış olması halinde ise "tanınmış olma meşhur olma" anlamlarına gelir. Kelimenin bu manâya geldiği kabul edilirse cümlenin manâsı şöyle olur: "Ey Mikdamcığım ne mutlu sana ki ölürsen bir başkasının veya bir başkanın emrinde görev yapan bir kâtip olarak ölmeyeceğin gibi meşhur olmuş bir kimse olarak da ölmeyeceksin" Resulü Ekrem efendimiz bu sözleriyle Hz. Mikdam hakkında idareciliğin veya bir idareci emrinde çalışmanın hayırlı bir iş olmayacağını ve genel olarak şöhretin âfet olduğunu ifade buyurmak istemiştir. Hz. Peygamber efendimiz aynı zamanda en büyük ruh doktoru olduğundan ashabının ruh hallerini ve kabiliyetlerini en ince teferruatına kadar bilir, onlara hallerine uygun tavsiyelerde bulunurdu. Cesur olanları cihada, zenginleri zekata teşvik eder, idarecilik kabiliyyeti olanları da idareciliğe getirirdi.
Hz. Mikdam'da idarecilikte böyle bir kabiliyeti bulunmadığı için hem ona bu görevden kaçınmasını tavsiye etmiş hem de kendisine böyle bir görevi vermemekle onun için hayır murad etmiş olduğunu ima ederek onun gönlünü almıştır. 2930 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi Hz. Peygamber efendimizin bazı kimseleri idarecilik görevinden nehyetmesi bu nehyin herkes hakkında umumi bir nehy olmasını gerektirmez. Kabiliyyetle-ri ve liyakatleri sebebiyle bu görevlere getirilip de hakkıyla yürüten kimselerin ecir ve sevapları çok büyüktür. Onların

Allah'ın yardımına mazhar olacakları bizzat fahr-i kâinat efendimiz tarafından haber verilmiştir.[420][36]

2934... (bir adamın) dedesinden (rivayet olunduğuna göre aileleri) "Yol üzerinde bulunan sulardan bir su üzerine (görevli) bulunu-yorlarmış. İslam(ın doğuşu) onlar(ın kabilesin)e ulaşınca (sözü geçen adamın dedesi ve) suyun sahibi olan zat İslamiyeti kabul etmeleri şartıyla kavmine yüz deve va'detti. Onlar da (bu şartla) müslümanlığı kabul ettiler. (Suyun sahibi de) develeri onlara bölüştürdü. (Ancak kısa bir süre sonra) develeri onlardan geri alması (zarureti) ortaya çıktı. Bunun üzerine oğlunu Peygamber (s.a.)'e göndererek ona:
Peygamber (s.a.)'e var da ona "Babam sana selam söylüyor kendisi kavmine müslüman olmalaıî şartıyla yüz deve vâdetmişti. Onlar da müslüman oldular. Bunun üzerine babam (bu) develeri onlardan geri alması (durumu) ortaya çıktı. Develere (sahib olmakta) babam mı daha haklı, yoksa onlar mı? (daha haklı) de.
Eğer sana "evet" (baban daha haklıdır) yahutta "hayır" (onlar babandan) daha haklı (dırlar) cevabını verecek olursa (o zaman) kendisine
"Babam yaşlı bir adamdır. Aynı zamanda suyun idaresiyle de görevlidir. Kendi (ölümü)nden sonra su idareciliği görevini bana vermeni istiyor" de. dedi. Bunun üzerine (o adamın oğlu) Hz. Peygamberce
var'ıp:
“Babam sana selam söylüyor" dedi (Hz. Peygamber de):
(Allah'ın) "selamı senin ve babanın üzerine olsun" dedi sonra;
"Babam müslümanlığı kabul etmeleri şartıyla kavmine yüz deve bağışlamayı vâdetmişti. Onlar müslüman oldular. Müslümanlıkları da (çok) güzel oldu. (Fakat bir süre) sonra develeri onlardan geri alması (lüzumu) ortaya çıktı. Şimdi bu develere babam mı daha müstehak, yoksa onlar mı? dedi.
(Hz. Peygamber de):
"Eğer babanın develeri onlara teslim etmesi (kendisine daha uygun) görünüyorsa, develeri onlara teslim etsin. Eğer kendisine develeri geri almak (daha uygun) görünüyorsa (şunu iyi bilsin ki) kendisi bu develere onlardan daha müstehaktır. Eğer onlar îslamı kabullenmişlerse, müslümanlıkları kendilerinindir. Eğer müslümanlığı kabul etmemişlerse

müslümanlığı kabul edinceye kadar kendileriyle savaşılır*' buyurdu (bu defa çocuk):
Babam yaşlı bir adamdır. Aynı zamanda suyun idaresi ile de görevlidir. Kendi (ölümü)nden sonra su idareciliği görevini bana yermeni istiyor." dedi.
(Peygamber efendimiz de):
"İdarecilik görevi hakdır. Elbette halk için bu görevi üstlenen kimselere ihtiyaç vardır. Fakat bu görevi yüklenenler (mesuliyeti! bir görevi yüklendikleri için) cehennemlik (olma tehlikesiyle karşı karşı-ya)dırlar." buyurdu.[421][37]

Açıklama

Bilindiği gibi, idarecilik çok mesûliyetli ve büyük kabiliyetler gerektiren bir görevdir. Gerekli kabiliyetlere sahip olmadan, bu görevi üstlenmek sahibini kötü akıbetlere ve nihayet cehenneme sürükler. Fakat hakkaniyetle yerine getirilebildiği takdirde mükafatı büyüktür. İşte Resûl-ü Zişan efendimiz idarecilik görevi hakdır sözüyle bu görevin büyüklüğüne ve ulviyetine işaret ederken fakat bu görevi yüklenenler cehennemlik (olmak tehlikesiyle karşı karşıya)dırlar sözüyle de bu görevin çetinliğine ve sorurnjuluğunun büyüklüğüne işaret etmiştir.
Bu hadis-i şerîf bir kimsenin diğer bir kimseden aslında yapılması farz olan bir işi yapmasını isteyip de bu işi yaptığı takdirde kendisine bir mal vereceğini vadedince istediğinin yerine getirilmesi üzerine vadettiği malı o kimseye vermiş olursa sonradan bu malı tekrar ondan geri almasının caiz olduğuna delâlet etmektedir. Hz. Peygamber'in müellefâtü'l-Kulube (kalbleri İslama ısıtılmak istenenlere) verdiği mallar bu hükme girmezler. Çünkü Resul Ekrem onlara bir mal verirken şartsız, karşılıksız ve bir bağış olarak vermiştir.[422][38]

6. Katip Tutmak

2935... İbn Abbâs'dan demiştir ki:
es-Sicillü (diye anılan sahabî) Peygamber (s.a.)'ın kâtibi idi.[423][39]

Açıklama

Hadis-i şerîf devlet başkanı ve diğer idarecilerin yazı işlerinde çalıştırmak üzere kâtib kullanmalarının caiz olduğunu ifade etmektedir. Nitekim Resulü Ekrem efendimiz bizzat vahy kâtibi kullanmıştır. Vahy kâtiblerinin en meşhurları şunlardır:
1. Abdullah b. Sa'd b. Ebi Şerh el Amirî; **2.** Ebû Bekir es-Sıddîk **3.** Ömer **4.** Osman, **5.** Ali **6.** Amir b. Feheyre **7.** Abdullah b. Erkam **8.** Übey b. Ka'b **9.** Sabit b. Kays b. Şemmâs, **10.** Zeyd b. Sabit **11.** Muaviye b.Ebi Süfyân **12.** Mugîre b. Şu'be **13.** Zübeyr b. Avvâm **14.** Halid b. Velid **15.** Ala b. el Hadramî **16.** Amr b. As **17.** Abdullah b. Revaha **18.** Muhammed b. Mesleme **19.** Abdullah b. Abdullah b. Übeyy b. Selûl.
Hafız Şemsüddin b. el Kayyim el-Cevziye hocası İbn Teymiyye'nin bu hadisi mevzu saydığını, çünkü Hz. Peygamber'in sahabileri arasında "Sicili" isimli bir şahsın bulunmadığını söylemiştir. Doğrusu da budur. Yine İbn Kay-yim'in ifadesine göre bazıları "O gün göğü, kitaptan dürercesine toplarız"[424][40] âyet-i kerimesinde geçen Sicili kelimesiyle söz konusu kâtibin kastedilmiş olduğunu söylemişlerse de bu görüş doğru değildir. Çünkü bu âyet-i kerime Mekke'de inmiştir.
Oysa Hz. Peygamber'in Mekke'de vahy kâtibi yoktu.[425][41]

7. Zekat Toplama Me'murluğu

2936... Râfi' b. Hadic'den demiştir ki:
Ben Rasûlullah (s.a.)'i (şöyle) buyururken işittim: "Hakkıyla (görev yapan) zekât memuru evine dönünceye kadar, Allah yolunda (savaşan) gazi gibidir."[426][42]

Açıklama

Zekat memurunun görevini hakkıyla yapması, onu İslamî esasları uygun olarak ihlâs ile ve sevabına inanarak toplaması demektir.
Zekat toplama görevini bu ölçü ve bu anlayış içerisinde yapan bir zekat memuru, İslam toplumunu ayakta tutan unsurların en mühimlerinden birine hizmet etmiş olacağı için uykusu da, uyanıklığı da ibadet sayılacağı cihetle, Allah yolunda savaşan bir gazi gibi sevaba nail olur.

Tuhfetü'l-Ahvezî yazarı bu mevzuda şöyle diyor: "Aliyyül Kariye göre zekat memurunun Allah yolunda savaşan bir gaziye benzetilmesi, onun bir gazi gibi devlet hazinesine katkıda bulunması dünya ve âhiret işlerinin yürütülmesindeki hizmetiyle de gazinin sevabına denk bir ecre nail olması yönündedir.
îbn Arabi de bu mevzuda şöyle diyor: Gerçekten yüce Allah'ın fazlı keremi çok büyüktür. Bu bakımdan bir gaziye maddi yardımda bulunarak onu düşmana karşı silahla ve diğer harp malzemeleriyle teçhiz eden bir kimseye de gazilik rütbesi vadettiği gibi, harbe gidemeyip de gazinin çoluğuna çocuğuna hakkıyla bakan kimseleri de gazi saymıştır.
İşte zekat memuru da her ne kadar harp meydanında savaşmıyorsa da Allah yolunda savaşan kimselere ve onların ailelerine sarf edilecek maddi imkânları toplayıp devlet hazinesine teslim ettiği için, harb meydanında savaşan gazilere benzetilmiştir. Çünkü netice itibariyle her ikisi de Allah yolunda savaşmaktadır. Şu farkla ki, gazi bilfiil savaşmaktadır. .Zekat memuru ise bu savaşa niyyetiyîe katılmaktadır.
Nitekim Peygamber efendimiz, "kuşkusuz mazeretleri sebebiyle harbe katılmadıkları için Medine'de kalmış bir topluluk vardır ki siz hangi dereye gitmiş, hangi boğazı ve dağı gfçmişiseniz onlar da sevab yönünden sizinle beraberdirler."[427][43] buyurmuştur. Mazeretleri dolayısıyle savaşa katılamayanların durumu böyle olunca, zekat toplama göreviyle görevli oldukları için savaşa katılmayanların sevabının nasıl olacağı meydandadır.[428][44] Hadis-i şerif zekat memuru tayin etmenin caiz olduğuna bir delildir.[429][45]

2937... Ukbe b. Amir'den demiştir ki; Rasûlullah (s.a.)'ı (şöyle) buyururken işittim:

"Meks (denilen haksız vergiyi) alan bir kimse cennete giremez."[430][46]

Açıklama

İbn Esir'in “en-Nihaye" de açıkladığına göre meks tahsildarların halktan toplamış oldukları bir vergidir. Genellikle bu vergiler haksız yere toplanmış ve halk için bir zulüm olmuştur. Bu bakımdan islam dışı olan bu vergiyi halktan toplatan bir idareci cehennemlik olmayı hakkettiği gibi, bu

verginin toplanmasına hizmet eden tahsildarlar da bu zulme yardımcı oldukları için cehennemlik olurlar.
Kamus mütercimi meks kelimesini açıklarken şöyle diyor: Meks, bir adamın satılık malına muamele ederken gadr ve cinayet eylemek yani değerinden eksik fiatla almaktır. Eksiltmek ve zulmetmek manâlarına da gelir. Bîr de "meks" cahiliyye döneminde bir mal satan adamdan sattığı mala göre aldıkları bir vergi anlamına gelir ki, günümüzde buna bâc denilmektedir. İslâm diyarında cahiliye döneminden kalan bu vergi hala yolculardan ve tüccardan alınmakta ve varlığını korumaktadır. Bazı Türk memleketlerinde bu vergi köprü başlarında ve derbendlerde barınan kimselerden zorla alınmaktadır.
Öşür toplayan memurların, meşru olan öşrü aldıktan sonra keyfi olarak aldıkları paraya da meks denir.[431][47]
Görülüyor ki bu hadis-i şerifte haksız yere alman bu vergilerin haram olduğunu ve bu vergilerin gerek devlet, gerekse fertler tarafından toplanmasının büyük günahlardan olduğu ifade edilmektedir. Ancak meşru ölçüler içerisinde tahsil edilen öşür ve zekatın bununla ilgisi yoktur.
Bunların tahsilinde tahsildar için büyük ecir vardır.
Meks mevzuunda merhum Ö. Nasuhi Bilmen efendi şöyle diyor:
Meks Zaman-i cahiliyyette bir adamın çarşı ve pazarda sattığı şeylerden alınan akçeye meşk: Bac, bunu alan şahsada "mekkâs" denirdi. Köprü başlarında, derbendlerde mürur ve ubûr edenlerden toprak bastı adıyla alınan akçeye ve tüccar mallarından mesrû rüsumdan ziyâde olarak tahsil edilen paraya da "meks" (bac) adı verilmiştir. Ki bunların bu veçhile istifa edilmesi, şer'an caiz değildir. İşte mezmum olan mekkaslık da budur ki böyle bir memuriyete kabulden bir çok zatlar ictinab etmişlerdir. Mebsul, Bedâyi, Hindiyye, Diirri Muhtar.[432][48]

2938... İbn ishak'dan demiştir ki:
(Bir önceki hadisi şerifte geçen) "Meks" alan kimse (sözün)den maksat halktan (mallarının onda birini) toplayan kimsedir.[433][49]

Açıklama

Bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, burada söz konusu edilen ondabir vergi, ziraat mahsullerinden meşru ölçüler içerisinde tahsil edilen öşür vergisi değildir. Buradaki vergiden maksat, zekat ve öşrün dışında alınan ve şer'î hiçbir dayanağı bulunmayan bir vergidir.
Hadis-i şerifte, açıklandığına göre İbn ishak bir önceki hadiste geçen Sahıb-ül-meks sözünü "halktan zekat ve öşür dışında mallarınınondabirinis-betinde vergi toplayan kimsedir" diye tefsir edilmiştir.[434][50]

8- Halîfe, (Ölürken) Yerine Birini Tayin Edebilirimi?)

2939... İbn Ömer'den demiştir ki: (Babam) Ömer (r.a) dedi ki: "Eğer ben yerime birini halife tayin etmezsem (bu sünnete uygun bîr hareket olur.) Çünkü Rasûlullah (s.a.) yerine bir halife tayin etmemiştir. Eğer, yerine bir halife tayin edersem (bu da caizdir.) Çünkü Ebû Bekir (r.a.) yerine bir halife tayin etmiştir. (İbn Ömer, rivayetine devam ederek) dedi ki:
Allah'a yemin olsun ki (Hz. Ömer'in bu mevzuda tutmuş olduğu yol) Rasûlullah (s.a)'Ie, Hz. Ebu Bekir'in (uygulamalarını) hatırlamasından (ve onlara uymasından) başka bir şey değildir. (Babamın Ra-sûlü Ekremin bu mevzudaki tatbikatını gözönüne getirdiğini görünce) Onun kimseyi Rasûlullah (s.a.)'e denk tutmadığını ve yerine kimseyi tayin etmeyeceğini kesinlikle anladım. [435][51]

Açıklama

Metinde geçen Rasûlullah sallallahû aleyhi ve sellem yerine bir halife tayin etmemiştir, sözü Hz. Peygamberin, bu ümmetin idaresini üstlenecek ve onlar arasında ilahi hükümleri uygulayacak bir devlet reisinin başa gelmesine dair (ıerhangi bir çaba sarfetmediği ve bu hususta herhangi bir emir ve tavsiyede bulunmadığı anlamına gelmez. Çünkü Hz. Peygamberin "Devlet reisleri Kureyş*tendir."[436][52] buyurması» vefatım mü-teakib Kureyş'ten bir devlet başkanı seçip, ona biat edilmesini emretmesi anlamına gelir.
Sahabe-i kiram bunu çok iyi anladıkları içindir ki, Hz. Peygamber vefat edince, yeni halifeyi seçmeden hiçbir işle, hatta Hz. Peygamberin teçhiz ve tekfini ile dahi ilgilenmemişlerdir. Hz. Peygamberin makamına getirdikleri Hz. Ebû Bekir'e Rasûlullah'in halifesi ismini vermeleri de onu bu makama

Hz. Peygamberin devlet başkanı seçilmesi hususundaki emrine uyarak getirdiklerini ifade etmek istemelerinden doğmuştur. İşte bu gerçek, müslümanların başlarına bir halife seçmelerinin farz olduğunun en büyük delillerinden biridir.
Müslümanlar arasında Allah'ın hükümlerini uygulamak, onları, serlerden, zulümden ve fesaddan korumak ancak müslüman bir devlet reisinin varlığıyla mümkündür. Aksi takdirde müslümanlar bu tehlikelerden kendilerini koruyamazlar. Devlet idaresinde bir başkanın mevcudiyeti kadar herhangi bir yerde bulunan bir İslam toplumu için bir başkanın bulunması da önemlidir.
İşte bu sebepledir ki, Rasûlullah (s.a.) İslam ordusunu Mute savaşına gönderirken başlarına Zeyd b. Harise'yi kumandan tayin ederek bayrağı ona teslim etti ve askerlere hitaben yaptığı konuşmada
"Eğer Zeyd b. Harise şehid edilecek olursa kumandanınız Ca'fer b. Ebî Tâlib'dir. O'd a şehid edilirse kumandanınız Abdullah b. Revaha'dır." buyurdu. Bunun üzerine Zeyd b. Harise şehid olunca bayrağı Hz. Ca'fer aldı. Ca'fer şehid olunca Abdullah b. Revâha, O da şehid olunca Halid b. Ve-lid aldı. Sonra Allah Hz. Halid eliyle müslümanlara fethi müyesser kıldı. Bütün bunlar, müslümanların başına bir halife tayin etmenin önemine ve farziyyetine delalet eden hususlardır.
Yine bu sebepledir ki Hz. Peygamberden sonra hilâfet makamına gelen Hz. Ebû Bekir de bu meseleye gereken önemi vermiş, vefatı yaklaşınca müslümanlara bir mektup yazarak başlarına Hz. Ömer'i halife tayin ettiğini bildirmiş ve ona biat etmelerini emretmiş, Müslümanlar da bu emre uyarak Hz. Ömer'e biat etmişlerdir.
Hz. Ömer de vefatı yaklaşınca böylesine önemli olan bir meseleyi halletmek istedi.
Bu meseleyi halletmek için karşısında iki yol vardı. Birisi Hz. Peygamberin yaptığı gibi hiçbir aday göstermeden müslümanlardan sadece yerine bir halife seçmelerini istemek. Diğeri de Hz. Ebû Bekir'in yaptığı gibi yerine bizzat kendisi bir halife adayı gösterip halktan ona biat etmelerini istemekti.
Hz. Ömer bu iki yolun ikisinden de yararlanmak gayesiyle sadece birine tabi olmakla yetinmeyip ikisi arasında bir yol takibetti. Şöyle ki, halife seçimini Cennetle müjdelenmiş olan sahabilerden olan bir şuraya havale

etti. Onlar da içlerinden birini halife seçmelerini istedi. Onlar da içlerinden Hz. Osman'ı halife seçtiler.[437][53]

Bazı Hükümler

1. Halifenin kendi yerine birini halife bırakması caiz olduğu gibi, bırakmaması da caizdir. Bırakmazsa bu hususta Hz. Peygambere, bırakırsa Hz. Ebû Bekir'e uymuş olur.
2. Yerine halife bırakmak suretiyle hilâfet caiz olduğu gibi, müslüman-ların ileri gelenlerinin seçmesi ile de olur.
3. Halife, kendinden sonra hilâfet vazifesini şura olarak birkaç kişiye de bırakabilir. Nitekim Hz.' Ömer öyle yapmıştır.
4. Müslümanların halife tayin etmesi şer'an vaciptir. Bu hususlarda ulemânın ittifakı vardır.
5. Peygamber (s.a.)'in kimseyi nassan halife bırakmadığına dair icmâ-ı ümmet vardır. Gerçi bu hususta bazı itiraz edenler olmuşsa da bunlar icmâ-ın karşısında tutunamamışlardır.[438][54]

9. Bey'at

2940... İbn Ömer'den demiştir ki:
Biz, Rasûlullah (s.a.)'e (emirlerini) dinlemek ve itaat etmek üzere söz verirdik (de, Rasûl-ü Ekrem efendimiz) bize
“Gücünün yettiği şeylere (söz ver)" diye telkinde bulunurdu.[439][55]

Açıklama

Metinde geçen gücünün yettiği şeylere anlamındaki cümlesi bazı nüshalarda = gücünüzün yettiği şeylere" şeklindedir.
İmam Nevevî'nin açıklamasına göre Müstemli ile Serahsi'nin rivayetlerinde bu cümle müfred olarak zikredilmiş, başkalarının rivayetlerinde ise "gücünüzün yettiği şeylere" şeklinde cemi olarak rivayet edilmiştir. Nevevî bu kelimeyi müfred mütekellim olarak yani, "Gücünün yettiği hususta" manâsına almış ve şöyle demiştir: "Bu Peygamber (s.a.)'in ümmetine olan sonsuz şefkat ve rahmetindendir. Ümmetinden biri takat getiremeyeceği bir

beyatın umumuna girmesin diye onlara gücümün yettiği hususta- demesini öğretmiştir.[440][56]
Biatin asıl manâsı, mübadele akdidir. Sonraları devlet başkanına itaat ve sadakati bildiren ve el sıkma suretiyle yapılan ahitleşmeyi ifâde etmiştir. Siyer kitaplarında açıklandığı üzere İslam tarihinde ilk biat hadisesi Akabe denilen yerde yapılmıştır. Medine devrinde vuku* bulan Biat'ür-ridvân Hz. Peygamberin Hudeybiye'de Mekke'lilerle antlaşma yolu aradığı sırada gerçekleşmiştir.
Bu olayın hatırası şu âyetlerle yüceltilmiştir. "Andolsun ki Allah inananlardan, ağaç altında sana baş eğerek biat edenlerden razı olmuştur. Gönüllerinde olanı da bilmiş, onlara güvenlik vermiş, onlara yakın bir zafer ve ele geçirecekleri bol ganimetlerden bahsetmiştir."[441][57]
Dört halife devrinde ve sonraki İslam devletlerinde halkın ileri gelenlerinin halifeye itaatlerini bildirmesine de biat, denmiştir.[442][58]
Bütün bu açıklamalardan da anlaşılıyor ki, "Biat yeni başa geçirilen kimseye bazan da başta bulunan kimseye itaat etmek üzere verilen bir sözdür." Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, imamet veya halifelik, devlet başkanı ile ümmetin görüş sahipleri arasında yapılan bir akidden başka birşey değildir. Akid ise, icab ve kabul olmadan olamaz. İcab, ümmet içindeki görüş sahipleri veya şûra ehli tarafından yapılır. Bu ise halifeyi seçmekten ibarettir. Kabul; ümmetin görüş sahipleri tarafından seçilen Halifece yapılır.
Burada imametin üç merhaleden geçtiğini söyleyebiliriz: Birinci Merhale: İmamete aday gösterme merhalesidir. Önceki imâm veya görüş sahiplerinden bir tanesi yeni olacak imâmı aday gösterir.
Buna örnek: Sakife'deki toplantıda Hz. Ebu Bekir'in Hz. Ömer'le Hz. Ebu Ubeyde'yi aday göstermesi ve Hz. Ömer ile Hz. Ebu Ubeyde'-nin aday gösterilmeyi kabul etmemelerinden sonra Hz. Ömer'in Hz. Ebü Bekir'i aday göstermesini gösterebiliriz. Vefatı yaklaştığı sıralarda Hz. Ebû Bekir'in Hz. Ömer'i aday göstermesi, yaralandıktan sonra Hz. Ömer'in altı kişiyi aday göstermesi de böyledir.
İkinci merhale: Seçilme veya aday gösterilmeyi kabul etme merhalesi-dir. Bu merhalede şûra ehli, adaylar birden fazla ise adaylardan birisini seçer veya aday bir kişi ise ona muvafakat ederler. Buna dair de Hz. Ebû Bekir'in mektubu kendilerine okunduğu zaman halkın onun aday göstermesini kabul

etmelerini ve Abdurrahman b. Avf'ın Hz. Osman'ı seçip arkasından halkın da bu seçimi onaylamalarını örnek verebiliriz.
Üçüncü Merhale: Biat merhalesidir. Biat, seçimin dış görünüşü ve delilidir. Biat merhalesi, seçim aşamasının içindede olabilir, ve aralarında bir zaman aralığı bulunmayabilir. Hz. Ebu Bekir'in biatinde olduğu gibi, Hz. Ömer, kendisini aday göstermiş ve ona: "Uzat elini sana biat edeyim" diyerek hemen biat etmiş idi. Arkasından da diğerleri peşpeşe biatte bulunmuştu.[443][59]

Bazı Hükümler

1. Zorla yaptırılan bir iş, o kişinin ihtiyarı ve gücü dı-şında meydana geldiği için, faili bu işten sorumlu değildir.
2. Gücünün yetmediği bir işi yapmaya özenen bir kimseye "yapamayacağın işe özenme, gücünün yeteceği işlere giriş" demek caizdir.
3. Peygamber efendimiz devlet reisine biat edilmesine çok önem vermiş, ona muhalefetten sakınmalarını emretmiştir.[444][60]

2941... Urve (r.a.)'den demiştir ki:
Hz. Aişe, Rasûlullah'ın kadınlarla biatleşmesini şöyle anlatmıştır:
Rasûlullah (s.a.) (biatleşirken) hiçbir kadının eline dokunmadı. Ancak herbir kadından (biati sözle) aldı. Bir kadından (sözü) aldı da kadın da (söz) verdi mi
“Git! senin biatim aldım" buyururdu.[445][61]

Açıklama

Kadınların Hz. Peygambere vermiş oldukları bu sözün neleri ihtiva ettiği Müslümin Sahihinde şu manâya gelen cümlelerle anlatılmaktadır. "Mü'min kadınlar Rasûlullah (s.a.)'e hicret ettikleri vakit Aziz ve Celil olan Allah'ın:
"Ey Peygamber! Sana mü'min kadınlar Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmayacaklarına, zina etmeyeceklerine dair beyat etmeye gelirlerse"[446][62] âyetin-deki esaslara göre kendilerinden söz alınırdı."[447][63]
Müslim'in bu hadisinden anlaşılıyor ki: Kadınların, Hz. pey-gamber'e ettikleri biat Allah'a şirk koşmamak, hırsızlık yapmamak ve zina etmemek,

çocukları öldürmemek, iftira etmemek ve Hz. Peygambere hiç bir ma'rufta isyan etmemek gibi hususları ihtiva etmektedir. Çünkü sözü geçen Mümtehine sûresinin 12. nci âyetinde kadınların bu şekilde biat etmeleri em-redilmektedir.
"Devlet başkanına, itaat etmek üzere söz vermek" anlamına gelen biat uygulamasının ilk örneğini Hz. Peygamber'in hayatında görebiliyoruz. Hz. Peygambere yapılan biatler, ona ve İslamın emirlerine bağlanmayı ihtiva ediyordu. Bu bakımdan ashabın biatleri Hz. Peygamberi devlet başkanlığına getirmek anlamını taşımıyordu. Ancak onun peygamberliği aynı zamanda devlet başkanı olmasının da gereğiydi. Dolayısıyle ona biat, hem Peygamber olarak yapacağı tebliğlere inanmak, hem de devlet başkanı olarak vereceği emirlere itaat etmeye söz vermek anlamlarını birlikte ifâde ediyordu.
Hem devlet başkanlığı için başa getirmek ve hem de itaatte bulunmak üzere yapılan biat ise; ilk olarak Hz. Ebû Bekir (r.a.)'in halifeliğe getirilmesi ile gerçekleşmiştir.[448][64]
Ancak bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi biatin üç merhalesi bulunduğunu unutmamak lazımdır.
Bazı ilim adamları, hadisteki biat kelimesine bakarak bu hadisin kadınların seçme hakkına sahip olduğuna delâlet ettiğini söylemişlerdir.
Bu görüşte olan ulemaya göre, "Rasûlullah (s.a.) kadınlara biat ettiği gibi bizimle de biat etmiştir..."[449][65] mealindeki hadis-i şerifte kadınların erkekler gibi seçme hakkına sahip olduklarına delalet eder.
Hz. Peygamberin ashabıyla yapmış olduğu biatlerin nübüvvet üzerine değil, siyasî nitelikli olduğunu anlatan bir hususta onun çocuklarla biat etmemesidir. Zira sahih olarak rivayet edilmiştir ki:
Buluğa ermemiş çocuklar ya kendileri veya ebeveynleri vasıtasıyla biat istemişler. Fakat Rasûlullah (s.a.) biat etmemiştir.[450][66] İşte kadının biati onun seçme hakkına sahip olduğunu gösterir.[451][67]

Bazı Hükümler

1.Kadınlar seçme hakkına sahiptirler.
2. Bir erkeğin yabancı bir kadının eline dokunması haramdır.
3. İhtiyaç olduğu zaman, yabancı bir kadınla konuşmak caizdir.

4. Kadının sesi avret değildir.
5. Erkeklerin biati sözle ve el sıkmayla kadınların biati sadece sözle olur.[452][68]

2942... Peygamber (s.a.)'e yetişen Abdullah ibn Hişâm'dan (rivayet olunduğuna göre) annesi Zeyneb bint Humeyd, onu Rasûlullah (s.a.)'e götürüp
"Ey Allah'ın Rasûlü bununla biatleş" demiş, Rasûlullah (s.a.) de "- O (daha) küçüktür/' demiş ve onun başını okşamıştır.[453][69]

Açıklama

Çocuklar mükellef olmadıklarından verdikleri sözlerden de sorumlu değillerdir. Onların biatlerinin de bir hükmü yoktur, işte bu sebeble Hz. Peygamber onlardan biat almamış, bu maksatla gelen çocukların sadece başını okşamakla ya da -Buharî'nin rivayetinde açıklandığı üzere- onlara dua etmekle yetinmiştir.
Taberani, Hz. Peygamber (s.a.)'in Hz. Hasan'la Hz. Hüseyin, Hz. Abdullah b. Abbas ve Abdullah b. Ca'fer(r.a.)'den.büluğ çağına ermelerinden önce[454][70] Abdullah b. ez-Zübeyr ile yine Abdullah b. Ca'fer'den yedi yaşında biat aldığını[455][71] rivayet etmişse de çocuklardan alınan bu biatin devlet başkanına itaati teahhüd eden siyasi nitelikli bir biat olduğu söylenemez. Ancak sahih ameller işlemek üzere yapılan bir biat olabilir. Çünkü biat; hicret etmek, yardım etmek, ölünceye kadar cihad etmek gibi maksatlarla da yapılabilir.[456][72]

9-10. (Devlet) Memurların(In) Maaşı

2943... Bûreyde'den demiştir ki: Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur.
"Biz kimi (devlet) iş(in)de çalıştırırda kendisine maaş verirsek, onun bu maaştan fazla (olarak devlet hazinesinden) aldığı şey (devlete) hıyanettir."[457][73]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte devlet reisinin, devlet dairelerinde maaşlı memur çalıştırılmalarının caiz olduğunu, fakat devlet memurlarının hizmetleri karşılığında kendilerine verilmek üzere tayin ve tesbit edilen maaş veya ücretten fazla olarak devlet hazinesinden bir menfaat sağlamalarının devlete hıyanet olacağı ifade edilmektedir.[458][74]

2944... İbn Saîdi'den demiştir ki: Ömer (b. Hattab) beni zekat memuru tayin etmişti. Ben bu görevi yerine getirince, bana ücret (verilmesini) emretti. Ben de
"Ben sadece Allah (rızası) için çalıştım" dedim. (Bunun üzerine Hz. Ömer)
“Sana verileni al. Çünkü ben Rasûlullah (s.a.) zamanında görevli olarak çalışmıştım da (Allah'ın Rasûlü bu hizmetim karşılığında) bana ücret vermişti.[459][75]

Açıklama

Bu hadis-i şerif senedinde dört sahabi bulunan hadislerdendir. Hattâbî'nin açıklamasına göre, zekat memurunun yapacağı iş karşılığında kendisine verilmesi kararlaştırılmış olan ücreti alması caizdir. Nitekim yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'inde onlardan “ = zekat toplayanlar" diye bahsederek onlara zekattan bir pay ayırmıştır. Bu bakımdan ulema zekat memurlarına bu görevleri nisbetinde zekattan bir pay bir başka ifadeyle zekat gelirlerinden belli oranda bir ücret verilebileceğini söylemişlerdir. Bu hadis-i şerif daha Önce 1647 numarada geçmişti. Orada yeterli açıklama bulunduğundan oraya müracaat edilmesini tavsiye ediyoruz.[460][76]

2945... el-Müstevrid b. Şeddâd'dan demiştir ki: Ben Peygamber (s.a.)'i (şöyle) buyururken işittim.
“Kim bizim emrimizde görevli ise (hanımı yoksa) evlensin, hizmetçisi yoksa, bir hizmetçi tutsun, evi yoksa ev alsın. (Musa b. Mer-van) dedi ki: Ebû Bekir (Yahya b. İshâk şöyle) dedi: Bana haber verildiği(ne göre) Peygamber (s.a)'i
"Kim bundan başka bir servet edinirse, O kimse haindir" -yahut ta hırsızdır-derken işittim.[461][77]

Açıklama

Hadis-i şerif, devlet memurunun evlenecekse israfa kaçmamak şartıyla, kadının mehrini devlet hazinesinden vererek evlenmesinin, hizmetçisi yoksa, hizmetçi tutacak kadar, evi yoksa ev kirasını karşılayacak kadar devlet hazinesinden para harcayarak hizmetçi tutmasının ve ev kiralamasının caiz olduğunu ifade etmektedir.
Hattâbî'ye göre, bu hadis-i şerifi iki şekilde tefsir etmek mümkündür.
1. Bir memurun devletten aldığı maaşla evlenmesi, hizmetçi, ev temin etmesi ve bunları temin edecek kadar maaş alması caizdir.
2. Eğer bir memur bekarsa devletin onu devlet hazinesinden evlendirmesi, hizmetçisi yoksa hizmetçi tutması ve evi yoksa ona ev kiralaması icab eder.
Hadîsin senedinde geçen Cübeyr b. Nüfeyr, İmam Ahmed'in rivayetinde Abdurrahman b. Cübeyr olarak geçmektedir. Bezl'ül-Mechûd yazarının tahkikine göre, doğrusu da budur. Ve bu Abdurrahman b. Cübeyr'den maksat Abdurrahman b. Cübeyr el-Mısrî, el-Fakih, el-Farzi, el-Müezzin, el-Amirî'dir.
Hadisin sonunda geçen Ebû Bekir'den maksatsa İmam Ahmed'in şeyhi Yahya ibn İshak'dır.
Her ne kadar AviTül-Ma'bûd yazarı bu Ebû Bekir'in Hz. Ebû Bekir Sıddîk olduğunu söylemişse de bu görüş doğru değildir.
Metin sonundaki -yahut ta hırsızdır- manâsına gelen cümledeki tereddüt ifadesi raviye aittir.[462][78]

10-11. Memurların Hediye Alması

2946... Ebû Humeyd-es-Saîdi'den demiştir ki: Peygamber (s.a.) Ezd kabilesinden îbn Lütbiyye adında bir adamı zekat memuru olarak tayin etmiş -ki Îbn'üs-Serh (bu zatın isminin) Îbnü'l-Ütebiyye olduğunu söylemiştir- Bir süre sonra (adam zekat toplama işini bitirip) gelmiş ve...
"Şu (mallar) sizindir. Şu(nlar da) bana hediye edildi." demiş. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) minbere çıkıp Allah'a hamdü sena ettikten sonra (şöyle) buyurmuş:
"Benim görevlendirdiğim bir memura ne oluyor da -Bu sizin bu da bana hediye edildi- diyor. Annesinin yahutta babasının evinde olsaydı da (bir) baksaydı, kendisine bir hediye verilirmiydi, yoksa veril-mezmiydi? Sizden zekat mallarından (haksız yere) bir şey alan kıyamet gününde, o malı da

(omuzunda) getirir. Eğer o mal deve ise onun feryadı, inekse böğürmesi koyunsa acı bir melemesi vardır." Sonra ellerini kaldırdı. Hatta biz koltuklarının altını gördük. Sonra "Allah'ım tebliğ ettim mi? Allah'ım tebliğ ettim mi?" buyurdu.[463][79]

Açıklama

Hadis-i şerifte bir memurun görevinin verdiği imkandan yararlanarak, halktan hediye almasının haram olduğu ifâde edilmektedir. Çünkü bu hediye meşru bir yoldan gelmemiştir. Onu veren kimse ya memurun yetkisinden korkarak, ya da ondan bir menfaat bekleyerek, en azından bir müsamaha bekleyerek verir ki, bu memurun görevini kötüye kullanmasından başka bir şey değildir. Bir memurun görevim kötüye kullanmasının ihanet ve haram olduğunda şüphe yoktur.
Hattâbî şöyle diyor: "metinde geçen - Annesinin yahutta babasının evinde olsaydı da (bir) baksaydı, kendisine hediye verilir miydi, yoksa verilmez miydi? -cümlesi harama sebep olan her işin haram olduğuna delalet eder, menfaat temin eden borç ve rehin de bu hükme girer. Borç karşılığında bir evi rehin alan kimsenin o evde kirasız olarak oturması, yahut bir hayvanı rehin alan kimsenin ona binmesi haramdır. Bir kimsenin bir dirhem değerinde olmayan bir ekmekle bir dirhemi iki dirheme satması da böyledir. Çünkü bu kimse aslında bir dirhemi iki dirheme satmak istemektedir. Bunu gizlemek için bir dirhemin yanına bir de ekmek ilave etmekte ve bu ekmeği alet ederek maksadına erişmektedir." Hadis-i şerifte verilen hediyenin haram kılınmasının sebebinin memuriyet olduğu bildiriliyor. Yani memura verilen hediye haramdır. Memur olmayan bir kimsenin hediye kabul etmesinde ise bir sakınca yoktur. Bezi yazarının İbn Abdilberr'den naklen yaptığı açıklamaya göre, devlet başkanı olarak Hz. Peygamberin hediye kabul etmesinin caiz oluşu, sadece ona mahsus özel bir durumdur. Onun aldığı hediye onun malı olur. Fakat başka bir devlet adamının aldığı hediye fey olur.
Bu açıklamadan anlaşılıyor ki, Cenab-ı Hak, Hz. Peygamber'e varis olmayı, sadaka almayı yasaklamasına karşılık, hediye almayı mubah kılmıştır. Çünkü hediye almak sadaka almaya benzemez. Hediye almakta, sadaka almak gibi bir zillet yoktur. Sadaka almada bir zillet bulunmasına karşılık

hediye almakta arzedilen bir saygı, sevgi ve ikramı kabul etme gibi bir durum vardır.
Allah Peygamberim aslı helal olan bir sadakayı veya zekatı almaktan korumakla, halk arasında sevgi ve saygının yaygınlaşmasına vesile olan hediyeleşmeyi, ümmetine bir örnek teşkil etmesi için ona da helal kılmıştır.
Ümmetin görevi her zaman olduğu gibi bu mevzuda da Peygamberine uyarak hediyeleşmeye rağbet edip aralarında bunu yaymak ve sadakaya muhtaç durumda kalma yerine, çalışıp, kazanmak, sadaka verecek duruma gelmektir.
Rasûlu zişan efendimizin bir peygamber olarak ümmetinden farklı bazı özellikleri vardır. Dolayısıyla onun hakkında bazı özel hükümler de vardır. Tehcccüd namazının ümmetine farz olmadığı halde ona farz oluşu, hiç iftar etmeden günlerce oruç tutması, bunlardan bir kaçıdır. Bu bakımdan devlet adamlarının ve devlet kademelerinde çalışan memurların, hediye almaları yasaklanırken bunun ümmetine örnek teşkil etme göreviyle görevli olması ci-hetiyle Hz. Peygambere mubah kılınışı yadırganacak bir şey değildir. Çünkü Uz. Peygamberin şahsında idarecilik sıfatıyla Peygamberlik sıfatı birleşmiştir.
Asrımızın büyük hukukçularından Abdü'l-Kerim Zeydân bu mevzuda şöyle diyor:
"Medine'de ilk İslâm devletinin kurulması ile yüce Peygamberin şahsında şu sıfatlar toplanmış oldu.
1. Allah'dan aldığı emirleri tebliğ etmek (nübüvvet sıfatı)
2. İslâm devletinin büyük reisliği sıfatı (idarecilik sıfatı)
3. İnsanlar arasında adalet tevzi etmek (yargı sıfatı).
İslâm hukukçuları, peygamberin bu üç sıfatı taşıdığını farketmişler, şu ya da bu sıfatı göz önüne alarak söz veya davranışlarını ona göre değerlendirmişlerdir.[464][80]
Hediyeleşme tüm ümmete örnek olsun ve teşvik etsin diye bir peygamber olarak kendisine caiz kılınmıştır. Fakat o, kendisinden sonraki (sadece) devlet başkanları ve devlet memurlarına yasaklamıştır.[465][81]
Bazı Hükümler

1. Memurların hediye almaları haramdır.

2. Memurların devlet adına yaptıkları işlerden hesaba çekilmeleri ve hesap vermeleri icab eder.[466][82]

11-12. (Devlet Hazinesinde Toplanan) Zekat Mallarına Hıyanet Etmek

2947... Ebû Mesûd el-Ensârî'den demiştir ki:
"Peygamber (s.a.) (bir gün) beni (zekat) tahsildar(ı) olarak görevlendirdi ve "Ey Ebû Mesûd! (Bu göreve) git. (Fakat dikkat et, sakın) seni kıyamet gününde omuzunun üzerinde, çalmış olduğun (ve korkunç) böğürtüsü olan zekat devesiyle gelir bir halde bulmayayım." buyurdu.
(Ebû Mesûd sözlerine devam ederek şöyle) dedi. (Bunun üzerine ben de; Ey Allah'ın Rasûlü)
"Öyleyse ben (bu göreve) git(mek iste)miyorum" dedim. (Hz. Peygamber de)
“Öyleyse ben de seni zorlamıyorum" buyurdu.[467][83]

Açıklama

Hadis-i şerifte, toplanan zekat mallarından herhangi bir şeyi haksızlıkla zimmetine geçiren kimsenin, kıyamet gününde mahşer yerine zimmetine geçirmiş olduğu malı omuzunda taşıyarak geleceği, eğer bu mal bir deve ise korkunç sesiyle böğürerek sahibini ele vereceği ve onu rezil rüsvây edeceği haber verilmektedir.
Hz. Peygamber Ebû Mesud'u zekat memurluğuna gönderirken ona vazifesinin büyük sorumluluğunu da hatırlatmaktan geri durmadı. Çünkü Hz. Peygamberin en büyük görevi ümmetini kendilerini bekleyen tehlikeler karşısında uyararak onları (cehenneme sürüklenmekten) kurtarmaktır.
Ebû Mesûd da böylesine büyük sorumluluğu olan bir görevde hasbel-beşer bir yanlışlık yapma ihtimalini düşünerek bu görevden affını istemiş. Rasûl-ü zişan efendimiz de onu bu görevden affetmiştir. Esasen Hz. Peygamber en büyük kalb doktoru olması hasebiyle, Ebû Mesud için zekat memurluğu görevinin tehlikelerini sezdiği için ona bu ikazı yapmış olabilir.[468][84]

12-13. Devlet Başkanının Emri Altında Bulunan Halka Karşı Yerine Getirmesi Gereken Görevleri [Ve Bu Görevi İhmal Etmesinin Hükmü]

2948... Ebû Meryem el-Ezdîdedi ki: Ben (birgün) Hz. Muaviye'-nin yanına girmiştim. <Bana)
"Ey falanın babası seni (buraya) getiren nedir?" dedi. Bu kelimeyi araplar (bir kimsenin gelmesiyle çok sevindikleri zaman) söylerler.
Ben de (Rasûlullah (s.a.)'den)
"Bir hadis duymuştum da sana onu haber vereceğim." dedim. Rasûlullah (s.a.)'i (şöyle) "buyururken işit(miş)tim.
"Aziz ve Celil olan Allah, müslümanlann idaresini bir kimsenin eline verir de, O kimse müslümanların ihtiyaçlarını sıkıntılarım ve zaruretlerini dinlemekten geri durursa, Allah da onun ihtiyacını, sıkıntısını ve zaruretini dinlemekten geri durur." (Hz. Muaviye bundan bu hadisi duyduktan sonra) halkın ihtiyaçlarını dinleyip tesbit etmek) üzere bir adam görevlendirdi.[469][85]

Açıklama

Tirmizi'nin Sünen'indc bu hadis şu manâya gelen lafızlarla rivayet edilmiştir:
“Herhangi bir hükümdar, kapısını muhtaç, yoksul ve düşkünlerin yüzüne kaparsa, Allah da göklerin kapısını onun hacet, yoksulluk ve düşkünlüğüne karşı kapar.”[470][86]
Kadı Iyâz'ın açıklamasına göre bir amirin kapısını halkın yüzüne kapamasından maksat, onların yanına gelip dertlerini arzetmelerine imkan vermemesi, onları huzuruna kabul etmemesidir.
Allah'ın onun ihtiyaçlarım dinlemekten geri durması ise, onların dualarını kabul etmemesi ve emellerine kavuşmalarına izin vermemesidir.[471][87]

2949... Hemmân b. Münebbih'den demiştir ki: Ebû Hûreyre, Rasûlullah (s.a.)'in (şöyle) buyurduğunu söylemiştir:
"Ben size bir şeyi ne verebilirim ne de onu size vermeyebilirim. Ben (sadece) bir bekçiyim, emr olunduğum şekilde hareket ederim."[472][88]

Açıklama

Bezl yazarının açıklamasına göre, fahr-i kainat efendimiz bu sözüyle "makam, mensıb zenginlik, amirlik, gibi insanlar arasında elden ele gezen

dünya nimetlerinin halka dağıtımında kendisinin şahsi bir tasarrufu bulunmadığını, bir Peygamber ve devlet reisi olarak, devlet memurlukları için yaptığı tayinlerde ve elde edilen ganimetleri hak sahipleri arasında bölüştürmekte de kendiliğinden hareket etmediğini, bilakis bu görevleri yaparken Allah'ın kendisine verdiği talimata ve ölçülere göre hareket ettiğini ifâde etmek istemiştir. Hz. Peygamber bu sözü ganimet mallarını taksim ettikten sonra ve halkın gönlüne gelebilecek hçrhangi bir şüpheyi izale etmek gayesiyle söylemiştir.
Rasul-ü zişan efendimiz bu sözüyle "Ben Allah'dan aldığım vahyi, il-uni ve ilâhi hükümleri aldığım gibi ümmetime tebliğ etmekle memurum. Bunları tebliğ ederken ne bir kısmını saklayabilirim ne de onlara bir şey ilâve edebilirim. Ben onları aldığım gibi tebliğ ederim. İnsanların onları kavraması ve o hikmetlere sahip olması da benim elimde değildir. Allah'ın elindedir." demek istemiş olması da mümkündür.[473][89]

2950... Malik b. Evs. b. el-Hedesan'dan demiştir ki: Ömer b. Hattâb bir gün (düşmandan harpsız olarak alınan) ganimet(ler)den bahsederek dedi ki:
"Ben şu ganimete hiç birinizden daha müstehak değilim. Bizden hiçbir kimse de buna diğer bir kimseden daha müstehak değildir. Ancak bizim (bu ganimetleri alma hususunda) Aziz ve Celil olan Allah'ın Kitabı ve Rasûlünün taksimince (belirlenmiş olan) bir yerimiz vardır. (Buna göre) kişi(ye ganimetten pay verilirken İslâmiyetteki) kıdemi, savaşlarda gösterdiği kahramanlıkları ve ihtiyacı (gözönünde bulundurulur).[474][90]

Açıklama

Düşmandan ele geçen ganimetlerin taksiminde kimlerin hissesine ne kadar ganimet düşeceği, Kur an-ı Kerim de belirlenmiş ve Hz. Peygamberin tatbikatıyla bu husus açıklığa kavuşmuştur.
Harpsiz olarak ele geçen ganimetlerin hangi esaslara göre paylaştırılacağını açıklayan âyet-i kerimeler şu mealdedirler:
1. "Muhacirlerden ve ensardan (İslama girmekte) ilk öne geçenler ile bunlara güzelce tabi olanlar... Allah onlardan razı olmuştur. Onlar da O'-ndan razı olmuşlardır. (Allah) onlara, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur."[475][91]

2. (Bir de o mallar) "göç eden fakirlere aittir ki (onlar) yurtlarından ve mallarından (sürülüp) çıkarılmışlardır. Allah'ın lütuf ve rızâsını ararlar; Allah'a ve Rasûlüne (canlarıyla, mallarıyle) yardım ederler. İşte doğru olanlar onlardır."[476][92]

3. "Ve onlardan önce o yurda (Medine'ye) yerleşen, imana sarılanlar (yani daha önce yurt edinen Ensar veya ilk önce hicret edip Medine'ye yerleşen müslümanlar) kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilen (ganimetlerden ötürü göğüslerinde bir ihtiyaç (eğilimi) duymazlar. Kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi (göç eden yoksul kardeşlerini) öz canlarına tercih ederler, kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar umduklarına erenlerdir."[477][93]

4. Onlardan sonra gelenler der ki: "Rabbi'miz, bizi ve bizden önce inanan kardeşlerimizi bağışla, kalblerimizde inananlara karşı bir kin bırakma! Rabbimiz sen çok şefkatli, çok merhametlisin"[478][94]

İşte bu âyet-i kerimelerde, muhacirlerden hicret etmekte ensardan da muhacirlere yardım etmekte ön sırayı alanlar, kıbleteyne namaz kılanlar, Be-dir'de ve Huo'eybiye'de rıdvân biatında bulunanlar övülmekte[479][95] ve Hz. Peygamberin, harpsiz olarak ele geçen ganimetlerin taksiminde de bu kimselerle ihtiyacı fazla olan kimselere daha fazla pay verdiği görülmektedir.

Bütün bunlar gösteriyor ki, harpsiz olarak ele geçen ganimetlerin paylaştırılmasında devlet reisinin herhangi bir özel tasarruf hakkı yoktur. Bu malların taksiminde Hz. Peygamberin tatbikatına uymak zorundadır.[480][96]

Bazı Hükümler

1. Harpsiz olarak elde edilen ganimetlerde, bütün müslümanların hakkı vardır.

2. Bu mallar, taksim edilirken İslâmiyete hizmette ön sırayı alanlarla, ihtiyaç sahipleri, hizmetlerinin ve ihtiyaçlarının derecesinin nisbetinde diğer müslümanlardan fazla pay alırlar.

3. Harpsiz olarak ele geçen ganimetlerin (feyin) taksiminde, devlet reisinin ala"cağı payla, diğer bir müslümamn alacağı pay arasında bir fark yoktur.

İkisi de aynı hakka sahiptir.
Bir numara sonra ele alacağımız babın hadislerinde bu mevzuyu tekrar ele alacağız.[481][97]

13-14. Harpsiz Olarak Ele Geçen Ganimetlerin Taksimi

2951... Zeyd b. Eslem'den demiştir ki: Abdullah b. Ömer (birgün) Hz. Muaviye'nin yanına girmişti. (Hz. Muaviye O'na)
"Ey Abdurrahman'ın babası, ihtiyacın (nedir anlat?) demiş, (İbn Ömer de harpsiz olarak ele geçen mallardan) hürriyetlerine yeni kavuşan kölelere (verilmesi gereken) bağışlar için geldim. Çünkü ben Ra-sûluUah'ın kendine gelen mallar(ın dağıtımın)da, önce hürriyetine (yeni) kavuşmuş olan kölelerden başladığını gördüm" cevabını vermiş.[482][98]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu babda, fey mevzusu işlenmektedir. Bilindiği gibi fey sözlükte, bir şeye dönmek anlamına gelir. İstilahta ise, müslümanların savaşmadan ele geçirdikleri ganimet anlamında kullanılır. Hanefî ulemasından İbn Abidin bu mevzuda şöyle diyor: "Ganimet, kâfirlerle savaşırken onlardan zorla alman maldır. Bu malın beşte biri beytülmale ayrıldıktan sonra kalanı, gaziler arasında taksim edilir.
Fey ise haraç gibi, kafirlerden harpten sonra alınan maldır, bu fey bütün müslümanların masraflarına sarf olunur...
Buna göre harp yapılmadan kâfirlerin İslâm hükümdarına verdikleri hediyeler Fey değildir. Hindiyede zikredilmiştir ki, ganimet gazilerin kuvvetiyle zorla kafirlerden alman maldır. Fey ise haraç ve cizye gibi harpsiz olarak kafirlerden alınan maldır. Ganimetten beşte biri beyt'ül-mal için ayrılır. Feyde ise ayrılmaz.[483][99] Hz. Peygamber onları kendi içtihadına göre müslümanların yararına sarf eder.
Elmalı'h Muhammed Hamdi Efendi de şu sözleriyle bu manâyı te'yid etmektedir: "Bizim ashabımızdan yani hanefiyeden bu farkı tasrih edenler vardır. Demişler ki: ganimet harp halindeyken küffardan kahru galebe ile alınandır... Fey ise harp bittikten ve dâr dar-i İslâm olduktan sonra onlardan alınandır. Hükmü; beşte bir ayrılmadan hepsi muslümanların maslahatlarına

sarf-olunmaktır."[484][100] Bu satırlar Hanefî ulemasının Fey ile ganimet hakkındaki görüşlerini açıkça ortaya koymaktadır. Feyin sarf edileceği yerler mevzusunda İbn Rüşd şunları kaydediyor:

"Fey; cumhura göre, muslümanların düşmandan tehdid ve korkutma yoluyla aldıkları mallara denir. Ulema feyin sarf ve harcama yeri hakkında ihtilâf etmişlerdir. Cumhur; fey; zengin yoksul ayırdedilmeksizin her müs-lümana verilebildiği gibi, ordunun erzak ve masrafı, hakim ve valilerin maaşı, köprü, okul ve camilerin yapım ve onarımı gibi devletin sair hizmetlerinde harcanabilir. Ganimet gibi taksime tabi değildir.

İmâm Şafiî'ye göre, -Ganimetin beşte biri gibi feyin de beşte biri ganimet âyetinde (yani Haşr sûresinin yedinci âyetinde) zikredilen beş sınıfa (Hz. Peygambere, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmış yolculara) taksim edilir. Geri kalan beşte dördü ise, devlet reisinin yetkisindedir. Devlet reisi, çoluk çocuğunun ve uygun gördüğü kimselerin geçimlerini ondan sağlar.-

Zannedersem kimisi de -Feyin tamamı ganimetin beşte birinin verildiği beş sınıf arasında taksim edilir- demiştir. Tahminime göre bu da İmâm Şafiî'nin kavlidir.

"Fey'İn tamamı imamın yetki ve içtihadına bağlıdır" diyenlerle, "ganimetin beşte birine sahip olan beş sınıfa verilir" diyenler arasındaki ihtilafın sebebi, yukarıda geçen ganimetin beşte biri hakkındaki ihtilâfa yol açan sebebin aynısıdır. Zira "Ganimetin beşte biri âyette zikredilen beş sınıftan başkasına verilmez" diyenler; "fey'de bu beş sınıfa mahsustur" demişlerdir.

Âyette zikredilen beş sınıftan maksat umumdur, diyenler "Ganimetin beşte biri gibi, fey'in tamamıda Beytü'l-mal'ın olup İmamın yetkisine bağlıdır" demişlerdir. Ganimetin beşte biri gibi, fey'in de beşte birinin ganimetler âyetinde zikredilen beş sınıfa verildiği görüşü ise, İmam Şafiî'den evvel hiç kimse tarafından söylenmemiştir. İmam Şafiî'yi bu görüşe sevkeden sebep; ganimetler âyetinde zikredilen beş sınıfın fey' âyetinde de zikredilmiş olmalarıdır. İmam Şafiî bundan, ganimetler gibi fey'in de beşte birinin bu beş sınıfa verildiği görüşünü tercih etmiştir. Halbuki âyetin zahirinden, fey'in beşte biri değil, fey'in hepsinin bu beş sımfa verilmesinin gerektiği anlaşılmaktadır. Tahminimce bu görüşe de kail olanlar vardır. Müslim'in rivayetine göre Hz. Ömer:

"Beni Nadr malları, Allah'ın kendi peygamberine fey olarak vermiş olduğu bir mal idi. Yani bu malı kazanmada ne at koşturulmuş, ne de silah kullanılmıştı. Bunun için bu mal peygamber (s.a.) efendimize mahsustu ve yıllık nafakasını bu maldan sağlar, gerisini de silâh ve harp malzemesinde harcardı" demiştir. Bu da İmam Mâlik'in görüşünü te'yid etmektedir.[485][101]

Bu hadis-i şerifte, Hz. tbn Ömer (r.a.)'nın fey gelirlerinden yeni hürriyetine kavuşan kölelerin hisselerine düşecek malların vaktinde verilmediğini gördüğü için Hz. Muaviye'yi uyardığı ve Hz. Peygamberin henüz divana (kayıt defterlerine) geçmemiş olan bu kimselerin unutularak mağdur duruma düşecekleri ihtimalini düşünerek, herkesin hissesinden önce onların hissesini verdiğini Muaviye'ye hatırlattığı ifade edilmektedir.

Bu bakımdan Kadı Şevkanî bu hadisin hürriyetine yeni kavuşan kimselere ganimetteki hisselerini vermekte öncelik hakkı tanınmasının müstehab olduğunu söylemiştir.

Hanefî âlimlerinden İbn Melek'e göre; burada ganimetlerin taksiminde kendilerine öncelik hakkı tanınması istenen kimselerin kendilerini ihlasla Allah'a kulluğa adayan kimseler olduğunu söylemiştir. Bunların mûkâteb köleler olduğunu söyleyenler de vardır.[486][102]

2952... Aişe (r.a.)'dan demiştir ki:

Peygamber (s.a.)'e içinde (kıymetli) boncuklar bulunan küçük bir torba getirilmiş de onu hür kadınlarla cariyeler arasında paylaştırmış.

(Hz. Aişe dedi ki: "Babam (Ebû Bekir) (bu gibi hediyeleri) hür erkekler ile erkek köleler arasında bölüştürürdü.")[487][103]

Açıklama

Aslında devlet başkanının eline savaşsız olarak geçen mallarda tüm muslumanlar eşit derecede hak sahibi olmakla beraber, Rasûl-ü Zişan efendimiz boncuk gibi kadınların boynuna takmaktan başka bir işe yaramayan ziynet eşyalarını hür ve cariye kadınlara dağıtmıştır. Bu sözü geçen mücevherlerde erkeklerin hakkı olmadığından değil de erkeklerden ziyade kadınların işine yaramasındandır.

İşte Hz. Ebû Bekir (r.a.) Rasûl-ü zişan efendimizin bu taksimini böyle anladığı için kendisi bu nevi mallan hür olsun köle olsun erkeklere de ihtiyaçları nöbetinde dağıtmıştır. Aliyyü'l-Kari'nin açıklamasına göre, burada söz konusu edilen erkek kölelerle cariyelerden maksat, hürriyetine yeni kavuşmuş kölelerle mükatep kölelerdir. Çünkü mutlak kölenin alacağı mal efendisinin olacağından ona bir mal vermek söz konusu olamaz.[488][104]

2953... Avf b. Malik'den demiştir ki:
"Rasûlullah (s.a.)'e savaşsız olarak ele geçen bir ganimet geldiği zaman onu geldiği gün taksim eder, evlilere iki, bekarlara bir pay verirmiş" (Ravi) Îbnü'l-Musaffâ (bu rivayete şu cümleleri de) ilave etti. -(Avf b. Mâlik dedi ki) "Biz (yine birgün savaşsız olarak ele geçen ganimetlerden hissemizi almak üzere) çağrıldık. Ben Ammâr'dan önce çağrıldım. (Hz. Peygamber) bana iki hisse verdi. (Çünkü) ben evliydim. Benden sonra Ammâr b. Yâsir çağırıldı. Ona bir hisse verildi" (çünkü o evli değildi)-[489][105]

Açıklama

Bu hadis-i şerif savaşsız olarak ele geçen ganimetlerin (feyİe-rin) bekarlara bir, evlilere iki hisse verilerek bütün müslüman-lar arasında dağıtılacağını ifâde etmektedir.
Aslında harpsiz olarak ele geçen ganimetler üzerinde tasarrufta bulunma yetkisi tamamen Hz. Peygambere verilmiş, Hz. Peygamber de Allah'dan aldığı ilhama göre dağıtmış.[490][106] Bu cümleden olarak, Islama hizmeti daha çok geçenlere ve ihtiyacı da çok olanlara daha fazla pay vermiştir. Nitekim 2950 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.[491][107]

14-15. (Ölen Birinin Bıraktığı) Çocukların Geçimi

2954... Câbir b. Abdillah (r.a.)'den Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurdu:
"Ben müslümanlara kendilerinden daha yakınım (Binâenaleyh) "Kim (arkasında) bir mal bırakırsa (o mal) mirasçılarınındır. Kim de (arkasında) bir borç ya da (küçük) çocuk bırakırsa (o çocuğa bakmak) bana aittir ve (o borç ta) benim üzerimedir."[492][108]

Açıklama

Metinde geçen kelimesi yakın anlamına gelmektedir.Rasûl-ü zişân efendimiz bu sözüyle bir Peygamber ve devlet başkanı sıfatıyla müslümanlann en yakın velisi olduğunu, bu bakımdan bir müslümanın ölürken arkasındaki bıraktığı çocuklarını ve bakıma muhtaç olan diğer aile fertlerini korumanın ve geçimleriyle ilgilenmenin bırakmış olduğu borçları ödemenin kendisine düştüğünü ifâde etmek istemiştir.
Bazılarına göre bu söz Ben müslumanlara kendilerinden daha yakınım
sözü "Ben vefat eden bir müslümanın çocuğunun işleriyle o kadar yakından ilgilenirim ki kendisi hayatta olsa bu kadar ilgilenemezdi..." anlamına gelir.
Bu mevzuda Kurtubi şöyle diyor: "Peygamber (s.a)Mn ölen bir kimsenin borcunu üzerine alması, ihtimalki yüksek ahlakı gereği bir teberru olup-vacip değildi"
Rasûluüah (s.a.)'in bu borcu nereden ödediği ihtilaflıdır. Kendi malından ödediğini söyleyenler olduğu gibi, müslümanlar yararına gelen mallardan ödediğini ileri sürenler de vardır. Keza bu ödemenin ona vacib olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi teberru' suretiyle verildiğine kail olanlar da vardır.[493][109]

2955... Ebû Hüreyre'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Kim (ölür de geriye bir) mal bırakırsa, o varislerinindir. Kim de geriye borç ve bakıma muhtaç çocuk bırakırsa o bizedir...[494][110]

2956... Cabir b. Abdillah'dan demiştir ki Peygamber (s.a.) (şöyle) buyururmuş:
"Ben bir müslümana kendisinden daha yakınım. (müslüman) bir kişi (arkasında) borç bırakarak ölürse (onu ödemek) bana (düşer.Müslümanlardan) bir kimse (arkasında) mal bırakacak olursa (o mal da onun) mirasçılarına aittir.[495][111]

Açıklama

Hz. Cabir'den rivayet olduğuna göre, Peygamber efendimiz İslamiyetin ilk yıllarında borçlu olarak ölen kimselerin cenaze namazının kılmazmış. Bir

gün borçlu olarak ölen bir kimsenin cenazesi getirilmiş te Peygamber efendimiz:
“Bu adamın borcu varmıdir?" diye sormuş, halk
"Evet iki dinar borcu var" deyince (onun namazını kılmak istememiş ve)
"Kardeşinizin namazım kılınız” buyurmuş. (Orada hazır bulunan) Ebû Katâdenin
"Ey Allah'ın Rasûlü, o borcu ben yükleniyorum" demesi üzerine, Onun cenaze namazını kıldırmış.[496][112]
Fakat daha sonraları İslâm fütuhatı gelişip İslam devleti zenginleşince, Peygamber efendimiz
"Ben müslüinanlara kendilerinden daha yakınım. Kim bir borç bırakırsa ödemesi bana düşer. Kim de bir mal bırakırsa mirasçılarınındır." buyurarak[497][113] bu uygulamayı yürürlükten kaldırmıştır.[498][114]
Metinde geçen "ene evlâ bikülli mü'minin" cümlesi Ahzâb sûresinde şu manaya gelen lafızlarla ifade buyurulmuştur. "Peygamber mü'minlere canlarından ileridir."[499][115]
Rivayete göre Rasûl-ü Ekrem Efendimiz Tebük seferine gidileceğini ilan edince bazı kimseler ailelerinden izin isteyeceklerini söylemişler. Bunun üzerine bu âyet-i kerime indirilerek "Peygamberin emr u irşadı mü'minlere nefislerinin delaletinden daha hayırlıdır.[500][116] buyurulmuştur.
İbn Abbas (r.a.) ile Atâ b. Ebî Rebâh bu âyet-i kerimeyi şöyle tefsir etmişlerdir. "Rasûl-u Ekrem mü'minleri bir şeye davet eder, nefisleri de başka bir şeye davet ederse, Rasûlullah'ın davetine icabetmek nefislerinin arzusuna uymaktan daha hayırlıdır." Müfessir, Mukatıl'den de "Peygamber (s.a)'in emirde irşadına uymak, mü'minlerin

bazısının diğer bazısının fikir ve içtihadına uymasından daha hayırlıdır." suretinde bir tefsir nakledilmiştir.[501][117]

15-16. Bir Kişiye Kaç Yaşında Olunca Harpte Ganimetten Pay Verilir

2957... İbn Ömer'den demiştir ki; kendisi Uhut savaşı günü Peygamber (s.a.)'e gösterilmiş ve (o gün) kendisi ondört yaşında imiş. (Râsûl-ü Ekrem)

onu (harbe) kabul etmemiş. Hendek savaşı günü de gösterilmiş (o gün ise) on beş yaşındaymış ve (Rasûl-ü Ekrem) onu (harbe) kabul etmiş.[502][118]

Açıklama

Bezl'ül-Mechûd yazarının açıklamasına göre, Rasûl-ü zişan efendimizin İbn Ömer'in ondört yaşında iken harbe katılmasına izin vermeyip te onbeş yaşında iken harbe katılmasına izin vermesi, bir çocuğun onbeş yaşına varınca ergenlik çağına ve dolayısıyle cihada katılabilecek çağa girdiğine delalet eder.
Bu durum çocuğun hiç ihtilâm olmadan onbeş yaşına girmesiyle ilgilidir. Fakat çocuk onbeş yaşma girmeden önce ihtilam olursa, ihtilam olduğu andan itibaren ergenlik çağına girmiş olur.
Bu mevzuda Hattâbî de şöyle diyor: "Çocuklar hakkında had cezalarının uygulanabilmesi için gereken ergenlik çağının sınırı konusunda alimler ihtilaf etmişlerdir. Şafiî'ye göre oğlan çocuğu ihtilam olunca veya onbeş yaşına varınca ergenlik çağına girmiş olur. Had cezaları onlara tatbik edilir. Kız çocuğu ise aybaşı adeti görünce veya on beş yaşına varınca ergin kadınlar hükmündedir. Ve hakkında had cezaları uygulanır. Avret yerinde tüy bitme işi ise erginlik çağına varma belirtisi sayılmaz.
Tuhfe yazarının beyânına göre Şerhü's-Sünııe'de: ilim ehlinin ekserisine göre hüküm şöyledir: Oğlan ve kız çocuğu on beş yaşını doldurunca erginlik çağına varmış olur. Şafiî ve Ahmed b. Hanbel de böyle demişlerdir. Bunlar dokuz yaşını doldurup on beş yaşına varmadan önce ihtilâm olurlarsa gene erginlik çağına varmış sayılırlar. Keza kız çocuğu dokuz yaşından sonra aybaşı adeti görünce buluğ çağına varmış olur. Dokuz yaşına varmadıkça ihtilam olmak veya kızın hayız kanı görmesi söz konusu değildir, der.
El-Hidâye'de de: Erkek çocuğun ergenlik çağına varması ihtilâm veya cinsel ilişkide bulunduğu zaman menisinin gelmesi veya kadını gebe bırakması ile gerçekleşir. Bunlar yok ise, on sekiz yaşını doldurmakla bulûğ çağına varmış olur. Kız çocuğun erginliği ise aybaşı âdeti, ihtilâm olması veya gebe kalması ile oluşur. Bunlar olmazsa on yedi yaşı doldurması ile ergin sayılır. Yukardaki hüküm Ebû Hanife'ye göredir. Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre, oğlan ve kız çocuğu on beş yaşını doldurunca ergenlik

çağma varmış olurlar. Bu görüş Ebû Hanife'den de rivayet edilmiştir. Şafiî'nin kavli de böyledir, denilmektedir.
Hanefi ve Şafiî mezheplerine göre oğlan ve kız çocuğun erpenlik çağına varmaları alâmetleri yukarda anlatıldı. Hulâsa bu iki mezhebe göre kız ve oğlan çocuklar on beş yaşını doldurunca ergenlik çağına varmt* olurlar. Ayrıca dokuz yaşından sonra meninin gelmesi de ergenlik çağı sayılır. İhtilâm da böyledir. Kızların aybaşı âdeti de bulûğ alâmetidir. Diğer.İfci mezhebe gelince:
Mâlikî mezhebine göre ayrıca avret yerinde ufak tüy değirûcykıllarm çıkması ve sesin kalınlaşması gibi alametler de vardır.
Hanbelî mezhebine göre, meninin gelmesi, tıraşı gerektirecek kalınlıkta etek tüylerinin bitmesi, onbeş yaşı doldurmuş olması, kız ve oğlan çocuk için ergenlik alâmetleridir. Bunlardan birisi yeterlidir. Kızlar için ayrıca aybaşı adetini görmek veya gebe olmak da bulûğ çağı alameti sayılır.[503][119]

16-17. Ahir Zamanda Bağiş Kabul Etmenin Çirkinliği

2958... Vadilkurâ halkından Süleym b. Mutayr (isimli) bir ihtiyar, dedi ki:
Babam Mutayr (in) bana haber verdi(ğine göre) kendisi (birgün) hacca (gitmek üzere yola) çıkmış ve Süveydo'da ilaç ve huzâz aramak için gelmişe benzeyen bir adamla karşılaşıvermiş ve (o adam şöyle) demiş: Veda haccında Rasûlullah (s.a.)'i halka vaaz edip onları (iyiliğe) çağırıp (kötülükten) sakındırırken işiten bir adam dedi ki: Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurdu.
"Ey insanlar! bağışı, bağış olduğu müddetçe alınız. (Fakat) "Ku-reyş saltanatı ele geçirme yarışına girişip te bağış (size) dininiz karşılığında (verilir bir hale gelince) onu (almayı) bırakınız.
Ebû Dâvud der ki: Bu hadisi tbnü Mübarek Muhammed b. Y-sar'dan (o da) Süleym ö. Mutayr'den rivayet etmiştir.[504][120]

Açıklama

Süveyda, Medine ile Şam arasında Medine'ye iki gecelik mesafede bulunan bir şehirdir. Aynı isimle anılan biri Harran diğeri de Dımışk civarında iki şehir daha vardır.

Huzâz, meşhur bir ağacın meyvesidir, çok şifalıdır.
Hadis-i şerif, dünyevi bir çıkar gözetilmeden Allah rızası için verilen hediye ve bağışları kabul etmekte bir sakrnca olmadığını, fakat ileride bazı zümrelerin siyasi maksatlarla ve dünyevi menfaat temini gayesiyle bir takım hediyeler ve bağışlar dağıtarak karşılığında halktan Allah'ın kitabına ve Ra-sülünün sünnetine aykırı hareket etmelerini isteyeceklerini, neticede bu bağışlar sebebiyle halkın dini hayatında ve imanında büyük bir tahribat yapacaklarını ve dolayısıyla bu hediyelere hediye demenin de doğru olmayacağını ifade etmektedir.
Yine bu hadis-i şerifte, hediye ya da bağış adı altında verilen, aslında rüşvetten başka birşey olmayan bu menfaatlerin Kureyş'lilerin saltanat kavgasına girdikleri andan itibaren görülmeye ya da yaygınlaşmaya başlayacağı ifade buyurulmaktadır.
Bu bakımdan devlet başkanlarının dünyevi menfaat temin etmek gayesiyle verdikleri hediyeleri almaktan sakınmak icabeder. Fakat verilen hediyenin sırf Allah'ın rızasını kazanmak gibi. temiz bir niyyetle verildiği biliniyorsa onu almakta bir sakınca yoktur. :
eş-Şabî ile tbn Mesûd (r.a.): "aslında sultandan hediye almak haram değildir. Fakat eğer bu hediye, alan kimseyi bir haramı işlemeye mecbur bı-rakacaksa, o zaman onu almak haram olur. Bu meVzuda İmam Gazali (r.a.) şöyle diyor: "ulema sultandan hediye almanın caiz olup olmadığı konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Bir kısmına göre haram olduğu kesinlikle bilinmeyen birşey helâldir. Binaenaleyh sultanın verdiği hediyeyi almakta bir sakınca yoktur. Bir kısmına göre de helal olduğu kesinlikle bilinmeyen bir şey haramdır. Dolayısıyla helâl olduğu kesinlikle bilinmedikçe sultanın verdiği hediyeyi kabul etmek caiz değildir.
Sultanın vereceği hediyenin içinde haram malın da helâl malın da bulunması halinde o hediyenin alınabileceğini söyleyenler, zalim sultanlara yetişen pek çok sahabinin onlardan hediye kabul ettiklerini, tabiilerden pekçok kişinin de böyle hareket etmelerini bu görüşlerinin doğruluğuna delil olarak göstermişlerdir. Nitekim İmam Şafiî Harun Reşid'den bir defada bin dinar aldığı gibi, İmam Mâlik de halifelerden karşılıksız olarak pek çok mal almıştır.- Bununla beraber devlet başkanlarından hediye almayı kabul etmeyen kimseler haram olduğundan değil de şüpheli şeylerden kaçıp vera yolunu tutmak için kabul etmemişlerdir." İmam Gazzali (r.a.) bu mevzudaki sözlerini şöyle noktalıyor.

Günümüzdeki sultanların mallarında bulunan haram mal helâl maldan daha çok olduğundan onların mallarında bulunan helal mal yok denecek kadar azdır."
İbn Raslan da bu mevzuda şöyle diyor: "İmam Gazali hazretlerinin zamanı öyle olursa artık bizim zamanımıza ne demeli?"[505][121]

2959... Vadil-kura halkından olan Süleym b. Mutayr'dan (rivayet olunduğuna göre) babası O'na (şöyle) demiştir:
Ben Rasûlullah (s.a.)'i veda hutbesinde dinledim. Halkı (iyiliğe) çağırıp (kötülükten) sakındırdı. Sonra da:
"Ey Allah'ım tebliğ ettim mi?" dedi. (orada bulunan sahabiler)
"Evet Allah için" (tebliğ ettin) karşılığını verdiler. Sonra (Peygamber efendimiz tekrar):
"Ey Allah'ım tebliğ ettim mi?" dedi (onlar da tekrar)
"Allah için evet" dediler. Sonra (Peygamber efendimiz): "- Kureyş kendi aralarında saltanatı ele geçirme yarışına girdikleri ve bağış da rüşvete dönüştüğü zaman onu (almayı) bırakınız". (Bu hadisi nakleden zat hakkında) "bu (zat) kimdir?" diye (bilenlere) sorulduğunda (onlar) "Bu (zât) Rasûlullah (s.a)'in arkadaşı Zü'z-Zevâid'dir. Cevabını verdiler.[506][122]

Açıklama

Zü'z-Zevâid Cühen kabilesinden bir sahabidir. Tirmizî onun sahabi olduğunu söylüyor. Taberî'nin et-Iehzib isimli eserinde Ebû Ümâme b. Sehl'den rivayet ettiğine göre ashâb-ı kiram arasında ilk kuşluk namazı kılan kimse Hz. Zü'z-Zevâid'dir. Nafile namazını çok kıldığı için bu ismi almıştır.
Hafız Munziri de onun Medineli ve ünlü bir sahabi olduğunu kaydediyor. Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[507][123]

17-18. Bağış (Veya Maaş Verilecek Asker)Ler (İçin Tutulan) Kayıt Defteri

2960... Abdullah b. Ka'b b. Malik el-Ensari'den (rivayet olunduğuna göre, Hz. Ömer'in halifeliği sırasında); Ensardan (oluşan) bir askeri birlik kumandanlarıyla birlikte tran topraklarında (bulunuyordu. Aslında) Hz.

Ömer (düşman sınırında bulunan askerlerden nöbeti teslim almaları için) her sene arkadan -bir ordu gönderdiği halde o sene onlarla meşgul ol(maya fırsat bul)amamış (ve dolayısıyle arkalarından bir ordu gönderememiş)ti. (nöbet değişimi için) vakit (gelip) geçince bu sınırda bulunan askeri birlik dönüp geldi.- Bunun üzerine (Hz. Ömer) onlara sert bir şekilde çıkıştı ve onları tehdid etti. (Bu birliği teşkil eden) kimseler Rasûlullah (s.a.)'m sahabileri idiler.
“Ey Ömer sen bize ilgisiz kaldın ve Rasûlullah (s.a.)'in bizim hakkımızdaki (sınırda bulunan) gazilerin arkasından (nöbet teslim almak üzere) başka bir askeri birlik gönderileceğine dair emrini terkettin" dediler.[508][124]

Açıklama

Metinde geçen "Hz. Ömer düşman sınırında bulunan askerlerden nöbeti teslim almaları için hersene arkadan bir ordu gönderirdi." anlamına gelen cümle, aslında orduya katılan her asker için bir kayıt defteri veya sicil defteri ya da dosya tutulduğuna ve o defterlerde her askerin alacağı maaşın ganimetlerden veya fey gelirlerinden alacağı payın yazık olduğuna delalet eder. Çünkü her asker, hakkında böyle düzenli bir defter tutulmamış olsa, çeşitli istikametlere gönderilmiş olan askeri birlikler hakkında sağlam bilgi sahibi olup onların ihtiyaçlarını karşılamak ve bir anda evlerinde bulunan askerleri toplayıp nöbet teslim almak üzere sınır boylarına göndermek mümkün olmazdı. Bezi yazarının "Fethu'l-vedûd"dan naklettiğine göre Hz. Ömer'i o sene İran sınırında bulunan askerlerden nöbeti teslim almak üzere arkalarından bir ordu göndermekten alakoyan meşguliyet yine bu defterlerin tanzimi ile ilgili meşguliyetiydi. Yani Hz. Ömer o sene orduya yeni katılacak olan kimselerin sicil defterleriyle meşguliyetinin sıkılığı onu İran sınırındaki askerlerle ilgilenmekten alakoymuştu.
Bu babın başlığında bulunan divan kelimesi sicil defteri dosya ve kayıt defteri anlamına gelir.
Fetihlerle İslâm devletinin sınırları genişleyince, İran merzubânlarından birinin işaretiyle ilk defa Hz. Ömer tarafından divan sistemi getirilmiştir.
Divan sözü Farsçada sicil defteri anlamına gelir. Buradan anlaşılıyor ki bu sistemin kaynağı İrandır. Mecaz kabilinden divan ismini mekâna (yere) yahut divanın muhafaza edildiği yere de vermişlerdir.

Hz. Ömer, bu sistemi İran'dan aldıktan sonra devletin ihtiyaçlarına göre geliştirmiş ve bölümlere ayırmıştır. Askerlere verilmesi gereken şeyleri bilmek için Asker Divanı kurmuş, Beytülmal'ın gelirlerini bilmek ve her müslümana düşen payı öğrenmek için vergi veya Haraç Divanını geliştirmiştir.
Divanların bir kısmı merkezidir. Arapların kendileri onu araplar çapında (Araplara özgü) kurmuşlardır. Bütün muhtevası Arapçadır. Bazıları da yerel ve bölgeseldir. Araplar fethedilen yerlerde farklı divanlar görmüşler ve sahipleri alışmadıkları yeni bir sistemle karşılaşıp bocalamasın ve ürkmesin diye, olduğu gibi değiştirmeden bırakmışlardır. Nitekim İran ve Irak'da da durum böyle olmuştur. Buralarda Divanlar Farsça idi. Şam bölgesinde Rumca veya Bizanslıların konuştuğu dilden idi. Mısır'da Kıp-tice tutulmuştu. Bu divanlar daha sonra Emevi Halifelerinden Abdulmelik b. Mervan el-Velid ve Hişam zamanlarında Arapçaya çevrilmiştir.
Hz. Ömer, idari teşkilâtta genel olarak merkeziyetçiliğe meylederdi. Bu sebepten, Asker Divanım kurar ve tutarken orduyu merkeze bağlamıştır. Daha sonra Divan kayıtsız ve şartsız bu asker Divanı için kullanılmıştır. Çünkü Hz. Ömer zamanında müstakil ve apaçık sıfat taşıyan sadece bu divandı. Hz. Ömer maaş ve bağışlarda halis Araplarla Arap olmayanları eşit tutmayı tercih etmiştir. Her taraftaki ordu komutanlarına da bu konuda talimat vermiştir.[509][125]

2961... îbn Adiyy b. Adiyy el-Kindî*(nin) haber venii(ğine) göre; Ömer b. Abdil-Aziz (memurlarına şu mealde bir) mektup yazmıştır. "Her kim harpsiz olarak ele geçen ganimetlerin nereye sarf edildiğini soracak olursa (şunu iyi bilsin ki) bu ganimetlerin sarf yeri, Ömer b. el-Hattab'ın kararlaştırıp müslümanlann da Peygamber (s.aj'in -Allah hakkı Ömer (r.â.)'ın dili ve kalbi üzerine koymuştur- sözüne uyarak adalete uygun bulduğu yerlerdir. (Hz. Ömer savaşsız olarak ele geçen ganimetlerden müslümanlara) bağış verilmesine hükmetmiş, (yahudi, hıristiyan ve mecusi gibi) din sahiplerine de kendilerinden alınacak Cizye karşılığında eman verilmesini kararlaştırmış, (ve bu cizyeden Allah'a Rasûlüne, Hz. Peygambere yakınlığı bulunanlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalan yolculara verilmek üzere ganimet mallarından alınan) beşte bir vergiyi

almamış (geriye kalan dörtte birini de gaziler için) ganimet kılmıştır. [510][126]

Açıklama

Metinde geçen "Hz. Ömer savaşsız olarak ele geçen ganimetlerden müslümanlara bağış verilmesine hükmetmiştir." manâsına gelen cümle, Hz. Ömer devrinde orduya intisab eden askerler için özel kayıt ve sicil defterleri tutulduğuna ve defterlerde her askerin ihtiyacının ganimetlerden ve feylerden alacakları payların ve bunların dışında eline geçmesi gereken maaşın kayıtlı olduğuna delalet etmektedir. Çünkü her askerin kayıtlı olduğu sicil defterlerinin bulunmaması halinde, ordunun maaşını ve ganimet mallarından alacakları paylan zamanında ve eksiksiz olarak dağıtmak mümkün olamaz.
İşte Hz. Ömer ordunun geçimini bu şekilde düzene sokarken başka dinden olup ta müslümanlarm idaresine giren kimselere ödeyecekleri cizye vergisi karşılığında eman vermiş, her türlü medeni münasebetlerinde serbestçe yaşayabileceklerine dair eman vermiştir.
Başka dinlerden olan ve kendilerine zimmi denilen bu kimselerden alınan cizye vergisinden beşte birinin diğer ganimet mallarında olduğu gibi haşr sûresinin yedinci âyetinde belirtilen hak sahiplerine, kalan dörtte birinin de gazilere mi dağıtılacağı, yoksa olduğu gibi müslümanlarm genel ihtiyaçlarına mı sarf edileceği, konusu ulema arasında ihtilaflıdır.
Hadis-i şerif, cizyeden hiç bir kimseye pay ayrılmaksızın doğrudan doğruya müslümanlarm genel ihtiyaçlarına sarfedilebileceğine delalet etmektedir.
Nitekim hanefî fıkıh kitaplarından Hidaye, Bin ay e, Fethulkadir gibi eserlerde açıklandığı üzere, müslümanlarm savaşmaksızın sırf düşmanı korkutarak ele geçirdikleri mallarda haraç ve cizye gelirleri gibi, askeri kışlaların ve köprülerin tamirine, sınırların tahkimine, büyük nehir ve kanalların açılmasına, hakimlerin, zabıta memurlarının, öğretmenlerin, askerlerin maaşlarına, yolların, seyru seferin emniyetinin sağlanmasına sarf edilir.
İmâm Şafiî'ye göre; kafirlerden savaşsız olarak ve sadece korkutarak alınan mallardan haşr sûresinin yedinci âyetinde belirlenen hak sahiplerine verilmek üzere beşte biri ayrılır.

Fakat korkutmaksızın ve savaşsız olarak kafirlerden alınan cizye ve gümrük vergisi gibi mallardan sözü geçen hak sahiplerine vermek üzere beşte bir hisse ayrılmaz. İmam Şafiî'nin eski görüşü budur. İmâm Mâlik de bu görüştedir. İmam Şafiî'nin yeni görüşüne göre bu gelirlerden beşte bir hisse haşr sûresinde belirlenen hak sahiplerine verilmek üzere ayrılır. İmam Ahmed'-den bu hususta iki görüş rivayet olunmuştur.
Cizye, kitap ehlinin müslümanlara kendilerinin korunmalarına karşılık ödedikleri vergiye denir. Cizye onların bir bakıma İslama girmemelerinin de cezasıdır. Cizyeye müslümanlardan alınan zekatın karşılığı da denilebilir. Çünkü, İslâm toplumunda yaşayan gayr-ı müslimler zekatla mükellef değillerdir.
Fakihler kimlerden cizye alınacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir.
tmam Hanbel (r.a.)'ûı meşhur olan kavline göre, cizye yalnız yahudi, hıristiyan ve mecusilerden alınır. İmam Şafiî (r.a.) de bu görüştedir.
İmam Evzaî de, "Cizye, bütün kafirlerden alınır, ister puta, ister ateşe tapsın, isterse hiçbir şeye inanmasın." demiştir.
imam Malik (r.a.) ve Ebû Hanîfe (r.a.)'ye göre cizye, Arapların putperestleri hariç, diğer kafirlerin hepsinden alınır. Putperest araplar için ise iki yol vardır. Ya îslamı kabul etmek ya da kılıçtan geçirilmek.
Cizye, yalnız baliğ olan erkeklerden alınır. Kötürüm, topal, kör, yaşlı, kadın, çocuk ve manastırlara kapanmış keşişlerden cizye alınmaz.
Cizyenin miktarı: Cizye, her yıl için, gayri müslimlerin zenginlerinden 48 dirhem, orta hallilerinden 24 dirhem, çalışma gücü olan fakirlerinden ise 12 dirhem olarak alınır, imam Azam (r.a.) ve İmam Hanbel (r.a.)'in görüşleri budur.
tmam Malik (r.a.)'e göre, zengin-fakir ayırımı yapmadan, aralarında geçerli para altın ise her zımmîden 4 altın, gümüş ise 40 dirhem alınır.
İmam Şafiî (r.a.)’ye göre, ister zengin olsun, ister fakir her zımmîden senede 1 altın alınır.
Tercih olunan görüş İmam Malik (r.a.)'ten rivayet olunandır. Hz. Ömer'in uygulaması da İmam Malik (r.a.)'in görüşünü teyid etmektedir. Hz. Ömer'den cizye hususunda muhtelif meblağlar rivayet edilmektedir.
Cizyenin miktarı hakkında kesin bir nass bulunmadığından her mücte-hid kendi içtihadı ile hükmetmiştir. Hz. Ömer'in dilencilik yapan yaşlı bir

yahudiden cizyeyi kaldırarak hazineden nafaka verdiği de rivayet edilmiştir. En doğrusunu Allah (c.c.) bilir.[511][127]

2962... Ebû Zer'den demiştir ki: Ben Rasûlullah-(s.a.)'i (şöyle) buyururken işittim:
“Gerçekten Allah, hakkı Ömer'in dili üzerine koymuştur.”[512][128]

Açıklama

Hadis-i şerif yüce Allah'ın Hz. Ömer'in dilinden hikmet pı-narlarını akıttığını bu sebeple onun haktan başka bir şey düşünmeyip haktan başka bir şey söylemeyeceğini ifade etmektir. Nitekim Hz. Ömer'in onbir meselede ileri sürdüğü düşüncelerinin o günlerde henüz inmemiş olan Kur'ân âyetlerine aynen muvafık düşmesi[513][129] de bu gerçeği açıkça ortaya koymaktadır.[514][130]

18-19. Rasûlullah (S.A.)'İn (Ganimet) Mallar(In)Dan Seçerek Alabileceği Hissesi

2963... Malik b. Evs. b. el-Hadesan'dan demiştir ki:
Ömer (b. el-Hattab birgün) güneşin yükseldiği bir sırada bana (bir haber) gönderdi. Bunun Üzerine yanına vardım ve kendisini (minder-siz olarak) doğrudan doğruya bir karyolanın ağaç kısmı üzerine oturmuş halde buldum. Yanma girince bana;
"Ey Malik (senin) kavminden bir kaç aile koşarak geldi. Ben de onlara (ganimet mallarından) bir şeyler verilmesini emrettim, (bu atiyyeleri) onlara sen bölüştürüver" dedi. Ben de:
“Bunu sen başka birisine emretsen" (daha iyi olurdu) dedim. O sırada (Hz. Ömer'in hizmetçisi) Yerfa' (çıkıp) geldi ve
Ey müzminlerin emiri Osman b. Afvân'la Abdurrahman b. Avf. Zübeyr b. el-Awam ve Sa'd b. Ebî Vakkas'ın yanınıza girmelerine izin verir misiniz? dedi. (Hz. Ömer de);
"Evet" cevabını verdi, (ve yanına girmeleri için) onlara izin verdi (onlarda) girdiler. Sonra Yerfa' (tekrar) geldi ve;
Ey Mü'minlerin emiri yanına Abbas ile Ali'nin girmelerini de izin verirmisin? dedi. (o da); .

"Evet" dedi (ve yanına girmeleri için) onlara da izin verdi, (onlar da) girdiler. Biraz sonra Hz. Abbâs (söz aldı ve);
"Ey mü'minlerin emiri benimle şu Ali arasında bir hüküm ver" dedi. Orada bulunanlardan biri de;
"Evet ey mü'minlerin emiri onlar arasında bir hüküm ver ve ikisine de merhametli ol" dedi. Malik b. Evs (sözlerine devamla şöyle) dedi: Bana öyle geldi ki (Hz. Abbas'la Ali, Hz. Osman'la Hz. Abdur-rahman, ez-Zübeyr ve Sa'd'den oluşan) bu Cemaati bir iş için (şefaatçi olmaları gayesiyle) önden göndermişlerdi. Hz. Ömer de acele etmeyin dedi. Sonra o topluluğa dönüp; "Göğün ve yerin izniyle durduğu Allah aşkına size soruyorum Rasûlullah (s.a.)'m - Biz miras bırakmayız, bizim bıraktığımız sadakadır- buyurduğunu biliyor musunuz?" dedi. (onlar da);
"Evet" dediler. Sonra Hz. Ali ile Abbas'a dönüp "Göğün ve yerin izniyle durduğu Allah aşkına (söyleyiniz) siz, Rasûlullah (s.a.)'in - Biz miras bırakmayız. Bizim (arkamızda) bıraktığımız (mal) sadakadır- buyurduğunu biliyor musunuz?" dedi (onlar da);
"Evet" cevabını verdiler. (Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle) dedi.
"Şüphesiz ki Allah Rasûlünü hiç bir kimseye vermediği bir özellikle tahsis etti de (Kur'ân-ı Kerîm'inde şöyle) buyurdu: "Allah'ın onlardan Peygamberine verdiği ganimetlere gelince söz (onu elde etmek için) onun üzerine ne at ne de deve sürdünüz fakat Allah Peygamberlerini dilediği kimselerin üzerine salar (onlara üstün getirir) Allah her-şeye kadirdir."[515][131]
Allah Nadiroğullarım (mallarını) Rasûlüne fey olarak verdi. Allah'a yemin olsun ki: (Hz. Peygamber) bu mallar(ın paylaştırılmasın)da (kendini) size (asla) tercih etmedi. Kendisi onları alıp ta size verme-mezlik te etmedi. Rasûlullah (s.a.) (NadİTOğullarından fey olarak ele geçen) bu mallardan bir senelik nafaka -yahut nafakasını, yada ailesinin bir senelik nafakasını- alırdı. (Bu ifadedeki tereddüt raviye aittir.) Kalanı da (hazinedeki) mallar arasına koyardı. Sonra (Hz. Ömer) bu cemate yönelip: "Göğün ve yerin izniyle durduğu Allah aşkına size soruyorum. Bunu biliyor musunuz?" dedi. (Onlar da): "Evet" dediler. Sonra Hz. Abbas ile Ali (r.a.)'a yönelip: "Göğün ve yerin kendi izniyle durduğu Allah aşkına size soruyorum bunu biliyor musunuz?" dedi. (Onlar da): "Evet" cevabını verdiler, (sonra Hz. Ömer konuşmasına şöyle devam etti.)

"Rasûlullah (s.a.) vefat edince Ebû Bekir (r.a.):
"Ben Rasûlullah'm halifesiyim dedi. (Hz. Ömer konuşmasına şöyle devam etti.) Bunun üzerine sen (ey Abbas) şu (karşımda duran) Ali ile birlikte Ebû Bekir'e varıp kardeşinin oğlundan (yani Hz. Peygamber'den hissene düşecek olan) mirasını istedin. Bu da karısı(Fatı-ma)mn mirasını babası (Hz. Muhammed'in malı)ndan istiyordu. Hz. Ebû Bekir (r.a) de size (şöyle) cevap verdi: "Rasûlullah (s.a.); "Biz miras bırakmayız. Bizim bıraktığımız sadakadır." buyurdu. Allah bilir ya Ebû Bekir doğru sözlüdür. Allah'ın emirlerine hakkıyle uyucu-dur. Doğru yoldadır ve hakka tabidir. (Bu yüzden de) Hz. Peygamberden kalan bu mallar(ın idaresi) Ebû Bekr'e verildi. Ebû Bekir vefat edince de ben;
"Rasûlullah (s.a.)'m ve Ebû Bekir'in halifesi benim" dedim ve Allah'ın mütevelli olmamı dilediği ana kadar bu mallara mütevelli oldu. Derken sen ve şu (Ali) ikinizin de işi bir olduğu halde beraberce (karşıma) gelip benden bu malları istediniz. Ben de (size) eğer bu mallan size vermemi istiyorsanız O malları Rasûlullah (s.a.)'ın sarf ettiği yerlere sarf edeceğinize dair Allah'a söz vermeniz şartıyla (onları size verebilirim) dedim. Bu şartlar altında bu malı benden aldınız. Sonra aranızda bunun dışında bir hüküm vermem için (kalkıp tekrar) bana geldiniz. Allah'a yemin olsun ki: Kıyamet kopuncaya kadar aranızda bundan başka bir hüküm vermem, eğer bu şartlar(ı yerine getirmekken aciz kalırsanız. Onları bana geri veriniz.
EbûDâvudderki: (Hz. Abbas'laHz. Ali, Hz. Ömer'den) O malları ikisi arasında yarıya bölmesini (ve idare ve tasarruf hakkının kendilerine verilmesini) istediler. Yoksa onlar Peygamber (s.aj'in "biz miras bırakmayız* Bizim bıraktığımız sadakadır," dediğini bilmiyor değillerdi. Onlar doğru olandan başka bir şey istemiyorlardı. Nitekim Hz. Ömerde "Ben bu mala taksim ismini koydurmam onu olduğu gibi bırakırım** (demek suretiyle bu duruma işaret etmiştir).[516][132]

Açıklama

Safâyâ kelimesi; "Safiyye" kelimesinin çoğuludur."Safiyye; Peygamber (s.a)'in ganimet mallarından aldığı humus (1/5) hisseden fazla olarak, ganimetlerin taksiminden önce onlardan bir at, bir köle ya da bir cariye ve bir köle seçip alma hakkıdır. Bu hak sadece Hz. Peygamber'e mahsus, özel

bir hakdır. Daha sonra gelen halife ya da devlet başkanları bu hakka sahip değillerdir.
Nitekim 2755 numaralı hadisin şerhinde de bu mevzuya temas etmiştik.
Görülüyor ki, Safiyye, sadece Hz. Peygambere ait Özel bir haktır. Onu istediği gibi harcar. Ancak musannif Ebû Dâvud bab başlığında geçen bu kelimeyle düşmanın üzerine at koşturmadan ve savaşmadan müslümanlann eline geçen fey mallarını kasdetmiştir. Bu tür mallar Hz. Peygamber'e ait olduğundan onlardan safiy diye bahsetmiştir. Düşman üzerine at ya da deve koşturmadan elde edilen bu malları tümüyle Hz. Peygamberin hakkı olduğu halde, efendimiz bu hakkını sadece kendi ihtiyaçları için kullanmamış, müslümanlardan tüm ihtiyaç sahiplerini bu haktan yararlandırmıştır. Nitekim 2967 numaralı hadis-i şerifte ifade edildiği üzere Peygamber efendimize harpsiz olarak elegeçen mallardan biri Nadiroğullan arazisi, biri Fedek arazisi, diğeri de Hayber arazisi olmak üzere üç arazi düşmüştü. Bunlardan Nadiroğullarının arazisini elinde tutmakta idi. Bu arazinin gelirini misafirlerin ve elçilerin ağırlanması, harp için lüzumlu silah ve at temini gibi ihtiyaçların karşılanması için[517][133] Fedek arazisini de yolda kalmış yolcuların ihtiyacı için sarf ederdi. Hayber arazisini de üçe bölmüştü. Bu üç parçanın ikisini müslümanlann ihtiyaçlarına sarf edilmesi için beytül-male koyar, kalanın bir kısmını kendi ailesinin ihtiyaçlarına bir kısmını da muhacirlerin fakirlerine sarf ederdi.
Hz. Ömer, Rasûl-ü Ekremin bu mallarını, Hz. Abbas'la, Hz. Ali'ye teslim ederken bu toprakların ürünlerinin Rasûlü Ekremin sarf ettiği yerlere sarf edilmesi şartıyle teslim etmiştir. Ancak Hz. Ebû Bekir'in Hz. Abbas'la Hz. Ali'ye, Hz. Peygamberin arkasında bıraktığı mallara mirasçı olunamayacağını, o malların sadece sadaka olduğunu hatırlattığı halde, onların Hz. Ömer'e gelip ondan bu malların kendilerine verilmesini istemeleri izaha muhtaç bir husustur, bu meseleyi açıklarken Bezi yazarı şunları kaydediyor; "Aslında Hz. Ebû Bekir (r.a.) Hz. Abbas ile Hz. Ali (r.a.) ya Hz. Peygamber'in geride bıraktığı malların miras değil sadaka olduğunu açıkladıktan sonra, Hz. Ebû Bekir'den miras istemekten vazgeçtikleri gibi, Hz. Ömer'den de miras istemediler. Ancak Hz. Ömer'den bu malların idare ve tasarrufunun kendilerine verilmesini istediler. Hz. Ömer (r.a) de bu malları Hz. Peygamberin sarf ettiği gibi sarf etmek şartıyle onlardan söz alarak bu malları onlara teslim etti. Hz. Ali ile Hz. Abbas (r.a)

bu malları şartlarına uygun olarak idare ve sarf ederlerken aralarında anlaşmazlık çıktı ve bu malları ikiye bölüp yarısının idaresini Hz. Ali'ye yarısının idaresini de Hz. Abbas'a vermesini istediler. Hz. Ömer ise, Hz. Peygamber'den kalan bir malın olduğu gibi muhafaza edilmesi gerekir. Bu malı ikiye bölüp te ona taksim ismini kondurmam diyerek bu teklifi reddetti. Çünkü, bu mallan taksim ettiği takdirde zamanla halkın o malların miras olarak taksim edildiğini zannedeceklerinden korkuyordu.
Görülüyor ki, Hz. Ali ile Hz. Abbas Hz. Ömer'den bu malların mülkiyetini değil, sadece idare ve tasarrufunu istemişlerdir. Eğer bu malların miras olduğunu düşünerek Hz. Ömer'den mülkiyetini istemiş olsalardı, kendi çocuklarının hisselerini de isterlerdi.' Halbuki onlar böyle bir talepte bulunmamışlardır. Söz konusu mallar Hz. Peygamber'in Nadir oğullarının arazisinden eline geçen fey mallarıdır.
Hadiste bulunan izaha muhtaç kısımlardan biri de Müslim'in Sahihinde, Hz. Abbas'ın Hz. Ali'ye sarfettiği rivayet edilen "şu yalancı, günahkâr, vefasız, hain" mealindeki sözlerdir. Bu meselenin izahı sadedinde Ma'ziri şöyle diyor. "Vaki olan bu sözün Zahiri Abbâs'a layık değildir, Hz. Ali de bu söylenen vasıfların tamamı şöyle dursun -haşa- bazısı bile yoktur. Evet biz Peygamber (s.a.)'den bir de onun şehadet ettiklerinden mâda kimsenin masum olduğunu kât'i olarak söyleyemeyiz; ama sahabe (r. anhüm) hakkında hüsnü zanda bulunmaya, onlardan her kötülüğü nefyetmeye memuruz! Bu rivayetin bütün te'vil yollan kapanırsa, yalanı ravîlerine nisbet e4eriz. Bu mânayı ele alan bazı âlimler böyle sözleri yazmaktansa nüshalarından çıkarmayı vera' ve takvaya daha uygun bulmuşlar; ihtimal bunları râvilerin vehmine hamletmişlerdir.
Eğer'bu sözler mutlaka kabul edilecek ve ravilere de vehim isnat etme-yeceksek o takdirde, en güzel te'vil şudur: Hz. Abbas bu sözleri kardeşi oğluna nazı geçtiği için söylemiştir, çünkü oğlu yerindedir. Onun hakkında inanmadığı ve kardeşi oğlunun beri olduğunu bildiği şeyleri söylemiştir. Belki de bu sözlerle onu kendince hatalı saydığı inancından vazgeçirmek istemiştir. Ona göre bu işi kasden yapan bir kimse bu çirkin sıfatlarla vasıflanabilir. Ali'ye göre; vasıflanamaz.[518][134]

Bazı Hükümler

1. Hz. Abbas ile Ali (r.anhum) ganimetin beşte biri hakkında değil, Peygamber (s.a.) e mahsus olan fey hakkında davaya çıkmışlardı. Bu fey' onun vefatından sonra sadaka olarak kalmıştır.
2. Her kabilenin âmme işleri, o kabilenin büyüğüne verilmelidir; zira onların hallerini en iyi bilen odur.

3. Kumandan ve devlet büyükleri yanlarına izinsiz girilmemesi için kapıcı istihdam edebilirler.
4. Bir davada iş büyüyerek taraflar arasında fesad çıkmasından korkulursa, hâkim huzurunda şefaatte bulunmak caizdir.
5. Hakkı söylemek şartı ile bir kimsenin kendini medhetmesinde beis yoktur.
6. Senelik aile yiyeceğini biriktirmek caizdir.
7. Fakih ve âlimin başkalarının bildiği bazı şeyleri bilmemesi mezmum değildir.
8. Bir kimseyi adı ile çağırmak caizdir.
9. Haber-i vahidi kabul caizdir.
10. Hâkim hüccetini takviye ve hasmı ilzam için taraflara karşı söylediklerine şahid getirebilir.[519][135]

2964... Şu (bir önceki hadiste geçen) olay Malik b. Evs'den de (rivayet olundu) Dedi ki: "Hz. Ali ile Abbas (r.a) Allah'ın Rasûlüne fey olarak ihsan etmiş olduğu Nadiroğullarının malları üzerinde mahkemelik olmuşlardı."
Ebû Dâvud der ki; Hz. Ömer bu mallar üzerine taksim isminin konmamasını istedi (ve öyle yaptı).[520][136]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[521][137]

2965... Hz. Ömer'den demiştir ki:
Nadiroğullannın malları, müslümanların, üzerine at ve deve sürmeden Allah'ın Rasûlüne vermiş olduğu ganimetlerdendi ve (bu mallar) sırf Rasûlullah (s.a.)'e aitti. (Hz. Peygamber bu malları) ev halkının geçimine sarfederdi. (Musannif Ebû Davud'un şeyhi) îbn Abde (bu cümleyi) "ailesinin senelik rızkına sarf ederdi" diye rivayet etmiştir. Geri kalanını da (harp için gerekli olan) atların temininde ve Allah yolunda (yapılacak savaş uğrunda) harcardı. îbn Abde (bu son cümleyi) "At ve silah (temini) uğrunda (sarf ederdi)” diye rivayet etti.[522][138]

Açıklama

Şafiî ulemasından İmam Nevevî'nin açıklamasına göre, raetinde geçen "Bu mallar sırf Rasûlullah (s.a.)'e aitti." cümlesi, kâfirlerden savaşsız olarak alınan ganimetlerin (fey'in) tümünün Hz. Peygambere ait olduğunu söyleyen Cumhur ulema lehine, fey' yirmibeş parçaya bölünür bunun yirmibiri Hz. Peygamber'e kalan dört hisse de Hz. Peygamber'in yakınlarıyla yetimler, miskinler ve yolda kalmış yolcular arasında paylaştırılır. Yani bu dört sınıftan her birine bir hisse verilir diyen imam Şafiî'nin aleyhine bir delildir.

Bu mevzuda Hafız Îbn Hacer şöyle diyor: Ulema, fey gelirlerinin nerelere sarf edileceği mevzuunda ihtilafa düşmüşlerdir.

İmam Mâlik'e göre, (Hz. Peygamberin afatından sonra kâfirlerden alınan) fey gelirleri aynen ganimetlerden ayrılan beşte bir (humus) hissesi gibi hazineye konur ve devlet başkanı kendi içtihadına göre Hz. Peygamberin akrabalarına sarf eder.

Cumhuru ulemaya göre; harple alınan ganimetlerin beşte biri Enfâl sûresinde belirtilen müslümanlara sarfedilir. Fakat feyin tasarrufu devlet reisine aittir. Devlet reisi müslümanların maslahatına en uygun gördüğü yerlere sarf eder. Cumhurun bu mevzudaki delili Hz. Ömer'in;

"Bu fey sadece Rasûlullah (s.a.)'e aitti" mealindeki sözüdür.

Hattâbî'nin açıklamasına göre, İmam Şafiî'nin bu mevzudaki delili: "Allah'ın o kent halkından Rasûlüne verdiği ganimetler, Allah'a, Rasûle, (Ra-sûle) akrabalığı olanlara yetimlere, yoksullara, (yolda kalan) volcuya aittir..."[523][139] âyet-i kerimesidir.

İmam Şafiî hazretlerine göre, bu âyet-i kerimede geçen (Allah için) kelimesi Allah yolunda sarf edilmek üzere bir hisse ayrılması gerektiğini ifade için değil, sadece Allah ismiyle teberrük için zikredilmiştir. Çünkü bir işe Allah ismiyle başlamak, o İşe bereket getirir.

Bu bakımdan âyet-i kerimede ifade edilen husus fey gelirlerinin Allah isminden sonra zikredilen beş kişi arasında sarf edileceği hususudur. Müfessirlerden bazıları da bu görüştedirler.

Şa'bi ile Atâ b. Ebî Rebah'a göre, âyet-i kerimede zikredilen Allah'ın hissesi ile Rasûlunün hissesinden maksat iki ayrı hisse değildir. Bir hissedir.Ka-tâde'ye göre, bu beşte bir hissenin beşte biri Allah'ındır. Geriye kalan da beşe bölünerek Allah'ın Rasûlü, onun yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalan yolcular arasında bölüştürülür.

el-Hasen b. Muhammed - el-Hanefîyye'ye göre, âyet-i kerimede geçen Allah ismi Allah için ayrı bir hisse ayrılmasını ifade için değil, teberrük için zikredilmiştir.
Yine Hattâbî'nin açıklamasına göre, Cumhur ulema ile İmâm Şafiî arasındaki, feylerinde diğer ganimetler gibi taksim edilip edilmeyeceği mevzuundaki, ihtilaf, Haşır süresindeki feyle ilgili yedinci âyeti ve ganimetlerin taksiminden bahseden Enfâl sûresinin kırkbirinci âyetiyle ilgili olup olmadığı hususundaki ihtilaftan kaynaklanmaktadır.
İmam Şafiî, sözü geçen Enfal sûresinde zikredilen ganimetlerin verileceği kimselerin, aynen Haşr sûresinin yedinci âyetinde zikredilmesine bakarak, fey gelirlerinin de aynen ganimetler gibi taksim edileceğine hükmetmiştir.
Yine İmam Şafiî (r.a)'e göre, Haşr sûresinin sekizinci âyetinin başında atıf harfi bulunmadığından haşr sûresinin yedinci âyetiyle ilgisi yoktur. Başlı başına ayrı bir âyettir. Ganimetin beşte biri ile fey'in tamamı da beytül-malin olup imamın tasarrufu altında bulunduğunu ve imamın onu kendi içtihadına göre, müslümanlardan uygun gördüğü herkese harcayabileceğini söyleyen Cumhur ulemaya göre, fey'in sarf yerlerini açıklayan Haşr suresinin yedinci âyetinin ganimetlerin sarf yerini açıklayan Enfal sûresinin kırkbirinci âyetiyle hiç ilgisi yoktur.
Çünkü fey âyetinde zikredilen sınıflardan maksat, sadece o sınıfların kendileri değildir, onların temsil ettiği umum müslümanlardır. Ve söz konusu âyetin hemen arkasından gelen âyetlerde bu beş sınıfın dışındaki müslümanlardan bahsedilmesi de bunu ortaya koyduğu gibi, metinde geçen "şu âyetler müslümanlarm hepsini içine almaktadır." Cümlesi de bu görüşü te'yid etmektedir.
Her ne kadar "Allah'ın onlardan peygamberine verdiği ganimetlere gelince siz (onu elde etmek için) onun üzerine ne at ne de deve sürdünüz[524][140] âyetinde sadece Hz. Peygamber'e ait olan fey gelirlerinden bahsedilirken onu takibeden âyette Hz. Peygamberin dışında başka sınıflara da verilmesi ica-beden gelirlerden bahsediliyorsa da bu durum ikinci âyette bahsedilen gelirlerin kendinden önceki âyetteki fey'den tamamen ayrı olmasını gerektirmediği gibi, Enfal sûresinin kırkbirinci âyetinde açıklanan ganimetlerin aynısı olmasını da gerektirmez. Gerçi Haşr sûresinin yedinci âyetiyle Enfâl sûresinin kırkbirinci âyeti arasında bir benzerlik vardır. Fakat iyi dikkat edilirse, bu iki âyet arasında çok önemli bir fark vardır.

Merhum Muhammed Hamdi Yazır efendi meşhur tefsirinde bu farkı şöyle açıklıyor. "Fakat orada humus tasrih edildiği halde burada tasrih olunmamış. Binaenaleyh ganimetin humusu alınıp beş şehm üzerine sarf olunursa da her feyin humsu alınmak lazım gelmez. Onun için hanefiyye, ganimetten maada olan feylerin tahmisi icâb etmeyerek bu ve bundan sonraki âyetlerin gösterdiği veçhile ehem mühimme takdim edilerek umum müslümanın mesalihına sarf olunmasına kail olmuşlardır ki, burada zikrolunanlar en mühimlerini teşkil eder.[525][141]

2966... Zühri den, Ömer (r.a) şöyle demiştir:
Allah (c.c): "Allah'ın onların mallarından peygamberine verdiği ganimetler için, siz at ve deveye binip onları sürmüş değilsiniz..." (Haşr, 59/6)[526][142] buyurdu.Zühri: Hz. Ömer (r.a)'m: "Bu; Urayne köyleri, Fedek ve şurası şurası sırf Rasulullah'a aittir" dediğim söyledi.
(Âyeti kerimelerde şöyle buyurulur): "Allah'ın fethedilen ülkeler halkının mallarından peygamberine verdiği ganimetler Allah, peygamber, yakınları, yetimler yoksullar ve yolda kalmışlar içindir...
(Haşr, 59/7)[527][143]
"Allah'ın verdiği bu ganimet malları yurtlarından ve mallarından çıkarılan... fakirler içindir" (Haşr, 59/8)[528][144]
"Daha önceden Medineyi yurt edinmiş ve kalblerine imanı yerleştirmiş olanlar..." (Haşr, 59/9)
"Ve onların arkasından gelenler..."(Haşr, 59/10) (Hz. Ömer daha sonra şöyle dedi): "Bu âyet tüm insanları kapsadı. Müslümanlardan, ganimette hakkı -Eyyûb; nasibi dedi- olmayan, malik olduğunuz bazı kölelerden başka kimse kalmadı."[529][145]

Açıklama

Bu riveyet, ganimetlere müstehak olanları beyan sadedinde, Hz. Ömer'in âyetlerden deliller getirdiği ve pek az olarakta kendi görüşünü kattığı bir eserdir. Eseri Hz. Ömer (r.a)'den nakleden Zühri'dir. Münzirî'nin belirttiğine göre Hz. Ömer'den hadis duymamıştır. Onun için rivayet munkatidir. Yani Zühri ile Hz. Ömer arasında başka bir râvi vardır ama rivayette zikredilmemiştir.

Rivayette istidlal için zikredilen âyetler, Haşr sûresinin 6-10 âyetleridir. Ancak âyet-i kerimeler metinde tam olarak yeralmamış onun için tercemede de mealleri eksik verilmiştir. Şimdi işaret edilen âyet-i kerimelerin tamamının meallerini görelim:

"Allah'ın onların mallarından peygamberine verdiği ganimetler için siz at ve deveye binip onları sürmüş değilsiniz. Fakat Allah peygamberlerini dilediği kimselere karşı üstün kılar. Allah herşeye kadirdir.

Allah'ın fethedilen ülkeler halkının mallarından peygamberine verdiği ganimetler, Allah, peygamber, yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Böylece o mallar içinizden sadece zenginler arasında dolaşan bir devlet olmaz. Peygamber size ne verdiyse onu alın, size ne yasakladıysa ondan da sakının Allah'tan korkun. Çünkü Allah'ın azabı çetindir.

Allah'ın verdiği bu ganimet mallan yurtlarından ve mallarından çıkarılmış olan, Allah'tan bir lütuf ve nzâ dileyen, Allah'ın dinine ve peygamberine yardım eden fakir muhacirlerindir. İşte doğru olanlar bunlardır.

Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenler karşısında içlerinde bir kaygı duymazlar. Kendileri ihtiyaç içinde olsalar bile, onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erenlerdir.

Bunların arkasından gelenler şöyle derler: "Rabbimiz! bizi ve imanda bizi geçmiş olan (bizden önce geçen mü'min) kardeşlerimizi bağışla; kalble-rimizde, iman edenlere karşı hiç bir kin bırakma. Ey Rabbimiz! Şüphesiz sen çok şefkatli çok merhametlisin." (Haşr, 59/6-10)

Görüldüğü gibi bu âyetlerden ilki, savaş yapılmadan, Allah'ın peygamberine lütfü olarak nasib ettiği yerlerle ilgilidir. Buna fey' denilir. Hz. Ömer (r.a) Urayne köylerinin, Fedek'in ve diğer bazı yerlerin bu kabilden olduğunu ve bunların sadece Hz. Peygambere ait bulunduğunu söylemiştir.

Urayne: Suriye tarafında, bir takım köylerin bulunduğu bir bölgedir.

Fedek: Medine ile arasında iki üç günlük mesafe bulunan bir köydür. Bu köyde kaynayan pınarlar ve hurmalıklar, vardır.

Hz. Ömer'in: "Şurası, şurası" diye ifadelendirdiği yerler, sarihlerin belirttiklerine göre Medine de yahûdilerin oturdukları, Kureyza ve Nadir dir.

Hz. Ömer, savaş yapılmadan ele geçirilen yerlerin fey olduğu ve Hz. Peygambere ait olup, ganimetteki gibi gazilere taksim edilmeyeceği görüşündedir. Hz. Peygamber (s.a.s) bu tür gelirleri halkın çeşitli maslahatları için kullanır. Bu gelirleri askeri donatımda kullanabileceği gibi, müslümanların başka ihtiyaçlarını temin gibi gayelere harcar. İmam Şafiî'nin dışındaki âlimler, Hz. Ömer'in görüşündedirler. Bu konudaki açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir.
Hz. Ömer, âyeti kerimelerin sonunda, bazı köleler hariç tüm müslümanların bu gelirlerde hakkı olduğunu bildirmiştir. Çünkü fey' dediğimiz bu gelirler askerlere ve belirli gruplara taksim edilmeyince ya devlet hazinesine kalacak ya da tüm müslümanların çeşitli ihtiyaçlarına sarf edilecektir. Böylece her iki halde de bütün müslümanların hakkı olan bir gelir olacaktır.[530][146]

2967... Mâlik b. Evs b. eI-Hadesan*dan demiştir ki: Hz. Ömer (r.a.) (fey gelirlerinin) Hz. Peygamber'e ait bir gelir olup başkalarına verilemeyeceği' (hususundaki) görüşünü delillendirirken (şöyle) derdi. "Rasûİullah (s.a.)'in üç safâyâsı vardı. Nadiroğulları(mn topraklan), Hayber (arazisinin bir kısmı) ve Fedek (arazisinin yansı)
Nadiroğulları(nın toprakları)na gelince (onlar) Hz. Peygamber'-in ihtiyaçları için (kendi elinde) tutulmakta idiler. Fedek'se (yolda kalmış) yolcular için tutulmakta idi. Hayber'e gelince, Rasûlullah (s.a.) onu ikisini müslümanlar arasında (harcamak) birini de kendi ailesinin geçimine (sarfetmek üzere) üçe bölmüştü. Ailesinin geçimin(e ayırdığı hisse)den artanı da muhacirlerin fakirlerine (verirdi.)[531][147]

Açıklama

“Safâyâ"Safiyy"kelimesinin çoğuludur. Hattâbî'nin açıklamasına göre, Safiyy Hz. Peygamberin, ganimet mallarının taksiminden önce onlardan seçip aldığı köle ya da cariye, at ve kılıç gibi mallardır. Hz. Aişe (r.a) "Rasûl-ü zişan Efendimizin "Hz. Safıyye validemizi esirler arasından bu şekilde seçerek aldığım" söylemiştir. Hatırlanacağı gibi bu mevzuya 2755 numaralı hadisin şerhinde de temas etmiştik.
Ancak Hz. Ömer'in, hadis-i şerifte sözü geçen toprakları Hz. Peygamber'in ganimetlerden beştebir payı bulunduğunu isbat için zikrettiğine bakılırsa

musannif Ebû Davud'un safıyy kelimesini kendi manâsında değilde Hz. Peygamber'in ganimet ve fey'den hissesine düşen Özel mallan anlamında kullandığı anlaşılıyor.
Bu toprakların Hz. Peygamberin mülkiyetine geçiş yolları incelenip onların Hz. Peygamber'in eline safiy olarak değil de fey olarak geçtiği görülünce bu husus daha da iyi anlaşılır. Şimdi bu toprakların Hz. Peygamber'e nasıl intikal ettiğini inceleyelim.
1. Nadiroğulları topraklan: Hicretin dördüncü yılında Nadiroğulları müslümanlara karşı savaşa hazırlanmakta idiler. Peygamber (s.a) onların bu hareketini haber alınca mukabil hazırlığa başladı ve onları kuşattı. Bunun üzerine Nadirliler Sulh teklifinde bulundular. Anlaşma gereği savaş aletleri hariç bütün menkul mallarını alıp gitmelerine müsaade edildi. Arazileri harp-siz kuvvet kullanmadan müslümanların eline geçti ve Hz. Peygamber (s.a)*in malı oldu. Rasûlullah (s.a.) de o yerleri muhacir müslümanlara temlikte bulundu. (Nadiroğullanndan) müslüman olanların bütün malları kendilerine verildi. (kendHeri de eski) yerlerinde bırakıldılar.„[532][148]
Nitekim merhum Elma-lı'lı Hamdi efendi de şu satırlarıyla bu arazinin Hz. Peygamber'e fey yoluyla intikal ettiğini ifade etmek istemiştir. "Hz. Ömer (r.a) demiştir ki: Beni Nadir emvali, Allah Teâlâ'nın Rasûlüne fey olarak verdiği ve müslümanların ne at, ne rikab icâf etmediği fey'den idi."[533][149]
2. Hayber arazisindeki Vatih, Selahüm ve Ketibe Kaleleri:
İlk iki kale savaş yapılmaksızın alındı. Ketibe kalesi ise Hz. Peygambere humus hakkı olarak bırakılmıştır. O da bu yerleri muhtaç olanlara bağışladı. Daha önce de belirtildiği üzere savaşla alınan yerler hakkında Hz. Peygamber (s.a) ganimet hükmünü uygulamış, beşte birini beytülmal için alıp geri kalanı savaşa katılanlara temlik etmiştir. Beşte bir içerisinde kendinin de mülk hissesi vardı. Hayber tatbikatı böyledir. Sonra bütün müslümanların hissesi zirai ortaklık esasına uygun şekilde Yahudilere verilmiştir.
3. Fedek arazisinin yarısı hicretin yedinci yılında Hayber'in fetih ve taksimini müteakip İslam Ordusu Fedek Yahudileri üzerine yürüyeceği sırada Hz. Peygamber'e (s.a) gelerek arazinin yarısını ağaçlarıyle birlikte verdiler. Savaş yapılmaksızın alınan bu yer hakkında Peygamber (s.a.). Fey hükmünü uyguladı. Şöyle ki; Mülkiyeti kendinde kalmak üzere gelirini ailesinin"geçimine ayırdı. Bir kısmını da arazisi olmayan müslümanlara

temlik etti. Şu olay sulh yolu ile alınan toprakların mülk arazisi statüsüne tabi oluşuna bir örnektir.[534][150] 2736 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi "Rasûl-u zişan Efendimiz, Hayber'den hissesine1 düşen malları, Hudeybiye seferinde otuz altı parçaya bölmüş bunların yarısını ailesinin geçimine sarf etmek üzere kendisine bırakmış, kalan.yarısını da atlılara iki, yayalara bir hisse olmak üzere Hudeybiye gazileri arasında bölüştürmüştür. Hudeybiye gazileri bin yüz kişiydi. İçlerinde üçyüz kadar da süvari vardı. Aslında Hz. Peygamberin Hayber arazisini nasıl bölüştürdüğüne dair gelen rivayetler arasında bazı farklılıklar görülmektedir.

Bu hadislerden biri olan 2736 numaralı hadis-i şerifte bu toprakları Hudeybiye seferinde onsekiz parçaya böldüğü ve üçyüzü atlı binikiyüzü de süvari olan binbeşyüz kişilik Hudeybiye gazileri arasında bölüştürdüğü ifade edilirken, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte bunları üçe bölüp ikisini müslümanlara, birini de kendi ailesine tahsis ettiğini, ailesinin masraflarından artanı muhacirlerin fakirlerine verdiği ifade ediliyor. 3008 numaralı hadis-i şerifte Hayber topraklarının mahsulünün yarısı yahudilere, yarısı da müslü-manlara ait olmak üzere eski sahiplerinin elinde bırakıldığı ve bu mahsulün beşte birinin Enfâl sûresinin kırkbirinci âyetinde açıklanan ganimet esaslarına göre beş sınıf arasında, kalan dört hisseyi de gaziler arasında bölüştürdüğü ve bu taksimden Hz. Peygamberin hanımlarına beşyüz vesk hurma yirmi vesk de arpa düştüğü ifade ediliyor. 3010 numaralı hadis-i şerifte de bu toprakları ikiye bölüp yarısını kendi ailesinin ihtiyaçlarına ayırdığı, diğer yansını da onsekiz parçaya bölerek müslümanlar arasında taksim ettiği ifade ediliyor. 3013 numaralı hadis-i şerifte ise Hayber topraklarını otuz altı hisseye ayırdığı bunun on sekiz hissesini de yüz kişiye bir hisse düşmek şartıyla müslümanlara bölüştürdüğü, Rasûl-ü Ekrem'in de aynen diğer müslümanlar gibi bu taksimden bir pay aldığı, geri kalan on sekiz hisseyi de kendisinin ve diğer müslümanların ihtiyaçlarına sarfettiği ifade ediliyor.

Bezi yazarı, bu hadislerin arasını te'lif ederken şöyle diyor: "Aslında Peygamber Efendimiz (Hayber topraklarının bir yansım yahudilere bırakmış, kalan yarısını da müslümanlara bırakmıştı) Bu toprakların müslüman-lara düşen kısmının tümünü otuzaltı parçaya böldü bunun onsekiz parçasını Hudeybiye gazilerine vermiştir ki, 3013 numaralı hadis-i

şerifte anlatılan taksim budur. Yine aynı hadiste açıklandığı üzere kalan onsekiz hisseyi de ailesinin ve müslümanlann ihtiyaçlarına tahsis etmiştir. 2736 numaralı hadisde-ki Hz. Peygamberin Hayber topraklarını onsekiz parçaya bölmesiyle ilgili ifade ise, işte bu, Hayber topraklarından gazilere ayrılan kısımla ilgilidir. Hz. Peygamberin ve diğer müslümanlann ihtiyaçları için ayrılan kısım buna dahil değildir.3008 numaralı hadis-i şerifteki"Hz.Peygamberin böldüğünden bahsedilen hisseden maksat ise Hz. Peygamberin kendi ve müslümanlann ihtiyaçları için ayırdığı kısmın beşte biridir. Bilindiği gibi bu beştebir hisse Enfâl sûresinin kırkbirinci âyetine göre beş sınıf arasında paylaştırılır.
Mevzumuzu teşkil eden hadisteki Rasûl-ü Ekrem'in bu toprakları üçe bölüp te ikisini müslümanlara, birisini de ailesinin geçimine ayırdığına dair olan ifadeye gelince; bu ifadedeki iki parçanın dağıtıldığı müslümanlardan maksat Enfâl sûresinin kırkbirinci âyetinde zikredilen şu dört sınıftır.
1. Hz. Peygamberin yakınları, **2.** Yetimler, **3.** Yoksullar, **4.** Yolda kalan yolcular. Diğer bir parça da Hz. Peygambere verilmiştir. Ancak mevzu-muzu teşkil eden bü hadiste bahsedilen üç hissenin üçü de 2736, 3008, 3010, numaralı hadislerde bölüştürüldüğünden ve Hayber topraklarının yansını teşkil ettiğinden bahsedilen ve Hz. Peygamberle müslümanlann ihtiyaçlarını karşılamak üzere ayrıldığı açıklanan kısımla ilgilidir, bu toprakların tümüyle ilgili değildir.[535][151]

2968... Ur ve b. Zübeyr'den demiştir ki: Peygamber (s. a.)'in hanımı Aişe, O'na (şöyle) demiştir: "Rasûlullah (s.a.)'in kızı Fatıma, Ebû Bekir es-Sıddık (r.a.)'a bir haber göndererek ondan Allah'ın Medine'de ve Fedek'te Rasûlullah'a vermiş olduğu fey'den (payına düşecek olan) mirasını istedi de Ebû Bekir -şüphe yok ki Rasûlullah (s.a.): "Biz miras bırakmayız. Bizim bıraktığımız sadakadır. Muhammed'in aile fertleri ancak şu maldan yiyebilirler.'* buyurdu. Allah'a yemin olsun ki, Ben Rasûlullah (s.a.)'in (arkada bıraktığı) sadakasından hiçbir şeyi kendi zamanındaki halinden (başka bir hale) değiştiremem. Binaenaleyh, bu mallar hakkında Rasûlullah ne yapmışsa ben de onu yapacağım, cevabım verdi. Ve Fatıma aleyhisselama bir şey vermekten kaçındı.[536][152]

Açıklama

Hz. Fatıma, Hz. Peygamberin vefatından sonra Hz. Ebû Bekir'e bir haber göndererek Allah'ın Hz. Peygambere Medine ile Fedekte fey olarak tahsis buyurduğu mallardan ve Hayberin beşte birinden hissesine düşecek mirası istemişse de Hz. Ebû Bekir "Peygamberlerin miras bırakmadığına, onların bıraktığı malların sadaka olduğuna" dair hadisi ve Hz. Peygamberin Hayber topraklarından ayrılan humustan ailesine düşen hisseyi işaret ederek "Benim ailem ancak şu mallardan yiyebilir*1 buyurduğunu hatırlatıp onun bu isteğini kabul etmemiştir. Çünkü bu mallar, kendi vefatıyla sadakaya, dönüşmüştür. Sağlığında aile fertlerine bağışlamış olduğu Hayber arazisinin bir kısmı ise, kendi mülkiyetinden çıktığından vefatıyle sadakaya dönüşmemiş ve dolayısıyle yine aile fertlerinin elinde kalmış. Onların geçimlerine tahsis edilmiştir. İmam Nevevî'nin açıklamasına göre Peygamberlerin bıraktıkları malların sadaka olup miras olmamasının hikmeti "Bir peygamberin yakınlarından birinin, onun mirasına konmak için ölümünü temenni ederek helak olması tehlikesini önlemek ve insanların peygamberleri dünyada varislerini zengin etmek için çalışan ve bu maksatla dine davet eden kişiler olduğu vesvesesine kapılmasına mani olmaktır. Hz. Fatıma (r.a)'nın miras istemesi hususunda iki ihtimal üzerinde durulmuştur:

1. Babasının "Bize mirasçı olunmaz!" hadisini te'vil etmiş kendisinin kıymetli mallarda babasına mirasçı olamayacağını, yiyecek, giyecek ve silah gibi şeylerde mirasçı olacağını sanmıştır. Fakat hadis-i şerifteki "Allah'ın fey olarak verdiği...” ifadesi bu te'vil i reddeder.

2. Bazı ulemaya göre, Hz. Fatıma'nın miras istemesi, bu hadisi duymazdan öncedir. Hz. Fatıma vasiyyet âyetiyle ihticac etmiştir. Mezkûr âyette mirasçı bir kızsa kendisine mirasının yarısı verileceği bildirilmektedir.[537][153]

2969... Zührî'den Urve b. Zübeyr şu (bir önceki) hadisi Peygamber (s.a.)Jin hanımı Aişe'nin kendisine anlattığını söylemiş ve (Zührî rivayetine devamla şöyle) demiştir: Fatıma (r.a.), o zaman Rasûlullah (s.a.)'in (arkasında bırakmış olduğu) Medine ve Fedek'teki sadakası ile Hayber'in beşte birinden kalan (maUar)ı istemiş. Hz. Aişe (sözlerine devam ederek şöyle) demiş - Ebü Bekir de ona -Rasûlullah (s.a.): "Biz miras bırakmayız. Bizim bıraktığımız sadakadır. Muham-med'in ailesi ancak şu maldan yani Allah'ın (onlara fey olarak verdiği) malından yerler onların yiyecek (ve giyecek

giderlerini daha fazla artırmaya hakları yoktur buyurdu” cevabını verdi.[538][154]

Açıklama

Hz. Peygamber. "Biz Peygamberler miras bırakmayız. Bizim bıraktığımız mallar sadakadır." buyurduğu halde Hz. Fatıma'nın Hz. Peygamber'in bıraktığı mallardan miras payı istemesi hakkındaki ulemanın görüşlerini bu önceki hadisin şerhinde açıklamıştık.

Mevzumuzu teşkil eden bir hadiste bir de Hz. Peygamberin Medine ve Fedekteki sadakasıyla Hayberin beştebirinden kalan mallarından bahsedilmektedir. Hz. Peygamberin özel mülkü olan topraklar hakkında Kadı Iyâz şunları söylüyor:

"Bunların birinci kısmı: Kendisine hibe edilmiştir. Uhud harbinde müslüman olan yahudi Muhayrik'in vasiyyeti bu kabildendir ki yedi bahçeden müteşekkildi. Ensarın verdikleri sulanmayan arazi de böyledir. Bunlar Peygamber (s.a.)'in halis mülki idi.

İkinci kısım: Beni Nadîr kabilesini sürgün ettiği vakit, onlardan harpsiz fey olarak aldığı arazidir. Bu da onun hususi mülkidir. Beni Nadir'in menkul mallarına gelince: Anlaşma mucibince bunların silahlardan başkasını yahudiler develerine yükleyip götürmüş; kalanı da gaziler arasında taksim edilmişti. Fedek arazisinin yarısı ile Vadilkura'nın üçte biri Peygamber (s.a.)'in hususi mülki idi. Çünkü bu yerleri bu şartlarla sulhan ele geçirmişti. Bu yerlerin gelirini başı sıkılan müslümanlara sarfederdi. Bunlardan başka Hayber'den sulh yolu ile alınmış Vatih ve Selalim namında iki de kalası vardı.

Üçüncü Kısım: Hayberin ve diğer harple alınan yerlerin beşte birinden eline geçen mallardır. Bu üç kısım malların hepsi peygamber (s.a.)'in halis mülki idi. Lakin o bunları benimsemez; ailesine, müslümanlara ve ümmetin umumi ihtiyaçlarına sarfederdi. Vefatından sonra bu sadakaların temellükü haram kılınmıştır."[539][155] Biz bu toprakların ikinci Ve üçüncü kısımda zikredilenlerinden 2967 numaralı hadisin şerhinde de bahsetmiştik. Aslında Hz. Peygamberin özel mülkü olan topraklar bunlardan İbaret değildi. Şu topraklar da onun özel mülkleri arasında idi:

1. Fedek arazisinin yansı -Nitekim 2967 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık

2. Vâdiyü'l-kuranın üçtebiri yahudiler kendi yerlerinde bırakılmaları için, rızalarıyla kendilerine ait arazinin yarısını (Vadiyü'l-kuramn üçtebirine tekabül eden yeri) Hz. Peygambere bağışlamışlardır. Daha sonra bu yerde oturan ve yahudi olmayanların elindeki araziyi de onlardan satın aldı. Böylece o bölgenin üçteikisi Hz. Peygamberin mülkü haline gelmiştir.

3. Miras yoluyla annesinden intikal eden Mehrûz isimli pazaryeri ile bir dükkan.[540][156] Bütün bu topraklar Hz. Peygamberin özel mülkü olduğu için vefatından sonra sadaka hükmüne geçmişler. Bu sebeple de Hz. Ömer bu topraklardan miras isteyen Hz. Fatıma'nın teklifini kabul etmedi. Ancak Peygamber efendimiz bunlardan Hayber topraklarının humusundan hissenize düşen kısmı sağlığında yiyecek ve giyecek masrafları için, ailesine bağışlamış olduğundan bu topraklar kendi mülkiyetinden çıkıp ailelerinin mülkü olmuştur. Dolayısıyla kendisinin vefatıyle sadakaya dönüşmemişlerdir. İşte hadis-i şerifte "sadaka topraklar" kelimesiyle kasdedilen topraklar, onun vefatına kadar, elinde kalan topraklardır. Ailesinin yiyeceklerini karşılamak üzere tahsis ettiği topraklar da Hayber topraklarından hissesine düşüp te sağlığında ailesine bağışladığı topraklardır. Yukarıda açıkladığımız sadaka topraklar ise Hz. Peygamberin vefatından sonra beytü'l-mal'a tahsis olundu, idareleri için memur (mütevelli) tayin edildi.[541][157]

2970... îbn Şihab'dan elemiştir ki: Urve şu (bir önceki) hadisi Hz. Aişe'nin kendisine haber verdiğini söylemiş. (Urve) bu rivayetinde (şöyle) demiştir: "Ebû Bekir, Fatıma'nın bu teklifini kabul etmedi ve; "Ben Rasûlullah (s.a.)'ın yapmış olduğu bir uygulamayı terkedecek değilim. Onu mutlaka yerine getireceğim, onun bu (mevzuda) yapmış olduğu bir işi terk ettiğim takdirde doğru yoldan sapacağımdan korkarım." dedi. (Hz. Peygamberin) Medine'deki sadakasına gelince onu Hz. Ömer, Hz . Ali ile Abbâs'a verdi. Sonra Hz. Ali Onu Abbas'ın elinden aldı. Hayber (toprakları) ile Fedek (arazisin)e gelince; Hz. Ömer "Bunlar Rasûlullah (s.a.)'in karşılayacağı önemli ihtiyaçlarına sarfe-dilecek sadaka(Iar)dır." diyerek onu elinde tuttu.
"Bunların İdaresi (benim yerime geçip te) idareyi ele alacak kimseye aittir." dedi. Onlar bugüne kadar bu şekilde (idare edilegeldi).[542][158]

Açıklama

2963 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi Hz.Ömer, Hz. Peygamberin vefat ederken arkada bıraktığı gayri menkul malların idaresini gelirlerini Hz. Peygamberin sarf ettiği yerlere sarf etmeleri şartıyla Hz. Ali'yle Hz. Abbas'a vermişti. Daha sonra mülkiyeti beytül-male verilen bu araziler mülkiyeti beytü'1-male menfaati amme hizmetlerine, fakirlere sarf edilen bir vakıf haline geldi. Böylece mülk arazi karakterinden çıkıp devlet arazisi (araziyi emiriyye) haline geldi. Fedek arazisi mütevelliler tayini ile (amme lehine) idare edilirken Hz. Muaviye halife olduğunda, Mervan b. Hakem'e ikta' etmiş, Mervân da iki oğlu Abdülmelik ile Abdülaziz'e bağışlamıştır. Sonra Ömer b. Abdülaziz (r.a) ile Abdülmelik b. Mervan'ın iki oğlu Velid ve Süleyman'ın olmuştur. Velid halifeliğinde hissesini Ömer b. Abdilaziz'e, Süleyman da halifeliğinde hissesini yine Ömer b. Abdilaziz'e bağışlamışlardır. Nihayet O da halife olduğunda Fedek'i, Hz. Peygamber ve dört halifesi zamanındaki sitatüye irca ettiğini halka duyurmuştur. Hz. Fatıma'nın evladını da mütevelli tayin etmiştir. Sonra onların ellerinden alınmıştır. H. 210 yılında Halife me'mun o yeri tekrar Fatıma evladının idaresine vermiştir.[543][159]

2971... "Siz (onu elde etmek için) onun üzerine ne at ne de deve sürdünüz..."[544][160] âyeti hakkında Zühri'nin (şöyle) dedi(ği rivayet olunmuştur.): "Peygamber (s.a.) Fedek ve (bir takım) köylerin halkı ile barış yaptı. (Ma'mer der ki: -şeyhim Zührî bu köylerin) isimlerini söyledi ama ben hatırımda tutamadım.- (o sırada) Hz. Peygamber bir başka kavmi de kuşatmıştı.
(Muhasara altında olan bu kavim) Hz. Peygamberce haber göndererek sulh teklifinde bulundular. (Çünkü Cenab-ı Hak onların kalplerine korku düşürmüştü. Rasûl-ü Ekrem de onların bu teklifini kabul etti. Bunun üzerine yüce Allah indirmiş olduğu bir âyet-i kerimesinde şöyle) buyurdu: "Siz (onu elde etmek için) onun üzerine ne at ne de deve sürdünüz"[545][161] (Yüce Allah bu sözüyle bu malların) savaşsız olarak (elegeçtiğini) ifade buyurmak istiyor. Zührî dedi ki: (Ele geçen) Nadiroğullarının (bu) mallan sırf Peygamber (s.a)'e ait oldu. (Çünkü müslümanlar) onları zorla ele

geçirmediler. (Bilakis) onları barış yo-luyle, ele geçirdiler. Bu yüzden de Peygamber (s.a) onları Muhacirler arasında bölüştürdü. Muhtaç durumda olan iki kişi hariç olmak üzere onlardan Ensara hiç bir şey vermedi.[546][162]

Açıklama

Fedek: Şam'ın hicaz bölgesinde ve Hayber tarafındadır. Medine’ye iki veya üç günlüktür.[547][163]

Vâdiyü'l-kura: Şam'la Medine arasında uzun bir vadidir. Teymâ ile Hayber arasında kalan bu vadide bir çok karye (köy)ler bulunduğu için buraya "vadil kura" denilmiştir.[548][164]

Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, ravi Zührî'nin "şeyhim Zührî isimlerini söylemişti ama hatırımda kalmadı.'* diyerek kendilerinden bahsettiği köyler bu vadi içerisinde bulunan köylerdir.

Beni Nadir yahudileri, Hendek savaşında görülen hıyanetleri üzerine cezalandırıldıkları zaman, Hayber yahudileri Vadiyü*l-kura, Fedek ve Teyma yahudilerini yanlarına alarak Medine'ye yürümeyi kararlaştırmışlardı. Bunu öğrenen Peygamber efendimiz Hayber dönüşünde sırasıyla Fedek, Vadiyü'1-kura ve Teyma yahudileri üzerine yürüdü. Yapılan anlaşma sonunda müslümanların eline pek çok ev eşyası, mal, yiyecek ve giyecek geçti. Fedek halkı ile yapılan anlaşmaya göre, Fedek arazisinin ve hurmalıklarının yarısı Peygamberimize ait oluyordu. Fedek barış yoluyla Jethedildiği için, Hayber'de olduğu gibi müslümanlar arasında bölüştürülmeyip Peygamberimize mahsus olmak üzere kaldı.[549][165]

Vadiyü'1-kura halkından elde edilen mallar ise, mevzumuzu teşkil eden hadiste açıklandığı üzere haklarında Haşr süresinin altıncı âyeti nazil oldu, onlar da fey kabul edilerek Hz. Peygambere verildi. Fakat bilindiği gibi, Hz. Peygamber kendi özel mülkü sayılan bu feyleri hiç bir zaman kendi inhisarı altına almadı. Bilakis onları müslümanların genel maslahatlarına harcadı. Hz. Muhammed (s.a)'in özel mülkü olan bu mallar hakkında Kadı Iyaz'ın yapmış olduğu bir açıklamayı da 2969 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.[550][166]

2972... Muğire'den demiştir ki: Ömer b. Abdülaziz, Halife seçildiği zaman, (Hz. Peygamberin mülkü olan topraklar, ellerinde bulunan) Mervan

oğullarını toplayıp (şöyle) dedi: "Şüphe yok ki Fedek (arazisi) Rasûlullah (s.a.)'ındı. Onun bir kısmını (kendi ailesine) in-fak ederdi. Bir kısmım da Haşim oğullarının küçüklerine ihsan ederdi. Bir kısmıyla da bekarları evlendirirdi. (Kızı) Fatıma ondan Fedek arazisinin kendisine verilmesini istedi de (onun bu isteğini) kabul etmedi. (Fedek arazisinin) Rasûlullah (s.a.)'ın sağlığındaki durumu bu idi. Nihayet vefat edip Hz. Ebû Bekir halife seçilince, O'da -vefat edinceye kadar Fedek arazisinde Hz. Peygamberin yaptığı işlemi(n aynısını) yaptı. Ömer halife seçilince O da hayatı boyunca Fedek arazisi hakkında (Hz. Peygamber'le Hz. Ebû Bekir'in) yaptıkları işlemin aynısını yaptı. Sonra (dedem) Mervjîn onu ikta (yoluyla kendi yakınlarına tahsis) etti. Nihayet (Fedek arazisinin idaresi yahutta halifelik, ben) Ömer b. Abdülaziz'e geçti. Yani Abdülaziz'in oğluna (geçti). Ben de (kendimi Peygamber (s.a.)'in Hz. Fatıma'yı bile menettiği bir iş(in içinde gördüm. Benim buna asla hakkım yoktur. Onu Rasûlullah (s.a.) zamanındaki haline döndürüyorum. Ve sizi (buna) şahid tutuyorum. Ebû Dâvud der kî: -Ömer b Abdülaziz halife olduğu zaman geliri kırk bin dinar idi. Vefat ettiği zaman ise dört yüz dinardı. (Halifelikte) kalmış olsaydı (bu gelir) daha da azalırdı.[551][167]

Açıklama

Mukataa, "Özel kesim eliyle işletilen ve karşılığında devlete bjf pay ödenen devlet işletmelerini" ifade eder. Mukataa vermeye de ikta denir. Hz. Peygamberin özel mülkü olan topraklarının vefatından sonra kimlerin eline ve ne suretle geçmiş olduğunu 2970 numaralı hadîsin şerhinde açıklamıştık. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte ise bu toprakların Hz. Ömer b. Abdülazizin dedesi Mervân tarafından yakınlarına ikta yoluyla dağıtıldığı ve nihayet Hz. Ömer b. Abdülaziz devrine kadar böylece geldiği Hz. Ömer b. Abdülaziz'in de bu tarlaların hukuki durumunu Hz. Peygamber zamanındaki haline çevirdiği ifade edilmektedir. Bilindiği gibi, Mervanın Fedek arazisini bu şekilde yakınlarına dağıtılması Hz. Osman devrinde olmuştur. İşte Hz. Osman'ın kendi devrinde sert bir dille tenkid edilmesinde ve nihayet yıpratümasında ve şehid edilmesine sebep olan isyan hareketlerinin başlatılmasında en çok istismar konusu olan mesele bu meseledir. Halbuki Avnü'l-ma'bud yazarının açıkladığı gibi Hz. Osman'ın bir numara sonra tercümesini sunacağımız "muhakkak ki Allah bir

Peygambere bir geçim kaynağı ihsan edecek olursa o kaynak daha sonra onun yerine geçen kimselerin olur." mealindeki hadisi duymuş ve kendisi zengin olduğundan kendi hakkı olan bu topraklan akrabasından Mervan eliyle yine kendi yakınlarına belirli bir pay karşılığında dağıtmış olması mümkündür. Hasan-i Basri ile Katâde (r.a) bu görüştedirler.
Fakat Hz. Ömer b. Abdülaziz bu haktan yararlanmak istememiş, kendi içtihadıyla buna hakkı olmadığı kanaatine varmış ve onu Hz. Peygamber devrindeki haline iade etmiştir. Bilindiği gibi Hz. Peygamber bu topraklardan sadece ailesinin bir senelik zaruri ihtiyaçlarım alır. Kalanını müslüman-ların genel hizmetlerine sarf ederdi.[552][168]

2973... Ebû Tufeyl'den demiştir ki:
Fatıma (r.a.) Ebû Bekir (r.a)'a vararak Peygamber (s.a)'den (kendine düşecek) mirasını istedi. Ebû Bekir (r.a) de (şöyle) cevap verdi:
Ben Rasûlullah (s.a.)'i "Şüphesiz ki: Aziz ve Celi) olan Allah bir Peygambere herhangi bir geçim kaynağı verdiği zaman o kaynak (Peygamberin vefatından) sonra yerine geçen kimsenin olur." derken işittim.[553][169]

Açıklama

Metinde geçen "tu'me" kelimesi sözlükte yiyecek anlamına gelirse de, burada Fey gibi düşmandan ele geçen mal anlamında kullanılmıştır. "Peygamberin yerine geçen" sözüyle de peygamberden sonra halife seçilen ve devlet başkanlığı makamına getirilen kimse kas-dedilmektedir. Bu hadis-i şerifle, halife seçilen bir kimsenin Hz. Peygamberin özel mülkü olan toprakları aynen Hz. Peygamberin sağlığmdaki gibi idare etmesi, Hz. Peygamber bu toprakların gelirini nereye sarf ediyor idiyse onun da aynı yerlere sarf etmesi gerektiği ve Hz. Peygamberin bu topraklardan faydalandığı kadar onun da faydalanabileceği ifade edilmektedir. Hafız Mün-zırî, bu hadisin senedinde bulunan el-Velid b. Cemil'in tenkid edildiğini söylemiştir. Ayrıca bu hadis-i şerif, fey gelirlerinin beşte dördünün Hz. Peygamberin vefatından sonra devlet başkanlarının hakkı olduğunu söyleyenlerin delilini teşkil etmektedir. Biz fıkıh ulemasının fey

hakkındaki görüşlerini 2951-2953 numaralı hadislerin şerhlerinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[554][170]

2974... Ebû Hureyre'den demiştir ki: Peygamber (s.a) (şöyle) buyurmuştur: "Benim mirasçılarım (benim bırakacağım) bir dinarı bile bölüşemezler, hanımlarımın nafakasından ve halifemin masrafından başka ne bırakmışsam sadakadır.
Ebû Dâvud dedi ki: "mü'neti amili" (sözüyle) toprağı (mı) sürenler (in ücreti) denmek istenmiştir.[555][171]

Açıklama

Ulema bu hadisteki dinar kaydının başka mallara tenbih için getirildiğini söylemişlerdir. Bundan murad miras istemeyi yasaklamak değildir. Zira yasak, vukuu mümkün olan şeylere mahsustur. Peygamber (s.a)'e mirasçı olmak İse mümkün değildir. Şu halde hadisten murad, ihbardır. Yani hiçbir şeyi taksim edemezler, çünkü buna mirasçı olunmaz demektir .Cumhur ulemanın kavli budur.Basra âlimlerinden bazılarının*'Peygamber (s.a)'e kimsenin mirasçı olmaması, Allah Teala onun bütün malını sadaka yaptığı içindir." dedikleri rivayet olunursa da doğrusu Cumhurun kavlidir. Rasûlullah (s.a.)'in kadınlarının nafakaları miras değildir. Onlar, iddet bekleyen kadınlar hükmündedirler. Nafakaları bundan dolayı verilmiştir. Hattâbî diyor ki: "İbn Uyeyne'den bana anlatıldığına göre, şöyle dermiş: Rasûlullah (s.a.)'in zevceleri iddet bekleyen kadınlar hükmündedir. Çünkü onlara evlenmek ebediyyen caiz değildir. Bu sebeple onlara nafaka verilmiş, oturdukları evleri kendilerine terk edilmiştir.
Hadisteki amilden murad bazılarına göre mütevellidir. Bir takımları, "Halife olsun, onun memurları olsun, müslumanlar namına çalışan her vazifeli buna dahildir/' demişlerdir.[556][172]
Metin sonuna ilave ettiği kısımdan merhum musannif Ebû Davud'unda Amil kelimesinin burada Hz. Peygamberin arazisinin idaresini üstlenen kimseler anlamında kullanıldığı görüşünde olduğu anlaşılmaktadır.[557][173]

2975... Ebû Buhterî'den demiştir ki:

Adamın birinden bir hadis işitmiştim de çok hoşuma gitmişti. Bunun üzerine (ona) "Bu hadisi bana bir yazıver" demiştim. O da bu hadisi (bana) açıkça yazılmış bir halde getir (ip ver)di. (Hadis şöyleydi, bir gün) "Abbas'la Ali (r.a) Hz. Ömer'in yanına girdiler. (Ömer'in yanında Talha ile Zübeyr, Abdurrahman ve Sa'd vardı. Abbas ile Ali ise (biribirlerinden) davacı idiler. Derken Ömer (r.a) Talha ile Zübeyr, Abdurrahman ve Sa'd'a: "Siz Rasûlullah (s.a.)'in "Ailesinin yiyeceği ve içeceği dışında Peygamberin bütün malı sadakadır. Bizim malımıza mirasçı olunamaz." dediğini biliyor musunuz? dedi. (Onlar da): "Evet" (biliyoruz) dediler. (Sonra Hz. Ömer sözlerine devam ederek: "Rasûlullah (s.a) malını ailesine harcardı. Kalanı da sadaka olarak dağıtırdı. Sonra Rasûlullah (s.a) vefat etti. Bunun üzerine halifeliği iki sene Ebû Bekir (r.a) yürüttü, Rasûlullah (s.a)'in yaptığını (aynen) o da yapıyordu.." dedi. Sonra (Ebû Buhterî, 2963 numaralı) Malik b. Evs. hadisinden bir kısmım daha zikretti.[558][174]

Açıklama

2963-2965 numaralı hadis-i şeriflerde açıklandığı üzere, Hz.Peygamber, ailesinin bir senelik İhtiyacını fey gelirlerinden ayırır,; bundan artanı da fakirlere tasadduk ederdi. Bu durum, Rasûlullah (s.a)'ın vefat ettiği sırada borcuna karşılık zırhının rehin olduğunu İfade eden Hz. Aişe hadisi[559][175]ne aykırı değildir. Çünkü bir senelik ihtiyacını fey gelirlerinden almakla beraber, sene içerisinde elinde bulunan mallan fakirlere dağıtırdı. Nihayet elinde hiç para kalmayınca borçlamrdı. İşte zırhını da bu şekilde yaptığı borçlanmasına karşılık rehin olarak vermişti.[560][176]

2976... Hz. Aişe'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a) vefat edince, hanımları Hz. Osman'ı Ebû Bekir Sıddık'e göndererek O'ndan, Peygamber (s.a)'ın malının sekizde birini (kendilerine) isteyivermesini kararlaştırmışlar. Bunun üzerine Hz. Aişe onlara Rasûlullah (s.a) "Bizim malımıza varis olunmaz. Bizim bıraktığımız sadakadır-" buyurmadı mı?- demiş.[561][177]

Açıklama

Burada "Hz. Peygamberin hanımlarının, Hz. Ebû Bekir'den, Hz. Peygamberin malının sekizde birini istemeye karar verdikleri" ifade edilirken, Müslimin Sahihinde, "Hz. Ebû Bekir'den Hz. Peygamberin mirasım" istediklerinden bahsedilmektedir. Bu iki rivayet arasında hiçbir fark yoktur. Çünkü Hz. Peygamberin hanımlarının Hz. Ebû Bekir'den istedikleri, Hz. Peygamberin malının sekizde birinden maksat, onun mirasıdır. Çünkü kadınların, kocalarının mirasından kendilerine düşen pay, malın sekizde biridir. Eğer kocalarının çocuğu yoksa o zaman bu pay dörtte birdir.'

Daha önce de açıkladığımız gibi, Peygamberlerin mallarının mirasçılarına kalmayıp sadaka olmasının hikmetini, ulema şöyle açıklamıştır: Eğer peygamberlerin malları mirasçılara kalsaydı, bu mirasçılar arasında peygamberlerin bir an önce vefat etmesini arzu edenler çıkabilirdi. Bu da onların helakine sebep olurdu. Ayrıca Peygamberlerin mallarının miras yoluyla yakınlarına intikal ettiğini görenler, peygamberlerin yakınlarını zengin etmek için çalıştıkları vehmine kapılarak peygamberlerden ve onların getirdiği dinlerden nefret ederlerdi. Bu da yine onların felaketine sebep olurdu. Her ne kadar Kur*ân-ı Kerîm'de "Süleyman Davud'a mirasçı oldu."[562][178] buyrulmuşsa da, Kur*ân-ı Kerîm'de bahsedilen mirasdan muradmal değil, Peygamberlik, ilim ve hikmettir.[563][179]

2977... (İbn Şihab'ın yine Urve kanalıyla Aişe'den rivayet ettiğine göre Hz. Aişe şöyle demiştir.) Ben (Hz. Peygamberin malından miras isteyen hanımlarına): "Siz Aliah'dan korkmaz mısınız? Siz Rasûlullah (s.a)'i "Bizim malımıza mirasçı olunmaz. Bizim bıraktığımız sadakadır. Ancak şu mal Muhammed'in ailesinin ihtiyaçları için ve misafirlerinin ağırlanması) içindir. Ben ölünce (ailemin ihtiyaçlarına tahsis ettiklerimin dışında kalan) malım benden sonra halifeliği üstlenecek olan kimseye aittir." derken işitmediniz mi dedim.[564][180]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama 2969 ve 2973 numaralı hadis-i şeriflerin şerhinde bulunduğundan burada tekrara lüzum görmedik.[565][181]

19-20. Humus (Beştebir) Payın Ve (Hz. Peygamberin) Yakınlarının Hissesinin Sarf Edilecekleri Yerler

2978... Cübeyr b. Mutim(in) haber verdi(ğine göre) kendisi, Osman b. Affan (r.a) ile birlikte (Hz. Peygamberin) humustan (ayırdığı bir payı) Haşim oğullarıyla, Muttalib oğullan arasında paylaştırdığını konuşarak Rasûlullah'ın huzuruna varmışlar. (Cubeyr b. Mutim sözlerine şöyle devam etmiştir) "Ben: Ey Allah'ın Rasûlü (sen humusun bir kısmını) kardeşlerimiz Muttalib oğullarına dağıttın da bize (ondan) hiçbir şey vermedin. Oysa bizim sana olan yakınlığımızla onların yakınlığı aynıdır" dedim. Peygamber (s.a) de: "Haşim oğullarıyla, Muttalib oğullan aynı şey (gibi) dir" buyurdu. Cübeyr (rivayetine devamla şöyle) dedi: (Hz. Peygamber) bu humustan Haşim oğullarıyla Muttalib oğullarına verdiği gibi, Abdüşems ve Nevfel oğullarına vermedi. (Zühri) dedi ki: Ebû Bekir humusu aynen Rasûlullah (s.a) gibi bölüştürürdü, fakat Rasûlullah (s.a)'in (kendi) yakınlarına vermiş olduğu hisseyi, onlara vermezdi. Ömer b. el-Hattab, humustan onlara hisse verirdi. Hz. Ömer'den sonra Osman da (onlara humustan pay verirdi.)[566][182]

Açıklama

Bilindiği gibi Hz. Osman, Abdüşems oğullarmdandır. Cübeyr b. Mutim ise Nevfel oğullarmdandır. Abdüşems ile Nevfel, Haşim ve Muttalib de Peygamberimizin dördüncü dedesi Abdi Menafin oğullarıdır. Peygamberimiz, Haşim'in torunlarındandır. Bu hadisin ravisi Cübeyr b. Mutim ise, Nevfel'in torunlarındandır. Nitekim bu hadis-i şerif bir başka yoldan da "Biz (Hz. Peygambere) -Ey Allah'ın Rasûlü senin neslin olan Haşim oğullarının faziletini inkâr etmiyoruz. (Binaenaleyh humustan onlara bir hisse vermenin hikmetini anlıyoruz). Ancak Muttalib oğullarına humustan bir hisse veripte bize vermemenin sebebi nedir? -diye sorduk" anlamına gelen lafızlarla rivayet olunmuştur. Öyle anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber Enfâl sûresinin kırkbirinci âyetine uyarak Hayber ganimetlerinin beşte birinde kendi yakınları olan Haşim oğullarıyla, Muttalib oğullarına hisse verdiği halde onlar derecesinde yakınları olan Abdüşems oğullarıyla Nevfel oğullarına vermeyince, Abdüşems oğullarından Hz. Osman (r.a) ile Nevfel oğullarından Cübeyr b. Mutin bu

durumu aralarında müzakere ederek Hz. Peygamberin huzuruna varmışlar ve "Ey Allah'ın Rasûlü, bu ganimetlerden Enfâl sûresinin kırkbirinci âyetine uyarak yakınların olan Muttalib oğullarıyla, Haşim oğullarına bir pay verdiğini biliyoruz. Oysa bizim neslimiz olan Abdüşems oğullan ile Nevfel oğulları da sana aynen Muttalib oğulları ile Haşim oğulları kadar yakındır. Hal böyleyken bizim neslimize de bir pay vermeyişinin sebebi nedir?" diye sormuşlar. Rasûl-ü Zişan Efendimiz de onlara kısaca "Haşim oğullarıyla Muttalib oğulları aynı şey (gibi)dir" buyurmak suretiyle, bu tutumunun hikmetini açıklamış oldu. Hz. Peygamber, bu kısa açıklamasıyla, Muttalib oğullarıyla, Haşim oğullarının, gerek cahiliy-yet devrinde ve gerekse İslamiyet devrinde biribirlerinden hiç ayrılmadıklarını ve her zaman İslamiyetin hizmetinde bulunduklarını, Abdüşems oğullarıyla Nevfel oğullarının Kureyş kafirlerinin Haşim oğullarına karşı kendileriyle hiçbir alışveriş yapmamak üzere aldıkları boykot kararma katılarak kafirler, safında yer aldıklarını çok veciz bir şekilde dile getirmiş ve Muttalib oğullarıyla Haşim oğullarını Abdüşems oğullarıyla Nevfel oğullarına tercih etmesindeki hikmeti çok güzel bir şekilde açıklamıştır.
İmam Şafiî ve İmam Ahmed'e göre ganimetlerden ayrılan humusun beşte biri Hz. Peygamberin yakın akrabalarından olan Haşim oğullarıyla Muttalib oğullarına verilir. Bu hususta fakirle zengin eşittir. Sözü geçen hisse aralarında "mislü hazz-ıl-ünseyeyni" esasına göre ikili bir taksim edilir. İmâm Mâlik'e göre, bu taksim, devlet başkanının reyine kalmıştır. Dilerse Haşim oğullarıyla Muttalip oğullarının tümü arasında bölüştürür, dilerse bazısına verir bazısına vermez. Dilerse bu iki kabiliye vermez de başkalarına verir.
Hanefîlere göre, bu hisse sadece Haşim oğullarıyla Muttalib oğullarına verilir. Ancak onların fakirleri ile yetimleri, yolda kalmış olanları, fakir, yetim ve yolcu olmayanlarına takdim edilir.[567][183] Yani biz Hanefîlere göre, Haşim oğullarının zenginleri bu mallardan bir pay alamazlar.[568][184] Bilindiği gibi Muttalip oğullarının durumu da böyledir. Hz. Ebû Bekir'in kendi devrinde bu hisseyi Haşim oğullarıyla Muttalip oğullarına vermeyip başkalarına vermesi, bu iki kabilenin oldukça zengin durumda olup, başkalarının daha muhtaç olmayışlarındandır.[569][185]

2979... Said b. El-Müseyyeb'den demiştir ki: Cübeyr b. Mutim (şöyle) demiştir: Rasûlullah (s.a) (ganimet mallarının) beşte bir(in)den Haşim oğullarıyla, Muttalib oğullarına hisse ayırdığı gibi OAbdişems oğullarıyla Nevfel oğullarına ayırmadı. (Zührî) dedi ki, Ebû Bekir (ganimet mallarından ayrılan) beşte bir hisseyi (hak sahipleri arasında) aynen Rasûlullah (s.a)'ın taksimi gibi taksim ederdi. Fakat (bu hisse'-den) Rasûlullah'ın verdiği gibi onun yakınlarına (bir pay) vermezdi. Ömer de onlara (bir hisse) verirdi. Ondan sonra (halife) olan (Hz. Osman) da, O humustan (onlara bir pay) verirdi.[570][186]

Açıklama

Enfâl sûresinin kırkbirinci âyeti, ganimetten ayrılan mallanndan Hz.Peygamberin yakınlarının da hakkı bulunduğuna açıkça delalet etmektedir. Ulemanın bu mevzudaki görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür.

1. İmâm Şafiî'ye göre bu beşte bir hisseyi Hz. Peygamber, **a-** Yakınları, **b-** Öksüzler, **c-** Yoksullar, **d-** Yolda kalmışlar arasında bölüştürürdü.Hz. Peygamberin vefatından sonra da yine onun yakınlarına hisse verilir. Hz. Peygamberin hissesi de onun yerine geçen halifeye verilir.

2. Malikiler de bu görüştedirler.

3. Rey sahiplerine göre, Hz. Peygamber vefatıyla bu mallardan hem kendi hissesi hem de akrabalarının hissesi düşmüştür. Bu bakımdan humus yoksullarla, öksüzler ve yolda kalmışlar arasında paylaştırılır. Hz. Peygamberin akrabasından olan yoksullarla öksüzler ve yolda kalmış olanlar da aynen diğer yoksullar, öksüzler ve yolda kalmışlar gibi bu haktan yararlanırlar.

Bu üç sınıftan yalnız bir sınıfa vermek te caizdir.[571][187]

na hisse verdiği halde, Nevfel oğullarıyla Abdüşems oğullarına vermemesinin sebebi, ulema arasında farklı şekillerde açıklanmıştır. Şâfiîlerden bazılarına göre, Hz. Peygamberin akrabalarına hisse verilmesinin sebebi ikidir. Birincisi, Hz. Peygambere yakınlıkları, ikincisi de, Hz. Peygambere ve İslamiyete hizmetleridir.

İşte Haşim oğullarıyla Muttalib oğullarında bu şartların ikisi de bulunduğu için, Hz. Peygamber onlara hisse vermiştir. Nevfel oğullarıyla Abdüşems

oğullarında, birinci şart varsa da ikinci şart olmadığı için onlara hisse vermemiştir. Şevkâni'nin açıklamasına göre, aslında akrabalık kelimesi geniş kapsamlı bir kelimedir. Hz. Peygamberin sünneti onu tahsis etmiştir.
Bir önceki hadisin şerhinde geçen açıklamalar da bu hadise açıklık getirdiğinden, bu hadisle ilgili açıklamamızı burada kesiyoruz.[572][188]

2980... Said b. el-Müseyyeb'den demiştir ki: Cübeyr b. Mutım O'na (şöyle) demiştir: Hayber günü olunca Rasûlullah (s.a) (kendi) yakınlarının humustaki) hissesini Haşim oğullarıyla Nevfel oğullarına verdi. (Hz. Cübeyr sözlerine devam ederek şöyle dedi.) Ben de Osman b. Affan'la beraber yola koyuldum nihayet Peygamber (s.a)'e vardık ve "Ey Allah'ın Rasûlü, bunlar Haşim oğullarıdır. Allah'ın seni onların içerisine yerleştirmiş olması sebebiyle onların (bize nisbetle olan) üstünlüklerini inkâr etmiyoruz, (fakat) kardeşlerimiz Muttalib oğullarının durumu nedir de bizi bıraktığın halde onlara (hisse) verdin. Oysa (onlarla) bizim (sana olan) yakınlığımız birdir?" dedik. Rasûlullah (s.a) de: "Muttalib oğullarıyla biz cahiliyye (döneminde de) İslâmiyet döneminde de (hiç) ayrılmadık. Biz ve onlar bir şey (gibiy)iz." buyurdu ve parmaklarını biribirine geçirdi.[573][189]

Açıklama

2968 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi Peygamber Efendimizin dördüncü dedesi Abdümenaftır. Abdümenafın Haşim, Muttalib, Nevfel ve Abdüşems isminde dört oğlu vardır.
Hz. Peygamber, Haşim neslinden hadisin ravisi Cübeyr Nevfel'in Hz.Osman b. Affan ise Abdüşems'in neslindendir. Bir başka ifade ile Hz. Osman ile Hz. Cübeyr Abdümenafta Muttalib ve Haşim oğullarıyla btrleşmektedir-ler.'Bu sebeple de mensup oldukları Nevfel oğullarıyla, Abdüşems oğullarına da humus hissesinden bir pay verilmesini istemişlerdir. Fakat Rasûlü zişan Efendimiz, "Muttalib oğullarıyla biz Haşim oğulları gerek cahiliyye ve gerekse İslamiyet döneminde birbirimizden hiç ayrılmadık." buyurarak cahi-liyyet döneminde, Nevfel ve Abdüşems oğullarının zaman zaman Kureyş ka-firleriyle birleşerek müslümanlara cephe aldıklarını ve Haşim oğullarıyla Muttalib oğullarının İslamiyete hizmetlerinin onlardan daha fazla olduğunu, bu yüzden de

Haşim oğullarıyla, Abdülmuttalib oğullarını, Nevfel ve Abdüşems oğullarına tercih ettiğini çok veciz şekilde açıklamıştır.
Bu sözü söylerken ellerini kenetleyip parmaklarını birbirine geçirmekle, yine Muttalib oğullarıyla Haşim oğullarının birlik ve beraberlik içinde kenetlenmiş olduğuna işaret etmek istemiştir.[574][190]

2981... es-Süddi'den (Allah'ın Rasûlü ile) akrabalığı bulunan (lar) hakkında "Onlar Abdülmuttalib oğullarıdır." dedi(ği rivayet olunmuştur.)[575][191]

Açıklama

"Bilin ki: ganimet (olarak) ele geçirdiğiniz şeylerin beşte biri Allah'a, Rasûlü ne ve (Allah'ın Rasûlü ile) akrabalığı bulunan(lar)a, yetimlere, yoksullara ve yoku(lar)a aittir..."[576][192] âyetinde geçen "...
Allah'ın Rasûlü ile akrabalığı bulunanlar..." sözüyle kimlerin kasdedildiği ulema arasında ihtilaflıdır.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte Süddi'nin Allah'ın Rasûlü ile akrabalığı bulunanlar (in) Hz. Peygamberin dedesi Abdülmuttalib'in oğullarından ibaret olduğu görüşünü taşıdığı ifade edilmektedir.
Cumhur ulemaya göre, Hz. Peygamberin akrabaları Haşim oğullarıyla Muttalib oğullarıdır.[577][193]
Bir görüşe göre yalnız Haşim oğullarıdır. Başka bir görüşe göre de Hz. Peygambere akraba olan tüm Kureyş kabilesidir.[578][194]

2982... Yezid b. Hûrmûz (şöyle) demiştir: Necdet-ûl Harûrî İbn Zübeyr'in (Haccac-ı zalimle olan) savaşı sırasında Hacca gitmişti de İbn Abbâs'a (birini) göndererek (Hz. Peygamberin) yakınlann(ın) payını sordu ve (şimdi) bu payın kime ait olduğu görü-, sinidesin? dedi.
İbn Abbas (r.a) da: (Ben bu payın yine) Rasûlullah (s.a)'ın (sağlığında) bu hisseyi kendilerine verdiği yakınlarına ait (olduğu inancındayım) Nitekim Hz. Ömer'de bu hisse'den (Hz. Peygamberin yakını olarak) bize (bir pay) vermişti. (Fakat) biz (Hz. Ömer'im verdiği) bu payı hakkımızdan az bulduğumuz için kendisine geri verdik ve almaktan kaçındık.[579][195]

Açıklama

Abdullahb. Zübeyr b. Avvam'ın-(622-692 - l-73H.)sahabı babası cennetle müjdelenenlerdenaır. Anası Ebu Bekir in kızı Esma'dır. Medine'de muhacirlerden ilk doğan çocuktur. Hz. Peygamber O'na Abdullah adını verdi. İyi yetişti. Ashâb içinde hadis ve fıkıhta alim olanlardan biridir. Hz. Osman tarafından kurulan Kur'an istinsah (yazıp çoğaltma) heyetinde bulundu. İlmi kudreti yanında son derece cesur bir zattı....

Hz. Osman'ı müdafaa edenlerdendi. Cemel vakasında babası Zübeyr'in yanındaydı. Hz. Muaviye'nin oğlu Yezid, halife olunca Mekke'ye geçti. Hz. Hüseyin'in Kerbela faciasında şehit edilmesinden sonra işe hız verdi. Yezid'in tayin ettiği adamları hicazdan kovdu kendi namına hilafet ilan etti. Bu duruma kızan Yezid, üzerine Müslüm b. Ukbe kumandasında büyük bir ordu gönderdi. Harra mevkiinde iki taraf çatıştı. Medine Halkından ye Ashabdan binlerce adam öldürüldü. Ordu Mekkeye doğru yürüdü. Bu savaşlar sürüp gitti. 64 yılında Mekkede Abdullah muhasara edildi. Bu sırada Yezid öldü. '64 gün süre muhasara esnasında Kabe harap olmuş atılan taşlar bazı yerleri kırmıştı. Abdullah Kâbeyi tamir etti. Hicaz, Yemen, Mısır, Irak, İran ve Horasan halkı Abdullah'a biat ederek onu halife tamdılar. Dokuz yıl Mekke'de halifelik yaptı. Mısır'ın bir kısmıyla Suriye Emeviler'in elinde kalmıştı Mervân b. Abdülmelik hilafet makamına geçince; önce Irak'a asker göndererek orada İbn Zübeyr'in kardeşini ortadan kaldırdı. Sonra her tarafa dehşet saçan Haccacı Mekke'ye gönderdi. Haccac hicretin yetmiş ikinci (72) yılında Mekke'yi kuşattı. Mancınıkla şehri ve Ka'beyi taşa tuttu. Muhasara 6,5 ay sürdü. Abdullah'ın etrafındakiler dağılmaya başladılar. Fakat o devam azmindeydi atılan bir taşla alnından yaralandı. Haccac'ın askerleri ..üzerine atılıp kendisini şehit ettiler.[580][196]

Metinde geçen Hz. İbn-Zübeyr olayından maksat hicretin yetmiş ikinci yılında şehit olmasıyla neticelenen Haccac-ı zalimle yaptığı savaştır.

Hz. Abbas'ın ganimetlerden ayrılan beşte bir hissesinin bir kısmının yine Hz. Peygamber zamanında olduğu gibi Hz. Peygamberin yakınlarına verilmesi görüşünde olmasına karşılık, Hz. Ömer'in halifeliği döneminde bu payı onlara vermemesinin sebebi, Hz. Abbas'ın bu payın Hz. Peygamberin yakınlarının hakkı olduğuna inanırken, Hz. Ömer'in bu payın onların değişmez hakkı olmadığı, fakat bu payın onlara da verebileceği görüşünde olmasıdır.

Hz. Ömer, bu payın da zekat gibi verilmesi caiz olan sınıflardan en fazla muhtaç durumunda olanına verilebileceğine inandığı için, kendi .devrinde ondan Hz. Peygamberin yakınlarına az bir hisse vermiş, kalanını da onlardan daha muhtaç durumda olanlara vermiştir.
Hz. İbn Abbas' (r.a) ise, ganimetlerden ayrılan beşte bir hissenin beşte birinin, mutlaka Hz. Peygamberin yakınlarının hakkı olduğuna inandığı için Hz. Ömer'in bu paydan gönderdiği bir miktar payı humusun beşte birinden eksik olduğu gerekçesiyle kabul etmemiştir.
Görülüyor ki, bu iki büyük sahabi arasındaki ihtilaf, sadece aralarındaki ictihâd farkından doğmaktadır. Hanefi ulemasjnın bu mevzudaki görüşünü 2979 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lu-züm görmedik.[581][197]

2983... Abdurrahman b. Ebî Leyla'dan demiştir ki: Ben Hz.
Ali (r.a)’i (şöyle) derken işittim. "Rasûlullah (s.a) humusun beşte birini (hak sahiplerine dağıtmak üzere) beni görevlendirmişti. Bende onu Rasûlullah (s.a)'le Hz. Ebû Bekir ve Ömer devrinde (verilmesi gereken) yerlerine verdim. (Bir gün) bana (Hz. Ömer tarafından) bir mal getirildi. (Hz. Ömer) beni çağırdı ve:
"Onu (Hz. Peygamberin yakını olarak) Sen al" (Ve yine eskiden olduğu gibi dağıtılması gereken, yerlere dağıt) dedi. (Bende):
"Ben (onun idaresini üzerime almak) istemiyorum." dedim. O'da (onun idarisini)
"Sen al çünkü siz (Peygamberin yakınları olarak) Gna daha çok müstehaksınız" dedi. Bende:
"Bizim ona ihtiyacımız yoktur." dedim. Bunun üzerine (götürdü) onu hazineye koydu.[582][198]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, bir önceki hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi Hz. Ali'nin de Hz. Ömer gibi humus'un beşte birinin Hz. Peygamberin yakınlarının değişmeyen hakkı olmadığı, ancak bu payın kendilerine verilmei caiz olan sınıflardan biri olmaları itibariyle onlara da verilebileceği görüşünde olduğunu ifade etmektedir.

Bu mevzuda merhum Muhammed Hamdı Efendi meşhur ve kıymetli tefsirinde şöyle diyor: "...Binaenaleyh onun reyinden ayrılmadıklarını söyleyen ehl-i beytinin dahi onun mekruh gördüğünü, mekruh görmeleri ve önceki görüşünden dönüşü kabul etmeleri ve Hz. Ali'yi kendi vicdan ve itikadın-ca haklı bildiği hak sahiplerini haklarından men edip bir korku ile takıyye perdesine bürünmüş bir mukreh mevkiinde farzetmekten çekinmeleri iktiza eder."[583][199]

Ancak bu Hadis-i şerifte Hz. Ebû Bekir devrinde de humusun beşte birinden Hz. Peygamberin yakınlarına beşte bir hisse verildiği ifade edilmektedir. Oysa 2979 numaralı hadis-i şerifte Hz. Ebû Bekir'in de bu hisseyi Hz. Peygamberin yakınlarına vermediği ifade edilmektedir. Bu bakımdan mev-zumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif 2979 numaralı hadis-i şerife aykırıdır. Hanefi ulemasından İbn Humman'ın da işaret ettiği gibi Hafız Münzirî 2979 numaralı hadisin sahih olduğunu mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifinse sahih olmadığını söylemiş ve 2979 numaralı hadisi mevzumuzu teşkil eden hadise tercih etmiştir.

Bezlul-Mechûd yazarının açıklamasına göre, Hz. Ömer Hz. Ali'ye "bunun idaresini al çünkü siz (peygamberlerin yakını olarak) buna (başkalarından) daha müstehaksınız" demekle aslında "muhtaç olduğunuz takdirde siz bunu almaya diğer muhtaçlardan daha müstehaksınız." demek istemiştir. Eğer Hz. Peygamberin yakınları hem zengin hallerinde hem de fakir hallerinde mutlak surette onu almaya başkalarından daha.layık olsalardı. Hz. Ali, Hz. Ömer'in bu malları almaları için yapmış olduğu teklifi hem kendi adına hem de kavmi adına reddedemezdi.[584][200]

2984... Abdurrahman'dan demiştir ki: Ali (r.a)'ı (şöyle) derken işittim.

“Ben, Abbas, Fatıma ve Zeyd b. Hariseyle Hz. Peygamber (s.a.)'in yanında biraraya gelmiştik. (Hz. Peygambere hitaben) "Ey Allah'ın Rasûlü, Aziz ve Celil olan Allah'ın kitabında (ganimet mallarından ayrılıp dağıtılmasını emrettiği) humustan (bize düşecek olan) hakkımızı (pay sahiplerine dağıtma görevini) bana versende (ileride) senden sonra her hangi bir kimsenin bu mevzuda benimle anlaşmazlığa düşmemesi için senin sağlığında bu geliri (hak sahiplerine) ben da-ğıtsam (çok isabetli olur, uygun buluyorsan bunu) yap" dedim. (Ra-sülü Ekrem Efendimiz de) bunu,yaptı. Ve (humus gelirlerindeki Hz. Peygamberin yakınlarına ait) bu hakkı, Rasûlullah (s.a)'in

sağlığında (hak sahiplerine) ben dağıttım. Sonra Hz. Ebû Bekir de bu görevi bana verdi. Nihayet Hz. Ömer'in (halifelik) yıllarının son yılına kadar (bu görevi yürüttüm fakat Hz. Ömer'in halifeliğinin son yılında bu görevi bıraktım) Çünkü (o sene) O'na (ganimetlerden) bir çok mal geldi. O'da bizim hakkımızı ayırdı. Sonra bana (bir haber) gönder(erek varıp onu hak sahiplerine bölüştürmemi iste)di. Ben de "Bizim bu sene ona ihtiyacımız yoktur, (fakat Hz. Peygamberin yakınları olan bizlerin dışındaki) müslümanların ona ihtiyacı vardır. Sen bunu onlara ver!" cevabını verdim. O da (bizim hissemize düşecek olan) bu malı fakir müslümanlara verdi. Hz. Ömer'den sonra kimse bana bunu teklif etmedi. Hz. Ömer'in yanından çıktıktan sonra Hz. Abbas'la karşı-laş(mış)tımda (Bana) "Ey Ali. Bu gün sen bizi (büyük bir) gelirden mahrum ettin, bir daha bu mal ebediyyen bize verilmez. " de(miş)di. (Gerçekten Abbas) çok zeki bir adamdı.[585][201]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[586][202]

2985... Abdûlmuttalib b. Rabia b. El-Haris b. Abdûlmuttalib(in) haber verdi(ğine göre), Rabia b. El-Haris ile Abbas . Abdil Muttalib, Abdulmuttalib b. Rabia ile Fazl b. Abbas'a -siz Rasûlullah (s.a)'e varınız ve kendisine "Ey Allah'ın Rasûlü gördüğün gibi biz (evlenecek) bir yaşa geldik. Ve.evlenmek istiyoruz. Ey Allah'ın Rasûlü, sen insanların Allah'a en bağlı olanı akrabalık haklarına en çok riayet edenisin. Anne ve babalarımızda ise bizim için mehir olarak verebilecekleri bir şey yoktur. Binaenaleyh bizi zekatları toplamak üzere memur tayin ette, zekat memurlarının sana verdikleri gelirleri bizde verelim ve (buna karşılık) sadakalar(ı toplamanın üçretin)den (ve sadakaların dışında elde edeceğimiz hasılattan) biz de yararlanalım." demişler. (Abdulmuttalib b. Rabia, sözlerine devam ederek) dedi ki: Biz (babalarınızla) bu şekilde (konuşur) iken Ali b. Ebû Talib geliverdi. Bize - Hayır vallahi Rasûlullah (s.a) sizden hiç bir kimse zçkat memuru olarak tayin edilemez" buyurmuştu - dedi. Bunun üzerine (babam) Rabia Hz. Ali'ye
"Bu da senin kıskançlığındandır. Sen Rasûlullah (s.a)'ın damatlığını elde ettin de biz bunu senden kıskanmadık" (sen ise bize kıskançlık yapıyorsun) dedi. Ali üzerine cübbesini alıp onun üzerine yattı ve:

"Ben Hasan'ın babasıyım (kavmi içerisinde) tecrübeli bir kimseyim" Allah'a yemin olsun ki, çocuklarınız, kendilerini Peygamber (s.a)'e sormak üzere gördereceğiniz meselenin cevabını getirmedikçe (burada yatmaya) devam edeceğim, dedi. Abdulmuttalib (sözlerine devam ederek şöyle) dedi. "Bunun üzerine ben (bu meseleyi Hz. Peygambere sormak üzere) FazPla beraber yola koyuldum. (Hz. Peygambere tam) öğle namazında tesadüf ettik. Namaz başlamıştı. Namazı cemaatla kıldık. Sonra FazPla beraber Peygamber (s.a)'ın odasının kapısına koştum. Kendisi o gün Zeyneb bint Çahş'ın yanında (kalıyor) idi. Kapıda beklemeye başladık. Nihayet Rasûlullah (s.a) geldi. Benim ve Fazl'ın kulağından tuttu ve:
(ağzınızda) "sakladığınızı çıkarın" (bakalım) dedi ve (içeri) girdi. Fazl'la benim de içeri girmemize izin verdi. Bir süre(Fazl'la ben) sözü (almayı) birbirimizden bekleştik. Sonra Hz. Peygamberle ben konuştum >ahutta Fazl konuştu. (Ravi İbn Şihâb-Ez-Zühri dedi ki, bu hadisi bana nakleden) Abdullah bunda tereddüt etti. -(yani söze hangisinin başladığını kesin olarak hatirlayamadı. Abdulmuttalib sözlerine devam ederek şöyle) dedi. (Fazl) babalarımızın bize (sormamızı) emrettikleri meseleyi Hz. Peygambere anlattı. Rasûlullah (s.a)'de gözünü tavana dikerek bir süre sustu. (Bu sükût) bize öyle uzun geldi ki biz hiç bir cevap vermeyecek zannettik. Nihayet bize perde arkasından eliyle işaret eden Zeyneb (validemiz)i gördük. (Bu işaretiyle bize) acele etmeyiniz (demek) istiyordu. Ve Rasûlullah (s.a)'m bizim işimizle meşgul olduğunu (anlatmak) istiyordu. Sonra Rasûlullah (s.a) başını indirdi ve bize
"Bu zekât insanların"(malının) kiridir. Muhammed'e ve onun ailesine zekat almak helâl değildir. Bana Nevfel b. el-Haris'i çağırınız' dedi. Nevfel b. El-Haris çağrıldı ve (O'na dönerek)
"Ey Nevfel Abdulmuttalib'i (kızınla) evlendir" dedi. Bunun üzerine Nevfel beni (kızıyla) evlendirdi, sonra Peygamber (s.a.):
"Bana Mahmıyye b. Cûz'ü çağırın" dedi. Mahmıyye Zübeyd oğullarından bir adamdı. Ve Rasûlullah (s.a) onu humusları toplamak üzere tahsildar tayin etmişti. Rasûlullah (s.a) Mahmıyye'ye
"Fazl'ı (kızınla) evlendir." buyurdu. Mahmıyye'de FazTı (kızıyla) evlendirdi. Sonra Rasûlullah (s.a) (Mahmıyye'ye)
"Kalk humus (gelirin)den şu iki gence şu kadar mehir (masrafı) ver" dedi. (Ravi İbn Şihab) dedi ki, "Abdullah b. Haris bana mehrin mikdarım

söylemedi.[587][203]

Açıklama

("Ührica mâ tüsarrirani) cümlesi türkçemizdeki "sen şu dilinin altındaki baklayı çıkar anlamında kullanılan, söz içinizde gizlediğinizi meydana çıkarın" manâsına gelen bir tabirdir. Hz. Peygamber Efendimiz şu sözüyle "maksadınızı açıkça söyleyiniz" demek istemiştir.
Karnı: Tecrübeli, gün görmüş, ileri görüşlü kimse manâlarına gelir.
Havr: Cevab demektir.
Ebûl-Kasım el-Taberani'ye göre, bu hadiste anlatılan olayı yaşayan Abdulmutfalib'in ismi Abdulmuttalib değil Muttalibdir.
O'nun babası Rabia b. el-Haris ise, Peygamber Efendimizin amcasının oğludur.
Nevfel b. Haris'de yine Peygamber Efendimizin amcasının oğludur.
Bilindiği gibi Hz. Nevfel, Bedir savaşında kâfirler safında bulunuyordu. Savaşın sonunda müslümanlara esir düştü. Fakat amcası Hz. Abbas onu fidye vererek kurtardı. Sonra Müslümanlığı kabul edip Mekke'nin fethinde, Humeyn'de ve Taif sefeFİnde büyük kahramanlıklar göstererek Allah'ın dinine hizmet etti.
Hadis-i şerifte, Hz. Peygamber'in evlenme çağına geldikleri halde fakirlikten evlenemedikleri için kendisinden zekat memurluğu isteyen Hz. Fazl ile Hz. Muttalib'e "Muhammed'e ve Muhammedin aile fertlerine zekat almak caiz değildir. Çünkü zekat halkın mallarının kiridir." gerekçesiyle red cevabı verdiği ifade edilmektedir.
Aslında Hz. Peygamber onların bu isteklerini reddederken "onların mallarından bir miktar sadaka al ki, onunla onları temizleyesin..."[588][204] mealindeki âyet-i kerimeye dayanmıştır.
Görülüyor ki Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'in ailesi diye vasıflandırdığı Haşim oğullan ile Muttalib oğullarına zekat almayı yasakladığı gibi, onların ücret karşılığında zekat memurluğu yapmalarını da yasaklamıştır.
Bu mevzû'da İmam Nevevî şöyle diyor: "... ulemamızdan bazıları Haşim oğulları ile Muttalib oğullarının zekat memurluğu yaparak ücret almalarının

caiz olduğunu, çünkü bunun icareden başka birşey olmadığını söyle-mişlerse de bu görüş, doğru değildir, batıldır."
Hz. Peygamber kendisine müracaat eden gençlere verilmek üzere, humus gelirlerinin bir miktarının ayrılması için Hz. Mahmiyye'ye emir buyurması, ganimetlerin beşte birinin bir kısmının Hz. Peygamberin yakınlarının hakkı olduğuna delalet etmektedir. Çünkü bu gençler Hz. Peygamberin yakınlarından idiler.
Esasen bu hadisin bab başlığıyla ilgisini sağlayan kısmı da burasıdır.[589][205]

Bazı Hükümler

1. Hz.Peygamberin ve yakınları olan Haşim oğulla-rıyla Muttalib oğullarının zekat almaları ya da ücret karşılığında zekât tahsildarlığı yapmaları haramdır.
2. Amca kızıyla evlenmek caizdir.
3. Evlenirken erkeğin kıza bir mikdar mehir vermesi meşru kılınmıştır.[590][206]

2986... Ali b. EbîTalib (şöyle) demiştir: Benim Bedir günü alınan ganimetlerden payıma düşen yaşlı bir devem vardı. O gün Rasû-lullah (s.a) ganimetin beşte birinden yaşlı bir deve (daha) vermişti. Ben Rasûlullah (s.a)'in kızı Fatıma ile evlenmek istediğim zaman Kaynu-ka oğullarından kuyumcu bir adamdan benimle geleceğine dair söz almıştım. Boya otu getirecektik. Bu otu kuyumculara satarak düğün ziyafetimde ondan yararlanmak istiyorum. Develerim için semer, çuval ve iplerden oluşan eşyayı toplarken, develerim ensardan bir adamın evinin yanına çökmüşlerdi. Ben toplayacağımı toplayınca (develerime doğru) yönelmiştim. Bir de ne göreyim, onların hörgüçleri kesilmiş, böğürleri delinmiş, ciğerlerinden bir kısmı alınmış. Bu manzarayı görünce gözyaşlarıma sahip olamadım. Ve "Bunu kim yaptı" diye feryat ettim, (orada bulunanlar) "Her halde bunu yapan Hamza b. Ab-dülmuttalib'dir. Kendisi (şimdi) şu evde ensardan bazı içkiciler arasında bulunmaktadır. Ona ve arkadaşlarına bir cariye şarkı söyledi şarkısında -Ey Hamza! semiz develere dikkat- diye (başlayan bir şarkı okudu). Bunun üzerine Hamza hemen kılıca sarıldı, develerin hörgüç-lerini kesti ve böğürlerini deldi,

ciğerlerinin bir kısmını aldı." dediler. (Hz. AH sözlerine devam ederek şöyle) dedi: Bunun üzerine ben de yola koyuldum. Nihayet Rasûlullah (s.a)'ın yanına girdim. Yanında Zeyd b. Harise vardı. Rasûlullah (s.a) benim başıma geleni hemen anladı ve
"Sana ne oldu?" dedi; Ben de:
"Ey Allah'ın Rasûlü bugünkü gibisini hiç görmedim. Hamza benim iki deveme saldırarak hörgüçlerini kesmiş ve böğürlerini delmiş. İşte kendisi içkicilerle beraber şu evde bulunuyor." dedim.
Rasûlullah (s.a) kaftanını isteyip onü örtündü. Sonra (yola çıkıp) yürümeye başladı. Ben de Zeyd b. Harise ile birlikte kendisini takib ettim. Nihayet Hamza'nın bulunduğu eve geldi. (Girmek için) izin istedi. Kendisine derhal izin verildi, (içeriye girince) birde ne görelim, hem içkiciler (orada), Rasûlullah (s.a) yaptığı işten dolayı Hamza'yı azarlamaya başladı. Hamza da sarhoştu. Gözleri kızarmıştı. Hamza, Rasûlullah (s.a)e gözlerini.dikti sonra gözlerini kaldırdı (Hz. Peygamberin) delerine dikti. Sonra (daha da kaldırarak) yüzüne baktı. Sonra
"Siz benim babamın kölelerinden başka birşey değilsiniz" dedi.
Rasûluüah (s.a) onun sarhoş olduğunu (artık iyice) anlamıştı. Hemen gerisin geriye giderek dışap çıktı. Onunla beraber büzde çıktık.[591][207]

Açıklama

ahkıama Hadisin zahirine bakılırsa Hz. Ali'ye verilen yaşlı develer, Bedir'den ahnan ganimetlerin beşte birindendir. Fakat İbn Battal'm beyanına göre, siyer uleması Bedir Harbinde ganimetin beşte birinin Peygamberimize tahsisi henüz meşru olmadığında ittifak etmişlerdir. Bu takdirde Hz. Ali'nin sözü te'vile muhtaç olur. Ve: "Bana Rasulullah (s.a) Abdullah b. Cahş'ın seriyyesinden bir yaşlı deve verdi" manâsına alınır. Çünkü Abdullah b. Cahş seriyyesi Bedr'den önce hicretin ikinci senesinde Mekke İle Taif arasındaki Nahye'ye gönderilmiş, orada bir Kureyş kervanı ile harbedorek küffarı tepelemiş, kervanı ganimet olarak almışlardı. Hz. Abdullah arkadaşlarına: "Aldığımız ganimetin beşte biri Resûlullah (s.a)in olacak” demişti. Halbuki o zaman henüz ganimetlerin beşte biri meselesi hakkında âyet inmemişti. Abdullah (r.a) ganimetin beşte birini Resûlullah (s.a.)'a ayırmış , geri kalanını arkadaşlarına taksim etmişti. Beşte biri

meselesinin beni Kureyza gazasında meşru olduğu söylenir. Daha sonra meşru olduğunu söyleyenler de vardır.
Develerinin halini görünce Hz^ Ali'nin ağlaması Nevevî'ye göre, Hz. Fa-tıma'ya karşı kusur edip çehizini tamamlayamıyacâğından korktuğu içindir. Bizce develerin haline acıdığı için ağlamış olması daha hakçadır.
Hz. Hamza iyice sarhoş olmuş. Cariye oynatıyordu. Çünkü o zaman henüz içki ve şarkı gibi şeyler haram edilmemişti. Müslümanlar içki içiyor, şarkı dinliyorlardı. îçki ancak Uhud gazasında haram kılınmıştır. Hz. Ham-za'nın "Siz benim babamın kölelerinden başka bir şey misiniz?" sözünün manâsı teşbihtir. Yani siz benim babamın köleleri gibisiniz, demek* istemiştir. Maksadı da Peygamber (s.a)'ın babası Abdullah ile Ali'nin babası Ebû Talib'dir. Bunlar Abdulmuttalib'e itaat ve hürmet husufunda onun köleleriymiş gibi davranırmış. "Ben Abdulmuttalib'e onlardan daha yakınım" demek istemiştir.
Hz. Hamza'nm yaraladığı develerin kıymetini ödemesi icabeder' Bu bab-da bir rivayet yoksa da Hz. Hamza'nm onları ödemiş olması yahut onun namına Peygamber (s.a)'in ödemiş olması yahut Hz. Ali'nin bedel istemekten vazgeçmiş olması muhtemeldir.[592][208]

Bazı Hükümler

1. Zifaf için davet vermek meşru'dur.
2. Amel ve kazanç hususunda yahudıde faydalanmak caizdir.
3. Maişetini kazanmak için ot ve odun gibi şeyleri toplayıp satmak caizdir. Bunda mürüvvete dokunacak bir şey yoktur.
4. Kuyumculara yakacak malzemesi satmak ve onlarla iş tutmak caizdir.[593][209] Bu hadisin bab başlığı ile alakası "Hz. Peygamber o gün ganimetlerin beşte birinden yaşlı bir deve vermişti." cümlesidir.[594][210]

2987... Zübeyr b. Abdülmuttalib'in ümmü-1-Hakem-yahut ta Dubâa isimli kızların biri (şöyle) demiştir: Rasûlullah (s.a) (bir savaşta) bir takım cariyeler elde etmiştir. Ben, kız kardeşim ve Rasülullah (s.a)'ın kızı Fatıma ile birlikte, Hz. Peygamberin huzuruna gittim. Kendisine içinde bulunduğumuz durumdan şikayet ettik ve (işlerimizde bize yardımcı olması için) esir cariyelerden bize de vermesini istedik. Rasülullah (s.a):

Bedir(savaşında hayatlarını kaybeden şehitlerin)yetimleri sizin önünüze geçtiler. Fakat ben size bundan daha hayırlısını göstereyim mi? Her namazın arkasında otuz üç defa Allahu ekber otuz üç defa sübhanellah, otuz üç defa elhamdülillah ve(bir defa da)Lâilâhe ülallâhu vahdehuLâ Şerike leh(= Allah'dan başka bir ilah daha yoktur O'nun ortağı da yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na mahsustur. O'nun her-şeye gücü yeter.) dersiniz."buyurdu.
(Ravi-)Ayyâş (b. Ukbe) dedi ki: "Bu iki kadın Peygamber (s.a)'in amcasının kızlarıdır.[595][211]

Açıklama

et-Takrib isimli eserde açıklandığına göre, bu hadistn. ravisi olabileceği söylenen Ummü-1-Hakem Hz. Peygamberin amcası Ebû Talib'in oğlu Hz. Zübeyr'in kızıdır. Kendisi Ümmül-Hakem diye anılır. Asıl ismi ise Safiyye yahut ta Atiyye'dir. İsminin Dubâa olduğunu söyleyenler de vardır. Hz. Peygamberi görmek ve onun sohbetinde bulunmak şerefini kazanan kadınlardandır.
Bu hadisin ravi'si olabileceği söylenen Dubâa bint Zübeyr de yine Peygamberimizin amcasının kızıdır ve sahabi kadınlardandır. Ravi El-Fazl b. El-Hasen-Ed-Damri bu hadisi kendisinden rivayet ettiği kadının kim olduğunu kesin olarak hatırlayamamıştır. Ancak bu kadın ya Ümmül-Hakem yahut ta Dubâa olabileceğini hatırlayabilmektedir. Bazılarına göre bu ravinin tereddüdü hadisi bu iki kadının hangisinden aldığında değildir. Yani hadisi aldığı kadım bilmektedir. Fakat isminin Ümmül-Hakem mi yoksa Dubâa mı olduğunu iyi hatırlıyamamaktadır.
Avnu-I-Ma'bud yazarı, hadisin senedinde geçen "An ihdahuma"keli-mesine "Bu iki kadından biri diğerinden rivayet etmiştir." şeklinde bir manâ vermişse de Bezi yazan: "Bu iki sahabiyenin birinin diğerinden hadis rivayet ettiği görülmemiştir." diyerek bu manâyı reddedmiştir. Doğrusu da Bezlyazannın sözüdür. Rasûl Zişan Efendimiz "Bedir yetimleri sizin önünüze geçtiler"sözüyle "Onların bu hususta öncelik hakkı vardır. Binaenaleyh, onlar varken size bu cariyeleri veremem." demek istemiş olabileceği gibi "Onlar sizden önce davrandılar. Sizden önce geldiler. Bu cariyeleri onlara verdiğim için size verecek bir cariye kalmadı." demek istemiş olması ihtimali de vardır.

Görüldüğü gibi, Hz. Fatıma ve yanında bulunan iki hanım Hz. Peygamberden kendilerine ev işlerinde yardım edecek bir cariye istediği halde Hz. Peygamber onlara her namazın sonunda otuz üçer defa teşbih, tahmid ve tekbirde bulunmalarını ve bir defada kelime-i tevhid okumalarım tavsiye edip bunun cariye almaktan daha hayırlı olduğunu söylemiştir.
1504 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi bu zikirlerin sevabı-, nın büyüklüğünde şüphe yoksa da hizmetçi kullanmak gibi dünyalık bir işin sevabı âhirette alınacak bir zikirle mukayese edilip, zikrin hizmetçiye sahip olmaktan daha hayırlı olması meselesi oldukça kapalı ve izaha muhtaç bir meseledir.
Buhârî sarihlerinden Kirmanı, bu meseleyi şöyle açıklıyor: "Belki de Allan namazların arkasında bu zikri yapan kimselere bir hizmetçinin yapacağı işlerden daha fazlasını yapacak bir kuvvet verir. Yahut ta işlerini o kadar kolaylaştırır ki yapacağı işler hizmetçinin yardımıyle yapılan işlerden,daha kolay bir şekilde yapılmış olur. Bu meseleyi teşbihin faydası ahirettedir. Hizmetçinin faydası ise dünyadadır. Ahiretteki fayda ise dünyadaki faydaya nisbetle daha hayırlı ve daha kalıcıdır." şeklinde açıklamak ta mümkündür.[596][212]

Bazı Hükümler

1. Namazın arkasında çekilen tesbihatın sevabı çok büyüktür.
2. Hz. Peygamberin yakınları ganimetlerin humsundan hisse alabilirler. Fakat devlet reisi lüzum görürse, bu hisseyi diğer hak sahiplerinden en fazla muhtaç olanlara aktarabilir.
3. Koca, karısına hizmetçi tutmak zorunda değildir,
4. Hz. Peygamberin yakınlarının humustaki hisseleri muayyen olmadığı gibi, bu hissenin .mutlaka onlara verilmesi de gerekmez. Devlet reisi lüzum gördüğü takdirde bu hisseyi humusta hissesi olan öksüzler, fakirler ve yolda kalmış yolcular'dan birine aktarabilir. Hanefi ulemasından Tahavi ile İmam Taberi'nin görüşü de budur.[597][213]

2988... İbn A'büd'den demiştir ki: Ali (r.a.) bana: "Sana kendimden ve Rasûlullah (s.a)'in ailesi içerisinde kendine sevgili olan kızı Fatıma'dan bahsedeyim mi?" dedi. Ben

" Evet" (bahset) dedim. (Bunun üzerine bana şunları) söyledi.: "Gerçekten Fatıma (elleriyle) değirmen çekerdi. Öyle ki (değirmen) el(ler)inde iz bırakmıştı. Su tulumuyla su taşırdı (tulum da) göğsünde iz yapmıştı, (süpürge ile) ev süpürrrtekten üstübaşı tozlanmıştı. (birgün) Peygamber (s.a.)'e hizmetçiler gelmişti. (Ben de Fatıma'ya) "Babana gitsen de ondan (işlerinde kullanmak üzere) hizmetçi (bir köle) istesen!" dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamberin huzuruna çıktı. Fakat onun yanında konuşmakta olan bir takım kimselerin bulunduğunu görüp geri döndü. Ertesi gün Hz. Peygamber O'nun yanına geldi ve: "İhtiyacın neydi?" dedi (Fatıma) sükut etti. Bunun üzerine (Ben söz alıp)
"Ey Allah'ın Rasûlü (Bunu) sana ben anlatacağım" dedim (ve şunları söyledim. Fatıma elleriyle) su çeke çeke ellerinde izler meydana getirdi. Su taşıya taşıya bağrında izler bıraktı. Sana hizmetçi (kolejler gelince ben kendisine sana varıp (senden) kendisini içinde bulunduğu sıkıntıdan kurtaracak bir hizmetçi istemesini emretmiştim" dedim. Hz. Peygamber de:
Ey Fatıma Allah'dan kork, Rabbının emrini yerine getir, efendinin hizmetini gör. Yatağına yatınca otuz üç defa sübhanallah, otuz üç defa elhamdülillah, otuz dört defa da Allahü ekber de. Hepsi yüz eder. Bu senin için hizmetçiden daha hayırlıdır." buyurdu. (Fatıma da):
"Ben Allah'dan da, Rasûlünden de razıyım" dedi.[598][214]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi İmam Taberi ile Hanefî ulemasından Ebû Ca'fer el-Tahavi'ye göre, bu hadis: Hz. Peygamberin yakınlarının humus gelirlerindeki hisselerinin muayyen olmadığına ve devlet reisinin bu hisseyi lüzum gördüğü takdirde onlardan daha muhtaç olan hak sahiplerine aktarabileceğine delalet etmektedir.
Hafız İbn Hacer ise: 2983-2984 numaraları hadis-i şerifleri delil getirerek humusun beşte birinin kesinlikle Hz. Peygamberin yakınlarının hakkı olduğundan burada anlatılan Hz. Peygamberin Hz. Fatıma'ya vermediği kölenin humus gelirlerinden olmayıp ancak fey gelirlerinden olabileceği, çünkü humus gelirlerinden olması halinde mutlak vermesi gerektiği ihtimali üzerinde dururken ayrca bu hadisenin humus gelirleriyle ilgili, hükmü belirleyen Enfâl sûresinin kırkbirinci âyeti inmezden önce vukubulmuş

olması ihtimali üzerinde de durmaktadır. Ancak bu ikinci ihtimal çok uzak bir ihtimaldir. Çünkü sözü geçen âyet te Bedir savaşında nazil olmuştur.
Hz. Peygamber, bu köleyi Hz. Fatıma'ya onun humus gelirlerindeki payının bir köle değerinde olmadığından dolayı vermemiş olması kuvvetli bir ihtimaldir.[599][215]

2989... (Bir önceki hadis-i şerifte anlatılan) hadise Ali b. Hüseyin'den de (rivayet olunmuştur. Ali b. Hüseyin bu rivayetinde) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) "Hz. Fatıma'ya hizmetçi vermedi"[600][216]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmedik.[601][217]

2990... Müccâa (b. Nirare el-Hanefî el-Yemamî)den (rivayet olunduğuna göre) kendisi (birgün) peygamber (s.a)'e varıp, Zühl oğullarından (olan) Sedüs oğullarının öldürdüğü kardeşinin diyetini istemiş, Peygamber (s.a) de:
"Eğer ben müşrik(ler) için diyet öder olsaydım kardeşin için de öderdim. Fakat ben sana kardeşin için başka bir şey vereceğim" demiş ve (o anda müslümanların kendileriyle çarpışmakta olduğu) Zühl oğullarının müşriklerinden (ele geçen mevcut ganimetlerden) ayrılacak olan ilk humus (beşte bir pay)dan yüz deve verilmesi için eline bir mektup vermiş ve (henüz ele geçmiş olan mevcut ganimetlerden bu develerin bir kısmını almış(sada ganimetler yeterli olmadığı için develerin hepsini alamamış bir süre sonra da) Zühl oğulları müslüman olmuş. (Artık müslümanlar onların mallarına dokunmamışlar) Daha sonra (Müccâa, kalan) bu develeri Ebû Bekir'den istemiş ve kendisine Peygamber (s.a)'in mektubunu vermişti. Hz. Ebû Bekir de ona dört bin (sa') buğday, dörtbin (sa') arpa, dörtbin (sa') hurma (olmak üzere) Yemame zekatlarından onikibin sa', (tahıl) verdi. Peygamber (s.a)'in Muccâa'ye (verdiği) mektubunda (şu sözler) vardı. "Rahman ve Rahım olan Allah'ın adıyla (başlıyorum) Bu mektub Peygamber Muhammed (s.a) tarafından (yazılıp) Sülma oğullarından Müccâa b. Mirare'ye (verilmiştir.) Ben, ona, Zühl oğullarının

müşriklerinden ayrılacak humusdan yüz deveyi kardeşinin (diyeti) yerine verdim."[602][218]

Açıklama

Aslında Hz.Muccâa, Hz. Peygambere kardeşinin diyetini istemeye vardığı günlerde müslüman idi. Durum böyle olunca, Hz. Peygamberin ona kafir olan kardeşinin diyetini vermek mecburiyetinde olmadığı için diyet veremeyeceğini bildirmekle beraber diyet yerine yüz deve vermesi onun gönlünü kazanmak için değil de reisi bulunduğu kavmin kalplerini İslâm'a ısındırmak için olsa gerektir.
Herhalde Hz. Peygamberin ona verdiği onikibin sa' tahıl kalan develerin değeridir. Bilindiği gibi bir sa', seri dirheme göre 2,917 kgr.Örfi dirheme göre ise 3.333 kgr.dır.
Hadisteki Hz. Peygamberin humus gelirlerinin bir kısmını, kâfirlerin kalplerini İslâm'a ısındırmak için sarfetmiş olmasıyla ilgili kısım, bu hadisin bab başlığıyla ilgisini teşkil eden kısmıdır.[603][219]

20-21.Hz. Peygamberin Ganimetler Paylaşılmadan Önce Ganimet Mallarından Seçerek Alabileceği Payı

2991... Amir eş-Şa'bi'den demiştir ki: Peygamber (s.a)'in (ganimetlerde) sayfiyye denilen bir hakkı vardı. (Bu hakka dayanarak) isterse bir köleyi, isterse bir cariyeyi ya da bir atı (seçerek alabilirdi) bunu (ganimetlerden) humus (ayrılmaz)dan önce seçip alırdı.[604][220]

Açıklama

Safiyye: Hz. Peygamberin ganimet malları dağıtılmadan önce, onlardan bir câriye, bir köle veya bir kılıcı seçerek alma hakkı vardı ki, seçerek aldığı bu mâllara "Safiyy" ismi verilirdi.
Bu hak, sadece Peygamber Efendimize mahsus olduğu için vefatıyla düşmüştür. Kimseye intikal etmemiştir.[605][221]
tbn Rüşd şöyle diyor: "Kimisi safîyy isminde bir alacağı daha vardı. Peygamber (s.a.y) Efendimiz ganimet daha taksim edilmemişken ortadan kendine bir at, bir câriye veya köle gibi bir şeyi seçerdi ve anamız Safiye

'nin bu safiye 'den olduğu rivayet olunmaktadır”[606][222] demiştir. Ulema, bunun Peygamber (s.a) Efendimize mahsus bir hüküm olup ondan sonra bu yetkinin kimseye verilmediği hususunda müttefiktirler. Yalnız Ebû Sevr: "Safı de Peygamber (s.a) Efendimizin sehmi (payı) hükmündedir" demiştir.[607][223]

Hatırlanacağı üzere "Safiyy" mevzuu bu bölümün ondokuzuncu babında da geçmişti. Ancak "Safiyy" kelimesiyle at ya da deve koşturmadan kâfirlerden ele geçirilen ve zahmetsiz ele geçtiği için Hz. Peygamberin hakkı alan "Fey" dediğimiz ganimet çeşidi kasdedilmiştir. Buradaki "Safiyy" kelimesi ise, gerçek manâsında kullanılmış ve onunla ganimet mallarından humus ayrılmadan önce Hz. Peygamberin onlardan seçerek alabileceği bir kılıç, bir köle, câriye veya bir at kasdedilmiştir.

Bu mallar, sadece Hz. Peygambere ait olduğu ve Hz. Peygamberin seçerek aldığı mallar olduğu için "Safiyy" ismini almıştır. Bu hadis m ur seldir. Çünkü Şa'bî Peygamberimizden hadis dinlememiştir.[608][224]

2992... İbn Avn' dedi ki: Ben Muhammed (b. Şîrîn)'e Peygamber (s.a)'in (ganimetlerdeki) hissesi ile "Safiyy" (denilen hissesin)i sordum da bana, "Eğer savaşta bulunmamışsa bile kendisine (harbe giren) müslümanlarla beraber bir hisse verilirdi, bir de herşeyden önce humustan (seçerek alabileceği) bir adet (köle -ya da câriye- ile at ve kılıç) verilirdi," cevabını verdi.[609][225]

Açıklama

Hz. Peygamberin "Safiyy" adıyla^ kendisine seçip alabileceği bir kılıçla bir köle ve bir atı ganimetler dağıtılmadan önce ve ganimetlerin tümü içerisinden seçip alabileceğini ifade eden bir önceki hadisle, Safiyy denilen bu malları ganimetlerden ayrılan humusun içerisinden seçip alabileceğini ifade eden bu hadis arasında zahiren bir çelişki görünüyorsa da, bu hadiste geçen "herşeyden önce humustan bir adet (at, köle ve kılıç) verilirdi." sözünü Hz. Peygamber'in bu hakkı hiçbir taksim yapılmadan ve humus da henüz ganimetlerden ayrılmadan önce ganimetlerin tümünden verilirdi" şeklinde anlamak da mümkündür. O zaman bu iki hadis arasında bir çelişki

kalmaz. Çünkü bu takdirde Hz. Peygamber safiyy hakkını ganimetlerin tümünden ve dolayısıyle humustan seçmiş olur.
Hanefi ulemasından Şems-üI-Eimme Serahsi'nin Siyeri Kebir'in de de açıkladığı gibi Hz. Peygamberin behemmehal ganimetlerde üç hakkı yardı:
1. Safiyy hakkı
2. Humustan beşte bir pay
3. Diğer müslümanlarla beraber aldığı pay Hafız MünzirTnin açıklamasına göre, bu hadis mürseldir. Çünkü İbn Şîrîn (r.a) Hz. Peygamber'den hadis işitmemiştir.[610][226]

2993... Katâde'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a)'in savaşa katıldığı zaman, (ganimet mallarının tümü içerisinde onlardan) dilediğini seçip alabileceği özel bir payı vardı. İşte Safiyye (denilen pay) bu pay idi. (Fakat) Eğer savaşa bizzat katılmazsa, kendisine (sadece müslüman bir fert olarak ganimetlerdeki) payı verilirdi. (Fakat özel hakkı olan safiyy payı) seçilip te kendisine verilmezdi.[611][227]

Açıklama

Bezlü'l-Mechûd yazarının da açıkladığı gibi, metinde geçen; "Hz. Peygamberin savaşa katıldığı ^aman ganimetler içerisinde Safiyy denilen özel bir payı vardı" anlamındaki cümle "Hz. Peygamberin harbe iştirak etmemesi halinde bu hakkı düşerdi." manâsında kullanılmış değildir. Aslında harbe katılsın veya katılmasın Hz. Peygamberin her ganimette Safiyy hakkı vardı. Ancak Hz. Peygamber, mücahidlere izin verdiği için Hz. Peygamberin katılmadığı savaşlarda kazandıkları ganimetleri onlar Medine'ye gelmeden önce bölüşürlerdi. Hz. Peygamber orada bulunmadığı için O'nun bu payını da paylaşırlardı.
Hz. Peygamber, kendi payını onların Medine'ye kadar taşıyıp yorulmalarını istemediğinden hakkını onlara bağışlamıştı. Sadece zaruri ihtiyacı olan ganimet hakkını alırdı.
Hadis-i şerifte anlatılmak istenen budur.
Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre, bu hadis-i şerif mürseldir. Çünkü Katâde (r.a) Hz. Peygamber'den hadis işitmemiştir.[612][228]

2994... Aişe (r.a) dan demiştir ki:

Hz. Safiyye, (Hz. Peygamberin payına) Safiyy (denen özel hisseden (düşmüş) idi.[613][229]

2995... Enes b. Malik'den demiştir ki:
Hayber'e vardık. (Çetin bir savaştan sonra) Yüce Allah (bize) (Kâ-mas isimli) kaleyi (de) Fethetmeyi nasib edince, Huyeyy'in kızı Sa-fiyye'nin güzelliği Hz.Peygambere haber verildi. Kocası (savaş esnasında) öldürülmüşte (kendisi de daha yeni) gelin (olmuş) idi.
Rasûlullah (s.a.s) onu kendine seçti. (Medine'ye dönüşümüzde Hz. Peygamber yola) onunla çıktı. Ve Süddessahbâ denilen yere vardığında Safiyye hayızdan kurtuldu. Hz. Peygamber de onunla zifafa girdi.[614][230]

2996... Enes b. Malik'ten elemiştir ki: Safiyye (ganimetlerin taksimi neticesinde) Dihye El-Kelbiyye (r.a)'ın (cariyesi) olmuştu. Sonra Rasûlullah (s.a)ın (cariyesi) oldu.[615][231]

2997... Enes'den demiştir ki:
Dıhye'nin payına (hayber ganimetlerinden) güzel bir câriye düşmüştü de Rasûlullah (s.a) onu (Dıhye'den) yedi baş (esir) karşılığında geri aldı. Sonra onu süslemesi ve (zifafa) hazırlaması için Ümmü Süleym'e verdi.
(Râvi) Hammad dedi ki (öyle) zannediyorum ki (bu hadisi bana rivayet eden Sabit şöyle) dedi "ve evinde istibra yapması için (onu Ümmü Süleym'e verdi işte bu câriye) Safiyye bint-i Huyeyy(dir)[616][232]

2998 ... Hz. Enes'den demiştir ki:
Hayber'de esirler toplanınca Hz. Dıhye gelip "Ey Allah'ın Rasû-lü! Bana esirlerden bir câriye ver" dedi (Hz. Peygamber de):
"Git (esirler arasından kendine) bir câriye al" buyurdu. Bunun üzerine (Hz. Dıhye esirler arasından kendisine) Hz. Safiyye Tîinti Hu-yeyy'i (seçip) aldı. Derken bir adam Peygamber (s.a)e gelip
"Ey Allah'ın peygamberi sen Küreyza ve Nadır'ın ulusu olan (bu câriyey)i Dıhye'ye mi verdin" dedi: (Râvi) Ya'kub (b. İbrahim sözü geçen adamın).
"Ey Allah'ın Rasûlü! Kureyza ve Nadir (oğullarının ulusu olan) Safiyye binti H-uyeyy'i Dıhye'ye mi verdin?'7 (dediğini) rivayet etti. (Hadisin bundan sonraki kısmında, onu Musannif Ebû Davud'a nakleden Davud b.

Muazla Ya'kub b. ibrahim rivayetlerinde) birlenerek şöyle de)diler. (Bu adam sözlerine devam ederek Hz. Peygambere) "O ancak sana yaraşır" (dedi. Hz. Peygamber de):
"Onu çağırın (bana) cariyeyi getirsin" buyurdu. (Hz. Peygamber Safiyye'yi görünce Hz. Dıhye'ye:
“Sen esirlerden (kendine) başka bir câriye al" dedi ve safiyye'yi hürriyetine kavuşturup onunla evlendi.[617][233]

2999... Yezid b. Abdullah (şöyle) dedi: Biz (Basra'daki) Mirbed (mahallesin)de idik. Elinde bir deri parçası bulunan saçı başı dağınık bir adam geldi. (Kendisine) "Sen çöl halkından birine benziyorsun. Elindeki bu deri parçasını bize ver" dedik. O da O'nu bize verdi, onu okuduk. Bir de ne görelim o deri parçasına "Allah'ın Rasûlü Muham-med (s.a.s)den Züheyr b. Ukayş oğullarına, eğer siz Allah'dan başka bir ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik eder, namazı kılar, zekatı verir humusu da ganimetlerden (ayırıp hak sahiplerine) verir ve Peygamber (s.a)in (bir müslüman olarak ganimetlerde bulunan) payı ile (bir peygamber olarak yine ganimetlerde bulunan) safiyy (hissesin)i (kendisine) öderseniz, siz kesinlikle Allah'ın ve Rasûlünün emanıyla emniyettesiniz." (sözleri) yazılıydı.
"Bu mektubu sana kim yazdı?" dedik " Rasûlullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem" (yazdı). Cevabını verdi.[618][234]

Açıklama

Bilindiği gibi, Peygamberimiz, ganimetler bölüştürülmeden önce ya bir köle ya bir câriye ya da bir atı ganimetler arasından seçerek alır ve seçerek almış olduğu bu malada seçilmiş anlamına gelen Safiyy ismi verilirdi. Hz. Peygamber, Safiyye validemizi bu şekilde Hayber ganimetleri arasından seçerek almıştı. Hz. Safîye'nin asıl ismi Zeyneb'di Peygamberimiz O'nu Hayber ganimeti bölüşülmeden önce safiyy olarak seçip aldığı için Safiyye ismini aldı.[619][235]
Hz. Safiyye Peygamberimizin Hayber'e gelişinden birkaç gün önce, Ki-nane b. Ebûlhukayk ile nikahlanarak develer boğazlanıp Yahudilere ziyafetler çekilmiş ve Sülalim kalesine gelin götürülmüştü.

Hz. Safiyye; Kinane b. Rebi' b. Ebi'l-hukayk'la zifafa girdiği gece düşünde bir ayın, Medine tarafından gelip kucağına düştüğünü görmüş, bunu anlatınca kinane öfkelenmiş ve "sen, ancak, Hicaz hükümdarı Muhammed'e varmak istiyorsan!" diyerek yüzüme bir tokat vurup yüzünü gövertmiş morartmıştı.
Peygamberimizin yanına getirildiği zaman, Hz. Safiyye'nin yüzünde o tokadın izi duruyordu.
Peygamberimiz:
"Nedir bu"diye sorunca, Hz. Safiyye hâdiseyi anlattı.[620][236]
Hz. Peygamber de O'na
"Eğer sen müslümanlığı, Allah'ı ve Allah'ın Rasûlünü tercih edersen ben de seni kendime alakoyacak zevce edineceğim.
Eğer yahudiliği tercih edecek olursan, seni azad ederim. Sen de gider, kavmine kavuşursun" buyurdu.
Hz. Safiyye böyle azad edilip peygamber zevcesi olarak kalmak veya kavminin yanına dönmek hususundan birini seçmekte serbest bırakıldı. O da azad edilip, Peygamberimizin zevcesi olarak kalmayı seçti...
"Allah ve Allah'ın Rasûlü bana azadlanmamdan ve kavmimin yanına dönmemden daha sevgilidir. Evet ben Allah'ı ve Rasûlünü tercih ediyorum." dedi.[621][237] Hz. Peygamberin ganimetlerde safiyy payından başka iki payı daha vardı.
1. Savaşa iştirak eden her mücahid gibi ganimetlerden aldığı pay, savaşa girsin veya girmesin bu payı almak onun hakkı idi.
2. Ganimetlerden ayrılan humustan aldığı beşte bir pay. Hz. Peygamberin vefatıyla bu paylar yürürlükten kalkmıştır.
Her ne kadar 2995 numaralı hadis-i şerifte Hz. Peygamberin Hz. Safiy-ye'yi ganimet malları arasından seçerek aldığı ifade edilirken 2996 ve 2998 numaralı hadisler de, Hz. Safiyye'nin önce Hz. Dihye'nin hissesine düştüğü daha sonra Hz. Peygambere verildiğinden bahsedilmesi, Zahirde 2995 numaralı hadisin 2996 ve 2998 numaralı hadislere aykırı olduğu hissini uyandırıyorsa da, aslında böyle bir çelişki yoktur. Çünkü sözü geçen son iki hadis mücmel olan 2995 numaralı hadise açıklık getirmektedir. Bu hadisler birlikte mütalaa edilince hâdisenin şöyle cereyan etmiş olduğu anlaşılıyor.
İslâm mücahidlerinden Dihyetü'l-Kelbî Hayber savaşından sonra Hz. Peygambere varıp

"Ey Allah'ın Peygamberi, esir alınan kadınlardan bana bir kadın ver!" deyince Peygamberimiz de ona:
"Git birini al" buyurmuş. Hz. Dihye'de gidip esir kadınlar arasından Hz. Safîyye'yi seçip almış.
Mücahidlerden biri de Hz. Peygambere yaklaşarak "- Ey Allah'ın Rasûlü Kureyza ve Nadir oğullarının reisi (nin kızı) olan Safiyye'yi Dihye'ye mi verdin. Vallahi bu iyi olmaz. Onu ancak sen almalısın," demiş, bunun üzerine Hz. Peygamber. Hz. Dihye'ye, sekiz adet esir vermek suretiyle, onun gönlünü yapıp Hz. Safiyye'yi geri almış. Sonra hürriyetine kavuşturarak onunla evlenmiştir. Ancak onunla gerdeğe girmeden önce, kendisini süslemesi ve istibrasını tamamlaması için onu Hz. Ümmü Süleym'e teslim etmiş. Hz. Safîyye'de istibrasını onun yanında tamamlamıştır. Bilindiği gibi istibra, iddet değildir. Rahmin çocuktan berî ve hâlî olduğunu anlamak için bir. süre cima etmeden beklemektir.
Hayber'in cebren mi, sulhan mı, yoksa ahalisi çekilmek suretiyle harb-siz olarak mı alındığı ihtilaflıdır. Ebû Ömer îbn Abdilberr'e göre bütün Hay-ber arazisi cebren alınmıştır. Münzırî, bir kısmının Cebren, bir kısmının da ahalisi çekilmek suretiyle harbsiz olarak alındığına kaildir. Rasûlullah (s.a)'in ganimeti taksim etmeden Hz. Dihye'ye câriye vermesi bir kaç vecihle tevil olunur. .
a. Tenfil suretiyledir. Yani nafile olarak izin vermiştir.
b. Ganimetleri taksim ederken beşte bir hesabına dahil olmak şartıyla vermiş olabilir.
c. Sonradan kıymetini biçmek ve Dihye' (r.a) hesabına geçirmek şartıyle vermiş olabilir.
Hz. Dihye, eshab-ı kiramın yüzce en güzeli idi. Cebrail (Aleyhisselam) Peygamber (s.a)'e bazan onun suretinde gelirdi.
Ümmül mü'minin Safiyye binti Uyeyn, Harun (a.s) sülalesindendir. İlk kocası Kinâne b. Ebul Hukayk Hayber vak'asında öldürülmüştü. Rasûlullah (s.a) onu Hz. Dihye'ye vermişken tekrar geri alması hususunda muhtelif sözler söylenmiştir. Hatta bir rivayete göre Rasûlullah (s.a) Hz. Safiyye'yi Dihye'den satın almıştır. Ortada satış yokken onu nasıl satın aldığı dahi câyı te'emmül görülmüştür.
Bu bâbda söylenen sözlerin en doğrusu şudur: Rasûlullah (s.a), Hz. Safiyye'yi haşa şehveti iktizası geri almamıştır. Çünkü kendisi şehvetten masumdur. Onu geri alması; Hz. Dihye'ye münasib olmadığı, çünkü Harun

(a.s) neslinden gelen güzel bir reis kızı olduğu kendisine bildirildiği içindir. Mâzerî'nin beyanına göre Dihye hâdisesi iki veçhe hamle edebilir.
1. Hz. Dihye bu cariyeyi kendi rızasıyle iade etmiş, Rasûlullah (s.a) da başkasını almak için ona esirler arasından bir câriye almak için izin vermişti. Esirlerin en iyisini seçmesine müsaade etmemişti. Esir kadınların güzellik, şeref ve neseb itibariyle en iyisini seçtiğini görünce Dihye'ye bir iltimas-da bulunmuş olmamak için Hz. Safiyye'yi geri almıştır. Zira ordu da Hz. Dihye'den daha faziletli zevat vardı.
Vakıdî'nin Siyer'inde Peygamber (s.a)'in Dihye'ye Kinâne b. Rabî'in kız kardeşini vermiş, bu suretle onun gönlünü almıştır.
Hz. Safiyye'nin bu şekilde geri alınmasına bazı rivayetlerde mecazen satın alma tabiri kullanılmıştır.[622][238]

21-22. Yahudilerin Medine'den Çıkarılması Nasıl Olmuştur?

3000... (Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Malik'in) babasından (rivayet olunmuştur. Ve Ka'b b. Mâlik) tevbeleri kabul edilen üç kişiden biri idi. (Ka'b b. Malik dedi ki:) Ka'b b. Eşref, Peygamber (s.a)'i hicveder, Kureyş kafirlerini de onun aleyhine kışkırtırdı. Peygamber (s.a) Medine'ye yeni gelmişti. O sırada Medine halkı müslü-manlardan, puta tapan müşriklerden ve yahudilerden oluşan karma bir topluluktu. (Yahudiler ise) Peygamber (s.a)'le onun sahabilerini incitiyorlardı. Aziz ve celil olan Allah da Peygamberine sabır ve hoş görü tavsiye ediyordu. Derken (yüce) Allah onların hakkında "... kendilerine kitap verilenlerden -çok incitici sözler- işiteceksiniz..."[623][239] (mealindeki) âyeti indirdi. Ka'b b. Eşref (yine de) Peygamber (s.a)'e eziy-yetten el çekmeyince Peygamber (s.a) Sa'd b. Muaza Ka'b'ı öldürmek üzere küçük bir kuvvet göndermesini emretti. Bunun üzerine (Hz. Sad ashabdan bazı kimselerle birlikte) Muhammed b. Mesleme'yi (Eşrefin üzerine) gönderdi. (Râvi) Ka'b b. Malik sözlerine devamla Eşrefin öldürülmesini (şöyle) anlattı. (Hz. Sa'd'in gönderdiği müslüman askerler) Eşrefi öldürünce Yahudilerle müşrikler korkuya düştüler ve öğleden önce Peygamber (s.a)'e geldiler ve "Geceleyin bir arkadaşımızın kapısına yüklenilerek zorla evine girilip öldürüldü" dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a) (Kab'ın kendisi hakkında) söylemiş olduğu (hicvedici) sözleri onlara hatırlattı.,Ve kendilerini (aralarında bir

anlaşmazlık çıkması halinde) başvurmaları için yazacağı bir antlaşmaya davet etti. (Onlarîn bu daveti kabul etmesi üzerine) Peygamber (s.a) kendisiyle onların ve tüm müslümanların arasında (geçerli olmak üzere) bir sahifelik anlaşma yazdı.[624][240]

Açıklama

Hadisin zahirinden metinde geçen (babasından) sözüyle Abdurrahman b. Abdullah'ın babası Abdullah b. Kab b. Malik'in kasdedildiği anlaşılırsa da, tarihi gerçekler göz önüne getirilince bu sözle kasdedilen şahsın Hz. Abdullah b. Kab olamayacağı kolayca anlaşılır. Çünkü Hz. Abdullah b. Ka'b tevbesi kabul edilen üç kişiden hirisi değildir. Bu sözle kimin kasdedilmiş olabileceği mevzuunda hadis sarihleri şu görüşleri ileri sürmüşlerdir.
1. Bu hadis Abdurrahman b. Abdullah b. Kâbb. Malik'in rivayeti değildir. Abdurrahman b. Ka'b b. Malik'in rivayetidir. Ama yanlışlıkla Abdurrahman ile Ka'b arasına bir Abdullah ismi ilave edilmiştir. Durum böyle olunca metinde geçen "babasından'* sözüyle Abdur rahman'in babası Ka'b kasdedilmiştir. Bir başka ifadeyle bu hadisi Kâb b. Malik rivayet etmiştir. Nitekim Hafız İbn Hacer'de bu görüşü savunmuştur.
2. AvnüM-Ma'bûd yazarının Münzirî'den naklen yaptığı açıklamaya göre, Abdullah b. Ka'b b. Malik sahabi olmadığından metinde geçen "babasından" sözüyle Abdullah b. Ka'b'ın kasdedilmiş olması mümkün değildir. Ayrıca Hz. Abdullah tevbesi kabul edilen üç kişiden biri olmadığından bu sözle onun kasdedilmiş olması düşünülemez. Aksi takdirde hadisin mürsel olması gerekir.
3. Metinde geçen bu "babasından" sözünün "dedesinden" anlamında kullanılmış olması mümkündür. Çünkü Hz. Abdurrahman dedesi Malik'-den hadis dinlemiştir. Bu durumda hadisin Hz. Peygambere kadar kesintisiz olarak ulaşan merfu bir hadis olması gerekir.
Görülüyor ki, bütün bu görüşler; hadisin ravisinin Hz. Ka'b b. Malik olması ihtimali üzerinde toplanmaktadır. Biz de bu görüşlerden hareket ederek hadisin ravisinin Hz. Ka'b olduğu kanaatine vardık ve metinde parantez içerisinde yaptığımız ilavelerle bu görüşe yer verdik.
Siyer kitaplarında açıklandığı üzere Ka'b b. Eşref bir gün yahudilerden bir cemaatle anlaşarak, yemek hazırlamış, Peygamberimizi öldürmek için

düğün ziyafetine davet ettirmişti.
Peygamberimiz, sahabilerinden bazılarıyla birlikte bu'davete gitmişse de Cebrail gelip yahudilerin niyetlerinin kötü olduğunu bildirince, Peygamberimiz oradan ayrılmıştı. Ka'b b. Eşref yahudi şeytanlarındandı. "Onlar, iman edenlerle karşılaştıktan zaman -biz iman ettik- derler. Ayrılıp şeytan-larıyla başbaşa kaldıklarında ise -Biz gerçekten sizinleyiz- derler."[625][241] âyetindeki şeytanlardan maksat yahudilerden Ka'b b. Eşref ile Huyeyy b. Ah-tab, Ebû Burde Eslemî, İbn Sevda ve Abduddar b. Hudayb'dır.[626][242]
Ka'b kuvvetli bir şairdi. Söylediği şiirlerle Peygamberimizi ve sahabile-rini hicv etmekten, Kureyş müşriklerini Peygamberimize kışkırtmaktan geri durmazdı.[627][243]
Kâb, Mekke'de olduğu gibi, Medine'de de boş durmadı. Söylediği destanlarla ilk önce evinde kaldığı Atike'yi ve onun güzelliğini diline doladı. Sonra da başta Hz. Abbas'ın zevcesi Ümmü'l Fadl olmak üzere müslüman kadınları söylediği şiirlerle rahatsız etmeğe başladı.
Bunun üzerine, Peygamberimiz:
"Allah'ım! Beni Eşrefin oğlundan -dilediğin şekilde- kurtar artık! O, kötülüğünü açığa vurmakta ve yaymaktadır" diyerek dua etti.Peygamberimiz:
"Beni, Kâ'b b. Eşrefin dilinden kim kurtarır?" "Çünkü o, Allah'ı ve Rasûlünü rahatsız etmektedir!" dediği zaman, Abdul'eşhel oğullarının *kardeşi Muhammed b. Mesleme:
"Yâ Rasûlullah! onu, ben, senin için öldürür, seni onun dilinden kurtarırım!" dedi.
Peygamberimiz: "Gücün yeterse, yap bu işi!" dedi.
Muhammed b. Mesleme, evine döndü. Üç gün evinden dışarı çıkmadı. Birşey yemedi, içmedi, Onun bu hali Peygamberimize duyurulunca Peygamberimiz onu yanına getirtti:
"Sen yemeyi, içmeyi ne için bıraktın?" dedi.
Muhammed b. Mesleme: "Ya Rasûlullah! Ben, sana bir söz söylemiş bulunuyorum. Bilmem ki, onu yerine getirebilecek miyim?" dedi.Peygamberimiz, ona:
"Sen, ancak, elinden gelebileni yapmakla mükellefsin." dedi.

Muhammed b. Mesleme: "Yâ Rasûlullah! Kâb'a, senin aleyhinde bir-şeyler söylememiz gerekecek!" dedi. Peygamberimiz:
"Bu hususta İstediğinizi söylemeniz size helaldir." dedi.
Muhammed b. Mesleme, Ebû Naile Silkân b. Selâme, Abbad b. Bişr, Haris b. Evs ve Harise oğullarından Ebû Abs b. Cebr ile toplantı yaptılar. Kâ'b b. Eşrefi nasıl öldüreceklerini kararlaştırdılar.[628][244]
Mevzuumuzu teşkil eden bu hadis-ı şerifte Hz. Peygamber'in Ka'b b. Eşref üzerine bir kuvvet göndermesi için, önce Sa'd b. Muaz'a emir verdiği, Sa'd'ın da bu iş için Hz. Muhammed b. Mesleme'yi görevlendirdiği ifade edilirken Buhari'nin Hz. Cabir'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Hz. Peygamberin bu meseleyi ilk defa Hz. muhammed b. Mesleme ile görüştüğü ve Ona "Eğer bu işi yapacaksan acele etme önce Sa'd b.-Muaz ile bir istişare et" dediği ifade edilmektedir.[629][245]
Bu rivayetlerin arasını şu şekilde telif etmek mümkündür. Ka'b b. Eşrefi öldürmek üzere ilk'defa Hz. Muhammned b. Mesleme ayağa kalkmışsa da, Hz. Peygamber bu işin bir cemaat tarafından yapılmasını ve Hz. Muhammed b. Meslemenin de bu cemaata katılmasını daha uygun bulduğu için Hz. Sa'd b. Muaz'a:
"Bu iş için bir cemaat hazırla ve Ka'b'ın üzerine gönder!" demiş, Hz. Muhammed b. Meslemeye'de
"Sen Sa'd'la istişare etmeden kendi başına bu işe girişme" demiş. Sonra ikisi birden bu iş için hazırlanmış olan cemaatın içerisine katılıp Ka'b'ı elbirliğiyle öldürmüşlerdir.
Bezlu'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, bu hâdise hicretin üçüncü yılında Rabiulevvel ayında cereyan etmiştir.
Kab'ın öldürülmesinden sonra yahudiler, Hz. Peygamberle Remle bint Hâris'in evinde hurma ağacının altında bir barış antlaşması imzaladılar. Bu sulhnâmeyi Hz. Ali devamlı yanında taşırdı.[630][246]
Ka'b b. Eşrefin öldürülmesiyle ilgili olan bu hadisin yeri aslında bu bab değildir. Hadisin bu babla fazla bir ilgisi yoktur. Ancak yahudilerin Arap yarımadasından çıkarılmasına sebep, sözü geçen sulhnâmenin daha sonra Yahudiler tarafından yırtılmasıdır. İşte hadisin babla ilgili olan tek yanı burasıdır. Abdullah Ka'b ibn Eşrefin öldürülüşünü 2768 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[631][247]

3001... İbn Abbâs'dan demiştir ki:
Rasûlullah (s.a) Bedir (savaşı) günü Kureyş'i hezimete uğratıp Medine'ye gelince, Yahudileri Kaynuka oğullan çarşısında toplayıp
"Ey yahudi cemaatı Kureyş'in başına gelenler sizin de başınıza gelmeden önce müslüman olunuz!'* dedi. (Onlar ise):
"Ey Muhammed! Kureyş'ten savaş bilmeyen tecrübesiz bir toplumla savaşman seni aldatmasın. Eğer sen bizimle savaşsaydın, Bizim nasıl yiğit bir topluluk olduğumuzu ve bizim gibi bir cemaatle hiç karşılaşmamış olduğunu anlayacaktın." dediler. Bunun üzerine yüce Allah "înkâr edenlere de ki yenileceksiniz..."[632][248] (âyet-i kerimesini) indirdi.
Râvi Musarraf (bu hadisi rivayet ederken sözü geçen âyeti) -Bedir'de- "...bir topluluk Allah yolunda çarpışıyordu. Öteki de inkarcı..." (idi) âyetine kadar okudu.[633][249]

Açıklama

Hadis-i Şeriften anlaşıldığına göre yahudilerin, Bedir savaşından sonra Rasûlü Zişân Efendimizin davetine karşı küstahça bir tavır almaları ve "biz Kureyşlilere benzemeyiz" gibi sözler sarf etmeleri üzerine yüce Allah Ali îmran sûresinin onikinci ve onüçüncü âyetini indirmiştir. Bu âyetlerin tamamı mealen şöyledir. "İnkâr edenlere söyle: "Yenileceksiniz ve cehenneme sürüleceksiniz. Orası ne kötü bir döşektir!" (Bedir'de karşılaşan şu iki toplulukta sizin için bir ibret vardır: Bir topluluk Allah yolunda çarpışıyordu. Öteki de inkarcı (idi ki) bunlar (müslümanlar)ı açıkça, gözleriyle kendilerinin iki katı görüyorlardı. Allah, dilediğini yardımıyle destekler. Elbette gözleri olanlar için bunda bir ibret vardır."
Diğer bir rivayete göre, Medine Yahudileri, Bedir olayından sonra ner-deyse müslüman olacaklardı: "Bu kitabımızda gördüğümüz, sancağı geri çevrilmeyecek olan Peygamberdir." dediler. Bir kısmı da: "Hele acele etmeyin, bekleyin bir vak'asını daha görün" dediler. Uhud Savaşı olunca şüpheye düştüler. "Bu o değil" dediler ve Hz. Peygamber'le aralarındaki andlaşmayı bozdular. Ka'b b. Eşref altmış kişi ile Mekke'ye gitti, "söz birliği edelim" dedi. İşte bu âyetler, onlar hakkında indi. İbn Abbas'a ve Dahhak'a nisbet edilen üçüncü bir görüşe göre, bu âyetler, Bedir vak'asından Önce, Kureyş müşrikleri hakkında inmiştir. Diğer bir görüşe

göre de âyetler belli bir topluluğa değil, bütün kâfirleri, bütün inkarcıları kasdetmektedir. Belli bir toplum hakkında indiğine dair bir delil yoktur. Tüm inkâr edenlere hitâb edilmektedir.
Bu son görüş doğru olmakla beraber, âyetlerin Yahudiler hakkında indiği rivayeti daha kuvvetlidir. Fakat sebebin hususiyeti, genel olan hükmü tahsis etmez. Âyet, bütün inkarcılara hitabetmektedir. Bütün inkarcılar, Kur'-ânla savaşa giren tüm kâfirler yenilmeye mahkûmdur. Ali İmran sûresinin 13 ncü âyetinde karşılaşmalarına işaret edilen iki toplumdan biri Allah elçisi kumandasındaki İslâm ordusu, diğeri de müşrik Kureyş ordusudur. Yüce Allah Bedir savaşında müslümanlann gözüne kâfirleri az göstermiş, kâfirlerin gözünde müslümanlan çok göstermiştir ki ezelî buyruğu yerine gelsin, Hak bâtılı ezsin. Abdullah Ibn Mes'ud şöyle diyor:
"Biz ilk önce müşriklere baktığımız zaman onları bizden kat kat fazla görmüştük. Fakat savaş başladığı zaman onlara baktık, onları da bizim kadar gördük, gözümüze bizden bir kişi daha fazla gelmediler." Ondan gelen bir rivayete göre îbn Mes'ud şöyle devam etmiş: "Yanımdaki adama "Acaba şunlar yetmiş kişi var mı diye sordum" "yüz kişi kadar var herhalde" dedi. Sonra onlardan bir adamı esir aldık, ne kadar olduklarını sorduk. Bin kişi olduklarını söyledi.” Bir başka rivayete göre, müşrikler de müslüman-lardan kaç kişi olduklarım sormuşlar. Müslümanlar, üçyüz on üç kişi olduklarını söyleyince müşrik-(esir)ler hayret etmişler: "Biz sizi, bizden kat kat fazla görüyorduk” demişler.[634][250]
Esasen Hz. Peygamberle yahudiler arasında bu konuşma geçmeden önce onlar, müslümanların Bedir'deki zaferini hazmedemedikleri için işi çığırından çıkarmışlar. Kaynuka oğullarından birinin kuyumcu dükkanına giren müslüman bir kadının yüzünü zorla açmak istemişlerdi. Kadının feryadı neticesinde müslümanlarla yahudiler arasında çıkan bir kavga yahudilerden birinin öldürülmesi, bir müslümanın da şehid olmasıyla neticelendi. Bu hareketleriyle yahudiler bir önceki hadisi şerifin şerhinde açıkladığımız müslümanlarla imzalamış oldukları sulhnâmeyi bozmuş oldukları gibi, Hz. Peygamberin kendilerine yapmış olduğu İslama girme davetini de küstahça karşılamışlardı.
Nihayet, "müabede yapan bir kavmin hainliğini ahdine sadakatsizliğini görüp endişeye düşersen hak ve adalet üzere keyfiyeti kendilerine bildir ve

ahi ti erin i üzerlerine at çünkü Allah hainleri sevmez!"635[251] âyetini indirdi.
Bunun üzerine Peygamberimiz şevval ayının ortalarına doğru Kaynuka oğulları üzerine yürüdü on beş gece süren sıkı bir kuşatmadan sonra onları teslim aldı. Ve kendilerini Medine'den sürüp çıkardı.636[252]

3002... Muhayyısa'dan (rivayet olunduğuna göre), Rasûlullah (s.a)t "Yahudilerin erkeklerinden ele geçirdiğinizi öldürünüz!" buyurmuş. Bunun üzerine Muhayyısa (isimli sahabi) yahudi tüccarlarından olup onlarla ilişkisi bulunan gencecik bir adamın üzerine sıçrayıp, onu öldürmüş (Muhayyısâ'nın kardeşi) Huvayyısa (ise) o gün henüz müslüman değilmiş ve Muhayyısa'dan daha yaşlı imiş Muhayyısa o yahudi genci öldürünce Huvayyısa da:
" Ey Allah'ın düşmanı Allah'a yemin olsun karnındaki yağ(lar)ın pek çoğu onun maundandır" diyerek (kardeşi) Muhayyısa'ya vurmaya başlamış.637[253]

Açıklama

Hadis-i şerif bir önceki hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi inüsliimanlann Bedir savaşını hazmedemeyen yahudile-rin, müslümanlara karşı küstahça ve çılgınca bir tavır alarak müslümanlarla aralarındaki sulh antlaşmasını ihlâl etmeleri neticesinde Allah'ın izni ile Hz. Peygamberin yahudilere savaş ilan etmesiyle, müslümanların yahudilere saldırıya geçtiklerini ve ilk saldırıyı ashâb-ı kiramdan, Muhayyısa b. Mesud (r.a)'ın yaptığını ve bu saldırısıyla genç bir yahudi tüccarını öldürdüğünü, fakat o günlerde henüz müslüman olmayan büyük kardeşi Huvayyısa'nın bu saldırıdan dolayı "Senin kemiğini kırsalar iliği Öldürdüğün bu gencin çıkar" yollu sözler söyleyerek onu ayıpladığını ifade etmektedir.
İmân şerefine ermeyen ve Hz. Peygamberin emrine uymaktaki hikmeti bilemeyen bir kimsenin bu gibi sözleri sarf etmesinde yadırganacak bir durum yoktur. Hz. Muhayyısa'nın bu hareketinin meşruluğunda ve isabetinde de en küçük bir şüpheye yer yoktur. Çünkü Muhayyısa'nın bu fiili sözleri ve fiilleri sırf hikmet olan Hz. Peygamberin emrine uymaktan başka bir şey değildir.638[254]

3003... Ebû Hûreyre'den elemiştir ki:
Bir gün biz mescidde iken Rasûlullah (s.a) aniden (yanımıza çı-kageldi) ve:
"Haydi yahudilere gidelim!" dedi. Onunla birlikte biz de çıktık ve yahudilere vardık. Derken Rasûlullah (s.a) ayağa kalkarak onlara seslendi ve:
"Ey yahudiler cemaati, müslüman olun, kurtulun!" buyurdu. Onlar!
"Tebliğ ettin yâ Ebâ'l-Kaasîm! dediler. Rasûlullah (s.a) onlara:
"Bunu murad ediyorum!" dedi ve üçüncü defasında onlara şunu söyledi.
"Bilmiş olun ki, bu yer Allah'ın ve Rasûliinündür. Ben de sizi bu yerden sürgün etmek istiyorum. Sizden kim malına karşılık bir şey bulursa onu hemen satsın! Yoksa bilin ki, bu yer Allah'ın ve Rasûlü-nündür!"[639][255]

Açıklama

RasûlulIah <s-a>: "Bunu murâd ediyorum!" sözü ile "Benim tebliğimi itiraf etmenizi istiyorum!" demek istemiştir. "Eslimû" cümlesiyle başlayarak güzel ve külfetsiz bir cinas yapmış; sonra: "Bilmiş olun!" diye başlayan yeni bir cümle ile asıl maksadım bildirmiştir. Burada sanki yahudiler tarafından:
"Bu, müslüman olun sözünü, neden üç defa tekrarladın? diye sorulmuş da, "Bilmiş olun!" cümlesi ile onlara cevap verilmiş gibidir.
"Bu yer Allah'ın ve Rasûliinündür!" cümlesinin mânâsı: Onun mülkiyeti de hükmü de Allah'ındır; sizin bu yerinize müslümanları mirasçı yapmayı irade buyurmuştur; binâenaleyh hemen burasını terk edin! demektir. Çünkü yahudiler Peygamber (s.a) ile muharebe etmişlerdi.[640][256]
Daha önce geçen hadis-i şeriflerin şerhinde de açıkladığımız gibi, Hz. Peygamber, Yahudilerin saldırgan bir tutum içerisine girmelerinden sonra onları son bir defa daha İslâm'a davet etmiş. Fakat onların bu daveti kabule yanaşmadıkları gibi Hz. Peygamberi hile ile şehid etmek için sahte sulh planlan hazırlığı içerisine girmişlerdir. Hz. Peygamber bunu öğrenince onlara, savaş ilan etmiş ve bir numara sonraki hadis-i şerifte açıklanacağı üzere neticede tüm yahudileri Medine'den sürüp çıkarmıştı.
Ancak yahudilerin Medine'den çıkarılmasıyla ilgili olan bu hadislerin tümü Hayber savaşından önce olmuştu. Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifi rivayet eden Hz. Ebû Hüreyre İse Hafız ibn Hacer'in de ifade ettiği gibi bu

hâdiselerin olup bittiği günlerde Hz. Ebû Hureyre henüz müslüman olmamıştı. Onun Medine'ye gelmesi ise Hayber Savaşından sonraki günlere rastlar.
Siyer kitaplarında açıklandığı üzere yahudilerden Kaynuka oğullarının Medine'den çıkarılması hicretin üçüncü yılında (Miladi 625) Kureyzâ oğullarının çıkarılması, hicretin beşinci yılında (Milâdi 527) Nâdir oğullarının çıkarılması ise hicretin dördüncü yılının Rabiulevvel ayında olmuştur.
Hz. Ebû Hureyre'nin müslümanlığı kabul ettiği günlere rastlayan Hayber savaşı ise, hicretin yedinci yılında olmuştur.
Bu durumda Hz. Ebû Hureyre'nin yahudilerin Medine'den çıkarılmasına şahit olması mümkün değildir. Hafız ibn Hacer'in açıklamasına göre, Ebû Hureyre'nin bu hadis-i şerifte bize naklettiği yahudilerin Medine'den çıkarılması ile ilgili hadise, Hz. Peygamberle anlaşarak Medine'de kalmış olan Kaynuka,Nâdir ve Kureyzâ oğullarının bakıyyeleri ile ilgili idi. Bunlar müslü-manlarla anlaştıkları için Medine'de bir süre daha kalmışlarsa da Rasûlü Zişan Efendimiz sonradan bunları da sürgün etmek suretiyle tüm arap yarımadasını yahudilerden temizlemiştir.
İşte Hz. Ebu Hureyre'nin şahid olduğu hâdise, Medine'deki son yahu-di kalıntılarım da oradan sürüp çıkarması hadisesidir.[641][257]

22-23. Nâdir (Oğulların)In Haberi

3004... Peygamber (s.a)'in sahabilerinin birinden (rivayet olunduğuna göre), Bedir savaşından önce ve Rasûlullah (s.a)'in Medine'de bulunduğu bir günde, Kureyş kâfirleri (Medine'deki münafıkların reisi Abdullah) b. Übeyy (b. Selûl) ile beraberindeki Evs ve Hazrec'-den olan putperestlere "Şurası muhakkak ki: Siz bizim-bir vatandaşımıza kendinize sığınma hakkı tanıdınız. Allah'a yemin ediyoruz ki: Onu ya öldürürsünüz, ya da (memleketinizden) çıkarırsınız. Aksi takdirde hepimiz birden sizin üzerinize yürür, nihayet sizi ölüm yerlerinizde öldürür kadınlarınızı (kendimize) helâl kılarız." mealinde bir mektup yazmışlardır.
Bu (mektup) Abdullah b. Übeyy ile yanındaki putperestlere ulaşınca Peygamber (s.a)'le savaşmak üzere bir araya geldiler. JCupeyş'in Abdullah'a mektup göndermesi haberi peygamber (s.a)'e erinince, (gidip) Abdullah ile onun etrafında bulunan putperestlerin yanına vardı ve:

"Kureyş'in tehdidi size son derece tesir etti. (Kureyş'in bu tehdidiyle) size yereceği zarar (sizin bizimle harbe kalkışmak suretiyle) kendinize vermek istediğiniz zarardan daha fazla değildir. (Çünkü siz kendi öz) oğullarınız ve kardeşlerinizle savaşmak istiyorsunuz." dedi. Peygamber (s.a)'den bunu duyunca, dağıldılar. Kendilerine bu haber ulaşan Kureyş kâfirleri Bedir savaşından sonra yahudilere, "siz silah ve kale sahibi (olan bir cemaatisiniz. (Binaenaleyh) siz ya bizim vatandaşımız (olan Muhammed)le savaşırsınız ya da biz size şöyle şöyle yaparız. Ve (o zaman) bizimle sizin kadınlarınızın halhalları arasına hiçbir engel giremez." diye bir mektup yazdı. Kureyş kâfirlerinin (yahudilere bu ikinci) mektubunu (göndermeleri haberi) Peygamber (s.a)'e erişince, Nâdir oğullan (Hz. Peygambere) sû-i kast yapmaya karar verdiler. Rasûlullah (s.a)'e "sahabilerinden otuz kişiyle birlikte (karşımıza) çık, bizden de otuz din adamı çıksın orta yerde karşılaşalım. (Sen konuş alimlerimiz de) seni dinlesinler. Eğer seni tasdik edip inanacak olurlarsa, sana biz de inanacağız" diye bir haber gönderdiler. (Râvi ez-Zührî, Kureyza oğullarının Hz. Peygamber'le geçen bu) hadiselerini bütün ayrıntılarıyla) anlattı. (Hz. Peygamberin sahabisi sözlerine devamla şunîarı söyledi:) Ertesi gün sabahleyin Rasûlullah (s.a) (askeri) bir kuvvetle Nâdir oğullarının üzerine yürüdü ve onları kuşatıp
"Vallahi siz benimle bir antlaşma yapmadıkça ben size güvenenem!" dedi. Onlar da Hz. Peygamberle antlaşmaya yanaşmadılar. Bunun üzerine o gün onlarla savaşa başladı. Sonra ertesi gün sabahleyin Nâdir oğullarını (yerlerinde) bırakıp (askeri) bir kuvvetle Kureyza oğullarının üzerine yürüdü ve onları sulha davet etti. Kureyza oğulları sulhu kabul edince onlar (la savaşmak)dan vazgeçti ve askeri bir kuvvetle (tekrar) Nâdir oğulları üzerine yürüdü. Nihayet onlar (kuşatmaya dayanamayıp) vatanlarını terketmek şartıyla (kalelerinden) indiler. Develerinin) taşıyabileceği mallarından ve evlerinin kapı ve tahtalarından (ne varsa hepsini) alarak vatanlarından çıkıp gittiler. (Bunun üzerine) Nâdir oğullarının hurmalığı Rasûlullah (s.a)'in özel mülkü oldu. Allah bunu ona verdi. Bunu ona tahsis etti. (Kur'ân-ı Keriminde de şöyle) buyurdu: "Allah'ın onlardan peygamberine verdiği ganimetlere gelince, siz (onu elde etmek için) onun üzerine ne at, ne de deve koşturdunuz..."[642][258] (yüce Allah bu sözüyle) harpsiz olarak (ele geçirdiniz) demek istiyor. Peygamber (s.a) ise (bu malı) muhacirlere verdi.

Onlara bölüştürüverdi. Birazını da ensardan ihtiyaç sahibi olan iki kişiye verdi. Bu ikisinden başka ensardan kimseye bir pay vermedi. Bunlardan, Hz. Fatıma (r.a)'nın oğullarının elinde bulunan Rasûlullah'ın mallan ise baki kaldı.[643][259]

Açıklama

Nâdir oğullarının Hz. Peygamberi "sen yanına sahabilerinden otuz kişi al bizim din alimlerimizden otuz kişiyle bir araya gelin. Onlar seni dinlesinler. Müslüman olurlarsa biz de müslüman oluruz." diyerek Hz. Peygambere haber göndermeleri, görünüşte ilmi bir münazaraya davet gibiyse de aslında onu pusuya düşürerek hayatına kasdetmek ve bu suretle Kureyşin tehdidinden kurtulmaktı.
İmam SuyutTnin "ed-Dürrü'1-Mensûr" unda açıkladığına göre, Hz. Peygamber yahudilerin bu davetini kabul etmişse de yahudilerden bir kadın Hz. Peygamberle karşılaşacak olan yahudi alimlerinin, onun hayatına kasdetmek için yanlarına bıçaklar ve hançerler aldıklarını müslüman olan kardeşine.haber vermiş. Bunun üzerine o gençte koşarak tehlikeyi Hz. Peygambere haber vermiş. Hz. Peygamber de onlarla karşılaşmaktan vazgeçmiştir.
Hadis-i şerifin zahirinden yahudilerin Medine'den sürülüp çıkarılmalarının Bedir savaşının hemen akabinde gerçekleştiği anlaşıhyorsa da aslında bu, Bedir savaşının hemen akabinde değil Bedir savaşından sonra değişik tarihlerde yapılan savaşlar sonunda gerçekleşebilmiştir.
Siyer kitaplarında açıklandığı üzere, Yahudilerin Medine'den sürülüp çıkarılmaları kısaca şöyle olmuştur.
Kaynuka Oğullarının Medine'derr çıkarılışı:
Benû Kaynuka îslâmiyetin doğuşu sırasında Medine'de bulunan üç Yahudi kabilesinden biridir. Kuyumculukla meşgul olurlardı. Hicretin ikinci yılında (Miladi 624) Bedir zaferinden sonra Hz. Peygamber bir gün onları İslama davet etti. Onlar bu daveti reddetmekle kalmadılar, üstelik Hz. Peygamberi tehdit ettiler. Dokuz ay kadar sonra bir Yahudi kuyumcu dükkanında bir müslüman kadına saldırıda bulunuldu. Bunun üzerine yahudi mahallesi kuşatıldı. Onbeş gün süren kuşatmadan sonra Hicrî 31 miladi 625 te teslim oldular. Silahları alınarak Filistin tarafına sürüldüler. Kendilerinden alınan

ganimet mallarının beşte biri (1/5) ilk defa olarak Beytülmâl (hazine) tarafından alınıp geri kalanı gaziler arasında bölüştürüldü.[644][260]

Kureyza Oğullarının Medine'den Çıkarılması:

Benû Kureyza, Medine'deki yahudi kabilelerindendi. Medine İslâm devletine tabi idiler. Fakat hicretin beşinci (Miladi 627) senesinde Hendek gazvesinde düşman ile birleşerek İslâm devletine ihanet etmişler, müslümanlan çok müşkül duruma düşürmüşlerdi. Hz. Peygamber, Hendek gazasından döner dönmez, ordusuyla Benû Kureyza mahallesini kuşattı. Bir kaç günlük mukavemetten sonra teslim olan y ah udilere, hakemliğini istedikleri Sa'd b. Muaz, Tevrat'ın hükmünün tatbik edilmesine karar verdi. Bunun üzerine eli silah tutan erkekleri idam edildi. Toprakları ensarın rızasıyla muhacirlere verildi. Bütün mallarına da el konuldu.[645][261]

Nâdir Oğullarının Medine'den Çıkarılışı

Medine'de bulunan üç yahudi kabilesinden biri olan Benû Nâdir, İslâm devleti ile anlaşma halindeydi. Fakat özellikle Uhud gazvesinden sonra açıktan açığa muhalefete geçerek ahitlerini bozdular. Üstelik Hz. Peygambere suikast teşebbüsünde bile bulundular. Hicri 4. yılın (Miladî 625) Rebiulevvelin-de beş gün süreyle kuşatıldılar. Teslim olunca İslama davet olundular. Müslüman olanları af edildi. Olmayanlar da Medine'yi terkettiler. Kimi Filistin'e kimi de Hayber yahudilerinin yanına yerleştiler.[646][262]
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, sadece Nâdir oğullarının Medine'den çıkarılışı ile Kurayza oğullarının müslümanların sulh davetini kabul etmeleri anlatılmaktadır. Yukarıdaki yaptığımız açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Nâdir oğullarıyla yapılan savaş esnasında müslü inanlarla sulh antlaşması yapan Kureyza oğulları, Hendek savaşında Kureyş Kâfîrleriyle müslümanlar aleyhine faaliyet gösterdikleri için hicretin beşinci yılında onlar da Medine'den çıkarılmışlardır.
Medine'de bulunan diğer bir yahudi cemaati de Kâynuka oğullarıdır. Biz onların Medine'den çıkarılmalarını 3001 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.

Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, metinde geçen "Kureyş kâfirlerinin (yahudilere bu ikinci) mektubu (göndermeleri haberi) Peygamber (s.a)'e erişince, Nâdir oğulları (Hz. Peygambere sûikasde karar verdiler" anlamındaki cümle, Suyutî'nin "ed-Dürr'ül-Mansur" isimli eserinde Haşr sûresinin tefsirinde, Sünen-i Ebû Dâvud kaynak gösterilerek "Kureyş kâfirlerinin (bu ikinci mektubu) yahudilere erişince Nâdir oğulları Hz. Peygambere sûikasde karar verdiler." anlamına gelen lafızlarla nakledilmiştir. Bu ibare daha açık ve daha doğrudur.
Hadis-i şerifte açıklandığı üzere Nâdir oğullarının yurdu Medine'ye çok yakın olduğu için müslümanlar, orayı kuşatmaya giderken yaya olarak gitmişlerdir. Bu mevzuda siyer kitaplarında verilen malumat şöyledir: "Müslümanlar, Medine'ye iki mil mesafede bulunan Nadir oğulları yurduna yürüyerek gittiler. Peygamberimiz ise bir merkep üzerinde idi.[647][263] İşte metinde geçen "Allah'ın onlardan peygamberine verdiği ganimetlere gelince siz (onu elde etmek için) onun üzerine ne at, ne de deve koşturdunuz..."[648][264] âyet-i ke-rimesiyle, müslümanların yaya olarak gidip Nâdir oğullarından kolayca ele geçirdikleri mallara işaret Duyurulmaktadır.
Yine metinde açıklandığı üzere, Allah'ın, kendi Peygamberine tahsis ettiği bu mallan, Hz. Peygamber olduğu gibi muhacirlere dağıtmıştır. Ensardan da iki kişiye bir miktar pay vermiştir. Fahreddin Razî'nin Tefsîr-i Kebîr'in-de açıkladığı üzere, Hz. Peygamberin bu mallardan kendilerine bir miktar pay verdiği ensarın sayısı üçtür. Bunlar Ebû Ducâne ile Sehl b. Hanif ve el-Haris b. Es-sıme'dir. Fahreddin Razi (r.a) sözü geçen âyet-i kerimeyi açıklarken sözü Nâdir oğullarından ele geçen malların durumuna getirerek şu görüşlere yer veriyor:
"Bu mallar günlerce süren bir kuşatmadan ve Nâdir oğullarının bazılarının ölümü ve kalanların da sürgün edilmeleri sonunda ele geçtiklerine göre, fey değil ganimet olmaları icabeder. Bu mevzuda müfessirler iki görüş ileri sürmüşlerdir.
1. Bu âyet Nâdir oğullarından alınan mallar hakkında değil, Fedek halkının malları hakkında inmiştir. Çünkü Nâdir oğullarının yurdu ve mallar savaşla ele geçmiştir. Fedek arazisi ise savaşsız olarak ele geçmiştir ve fey olarak Hz. Peygambere kalmıştır. Hz. Peygamber de oranın gelirinin bir kısmım

bakmakla mükellef olduğu kimselerin geçimine sarfetmiş, kalanını da harp için lüzumlu olan silah ve at temininde harcamıştır.
2. Bu âyet, gerçekten Nâdir oğullarından alınan mallar hakkında inmiştir. Ancak o gün müslümanlarm elinde fazla bir at ve deve bulunmadığı gibi, Nâdir oğullarının yurdu ile Medine arasında da fazla bir mesafe bulunmadığından müslümanlar orayı kuşatmaya giderlerken yaya olarak gitmişler, ayrıca harp te küçük bir çarpışmadan ileri gitmemiştir. Bu sebeple Cenab-ı hak onlardan ele geçen malları fey olarak Rasûlüne tahsis etti.
Hanefî ulemasından Ebû Bekir el-Cessâs ise, bu mevzuda şöyle diyor:
"Müslümanların Nâdir oğullarıyla esir etmemek, zimmet altına sokmamak, cizyeye bağlamamak ancak vatanlarından sürgün etmek, şartıyla yaptıkları barış neticesinde, bu mallar ele geçmiş olabilir ki bizim mezhebimize göre böyle bir barış şekli geçerli değildir, nesh edilmiştir. Çünkü müslümanlarm kitap ehlini cizye verme ya da İslama girme şartlarından birine zorlamaya güçleri yeterken onları bu şartlardan birini tercihe zorlamayı terkedip te vatanlarını terketmeleri şartıyla sulh yapmaları caiz olmadığı gibi, arap putperestlerini savaşla, Islâmı kabul etme şıklarından birine zorlamaya güç varken onlarla barış yapmak da caiz değildir. Nitekim yüce Allah şu âyeti kerimelerde bunu açıklamıştır.
"Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayan Allah'ın ve Rasûlünün haram kıldığını haram saymayan ve hak dinini din edinmeyen kimselerle küçül(üp boyun eğ) erek elleriyle, cizye verecekleri zamana kadar savaşın"[649][265]
"Gökleri ve yeri yarattığı gündeki yazısına göre Allah'ın katında ayların sayısı on ikidir. Bunlardan dördü haram (ay)landır. İşte doğru din budur. O aylar içinde (konulmuş yasağı çiğneyerek) kendinize zulmetmeyin ve (Allah'a) ortak koşanlar nasıl sizinle topyekûn savaşıyorlarsa, siz de onlarla topyekûn savaşın ve bilin ki Allah, (Günâhlardan) korunanlarla beraberdir."[650][266]
Ancak müslümanlarda onları bu iki şıktan birini tercihe zorlayacak güç yoksa o zaman onlarla vatanlarını terk etmeleri şartıyla sulh yapması caizdir.
Ayrıca müslümanların savaşmakta oldukları kimselerle miktarı belli olmayan bir mal karşılığında sulh yapmaları da caizdir. Çünkü Hz. Peygamberin Nâdir oğullarıyla yaptığı sulh böyledir. Onlar işlerine

yarayacak olan malları develerine yükleterek götürmüşlerdir. Kalan da müslümanların olmuştur.
Ebü Bekir Cassâs bu sözleriyle Hz. Peygamberin müslümanların kuvvetinin çetin bir muhasaraya kâfi gelmeyeceğini bildiği için Nâdir oğullarıyla istedikleri mallarını hayvanlarına yükleterek Medine'yi terketmeleri şartıyla sulh yaptığını bu sebeple de onlardan kalan malların Fey olduğunu söylemek istiyor.[651][267]

3005... İbn Ömer'den demiştir ki:
Nâdir oğullan yahudileriyle Kureyza oğullan Rasûlullah (s.a)'le savaşa girmişlerdi. Rasûlullah (s.a) Nâdir oğullarını (Medine'den) sürüp çıkarmış, Kureyzayı ise yerlerinde bırakmış ve onlardan herhangi bir vergi de almamıştı. Nihayet zamanla Kureyza (müslümanlarla) savaşa başlayınca (Hz. Peygamber onların) erkeklerini öldürmüş, kadınlarını ve mallarını da müslümanlara paylaştırmış. Ancak (onlardan) bazıları Rasûlullah (s.a)'e sığınmışlar. (Hz. Peygamber de) onlara emân vermiş (Böylece) Rasûlullah (s.a) (pek azı müstesna olmak üzere) Medine yahudilerinin hepsini sürgün etmiş, Abdullah b. Selam'ın kavmi olan Kaynuka oğullarını, Harise oğullan yahudilerini ve Medine'deki her yahudiyi (Medine'den çıkarmış)[652][268]

Açıklama

Hadis-i şerifte zikri geçen yahudi kabilelerinin hepsi Medinelidir. Rasûlullah (s.a)'ın Kureyza'yı yerinde bırakıp ona emân vermesi, Benî Nâdir'le birlikte müslümanlarla harb etmeyip bîtaraf kaldıkları içindir. Sonra Müslümanlarla onlar da harb edince, onları da Medine'den sürmüştür. Kureyza, bu harbte muhasara edilmiş ve yirmi beş gün sonra dayanamayarak Rasûlullah (s.a)'ın hükmüne râm olmuşlardı. Yahudilerin bıraktığı malların beşte biri Peygamber (s.a)'e ayrıldıktan sonra, kalanı gaziler arasında süvariye üç, piyadeye bir hisse verilmek suretiyle taksim olunmuştur. Bu muhasaraya otuzaltı süvari iştirak etmiştir.[653][269]

Bazı Hükümler

1. Müslümanlarla muahede halinde bulunan kâfirler ve zımmılar, ahıdlerım bozarlarsa, kendilerine harbî muamelesi yapılır ve harbedilir. Ordu

kumandanı bundan dilediğini esir alır, dilediğini serbest bırakabilir.
2. Kendisine emniyet bahşedilen kâfir, müslümanlarla harbe kalkışırsa, kendisine verilen ahid bozulur. Emniyet ahdi geçmişe aittir, geleceğe şümulü yoktur.[654][270]

23-24. Hayber Topraklarının Hükmü İle İlgili Hadisler

3006... İbn Ömer'den demiştir ki:
Peygamber (s.a) Hayber halkına savaş açtı (onların elinde bulunan) hurmalıkları ve toprakları ele geçirdi. Kendilerini de şatolarına sığınmaya mecbur etti. Bunun üzerine onlar, altınlarla gümüş ve silahların Rasûlullah (s.a)'e, develerinin yükleneceği (diğer) malların da kendilerine ait olmak (ve mallarından) hiçbir şeyi (Hz. Peygamberden saklamamak ve gizlememek, eğer şartlara aykırı olan bu işlerden birini) yapacak olurlarsa kendileri için hiçbir anlaşma ve antlaşma kalmamak üzere Hz. Peygamberce barış yaptılar. Fakat Huyeyy b. Ah-tab'a ait olan (içi altın ve gümüş dolu) bir deriyi sakladılar. (Huyeyy b. Ahtab) Hayber (savaşın)dan önce öldürülmüştü. Kendisi bu deriyi Nâdir oğulları (savaşı) günü (yani) Nâdir oğullan sürgün edildiği zaman (onların mallan arasından seçerek alıp) yanında götürmüştü, içerisinde Nâdir oğullarının (gümüş ve altın) zinetleri vardı. Peygamber (s.a) (Huveyy b. Ahtab'ın amcası olan) Saye'ye:
“Huyeyy b. Ahtab'ın derisi nerede?" diye sordu. O da: "- Savaş ve (halkın geçimi için yapılan) harcamalar onu tüketti." diye cevap verdi. (Fakat daha fazla saklayamadıklarından) Deriyi (sakladıkları yerden) bulup getirdiler. Bunun üzerine (Kinane) b. Ebûl-hukayk öldürüldü ve (Ebûl-hukayk oğullarının) kadınları ile çocukları da esir edildi. Hz. Peygamber onları da sürgün etmek istemişti (fakat) onlar:
"Ey Muhammed bizi bırak ta bu topraklarda çalışalım, çıkan mahsulün yansı bizim yarısı da sizin olsun." dediler. Rasûlullah (s.a) de (onların bu teklifini kabul etti) ve (her sene) onların kadınlarından her birine seksen vesk hurma, yirmi vesk arpa veriyordu.[655][271]

Açıklama

Bilindiği gibi Hz. Peygamber hicretin yedinci senesi Muharreminde 1500 kişilik bir ordu ile Hayber üzerine yürümüş ve üç gün içinde Hayber

önlerine gelerek orada bulunan yedi kaleden beşini teker teker fethetmişti. Peygamberimiz yahudileri, ellerinde kalan Vasih ve Sulalim isimli son iki kaleye sıkıştırınca, yahudiler yok olacaklarını anladılar. Kanlarının bağışlanıp sürgün edilmelerini istediler.
Kinane b. Ebûl-hukkayk, Peygamberimize
"Yanına gelip seninle konuşacağım." diyerek Şemmah adındaki ya-hudi ile haber saldı.
Kaleden inince Müslümanlar, Şemmah'i yakalayıp Peygamberimizin yanma getirdiler.
Şemmah, Kinane'nin elçisi olarak geldiğini haber verdi.
Peygamberimiz, Kinane'nin dileğine "Olur" buyurdu. Üzerinde anlaşmaya varılan ve Kararlaştırılan Maddeler:
1. Kalede çarpışma yapmış olan yahudilerin kanları dökülmemek,
2. Yahudilerin çocukları, kendilerine bırakılmak, Hayberden ve Hayber arazisinden çocukları ile birlikte çıkıp gitmelerine müsaade olunmak,
3-5. Yanlarında birer hayvan yükünden başka bir şey götürmemek, menkul ve gayr-ı menkul bütün mallar ile yay, miğfer, at, cübbe, zırh gömlek... gibi askeri araç ve gereçleri ve -üzerlerindeki elbiselerinden başka- bütün elbise ve kumaşları Rasûlullah'a bırakmak,
6. Rasûlullah'a bırakılması gereken herhangi bir şeyi gizlememek ve gizleyecek olanlar, Allah'ın ve Rasûlullah'ın emân ve himaye teahhüdünün dışında kalmak üzere anlaşma ve barış yapıldı.
Kinane'nin yemini ve Peygamberimizin ona uyarıda bulunması:
Kinane b. Ebûl-hukayk, bu maddelere bağlı kalacağına yemin etti.
Peygamberimiz:
"Eğer, siz ganimet mallarından bana teslim etmeniz gereken herhangi bir şeyi benden gizleyecek, gayb edecek olursanız, Allah'ın ve Rasûlullah'ın emân ve himaye teahhüdünden uzak kalırsınız!" buyurdu.[656][272]
Hayber feth edilince, bir çok mal ile sığır, deve ve saire ele geçirilmiş, fakat, Hayberlilerin ne altunları, ne de gümüşleri ele geçirilebilmişti. Halbuki, Benû Nâdir Yahudileri, yurtlarından çıkıp Hayber'e giderlerken Ebû Rafı, Sellâm b. Ebûl-hukayk, içinde altun, gümüş ve kıymetli madenlerle ziynet eşyası, saklanılan deve tulumunu kaldırarak "Bu, bizim, dünyayı al-çaltmak ve yükseltmek için hazırladığımız şeydir!" diye bağırmıştı.

Bu hazine, önce koyun tulumuna doldurulmuştu. Çoğalınca, öküz tulumuna, daha çoğalınca da deve tulumuna konulmuştu.
Bu hazine, Ebûl-hukayk, hanedanının büyüklerinden büyüklerine devr edile edile saklanmakta idi.
Mekke eşrafı, düğünleri olunca, Hayber'e gidip Ebûl-hukaykların büyüğüne başvurarak bu ziynet eşyasından bazısını rehine karşılığında ondan bir ay süre ile emaneten alırlardı. Mekke'de bir şey kayıp olmuştu. Onu kayıp eden kişi bedelini on bin altun olarak ödemişti. İbn Ebûl-hukayk bu hazineyi ve pek çok malları peygamberimizden sakladı.[657][273]
Kinane b. Rebi b. Ebûl-hukayk ile Kinane'nin kardeşi ve amcasının oğlu Rebra, Peygamberimizin huzuruna getirildi.
Rivayete göre; Peygamberimizin huzuruna çıkarılanlar arasında Huyeyy b. Ahtab'ın amcası Sa'ye (Sa'lebe) b. Sellâm (Amr) b. Ebûl-hukayk da bulunuyordu.
Peygamberimiz, onlara;
"Ey Ebûl-hukayk oğullan! Ben, sizin, Allah'a ve Allah'ın Rasûlüne karşı duyduğunuz düşmanlığınızı biliyorumdur! Bununla birlikte, sizin bu düşmanlığınız, adamlarınıza verdiğim emân ve himaye teahhüdünü size de vermeme engel olmamış, ganimet mallarından herhangi bir şeyi benden gizlememek, kaçırmamak şartı ile, bu emânı size de vermişimdir.
Benden bir şey gizleyecek olursanız, kanlarınızı dökmek, bizim için helâl olur.
Allah'ın ve Rasûlünün emân ve himaye teahhüdünden uzak kalırsınız!
Sizi, Medine'den sürüp çıkardığım zaman, Medine'den getirdiğiniz, Mekkeliler'e emânet olarak veregeldiğiniz, ziynet eşyası ile nakidleri içinde sakladığınız hazine tulumlarınız nerededir.
Filândaki, filândaki hazine tulumlarınızı ne yaptınız?" diye sordu.
"Ey Ebûl-Kâsım! Biz, onları, savaşlarımızda harcadık! vallahi elimizde onlardan hiç bir şey kalmadı.
Bizi Medine'den sürüp çıkardığın zaman, onlarla geçindik!
Onlardan elimimde hiç bir şey kalmadı." dediler ve bu husustaki sözlerini de yeminler ederek pekiştirdiler.
Peygamberimiz:
"Söylediklerinize dikkat ediniz!"

(Aradan geçen) zaman az, (gizlenen) mal ise, ondan çok fazla! (Az zamanda, o kadar çok mal nasıl harcanır, tükenir.)
Ne dersiniz? Bu hazineyi, sizin yanınızda bulursam, sizi öldüreyim mi?" diye sordu. Onlar
“Evet" dediler.[658][274]
Peygamberimiz:
"Bu hazine, sizin yanınızda çıkacak olursa, Allah ve Rasûlünün hakkınızda vermiş olduğu emân ve himaye teahhüdii sizden uzak kalsın mı?" diye sordu.
"Evet uzak kalsın" dediler.
Peygamberimiz;
"Eğer, benden bir şey sakladığınızı tesbit edersem kanlarınızı dökmeyi ve çoluk çocuklarınızı esir etmeyi helâl sayarım!

Bütün mallarınızı almak, kanlarınızı dökmek bana helâl olur, söz vermiş olduğum emân ve himaye teahhüdii ortadan kalkar!" buyurdu. Onlar da

"Olur! Eğer, senden bir şey sakladığımız anlaşılırsa, bize verdiğin emân sözünü geri al ve kanlarımızı dök! dediler.

Peygamberimiz onların bu sözlerine Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Ali ve Zübeyr b. Avvam'la yahudilerden on kişiyi şahid tuttu.

Bir Yahudinin Kinane'yi Uyarmağa Çalışması

Yahudilerden bir adam, kalkıp Kinane b. Ebul hukayk'a doğru vardı ve yavaşça:

"Muhammed'in senden istediği şey, senin yanında ise, veya bunun hakkında bir şey biliyorsan, ona bildir de kanını canını kurtar!

Aksi takdirde, vallahi, o, muhakkak bunu elde etmeye muvaffak olacak, Allah, onu, bundan başkasına da bizim bildirmediğimiz şeylere de vâkıf kılacaktır!" dedi.

Kinane b. Ebûl-hukayk, azarlayınca, o, yahudi bir köşeye çekilip oturdu.

Peygamberimizin, Kinane'ye Tekrar Sorusu...

Peygamberimiz, Kinane b. Ebûl-hukayk'a:

"Ne dersin, hazineyi senin yanında bulacak olursak, senin boynunu vurayım mı?" diye tekrar sordu.

Kinane: "Evet! Bulursan, Vur!" dedi.

Sa'ye b. Sellâm'ın Sıkıştırılınca, Gerçeği Söylemesi:

Peygamberimiz, Kinane b. Ebûl-hukayk'tan sonra Sa'ye (Salebe) b. Sel-lâm b. Ebûl-hukayk'a da:

"Huyeyy b. Ahlab'ın, tulum içinde saklanan hazinesi neredelir?" diye sordu.

Sa'ye "savaşlar ve geçimler, onu, götürdü, eritti!" dedi.

Peygamberimiz, Sa'ye'yi sıkıştırması için Zübeyr b. Avvam'a havale etti.

Zübeyr b. Avvam, onu, sıkıştırdı.

Sa'ye zaîf, hafif akıllı bir adamdı. Sıkıştırılınca, eliyle bir harabeye işaret ederek "Ben, Kinane'nin, her sabah, şu harabede dolaştığım görüyordum. Benim bundan başka bir bilgim yoktur. Eğer, o, oraya bir şeyler göm-müşse, oradadır!" dedi.

Gerçekten de, Peygamberimiz, Natat kalelerini feth etmeye başladığı ve Natat halkının kalblerine korku düştüğü sırada Kinane b. Ebûl-hukayk, tehlikeyi sezmiş, deve tulumu içindeki hazineyi, ziynet eşyasını, geceleyin Keti-be'ye götürüp kazdığı bir çukura, kimse görmeden gömmüş ve üzerini

toprakla kapatmıştı. Sa'lebe (Sa'ye) de, Kinane'nin her sabah o harabede dolaştığım görmüştü.

Hazinenin Gömüldüğü Yerden Çıkarılması

Peygamberimiz, Sa'ye (Salebe)yi, Zübeyr b. Avvam ve müslümanlar-dan bazıları ile birlikte o harebeye gönderdi. O da, onlara Kinane'nin dolaştığı yeri gösterdi. Orası kazıldı.

Hazine'den bir kısmı, oradan çıkarıldı... Kinane'nin Sıkıştırılması:

Peygamberimiz, hazinenin geri kalan kısmının da nerede olduğun j Kinane b. Ebûl-hukayk'tan sordu.

Kinane, onları da teslime yanaşmadı.

Peygamberimiz, hazinenin geri kalanını getirip teslim etmesi için Kinane b. Ebûl-hukayk'ı sıkıştırmasını, işkenceye uğratmasını Zübeyr b. Avvam'a emretti.

O da, Kinane'yi söyletmek için, göğsünde çakmak çakıp kıvılcım çıkararak ona işkence yaptı. Fakat söyletemedi.

Hazinenin Kalan Kısmının Peygamberimize Allah Tarafından Bildirilmesi ve Çıkarılması:

Yüce Allah, Yahudilerin bu hazineyi nerede sakladıklarını da Peygamberimize haber verdi.

Peygamberimiz, ensardan birisini çağırdı. Ona:

"Şu tarlaya doğru, şöyle git. Sonra hurma ağacına doğru var. Sağındaki veya solundaki hurma ağacına bak. Orada göreceğin yüksek hurma ağacının dibinde bulacağın şeyleri çıkar, bana getir!" buyurdu.

Ensarî gitti. Oradaki hazine tulumunu da bulup getirdi.

Hazine Ortaya Çıkarılınca, Ebûl-hukayk Oğullarının Cezalandırılması:

Hazine ortaya çıkarılınca, Muahede gereğince, cezalandırılmak ve Mahmud b. Mesleme'ye karşı boynu vurulmak üzere, Kinane b. Rebi' b. Ebûl-hukayk'm Muhammed b. Mesleme'ye teslimini emretti. Muhammed b. Mesleme de onun boyunu vurdu.

Ebûl-hukayk oğullarından diğeri de Bişr b. Bera'm velileri tarafından öldürüldü.

Bunların çoluk çocukları ise, esirler arasına katıldı.

Ebûl-hukayk'ın iki oğlu ile birlikte aynı aileden daha bazıları da ahdi bozdukları için, öldürülerek cezalandırıldılar."[659][275]

Hayber Yahudilerinin Hayber Topraklarını Yarıcı Olarak İşletmeleri:

Hayber Yahudileri, hususile, Vatih ve Sülalim yahudileri kendilerine Peygamberimiz tarafından verilen emân ve söz üzerine bütün mallarını, mülklerini bırakarak Hayber'den çıkıp gideceklerdi.
Peygamberimiz onları Hayber'den sürüp çıkarmak istediği sırada, yahudiler, "Bırak bizi şu Hayber toprağında bulunalım da onları imar edelim, görüp gözetelim!
Yâ Muhammed! Biz, mal, mülk sahipleriyiz! Mülk bakımını, işletmesini, biz, sizden daha iyi bilir ve başarırız.
Sen bu mülkleri bize işlettir!" dediler.
Hayber mülkleri üzerinde yarıcı olarak çalışmak istediler.
Gerçekten de, ne Peygamberimizin, ne de ashabının Hayber mülklerine bakabilecek işçileri bulunmadığı gibi, kendilerinin orayı bizzat görüp gözetmeye de vakitleri yoktu.
Peygamberimiz;
"İstiyorsanız, şu malları, işlemek üzere size vereyim. Mahsul ve meyvaları aramızda bölüşülsün. Sizi, bu mallar üzerinde Allah'ın durdurduğu müddetçe durdurayım." buyurdu.
Hayber Yahudileri kabul ettiler.
Bunun üzerine, Peygamberimiz:
"Sizi, çıkarmak istediğimiz zaman çıkarmamız şartıyla!" diyerek ve mahsulü, yan yarıya bölüşmek üzere onlarla anlaşma yaptı. Hayber arazisini, böylece, onlara işletti, Buna göre: Yahudiler; çalışacaklar, ekecekler, biçecekler elde edilecek ekin ve hurma mahsullerinin yansını, hizmetlerinin karşılığı olarak, alacaklardı.[660][276]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, musakatvemüzâraayacevaz verenlerin en kuvvetli delilini teşkil etmektedir. Zira Peygamber (s.a)'in Hayber halkına, çıkan meyvenin yarısı karşılığında Hayber hurmalıklarım kiraya vermesi müsakat, Hayber tarlalarını çıkacak ekinin yarısı karşılığında kiraya vermesi de müzaraadır. Bu bakımdan imam-ı Mâlik ile İmam Sevrî-Leys, Şafiî, Ahmed b. Hanbel, Muhaddisler, Zahiriler ve Cumhur fukâha musakatın caiz olduğuna hükmetmişlerdir.
Hanefîlerden İmam Ebî Hanife ile Züfer (r.a)'e göre, musakat da muzaraa gibi hiçbir suretle caiz değildir. Musakat meselesi tahmin suretiyle kuru yemiş karşılığında taze yemiş satın almak anlamına gelen müzabene[661][277] den nehyeden hadisler[662][278] ile nesh edilmiştir, tmam

Ebû Hanife (r.a) mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifi te'vil etmiş. Peygamber (s.a)'in Hayber yahudi-leriyle yaptığı ortaklığın müzaraa (ziraat ortaklığı) ve müsakat (meyve ortaklığı) değil, onlara bir iyilik ve ihsan olmak üzere bir haraç olduğunu söylemiştir. Çünkü O'na göre Rasûlullah (s.a) Hayber'i ganimet olarak almıştı. Yahudilere hiçbir şey vermeyebilirdi. Yerlerinden çıkan mahsulün bir kısmını almak şartıyle mallarını ellerinde bırakması bir fazilet ve minnettir.[663][279] Bir vesak altmış sa'dır. Bir sa' ise 1040 dirhemdir. Bir dirhemde 32 gramdır. Buna göre altmış vesak 199980 gramdır.[664][280]

3007... Abdullah b. Ömer'den demiştir ki: Ömer (b. Hattâb (r.a), halka hitaben yaptığı bir konuşmasında) "Ey İnsanlar! Rasûlullah (s.a) Hayber yahudilerine onları dilediğimiz zaman (Hayber'den) çıkarabilmemiz şartıyla (bir) işlem yapmıştı. Bi-onları (Hayberden) çıkarabilmemiz şartıyla (bir) işlem yapmıştı. Binaenaleyh (bahçe veya tarla olarak Hayber'de yahudilerinin elinde) kimin bir malı varsa (gelsin) onu alsın" demiş.[665][281]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Rasûl-ü Zîşan Efendimizin Hayber yahudilerıyle, Hayber topraklan üzerinde, kurduğu yarı yarıya ortaklık anlaşmasının süresini müslümanların arzusunun tayin edeceğini, bu anlaşmayı bir süre için imzaladığını ve Hz. Ömer'in kendi halifeliği döneminde bu şarta dayanarak Hayber'deki yahudileri sürüp çıkardığını ve Hayber topraklarını da asıl sahipleri olan müslümanlara dağıttığını ifade etmektedir.[666][282]

3008... Abdullah b. Ömer'den (demiştir ki:) Hayber fethedilince, yahudiler, Rasûlullah (s.a)'den Hayber topraklarından çıkacak mahsulün yarısı(nın kendilerinin olması) şartıyla kendilerini orada bırakmasını istediler. Rasûlullah (s.a) de
"Sizi bu şartla; orada dilediğimiz zamana kadar bırakıyorum." buyurdu (Hz. Peygamberdin sağlığında ve Hz. Ebû Bekir'in halifeliği döneminde) bu şartla (orada yaşamakta) idiler Hayber'in yarı gelirinden (elde edilen) hurma ikiye bölünür ve (bunun) beşte birini Rasûlullah (s.a) alır. (almış olduğu) beşte bir hisseden yüz vesak hurma ile yirmi vesak arpayı hanımlarına

yedirirdi. (babam) Ömer (r.a), yahu-dileri Hayber'den çıkarmak isteyince, Peygamber (s.a.)'ın hanımlarına haber gönderip onlara:
"Sizden kim kendisine tahmini olarak yüz vesaklık bir hurmalığı vermemi isterse oranın ağacı da toprağı da suyu da onun olsun. Kim de kendisine tahminen yirmi vesaklık bir arpa tarlasını hisse olarak vermemi istiyorsa (onu da) yaparız. Kim de hunvstaki hissesini (ölçerek) ayırmamızı istiyorsa o şekilde hareket ederiz" dedi.[667][283]

Açıklama

Vesak; 3328 gramdır. (hars) kelimesi sözlükte zann ve tahmin anlamına gelir ki burada da bu manâda kullanılmıştır.[668][284]
Hayber: Medine ile Şam arasında Medine'ye dokuz konak mesafede bulunan münbit bir vahadır. Burada yahudiler yaşarlardı. Vahayı çeşitli kalelerle tahkim etmişlerdi. Rasûlullah (s.a) bu yeri hicretin yedinci yılında fethetmiştir.
Müslümanların Hayber'i sulhan mı yoksa harben mi fethettikleri, ulemâ arasında İhtilaflıdır. Nevevî'nin beyânına göre, bazıları harben alındığını söylemiş; bir kısımları sulh yolu ile, daha başkaları ahalisinin çekilmesiyle harpsiz-darpsiz girildiğini ileri sürmüşlerdir. Hattâ bir kısmının harben, bir kısmının sulh yolu ile bir kısmının da ahâlisinin çekilmesi suretiyle alındığını söyleyenler olduğu gibi: "Bir kısmı sulhan, bir kısmı da harben ahn-mştır." diyenler de vardır. Kadı Iyâz, bu son kavlin daha sahih olduğunu söylemiştir. İmam Mâlik ile ona tâbi olanların ve Süfyân b. Uyeyne'nin kavilleri de budur.
Babımız rivayetlerinden birinde:
"Orası fethedildiği vakit arazi Allah ile Rasûlü'nün ve müslürhanlarm idi." denilmesi bu yerin harben alındığına delildir. Çünkü müslamanların hakkı ancak harbederek aldıkları yerlere teallük eder. Fakat Buhârî'nin bir rivayetinde:
"Arazi yahudilerin, Rasûlün ve Müslümanların idi." denilmiştir. Bu da o yerin sulhan alındığını gösterir. el-Mühelleb bu iki rivayetin arasını şöyle bulmuştur: Rivayetlerin birincisi sulhdan sonraki hali beyan etmektedir; Zira Hayber'in bir kısmı sulh yolu ile, bir kısmı da harp yoluyla alınmıştır. Harben alınan kısım tamamiyle Allah'a ve Rasûlü'ne ve müslümanlara aitti;

sulh yolu ile alınan kısmı ise yahudilerindİ; sulh akd edildikten sonra müslümanların oldu.[669][285]
Rasûl-ü Ekrem'in hanımlarına Hayber arazisinden yıllık hisse olarak yüz vesak hurma verildiğini ifade eden bu mevzûmuzu teşkil eden hadisle, onlara senelik gelir olarak Hayber arazisinden seksen vesak hurma verildiğini ifâde eden 3006 numaralı hadis arasında zahiren bir farklılık varsa da, aslında bu esaslı bir fark değil, sadece râvilerin tahminlerinden doğan bir farktır. Çünkü bu rakamlar, râvilerin tahminlerinden ibarettir. Her ravi, kendi tahminini söylemiştir. Tahminler arasında ufak tefek farklılıkların olması son derece tabiidir.
Bezlü'l-Mechûd yazarının dediği gibi, Rasûlullah (s.a) önceleri hanımlarına Hayber arazisinden yıllık hisse olarak 80 vesak hurma verirken sonraları, bu hissenin yetmediğini gördüğü için bunu yüz vesaka çıkarmış olması mümkündür. Mevzûmuzu teşkil eden hadisin bolluk seneleriyle 3006 numaralı hadisin ise kıtlık seneleriyle ilgili olması da düşünülebilir.[670][286]

3009... Enes b. Mâlik'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a) Hayber'e savaş açtı. Orayı savaş zoruyla ele geçirdik, (orada bir mikdar) esir ele geçirildi.[671][287]

Açıklama

Hayber yahudice kale demektir. "Buraya ilk yerleşen Hay-ber isminde biridir. Sonraları bu isim oraya verilmiştir." diyenler de vardır.
Hayber, Medine ile Şam arasında verimli ve hurmalık bir vaha olup, Medine'ye altı konak mesafededir.[672][288]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, Hayber'in sulh yoluyla değil savaşla, kahren alındığı ifade edilmektedir. Mâzirî'nin dediği gibi "Bu sözün zahiri bütün Hayber'in kahren alınmış olmasını iktiza eder. Halbuki Malik'in îbn Şihab'dan rivayetine göre, bir kısmı kahren bir kısmı da sulh yolu ile alınmıştır. Ebû Davud'un Süneninde rivayet ettiği "Rasûlullah (s.a) Hayber'i ikiye taksim etti, yarısını da müslümanlara ayırdı."[673][289] Hadisi de müşkül kalır. Bunun cevabı bazı ulemanın söylediği şu sözdür; Hayber'in etrafında çiftlikler ve köyler vardı. Bunları sahipleri terk edip gitmişlerdi, işte bu yerler sırf Peygamber (s.a)'e mahsustu ve Hayber arazisinin yarısını

teşkil ediyordu. Geri kalan yerleri ise harple alınmıştı ki, bunlar da gazilere taksîm edildi.[674][290]„

3010... Selh b. Ebî Hasne'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a) yarısı ani ihtiyaçlarına ve geçimine, yarısı da müslümanlara olmak üzere Hayber (arazisin)i ikiye böldü. Müslümanların hissesini de onsekiz paya ayırdı.[675][291]

Açıklama

Bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımız gibi, Hayber ara-zisinin bir kısmı boş sahipsiz ve müdafasızdı. Hayberin yarısını teşkil eden bu kısım, harpsiz olarak ele geçtiği için fey hükmüne girdiğinden Hz. Peygamberin hakkı idi. Ve Hz. Peygambere verildi. Geriye kalan kısmı da içerisinden humus ayrıldıktan sonra, Hudeybiye mücahidleri arasında bölüştürüldü. Çünkü Hayber ganimeti Allah'ın, Hudeybiye müca-hidlerine bir nimeti idi. Bu sebeple bu ganimetlerden Hayber savaşında bulunmayan Câbir b. Abdillah ile Amr b. Haram'a da hisse verildi. Hz. Peygamber de bir müslüman olarak bu kısımdan da hisse aldı. Onsekiz hisseden her biri yüz kişilik bir hisse ihtiva ediyordu. Dolayısıyla Hayber'in Hudeybiye mücahidlerinin hissesine düşen kısmı binsekizyüz paya ayrılmıştı. Çünkü sözü geçen mücahidlerin sayısı binbeşyüze ulaşıyordu. Bunlardan üçyüzü de süvari idi ve Süvarilepe iki hisse vermek gerekiyordu. Bu sebeple sözü geçen arazi her biri yüz kişilik bir hisse ihtiva eden onsekiz parçaya bölüştü-küldü. Hanefi âlimlerinin görüşü de budur. Nitekim 3015 numaralı hadis-i şerifte bunu ifade etmektedir. Bu onsekiz hisseden herbiri Hayber'in tümüne nisbetle otuz altıda bir hisse etmektedir ki netice itibariyle 3012 numaralı hadis-i şerifteki "Hz. Peygamberin Hayber arazisini otuz altıya böldü" ifadesine uygun düşmektedir.
Bilindiği gibi Rasûl-ü Zîşan Efendimiz eline geçen hissesini olduğu gibi şahsî ihtiyaçlarına sarfetmezdi. Zaruri ihtiyaçları dışında kalanları da yine elçileri ağırlamak, müslüman esirleri ve köleleri kurtarmak gibi müslüman-ların ihtiyaçlarına sarf ederdi.[676][292]

3011... Bûşeyrb. Yesâr'dan (rivayet olunduğuna göre) kendisi peygamber (s.a)'in sahabilerden bir cemaatı (şöyle) derlerken işitmiş: (Bü-şeyr burada

işittiklerini naklederken aynen) şu (bir önceki) hadisi zikretmiş ve (Hayber gelirinin) "yarısı müslümanların ve RasûluIIah (s.a)'in idi. (kalan) yarısını da müslümanların karşılaşacağı işler ve ani ihtiyaçlar için ayırmıştı" demiştir.[677][293]

Açıklama

Musannif Ebû Dâvud bu hadisi 3010 numarada mürsel olarâk nakletmişti. Burada ise Bûşeyr'in bu hadisi almış olduğu sahabiler topluluğunu da vermek suretiyle aslında bu hadisini merfû ve muttasıl olduğuna işaret etmek istemiş, sahabenin herbiri güvenilir kimseler olduğundan isimlerini zikretmeye lüzum görmemiştir.
Bu hadis-i şerifte de bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımız gibi, Hz. Peygamberin Hayber topraklarının yarısını müslümanlara ayırıp ondan humusu çıkararak hak sahiplerine verdikten sonra, kalanı tüm Hudeybiye mü-cahidlerine bölüştürdüğü ve bir mücahid olarak bundan kendisinin de hisse aldığı kalanyarısmı ise harbe giren ya da giremeyen tüm müslümanların karşılaştıkları hâdiselerin halline, elçilerin ağırlanmasına ayırdığı ifade edilmektedir.
Bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımız gibi, Hz. Peygamberin ailelerinin herbirinin zaruri ihtiyaçları da müslüman bir ferd olarak bu ikinci yarıdan karşılanmıştır.[678][294]

3012... Peygamber (s.a)'ın sahabilerinden (olan bir) erkekler (cemaatin)den (rivayet olunduğuna göre); RasûluIIah (s.a) Hayber'i fethedince, oranın toprağını her biri yüz hisseyi ihtiva eden otuz altı kısma böldü. Bunun yansı RasûluIIah (s.a) ve müslümanlara aitti. Kalan yarısını da kendisine gelecek olan elçiler (in ağırlanması) ile (müslü-manları ilgilendiren önemli) işler ve halkın karşılaşacağı bazı zorluklamın halli) için ayırdı.[679][295]

3013... Bûşeyr b. Yesâr'dan demiştir ki: Allah (c.c) Hayber'i Peygamberine fey olarak verince (Hz. Peygamber) Hayber'i her biri yüz sehim ihtiva eden otuzaltı parçaya ayırdı. Bunun yarısını karşılaşacağı hâdiselerin halli) ve kendisine gelecek (elçi)ler (ve ihtiyaçlar) için ayırdı. Yani el-Vatiha (kalesi) ile Küteybe (ismi verilen köyleri) ve bu iki yere tabi olan yerleri (sözü geçen ihtiyaçlar için ayırdı) öbür yarısını da müslümanlar arasında

paylaştırdı, (bu da) Şakk (denilen kale) ile Netat (denilen topraklar) ve bu iki yere tabi olan yerlerdir. Rasû-lullah (s.a)'in (bir Peygamber olması itibariyle humus payı olarak ve müslüman bir mücahid olması sebebiyle de ganimet payı olarak bu ikinci kısımdan aldığı) hisse (Şakk ve Netat) kalelerine bağlı olan kısımda idi.[680][296]

3014... Bûşeyr b. Yesâr'dan rivayet olunduğuna göre, Rasûlul-lah (s.a), Allah kendisine Hayber'i fey olarak nasibedince oiîîuı tümünü otuz altı paya böldü. (Bunların) yansını (yani her birî yüz sehim ihtiva eden onsekiz payı müslüman (mücahid)lere ayırdı. Peygamber (s.a)in de (müslüman bir mücahid olarak bu onsekiz pay içinde) müslümanlarla birlikte onlardan biri (nin hissesi) kadar hisse (almak hakkı) vardı.
Rasûlullah (s.a) (geriye kalan) onsekiz payı da , ki bu (tüm Hay-ber arazisinin) yarısıdır. Karşılaşacağı hâdiseler ve müslümanların işleriyle ilgili olarak ortaya çıkacak meseleler için (harcamak üzere) ayırdı. Bu da el-vatıh (kalesi) ile Küteybe (denilen köyler) ve Selâlirn (kalesi) ve buralara tabi olan yerlerdir. (Buralar) Peygamber (s.a) ile müslümanların eline geçtiği sırada, müslümanların oraların işine yetecek kadar işçileri yoktu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) yahudileri çağırdı (mahsulün yarısı müslümanlara yarısı da yahudilere olmak üzere oraları) onlara ortağa verdi.[681][297]

3015... Kur'ân okuyucularından biri olan Mücemmi* b. Cariye el-Ensâri'den (şöyle) dedi(ği rivayet olunmuştur.)
Hayber (ganimetleri ve topraklan) Hudeybiye mücahidlerine bölüştürüldü. Rasûlullah (s.a) onu onsekiz hisseyi ayırdı. Ve Asker(in sayısı) binbeşyüz idi. İçlerinde üçyüz atlı vardı. (Hz. Peygamber atlıya iki yayaya bir hisse verdi.)[682][298]

3016... ez-Zühri ile Abdullah b. Ebû Bekir ve Muhammed b. Mesleme'nin çocuklarının birinden (rivayet olunmuştur. Bu kimseler) dediler ki: (Hayber'de bulunan) bazı kaleler Hayber halkından (alınamamış onların elinde) kalmıştı. (Hayber halkı bu) kalelere sığınmışlardı (derken) Rasûlullah (s.a) den kanlarını bağışlayarak kendilerini sürgün etmesini istediler (Hz. Peygamber de öyle) yaptı. Bunu işiten Fedek halkı da bu

şartlarla kalelerinden indiler. (Ve teslim oldular. Bunun üzerine Fedek arazisi) sadece Rasûlullah (s.a)'e ait oldu. Çünkü (Müslümanlar, fethetmek için) oraya ne at ne de deve koşturmuşlardı.[683][299]

3017... ez-Zühri'den rivayet olunduğuna göre; Said b. el-Müseyyeb o'na Rasûlullah (s.a) Hayber'in bir kısmını savaş zoruyla fethetti" demiştir.
Ebû Dâvûd der ki: Harib b. Miskine (aşağıdaki şu hadis) gözümün önünde okundu (ben) tbn Vehb size haber veriyor(um) ki Mâlik, İbnu Şihab'dan (naklen) bana (şöyle) dedi: "Hayber'in bir kısmı harp zoruyla bir kısmı da barış yoluyla (fethedilmiş) idi. Kuteybe ise, içerisinde sulh yoluyla (fethedilmiş kısımlar bulunmakla) beraber ekserisi savaş zoruyla" (fethedildi. Ben Malik*e "el-Küteybe'(nin durumu) nasıldır? diye sordum. (Orası da) Hayber arazisi (içerisine dahil)dir. Hay-ber arazisi (içerisinde) kırkbin hurma ağacı" (vardır) dedi.[684][300]

3018... İbn Şihab'dan demiştir ki:
Bana erişti(ğine) göre, Hayber, savaş zoruyla fethedilmiş ve (yine) savaş sonunda Hayber halkından sürgün edilmek şartıyla (kalelerinden) inenler inmiş(savaş esnasında can verenlerse orada kalmış)[685][301]

3019... İbn Şihab'dan demiştir ki:
Rasûlullah, Hayber (ganimetlerin)in beşte birini (Enam sûresinin kırk birinci âyetinde belirlenen hak sahiplerine vermek üzere,) ayırdı, kalan(m yansın)ı da Hudeybiye mücahidlerinden (Hayber savaşında) bulunanlara ve bulunmayanlara paylaştırdı.[686][302]

3020... Ömer (b. Hattab (r.a) dan (şöyle) dedi(ği) rivayet olunmuştur.)
"Müslümanların sonradan gelecek olan nesilleri (söz konusu) olmasaydı ben her fethettiğim köyü Rasûlullah (s.a)'ın Hayber'i paylaştırdığı gibi paylaştırırdım.[687][303]

Açıklama

Şam yolu üzerinde, Medine'ye ktrksekiz millik mesafede bulunan ekinlikleri ve hurma bahçeleri bol olan Hayber şehri Natat, Sıkk ve Küteybe diye üç bölgeye ayrılır, her bölge de çeşitli kalelerden meydana gelir.

1. Natat Bölgesi: a- Naim **b-** Sa'd b. Muâz **c-** Zübeyr(kulle) kalelerinden,
2. Sıkk Bölgesi: a- Ubeyy **b-** Nizâr (Beriy) kalelerinden
3. Küteybe Bölgesi: a- Kamus **b-** Vatih **c-** Selalim kalelerinden oluşur.[688][304] Hayber arazisinin bir kısmı boş, sahipsiz ve müdafasızdı. Hayber'in yarısını teşkil eden bu kısmın harpsiz olarak elegeçtiğindenfey hükmüne girdiği için Hz. Peygamberin hakkı idi ve Hz. Peygamber'e verildi. Kalan yarısı ise, savaş zoruyla fethedildiği için ganimet hükümlerine göre 3010 mımarah hadisin şerhinde açıkladığımız şekilde bölüştürülmüştür. Nitekim 3017 numaralı hadis-i şerifte de bu husus açıkça ifade edilmektedir.

Hayber savaşı, Hudeybiye seferinden hemen sonra vukubulduğu için, Hayber ganimetleri, Hudeybiye mücahidlerinin tümü arasında bölüştürülmüştür. Bunlardan Hayber savaşına katılan da katılmayan da ganimet taksimi esaslarına uygun olarak Hayber ganimetlerinden pay almıştır.

Medine'ye iki günlük mesafede bulunan Fedek yahudileri ise, Hayber'in muhasarası sırasında reislerini Rasûlullah (s.a)'e göndererek bütün Fedek toprakları Rasûlullah'ın olmak üzere, kendilerinin yarıcılıkla yerlerinde bırakılmalarını arz ettiler. Onların bu.dilekleri kabul buyrulup yürürlüğe kondu.

Dolayısıyla Fedek arazisi fey hükümlerine girdiği için,Hz. Peygamberin olmuştur. Fakat Hz. Peygamber, bunun da büyük bir kısmını müslümanlann ihtiyaçlarına sarfetmiştir.

Mevzumuzu teşkil eden bu babın hadislerinden 3016 numaralı hadis ile 3017, 3018 ve 3019 numaralı hadisler miirseldir.

3020 numaralı hadis-i şerifte ise, Hz. Ömer'n halifelik döneminde fethettiği bazı toprakları gelecek nesilleri düşünerek, mücahidlere dağıtmadığı ifade edilmektedir. Bu bakımdan âlimler, bu şekilde, savaş zoruyla fethedilen bir toprağın gazilere bölüştürülüp, bölüştürülmeyeceği konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Hanefi âlimlerine göre, devlet başkanı bu toprakları gaziler arasında taksim etmek, ya da onu bölüştürmeyip müslümanların ihtiyaçlarına sarf etmek hususlarından birini seçmekte serbesttir.

İmam Şafiî'ye göre ise bu topraklarında aynen Rasûl-u Ekrem'in Hayber arazisini bölüştürdüğü gibi bölüştürülmesi gerekir.

İmam Mâlik'e göre ise bu gibi topraklar aynen Hz. Ömer'in yaptığı gibi bölüştürülmeden oldukları gibi bırakılırlar. Çünkü Hz. Ömer'in bu uygulaması bütün sahabilerin gözleri önünde cereyan etmiş ve onlardan hiçbiri buna itiraz etmemiş, dolayısıyla bu uygulama icma hükmüne erişmiştir.[689][305]

24-25. Mekke'nin Fethine Dair Haber

3021... İbn-i Abbâs'dan demiştir ki:
Fetih yılında Abbâs b. Abduhnuttalib, Mehrizzahran (denilen yer) de Ebû Süfyan b. Harb'i Rasûlullah (s.a)'e getirmiş. (Ebû Süfyan da orada) müslüman olmuş. Bunun üzerine Hz. Abbâs, Hz. Peygamberce: "Ey Allah'ın Rasûlü, Ebû Süfyân şu (dünyalık) övünmeyi seven bir kişidir. Binaenaleyh O'na da (kendisiyle övünebileceği) bir şey versen" (çok iyi olur.) demiş. (Bunun üzerine Hz. Peygamber de)
"Evet. Ebû Süfyân'ın evine giren emniyettedir. (Kendi evine girip de) kapısını (üzerine) kapayan kimse de emniyettedir." buyurmuştur.[690][306]

3022... İbn-i Abbas'dan demiştir ki:
Rasûlullah (s.a) (ordusuyla beraber gecelemek üzere) Mehrizzahran (denilen yer) e ince, (kendi kendine) -Allah'a yemin olsun ki: Eğer Rasûlullah (s.a) Mekkeli'ler kendisine gelip de emân istemelerinden önce Mekke'ye zorla girecek olursa, bu Kureyş'in helaki (olur)- dedim, Rasûlullah (s.a)'ın katırının üzerine oturdum ve (yine kendi kendine) "Herhalde Mekke'ye giden (ve yolu buradan geçen) iş-güç sahibi birini bulurum da (Mekke'ye varınca) (Ku-reyşlilerin) Hz. Peygamber (in karşısın)a çıkmaları ve ondan emân istemeleri için Rasûlullah (s.a)'in (şu) durumunu onlara haber verir" dedim. (Bu maksatla) yürüyordum ki birden bire Ebû Süfyan'la Budeyl b. Verka'nın ses(ler)ini işittim, ve
“Ey Ebû'l-Hanzala!Mdiye seslendim. Sesimi hemen tanıdı ve:
“Ebu'l-Fadl'mısın?" dedi.
"Evet!" cevabım verdim.
"Anam, babam sana feda olsun! Bu ne hal böyle?" dedi (bende):
“Bu, Rasûlullah (s.a) ve (şu askerlerde ona tabi olan) insanlardır." dedim. (Bunların hücumundan kurtulmak için)

"Çâre ne nedir?" diye sordu ve arkama bindi. Arkadaşı (ise Mekke'ye) dönüp gitti. Sabah olunca onu Rasûlullah (s.a)'in huzuruna götürdüm. (Ora da) müslüman oldu. (Ben de):
"Ey Allah'ın Rasûlu muhakkak ki Ebû Süfyân şu (dünyalık) övünmeyi seven bir kişidir. O'na da (övünebileceği) birşey ver!" dedim. (Hz. Peygamber de):
"Evet Ebû Süfyân'ın evine giren emniyettedir, (kendi) Evini (n kapısını kendi) üzerine kapayan kimse de emniyettedir. Mescide giren emniyettedir" buyurdu. Halk evlerine ve mescide (girmek üzere dağıldılar.)[691][307]

3023... Vehb. b. Münebbih'den demiştir ki: Cabir'e "Fetih günü (gaziler) ganimet alarak birşey aldılar mı?! diye sordum da "Hayır!" (almadılar) diye cevap verdi.[692][308]

3024... Ebû Hûreyre'den demiştir ki:
Peygamber (s.a) Mekke'ye gir (meye karar ver) ince Zübeyr b. el-Avvâm ile Ebû Ubeyde b. Cerrah ve Halid b. Velid'i at üzerinde Mekke'ye gönderdi ve
“Ey Ebû Hüreyre! Ensâr'a seslen!" (de toplansınlar) dedi. (Ben ensarı çağırdım, bunun üzerine ensar Hz. Peygamberin huzurunda toplandılar. Hz. Peygamber de onlara hitaben):
"Şu yolu takibediniz. Sizi (Kureyş'ten) hiçbir kimse görmesin. Görecek olursa onu öldürürsünüz" dedi. (Mekke'ye girilince) birisi:
"Bu günden sonra artık Kureyş yoktur!" diye bağırıverdi. Ra-sûlullah (s.a) de:
(Ebû Süfyân'ın) "ev (in) e giren emniyettedir. Silâhı (m elinden) atan emniyettedir." buyurdu. Kureyiş'in ileri gelenleri gidip Kâ'be'ye girdiler, Peygamber (s.a) Kâ'be'yi makamı (İbrahim'i)n arkasından (geçerek) tavaf etti". Sonra (Kâ'benin) kapı(sı)mn sövelerini tuttu (Ku-reyşin ileri gelenleri de Kâ'be'den) çıktılar ve Peygamber (s.a)'e İslâm üzere (kalacaklarına dair) biat ettiler.
Ebû Dâvûd der ki; Ahmed b. Hanbel'e bir adamın Mekke harple mi (fethedildi?) diye sorduğunu işittim. (Ahmed b. Hanbel de ona); Her nasıl olursa sana zararı var mı? cevabını verdi. (Adam); Peki ya sulh (yoluyla mı alındı?) deyince "Hayır" karşılığını verdi.[693][309]

Açıklama

Mekke, Arap yarım adasının Hicaz bölgesindedir. Batlamyus'a göre; Mekke magrib tarafından 78 derece tul, 23 (veya 21) derece arz dairesinde seretan burcunun alt noktasında ve ikinci iklimde bulunmaktadır.[694][310]
Mekke hicretin sekizinci (Miladi 630) senesinde fethedilmiştir. Feth sebebhKureyş müşriklerinin Hudeybiye antlaşmasını bozarak Peygamberimizin müttefiki ve akrabası olan Huzaa'ları kendilerinin müttefikleri bulunan Beni Bekirlere öldürtmeleri ve Peygamberimiz tarafından yapılan anlaşma teklifini de reddetmeleri idi.
Daha sonra Ebû Süfyân Kureyş'in yaptığı işin vehâmetini anlayınca yeni bir sulh teşebbüsüne girişmiş ise de bu teşebbüsünden müsbet bir netice alamadan Mekke'ye döndü.
Ebû Süfyân Mekke'ye gidince Peygamberimiz, kendisinin yol hazırlığını görmesi için Hz. Aişe'ye emir verdi.
"Yol hazırlığını yap. Bunu her hangi birine söyleme işini gizli tut** buyurdu. Hiç kimse ne için hazırlamldığım bilmiyordu.[695][311]
Rasûl-ü Ekrem, Mekke'yi fethetme hazırlığını sadece Hz. Ebû Bekir'e açıkladı ve bunu gizli tutmasını tenbih etti.[696][312]
Nihayet Hz. Peygamber, onbin kişilik bir kuvvetle Mekke üzerine yürüdü. Ordu Mehrizzahrân denilen yere gelince, gecenin orada geçirilmesi için emir verdi.
Ordu orada gecelemekte iken, Rasûl-ü Ekrem'in Kureyş'in gönderebileceği casuslara dikkati çekti ve küçük bir süvari birliğini onları yakalamakla görevlendirdi. Süvariler, yine Hz. Peygamber'in işaretiyle, içlerinde Ebû Süfyân'ın da bulunduğu Kureyş casuslarını Erak denilen yerde yakalayıp getirdiler. Onlar, kendilerinin Hz. Abbâs'a götürülmelerini istediLr. Ebû Süfyân ordugaha girdiği zaman müslümanlar onu bıçak ve elleriyle parçalamak için koşuşmaya başlayınca Ebû Süfyân,
"Ey Muhammed öldürülüyorum!" diye feryat etti. Casuslar kendilerinin Hz. Abbas'a götürülmelerini istediler. Hz. Abbas cahiliyye çağında Ebû Süfyân'ın dostu idi.
Hz. Abbâs Mehrizzahravân'da kendi kendine "Eyvah Kureyşli'lerin akıbeti çok yaman olacak. Her halde, bir oduncu veya bir çoban ya da iş-güç sahibi birini bulup Mekke'ye gönderirim üzerlerine Rasûlullah (s.a)'in gelmekte

olduğunu haber verir. Rasûlullah Mekke'ye varmadan önce gelirler, ondan emân dilemek imkânını bulurlar." diye düşünürken Ebû Süfyân'la Büdeyl b. Verâ'nın seslerini işitti. Ebû Süfyân'ı tanıdı. Ona:
"Ey Ebû Hanzala!" diye seslendi. O da, Hz. Abbâs'ı sesinden tanıdı.
“Fadl'ın babası sen misin?" dedi.Hz. Abbâs da
"Evet" dedi. Ebû Süfyân:
"Babam, anam sana feda olsun? Ne var? Arkandakilerden ne haber var?" diye sordu. Hz. Abbas:
"Yazıklar olsun sana ey Ebû Süfyan! Arkamdaki, Rasûlullah (s.a)'dir ve Müslümanlardan onbin kişilik, karşı koyamayacağınız bir ordunun başında size doğru yönelmiş geliyordur?"
"Vallahi, Kureyşli'lerin sabahı yaman olacak vay onların başına geleceklere" dedi.
Ebû Süfyân "-Babam, anam sana feda olsun! Bana, bir çâre, bir tedbir var mı?" diye sordu. Hz. Abbâs
"Evet! Vardır!" dedi. Ebû Süfyân
"Ne yapmamı bana emr ve tavsiye edersin?" diye sordu. Hz. Abbas
“Vallahi, Rasûlullah (s.a)'dan başkası tarafından ele geçirilecek olursan, muhakkak öldürülürsün! Haydi şu katırın arkasına bin de seni, Rasûlullah'ın yanına kadar götüreyim. Kendisinden, senin için emân dileyeyim" dedi. Ebû Süfyân
"Vallahi, benim görüşüm de böyledir." dedi. Hz. Abbas:
"Ebû Süfyân'ı süvarilerin ellerinden kurtardı.
Hz. Abbas, Peygamberimizin boz katırının üzerinde, Ebû Süfyân da terkisinde olduğu halde onu Hz. Peygamber'in huzuruna getirdi.
Rivayete göre; Hz. Abbâs:
"Yâ Rasûlullah! Ebû Süfyân, Hakim b. Hizam ve Büdeyl b. Verkâ'a ben emân vermiş bulunuyorum. Onlar, huzuruna girecekler." dedi.Peygamberimiz:
"Onları, içeri al!" buyurdu. İçeri girdiler. Gecenin geç vakitlerine kadar Peygamberimizin yanında kaldılar.
Peygamberimiz, onlardan, Mekke'liler hakkında bilgi aldı ve kendilerini müslümanlığa davet etti:
"-Allah'dan başka ilâh bulunmadığına ve benim de Allah'ın Rasûlü olduğuma şehâdet ediniz." buyurdu.

Hakim b. Hizam'la Budeyl b. Verkâ' hemen şehadet getirdiler ve müslüman oldular.
Ebû Süfyân ise "Vallahi, Ey Muhammedi Senin Rasûlullah olup olmadığın hakkında kalbimde azıcık bir işkil var! Bana, biraz mühlet versen olmaz mı?" dedi.Peygamberimiz, Hz. Abbâs'a:
"Biz bunlara emân verdik. Kendilerini artık, konak yerine götür!" dedi.Ebû Süfyân hakkında da:
"Ey Abbâs! Onu konak yerine götür! Sabahleyin yanıma getir!" buyurdu.
Hz. Abbâs, onu alıp konak yerine götürdü. Ebû Süfyân, geceyi, Hz. Abbâs'ın yanında geçirdi.[697][313]
Hz. Abbâs, sabahleyin Ebû Süfyân'ı alıp Peygamberimizin yanma getirdi. Sonra Ebû Süfyân Peygamberimize:
"Babam anam sana feda olsun! Usluluk ve yumuşak huylulukta, şereflilikte, akrabalık hakkını gözetmekte senden daha üstünü yoktur.
Vallahi, sanırım ki: AHah'dan başka ilâh olmasa gerek!
Çünkü, Allah ile birlikte başka ilâh bulunmuş olsaydı, elbette beni zararlardan korur, yararlardan yararlandınrdı!
Ey Muhammedi Ben, ilâhımdan yardım diledim. Sen de ilâhından yardım diledin.
Vallahi, ben, ne zaman, seninle karşılaştımsa, senin, bana galip geldiğini gördüm!
Eğer, benim ilâhım hak, senin ilâhın bâtıl ve boş olsaydı, ben sana galip gelirdim!" dedi. Peygamberimiz:
"Yazıklar olsun sana ey Ebû Süfyân! Senin için, benim Rasûlullah olduğumu öğrenme zamanı daha gelmedi mi?" buyurdu.
Ebû Süfyân:
"Babam, anam sana feda olsun! Usluluk ve yumuşak huylulukta, şereflilikte ve akrabalık hakkını gözetirlikte senden daha üstünü yoktur.
Senin Rasûlullah oluşuna gelince "Vallahi, bu hususta içimde biraz işkil vardı. Şimdi bile içimde onlardan biraz şeyler bulunuyor!" dedi.Hz. Abbas:
"Yazıklar olsun sana! Boynun vurulmadan önce, müslüman ol:
Allah'dan başka ilâh bulunmadığına ve Muhammed'in Rasûluüah olduğuna şehâMet getir!" dedi.
Nihayet Ebû Süfyân, hakka şehadet getirip müslüman oldu, Ebû Süfyân, Hakim b. Hizam ve Büdeyl b. Verka, Peygamberimize İslâmiyet üzerine

bey'at ettiler.[698][314]

Ebu Süfyan'a Tanınan Üstünlük Ve Mekkeli'lere Verilen Emân

Hz. Abbas:
"Yâ Rasûlallah! Ebû Süfyân, kavmimizin eşrafından Ve yaşhlanndan-dır. Övülmeyi, üstün tanınmayı, üstün tutulmayı seven bir adamdır. O'na Övüneceği bir şey lütfetsen olmaz mı?" dedi.Peygamberimiz:
"Olur! Kim, Ebû Süfyân'ın evine girer, sığınırsa, ona emân verilmiştir!” buyurdu. Ebû Süfyân:
"Benim evime mi? Benim evime mi?" dedi. Peygamberimiz:
"Evet" buyurdu.Ebû Süfyân:
"Benim evimin ne genişliği var ki?" dedi.Peygamberimiz:
"Kim, Kabe'ye girer, sığınırsa ona emân verilmiştir" buyurdu.Ebû Süfyân:
“Kabe'nin ne genişliği var ki?" dedi.Peygamberimizin:
“Kim, Mescid-i Haram'a girer, sığınırsa, ona emân verilmiştir!" buyurdu.Ebû Süfyân:
"Mescid-i Haram'ın ne genişliği var ki?" dedi.
"Kim kapısını üzerine kapayıp evinde oturursa ona emân verilmiştir! Kim silâhını elinden bırakırsa, ona da emân verilmiştir!” buyurdu.Ebû Süfyân:
"İşte, bu, geniştir!" dedi.[699][315]

Bazı Hükümler

1. Şâfiîler ve diğer bazı âlimlere göre, Mekke-ı Mukerreme nın evlerini satmak ve kiraya vermek caizdir. Çünkü bu hadiste ev Ebû Süfyân'a izafe edilmiştir. Kaideye göre insana izafe edilen bir şey onun mülkü olmasını gerektirir.
2. Hadis-i Şerif, Hz. Ebû Süfyân'ın tslâm'a yatıştırıldığına ve onun şerefli bir insan olduğuna delildir.
3. Mekke'ye giren bir kimsenin ilk yapacağı iş mutlak surette "Kabe'yi tavaftır" diyenler bu hadisle istidlal etmişlerdir.
4. Mekke'nin harble mi, sulhan mı alındığı âlimler arasında ihtilaflıdır, îmam Azam'la Mâlik, Ahmed b. Hanbel ve Cumhura göre, harben alınmıştır. İmâm Şafiî, sulh yolu ile alındığına kail olmuştur. Mâziri, İmam Şafiî'nin bu hususta yalnız kaldığını söylemiştir.[700][316]

5. Bir müşrik İslâm diyarına gider, orada müslüman olursa iddet süresi bitmeden önce müşrike karısına dönmesi halinde aralarındaki eski nikâhları geçerli olur.
6. Küfür diyarını fetheden bir İslâm kumandanı, oranın halkından İstediğini öldürüp istediğine emân vermeye yetkili olduğu gibi, oranın topraklarını gaziler arasında bölüştürmeyerek eski sahiplerinin ellerinde bırakma yetkisine de sahiptir.
7. Mekke topraklarından haraç alınamaz. Çünkü orası Allah'ın haram kıldığı bir yerdir. Bu bakımdan orası harp zoruyla fethedilmiş bile olsa topraklarından haraç alınamaz Cumhur ulemanın görüşü budur.[701][317]

25-26. Taif'in Fethi İle İlgili Haberler

3025... Vehb (ibn Münebbih)'den demiştir ki: Câbir'e Sakif (kabilesin)in durumunu sordum. Çünkü (onlar müslüman olduklarına dair Hz. Peygambere) biat etmişlerdi. Câbir de- (Onlar) Peygamber (s.a)'e kendilerine zekat ve cihâd (mükellefiyetlerinin) olmamasını şart koştular-cevabını verdi. (Câbir) daha sonra -Peygamber (s.a)i (onlar ileride tam manâsıyla) "müslüman oldukları vakit (kendiliklerinden) zekat da verecekler cihâd da edecekler." derken işitmiş.[702][318]

3026... Osman b. Ebi'l-As'dan demiştir ki:
Sakif (kabilesin)in heyeti (müslümanlığı kabul etmek gayesiyle) Rasûlullah (s.a)'e geldikleri vakit, (Peygamber Efendimiz) onları kalplerinin daha da incelmesi (ve hassaslaşması) için mescide indirmiş. (Onlar müslümanlığı kabul edebilmeleri için) cihâdla öşürle ve namazla mükellef tutulmamalarını hz. Peygambere şart koşmuşlar. Rasûlullah (s.a) de:
"Size (muvakkaten) cihâda çağrılmama ve öşürden muaf tutulma (hakkı tanıyorum. Fakat) namaz bulunmayan dinde hayır yoktur."
Bu bakımdan geçici olarak dahi olsa sizi namazdan muaf tutamam buyurmuştur.[703][319]

Açıklama

Taif :İkinci iklimde yirmibir derece arz (enlem) dairesinde, rakımı yüksek, akar suları ekinlikleri, hurma bahçeleri üzüm bağları bulunan, muz ve

benzeri meyveler yetişen, Mekke'nin doğusunda Mekke'ye iki, üç merhalelik büyük bir şehirdir.
Mekke'den Taife yaya yürüyüşüyle bir günde çıkılır, Oradan Mekke'ye yarım günde inilir.
Hicretin onuncu yılında Huneyn gazvesinden sonra Benû Hevazin kabilesi, müslüman oldukları için azad edilmişti. Kaçaklardan bazıları ise Ev-tas vadisinde toplanmışlar ve bunlarda bir İslâm müfrezesi tarafından esir edilmişlerdi. Savaştan kaçan Benû Sakîf kabilesi de gidip Taife kapanmışlardı.[704][320]
Bunun üzerine, Peygamberimiz Taif'i kuşattı. Taifliler en şiddetli bir şekilde günlerce ok savaşı yaptılar.
Sakîfliler 10-19 gece Taif'ten müslümanlara ok ve taş atarak savaştılar.[705][321]
Bu kuşatmadan bir sonuç alınamadığından kuşatma kaldırıldı. Bir sene sonra Taif halkı, kendiliklerinden gelip müslüman oldular.[706][322]
Müslüman olmak üzere Medine'ye gelen Sakîf heyetini Peygamber Efendimiz mescidde kabul etti. Onları mescidde kabul etmekle, mescidde cemaat halinde namaz kılan müslümanları görerek kalplerinin incelmesini ve dolayısıyla İslâm'a karşı olan ilgilerinin daha artmasını umuyordu.
Sakîfliler kendilerinin cihâd, zekat ve namazdan muaf tutulmaları şartıyla İslâm'a girebileceklerini bildirdiler.
Hz. Peygamberse onlara kendilerinin cihâdla zekattan muaf tutulabileceğini, fakat namazsız bir dinde hayır olmadığında namazdan muaf tutamayacağını bildirdi. Onlar da bu şartla İslâm'a girmeyi kabul ettiler.
Peygamber Efendimizin, onları zekât ve cihâddan muaf tutmasının sebebi, aslında henüz onların zekat vermek ve cihâd etmekle mükellef olmamalarıydı. Çünkü yeni müslüman oluyorlardı.
Zekatla mükellef olmaları için mallarının üzerinden bir sene geçmesi gerekirdi. O anda Umûmi seferberlik ilân edilmiş olmadığı için cihâdla da mükellef değillerdi. Bu sebeple onları geçici olarak zekat ve cihâddan muaf tuttu.
Onlar İslâm'a girdikten sonra, yapacakları güzel amellerle kalplerinin genişleyip İslâm'a ısınacağını ve zamanla kendiliklerinden zekatlarını verip

ve cihâda koşacakları kendisine bildirildiği için onları zekatla cihâddan muvakkaten muaf tutmuş olması da mümkündür.
Fakat günde beş vakit namaz kılmak, her müslümana farz olduğundan onların namazdan muaf tutulma tekliflerini reddetti.
Sakîf kabilesi, kendi azalarıyla müslüman olduklarından Tâif arazisi haraç arazisi değil mülk arazisidir.[707][323]

26-27. Yemen Topraklarının Durumu

3027... Amir b. Şehr'den demiştir ki:
Rasûluliah (s.a) (bir Peygamber olarak ortaya çıkınca (benim mensup olduğum, Yemen'deki) Hemdân (kavmi) bana:
"Sen bize bir öncü olarak şu (Peygamber olduğu söylenen) adama gider misin? Eğer sen bizim için ondan hoşlanacak bir durum görürsen (gelip bize haber verirsin) onu(n peygamberliğini) biz de kabul ederiz. Fakat (onda) hoşlanmadığın bir durum görürsen, ondan bizde hoşlanmayız!" dedi(ler). Ben de:
"Evet giderim" dedim ve Rasûlullah (s.a)'in huzuruna vardım. Ve (onun) dinini beğendim (gelip kavmime haber verdim) kavmim de müslüman oldu. (Bunun üzerine) Rasûlullah (s.a) (orada bulunan) Umeyr Zû Merrân'a şu mektubu yazdı... Malik b. Merare er-Rehavî'yi de tüm (Yemen halkına elçi olmak üzere) Yemen'e gönderdi, (onu gön-derince) Akk Zû- Hayvan (isimli şahıs) da müslüman olurdu. Akk (ismindeki bu zat)a "Rasûlullah (s.a)'e git de köyün ve malın için ondan bir emân al!" denildi. (O da) bunun üzerine (yola çıkıp Hz. Peygamber'e) vardı. Rasûlullah (s.a) de (şu mektubun) ona yazıl(ıp verilmesini emretti:
"Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle (başlarım) Allah'ın Rasûlii Muhammed'den Akk Zû Hayvan'a. Eğer (Akk Zû Hayvan isimli bu adam) toprağı, malı ve kölesi üzerindeki (hak iddiasında gerçekten) doğru söylüyorsa, emân ve Allah'ın zimmetiyle Rasûlü Muhammed'in zimmeti ona aittir." ve (bu mektubu) Halid b. Said b. el-As yazdı.[708][324]

Açıklama

Tercümede parantez içerisinde de işaret ettiğimiz gibi bu hadisin Râvisi Amir b. Şehr, Yemen'den ve Hemdan kabilesin-dendir. Hadis-i şeriften

anlaşıldığına göre, kabilesinin onu Hz. Peygamber'e bir temsilci olarak göndermesiyle, önce kendisi sonra da kabilesi müslüman olmuştur. Hemdan kabilesi müslümanlığa girince Hz. Peygamber onlara tebrik mahiyetinde bir mektup göndermiştir.
Bu mektubun metni hadiste geçmiyor. Taberani'nin Umeyr Zû Merran'dan naklettiği bir hadis-i şerifte bu mektubun şu lafızlardan ibaret olduğu ifade ediliyor:
"Umeyr Zû Merrân'a ve Hemdan'dan İslâm'a girenlerin hepsine! Gelelim sadede selam sizin üzerinize olsun. Kendisinden başka gerçek ilah bulunmayan Allah'a olan hamdini size (bildirerek sözlerime başlıyorum) Biz rum topraklarından gelince sizin İslâm'a girdiğiniz haberi bize ulaşmış oldu. Sizlere müjdeler olsun ki, Allah sizi doğru yola iletmiştir."
Rasûlullah (s.a) tüm Yemen halkına elçi olarak da Malik b. Merare er-Rehavi isimli sahabiyi göndermiş ve eline bir de Akk zû Hayvan isimli şahsa hitaben yazılmış bir mektup vermiş mektupda
"Ey Akk (sana gelen bu Malik isimli zât) gerçekten (kendisine verilen) sırlan muhafaza etti. Emaneti yerine getirdi. Elçilik görevini yaptı. Seni onun vasıtasıyla hayra davet ediyorum,." anlamında ibareler varmış. Bu mektubu okuyan Akk da müslüman olmuş, bunu işiten Yemen'liler O'na "Madem müslüman oldun, git de Hz. Peygamber'den köyünün ve mallarının emniyette olacağına dair bir yazı al" demişler. Onun müracaatı üzerine Hz. Peygamber kendisine "Gerçekten bu mallar ve köyde çalışan köleler kendisininse ve bu şahıs bu malların kendisinin olduğuna dair yaptığı beyanatında doğru ise, bu mallar Allah'ın ve Rasûlünün teminatı altındadır. Onlara bu zattan gayrisi dokunamaz" mealinde bir yazı vermiştir.
Bu durumda Yemen arazisi mülk arazisidir ve öşre tabidir. Çünkü burası harpsiz alındığından, toprakları olduğu gibi sahiplerine bırakılmıştır.[709][325]

3028... Ebyaz b. Hammal'dan (rivayet olunduğuna göre) Kendisi elçi olarak vardığı zaman Rasûlullah (s.a)'le zekat hakkında konuşmuş da (Hz. Peygamber):
"Ey Seba'mn kardeşi zekât (vermek) elbette lazımdır" buyurmuş. Bunun üzerine Ebyaz:

"Ey Allah'ın Rasûlü! Biz pamuğu ektik. (Fakat bir süre sonra) Sebe (halkından herbiri bir tarafa) dağıldı gitti. Onlardan Mearibde bulunan az bir cemaatın dışında kimse kalmadı." demiş. Bunun üzerine Peygamber (s.a) Mearib'de Seba' (halkın)dan kalanlarla her sene (öşür olarak) meafir kumaşı kıymetinde bir kumaştan yetmiş takım elbise üzerinde anlaşma yaptı. Seba (halkı) Rasûlüllah (s.a) vefat edinceye kadar (bu elbiseleri vermeye) devam ettiler. Rasûlüllah'ın vefatından sonra tahsildarlar Ebyaz b. Hammal'la Rasûlüllah (s.a) in yapmış oldukları (öşür olarak senelik) yetmiş elbise üzerindeki anlaşmayı (Yemen halkının) aleyhine (olacak şekilde) bozdular. Ebû Bekir (r.a) bunu (tekrar) Rasûlüllah (s.a)in koymuş olduğu hâle çevirdi. (Bu hal) Ebû Bekir vefat edinceye kadar (devam etti) ölünce bu anlaşma bozuldu (ödenmesi gereken kıymet kitap ve sünnetle belirlenmiş olan) zekat (mikdarı) üzerinden (tesbit edilmiş) oldu.[710][326]

Açıklama

Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, Hz. Peygamberin Seba' halkıyla her sene zekat olarak meafir kumaşı değerindeki bir kumaştan, yetmiş kumaş verilmesi esası üzerindeki anlaşması zekat olarak verilecek mikdarın meçhul kalmaması ve kesinlikle belirlenmiş olması içindir. Eğer bu anlaşma sadece "yetmiş kumaş" sözüyle neticelendirilmiş olsaydı, muhakkak ki ileride bir takım anlaşmazlıklar ortaya çıkabilirdi.
Ancak burada şöyle bir müşkil vardır. Zekatın mikdarı Allah tarafından belirlendiği halde, bir maslahata mebni olarak devlet reisinin onun mikdarım bir sulh mevzusu yapmaya ve bu mikdarı düşürmeye hakkı var mıdır. Yoksa zekatın mikdarı üzerinde bir anlaşma müzakeresine girmek sadece Hz. Peygambere ait özel bir durum mudur? Eğer bunun bütün müslüman devlet reislerinin salahiyeti dahilinde olduğu kabul edilirse Hz. Peygamberin bir devlet başkanı öıarak bu hakkını kullandığı, Hz. Ebû Bekir de bir maslahata mebni olarak bu anlaşmanın devamına karar verdiği, ancak Hz. Ömer devrinde onun devamında bir maslahat görülmediği için Seba' halkının zekatlarını meafir kumaşı değerinde bir kumaştan yapılmış yetmiş takım elbise yerine, zekatın asli mi'.vdarı üzerinden ödemeleri uygun görüldüğü ve bu sebebden de daha önceki anlaşmanın yürürlükten kaldırıldığı anlaşılır.

Ancak hadisin zahirinden anlaşılan, yapılan bu anlaşmanın zekatın mikdarı üzerinde olduğu anlaşılıyor. Bunun Hz. Peygamberin hususiyetinden olması gerekir. Fakat anlaşma mevzuu olan şeyin zekatın mikdarı değil, öşür mikdarı olduğu kabul edilirse o zaman bu hakkın tüm devlet başkanları için de mevcut olduğu muhakkaktır.
Yemen halkı kendiliklerinden müslüman oldukları için toprakları sahiplerinin elinde bırakılmıştır. Bu durum Yemen topraklarının mülk arazi olmasını gerektirir.[711][327]

27-28. Yahudilerin Arap (Yarım) Adasından Çıkarılması

3029... İbn Abbâs'dan (rivayet olunduğuna göre) Peygamber (s.a) (vefatı esnasında) üç şeyi vasiyet ederek "Müşrikleri arap (yarım) adasından çıkarınız, gelen heyetlere benim yaptığım gibi ikramda bulununuz../' dedi. İbn-i Abbas dedi ki: "üçüncüyü söylemedi -yahutta-onu (söyledi de) ben unuttum" (Humçydi (nin) Süfyan'dan naklettiğine göre Süleyman "said üçüncüyü de söyledi mi, söylemedimi (pek iyi) hatırlayamıyorum" demiştir.)[712][328]

Açıklama

Hadisin zahirinden anlaşıldığına göre, Hz. Peygamber vefatı esnasında ümmetine uç vasiyette bulunmuş. Bunlardan biri Hz. İsa'yı ilahlaştıran hıristiyan müşrikleriyle Hz. Üze-yir'in Allah'ın oğlu olduğunu söyleyen yahudilerin ve tüm müşriklerin arap yarım adasından çıkarılması.
İkincisi gelen heyetlerin yine eskisi gibi güzelce ağırlanması ile ilgilidir.
Üçüncü vasiyete gelince onu Hz. İbn Abbâs pek iyi hatırlayamamakta-dır. Hz. îbn-i Abbâs'ın rivayetine göre, onu ya Hz. Peygamber söylemekten vazgeçmiştir. Yahutta Hz. Peygamber söylemiştir de ibn Abbâs kendisi unutmuştur. Hadisin zahirinden anlaşılan budur. Avnü'l-Mabûd yazarının açıklaması da böyledir. Ancak Bezlü'l-Mechiîd yazarı bu görüşte değildir. O'na göre, metinde geçen "üçüncüyü söylemedi yahutta (söyledi ama) ben unuttum" anlamındaki sözü söyleyen Hz. Abdullah b. Abbâs değil, bu hadisi ondan nakleden Said b. Abbâs adıyla da anılan Said b. Cübeyr'dir. Yine Bezi yazarının açıklamasına göre, Hafız İbn Hacer (r.a) bu meseleyi açıklarken "bu sözün ravi Süleyman el-Ahvel"e ait olduğunu ve ravi

Süleyman bu sözüyle hadisi kendisine rivayet eden Said b. Cübeyr'in bu üçüncü vasiy-yeti kendisine nakledip etmediğini iyice hatırlayamadığını söylemek istemektedir" diyor. Metnin sonuna ilave ettiği ta'likten musannif Ebû Davûdun da bu görüşte olduğu anlaşılıyor. Her ne sebeple olursa olsun, bize intikal etmemiş olan bu üçüncü vasiyyetin ne olabileceği konusunda da ulema çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu görüşleri şu şekilde özetleyebiliriz:

1- Bu üçüncü vasiyyet Kur'an'a sarılmaktır. Davûd ile İbn Tîn bu görüştedirler.

2- Bunun Usame b. Zeyd kumandasında düşman üzerine gönderilmesi planlandığı halde henüz gönderilmemiş olan ordunun hazırlanarak gönderilmesiyle ilgilidir. İbn Battal, ashabın bu ordunun düşman üzerine gönderilip gönderilmemesi hususunda ihtilafa düştüğü sırada Hz. Ebû Bekir'in "Hz. Peygamber vefatı esnasında bu ordunun gönderilmesi için bizden söz aldı." dediğini söyleyerek el-Mühelleb'in bu görüşünü desteklemiştir.

3- Kadı Iyâz'a göre ise bu üçüncü vasiyyet Hz. Peygamberin "Ey Allah'ım kabrimi ibadetgâh yaptırma! Peygamberlerinin kabrini mescid haline getiren ümmete Allah'ın gazabı şiddetli olur."[713][329] sözüyle ilgili olabileceği gibi, namaz ve kölelere iyi muamele ile ilgili de olabilir.[714][330]

Bazı Hükümler

1. İmam Malik, İmam Şafiî ve diğer bazı âlimler, bu hadisi delil getirerek, kafirlerin Arap yarımadasından çıkarılmasının vacib olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre, kâfirlerin Arabistan'da yerleşip yaşamalarına müsaade edilemez. Yalnız İmam Şafiî bu hükmü Hicaz'a tahsis etmiştir. Onun anlayışınca, Hicaz, Mekke, Medine ve Ye-mâme havalisidir. Yemen ve diğer yerler Hicaz'dan sayılmazlar.

Kâfirler, misafir olarak Hicaz'a girmekten men edilmezler; ancak orada üç günden fazla kalamazlar. İmam Şafiî ile onu muvafakat edenler, kâfirlerin katiyyen Mekke'ye giremeyeceklerine kaildirler. Şayet gizlice girerlerse çıkarılmaları vacib olur. Hatta orada ölürlerse, cesedleri çürümedikçe oradan çıkarılırlar. Nevevî'nin beyamna göre, Cumhur fukaha bu meselede îmam Şafiî ile beraberdir. Delilleri:

"Müşrikler ancak ve ancak pis şeylerdir. Binaenaleyh bu yıldan sonra Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar"[715][331] âyeti kerimesidir.
İmam Azam'a göre, zimmi (olan gayri müslim)lerin Mescid-i Haram'a girmelerinde bir beis yoktur. Çünkü Peygamber (s.a) Sakif heyetini kendi mescidinde misafir etmişti; halbuki bunlar kâfir idiler. Âyet-i kerime müşriklerin, müslümanlan kendi hükümleri altına alarak istilâ suretiyle Mescid-i Haram'a giremeyeceklerine hami olunmuştur. Zira evvelce Mescid-i Harama onlar bakarlardı. Mekke'nin fethinden sonra böyle bir şey kalmadı. Yahut âyet müşriklerin cahiliyyet devrinde olduğu gibi Kabe'yi çırıl çıplak tavaf etmelerine müsaade edilmemesi manâsına hamlolunur.
2. Hastalık Peygamberliğe münafî değildir. Kötü hâle de delâlet etmez.[716][332]

3030... Ömer b. el-Hattab (r.a), Rasûlüllah (s.a)'ı şöyle buyururken işittiğini söylemiştir.
"Yahudileri ve Hıristiyanları Arap (yarım) adasından mutlaka çıkaracağım. Orada müslümandan başka birisini bırakmayacağım."[717][333]

3031... Hz. Ömer'den demiştir ki: Rasûlüllah (s.a) (şöyle) buyurdu. (Hz. Ömer bu rivayetinde aynen bir önceki hadisin) manâsım (rivayet etti. Ancak) bir önceki (hadis) daha uzundur.[718][334]

3032... İbn Abbâs'dan demiştir ki: Rasûlüllah (s.a) " Bir ülkede iki kıble olamaz" buyurdu.[719][335]

3033... Said b. Abdulaziz dedi ki:
“Arap (yarım) adası (bir taraftan) vadi (el-kura ile) Yemenin sonuna (diğer taraftan da) Irak sınırından denize (kadar uzanan yerlerin) arasıdır.
Ebû Dâvûdder ki: Malik (şöyle) dedi: Ömer (r.a) Necran halkım (Necran'dan) sürgün etti. (Teyma halkı ise) Teyma'dar? sürgün edilmediler. Çünkü Teyma Arap ülkelerinden değildir. Vad-i el-Kura (ya gelince Hz. Ömer) orada bulunan yahudileri sürgün etmedi. Zira (ashab-ı kiram) orayı Arap topraklarından saymıyorlardı.[720][336]

3034... (yine İmam) Malik, dedi ki: Hz. Ömer gerçekten Necran ve Fedek yahudilerini (Necran ve Fedekten) sürüp çıkardı.[721][337]

Açıklama

Daha önce 3000-3003 numaralı hadis-i şeriflerde yahudilerin Medine'den sürgün edilişleri ve bunun sebepleri açıklanmıştı. Mevzumuzu teşkil eden bu babdaki hadis-i şeriflerde ise, yahudilerin, hıristiyanların ve diğer müşriklerin Arabistan yarımadasından çıkarılmaları, orada müslümanlardan başka kimsenin bırakılmaması, kısaca Arabistan yarımadasının müşriklerden temizlenmesi açıklanmaktadır. 3029 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, Rasûlüllah (s.a) vefatları esnasında, bütün müşriklerin Arap yarım adasından çıkarılmasını vasiyet edince, bu vasiyetin yerine getirilmesi icabettiğinden Arap yarım adasında bulunan müşrikler oradan çıkarılmışlardır.
Hıristiyanlar, Hz. İsâ Allah'ın oğludur dedikleri için, Yahudiler de Uzeyr, Allah'ın dğludur, dedikleri için müşrik sayıldıklarından, yahudilerle hıristiyanlar oradan sürgün edilmişlerdir.
Tarih kitaplarından açıklandığı üzere bu sürgün, Hz. Ömer devrinde gerçekleştirilebilmiştir.
Rasûlü Ekrem'in vasiyyeti gereği, müşriklerin elçi olarak Arab yarım adasına girmelerine izin verilmiş ve Hz. Peygamber devrindeki gibi onlara devlet bütçesinden masraf edilerek ikramda bulunulmuştur. Ancak onların hac mevsiminde, haram sınırlarına girmeleri caiz görülmemiştir. Arabistan sınırları içerisine yerleşmelerine ise asla izin verilmemiştir.
Hadis sarihlerinin açıklamasına göre, 3032 numaralı hadis-i şerifte müslümanların küfür diyarına yerleşmeleri ve kâfirlerin küfür alameti olan bir takım sembolleri İslâm diyarında izhar etmelerine izin verilmesi yasaklanmaktadır. Binaenaleyh bir müslümanın, keyfi olarak bir küfür diyarına yerleşmesi caiz olmadığı gibi, kâfirlerin İslam diyarında küfür alameti olan bir takım sembolleri taşımalarına ya da reklam etmelerine izin verilmesi de caiz değildir.
Arap yarımadasının sınırları hakkında çeşitli görüşler vardır. Hanefi âlimlerine göre, bu sınırlar şöyledir: "Arap yarımadası Tihame, Necid, Hicaz, Uruz ve Yemen olmak üzere beş bölgeye ayrılır. Tihame; Hicaz'ın güney bölgesidir. Necid: Hicaz ile Irak arasında bulunan bölgedir. Hicaz:

Yemen dağlarından başlayıp Şam'a kadar devam eden bölgedir. Bu bölgede Medine ve Amman şehirleri vardır. Uruz: Yemame dahil olmak üzere Bahreyn'e kadar uzanan bölgedir. Hicaz'a: Necid ile Yamame arasını ayırdığı için "Hicaz" adı verilmiştir.[722][338]
Buralarda bir kilise yada bir sinogog'un bulundurulmasına izin verilmediği gibi, bu sınırlar içerisinde köylerde ve şehirlerde şarap ve domuz satılamaz. Müşriklerin burada mesken sahibi olup yerleşmelerine izin verilemez.[723][339]
Esmai'ye göre, Arap yarımadası uzunluğuna Yemen'in öteki ucundan Irak'ın Rif ine kadar, genişliğine de Cidde'den Şam'ın etrafına kadar olan yerlerdir. Buna Cezire yani ada denilmesi etrafı üç taraftan denizlerle geri kalan yerleri de nehirlerle çevrili olduğu içindir. Araplara nisbet edilmesi ise Islamiyetten önceki devirlerde de arapların yurdu olduğundandır.[724][340]

28-29. Sev Ad (Verimli Irak) Toprağı İle Harp Zoruyla Fethedilen Bazı Toprakların (Dağıtılmavıp) Bırakılması

3035... Ebû Hûreyre'den demiştir ki: Rasûlüllah (s.a):
"Irak; kafîzini ve dirhemini, Şam; Müddünü ve dinarını, Mısır'da; irdebbini ve dinarını vermeyecektir. Sonra başladığınız yere döneceksiniz" buyurdu.
(Şeyhim Ahmed b. Abdullah b. Yunus dedi ki: Bu hadisi bana nakleden) Züheyr son cümleyi üç defa tekrarladı- (Ebû Hûreyre sözlerini şöyle bitirdi) "BunaEbû Hûreyre'nin eti ve kanı da şahiddir."[725][341]

Açıklama

Kafiz, Iraklılar'ın, mûd'de Şamlıların ağırlık ölçüleridir. İr-debb ise, Mısırlıların bir hacim ölçüsüdür. Iraklıların ve değerlerinin kendilerinden istenileni vermelerinden maksadın ne olduğu hususunda iki meşhur görüş vardır.
1. Iraklılar müslüman olacak ve kendilerinden cizye ödeme mükellefiyeti kalkacak bu sebeple de kendilerinden istenmekte olan cizyeyi vermeyeceklerdir. Nitekim bu olmuştur.
2. Ahir zamanda acemlerle Romalıların bu memleketleri istila etmeleri ve müslümanların bu işine mani olmalarıdır. Bu ikinci görüş daha meşhurdur...

İmam-ı Nevevî, "Bu bizim zamanımızda Irak'ta olmuştur. Şimdi mevcuttur." diyor.
Bazı âlimlere göre, hadisten murad ahir zamanda Iraklılarla diğerlerinin dinden dönerek zekatlarının vermemeleridir. Bazıları da "Ahir zamanda küffar kuvvet bulacak ve ödemekte oldukları cizye, haraç gibi vergileri vermekten imtina edileceklerdir." demişlerdir.[726][342]
Metinde geçen "sonra başladığınız yere döneceksiniz" cümlesiyle kıyamete yakın müslümanlığın zayıflayacağı, müslümanlarınsa azalacağı ve çeşitli meşakkatlara maruz kalacağı anlaşılmaktadır.
Nitekim yeryüzünde "Allah Allah diyen kalmadıkça kıyamet kopmaz." buyurulmuştur.[727][343]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, Irak'ın, Şam'ın ve Mısır'ın ileride müslümanlar tarafından fethedilip cizyeye bağlanacağım, fakat zamanla oralardan cizyenin tekrar kalkacağının haber verilmesi ve bu haberlerin bir bir ortaya çıkması cihetiyle bu hadis Hz. Peygamberin mucizelerinden birini teşkil etmektedir..
Bezlii'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, mevzumuzu teşkil eden bab başlığında geçen Sevad kelimesiyle müslümanların Hz. Ömer zamanında fethettikleri Irak kasdedilmektedir. Sevad kelimesi burada "yeşil" anlamında kullanıldığından bu kelimeyle burada kasdedilen Irak'ın yeşil ve verimli olan kasabaları kasdedilmektedir. İbn Abidin'de şöyle diyor: "Burada kasdedilen arap Irak'dır. Acem Irak'ı değildir."[728][344]
İbn-el Munzîr: Hz. Ömer'in: fethedilen Irak'ın bu verimli topraklarını gazilere dağıtmayıp hazineye bırakması konusunda şöyle diyor: "Aslında fethedilen bir arazi onu fetheden gazilerin hakkıdır. Bu böyle olduğu için Hz. Ömer onu gazilere rağmen hazineye vermiş değildi. Ancak gazilerin gönlünü yaparak, onu hazineye vermiştir. İmam Malik'e göre fethedilen bir arazi vakıf arazidir." İbn Kayyım el-Cevziyye de şöyle diyor. "Sahabe ile tabi'-in'in ve mezheb imamlarının çoğunluğuna göre, fethedilen bir arazi ganimet değildir. Bu arazi devlet başkanının tasarrufuna tabidir. İsterse onu gazilere bölüştürür. İsterse hazineye bırakır." Hanefi âlimlerinin görüşü de budur.
Bütün bu açıklamalardan anlaşılıyor ki, Arap Irak'ı toprakları haraç topraklarıdır. Nitekim Bedayıus-sanayi'de de böyle denilmektedir.

Bu hadis-i şerif, "Bir topraktan haraç alınması, o topraktan öşür alınmasına engel değildir. Çünkü öşür kafiz olarak, haraç ise para olarak alınır." diyenlerin delilidir.[729][345]

3036... Ebü Hüreyre RasûlüUah (s.a)ın (şöyle) buyurduğunu haber vermiştir: "Herhangi bir memlekete varır da orada ikamet ederseniz, hisseniz oradadır. Hangi belde de Allah'a ve Rasûlüne isyan ederse o beldenin beştebiri Allah'a ve Peygambere aittir. Sonra o (geri kalanı da) sizindir."[730][346]

Açıklama

Kadi Iyâz'ın beyanına göre, Rasulullah'ın buradaki ilk cümlesinden murad ihtimal ki fey dır. ikinci cümle ile de ganimeti kasdetmiş olacaktır. Âlimler fey ile ganimet arasında fark görmüşlerdir.
Fey: Küffarın çekilip gitmesi veya m üsl um anlarla sulh yapmaları neticesinde onlardan harpsiz darbsiz alınan mallardır. Bu mallar beştebir ayrılmaksızın müslümanların yararına sarfolunur.
Ganimet: Küffarla harb ederek alınan mallardır. Bunların hükmü beşe taksim edilerek, biri Allah ve Resulünün hakkı olmak üzere ayrıldıktan sonra geri kalanı gaziler arasında taksim olunmaktır. Bazan fey' ve ganimet kelimeleri müteradif olarak aynı manada kullanıldıkları gibi fey'; dönüş ve gölge manalarınada gelir.
Fey'in beşe taksim edilmeyeceğine kail olanların delili, bu hadistir. İmam Şafiîyegöre, fey'de beşe taksim edilir. İbni'l-Münzir: "Şafiîden önce fey'in beşe taksim edileceğini söyleyen hiç bir âlim bilmiyoruz!" demiştir.[731][347]

29-30. Cizye Almanın Hükmü

3037... Osman b. Ebû Süleyman'dan (rivayet olunduğuna göre) Peygamber (s.a) (Tebük savaşından sonra) Halid b. Velid'i Devmet (-ül-Cendel)de (bulunan) Ukeydir üzerine göndermiş (Hz. Halid'le emrindeki müslümanlar tarafından) yakalanmış ve (onu Hz. Peygamberin huzuruna) getirmişler, (Hz. Peygamberde) onun kanını bağışlamış ve cizye (vermesi) şartıyla onunla anlaşmış.[732][348]

Açıklama

Cizye: Zimmilerden (müslüman olmayanlardan) can güven-İlklerinin sağlanması karşılığında, İslam devleti tarafından alınan baş vergisine denir.
Cizyenin toplanması şu âyet-i kerimeye dayanır. "O, kendilerine kitap verilenlerden, Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve peygamberin haram ettiği şeyleri haram tanımayan, hak dinini din olarak tanımayan kimselerle, küçülerek cizye verecekleri zamana kadar savaşın."[733][349]
Topraktan alınan bir vergiyi ifade eden haraç, bazan cizyeyi de içine alacak şekilde geniş manada kullanılmıştır.
Cizye iki şekilde konur.
1. Karşılıklı anlaşma ile mikdarı tesbit edilir.
2. Savaşla ve düşmanı yenerek,
tslam devleti yerli halkı toprakları ve mülklerinde bırakarak onlara bu vergiyi takdir eder. Cizye vergisi hür ve mümeyyiz erkeklerden alınır. Çocuklardan, kadınlardan, rahip, âma, kötürüm ve çalışamayan fakirlerden alınmaz. Üzerinde cizye borcu varken Islamı kabul edenlerden bu borcu düşer. Cizye mükellefi bu vergiyi ödemekle zimme denilen bir himayeye hak kazanır. Onun can, mal ve din emniyeti sağlanır. Devlet bu emniyet şartlarını temin edemezse cizyeyi hak edemez. Vergiyi tahsil devresi seneliktir. Kolaylık olmak üzere birkaç taksitte alınır.[734][350]
İslâm hükümeti tarafından konulan cizyelerin mikdarı şahıslara göre üç derecede bulunur. Zengin olanlara senelik kırksekiz (48), ortahallilere yir-midört (24), çalışmaya gücü yeten fakirlere de oniki (12) dirhem cizye tarh edilir.
Nisab mikdarına, yani ikiyüz dirhem gümüşe malik olmayanlar fakir, ikiyüz dirhem mikdarına malik olanlar orta halli dörtyüz ve daha ziyade dirhem mikdarına malik olanlar da zengin sayılırlar...[735][351]
Cizyenin meşruluğuna delalet eden bu hadis-i şerifte anlatılan hadise, -hicretin dokuzuncu senesinde (M. 630) vukubulan Tebük seferi esnasında olmuştur.
Siyer kitaplarında bu hadise şöyle anlatılıyor: "Peygamberimiz, Tebük'te bulunduğu sırada Halid b. Velid'i çağırdı. Yanına dörtyüz süvari verip kendisini Dûmet-üI-Cendel'de bulunan Ukeydir b. Abdülmalik'e gönderdi. Ukey-dir, Kindelerden olup, onların kralı idi ve hristiyandı. Dûmetü'l-

Cendel, akarsuyu, hurmalık ve ekinleri bulunan bir yerdir. Şam yollarının ağzında-dır. Dımışk'a beş, Medine'ye onbeş veya onaltı geceliktir.

Şam'ın Medine'ye en yakın beldelerindendir. Tebük'ün yakınındadır.[736][352]

Ukeydir'in Yakalanışı:

Halid b. Velid, Tebük'ten ayrılıp Dûmetü'l-Cendel'e doğru gitti.
Mehtaplı bir yaz gecesinde Ukeydir'in kalesine, gözle görülebilecek yere kadar yaklaştı.
O sırada Ukeydir, kalesinin üzerinde ve karısı da yanında bulunuyordu.
Ukeydir, kalenin üzerine, havanın sıcaklığından ötürü çıkmıştı. Şarkıcı cariyesi, kendisine şarkı söylüyordu, sonra şarap getirtip içti. Derken, yabani bir sığır gelip kale kapısının önüne yattı. Kalenin kapısını,- boynuzuyla kazımağa, başladı. Ukeydir'in karısı Rebab bint-ineyf, İbn Amir'ûl-Rindiyye gidip kalenin üzerinden bakınca, Yabani sığın gördü. Kendi kendine "Ben, doğrusu yabani sığırın bu geceki gibi semiz ve etlisini görmedim!" dedi.
Ukeydir'e "seninde, bunun gibisini görmüşlüğün var mı hiç?" diye sordu.
Ukeydir "Hayır vallahi, görmemişimdir?" dedi.
Rebab "Bunu, görüp te kendi haline bırakabilecek bir kimse varmıdır?" diye sordu. Ukeydirj"Hayır! Onu, hiç kimse bırakamaz?"
Vallahi, ben bu geceden başka hiç bir gecede bize yabani sığır geldiğini görmemişimdir.
Ben, onları yakalamak istediğim zaman, bir ay veya daha çok zaman atlar besler, sonra da, üzerine biner, adamlar ve aletlerle birlikte avlamaya çıkardım." dedi.
Kalenin üzerinden indi. Atım getirmelerini emretti.
Atı getirilip eğerlendi. Ukeydir, atına bindi. Kendisiyle birlikte ev halkından bazıları da, atlandılar.
Ukeydir'in yanına katılanlar arasında kardeşi Hassan ile iki kölesi de, bulunuyordu.
Ellerinde kısa mızrakları olduğu halde, kaleden dışarı çıktılar.
Kaleden ayrıldıkları zaman, Hâlid b. Velid'in süvarileri atlarından hiç biri kişnemekşizin ve kımıldamaksızın onları gözetlediler.
Kaleden bir müddet uzaklaşınca, Ukeydir'in üzerine saldırdılar. Ukey-dir'i yakalayıp esir ettiler.

Hassan ise, teslim olmağa yanaşmayıp çarpışmağa kalkınca, kendisini vurup öldürdüler.

Kölelerle ev halkından olanlar kaçıp kaleye girdiler.[737][353]

Ukeydir'le Anlaşma Yapılışı

Halid b. Velid, Ukeydir'e
"Sen bana kaleyi açtırıp feth ettirmek şartıyle seni, Rasülullah (s.a) götürünceye kadar öldürülmekten korumayı üzerime alsam olur mu?" diye sordu Ukeydir
"Olur!" dedi.
Hâlid b. Velid, Ukeydir'le böylece anlaştı.
Arap kabilelerinin birer birer müslüman olduklarını görünce, Dûmeli-ler, Peygamberimizden korkmağa başlamışlardı.
Halid b. Velid, Ukeydir'i, bağlı olarak kalenin kapısına kadar götürüp yanaştırdı.
Ukeydir, ev halkına
"Kalenin kapısını açınız!" diye seslendi.
Ukeydir'i, bağlı görünce, Ukeydir'in kardeşi Mudad, kapıyı açmaktan kaçındı.
Bunun üzerine Ukeydir, Hâlid b. Velid'e
"Vallahi onlar, benim bağlı bulunduğumu gördükçe, bana, kalenin kapısını açmazlar. Sana, Allah adına and veriyorum. İstersen, sana, kaleyi feth ettirmek üzere, bağımı çöz! İstersen, kale halkı hakkında benimle anlaşma yap!" dedi. Halid b. Velid
"Seninle kale halkı hakkında anlaşma yapalım" dedi. Ukeydir:
"İstersen ben, seni hakem yapayım, istersen, sen beni, hakem yap! dedi. Halid b. Velid:
"Olur. Biz senin verdiğin şeyi kabul ederiz" dedi. Bunun üzerine
1. İki bin deve,
2. Sekiz yüz at,
3. Dört yüz zırh gömlek,
4. Dört yüz mızrak vermek ve
5. Ukeydir'le kardeşi, Peygamberimize kadar götürülüp hakkında Peygamberimiz tarafından hüküm verilmek üzere antlaştılar. Ukeydir'in bağı çözülüp kale kapısı açıldı.

Halid b. Velid, kaleden içeri girdi. Ukeydir'in kardeşi Mudad'ı bağladı. Teslim edilmesi kararlaştırılan ganimet malları teslim alındı.[738][354]

Ganimetin Bölüştürülüşü

Peygamberimize, başkumandan hakkı olarak ganimet malları içinden bir şey seçildikten ve beştebir hisse çıkarıldıktan sonra kalanların beştedör-dü mücahidler arasında bölüştürüldü.[739][355]

Ukeydir'in Cizye Vermek Üzere Sulh Oluşu Ve Kendisine Emân Fermanı Verilişi:

Ukeydir'le kardeşi, Peygamberimizin yanına getirildiler.
Ukeydir'in boynunda altından Haç, sırtında da, atlastan elbise vardı. Musa b. Ukbe'ye göre: Peygamberimiz, onları müslümanlığa davet etti. Fakat yanaşmadılar Cizye ödemeğe razı oldular.
Peygamberimiz, Ukeydir'in ve kardeşi Mudad'ın kanını bağışladı. Cizye vermek üzere sulh oldu. Kendilerini serbest bıraktı. Ayrıca Peygamberimiz, onlara içinde emân ve sulh maddeleri bulunan bir de yazı yazdırdı ve onu, baş parmağının tırnağıyla çizerek mühürledi.
Peygamberimiz, yanında mühür bulunmazsa, mühür yerine, böyle elinin tırnağıyla çizgi yapardı.
Ukeydir, Tebük'ten memleketine dönüp gitti.[740][356]

Bazı Hükümler

1. Cizye karşılığında düşmanla sulh yapmak caizdir.
2. Kitap ehlinden alındığı gibi, arap müşriklerinden de cizye almak caizdir.
Fıkıh âlimlerinin bu mevzudaki görüşleri şöyledir:
Hanefî âlimlerine göre: Cizye, ehli kitap denilen yahudiler ile hıristiyan-lardan ve kendilerinde ehl-i kitap şaibesi bulunan mecûsilerden kabul edilir. Bunlar arap ırkına gerek mensub olsunlar gerekse mensûb olmasınlar.
Arapdan olmayan putperestlerin cizyeleri de kabul edilebilir. Arap ırkına mensup putperestlerin cizyeleri kabul edilmez. Bunlar ya İslam'ı seçerler ya da kılıçtan geçirilirler.[741][357]

İmam Azam'a göre, sabitlerin cizyeleri de kabul edilebilir. Bunlar Arab ırkına mensub olsunlar veya olmasınlar farketmez. Fakat İmameyne göre, Arab ırkına mensub olan sabîîlerin cizyeleri kabul edilemez. Bu ihtilaf sabîi-liğin mahiyeti hakkındaki telakkiden neşet etmektedir. Mebsut, Hindiyye, Bedayî.
İmam Malik'e göre, yalnız Kureyş kabilesinden olan müşriklerin cizyeleri kabul edilmez, diğer gayri müslimlerin cizyeleri kabul edilebilir. Bunlar ister kitabî, ister mecusî isterse putperest olsunlar.
Şafiî ve Hanbeli mezheblerindeki en zahir rivayete göre bilcümle gayri müslimlerin cizyeleri kabul edilebilir; yalnız putperestler müstesna. Bunların cizyeleri kabul edilmez, hangi ırka mensub olursa olsunlar.[742][358]

3038... Muaz (r.a) den (rivayet olunduğuna göre) Peygamber (s.a) kendisini Yemen'e vali olarak gönderince, buluğ çağına gelmiş olan her erkekten (cizye olarak) bir dinar, yahutta Yemen'deki meafir denilen kumaştan bir dinar değerinde -bir elbise- almasını emretmiş.[743][359]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, cizyenin sadece erkeklerden alınacağına ve cizye miktarının bir dinar oduğuna, bu hususta mükellefin zengin olmasıyla fakir olması arasında bir fark bulunmadığına delalet etmektedir.
Bu mevzuda Hanefî âlimleri ile Şafii âlimleri ihtilafa düşmüşlerdir.
Hanefîlere göre cizye iki şekilde konur.
1. Kâfirlerin, müslümanlarlaaralarında bir harp olmadığı halde müslü-manlara müracaat ederek, müslümanların kendilerine sağlayacakları himaye ve güven karşılığında cizye vermeyi teklif etmeleri ile ya da savaş başlamadan önce yapılan sulh neticesinde konur. Asr-ı saadette Necran halkı ile senelik ikiyüz kat elbise üzerine yapılan sulh gibi.
2. Müslümanların bir küfür diyarını harple ele geçirmeleriyle konur. Birinci kısma giren cizye miktarı cizyeyi kabul eden kimselerle, müslümanla-rm anlaşmasına bağlıdır. Bu cizyenin mikdarı asla artırılamaz. Anlaşma esnasında belirlenen mikdaf değişmez.
İkinci kısma giren cizye ise 3037 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, zenginlerden kırksekiz dirhem, orta hallilerden yirmidört

dirhem, çalışmaya gücü yeten fakirlerden de oniki dirhem olarak alınır. Bu mik-dar devlet reisi tarafından kabul ettirilir. Bu bakımdan hanefi âlimleri mev-zumuzu teşkil eden hadis-i şerifte kadm, erkek, fakir, zengin ayırımı yapılmadan zikredilen bir dinarlık cizyenin birinci kısma giren ve sulh yoluyla alman cizye nevinden olduğuna hükmetmişlerdir.
îmam Şafiî (r.a) İse,, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerife dayanarak alınacak cizye miktarının fakir veya zengin her erkekten bir dinar ya rak ya da bu değerde bir Yemen kumaşı olduğunu söylemiştir.
Bezlü'l-Mechûd yazarının dediği gibi, Hanefî âlimlerinin görüşü Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali (r.a)'den rivayet edilmiştir. Hanefîlere göre, cizye konusundaki bu ihtilafın sebebi bu husustaki haberlerin ihtilafından ve Asr-ı saadette Hulefa-i raşidin devrinde cizyelerin değişik miktarlarda alınmış olmasıdır.[744][360]

3039... (Bir önceki hadisin aynısı) Hz. Muaz'dan birde Meşruk kanalıyla (rivayet olunmuştur)[745][361]

Açıklama

Bu hadisin şerhi için bir önceki hadisin şerhine bakılabilir.[746][362]

3040... Ziyâd b. Hudayr'dan (rivayet olunduğuna göre) Ali (r.a) (şöyle) demiştir. Ömrüm olursa Tağlib oğulları (denilen) mristiyanlarla mutlaka savaşacağım ve çoluk çocuklarını esir edeceğim çünkü ben Rasûlullah'la onlar arasında çocuklarını hıristiyanlaştırmayacakları-na dair ahidname yazmıştım. (Onlar bu ahdi bozdular)
Ebû Dâvud der ki: Bu hadis münkerdir. Bana erişen habere göre Ahmed (b. Hanbel)de bu hadisi münker sayarmış. Bazılarına göre bu hadis metruk hadise benzemektedir. (Bu sebeple) bu hadisi Abdurrah-man b. Hani'nin rivayet etmesinin mümkün olamayacağını söylediler.
(Ebû Dâyud'un talebesi) Ebû Ali der ki: Ebû Dâvud (bana bu Sünen'i) ikinci defa arz edişinde bu hadisi okumadı.[747][363]

Açıklama

İbn Ebî Şeybe'nin Kitab ez-Zekât'ırida, Ebû Ubeyd'in Kitabu'l-Emval'inde Hz. Ömer'in Benî Tağlib hıristiyanla-nyla zekatın iki katı cizye ödeyeceklerine çocuklarını hıristiyanlaştırmaya-caklarına ve hıristiyan olması için hiç kimseyi zorlamayacaklarına dair bir anlaşma yaptığını, fakat onların bu şartı bozduğunu ifade eden hadis-i şerifler bulunmaktadır.
Onlar bu şartı bozdukları için, Hz. Ali'nin onlar hakkında böyle bir tehdidde bulunmuş olması mümkünse de, ulema Hz. Ali'nin böyle bir tehdidde bulunduğunu ifade eden bu hadisin senedi itibariyle münker olduğuna hükmetmişlerdir.[748][364]

3041... İbn Ahbâs'dan demiştir ki: Rasûlullah (s.a) Necrân halkı ile (her sene) müslümanlara (cizye olarak) yarısını Safer ayında kalanını da Recep ayında ikiyüz (takım) elbise ödemeleri ve Yemen'de (müslümanlara) ihanet için düzenlenmiş bir harbin çıkması halinde de emanet olarak, otuz zırh, otuz at, otuz deve ve her çeşit silahdan otuz silahı emanet olarak vermeleri ve müslümanların bu silahları onlara geri verinceye kadar (bu silahların değerini) onlara borçlu olmaları (harp^ ten sonra da) Necrânlılar'a geri vermeleri, buna karşılıkta (Necrânlı-lar'ın) bir hadise çıkarmadıkları yahutta faiz yemedikleri müddetçe kiliselerinin yıkılmayacağı, din alimlerinin (memleketlerinden) sürülüp çıkarılmayacağı şartıyla bir sulh (antlaşması) yaptı. (Râvi) İsmail (İbn Abdurrahman-el-Kureşi şu sözleri de) rivayet etti. "Fakat (Necrân halkı) faiz yediler.
Ebû Dâvud der ki (Necrân halkı) ileri sürülen şartların bazılarını bozunca bir hâdise çıkarmış duruma düştüler.[749][365]

Açıklama

Şevkani'nin dediği gibi Hz. Peygamber, hadiste zikri geçen malları Necrân halkından cizye olarak almıştır. Bilindiği gibi cizyenin mutlaka bir harp sonucunda konulması şart değildir. Bir barış antlaşması ile de cizye konulabilir.
Bu hadisin bab başlığı ile ilgili olan tarafı da burasıdır.
Necrân: Mekke ile Yemen arasındadır. Yemen'in Mekke tarafına düşen yerlerindendir. Mekke'ye yedi merhalel'ktir. Yetmiş üç köyden oluşan bu belde Hicaz beldelerinin en güzelidir.

Rivayete göre, ilk defa gelipte burayı imar eden kişi Necrân b. Zeydan olduğu için buraya Necrân ismi verilmiştir.
Necrânhlar, yurtlarında bulunan bir hurma ağacına taparlar ve onu takdis ederlerken, Feymiyûn adında ve Hz. isa'nın dininde duası makbul ibadete düşkün iyi halli bir zatın "siz sapıklık içindesiniz taptığınız şu hurma ağacı ne yarar, ne de zarar verebilir. Ben ibadet ettiğim ilahıma dua etsem onu yok ediverir." demiş ve edince de çıkan bir kasırganın ağacı kökünden söküp atması üzerine Necrân halkı hıristiyanlığı kabul etmiştir.[750][366]
Hicretin 10. yılında Hz. Peygamber onları İslama davet edince Hz. Peygamberle görüşmek üzere Medine'ye bir heyet gönderdiler. Bu heyetin Hz. Peygamberle tartışmağa kalkmaları üzerine Ali İmrân sûresinin baş tarafında bulunan altmış dört âyet onlar hakkında indi. Bir ara Hz. Peygamberle lanetleşmeye girmeyi düşündülerse de bunun kendilerinin helakine sebep olacağından korktukları için vazgeçtiler ve Hz. Peygamberle bir sulh antlaşması imzalayarak geri döndüler.[751][367] sonra da müslüman oldular.
Hz. Peygamberin kaleme aldırdığı sulh metni şudur: ' 'Bismillahirrahmanirrahim"
Bu, Allah'ın Rasûlü Muhammed'in, Necrân halkı için yazısıdır:
Necrânlıların, beyaz, kırmızı, sarı her çeşid nakidleriyle meyva ve mahsulleri ve köleleri hakkında Rasûlullah'ın hükmü:
Bunların hepsini, kendilerine bırakırsın.
Buna karşı, onlar, her yıl Safer ayında bin aded elbise ve her Recep ayında bin adet elbise olmak üzere iki bin aded elbise ve her elbise ile birlikte birer ukıye gümüş de ödeyeceklerdir.
Her elbise bir ukiye yani kırk dirhem değerinde olacaktır.
Elbiselerin haraç vergisine nazaran fazlalığı veya ukiye kıymetinden eksikliği hesaplanacaktır.
Onların, haraç olarak ödemeleri gereken binek hayvanları veya atlar veya zırh gömlekler veya diğer mallar, kendilerinden hesapla alınacaktır.
Elçilerimizin yirmi gün veya daha az veya otuz gün veya daha az müddetle konuklanmaları ve ağırlanmalarıyle Necrânhlar mükelleftirler. Elçilerim, bir aydan fazla tutulamaz, bektetimezler.
Yemen'de bir savaş, bir yaramazlık baş gösterdiği zaman, Necranlılar, emânet olarak otuz aded zırh gömlek, otuz at ve otuz deve vermekle

mükelleftirler.
Elçilerime emânet olarak verilen zırh, at, deve mallar, bunlardan telef olanları da tazmin edilmek suretiyle, Necrânhlara iade edinceye kadar elçilerimin kefaleti altındadır.
Necrân ve Necrân'a bağlı yerlerdekilerin malları, canlan, yurdları, dinleri, hazır bulunanları, bulunmayanları, kiliseleri, ruhbanlıkları, piskoposlukları, az veya çok ellerinin altındaki her şeyleri, Allah'ın himayesinde ve Allah'ın Rasûlü Muhammed Peygamberin himayesindedir.
Piskopos, piskoposluğundan, papaz, papazlığından, kilise bakıcısı, bakıcılığından, kâhin, kâhinliğinden, değiştirilmeyecek, döndürülmeyecek, bulundukları hal ve durumları, hakkından herhangi bir hak da değiştirilmeye-cektir.
Artık, faiz alma, verme yoktur. Necrânhlara zulüm ve kötülük yapılmayacaktır.
Cahiliye devrinden kalma kan davası da, güdülmeyecektir.
Onların ne mahsullerinden ondabir vergi alınacak, ne asker gelip yurdlarini çiğneyecek, ne de, kendileri, savaş için toplanacaktır.
Necrânda, kim, bir hak talebinde bulunacak olursa, aralarında insaf ve adalet üzere davranacaklar, ne zulüm yapacaklar, ne de zulme uğrayacaklardır.
Gelecekte faiz yiyen kişi, himayemden uzak kalır.
Onlardan hiç kimse, başkasının yaptığı bir haksızlık ve kötülükten sorumlu tutulmayacaktır.
Necranlılar, bu sahifede yazılı olan vecîbeleri yüksünmeyip gereğini yerine getirdikleri, hayırhahlık gösterdikleri ve iyi davrandıkları takdirde, Al-lah'm emri gelinceye kadar, Allah'ın ve peygamberin temelli himayesi altında bulunacaklardır.
Ebû Süfyan b. Harp, Gaylan b. Amr, Benî Nasrlardan Mâlik b. Avf, Akra b. Hâbis'ül-Hanzalî, Mugîre b. Şube, Beni Beliylerin kardeşi Müstev-rid b. Amr ve Ebû Bekr'in âzadlısı Amir Şâhid oldu.
Bu yazıyı, Abdullah b. Ebû Bekr, onlar için yazdı.[752][368]

Bazı Hükümler

1. Cizye karşılığında sulh yapmak caizdir.

2. Sulh karşılığında konulan cizyenin miktarını tarafların anlaşması tayin eder.
3. Bir malı emanet olarak almak meşrudur.
4. Emaneti zayi eden onun değerini ödemekle mükelleftir.[753][369]

31. Mecusilerden Cizye Almak Meşrudur

3042... İbn Abbas'dan (şöyle) dedi(ği rivayet olunmuştur:) Fars halkı (kitap ehli idi.) Peygamberleri vefat edince İblis onlara din olarak mecûsiliği kabul ettirdi.[754][370]

Açıklama

Fars halkı; bu günkü İranlılar'dır. Mecusilik, Ateşperesttik demektir. Mecûsiler ateşe taparlar. Kâinatta sürekli olarak nur ile zulmet arasında bir mücadele bulunduğuna hayrın nurdan, şerrinde zulmetten geldiğine inanırlar ve ateşe ibadet ederler. Mecusilerin kitap ehli olduğunu söyleyen Şafiîlerin delilini teşkil eden bu hadis-i şerif, sözü geçen mecusilerin önceleri bir peygamberin ümmeti ve ehl-i kitap iken peygamberlerinin vefat etmesi üzerine şeytanın onları dinlerinden uzaklaştırarak batıl bir din olan mecûsüiğe döndürdüğü ifade edilmektedir. Hadisin zahirinden anlaşılan şudur:
"Mecûsiler, aslında kitap ehli olduklarına göre, onlarda İslamiyetİ kabul etmemeleri halinde hıristiyanlar ve yahudiler gibi cizye vererek sulh yapmaya zorlanırlar. Bunu kabul ettikleri takdirde canlarını ve mallarını kurtarmış olurlar."
Musannif Ebu Dâvud bu hadisi burada zikretmekle, mecusilerin de kitap ehli olduklarını ve cizye hususunda aynen yahudi ve hıristiyanlann hükmüne tabi olduklarını vurgulamak istemiştir. Ancak 2044 numaralı hadisin şerhinde Açıklanacağı üzere, Cumhur ulema, mecusilerin kitap ehli olmadığına hükmetmişlerdir. Mecusüerden cizye alınıp alınmayacağı mevzuunda Hidâye müellifi Burhaneddin el-Merginanî, şöyle diyor: "İslâmiyeti kabule yanaşmayan kitap ehlinin canları cizye karşılığında bağışlanabildiği gibi aynı şekilde arap putperestlerinin dışındaki putperestlerin canları da cizye karşılığında bağışlanabilir.

İmâm Şafiî (r.a)'e göre, müslümanlığı kabul etmeyen arap putperestle-riyle murtedlerin canlarını cizye karşılığında bağışlamak caiz değildir. Onlarla savaşmak ve kılıçtan geçirmek farzdır.
Netice olarak Şafiîlerle İmam Ahmed (r.a)'e göre, cizye sadece ehl-i kitap ile mecusilerden alınır.
İmam Malik'e göre, ister arap müşriki olsun, ister acem müşriki olsun müşriklerin tümünden cizye almak ve karşılığında canlarını bağışlamak caizdir.
" Hanefî âlimlerine göre Arap müşriklerinin dışındaki müşriklerin tümünden cizye almak caizdir. İslâm'ın beşiği olan Arabistan müşriklerine gelince onlardan cizye kabul ederek canlarını bağışlamak asla caiz değildir. Onlar ya müslümanlığı kabul ederler, ya da kılıçtan geçirirler, üçüncü bir yol yoktur.[755][371]

3043... Bççâle (îbn Abede et-Temimi-el-Anberi tl-Basrî) dedi ki: Ben, el Ahnef b. Kays'in amcası Cez b. Muâviye'nin katibi idim (Ona) ölümünden bir yıl önce, Hz. Ömer'in bir mektubu geldi. (Bu mektupta) "Her sihirbazı öldürünüz mecusilerden kendisine nikah düşmeyen birisiyle evlenmiş olan her çifti biri birinden ayırınız ve onları (yemeğe başlarken) fısıltı ile söyledikleri sözü söylemekten men ediniz" (diye yazılıydı).
Bunun üzerine biz, bir günde üç sihirbaz öldürdük ve mecusîler-den Allah'ın kitabına göre kendisine haram olanlarla evli olan her erkeği (eşinden) ayırdık. (Gez' b. Muaviye) bolca yemek hazırlayıp mecusileri davet etti. Ve kılıcı da enine olmak üzere uyluğunun üzerine koydu. (Geldiler) fısıltı halinde söylemekte oldukları sözü söylemeden (yemeği) yediler: (Yemektensonra eski adetlerini ifâ etmelerine izin verilmesi ümidiyle Cez b. Muaviye'nin önüne) bir veya iki katır yükü gümüş (çöp) attılar.
Abdurrahman b. Avf'ın Rasûlullah (s.a) Hecer mecûsilerinden cizye aldı. diye şahitlik etmesine kadar Hz. Ömer mecûsilerden cizye almıyordu.[756][372]

3044... İbn Abbas'dan demiştir:
Bahreyn'den ve Elesbez şehri halkından ve Hecer mecûsilerinden olan bir adam Rasûlullah (s.a)'e geldi. (Yanında bir süre durduktan) sonra çıktı.

Kendisine
"Rasûlullah (s.a) sizin hakkınızda hangi hükmü verdi?" diye sordum.
“Şer" (li bir hüküm) cevabını verdi. (Ben deo'na:)
"Sus!" dedim. (Bunun üzerine)
"İslâm ya da ölüm" (bunlardan birini seçmemize hükmetti) diye cevap verdi. (İbn Abbas sözlerine devam ederek şöyle) dedi:
"Abdurrahman b. Avf (Rasûlullah (s.a)'in mecûsilerden cizyeyi kabul etti (ğini) söyledi. Halk da Abdurrahman'in (bu) sözüne sarılıp benim Esbezli(kişi)den işittiğim (hadisin hükmünü) bıraktılar.[757][373]

Açıklama

Mevzuumuzu teşkil eden 3043 numaralı hadisi-i şerifte, Becâle b. Abede'nin Hz. Ömer"in Ehvaz'daki valisi olan Cez' b. Muaviye'nin kâtipliğini yaptığı ve katipliği sırasında Hz.Ömer'in Hz. Cez b. Muaviye'ye "Bir müslüman ülkesi olan Ehvaz'da müslümanların himayesi altında yaşayan zımmî mecûsilerden Kur'ân-ı Kerim'de kendileriyle ev-lenilmesi haram kılınan kimselerle evlenenlerin birbirlerinden ayrılmalarını ve mecusilerin yemeğe başlarken gizli bir sesle söyledikleri sözleri söylemekten men edilmelerini ve tüm sihirbazların da öldürülmelerini" emreden bir mektup geldiği ve bu emrin derhal yerine getirildiği ifade edilmektedir. Yine bu hadis-i şerifte, açıklandığına göre bu mektup, Hz. Ömer'in ölümünden bir yıl önce gelmiştir. Hz. Ömer hicretin yirmi üçüncü yılında vefat ettiğine göre, bu mektubun hicretin yirmi ikinci yılında gelmiş olması gerekir.
Hz. Ömer'in bu mektubu gelince bir günde üç sihirbaz birden öldürülmüş ve Kur'ân-ı Kerîm'e aykırı olarak evlenmiş olan mecusilerin nikahlan geçersiz sayılmış, yemeğe başlarken fısıltı halinde söylemiş oldukları sözleri söylemeleri yasaklanmıştır.
Onların bu yasağa uyup uymadıklarını yakından görmek maksadıyla Hz. Cez' onları bir yemeğe davet etmiş, ve bu yasağa uymadıkları takdirde cezalarının kılıç olacağını ifade etmek için de uyluğunun üzerine bir kılıç koyarak karşılarına oturmuş. Onlar yemeğe başlarken bu sözleri söylememişler. Fakat giderlerken kaşık olarak kullandıkları gümüşten Vürd.anları ve Hz. Cez’in önüne atarak gitmişlerdir.

Hz. Cez'in gönlünü almak ve dolayısıyla bu yasağı kendilerinden kaldırmasını sağlamak ümidiyle atılan bu kürdanlar bir ya da iki katır yükü kadarmış.
Bütün bunlar, Hz. Ömer devrinde mecusilerin Ehvaz'da müslümanların himayesinde yaşadıklarım gösterir ki, bu mecusilerin cizye karşılığında zımmî olarak müslümanların himayesinde yaşadıkları anlamına gelir. Hadisin .bab başlığıyla ilgili olan kısmı da burasıdır.
Hattâbî'nin açıklamasına göre, Hz. Ömer'in mecusîlerin gayri meşru evliliklerinin ve yemeğe başlarken fısıltı halinde söyledikleri sözlerin yasaklanmasıyla ilgili emri, onların bu işleri müslümanlar arasında açıktan yap-malarıyla ilgilidir.
Çünkü onların, ya da ehli kitabın, İslâm dışı fiilleri müslümanlar arasında açıkça yapmaları müslümanlar arasında bir nevi propaganda anlamına gelir. Bu bakımdan onlar bu işleri açıktan işledikleri zaman bundan men edilmeleri gerektiği gibi Kur'ân hükümlerine aykırı olan evliliklerle ilgili bir meseleyi müslüman mahkemelerine intikal ettirdikleri zaman, hakimin bu nikahı derhal geçersiz sayıp eşleri birbirinden ayrılması icab eder.
Yine bu hadis-i şerifte, Hz. Abdurrahman b. Avf, "Hz. Peygamber me-cûsilerden cizye alırdı" diye şahitlik edinceye kadar, Hz. Ömer'in mecûsi-lerden cizye almadığı ifade edilmektedir. Hattâbî, bu durumun Abdurrahman b. Avf (r.a)'ın bu husustaki şahitliğine kadar, ashab-ı kiramın mecûsî-lerden cizye alınmayacağı görüşünde olduklarına delalet eder, der.
Nitekim 3044 numaralı hadis-i şerifte ifade edildiği gibi Hz. İbni Ab-bas'ın da Esbezli bir mecusinin "Hz. Peygamber bizim ya müslümanlığı kabul etmemizi yahut da kılıçtan geçirilmemizi emrediyor" dediğini işiterek mecûsîlerden cizye alınmayacağına hükmettiği, fakat halk Hz. Abdurrahman b. Avf'ın bu mevzudaki şahitliğini işitince Hz. İbn Abbâs'ın rivayetine uymayı bırakıp Hz. Abdurrahman b. Avf'ın sözüyle amel etmeye başladıkları ifade edilmektedir. İbn-i Abbâs'ın rivayetinin kaynağı "Esbez"li bir mecûsi Hz. Abdurrahman'm rivayetinin kaynağı ise Hz. Abdurrahmanın kendisidir. Bir mecûsînin rivayetinin makbul olmadığında ittifak olduğu gibi, bir sahabinin Hz. Peygambere kadar ulaşan bir rivayetinin sıhhatinde de şüphe yoktur.
Bu bakımdan halk Hz. Ibn Abbâs'ın rivayetini bırakıp Hz. Abdurrah-man'ın rivayetiyle amel etmişlerdir.

Bütün bunlar mecûsiler'den cizye alındığına delalet eden hususlardır,. Ancak mecûsîlerden niçin cizye alındığı âlimler arasında ihtilaflıdır.
İmam Şafiî'nin iki kavlinden tercih edilene göre, ehli kitaptan oldukları için alınır. Bu kavil Hz. Ali b. Ebî Tâlib'den de rivayet olunmuştur. Âlimlerin çoğuna göre, ehl-i kitaptan değillerdir. Yahudilerle hristiyan-lardan cizyenin nassı kitapla mecûsîlerden ise sünnetle alınır.."[758][374]

30-32. Cizyenin Toplanmasında Halka Zulmetmenin Hükmü

3045... Urve b. ez-Zübeyr'den (rivayet olunduğuna göre), Hişam b. Hakim (b. Hizam) Hımıs'ta iken acem fellahlarından bir takım insanları cizye ödemek için güneşte tutan bir adam bulmuşda "Bu da ne?" diye sormuş ve ben Rasûlullah (s.a)'i
"Şüphesiz ki aziz ve celil olan Allah dünyada insanlara işkence yapan kimselere azab eder." derken işittim demiş.[759][375]

Açıklama

Bu hadis, halka haksız yere zulmeden veya işkence yapan kimselerin Allah'ın azabına uğrayacaklarını ifade etmektedir.
Haklı olarak verilen kısas, had ve ta'zir cezaları ise bu hadisin hükmüne dahil değildir.
Metinde geçen "elkıbt" kelimesi Müslim'in Sahîh'inde "elenbat = acem fettanları" şeklinde rivayet edilmiştir.[760][376] Müslim'in diğer bir rivayetinde de "ennebt = acem fellahı" şeklindedir.[761][377] Sünen-i Ebû Dâvûd'da geçen Müslim'in diğer bir rivayetinde de "kıpt" kelimesi Mısır halkı için kullanılır. Hadis-i şerifte anlatılan olay Şam'ın Hımış şehrinde geçtiğine göre, Müslü-min Sahih'indeki rivayetin daha doğru olduğu anlaşılır. Çünkü Hımıs'da yaşayanlar kiptiler değil Nebtilerdir. Demek ki Sünen-i Ebû Davud'un nüshası çıkarılırken "nebt" kelimesi yanlışlıkla "kıbt" şeklinde yazılmıştır. Biz bu düşünceden hareket ederek bu kelimeyi aslına uygun olarak acem fellahları şeklinde tercüme ettik.[762][378]

31-33. Müslümanların Himayesinde Yaşayan Azınlıklar Ticaretle Uğraştıkları Zaman Ondabir Vergi Öderler

3046... Harb b. Ubeydullah'(ın anne cihetinden dedesi olan şahsın) babasından (şöyle) dedi(ği rivayet olunmuştur). Rasûlullah (s.a) (şöyle) buyurmuştur:
" Ondabir vergiler ancak yahudiler ve Hıristiyanlar üzerinedir. Müslümanlar üzerinde ondabir vergi yoktur."[763][379]

3047... Harb b. Ubeydullah, (birde, bir önceki hadisin) manâsını Peygamber (s.a)'den (rivayet etmiştir. Ancak bu rivayetinde) "ondabir vergiler" kelimesi yerine haraç kelimesini rivayet etmiştir.[764][380]

3048... Bekr b. Vail (kabilesin)deri bir adamın dayısından (şöyle) dedi(ği rivayet edilmiştir.Ben Rasûlullah (s.a)'e
"Ey Allah'ın Rasûlü! Kavmimden ondabir vergi toplayayım mı?" diye sordum da:
"Ondabir vergiler, ancak yahudiler ve hıristıyanla üzerinedir" buyurdu.[765][381]

3049... Harb b. Ubeydillah b. Umeyr es-Sakafi'nin Tağlib oğullarından olan dedesinden (şöyle) dedi(ği rivayet olunmuştur.)
Peygamber (s.a)'e gelip selam verdim, bana İslâm'ı ve kavmimden müslüman olanlardan zekatı nasıl toplayacağımı öğretti. (Yanımdan ayrıldıktan) sonra (tekrar) kendisine dönüp.
"Ey Allah'ın Rasûlü! Ben zekatın dışında bana öğrettiklerinin hepsini iyice belledim. Kavmimden müslüman olanlardan ondabir vergi de toplayayım mı?" diye sordum.
"Hayır onda bir vergi ancak hıristiyanlar ve yahudiler üzerinedir" buyurdu.[766][382]

Açıklama

Hanefi âlimlerinden İbn Melek'in dediği gibi: Burada geçen "öşür" = Ondabir" kelimesiyle kasdedilen ziraat mahsullerinin zekatı anlamına gelen ondabir vergi değil tüccarların mallarından alınan ondabir ticaret vergisidir.
Ticaret vergisi, hem müslümanİarın hem de zımmîler ile müste'minlerin pasaport ile İslâm topraklarında seyahat eden yabancıların ticaret mallarından alınır. Bu ticaret malları, emtia kabilinden olacağı gibi hayvan,

tahıl, para ve ziynet eşyası kabilinden de olabilir. Asılları baki kalmak şartıyla kendilerinden istifade edilen kumaş, elbise, silah, altın ve gümüşten yapılmış kaplar emtiadan sayılır, tekili meta'dır.[767][383]

Bu vergiyi toplayacak olan ve aşır denilen memur, hür, müslim, kuvvet ve necdet sahibi olup şehir ve kasabalardan hariç büyük bir güzergahda ikâmet ederek tüccarın serbestçe gezip dolaşabilmelerini temin eder ve mallarını yol kesicilerden ve diğer tehlikelerden korur. Bunun karşılığında da muayyen vergileri tahsil eder. Bir kimsenin bu vergiyle mükellef olabilmesi için akıl ve baliğ olması gerekir.[768][384]

Bu vergiyi toplayacak olan ve âşir denilen memurun da mükellefleri himayeye kadir olması gerekir. Binaenaleyh çocuklar ve mecnunlar bu vergiyi ödemekle mükellef olmadıkları gibi, mükelleflerin güvenliğini sağlamaktan aciz kalan bir devlet adına, tahsildarlık yapan bir memur da mükelleflerden bu vergiyi toplayamaz.[769][385]

Bu mevzuda Hattâbî (r.a) de şöyle diyor: Aslında müslümanlardan toprak mahsullerinden Öşür adıyla alman vergiden başka bu isimle bir vergi daha alınamaz. Ancak sulh antlaşması esnasında şart kılınmışsa yahudilerle hıristiyanlardan anlaşmaya uygun olarak belli mikdarda herhangi bir vergi alınabilir. Ancak bu vergi cizye mikdarindan fazla olamaz. Ve bu verginin müslümanların toprak mahsullerinden alınan öşür vergisiyle hiçbir ilgisi yoktur. Çünkü müslümanlara mahsus olan öşür vergisi bir ibadet niteliği taşıması cihetiyle yahudi ve hıristiyanların topraklarından alınamaz. İmam-ı Şafiî (r.a)'ın görüşü budur.

İmam Ebû Hanefi (r.a)'e göre, eğer bu hıristiyan ve yahudilerin tabi oldukları devlet kendi ülkesinde bulunan müslüman tacirlerden bu vergiyi alıyorsa, biz de onların tacirlerinden alırız. Eğer onlar almıyorlarsa biz de almayız. Hanefi ulemasından İbn Melek de bu görüştedir.[770][386]

Fakat Hanefî mezhebinde kararlaştırılan görüş şudur:'Müslümanlara ait ticaret mallarından kırktabir, zımmîlere ait ticaret mallarından yirmide-bir vergi alınır. Tacir olan müste'minlere (pasaportlulara) gelince bunların haklarında mensub oldukları hükümetlerin İslâm tacirlerine karşı yaptıkları muamelenin aynısı uygulanır.[771][387] Müslüman tacirlerin mallarının eşkıya tehlikesinden korunması karşılığında yol uğraklarında bulunan görevlilere ödedikleri ondabir vergi pasaportlu tüccarlardan da alınır.

Bezlu'l-Mechûd yazarının açıklanmasına göre, Şerhu VSünne isimli eserde şöyle denilmektedir.[772][388] "Tacir bir harbî pasaportsuz veya anlaşmasız olarak İslâm ülkesine girecek olursa, malları ganimet olarak elinden alınır. Eğer ondabir veya daha çok yada daha az bir vergi ödemek şartıyla girecek olursa şart koşulan mikdar alınmakla yetinilir..." Ebû UbeydMn "Kitab'ül-Emval" isimli eserinde Hz. Ömer'in Ziyad b. Hudeyr'i hurmaların vergisini toplamak üzere gönderirken ona "müslümanların ticaret mallarından kırk-tabir, zımmilerin ticaret mallarından yirmidebir harbîlerin (pasaportlu olarak İslâm ülkesine girenlerin) den de ondabir vergi alacaksın."[773][389] buyurması Hanefîlerin bu mevzudaki görüşünü desteklemektedir. Çünkü o sıralarda müs-lümanlara düşman görünen devletler mu'tad olarak müslümanlardan ondabir gümrük vergisi alıyorlardı. Bu sebeple Peygamberimiz, dış ticarette mu-tad olan ondabir vergiye bir süre tabi oldu.[774][390]

3050... İrbad b. Sariye es-Sülemi'den demiştir ki:
Peygamber (s.a.) le birlikte Hayber'e inmiştik. Yanında da ashabından (o gün) beraberinde bulunan kimseler vardı. Hayberin başkanı inatçı ve kurnaz bir adamdı. Peygamber (s.a)e dönerek
"Ey Muhammed sizin, bizim eşeklerimizi kesmeniz, meyvelerimizi yemeniz ve kadınlarımıza saldırmanız caiz midir?" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a) öfkelenip:
“Ey Avf'ın oğlu atına bin ve -Haberiniz olsun! Cennet (e girmek) mü'minden başkasına helal değildir. Namaz için toplanınız- diye haykır." buyurdu. (Avf'ın oğlu da bu emri yerine getirdi). Bunun üzerine (ashab-ı kiram bu davete uyarak) toplandılar. Peygamber (s.a) onlara (imam olup) namazı kıldırdı. (Namaz kılındıktan) sonra ayağa kalkıp:
"Sizden biriniz koltuğuna yaslanarak Allah'ın şu Kur'ân'daki yasakladığı şeylerden başka hiç bir şeyi yasaklamadığını mı zannediyor? Şunu iyi bilin ki: Vallahi ben (hem) öğüt verdim (hem bazı şeyleri) emrettim, (bazı şeyleri de) yasakladım. (Benim emrettiğim ve yasakladığım bu) şeyler Kur'ân (daki yasaklar) kadar vardır. Yahutta ondan daha fazladır. Yüce Allah sizin izinsiz olarak kitap ehlinin evlerine girmenizi helal kılmadığı gibi üzerlerinde olan

vergiyi ödedikleri zaman karılarına saldırmanızı ve meyvelerinizi yemenizi de helal kılmadı" buyurdu.[775][391]

3051... Cüheyne (kabilesin) den (ve Hz. Peygamberin sahabile-rinden olan) bir adamdan (rivayet olunmuştur.) Dedi ki: Rasûlüllah (s.aj (şöyle) buyurdu: "Muhakkak kî siz bir kavimle savaşacak ve onlara galib geleceksiniz, canlanın ve çocuklarını size karşr mallarıyla korumaya çalışacaklar. (Bu hadisin diğer ravisi) Said (İbn Mansur ise rivayetinde Müsedded'den fazla olarak şunları da) söyledi -sizinle bir anlaşma üzerinde barış yaparlar- (bu cümleden sonra her iki ravide rivayetlerinde) birleş(ip Hz. Peygamberin sözlerine devamle şöyle de)diler.Onlardan bu anlaşma (da belirlenen vergi mikdarın) dan fazla birşey almayınız. Bu size yakışmaz."[776][392]

3052... Rasûlüllah (s.a)ın sahabilerinden bir cemaat akraba olan babalarından Rasûlüllah (s.a)in (şöyle) buyurduğunu (rivayet ettiler)
"Dikkatli olun. Kim bir zımmîye zulm ederse yahut onu(n hakkını) kısarsa, veya ona gücünün yetmiyeceği bir vergi yüklerse, yada gönülsüz olarak ondan birşey alırsa, kıyamet gününde onun hasmı be-
nim."[777][393]

Açıklama

Bilindiği gibi muslumanlıkta ahde vefa etmek, yanı verilen bir söze sadık kalmak, son derece önemli bir husustur. Hatta verilen bu söz kâfire bile olsa, yine o söze bağlı kalınıp icabını yerine getirmek İslamın emridir.
Rasûlü Zişan Efendimiz bu babda yer alan hadis-i şeriflerde, karşılıklı anlaşma ile islam ülkesinde vatandaş olarak yaşama hakkını elde etmiş olan gayri müslim tebaanın, anlaşma şartlarına uygun kaldıkları sürece, zımmîlik haklarına riayet edilmesi, mal, can ve namuslarına dokunulmaması, emredilmekte fakat, bu anlaşmanın kendilerine yüklediği cizye vergisini vermedikleri takdirde bu haklan kaybedecekleri, ifade edilmekte, vatandaşlık görevini yerine getiren bir zımmîye zulmeden kimselerin kıyamet gününde hasımlarının bizzat Hz. Peygamber olacağı vurgulanmaktadır.
Bu babda yer alan 3051 numaralı hadis-i şerifte ise bu" hususun yanında bir de sünnetin önemine ve kapsamının genişliğine dikkat çekilmektedir.
Bu bakımdan biz burada İslam ülkesinde yaşayan bu gayri müslim vatandaşlarla, sünnetin önemi ve kapsamı üzerinde kısaca duracağız.

Bilindiği gibi, kendilerine sağlanan bir zımmîlik antlaşması gereğince İslam devleti içinde daimi olarak oturan ehl-i kitap ve hiristiyanJara zımmî, denir.[778][394]

İslam devleti, ödedikleri cizye ismi verilen bir vergi karşılığında onları himaye eder ve korur.

Yüce Allah Kuran-ı Keriminde şöyle buyuruyor. "Kendilerine kitap verilenlerden ne Allah'a, ne ah i re t gününe inanmayan Allah'ın Peygamberinin haram ettiği şeyleri haram tanımayan, hak dinini din olarak tanımayan kimselerle, zelil ve hakir olarak kendi el(ler)iyle cizye verecekleri zamana kadar, muharebe edin..."[779][395]

Zımmîlere ait İslâm hukuku kaidelerini incelememiz, bize, islamiyetin çok ülkelerde müslümanlar ile zımmiler arasında eşitliği tesis ettiğini, onlara birçok haklar verdiğini, hayatlarını, mallarım ırz ve namuslarını teminat altına aldığını, onlara müslümanlar in katıldığı mesuliyet ve vazifelerin birçoğunda haklar verdiğini, söz, inanç ve dini ibadetlerini ifa hürriyetleri sağladığını ve onlara işkence ve kötülük yapılmasını yasakladığını ve iyi muamele yapılmasını tavsiye ettiğini gösteriyor.

İslamiyetin müslümanlar ile onlar arasında bazı haklarda ayırım yapması, onların şahsiyeti ile ilgili olmayan bir konu olup, İslamiyetin gözet mekle vazifeli olduğu genel menfaatleri sağlama konusuyla ilgilidir. Bilindiği gibi, İslâmda idare dini bir idaredir, herhangi bir kamu hizmetine giren bir kims«: in İslam hukukunu tatbik etmesi şarttır. Zımmîler müslüman olmadıklarına göre, onlara büyük kamu hizmetleri görevleri verilemez. Ayrıca gayr-ı müslimin müslümanlar üzerinde kamu yetkisine haiz olması kabul edilemez bir iştir. Çünkü, bu gibi bir tasarruf müslümanların şuurunu yaralama neticesi verir...[780][396]

Bu zimmîleştirme mukavelesi, aşağıdaki hallerde nihayete erer:

1- İsyan

2- Cizye vergisini ödeme mecburiyetini red

3- Hükümete itaati red,

4- Hür bir müslüman kadınla zina,

5- Bir düşman devlet ferdine sığınma hakkı vermek ve bu devlet lehinde casusluk yapmak.

6- Allah'ın, Resulünün ve kitabının kudsiyetine tecavüz etmek,

7- Bir müslümanın dinden dönmesine sebeb olmak,

8- Haydutluğa kalkışmak,

9- Islâmın aziz tuttuğu prensiplere açıktan açığa muhalif hareketlerde bulunmak.

10- Faizli muamelelere düşkün olmak ve buna benzer şeyler[781][397]

Sünnetin Önemi:

Rasûlü Ekrem Efendimizin Sünneti birçok yönlerden büyük bir Önem taşımaktadır. Dindeki yer ve önemine şu âyet ve hadisler ışık tutmaktadır.

1. "Rasûl size ne verirse onu alınız size ne nehyederse o şeylerden de vazgeçiniz."[782][398]

2. "Kim Rasûle itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur."[783][399]

3. Deki Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah'da sizi sevsin ve sizin için günahlarınızı bağışlasın.[784][400]

Mikdam b. Madikerb derki, Rasülüllah (s.a) şöyle buyurdu: "Bana Kur'an ve onunla beraber onun gibisi (sünnet) verildi. Yakında, karnı tok, koltuğuna yaslanmış birisi: Size bu Kur'an yeter; onda neyi helal bulursanız helâl kabul ediniz, onda neyi haram bulursanız haram biliniz, diyecek. Şunu iyi biliniz ki, Allah Rasûlünün haram kıldığı da Allah'ın haram kıldığı gibidir! Dikkat ediniz: Size ehlî eşek eti, köpek dişli yırtıcı hayvanlar, aranızda anlaşma bulunan millet ferdinin kayıp eşyası,., helâl değildir. Ancak bu sonuncudan sahibinin vazgeçmesi müstesna..."[785][401]

Sünnetin Kur'an'ın yanındaki durumu üç şekilde bulunur:

a- Her bakımdan ona uyar ve onun aynı olur; bu takdirde bu konuda iki delilin, takviye için birleşmesi söz konusudur,

b- Kur'ân'da kastedilen şeyi açıklamak için gelmiş bulunur.

c- Kur'ân-ı Kerim'in temas etmediği bir bilgi ve hükmü getirir. Bu üçüncüsü doğrudan doğruya Rasül-i Ekrem'den (s.a) gelme bir hükümdür. Bunda da ona itaat gereklidir. Eğer Rasûlüllah'ın (s.a) yalnız Kur'ân'a uyan (ve onda bulunan) sözleri dinlense, başka sözlerine (sünnetlerine) itât edilmeseydi, O'îıa has bir itaat bulunmamış olurdu. Halbuki Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Kim Rasûle itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur..."[786][402]

Kim mütevatir veya meşhur olmakça -Kur'an'da bulunmayan bir hükmü getiren- sünnet dinlenmez" dese çelişkiye düşmüş olur. Çünkü cumhur şu konularda tek başına âhid haberi kullanmış ve onunla hükmetmişlerdir:

1. Kadını halası veya teyzesi üstünde nikahlamanın haram olması,

2. Soy akrabalığından haram olanlar derecesinde süt akrabalığından da nikahın haram olması,
3. Alış verişte şart koşma muhayyerliği,
4. Şüf'a kaideleri ve müessesesi,
5. Seferde olmadan rehin,
6. Büyük annenin mirası (varis olması)
7. Hayız görenin oruç tutmaması ve namaz kılmaması,
8. Ramazanda oruçlu iken münasebette bulunana keffâret gerekmesi,
9. Vitr namazının vâcib olması,
10. En aşağı mehrin on dirhem olması,
11. Oğuldan olan kız torunun- ölenin kızıyla- altıdabir hisse olması,
12. Oğul katili babanın kısas edilememesi,
13. Mecûsîlerden de cizye vergisinin alınması... Bu örnekleri daha da çoğaltmak mümkündür.
Sünnet ehlinin bu konuda daha bir çok delilleri vardır. Hatta sünettin hüccet olduğunu isbat için başlı başına tezler yapılmış ve eserler yazılmıştır.[787][403]

32-34. Müslüman Olduğu Sene İçinde Zımmîden Cizye Alınır Mı?

3053... Ibn Abbâs'dan demiştir ki: Rasûlüllah (s.a)
"Müsİümana cizye yoktur" buyurdu.[788][404]

3054... Muhammed b. Kesir dedi ki: Süfyan'a şu (bir önceki) hadisin tefsîri soruldu da (bir zımmî) "müslüman olunca ona cizye (vermesi) gerekmez" cevabını verdi.[789][405]

Açıklama

Metinde geçen müslümana cizye yoktur sözü iki şekilde te'vıl edilmiştir.
1. Eğer bir yahudi müslüman olur ve elinde de bir haraç arazisi bulunursa, kendisinden cizye vergisi arazisinden de haraç vergisi düşer Süfyân-ı Sevri ile İmam Safi (r.a) bu görüştedirler.
Hz. Sûfyan-ı Sevri'ye göre, eğer bu arazi savaş yoluyla alınmış ise, müslüman olduğu için sahibinden cizye vergisi kalkarsa da bu topraktan haraç vergisi kalmaz.

2. Bir zımmî sene ortasında müslümanlığı kabul edecek olursa, henüz sene tamamlanmadığı için kendisinden o senenin vergisi istenemez. Nitekim üzerinden bir yıl geçmeden fakir duruma düşen bir müslümandan elinden çıkan malların zekatı da istenemez. Çünkü bu mallara zekat düşmesi için üzerlerinden tam bir sene geçmesi gerekir. Halbuki burada bu mallar sene ortasında sahibinin elinden çıkmışlardır.
Üzerinden tam bir sene geçtikten sonra müslüman olan bir zımmînin cizye ödeyip ödemeyeceği konusu ise ihtilaflıdır. Ebû Ubeyd el Emval isimli eserinde bu durumda olan bir zımmînin geçen senenin cizye vergisini ödemekle mükellef olmadığını söylemekte ve bu hususta Hz. Ömer'in bir uygulamasını delil getirmektedir.
İmam Ebû Hanife (r.a)e göre sene sonunda cizye vergisini henüz ödemeden ölen bir zımmînin kalan malından bu vergi alınamadığı gibi onun varisleri de bunu ödemekle mükellef tutulamazlar. Çünkü bu cizye vergisi bir borç niteliğinde değildir.
Eğer bu zımmî sene sonunda müslümanlığı kabul edecek olursa cizye vergisi de kendisinden düşmüş olur.
İmam Şafiî (r.a)e göre, bu vergi bir borç niteliği taşıdığından geçen senenin cizye vergisi diğer borçlular gibi sahibinden istenir.[790][406]

33-35. Devlet Başkanı Müşriklerden (Gelen) Hediyeleri Kabul Edebilir

3055... Abdullah el-Hevzenî dedi ki: Rasûlüllah (s.a) in müezzini Bilal'Ie Haleb'de karşılaştım da
"Ey Bilal! Rasûlüllah (s.a)in geçimi nasıldı bana anlat" dedim. (Şöyle) cevab verdi:
"Yüce Allah'ın onu (Peygamber olarak) gönderdiği günden beri nesi varsa, onları kendisi hesabına harcama yetkisi bana aitti. (Bu yetki bende) Rasûlüllah (s.a)in vefatına kadar (devam etti)
Kendisine bir müslüman gelirde o'nu(n) çıplak (olduğunu) görürse -git borç para bulda (onunla) şu adama bir elbise alıp giydir ve kendisini doyur- diye bana emir verirdi. Hatta (bir defasında) müşriklerden biri karşıma gelip "Ey-Bilal benim imkanım vardır. Benden başka kimseden borç isteme" dedi. Bende (öyle) yaptım (yine) bir gün abdest almış namaz için ezan okumak üzere kalkmıştım. Bir de baktım ki, o müşrik tacirlerden oluşan bir cemaat içersinde (bana doğru) yönelmiş (geliyor) Beni görünce:

"Ey Habeş'li" diye seslendi. Ben de
"Buyurun!" diye cevap verdim. Beni asık bir suratla karşıladı ve bana ağır bir söz sarfedip
"Seninle ay(ın sonu) arasında kaç (gün) kaldı biliyor musun?" dedi Bende:
(Ayın sonu): "Yakındır" dedim.
"Seninle onun arasında dört (gün) var. (Ayın sonu gelince seni) üzerindeki borca karşılık yakalayıp (köle olarak) göndereceğim. Daha önceki gibi yine davar güdeceksin insanların içini kaplayan (üzüntü o anda benim de) içimi kapladı. Nihayet yatsı namazını kıldım, Rasûlüllah (s.a) ailesinin yanına döndü. Yanına (girmek için) izin istedim, izin verdi. (Yanına girince) "Ey Allah'ın Rasûlü anam ve babam sana feda olsun, kendisinden borç almış olduğum bir müşrik bana şöyle şöyle söyledi. Bunu benim hesabıma ödeyecek senin yanında da benim yanımda da bir mal yok. ou işse benim kepaze bir duruma düşmem demektir. Binaenaleyh Allah'ın, Rasûlüne (s.a) benim borcumu ödeyecek (kadar) bir mal ihsan etmesine kadar şu müslüman olmuş kabilelerden birine kaçmama izin ver!" dedim. Ve (yanından) çıktım. Nihayet evime geldim. Kılıcımı, (kılıcımla kınını içerisine koyduğum) torbamı, ayakkabılarımı ve kalkan»mi (alıp ertesi gün çıkacağım yolculukta yanımda götürmek üzere) yanıbaşıma koydum. Nihayet (fecr-i sadık denilen) ilk sabah'ın dikey (aydınlığı) doğunca artık yola çıkmaya karar vermiştim. Bir de baktım ki: Bir adam
“Ey Bilal! Rasûlullah (s.a)seni çağırıyor" diye (bana doğru) ko-$u(p geli)yor. Bunun üzerine yola düşüp Rasûlullah (s.a)a vardım ve (orada) yükleri üzerinde çöktürülmüş, dört deve gördüm. (Konuşmak için) izin istedim, Rasûlullah (s.a):
"Müjde yüce Allah sana borcunu ödeyecek imkânı gönderdi" dedi. sonra "çöktürülmüş dört deveyi görmedin mi?" dedi. Bende:
"Evet" cevabını verdim. Bunun üzerine
"Onların da, üzerlerindekilerde senindir. Üzerlerinde giyecek ve yiyecek var. Onları bana Fedek başkanı hediye etti. (Şimdi) onları al ve borcunu öde!" buyurdu. Bende öyle yaptım. (Hz. Bilal sözlerine devam ederek) hadisi(n geri kalan kısmını şöyle) anlattı. (Bir süre) "sonra mescide gittim. Birde baktım Rasûlullah (s.a) mescidde oturuyor. Kendisine selam verdim:
"Üzerindeki (borç) ne oldu?" dedi "Yüce Allah, Rasûlullah (s.a)in üzerinde bulunan herşeyi ödedi, (ödenmedik) bir şey kalmadı" cevabını verdim.
(Gelen mallardan borç ödendikten sonra) "Bir şey arttı mı?" diye sordu.

"Evet" dedim.
"Beni on(u elimizde tutmanın sıkıntısın)dan kurtarmaya bak. Çünkü sen beni bundan kurtarıncaya kadar aile halkımdan hiçbirinin yanma giremem" buyurdu.
Rasûlullah (s.a) yatsı namazını kılınca beni çağırdı ve:
"Yanındaki mal ne oldu?" diye sordu. Ben de
"O, (hala) yanımdadır. Çünkü yanıma onu kendisine verebileceğim ihtiyaç sahibi) bir kimse gelmedi" dedim. Rasûlullah (s.a)de geceyi mescidde geçirdi. "Evine gitmedi" Hz. Bilal sözlerine devam ederek) hadisi(n kalan kısmını şöyle) anlattı. Ertesi gün yatsı namazını kılınca beni (yine) çağırdı
"Yanındaki mal ne oldu?" diye sordu. Ben de: “Ey Allah'ın Rasûlü Allah seni on(un sıkıntısın)dan kurtardı.' dedini. Bunun üzerine bu mal yanında iken kendisine ölümün yetişmesi korkusundan (kurtulmasından) dolayı "Allahu ekber Elhamdülillah!" dedi. Sonra (oradan uzaklaştı) Bende kendisini takibe koyuldum. Nihayet hanımlarının yanına varıp her birine ayrı ayrı selam verdi ve yatağına vardı. İşte senin (benden) sorduğun (Rasûl-ü Ekremin nafakası) bundan ibarettir."[791][407]

3056... (Bir önceki) Ebû Tevbe hadîsi manâ olarak ve yine aynı senetle bir de Hz. Muaviye'den (rivayet olunmuştur. Şu farkla ki bir önceki hadiste geçen -Allah'ın Rasûlüne)- benim borcumu ödeyecek..." (kadar bir mal ihsan etmesine kadar) sözünün yanında (Hz. Bilal'ın) "Rasûlullah (s.a) benim bu isteğime sükutla cevap verdi. Ben de sükuttan pek memnun kalmamıştım." dedi(ği rivayeti de yer almaktadır)[792][408]

3057... Iyâd b. Hımâr'dan demiştir ki:
Peygamber (s.a)e bir deve hediye et(mek iste)miştim. Bunun üzerine (bana):
"Sen müslüman öldün mu?" diye sordu. Ben: "Hayır" cevabını verdim. Peygamber (s.a)de:
"Ben müşriklerin bağışlarını kabul) den men edildim" buyurdu.[793][409]

Açıklama

3055 ve 3056 numaralı hadis-i şerifler, müşriklerden hediyye almanın caiz olduğuna delalet ederlerken 3057 numaralı hadis-i şerif bunun caiz olmadığına delalet etmektedir.
3057 numaralı hadis-i şerif hakkında İmam Tirmizi şöyle diyor: "Rasûlullah (s.a)den müşriklerin hediyyelerini kabul ettiği de rivayet olunmuştur. Bu hadisde ise kerahiyet zikredilmiştir ki bunun müşriklerin hediyyelerini bir müddet kabul ettikten sonra vuku' bulduğu ve artık onların hediyyelerini kabulden menedildiği muhtemeldir."[794][410]
Hattâbî ise, 3057 numaralı hadis-i şerifi açıklarken şu görüşlere yer veriyor.
"Rasûl-ü Zişan Efendimizin bu hediyyeyi reddetmesi iki şekilde tefsîr edilmiştir.
1. Bu hedıyyeyi reddetmekle onu müslüman olmaya davet etmek istemiştir.
2. "Hediyyeleşiniz de aranızda karşılıklı sevgi meydana gelsin."[795][411] hadis-i şerifinde açıklandığı üzere hediyeleşmek, özellikle hediyyeyi kabul eden kişide onu kendisine veren kişiye karşı bir sevgi duygusu meydana getirir, Hz. Peygamber bu hediyyeyi alması neticesinde kalbinde onu veren müşrike karşı bir sevginin doğmasından korktuğu için kabul etmeyip, reddetmiştir. Çünkü bir peygamberin kalbinin bir müşrike meyi etmesi asla caiz değildir.
Hz. Peygamberin Habeşistan kralı Necaşi'den gelen hediyyeleri kabul ettiği bilinen bir gerçek ise de, O hâdiseyle buradaki hâdise kıyas edilemez. Çünkü Necaşi ehl-i kitap idi. Bilindiği gibi ehl-i kitabın yiyecekleri bize helal kılındığı gibi onların kadınlarını nikahlamamız da helâl kılınmıştır. Müşrikler ise böyle değildir."
Gerçekten Hz. Peygamberin Eyle Malikinden hediye olarak gelen bir katır, Ükeydir'den gelen ipek cübbeyi, Rum padişahından gelen boyalı ipek bir elbiseyi kabul ettiği de bilinmektedir.[796][412]
Hafız ibn Hacerin dediği gibi, Taberi Hz. Peygamberin müşriklerden gelen hediyyeleri kabul ettiğini ifade eden hâdiselerle, kabul etmediğini ifade eden hâdiselerin arasını telif etmek için:
"Hz. Peygamberin bu hediyyeleri kabul etmediğini ifade eden hadisler, hükümleri sadece Hz. Peygamberin şahsını ilgilendiren özel hadislerdir. Bir başka ifadeyle bu hadisler Hasais-i Nebeviyye ile ilgilidir.
Kabul ettiğini ifade eden hadislerse, hükümleri bütün müslümanlara ait olan hadislerdir." demişse de bu söz pek isabetli görünmüyor. Çünkü

müşriklerden hediyye kabul etmenin caizliğine delalet eden hadisler arasında sadece Hz.'Peygamberin şahsını ilgilendiren hadislerde vardır.
Bazıları da bu hadislerden, müşriklerden hediyye kabulünün caiz olmadığını ifade eden hadisler, hediyyesiyle müslümanlann gönlünü kazanıp müs-lümanları kendine bağlamak isteyen müşriklerin hediyyeleriyle ilgili hadislerdir. Caiz olduğunu ifade eden hadislerse böyle bir gaye taşımadığı bilinen ve hediyyesinin kabulü gönlünün İslama ısınmasına vesile olacağı umulan Müşriklerin verdiği hediyyelerle ilgili hadislerdir" demişlerdir. En isabetli açıklama da budur.[797][413]

34-36. (Devlet Başkanının) Toprakları Parselle(yip Tebaasına Bağışla)ması

3058... Alkame b. Vâil(in, babasından rivayet olduğuna göre) Peygamber (s.a) Hadramevt'te bulunan bir araziyi parselleyerek kendisine vermiştir.[798][414]

3059... (Bir önceki hadisin) bir benzeri de aynı senetle (yine) Alkame'den (rivayet olunmuştur.)[799][415]

Açıklama

Ikta: Lugatta; bir kimseyi delil ve burhanla ilzam etmek, inan-dırmaktır. Aslı, kesmek, parçalamak, kesime vermek manâlarına gelen kataa fülindendir. Istılahta: Devlet reisinin, beytü'1-mâle ait araziden bir şahsa bir mikdar toprağı mukataa yoluyla vermesi demektir. Yapılan bu işleme Ikta’ (= kesime verme), bu şekilde verilen araziyi mukataa-lî(= kesime verilen) arazi, katıa, denilir. Katianın çoğulu "katayi" gelir. Ve7 rene Muktı* (= kesime veren), verilen sahsa da "Muktaunleh" denir.[800][416]
Merhum Ö. Nasuhi Bilmen Efendi, îkta'ı şöyle ta'rif etmiştir: "Araziyi memleketten bazı parçaların (= çiftliklerin) vergilerini beytü'l-malden vazife almaya mustahik olan Zevata Veliyyü'l-emrin tevcih ve tahsis etmesidir. Bu halde bunların vergilerini toplama salahiyeti o zatlara ait olur.[801][417] Kısaca mukataa ıstılahta: Özel kesim eliyle işletilen ve devlete belli bir pay ödeyen devlet işletmeleri anlamına gelir. Devlet reisi

beytülmale ait olan bu toprakları belirli bir kesime verirken daima ammenin menfaatini gözönünde bulundurur. Amme menafaati de;

1. Arazinin işlenmesi,

2. Beytülmalin gelir kaynaklarından biri haline gelmesi,

3. Şahsın amme yararına olan bir işi başarması karşılığı mükafat olarak verilmesi veya

4. Böyle bir işe teşvik için önceden ıkta'da bulunması şekillerinde karşımıza çıkar.[802][418]

Hanefî Ulemasından, el-Kâsânî, Hanefî âlimlerinin bu mevzudaki görüşlerini açıklarken şöyle diyor:

"Arazi,

1. araziy-i memluke (mülk arazi)

2. Mülk olmayan mubah arazi olmak üzere iki kısma ayrılır. Ayrıca mülk arazi

a. Ma'mur,

b. Harab olmak üzere iki kısma ayrıldığı gibi mülk olmayan mubah arazide

1. Beldeye bitişik olupta halkın yakacağım temin etmesi ve hayvanların otlatılması için tahsis edilen arazi

2. Beldeye bitişik olmayan ölü arazi kısımlarına ayrılır.

Ma'mur olan mülk arazide sahibinin izni olmadan hiçbir kimse tasarrufta bulunamaz. Çünkü sahibinin onun üzerindeki mülkiyet hakkı başkasının onun üzerinde tasarrufta bulunmasına manidir.

Belde sınırları dışında bulunan ölü arazi ise, kimsenin mülkü değildir. Belde sınırlan içerisinde kalan arazinin hepsi mülk arazi olduğundan belde sınırları içerisinde ölü arazi bulunamayacağı gibi.

Beldenin dışında bulunan ormanlık yada mera olan mubah arazi üzerinde de hiç kimsenin tasarruf hakkı yoktur. Bu bakımdan ammenin maşla hatı söz konusu olmadıkça devlet başkanı bile buraları parselleyip şahsın emrine tahsis edemez. Ancak Devlet başkanı müslümanların yararına olan hususlarda ölü arazi üzerinde tasarrufta bulunabilir. Ve şartlar dahilinde ölü araziyi parselleyip özel kişilere verebilir.

Bu cümleden olarak devlet başkanı beldenin imarı için ölü arazi üzerinde bulunan nehirleri, özel kişilere kiraya verip onların geliriyle köprüleri tamir edebilir. Bu durumda o arazi ölü arazi olmaktan çıkıp mülk arazisi olur.

Devlet başkanı müslümanların maslahatı veya beldenin imarı gibi bir maksada mebni olarak ölü bir araziyi parselleyip özel kişilerin tasarrufuna verir. O kişilerde bu araziyi üç sene mühmel bırakırlarsa o arazi tekrar ölü arazi haline dönüşür. Bu sebeple onu p şahıslardan alıp bir başka şahsa verir. Çünkü Peygamber (s.a) -Bir arazinin etrafını çeviren bir kimsenin (o araziyi işletmediği takdirde) onun üzerinde üç seneden fazla mülkiyet hakkı yoktur- buyurmuştur.
Tirmizî'nin Sünen'inde mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifi'in sonunda şu manâya gelen bir ilave yer almaktadır: "Mahmûd dedi ki! Ennadr, bu hadisi bize Şu'be'den -O toprağı kesip kendisine vermesi için Muaviye'yi de onunla beraber gönderdi-" ilavesiyle rivayet etti.
Hadisi sarihlerinin açıklamasına göre buradaki Muaviye'den maksat Hz. Muaviye b. Ebi Süfyân (r.a)Mır.[803][419]

3060... Amr. b. Hureys'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a) (elindeki) yayla bana Medine'de bir ev (yeri) çizdi ve:
"Sana daha da vereceğim, sana daha da fazlasını vereceğim" dedi.[804][420]

Açıklama

Rasülü Zişan Efendimizin Medine sınırları içinde kalan ara-ziden bir kısmını ikta' yoluyla parselleyip Hz. Amr b. Hureys'e verdiğini ifade eden ve devlet başkanının tebaasından uygun gördüğü kimselere boş toprakları bağışlamasının caiz olduğunu ifade eden bu hadis-i şerif, Bezi yazarının açıklamasına göre iki cihetten münkerdir.
1. Hadisin ravisi Amr b. Hureys daha çocuk yaşta iken Rasûlü Ekrem vefat etmiştir. Hadis sarihlerinin de ifade ettikleri gibi, Hz. Peygamber vefat ettiği zaman sözkonusu râvi on yaşında idi.
2. Bu hadisi Amr. b. Hureys'den rivayet eden ve isminin Halife olduğunu söyleyen zatın kimliği ise tamamen meçhuldür.
Ayrıca bu hadisin sıhhatine gölge düşüren diğer bir hususta Medine şehri içerisinde bulunan toprakların ıkta' yoluyla parsellenip özel kişilere bağışlandığından bahsetmesidir. Oysa Hz. Peygamberin tatbikatında şehir sınırları içerisinde bulunan toprakların parsellenerek özel şahıslara verildiği görülmemiştir. Çünkü bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, belediye sınırları içerisinde bulunan topraklar "mülk arazi" denilen

sahipli topraklar olduğundan sahiplerinin izni olmadan hiçbir fert o topraklar üzerinde tasarrufta bulunamaz. Hafız Münzirî ise, bu hadis hakkında sükut etmiştir.[805][421]

3061... Rabia b. Ebî Abdurrahman birden fazla kimselerden (rivayet olunduğuna göre) Rasûlullah (s.a) Für'(denilen yer)in nahiyelerinden (biri olan) Kabeliyye (nahiyesi)nin madenlerini Bilâl b. el-Hâris el-Müzeni'ye bağışlamıştır. Bu madenlerden bugüne kadar zekâtın dışında hiçbir (vergi) alınmıyor.[806][422]

3062... Kesir b. Abdillah b. Amr b. Avf in (dedesi Amr)den (rivayet ettiğine göre) Peygamber (s.a) el-Kabeliyye (denilen nahiye)nin madenlerini deresiyle tepesiyle Bilal b. el-Haris el-Müzeni'ye bağışlamıştır.
(Bu hadisi) Abbâs'm dışında bir râvi de -(şöyle) rivayet etti- (Hz. Peygamber el-Kabeliyye'nin madenlerini) deresiyle tepesiyle (Bilal'e verdi.) Ayrıca (ona) Kuds (denilen dağ)dan ziraate elverişli olan yerleri de (verdi. Fakat bunları verirken) ona hiçbir müslümanın hakkını vermedi. (Bir de) ona -Bismilllahirrahmanirrahim şu Allah'ın Rasûlü Mu-hammedin, Bilal b. Haris el-Mu'zeni'ye verdiği (yerleri bildiren bir vesikadır. el-Kabeliyye (isimli nahiye)yi deresiyle tepesiyle ona bağışlamıştır.- (Bu olayı) Bir başkasıda (şöyle) rivayet etti. (Hz. Peygamber el-Kabeliyye'nin madenlerini) deresiyle tepesiyle (Bilare verdi) Ayrıca (Ona) Kuds (denilen dağ)dan ziraate elverişli olan yerleri verdi. Fakat bunları verirken ona hiç bir müslüman'ın hakkını vermedi- (Bu hadisin) bir benzerinide Ebu Üveys, Edeyi b. Bekr b. Kinane oğullarının azatlı kölesi Sevr b. Zeyd ve îkrime kanalıyla tbn Abbâs'dan rivayet etmiştir.[807][423]

Açıklama

el-Kabelıyye Deniz kenarında, Medine ye beş gunluk mesa-fede bir nahiyedir.
Fiir’: Mekke ile Medine arasında bulunan bir mevkidir. Bu mevkide birçok nahiyyeler yer almaktadır. El-Kabeliyye nahiyesi'de burada bulunan nahiyelerden biridir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifler, Madenlerin zekata tabi olduğuna, binaenaleyh maden sahiplerinin ellerinde bulunan madenlerin

zekatlarını vermelerinin farz olduğuna ve devletin yerin altında bulunan katı madenleri ikta usulüyle vermesinin caiz olduğuna delalet etmektedir.
Maden, Lügatte; ikâmet manâsına olan adn maddesinden alınmıştır. Esasen birşeyin istikrar üzere duracağı yer demektir. Çoğulu "Meadın" gelir.
Istılahta; Yaratıldığı günden beri yer altında müstekarr olarak bulanan bir takım ecza ve eczamdan ibarettir ki başlıca üç kısma ayrılır.
1. İzabeye; yani ateş ile yumuşayıp erimeye kabiliyetli olan madenlerdir. Altın, gümüş, demir, bakır kurşun gibi.
2. İzabeye kabiliyyeti olmayan madenlerdir. Kireç, alçı, yakut, zümrüt gibi.
3. Mayi (sıvı); halinde bulunan madenlerdir. Su, tuz, zift, cıva, neft (petrol) gibi.[808][424]
Yapılan bazı araştırmalar, Hz. Peygamberin, Kabeliyye madeninin yerin derinliklerinde bulanan bir altın madeni olduğunu ortaya koymaktadır.[809][425]
Araziyi Öşriyye veya haraciyye içerisinde bir müslüman veya zimmî tarafından bulunup izabeye elverişli bulunan madenler ile vaktiyle gayri müs-limler tarafından gömülmüş olan definelerde gerek çok ve gerek az olsun vergiye tabidirler.
Binaenaleyh bunların beştebiri beytülmal namına alınır geri kalanı da o araziye malik olanlara verilir. Şayet o araziye kimse malik değilse bu, kalan mikdar, onları bulanlara aid olur.
Sahralar, dağlar ve ölü denilen arazi bu gibi maliksiz arazi sayılır. Bunların ziraate elverişli olanları, araziyi öşriyye veya haraciyye mesabesindedir.
Madenlerde bulunan yakut, zümrüt, firuze, kireç gibi İzabe ve intibaı kabul olmayan şeylerden vergi alınmaz. Belki bunlar bulundukları mahallin sahibine aiddir.
Binaenaleyh bunlar araziyi memleket dahilinde bulunduğu takdirde tamamen beytül'mâle aid olmak lâzım gelir.
Bir kimsenin kendi mülk hanesinde, mülk arasında, öşriyye ve haraciyye kabilinden olmayan sırf mülk arazisinde bulduğu madenler, tamamen kendisine aid olub bunların bir kısmı beytülmal namına alınmaz.
Bu imamı Âzam'dan bir rivayete göredir. Diğer bir rivayete göre mülk arazi de bulunan madenlerin de humsu = beşte biri beyîülmâl namına alınır. İmameyne göre, gerek hane, gerekse arsa içerisinde ve gerek mülk arazide bulunan madenlerin humsu herhalde beytulmâle aiddir.

Cahilliyye devrine aid olan definelerin beşte biri beytulmâle kalanı da bulunduğu arazi fetih zamanında veliyyül'emir tarafından kime temlik edilmiş ise ona veya onun varislerine aid olur. Vârisi de mevcud olmayınca tamamen beytülmâle aid bulunur.
Fakat bu define; dağ, sahra gibi memlûk olmayan bir yerde bulunursa maden hükmünde olup humsu beytülmâle, kalamda bulan şahsa aid olur. Velev ki zimmî olsun. Şayet bu şahıs, bir müste'min ise bu define elinde bırakılmaz. Meğer ki hükümetin müsaadesiyle bunu çıkarmaya çalışmış olsun. O halde mukavele şartlarına göre muamele yapılır.
Müslümanlara mı, cahiliyyeye mi aid olduğunda şüphe edilen bir define, cahiliyyeden sayılıp hakkında evvelki mesele veçhile muamele olunur. Diğer bir kavle nazaran bu define hakkında yitik ahkâmı cereyan eder.[810][426]
Hanefi âlimlerine göre, madenlerin vergiye tabi olması için nisab mik-darına ulaşmaları şart değildir. Ancak mezheb imamlarından bazılarına göre, nisab mikdanndan az olan madenlerden vergi fzekat) alınmaz.
İmam-ı Malik ile Şafii'ye göre, altın ile gümüş madenlerinden vergi alınır, sair, madenlerden alınmaz. Alınacak vergide kırktabirden fazla olamaz.
İmam Ahmed'e göre her madenden vergi alınır.[811][427] Devlet tarafından ikta yoluyla özel işletmelere verilen madenlerin mülkiyetinin mî yoksa faydalanma hakkının mı verilebileceği meselesi de ulema arasında ihtilaflıdır.
Fakat sadece intifa (faydalanma) hakkının verilebileceği görüşü daha ağır basmaktadır.[812][428] 3061 numaralı hadis mürsel olmakla beraber, aynı hadis yine aynı numarada Serv b. Zeyd ed-Deyli vasıtasıyla tbn Abbâs'dan merfu olarak rivayet edilmiştir.[813][429]

3063... (Kesir b. Abdillah b. Amr b. Avf'ın) dedesinden (rivayet olunduğuna göre) Peygamber (s.a) el-Kabeliyye (denilen nahiye)nin madenlerini deresiyle tepesiyle Bilal b. el-Haris el-Müzeni'ye bağışladı. (Râvi b. en-Nadr bu hadise ilave olarak şunları da) rivayet etti. -(Hz. Peygamber ona oranın) Cers (denilen bir çeşit arazi)si ile Zat-ün nü-sub (isimli araziy)i de (bağışladı. Hadisin bundan) sonra (ki kısmında îbrahim-el-Humeyni, Hüseyin b. Muhammed isimli râviler rivayetlerinde) birleş(erek şöylede)

dediler. "Kuds (denilen dağ)dan ziraate elverişli olan kısımları da (ona bağışladı)- (Fakat bunları verirken) o'na hiçbir müslümanın hakkını vermedi.
Ebu Üveyş dedi ki: Sevr b. Zeyd, İkrime ve îbn Abbas zinciriyle bana (bir önceki hadisin) aynısını nakletti. İbn Nadr (Bu hadise şunları da) ilave etti. (Hz. Peygamberin buraları Hz. Bilal İbn el-Harise bağışladığını tescil eden belgeyi) Ubeyy b. Ka'b yazdı.[814][430]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmedik.[815][431]

3064... Ebyaz b. Hammel'den (rivayet olunduğuna göre) kendisi Rasûlullah (s.a)e gelmiş ve (ondan) tuzlayı, kendisine bağışlamasını istemiş
İbn Mütevekkil (burasını) Mearibdeki tuzla diye rivayet etti. (Hz. Peygamber de) tuzlayı ona bağışlamış (Ebyaz dönüp gidince) meclis-den bir adam "Ona neyi bağışladın biliyor musun? hazır ve kesilmeyen suyu bağışladın!" demiş, Bunun üzerine (o tuzlayı) Ebyaz'dan geri almış (Ebyaz bu defa) Hz. Peygamberden erak ağaçlarından oluşan Ma'mur arazinin kendisine bağışlanmasını istemiş (Hz. Peygamber de) deve) ayaklann(ın) erişmediği yerleri" (verebilirim) buyurmuş İbn Mütevekkil (ise bu kısmı) "deve ayakları" (nın değmediği uzak yerler şeklinde) rivayet etti.[816][432]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, sıvı veya yeryüzüne çıkmış yada yer kabuğuna çok yakın olan madenlerin şahsi işletmeye verilemeyeceğini söyleyen bazı fıkıh âlimlerinin delilini teşkil etmektedir.
Bu görüşte olan âlimlere göre, Hz. Peygamberin, Hz. Ebyaz'a vermiş olduğu bu tuzlayı geri almasının sebebi onun kaynağı hiç kurumayan ve zahmetsizce elde edilen bir maden olmasıdır.
Mezheb imamlarından imam-ı Şafiî, sıvı ve açık madenlerin ihya için şahıslarca çevrelenmesine karşı olduğu gibi, yerin derinliklerinde değilde açıkta, olan diğer madenlerinde işletime verilmesine karşıdır. Ona göre bu tür madenler şahsi tekel altına alınamaz.

Şafiîye göre; göller yapıp tuzlu su doldurmak suretiyle bir yerden tuz elde edilebilecekse orası iktâ olarak (işletmeye) verilebilir. Çünkü bu iş daimi bir çalışmayı gerektirir. Çalışma olmadan tuz elde edilemez. Şafii'nin burada külfet esasından hareket ettiği açıktır. Çünkü tuzla yapıp tuz elde etmek, kendi kendine oluşan tuz madenine benzemez.

Hanbelilerden İbn Kudame'nin tuzla hakkındaki görüşü de imam Şafiî'nin ki gibidir. Ona göre de devlet başkanı böyle bir yeri ikta olarak verebilir. Ve burasını ihya etmiş olan, mülkiyyetini elde etmiş olur. Aslında İbn Kudâme, sıvı madenlerin ve tüm açık madenlerin ihya ile mülkiyetlerinin elde edilemeyeceği ve işletmeye de verilmeyecekleri kanaatındadır. Ancak bir arazinin ihya ile mülkiyeti elde edildikten sonra orada, ister derinde olsun ister açıkta olsun katı bir maden bulunursa İbn Kudâmeye göre, bu maden az önce temas ettiğimiz gibi arazi sahibinin olmaktadır. İbn Kudame'den önce İmam Şafiî aynı şeyi söylemektedir. Ona göre bir kimse arazi iktası alıp ihya eder de orada maden bulursa, işlediği müddetçe ona mâlik olur.

İmam Malik (179 H/795 M) açık madenlerde şahsi mülkiyeti kabul etmediğinden bunların idare ve işletmeye verme haklarının da devletin olduğu rey ve ictihadındadır.

Maverdi; Cevheri arz üzerinde görünür durumda olan; sürme, tuz, zift, neft ve benzeri-madenlerin, su gibi olduklarından işletmeye verilmelerinin caiz olmadığı görüşündedir. Herkes bu madenlere ortak olduğundan diğer insanların da onlardan pay almaya hakları vardır. Maverdinin muasırı Ferrâ (ö 458)nin görüşü de aynıdır. Corci Zeyan Mâverdi'ye dayanarak; açık olup ihracı fazla zahmetli olmayan sürme, tuz, neft ve zift gibi madenlerin hiç kimseye ihale edilmeyerek herkese mübah''tutulduğunu, diğer madenleri ise, devletin 1/5 kendisine ait olmak üzere isteyenlere ihale edebileceğini yazar.

Görüldüğü gibi İslâm hukukçuları yeryüzüne çıkmış açık madenlerin ikta olarak verilemeyeceği görüşünde birleşmişlerdir. Çağımızda bazı müellifler de eserlerinde müctehidlerin bu görüşlerine yer vermişlerdir. Şah Veliyullah ed-Dihlevi (Ö 1176 H/1762) halk menfaatına aykırı ve halkı eziyete sürekle-diğinden yeryüzVne yakın ve çıkarılması fazla çalışma ve masraf gerektirmeyen madenlerin şahıslara verilemiyeceğini söylemektedir.[817][433]

Derindeki (Kapalı) Madenler

Yerin derinliklerinde olan katı madenlere gelince, bunların ikta olarak verilip verilemiyeceği ihtilaflıdır. Ancak yukarıdaki sıvı ve açık madenler hakkındaki hükümlere bakılırsa genellikle bunların şahsa verilebileceğinin kabul edildiği anlaşılır.[818][434]

Hanefî âlimlerinden Serahsi'nin açıklamasına göre, hanefilerde su, neft ve civa gibi sıvı madenleri ve herhangi bir müdahale olmadan kendi kendine kaynağından fışkırıp gelenlerin tümü su hükmündeki madenleri toplumun müşterek malı saymışlardır. Onları bu içtihada vardıran delil, Rasûlullah (s.a)in "müslümanlar üç şeyde ortaktırlar; Suda, otta ve ateşte..."[819][435] mealindeki hadis-i şeriflerdir.[820][436]

Nitekim mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte anlatılan, Hz. Peygamberin, Hz. Ebyaz'a verdiği tuzlayı içersinde kendiliğinden devamlı olan bir su bulunduğu için geri alması da, kendiliğinden akan su hükmündeki kaynakların özel işletmelere verilemeyeceğine delalet etmektedir.

Hanefîlere göre: "Maden toprağın bir parçası olduğundan arazinin hükmüne tabidir. Yer altındaki eski eserler ve hazine (kenz) ler ise toprağın bir parçası değillerdir. Bundan dolayı bir kimsenin mülkü olan arazisinde, arsa ve evinde yahut iş yerinde bulunan madenin 5/4'ü, kimin tarafından bulunursa bulunsun o yerin sahibine aittir. Madenin, arazinin bir parçası olarak görülmesi ve yer altındaki hazinelerle eski eserlerin de toprağın parçası olarak düşünülmeyişi, beraberinde bazı hükümler getirmiştir. Bunun için bazı hanefîler, arazinin satışı ile içindeki madenin de müşteriye intikal ettiğini kabul ettikleri halde, topraktan bir parça olmaması sebebiyle aynı hükmü hazine için kabul etmemişlerdir.[821][437]

Bezlü'l-Mectıûl yazarının açıklamasına göre, metinde geçen "deve ayaklarının erişemediği uzak yerleri sana verebilirim" sözü hayvanların otlatılması için bir beldenin ihtiyaç duyduğu yerleri ve bu gibi yerlerin yakın çevrelerini özel işletmeye vermenin caiz olmadığım ifade eder. Ancak buralardan uzak olan ve hayvanların otlamasına yaramayan yerler, Özel işletmeye verilebilir. Bu hadis-i şerif hükmünde hata eden bir hakimin bu hükmünden dönebileceğine ve merada yetişen otların araziye ait olup kimsenin tekelinde olmadığına delalet etmektedir.[822][438]

3065... Muhammed b. el-Hasen el-Mahzumî (bir önceki hadisi şöyle) rivayet etti. (Ben sana) deve ayaklarının erişemediği yerleri (ikta yoluyla verebilirim. Hz. Peygamber bu sözüyle) demek istiyor ki: Develer başlarının erişebildiği yerler(dek)i (otları) yerler. Başlarının yukarısı mahfuz kalır.[823][439]

Açıklama

Develer bir yere ayaklan üzerinde giderler, oraya ayaklanyla erişirler. Bu bakımdan bu hadis-i şerifte, Hz. Peygamber kendisinden erak ağaçlarıyla kaplı olan bir araziyi isteyen Hz. Ebyâz'a "develerin ayaklan üzerinde varıpta ağızlarının erişemediği ormanları yahutta uzaklığından dolayı develerin varamadıktan yerleri verebilirim. Develerin rahatlıkla vanp otlayabildikleri yerleri vermem" cevabını vermiştir. Develer erak ağacına yetişebildiklerine göre bu hadis "içerisinde erak ağacı bulunan hiçbir arazi şahıslara verilemez." anlamına da gelebilir. Bu hadis-i şerif hakkında Hattâbî şöyle diyor:
Bu ifade, ormanlık bir araziyi ihya ederek oraya sahip olan bir kimsenin, o arazi üzerindeki ormana sahip olamayacağı anlamına gelir.
Çünkü hadis-i şeriften sözkonusu arazinin ilk defa ihya edildiği sırada üzerinde erak denilen misvak ağaçlarının bulunduğu, bu sebeple de Hz. Peygamberin develerin yayılabileceği bu ormanlık araziyi kendinden isteyen şahsa vermekten kaçındığı anlaşılıyor.
Fakat bir araziyi ihya eden kimse, daha sonra bu arazi üzerinde meydana gelen otlara ve ağaçlara sahip olur. Onlar üzerinde dilediği şekilde tasarruf eder. Bu hadisin ravisi Muhammed b. Hasen hadis uydurma suçuyla itham edilmiştir.[824][440]

3066... Ebyâz b. Hammardan (rivayet olunduğuna göre). Kendisi Rasûlullah (s.a)den erak (denilen misvak ağaçlarının hükmünü sormuş Rasûlullah (s.a): "Erak (ağaçların) da özel mülkiyet olamaz" buyurmuş. Bunun üzerine (Ebyâz b. Hammal)
“Özel mülkiyet sınırların içerisinde bulunan erak ağacı" (nın hükmünü soruyorum) demiş. Peygamber (s.a)de (tekrar)
"Erak (ağaçların)da özel mülkiyet olamaz" buyurmuş.

(Râvi) Ferac (b. Said bu hadisle ilgili olarak) dedi ki: (Ebyâz) "Özel mülkiyet sınırlarım içerisinde kalan" (sözü) ile "etrafı çevrili ve ekili toprağı ifade etmek istemiştir."[825][441]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi Hz. Peygamber kendisinden erak ağaçlarıyla kaplı bir yeri istemiş, Hz. Peygamber de develerin ayaklarının ve ağızlarının ulaşamadığı uzak bir yeri ona vermişti.
Daha sonra Hz. Peygambere gelerek, böyle bir araziye sahip olmakla içerisinde bulunan ağaçlara da sahip olup, olamayacağını sormuş Hz. Peygamber de ona "Sen bu araziye sahip olduğun esnada içerisinde bu ağaçlar yetişmiş halde bulunduklarından, bu araziye sahip olmakla üzerindeki dikili ağaçlara da sahip olamazsın" diyerek sözkonusu ağaçların hiçbir şahsın özet mülkü olamayacağını ifade buyurmuştur.
Sonuç olarak bu hadis-i şerif, bir araziyi ihya eden kimse ihya ettiği bu arazinin mülkiyetine sahip olmakla beraber araziyi ihya etmeden önce üzerinde yetişmiş olan ağaçlara sahip olamayacağına bu ağaçların ammeye ait olacağına delalet etmektedir.[826][442]

3067... Sahrden (rivayet olunduğuna göre) Rasûlullah (s.a) savaş için Sakıf (kabilesi) üzerine yürümüş, Sahr (r.a) bunu işitince, Peygamber (s.a)'e yardım etmek için atına bin(ip bir süvari topluluğu ile birlikte yola çık)mıştı (fakat) Peygamber (s.a)'in (Taifî) fethedemeden dönüp gitmiş olduğunu gördü ve o gün (Sakif lılar) Rasûlullah (s.a)in hükmüne boyun eğmedikçe (onların sığındıkları) şu şatodan ayrılmayacağına dair Allah'a söz verdi. Gerçekten de Hz. Sahr, Onlar, Rasûlullah (s.a)in hükmünü kabul edinceye kadar onlarla savaşı bırakmadı. (Onlar Hz.Peygamberin hükmünü kabule yanaşınca) Hz. Sahr Peygamber (s.a)e (şöyle bir) mektup yazdı.
"Gelelim mevzuya, Ey Allah'ın Rasûlü Sakif (kabilesi) senin hükmünü kabul etti. Şimdi ben onların karşısında bulunuyorum onlarda at üzerinde" (karşımda duruyorlar)
Rasûlullah (s.a) (mektubu alır almaz) namazın cemaatle kılınmasını emretti ve (cemaat namaz için toplanınca Hz. Sahr'in bu) kahraman (kabilesi) için "Ey Allah'ım bu kavmin atlısına, yayasına bereket ihsan eyle!" diye on

(defa) dua etti. (Bir süre sonra) Sakif kabilesi Hz. Peygamberin huzuruna geldi. (İçlerinden) El-Muğire b. Şu'be sözaidi ve
"Ey Allah'ın Rasûlü Sahr, halamı esir aldı. Oysa müslümanlann girdiği dine halam da girmişti/' dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) Sahr'ı çağırıp O'na
"Ey Sahr? Bir kavim miislümanlığa girdiği zaman kanlarını ve mallarını güvence altına almış olurlar. Binaenaleyh sen Muğıre'ye halasını geriver" buyurdu. Sahr'da (halasını) ona iade etti. Ve (söz alıp) Peygamber (s.a)den Süleym oğullarının İslâm'dan kaçarken bırakıp gittikleri suyu istedi:
“Ey Allah'ın Peygamberi bu suyu benim ve kavmimin hürmetine ver!" dedi (Hz. Peygamber de) "Evet" (bu suyu size veriyorum) dedi ve (suyu) onlara verdi. Bunun üzerine Sûleym kabilesi de müslü-man olup Hz. Şahr'ın yanma geldiler ve ondan suyu kendilerine geri vermesini istediler. (Sahr, bu suyu kendilerine vermekten) kaçınınca Peygamber (s.a)'e varıp:
“Ey Allah'ın Peygamberi müslüman olduk ve suyumuzu bize geri vermesi için Sahr'a vardık (fakat o buna) yanaşmadı." diye şikâyette bulundular. (Hz. Peygamber de) Sahr'ı çağırıp
"Ey Sahr! Bir kavim müslümanlığı kabul ettiği zaman, mallarını ve kanlarını güvence altı a almış olurlar. Binaenaleyh sen bu kavme sularını geri ver" buyurdu. (Sahr da)
"Başüstüne Ey Allah'ın Peygamberi" karşılığını verdi.
Ben (bu sırada) Rasûlullah (s.a)'in Hz. Sahr'dan Cariyeyi ve suyu geri almadan (duyduğu) utançtan dolayı yüzünün kızardığını gördüm.[827][443]

Açıklama

Hz. Peygamberin Sakif kabilesi üzerine düzenlediği bu savaş, hicretin sekizinci yılının Şevval ayına tesadüf eden Taif gazvesi esnasında vukubulmuştur.
Bilindiği gibi bir topluluğun müslümanlıktan kaçarken arkalarında bırakıp gittikleri mallar, Fey olarak Hz. Peygambere kalır. Kur'ân-ı Kerim'-den ve Sahih hadislerden çıkarılan hüküm budur.
Burada da Sakif kabilesinin Islâmiyetten kaçarken bırakıp gittikleri su kaynağı bir fey olarak Hz. Peygamberin hissesine düşmüş ve Hz. Sahr'ın ricası üzerine bu suyu ona ve kavmine bağışlamıştır.
Bu durumda söz konusu su, Hz, Sahr'ın ve kabilesinin özel mülkü haline geldiğinden bunu onun elinden almanın mümkün olmaması gerekir. Hatta

Sakiflilerin sonradan müslümanlığa girmeleri bile bu suyu onun elinden geri almaları için yeterli olamaz. Durum böyleyken Hz. Peygamberin onu Hz. Sahr'ın elinden geri alıp Sakiflılara vermesi izaha muhtaç bir husustur.

Hadis sarihlerinin açıklamasına göre, Hz. Peygamberin suyu, Hz. Sahr'in elinden alıp Sakiflılara vermesi, O'nun aslında Sakifhların hakkı olmasından değildir. Ancak Hz. Peygamber Sakiflılan İslâmiyete iyice ısındırabil-mek için bu suyun onlara verilmesi gerektiğine inanmış ve bu düşünceyle de Hz. Sahr'm rızasını alarak suyu ondan alıp Sakiflılara vermiştir. Suyu Hz. Sahr'dan geri alırken yüzünün kızarması da aslında bu suyun Sakifhların değil Hz. Sahr'ın öz malı oluşundandır.

Sahr'm elinden cariyenin alınması da böyle olmuştur. Çünkü Hz. Sahr onu müslüman olmadan önce esir etmiştir. Müslümanlığa girmeden esir edilen bir kadının sonradan müslüman olması onun hürriyetine kavuşmasını gerektirmez.

Ancak Hz. Peygamber Sakiflıların gönüllerini İslama ısındırmak için Hz. Sahr'ın rızasını alarak bu kadının serbest bırakılıp, iade edilmesini sağlamıştır.

Binaenaleyh Hz. Peygamber:

“Ey Sahr! Bir kavm müslümanlıgı kabul ettiği vakit mallarını, kanlarını güvence altına almış olurlar. Binaenaleyh sen bu cariyeyi ve suyu geri ver!" buyururken "Bunlar senin hakkın değildir" demek istememiş, ancak bu sözüyle bunları eski sahiplerine verirseniz iyi olur, diyerek bunları geri vermeye Hz. Sahr'ı ve arkadaşlarını teşvik etmek istemiştir.

Bununla beraber Hz. Sahr bu kadını müslüman olduktan sonra esir etmiş olması Rasûlü Ekrem'in de bu yüzden onun serbest bırakılmasını istemiş olması ihtimali de vardır.

Ayrıca hüküm Allah'ın ve Rasûlünün olduğuna göre, Hz. Peygamberin hakkın tecellisinin böyle olacağını bildiği için böyle emir vermiş olması da mümkündür.

Bu hadisin mevzumuzu teşkil eden bâb başlığı ile ilgisi Hz. Peygamberin bir su kaynağını Hz. Sahr ile etrafındaki cemaate bağışlamasıdır.[828][444]

3068... Sebre b. Abdülaziz b. er-Rabî' el-Cühenî'nin dedesinden (rivayet olunduğuna göre), Peygamber (s.a) (Tebük seferine çıkarken ilk defa bugünkü Zûhuşub vadisindeki) devme ağacının altında bulunan mescidin

yerine inmiş, orada üç gün kaldıktan sonra Tebük'e (doğru yola) çıkmış ve geniş bir arazide kendisine katılan Cüheyne' kabilesine "Zülmerve halkı kimlerdir?" diye sormuş (Cüheyne'lilerin) "onlar Cüheyne kabilesinden Rifââ oğullarıdır'* demeleri üzerine "Zûl-merve köyünü "onlara verdim" buyurmuş. Bunun üzerine (Zülmerve) köylüleri orayı (kendi aralarında) bölüşmüşler. Onlardan kimisi (hissesini) satmış kimisi de (elinde) tutup işletmiş. (Ravi İbn Vehb sözlerine şöyle devam etti.) Sonra ben bu hadisi (Sebre'nin babası) Ab-dulaziz'e sordum, bana bir kısmını haber verdi. (Fakat) hepsini haber vermedi.[829][445]

3069... Esma bint Ebû Bekir'den (rivayet olunduğuna göre) Rasûlullah (s.a) Hz. Zübeyr'e bir hurmalık vermiştir.[830][446]

Açıklama

Fahr-i Kâinat Efendimiz hicretin dokuzuncu yılının Recep ayına rastlayan Tebük seferinde yolculuk boyunca ondokuz yerde konaklamış ve orada ibadet etmiştir. Siyer kitaplarının tesbitine göre, Rasûl-ü Zişan Efendimizin Tebük seferinde ilk konak yeri Medine'ye bir gecelik mesafede bulunan Zûhuşub vadisi olmuştur.
Peygamberimiz burada, bostan içindeki devme ağacının altında namaz kılmış üçgün orada kaldıktan sonra yoluna devam etmiştir.
Daha sonra burası muhafaza edilmiş ve zamanla oraya bir mescid yapılmıştır.
"Devme" İri ağaçlar cinsinden nebk(sidr) ya da "mukl" ağacıdır.
Hz. Peygamber daha sonra kendisine katılan Cüheyne kabilesine Şam'la Medine arasındaki Vadilkura denilen yerdeki Zülmerv köyü halkının kimler olduğunu sormuş onlar da "Zülmerv köyü halkı Cüheyne kabilesinden Ri-faâ oğullarıdır." deyince bu köyün arazisini ikta esasına göre onlara vermiştir. Biz ikta' esasına göre bir araziyi birine vermenin nasıl olduğunu 3058 numaralı hadisin ve onu takib eden hadislerin şerhinde açıklamıştık.
Aliyyü'l-Kari'nin, Şerhii's-Sünne isimli eserindeki açıklamasına göre ikta:
1. Temellük ıktaı,
2. İrfak iktaı olmak üzere ikiye ayrılır.
Bunlardan birincisi arazinin mülkiyetinin bağışlanması, ikincisi de sadece intifasının bağışlanması anlamına gelir. Birinci kısım ikta ile bir mala sahip

olan, o malın mülkiyetine, ikinci kısım ikta ile bir mala sahip olan da ondan faydalanma hakkına sahip olur. Binaenaleyh 3069 numarada Hz. Zübeyre verildiğinden bahsedilen hurmalık birinci kısımdan olması gerekir.
Ancak Bezlü'I-Mechûd yazarının açıklamasına göre, el-Muzhır, "Hz. Zübeyr'e verilen bu arazinin yer altında bulunan kapalı bir maden gibi, faydalanılması emeği ve masrafı gerektiren bir yer olmadığından bu şekilde bağışlanmasının caiz olmaması gerektiğini, Binaenaleyh bu arazinin Hz. Peygamberin fey yoluyla eline geçen özel mülkü olup ona bu mülkü bağışlamış olabileceğini, ya da ölü bir arazi olduğu için ihya etmek üzere ona vermiş olabileceğini" söylemiştir ki çok önemli bir tesbit olduğunda şüphe yoktur.
Hattâbî'nin açıklamasına göre, Ebû İshak el-Mervezî 2069 numaralı hadisi şerifte geçen ikta kelimesi ilim erbabı arasında meşhur olan manasında değil de "ödünç olarak verdi" manasında kullanılmıştır.[831][447]

3070... Safiyye bint Uleybe ile Duheybe bint Uleybe'nin haber verdiklerine göre, babalarının ninesi olan, Kayle bint Mahreme kendilerine (şöyle) demiştir:
"Rasûlullah (s.a)'in yanına gelmiştik. Bekr b. Vail (oğulların)ın elçisi (olan) arkadaşım Hurey b. Hassan öne geçip îslârniyet(e bağlı kalmak üzere) kendi ve kavmi adına Rasûlullah (s.a)'e biat etti. Sonra "Ey Allah'ın Rasûlü! Bizimle Temim oğulları arasında Dehna (mevkii) hakkında (yani) onlardan yolcuların ya da (oradan mecburen) geçenlerin dışında hiçbir kimsenin oraya girmeyeceğine dair (bir belge) yaz" (ılmasım emret) dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber katiplerinden birisine emr edip
"Ey Oğul! Hureys için Dehna hakkında (bir belge) yaz" dedi. Ben (Hz. Peygamberin) Dehna hakkında Hureys'(in arzusuna uygun bir şekilde idare edilmesi) için emrettiğini görünce, oranın kendi memleketim ve ülkem olması cihetiyle beni bir üzüntü kapladı bunun üzerine
"Ey Allah'ın Rasûlü o senden istediği zaman (bu) yerlerden adaletli bir istekte bulunmadı, tşte bu Dehna senin yakınında bulunuyor, (orası) Develerin ve koyunların merasıdır. Temim oğullarının kadınları ve oğulları da hemen onun arkasındadır" Deyiverdim. (Hz. Peygamber de)
"Ey oğul! (bu anlaşma metnini yazmaktan) vazgeç (çünkü bu) kadıncağız doğru söyledi, müslüman müslümanın kardeşidir. Dehna'da (bulunan) su ve

ağaç her ikisi için de müşterektir, (orada) fitnecilere karşı yardımlaşırlar" buyurdu.[832][448]

Açıklama

Metinde geçen "es-Seviyye minelardı" kelimesi sözlükte düz yer, yani ova anlamına gelirse de, Bezi yazarı, bu kelimenin burada "iki tarafında eşit olarak hakk bulunan bir yer" anlamında kullanıldığını ve bu kelimenin geçtiği cümlenin "Hureys senden adaletli bir istekte bulunmadı. Bu isteğin getirilmesi Temimoğullarına karşı haksızlık ve zulüm olur." manasına geldiğini söylemiştir.
Avnu'l-Mabûd yazarına göre, bu cümle "Ey Allah'ın Rasûlü Hüreys senden içerisinde verimli ve verimsiz toprakların aynı seviyede bulunduğu toprakları istememiştir. O senden develerin ve koyunların otlağı olan verimli Dehna toprağını istemiştir." anlamında kullanılmıştır.
Metinde geçen "İşte şu Dehna senin yakınındadır" cümlesi ise "Burası senin yakınındadır. Binaenaleyh burayla ilgili olarak söylediğim sözlerin doğru ve yanlışlığını varıp kolayca görebilirsin" anlamında kullanılmıştır.
"Orası develerin ve koyunların otlağıdır. Temim oğullarının kadınları ve erkekleri onun hemen arkasındadır." Cümlesi de "Temim*tilerin buraya son derece ihtiyacı vardır." anlamında kullanılmıştır. \
Netice olarak, Hz. Peygamber Hureys'in bu isteğini reddetmiş, Dehna'yı Bekr oğullarına vermekten vazgeçmiş oranın Bekr oğullarıyla Temim oğulları arasında müşterek bir mera olarak kullanılmasına karar vermiştir.
Bezi yazarının açıklamasına göre, Sünen-i Ebû Davud'un bazı nüshalarında, musannif Ebû Davud'a metinde geçen fitnecilerden maksadın ne olduğu sorulduğu onun da "şeytanlardır" cevabını verdiği kaydedilmektedir.
Bu hadisin bâb başlığı ile ilgisi Hz. Peygamberdin bir memleketin mirası durumunda olan bir yerin bir şahsın emrine tahsis etmesine izin vermediğini ifade etmesidir. Binaenaleyh bu hadis, hayvanların muhtaç olduğu bir merayı herhangi bir şahsa vermenin caiz olmadığına delalet etmektedir. Çünkü ot, su gibi olduğundan hiçbir kimse onu tekeline alarak başkalarını ondan faydalanmaktan men edemez.
İmam Tirmizî, bu hadis hakkında "Kayle'nin hadisini yalnız Abdullah b. Hassan'ın rivayetinden bilmekteyiz" demiştir.[833][449]

3071... Esmer b. Mudarrçs'den demiştir ki: Ben Peygamber (s.a)'ın yanına varıp kendisine biat etmiştim. "Her kim herhangi bir müslümanın kendisinden önce varamadığı bir suya ilk önce varıfpta oraya sahipleni)irse, o su ona aittir." buyurdu. Bunun üzerine halk (sahipsiz suları) işaretlemek üzere koşarak (yollara) çıktılar.[834][450]

3072... İbn Ömer'den (rivayet olunduğuna göre), Peygamber (s.a) ez-Zübeyr'e atının bir defa koşması (neticesinde katedeceği mesafe) kadar bir araziyi vermiş. (Hz. Zübeyr de orada) atını koşturmuş nihayet (atın gücü ve arazinin sınırı bittiği için hayvan koşamayıp olduğu yerde) durmuş. Bunun üzerine (Hz. Zübeyr elinde bulunan) kamçısını (ileri doğru) atmış. Bunun üzerine (Hz. Peygamber)
"Bu araziyi kamçısının eriştiği yere kadar Zübeyr'e verin!" buyurmuş.[835][451]

Açıklama

3071 numaralı hadis-i şerif, mera durumunda olmayan ölü bir arazinin etrafını işaretleyerek çeviren bir kimsenin etrafını çevirdiği araziye içerisindeki suyla birlikte sahip olacağına delalet ederken 3072 numaralı hadis-i şerifte, bir devleı başkanının, kamu yararına uygun gördüğü takdirde bazı madenleri ve toprakları özel işletmelerin veya şahısların emrine tahsis etmesinin caiz olduğuna delalet etmektedir.
Bezi yazarının Aliyyü'1-Kari (r.a)'den naklettiğine göre 3072 numaralı hadisi açıklarken İmam Nevevî (r,a) şu görüşlere yer vermiştir. "Bu hadis-i ' şerif, devlet başkanının hazineye ait bir araziyi ikta yoluyla herhangi bir kimseye vermesinin caiz olduğuna delalet etmektedir. Aslında hazineye ait bir araziye hiç bir kimse sahip olamaz. Ancak devlet reisinin ikta yoluyla verdiği kimse ona sahip olabilir.
Devlet reisi bir şahsa hazineye ait olan bu arazinin mülkiyetini verebileceği gibi mülkiyetini mahfuz (saklı) tutup sadece menfaatini de verebilir. Bu hususta önemli olan ammenin menfaatini gözetmek, ammenin menfaati nasıl hareket etmeyi gerektiriyorsa o şekilde hareket etmektir.
Hazinenin ya da herhangi bir şahsın malı olmayan bir araziye gelince; bu araziyi ihya eden herkes ona sahip olabilir. Bu hususta devlet başkanının iznini almaya da ihtiyaç yoktur. İmam Malik ile İmam Şafiî ve cumhur

ulema bu görüştedirler. 3069 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, el-Muzhir'e göre, 3072 numaralı hadiste Zübeyr'e verildiğinden bahsedilen arazînin, Hz. Peygamberin fey yoluyla eline geçen özel mülkü ya da ölü arazi olması ihtimali de vardır.
Bu durum, "Bir kimsenin ölü bir araziyi ihya edebilmesi için devlet reisinden izin alması gerekir" diyen îmam Ebû Hanife (r.a) ile Malikiler'in[836][452] bu görüşünü teyid etmektedir.
Nitekim mutlak olarak zikredilen "arazi" kelimeleri aslında ölü arazi anlamında kullanılır.
Ölü arazi iki kısımdır:
1. Bir beldeye bitişik olup o beldenin merası, ya odun temin etmek için kullandıkları ya da çocuklarının oyun sahası veya mezarlık olan yerlerdir. Buralar hiçbir kimsenin Özel mülkü olamaz. Bu bakımdan devlet başkanı buraları hiç bir kimseye bağışlayamaz.
2. Herhangi bir köye bağlı olmayan sahipsiz arazidir ki fıkıh âlimlerin dilinde "ölü arazi" denilince bu kısım arazi anlaşılır. Hiçbir şahsın özel mülkü olmayan ve kendisinden asla faydalanılmayan, suyu kesilmiş olan ya da su altında kalan ziraata elverişsiz arazi çeşitleridir.
Sahipli olan bir arazi, ölü arazi olamaz. Sahibi bilinmeyen bir arazi ise yitik hükmündedir.
Devlet başkanı, bu ikinci kısım ölü araziyi şahıslara verebilir.
İmam Ebû Hanife ile Malikilere göre, devlet reisinin izni olmadan bu araziyi kimse ihya ederek mülkiyetine geçiremez.
imâm Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e, Şafiüere ve Hanbeliler'e göre, bu araziyi ihya eden herkes ona sahip olur.[837][453] görüldüğü gibi 3072 numaralı hadis İmam Ebû Hanife ile Malikilerin bu mevzudaki görüşlerini te'yid etmektedir. Ancak bu hadisin senedinde çeşitli yönlerden tenkid edilen Abdullah b. Ömer b. Hafs b. Asım vardır.[838][454]

35-37. Ölü Araziyi İhya Etme

3073... Said b. Zeyd'den (rivayet olunduğuna göre), Peygamber (s.a) (şöyle) buyurmuştur:
"Kim ölü bir toprağı canlandırırca o toprak onundur. Zalim damar (sahibin)e hakk yoktur."[839][455]

Açıklama

Bir önceki hadisin şerhinde ölü arazinin ne demek olduğunu ve kısımlarım açıklamıştık. Burada da ölü bir arazi ihya edilmiş sayılabilmesi hususunda âlimlerin görüşlerini açıklayacağız.
Kendisinden faydalanılamayan araziler, hirbir işe yaramadıkları için ölüye benzetilerek ölü arazi diye isimlendirildiği gibi, onları faydalı bir hale getirmekte, onları tekrar hayata kavuşturmaya benzetilerek bu işe ihya (diriltme) ismi verilmiştir. Ölü bir arazinin ihya edilmiş sayılması için nasıl bir muameleye tabi tutulmuş olması gerektiği meselesi âlimler arasında ihtilaflıdır.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, ölü bir araziyi ihya eden kimsenin o araziye sahip olacağı ifade edilmektedir.
Hattâbî (r.a) bu, hadis-i şerifi açıklarken şöyle diyor: "Bir araziyi sürmekle veya etrafını çevirmekle ya da sulamakla orası ihya edilmiş olur. Bu hususta devlet reisinden izin almaya da ihtiyaç yoktur. Çünkü bu cümle kayıtsız olarak gelmiş bir şart cümlesidir. Binaenaleyh hangi şekilde, hangi zaman ve mekanda olursa olsun ihya işini gerçekleştiren bir kimsenin, o araziye sahip olacağını ifade etmektedir. İlim ehlinin ekserisinin görüşü de budur.
İmam Ebû Hanife'ye gçre, "bir araziyi ihya eden kimsenin oraya sahip olabilmesi için devlet reisinden izin alması şarttır."
İmam Malik de bir yerin ihya edilmiş olması için imamın iznine ihtiyaç olmadığını söylüyor. Fakat Maliki âlimleri, bu hususta İmam Ebû Hanife(r.a) gibi düşünmektedir. Malikilerce benimsenen görüş te budur.[840][456]
Ölü bir arazi içerisine, bir bina inşa etmekle veya ağaç dikmek, sulamak, sürmek gibi onu faydalı bir hale getirmekle ihya edilmiş olur. Fakat etrafına taşlar veya toprak koymakla ya da etrafım küçük bir duvarla çevirmekle ihya edilmiş olmaz. Çünkü bunlar araziyi ihya etmek değildir. Arazinin sınırlarını belirlemekten ibarettir. Ancak bunu yapan kimse bu hareketiyle bu araziye sahip olmaya daha müstehak bir hale gelmiş olur. Çünkü Rasû-lullah (s.a) kim, bir müslümanın, kendisinden önce erişemediği şeye herkesten önce erişecek olursa bu kimse o şeye sahip olmaya herkesten daha müstehaklır." buyurmuştur.[841][457]

Diğer bir hadis-i şerifte de "Mina, önce varan kimsenin konaklama yeridir.”[842][458] buyurmuştur.
Ancak, Hanbelilere göre, bir arazinin etrafım duvarla çevirmek, onun ihya edilmiş sayılması için yeterlidir.
Malikilerle Safilere göre, bu hususta önemli olan örftür. Binaenaleyh hangi beldenin örfünde bir arazinin etrafını duvarla çevirmek, orayı ihya etmek anlamına gelirse, orada bu arazi ihya edilmiş arazilerden sayılır. Bu örfün geçerli olmadığı yerler de ise ihya edilmiş sayılmaz.[843][459] Fıkıh âlimlerinin çoğunluğu da bu görüştedirler.
Mecellemde hangi muamelelerin ihya için yeterli sayılmadığı açıklanırken şöyle deniyor. ".... Tohum ekmek, fidan dikmek, nadas yapmak, sulamak, sulamak için ark ve kanallar açmak, suların basmaması için yeterli yükseklikte duvar yapmak ve benzeri işler ihyadan sayılır.[844][460] Ancak Hanbelilere göre, bir arazinin etrafını duvarla çevirmek onun ihya edilmesi anlamına gelir.
Metinde geçen terkibindeki kelimesi tenvinli ve tenvinsiz olmak üzere iki şekilde rivayet edilmiştir. Hafız tbn Hacer'in dediği gibi, bu kelime tenvinli okunduğu zaman kendisinden sonraki zalim kelimesi ya bu ırk kelimesinin sıfatı yahutta ırk kelimesinin başında bulunduğu kabul edilen Zû (= sahip) kelimesinin sıfatı olur. Birinci ihtimale göre söz konusu kelimenin bulunduğu cümle "zalim damar için hak yoktur” anlamına gelir.
Damardan maksat ağaç damarı olduğuna göre, "Bu cümle ile kasdedilen başkasının toprağına haksızlıkla dikilen bir ağacın bir damarının bile onu diken kimse için helal olamayacağıdır.”
İkinci ihtimale göre ise bu cümle "bir damarın zalim olan sahibi için hakkı yoktur" anlamına gelir- Netice itibariyle bu takdire göre de cümlenin manası yine birinci ihtimale göre verdiğimiz mana gibidir. İbn Esir'in en-Nihaye'de açıkladığı üzere, hadisi şu şekilde açıklayabiliriz. "Bir kimse gelir, kendisinden önce başkası tarafından ihya edilen bir araziye sahip olabilmek için oraya ağaç dikerse, bu ağaçların bir damarında bile onu diken bu zalim kimsenin hakkı olmaz".
"Irk" kelimesinin zâlim kelimesine izafe edilerek tenvinsiz olarak okunması halinde de çıkan mana böyledir.
İmam Tirmizî, bu cümlenin manasını açıklarken şöyle eliyor. "Ebu Musa Muhammed b. el-Müsenna bize nakletti ve dedi ki:"Ebû'I- Velid el-

Tayâlisî'ye, zalim bir damar için hak yoktur!" sözünün manasını sordum. Bunun üzerine "zalim damar kendisinin olmayan şeyi alan gasıb (zorba)dır!" dedi. Ben de "başkasının toprağına ağaç diken mi?" "İşte o!" dedi."[845][461] Nitekim aşağıdaki hadislerde de bu husus açıklanmaktadır.[846][462]

3074... Yahya b. Ureve'nin babasından (rivayet olunduğuna göre) Rasûlullah (s.a)
"Kim ölü bir toprağı diriltirse, ölü toprak onundur." buyurmuş (Yahya b. Urve bu rivayetine devam ederek bir önceki hadisin sonunda bulunan cümlenin) aynısını zikretmiştir. (Yine Urve sÖzleH-ne devamla şöyle) demiştir. Bu hadisi rivayet eden kimse bana (şunları da) söylçdi; iki adam mahkeme olmak üzere Rasûlullah (s.a)'e müracaat etmişlerdi. Bunlardan birisi diğerinin toprağına hurma ekmişti. (Hz. Peygamber bunları dinledikten sonra toprağın sahibine verilmesine, hükmetti. Hurma sahibine de hurmasını oradan sökmesini emretti. Ben o hurmaların (sökülmeleri için) köklerine balta ile vurulurken gördüm. Onlar uzun hurmalardı. Nihayet oradan sökülüp çıkarıldılar.[847][463]

3075... İbn İshak'dan (bir önceki hadisin) manası (yine bir önceki hadisin) senediyle (yani Urve vasıtasıyla rivayet olundu). Ancak (şu farkla ki Urve, bir önceki hadiste geçen) "Bu hadisi bana haber veren kimse..." sözü yerine (burada, Bu hadisi bana rivayet eden kimse) "Peygamber (s.a)'in ashabından bir adamdı. Kuvvetle ihtimal veriyorum ki Ebû Said-el-Hudri idi. Ve ben o adamı hurmaların köküne (balta) vururken gördüm sözünü kullandı.[848][464]

Açıklama

Yukarıda meallerini sunduğumuz 3074 ve 3075 numaralı hadis-i şerifler bir kimsenin ihya yoluyla sahip olduğu bir toprağı sahibinin izni olmadan başka birinin ekemeyeceğini şayet izinsiz olarak ekerse ektiğini sökmek mecburiyetinde kalacağını ifade etmektedirler.[849][465]

3076... Urve' (r.a)'den demiştir ki:

"Ben, Rasûlullah (s.a)'in -toprağın, Allah'ın toprağı, kulların da Allah'ın kulu olduğuna" ve "ölü bir toprağı imâreden bir kimsenin ona (sahip olmaya herkesten) daha fazla müstehak olduğuna (dair) hükmettiğine şahitlik ederim. (Çünkü) bu hükmü bize Peygamber (s.a)'den (uygulamalarıyla, bilfiil) getiren(ler bize) ondan namazları getiren kimselerdir.[850][466]

Açıklama

Tabiîn'in başta gelenlerinden biri olan Hz. Urve b. Zübeyr b. Avvam (r.a) yukarıda mealim sunduğumuz sözleriyle Hz. Peygamberin: "Kulların hepsi Allah'ın kuludur. Ve hukuki yönden aralarında hiç bir fark yoktur. Toprakta Allah'ın mülküdür. Kimsenin onun üzerine hakkı yoktur. Binaenaleyh ölü bir araziyi ihya eden, o araziye herkesten daha fazla müstehaktır. Bir başkası onun üzerinde hak iddia edemez" mealindeki sözlerini ifade etmek istiyor.
Hz. Peygamberin bu sözünü pekçok sahabiden duyduğunu onların ismini saymanın uzun süreceğini ve esasen sahabilerin güvenilir, kişiler olduğu için isimlerini saymaya gerek olmadığını anlatabilmek için de şöyle diyor. "Hz. Peygamberin bu hükümlerini bize nakledenler (öyle sıradan kişiler değillerdir. Onlar) Hz. Peygamberden bize namazları nakleden kimselerdir" diyor.
Bu hadis-i şerifte ölü bir toprağı ihya eden bir kimsenin o toprağa sahip olacağı değil de sahip olmaya herkesten daha fazla müstehak olduğu ifade ediliyor.
Bu bakımdan mezheb imamları buradaki ihya kelimesinin toprağı tam manasıyla ihya etmek anlamında değil de, etrafını taş, toprak, sel baskınına dayanamayacak kadar basit ve küçük bir duvarla çevirmek anlamında kullanıldığı görüşündedirler.
Bir toprağın etrafım bu şekilde çeviren kimse oraya tam manasıyla sahip olamaz. Fakat oraya sahip olmak hususunda kendinin öncelik hakkı olur. Dolayısıyla bir anda onunla birlikte bazı kimseler orayı ihya etmeye teşebbüs etseler, ihya hakkı ona tanınır. Nitekim 3073 numaralı hadisin şerhinde de açıklamıştık.[851][467]

3077.... Semure (r.a)'den (rivayet olunduğuna göre), Peygamber (s.a):

"Kim bir toprağın etrafım duvarla çevirirse o toprak onundur.” buyurmuştur.[852][468]

Açıklama

Bu hadis-i şerif bir toprağın etrafını duvarla çevirmenin, onu ihya etmek için yeterli sayıldığına ve bir toprağın etrafını taşla çeviren kimsenin oraya sahip olacağına delalet etmektedir.
İmam Ahmed'in meşhur olan görüşü de budur. Ancak İmam Ahmed (r.a)'e göre bu duvarın orada görülmesi mümkün olan zararlardan orayı koruyacak nitelikte bulunması gerekir.
Aliyyu'1-Kâri (r.a)'in açıklamasına göre, İmamı Nevevî bu mevzuda şöyle demiştir... Bir kimsenin herhangi bir toprağı hayvanlara ağıl yapmak ya da meyva veya sebze kurutmak için kullanmak istediğinde, buranın kendisine tahsis edebilmesi için oranın etrafını duvarla çevirmiş olması gerekir. Onun etrafına taşları veya ağaç dallarını koymuş olması yeterli değildir.
İmam Kâsâni'nin dediği gibi, bir toprağın etrafına taşlar koyarak orayı çeviren kimsenin, o toprağa sahip olamayacağına dair icma vardır. Çünkü bu kimsenin yaptığı iş, bu taşları oraya sadece koymaktan ibarettir. Bu kimse bu işiyle oraya malik olmasa da oraya sahip olma hususunda bir öncelik hakkına sahip olur.
3073 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, hanefi âlimlerine göre, "toprak etrafına çevrilen bir duvarın, ihya için yeterli sayılabilmesi için orayı sel baskınından koruyacak kadar yüksek olması gerekir.[853][469]
Şâfiilerle Malikilere göre, bu duvarın yeterli olup olmadığını orada geçerli olan örf tayin eder.[854][470]

3078... Hişam (b. Urve) dedi ki: "Haksız damar(dan maksat) Bir kimsenin, bir başkasının toprağına ağaç dikip ona sahip olmaya kalkmasıdır." îmam Malik de "Haksız damar(dan maksat) haksız olarak kazılan her kuyu ve (haksız olarak) dikilen her ağaçtır" dedi.[855][471]

Açıklama

Bu hadis-i şerif 3073 numarada geçen "zalim damar" tabiri üzerinde Hz. Hişam b. Urve ile İmam Malik (r.a)'in yaptıkları açıklamaları ifade

etmektedir.
Biz, âlimlerin bu tabir üzerindeki açıklamalarını sözü geçen hadisin şerhinde zikrettiğimizden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[856][472]

3079... Ebû Hamayd-es-Saîdî'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a)'le birlikte Tebük savaşına çıkmıştım. (Hz. Peygamber) Vadilkura'ya geldiği zaman bahçesinde (duran) bir kadınla karşılaştı.
Bunun üzerine sahabilerine (Bu kadının bahçesinden kalkacak olan hurmanın miktarını) "tahmin edin" (bakalım) buyurdu ve kendisi (onu) on kile (olarak) tahmin etti, kadına da: "Buradan çıkacak olan (hurma mikdarın)i iyi belle!" dedi. Sonra (yola koyulduk ve) Tebük'e geldik. (Orada) Eyle hükümdarı Rasûlullah (s.a)'e beyaz bir katır hediye etti. Rasûlullah (s.a) de o hükümdara bir cübbe giydirdi. Ve O'na yani memleketi (halkı)'na (cizye karşılığında eski topraklarında kalacaklarına dair bir eman) yaz(dır)dı. (Bu seferden dönüşümüz esnasında) Vadilkura'ya geldiğimizde (Hz. Peygamber daha önce bahçesinde rastlamış olduğumuz) kadına
"Bahçende ne kadar (hurma) oldu?" diye sordu. (Kadın) da:
"On kile" dedi (yani) Rasûlullah (s.a)'in tahmini(ni söyledi).Bunun üzerine Rasûlullah (s.a)
"Ben Medine'ye (gitmekte) acele ediyorum. Benimle beraber acele (Medineye gitmek) isteyen acele etsin" buyurdu.[857][473]

Açıklama

Vadilkura: Hicaz'ın Şam tarafına düşen eski bir şehirdir. Ey-le'de; Mısır'la Mekke arasında bir sahil şehridir. Buranın hükümdarı Yuhanna b. Ru'bedir.
Hadisin zahirine bakılırsa, Hz. Peygambere Düldül, hicretin dokuzuncu senesinde vukubulan bu gazada hediye edilmiştir. Oysa Hz. Peygamberin, hicretin sekizinci yılında vukubulan Huneyn savaşında bu katırın üzerinde bulunduğu sahih hadislerle rivayet edilmiş ve şöhret bulmuştur.
Kadı Iyâz bu zahiri çelişkiyi gidermek için şöyle demiştir: "O halde hayvanın hediye edilmesi Tebük gazasından önceye hamledilir. Zaten hediye meselesi, elçinin gelmesi üzerine (vav) ile atfedilmiştir. Bu edat tertib iktiza etmez.
Vesk: Altmış sa' demektir. Bu mikdar tahminen onbeş teneke eder.

Avnü'l-Ma'bûd yazarına göre, mevzumuzu teşkil eden bu hadisin, bab başlığıyla ilgisi, Hz. Peygamberin Vadilkura'da bir bahçede rastladığı kadının bahçesini yine o kadına bırakmasıdır. Çünkü bu bahçeyi o kadın ihya ettiğinden bahçe onun mülkü olmuştur. Rasûl-ü Zişan Efendimiz bu sebeble sözü geçen bahçeyi eski sahibesinin elinde bırakmıştır.

Bezlü'l-Mechûd yazarına göre, bu hadisin bab başlığıyla ilgisi Hz. Peygamberin Eyle arazisini cizye karşılığında Eyle halkına bırakmasıdır. Çünkü o araziyi Eyle halkı ihya etmiştir. Bu sebeple Hz. Peygamber bu araziyi cizye karşılığında yine eski sahiplerinin elinde bırakmıştır.

Siyer kitaplarında bu hadise şöyle anlatılır.

Eyle halkı, Arap kabilelerinin birer birer müslüman olduklarını görünce, Peygamberimizden korkmağa başlamışlardır.

Fakat Peygamberimizin Ukeydir, b. Abdülmelik'e asker gönderip onlara şefkatli davrandıklarını gördükleri zaman, Eyle kralı Yuhanne b. Ru'-be yanına Cerba' ve Ezrûh halkı temsilcilerini alarak, Tebuk'e Peygamberimizle görüşmeye geldi.

Yuhanne'nin göğsünde altın bir haç, alnının saçı da, toplanmış ve bağlanmış bulunuyordu.

Yuhanne Peygamberimizi görünce, ellerini, göğsüne koyup başını eğerek Peygamberimize saygı işareti yaptı.

Peygamberimiz de, ona "kaldır başını!” diye işaret buyurdu.

Yuhanne, hıristiyandı. Aynı zamanda Uskuftu.

Uskuf, Hıristiyan din bilgini, din başkanı demektir.

Peygamberimiz, Yuhanne'ye, yemen kumaşından yapılmış bir elbise giydirdi.

Kendisinin, Bilâl-i Habeşî'nin yanında konuklanmasını ve ağırlanmasını emr buyurdu.

Yuhanne, getirdiği ak katırı Peygamberimize hediye etti. Musa b. Uk-be'ye göre: Peygamberimiz-Yuhanne'yi Müslümanlığa davet, etti.

Yuhanne, yanaşmadı ve cizye vermeğe razı oldu.

Yuhanne'nin Peygamberimizle Yaptığı Anlaşma:

Yuhanne b. Ru'be, yurdundaki erginlik çağına basıp ustura tutmağa başlayan her erkek başına yılda bir dinar (altın) cizye vermek üzere Peygamberimizle sulh yaptı.

Eyle'de üç yüz erkek bulunuyordu. Buna göre: Yıllık cizye, üçyüz dinar tutuyordu.

Eyle"halkı, müslümanlardan, yanlarına uğrayacak olanları konuklamak ve ağırlamakla da, mükellef idiler.
Peygamberimizin Yuhanne ve Eyle Halkı İçin Yazdırdığı Yazı:
Peygamberimiz, Yuhanne ve Eyle halkı için yazdırdığı yazıda şöyle buyurdu:
Bismillahirrahmanirrahim
Bu, Allah ve Allah'ın Rasûlii Peygamber Muhammed tarafından Yuhanne b. Ru'be ile Eyle* halkından denizdeki gemilerde bulunanları ve karadaki gezen, dolaşanları için eman yazısıdır:
Gerek bunlar ve gerek Şam, Yemen ve deniz sahili halkından Eylelilerle birlikte bulunanlar, Allah'ın ve Muhammed Peygamberin himayesi ildedirler.
Onlardan bir kötülük işleyeni, yanındaki malı koruyamayacak, onun malı, insanlardan, alan kimse içinde, helâl olacaktır.
Gerek su almak isteyenin, gerek denizde veya karada dilediği yola gitmek isteyenin engellenmesi helal olmayacaktır.
Bunu, Rasûlullah (s.a)'ın izniyle Cuheym b. Salt ve Şurahbil b. Ha sene, yazdı".
Peygamberimiz Eyle halkına e mân alameti olmak üzere verdiği Bürde:
Peygamberimiz, Eyle halkına, yazı ile birlikte kendileri için eman alameti olmak üzere bir de Bürde (elbise) vermişti.
Abül Abbas Abdullah b. Muhammed, bu.Bürde'yi üçyüz dinara satın almıştır.
Abbas oğullan, bu hırkaya, seleften halefe tevarüs ettiler. Halifeler, bayram günlerinde onu, üzerlerine giyinip peygamberimize aid Asa'yı ellerine alarak sekînet ve vakarla dışarı çıktıkları zaman, ondan kalbler ürperir, gözler kararırdı.[858][474]

Bazı Hükümler

1. Kâfirlerin verdiği bir hediyyeyi kabul etmek caizdir.

2. Olu bir araziyi ihya eden kimse o araziye sahip olur.[859][475]

3080... Hz. Peygamberin hanımı Zeyneb'den (rivayet olunduğuna göre) kendisi (bir gün) Rasûlullah (s.a)'in başını tararken (Hz. Peygamberin) yanında Osman b. Affan'ın hanımı ile muhacirlerden bazı kadınlarda

varmış. Bunlar, (Hz. Peygambere, varislerin çokluğundan dolayı) evlerinin kendilerine dar gelmeye başladığından ve (yakında) oradan çıkarılacaklarından şikayet etmişler.
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) muhacirlerin evlerine (onların) hanımlarının) mirasçı kılınmasını emretmiş (derken) Abdullah b. Mesud vefat etmiş karısı da Medine'de (ona ait olan) bir eve mirasçı olmuş.[860][476]

Açıklama

Bu hadis-i şerifi açıklarken Hattâbî (r.a) şu görüşlere yer vermektedir: "Bazı hadislerde Peygamber (s.a)'in, Medine'ye göç eden muhacirlere, Medine'deki bazı evleri bağışladığı rivayet edilmektedir.
Hz. Peygamberin bu evleri muhacirlere bağışlaması iki şekilde te'vil edilmiştir.
1. Aslında Hz. Peygamber'in muhacirlere bağışladığı ev değil arsadır. Bu arsaları onlara ev yapıp oturmaları için vermiştir. Bu şekilde onlar önce arsaya sonra da arsa içerisine yaptıkları eve sahip olmuşlardır. Dolayısıyla onlar vefat ettikten sonra da bu evler hanımlarına kalmıştır.
2. Hz. Peygamberin onlara verdiği evdir. Fakat bu evleri onlara mülk olarak değil, ödünç olarak vermiştir. Ebu İshak el-Mervezî'nin görüşü budur.
Meseleye bu açıdan bakınca Hz. Peygamberin Medine'deki muhacirlere verdiği evlerin, onların mülkü olmaması ve dolayısıyla miras olarak hanımlarına kalmaması gerekir. Bu durumda hadiste geçen bu evlere muhacirlerin hanımlarının mirasçı olmaları izaha muhtaçtır.
Ebû'Dâvud, Hz. Peygamberin, muhacirlere bağışlamış olduğu bu yerlerle ilgili hadisleri *'ihyâ-ül-mevat = ölü arazilerin ihya edilmesi" başlıklı baba koyarken buraların daha önce kimsenin mülkiyetinde olmayan ölü arazi olduğunu, muhacirler, Hz. Peygamberin izniyle içerisine ev yapmak suretiyle buraları ihya ederek mülkiyetlerine sahip olduklarını ifade etmek istemiştir.
Meseleye musannif Ebû Davud'un açısından bakınca, muhacirlerin bu evlerinin hanımlarına miras olarak kalmasında kapalı bir taraf görülmez.
Bu evlerin muhacirlerin diğer varislerine verilmeyip te sadece hanımlarına verilmesinin sebebini açıklarken de Hattâbî şöyle diyor. "Medine'de bulunan muhacirlerin hanımları, kocalarının vefatından sonra evsiz barksız kalınca çok perişan duruma düşecekleri bilindiği için Hz. Peygamber,

varisler arasında paylaştırılacak olan mallardan eylerin hanımlara evin dışındaki malların da diğer mirasçılara verilmesini uygun görmüş ve miras esasları çerçevesinde evler kadınlara diğer mallarda öteki varislere verilmiştir.
Bir başka izah şekline göre de, Hz. Peygamber muhacirlerin hanımları na bu evlerin mülkiyetini değil ölünceye kadar bu evlerden oturarak faydalanma hakkını vermiştir. Hz. Peygamberin de muhacirlerden olduğu düşünülürse Hz. Peygamberin evlerinin de hanımlarına kalacağı tabiidir.
Bu mevzuda Süfyân b. Uyeyne, Hz. Peygamberin hanımları hakkında diğer muhacirlerin hanımlarından, farklı bir izah şekli getirmektedir. O'na göre, Hz. Peygamberin vefatından sonra, O'nun hanımlarının başka biriyle evlenmesi haram olduğundan, bu hanımlar hayatlarının sonuna kadar iddet bekleyen kadınlar durumundadırlar. İddet bekleyen bir kadınınsa kocasının evinde mülkiyetine sahip olmadan oturması hakkıdır.
Bu bakımdan Hz. Peygamberin hanımları hayatlarının sonuna kadar Hz. Peygamberin evlerinde mülkiyetlerine sahip olmadan oturmuşlardır.[861][477]

36-38. Haraç Arazisi(Ni Eski Sahibinden Alarak İçerisi)Ne Girmek

3081... Muaz (b. Cebel) (r.a)'den demiştir ki:
Kim (sahip olduğu bir haraç arazisinin vergisini vermemek suretiyle) haraç (vergisinin günahın)i boynuna geçirirse o kimse Rasûlul-lah (s.a)'in üzerinde bulunduğu yoldan uzaklaşmış olur.[862][478]

Açıklama

Cizye: Gayr-i müslimlerin, mükellef olan erkeklerinden se-nede bir defa alınan şahsi bir vergidir ki buna "haracurruus" da denir.[863][479]
Metinde geçen cizye kelimesi cizyenin kısımlarından olan "haraç" manasında kullanılmıştır. Bu bakımdan biz bu kelimeyi "haraç" diye tercüme ettik.
Bilindiği gibi: "haraç": lugatta, kira manasına gelir. İstılahta: "Araziy-i haraciyyeden ve ihya edilen bir kısım araziyi mevattan muayen dönümlere göre alınan vergidir ki iki kısma ayrılır.

1. Harac-ı mukaseme: Arazinin hasılatından (ürününden) yerin tahammülüne göre alınacak vergidir. Bir sene içinde hasılat tekerrür ederse vergi de tekerrür eder.
2. Harac-ı muvazzaf: Arazi üzerine her dönüm başına he'f sene, hasılata bakılmaksızın, alınan muayyen vergidir. Böyle bir araziyi sahibi kasden boş bırakacak olsa haracını yine ödemekle yükümlü olur."[864][480]
Cizye ile haraç arasındaki en önemli fark; cizye, şahıs başına, haraç ise araziden alınan vergidir. Bu iki vergi arasındaki farklardan biri de cizye ödemekle mükellef olan bir şahıs, müslümanlığa girmekle bu vergiden kurtulduğu halde haraç arazinin el değiştirmesiyle haraç arazisi olmaktan çıkmamasıdır. Diğer önemli bir fark da cizyenin Kur'ân'la haracın ise ictihadla sabit olmasıdır.[865][481]
Haraç arazisi ise, müslümanlar tarafından savaş zoruyla fethedildiği halde eski sahiplerinin halkı elinde bırakılan arazidir. Ayrıca, haricden getirilen gayr-i müslim ahaliye verilen arazilerle sulh yoluyla fethedilip bir vergi karşılığında oranın gayri müslim halkı elinde bırakılan arazilere de haraç arazisi denir.
Haraç arazisi el değiştirmekle "haraç arazisi" olmaktan çıkmayacağı için bir haraç arazisini eski sahibinden satın alan veya meşru bir yoldan ona sahip olan bir kimse, haracını vermekle mükellef olur. Vermediği takdirde Hz. Peygamberin haraç arazileri hakkında koymuş olduğu hükümlere aykırı hareket etmiş olur.
Metinde geçen "O kimse Rasûlullah (s.a)'in üzerinde bulunduğu yoldan uzaklaşmış olur" sözü, bir kâfirden aldığı haraç arazisinin haracını vermeyen müslümanlar için büyük bir tehdittir.
Bu hadis, bir haraç arazisini kâfirden satın alan müslümanın, o arazinin haracını vermekle mükellef olduğuna ve el değiştirmekle haraç arazisi olmakdan çıkmayacağına delalet etmektedir.
Rey taraftarlarının görüşü de budur. Ancak Rey taraftarlarına göre, böyle araziye sahip olan bir müslüman, buranın haracını vermekle mükellef olursa da, buradan çıkan mahsûlün öşrünü vermekle mükellef olmaz. Çünkü öşürle haraç birleşemez. Cumhuru ulemaya göre, böyle bir araziden çıkan mahsûl beş vesaka (bir tona) eriştiği zaman haracıyla birlikte öşrünün de verilmesi gerekir. Bunlara göre, "haraçla öşür birleşemez" mealindeki hadis zayıftır.

Çünkü bu hadisi rivayet eden Yahya b. Anbese güvenilir bir ravi değildir.[866][482] Ancak Bezi yazarının açıklamasına göre, Zeylâî, Nasbür-Raye'de bu hadisin aslında Abdullah b. Mes'ud, Habbab b. Eret, Huseyn b. Ali ve Sürey-he ait bir söz olduğunu, asılsız bir söz olmadığını söylemiştir.
Hattâbî (r.a) Şafiilerin haraç vergisi hakkındaki görüşlerini açıklarken (şöyle) diyor:
Şafiilere göre hafaçda iki manada kullanılır.
1. Cizye manasına gelen haraç
2. Kira manasına gelen haraç
Birinci kısım haraç, kâfirlerden sulh yoluyla alınıp ta ellerinde bırakılan arazilerden alınan haraçtır ki, bu haraç sahibinin müslüman olmasıyla düştüğünden ve bu arazide haraç öşürle birleştiğinden cizyeye benzer.
İkinci kısım haraç, yine arazinin eski sahiplerinden alınır. Şöyle ki, bu araziler fethedilince mülkiyeti müslümanların olmak üzere belli bir vergi karşılığında, eski sahiplerinin ellerinde bırakılır. Onlarda her sene bu vergiyi öderler. Bu kısım arazinin vergisi aynen müslümaniardan alınan kira ve ücretler hükmündedir. Bu araziler kiralık arazi hükmünde olduklarından onları ellerinde bulunduran kimseler müslümanlığı kabul etseler bile yine ellerindeki bu araziyi satamazlar.[867][483]

3082... Ebû Derda (r.a) dedi ki: Rasûlullah (s.a) (şöyle) buyurdu.
"Kim bir toprağı haracıyla birlik satın alırsa, hicretini bozmuş olur. Kim de bir kâfirin (haraç ödeme zilletini onun) boynundan çıkarıp kendi boynuna geçirecek olursa sırtım İslama dönmüş olur." (Ravi Sinan b. Kays) dedi ki; Halid İbn Ma'dan bu hadisi benden işitince bana: (Bunu) "Sana Şebij? mi haber verdi?" diye sordu. Ben de "Evet" cevabını verdim. (Bunun üzerine) (sen onun yanına) "Vardığın zaman (bu hadisi) ondan iste bana yazı versin" dedi. (Ravi Sinan sözlerine devam ederek şöyle) dedi. (Nihayet bir gün Şebib'in yanına varmıştım. Kendisinden bu hadisi Halid b. Ma'dan'a yazıvermesini rica ettim de, hadisi) O'na yazıverdi. (Halid'in yanma) döndüğüm zaman Halid b. Ma'dafti benden (getireceğini va'dettiğim, hadisin yazılı plduğu) kâğıdı istedi. Ben de onu (kendisine) verdim. Hadisi okuyunca içindeki-ni işitir işitmez. Elinde bulunan (haraç) toprağı(nı) bıraktı.

Ebû Dâvud dedi ki: (Senette geçen) bu (Yezid b. Humeyr isimli ravi) Yezid b. Humeyr-el-Yezeni'dir. Şu'be'nin arkadaşı olan (Yezid el-Hemdânî) değildir.[868][484]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, bir gayr-i müslimin elinde bulunan haraç arazisini ondan satın alan bir müslümanın, bu haracı kendisinin Ödemesi gerektiği ve bu müslümanın aslında gayr-i müslimlerden müslümanlar karşısında hakir düşmeleri için alınan bu haraç vergisini yüklenmekle de kendisini zilletin kucağına atmış olacağı, böyle bir hareketin Allah yolunda kendi yurdunu terkedip müslüman diyarına göç etmek demek olan hicretin manasına ters düşeceği ve kendini zelil etmenin bir müslümana yakışmayacağı ifade edilmektedir.
Avnu'l-Ma'bud yazarı, bu mevzuda şöyle diyor:
el-Erdebîlî: Elezhâr şerhu'l-mesahib isimli eserinde diyor ki: Alimlere göre, haraç arazisi üç kısımdır:
1. Müslümanlar tarafından harple fethedilip, gazilere dağıtıldıktan sonra, devlet başkanının gazilerden, değerini ödeyerek geri alıp bir vergi karşılığında müslümanlara verdiği arazi, Hz. Ömer (r.a) Irak Sevadı denilen araziyi
böyle dağıtmıştır.
2. Müslümanların sulh yoluyla fethedip devlet reisinin mülkiyeti bize ait olmak şartıyla, bir vergi karşılığında eski sahiplerinin elinde bıraktığı arazi. Bu arazi aslında Fey hükmündedir. Onu işleten eski sahiplerinin ödediği vergi de kira mesabesindedir. Bu bakımdan onların müslüman olmasıyla bu kira yürürlükten kalkmaz onlardan yine alınır.
3. Sulh yoluyla alınan, vergi ödemeleri şartıyla mülkiyeti yine eski sahiplerine bırakılan arazidir. Bu vergi, cizye mesabesinde olduğundan sahiplerinin müslüman olmasıyla yürürlükten kalkar.
İlim adamları bu hadis-i şerifte geçen cizye kelimesinin haracın bu kısmına girdiğini söylemişlerdir.
Fakat bu hadisin haracın sadece bu kısmına ait olduğu söylenemez. Aslında bu hadis haracın ikinci kısmına da şamildir.
Görüldüğü gibi bu hadis-i şerifte, haraç arazisinin satın alınması yasaklanmaktadır. Mûnzırî'nin "senedinde, çeşitli tenkidlere uğrayan

Bakıyye b. Velid vardır." diyerek zayıflığına işaret ettiği bu hadisi şerifte, haraç arazisinin satın alınması tenkid edilmekle beraber, Hanefi âlimlerinden Bürha-neddin el-Merginânî, bunun caiz olduğunu söylemiştir. İmam Malik, Şafii ve Ahmed b. Hanbel'in de içinde bulunduğu âlimlerin çoğunluğuna göre, haraç arazisi vakıf mahiyyetindedir. Alınıp satılması caiz değildir. Haracı da devamlıdır.

Nazari planda devam eden bu münakaşa, fiil ve tatbikat sahasında haraç arazisini çeşitli yollarla müslümanların hususi mülkü haline gelmiştir.

Ancak haraç arazisi satış veya tevarüs gibi yollarla müslümanların mülkiyetine geçse dahi haracı düşmez; bu toprakların yeni malikleri olan müs-lümanlar da haracı öderler.[869][485]

Haraç arazisin alınıp satılması söz konusu olunca, karşımıza ikinci bir mesele çıkmış oluyor: Müslümanların mülkü haline gelen haraç arazisinden haraç mı, öşür mü, yoksa hem haraç hem de öşür mü alınacaktır.

Hanefilere göre haraç ile öşür birleşemez. Bir araziden durumuna göre ya haraç alınır, yahutta öşür. Haraç arazisi kimin mülkiyetine geçerce geçsin haraç ile beraber geçer. Çünkü "müslumanın arazisinde öşür ile haraç birleşemez*' mealinde hadisler vardır.

Ve Hz. Ömer devrinden beri birçok haraç arazisi mülk haline geldiği halde bunlardan öşür alınmamıştır,

Ayrıca haraç aslında toprak sahibinin müslüman olmamasına öşür ise müslüman olmasına dayanır.

İmam Malik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'in de içlerinde bulunduğu müctehidlerin ekserisine göre, öşürle haraç birleşir. Yani haraca tabi bir arazi müslümanın mülkiyetine geçerse yeni sahibi hem haracı ham de çıkan mahsulün zekatım (öşrü) öder.

Çünkü öşür kitap ve sünnetin apaçık manâları ile sabittir. "Öşür ile haraç arazisi birleşemez" hadisi ise uydurmadır.[870][486]

37-39. Devlet Başkanının Yahut Da Halkın "Koru İlân Ettiği Arazinin Hükmü

3083... ssa'b b. Cessâme'den (rivayet olunduğuna göre) Rasû-lullah sallallahü aleyhi vesellem,(Bir yeri)"koru (ilan etme hakkı) ancak Allah'- ve

Rasûlü'ne aittir." buyurmuştur, lbn-i Şahib der ki: Bana ulaştığına t 're Rasûlullah (s.a)Ennaki denilen yeri koru ilan etmiştir.[871][487]

3084... a'b b. Cessâme'den demiştir ki: Peygamber (s.a) "Nakı" denilen yeri koru ilan etmiş ve:
"Koru (ilan etme hakkı) ancak aziz ve celil olan Allah'a aittir.” buyurmuş.[872][488]

Açıklama

"Hima" lügatte; menetmek, korumak ve uzaklaştırmak ma-nalarma gelir. Istılahta ise: Ölü araziden devletin veya bir kasaba halkının ve hayvanlarının istifadesi için terk ve tahsis edilen, meralar, umumi yollar, pazar yerleri gibi yerlere denir.
İmam Şafiî'ye göre; metinde geçen "Koru (ilan etme hakkı) ancak Allah'a aittir" sözü iki manaya gelir.
1. Hiçbir kimsenin bir yeri müslümanlar için koru ilân etmeye hakkı yoktur. Bu ihtimale göre, müslümanlar için Hz. Peygamber'in tayin ettiği otlaklardan başka otlak yoktur. Hz. Peygamber'den sonra idareciler, herhangi bir yeri koru veya otlak ilan edemezler.
2. Bir yeri koru ilân ve tayin etmek ancak Hz. Peygamberin ve ondan sonra onus yerine gelen devlet başkanlarının hakkıdır.
Hafız İbn Hacer'in Fethu'1-Bari isimli eserindeki açıklamasına göre, birinci ihtimal hadisin zahirine daha uygun olmakla beraber, Şafiî alimleri i-kinci ihtimali tercih etmişlerdir. Şafiîlerden bazıları da bu meselede mülki amirlerin de devlet başkanları durumunda olduklarını söylemişlerdir. Ancak yetkililerin bu haklarını kullanmaları, halkın umûmi menfaatiyle kayıtlıdır. Halkın zararı söz konusu olduğu zaman bu haklan kaybolur.
Cahîliyye döneminde, güçlü kimseler bir yere vardıkları zaman orada bulunan en yüksek tepeye bir köpek çıkarıp onu uluturlardı. Köpeğin bu uluması tepenin dört tarafından nerelere kadar ulaşırsa, orayı kendisi için koru ilân eder, başkaları da oradan faydalanamazdı.
Hz. Peygamber bu hadis-i şeriflerde cahiliyye araplarının pazu kuvvetine dayanan, bu koru ilân etme adetlerini yıkmıştır.
İslâmiyet'in kabul ettiği koru anlayışına göre, köylerde ve kasabalarda tayin edilen bu korular hukuki bir hüviyet kazanmış ve herkesin

faydalanabileceği yerler haline gelmiştir.
Bu mevzuda imam Ebû Yusuf "Birköye ait olduğu bilinen meranın o köyün olduğunu" söyler. "Ancak bu meranın ot ve suyunu başkalarına yasak edemezler. Oranın otları satılmaz ve başkalarının hayvanlarına da para, ile otlattırılmaz. Şu kadar var ki hayvanlarına zarar veriyorsa başka hayvanların gelmesini engelleyebilirler." demiştir.[873][489] İmam Mâlik (r.a)'e göre, bir kimsenin ölü araziyi ihya etmesi caiz görülürken, bir kimsenin ölü bir araziyi kendi şahsı için koru ilân etmesinin yasaklanmasına bakarak, bu iki mesele arasında bir çelişki olduğunu zannetmek doğru değildir. Çünkü ihya edilmesine izin verilen ölü araziden maksat, halihazırda hiç kimseye faydası olmayan boş arazidir. Koru ilan edilen arazi ise halihazırda hayvanların ve insanların işine yarayan otlak arazidir. Bu arazi herne kadar sahipsiz olduğu için ölü arazî ise de mevcut haliyle harhangi bir emek ve masraf gerekmeden kendisinden faydalanmak mümkün olduğundan ölü araziden farklıdır.
Metinde geçen "koru (ilan etme hakkı) Allah'a ve Rasûlüne aittir." sözü, Hz. Peygamber'in kendi şahsı için bir yeri koru ilân etmesinin caiz olduğunu ifade etmektedir.
Fakat Hz. Peygamber bu hakkım kullanmamış, Ancak: Naki' denilen ve Medine'ye sekiz mil mesafede bulunan sulak bir yeri müslümanların faydalanması ve cihad için beslenen atlarla zekat develerinin otlaması için koru ilan etmekle yetinmiştir.
İmam Şafiî'ye göre, Hz. Peygamber'in bir yeri kendi şahsı için koru ilan etmesinin caiz oluşu, bu koruyu ilan etmesinin o beldenin hayvan besleyen halkına zarar vermemesine bağlıdır. Eğer bu durum meraların az olması sebebiyle oranın hayvanlarına zararlı oluyorsa o zaman bu cevaz ortadan kalkar.
Hz. Peygamber'den sonra gelen devlet reislerinin kendileri için bir yeri koru tayin etmeleri asla caiz değildir.
Ancak onların, bir yeri umumun yararı için koru ilan etmelerinin caiz olup olmayacağı konusunda âlimler ihtilafa düşmüşlerdir. Bazıları onların da bir yeri koru etmelerinin caiz olduğunu söylerken bazıları bunun caiz olmadığım söylemişlerdir.[874][490]

38-40. Rikaz (Ve Rikazın) Hükmü

3085... Ebû Hureyre (r.a) Peygamber (s.a)'in. "rika^da beşte bir vardır." dediğini, söylemiştir.[875][491]

3086... El Hasen'den "Rikaz Ad kavmine ait hazine(ler)dir." dedi(ği rivayet olunmuştur.)[876][492]

3087... Dubaa bint. Zübeyr b. Abdulmüttalib b. Hişam dedi ki: El-Mikdad, (birgün) abdest bozmak için Bakiü'l-Habhabe denilen yere gitmişti. (Orada) bir delikten bir altın çıkaran iri bir erkek fare görmüş, (fare) altınları teker teker çıkarmaya devam etmiş. Nihayet (o delikten toplam) on-yedi dinar çıkarmış. En sonunda içinde bir altın bulunan kırmızı bir bez parçası çıkarmış. (Bununla altınların sayısı) onsekiz olmuş. Bunun üzerine (el-Mikdad) bu altınları (alıp) Peygamber (s.a)'e götürmüş, durumu kendisine anlatmış ve (bunun) zekatını al demiş. Peygamber (s.a) de ona (bunları, elini)
"Deliğe uzattın (da) mı?" (aldın?) diye sormuş. (el-Mikdad)da
“Hayır" cevabını vermiş. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) (Bunun zekatı olmaz. Sen bunları götür) "Allah bunu sana mübarek eylesin" diye O'na dua etmiş.[877][493]

Açıklama

Rikaz: vere gömülmüş veya zamanla yer altında kalmış değerli sanat eserlerine, maden parçalarına define ve hazinelere rikâz denir.
Rikaz mefhûmu mezheblere göre biraz değişiklik göstermekte ve madenlerin rikaz kavramı içine girip girmediği münakaşa konusu olmaktadır.

İhtilaflar hadislerin izah ve tenkidlerinden ileri gelmektedir.[878][494]
Bu mevzuda Mezlü'l-Mechûd yazarı şöyle diyor: Bu ihtilaf "Hayvanların yaralaması heder, kuyu heder, maden heder (olan) dır. Rikazda ise beşte bir vardır.„[879][495] hadisi şerifine verilen farklı manalardan kaynaklanmaktadır.
İmam Malik ile îmam Şafiî'ye göre, sözü geçen hadis-i şerifteki rikaz kelimesinden maksat cahiliyye döneminde yeraltına gömülmüş olan

bilumum definelerdir.
İmam Ebû Hanife ile Süfyan-ı Sevrî'ye ve daha başkalarına göre, yeraltında teşekkül etmiş olan madenler de rikaz hükmüne girerler.
İmam Malik (r.a) ile İmam Şafiî'nin bu husustaki dayanakları, sözü geçen hadis-i şerifte, *'rikaz" kelimesinin "maden" kelimesi üzerinde atfedilmiş olmasıdır. İki kelimeden birinin diğeri üzerine atfedilebilmesi için, bu iki kelimenin iki ayrı şeye delalet etmesi gerektiği esasından hareket ederek madenle rikazın ayrı ayrı şeyler olduklarına, dolayısıyla madenlerin rikaz hükmüne girmediğine hükmetmişlerdir.
Ben derim ki: İmam Şafiî ile İmam Malik (r.a)'nın bu görüşleri isabetli değildir. Çünkü sözü geçen hadis-i şerifteki maden kelimesinden maksat yeraltında teşekkül eden bildiğimiz ma'den değildir. Maden çıkarıldıktan sonra, onun yerinde kalan çukurdur. Hadis-i şerifte bir kimsenin yeraltındaki bir hazineyi çıkardıktan sonra orada kalan çukura düşerek ölen bir kimseden orayı kazan kimse sorumlu olmadığı ifade edilmektedir.
Maden kelimesiyle madenin çıkarıldığı çukur kesdedilmiş olunca rikazın çukur üzerine atfedilmesi madenin rikazdan ayrı olmasını gerektirmez. Çünkü rikaz ayrıdır, çukur ayrıdır. Çukurdan çıkarılan maden ise burada söz konusu değildir.[880][496]
Netice olarak İrak ehline (Hanefîlere) göre rikâz, hem madenlerin hem de insanlar tarafından gömülmüş eşyaları ifade eden bir ıstılahtır. Kâsâni (Ö.587 H-191M.); "Rikaz hakiki olarak madenin mecazi olarak da kenzin (gömü-tün) ismidir." diyor ve delil olarak da Hz. Peygamberin kendisine sorulan bir soruya "Rikaz Allah'ın yer ve gökleri yarattığı gün yer altında yaratmış olduğu mallar" diye verdiği cevabı yazıyor. Molla Hüsrevy rikazı; "gerek yaradılış itibarıyla olsun, gerekse insanların gömdüğü şeyler olsun, rikaz mutlak surette yer altında olan maldır" şeklinde tarif ederken, Mevkufatî de, "Rikâz; Allah'ın yer altında yarattığı madenin ve kulların defneylediği malın özel ismi olmuştur. Birine maden, ötekine kenz ismi verilmiştir. Rikaz ise ikisini de kapsamaktadır" diyor. Bu tariflerden madenlerin ve insan yapısı olup da gömülen herşeyin Hanefilerce rikaz olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır.[881][497]

Maden ve Rikazın Tarifi ve Hükümlerine Ait Dört Mezhebin Görüşleri:

1. Hanefi mezhebine göre Rikaz: Maden ve rikaz aynı manâyı ifade ederler. O manâ da şudur: Yer altında bulunan maldır. îster altın ve gümüş gibi kıymetli cevherleri taşıyan toprak ve benzeri maddeler halinde olsun, ister kâfirlerin yere gömdükleri hazine ve define şeklinde olsun, fark etmez. Şu halde insan eliyle yere gömülmeyip de Allah tarafından yer altında yaratılan ve kıymetli malları taşıyan madenler de rikaz anlamı içine girer.
Rikazdan, yani define ve madenlerden, ödenen humus zekat değildir. Çünkü zekatın şartları burda aranmaz. Madenler üç kısma ayrılır:
1- Altın, gümüş, bakır ve demir gibi ateşle elde edilip şekillendirilen.
2- Petrol gibi sıvı halde olan.
3- Bunların dışında kalan. Yani sıvı olmadığı gibi ateşin tesiri ile şekillendirilmeyen kısım. Mücevherat ve yakutlar gibi madenlerin birinci kısmına giren maddelerden elde edilecek maldaki humusun, yani beştebir nisbe-tindeki hissenin çıkarılıp, müslümanların sosyal hizmetlerine harcanmak üzere devlete vergi olarak ödenmesi gerekir. Kalan beştedört nisbetindeki mala gelince eğer kimsenin mülkiyeti altında olmayan bir arazide bulunmuş ise kalan malın tamamı bunu bulana aittir. Anılan madende humusun vacib olabilmesi için, bulunan madende cahiliyet devrine ait bir alametin bulunması gereklidir. Yani o malın kâfirlere ait olduğunu kanıtlayıcı belirtilerin bulunması şarttır. Şayet İslâmiyet devirlerine ait olduğuna dair bir belirti bulunursa bulunan maden rikaz değil, lukata hükmüne tabidir. Yani yitik mal sayılır. Bunda humus gerekmez. Bunun kâfirlere veya müslümanlara ait olduğu hususunda şüphe hasıl olur da kesin bir sonuç alınmazsa cahiliyet devrine ait olarak kabul edilir.
Anılan maden kısmı, belirli kimselerin mülkiyeti altında bulunan bir yerde bulunursa bunun humusu ödenir ve kalanı o yerin sahibine aittir. Evinde maden veya define bulan kimsenin bunun humusunu ödemesi vâcib değildir. Hepsi kendisine aittir.
Yukarda anlatılan madenlerin ikinci ve üçüncü kısımlarında vergi, harç ve zekat gibi bir şeyin çıkarılması vacib değildir. Ancak sıvılardan, cıva'da humus vacibtir. Yer altında bulunan silahlar, araç ve gereçler, malzemeler ve ev eşyası da define gibi humusa tabidiri.
Denizden elde edilen anber, inci ve balık gibi mallardan bir harç vâcib değildir.

2. Şafiî mezhebine göre Rikaz: Cahiliyet devrine, yâni kafirler dönemine ait, altın ve gümüş definesidir. Defineden çıkarılan altın veya gümüş ni-sab mikdarı olunca üzerinden bir yılın geçme süresi beklemeksizin ttumusun yani beştebirinin zekata müstahak olanlara ödenmesi gerekir. Defineden elde edilen altın veya gümüşün sikkeli olması şart değildir. Kişi böyle bir defineyi yer altında değil de üstünde bulursa, buna rikaz denmez. Bu lukata hükmüne tabidir.

Bulunan define kâfirlere ait olmayıp, İslâm dönemine ait olduğu anlaşılırsa bunun sahibinin kim olduğu bilindiği takdirde, sahibine teslim edilmesi gereklidir. Sahibi ölmüş ise mirasçılarına verilir. Sahibi bilinmiyor ise lukata hükmüne tabi olur. Keza bunun cahiliyet devrine rm\ İslâmiyet devrine mi ait olduğu bilinmiyor ise, gene lukata hükmüne tabidir. Bir kimse kendi mülkünde bulunan definenin kendisine ait olduğunu iddia ederse, define ona ait sayılır. Şayet böyle bir iddiada bulunmazsa kendisinden önceki mâlikin sayılır.

Maden ise, Allah tarafından bir yerde yaratılan bir şey, ordan çıkarmakla elde edilen maldır. Şer'î şerifte madenlerden yalnız altın ve gürati'ş-ten ödeme yapılır. Demir, bakır ve kurşun gibi maddeler madenlerden istihsal edilmekle beraber bunlardan bir ödeme yapılmaz. Madenlerden istihsal edilen maddelerin sıvısı katısı, ateşin etkisiyle şekilleneni ile diğerleri arasın da bir fark yoktur. Madenlerden istihsal edilen altın ve gümüşte vacib olan mikdar kırktabirdir. Yani altın ve gümüşün zekatı nasıl kırktabir ise madenlerden istihsal edilen altın ve gümüşün zekatı da kırktabirdir. İstihsal edilen altın ve gümüşün üzerinden bir yılın geçmesi şartı yoktur. İstihsal edilir edilmez hemen zekatı ödenir.

3. Maliki mezhebine göre Rikaz: Cahiliyet devrine ait altın, gümüş ve diğer malların definesidir. Bir definenin cahiliyet devrine mi İslâmi bir dev-, reye mi ait olduğunda tereddüd edilirse, cahiliyet devrine ait olarak kabul edilir. Defineden çıkan mal, altın olsun, gümüş olsun, başka mal olsun bunun humusu, yânı beştebiri genel hizmetlere harcanmak üzere devlete verilir.Ancak defineye ulaşmak büyük çalışmalarla ve masraflarla gerçekleşirse, bunun kırktabiri zekat olarak müstehaklarına dağıtılır. Her iki takdirde de elde edilecek malın nisab miktarını doldurması şart değildir. Definenin kalan kısmı, arazi sahibinin hakkıdır. Ancak arazi sahibinin buna miras yoluyla ve ihya etmek suretiyle sahip olması şarttır. Eğer arazi sahibi, bu yeri satın almak veya hibe yoluyla elde etmiş ise, define bu yerin ilk

sahibinin hakkıdır. Şayet bu yer hiç kimsenin mülkiyetinde değil ise define bulan kişinin hakkıdır.
Müslümanların veya zimmî (İslâm memleketinde vatandaşlık hakkı verilmiş olan gayr-i müslimlerinjyere gömmüş olduğu definelere gelince; bu nevi define sahibleri veya mirasçıları bilindiği takdirde onların hakkıdır. Kime ait olduğu bilinmezse, bu nevi defineler lukata (yitik) mal hükmüne tabidir. Bir yıl ilân edilir. Buna rağmen sahibi çıkmazsa o mal bulanın hakkıdır. Fakat bu nevi definelerin asırlarca Önceki devirlere ait olduğu bazı karine ve alametlerle anlaşılırsa, lukata hükmüne tabi değildir. Sahibleri bilinmeyen mallar. gibi devlet hazinesine konulur ve müslümanların genel hizmetlerine harcanır.
Maden ise, Allah'ın yerde ve toprakta yaratmış olduğu altın, gümüş, demir, bakır ve kurşun gibi maddelerdir. Maden, rikazdan tamamen ayrı bir şeydir. Madenden istihsal edilecek madde altın veya gümüş ise, nisab miktarına ulaşsın veya ulaşmasın yıllanmayı beklemeksizin zekat ödeme şartları tahakkuk edince zekatı ödenir. Anılan maddenin zekatı kırktabir olup zekatın müstehaklarına dağıtılır.
4. Hanbeli mezhebine göre Rikaz: Câhiliyet devrine ait definedir. Kâfirlere ait olduğu bilinen defineler rikaz sayıldığı gibi yer yüzünde bulunan ve onlara ait olduğu bir takım alâmetlerle anlaşılan mallar da define hükmündedir. Fakat İslâm alâmeti bulunan veya hem küfür hem de İslâm alâmeti bulunan defineler rikaz hükmüne tabi olmayıp lukata hükmüne dahildir. Rikazı bulan şahıs, bunun humusunu, yani beştebirini umumi hizmetlere harcanmak üzere devlet hazinesine teslim etmek zorundadır. Kişi defineyi kendi mülkünde veya sahipsiz bir arazide bulursa, humustan artan kısım kendisinin hakkıdır. Şayet başkasının arazisinde ve akarında bulursa, arazi sahibi definenin kendisine ait olduğunu iddia etmezse, yine bulana aittir. Şayet arazi sahibi definenin kendisine ait olduğunuddia etmekle beraber şahidi yok ve kendisi bulunan definenin evsafını tarif edemezse yemin etmek suretiyle alır. Bir kimsenin izni olmaksızın mülküne girip araştırma yapan ve neticede define bulan kişi br hak talebinde bulunamaz. Bulunan define mülk sahibine aittir. Yukarda anlatıldığı şekilde şayet kişi arazi sahibinin izni ile girip araştırma ve çalışma neticesinde define bulursa bulan kişi öncelikle define hakkına sahip olur.
Madene gelince; maden, yerde oluşan ve toprak cinsinden olmayan maddelerdir. İster altın, gümüş, bakır gibi katı halde olsun ister kibrit ve

petrol gibi sıvı halde olsun fark etmez. Böyle bir maddeyi istihsal eden kişi bunun onda birini ödemekle mükelleftir. Bu ödemenin vacibliğinin iki şartı vardır: Birincisi istihsal ettiği madde altın veya gümüş ise yabancı maddelerden tasfiye edildikten sonra net miktarının nisab tutarında olması gereklidir. Bu iki maddeden başka mal cinsinden ise değerinin nisab tutarında olması gereklidir. İkinci şart müstahsilin zekat mükelleflerinden olmasıdır. Şu halde müstahsil zimmi yani gayri müslîm veya borçlu bir müslüman ise, ona vacib değildir. İstihsal edilen maden, mülk sahibinindir. Başkası istihsal etse bile hüküm budur. Maden ocağı sahipsiz bir arazide ise elde edilen maden, müstahsilin malıdır. Bu takdirde bunun kırktabirini zekat olarak ödemesi gerekir. İstihsal ettiği mal altın veya gümüş olsun, başka maddeler olsun fark etmez.[882][498]

Kolayca elde edilen menfaatlerden çok vergi almak, zorlukla elde edilen menfaatlerden de az vergi almak .ısas olduğundan kolayca elde edilen rikazdan beştebir gibi ağır bir vergi alınır.

Hz. Peygamber metinde geçen "Bun! m. elini deliğe uzatarak mı aldın?" soruşunu, bu altınların rikaz hükmüne mi yoksa lukata denilen buluntu mallar hükmüne mi girdiğini tesbit etmek için simuştur. Eğer Hz. Mikdad bu soruya "elimi sokarak aldım deseydi." O zaman bu altınların yer altından çıkarıldığına ve dolayısıyla rikaz hükmünde olduklarına hükmedecekti. Fakat Hz. Mikdad "Hayır" cevabını verince on'arın yeryüzünde bulunan lukata mallar hükmüne girdiğine hükmetmiştir. Hattâbî (r.a) metinde geçen "Allah bunu sana mübarek eylesin!" sözünü actklarken şöyle diyor. "Hz. Peygamber bu sözüyle Hz. Mikdad'ın bulduğu altınların lukata hükmüne girdiğine ve bunu usulüne göre ilan ettikten sonra sahibinin çıkmaması halinde bu altınların bulanın malı olabileceğine işaret etmek istemiştir"

Hanefi âlimlerinden Bezlü'l-Mechûd yazarı "Hz. eş-Şeyh Halil Ahmed es-Seharenfûrî ise, bu mevzuda özetle şunları söylüyor: Aslında Hz. Peygamber Hz. Mikdad'a -Allah bunu sana mübarek eylesin derken- "banlar şu andan itibaren senindir" demek istemiştir. Bu sözle Hz Mikdad'a:' Sen bunları usulüne göre ilan et, eğer sahibi çıkmazsa, o zaman bunlar senin olsun. Sen hırstan uzak bir kimsesin Allah bu halini sana mübarek kılsın. S :n fakir bir adamsın bunun zekatım al. İlan ettiğin halde sahibi çıkmazsa zekattan geriye kalan kısmını da al" demek istemiştir.

Gerçekten Hz. Mikdad çok fakirdi. Bu altınların fare deliğine nereden geldiği bilinmediği için onları heryerde ilan etmek gerekiyordu. Bu da imkansız denecek kadar zor olduğundan Hz. Peygamber, altınların sahiplerinin çıkmaması halinde tümünü alabileceğini ona hatırlatmayı lüzumlu gördü.
Bazıları metinde geçen "sen bunları elini deliğe sokarak mı aldın'"sorusu üzerinde durarak, eğer Hz. Mikdad "evet" cevabını verseydi. Hz. Peygamber bu altınların çok eski olduğuna ve rikaz hükmüne girdiğine hükmedecekti" demişlerse de bu doğru değildir. Çünkü Hz. Peygamber: "Bu soruyu sormadan önce sen bunları al, usulüne göre ilan et sahibi çıkmazsa o da senin olsun!" sözüyle bu altınların lukata hükmüne girdiğini açıklamış, "Allah bunları sana mübarek etsin" sözüyle ise, onun hırstan uzak bir kimse olduğunu ifade ve kendisini tebrik etmek istemiştir.
Çünkü bir bez parçasının yeraltında uzun müddet çürümeden kalabilmesi mümkün olmadığından söz konusu altın kesesinin birdelikten çıkması bu altınların çok eski zamanlara ait olmadıklarını ve dolayısıyla lukata hükmüne girdiklerini gösterir. Durum böyle olunca Hz. Peygamberin bu altınların eskiye mi yoksa o günün yaşayan insanlarına mı ait olduğunu anlamak için Hz Mikdad'a soru yönelttiği düşünülemez. Ve "sen bu altınları elini deliğe sokarak mı aldın sorusunu" bu maksatla sorduğu da söylenemez. İfade ettiğimiz gibi bu soruyu O'na sadece hırslı bir kimse olup olmadığını tesbit etmek için yöneltmiştir. Fakat Hz. Peygamberin bu soruyu yerin altından mı, yoksa üstünden mi aldığını tesbit etmek için sormuş olması kuvvetle muhtemeldir. Binaenaleyh yerin üstünde bulunan mal lukata hükmüne yerin altındaki mal ise rikaz hükmüne girdiğinde Hz. Peygamber bu soruyu söz konusu altınların rikaz ve lukata cinslerinden hangisine girdiğini tesbit etmek için Hz. Mikdad'a yöneltmiş olabilir.[883][499]

39-41. İçinde Mal Bulunan Eski (Milletlere Ait) Kabirleri Deşip İçindekileri Çıkarmak

3088... Abdullah b. Amr demiştir Ben Rasûlullah (s.a)'le birlikte taif (seferin)e çıktığımızda bir kabre uğramıştık. (O zaman Hz. Peygamber):
"Bu (Kabir) Ebû Rigal'in kabridir. Kendisi şu harem (i şerif) de idi (Haremde iken harem) onu (üzerine gelecek belalardan) korurdu.

(Harem'den) çıkınca (daha önce) kavmine isabet etmiş olan bela şu (gördüğümüz) yerde ona da isabet etti. Ve buraya gömüldü. Bu (kabrin ona ait oluşu) nun alameti kendisiyle birlikte buraya altından bir dalın da gömülmüş olmasıdır. Eğer siz burayı deşerseniz bu dalı onun yanında bulursunuz" buyurdu. Bunun üzerine halk kabre üşüştüler ve (o altın) dalı çıkardılar.[884][500]

Açıklama

Siyer kitaplarında açıklandığına göre, ağırlığı yirmi rıtldan fazla idi. Bir ntl oniki okiyye ve bir okıyye de kırk dirhem olduğuna göre, altın dalın ağırlığı bin dirhemi aşıyordu.
Rivayete göre Ebû Rigal Semud kavminden olup Sakıf kabilesinin atası idi.
Hz. Salih (a.s) o'nu Mekke taraflarına zekat tahsildarı olarak göndermişti. Ebû rigal yüz koyunlu bir adamın yanına vardı. Ona "Beni, sana, Rasûlullah gönderdi" dedi.
Âdâm "Rasûlullah'ın elçisi hoş geldi, safa geldi. İstediğini al!" dedi.
Ebû Rigal, sütlü koyunlardan aldı.
Adamcağız:
"Anasının ölümünden sonra sağ kalan şu çocuğun sütleriyle beslendiği bu koyunları bırak da onların yerine on koyun al!" dedi.Ebû Rigal;
Hayır dedi.Adam
Yirmi koyun al! dedi.
Ebû Rigal -Hayır! dedi.Adam
Elli koyun al! dedi. Ebû Rigal
Hayır! dedi. Adam
Şu bir koyundan başka, koyunların hepsini al!" dedi.
Anasız kalan çocuk, o koyunun sütüyle beslenmekte idi. .
Ebû Rigal yine
Hayır!" dedi.
Bunun üzerine, adamcağız "Eğer, sen, süt içmeyi seversen, ben de severim!" dedi. Hemen ok çantasındaki okları yere serdi. Sonra da "Ey Allah'ım sen şahid ol!" dedi. Yayına bir ok yerleştirip Ebû Rigal'i öldürdü. Salih Peygamberin yanına giderek Ebû Rigal'in yaptıklarını haber verdi.

Salih Peygamber de ellerini kaldırıp "Ey Allah'ım! Ebû Rigal'e lanet et!" diyerek dua etti.[885][501]

Mevzumuzu teşkil eden hadis-İ şerifte Ebû Rigal'in, Hz. Salih aleyhis-selamın bedduasını aldığı zaman Harem-i şerifte bulunduğu ve bu sayede bir belaya uğramaktan kurtulduğu, fakat harem-i şeriften çıkınca Taif'te, daha önce kavminin uğradığı musibete uğrayarak layık olduğu felâkete uğradığı ve oraya elinde taşıdığı altın sopayla birlikte gömüldüğü ifade edilmektedir.

Hadis-i şerif, cahiliyye devirlerinden kalan ve içinde kıymetli mallar bulunan kabirleri açıp içindeki mallan çıkarmanın caiz olduğuna delalet etmektedir.

Bir önceki babda bulunan hadislerin şerhindeki açıklamalarımızdan da anlaşılacağı üzere bu tür kabirlerden çıkartılan mallar rikaz sayılır ve rikaz hükümlerine tabi olur.

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis cahiliyye döneminden kalan kabirleri deşmeyi konu aldığından, musannif Ebû Davud bu hadisle cenaze konusu hakkında yakın bir ilgi gördüğünden bu hadisi Cenazeler Bölümü'nden önce koymuştur.[886][502]

1. Abdullah B. Muhammed En-Nüfeyli'nin Rivayeti[887][1]

3969... Cabir (r.a)'den rivayet olunduğuna göre;Peygamber (s.a.v), "Siz de İbrahim'in makamından bir namaz yeri edinin”[888][2] (şeklinde, emir siyasıyla) okumuştur.[889][3]

Açıklama

Hadis-i şerif, ayet-i kerimede ki kelimesini sigasıyla "ittehüzü" şeklinde okunması gerektiğini söyleyen kıraat alimlerinin çoğunluğunun delilidir. Meşhur olan kıraat da budur. Bu görüşte olâri kıraat imamlarına göre, bu kelime"[890][4] ayet-i kerimesinde bulunan "özkürü" kelimesine matuf olduğu için emir kabblannda "ittehızü" şeklinde okunması gerekir.
Nafî ve Amr'a göre ise bu kelime, noktalı ha'nın üstünü ile "ittehazû" şeklinde okunması gerekir. Nitekim Tirmizi'nin rivayeti de bu görüşü doğrulamaktadır. Bu durum söz konusu kelimeyi her iki şekilde okumanın da caiz olduğunu gösterir.[891][5]

2. Musa B. İsmail'in Rivayeti

3970... Aişe (r.anha) dan rivayet olunduğuna göre;
Bir adam geceleyin kalkıp (Kur'an) okumuş, Kur'an okurken de sesini yükseltmiş. Sabah olunca Resulullah (s.a.v) (onun hakkında):
"Allah falancadan razı olsun. O bu gece benim (unutarak) atlamış olduğum bazı ayetleri bana hatırlatmış oldu."[892][6] demiş.[893][7]

Açıklama

Musannif Ebu Davud bu hadisi zekretmekten makşadı, içerisinde bulunan ve değişik şekillerde okunabilen "kâin" kelimesine dikkati çekmektedir.
Al-i imran suresinin 146. ayet-i kerimesinde de geçen "nice" anlamına gelen bu kelmeyi ibn Kesir burada olduğu gibi "kain" şeklinde okuduğu halde, diğer kırat imaları "keeyyin şeklinde okumuşlardır. Bu yüzden hadis-

i şerif, söz konusu kelimenin kain şeklinde okunacağını söyleyen Yahya İbn Kesiftin delilidir.
Avnii'l Ma-bûd yazarının açıklamasına göre, bu kelime Sünen-i Ebu Davud'un bazı nüshalarında "keeyyin", bazılarında da "keeyyinin" şeklinde geçmektedir. Çünkü bu kelimeyi yukarıda görülen üç şekilde de okumak caizdir.
Hafız Süyûtî, Mirkatu's Süûd isimli eserinde bu kıraatlar içerisinde en meşhurunun "keeyyin" şeklindeki kıraat olduğunu söylüyor.
Hadisten çıkartılan bazı Hükümler
1- Kâinün kelimesini "keeyyin ve keeyyinin" şekillerinde de okumak caizdir.
2- Hz. Peygamberin ümetine tebliğ ile mükellef olduğu hükümleri, tebliğ ettikten sonra unutması caizdir. Fakat tebliği ile mükellef olmadığı hususları her zaman unutabilir. Cumhuru ulemânın görüşü budur. Kadı Iyazla İmâm-ı Nevevî ve Hafız ilan-i Hacer böyle demişlerdir.[894][8]

3. Kuteybe B. Said'in Rivayeti

3971... İbn Abbas (r.a)'m azatlı kölesi Mıksem; İbn Abbas'ın şöyle dediğini söylemiştir:
Şu, "Bir Peygamber'in ganimet malını gizlemesi (emanete hiyanet etmesi) asla olamaz"[895][9] (mealindeki) ayet-i kerime Bedir (savaşı) günü,
(ganimetler arasında kaybolan kırmızı kadife (den bir kese) hakkında inmiştir. (Bu kese) Bedir (savaşı) günü kayboldu. (Münafıklardan bazı kimseler, (Bunu) belki de Resulullah almıştır, diye dedikodu etmeye başladılar. Bunun üzerine Aziz ve Celil olan Allah "Bir peygamber için ihanet etmek asla olamaz" ayetini -sonuna kadar- indirdi. Ebû Davûd dedi ki; kelimesinin ya'sı üstünlüdür) [896][10]

Açıklama

Bilindiği gibi, Peygamberlerde bulunması vacip olan sıfat1ardan biri de emanet (güvenilir olmak) sıfatıdır. Bu sıfatın zıddı olan ihanet sıfatının peygamberlerde bulunması imkansızdır. Çünkü kendisinde bu sıfat bulunan kimsenin peygamber olması mümkün değildir. İşte Yüce Allah bu ayet-i kerimesiyle bir taraftan Bedir ganimetlerinin arasından kaybolan kadife bir

keseden dolayı Hz. Peygamberini de temize çıkarırken, diğer taraftan peygamberlerde ihanet sıfatının hiçbir surette bulunmayacağını ifade buyurmuştur.
Musannif Ebu Davud'un burada bu hadisi rivayet etmekten maksadı, ayet-i kerimede geçen kelimesine dikkati çekmektedir. Çünkü bu kelimeyi farklı şekillerde okumak mümkündür. Kıraat imamlarının eksenli bunu, ya'nın fethası ve gayn'da zammesi ile "yegulle" şeklinde okumuşlardır.
Musannif Ebu Davud'un hadisin sonundaki açıklamasından da anlaşılacağı üzere, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif, bu kelimenin "yagulle" şeklinde okunabileceğini ifade etmektedir.
İmam Hamza ile Nâfî Âmir ve Kisaî ise bu kelimeyi meçhul siğasiyla veya if'al babı siğasıyla yani "yûgalle" şeklinde okumuşlardır.
İbn Reslân'ın açıklamasına göre bu kelimeyi sadece Nâfî ile el-ihvan ve eş-Şâmî meçhul siğasıyla okumuş, bunların dışındaki kıraat imamlarının tümü "yegulle" şeklinde okumuştur. "Yeğulle" şeklinde okunduğu zaman ayetin manası tercümede arz ettiğimiz gibidir.
"Yugalle" şeklinde okuduğumuzda ise meçhul kalıbından geldiği kabul edilirse şöyledir: "Bir peygamber (ümmeti tarafından) ihanet edilmesi asla (doğru) olamaz."
îf'al babından olduğu kabul edilirse mana şöyledir: "Bir peygambere ihanet isnad edilmesi asla (doğru) olamaz." Bu okunuşların hepsi de ayet-i kerimenin ruhuna uygundur.[897][11]

4. Muhammed B. İsa'nın Rivayeti

3972... Enes b. Malik, Peygamber (s.a.v)'in;
"Ey Allah'ın, cimrilikten ve aşırı yaşlılıktan sana sığırım" diye duâ ettiğini söylemiştir.[898][12]

Açıklama

Bu hadisin bu bölümle ilgisi, metinde geçen kelimesidir.
Avnü'l Ma'bud yazarının açıklamasına göre, bu kalimedeki ba harfi bazı el yazması nüshalarda ve başlıklarda ötreli olarak "buhl" şeklinde hare-ketlenmiştir. Ve "Onlar cimrilik edip insanlara da cimriliği emrederler"[899][13] ayet-i kerimesinin tefsirinde müfessirler, cumhurun bu

kelimeyi banın ötresi ve noktalı hanın sükûnu ile "buhl" şeklinde okuduklarını söylemişlerdir. Ensarın lugatında bu kelime "ba" ve noktalı "ha" nın fethalanyla "behal" şeklinde, okunur. Bahl ve "buhul" şekillerinde de okunur. Bunların hepsi de çeşitli ara.p kabilelerine ait telaffuz şekilleridir. Nitekim Kamus yazarı da böyle demiştir.[900][14]

5. Kuteybe B. Said'in Rivayeti

3973... Lakıt b. Sabire'den (şöyle) dedi(ği) rivayet olunmuştur: Ben Elmüntefik oğullarının Resulullah (s.a)'a giden elçileri, yahutta müntefik oğullanma heyeti içerisinde idim. (Ravi Lakıt sözlerine devam ederek 142 numaralı) hadisi (olduğu gibi) nakletti. Sonra da (şöyle) dedi: Peygamber (s.a.v) (konuşurken) kelimesini (si'nin esresiyle) "lâ tahsibenne" diye telafuz etti, "vela tahsebenne" diye telaffuz etmedi.(*)[901][15]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'un bu hadisti şerifi burada rivayet etmekten maksadı kelimesindeki sin hafinin üstünlü ve esreli olarak okunabileceğine dikkatleri çekmektedir. Çünkü hadis-i şerifte Fahri Kainat Efendimizin bu kelimeyi esreli olarak okuduğu ifade edilmektedir.
Bu mevzuda Avnü'l Mabud yazan şöyle diyor: "O ettiklerine sevinen ve yapmadıkları şeyle övülmeyi sevenlerin "onacaklarını sanma"[902][16] ayet-i kerimesindekî kelimesini Şamî, Hamza ve Âsim, "sin" in üstünüyle, geri kalan kıraat imamları da sinin esresiyle okumuşlardır, el-Gays ve Lisanu'1-Arab isimli lügat kitaplarında bu kelimelerin her iki şekilde de okunabileceği ifade ediliyor.
Bezlü'l Mechud yazarı da, cumhur ulemanın bu kelimeyi sinin fethasıyla okuduğunu söylemiştir. Bu hadisle ilgili fıkhi açıklama 142 nolu hadisin şerhinde geçmiştir.[903][17]

6. Muhammed B. İsa'nın Rivayeti

3974... İbn Abbas'dan rivayet edilmiştir;
Müslümanlar kendisine ait küçük bir koyun sürüsü içerisinde bulunan bir adama rastladılar. (Adam onlara) "Es-selamu aleyküm= Allah'ın selamı

sizin üzerinize olsun" diyerek selam verdi. (Onlar da) onu öldürdüler bu sürüyü ele geçirdiler. Bunun üzerine, "Size selam verene dünya hayatının geçici menfatini gözeterek; Sen mü'min değilsin, demeyin..."904[18] (Yani) şu küçük davar sürüsü gibi (geçici menfaatlere göz) dikerek böyle işler yapmayın) ayet-i kerimesi indi.905[19]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, metinde geçen ayet-i kerimedeki kelimesini lam'dan sonra bir elif olduğunu kabul ederek "selâmun" şeklinde okuyan kıraat imamlarının delilidir. Nâfi ile ibn Ömer ve Hamza bu kelimeyi elifsiz olarak "es-selem) şeklinde, diğer kıraat imamları ise "es-selam" şeklinde okumuşlardır. Eban b. Zeyd, Asımdan rivayetle bu kelimenin "itaat etmek, boyun eğmek" anlamlarına gelen "sihri" şeklinde de okunacağını söylemişlerdir. el-Hocendî de bu kelimeyi "selm" şeklinde okumuştur, ibn Abbas da böyle okumaktadır. "Selm", teslim olarak itaat altmagirmek demek olduğundan bu okunuşa göre ayet-i kerime (la ilahe illallah demek suretiyle) size teslim olan kimseye, dünya hayatının geçici menfaatlerini gözeterek, sen mümin değilsin demeyin" anlamına gelir.
Sözü geçen kimse Âmir b. el-Ezbat el-Escaî'dir. Müslümanlar onu kendini ölümden kurtarmak için selam vermek suretiyle zahirden müslüman görünmek isteğini zannederek öldürmüşlerdir.906[20]

7. Said B. Mansurun Rivayeti

3975... Zeyd b. Sabit (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre;

Peygamber 's.a), (özürlü anlamına gelen) 907[21] kelimesini ranm fetfasıyla gayre şekilde) okurmuş.
(Ebu Davud dedi ki: Ancak bu hadisin ravilerinden) Saîd b. Mansûr (Muhammed b. Süleyman'ın rivayetinde geçen) "okurdu" kelimesini rivayet etmedi.908[22]

Açıklama

Hadis-i şerifte söz konusu edilen ayet-i kerimenin tamamı meâlen şöyledir: "İnsanlardan özürsüz olarak yerlerinde oturanlar ile mallarıyla ve canlarıyla

Allah yolunda cihad edenle bir olmaz."
Musannif Ebû Davud'un açıklamasından anlaşıldığına göre, bu hadis-i şerif kendisine birisi Said b. Mansûr, diğeri Muhammed b. Süleyman olmak üzere iki yoldan ulaşmıştır. Bunlardan Muhammed'in rivayetinde "okurdu" anlamına gelen "kâne yekrau" cümlesi bulunduğu halde Said'in rivayetinde bu yoktur.
Hadisin kıraatla ilgili yönü, içerisinde geçen "gayr" kelimesidir. Hadis-i şerif, Hz. Peygamber'in bu kelimeyi okurken son harfini fethah okuduğunu, binaenaleyh bu kelimenin "gayre" şeklinde okunabileceğini ifade etmektedir. Bu sebeple Mekke ve Medine kurrası bu kelimeyi böyle okumuşlardır.
Bu okuyuş, sözü geçen kelimenin kelimesinden hal olmasıyla ilgilidir. Nafî ile İbn Amir ve Kisâî de böyle okumuşlardır. Zec-cac ise bu kelimenin "el-kaidûne" kelimesinden mütesna olarak "ra" nın ötresi ile "gayru" şeklinde okunabileceğini söylemiştir.
Ayrıca bu kelimeyi kelimesinin sıfatı olarak "gayri" şeklinde okumak da caizdir.[909][23]
Avnü"l Mabud yazarının açıklamasına göre, bu kelimenin ra'sını ötre-li olarak okumanın cevazına sebep, "el-kaidun" kelimesine sıfat veya bedel olabilmesidir. Nitekim Yahya ibn Kesir ile ebu Amr, Hamza ve Asım onu böyle okumuşlardır. Beyzavî de böyle demiştir.[910][24]

8. Osman B. Ebî Şeybe'nin Rivayeti

3976... Enes b. Malik'den rivayet olunduğuna göre; Resulullah (s.a.v) şu ayet-i kerimeyi okudu ve (içerisinde bulunan) kelimelerini "elaynü bilayni" şeklinde okudu.[911][25]

Açıklama

Metinde geçen gaibe zamirinin bir mercii olması gerekir. Ancak zahirde bir mercii olmadığına göre, söz konusu, zamirin merciinin Hz. Enes'in zahrinde tuttuğu bir ayet-i kerime olması icabeder. Hadisin sonunda geçen kelimesine
bakılırsa Hz. Enes'in zihninde tuttuğu ayetin şu ayet-i Kerime olması gerekir: "Onda" (Tevratta) onlara; cana can, göze göz, buruna burun, kulağa

kulak, dişe diş ve yaralara karşılık kısas (ödeşme) yazdık.”[912][26]
Kisâî, ayet-i kerimede geçen "Elayn" kelimesinin ve onu takip eden "Elenf", "el-üzün", "es-sinn", "el-cüruh" kelimerinin son harflerini ötreli okumuş. İbn Kesir, Ebu amr ve Abu Amir ise, sadece "el-cüruh" kelimesini ötreli olarak okumuş, İbn-i kesîr, Ebû Amr ve Ebû Âmir ise sadece el-curûh kelimesini ötreli olarak okumuş geri kalan kıraat imamları ise bu kelimelerin tümünü üstünlü okumuşlardır.[913][27]

9. Nasr B. Ali'nin Rivayeti

3977... Enes b. Malik"den rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a.v), "Onda (Tevratta) onlara, cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralara karşılık kısas yazdık"[914][28] mealindeki ayet-i kerimeyi); şeklinde okumuştur.[915][29]

Açıklama

Bu hadis-i Şerifte geçen ayet-i Kerimedeki kelimelerin kıraatıyle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerifinde geçmiştir.[916][30]

10. En Nüfeyli'nin Rivayeti

3978... Atiyye b. Sa'd El-Avfî'den rivayet olunmuştur; dedi ki: "o Allah'dır ki, sizin za'fdan yarattı"[917][31] ayetini Abdullah b. Ömer"in yanında (kelimesinin ilk harfini üstün olarak) okudum? da bana; "min du'fin" oku, dedi (ve sözüne şöyle devam etti): "Ben bu ayeti Resulullah (s.a.v)'a senin bana okuduğun şekilde okudum da benim sana itiraz ettiğim gibi bana itiraz etti."[918][32]

Açıklama

Müfessir Beğavi'nin açıklamasına göre; hadis-i şerifte söz konusu edilen kelimesinin "dat"ı Ötreli olarak da üstünlü olarakta okunur. Kureyşliler "dat"ın ötresiyle, Temin kabilesi de "daf'ın üstünüyle okurlar.
Nesefi'nin açıklamasına göre, Kıraaat imamları da ötreli okurlar. Asım ile Hamza bu harfi üstünlü, diğer kıraaat imamları da ötreli okurlar. Fakat

mevzumuzu teşkil eden haris-i şerif bu harfi ötreli okumanın üstünlü okumaya nisbetle daha sıhhatli olduğuna delalet etmektedir.[919][33]

11. Muhammed B. Yahya El-Kutaî'nin Rivayeti

3979... Ebu Saîd'den rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a.v) (Rûm sûresinin 54. ayet-i kerimesinde geçen) (kelimesini dat'ın ötresiyle du'fin şeklinde okumuştur.[920][34]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama osr önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[921][35]

12. Muhammed B. Kesir'in Rivayeti

3980... Abdurrahnıan b. ebza'dan rivayet olunduğuna göre;
Übeyy b. Ka'b, "deki: Allah'ın lütfuyla, rahmetiyle (evet) ancak onunla ferahlansınlar "[922][36] ayet-i kerimesini (şeklinde okumuştur. Ebû Davûd dedi ki: kelimesi k'(tâ) ile okunur.[923][37]

Açıklama

Metinde geçen "feltefrahu" kelimesinin mütevatirdan kıraaat şekli .. feıyefrahu"dur. Bu kelimeyi "felatefrahu" şeklinde okumak meşhur yahutta şaz bir kıraattir. Zeyd b. Sabit'in de bu kelimeyi "feltefrahu" şeklinde okuduğu rivayet edilmektedir.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif, bu kelimenin bu şekilde okunabileceğine delalet ettiği gibi, 3981 numaralı hadis-i şerif de bu kıraatin caizliğini teyid eder.
Bu durumda ayet-i kerimenin meali şöyle olur: "Deki... Ey Muhammed ashabı, Allah"m lütfuyla , rahmetiyle (evet) ancak onunla ferahlanın."[924][38]

13. Muhammed B. Abdullah'ın Rivayeti

3981... Übeyy b. Kab'dan rivayet olunduğuna göre;

Paygamber (s.a.v)"Deki: Allah'ın lütfuyla, rahmetiyle ancak onunla ferahlansınlar" (anlamındaki, Yunus suresinin 58. ayet-i kerimesini); "Bifadlillahi ve birahmetihi febizalike feltefrahu hüve hayrun mimma tecmeûn" şeklinde okumuştur.[925][39]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte farklı şekillerde okunabilen iki kelimeye dikkat çekilmekte ve bu kelimeleri Hz. Peygamber'in nasıl okuduğu açıklanmaktadır.
Bu kelimelerin biri "feltefrahu" kelimesidir. Biz bu kelime ile ilgili kıraat şekillerini bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.
İkinci kelime ise "tecmeun" kelimesidir. Bu kelimeyi de "ta" ve "ya" harfleriyle okumak caizdir. Bezlü'l Mechud yazarının açıklamasına göre, bu kelimeyi ibn Amir "tâ" ile, diğer ku'aat imamları ise "ya" ile okumuşlardır.[926][40]

14. Musa B. İsmail'in Rivayeti

3982... Esma bin. Yezid'den rivayet olunduğuna göre;

Kendisi Peygamber (s.a.v)'i ("Onun yaptığı uygunsuz bir iştir"[927][41] mealindeki ayet-i kerimeyi) (şeklinde) okurken işitmiş.[928][42]

Açıklama

Bu hadis, ayet-i kerimede geçen kelimesinin "amile" şeklinde ve kelimesinin de üstünlü "ra" ile "gayra" şeklinde okunabileceğini, çünkü, Hz. Peygamber'in bu kelimeleri böyle okuduğu ifade edilmektedir.
Hattabi'nin açıklamasına göre, Yakub ile Kısâî bu hadis-i şerife dayanarak bu kelimeleri böyle okumuşlardır. Bu okuyuşa göre ayet-i kerimenin manası şöyle olur: "Senin oğlun yaramaz bir iş yapmıştır." Yani şirk koşmuştur.
Diğer kıraat imamları ise bu ayet-i "innehu amelun gayru sâlikin" şeklinde okumuşlardır. Bu okuyuşa göre "innehu" kelimesinde bulunan zamirin iki mercii olabilir.
1. Hz. Nuh'un oğlu.

2. Hz. Nuh'un Allah'tan istediği oğlunun boğulmaktan kurtarılması işi. Binaenaleyh bu kıraat'a göre ayet-i kerimeye iki şekilde de mana vermek mümkündür.
1. "Ay Nuh, senin oğlun faydasız bir iş (sahibi) dir."
2. "Ey Nuh, (senin benden istediğin) bu (iş) faydasız bir iştir."[929][43]

15. Ebû Kâmilin Rivayeti

3983... Şehr b. Hûşeb'den rivayet olunmuştur; dedi ki:Ben, Ümmü seleme'ye; Resulullah (s.a.v), şu

ti(ni) nasıl okurdu? diye sordum. Onu, "innehu amile gayra salihina[930][44] şeklinde okudu" cevabını verdi.
Ebû Davûd dedi ki: Bu hadisi Harun en-Nahvî ile Musa da Sabit'ten Abdulaziz'in rivayet ettiği gibi rivayet ettiler.[931][45]

16. İbrahim B. Musa'nın Rivayeti

3984... Übeyy b. Ka'b şöyle demiştir:
Resulullah (s.a.v) dua ettiği zaman (duaya) önce kendinden başlardı. (Birgün şöyle) buyurdu:
Allah'ın rahmeti bizim ve (kardeşim) Musa'nın üzerine olsun. Eğer (o) arkadaşından gördüğü şeylere sabretse (de bu gördükleri hakkında ona soru sormasa idi (daha pek çok acaiblik(ler) görecekti. Fakat o (gördüklerine sabredememesi neticesinde şöyle) dedi: "Eğer bundan sonra (bir daha) sana bir şey sorarsam artık bana arkadaş olma. (O zaman) benim tarafımdan (yapılacak) son özüre ulaştın."[932][46] Hamza (bu cümlede geçen Ledünnî kelimesini) dal hafinin Ötresi ve nun harfinin şeddesi ile "ledünni şeklinde okudu.[933][47]

Açıklama

Metinde geçen ayet-i kerimedeki kelimesinin nun'unu çeşitli şekillerde okumak caizdir. Mevzumuzu teşkil eden hadiste de açıklandığı gibi, bu kelimeyi Ebu Davûd dal hafinin ötresi ve nun'un şeddesi ile "ledünni" şeklinde, Nafi "le dünî" şeklinde, Ebu Bekir dal hafinin sükunu ve zamme işmami ile "ledni" şeklinde okumuştur.

Bilindiği gibi işmam, harfin herekesini göstermek için sükundan sonra dudakları yummaktır, dudakları yumarak harfin herekesini göstermek, gösterilmek istenen hereke telafuz edilirken dudaklar hangi şekli alırsa, dudağı yumunca o şekli vermekle olur. Geriye kalan kıraat imamları da yine "ledunnî" şeklinde okumuşlardır.
Bu mevzuda imam Beğavi şöyle diyor: Ebu Cafer, Nafî ve Ebû Bekir kelimesinin nun'unu şeddesiz, diğer kıraat imamları ise şeddeli okurlar.[934][48]

17. Muhammed B. Abdurrahman'ın Rivayeti

3985... Übeyy b. Ka'b'dan rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a.v), şu "Benim tarafımdan sana özür ulaşmıştır," mealindeki, Kehf suresinin 76. ayeti(ni), şeklinde, nun harfinin ötresi ve şeddesi ile okumuştur.[935][49] Bu Hadis'i şerifle ilgili açıklama 3924 nolu hadiste geçti.[936][50]

18. Muhammed B. Mes'ud El-Missisi'nin Rivayeti

3986... Mısda' Ebu Yahya'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Ben İbn Abbas'ı, "Übeyy b. Ka'b bana (Kehf süresindeki; kara balçıklı göze' anlamına gelen kelimeleri) Resulullah (s.a.v)'in kendisine okuttuğu gibi (şeklinde) okudu, (yani) mimden sonraki harfi elif değil de hemze olarak okudu" derken işittim.[937][51]

Açıklama

Söz konusu kelimeyi şeklinde okumak İbn Âbbasile Narı, İbn Kesîr' Ebû Amr.ve Hafs kıraatidir.
Tefsir kitaplarında açıklandığı gibi bu kelimeyi İbn Amr, Ebu Bekir, Hamza ve Kisâî elifli olarak şeklinde; diğer kıraat imaları da şeklinde okumuşlardır. Birinci okuyuşa göre kelimesi sıcak bir göze anlamına gelirken, ikinci okuyuşa göre "siyah balçıklı göze" anlamına gelmektedir.[938][52]

19. Yahya B. Fazlın Rivayeti

3987... Ebu Said el-Hudri'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"(Cennette) cennetin en yüksek yerlerinin halkından olan bir kimse (kendi makamının aşağısında bulunan) cennet (ehlin)e bakar da (aşağıda bulunan) cennet (ehlinin yüzü onun) yüzünün parlaklığı ile aydınlanır. (Çünkü o makamda bulunan cennet ehlinin) yüzleri inci parlaklığında bir yıldız gibidir."
(Musannif Ebu Davud rivayetine devam ederek şöyle) dedi: Bu hadis (bana) böyle (dürriyyûn" (şeklinde ki kiraatla, yani) hemzesiz ve ötreli dal harfiyle geldi.
(Ebû Davud rivayetine şöyle devam etti): "Ebû Bekir ile Ömer de onlardandır. (Şu farkla ki Ebu Bekir ile Ömer), fazilet ve (büyük nimetlere erişme cihetiyle onlardan) daha da üstündürler."[939][53]

Açıklama

Metinde geçen kelimesi Nur suresinin 39. avet-j kerimesinde de geçmektedir. Kelimeyi bu ayet-i kerimede ebu Amr ile Kisâî şeklinde, yani dal harfinin esresi ra'nın meddi ve hemze ile okumuşlardır.
Diğer, imamlar ise şeklinde okumuşlardır. Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif bu kelimenin şeklinde kunabılecegmı irade etmektedir. Bu okunuşa göre kelimesi "inci parlaklığında bir yıldız" anlamına gelir. Diğer iki kıraata göre ise "şihap parlaklığında bir yıldız" anlamına gelir. Çünkü diğer iki kıraat şekline göre bu kelime "yıldızın kayması" kelimesinden türemiştir.[940][54]

20. Osman B. Ebî Şeybe'nin Rivayeti

3988... Ferve b. Müseyk'el GutayfTden rivayet olunmuştur; dedi ki:
Peygamber (s.a)'e vardım. (Ferve sözlerine devamla önceki) hadisi rivayet etti. Hadis şöyle devam ediyor):
Cemaatten birisi:.
Ey Allah'ın Resulü, bize Sebe'i anlat, o nedir? Bir yer midir yoksa bir kadın mıdır? dedi.
(Hz. Peygamber de) şöyle buyurdu:

"O kadın değildir, bir yer de değildir. Fakat o araplardan on (kavim) meydana getiren bir adamdır. (Bunlardan) altı (Kavim) Yemen dolaylarına, dört kavim de Şam havalisine yerleşti."
(Bu hadisin ravilerinden) Osman, "el-Gutayfî" kelimesinin yerine "el-Gatâfâni" kelimesini rivayet etti ve, "Bize el-Hasan b. El-Hakem en-Nehâî, haber verdi" (şeklinde) konuştu.[941][55]

Açıklama

Bu hadisin tamamı Tirmizî'nin Sünen'indedir. Mealen şöyledir:
"Peygamber (s.a.v)'e geldim ve: Ey Allah'ın Resulü, kabilemin (müs-luı Hanlıktan) yüz çevirenlerine karşı (müslümanlığa) yöıelenleriyle beraber savaşayım mı? dedim. Hz. Peygamber, onlara karşı savaşmak Hususunda bana izin verdi ve beni kumandan tayin etti. Yanından çıktığım zaman "Gutayfi ne yaptı1?" diyerek beni sormuş ve kendisine benim hareket ettiğim bildirilmiş. Hemen peşimden adm gördeıip beni geri çevirdi. Yanına geldim. Kendisi sahabeden birkaç kişi ile beraberdi. "Kavmi İslam'a davet et ve onlardan müslüman olanın mülümanlığını kabul eyle. Kim müslüman olmazsa sana yeni bir emir verinceye kadar ecele etme" buyurdu.
Sonra, Sebe hakkında indirilen ayetler nazil oldu.[942][56]
Hadisin bundan sonraki kısmı tercemede sunduğumuz gibidir.
Bu hadisin mevzumuzu teşkil eden kıraat bölümüyle ilgili yönü. Nemi suresinin 22. ayetiyle, Sebe suresinin 15. ayetinde geçen kelimesidir. Bu kelimeyi el-Bezzi ile Ebû Amr, her iki ayet-i kerimede de hemzeyi üstünlü ve tenvinsiz olarak okumuştur. Çünkü onlara göre bu kelime bir kabile ismi olması cihetiyle alem (özel isim) ve ucme (yabancı) olma şartlarını haiz olduğundan gayri mun s ariftir. Kumbıil ise, vakf niyetiyle her iki ayette de hemzeyi sakin okumuş, geri kalan kıraat imamları da esreli ve tenvinli okumuşlardır.
Şurası bir gerçek ki, Hz. Peygamber'in bu kelimeyi nasıl okuduğu hâdis-i şerifte açıklanmadığından bu kıraatlardan hangisinin Hz. Peygamber'in kıraatına uygun düştüğü burada açıklığa kavuşmuyor.
Tirmizi'nin rivayetinde açıklandığı üzere Sebe'nin neslinden gelerek Şam'a yerleşen kavimler Lahm, Güzam, Gassân, ve Amile kavimleridir. Yemen

dolaylarında yerleşenler ise Ezd, Eş'ariler, Hımyer, Kinde, Mez-hic ve Enmâr kabileleridir.[943][57]

21. Ahmed B. Abde'nin Rivayeti

3989... Ebu Hureyre'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.v) vahy hadisini zikretmiş, "İşte bu, Yüce Allah'ın kalplerindeki korku giderilince"[944][58] ayeti(nde işaret buyurduğu mesele) dit" demiş.[945][59]

Açıklama

Vahy hadisi Buharinin Sahih'indeki şu manaya gelen cümlelerle rivayet edilmiştir: "Allah, gökteki meleklere bir emrin infaz olunmasına hükmettiği zaman, düz bir taş üstünde hareket ettirilen zincir sesi gibi heybetli olan bu ilahi hükme melekler tam manası ile uyarak (korku ile) kanatlarını birbirine vururlar. Gönüllerinden bu korku gidince de melekler, mukarrebin meleklere: Rabbiniz ne söylerdi? diye sorarlar. Mukkarrebin melekler: Allah'ın söylediği hak sözdür, diye allah'm hüküm ve emrini bildirirler ve Allah yücedir, büyüktür, derler. Bu şekilde kulak hırsızı şeytanlar Allah'ın o emir ve takdirini işitirler. O esnada kulak hırsızı şeytanlar (yerden göğe kadar) birbirlerinin üstünde (zincirleme) dizilmiş (ve kulak hırsızlığına hazırlanmış) bulunurlar. Şeytanlar bu halde iken bazen melekler arasında bir ateş parçası yetişip altındaki şeytana konuşulanı işittirmeden onu yakar. Bazı defalar da ateş yetişmeden altındaki şeytana konuşulanı işittirir. O da altındakine vererek bu suretle ta yere kadar haber ulaşır ve sahirin ağzına verilir. Şimdi sahir o haberle beraber yüz yalan uydurup (halka söyler). Allah'ın emri yeryüzünde gerçekleşince sîhir doğru çıkmış olur. Ondan bu haberi duyanlar da:
- Sahir, vaktiyle şöyle şöyle olacak diye bunları birer birer bize haber vermemiş miydi? İşte gördük ya sahirin gökyüzünden işittim dediği sözünü haklı ve doğru buluyoruz, derler."[946][60]
Metinde geçen £*£ kelimesinin nasıl okunacağı konusunda meşhur kıraat imamları ihtilaf etmişlerdir. Büyük çoğunluk bu kelimeyi "füzzia" şeklinde okumuşlardır, ibn Amr ise "fezzea" şeklinde okumuştur. Kıraat imamlarının tümü "ze" harfinin şeddeli okunacağında ittifak etmişlerdir. İhilaf bu fiilin

malum sigasıyla mı yoksa meçhul sigasıyla mı okunacağı konusundadır.[947][61]

22. Muhammed B. Râft En-Neysabûrî'nin Rivayeti

3990... Peygamber (s.a.v)'in hanımı Ümmü Seleme, Peygamber (s.a.v)'in (Evet ya, sana ayetlerim geldi de sen onları yalanladın, büyüklük tasladın ve inkarcılardan oldun"[948][62] mealindeki ayeti) (şeklinde) okuduğunu söylemiştir.
Ebu Davud dedi ki: Bu (hadis) mürseldir. (Çünkü) er-Râbî (b. Enes) Ümmü Seleme'ye yetişememiştir.[949][63]

Açıklama

Müfessirlerin açıklamasına göre, bu ayetin baş ta rafında bulunan "bela" kelimesi, bu ayetten iki ayet önce bulunan, 'Allahu Teala, eğer, beni hidayette kılmış olsaydı elbette ben de müttakilerden olurdum. "[950][64] ayetindeki "ley-" kelimesinden doğan olumsuzluğu red için gelmiştir. Bilindiği gibi olumsuzluğun reddi "belâ" kelimesiyle olur.
Bir başka ifadeyle, kıyamet gününde günahkar nefsin içinde bulunduğu durumu, Allah'ın kendisini hidayette kılınmasına bağlamaya kalkışması bu "Belâ" kelimesiyle reddedilmiştir. Kelimesinin sonuna gelen "kef" harfi ile bundan sonra gelen kelimelerinin sonlarında ki "te" zamirlerinin bu hadis-i şerifte ifade edildiği gibi kesra ile okunmaları bu zamirlerin Zümer suresinin 56. ayetinde geçen "nefs" kelimesine döndüklerini kabul eden kimselerin görüşüne göredir. Çünkü "Nefs" kelimesi lafzen müennesi semaidir. Burada "Nefs" kelimesiyle günahkar şahsın kastedildiğini söyleyenlere göre ise, bu zamirlerin mercileri şahıs olması itibariyle müzekker ve fethalıdır. İbn Ya'mer ile el-Hocendî, Ebû Hayve, ez-Zaferânî, İbn Miksem, Mes'ud b. Salih, Şafiî, Yahya ibn Kesîr bu zamirlerin merciinin nefs kelimesi olduğu noktasından hareket ederek onları esreli okumuşlardır. Hz. Ebu Bekir'le kızı Hz. Aişe'nin ve Hz. Ümmü Seleme'nin kıraatları da böyledir.
Beydâvi'nin açıklamasına göre İmam Asım, bu zamirlerin müzekker olduklarını kabul ederek onları fethalı okumuştur. Hasen, A'meş ve A'rac da

kelimesini elifsiz olarak şeklinde okumuşlardır.
Her ne kadar bu hadis-i şerif muttasıl bir senetle rivayet edilmişse de aslında mürseldir. Çünkü er-Râbî Hz. ümmü Seleme'yi görüp ondan hadis almamıştır. Zira Ümmü Seleme hicretin 59. senesinde, er-Rabî ise 139. senesinde vefat etmiştir. Nitekim Münziri de bu hadisin mürsel olduğunu söylemiştir.[951][65]

23. Müslim B. İbrahim'in Rivayeti

3991... Aişe (r.anha)nın şöyle dediği rivayet olunmuştur
Ben, Peygamber (s.a.v)'i (Vakıa suresinin 89. ayetinde geçen ve "rahatlık ve güzel rızık" anlamına gelen iki kelimeyi) (şeklinde) okurken işittim.
Ebu İsa, bu hadis hakkında : "Ebu Davud, bana bu hadisin münker olduğunu söyledi" demiştir.[952][66]

Açıklama

Kıraat imamları bu ayet-i kerimede geçen kelimesindeki "ra" harfinin üstünlü mü yıksa ötreli mi okunacağı konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Süyûtî, bu harfin ötreli okunacağını söylemiştir. Nitekim mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif de bu harfin ötreli olarak okunabileceğini ifade etmektedir. Meşhur olan kıraate göre harf üstünlü olarak okunur. İmam Beğavi'inn açıklamasına göre, bu harfi kıraat imamlarından Yakub ötreli, diğerleri ise üstünlü okumuşlardır.
Hasan-ı Basri'nin açıklamasına göre, bu kelime ra'nin ötresiyle okunduğu zaman ayet-i kerimenin manası: " O kimsenin ruhu reyhan içerisinde çıkar gider" demek olur. Katade'ye göre ise, kelimenin bu şekilde okunması halinde ayet-i kerime " O kimse için rahmet ve reyhan vardır." anlamına gelir. Çünkü "ruh" rahmet demektir.[953][67]

24. Ahmet B. Hanbel'in Rivayeti

3992... (Safvan b. Ya'la'mn) babası Ya'la b. Ümeyye el-Temimi'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Ben Peygamber (s.a.v)'i (" Ey Malik! diye seslendiler" mealindeki Zuhruf suresinin 77. ayetini) mimber üzerinde   (şeklinde) okurken işittim.

Ebû Davûd dedi ki: (Ravi, Hz. Peygamber "Malik" kelimesini) terhimsiz olarak (okudu) demek istiyor.[954][68]

Açıklama

Bir gramer terimi olan "terhim", hafiflik sağlamak için münadamn son harfini hazfetmek demektir. Metinde geçen-----"Uu kelimesi bir münada olarak terhim kaidesine tabi tutulup sonundaki "kâf" hafi hazf edilebilir. Bir başka ifadeyle bu kelime terhim kaidesi uyarınca "yâ Mali" şeklinde okunabilir. Ancak hadis-i şerif, Resulüzişan Efendimizin bu kelimeyi terhim kaidesine tabi tutmadan "yâ Malik" şeklinde okuduğunu ifade ediyor.
Nitekim Beydâvi de tef isinde bu kelimenin "lam" hafinin esresi ve otresi ile "yâ Mâli" ve "ya Mâlu" şekillerinde okunabileceğini söylüyor. Rühtil-Meâni müellifi Alûsî'nin açıklamasına göre, Hz Ali (r.a) ile İbn Mes'ud İbn Vessâb ve A'meş bu kelimeyi terhim kaidesine tabi tutarak okumuşlardır. Gramer kaidelerine uygun olan bu kıraâta göre ayetin manâsı şöyle olur: "Onlar, cehennem'in bekçisi olan Malik'e seslenip O'nu yardıma çağırırlar."[955][69]

25. Nasr B. Ali'nin Rivayeti

3993... Abdullah (b. Mes'ud)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Resulullah (sav) "Şüphesiz rızık veren, sağlam kuvvet sahibi olan ancak Allah'dır"[956][70] mealindeki ayet-i kerimeyi) bana okuttu.[957][71]

Açıklama

Kraat imamları ayet-i kerimede geçen kelimesinin son harfinin ötreli mi yoksa esreli mi okunacağı konusunda ihtilafa düşmüşlerdir.
Bu hadis-i şerif bu hafin ötreli olarak okunacağım ifade etmektedir.
Hadisin ravisi Abdullah b. Mes'ud'un kıraati de böyledir. A'meş ise hafi kesreli olarak okumuştur. Beyzavi de tefirinde bu kelimenin kesreli olarak okunacağım söylüyor.

Sözü geçen harfi ötreli okuyanların delilleri mevumuzu teşkil eden hadis-i şerif ile "el-Metin" kelimesinin kendinden önce geçen "zu" kelimesinin sıfatı olusudur.
Bu hafi esreli okuyanlara göre "el-metin" kelimesi "zu" kelimesinin değil "el-kuvve" kelimesinin sıfatıdır. Sıfat mevsufuna tabi olduğundan, "metin" kelimesinin son hafinin herekesi "el-kuvve" kelimesinin son harfinin herekesi gibi esre olması gerekir.[958][72]

26. Hafz B. Ömer'in Rivayeti

3994... Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet olunduğuna göre;

Peygamber (s. av) ("Öğüt alan yok mudur?)[959][73] mealindeki ayet-i kerimeyi (şeklinde) yani (dal hafini) şeddeli olarak okumuştur.
Ebu Davud dedi ki: kelimesinde mim ötreli, dal üstünlü, kaf da esrelidir.[960][74]

Açıklama

Ba hadis-i şerif, metinde geçen kelimesinin mjm harfinin ötreli dal harfinin şedde ve üstünlü kâf hafinin de esreli okunacağına delalet etmektedir.
kelimesinin aslı dir. fakat, tâ hafi dal'a çevrilmiş, dal ile zal harflerinin mahreçleri bir olduğundan (zâl) de dâl'e çevrilerek İbn Reslân'ın açıklamasına göre; Katâde ile Dahhâk, kelime üzerindeki bu değişikliği (ibdâli) yaparken dal'i zal'e idgam ederek bu kelimeyi şeklinde şeddeli zal ile okumuşlarsa da, kelime üzerinde yapılan bu idgam işlemi arapça kaidelerine uygun değildir. Dolayısıyla onların kıraati şâz bir kıraattir.[961][75]

27. Ahmet B. Salih'in Rivayeti

3995... Cabir (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Ben, Peygamber (s.a.v)'e "Malınının kendisini ebedi yaşatacağını (şeklinde sanıyor"[962][76] ayet-i kerimesini) (şeklinde, yani yahsibu kelimesinin başına üstünlü elif getirerek) okurken gördüm.[963][77]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, metinde geçen kelimesinin, başında üstünlü bir hemze ve sin harfinin esresi ile okunacağını ifade etmektedir.
Avnü'l Ma'bûd yazan; Münzirî nüshası ile diğer bir nüshasının dışında tüm Sünen-i Ebu Davûd nüshalarında bu kelimenin böyle tesbit edildiğini fakat tecvid kitaplarında böyle bir kıraata rastlayamadığmı, meşhur olan kıraata göre de bu kelimenin, başındaki üstünlü hemzenin hazfedilerek okunduğunu söylüyor.
Süyutî; Eddürr isimli eserinde İbn-i Hibbân ve Hâkim ile, İbn-i Mer-dûye ve Hatîb-i Bağdadî'nin Hz. Cabir'den yaptıkları rivayete dayanarak Hz. Peygamber'in, bu kelimeyi hemze-i istifhamsız, yahsebün Hz. Peygamberin bu kelimeyi hemze-i istifhamsız, "yahsebü" kelimesindeki sin harfini de esresi olarak okuduğunu kaydetmiştir.
Gaysü'n-Nef isimli eserde ise eş-Şâmî ile Asım ve Hamza'nm bu kelimede ki sin harfini üstünlü diğer kıraat imamlarının ise esreli okudukları ifade edilmektedir.[964][78]

28. Hafz B. Ömer'in Rivayeti

3996... Ebu Kılâbe'den (rivayet olunduğuna göre; Sahabilerden birine) Resulullah (s.a.)'in ("O gün Allah'ın edeceği azabı hiç kimse edemez, onun vuracağı bağı kimse vuramaz„[965][79]ayetini) kendisine (şeklinde) okutmuştur.
Ebu Davud~dedi ki: Bazıları Halid ile ebû Kılabe arasında bırravi sokmuşlardır.[966][80]

Açıklama

Kıraat imamları metinde geçen kelimesindeki "zal" harfi ile LmJi^ kelimesindeki "sa" harfinin üstünlü mü yoksa esreli mi okunacağı konusunda ihtilafa düşmüşlerdir.
Meşhur olan kiraata göre bu harflerin ikisi de esreli ve her iki kelime de malum sigasıyla okunurlar. İmam Begâvi'nin açıklamasına göre, Kisâi ile Yâkup bu harfleri üstünlü ve fiilleri meçhul sigasıyla, bunların dışındaki kıraat imamları da bu harfleri esreli ve fiilleri malum sigasıyla okumuşlardır. Her ne kadar bir hadisin senedinde kimliği meçhul bir ravinin

bulunması aslında o hadisin sıhhatine zarar verse de bu şahsın sahabiden olması halinde hadisin sıhhatine bir zarar gelmez. Mevzumuzu teşkil eden hadisin senedinde bulunan kimliğinin meçhul olması hadisin sıhhati yönünden bir kusur teşkil etmez. Ancak bu hadis başka rivayetlerle karşılaştırılınca, Halid ile ebu Kılâbe arasındaki ravinin atlandığını anlaşılır. Fakat bu hadis diğer rivayetlerle takviye edildiğinden zayıf değildir.[967][81]

29. Muhammed B. Ubeyd'in Rivayeti

3997... Ebu Kılabe'den rivayet okunuştur:
Peygamber (s.a.v)'m okuttuğu, yuhutta okutduğunun pkuttuğujbit kimun Allah'ın edeceği azabı kimse etmez"[968][82] ayetinin) (şeklinde) okunacağı bana haber verdi.
Ebu Davud dedi ki: (Bu hadiste geçen kelimelerini Âsim ile A'meş, Talha b. Musarrıf, Ebû Cafer, Yezid b. el-Ka'ka, Şeybe b. Nassâh] Nâfî b. Abdurrahman, Abdullah b. Kesîr ed-Dârî, Ebû Amr b. el-Alâ, Hamza ez,Zeyyâd, Abdurrahman cl-A'rac, Katâde. Hasan-ı Basıl, Miicâhid, Humeyd el-A'rac, Abdullah b. Abbas. Abdurrahman b. Ebû Bekı ye okumuşlardır. Ancak kelimesindeki zal'ın fethalı okunacağına dair de merfu bir hadis vardır.[969][83]

30. Osman B. Ebi Şeybenin Rivayeti

3998... Ebû Saîd el-Hudrî (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Resulullah (s. a.v), içerisinde bahsettiği bir söz söyledi.(Hz. Ebû Sa â sözlerine devam ederek şöyle dedi: (Hz. Peygamber bu iki meleğin ismini) Cebrail) ve Mikail diye okudu.
Ebu Davud dedi ki: Halef, (bu kelimelerin okunuşu konusunda şöyle) dedi: Ben kırk senedir harfleri yazmaktan kalemimi kaldırmış değilim. Beni (kelimeleri) kadar hiçbir kelime yormadı.[970][84]

Açıklama

Görüldüğü gibi Cebrail ve Mikail kelimeleri metinde iki defa zikredilmektedir. Bunların ilk zik-rcdildikleri yerdeki okunuşları şeklindedir.Bir nüshada da şeklinde geçiyor. Telafflızu Hz. Peygambere ait

olup ikinci sırada zikredilenler ise, sözü geçen nüshaların pekçoğunda "Cebrail" ve "Mikail" şeklindedir.
Allâme el-Hafacî, Beyzavî haşiyesinde Cibril kelimesinin onüç şekilde okunabileceğini söylemiş ve bunları şu şekilde göstermiştir.
1. Bu kıraat şekilleri içerisinde dil kurallarına ve edebiyatına en uygun olanı J^^rŞ^ "Cibril" şeklinde olan kıraatır. Nitekim İbn Amr ile Nâfi, îbn Amir, Hafs ve Âsim bu kelimeyi böyle okumuşlardır. Bu kıraat kureyş lehçesine uygundur.
2. "Cebrîin Şeklinde kıraat, Bu kıraat şekli İbn Kesir ile Hasan-ı Basri'nin kıraatidir. Ancak Ferra bu kıraati arafça kurallarına uygun olmadğı gerekçesiyle tenkid etmiştir.
3. "Cebrail" kıraat şekli ise Hamza ile Kısaî"ye aittir.Kays ve Temim kabilelerinnin lehçesidir.
4. "Cebrail". Bu kıraat Asım'dan rivayet edilmiştir.
5. "Cebreillü". Bu kıraat da Asım'dan rivayet olmuştur.
6. "Cebrâîl". Bu kıraat ikrime'nin kıraatidir.
7. "Cebrâîl" şeklindeki kıraat.
8. "Cebrâyîl". Bu kıraat ise A'meş'in kıraatidir.
9. "Cebral" şeklindeki kıraat.
10. “Cebrîlû" ve "Cebrîlü" şeklindeki kıraat. Bu kıraat Talha b. Musarnf in kıraatidir.
11. “Cebrîne" şeklindeki kıraat.
12. "Cibrîne" şeklindeki kıraat.
13. "Cibrâyin" şeklindeki kıraat.
Münzirî'nin açıklamasına göre, bu hadisin senedinde Atiyye el-Avefî bulunmaktadır. Bu ravi zayıftır.[971][85]

31. Zeyd B. Ahzem'in Rivayeti

3999... Ebu Said el-Hudrî'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Resulullah (s.a.v) Sur sahibinden bahsetti ve, "(Onun) sağında Cebrail solunda da Mikâil vardır." buyurdu.[972][86]

Açıklama

Sur: Kelime olarak; boru üfürülünce ses çıkaran) boynuz anlamına gelir.

Sûr, kıyametin kopuşunu ve kıyamet koptuktan bir müddet sonra bütün insanların mahşer meydanında toplanmak üzere dirilmelerini belirtmek için İsrafil'in üflediği boynuz şeklinde bir borudur. Birinci üfleyişe "nef-ha-i ûlâ" ikinci üfleyişe de "nefha-i saniye" denir.
Nemi suresinin 87. ayetiyle Zümer suresinin 68 ve Yasin suresinin 51. ayet-i kerimeleri bu durumu açıklamaktadırlar.
Bütün bunlardan da anlaşıldığı üzere, metinde geçen "sûr sahibi" sözüyle kastedilen İsrafil aleyhisselam'dır.
Cebrâîl ve Mikâîl kelimeleriyle ilgili kıraat şekillerini bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[973][87]

32. Ahmed B. Hanbelin Rivayeti

4000... İbnü'l-Müseyyeb dedi ki:
Peygamber (s.a.v) ile Ebu Bekir, Ömer ve Osman (r.a), ("Din gününün sahibi"[974][88] mealindeki ayet-i kerimeyi) (şeklinde) okumuşlardır. (Bu hadisin ravilerinden İbn Şihâb'ez Zührî) dedi ki: (Bu ay'et-i kerimeyi) ilk defa "Meliki yevmiddin" şeklinde okuyan Mervan'dır.
Ebu Davud dedi ki: (Mürsel olarak rivayet edilen) bu hadis, Zühri'nin (bu mevzuda) Enes'den rivayet ettiği hadisten de Salim vasıtasıyla Abdullah b. Ömer'den rivayet ettiği hadisten de sağlamdır.[975][89]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Fatiha suresinde geçen kelimesinin elifli olarak "maliki" şeklinde okunacağını söyleyen Asım, el-Kisâî, Halef ve Yakûb'un delilidir. Aynı zamanda bu şekilde okumanın "Meliki" şeklindeki kıraatine tercih edilebileceğine delalet etmektedir.
Kıraat-1 seba imamlarının ekserisi bu kelimeyi "Meliki" şeklinde okumuşlardır. Nitekim 4001 numaralı hadis-i şerif bu kıraat şeklinin de sahih olduğuna bir delildir.
Bütün bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere, söz konusu kümeyi "maliki" şeklinde okumak caiz olduğu gibi "meliki" şeklinde okumak da caizdir.
Mevzumuzu teşkil eden ve mürsel senedle rivayet edilen bu hadis, her ne kadar yine Zührî tarafından biri Enes yoluyla diğeri de Salim yoluyla olmak

üzere iki ayrı yoldan muttasıl ve merfu senedle rivayet edilmişse de hadisin metindeki senedle gelen rivayeti diğer rivayetlerin ikisinden de sahihtir.
Zührinin Enes yoluyla rivayet ettiği hadis için İmam Tirmizî "bu hadis garibdir" demiştir.[976][90] Hafız Münzîri'nin açıklamasına göre Zührî'nin Sâlimyoluyla muttasıl senedle rivayet ettiği bu hadisi Darekutnî de el-Efrâd isimli eserinde tahriç etmiştir.[977][91]

33. Said B. Yahya El-Umevî'nin Rivayeti

4001... İbn Cüreyc'in Abdullah b. Müleyk'den yaptığı rivayete gere; Ümmü Seleme Resulullah (s.a.v)'ın (Kur'an-ı Kerim) okuyuşunu (şöyle) zikretmiştir:
Ravilerden biri, "zikretmiştir" kelimesinde tereddüt etmiştir (Ümmü Seleme sözlerine şöyle devam etti: Resuluîlah (s.a.v); (ayetlerini) okurken herbir ayetin sonunda kıraatına ara verirdi. (Ebû Dâvûd dedi ki: Ben Ahmed'i "Eski (den beri okunagelen) kıraat (şekli) "Mâliki yevmiddin" (şekli) dır" derken işittim.)[978][92]

Açıklama

Fatiha suresinde geçen kelimesinin elifsiz oıarak şeklinde okunacağım ifade eden bu hadis-i şerif garibdir.
Tirmizi bu hadis hakkında şöyle demektedir:
"Bu hadis garibdir. Ebû Ubeyde bu kıraati ihtiyar eder ve onunla okurdu. Yahya b. Sâid el-Emevî ve başkaları bu hadisi böylece İbn Cüreyc'den, İbn Ebi Müleyke'den Ümmü Seleme'den rivayet etmişlerdir. Bu hadisin isnadı muttasıl değildir. Çünkü Leys b. Sa'd bu hadisi İbn Ebi Müleyke, Ya'la b, Meınlek, kanalıyla: "Ümmü Seleme, Peygamber (s.a.v)'in kıraatına harf harf olarak vasıflandırdı" diye rivayet etmektedir. Leys'in rivayeti daha sağlamdır. Aynı zamanda Leys'in rivayetinde, "meliki yevmiddin okurdum rivayeti de yoktur. (Bak a.g.y.) Hafız ibn-i Kesir tefsirinde bu kelimeyi "malik" ve "melik" şeklinde okumanın caiz olduğunu, her iki kıraatin de sahih olduğunu söylemiştir.[979][93]

34. Osman B. Ebi Seybe'nin Rivayeti

4002... Ebu Zer (r.a)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur; Ben merkebe binmiş bulunan Resulullah (s.a.v)'ın terkisinde idim Güneş batıyordu. (Bana);
"Bu (güneş) nereye batıyor biliyor musun?" dedi. Ben: - Allah ve Resulü daha iyi bilir, dedim. " Kuşkusuz o kızgın bir pınara batıyor" buyurdu. [980][94]

Açıklama

Aslında bu hadis-i şerifin yeri burası değildir, 3986 numaralı hadisin arkasıdır.
Biz bu hadis-i şerifte geçen "hamiye" kelimesiyle ilgili kıraat şekillerini sözü geçen hadisin şerhinde açıklamıştık.
Hadis-i şerifte, "En sonunda güneşin battğı yere vardığı zaman onu kara (veyahutta kızgın) bir suda batıyor buldu"[981][95] ayet-i kerimesine işaret vardır.
Hafız ibn Kesir, "Onu kızgın bir suda batıyor buldu" ayet-i kerimesini tefsir ederken şöyle diyor: "Hz. Zülkarneyn, güneşi Atlas okyanusunda batıyor olarak gördü. O kıyıya varan herkes bunu görür. Orada güneşin suya dalıp kaybolduğunu müşahede eder. Çünkü orası güneşin yerleştirildiği ve kendisinden hiç ayrılmadığı dördüncü felekten hiç ayrı değildir."[982][96]

35. Muhammed B. İsa'nın Rivayeti

4003... İbnü'l-Eska'dân rivayet olunmuştur; dedi ki:
Peygamber (s.a.v), Muhacirlerin (fakirlerinden oluşan) Soffa ehlini ziyaret etmiş. (Onlardan} birisi Hz. Peygamber'e, Kur'an-ı Kerim'de en büyük ayet£angisidir? diye sormuş. Peygamber (s.a.v) de dir,diye cevap vermiş.[983][97]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Ayet el-Kürsi'nin faziletine delalet etmekte ve Kuran ayetlerinin bazısını bazısından üstün görmenin caiz oldğunu söyleyen Kadı Iyaz ve İshak b. Râhûye gibi alimlerin delilini teşkil etmektedir. Ancak

İshak b. Râhûye, bu üstünlüğün, okumaktan doğan sevap açısından olduğunu söylemiştir.
Ebu'l Hasan el-Eşari ile Ebû Bekir el-Bakillâni'ye göre ise Kur'an ayetlerinin bazısını diğerlerinden üstün görmenin bazılarını aşağılama anlamına geleceği görüşünden hareket ederek bunun caiz olmadığını söylemişler ve Hadis-i şeriflerde bazı ayetler hakkında gelen "daha büyük" "daha faziletli" gibi ifadeleri, "büyük" "faziletli" anlamına tevil temişlerdir.
Tercih edilen görüşe göre, "okumanın sevabı çok" anlamında kullanılmak şartıyla bazı Kur'an ayetleri hakkında "daha faziletli, "daha büyük" gibi tafdil ifade eden kelimeler kullanmakta bir sakınca yoktur.
Hadis sarihlerinin açıklamasına göre, Ayet el-Kürsi'nin diğer ayetler arasında bir imtiyaza sahip olmasının hikmeti; içerisinde Allahu Teala ve takaddes hazretlelerinin isim ve sıfatlarının esası ile Kürsi'nin zikredilmiş olmasıdır.
Musannif Ebû Davud'un 1460 numarada zekretmiş olduğu bu hadisi tekrar birde burada zikretmesinin sebebi, ayet-i kerimede geçen "el-kayyum" kelimesinin farklı şekillerde okunduğuna dikkat çekmektir.
İmam Beğâvi'nin açıklamasına göre; bu kelime "el-Kayyûm" şeklinde okunabileceği gibi "el-Kıyam" ve "el-Kayyim" şekillerinde de okunabilir.
Nitekim bu kelimeyi Hz. Ömer (r.a) ile Abdullah b. Mes'ud "el-Kıyam" şeklinde, Alkame de "el-Kayyim" şeklinde okumuştur. Ancak bu son iki okunuş tarzı mütevatir değildir.
Bununla beraber hepsinin manası aynıdır.[984][98]

36. Ebû Ma'mer Abdullah , Amr'ın Rivayeti

4004... Şekîk'den rivayet olunduğuna göre;

İbn Mes'ud (r.a) ("... haydi gelsene"[985][99] mealindeki ayet-i kerimeyi (şeklinde) okumuştur. Şakîk dedi ki: "Biz(se) bu ayet-i kerimeyi seklinde okuyoruz." (Şakik bu sözüyle) "İbn Mes'ud, (benim bu kelimeyi bana öğretildiği gibi okumam dah çok hoşuma gidiyor) dedi," demek istiyor.[986][100]

Açıklama

İbn Mes'ud'un bu ayeti şeklinde okuması bu ayet hakkında mütevatir olan kıraat şekillerinden biridir.
Vahidi bu kelimenin isim-fiil olduğunu ve "Haydi gelsene" anlamına geldiğini, masdarı ve çekimi olmayan kelimelerden olduğunu söylemiştir.
Ferrra'ya göre bu kelime Havran halkının kullandığı bir lügattir. İbnü'l-Enbari de Havran halkı da Kureyşlüer de birbirlerinden habersiz olarak aynı manada kullanmışlardır. Bu kelimenin tesniyesi, cemii ve müennesi yoktur. Bir fiilde bulunması gereken hususlar bu fiilde sonuna ilave edilen muhatab ve muhataba zamirleriyle ifade edilir.
Bu kelime beş şekilde okunabilir. Bu kıraat şekilleri içerisinde en güzel olanı şeklindeki kıraattir.
Bu kelimeyi;
1. Nâfi ile ibn Zakvân ve Ebû Ca'fer "hiyte" şeklinde,
2. îbn Kesîr "heytü" şeklinde,
3. Hişam "İıi'te" yahut "hi'tü" şeklinde,
4. Diğer kıraat imamları da "heyte” şeklinde okumuşlardır.
5. İbn Abbas ise bu kelimeyi “hüyiytü" şeklinde okumuştur. Bu kıraat şekillerine dört şaz kıraat şekli de ilave edilirse, bu kelimenin dokuz şekilde okunduğu görülür.[987][101]

37. Hennad'ın Rivayeti

4005... Şakîk'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Abdullah (b. Mes'ud)'a "Bazı kimseler şu ^'Haydi gelsene" dedi. Ayetini denildi de o: "Kuşkusuz bana öğretildiği gibi (şeklinde) okumam bana (onların okuduğu gibi okumamdan) daha sevimlidir) karşılığını verdi.[988][102]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[989][103]

38. Ahmed B. Salih'in Rivayeti

4006... Ebû Sâid el-Hudrî'den rivayet olunduğuna göre; Resulullah (s.a.v), ("Secde ederek kapıdan girin ve hitta (yarabbi bizi affet) deyin ki, biz de sizin hatalarınızı bağışlayalım"[990][104] ayeti keri meşini Allah teâlâ İsrail

oğullarına buyurdu ki diye söze başlayarak şeklinde okudu.[991][105]

Açıklama

İsrail oğulları "Tih" sahrasında kırk sene kaldıktan sonra Yûşa (a.s) ile oradan çıkmışlar. Cenabı Hak Kudüs'e girmelerini kendilerine müyesser kılmıştır.
Ancak şehrin kapısından girerken secde halinde bulunmalarını yani eğilmelerini yahut girdiklerine şükretmelerini emir buyurmuştu. Onlar bu emri değiştirdiler ve şehre sürünerek girdiler. Girerken "hitta" demeleri de emir Duyurulmuştu. Bunun manası, "Dileğimiz günahlarımızın indirilmesidir." demektir. Onlar bunu da değiştirerek "hitta" yerine "habbe" kelimesini kullandılar ve "kılın içinde bir habbe" dediler. Bu söz manasızdır. Fakat onların maksatları Allah'ın emrine muhalefet etmekti. Filhahika, hem kavlen, hem fiilen Allah'ın emirlerine muhalefet ettiler. Allahu Teâîâ da onları taunla cezalandırdı. Rivayete nazaran bir saatte yetmiş bini helak olmuştur.[992][106]
Metinde geçen kelimenin okunuş şekli üzerinde kıraat imamları ihtilaf etmişlerdir.
Nafi bu kelimeyi "yüğfer" şeklinde okurken, İbn Amir "tüğfer" şeklinde, diğer kıraat imamları da "nağfir" şeklinde okumuşlardır.[993][107]

39. Ca'fer B. Müsâfir'in Rivayeti

4007... (Bir önceki hadisin) bir benzeri de yine Zeyd b. Eşlem yoluyla Hişâm b. Sa'd'dan rivayet olunmuştur.[994][108]

40. Musa B. İsmail'in Rivayeti

4008... Aişe (ranha)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: (Bir gün) Resulullah (s.a.v)-vahiy geldi. Bunun üzerine ("Bu indirdiğimiz ve hükümlerini üzerinize farz kıldığımız bir suredir"[995][109] mealindeki ayet-i kerimeyi) bize (şeklinde) okudu.
Ebû Davûd dedi ki: (Urve, Hz. Peygamber'in kelimesinin râsını şeddesiz olarak okuduğunu söylemek istiyor.[996][110]

Açıklama

Kıraat imamları kelimesinin okunuşunda ihtilaf etmişlerdir. İbn Kesir ile Ebû Ömer bu kelimeyi "ra" harfinin şeddesi ile "ferradna" şeklinde, diğer kıraat imamları da şeddesiz olarak "feradna" şeklinde okumuşlardır.[997][111]

25. İÇECEKLER BÖLÜMÜ

1. Şarabın Haram Kılınması

3669... Ömer (b. el-Hattâb) (r.a)'dan rivayet olunmuştur, dedi ki: Şarabın haram kılınması (ile ilgili âyet) indiği gün şarap beş şeyden (olurdu): Üzümden, kuru hurmadan, baldan, buğdaydan ve arpadan. (Oysa) hamr, aklı örten şeydir. Üç şey vardır ki, Rasûlullah (s.a)'m bu üç şey hakkında üzerinde karar kılacağımız bir açıklama yapmadan bizden ayrılıp (öbür âleme) gitmemesini ne kadar isterdim: Dede, kelâle, ribâ bölümünden bazısı.[998][1]

Açıklama

Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre; el-Hamîs isimli eserde şarabın hicretin altıncı yılında haram kılındığı belir-
tilirken, et-Telkîh isimli eserde hicretin üçüncü yılında Uhud savaşından sonra haram kılındığı ifade edimektedir.
Hanefî mezhebine göre içkilerin hükmü üç kısımda özetlenebilir:
1- Hamr (şarap): Bu kelime anılınca sarhoşluk veren üzüm şırası anlaşılır. Lisan âlimlerinin ittifakıyle hamr yani şarap ismi yalnız bu içkiye verilir.
Diğer içkilerin isimleri başka olduğu gibi hükümleri de şaraptan başkadır. Meselâ, şarabın haramlığı kat'i delille, diğerlerininki ise zannî delille sabittir. Hanefi ulemasına göre şarabın on hükmü vardır:
a) Şarabın haramlığı kat'i delille sabittir.
b) Şarab ismi verebilmek için, kabaran şıranın köpüğünü atmış olması İmam A'zam'a göre şart imameyne göre ise şart değildir.
c) Şarabın kendisi haramdır. O sarhoşluk vermekle illetlendirilemez. Gerçi bazı kimseler, "Şarabın kendisi değil sarhoş eden miktarı haramdır" demiş-

lerse de bu söz doğrudan doğruya âyeti inkâr manasına geldiğinden Hanefî imamları buna kail olanların küfrüne hükmetmişlerdir. Çünkü Allah Teâlâ hazretleri şarap için "rics" demiştir.

d) Şarap, bevl gibi necaset-i galîzadır. Zira hükmü kat'i delillerle sabit olmuştur.

e) Şarabın helâl olduğuna itikad eden kat'i delili inkâr ettiği için dinden çıkar.

f) Müslüman için şarabın hiçbir malî kıymeti yoktur.

g) Şaraptan faydalanmak hiçbir suretle helâl değildir, **h)** Şarabın bir damlasını içene bile.hadd vurulur.

i) Şarabı kaynatmak dahi tesir etmez, o yine haramdır, **j)** Hanefîlere göre şaraptan sirke yapılabilir.

Sair sarhoşluk veren içkilere gelince, onlar da haramdır. Ancak bazı hükümlerle şaraptan ayrılırlar. Yani onların haramlık derecesi şaraptan azdır.[999][2]

2- Meyvelerin ve bitkilerin suyundan yapılan içkiler. Bunlar da ikiye ayrılır:

a) Tıla: Üçte birinden biraz fazla kalıncaya kadar kaynatılan üzüm sırasıdır. Yani kaynaya kaynaya üçte ikisine yakın kısmı buhar olmuştur. "Bazak" bunun Farsçasıdır. Kelimenin aslı "bâde"dir. Doğrudan doğruya şaraba dahi "bade" diyenler vardır.[1000][3]

b) Pişirilmeden kendi kendine kabaran taze hurma suyu (nakîü't-temr) ile, kendi kendine kabarıp^ kuvvetlenen, kaynatılmış kuru üzüm sırasıdır.

"Nakîü't-temf" denilen bu hurma suyuna "seker" ismi de verilir.[1001][4]

Bu ikinci kısma girenlerin azı da çoğu da haramdır. Fakat haram oluşları zannî delillerle sabit olmuştur.

3- Bunların dışında kalan içkilerdir. İmam Ebû Hanîfe ile İmam Ebû Yusuf'a göre, bu kısma giren uyuşturucu İçkilerin sarhoş etmeyecek kadarını içmek helâldir. Sarhoş edecek kadarını içmekse haramdır. İmam Muham-med ile İmam Şafiî, İmam Mâlik ve İmam Ahmed'e göre ise; bunların azını da çoğunu da içmek haramdır.

Sahih olan kavle göre bu içkilerden herhangi birini içerek sarhoş olan bir kimseye hadd cezası uygulanır. Şarabın ise bir damlasını içene bile hadd vurulur. el-Kevkebü'd-Dürrî, isimli eserde böyle denilmektedir.

Hanefi ulemasının bu babdaki görüşlerini özetlerken İbn Âbidin de şöyle diyor:

"İmam Ebû Hanife (r.a) diyor ki: "Bana dünyayı bağışlasalar yine "nebiz" denilen içkinin haram olduğunu söyleyemem. Çünkü bunun haram olduğunu söylemek zımnen bazı sahâbîlerin fasık olduğunu söylemektir. Bana dünyayı bağışlasalar yine de nebizi içmem. Çünkü benim ona ihtiyacım yoktur." Bu fetvasından ve takvasından dolayı Hz. İmama aşk olsun doğrusu."

Metinde geçen "dede" kelimesinden maksad, ölen ile arasında kadın bulunmayan dededir. Babanın babası, babanın babasının... babası gibi.

Feraiz bölümünde açıkladığımız gibi, dede mirasta dört halde bulunur. Bu hallerden biri de dedenin, mirasta ölen kimsenin ana-baba bir erkek kardeşleriyle bulunmasıdır. Hadis-i şerifte kastedilen de, bu halde onun mirastan hissesine düşecek olan pay olması gerekir. Çünkü ashab-ı kiramın arasındaki ihtilâf bu halle ilgilidir.

Kelâle ise, anne ve baba cihetlerinin dışında olan, yani usûl ve fürû silşilesini teşkil eden dikey nesebin dışında kalan karabet (yakınlık) demektir.[1002][5] Ancak bu mevzuda inen Nisa sûresinin 12. ve 176. âyetleri kapalı olduğundan ashab-ı kiram kelâle'nin tarifinde ihtilâfa düşmüşlerdir. Hz. Ömer'in, "Keşke Hz. Peygamber vefatından önce bu meseleyi açıklasaydı" diye temennide bulunması bu yüzdendir.

Bu hadis-i şerifte, "ribâ bablanndan bir bab" sözüyle kastedilen "Ribâ el-fadl"dır.

Bilindiği gibi ribâ el-fadl, eşitsizliğe dayanan mübadele (değişim) demektir. Bu husus şu hadis-i şerifte ifadesini bulmaktadır:

"Altına mukabil altın, gümüşe mukabil gümüş, buğdaya mukabil buğday, arpaya mukabil arpa, hurmaya mukabil hurma, tuza mukabil tuz, aynı evsafta, aynı miktarda ve peşinen mübadele edilmelidir. Fazlalaştıran veya veresiye isteyen ribâya sebep olmuş olur. Mübadele edilecek meta'lar farklı ise istediğiniz gibi mübadele edebilirsiniz."[1003][6]

Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, ribânın diğer bir nevi olan ribâ en-nesîenin gerek tarifinde gerek hükmünde ashab-ı kiramın ittifak edip ribâ el-fadl hakkında ihtilâfa düştüklerine bakılırsa, mevzumuzu teşkil eden bu hadiste Hz. Ömer'in, Hz. Peygamber tarafından açıklığa kavuşturulmasını temenni ettiği ribâ çeşidinin ribâ el-fadl olması gerekir.[1004][7]

3670... Ömer b. Hattâb (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre;
(Hz. Ömer), şarabın yasaklanması (ile ilgili âyet) inince, "Ey Allah'ım, şarap hakkında bize şifa verici bir açıklama getir" diye dua etmiş ve Bakara süresindeki, "Sana içkiyi ve kumarı sorarlar. De ki: Onlarda (insanlar için) büyük günah vardır."[1005][8] âyeti nazil olmuş. Bunun üzerine Hz. Ömer çağrılarak kendisine (bu âyet-i kerime) okunmuş. (Hz. Ömer bu âyeti dinleyince tekrar), "Ey Allah'ım, şarap hakkında bize (sadra) şifa verici bir açıklama getir" diye dua etmiş, bunun üzerine Nisa süresindeki, "Ey iman edenler, sarhoş iken namaza yaklaşmayın."[1006][9] âyeti nazil olmuş. (Bu âyet indikten sonra) RasûlulIah (s.a)'m bir tellâlı namaz kılma-vakti gelince, "Sarhoşlar namaza yaklaşmasın" diye yüksek sesle bağırırmiş. (Hz. Ömer tekrar çağrılarak) kendisine bu âyet de okunmuş. O yine, "Ey Allah'ım, şarap hakkında bize (sadra) şifa verici bir açıklama getir" diye dua etmiş. Arkasından Mâide süresindeki şu, "Artık vazgeçenlerden misiniz?"[1007][10] âyeti nazil olmuştur. (Hz. Ömer sözlerine devam ederek), "Biz de (şaraba ve kumara) son verdik" demiştir.[1008][11]

Açıklama

Tıybî'nin açıklamasına göre, Allah (c.c) içki hakkında tedrici olarak dört ayet inzal buyurmuştur: "Hurma ağaçlarının meyvesinden ve üzümlerden de içki ve güzel bir rızk edinirsiniz"[1009][12] âyeti Mekke'de nazil oldu. İslâmın ilk devrelerinde zaten müşlümanlar içki içiyorlardı ve helâl idi. Sonra Medine'de, "Sana içkiyi ve kumarı sorarlar. De ki: Onlarda hem büyük günah, hem insanlar için faideier vardır." âyeti nazil olunca sahâbîlerden bir kısmı, âyetteki "onlarda büyük günah vardır" emrine uyarak içki ve kumarı terkettiler. Diğer bir kısmı ise âyette "onlarda insanlar için faîdeler vardır" emrine ittiba ederek içkiye devam ettiler.
Daha sonra bir gün Abdurrahman b. Avf (r.a) sahâbîleri davet ederek bir ziyafet verdi. Ziyafette çokça yemek yendi ve içki içildi. Akşam namazı vakti olunca, içlerinden birini imam seçerek namaz kılmaya başladılar. İmam olan kimse, namazda zammı sûre olarak okuduğu, "(Habibim) de ki: Ey kâfirler! Ben sizin taptığınıza tapmam"[1010][13] âyetini, "Ben sizin taptıklarınıza taparım" şeklinde okudu. Bunun üzerine, "Ey iman edenler,

siz sarhoşken ne söyleyeceğinizi bilinceye ve eünüp iken de -yolcu olmanız müstesna- gusül edinceye kadar namaza yaklaşmayın"[1011][14] âyeti nazil oldu. böylece namaz vakitleri içki içmek yasaklandı. Bir kısım müşlümanlar ise, yatsı namazından sonra içki içmeye devam ettiler.
Bundan sonra sahâbî Itbân b. Mâlik (r.a) bir deve başını kızartarak, içlerinde Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a)'ın da bulunduğu bir cemaati davet etti. Davette yemek yemeye ve içki içilmeye başlandı. İçkinin tesiriyle karşılıklı şiirler söylemeye başladılar. Şiir söyleyenlerden biri, kabilesini öven, onları hicveden bir kaside söylemeye başlayınca Ensar'dan biri devenin çene kemiğini alarak Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın başına vurdu ve kan akıttı. O da başının kanı ile Rasûlullah (s.a)'a giderek şikâyette bulundu. Bunun üzerine: "Ey iman edenler, içki, kumar, dikili taşlar, fal okları ancak şeytanın amelinden birer murdardır..."[1012][15] âyeti nazil oldu.
İkinci incelik: İçkinin tedricî emirlerle haram kılınmasında çok ince ve derin hikmetler vardır. Cahiliyet devrinde Araplar, içkiye alışkandılar. İçki hayatlarının bir parçası gibiydi. Eğer bir emirle yasaklansaydı, onlara çok zor gelirdi. Hatta yasaklama emrine uymazlardı. Hz. Âişe (r.ahha)'nin; "Önce Kur'an'ın uzun bir sûresinde cennet ve cehennemi bildiren âyetler geldi. İs-lâmı kabul edenler, islâmî esaslara iyice alıştıktan sonra helâl ve haramı bildiren âyetler gelmeye başladı. Eğer içki hususunda başlangıçta, "içkiyi içmeyin" emri nazil olsaydı, onlar "içkiyi kat'iyyen bırakmayız" diyeceklerdi." sözünden, İslâmın sosyal hastalıkları tedavide takib ettiği tedricilik metodunu açıkça ve kolayca anlamak mümkündür.
Görüldüğü gibi içki hususunda nazil olan birinci âyette halkı ondan nefret ettirme, ikinci âyette mala ve bedene verdiği büyük zararlarla içkinin sağladığı az menfaati mukayese etme ve nefret ettirme, üçüncü âyette namaz vakitlerinde içki içme yasağı ve namaza yaklaştırmama, dördüncü âyette de kesin olarak haram kılma yoluna gidildi.[1013][16]
Bilindiği gibi Allah'ın bir şeyi yasaklamasında insanlar için pekçok hikmetler ve maslahatlar vardır.
Gerçekten bugün tıp dünyası içkinin insan sağlığına verdiği zararlar üzerinde ittifak halindedir. Bu mevzuda hazırlanmış olan istatistikler ile bazı devletlerin zaman zaman teşebbüs ettiği içki yasağı bunun iktisadî, sosyal ve ahlâkî zararlarının apaçık delillerindendir.[1014][17]

İçkinin insan vücuduna verdiği zararları şu şekilde özetlemek mümkündür:
"... Vücudun kilosu başına 1/2 mg. alkol dahi beynin çalışmasını etkilemektedir. Kanda % 0,3-0,4 arasında alkol bulunması dahi dengenin bozulmasına sebep olmaktadır. Endüstri kazaları ise kanda % 0,1 kadar düşük bir alkol miktarında bile meydana gelebilmektedir."
"Alkoliklerde hastalanma oram normalden 2,3 kat fazladır. Alkoliklerde günlük hayatta kazaya uğrama ihtimâli sekiz kat, endüstride kazaya uğrama ihtimali iki kat daha artmaktadır."
Alkolün, vücudta yaptığı pek çok tahribattan başka, nesle de zararı vardır. "Her türlü kimya-fizik tesirlerinden korunmuş olan yumurta hücreleri alkolün eritici cebri hassasından dolayı bu mel'un zehire kalelerini açar. Gelecek neslin en mahrem yerlerine kadar alkolün tahribkâr tesiri müşahede olunur. Mutlak istatistikler göstermiştir ki, alkoliklerin neslinde madde ve ruh hastalıkları boldur."
İçki bütün bunlar ve bunların dışında kalbe, böbreğe, damarlara ve hormonlara olan menfi tesirleri yüzünden Kur'an tarafından yasaklanmış ve haram kılınmıştır. Bunda birçok faydaların yanında, insan ve neslini koruma gayesi de mevcuttur. Genel sağlığı koruma profesörü Hirş'in dediği gibi, "Amerika'nın on sene bile yapmaya muvaffak olamadığı büyük cemiyet hizmetini İslâmiyet, asırlarca önce yapmış ve bu büyük belâdan nesilleri muhafaza etmiştir."[1015][18]
Avnü'l-Ma'bûd yazarının açıklamasına göre, "Ey iman edenler; içki, kumar, dikili taşlar, fal okları ancak şeytanın amelinden birer murdardır..."[1016][19] âyet-i kerimesinde içkinin haram olduğuna delâlet eden yedi tane delil vardır:
1. "Rics-pis" kelimesidir. Çünkü pis olan herşey haramdır.
2. "Şeytanın amelinden" kelimesidir. Çünkü şeytanın her ameli haramdır.
3. "Ondan kaçınınız" kelimesidir. Çünkü Allah'ın kaçınılmasını emrettiği işlerden herhangi birisini yapmak haramdır.
4. "Umulur ki felaha erersiniz" kelimesidir. Çünkü felahtan uzaklaştıran işler yapmak haramdır.
5. "Şeytan şarap ve kumar yolu ile aranıza düşmanlık ve kin sokmak ister..."[1017][20] sözüdür. Çünkü müslümanlar arasında düşmanlığa sebeb olan her iş haramdır.

6. "Sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak istiyor..." sözüdür. Çünkü Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoyan işleri yapmak haramdır.
7. "...Artık vazgeçtiniz değil mi?" sözüdür. Çünkü Allah'ın kullarına son vermelerini emrettiği bir işi yapmak haramdır,
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte söz konusu edilen ikinci bir mesele de kumar yasağıdır. Kumar da içki gibi fertlerin ve cemiyetlerin çökmesini hazırlayan felaketlerden biri olduğu için yüce Allah, kullarına olan rahmetinden dolayı onu da yasaklamıştır.
Kumarın zararlarından bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:
1. Kumar esnasında kumarbazın sinirlen bozulur. Bu durum zamanla onun şahsiyetinin bozulmasına ve hayatının mahvına sebep olur.
2. Kumarbaz devamlı olarak korku psikolojisi içindedir.
3. Kumarbaz, ya kazanır ya kaybeder. Her iki durum da onun aleyhindedir.
4. Kumarda kaybedenin zararı bellidir. Kazanan ise kazandığı parayı nasıl harcayacağına aldırış etmez. Çünkü onu kazanırken ter dökmemiştir.[1018][21]

3671... Ali b. Ebî Talib (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre;
Ensar'dan bir adam şarabın haram kılınmasından önce (ki günlerde) Hz. Ali ile Abdurrahman b. Avf'ı çağırıp onlara (sarhoş edecek şekilde şarap) içirmiş. (O sırada akşam namazı vakti girmiş ve Hz. Ali) akşam namazında cemaate imam olmuş. (Namazda) "Kul ya eyyühel-kâfirûn" (sûresin)i okumuş ve sûrede yanılmış. Bunun üzerine "...Sarhoşken, ne söylediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın"[1019][22] (âyeti) nazil olmuş.[1020][23]

Açıklama

Tirmizî'nin rivayetine göre Hz. Ali namazda "Kâfirûn" sûresini sarhoşluğun tesiriyle, "Kulyâ eyyühel Kâfirûne lâ a'budu ma ta'büdün ve nahnü na'büdü ma ta'büdün" şeklinde okunmuştur. Her ne kadar musannif Ebû Davud'un bu rivayetiyle Tirmizî'nin rivayetinde, akşam namazını sarhoş iken kıldıran ve sarhoşluğun tesiriyle sûreyi yanlış okuyan kimsenin Hz. Ali olduğu ifade edilmekte ise de; Avnü'l-Ma'bûd yazarının açıklamasına göre, Hâkim'in sahih olarak rivayet ettiği bir hadis-i şerifte sarhoş iken namaz kıldıran zatın Hz. Ali olmayıp başka bir adam olduğu ifade edilmektedir. Hâkim'in bu rivayeti, söz konusu hâdisede sarhoşluğu ve Kâfirûn sûresini mananın fahiş

şekilde bozulmasına sebep olacak şekilde yanlış okuma olayını Hz. Ali'ye isnad etmek isteyen Haricîler aleyhine büyük bir delildir. Esasen bu hadisin ravisinin bizzat Hz. Ali'nin kendisi olduğu düşünülürse, sarhoş olan ve yanılan kimsenin başka birisi olduğu kolayca anlaşılır. Çünkü ne söylediğini bilmeyen bir sarhoşun, kendisine geldikten sonra sarhoşluk halindeki sayıklamalarını tam tamına hatırlayıp naklettiği düşünülemez.
Ayrıca bu hadisin senedinde Atâ b. Sâib vardır. Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre, "Yahya b. Maîn ile İmam Ahmed (r.a) onun her rivayetine güvenilemeyeceğini söylemişlerdir." Bu durum, bu mevzuda doğru olan rivayetin Hâkim'in rivayeti olduğunu gösterir.
Yine Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre, bu hadis değişik şekillerde rivayet edilmektedir. Muselâ musannif Ebû Dâvûd ile Tirmizî'nin rivayetlerinde bu hadis Atâ b. es-Sâib yoluyla Hz. Ali'ye muttasıl bir senetle ulaştırılırken; Süfyân-i Sevrî ile Ebû Ca'fer'in rivayetlerinde, Hz. Ali ile Atâ b. es-Sâib arasındaki Ebû Abdurrahman es-Sülemî'den bahsedilmemektedir. Hadisin senedinde böyle bir ihtilâf bulunduğu gibi metninde de ihtilâf vardır.
Meselâ Tirmizî ve Ebû Davud'un rivayetlerinde sarhoş iken namaz kıldıran zatın Hz. Ali olduğu ifade edildiği halde, Nesâî'nin rivayetinde bu zatın Hz. Abdurrahman b. Avf olduğu açıklanmakta, Ebû Bekir Bezzâr'ın rivayetinde ise bu zatın isminden bahsedilmemektedir. Bunların dışındaki rivayetlerde ise sadece cemaatin içinden birisinin öne geçip namaz kıldırdığından bahsedilmekle yetinilmektedir.
Bütün bu ihtilâflar bu mevzudaki rivayetlerin en sahihinin Hâkim'in rivayeti olduğunu göstermektedir.[1021][24]

3672... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunmuştur, dedi ki:
"Ey insanlar; şarap, kumar, dikili taşlar (putlar) ve (üzerine yazılar yazılmış) şans okları..."[1022][25] âyet-i kerimesi; "Ey inananlar; sarhoşken namaza yaklaşmayın..."[1023][26] âyeti ile "Sana şaraptan ve kumardan soruyorlar. De ki: O ikisinde büyük günah vardır; (bir takım) faydalar da vardır"[1024][27] âyetini neshetmiştir.[1025][28]

Açıklama

Mâide sûresinin 90. âyetinin neshettiği iki âyetten birincisinin tamamı şu mealdedir: "Ey iman edenler; siz sarhoş iken ne söyleyeceğinizi bilînceye kadar namaza yaklaşmayın."[1026][29]
Mâide sûresinin neshettiği diğer âyet-i kerimenin tamamı ise şu mealdedir: "Sana içkiyi ve kumarı sorarlar, de ki: Onlarda hem büyük günah, hem de insanlar için faydalar vardır. Günahları ise faydalarından daha büyüktür..."[1027][30]
Bu iki âyeti nesheden, Mâide sûresinin 90. âyetinin tamamının meali de şöyledir: "Ey inananlar; şarap, kumar, dikili taşlar, (putlar), (üzerine yazılar yazılmış) şans okları (çekmek ve bunlara göre hareket etmek) şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz!"
Biz bu mevzuyu 3670 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[1028][31]

3673... Enes (b. Mâlik)'den (r.a) rivayet olunmuştur, dedi ki:
Şarabın (yeni) haram kılındığı sıralarda ben Ebû Talha'nm evinde bir topluluğa içki dağıtıyordum. O gün(lerde) fadîh (denilen içki) den başka bir içkimiz yoktu. Yanımıza bir adam geliverip; "Muhakkak ki şarap haram kılınmıştır! Rasûlullah (s.a)'ın tellalı (da bunu) yüksek sesle ilan etti" dedi. Biz de, (bu adam) Rasûlullah'ın tellâlıdır dedik (ve içki âlemimize son vererek oradan uzaklaştık).[1029][32]

Açıklama

Fadîh: Hurma koruğundan yapılan içki demektir. Hadis-i sent; Hz. Peygamberin sağlığında, uzum suyundan yapılan şarabın dışında, hurmadan ve diğer ürünlerden yapılan sarhoşluk verici içkilerin de şarap (hamr) gibi haram sayıldıklarını ifade etmektedir. Esasen içkiler hakkında Rasûlullah (s.a) ile ashab-ı kiramdan muhtelif hadisler gelmiştir. Bu hadislerde isimleri geçen içkiler; tilâ, bâzak, bit', ci'a, mir, seker, fadîh ve sükrüke gibi şeylerdir.
Tilâ: Üçte birinden biraz fazla kalıncaya kadar kaynatılan üzüm sırasıdır. Bâzak da bunun farsçasıdır.
Bit': Bal şerbetinden yapılan içkidir.
Ci'a: Arpa suyundan yapılan içkidir.

Mizr: Darıdan yapılan içkidir.
Seker: Ateşte kaynatılmadan suda ıslatılarak kuru hurmadan yapılan içkidir. Aynı şekilde hurma koruğundan yapılana "fadîh" derler.
Sükrüke: Mısır ve darıdan yapılan içkidir.
Halîtayn: Kuru hurma ile koruk hurmayı suda ıslatarak yapılan içkidir.
İbn Hibbân ile Tahavî'nin tahric ettikleri, Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan rivayet edilen, "Sizi, çoğu sarhoşluk veren şeyin azından da nehyediyorum." mealindeki hadis-i şerif, sözü geçen bu içkilerin tümünün haram kılındığım ve bunların-azını içmenin, çoğunu içmek gibi haram olduğunu ifade etmektedir.[1030][33]

2. Şarap Yapılması İçin Üzümün Şırasını Çıkarmanın Hükmü

3674... (Abdullah) İbn Ömer, Rasûlullah (s.a)'ın (şöyle) buyurduğunu söylemiştir:
"Şaraba, onu içene, sunana, satana (ve alana), onu (üzümden) sıkıp çıkarana, onun sıkılıp çıkarılması için emir verene, taşıyıcısına, kendisine getirilen kimseye Allah lanet etsin."[1031][34]

Açıklama

Hadis-i şerifte şu dokuz şeye lanet edilmektedir: **1)** Şaraba. **2)** Âsıra: Yani şarap yapılması için üzüme sıkıp şırasını çıkarana. Bu işi kendisi için yapması ile başkası için yapmış olması arasında fark yoktur. Lanete müstehak olan, üzümün şarap yapılması niyetiyle Çıkılmasıdır. **3)** Şarabı içene. **4)** Şarabı başkalarına sunana. **5)** Onu satana. **6)** Satın alana. **7)** Şarap yapılması için üzümü başkalarına sıktırana. **8)** Şarabı bir yerden diğer bir yere taşıyana. **9)** Kendi isteği üzerine kendisine şarap taşınan kimseye.
Bunlara ilâveten Hz. Peygamber'in lanetlediği kimseler arasında Tirmizî ve İbn Mâce'nin rivayetlerinde; şarabın parasını yiyen, kendisine şarap sunulan ve kendisine şarap satın alınan kimseler de sayılmaktadır.
Bilindiği gibi herşeyin lanete hedef olması ve lanetten etkilenmesi kendi durumu ve özelliklerine göre olur. Meselâ, şarabın lanetten etkilenmesi, onun içilmesinin haram hale gelmesi ve pis hale gelmesi şeklinde olur. Bu lanete hedef olan insanların ondan etkilenmeleri ise; günahkâr olmaları, Allah'ın rahmetinden uzak ve mahrum olmaları şeklinde tecelli eder.

Mezlü'l-Meclıûd yazarının açıklamasına göre, "Şarabı kendisi içmek için taşıyan kimse bu lanete hedef olursa da kendisi içmek için değil de ücret karşılığında başkalarına taşıyıveren kimse bu lanete^ hedef olmaz. İbn Âbidin de bu görüştedir. Hidâye müellifi bu mevzuda İmam Ebû Hanîfe ile İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed arasında ihtilâf bulunduğunu zikrettikten sonra, İmam Ebû Hanîfe'ye göre; başkasına ücretle şarap taşıyan kimsenin de bu hükme girmediğini söylemiştir."[1032][35]
TuhfetüM-Ahvezî yazarına göre, "Şarap satan ve satın alan, hangi maksatla satarsa satsın veya satın alırsa alsın hadis-i şerifteki lanete müstehaktır."[1033][36]
Şarap yapılması için üzümü sıkıp şırasını çıkaran ya da başkasına sıktıran kimsenin durumu da böyledir.[1034][37]

3. Şarabın Sirke Olması Mümkün Müdür?

3675... Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet olunduğuna göre;
Ebû Talha Peygamber (s.a)'e (bir miktar) şaraba vâris olan yetimlerin elinde bulunan bu şarabı) sormuş, (Hz. Peygamber) "Onu dök!" cevabını vermiş. (Ebû Talha):
Onu sirke de yapmayayım mı? diye sorunca (Hz. Peygamber): "Hayır!" cevabını vermiş.[1035][38]

Açıklama

Bu hadis, şaraptan sirke yapmayı caiz görmeyen İmam Şafiî, İmam Ahmed ve çoğunluk ulemanın delilidir. Onlara göre; şarabın içine ekmek, soğan, maya veya başka bir şey atmak suretiyle sirke yapılan şarap temiz olmaz. Necaseti bakidir. İçine atılan şey de pis olur. Artık bu sirke ebediyen temiz olmaz. Fakat, şarap güneşten gölgeye yahut gölgeden güneşe nakletmek suretiyle sirke olursa temiz sayılıp sayılmayacağı hususunda Şâfiîlerden iki görüş rivayet olmuştur. Esah kavle göre temiz olur.
İmam A'zam ile Evzaî ve Leys; sirke yapmakla şarabın temiz olacağına kaildirler. İmam Mâlik'ten üç rivayet vardır. Bunların esah olanına göre şaraptan sirke yapmak haramdır. Sirkeyi yapan Allah'a âsi olur. Fakat

yapılan sirke temizdir. İkinci kavle göre haramdır, sirke yapmakla temiz olmaz. Üçüncüye göre helâldir, temiz olur.
Âlimler, kendi kendine sirke olan şarabın temiz sayılacağına icma etmişlerdir. Mâlikîlerden Sahnûn'un; "Temizlenmez" dediği rivayet olunmuştur. Nevevî: "Eğer bu doğru ise, kendinden evvel gerçekleşmiş olan icma ile merdudtur" diyor.[1036][39]

4. Hangi Maddeden Yapılan İçkiler Şarap Sayılır?

3676... Numân b. Beşîr (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Üzümden de şarap olur, hurmadan da şarap olur, baldan da şarap olur, buğdaydan da şarab olur, arpadan da şarap olur."[1037][40]

Açıklama

Hattâbî'nin dediği gibi, bu hadis-i şerif; Hz Ömer'in 3669 numaralı hadis-i şerifteki üzüm, kuru hurma, bal, buğday ve arpa gibi bitkilerden yapılan içkilerin hepsinin de hamr (şarap) hükmünde olduklarına dair ifadesini te'yid eden açık bir delildir. Nitekim Hz. Ömer, sözü geçen hadis-i şerifteki bu ifadesinin hemen arkasında, akla sarhoşluk veren herşeyin şarap hükmünde olduğunu söylemiştir ki, bu onun kıyas neticesinde varmış olduğu bir hükümdür ve mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifin ruhuna tam tamına uygundur. Hz. Ömer'in bu davranışı, kıyasın meşruluğuna ve henüz vukua gelmeyen bir şeyi, aynı hükmü taşıyan bir şeyin isminden türeyen bir isimle isimlendirmenin caiz olduğuna delâlet eder. Binaenaleyh mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifin manası, "şarap sadece beş maddeden yapılır" demek değildir. Ancak bu hadis-i şerifte, Hz. Peygamber zamanında kendilerinden şarap yapılan beş madde bulunduğu, bu maddelerden elde edilen şarabın özelliğini taşıyan bir içkinin şarap hükmünde olduğu, bunun şu veya bu maddeden yapılmasının önemli olmadığı ve bir içkinin şarap hükmünde olduğunu söyleyebilmek için önemli olan hususun onun sarhoş edici bir özellik taşıması gerektiğidir.
Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre; hamr (şarap) ile, üzümün dışındaki maddelerden elde edilen sarhoşluk verici diğer içkiler arasında hüküm bakımından şu ayrılıklar vardır:

1- Şarabın azını da çoğunu da içmek haramdır. Çünkü şarabın bizzat maddesi haramdır. Diğer içkilerin ise, İmam Ebû Hanîfe ile Ebû Yusuf'a göre, sarhoşluk verecek miktarını içmek haramdır. Daha azım içmekse haram değildir.
2- Şarabın içilmesinin helâl olduğunu söyleyen bir kimsenin kâfir olduğuna hükmedilir. Çünkü onun haramhğı kat'i delille sabittir. Diğer içkilerse böyle değil.
3- Şarabın azını içene de çoğunu içene de hadd vurulacağında icrha vardır. Eğer suyla karıştırılıp içilirse hüküm fazla olana göredir. Eğer bu karışımda suyun Özellikleri üstünse had vurulmaz. Fakat bu kimse şarap pis olduğu için içine pislik karışmış bir suyu içmiş sayılır. Şarabın rengi, tadı ve kokusundan ikisi galebe etmişse ona hadd vurulur.
4- Şarap içene seksen değnek vurulur.
5- Müslümanın şaraba sahiplenmesi veya onu mal olarak birisine vermesi haramdır.
6- Bir müslümanın elinde bulunan şarabı telef eden bir kimse onu ödemekle mükellef değildir.
7- Şarap necâset-i galîzadandır. Bu bakımdan elbisesinde dirhem miktarından fazla şarap bulunan bir kimsenin namazı caiz olmaz.
Sarhoşluk verici diğer maddelere gelince;-onlardan sarhoşuk verecek kadarını içmek aynen şarap içmek gibi ise de bu miktardan azını içmek haram değildir. İmam Ebû Hanîfe ile İmam Ebû Yusuf'a göre, şarabın dışındaki sarhoşluk verici içkileri satmak kerahetle caiz ise de İmam Muhammed'e göre asla caiz değildir.
Şarabın dışındaki sarhoşluk verici içkilerin pisliği meselesinde İmam Ebû Hanîfe'den iki görüş rivayet edilmiştir:
a) Eğer dirhem miktarından fazlası bir elbiseye dökülürse o elbiseyle namaz olmaz.
b) Hiçbir zaman namaza mani değildir.
Hanefî âlimlerine göre, her ne kadar mevzumuzu teşkil eden hadisin zahiri Hanefî mezhebinin şarapla diğer alkollü içkiler arasında yaptığı bu ayrıma aykırı ise de, aslında Hz. Peygamber'in şarabın haramlığını söylemekle yetinmeyip diğer alkollü içkileri içmenin de haram olduğunu özel olarak açıklamaya ihtiyaç duyması, aslında şarapla diğer alkollü içkiler arasında bir fark olduğunu belirtmek için yeterli bir delildir

Kurtubî, Hanefî âlimlerinin bu görüşünü reddederken şöyle diyor: "Enes ve başkalarından rivayet edilen çeşitli sahih hadisler, hamrın yalnız üzümden elde edilen şarabın adı olup diğer meşrubata şumülü olmadığına kail olan Kûfelilerin (Ebû Hanîfe ve taraftarları) bu konudaki görüşünün bâtıl olduğunu ortaya koymuştur. Kûfelilerin bu görüşü Arap lisanına, sahih hadislere ve sahabenin tutumuna muhaliftir. Sahabe, hamr âyetinde va-rid olan emirden sarhoşluk veren her çeşit içkiden kaçınılması manasını anlamışlar, üzümden elde edilen şarap ile diğer maddelerden elde edilen meşrubat arasında ayrım yapmamışlardır. Sahabe, sarhoşluk veren her içkiyi haram kabul etmiştir. Tahrim âyeti nazil olunca, bu mesele hakkında şüpheye düşüp tevakkuf ettikleri veya açıklama istedikleri rivayet edilmemektedir. Aksine, her çeşit maddeden mamul içkilerini, tahrim âyetinin nazil olması üzerine hemen döktükleri rivayet ediliyor. Kur'an, onların kendi lisanı ile nazil olmuştur ve her halde onlar, hamr kelimesinin delâlet ettiği manaya herkesten daha çok vâkıftırlar..."[1038][41]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadisin senedinde ibrahim b. Muhacir el-Becelî el-Küfî bulunmaktadır. Bu ravi hadis âlimlerinin birçoğu tarafından tenkid edilmiştir.[1039][42]

3677... Numan b. Beşîr (r.a) dedi ki: Ben Rasûlullah (s.a)'ı şöyle derken işittim:
"Şarap, şıradan (olduğu gibi) kuru üzümden, kuru hurmadan, buğdaydan, arpadan ve darıdan (da olur.) Ben sizi (bunlar gibi) sarhoşluk veren herşeyden nehyediyorum."[1040][43]

3678... Ebû Hureyre (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Şarap şu iki ağaçtan, yani hurma ve üzüm ağacından (yapılan içki)dir."
Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu hadisin ravisi) Ebû Kesîr el-Guberî'nin ismi, Yezid b. Abdurrahman b. Gufeyle es-Sahmî'dir. Bazıları (onun isminin) Üzeyne (olduğunu) söylemiş/erse de doğrusu Gufeyle'dir.[1041][44]

Açıklama

Şarabın hurma ve üzümden yapıldığını ifade eden bu hadisle; üzüm ve hurmadan yapıldığı gibi baldan, buğdaydan ve arpadan da yapılabildiğini ifade eden 3676 ve 3677 numaralı hadisler arasında bir çelişki olduğu söylenemez. Çünkü bu hadiste ifade edilmek istenen; şarabın çoğunlukla üzümle hurmadan elde edildiğidir, bu ikisinin dışında başka bir maddeden şarap elde edilemeyeceği değildir.
Bu hadis, şarabın haram kılındığını te'kid etmek için söylenmiş bir hadistir. O zamanlar şarap yapmakta en çok kullanılan üzümle hurma olduğu için bu iki maddeye işaret edilmekle yetinilmiştir. Bunu, karnın genellikle etli yemeklerle doyduğuna ve giyimin yünlü kumaşlarla gerçekleştiğine işaret etmek isteyen bir kimsenin, "Karın etten doyar, ısınma yünle olur" demesine benzetebiliriz. Kişinin bu sözüyle diğer yiyecek maddelerinin karın doyurmadığını ve diğer maddelerden dokunan kumaşlardan elbise olamayacağını kasdettiği söylenemez. Ancak bu kimsenin böyle söylemekle; yiyecekler içinde etin, giyecekler içinde de yünlü kumaşların büyük bir yeri olduğunu söylemek istediğine hükmedilir. Doğrusu da budur.[1042][45]

5. Sarhoşluk Veren Maddelerin Kullanılması Yasaklanmıştır

3679... İbn Ömer (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:
"Her sarhoşluk veren şaraptır ve her sarhoşluk veren haramdır. Şarap içmeye devam ederken ölen kimse âhirette onu içemeyecektir."[1043][46]

Açıklama

Bu Hadis-i şerifte sarhoşluk veren her içkinin şarap gibi haram olduğu ifade edilmektedir. Bu ifadeden, sarhoşluk veren içkinin haram sayılması hususunda onun şu veya bu şekilde olması gerekmediği, hangi halde olursa olsun ve hangi şekilde alınırsa alınsın haram sayılması gerektiği anlaşılır.
Ancak, 3676 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımız gibi, Hanefî imamlarından Ebû Hanîfe ile Ebû Yusuf'a göre, şarabın dışındaki içkilerin haram sayılabilmeleri için harhoşluk verecek kadar içilmeleri gerekir. Sarhoş etmeyecek kadar az bir miktarının içilmesi haram değildir. Fakat İmam Mu-hammed'e göre, sarhoşluk veren içkilerin azını içmek de çoğunu

içmek gibi haramdır. İmam Muhammed'in bu görüşü, "Çoğu sarhoşluk veren bir şeyin azı da haramdır" mealindeki 3681 numaralı hadisin ruhuna uygun düştüğünden, Hanefîlerin müteahhirin uleması İmam Muhammed'in görüşünü tercih etmişlerdir. Hanefî mezhebinde fetva da İmam Muhammed'in bu görüşüne göredir. Diğer mezhep imamları da bu hususta İmam Muhammed gibi düşünmektedirler.
Bu mevzuda Hattâbî (r.a) şöyle diyor:
"Her sarhoşluk veren şaraptır" sözü iki şekilde te'vil edilebilir:
1- Sarhoşluk veren her içkiye "şarap" ismi verilebilir. Bu sözün bu manada kullanıldığını iddia edenlere göre, din daha vukua gelmemiş olan hâdiselerin hükmünü verdiği gibi ismini de vermiştir.
2- Sarhoşluk veren içkiler, maddeleri şarap gibi pis olmasalar bile şarap gibi içilmeleri haramdır ve içenlere hadd cezası uygulanır.
Bir başka ifadeyle hamr (şarap) sözü hafi (manası gizli) bir sözdür. Dolayısıyla diğer içkilerin bu kelimenin kapsamına girip girmediği açık değil dir. Ancak her sarhoşluk veren şaraptır sözü yardımıyla sarhoşluk veren diğer içkilerin de hükmen şarap gibi olduklarına hükmedilmiştir. Yankesiciliğin hırsızlık hükmünde, livâtının da zina hükmünde olduğuna hükmedildiği gibi.
Metine geçen "Şarap içmeye devam ederken ölen bîr kimse onu âhirette içemeyecektir" anlamındaki cümle hakkında da Hattâbî şöyle diyor: "Bu söz dünyada şarap içmeye devam ederken ölen bir kimse cennete girmeyecektir anlamında kullanılmıştır. Çünkü cennet ehlinin içkisi sarhoşluk vermeyen bir şaraptır. Bu şarabı içemeyecek olanların da cennete giremeyecek olanlar olduğunda şüphe yoktur."
İmam Nevevî'ye göre ise bu söz, "Dünyada içkiye tevbe etmeden ve ona devam ederek ölen kimse cennete girse de cennet şarabından içmeyecektir" anlamında kullanılmıştır.[1044][47]

3680... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Her sarhoşluk veren şey şaraptır ve (dolayisıyle) her sarhoşluk veren şey haramdır. Her kim sarhoşluk veren bir şeyi içerse kırk sabah (onun) namazı (nın sevabı) azalır. Eğer tevbe ederse Allah tevbe-sini kabul eder. Eğer

dördüncüde (tekrar içkiye) dönerse Allah'ın ona tînetü'l-hıbâl (denilen irinler) den içirmesini Allah katında haketmiş olur."
(Orada bulunanlardan biri tarafından):
Ey Allah'ın Rasûlü; "tînetü'l-hıbâl"nedir? diye soruldu.
(Hz. Peygamber de) şöyle cevapladı:
"Cehennem ehlinin irin(ler)idir. Sarhoşluk veren bir şeyi, haramını helâlini bilmeyen küçük bir çocuğa içiren kimse de (yine) Allah katında Allah'ın ona cehennem ehlinin irinlerinden içirmesini haketmiş olur."[1045][48]

Açıklama

Bilindiği gibi bir ibadetin iki yönü vardır:
a) O ibadeti yerine getiren kimse onun sorumluluğundan kurtulur.
b) İşlediği bu ibadetten dolayı sevaba nail olur.
Hadis-i şerifte, içki içen bir kimsenin kırk gün sabah namazlarının ya da bu kırk gün içinde kılmış olduğu tüm namazlarının sevabından mahrum kalacağı ifade edilmektedir. Ancak bu ifadede onun bu ibadetlerden sorumlu olacağına dair bir mana bulunmadığından ulema, bu kimsenin bu süre içerisinde kıldığı namazların sevabından mahrum kalmakla birlikte onların sorumluluğundan kurtulmuş olacağını söylemişlerdir.
Metinde geçen "kırk sabah" sözü, mecazen kırk gün anlamında kullanılmış olabileceği gibi hakiki manasında da kullanılmış olabilir. Çünkü sabah namazı namazların en faziletlisi olduğundan kırk gün sabah namazının sevabından mahrum kalan bir kimse onun sorumluluğundan kurtulmuş da olsa çok büyük bir mahrumiyete düçâr olmuş demektir.
Burada içki içen bir kimsenin uğradığı zararı ifade için özellikle onun namazından misâl verilmesinin sebebi üzerinde bazı görüşler ileri sürülmüştür. Bunlardan birkaçı şunlardır:
a) Çünkü içkinin haram kılınmasının en önemli sebeplerinden birisi insanı namazdan alıkoymasıdır.
b) İçki bütün kötülüklerin anası[1046][49] olmasına karşılık, namazın da bütün ibadetlerin anası olması ve insanı bütün kötülüklerden alıkoyması[1047][50] sebebiyle içkinin zararı anlatılırken namazdan misâl verilmiştir.

c) Namaz bedenî ibadetlerin en faziletlisi olduğu için namazdan misâl verilmiş ve içkinin namaz gibi en önemli bir ibadetin sevabını bile götürdüğü haber verilmek suretiyle diğer ibadetlerin sevabından hiçbir şeyi bırakmayacağı kolaylıkla anlatılmak istenmiştir.[1048][51]
Münavî'ye göre; içki sebebiyle yapılan ibadetlerin sevabının kaybolmasının kırk gün devam etmesindeki hikmet, içilen bir içkinin tesirinin vücutta kırk gün kalmasıyla ilgilidir.
Bezlü'l-Machûd yazarının açıklamasına göre, hadiste geçen "Sarhoşluk veren bir şeyi küçük bir çocuğa içiren" anlamındaki cümle; küçük bir çocuğa ipek giydirmenin haram olduğunu söyleyen İmam Ebû Hanîfe'nin lehine, çocuğa ipekli elbise giydirmenin caiz olduğunu söyleyen İmam Şafiî'nin de aleyhine delildir.[1049][52]

Bazı Hükümler

1. Uyuşturucu kullananlar kırk gün ibadetlerinin sevaplarından mahrum kalırlar.

2. Tevbe ile büyük günahlar da affedilir.[1050][53]
3. İçkiye dört defa tevbe ettikten sonra tevbesini bozan kişi cehennemlik olur. Çünkü bu kimse artık samimi bir şekilde tevbe etmeyecek demektir. Dört defa tevbesini bozan kimseler, genellikle tevbesinde durabilecek iradeden mahrum kimselerdir. Bununla beraber, Allah'ın, yetmiş defa tevbesini bozup da yine tevbekâr olmayı başaran bir kimsenin tevbesini kabul etmesi umulur.[1051][54]

4. Büyükler için caiz olmayan şeyler, küçükler için de caiz değildir.[1052][55]

3681... Câbir b. Abdillah (r.a)'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Çoğu sarhoşluk verenin azı da haramdır."[1053][56]

Açıklama

Bu hadis-i şerifi açıklarken Bezlü'l-Mechûd yazan şöyle diyor: Eğer sarhoşluk veren şey şarap ise, maddesi de pis olduğu ve haramlığına dair nass bulunduğu için onun azı da çoğu gibi haramdır.

Fakat eğer sarhoşluk veren şey, şarabın dışındaki uyuşturuculardan birisi ise onun azının da çoğu gibi haram oluşuna sebep; onun az miktarda kullanılmasının ileride tiryakiliğe yol açmasıdır. Yahutta vakit geçirmek için içilmiş olmasıdır."

Bu mevzuda Hidâye yazarı Burhaneddin el-Merginanî de şöyle diyor:

"Eğer yaş üzüm şırası üçte ikisi buharlaşarak uçup gidinceye kadar kaynatılırsa, geriye kalan üçte biri hava ile teması neticesinde kendi kendine kabarmış olsa bile helâldir. İmam Ebû Hanîfe ve İmam Ebû Yusuf'a göre böyledir. İmam Muhammed ile İmam Mâlik ile İmam Şafiî'ye göre ise, kalan bu üçte bir kısım haramdır. Fakat imamlar arasındaki bu ihtilâf, kaynatılmış olan bu şıranın bedene kuvvet vermesi niyetiyle içilmesi üzerindedir. Hoş vakit geçirme niyetiyle içilmesi halinde haram olduğunda ittifak vardır.

İmam Muhammed'in bu şırayı içmenin helâl olduğunu söylediğine dair bir rivayet bulunduğu gibi, mekruh gördüğüne ve bu mevzudaki farklı hadislere bakarak hüküm vermekten kaçındığına dair de rivayetler vardır.”[1054][57]

Bedâyiu's-SanâyF yazarı Kâsanî'nin açıklamasına göre, "Ebû Hanîfe ile Ebû Yusuf'un bu mevzudaki delilleri; Tahavî'nin İbn Ömer'den rivayet ettiği Hz. Peygamber'in nebiz içtiğine dair hadisle, Hz. Ömer'in nebiz içtiğine ve nebizin helâl olduğuna dair Ammar b. Yâsir'e mektup yazdığına dair hadisler ve Hz. Ali'nin misafirlerine nebiz ikram ettiğine dair haberlerdir.

İbn Abbas ile Abdullah b. Ömer'in de bu görüşte oldukları rivayet olunmuştur.

İşte ashab-ı kiramdan bu gibi kimselerin nebizi helâl saydıkları sabit olduğu için İmam Ebû Hanîfe de onu helâl saymıştır. Çünkü onun haram olduğunu iddia etmek sahabelerden onu mubah sayanlartn fasık olduğunu söylemek anlamına gelir ki bu da bid'attir.

Bu nedenle İmam Ebû Hanîfe, nebizi helâl görmeyi ehl-i sünnet ve'l cemaatten olmanın şartlarından saymıştır. Nebizin haram olduğuna dair rivayet edilen haberlere gelince; bu hadislerin hepsi de illetlidir. Sahih oldukları kabul edilse bile bedene kuvvet vermesi için değil de eğlence gayesiyle içilen nebizler hakkında gelmiş oldukları düşünülebilir."[1055][58]

İmam Ebû Hanîfe ile Ebû Yusuf'a göre, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifteki, "azı da haramdır" sözünden maksat; şarabın dışındaki

uyuşturucuların az bir kısmı değil, sarhoşluk verecek kadar çokça içilen bu içkilerin son yudumudur. Ancak Hattâbî bu te'vili reddetmiştir.[1056][59]

3682... Âişe (r.anha)'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a)'tan bal şerbeti(nin hükmü) sorulmuş da:
"Sarhoşluk veren her içki haramdır" buyurmuş.
Ebû Dâvûd dedi ki: Ben bu hadisi; Muhammed b. Harb, bu hadisin benzerini Zührî'den ez-Zübeydî aracılığıyla size haber vermiş diyerek, senediyle birlikte Yezid b. Abdi Rabbih el-Cürcûsî'ye okudum. (Okuduklarıma şu sözleri) ilâve etti: "(Metinde geçen) el-bit* (sözü) bal şerbeti (demek) tir. Onu Yemen halkı içerdi."
Ebû Dâvûd (sözlerine devamla şöyle) dedi: Ben Ahmed b. Han-bel'i şöyle derken işittim: "Allah 'a yemin olsun ki, o ne güvenilir insan! Humus halkı içerisinde onun gibi güvenilir bir kimse yoktur. "[1057][60]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, haramlıkta şarap ile şarabın dışındaki uyuşturucu içkiler arasında bir fark görmeyen İmam Muhammed ile İmam Şafiî, İmam Mâlik ve İmam Ahmed'in delilidir.
İmam Ebû Hanîfe ile İmam Ebû Yusuf ise, şarap ile şarabın dışındaki uyuşturucular arasında bir fark görürler. Biz bu meseleyi bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[1058][61]

3683... Deylem el-Hımyerî'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Ben Rasûlullah (s.a)'a:
Ey Allah'ın Rasûlü, ben soğuk bir memlekette bulunuyorum. Biz orada ağır iş(ler)le uğraşıyoruz ve şu buğdaydan bir içki imal ederek onunla işlerimize ve memleketimizdeki soğuğa karşı direnç kazanıyoruz. (Bu hususta ne buyurursun)? diye sordum. (O da bana):
"(Bu içki) sarhoşluk veriyor mu?" diye sordu. (Ben) "Evet" dedim. Bunun üzerine;
“(Öyleyse) ondan kaçınınız" buyurdu.
(Ben): Halk onu bırakmıyor, dediğimde;
"Eğer bırakmıyorlarsa onlarla savaşınız!" buyurdu.[1059][62]

Açıklama

Bu hadis, şarabın dışındaki uyuşturucu içkilerin de şarap hükmünde olduğunu söyleyen cumhur ulemanın delilidir. Şarabın dışındaki içkilerin şaraptan farklı ve onların haramlık derecesinin şaraptan aşağı olduğunu söyleyen İmam Ebû Hanîfe ile Ebû Yusuf'a göre mevzu-muzu teşkil eden hadisteki "Onlarla savaşınız" sözüyle kastedilenler; şarabın dışındaki uyuşturucu içkileri sarhoşluk verecek derecede içenlerdir.
Bilindiği gbi şarabın dışındaki içkilerin sarhoşluk verecek kadar içilmesinin haram olduğunda ve bu içkileri içerek sarhoş olanlara had vurulması gerektiğinde İslâm uleması arasında ittifak vardır.
Biz İmam Ebû Hanîfe ile İmam Ebû Yusuf'un şarap ve diğer içkiler hakkındaki görüşlerini 3680 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[1060][63]

3684... Ebû Musa (el Eş'arî)den rivayet olunmuştur; dedi ki: Peygamber (s.a)'e baldan (yapılan) içkiyi sordum. "- O bit'dir" buyurdu.
Arpa ve darıdan bir içki elde ediliyor, dedim. "O da mizr'dir" cevabını verdi. Sonra; "- Kavmine söyle, sarhoşluk veren herşey haramdır" buyurdu.[1061][64]

Açıklama

"Sarhoşluk veren her içki haramdır" hadisi hakkında Hattabı şöyle bir mütalaa ortaya koymuştur: Bu hadiste sarhoşluk veren şeyin azının da çoğunun da haram olduğuna delil vardır. Hangi neviden olursa olsun. Çünkü umum sîgasıyla sarhoşluğu doğuran içkinin cinsine işaret edilmiştir, bu söz, "karın doyuran her yemek helâldir" demeye benzer. Çünkü manası fiilen doyurmasa bile doyurmak sânından olan her yemek helâldir demektir."
Hattâbî'nin bu mütalaasına karşı Allâme Aynî şunları söylüyor: "Hangi neviden olursa olsun sarhoşluk veren içkinin azı da çoğu da haramdır sözü, her içki hakkında geçerli değildir. Bu söz yalnız şaraba mahsustur. Çünkü İbn Abbas'tan mevkuf ve merfu olarak rivayet edilen bir hadiste; muayyen olarak haram kılınan şaraptır: "Her içkinin sarhoş edeni de haram kılınmıştır" denilmektedir ki bu hadis; şarabın, sarhoş etsin etmesin, azı da

çoğu da haram olduğunu, başka içkilerin ise ancak sarhoş ettiği zaman haram kılındığını gösterir. Bu meydandadır.
Ama Peygamber (s.a)'in, "Her sarhoşluk veren içki şarabtır ve her sarhoş eden içki haramdır..." buyurduğu rivayet edilmiştir dersen ben de derim ki:
Bu hadis için Yahya b. Maîn'in ta'nı vardır. Sahih olduğunu kabul etsek bile esah kavle göre İbn Ömer'e mevkuftur. Bundan dolayıdır ki Müslim onu zanla rivayet etmiş, "Ben onu ancak merfu olarak biliyorum" demiştir. Merfu olduğunu da kabul etsek hadisin manası şudur: Çok içildiği zaman sarhoş eden içkinin hükmü şarabın hükmü gibidir."[1062][65]

3685... Abdullah b. Amr'dan rivayet olunduğuna göre;
Allah'ın Peygamberi (s.a), şarap (içmek)le kumar ve tavla oynamayı, bir de darıdan yapılmış içki (içme)yi yasaklamış ve;
"Her sarhoşluk veren şey haramdır" buyurmuştur.
Ebû Dâvûd dedi ki: İbnü's-Sellâm Ebû Ubeyd, "el-Gubeyrâ; Ha-beşlilerin darıdan yaptığı "Sükreke" denilen bir şarap çeşididir" dedi.[1063][66]

Açıklama

Kûbe: Davul, uda benzeyen bir çalgı âleti (gitar), tavla ve satranç anlamlarına gelir. İbn Esîr Nihâye'de; tavla manasına geldiğini söylediği için biz de tercümemizde bu manayı tercih ettik.
Sükreke; ise, musannif Ebû Davud'un da açıkladığı gibi, Habeşlilerin darıdan yaptıkları uyuşturucu bir içkidir.
Hattâbî bu hadisle ilgili olarak şöyle diyor: "Metinde geçen "meyser" kelimesi kumar demektir. "Kûbe" kelimesi ise, davul diye tefsir edilmiştir. Tavla olduğu da söylenmiştir.
Benim kanaatime göre; her türlü telli çalgı âletleri ve zarla oynanan oyunlar bu hadisin kapsamı içine girer."
Sarhoşluk veren içkilerin hükmü ise bu babın daha önceki hadislerinde açıklandığında burada tekrara lüzum görmüyoruz.[1064][67]

3686... Ümmü Seleme (r.anha)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a), sar-hoş eden ve uyuşukluk veren herşeyi yasakladı.[1065][68]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Rasûlullah (s.a)'ın sarhoş eden herşeyi yasakladığı bildirildiği gibi, sarhoşluktan önce vücuda gelen gevşekliğe ve uyuşukluğa sebep olan şeyleri de yasakladığı bildiriliyor.
Hattâbî şöyle diyor: Metinde geçen kelimesi, vücuda gevşeklik veren her içkidir ki alındığı zaman vücuda gevşeklik, organlara uyuşukluk verir. Bu durum sarhoşluğun başlangıcıdır. Vücutta bu gibi olumsuz tesirleri olan içkileri Fahr-i Kâinat Efendimiz yasaklamıştır. Çünkü bu gibi içkiler zamanla tiryakilerinde bir tatminsizlik doğurup onu sarhoş eden içkileri içmeye zorlayabilir."
Hattâbî'nin bu açıklamasından da kolayca anlaşılıyor ki, hangi yolla olursa olsun vücuda sarhoşluk ya da gevşeklik veren herşey haramdır. Binaenaleyh eroin ve kokain gibi uyuşturucu maddeler için, "sarhoş etmez, yalnız vücuda bir gevşeklik ve uyuşukluk verir" iddiası sırf kuru bir inaddan başka bir şey değildir. Çünkü bütün uyuşturucu maddeler şarabın verdiği gevşeklik ve şımarıklığı verirler. Sarhoşluk vermeyip vücuda sadece bir gevşeklik ve rahatlık verdiğini kabul etsek bile zamanla bunlar vücutta bir tatminsizliğe yol açarak sahibini tam sarhoş edecek uyuşturucular almaya zorlayacaktır.
îbn Teymiye ve başkaları, esrarın haram olduğunda icma bulunduğunu söylemişlerdir. İbn Teymiye, "Esrar hicri 6. yüzyılın sonlarında Tatar devleti zuhur ettiği zaman meydana çıkmış bir şeydir ve münkerâtin en büyük-lerindendir. Onu kullanmak bazı hususlarda şaraptan da zararlıdır" dedikten sonra esrar kullanana hadd-i şer'î vurmanın vâcib olduğunu söyler. Eroinin dinî ve dünyevî zararlarını bazıları yüzyirmiye çıkarmışlardır. Aynı zararlar kokainde de ziyadesiyle mevcuttur, deniliyor.[1066][69]

3687... Âişe (r.anha)'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur: Ben, Rasûlullah (s.a)'ı şöyle derken işittim: "Her sarhoş eden şey haramdır. Bir farak içildiği zaman sarhoş eden içkiden avuç dolusu içmek de haramdır."[1067][70]

Açıklama

Metinde geçen "farak" kelimesi "fark" şeklinde de okunabilirse de lügat âlimlerine göre "farak" şeklindeki okunuşu daha fasihtir,

Hattâbi ile en-Nihâye yazarı İbn Esîr'in açıklamasına göre; bir hacim ölçüsü olan "farak", Hicazhlara göre onaltı ritla, on iki müdde eşittir. Bazıları da onun iki buçuk sa'a eşit olduğunu, "fark" şeklinde okunduğu zaman ise 120 rıtıllık bir hacim ölçüsü anlamına geldiğini söylemişlerdir.
Her ne kadar hadisin zahirinden, bir farak içildiği zaman sarhoş eden bir içkiden bir avuç dolusu kadar içmenin haram, daha azını içmeninse helâl olduğu gibi bir mana çıkıyorsa da aslında burada avuç kelimesi bir ölçü olarak verilmemiştir. Bu kelime burada "çok az bir miktar" anlamında kullanılmıştır. Binaenaleyh hadis-i şerifte, "çoğu sarhoşluk veren bir maddenin azını almak da haramdır" denilmek istenmektedir. Cumhur ulemanın görüşü de budur. Ancak Hanefi imamlarından bazılarının bu mevzudaki farklı düşünceleri 3681 numaralı hadisin şerhinde geçtiğinden tekrara lüzum görmüyoruz.[1068][71]

6. (Şıra İçerisine Atılıp Şıranın Kabarmasını Sağlayan) Ed-Dâzî (Denilen Tane) Hakkında (Gelen Hadisler)

3688... Mâlik b. Ebî Meryem'den şöyle dediği rivayet olunmuştur: (Bir gün) Abdurrahman b. Ganem yanımıza geldi. (Kendisiyle) tıla' (denilen içki) hakkında konuştuk. (Bu husustaki görüşlerini açıklarken şöyle) dedi: "Ebû Mâlik el-Eş'arî bana, Rasûlullah (s.a)'ı (bu hususta şöyle) buyururken işittiğini söyledi:
"Ümmetimden bir takım insanlar şarabı mutlaka içecekler, ona isminden başka bir ad takacaklar."[1069][72]

Açıklama

Hadisin İbn Mâce'deki devamı şu mealdedir: "Onların ba-şuçlannda çalgılar çalınacak ve şarkıcı kadınlar şarkı söyleyecek. Allah onları yere batıracak ve onlardan bir takım maymunlar ve domuzlar yaratacaktır."
Bilindiği gibi tıla' kaynatılıp da buharlaşma sebebiyle üçte ikisinden azı kaybolan yaş üzüm sırasıdır.
Hadis-i şerifte tıla' hakkındaki hükmü açıkça belirten bir ifade yoktur. Biz fıkıh ulemasının şarabın dışındaki içkiler hakkındaki görüşünü 3681 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık. Ulemanın büyük çoğunluğuna göre çoğu sarhoş eden maddelerin azını almak da haramdır.

Hanefî mezhebine göre tıla' da haramdır. "Ancak onun haramhğı şarabın haramlığından daha aşağıdır. Bu bakımdan onun satışı caizdir ve telef edildiğinde sahibine kıymetinin ödenmesi gerekir."1070[73]
Avnü'l-Ma'bûd yazarı bu hadis-i şerifi açıklarken şu görüşlere yer vermektedir: "Metinde geçen, "Ona isminden başka bir ad takarlar" cümlesiyle, ileride zuhur edecek bir takım insanların, içmek istedikleri sarhoşluk verici içkilerin aslında şarap olmadığına önce kendilerini sonra da başkalarını da ikna etmek için onlara "bal suyu" "darı suyu" gibi içilmesi mubah olan içki isimleri takacakları belirtilmektedir. Onların bu sözlerinde yalancı oldukları kastedilmektedir. Turbiştî ile İbn Melek böyle demişlerdir."
Hanefî âlimlerinden AIiyyü'1-Kârî de bu cümleyi açıklarken şöyle diyor:
"Bu cümlede önemli olanın, içilen şeyin sarhoşluk verip vermemesidir, ismi değildir. Meselâ kahve ne kadar içilirse içilsin sarhoşluk vermediğinden asla haram değildir. Onun isminin şu veya bu olmasının da zerre kadar önemi yoktur.
Fakat, içilmesi mubah olan bir içkiyi şarap içer gibi içmek yani şarap içmeye benzeterek içmek yasaklanmıştır. Binaenaleyh süt ve su gibi içilmesi mubah olan içkilerin şarap içer gibi bir tavırla veya şarap içilen kadehlerle içilmesi eaiz değildir.
Hadis-i şerif, sarhoşluk veren tüm içkilerin ve dolayısıyla şıraların içine atılınca onların kükremesine sebep olan dâzi denilen tanenin haram olduğunu söyleyen cumhur ulemanın delilidir. Hadisin bab başlığı ile ilgili kısmı da bu yönüdür."1071[74]

3689... Ebû Dâvûd der ki: Vâsıt halkından bir (hadis) şeyh(i) bize dedi ki: Ebû Mansur el-Hâris b. Mansûr (şöyle) dedi: Ben (kendisine) dâzî hakkında sorulan Süfyân es-Sevrî'yi (şöyle) derken işittim: Rasûlullah (s.a):
"Ümmetinden bir takım insanlar şarabı mutlaka içecekler, ona isminden başka bir ad takacaklar" buyurmuştur.
Ebû Dâvûd dedi ki: Süfyân es-Sevrî; "Dâzi (denilen ve şıraların içine atılınca onların ekşiyip kükremesine sebep olan tane) /asıkların içkisidir" dedi.1072[75]

Açıklama

Dazi: Şıranın içme atıldığı zaman onu ekşitip kükreten yani maya görevi yapan bir bitki tanesidir.
Süfyân-ı Sevrî'nin, dâzî denilen taneden yapılan içkinin hükmü sorulunca bu taneden yapılan içki ile Hz. Peygamber'in "Ümmetim'den bazı kimseler şarabı helâl görerek, ona başka isimler takarak içeceklerdir" meâlindeki hadis-i şerif arasında ilgi kurması şübhesiz ki onun kendi içtihadıdır.
Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıklandığı gibi, bu mevzuda cumhur ulema da Süfyân-ı Servî gibi düşünmektedirler. Ancak Hanefî imamlarından İmam Ebû Hanîfe ile İmam Ebû Yusuf'a göre, şarabın dışındaki içkilerin hükmü şarabın hükmünden farklıdır. Nitekim 3681 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.[1073][76]

7. Kaplar

3690... Ibn Ömer ile Ibn Abbas'tan rivayet olunmuştur; dediler ki:
Rasûlullah (s.a)'m; kabağı, yeşil küpü, ziftli kabı, iyice kabuğu soyulup içi oyulan hurma kütüğünü (şıra kabı olarak kullanmayı) yasakladığına şahitlik ederiz.[1074][77]

Açıklama

Hattâbî, metinde sözü geçen kaplarda şıra yapmanın ya da bu kapları şıra kabı olarak kullanmanın yasaklanması hakkında şöyle diyor:
"Bu kaplar, içlerinde bulunan sıvıyı sıcak tuttuklarından, içinde bulunan sıvı maddeyi kısa zamanda ekşitip onu sarhoşluk verecek hale getirebilirler. Sahibi de o sıvının bu hale geldiğini bilmeden ondan içip sarhoş olur. İşte bu sebeple sözü geçen kapların nebiz'kabı olarak kullanılması yasaklanmış olabilir.
Bu kapların bu maksatla kullanılmasının yasaklanması konusunda pek çok görüşler ileri sürülmüşse de bu mevzuda söylenenlerin en doğrusu şudur:
Bu yasak İslâmiyetin ilk yıllarına aittir. Sonra bu yasak, "Ben sizi deri kaplardan meşrubat içmekten nehyetmiştim. Artık her kaptan için; yeter ki sarhoşluk veren bir şeyi içmeyin"[1075][78] hadisiyle yürürlükten kaldırılmıştır. Bazıları ise bu kaplan şıra kabı olarak kullanmakla ilgili yasağın yürürlükten kaldırılmadığını ve hâlâ geçerliliğini koruduğunu,

binaenaleyh bu kaplan şıra kabı olarak kullanmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir. Mâlik b. Enes ile Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûyeh bu görüştedirler. Bu görüş, İbn Ömer ile İbn Abbas'tan da rivayet edilmiştir."[1076][79]

3691... Saîd b. Cübeyr'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Ben Abdullah b. Ömer'i, "Rasûlullah (s.a) küp şırasını haram kıldı" derken işittim. "Rasûlullah (s.a) küp şırasını haram kıldı" sözünden korkarak, (onun yanından) çıktım. İbn Abbas'ın yanına girdim ve;
İbn Ömer'in ne dediğini işitmiyor musun? dedim.
Nedir o? dedi.
Rasûlullah (s.a)'ın küp şırasını haram kıldığını söyledi, dedim.
Doğru söylemiş. Rasûlullah (s.a) küp şırasını haram kıldı, dedi.
Küp nedir? diye sordum.
Çamurdan yapılan herşeydir, cevabını verdi.[1077][80]

3692... Süleyman b. Harb'in bize verdiği habere göre İbn Abbas'-dan (şöyle) dediği rivayet olunmuştur:
Abdülkays heyeti Rasûlullah (s.a)'m yanına geldi. (Heyette bulunan kişiler) şöyle dediler:
Ey Allah'ın Rasûlu! Biz Rabîa (oğulların)dan bir kabileyiz. Bizimle senin aranda Mudar kâfirleri vardır. (Bu bakımdan) biz Ramazan ayının dışında sana gelmeye imkân bulamıyoruz. Bize bir şey(ler) emret de emrine sarılalım ve arkamızda kalan kimseleri de bu emre çağıralım.
(Hz. Peygamber de şöyle) buyurdu:
“Size dört şey emrediyorum, dört şeyi de yasaklıyorum. (Emrettiğim dört şey şunlardır:)
1) Allah'a iman ve Allah'dan başka bir ilâh olmadığına şehâdet etmektir." (Ravi, Ebû Cemre, bu iki cümlenin aslında) bir (cümle) olduğunu elini yum(arak işaret et)ti.
Müsedded (ise bu iki cümleyi birleştirerek şöyle) rivayet etti:
"Allah'a imandır" (buyurdu) sonra bu sözü onlara (şu şekilde) açıkladı:
“Allah'dan başka bir ilah olmadığına ve Muhammed'in O'nun Rasûlü olduğuna şahitlik etmektir. **2)** Namaz kılmak, **3)** Zekât vermek, **4)** Ganimet olarak ele geçirdiğiniz malların beşte birini yerine vermenizdir. Ve size:

1) Kabağı, **2)** Yeşil küpü, **3)** Ziftle kaplı olan kabı ve ziftli kabı (şıra kabı olarak kullanmayı) yasaklıyorum."
(Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi bana Hammâd'dan nakleden Mu-hammed) İbn Ubeyd, (metinde geçen) ei-mukayyer (ziftli, kelimesi) yerine en-nakîr (hurma kütüğünden oyularak yapılmış kap kelimesini) rivayet etmiştir.
Müsedded de en-nakîr ve el-mukayyer kelimelerini rivayet etti, "el-müzeffet" kelimesini rivayet etmedi. (Senedde zikri geçen) Ebû Cemre, Nasr ö. İmrân ez-Zubaî'dir.[1078][81]

Açıklama

Fahr-ı Kâinat Efendimizin kabaktan ve hurma kütüğünden yapılmış kaplarla yeşil küpleri ve ziftle kaplı kaplan şıra yapmak için kullanmayı yasak edişinin hikmetini 3690 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.
3692 numaralı hadis-i şerifte Hz. Peygamber'i ziyaretegelen Abdülkays oğullarının, kendilerinin Ramazan ayı dışında Hz. Peygamber'e gelemediklerinden yakındıkları ifade edilmektedir. Onların Hz. Peygamber'i ziyarete gelmelerine en büyük engel, hadis-i şerifte de açıkladığı üzere kendileriyle müslümanlar arasında Mudar kâfirlerinin bulunmasıydı. Kâfirler haram ayların dışında çöllerde ve yollarda yakaladıkları kişilerin mallarını zorla ellerinden alırlardı. Gerekirse onları öldürmekten de çekinmezlerdi. Ancak dört aylık bir süre olan haram aylarda bunu yapmazlardı. Bu bakımdan hadis sarihleri metinde geçen Ramazan ayı kelimesiyle mecazen haram ayların kastedilmiş olduğunu söylemektedirler.
Metinde geçen "el-imanü billahi = Allah'a inanmak" cümlesi ile "Allah'tan başka bir ilâh olmadığına şahitlik etmek" cümlesi netice itibariyle bir cümledir. Ravi Ebû Cemre, bu iki cümlenin bir cümle olduğuna eliyle yaptığı bir hareketle işaret etmiş; Müsedded ise bunların bir cümle durumunda olduklarını, yani ikinci cümlenin birinci cümlenin tefsirinden ibaret olduğunu sözle açıklamıştır.
Yine 3692 numaralı hadiste İslâmın şartlarının üçü sayıldığı halde oruçla hac sayılmıştır. Fakat bazı rivayetlerde Ramazan orucunun da sayıldığı ifade edilmiştir.[1079][82] Haccın zikredilmemesine gelince, sarihlerin açıklamasına göre o günlerde henüz hac farz olmadığı için zikredilmemiştir.

Yahutta Hz. Peygamber hacdan da bahsettiği halde râvi gafletinden dolayı onu zikretmemiştir.[1080][83]
Humus (beşte bir) vergisinden maksat düşmandan cihad yoluyla elde edilen malların, "Biliniz ki, ganimet olarak aldığınız şeylerin beşte biri Allah'a, Peygamber'e, yakın akrabalara, öksüzlere, muhtaçlara ve yolculara aittir."[1081][84] emrine uyarak âyette belirtilen yerlere vermektir.[1082][85]

3693... Ebû Hureyre (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'ın Abdülkays heyetine (şöyle) buyurduğu rivayet olunmuştur:
"Ben size hurma kütüğünden yapılmış kabı, ziftli kabı, kabaktan yapılmış kabı, ağzı kesik küpü (şıra kabı olarak kullanmayı) yasaklıyorum. Fakat sen deri su kabından iç ve (içtikten sonra) ağzım bağla."[1083][86]

Açıklama

"el-Mezâdetü'1-mecbûbe" ağzı kesilmiş ve küp büyüklüğünde, kalın deriden yapılmış su tulumu demektir. Büyüklüğü normal bir deriden daha ziyade olduğu için "el-mezâde" ismini almış; ağzı kesik olduğu için bu ismin sonuna bir de kesik anlamına gelen "el-mecbûbe" kelimesi ilâve edilmiştir. Bu tulumun ağzı geniş olduğundan bağlanamazdı. Bu sebeple hava ile teması çok olurdu ve içindekini çabuk ekşitirdi.
Bilindiği gibi bu kaplar, içlerindeki sıvıları sıcak tuttukları ve kısa zamanda ekşitip sarhoş edecek bir duruma getirdiklerinden ve bir de eskiden beri onların içinde şarap saklandığından bu kaplarda şıra yapılması ve bu kapların şıra kabı olarak kullanılması yasaklanmış. Fakat daha sonra hangi içkilerin yasak, hangi içeceklerin helâl olduğu müslümanlar tarafından iyice anlaşılınca bu kaplarla ilgili yasak 3698 numaralı hadisle yürürlükten kaldırılmıştır. Bu yasak yürürlükten kaldırılıncaya kadar bu kapların yerine, ağzından bağlanan istenildiği zaman bağları çözülen tulumların kullanılması ve içinden şıra alındıktan sonra da ağızlarının mutlaka bağlanması emredilmiştir.
Hz. Peygamber'in, tulumlarından suyu içtikten sonra ağzının bağlanmasını emretmesinin sebebi, bazılarına göre içine pisliklerin girmesini önlemektir. Bazılarına göre de, tulum içinde bulunan şıra cinsinden bir sıvı orada alkolleştiği zaman ağzı bağlı olursa o tulumu patlatarak alkolleştiğinin

anlaşılmasına yarayacağı için onların ağızlarının bağlanmasını emretmiştir. Nevevî ile Hattâbî bu görüştedirler.[1084][87]

3694... İbn Abbas'ın (Hz. Peygamberi ziyarete gelen) Abdülkays heyeti hakkında şöyle dediği rivayet olunmuştur:
(Bu heyet içinde bulunan kimseler):
Ey Allah'ın Peygamberi, (şıralarımızı) hangi kaplardan içelim? diye sordular. Allah'ın elçisi:
“Size ağızlan bağlanan deri su kaplan lâzım" buyurdu.[1085][88]

Açıklama

Müslim'in rivayetinde, heyet içerisinden bu soruyu Hz. Peygamber'e yönelten kişinin, vaktiyle sarhoşluk esnasında aralarında çıkan bir kavgada amcası oğlunun savurduğu bir kılıçla yaralanmış bir kişi olduğu açıklanmaktadır. Fakat herhalde o kimse bu soruyu heyet adına sorduğu için mevzumuzu teşkil eden hadiste bu soru heyetin tümü tarafından sorulmuş gibi çoğul sigasiyle ifade edilmiştir.
Yine Müslim'in rivayetinde ifade edildiğine göre, bu soruyu yönelten kimse sarhoşluk esnasında almış olduğu bu yarayı utancından dolayı Hz. Peygamber'den gizlemekteymiş.
Fakat Hz. Peygamber bu kaplarda şıra yapılmasını niçin yasakladığını açıklarken söylediği, "Hurma kütüğünü oyarsınız, sonra içine ufak hurmalar atarsınız, sonra içine su dökersiniz. İçine attıklarınız ekşiyip kükredi mi içersiniz. Hatta sizden biriniz amcasının oğlunu pekâla kılıçla vurabilir." anlamına gelen sözlerle onun almış olduğu bu yarayı açıklayarak onlara bir de mucize göstermiştir.
Hz. Peygamber'in, bu kaplarda şıra yapıp saklamayı yasaklarken o kapların yerine, ağzından bağlanan ince deriden yapılmış su tulumlarının kullanılmasını tavsiye etmesinin sebebini bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[1086][89]

3695... bdülkays (heyetin)den olup da Avf'ın, isminin Kays b. Nu'man olduğunu zannettiği bir adamın rivayetine göre Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Hurma kütüğünden yapılmış olan kapta, ziftli kapta, kabaktan yapılmış kapta ve kalın derilerden yapılmış küp büyüklüğündeki kapta (şıraları saklayarak) içmeyiniz. (Ancak) şıralarınızı, üzerinden bağlanarak ağızları kapatıl)an, ince deriden yapılmış su kaplarında (saklayarak) içiniz. Eğer (şıranız bu kaplar içerisinde de) kükre(yip sarhoşluk verecek bir hale geli)rse onu(n bu şiddetini içerisine dökeceğiniz) su ile kırınız. Eğer (onun şiddeti su ile kırmaktan) sizi âciz bırakırsa onu dökünüz."[1087][90]

Açıklama

İslâmm ilk yıllarında, şıraların gözenekleri bulunan ince deriden yapılmış ağzından bağlanan derilerde muhafazasının tavsiye edilmesindeki hikmeti 3693 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.
Burada bii önceki hadisten farklı olarak bir de İslâmın ilk yıllarında, bazı kaplarda saklanmasına karşılık ince deriden yapılmış ağzından bağlı su kaplarında saklanan şıraların kap İçerisinde kükreyerek sarhoşluk verecek duruma gelmeleri halinde içlerine su karıştırılmak suretiyle tesirlerinin kırılabileceği ifade edilmektedir. Fakat içerisine su dökülmesiyle bile şiddetini kırmak mümkün olmayacak şekilde çok kükreyip şiddetlenmesi halinde ise onun dökülmesi emredilmektedir.
Çünkü bu durumda onun sarhoş edici özelliğini giderme imkânı kalmamıştır.
Burada su karıştırılmak suretiyle şiddetinin kırılıp içilebileceğinden bahsedilen henüz iyice alkolleşmemiş fakat alkolleşmeye yüz tutmuş olan şıralardır. İyice şaraplaşmış olan şıralar değildir. Görüldüğü gibi hadis-i şerifte onları dökmekten başka bir yol olmadığı ifade buyurulmaktadır.[1088][91]

3696... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre; Abdülkays heyeti (Hz. Peygamber'in huzuruna gelip):
Ey Allah'ın Rasûlü; biz (elimizde bulunan şıraları) hangi kaplarda içelim? diye sormuşlar. (Hz. Peygamber):
"(Sakın onları) kabaktan yapılmış kaplarla ziftli kaplarda ve hurma kütüğünden yapılmış kaplarda içmeyiniz. Şıralarınızı (ince deriden yapılmış) su tulumlarında yapınız" buyurmuştur. (Onlar ikinci defa olarak):

Ey Allah'ın Rasûlü; eğer (şıralarımız) su tulumlarında kükreyecek olursa (ne yapalım)? demişler. (Hz. Peygamber):
"(Şıranın) üzerine su dökün" buyurmuş (Onlar): Ey Allah'ın Rasûlü, (şıranın kükremesi iyice artacak olursa ne yapalım? diyerek soruyu (birkaç defa daha) tekrarlamışlar. (Hz. Peygamber de) üçüncü ya da dördüncü de oniara:
"(Öyleyse) onu döküverin" cevabını vermiş, sonra: "Şüphesiz Allah bana (şarabı, kumarı ve kûbeyi) haram kıldı" (buyurmuş); ya-hutta, "(Şüphesiz Allah) şarabı, kumarı ve kûbeyi haram kıldı ve her sarhoşluk veren haramdır" buyurmuştur.
Sufyân (es-Sevrî) dedi ki: "Ben bu hadisin ravilerinden olan) Ali b. Bezîme'ye, kûbe'yi sordum da; "Kûbe) davuldur" cevabını verdi."[1089][92]

Açıklama

Kûbe: Davul, gitar, tavla ve satranç gibi anlamlara gelir. 3685 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımız gibi, Hattâbî'ye göre bu kelimeyle burada telli çalgı aletlerinin tümüyle, zarla oynanan tüm oyunlar kastedilmiş ve bunların haram oldukları ifade edilmek istenmiştir. Metinden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber'in huzuruna gelen Kays heyeti adına söz alan kişiler, Hz. Peygamber'e önce üzümlerinin şıralarını hangi kaplarda sıkıp, hangi kaplarda saklayacaklarını sormuşlar. Hz. Peygamber de onlara ince deriden yapılmış ağzından bağlamalı su tulumlarını tavsiye etiş. Onlar; "Bu kaplar içerisinde sakladığımız şıra kükreyecek olursa o zaman ne yapalım?" diyerek ikinci bir soru daha yöneltmişler. Hz. Peygamber de: "Şıranın üzerine su dökerek onun şiddetini kırmalarını" tavsiye etmiş. Bunun üzerine onlar: "Ya şiddetini çok artırmışsa o zaman ne yapalım?" diyerek üçüncü bir soru daha yöneltmişler. Bu sefer Hz. Peygamber onlara; ya üzerine suyu daha da çok dökmelerini tavsiye etmiş ya da şırayı yere dökmelerini emretmiş. Veyahutta onlar dördüncü defa olarak: "Şıra şiddetini daha da artırırsa o zaman ne yapalım." diye bir soru daha sormuşlar da Hz. Peygamber dördüncüsünde: "O zaman onu döküverin" cevabını vermiş. Hz. Peygamber'in, metinde geçen kapları şıra kabı olarak kullanmayı yasaklayıp onların yerine ince deriden yapılmış su tulumlarını tavsiye etmesinin hikmetini 3593 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.

Hanefî ulemasından Ebû Cafer et-Tahavî'ye göre; mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, şarabın dışındaki sarhoşluk verici içkilerin sarhoş etmeyecek kadar az mikdarım içmenin haram olmadığını söyleyen İmam Ebû Hanîfe ile Ebû Yusuf'un bu görüşlerini doğrulamaktadır. Şöyle ki:

1- Şıra kükreyip şiddetlenerek bir miktar içilince sarhoşluk verecek hale gelmesine rağmen Hz. Peygamber'in, onun şiddetinin su ile kırılarak sarhoşluk vermeyecek hale getirilerek içilebileceğini ifade buyurması, Hanefi imamlarının bu görüşünü te'yid etmektedir.

2- Hz. Peygamber'in sarhoşluk verecek hale gelen şıranın üzerine su dökülerek şiddetinin kırılıp içilebileceğini, fakat şiddetinin son dereceye ulaşması halinde dökülmesi gerektiğini ifade buyurması, şarap ile şarabın dışındaki içkiler arasında bir fark bulunduğu anlamına gelir ki, bu Hanefî imamlarının bu mevzudaki görüşlerinin te'yidinden başka bir şey değildir.[1090][93]

3697... Hz. Ali (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki:

Rasûlullah (s.a) bize; kabaktan yapılmış kabı, yeşil küpü, hurma kütüğünden yapılmış kabı (şıra kabı olarak kullanmayı) ve arpadan elde edilmiş şırayı yasakladı.[1091][94]

Açıklama

Hz" Peysamber'm metinde geçen kapları şıra kabı olarak kullanmayı niçin yasakladığını 3690 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımız gibi, arpa şırasından yapılan içki gibi şarabın dışındaki alkollü içkiler hakkındaki yasağın hükmünü ve mezheb imamlarının bu mevzudaki görüşlerini 3681-3682 numaralı hadislerin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[1092][95]

3698... (İbn Büreyde'nin) babasından Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:

"Ben size üç şeyi yasaklamıştım. Şimdi size onları (yapmanızı) emrediyorum:

1. Size kabir ziyaretini yasaklamıştım. Artık (bundan sonra) onları ziyaret ediniz. Çünkü onları ziyarette (ölümü ve kıyameti) hatırlatma vardır.

2. Size şıraları (nızı) deriden yapılmış kapların dışındaki kaplardan içmenizi yasaklamıştım. Artık her kaptan içiniz. Fakat sarhoşluk veren (içkiler) i içmeyiniz.
3. Size üç günden sonra kurban etlerini yasaklamıştım/Artık (onları istediğiniz zaman) yiyiniz ve yolculuklarınızda da onlardan yararlanınız."[1093][96]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte şu üç şeyin İslâmın ilk zamanlarında yasaklanıp sonradan yasağı gerektiren sebep ve sakıncalar ortadan kalkınca bu yasakların da neshedilerek yürürlükten kaldırıldığı ifade buyurulmaktadır:
1- İnce deriden yapılmış kapların dışındaki kapların şıra kabı olarak kullanılması.
2- Kabir ziyaretr.
3- Kurban etlerinin üç günden fazla elde tutulması.
Bu yasaklardan birinci yasakla ilgili açıklama bu babın daha önceki hadislerinin şerhlerinde, ikinci yasakla ilgili açıklama Cenaze Bölümünde 3235 numaralı hadis-i şerifin şerhinde; üçüncüsü de Kurban Bölümünde 2812 numaralı hadisin şerhinde geçtiği için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[1094][97]

3699... Câbir b. Abdillah'dan rivayet olunmuştur; dedi ki;
Rasûlullah (s.a) (müslümanlara ince deriden yapılmış kapların dışındaki) kapları (şıra kabı olarak kullanmayı) yasaklayınca Ensar, (şıra kabı olarak) ince deriden yapılmış kaplar kullanmalarının kendileri için imkânsız derecede zor olduğunu beyan ederek; (şıra kabı olarak kullanmak üzere) "bizim için (diğer kaplara) kesinlikle ihtiyaç vardır" dediler. Bunun üzerine (Peygamber Efendimiz):
"Öyleyse bu hususta (bir sakınca) yoktur" buyurdu.[1095][98]

Açıklama

Bilindiği gibi Hz. Peygamber'in ince deriden yapılmış derinin dışındaki kaplarda şıra yapmayı ve onlarda şıra saklamayı yasaklamasının sebebi, bu kapların içindeki şırayı kükreterek şarap haline çevirmesi ve eskiden beri bu

kaplarda saklanmakta olan kükremiş sıraları müslümanların farkına varmadan içmeleri tehlikesini önlemek idi. Fakat ince deriden yapılmış tulumlarda şıra yapmanın müslümanlar için imkânsız derecede zor olduğu Ensar topluluğu tarafından belirtilince Hz. Peygamber bu yasağı kaldırarak, kükremiş şıralara karşı dikkatli olmak kaydıyla deriden yapılmış tulumların dışındaki kaplarda da şıra yapılıp saklanmasına izin verdi.[1096][99]

3700... Abdullah b. Amr (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:
Rasûlullah (s.a); kabaktan yapılmış olan kap, yeşil küp, ziftli kap, hurma kütüğünden oyularak yapılan kap (gibi bazı) kapları zikretti (ve bu kaplarda şıra yapmayı ve saklamayı yasakladı). Bir bedevi: "Bizim (bu sözü geçen kaplardan başka) kaplarımız yoktur" dedi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber): "Helâl olan (şıralar) ı (bu kaplardan da) içiniz" buyurdu.[1097][100]

3701... (Yine bir önceki hadisin) senediyle (İbn Amr'den Hz. Peygamber'in şöyle) buyurduğu rivayet olunmuştur:
"(Sözü geçen kaplardan hangisi olursa olsun, her kapta şıra yapıp içebilirsiniz fakat) sarhoş eden içkilerden sakınınız."[1098][101]

Açıklama

Daha önceki hadisler gibi bu hadisler de Hz. Peygamber'in bir takım sakıncalar dolayısıyla içlerinde şıra yapılmasını yasaklamış olduğu kabaktan ve hurma kütüğünden yapılmış olan kaplarla yeşil küpte ve ziftli kapta şıra yapılmasına sonradan izin verdiğine delâlet etmektedir. Bu izin, sözü geçen kapların şıra kabı olarak kullanılması ile ilgili yasağın sonradan neshedildiği anlamına gelir.[1099][102]

3702... Câbir b. Abdillah (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a)'a (ince deriden yapılmış) bir su tulumunda şıra yapılırdı. (Böyle bir) su tulumu bulamadıkları zaman kendisine taştan yapılmış bir çanak içinde şıra yapılırdı.[1100][103]

Açıklama

Hz. Peygamber, İslâmiyetin ilk yıllarında içindeki sırayı kükreten kaplarda sıra yapmayı yasaklamış, kendisi de bu yasağa herkesten fazla riayet etmiştir.
Ümmetine şıralarını ince deriden yapılan gözenekli su tulumlarında yapmalarını tavsiye etmiş, fakat müslümanlar bu tulumları bulmakta güçlük çektikleri için sonradan bu yasağı kaldırmıştır.
Kendisi ise su tulumu bulduğu zaman şırasını bu tulum içinde yaptırmış, bulamadığı zaman ise şırasını şırayı kısa zamanda ekşitmeyen taş çanaklarda yaptırmıştır.[1101][104]

8. (Kuru Üzümle Kuru Hurma Şırasının Ve Hurma Koruğu İle Yaş Hurma Şırasının) Karışım(I Ve Hükmü)

3703... Câbir b. Abdillah (r.a)'ın şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a), kuru üzümle kuru hurmanın (ikisini bir araya getirip) birlikte şıralarım çıkarmayı yasakladığı gibi hurma koruğu ile yaş hurmanın birlikte şıralarını çıkarmayı da yasaklamıştır.[1102][105]

3704... Abdullah b. Ebî Katâde'den (rivayet olunduğuna göre) babası Ebû Katâde, kuru üzümle kuru hurma (dan elde edilen şıraların) karışımını ve (bir de) hurma koruğu ile yaş hurma (dan elde edilen şıraların) karışımım yasaklamış ve;
(Bunlardan) her birinin şırasını tek başına sıkınız, demiştir.
(Bu hadisi Abdullah b. Ebî Katâde'den rivayet eden) Yahya dedi ki: Bu hadisi bana Ebû Seleme b. Abdirrahman, Ebû Katâde'den (naklen) haber verdi, (Ebû Katâde de) Peygamber (s.a)'den.[1103][106] (nakletti)[1104][107]

3705... Peygamber (s.a)'in sahâbîlerinden Hafs (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a), yeni olgunlaşmış yaş hurma ile kuru hurma (yi bir araya koyup da ikisinin birden şıralarını çıkarma)yı ve (aynı şekilde) kuru üzümle kuru hurrna (yi bir yere koyarak ikisinin birden şıralarını çıkarma)yı yasaklamıştır.[1105][108]

3706... Kebşe binti EbîMeryem'den rivayet olunmuştur; dedi ki:

Ben (Hz. Peygamber'in hanımı) Ümmü Seleme'ye: "Peygamber (s.a)'in yasakladığı (içki) ne idi?" diye sordum.
(Hurmayı) çekirdeğine zarar verecek kadar fazla pişirmeyi -yahut da- kuru hurma ile kuru üzümü karıştır (ip da birlikte şıralarını çıkarmayı bize yasakladı, cevabını verdi.[1106][109]

3707... Hz. Âişe (r.anha)'den rivayet olunduğuna göre;
Rasûlullah (s.a) için kuru üzümün şırası çıkarılıp içine kuru hurma atılırmış veya (bazan da) kuru hurmanın şırası çıkarılıp içine kuru üzüm atılırmış. (Bunu kendisi içer ve dolayısıyla başkalarının içeme-sine de izin verirmiş).[1107][110]

3708... Safiyye binti Atiyye dedi ki:
Abdülkays (oğulların)ın kadınlarından bazıları) ile Hz. Âişe'nin yanına girmiştim. Ona, kuru hurma ile kuru üzümü (karıştırarak birlikte şıralarını çıkarmanın hükmünü) sorduk. Şöyle cevapladı:
Ben bir tutam kuru hurmadan, bir tutam da kuru üzümden alıp onu (içinde su olan) bir kaba koyardım ve onu (parmaklarımla iyice) ezdikten sonra Peygamber (s.a)'e içirirdim.[1108][111]

Açıklama

Halît: Karışım demektir. Üzümle hurmanın ya da hurma ile hurma koruğunun bir kaba konularak sıkılmak şartıyle elde edilen şıraya "halîta" denildiği gibi, kuru hurma ile yaş hurmanın veya bunlardan herhangi birisiyle kuru üzümün birlikte sulandırılıp sıkılmasıyla elde edilen şıraya da "halîta = karışım" denir.
Hattâbî, sözü geçen karışımların yasaklandığını ifade eden 3703 numaralı hadis hakkında şöyle diyor:
"Ulemadan birçoğu mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifin zahirine sarılarak sözü geçen karışımların sarhoşluk verici olmasalar bile yine de içilmelerinin haram olduğuna hükmetmişlerdir. Bu karışımları içmenin haram sayılması için sarhoşluk verici hale gelmelerini şart koşmamışlardır.
Atâ ile Tâvûs, İmam Mâlik, Ahmed b. Hanbel, İshak ve hadis âlimlerinin tümü bu görüştedirler. Şafiî ulemasının ekserisi de bu görüştedir.

Bu görüşte olan âlimlere göre, henüz sarhoşluk verecek derecede kükremememiş olan böyle bir karışımı içen kimse bu hadis-i şerifteki yasağı çiğnediği için bir günah işlemiş sayılırken, sarhoşluk verecek hale gelmiş olan bir karışımı içen bir kimse de birisi bu hadisteki yasağı çiğnediği diğeri de sarhoşluk veren bir içkiyi içtiği için iki yönden günah işlemiş sayılır. Süfyân-ı Sevrî ile Ebû Hanîfe ise bu karışımların (sarhoşluk verici hale gelmeden) içilmelerinde bir sakınca görmemişlerdir. Leys b. Sa'd'a göre, bu hadis-i şerifte yasaklanmak istenen şey sözü geçen meyvelerin şıralarını karıştırmaktır. Çünkü bunların şıraları karıştırılınca, karıştırılan bu şıralardan her biri diğerinin kükreyip sarhoşluk verecek hale gelmesini çabuklaştırır. Bu yüzden onların şıralarını karıştırmak ya da birlikte şıralarını çıkarmak yasaklanmıştır."
İmam Nevevî'nin açıklamasına göre, "Bu babda geçen karışımların içilmesiyle ilgili yasaklar kerahet-ı tenzîhiyye ifade ederler. Binaenaleyh söz konusu karışımları içmek tenzihen mekruhtur. Sarhoşluk vermedikçe haram sayılmaz. Cumhuru ulemanın görüşü de budur."[1109][112]
Yine İmam Nevevî bu karışımları içmenin kerahetini şöyle açıklıyor:
"Bizim arkadaşlarımız ve diğer âlimler demişler ki, bunun mekruh kılınmasının sebebi; iki maddenin karışımı olması yüzünden çabuk tahhammur etmesidir. Yani sarhoşluk verecek duruma çabuk dönüşmesidir. Böyle bir şıra henüz tadı değişmemiş iken sarhoşluk verebilir. Böyle bir şırayı içen kimse bunun sarhoşluk vermediğini zanneder. Oysa sarhoşluk verecek duruma gelebilir."[1110][113]
Bu karışımların içilmesinde bir sakınca görmeyen Hanefî ulemasına göre, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriflerdeki söz konusu karışımların içilmesiyle ilgili yasaklar, insanların yiyecek ve içecek bulmada zahmet çektikleri İslâmın ilk yıllarına aittir. Müslümanların fakrü zaruret içerisin yaşadıkları o dönemde müslümanların et ve yağ yemeleri bile yasaklanmıştı. Komşusu aç yatıp kalkmakta iken bir kimsenin iki şırayı karıştırıp birden içmesi de bu yasaklardandır. Daha sonra yüce Allah, müslümanları bu darlıktan kurtardıktan sonra et ve yağ yemelerinde bir sakınca kalmadığı gibi söz konusu karışımları içmelerinde de bir sakınca kalmamıştır.[1111][114]
Gerçekten bu babın sonunda geçen 3707-3708 numaralı hadisler Hanefîlerin bu görüşünü kuvvetlendirmekte ise de, 3704 numaralı hadis-i şerifte

tavsiye edildiği şekilde bu şıraları karıştırmadan içmek takvaya daha uygundur.
3706 numaralı hadis-i şerifte, hurmayı pişirirken çekirdeğine zarar gelecek şekilde fazlaca pişirmenin yasaklanma sebebi hakkında ulema şöyle diyor: Hurmayı çekirdeğine zarar gelecek kadar fazlaca pişirmek onun tadını bozduğu gibi çekirdeğinin de kuvvetini giderir. Tadını bozmasındaki zarar malumdur. Çekirdeğindeki kuvvetin gitmesindeki zarar ise onun bu halde hayvan yemi olarak kullanılamaması ile ilgilidir. Eğer çekirdeği bozulmasaydı hayvan yemi olarak kullanılabilirdi.[1112][115]

9. Hurma Koruğu Şırasının Hükmü

3709... Katâde'den rivayet olunduğuna göre;
Câbir b. Zeyd ile İkrime hurma koruğu (ndan elde edilen şıranın içilmesi)ni kerih görürlerdi. Bu hükmü de İbn Abbas'dan alırlardı. İbn Abbas (r.a)'ın da: "Ben Abdülkays (oğulların)ın menedildikleri "el-müzzâ" denilen içkinin (hurma koruğundan elde edilen şıra) olmasından korkuyorum" dedi (ğini söylerlerdi).
(Bu hadisi Katâde'den rivayet eden Muaz b. Hişâm dedi ki:) Ben Katâde'ye, "el-müzzâ" nedir? diye sordum da, "Yeşil sırlı ve ziftle sıvalı küplerde (bulunan) şıra(lar)dır" cevabını verdi.[1113][116]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, İbn Abbas ile Câbir b. Zeyd ve İkrime'nin uzum koruğundan elde edilen şıranın içilmesini caiz görmeyip kerih gördüğünü, zira bu şıranın Hz. Peygamber'in Abdülkays oğullarına yasaklamış olduğu "elmüzza" isimli içki olabileceğine ihtimal verdiklerini ifade etmektedir.
Hattâbî'nin açıklamasına göre, Ebû Ubeyd de bu görüştedir.
İbn Esîr, en-Nihâye isimli eserinde şöyle diyor: "el-Müzza, içinde ekşilik bulunan şaraptır. Hurma koruğu ile kuru hurma üzerine su ilave edilerek elde edilen şıra olduğu da söylenmiştir."
Katâde ile Ebu Ubeyd'in ve İbn Esîr'in açıklamalarından anlaşılıyor ki, el-müzza denilen içki ile hurma koruğundan elde edilen şıra ayrı ayrı şeylerdir. Binaenaleyh Hz. Peygamber'in Abdülkays heyetine yasaklamış olduğu içki hurma koruğundan elde edilen şıra değildir.[1114][117]

10. (kuru üzümden elde edilen) şıranın (içilebilmesi için) özelliği (nasıl olmalıdır)?

3710... Abdullah b. ed-Deylemî'nin babasından rivayet olunmuştur; dedi ki:
Biz Peygamber (s.a)'e varıp:
Ey Allah'ın Rasûlü, sen bizim kim olduğumuzu, nereden ve kime geldiğimizi bilmektesin, dedik. (Hz. Peygamber de):
"Allah'a ve Rasûliine (geldiniz)" buyurdu, (Biz de):
Ey Allah'ın Rasûlü, bizim üzümlerimiz var, onları ne yapalım? diye sorduk.
“Onları kurutunuz" buyurdu. (Biz):
Kuru üzümü ne yapacağız? dedik.
"Sabah kahvaltınızda şırasını çıkarınız, akşam yemeğinizde içiniz. (Yahutta) akşam yemeğinde şırasını çıkarınız, sabah kahvaltınızda içiniz. O şırayı (ince deriden veya başka bir şeyden yapılmış) su tulumlarına koyunuz, büyük küplere koymayınız. Çünkü vakti (biraz) geçince (büyük küplerde şarap olur, küçük küplerde ise) sirke olur" buyurdu.[1115][118]

3711... Âişe (r. anha)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a)'a, yukarısı bağlanan bir tulumda şıra yapılırdı. Tulumun (aşağısında içerisindekini içmeye yarayan bir de) ağzı olurdu. Sabahleyin yapılan şırayı akşamleyin içerdi. Akşamleyin yapılan şırayı da sabahleyin içerdi.[1116][119]

3712... Âişe (r.anha)'dan rivayet olunduğuna göre;
Kendisi Peygamber (s.a) için sabahleyin (kuru hurmayı ya da ku ru üzümü ıslatarak) şıra yaparmış, akşam olunca (Hz. Peygamber) ak şam yemeğini yeyip üzerine de (bu şırayı) içermiş. Eğer (şıradan) bira zı artacak olursa onu (yere) dökermiş. Yahutta (başka birinin içmes için) onu (bir başka kaba) boşaltırmış.
Sonra geceleyin Hz. Peygamber için (yeni bir) şıra hazırlarmış Sabah olunca (Hz. Peygamber) sabah kahvaltısını yapar, kahvaltım üzerine de bu şırayı içermiş. Tulum, hem sabah hem akşam yıkanırmı;
(Bu hadisin ravilerinden Mukâtil) dedi ki: Babam (Hayyân) Hz. Âişe'ye;
(Yani bu tulum) bir günde iki defa mı (yıkanırdı)? diye sordu da (Hz. Âişe), "Evet" cevabım verdi.[1117][120]

3713... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:
Peygamber (s.a) için kuru üzüm (ıslatılarak) şıra yapılırdı. (Peygamber Efendimiz) bu şırayı o gün, ertesi gün ve daha ertesi gün üçüncü (gün)ün akşamına kadar içerdi. (Üç gün geçtikten) sonra onu(n getirilmesini) emrederdi. (Getirilince bakardı, eğer bozulmamışsa) hizmetçilere içirirdi. Yahutta (bozulmuş olduğu için yere) dökerdi.
Ebû Dâvûd dedi ki: “Hizmetçilere içirirdi" sözünün manasıfna gelince), bu hususta ilk akla gelen şey (şırada meydana gelen) bozulmadır. (Yani bozulmamışsa onlara içirirdi, bozulmuşsa içirmezdi dökerdi.)
Yine Ebû Dâvûd dedi ki: (Hadisin senedinde bulunan) Ebû Ömer, Yahya b. Ubeyd el-Behrânî'dir.[1118][121]

Açıklama

Azlâ: Tulumun alt tarafında bulunan ve tulumun içindekini içmeye yarayan deliktir. Bir başka ifadeyle tulumun alt tarafında bulunan ağzıdır.
Gudve: Sabah namazından sona güneş doğuncaya kadar olan vakittir.
Aşiyye: Zevalden sonra güneş batıncaya kadar devam eden süredir.
Gadâ: Sabah kahvaltısı, aşâ ise akşam yemeği demektir.
3710 numaralı hadis-i şerifte Hz. Peygamber'e, "Ey Allah'ın Rasûlü, sen bizim kim olduğumuzu... bilmektesin" diye söze başlayıp da Hz. Peygamber'e ellerinde bulunan üzümleri ne yapmalarını tavsiye etmesini soran kimse Yemenli olan ve sonradan Hımyer'e yerleştiği için Hımyerî (Hım-yerli) diye anılan Fîruz ed-Deylemî'dir. Fîruz, kendi kabilesiyle birlikte müs-lüman olunca kabilesi bazı dinî müşkillerini Hz. Peygamber'e sormak için bir heyet göndermişti. Bu heyetin içinde Fîruz da bulunmuştur.[1119][122] Hz. Peygamber onlara ellerinde bulunan üzümleri kuruttuktan sonra onları sabahları ince deriden yapılmış tulumlarda ıslatarak şıra yapıp akşamlan içmelerini, ya da akşamları ıslatarak şıra yapıp sabahları içmelerini fakat bu şıraları asla büyük küplere koymamalarını tavsiye etmiştir. Çünkü deriden yapılmış tulumlarda bulunan şıralar zamanla bozuldukları takdirde sirkeye dönüştüğü halde büyük küplerde bulunan şıralar bozulunca doğrudan doğruya şarap olurlar. Şarap ise müslümanların hiçbir işine yaramaz.

3711 ve 3712 numaralı hadis-i şeriflerde ise Hz. Peygamber'in sabahleyin kurulmuş olan bir şırayı akşamleyin, akşam yemeğinde içtiğini, akşamleyin kurulmuş olan bir şırayı da sabahleyin içtiğini, artanı ya başka birisinin içmesi için başka bir kaba boşalttığım, ya da yere döktüğünü ifade\et-mektedirler.
Sabah kurulan bir şıranın akşama kadar, akşam kurulan bir şıranın da sabaha kadar bekletilmesinin sebebi, tabiidir ki ıslatılmış olan kuru hurmanın veya kuru üzümün şırasının iyice çıkması içindir.
Fahr-i Kâinat Efendimiz'in sabah kurulan bir şırayı akşam içtikten sonra veya akşamleyin kurulan bir şırayı sabah içtikten sonra kalanını içecek birisini bulamayınca onu yere dökmesi, daha fazla kalması halinde bozulacağını bildiğindedir. Çünkü sıcak yaz günlerinde bir günden fazla kalan bir şıra bozulup şarap haline gelebilir.
Fakat serin kış günlerinde şıra daha fazla kalabileceğinden Hz. Peygamber onu kış günlerinde üç gün içmiştir.
3713 numaralı hadis-i şerifte anlatılan da budur. Böyle serin gecelerde Hz. Peygamber bir şırayı üç gün içmeye devam ederdi. Üç gün sonra bakardı, eğer bozulmuşsa kimseye içirmez, dökerdi; bozulmamışsa hizmetçilerine içirirdi. Üç gün geçtiği halde bozulmamış bir şıranın içilmesini caiz görmekle beraber kendi tabiatı bundan hoşlanmadığı için kendisi içemezdi. Fakat içebilen kimselerin içmelerinde bir sakınca görmezdi.[1120][123]

11. Bal Şerbeti(Ni İçmenin Hükmü)

3714... Ubeyd b. Umeyr dedi ki:
Ben Peygamber (s.a)'in hanımı Âişe (r.anha)'yı şöyle derken işittim:
Peygamber (s.a), (bazan hanımı) Zeyneb binti Cahş'ın yanında kalır, orada bal (şerbeti) içerdi. Ben, Hz. Peygamber (hanımlarından) hangisinin yanına gelirse o Peygamberce "Senin ağzında megâfir kokusu buluyorum" desin diye Hafsa ile anlaştım. (Gerçekten de Hz. Peygamber) hanımlarından birinin yanına girmiş o da (Hz.) Peygamber'e bu sözü söylemiş, (Hz. Peygamber de):
“Hayır! Ben Zeyneb binti Cahş'ın yanında bal (şerbeti) içtim ve bir daha bunu asla içmeyeceğim” dedi.

Bunun üzerine, "(Ey Peygamber!) Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun?"[1121][124] (âyet-i kerimesi); Hz. Âişe ve Hafsa (r. anhüma)'ya (hitab eden); "... Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz..."[1122][125] âyetine kadar (indi). "Peygamber eşlerinden birine gizli bir söz söylemişti"[1123][126] âyet-i kerimesi de "Hayır, bal şerbeti içtim" sözü için indi.[1124][127]

3715... Hz. Âişe'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûiullah (s.a) helvayı ve balı severdi... (Ravi Hişâm burada) şu (bir önceki) hadisin bir kısmım rivayet etti. (Bu rivayetinde bir önceki hadisin metninden fazla olarak şu cümle de yer almaktadır): "Rasûiullah (s.a) üzerinde (çirkin) koku bulunmasını sevmezdi." (Urve'nin rivayet ettiği bu hadiste (ayrıca şu cümleler de bulunmaktadır:) Hz. Şevde: "Hayır, sen megâfir yemişsin" dedi. (Hz. Peygamber de): "Hayır! Ben bal (şerbeti) içtim. (Onu da) bana Hafsa içirdi" cevabını verdi.
(Hz. Âişe rivayetine devamla) dedi ki: (Ben de Hz. Peygamber'e: Herhalde senin yediğin bu balın) arısı Urfut (denilen bitkiden) yemiş (de senin ağzın ondan böyle kokuyor)" dedim.
Ebû Dâvûd dedi ki: Megâfîr, (Amman taraflarında çokça biten bir ağaçtan çıkan çirkin kokulu) bir zamktır. "Cereset" (kelimesi) yedi anlamına gelir. "el-Urfut" kelimesi de hurmagillerden bir ağaçtır.[1125][128]

Açıklama

Megâfir: Mugfur'un çoğuludur.
Mugfur ise, urfut denilen geniş yapraklı bir ağaçtan çıkan çirkin kokulu, yapışkan ve tatlı bir maddedir.
Kirmânî, mugfurun su ile karıştırılarak içilen çirkin kokulu bir zamk olduğunu söylemiştir.
Kastalânî'nin açıklamasına göre, 3715 numaralı hadis-i şerifte geçen "halva" kelimesiyle, sütle kuru hurmanın karışımı ile elde edilen bir tatlı kastedilmiş olabilir. Fakat bu kelimeyle tüm tatlıların kastedilmiş olması da mümkündür. İmam Nevevî'ye göre, burada bu kelimeyle kastedilen tatlılarırı tümüdür. Bu ifadeden Hz. Peygamber'in belli bir tatlıyı değil, tatlıların tümünü sevdiği anlaşılmaktadır.

Görüldüğü gibi 3714 numaralı hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in bal şerbetini Hz. Zeyneb binti Cahş'ın evinde içtiği ifade edilirken, 3715 numaralı hadiste Hz. Hafsa'mn evinde içtiği ifade edilmektedir. Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, doğru olan 3714 numaralı hadis-i şerifteki ifadedir. 3715 numaralı hadisteki farklı ifade ravinin yanılmasından kaynaklanmaktadır.
Ulemadan bazılarının açıklamasına göre ise, aslında bu ifadelerin ikisi de doğrudur. Çünkü hâdise birkaç defa tekerrür etmiştir. İfadeler arasındaki farklılıklar hâdiselerin değişik şekillerde vuku bulmasından kaynaklanmaktadır.
Bilindiği gibi Hz. Peygamber'in hergün hanımlarını ziyaret edip hepsinin ihtiyaçlarını sorarak onları memnun etmek âdet-i seniyyeleri idi. Fakat bu ziyaret bazı hanımlarının kıskançlık duygularının kabarmasına ve onu üzecek davranışlar içerisine girmelerine sebep olmuştur.
Bu hadis-i şeriflerin bab başlığı ile ilgisi, bal şerbeti içmenin helâl olduğunu, Hz. Peygamber'in de bunu sevdiğini ifade etmeleridir.[1126][129]

Bazı Hükümler

1. Kadınlarda kıskançlık fıtrîdir. Ortağının zararını önlemek şartıyla kadının kıskançlığı ozur sayılır.
2. Hadis-i şerif, Hz. Âişe'nin Peygamberimiz (s.a) nezdindeki yüksek itibar ve derecesine delildir. Bu itibar o derece büyük idi ki ortağı bile her emrinde ona itibar ederdi.
3. Nöbet sahibinin hakkı mahfuz (saklı) tutulmak ve cima' vaki olmamak şartıyla bir kimse gündüzün bütün kadınlarının yanına girebilir.
4. Açık konuşulduğu takdirde utanmak icabeden yerlerde edeb ve terbiyeye riâyeten kinayeli sözler kullanmalıdır. Nitekim Peygamber (s.a) zevcelerine sırf yaklaşmakla kalmadığı halde, onlarla geçirdiği muhabbet ve ünsiyet anı, yaklaşmakla ifade olunmuştur.
5. Hadis-i şerif bal ve tatlının faziletine, Rasûlullah (s.a)'ın sonsuz sabır ve tahammülüne, hududsuz cömertlik ve keremine delildir.[1127][130]

12. Kükreyen Şıra Hakkında (Gelen Hadîsler)

3716... Ebû Hureyre (r.a)'den şöyle rivayet olunmuştur: .

Ben Rasûlullah (s.a)'ın oruç tutmakta olduğunu biliyordum. Kabaktan yapılmış bir kap içerisinde hazırlamış olduğum şira(yı ona içirmek kasdı) ile oruçlu olmadığı günü kollamaya başladım. Sonra (onun oruçlu olmadığını öğrendiğim gün) bu şırayı kendisine getirdim. Bir de ne görelim, şıra kükreyip çıkmış. (Bunu gören Hz. Peygamber):
"Bunu bahçeye dök. Çünkü bu Allah'a ve âhiret gününe inanmayan (lar) in içkisidir" buyurdu.[1128][131]

Açıklama

Bu hadis-i Şerif, kükreyip sarhoşluk verecek duruma gelen bir şırayı içmenin haram olduğunu ifade etmektedir. Biz 3679 numaralı hadisin şerhinde sarhoşluk veren içkilerin hükmünü açıkladığımız burada tekrara lüzum görmüyoruz.[1129][132]

13. Ayakta Su İçmenin Hükmü

3717... Enes (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) kişinin ayakta su içmesini yasaklamıştır.[1130][133]

3718... Nezzâl b. Sebre'den şöyle rivayet olunmuştur:
Ali b. Ebî Tâlib (r.a) bir su isteyip ayakta içmiş ve:
Bir takım insanlar, kendilerinden birinin bunu yapmasını çirkin
görüyorlar. Oysa ben Rasûlullah (s.a)'ı beni yaparken gördüğünüz (şu) işin aynısını yaparken gördüm, demiş.[1131][134]

Açıklama

Bezl yazarının İbn Kayyim'den naklen yaptığı açıklamaya göre; gerçekten Rasul-ı Zişan Efendimiz in ayakta su içmeyi yasakladığı gibi kendisinin bizzat ayakta su içtiği de bir gerçektir. Bu durumu gören âlimlerden bazıları, ayakta su ile ilgili yasağın haramhk için olmadığını söylerken bir kısmı da bu yasağın bizzat Hz. Peygamber'in uygulamasıyla sonradan neshedildiğini söylemişlerdir. Âlimlerden bir kısmı da Hz. Peygamber'in ayakta su içmeyi yasaklayan hadisleriyle bazan bizzat kendisinin ayakta su içtiğini ifade eden hadisler arasında bir çelişki bulunmadığını, çünkü

aslında Hz. Peygamber'in ayakta su içmeyi yasakladığını ve kendisinin de mecbur kalmadıkça suyu oturarak içtiğini fakat bazen mecburiyet karşısında ayakta su içmişse de mecburiyet karşısında yapılan uygulamaların aslî olmayıp geçici olduğunu aslî olan uygulamanmsa devamlı olan uygulama olduğunu söylemişlerdir.

Hattâbî ise; buradaki nehy hadislerinin ayakta su içmenin kerahet-i tenzihiyye ifade ettiğini, Hz. Peygamber'in ayakta su içtiğini ifade eden hadislerin ise ayakta su içmenin kerahetle birlikte caiz olduğunu belirttiğini söylemiştir.

Hafız İbn Hacer, bu babda söylenen sözlerin en güzelinin bu olduğunu söylüyor.

Ayakta su içmenin sakıncası tamamen tıbbîdir. Çünkü ayakta su içme vücuda çok zararlıdır. Meselâ, ayakta su içen kimse susuzluğunu gideremez. Ayrıca bu şekilde içilen bir su mideye birdenbire ineceği ve oraya iyice yerleşmeyeceği açıdan vücut için çeşitli zararların doğmasına da yol açabilir.

Tuhfe yazarı Mübârekfûrî'nin açıklamasına göre, bu mesele ile ilgili çözüm yolları şöyledir:

1- Bu meselenin çözümünde, başta Ebû Bekir el-Esrem olmak üzere, bazı âlimler ayakta su içmenin yasağını bildiren hadislerle caizliğini bildiren hadisleri sıhhat yönünden karşılaştırmışlar ve daha sahih olanları tercih yoluna gitmişler; neticede ayakta su içmeye cevaz veren hadislerin ayakta su içmeyi yasaklayan hadislerden daha sahih olduğu hükmüne varmışlardır.

2- Bu meselenin çözümünde tutulan ikinci yol nesih yoludur. el-Esrem'in bu yola da meyli vardır. İbn Şahin de buna meyletmiştir. Meselenin çözümüne bu yoldan yaklaşan bu âlimlere ve taraftarlarına göre, bu meseledeki nehy hadisleri cevaz hadisleriyle neshedilmiştir. Nitekim hulefa-i râşidin ile sahabe ve tâbiûnun büyük çoğunluğunun uygulamaları da bunun delilidir.

3- Bu meselenin çözümünde tutulan üçüncü yol ise nehy hadisleriyle cevaz hadislerinin arasını uzlaştırma yoludur. Bu yolu tutan âlimlerden bazılarına göre, burada ayakta içmekten maksat yürürken içmektir. Binaenaleyh buradaki yasak, yürürken su içmekle ilgili, cevaz da bir yerde sabit iken içmekle ilgili olduğundan nehy hadisleriyle cevaz hadisleri arasında bir çelişki yoktur.

Diğer bir takım âlimlere göre de nehy hükmü tenzihen mekruh ifade etmektedir. Bu bakımdan bu babdaki nehy ve cevaz hadisleri arasında köklü

bir ayrılık yoktur. Hafız İbn Hacer, bu mevzudaki görüşlerin en isabetlisinin bu olduğu kanaatindedir.[1132][135]

14. (İçi Görünmeyen Bir) Kabın Ağzından (Su) İçme(Nin Hükmü)

3719... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a), (içi görünmeyen bir su) kabın(ın) ağzından su içmeyi, bir de pislik yiyen hayvana binmeyi ve (nişan alınarak vurulması için) bir yere bağlanan hayvanı (n etini yemeyi) yasaklamıştır. Ebû Dâvûd dedi ki: "Cellâle" dışkı yiyen hayvandır.[1133][136]

Açıklama

Cellâle: Dışkı yiyen hayvandır.
el-Mücesseme: Nişan alarak vurmak maksadıyla bir yere bağlanıp hedef yapılan eti yenir ehli hayvandır.
İbnü'l-Esîr'in en-Nihâye isimli meşhur eserindeki açıklamasına göre; "Cellâlenin yediği pisliğin kokusu eğer etine sinmemişse onun etini yemekte bir sakınca yoktur. Fakat yediği pisliklerin kokusu hayvanın etine sinmişse o zaman onun etini yemek helâl olmaz.
Pislik yiyen ve yediği pisliklerin kokusu etine sinmiş olan hayvanlara binmek de caiz değildir. Çünkü hayvan ağzıyla, üzerine binen kişiyi yalamak suretiyle pisleyeceği gibi, teri ile o kişinin hayvana temas eden kısımlarını pislemiş olur."
Bu mevzuda merhum Ö. Nasuhi Bilmen şöyle diyor:
"Temiz olmayan şeyleri yemiş olan tavuk, koyun, sığır, deve gibi hayvanların etleri bir müddet hapis edilmeksizin hemen kesildikleri takdirde mekruhtur. Çünkü bu halde etleri fena bir kokudan hali olmaz. Hapis müddeti tavuklar İçin üç, koyunlar için dört, sığırlar ile develer için de on gündür. Böyle pislikle taayyüş eden bir hayvana "cellâle" denir.
Bu hayvanlar, temiz olmayan şeylerden etleri kokmayacak miktar yemiş oldukları takdirde hapisleri lâzım gelmez, etleri kerahetsiz olarak yeyilebilir."[1134][137]
Hattâbî'nin açıklamasına göre, metinde geçen "mücessem” kelimesiyle kastedilen; kişinin hâkimiyeti altında olup da istediği zaman istediği şekilde

boğazlayabildiği halde bir yere bağlayıp nişan hedefi yaparak avlamak suretiyle boğazladığı hayvandır.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, boğazlanması mümkün olan bir hayvanı bu şekilde öldürüp etini yemenin Hz. Peygamber tarafından yasaklandığı da haber verilmektedir. Bu bakımdan normal olarak boğazlanması mümkün olan bir hayvanı avlayarak öldürüp etini yemek helâl değildir. Merhum Ö. Nasuhi Bilmen, bu mevzuda şöyle diyor: "Ünsiyet peyda etmiş olan av hayvanlarını da boğazlamak lâzımdır. Evde beslenen geyik gibi."[1135][138]
Tabanı görülmeyen bir kaptaki suyu kabın ağzından yudumlayarak içmenin yasaklığı, kabın içerisinde zararlı maddelerin ve haşeratın bulunması tehlikesinden doğmaktadır. Binaenaleyh içerisindeki suyu veya başka bir içeceği göstermeyen kabın ağzından içerisindeki sıvıyı içmek için onu bir bardağa döküp bardaktan içmelidir. Bu şekilde hareket etmek müstehaptır.[1136][139]

15. Tulumların Ağzını Dışına Kıvırmak Suretiyle Ağızlarından Bir Şey İçme(Nin Hükmü)

3720... Ebû Saîd el-Hudrî (r.a)'den rivayet olunduğuna göre;
Rasûlullah (s.a) tulumların ağızlarım dışarısına kıvırıp da (içlerinde bulunan içeceklerin, tulumların) ağızlarından içilmesini yasaklamıştır.[1137][140]

3721... Ensar'danbir kişi olan İsab. Adillah (r.a)'ın babasından rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a) Uhut (savaşı) günü bir su tulumu istemiş, (tulum gelince onu getiren kişiye):
"(Bu) tulumun, ağzını dışarıya kıvır" demiş, (bu isteği yerine getirildikten) sonra kabın ağzından su içmiştir.[1138][141]

Açıklama

Görülüyor ki, bu babda gelen hadislerin bir kısmı su tulumlarının ağızlarım dışarıya kıvırarak içmenin yasak olduğunu bildirirken, bir kısmı da caiz olduğunu bildirmektedir.

Hattâbî'nin açıklamasına göre, tulumlarda bulunan içecekleri bu şekilde ağızlarını kıvırıverip de içmenin yasaklanmasının iki sebebi vardır:
1- Tulumların ağzı geniş olduğundan mutlaka oradan içilen şey içen kimsenin üzerine dökülerek o kimsenin üzerini ıslatır.
2- Tulumların ağzını temizlemek kolay olmadığından içindekilerin bu şekilde içilmesi halinde, zamanla orada oluşan pislikler içen kimsenin ağzına gider. Bu bakımdan tulumlardan bu ş kilde su içmeyi âdet haline getirmek son derece tehlikelidir.
2719 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi, bu yasak kapların içerisinde zararlı maddelerin ya da haşeratın bulunması ihtimaliyle de ilgili olabilir.
Nitekim bir hadis-i şerifte açıklandığına göre; "Hz. Peygamber, kaplardan bu şekilde su içmeyi yasakladıktan sonra bir adam geceleyin kalkıp bir tulumun ağzını dışarıya kıvırarak su içmiş de tulumun ağzından bir yılan çıkıp adamın üstüne düşmüş."[1139][142]
Hattâbî, 3721 numaralı hadisi açıklarken, bu hadisle 3720 numaralı hadisin arasını şöyle te'lif etmiştir:
1- Bu mevzuda gelen hadislerden, su tulumlarından bu şekilde su içmeyi yasaklayan hadisler büyük tulumlardan su içmekle; ruhsat veren hadislerse küçük tulumlardan su içmekle ilgili olabilir.
2- Yasaklayıcı hadisler, insanların tulumlardaki suyu bu şekilde içmeye mecbur olmadıkları hallere ait; ruhsat verici hadisler ise buna mecbur kaldıkları hallere ait olabilir.
3- Yasaklayıcı hadisler, tulumlardan bu şekilde su içmeyi âdet haline getirmekle; ruhsat verdiği hadislerde suyu bu şekilde içmeyi âdet haline getirmeksizin arasıra içmekle ilgili olabilir.[1140][143]

16. Bardağın Kırık Yerinden Su İçmek

3722... Ebû Saîd el-Hudrî (r.a)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Rasûlullah (s.a) bardağın kırık yerinden su içmeyi ve içilecek şeyin içerisine üflemeyi yasakladı.[1141][144]

Açıklama

Bardağın kırık yerinden içmenin bazı sakıncaları vardır.

Önce, su içerken insanın ağzı bardağın kırık yerini istenildiği şekilde iyice kapatamadığından boşlukta kalan kısımlardan sular dökülüp içenin üzerini ıslatır. İçilen şey su değil de başka bir şeyse içenin elbiseleri kirlenmiş olur. Bir müslüman için böyle kirli elbiselerle gezmenin sakıncası ise herkesin malumudur.
İkinci sakıncası ise bardağın kırık yerinin pis ve mikroplu olması ihtimalinden doğmaktadır. Çünkü bilindiği gibi bardağın kırık yerini temizlemek imkânsız denilecek derecede zor olduğundan buralar pisliklerin ve mikropların gizlendiği yerlerdir. Bu sebeple mecbur olmadıkçca kırık bardak kullanmamalıdır. Şayet kullanmak mecburiyetinde kalınırsa kırık yerlerinden su içmekten kaçınmalıdır.
Bardakta bulunan içeceğe üflemenin sakıncası ise, üfleme esnasında üfleyen kişinin ağzından tükrük damlacıklarının dışarı fırlayarak bardağın içine gitmesi ile ilgili olduğu gibi, üfleyen kimsenin nefesinin bardaktaki içeceği kirletmesi ile de ilgili olabilir.
Kişinin bardağa üfürmesi neticesinde ağzından tükrük damlacıklarının saçılması gören kimseleri rahatsız ettiği gibi sahibini de mahcub eder ve suyu da kirletir.
Ayrıca insanın ağzından çıkan nefes insan sağlığı yönünden çok zararlı olan karbondioksit gazı ihtiva ettiğinden içine karıştığı suyu ya da başka bir içeceği kirleterek onu zararlı bir hale getirir.
Bu bakımdan Fahr-i Kâinat Efendimiz, bardakların kırık yerlerinden su içmeyi ve bardağın içerisine üfürmeyi yasaklamış. Müslümanların bu emirlere uymaları müstehabdır.
Münzirî'nin açıklamasına göre; bu hadisin senedinde bulunan Kurre b. Abdirrahman, Ahmed b. Hanbel ile Yahya b. Maîn ve daha başkaları tarafından cerh edilmiştir.[1142][145]

17. Altın Ve Gümüş Bardaktan Meşrubat İçmenin Hükmü

3723... İbn Ebî Leylâ'dan rivayet edilmiştir; dedi ki:
Huzeyfe, Medâin (şehrin) de idi. Su istedi. Şehrin ileri gelen kişisi ona (içinde su bulunan) gümüş bir bardak getirince bardağı hemen ona fırlattı ve dedi ki:
Ben bunu ona sadece daha önce kendisini (gümüş bardak kullanmaktan) nehyettiğim halde bundan vazgeçmediği için attım. Oysa Rasûlullah (s.a),

ipek ve atlas (tan yapılmış elbise giyme)yi, altın ve gümüş kaptan içmeyi yasakladı ve:
"Bunlar(ı kullanmak) dünyada onlar (kâfirler) içindir; âhirette de sizler içindir" buyurdu.[1143][146]

Açıklama

Bu hadiste altın ve gümüş kapların dünyada kâfirlerin olduğu bildirilmektedir. Bundan maksad, anılan kapların kafirler için kullanılmasının helâl olması değil, kâfirlerin bunları kullanmakta oldukları, fakat müslümanlarm bunları kullanmaktan sakınmalarının gerektiği ve bu nedenle âhirette müslümanlarm bu kabları kullanacakları, kâfirlerin ise âhirette bundan mahrum kalacaklarını belirtmektir. Müslümanlar, haramdır diye altın ve gümüş kaplan kullanmaktan sakındıkları için buna mükâfat olarak âhirette kullanacaklardır. Kâfirler ise diğer günahları işledikleri gibi altın ve gümüş kapları kullanmak günahını işlediklerinden dolayı âhirette bu nimetten de mahrum bırakılacaklardır. Tuhfe yazarının beyanına göre el-İsmailî böyle yorum yapmıştır. Hafız da, "Bu hadiste, dünyada bu nevi kaplan kullanan müslümanlarm âhirette bu kapları kullanma nimetinden mahrum bırakılacağına işaretin bulunması mümkündür. Nasıl ki dünyada içki içen bir müslüman âhirette cennet şarabından mahrum bırakılır" demiştir.[1144][147]

Bazı Hükümler

1. Altın ve gümüş kaplardan yiyip içmek haramdır.Bunu ırtıkab edenler tazır olunurlar. (Tazır, miktarı şer'an belli olmayıp hâkimin takdirine bırakılan cezadır. Fena bir bakış ve azarlamadan başlayarak derece dedece tâ ölüme kadar çıkabilir).
2. Hükümet reisi bazen bizzat kendisi tâzir yapabilir.
3. Kumandan veya herhangi bir büyük, hikmeti anlaşılmayan iyi bir iş yaparsa, onun delil ve sebebine tenbihde bulunması gerekir.
4. Küffâr yalnız dünyadaki altın, gümüş ve ipek gibi şeylerden istifade ederler, âhirette bunlardan nasipleri yoktur. Müslümanlara gelince onlar için cennette ipekler, altınlar ve gözlerin görmediği, kulakların duymadığı, insanın hatır ve hayâline sığmayan nice ikram ve ihsanlar vardır.[1145][148]

18. Tulumda Veya Kovadaki Suyu Bardağa Veya Avuca Dökmeksizin Doğrudan Doğruya Tulumdan Ya Da Kovadan İçmenin Hükmü

3724... Câbir b. Abdillah (r.a)'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Peygamber (s.a) sahâbîlerden biriyle birlikte, bahçesini sulamakta olan bir Ensarî'nin yanına girip:
“Eğer yanında bu gece eski bir tulumda gecelemiş (yani soğumuş) su varsa (getir bize içir). Yoksa biz (şu tulumdaki suyu) bardak-sız ve avucumuza almaksızın ağzımızla içeriz" buyurdu.
(Ensar'dan olan o zat. da):
Evet, yanımda eski bir tulumda gecele(yerek iyice serinle) miş bir su vardır, dedi (ve gidip su getirerek Hz. Peygamber ile arkadaşına içirdi).[1146][149]

Açıklama

Hadis-i şerifte, testi ve güğüm gibi kaplardaki suyu bir bardağa veya avuca boşaltmadan doğrudan doğruya bu kapların ağzından içmenin caiz olduğuna işaret edilmektedir.
Avnü'l-Ma'bûd yazarının açıklamasına göre, Hz. Peygamber'in Ensarî'nin bahçesine girerken yanında bulunan arkadaşı, Hz. Ebû Bekir'dir.[1147][150]

Bazı Hükümler

1. Testi Sibi bîr kaba aSzı yaklaştırarak içindekini ağızla alıp içmek caizdir. Zayıf bir hadiste[1148][151] ise, suyu bu şekilde içmek yasaklandığından, âlimler, mevzumuzu teşkil eden hadisteki cevazı mecburiyet hallerine; sözü geçen yasağı da kerahet-i tenzihiyyeye hamletmişlerdir. Ayrıca bu cevazın daha önceki dönemlere ait olması fakat sonradan bu yasakla neshedilmesi de mümkündür.
2. İnsanın artığı temizdir.. Ancak her temiz şey yenilip içilmez. Mikrobik bir hastalığa yakalanmış olan kimsenin artığı da temizdir, ama mikroplanmış olduğu için içmek caiz değildir.[1149][152]

19. Bir Topluluğa Su Dağıtan Kimse Suyu Ne Zaman İçer?

3725... Abdullah b. Ebî Evfâ (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Bir topluluğa su (veya benzen bir içecek) dağıtan kimse (bu suyu) içme yönünden onların en sonuncusudur."[1150][153]

Açıklama

Bir topluluğa su gibi içilmesi helâl ve aralarında müşterek olan bir meşrubat sunan kimsenin bu hadis-i şerife uyarak, dağıttığı meşrubattan içmeyi, sunma işini bitirdikten sonraya bırakması müstehaptır.[1151][154]

3726... Enes b. Mâlik (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a)'e suyla karışık bir süt getirilmiş; sağında bir be-devî, solunda da Ebû Bekir bulunuyormuş. (Sütü) içip sonra (kalanını) bedeviye vermiş ve;
"Önce sağa verilir ve sağ takib edilir" buyurmuş.[1152][155]

Açıklama

Bazıları, İbn Abbas'ın rivayetine dayanarak, metinde sözü geçen bedevinin Halid b. Velid olduğunu söylemişlerse de bu doğru değildir. Çünkü Tirmizî'nin rivayet ettiği bu İbn Abbas hadisinde söz konusu edilen hâdise Hz. Meymûne'nin evinde cereyan etmiştir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte söz konusu edilen olay ise Hz. Enes'in evinde cereyan etmiştir. Yani olaylar birbirinden tamamen farklıdır.
Bu hadis-i şerifin bab başlığıyla ilgisi şöyledir. Bu hadis-i şerifte topluma meşrubat sunduğundan bahsedilen kimse Rasûlullah (s.a)'dır. Bab başlığına göre, dağıttığı meşrubatı en son kendisi içmesi gerekirdi. Nitekim bir önceki hadis-i şeriften de anlaşılan budur. Fakat bab başlığında ve bir önceki hadiste ifade edilen bu hüküm meşrubatın kendilerine sunulduğu toplumun müşterek malı olmasıyla ilgilidir. Eğer bu meşrubat o toplumun ortak malı olmaz da dağıtan kimse onu sırf hibe için dağıtacaksa o zaman o kimse bu meşrubatı herkesten önce içebilir. İşte mevzumuzu teşkil eden hadis burada bu iki olay arasındaki hükmün farkını açıklamak için zikredilmiştir. Bu ayrıntıyı açıklamak için bu hadisin burada zikredilmesi gerekmiştir.[1153][156]

3727... Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a), suyu üç nefeste içer ve:

“Bu daha yarayışlı, daha âfiyetli ve daha salimdir" buyururmuş.[1154][157]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, suyu üç nefeste içmenin müstehab olduğuna delâlet etmektedir. İbn Abbas (r.a)'m, suyu iki nefeste içtiğine dair bir rivayeti varsa da, bu suyun iki nefeste içilebileceğine dair bir delil teşkil edemez.
Bu mevzudaki rivayetlerin farklılığına bakarak ulema, bir nefeste su içmenin caiz olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. Saîd b. el-Müseyyeb ile Ata b. Ebî Rebâh'ın bir nefeste su içmeye cevaz verdikleri rivayet olunur. İbn Abbas ile Tâvûs ve İkrime, bir nefeste su içmenin mekruh olduğuna kaildirler. İbn Abbas, "Bu şeytan içişidir" demiştir.
Esrem, bu babda şunları söylemiştir: "Bu hadisler zahirlerine göre muhteliftirler. Bizce bu hususta çözüm yolu; bir, iki, üç ve daha fazla nefes alarak içmenin caiz olmasıdır. Zira bu hususta rivayetlerin muhtelif olması kolaylığa delâlet etmektedir. Ama üç nefesi ihtiyar ederse iyi olur."[1155][158]

20. İçilecek Olan Şeyin İçine Üfleme Ve Nefes Vermenin Hükmü

3728... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a), kabın içerisine solumayı ve üfürmeyi yasakladı.[1156][159]

Açıklama

Hattâbî, bu hadis-i şerifi açıklarken şöyle diyor:
"Kabın içerisine üfürmenin yasaklanış sebebi, üfüren kimsenin o anda ağzından tükrük damlacıklarının fırlayıp kabın içine gitme tehlikesi olabileceği gibi, bu kimsenin ağız kokusunun nefes vasıtasıyla suya karışıp onu kirletmesi ve tadını bozması tehlikesi de olabilir. Binaenaleyh, insan hiçbir zaman kabın içerisine üfürmemeli ve solumamahdır."
Hattâbî'nin bu açıklamasına ilaveten şunu da ifade etmek isteriz ki; bardağın içerisine üfürmek, insanın ağzından çıkan ve insan sağlığı için

zararlı olan karbondioksitli havanın kabın içerisinde bulunan içeceği kirleteceği ve tadını bozacağı için de bu yasak konmuş olabilir.[1157][160]

3729... Süleym oğullarından Abdullah b. Büsr (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Rasûlullah (s.a) gelip babama misafir oldu. (Babam) ona bir yemek ikram etti. -(Abdullah b. Büsr burada) babasının Hz. Peygam-ber'e (bir de) hays (denilen bir yemek) getirdiğinden bahsetti- (ve sözlerine şöyle devam etti): Sonra ona bir de şerbet getirdi. (H. Peygamber de) onu içti. (Şerbetten bardakta kalanı ise) sağındakine verdi. Arkasından da kuru hurma yedi. Hurma(lar)ın çekirdeğini şehadet parmağı ile orta parmağının arasına bıraktı. (Hz. Peygamber sofradan) kalkınca babam da kalktı. (Hz. Peygamber'in) hayvanının geminden tutup:
Benim için Allah'a dua et, dedi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber):
"Allah'ım, bunlara verdiğin nzıklara bereket ihsan eyle, kendilerine mağfiret ve rahmet eyle" diye dua etti.[1158][161]

Açıklama

Hays: Kuru hurma, keş, yağ ve undan yapılan bir yemektir. Hz. Peygamber, kendisine ikram edilen hurma az olduğu için onların çekirdeklerini elinde tutmuş, ayrı bir kaba koyma ihtiyacı duymamıştır.
Bu çekirdekleri ayrı bir kaba koymadığı gibi önünde bulunan kaba koymaktan da kaçınmasının sebebine gerince, elindeki hurmaların ağzının ıslaklığı ile ıslanmış ve nefesinin temas etmiş olmasından başka bir şey değildir. Hz. Peygamber'in ağzının yaşlığına ve nefesine temas etmiş olan hurma çekirdeklerini bile başkalarının yiyeceği hurmalara temas etmesinden korkarak onların bulunduğu kaba koymaktan kaçınması, onun kap içerisine üfürmekten kaçınmakta ne kadar hassasiyet göstereceğini ifadeye yeteceğinde şüphe yoktur. Bu hadisin bab başlığı ile ilgisi de burasıdır.
Muhakkak ki bu çekirdekleri yemekten sonra götürüp uygun bir yere koymuştur.[1159][162]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin yediği meyvenin çekirdeklerini içerisinde meyve bulunan kaba atmaktan kaçınması mus-tehaptır,
2. Kapların içerisine üfürmek yasaklanmıştır.
3. İçilecek şeyleri sunarken sağdan başlamak müstehabtır.
4. Fazilet sahibi birinden dua istemek müstehabtır.
5. Misafirin hane sahibi için rızık, mağfiret ve rahmet duasında bulunması müstehabtır.[1160][163]

21. Süt İçilince Hangi Dua Okunur?

3730... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre; dedi ki: Ben (teyzem) Meymûne (r.anha)'nm evinde idim. Halid b. Ve-lid'le birlikte Rasûlullah (s.a) de (oraya) geldi. Hemen arkasından (bazı kimseler içeri girip Hz. Peygamberce) iki ince çöp üzerinde pişirilmiş iki keler getirdiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) tükürmeye başladı. (Hz. Peygamber'in bu halini gören) Halid:
Ey Allah'ın Rasûlü, herhalde kelerden tiksinmiş olmalısın? dedi.
(Hz. Peygamber de):
"Evet" cevabım verdi. Sonra Rasûlullah (s.a)'a bir süt getirildi de (onu) içti ve:
"Biriniz bir yemek yediği zaman;
'Ey Allahım! Bu yemeği bize bereketli kıl ve bize ondan daha hayırlısını yedir' diye dua etsin. Kendisine bîr süt içirildiği zaman da:
'Ey Allah'ım! Bunu bize bereketli kıl ve bize bundan daha fazlasını ver' diye dua etsin. Çünkü sütten başka (tek başına hem açlığı hem de susuzluğu gidermeğe) yeter bir yiyecek ve içecek yoktur" buyurdu.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu (sözler, rivayeti) Müsedded'e ait olan sözlerdir.[1161][164]

Açıklama

betinde geçen kelimesi, "zannetmek" anlamına gelen kökünden gelmektedir. Bu kelimenin muzarismin birinci tekil şahsı, kaideye aykırı olarak şeklinde okunur. Kaideye göre okunsaydı şeklinde okunması gerekirdi.[1162][165]

Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre; Hz. Peygamber'in kızartılmış keler etini görünce tükürmesi, bu etin haramlığını ifade etmek ya da o yemeği beğenmediğini ifade etmek için değildir. Bu insanın tabiatına hoş gelmeyen ekşi, turşu gibi bir yemeği görünce o anda ağzında kendiliğinden bir suyun beliriverip de onu tükürmek mecburiyetinde kalması kabilinden bir olaydır.
Aslında Hz. Peygamber'in herhangi bir yemeği kötülediği görülmemiştir. Bilâkis o hiçbir yemeği kötülemediği gibi kötülenmesine de izin vermemiştir.
Keler etini yemenin caiz olup olmaması meselesi ise 3793 numaralı hadisin şerhinde açıklanacaktır.
Metinde geçen "süt içirilidiği zaman" cümlesi, "kendisine Allah süt içmeyi nasib ettiği zaman" anlamına gelir. Bir başka ifadeyle fiilinin faili Allah (c.c)'dır.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, herhangi bir yemek yiyen kimsenin diyerek; süt içen bir kimsenin de, diyerek dua etmesinin mendup olduğuna delâlet etmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in, her yemeğin sonunda Allah'dan bu yemekten daha hayırlısını vermesini istediği halde, süt içince daha hayırlı br yemekten söz etmeyip sütün daha çoğunu istemesi de sütün yemeklerin en hayırlılarından olduğuna delâlet etmektedir.
Bu hadis musannif Ebû Davud'a, birisi Müsedded diğeri de Musa b. İsmail olmak üzere iki ravi tarafından ve değişik lafızlarla rivayet edilmiştir. Musannif Ebû Dâvûd (r.a)'un da ifade ettiği gibi, bizim tercümesini sunduğumuz lafızlar Müsedded'in rivayet ettiği lafızlardır.
Tirmizî, bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir.[1163][166]

22. (İçlerinde Yiyecek Ya Da İçecek Bulunan) Kapların Ağzını Kapama(Nın Lüzumu) Hakkında (Gelen Hadisler)

3731... Câbir (r.a)'den rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"(Evine girdiğin zaman) Besmele çekerek kapım kapa. Çünkü şeytan (Besmeleyle) kapanan bir kapıyı açamaz. Besmele çekerek lambanı da söndür. (Yine) Besmele çekerek, enine koyacağın bir ağaç parçası ile de

olsa kab(lar)ını(n ağzını) ört. Bir Besmele daha çekerek su kabını(n ağzını da) Ört."[1164][167]

3732... Peygamber (s.a)'den Câbir b. Abdillah tarafından (rivayet edilen) şu (bir önceki hadis) tamamıyla olmamakla beraber (bir de ez-Zübeyr vasıtasıyla yine Câbir b. Abdillah'dan rivayet olunmuştur. Bu rivayete göre Hz. Peygamber):
"Çünkü şeytan (Besmeleyle) kapanmış olan kapıyı açamaz, (kabın ağzını örten) bağı çözemez, (ağzı örtülü olan) kabı açamaz. (Bunları yaparken Besmele çekmeyi unutmayın). Çünkü (Besmele çekmezseniz) küçük fare, insanların evlerini ateşe verebilir" buyurmuştur.[1165][168]

3733... Câbir b. Abdillah (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Gecenin karanlığı çökmeye başladığı zaman çocuklarınızı (etrafınıza) toplayınız, (dışarıda bırakmayınız).
-Müsedded (bu cümleyi) "akşam olunca" şeklinde rivayet etti-. Çünkü cinnîler için bir yayılma ve (önüne gelen başıboş çocukları hızlıca) kapıp götürme (saatleri) vardır ki (bu vakitlerde başlamış olur)."[1166][169]

3734... Câbir (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Peygamber (s.a) ile birlikte bulunuyorduk. (İçmek için) bir su istedi. (Orada bulunan) cemaatten biri:
(Ey Allah'ın Rasülu), sana bir şerbet içirsem olmaz mı? dedi. (Hz. Peygamber de):
"Hay hay, tabii olur" cevabını verdi.
Bunun üzerine adam koşarak dışarı çıktı ve içinde şıra bulunan bir bardak getirdi. (Bardağın ağzı açık olarak getirildiğini gören) Rasûlullah (s.a) (ona):
"Enine olarak üzerine koyacağın bir tahta parçasıyla olsun bu bardağın üzerini örtseydin ya!" buyurdu.
EbûDâvûd dedi ki: el-Esma'î' (cümlesini) şeklinde telaffuz etmiştir.[1167][170]

3735... Aişe (r.anha)'dan rivayet olunduğuna göre;
Peygamber (s.a)'e "Buyûtü's-Sükyâ" denilen pınardan tatlı su getirilmiş.

Kuteybe dedi ki: "Buyûtü's-Sukyâ bir pınardır,Medine ile arasında iki gün(lük mesafe) vardır."[1168][171]

Açıklama

Füveysika: Fare demektir. Bu kelime fâsika kelimesinin ism-i tasgiridir. Fasıka ise yoldan çıkan anlamına gelir. Fare, geceleri deliğinden çıkıp yanan lambaları devirerek yangın çıkarmak gibi insanlara pek çok zarar verdiğinden kendisine bu ismi vermişlerdir.
Bu babda geçen hadis-i şeriflerde, fareler ile şeytan ve cinlerin şerlerinden, kapların ağzını açık bırakmanın zararlarından bahsedilmekte ve bu serlerden ve zararlardan kurtulma yolları öğretilmektedir.
Cinlerin ve şeytanların serleri arasında, Besmelesiz olarak girilen evlere şeytanların da girdikleri ayrıca cinlerin akşam karanlığı çökerken dışarıda bırakılmış olan çocuklara musallat oldukları haber verilmekte, bu tehlikelerden kurtulmak için de eve girince kapısını Besmeleyle kapamak ve hava kararmaya başladıktan sonra çocukları yalnız başına dışarı salmamak tavsiye edilmekte, kapısı Besmeleyle kapanan bir eve şeytanların giremeyeceği haber verilmektedir.
Gerçekten geceleri yalnız bırakılan çocuklara insan ya da cin şeytanlarının musallat oldukları sık sık görülen hadiselerdendir. Daha önce de açıkladığımız gibi, cinler kendi âlemlerinde yaşayan ve insanlarda olduğu gibi aralarında kâfirleri de mü'minleri de bulunan varlıklardır. İnsanlar Hz. pey-gamber'in tavsiyelerine sarılmak suretiyle onların şerlerinden kurtulabilirler.
Esasen "cinn" kelimesi gözle görülemeyen şey anlamına gelen bir kelime olduğu için hakiki cinlerle birlikte insanlar tarafından kurulmuş pekçok gizli kuruluşların da bu kelimenin kapsamına girdiğinde şüphe yoktur. Geceleyin yalnız başına sokakta bırakılan çocukların bu gizli teşekküllerin tehlikesinden kurtulma şansı hemen hemen yok gibidir.
Hadis-i şeriflerde bir de yiyecek ve içecek kaplarının ağzını örtmek tavsiye edilmektedir. Çünkü ağızları açık olarak bırakılan kapların her an görülmeyen toz ve mikropların istilasına maruz kalacağında zerre kadar şüphe yoktur.
Babın son hadisinde Hz. Peygamber'e buyûtu's-sukyâ denilen, ev şeklinde üstü kapalı olarak muhafaza edilen pınardan özel kaplarla tatlı su

getirildiğinden bahsedilmektedir ki bu da Hz. Peygamberim pınarların pisliklerden korunmasına ve içme sularına, gerek temizlik ve gerekse keyfiyet yönünden ne kadar çok itina gösterdiğini ifade etmeye yeterlidir.[1169][172]

24. İLİM BÖLÜMÜ

1. İlim Öğrenmenin Önemi

3641... Kesîr b. Kays'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur: Ben Dımaşk mescidinde Ebu'd-Derdâ ile birlikte bulunuyordum.
Ona bir adam gelip:
Ey Ebû Derdâ, ben sana Peygamber (s.a)'in şehrinden bir hadis için geldim. İşittiğime göre bu hadisi Rasûlullah (s.a)'tan sen rivayet etmişsin. (Buraya) başka bir ihtiyaçtan dolayı gelmedim, dedi. Ebu'd-Derdâ da şöyle cevap verdi:
Gerçekten ben Rasûlullah (s.a)'i şöyle derken işittim: "Her kim ilim tahsil etmek amacıyla bir yola gidecek olursa Allah onu cennet yollarından bir yola sokmuş olur. Kuşkusuz ki melekler ilim yolunda olan bir kimseden hoşnutluklarından dolayı (ona) kanatlarını sererler ve göklerde ve yerde bulunan (yaratık)larla suda bulunan balıklar (tümüyle Allah'tan) âlimin bağışlanmasını dilerler. Muhakkak ki âlimin âbide (olan) üstünlüğü ayın ondördüncü gecesinde-ki dolunayın diğer yıldızlara (olan) üstünlüğü gibidir. Âlimler, peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler miras olarak dinar ve dirhem bırakmazlar, ilim bırakırlar. Kim o ilmi elde ederse çok büyük bir nasip elde etmiş olur."[1170][1]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, arayıcısını cennete götüreceğinden bahsedilen ilimden maksadın; öğrenilmesi farz-i ayın, farz-ı kifâye veya mendup olan ve dince övülen ilimler olduğunda şüphe yoktur.
Bu bakımdan hadis-i şerifte, Kur'an ve sünnet ilimlerinden bir ilim öğrenmek için bir yola giren ya da uzak veya yakın bir yolculuğa çıkan bir kimseyi tuttuğu bu yol sebebiyle Allah'ın cennete ulaştıracağına dair bir müjde bulunduğunu söyleyebiliriz.
Meleklerin ilim talibinden razı ve memnun olmaları sebebiyle onların yoluna kanat sermeleri hususunda Hattâbî şöyle diyor:
"Meleklerin ilim talibine kanatlarını sermesi çeşitli şekillerde yorumlanabilir:

1- Meleklerin kanatlarını sermelerinden maksat ilim talibine tavazu göstermeleri, onlara saygıya lâyık olmalarından dolayı boyun eğmeleri ve ilimlerine saygı göstermeleridir denebilir. Nitekim bu kelime,"Onlara acımadan dolayı tevazu kanatlarını indir"[1171][2] âyet-i kerimesinde de bu manaya gelmektedir.
2- Meleklerin uçmayı bırakıp yere inmeleridir de denebilir. Nitekim bu kelime, "Allah'ı zikreden bir cemaat yoktur ki melekler onları kuşatmasın ve yerlerini rahmet kaplamasın"[1172][3] hadis-i şerifinde de bu manaya gelmektedir.
3- "Gerçekten meleklerin ilim talibini kanatlarının üzerine alıp onu gideceği yere götürebilmek için kanatlarım onların yoluna sermesidir." şeklinde yorumlayanlar da olmuştur. Bu sözleriyle meleklerin onlara yardım etmeyi arzu ettiklerine ifade etmek istemişlerdir.
Metinde geçen, "Göklerde ve yerde bulunan bütün yaratıklar ve balıklar Allah'tan âlimin bağışlanmasını isterler" cümlesi hakkında Hattâbî şöyle der:
"Allah, ulemanın ilmi vasıtasıyla hayvanlarda insanlar için pek çok faydalar ve maslahatlar bulunduğunu ortaya çıkarmıştır. Âlimler insanlara bu gerçekleri ve hayvanların hakkına riayet edilmemesi halinde doğacak zararları, hayvanlara mutlaka iyi davranmaları gerektiğini anlatırlar. Allah da onların bu emeğine karşılık hayvanlara onlar için dua etmeyi ilham eder. Onların hayvanlara olan iyiliklerini bu şekilde mükâfatlandırır. Nitekim, "el-cezâü min cinsil amel" buyurulmuştur.
Alimler, parlaklıkta ayın ondördüncü gecesindeki bir dolunaya benzetilirken, âbidin yıldızlara benzetilmesindeki hikmete gelince; âbidin ışığı yıldızlarınki gibi sadece kendine yetecek kadarken âlimin ışığı ise başkalarının yolunu da aydınlatması ve ayın ışığını güneşten aldığı gibi âlimin de bu ışığını Hz. Peygamberden almış olmasıdır."
Peygamberler vefat ederken gerçekten yakınlarına bir miras bırakmamışlardır. Çünkü eğer peygamberler maddî bir miras bırakıp gitselerdi insanlar onların hayatları boyunca yakınlarını zengin etmek için çırpındıklarını zannedebilirlerdi.
Bu sebeple onlar geride mal bırakmamışlar, ellerinde bulunan mallarını ümmetlerinin maslahatlarına tahsis edip gitmişlerdir.

Onların bıraktıkları en büyük miras ilim mirasıdır. Onu elde eden en büyük payı almıştır. Nitekim İbn Âbidin merhum, bir saat ilim müzâkere etmenin bir Kadir Gecesini ihya etmekten daha hayırlı olduğunu, sakalı çıkmış bir kimsenin anne ve babasının izni olmadan bile ilim tahsili için gurbete çıkabileceğini söylemiştir.[1173][4]

3642... Eb'd-Derdâ (bir de) Peygamber (s.a)'den (bir önceki hadisin) manasını rivayet etmiştir.[1174][5]

3643... Ebû Hureyre'den (r.a) rivayet olunmuştur, dedi ki: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"İlim tahsil etmek için yola çıkan kimseye bu sebeple Allah cennetin yolunu kolaylaştırır. Ameli, kendisinin (cennete erişmesini) geciktiren bir kimseyi nesebi (cennete girmekte) çabuklaştıramaz."[1175][6]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte ilim yolunu tutan müsIüm anların cennete girmelerinin kolaylaşacağı ve cennetle arasına girecek engel lerin kalkacağı müjdelenmektedir.
Çünkü hangi maksatla olursa olsun ilim yolunu tutan bir kimseyi ilmin, sonunda bu maksadından çevirip Allah yoluna yönelteceği bu yolun öncüleri tarafından haber verilmiştir.
Fakat ilim ve taat gibi insanı cennete götüren sebeplere sarılmadığı için cennete girmeye hak kazanamayan bir kimseye şerefli bir aileye mensup olması bir fayda vermez.
Nitekim, "Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz, amellerinize Bakar."[1176][7] buyurulmuştur.[1177][8]

2. Kitap Ehlinin Sözlerini Rivayet Etmenin Hükmü

3644... İbn Ebî Nemle el-Ensârî'nin babasından rivayet olundu ğuna göre;
Kendisi (bir gün) Rasûlullah (s.a)'ın yanında oturuyormuş. (Hz Peygamber'in) yanında bir yahudi varmış. Derken oradan bir cenaz< geçmiş. Bunun üzerine (yahudi):
Ey Muhammed, cenaze kabirde konuşur mu? diye sormuş.Rasûlullah (s.a):

"Allah daha iyi bilir" cevabını vermiş. Yahudi ise;
Kesinlikle cenaze konuşur, demiş.
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuş:
"Kitap ehlinin sözlerini ne tasdik ediniz, ne de yalanlayınız. (An cak) biz Allah'a ve peygamberlerine inandık deyiniz,(Eğer onların sözü)asılsız ise tasdik etmemiş olursunuz. Eğer doğru ise o sözü yalanla mamış olursunuz."[1178][9]

Açıklama

Yahudi, Peygamber Efendimize; "Cenaze, (kabirde) konuşur mu?" derken, cenaze kabirde münker ve nekir tarafı
dan sorguya çekilip, onların sorularına cevap verir mi demek istemiş olsa gerektir. Çünkü onların kitabı olan Tevrat'ta, ölen bir kimsenin kabirde münker nekir tarafından sorguya çekileceği yazılıdır.
Ancak yahudi bu soruyu sorduğu zamanda henüz Rasûl-i Zîşan Efendimize bu hususta bir vahiy gelmediğinden, soruyu cevapsız bırakmış ve ümmetine yahudilerin Kur'ân'da açıklanmamış olan bu gibi sözlerini yalanlamamalarını ve tastık etmemelerini, çünkü onların bu gibi sözlerinin muharref Tevrat'tan alınmış olması itibarıyla yalana da doğruya da ihtimali bulunduğunu ifade buyurmuştur. Bu durum yahudilerin sözlerini rivayet etmenin caiz olmadığını gösterir ki bu hadisin bab başlığı ile ilgisi de burasıdır. Binaenaleyh bu hadis, kitap ehlinin sözlerini nakletmenin caiz olmadığına delâlet etmektedir.
Ancak, ulemanın açıklamasına göre bu hüküm henüz islâmî hükümlerin tamamlanıp İslâm kalplere iyice yerleştikten sonra bu hususta genişlik hasıl olmuş, onların çeşitli meselelerdeki görüşlerini öğrenmeye ve sözlerini nakletmeye izin verilmiştir. Çünkü İslâmiyetin her konudaki hükümleri iyice belli olduktan sonra onların sözlerini duyup öğrenmekte bir sakınca kalmamıştır. Zira İslâmiyetin bir meseledeki görüşü iyice bilindikten sonra,"ehli kitabın görüşlerinin doğruluk veya yanlışlığını anlamak mümkün hale gelmiştir.
Şu halde kitap ehlinin kitaplarını okumak ya da sözlerini r akletmekle ilgili yasaklamalar İslâmın ilk yıllarıyla ilgilidir. Daha sonra bu yasak kaldırılmıştır. Nitekim Hudûd bölümün 26. babındaki hadis-i şerifler de bunu is-bat etmektedir.

Bu mevzuda Hafız İbn Kesîr de şöyle diyor:
"Ne var ki bu İsrâiliyyata dair hadisler ve sözler te'yid için değil delil getirmek için zikredilir. Çünkü îsrâiliyât üç türlüdür.
1) Elimizde doğruluğuna dair delil bulunan ve sahih olduğunu bildiğimiz kısım.
2) Elimizde bulunan (kaynağa) aykırı olduğu için yalan olduğunu bildiğimiz kısım.
3) Ne o kabilden ne de bu kabilden olmayıp hakkında söz söylenmemiş Dİan kısımdır. Biz bu kışıma inanmayız fakat yalanlamayız da.
Yukarıda görüldüğü gibi bunların anlatılması caizdir. Fakat çoğunlukla dinî bir konuda faydası olmayacak şeylerdir. Bunun içindir ki ehl-i kitap bilginlerinin bir çoğu da farklı görüşlere sahiptirler. Keza bu nedenle müfes-îirler arasında (onların nakli hususunda) ayrılık göze çarpmaktadır. (Örnek alarak) Ashab-ı Kehf'in adını zikretmekte, köpeklerinin rengini ve onların sayılarını nakletmektedirler. Hz. Musa'nın asasının hangi ağaçtan olduğunu ve Allah Teâlâ'nın İbrahim Peygamber için dirilttiği kuşların adını ZÎk-'etmektedirler. Bakara hâdisesinde ölüye vurulan kısmın neresi olduğunu ve Allah Teâlâ'nın Musa ile konuştuğu ağacın türü zikredilmektedir. Daha sonra buna benzer, Allah Teâlâ'nın Kur'ân'da müphem bıraktığı birçok konular vardır ki bunların belirlenmesinde mükelleflerin ne dinî ve ne de dünyevî faydaları söz konusudur. Lâkin onların değişik görüşlerini nakletmek caizdir. Nitekim Cenab-ı Allah (buna örnek olarak) şöyle buyurur: "Karanlığa taş atar gibi 'mağara ehli üçtür, dördüncüsü köpekleridir' derler. Veya 'beştir, altıncıları kopekleridir derler. Yahut 'yedidir, sekizincileri köpekleridir” derler. De ki: Onların sayısını en iyi bilen Kabbimdir. Onları pek az kimseden başkası bilmez. Bu yüzden onlar hakkında bu kısa anlatılanların dışında kimseyle tartışma ve onlar hakkında kimseden bir şey sorma." (Kehf, 22)"[1179][10]

3645... Zeyd b. Sâbit'in (r.a) şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Rasûlullah (s.a) bana emretti de ben kendisi (ne hizmet etmek) için yahudilerin yazısını öğrendim. (Hz. Peygamber bu hususta bana)"Vallahi yazışmalarım hususunda yahudilere güvenemiyorum" dedi. Ben de yarım ay geçmeden yahudilerin yazısını iyice öğrendim. (Rasûlullah (s.a) bir

mektup) yaz (mak iste)diği zaman kendisine ben yazıveriyordum. Kendisine bir mektup yazıldığı zaman da ben okuyuveriyordum.[1180][11]

Açıklama

Hz.Peygamber'in, yazışmalarında yahudilerin kâtipliğine ve tercümanlığına güvenemedıgı için bazı müslümanlara yahudilerin yazılarını ve dillerim öğrenmelerini emrettiğini ifade eden bu hadis, yahudilerin bir olayla veya bir haberle ilgili rivayetlerine asla güvenilmeyeceğine, onların rivayet ettikleri haberlerin muteber olmayacağına delâlet etmektedir. Hadisin bab başlığıyla ilgisi de bu açıdandır.[1181][12]

Bazı Hükümler

1. Ehli kitabın verdikleri haberlere, tercümanlıklarına güvenilemez.
2. Ehli kitap, müslümanların istihbarat işlerinde görev alamaz.
3. Müslümanlardan yeterli sayıda kimselerin yabancı dil öğrenmeleri icabeder. Bu lüzum meselenin önemi nisbetinde kendisini gösterir.[1182][13]

3. İlmi Yazı İle Kaydetmek

3546... Abdullah b. Ömer'den (r.anhüma) şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Ben, muhafaza etme düşüncesiyle Rasülullah (r.a)'dan işittiklerimin hepsini yazıyordum. Kureyş (kabilesinden bazı müslümanlar) "Rasülullah (s.a) öfkeli halinde de sakin halinde de konuşan bir insan iken sen ondan duyduğunu yazıyor musun?" diyerek beni bundan menettiler.
Ben de yazmaktan vazgeçtim ve bu durumu Rasülullah (s.a)'a anlattım. Parmağıyla ağzına işaret ederek;
"Sen yaz(maya devam et), varlığım elinde olan Allah'a yemin olsun ki bundan haktan başkası çıkmaz" buyurdu.[1183][14]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Rasûl-i Zîşan Efendimizin, öfkeli hallerinde de sevinçli ve sakin hallerinde de hakkı söylediğini ifade etmektedir.
Binaenaleyh onun her sözü dinî hükümler İçin bir dayanak ve bir delildir. Öfke ve sevinç halleri onun her an Hakka bağlı ve vahyi ilahî mahalli olan

kalbine tesir-edip dilinden akan hikmet pınarlarını bulandıramaz.[1184][15]

3647... Muttalib b. Abdullah b. Hantab'tan rivayet olunmuştur; dedi ki:
(Bir gün) Zeyd b. Sabit, Muâviye'nin yanına girmişti. (Muâviyç ona, Hz. Peygamber'den rivayet ettiği) bir hadisi sordu. (Zeyd ona bu hadisi rivayet edince Mûaviye orada bulunan) bir adama bu hadisi yazmasını emretti. Bunun üzerine Zeyd ona:
Rasülullah (s.a) bize kendi sözlerinden hiçbirini yazmamamızı emretti, dedi. (O adam da yazmış olduğu) bu hadisi sildi.[1185][16]

Açıklama

Hattâbî, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif ile bir önceki hadis-ı şerif hakkında şu açıklamayı yapıyor:
"Hadislerin yazı ile tesbiti ile ilgili bu yasağın İslâmiyetin ilk yıllarım ait olup sonradan kaldırılmış olması icab eder.
Çünkü o yıllarda Hz. Peygambere Kur'an âyetleri inmeye devam ediyordu. İnen âyetler vahiy kâtipleri tarafından kaydediliyordu. Kur'an âyet lerinin yazı ile tesbit edildiği o günlerde bir taraftan da hadislerin yazı ili tesbit edilmesine izin verilmesi halinde Kur'an âyetleri ile hadislerin karışarak bir sayfaya yazılması ihtimali vardı.
Böyle bir sakıncanın bulunmaması halinde ilmin yazı ile tesbitinin ya saklanması düşünülemez.
Nitekim Hz. Peygamber Efendimizin daha sonraki yıllarda ümmetine "Sizden benim bu sözümü dinleyenler, burada bulunmayanlara iletsin."[1186][17] buyurması, bu yasağın daha sonraki yıllarda kalktığını gösterir. Çünkü bir iözü en doğru şekilde ve eksiksiz olarak başkalarına eriştirmek o sözün yazı ile tesbiti sayesinde olabilir. İnsan hafızası nisyan ile malul olduğundan, hadislerin tebliği için sadece hafızaya güvenilemez. Ayrıca, Rasûl-i Ekrem Efendimizin, kendisine hafızasının zayıflığından bahseden bir kimseye, "- Sağ îlinden de faydalan" buyurması da sonraki yıllarda bu yasağın kalktığını gösterir. Hz. Peygamber'in irad etmiş olduğu bir hutbe için, "Bu hutbeyi Ebû Şâh için yazıverin"[1187][18] buyurması da bu cümledendir.

Rasûl-i Ekremin; sadakalar, meâkıl ve diyetler konusunda yazılar yazması yahutta ümmetinin bu kitapları sağlığında ondan dinledikleri hadisleri yazarak vücuda getirmeleri ve hem kendileri onlarla amel edip hem de kendilerinden sonraki nesillere nakletmeleri halef ve selef ulemasından hiçbirinin bu yazılanlara ve rivayetlere karşı çıkmaması da yine bu yasağın bir süre sonra yürürlükten kaldırıldığını isbat eder."[1188][19]

3648... Ebû Saîd el-Hudrî (r.a)'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Biz (Hz. Peygamber zamanında) Kur'an ve şahadet kelimesinden başka bir şey yazmadık.[1189][20]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Rasûl-i Zişan Efendimiz zamanında "Eşhedü enlailâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdu-hu ve rasûluhu" sözü ile Kur'an-ı Kerim dışında hiçbir sözün yazı ile tesbit edilmediği ifade edilmektedir.
Ancak bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi bu uygulama İslâmın ilk yıllarında olmuş, bir süre sonra yürürlükten kaldırılmımş ve hadislerin de yazı ile tesbitine izin verilmiştir.
Bu mevzuda Kadı Iyaz şöyle diyor:
"Bu hususta sahabe ile tabiîn arasında bir hayli ihtilâflar vaki olmuştur. Birçokları hadis yazmayı kerih görmüş, ekseriyet ise yazılmasına cevaz vermişlerdir. Sonraları bütün müslümanlar hadis yazmanın caiz olduğuna ittifak etmiş ve hilaf ortadan kalkmıştır. Ancak hadis yazmayı nehyeden bu rivayetten murad ne olduğu ihtilaflıdır. Bazılarına göre bu hadis ravinin ezberleyeceğine itimad edilen ve yazarsa yazıya dayanarak ezberlememesinden korkulan hadisler hakkındadır. Yazmayı mubah kılan hadisler ise belleyişi-ne itimad edilmeyen kimselere hamlolunur. Hz. Ali'nin sahifesi, Amr b. Hazm'ın kitabı, Hz. Ebû Bekir'in Enes'e gönderdiği zekât mektubu vs. bu kabildendir.
Ulemadan bazıları nehy hadislerinin bu hadislerle neshedildiklerini söylemişlerdir. Onlara göre hadisin yazılması Kur'an'la karışır endişesindendi. Bu endişe ortadan kalkınca hadisin yazılmasına izin verilmiştir. Bazıları, "Hadis yazılmasının nehyinden murad; hadisle âyeti bir

sahifeye yazmaktır. İkisi bir sahifede olunca, okuyan hangisinin âyet hangisinin hadis olduğunu karıştırabilir" demişlerdir."[1190][21]

3649... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Mekke feth edilince Peygamber (s.a) ayağa kalktı... (Ebû Hureyre sözlerine devam ederek) Hz. Peygamber'in (orada) okuduğu bir hutbesini anlattı (ve şöyle) dedi:
Bunun üzerine Yemen halkından Ebû Şâh denilen birisi ayağa kalkıp;
Ey Allah'ın Rasûlü, (bu hutbeyi) bana yazıverin, dedi. (Hz. Peygamber de orada bulunan kâtiplerine); "- (Bunu) Ebû Şâh'a yazıverin" buyurdu.[1191][22]

Açıklama

3647 ve 3648 numaralı hadis-i şerifler Hz. Peygamber'in hadislerin yazılmasını yasakladığını ifade etmelerine karşılık bu hadis-i şerif Hz. Peygamber'in yazılmasına izin verdiğini ifade etmektedir. Bu hadis hakkında İbn Hacer şöyle diyor:
"Bu hadisi şerif zahiren, "Benden bir şey yazmayın. Her kim Kur'an'-dan başka benden bir şey yazarsa onu hemen silsin"[1192][23] hadis-i şerifine aykırı gibi görünmekte ise de bu iki hadisin arasını şu şekilde telif etmek mümkündür:
1- Hadisleri yazmanın nehyedilmesiyle ilgili yasaklar vahyin inmekte olduğu ve Kur'an âyetleriyle hadislerin karışması ihtimali bulunduğu dönemlere aittir. Hadislerin yazılmasına izin verildiğini ifade eden hadisler ise bu endişenin ortadan kalktığı dönemlere aittir.
2- Yahutta hadislerin yazılmasının yasaklandığını bildiren hadisler, hadislerin Kur'an'Ia aynı yere yazılmasıyla ilgilidir. Hadislerin yazılmasına izin verildiğini bildiren hadisler ise hadislerin Kur'an-ı Kerim âyetlerinin yazılı olmadığı yerlere yazılmasıyla İlgilidir.
3- Hadis-i şeriflerin yazılmasına izin verildiğini bildiren hadisler, yazılmasını yasaklayan hadislerin hükmünü neshetmişlerdir. Bu mevzudaki görüşlerin en sahihi budur.
4- Bazıları da bu'mevzudaki yasağın yazıya güvenip hadisleri ezberlemeye lüzum görmeyen kimselere, iznin ise böyle bir hataya düşmeyenlere ait olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşte olanlara göre, hadis yazmanın

yasaklandığını bildiren Müslim hadisi merfu değildir; Ebû Saîd el-Hudri'nin sözüdür.[1193][24]

3650... Velîd'in şöyle dediği rivayet olunmuştur: Ben Ebû Amr'a;
Onların yazdığı nedir? diye sordum.
O gün Ebû Hureyre'nin, kendisinden (Peygamberden) duyduğu hutbedir, cevabını verdi.[1194][25]

4. Rasûlullah Adına Yalan Söylemenin Sorumluluğu

3651... Âmir b. Abdullah b. ez-Zübeyr'in, babasından şöyle naklettiği rivayet olunmuştur: (Babam) Zübeyr'e:
Diğer sahâbîlerinin kendisinden rivayet ettikleri gibi seni hadis rivayet etmenden alıkoyan nedir? diye sordum, şöyle cevap verdi:
Allah'a yemin olsun ki, (aslında) Rasûlullah(s.a)'m yanında benim özel bir itibarım ve yerim vardır. Fakat ben onu,"Kim benim adıma bile bile bir yalan söylerse cehennemden yerini hazırlasın" buyururken işittim. (Bu yüzden hadisleri yanlış rivayet etme korkusundan buna yanaşamadım.)[1195][26]

Açıklama

Hz. Zübeyr'in, Rasûlullah (s.a)'m sohbetlerinde pek çok defalar bulunduğu ve ondan pek çok hadis dinlediği halde, yanlış rivayet etme korkusuyla bu dinlediklerini rivayet etmekten kaçınması, onun bir hadisi hata eseri olarak yanlış rivayet etmenin de bile bile yanlış rivayet, etmek gibi veballi olduğuna inandığını gösterir. Gerçekten de bazı kimseler için çok hadis rivayet etmekte hataya düşme ihtimali daha fazla olduğundan, Zübeyr (r.a) çok hadis rivayet etmekten kaçınmıştır. Çünkü her ne kadar Cumhuru ulemanın dediği gibi, kasıtsız ve hata eseri olarak yanlışlık yapan bir kimse bu hatadan dolayı günahkâr olmazsa da, çok hadis rivayet etmede hataya düşme ihtimali bulunan kimselerin bundan kaçınmaları ihtiyata daha uygundur. Dolayısıyla bu gibi hataya düşme ihtimalinin kuvvetle belirdiği yerlerde ısrarla dolaşmak veballi bir iştir.
Hadis rivayetinde güvenilir kimseler bu gibi hatalara düşmeleri halinde halkın gerçekle ilgisi olmayan rivayetlerle amel etmesine sebep olurlar.

Binaenaleyh çok hadis rivayet edince hataya düşme korkusundan emin olmayan kimselerin, bile bile kendilerini bü tehlikeye atmaları günahtır. Bu durumda olan kimselerin Zübeyr (r.a) gibi, çok rivayet etmekten kaçınmaları gerekir. Nitekim sahabeden pek çoğu çok hadis rivayet etmekten kaçınmışlardır.
Çok hadis rivayet eden sahâbîler ise, hafızasına ve yazmasına güvenerek hataya düşme tehlikesinden uzak olanlardır.
Yahutta bunlar uzun süre yaşadıkları için halk onların hafızasında bulunan hadisleri öğrenmeye ihtiyaç duyup kendilerine müracaat etmişler, onlar da ilmi saklamanın mesuliyetinden korktukları için bildiklerini söylemek zorunda kalmışlardır.
Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre; metinde geçen "müteammiden = bile bile" kelimesi, Buharı ile Nesâî'nin rivayetlerinde yoktur ve Nesâî ile Buharî'nin bu rivayetleri diğer rivayetlerden daha sağlamdır.[1196][27]

5. Bilgisi Olmadığı Halde Allah'ın Kitabı Hakkında Söz Söylemenin Hükmü

3652... Cündüb (b. Abdillah el-Becelî)'den Rasûlullah (s.a)'m şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:
"Aziz ve Celil olan Allah'ın Kitabı üzerinde (sırf kendi) görüşüne dayanarak fikir beyan eden kimse, (konuşmasında) isabet bile etse yine de hata etmiş olur."[1197][28]

Açıklama

Bu hadis-i şerif; Tefsir için lüzumlu olan ilimleri öğrenmeden ve Tefsir ulemasının görüşlerine bakmadan, sırf kendi aklına geldiği şekilde Kur'ân-ı Kerim âyetlerinin lafızları ya da manaları hakkında açıklamalar yapan kimselerin bu açıklamalarında tesadüfen isabet etmiş olsalar yine de hata etmiş olduklarını haber vermektedir.
Sırf kendi akıllarıyla Kur'an-ı Kerim âyetlerini tefsire kalkan kimselerin, bu hususta yeterli bilgiye sahip olmadıkları için, yaptıkları açıklamalarda hataya düşmeleri kaçınılmazdır. Böyle iken Kur'an-ı Kerim'i tefsire kalkışmaları demek, Kur'an-ı Kerim'i keyiflerine göre tefsire yeltenmeleri demektir ki bu, Allah'a karşı bir cürettir. Böylesi bir kimse yapmış olduğu

açılamalarda isabet etmiş bile olsa, Allah'a karşı cürette bulunmayı göze aldığı için, dağların ve taşların bile altından kalkamayacağı büyük bir günah işlemiş demektir.
Hafız Süyûtî'nin açıklamasına göre, hadis-i şerifteki bu tehdit herhangi bir delile dayanmadan sırf kendi aklına dayarak Kur'an-i Kerim'i tefsir eden kimseler hakkındadır. Fakat bir kimsenin kuvvetli bir delile dayanarak Kur'an-ı Kerim âyetleri hakkında fikir beyan etmesinde bir sakınca yoktur.
Bu mevzuda Aliyyü'1-Kârî şu görüşlere yer veriyor:
"Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre, Kur'an-ı Kerim'i sırf kendi aklına dayanarak tefsir eden kimsenin isabet etmesi halinde bile hata etmiş sayılmasının sebebi, onun isabet etmek için gerekli hazırlığı yapmamış olması ve bu iş için şuurlu hareket etmemiş olmasıdır.
Fakat Kur'an-ı Kerim'in manasını ortaya çıkarmak gayesiyle şuurlu bir şekilde gerekli hazırlığı yaptıktan sonra âyetlerinin tefsirine girenler ise bunun tersinedir. Bunlar hata bile etmiş olsalar ecir alırlar. Çünkü bunlar hadlerini aşmamışlardır. Bir rivayete göre bu ikinci kısma girenler hata ettikleri halde bile iki ecir alırlar. Diğer bir rivayete göre, eğer isabet ederlerse on, edemezlerse iki ecir alıîlar. Çünkü müctehid gibi doğruyu ortaya çıkarmak için olanca gücünü sarf etmişlerdir.
Binaenaleyh Kur'an-ı Kerim'i tefsir etmek isteyen bir kimsenin şu ilimleri bilmeden Kur'an-ı Kerim tefsirine girişmemeleri gerekir: **1)** Lügat, **2)** Nahiv, **3)** Sarf, **4)** İştikak, **5)** Meâni, **6)** Beyân, **7)** Bedi', **8)** Kıraat, **9)** Kitap ve Sünnet, **10)** Esbâbü'n-Nüzûl, **11)** Kıssalar, **12)** Nâsih, **13)** Mensüh, **14)** Fıkıh ve Kur'an-ı Kerim âyetlerinin mücmelini açıklayan hadisler, **15)** İlm-i Mevhibe."[1198][29]
Bu hususta İmam Mâverdî de şöyle diyor:
"Şüpheli işlerden kaçınmayı kendilerine usul ittihaz etmiş olan müslümanlardan bazıları, bu hadisin zahirine sarılarak, ellerinde sarih naslara uygun deliller olsa bile Kur'an-ı Kerim'den hüküm çıkarmaktan kaçınmayı prensip haline getirmişlerdir.
Onların bu tutumu, kulluğumuzu yerine getirmemizin ancak kendisiyle mümkün olacağı Kur'an ilimlerinden ve Kur'an'dan hüküm çıkarma mükellefiyetinden kaçmak anlamına gelir. Nitekim bu hususta yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "...İçlerinden, işin iç yüzünü araştırıp çıkaranlar, onun ne olduğunu (haberin neye delâlet ettiğini) bilirlerdi..."[1199][30]

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'inde onun hükümlerini çıkarabilecek kişilerin bulunduğunu haber verdiğine göre, bu kimselerin görüşleri ve tutumları doğru değildir.
Bir başka ifadeyle onların bu görüşleri doğru olsaydı Kur'an-ı Kerim'den hiçbir kimsenin bir hüküm çıkarmaması ve insanların pekçoğunun Kur'an-ı Kerim'den hiçbir şey anlayamaması icabederdi.
Binaenaleyh, eğer bu hadisin sahih olduğunu kabul edersek onu şöyle tefsir etmemiz gerekir:
Kur^an'ın lafızlarının ifade ettiği derin manalara nüfuz etmekten aciz olan kimse, sırf kendi aklına göre onu tefsire kalkar ve bu tefsirinde hakka isabet edecek olursa o kimse yine hata etmiş sayılır. Çünkü o tesadüfen doğruyu söylemiştir. Maksadı ise sırf kendi görüşünü ortaya koymaktır ve hakkı söylediğine dair bir delili de yoktur."[1200][31]

6. (Hz. Peygamberin Söylediği) Bir Sözü (Üç Defa) Tekrarlama (Sının Hikmeti)

3653... Peygamber (s.a)'in hizmetçilerinin birinden rivayet olunduğuna göre;

Peygamber (s.a) bir söz söylediği zaman onu üç defa tekrarlarmış.[1201][32]

Açıklama

Fahr-i Kâinat Efendimizin, bazen yahutta ekseriyetle söylediği sözleri üç defa tekrarlamasının sebebi hususunda hadis sarihleri şu görüşleri ileri sürmüşlerdir:
1- Hz. Peygamber her söylediği sözü değil, ancak anlaşılması güç olan cümleleri tekrarlardı ki bundan maksadı, dinleyenlerin bu sözleri kolayca anlamalarım sağlamaktı. Hanefî ulemasından Sindî bu görüştedir.
2- Rasûl-i Zişan Efendimizin sözlerini bu şekilde tekrarlaması, dinleyen kimseler içerisinde anlayışı kıt kimselerin bulunması ile ilgili olabileceği gibi, söylediği sözler arasında anlaşılması zor ince manalı sözlerin bulunmasıyla da ilgili olabilir.
Hz. Peygamber bu tekrarlar ile, anlayışı kıt kimselerin de o sözleri anlamasını sağlamak ve derin manalı sözlerin tekrar işitilip anlaşılmasına imkân vermek istemiş olabilir. Hattâbı (r.a) bu görüştedir.

3- Zihinlere daha iyi yerleşmesi ve tesirinin daha fazla olması için sözlerini tekrarlamış olabilir. İmamlardan bazıları da bu görüştedir.
4- Bezlü'l-Mechûd yazarına göre Hz. Peygamber'in sözlerini tekrarlamaktan maksadı, onların daha kolay bellenmesi içindir.[1202][33]

7. Sözleri Ara Vermeden Peşi Peşine Ve Acele Olarak Söylemenin Hükmü

3654... Urve (r.a)'den rivayet olunmuştur, dedi ki: (Bir gün) Ebû Hureyre namaz kılmakta olan Âişe (r.anha)'nin odasının yanına oturup iki defa: "Ey odanın sahibi, (beni iyi) dinle" diyerek söze başladı (ve Hz. Peygamber'den bir hadis nakledip gitti). (Hz. Âişe,) namazım bitirince;
(Ey Urve), sen (Ebû Hureyre'nin) şu (davranışı)nı ve sözünü (söyleyiş tarzım) beğendin mi? (Şunu iyi bil ki) Rasûlulah (s.a) bir söz söylediği zaman onu saymak isteyen bir kimse sayabilirdi, dedi.[1203][34]

Açıklama

Bu hadis, Rasûlullah (s.a)'in, dinleyicilerin rahatça takip edebileceği derecede ağır ve yavaş konuştuğunu ifade etmektedir. Rasûl-i Zîşan Efendimizin bu üslubu, İslâm davetçileri için gözönünde bulundurulması gereken çok önemli bir husustur.
İyi bir hatipten beklenen, anlatacağı konuyu rahat, mutedil bir konuşma şekliyle anlatmasıdır. Konuşurken takip edilemeyecek derecede hızlı ve acele konuşan hatipler dinleyiciye fazla bir şey veremezler. Sözlerinin doğru ve haklı, kendilerinin samimi ve bilgili olması neticeyi fazla değiştirmez. Acele ile yapılan bir konuşmada fikirler arasındaki bağ kopar.
Hızlı konuşan bir hatibi dinleme mecburiyetinde kalanlar, hitabetin bitmesiyle derin bir nefes alırlar. Ruhen sıkıntı basmış ve yorulmuşlardır. Böyle bir konuşmanın faydasından söz edilemez.[1204][35]
Hz. Peygamber'in bu konuşma üslubu İslâm davetçileri için olduğu kadar, günlük hayattaki her türlü konuşmalarda tüm müslümanlar için de önemli bir husustur.[1205][36]

3655... Urve b. Zübeyr'in şöyle dediği rivayet olunmuştur: Peygamber (s.a)'in hanımı Âişe dedi ki:

(Ey Urve, şu davranışıyla) Ebû Hureyre (senin) hoşuna gitti mi? (Bak) ben teşbih çekerken odamın yanına oturmuş, Peygam-ber(s.a)'den hadis rivayet ediyor ve bunu işittirmeye çalışıyor. Ben teşbihimi bitirmeden de kalkıp gitti. Eğer ona yetişebilseydim kendisine; kuşkusuz Rasûlullah (s.a) hadisi sizin serdettiğiniz gibi serdetmezdi diye cevap verecektim.[1206][37]

Açıklama

Bu hadis-i şerif de Hz. Peygamber'in, sözlerini tane tane, muhatabın rahatça takip edebileceği derecede yavaş konuştuğunu; kelimeleri alelacele, arka arkaya sıralamaktan kaçındığını ifade etmektedir.
Gerçekten Rasûlullah (s,a), dinleyiciden gelecek bütün şikâyetleri bertaraf edecek bir tempo ile, hiç acele etmeden ağır ağır, tane tane konuşmuştur.
Bu sebepledir ki, onun konuşmasını takip edemediği için sözünü tekrarlamasını isteyen bir tek ferdin varlığını bilmiyoruz. Ancak, sözlerindeki derin manayı kavrama ve sözlerindeki güzelliği bir defa daha duymak maksadıyla sözlerini tekrar etmesini isteyenler olmuştur.[1207][38]

8. (Fitneye Yol Açabilecek Hususlarda) Fetva Vermekten Kaçınmalıdır

3656... Muâviye (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a) (ümmetine), yanıltıcı sözler söylemeyi yasaklamıştır.[1208][39]

Açıklama

kelimesinin tekili dır. Bu kelime yanlışlık anlamına gelen "galat" kökünden gelir.
Hattâbî'nin açıklamasına göre; hadis-i şerifte, ulemayı halkın gözünden düşürmek gibi maksatlarla onlara anlaşılması ve anlatılması güç sorular yöneltmenin bizzat Hz. Peygamber tarafından yasaklandığı ifade edilmektedir. Hadis-i şerif, halkın ilim adamlarına kasıtlı olarak bu gibi sorular yöneltmesinin caiz olmadığını ifade ettiği gibi, ilim adamlarının, insanların ihtiyaç duymadığı lüzumsuz meselelere dalmalarının ve vakitlerini bu gibi fay-dasiz meşguliyetlerde zayi etmelerinin caiz olmadığına delâlet etmektedir. Bu bakımdan ilim adamı, kendisine sorulan

bilmediği bir meseleye hemen cevap vermekten kaçınmalı ve meseleyi iyice bildiğinden emin olmadıkça o hususta fetva vermemelidir.
Nitekim Übey b. Kâ'b'a bir kimse son derece kapalı bir mesele sorduğu zaman, "Bu meselenin cevabı sana hemen şimdi lâzım mıydı?" diye sormuş, hayır cevabını alınca, "Öyleyse bu mesele sana lâzım oluncaya kadar bana mühlet ver de o zaman sana cevap vereyim" demiştir.
Yine bir kimse Mâlik b. Enes'e, namazda unutarak bir şey içen kimsenin namazının bozulup bozulmadığını sormuş. İmam Mâlik ona, (sorusunun lüzumsuz olduğunu anlatmak için) "Niçin (bir şeyler) yememiş de (içmiş)?" şeklinde cevap vermiştir.
Esasen, insanların birinci derecede ihtiyaç duydukları meseleler çözüm beklerken henüz ihtiyaç duyulmayan meselelerle uğraşmak doğru değildir. Nitekim Peygamber Efendimiz, "Kişinin kendisini alâkadar etmeyen şeyleri terketmesi mü si uman lığının güzelliğîndendir."[1209][40] buyurmuştur.
Daha sonraki asırlarda İmam Ebû Hanîfe gibi bazı fıkıh imamlarının, henüz İnsanların başına gelmemiş olan meseleleri çözmek için çaba sarfettikleri ve bu meseleleri çözdükleri görülmüşse de onlar, kendi devirlerindeki İhtiyaçları çözdükten ve gelecek nesillerin bu meselelere gerçekten ihtiyaç duyacaklarını çok iyi anladıktan ayrıca bu meseleleri çözmenin kendileri için bir görev olduğuna inandıktan sonra bu işlere girişmişlerdir. Gerçekten de bu sayede kendilerinden sonra gelen kadirşinas nesiler tarafından takdirle ve rahmetle anılmışlardır.
İnsanlığın birinci derecede çözüm bekleyen meseleleri varken hiç karşılaşmadıkları veya karşılaşmaları ihtimal dahilinde olmayan meselelerle uğraşmak, yahutta insanları yanıltmak gayesiyle çeşitli bilmeceler, karışık meseleler düzenlemek bunun dışındadır. İşte hadis-i şerifte yasaklandığı belirtilen husus, bu ikinci kısım meselelerle uğraşmaktır. Talebelerin meseleleri daha iyi kavrayabilmeleri için onlara fıkhı bilmeceler ve benzeri muğlak meseleler sormakta bir sakınca yoktur.
Münzirî'nin açıklamasına göre, bu hadisin senedinde Ebû Hatim er-Râzî'nin; kimliği meçhul diye nitelendirdiği Abdullah b. Sa'd vardır.[1210][41]

3657... Ebû Hureyre (r.a)'den, rivayet olduğuna göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Bir kimseye, ilimsiz olarak fetva verilirse, bu fetva (ile amel etme) nin günahı onu veren kimsenin üzerine olur."
Süleyman el-Mehrî (yukarıdaki hadise) ilâve olarak şunları da rivayet etti: "Herkim (kendisine danışan din)kardeşine bir işte gerçek olmadığını bildiği halde bîr şeyi tavsiye ederse (tavsiyede bulunduğu) kardeşine ihanet etmiş olur."
Süleyman'ın (rivayet ettiği) hadisin metni budur.[1211][42]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, fetva verme ehliyetine sahip olmayan bir kimsenin verdiği yanlış fetvalarla yapılan amellerin günahının, bu fetva ile amel eden cahil kimselere değil, bizzat bu fetvayı veren ehliyetsiz kimseye ait olduğunu ifade etmektedir.
Bu bakımdan hadis-i şerif, ehliyetsiz oldukları halde fetva vermeye cüret eden kimseler hakkında çok büyük bir tehdidi ihtiva etmektedir. Fahr-i Kâinat Efendimiz başka bir hadisinde de, "Sizin fetvaya en cüretliniz ateşe atılmaya en cüretkâr olanınızdır"[1212][43] buyurmuştur.
Binaenaleyh dinî bir mesele hakkında kendisinden fetva istenen bir kimse, o meselenin cevabı hakkında şer'î bir esasa dayanmadan, bu husustaki dinî hükümlere lâyıkıyla muttali olmadan asla cevap vermemelidir.
Bazıları bu hadise, "Vebali bu fetva ile amel eden kimseye olur" diye mana vermişlerse de birinci mana daha doğrudur.[1213][44]
Ehliyetsiz olduğu halde dinî meselelerde fetva veren bir kimse; din adına büyük iftirada bulunmuş, şer'î hükümlere karşı laubali davranmış, müslümanların mukaddesatına karşı tecavüzkâr bir tavır takınmıştır.
Bu fetvayı alan kimse ise, aldığı fetvanın yanlışlığını bildiği halde yine de bu fetva ile amel edecek olursa, amelinden doğacak olan vebalin bir misli de kendi defterine yazılır.
İctihad ehliyetini haiz olan kimselerin ictihadlanndan doğan hatalar ve onların hatalı fetvaları ile amel etmek ise bu hükme girmez. Çünkü onların davranışlarında en küçük bir laubalilik olmadığı gibi doğruyu bulmak için gerekli ilimleri tahsil etmiş ve olanca güçlerini sarfetmiş olmaları açısından, onlardan daha fazlasını beklemek, güçlerinin yetmediği şeyi istemek gibi bir haksızlık olur.

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, din kardeşine bile bile yanlış bir tavsiyede bulunan kimsenin, emanet vasfını kaybedip hainlik vasfını kazanmış olduğu açıklanmaktadır. Bir hadis-i şerifte, "Kendisine danışılan zat emindir"[1214][45] buyurulduğundan, bir meselede kendisiyle istişare edilen kimse, kendisi hakkında ne kadar iyilik düşünüyorsa kendisine danışan kimse hakkında da o kadar iyilik düşünmelidir. Aksi takdirde hainler sınıfına girmiş olur.
Başkalarıyla istişare ihtiyacı duyan bir kimse de istişare için, fikirlerine ve doğruluklarına güvenilen dürüst, mütefekkir ve emin kimseleri seçmelidir.[1215][46]

9. İlme Engel Olmanın Kötülüğü

3658... Ebû Hureyre(r.a)'den rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Bir kimse kendisinden sorulan bir meseleyi gizler de cevap vermezse, Allah, kıyamet gününde ona ateşten bir gem vurur."[1216][47]

Açıklama

Müslümanlar, kesin olarak bildikleri bir meseleyi bir ihtiyaca dayanarak soran kimselere açıklamakla mükelleftirler. Bu hususta bildiklerini açıklamayanlar manevî cezaya müstehak olurlar. Şu kadar var ki, kendisinden sual edilen zat bu meseleyi güzelce bilmelidir. Soran kimse de güzel bir maksatla sormuş olmalıdır. Aksi takdirde cevap vermek gerekmez.[1217][48]
Bu mevzuda Hattâbî (r.a) şöyle diyor:
"Bu hadis-i şerifte, saklanılması ahirette ateşten gem vurulma ce zasını gerektirdiğinden bahsedilen ilimden maksat, öğretilmesi ve öğ renilmesi farz-ı ayın olan ilimlerdir. Müslüman olmak istediği için "Din nedir? İslâm nedir? Bana öğretiniz" diyen bir kâfiri gören kimse nin ona dininin ve İslâmm ne olduğunu öğretmesi, yahutta yeni müslüman olup namaz kılmasını İyice bilmeyen ve namaz vakti yaklaştığı için, "Bana namazın nasıl kılınacağını öğretiniz" diyen kimseyi gören bir müslümanın namazı öğretmesi; haramlar ve helâller hakkında fetva isteyen bir kimseye bunları

öğretmek gibi hususlar da bu hadisin kapsamına girer. Çünkü bu gibi meselelerde sorulan bir soruya cevap vermekten kaçınan kimseler günahkâr ve bu hadis-i şerifin bahsettiği tehdide hedef olurlar. Öğrenilmesi nafile olan ve insanların öğrenmeye ihtiyaçları olmayan bilgileri öğretmenin hükmü ise böyle değildir.

Nitekim Kadı İyaz'a,"İHm tahsil etmek her müslümana farzdır"[1218][49] hadisinin hükmü sorulunca; "Burada kastedilen ilimden maksat, kendisiyle amel edilmesi farz olan şeylerdir. Kendisiyle amel etmen sana farz olmayan şeyleri öğrenmen de sana farz değildir" cevabını vermiştir."
Görülüyor ki Hattâbî, burada bir meseleyle ilgili ilmi saklamaktan doğacak sorumluluğun derecesini, o ilmi öğrenmenin derecesiyle ölçmektedir. Bir başka ifadeyle, Öğrenilmesi farz olan bir ilmi saklamanın haram, vacip olan bir ilmi saklamanın mekruh olduğunu açıklamaktadır.[1219][50]

10. İlmi Yaymanın Fazileti

3659... Abdullah b. Abbas (r.anhüma)'tan rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Siz (bir hadisi) benden işitirsiniz, (sonra siz onu bir yerde rivayet edince) sizden işitilir. (Sonra sizden işiten kimse onu nakleder de) sizden işitenden işitilir."[1220][51]

3660... Zeyd b. Sabit (r.a)'ten rivayet olunmuştur; dedi ki:
Ben Rasûlullah (s.a)'ı şöyle derken işittim:
"Allah, benden bir hadisi işitip de onu (güzelce) ezberleyip başkasına (eksiksizce) aktaran kimsenin yüzünü ak etsin. Nice fıkıh ilmine (esas teşkil eden hadislere) sahip olup da onu kendisinden daha anlayışlı bir kişiye aktaran kimseler vardır. (Bu bilgiyi aktardığı kimseler de onun inceliklerini kavrayıp halka açıklar.) Nice fıkıh ilimine (esas teşkil eden hadislere) sahip olup da (o hadislerin inciliklerine nüfuz edecek şekilde) anlayışlı olmayan kişiler de vardır."[1221][52]

3661... Sehl b. Sa'd(r.a)'dan rivayet olduğuna göre Peygamber (s.a) şöyl'e buyurmuştur:

"Allah'a yemin olsun ki senin hidayete vesile olman sayesinde Allah'ın bir adama hidayet vermesi, senin için kırmızı develer (i elde etmenden daha hayırlıdır."[1222][53]

Açıklama

Bu babda gelmiş olan hadisler Kitap ve sünneti ve bunlardan çıkartılan dinî ilimleri yaymanın faziletine delâlet etmektedir.
Bunlardan, 3659 numaralı hadis-i şerifte ilmin müslümanlar arasında ve nesilden nesile aktarılması emredilirken, 3660 numaralı hadis-i şerifte "el-cezaü min cinsil amel" kaidesince, dinî ilimleri nesiller arasında yayarak ilmin parlamasına vesile olan kimselerin yüzlerinin mırlamp parlaması,dünya ve ahirette ak çıkması için Hz. Peygamber tarafından dua edilmektedir. Fıkıh ilmine vâkıf olmadığı için hafızasındaki hadislerden hüküm çıkarmaya gücü yetmeyen hadis hafızlarının bildikleri hadisleri onlardaki hükümleri kavrayan ve bu hükümlerle müslümanların müşkillerini çözebilen fıkıh âlimlerine aktarmalarının önemine işaret edilmekte ve bildiği hadisleri rivayet eden kişilerin nasıl bir hayra vesile olacaklarına dikkat çekilmektedir. 3660 numaralı hadis-i şerif hakkında Hattâbî şöyle diyor: "Bu hadiste geçen, "Fıkıh ilmine malzeme teşkil edecek hadisleri bilen nice kimseler vardır ki" cümlesi, fıkıh ilmini en son derecesine kadar bilemeyen bir kimsenin, hadisi kendi anlayışına göre kısaltarak rivayet etmesinin caiz olmadığına delâlet eder. Çünkü fıkhın inceliklerine lâyıkıyla vâkıf olmayan kimse onu kısaltırken hadis-i şeriften hüküm çıkarmaya vesile olacak incelikleri bilmeden hazfeder. Dolayısıyla hadisten beklenen gaye kaybolup gider.
Bu husus aynı zamanda fıkıh ilmini öğrenmenin farz olduğuna delâlet etmekte ve hadislerdeki manaları ve incelikleri iyi kavrayıp meydana çıkarmaya teşvik etmektedir."
3661 numaralı hadis-i şerifte ise hadislerin tüm insanlar arasında yayılmasına hizmet ederek, bir kimsenin İslâm hidayetine erişmesine vesile olmanın insanlar tarafından en çok rağbet edilen ve beğenilen dünya mallarına erişmekten daha hayırlı olduğu vurgulanmaktadır.[1223][54]

11. İsrail Oğullarından Hikâyeler Rivayet Etmenin Hükmü

3662... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre Rasûiul-lah (s.a) şöyle buyurmuştur:
“İsrail oğullarından (geçmiş devirlere ait haberler) rivayet etmenizde bir sakınca yoktur."[1224][55]

Açıklama

Hz. Peygamber, İslâmî esasların iyice kavranamayıp gönüllere lâyıkıyle yerleşemediği İslâmın ilk yıllarında, karışıklıklara sebep olacağı endişesiyle İsrail oğullarından bir takım kıssaların dinlenmesini yasaklamıştı.
Fakat İslâmiyetin yavaş yavaş tamamlanıp kemale ermesi ve gönüllere iyice yerleşmesi ile bu gibi tehlikeler ortadan kalkınca bu yasağı kaldırdı. Onlardan rivayet yoluyla o devre gelebilen olaylardan senetleri itibarıyla doğru olmadıkları anlaşılan haberleri, yanlışlıklarını bilerek ve doğru olduklarına inanmayarak rivayet etmekte ve dinlemekte bir sakınca olmadığını bildirdi. Çünkü artık sahabe-i kiram (r.a) hazretleri İsrail oğullarının kendi kitaplarını tahrif ettiklerini iyice öğrenmişler, kendilerine erişen bir İsrail kıssasının aslı olup olmadığını rahatça kavrayacak bir seviyeye gelmişlerdi. Bu haberlerden İslâm'a uygun olanlarını kabul ediyorlar, uygun olmayanlarını da reddedebiliyorlardı. Bu bakımdan Hz. Peygamber'in, İsrail oğullarından kıssa rivayet edilmesine izin vermekle, onların asılsız hikâyelerinin kabul edilmesine izin verdiği söylenemez.
Nitekim bu mevzuda Hattâbî şöyle diyor:
"Hz. Peygamber'in buna izin vermesi, onların asılsız haberlerinin doğru gibi anlatılmasını mubah kılma anlamına gelmez. Ancak bu ruhsatın manası, tarihin aydınlatamadığı İsrail oğullarının tarihiyle ilgili hâdiseleri imkânların elverdiği nisbette nakledilebileceğini gösterir. Çünkü bunların aslını rivayet etmenin her zaman mümkün olmadığı, dolayısıyla onların bu anlayışla nakledilmesinde bir sakınca bulunmadığı anlamına gelir.
Ayrıca bu hadis sened zincirine riayet etmeden Hz. Peygamber'den hadis rivayet etmenin caiz olmadığına da delâlet etmektedir.
Metinde geçen, "sıkıntı ve sakınca yoktur" sözünün buradaki manası hakkında değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bunlardan bazıları şöyledir:
1- Onlardan duyacağınız bazı garip şeyler sizin gönlünüze ve kalbinize
bir sıkıntı vermez.

2- Onlardan duyacağınız haberleri nakletmemenizde bir sakınca yok tur. Bu görüş, "rivayet ediniz" emrinin farziyyet ifade etmediğini göster mek için söylenmiştir.
3- Onlardan doğru haberler nakletmenizde bir sakınca yoktur. Faka
asılsız haberler nakletmeyiniz.
İmam Mâlik'e ait olan bu görüşü İbn Hacer el-Feth isimli eserinde nakletmiştir.
Hanefî ulemasından İbn Âbidin de bu görüştedir. Bu mevzuya daha önce 3644 numaralı hadisin şerhinde de temas etmiştik.[1225][56]

3663... Abdullah b. Arar' 'an şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Allah'ın Peygamberize sabaha kadar İsrail oğulları (nın kıssaları)nı anlatırdı. Namazın büyüğü (olan sabah namazının yahutta teheccüd namazının vakti gire)ne kadar (bu sohbetten) kalkmazdı.[1226][57]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi tarihin aydınlatamadığı karanlık dönemlere ait İsrail oğullarıyla ilgili kısasların hepsinin aslım tesbit etmek mümkün değildir.
Bu kıssaların pek çoğu asılsız olduğu gibi içlerinde doğru olan ibretli kıssalar da vardır. Binaenaleyh prensip olarak bunların İslâmiyete uygun olanları, doğru olduğu için alınır, İslâmiyete uygun olmayanları da atılır.
Kuşkusuz Hz. Peygamber bunların doğru ve hikmetli olanlarını ümmetine anlatmış, onların bu kıssalardan ibret almalarına ve bu sayede kalplerinin incelemesine yardımcı olmuştur.
Ancak Rasûl-i Zîşan Efendimizin, yatsıdan sonra hemen yatmak sünnet-i saniyyelerinden idi. Ümmetine de yatsıdan sonra hemen yatmalarını tavsiye ederdi.
Bu bakımdan Hz. Peygamber'in sabah namazına kadar bütün bir geceyi sohbe ederek geçirdiği düşünülemeyeceğinden, Bezlü'l-Mechûd sahibi, bu hadîsi şöyle açıklamıştır:
"Eğer sohbete teheccüd namazından önce başladıysa teheccüd namazını kihneaya kadar bu sohbete devam ederdi. Bize o zamana kadar İsrail oğullarından ibretli ve hikmetli kıssalar anlatırdı.

Eğer sohbete teheccüd namazından sonra başlayacak olursa bu sohbet sabah namazına kadar devam ederdi ve bize o zamana kadar İsrail oğullarına ait hikmetli kıssalar anlatırdı."[1227][58]

12. Allah Rızası Gözetilmeden İlim Tahsil Etmenin Hükmü

3664... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Kendisi ile Allah'ın rızası kazanılan bir ilmi, sırf dünya menfaati elde etmek için öğrenen bir kimse kıyamet günü cennet kokusu bulamayacaktır."[1228][59]

Açıklama

Metinde geçen "kendisi ile Allah'ın rızası kazanılan" anlamındaki cümleyle kastedilen dinî ilimlerdir. Bu bakımdan hadisteki tehdide hedef teşkil edenler, dinî ilimleri sırf dünya menfaati düşüncesiyle tahsil edenlerdir. Binaenaleyh bu ilimlerin dışında kalan herhangi bir ilmi Allah'ın rızasını gözetmeyerek sırf dünya menfaati temini maksadıyla öğrenen bir kimse bu hadisteki tehdide hedef teşkil etmediği gibi, dinî ilimleri sırf dünya menfaati için tahsil etmeyip hem dünya menfaati hem de Allah rızası için tahsil edenler de bu tehdide hedef teşkil etmemektedirler. Ayrıca bu hadis-i şerifte Allah rızası için tahsil edilmesi gereken ilimleri sırf dünya menfaati için tahsil edenlerin kıyamet gününde cennet kokusu bulamayacakları
da ifade edilmektedir.
Her ne kadar zahiren bu söz onların asla cennete giremeyecekleri anlamına gelirse de şirkten gayri günahların affedilmesi ümit edildiğinden hadis sarihleri söz konusu cümleyi, "Bu gibi kimseler cennete ilk girenlerden olmaya hak kazanamayacaklardır. İman ile öldükleri takdirde bunların işler diğer günahkârların işleri gibi Allah'a kalmıştır. Yüce Allah dilerse onları affeder, dilerse bir süre azap ettikten sonra cennetine koyar" şeklinde tefsir etmişlerdir.[1229][60]

13. Vaaz Ve Nasihat Etmenin Hükmü

3665... Avf b. Mâlik el-Eşcaî'den, ben Rasûlullah (s.a)'ı şöyle buyururken işittim dediği rivayet olunmuştur:
"Devlet başkanı, memur ve büyüklük taslayandan başka vaaz eden olmaz."[1230][61]

Açıklama

Bu hadis-i şerif hakkında Hattâbî şu açıklamayı yapmıştır: Bana erişen haberlere göre bu mevzuda Şureyh: Bu hadis-i şerifte vaaz ve nasihat kelimesiyle kastedilen hutbedir, demiştir. Çünkü hutbeyi devlet başkanları okur ve hutbelerinde halka vaaz ve nasihatta bulunurlar. Kendilerinin bulunamadıkları yerlerde de bu hutbeyi onların görevlendirdiği hatipler okurlar, halka vaaz ve nasihatta bulunurlar.
Bunların dışında bir de hutbe okumak için kendi kendilerini görevlendirmiş kişiler vardır ki, bunların maksatları sırf halkın gönlünü kazanarak onlara başkan olmaktır. Devlet başkanı tarafından hutbe okumaları için hiçbir izin ve ruhsat verilmemiş olan bu kimselere muhtâl (büyüklük taslayan) denir. Bazılarına göre halka vaaz ve nasihatta bulunan kimseler üç kısımdır:
1- Müzekkir (hatırlatıcı): Bunlar halka Allah'ın dünya ve ahiretteki nimetlerini hatırlatarak onları bu nimetlerden dolayı Allah'a şükretmeye teşvik ederler.
2- Vaiz: Bunlar da halka, Allah'ın kendisine isyan edenler için hazırlamış olduğu azabı ve bu husustaki tehditlerini hatırlatarak onları günahlardan alıkoymaya çalışan kimselerdir.
3- el-Kâss: Bunlar halka geçmiş ümmetlerin başlarından geçen, onların saadetlerine ya da helak olmalarına sebep olan ibretli haberleri nakleden kimselerdir. Bunlar, anlattıkları haberlerin gerçeğe tam manasıyla uygun olup olmadığından emin olamazlar. Fakat birinci ve ikinci guruba girenler bu hadise göre emniyettedirler.
Hanefî ulemasından Aliyyü'1-Kârî ile Sindî'ye göre bu hadiste geçen kıssa kelimesiyle kastedilen hutbedir.
Bu bakımdan hadis-i şerif hutbe okumanın ancak devlet reisinin yetkisi olduğuna delâlet etmektedir. Ancak devlet reisi dilerse bu hutbeyi kendi okuyabileceği gibi başka birine de okutturabilir. Fakat devlet başkanı olmayan ya da devlet başkanı tarafından hutbe okumakla

görevlendirilmeyen bir kimsenin hutbe okumaya selahiyeti yoktur. Okuduğu takdirde yaptığı tekebbürden ve riyadan başka bir şey değildir.
Hanefî âlimleri, hutbe okumak için izin verilmiş olması hükmünün, namaz kıldırmak için izin verilmiş olması hükmü gibi olduğunu söylemişlerdir.[1231][62]

3666... Ebû Saîd el-Hudrî(r.a)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Muhacirlerin fakirlerinden oluşan bir cemaatle birlikte oturuyordum. Onlardan bazıları (avret mahallerine yakın olan) bazı çıplak yerlerini (üzerleri iyi örtülü olan) bazı (arkadaşlarının arkalarına gizlenmek suretiyle) örtüyorlardı. (Orada bulunan bir Kur'an) okuyucu (su) bize (Kur'an) okuyordu. O sırada Rasûlullah (s.a) çıkageldi ve yanımıza gelip durdu. Rasûlullah (s.a) gelince (Kur'an) okuyan (kimse okumayı bırakıp) sustu. Bunun üzerine (Hz. Peygamber bize) selâm verdi ve,"Ne yapıyorsunuz?" diye sordu. (Biz de) "Ey Allah'ın Rasıilu, bu bizim okuyucumuzdur. Bize Kur'an okuyordu, biz de yüce Allah'ın kitabını dinliyorduk" cevabını verdik.
Bunun üzerine Allah'ın Rasûlu (s.a), "Ümmetimden, kendileri ile birlikte sabretmekle emrolunduğum kimseler yaratan Allah'a hamd olsun" diye hamdü senada bulundu. Aramızda kendisini (yakınlık bakımından hepimize) eşit (derecede) tutabilmek için (tam) ortamıza oturdu. (Ravi Hz. Peygamber'in aralarına oturuş şeklini anlatabilmek için) eliyle, "İşte şöyle" d.iyeişaret etti, (sonra sözlerine devamla şöyle dedi: Orada bulunan halk) hemen (onun etrafında) halka oldular, (hepsinin yüzleri) onun karşısına geldi. (Fakat) Rasûlullah (s.a)'ın karanlıkta onlardan, benden başka birini tanıyabildiğini zannetmiyordum.
Rasûlullah (s.a) (bizi karşısında bu şekilde görünce);
"Ey muhacirlerin fakirleri, sizi kıyamet gününde (kavuşacağınız) tam bir nurla müjdeliyorum. Siz cennete zenginlerden yarım gün önce gireceksiniz. Bir (tam) gün (dünya senesiyle) beşyüz senedir" buyurdu.[1232][63]

Açıklama

Fahr-i Kâinat Efendimiz, "Ümmetinden kendileriyle birlikte sabretmekle emrolunduğum kimseler yaratan Allana

hamdolsun" mealindeki sözleriyle, "Nefsini sabah akşam, rızasını isteyerek Rablerine yalvaranlarla beraber tut..."[1233][64] mealindeki âyet-i kerimeye işaret etmiştir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadisin bab başlığı ile ilgisi, Hz. Peygamber'in, fakir muhacirlere, fakirliğe sabretmenin mükâfatıyla ilgili vaaz ve na-sihatta bulunup, bu sabrın mükâfatının büyüklüğü ile ilgili müjde vermesidir.
Bu hadis-i şerif, Allah yolunda yurtlarını terkeden ashab-ı kiramın nasıl bir fakrü zaruretle karşılaştıklarım, vücutlarım iyice örtecek bir elbise bile bulamayacak duruma düştüklerini ifade etmesi yönüyle de son derece ilgi çekicidir.[1234][65]

3667... Enes b. Mâlik(r.a)'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Sabah namazından sonra güneş doğ(up ta bir mızrak boyu çıkıncaya kadar Allah'ı zikreden bir toplulukla beraber oturmam bana İsmail (a.s)'in çocuklarından dördünü kölelikten kurtarmamdan daha sevimlidir.
İkindi namazından sonra güneş batıncaya kadar Allah'ı zikreden bir cemaatle beraber oturmam ise bana dört insanı kölelikten kurtarmamdan daha sevimlidir."[1235][66]

Açıklama

Metinde geçen "gün doğuncaya kadar" sözünden maksat,tercümede de işaret ettiğimiz gibi güneşin doğmasından bir mızrak boyu yani beş derece yükselmesine kadar olan vakittir.[1236][67]
Bu hadisin bab başlığı ile ilgisi Hz. Peygamber'in ümmetine vaaz ve nasihatte bulunduğunu ve dolayısıyle vaaz ve nasihat etmenin caiz olduğunu ifade etmektedir.
Hadisin zahirinden anlaşıldığına göre, Hz. İsmail evladından dört kişiyi kölelikten kurtarmaktan daha faziletli bir amelin sevabına erişebilmek için sabah namazından sonra güneş bir mızrak yükselinceye kadar Allah'ı zikreden kimselerin yanında sadece oturuvermek yeterlidir. Yani onlar gibi zikretmek şart değildir.
İkindiden sonra güneş batıncaya kadar Allah'ı zikredenlerle beraber oturmak da insanlardan dört kişiyi azad etmekten daha faziletlidir. Bu,

Allah'ı zikretmenin köle azad etmekten de, sadaka vermekten de faziletli olduğunu gösterir. Zikirden maksat Sübhanallah, Lâilâhe illallah, Elhamdülillah gibi sözlerle Allah'ı anmaktır. Tefsir, hadis ve fıkıh gibi dinî ilimleri öğrenmek ve mütalaa etmek de zikir hükmündendir.
Zikir kelimesi ilim, namaz, Kur'an ve Allah'ı anmak gibi manalara gelen müşterek bir lafız olduğundan, bu kelimenin hangi manaya geldiğini örfteki kullanışı tayin eder. Binaenaleyh bu kelime mutlak olarak kullanılması halinde örfte en çok kullanıldığı mana anlaşılır. Diğer manalardan birinde kullanıldığını kabul edebilmek için o manada kullanıldığına dair bir karinenin bulunması icabeder.
Bu kelimenin örfte ençok kullanıldığı mana teşbih, tehlîl, tekbir ve Hz. Peygamber'e salavat getirmektir.[1237][68]
Sabah namazından sonra Allah'ı zikretmenin fazileti konusunda M.Zihni Efendi de şu hadisleri zikrediyor:
"Her kim sabah namazını cemaat ile kıldıktan sonra güneş doğuncaya kadar Allah'ı zikrederek oturur ve sonra iki rekât namaz kılarsa ona tam bir hac ve tam bir umre sevabı gibi sevap verilir."
"Sabah namazı kılıp ayaklan bükük olduğu yani bağdaş kurmadığı halde konuşmayarak on defa: "Lailâhe illallahu vahdehû lâ şerike leh, lehiil-mülkü velehül-hamdü yuhyî ve yümîtü vehüve alâ külli şey'in kadîr" diyen kimse için on iyilik yazılır ve on kötülüğü silinir. Cennetteki makamı (bunu söylemiyenlere hisbetle) on derece yükselir. O gün o kimse her türlü kötülüklerden korunur ve şeytanın hilesinden emin olur. Allah'a eş koşmaktan başka bir günah kendisine erişmek üzere o gün onu takip etmez.”
Yine sevgili Peygamberimiz (s.a) buyurdular ki: "Sabah namazını kıldıktan sonra güneş doğuncaya kadar namazgahında oturan kimse, Hz. İsmail'in soyundan dört köle azad eden kimse gibi olur."
Yani Arap soyundan. Çünkü arabı azad etmek acemi azad etmekten ef-daldir. Hadis-i şerifin zahiri, o kimse zikretmese bile orada kendini bulundurmakla belirtilen sevaba nail olacağına delâlet etmektedir. Zikrettiği takdirde ayrıca yukarda geçen sevab da kendisine hasıl olur. Arabm azad edilmesi İmam Şafiî'nin görüşüdür. Bizce onlar köle olamazlar ki azad olsunlar. Bu gibi hadisler varsayıma hamledilir.

İkindi namazı hakkında, "Her kim ikindiden sonra güneş batıncaya kadar namaz kıldığı yerde oturursa, İsmail soyundan sekiz köle azad eden kimse gibi olur" buyurmuştur. Sabah namazlarından sonra nafile namazlar, ikindi namzından sonra farz namazlar beklendiği için sevaplar farklıdır.[1238][69]

3668... Abdullah (b. Mes'ud) (r.anhüma)'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Rasûlullah (s.a) bana (bir gün); "Bana Nisa sûresini oku" buyurdu. Ben de, Kur'an sana indirildiği halde (onu) sana ben mi okuyayım? dedim. (Hz. Peygamber);
“Gerçekten onu ben başkasından dinlemeyi (çok) seviyorum" buyurdu.
Bunun üzerine kendisine (bu sûreyi) "Her ümmetten bir şahit getirdiğimiz zaman (halleri) nice olur?"[1239][70] âyetine kadar okudum. Sonra başımı kaldırınca bir de baktım ki (Rasûlullah'm) gözlerinden yaş akıyordu.[1240][71]

Açıklama

Hadisin Buharî'deki rivayetinde buradaki rivayetten fazla olarak, Ben, "Her ümmetten bir şahid..." âyetine gelince Rasûllıullah {s.a) bana "Dur" yahut "Kes" buyurdu. (Ozaman) gözlerinin yaşardığını gördüm." mealinde cümleler bulunmaktadır.
Bu hadisi İbn Ebî Hatim ile Taberanî ve daha başkaları da rivayet etmişlerdir. Onların rivayetlerinde İbn Mes'ud'un; "Ben, "Her ümmetten birer şahid..." âyetine vardığım zaman Rasûlullah (s.a) ağladı, hatta sakalına ve yanaklarına vurarak; "Ya Rab! Aralarında bulunduklarıma şahid olacağım için sözüm yok, fakat görmediklerime nasıl şahid olurum?" buyurdu." dediği de ifade edilmektedir.
Rasûlullah (s.a)'in göremediği kimselere şahitlik etmesi meselesi hakikaten müşkül ise de İbnü'l-Mübarek'in Saîd ibnü'l-Müseyyeb'den rivayet ettiği mürsel bir hadis bu problemi gidermektedir. Çünkü o hadiste Saîd İbnü'l-Müseyyeb, "Hiçbir gün yoktur ki, Peygamber (s.a)'e ümmeti sabah ve akşam arzolunup da onları simalarından ve amellerinden tanımasın. Bu sebepledir ki bunların hakkında şehadette bulunacaktır" demiştir.
Buharî'nin rivayetine göre Rasûlullah (s.a)'in İbn Mes'ud'a, "Yeter" demesi, bu âyetteki ibret ve nasihatlara tenbih içindir. Rasûlullah (s.a)'ın gözyaşı

akıtarak ağlaması da bundandır. Çünkü İbn Mes'ud (r.a) mezkûr âyeti okuyunca Rasûlullah (s.a) kıyametin şiddet ve dehşetini tasavvur etmiş; o gün ümmetinin kendisine iman ettiğini tasdik için şehadete davet edileceğini, ümmeti için şefaatte bulunarak kendilerini o günün şiddet ve dehşetinden kurtarmaya çalışacağım düşünmüştür. Bunlar insana kanlı gözyaşları döktürecek kadar hazin ve tasavvuru bile tüyler ürperteren hakikatlerdir.
Zemahşerî (467-538) diyor ki: "Her ümmetten birer şahit getirerek, onların üzerine de seni şahit kıldığımız zaman hal nice olur!" âyet-i kerimesinden murad; acaba yahudilerle sair küffar, her ümmete aleyhlerine şehadet edecek bir şahit yani peygamber getirdiğimiz zaman ne yapacaklar? demektir.
Alimler, "Seni de bu yalancılar üzerine şahit getirdiğimiz zaman" âyet-i kerimesindeki yalancılardan muradın kimler olduğunda ihtilâf etmişlerdir.
Zemahşerî'ye göre; her peygamberi yalanlayanlardır. Mukatil, "bunlar ümmeti Muhammed (s.a)'in kâfirleridir" demiştir. İbn Nakîb'in Tefsir'-inde ise bunlardan murad; "Peygamber (s.a)'in müslüman olan ümmetidir" deniliyor. Bu takdirde âyet-i kerimedeki şehadet iki türlü tefsir edilebilir:
a) Rasûlullah (s.a), ümmetinin aleyhine şahadet eder;
b) Ümmetinin lehine şehadet eder.
Bazıları "Buradaki işaret, yahudilerle hıristiyanlaradır" demiş; bir takımları da bununla yalnız Kureyş kâfirlerine işaret edildiğini söylemişlerdir.
Rasûlullah (s.a)'m ne hususta şahitlik edeceği hakkında âlimlerden dört görüş rivayet olunmuştur:
1) İbn Mes'ud (r.a) ile İbn Cüreyc, Süddî ve Mukatil'e göre, Peygamber (s.a) ümmetine Allah'ın emir ve nehiylerini tebliğ ettiğine şahitlik edecektir.
2) Ebu'l-Âliyye'ye göre, ümmetinin iman ettiğine şahitlik edecektir.
3) Mücâhid ile Katâde'ye göre, ümmetinin amellerine şahitlik edecektir.
4) Zeccâc'a göre, ümmetinin hem lehinde, hem de aleyhinde şahadette bulunacaktır.[1241][72]

Bazı Hükümler

1. Kur'an-i Kerim okunurken can kulağı ile dinlemek âyetlerin manalarını düşünerek ağlamak müstehabtır.

2. Kur'an-ı Kerim'i güzelce dinlemek için başkasına okutmak müstehaptır. Bu suretle hasıl olan tefekkür ve tedebbür kendi kendine okumadan daha fazla olur.

3. İlim ve fazilet sahibi olanların tâbilerine karşı bile tevazu göstermeleri müstehabtır.[1242][73]

28. KÖLE AZAD ETMEK

"İslam hukukuna nazaran insanlara asıl olan hürriyettir. Bütün insanlar dünyaya hür olarak gelirler. Yalnız muhariblik sıfatı, gayri müslimlerin hürriyetten mahrumiyetini sonuçlandırabilir ve bu mahrumiyet, bilvasıta bunların evlad ve ahvadına da müteveccih bulunabilir.

Müslümanlık yayılmaya başladığı bir devrede bütün milletlerde şiddetli bir surette esirlik usulü mevcut bulunuyordu. Her millet muharebelerde ve sair sebeplerle elde ettiği esirleri öldürüyor veya pek meşakkatli işlerde hayvanlara bile yapılması reva olmayacak bir tarzda istihdam ediyordu. Her millet düşmanın kuvvetini azaltmak, kendi kuvvetini arttırmak için esaret müessesesini yaşatmaya mecburiyet görmekte idi. Kendi varlığını müdafaya mecbur olan İslamiyette bu müesseseyi büsbütün ihmal edemezdi. Çünkü o takdirde hayatı tehlikeye düşmüş, mukabele-i bilmi-sil silahından mahrum kalmış olurdu. Bunun içindir ki, İslamiyetde esaret usulünü kabul etmiş, esirler hakkında icab-ı hale ve düşmanların hareketlerine göre muamele yapılmasını tecviz eylemiş, fakat bu müesseseyi tarihte bir misli görülmemiş bir surette İslaha çalışmış, hürriyet nimetinden mahrum kalanlara karşı büyük bir şevkat ve himaye göstererek bunların haklarına pek çok riayet edilmesini kendi mümtesiblerin emir ve tavsiyede bulunmuş, hürriyetlerini kaybetmiş olan insanları tekrar hürriyetlerine kavuşturmayı esasen bir umde olarak iltizam eylemiştir.

İşte bu yüksek şevkat ve himayeden dolayıdır ki esirleri, köleleri, cariyeleri azad etmek, yani bunları fıtraten haiz oldukları hürriyetlerine kavuşturmak için İslam hukukunda bir çok hükümler mevcut bulunmuştur. Nitekim bu hakikat aşağıdaki meselelerde güzelce anlaşılacaktır.

Ezcümle bazı günahların affı için köle ve cariye azad etmek suretiyle kefarette bulunmak vecibesi de îslamiyetin bu babtaki ulvi gayesini, hürr-yite verdiği büyük kıymeti tecelli ettirmeye kafidir.

"Herhangi bir müsiüman, bir müslüm şahsı azad ederse Allahü Teala hazretleri, onun her uzvu mukabilinde o azat eden zatın bir uzvunu ateşten halas eder". Ne büyük teşvik, ne muazzam mükafat!"[1243][1]

1. Kitabet Anlaşması Yapan (Fakat Vaadettiği) Paranın Bir Kısmını Ödemekte Aciz Kalan Ya Da Ödemeden Ölen Kölenin Durumu

3926... Amr b. Şuayb'm dedesinden rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.v.) "Hürriyetine kavuşmak için efendisine belli bir para ya da mal vermek üzere) kitabet anlaşması yapan bir köle, vermeyi vaad ettiği şeyden üzerinde (ödenmedik) bir dirhem kaldığı sürece (yine) köledir." buyurmuştur. [1244][2]

Açıklama

Kitabet, mukatebe: Efendi ile köle arasındabir mal üzerine yapılan akiddir. Buna göre köle kendisini efendisinden satın alır. , borcunu ödeyince azad olur. Kitabet akdinden sonra köle kendisi için çalışır, kazandığı mal kendisinin olur.
Mükâtib : Kölesi ile kitabet akdini yapan mevlâ(efendi) idir.
Mükateb : Efendisi ile kitabet akdini imzalamış olan köle demektir.
Cariye olursa "Mukatebe" denilir. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif; "İnsanın, henüz borcunun tümünü, ya da taksidinin bir kısmını henüz ödememiş olan kölesini satması caizdir." diyen ulemanın delilidir.
Bu görüşte olan ulemaya göre;; hadis-i şerifte borcunun tamamını ödemeyen mükateb bir köleliğinin devam ettiğinin ifade edilmesi, bu durum da olan mükateb kölenin hala efendisinin malı durumunda olduğunu ve dolayısıyla efendisinin onu satmasına hiç bir engel bulunmadığını gösterir, ayrıca efendisine olan borcunu henüz ödememiş durumda olan mükateb bir kölenin, gerek şahitlikte gerekse lehine ve aleyhine olan cinayet davalarında, mirasta ve hadlerde köle hukukuna tabi olması da efendisinin onu satmasının caiz olduğuna delalet eden diğer bir husustur.
İbrahim en Nehaî ile Ahmet b. Hanbel, mükateb köleyi satmanın caiz olduğu görüşündedirler. Malik b. Enes de bu görüştedir. îmam-ı Şafii'nin eski görüşü böyle idi. Fakat sonradan bu görüşünden dönmüş ve mükateb köleyi satmanın caiz olmadığını söylemiştir. Nitekim İmam Ebu Hanife ile taraftarları da mükateb köleyi satmanın caiz olmadığı görüşündedirler.
Ancak şurasını iyi anlamak gerekir ki, mükateb köleyi satmanın caiz olduğunu söyleyenler, bu kölenin kalan borcunu yeni efendisine ödemesi halinde hürriyetine kavuşması şartıyla satışı caiz görmektedirler. Yoksa taksitlerini ödemekte olan veya kendisine tanınan süre henüz bitmemiş olan bir köleyi efendisiyle olan kitabet akdini iptal ederek satmanın caiz olduğunu söyleyen hiç bir ilim adamı mecut değildir.

Ayrıca bu hadis-i şerif, henüz borcunu efendisine ödemeden vefat eden mükateb bir kölenin -geride borcunu ödeyecek kadar bir mal bırakmış bile olsa- köle olarak vefat etmiş, dolayısıyla geri kalan malının ve evladının efendisine ait olacağına delalet etmektedir. Ömer b. Hattab, Zeyd b. Sabit, Ömer b. Abdulaziz, Zührî, katade, İmam Şafii, İmam Ahmed bu görüştedir.
Bazılarına göre de bu hadis, satılan bir malın müşteriye teslim edilmeden telef olmasıyla satış akdinin batıl olacağına ve bir mal hükmünde olan mükateb bir kölenin de satıldığı yeni efendisine teslim edilmeden önce ölmesiyle bu satışın hükümsüz kalıp kölenin hür bir insan olarak ölmüş sayılacağına ve geride kalan malında efendisinin hiç bir hakkı kalmayacağına delalet eder.
Hz. Ali ile Abdullah b. Mes'ud da; eğer mükateb köle ölürken geride efendisine olan borcunu ödeyecek kadar bir mal bırakarak ölmüşse bu köle hür olarak ölmüş sayılır. Eğer geride kalan mal efendisine olan borcundan daha fazla olursa bu fazlalık miras olarak kendi; hür çocuklarına kalır, görüşündedirler. Ata ile Tavus, en- Nehaî el- Hasen, İmam Ebü Hanî-fe ve taraftarları ile imam Mâlik de bu görüştedirler.
Yine bu hadis-i şerif, efendisine olan borcunu ödeyen kölenin hürriyetine kavuşmuş olacağına delalet etmektir. Hürriyetine kavuşan köle ile efendisi arasında mevle'l-ıtâka bağı meydana gelir. Yanı, bu kölenin zevilerham da dahil olmak üzere hiç bir yakını bulunmaması halinde mallarına eski efendisi varis olur.[1245][3]

3927... Amr b. Şuayb'ın dedesinden rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Hürriyetini geri amak için efendi-siyle yüz ukiyye (vermek) üzere kitabet akdi yapan bir köle bunu öder de (üzerinde ödenmedik) sadece on ukkıye kalırsa o (yine) köledir. Yüz dinar üzerine anlaşıp da on dinarı ödemeyen köle de yine köledir."[1246][4]
Ebu Davud dedi ki: (Bu hadisin senedinde bulunan Abbas el-Cüreyri o, (gerçekten) Abbas el-Cüreyri olamaz. (Hadis alimleri) bunun bir yanlışlık olduğunu ve başka bir ravi olabileceğini söylediler.[1247][5]

Açıklama

Ukıve: Bir ağırlık ölçüsüdür. Dilimize okka olarak geçmiştir. Bir ukiye kırk dirhemdir. Memleketimizde bir dirhem 3,2 gram olarak bilindiğine göre bir ukiyye 40X 3, 2= 128 gramdır.
Hadis-i şerif; "mukateb köle efendisine olan borcunun tümünü ödemedikçe bu borcunun ekserisini ödemiş bile olsa köle sayılır." diyen cumhur ulemanın delilleridir. Hanefilerle Şafiiler ve İmam-ı Malik de bu mevzuda cumhuru ulema içerisinde yer almaktadır.
Ali (ra), borcunun bir kısmını ödeyen mukateb kölenin, ödediği mal nisbetinde vücudunun kölelikten azad olacağını söylemiştir.
Ebu Bekir, Kâdî ve Hanbelilerden Ebu'l Hıtab'a göre ise, borcunun dört de üçünü ödeyip de kalanım ödemekten aciz kalan bir mukateb köle hümyetine kavuşmuş olur.
Delilleri ise, "Mukâtebe diyet, veya miras düşerse, kendisinden azad edilebileceği miktara göre miras alır. Mukatebin diyeti ise bedelinden ödemiş olduğu hisse nisbetinde hür diyeti, geri kalan hisse nisbetinde de köle diyeti olarak verir."[1248][6]
Mealindeki hadis-i şeriftir. Ancak bu hadis cumhura göre bir önceki hadisle neshedilmiştir. Fakat, ihbarı cümlelerde nesh olmaz gerekçesiyle cumhurun bu görüşüne itiraz etmiştir. Hz. Ömer ile Hz Ali'ye göre ise borcunun yarısını ödeyen mukateb, kölelikten kurtulur. en-Nebai de bu görüştedir.
Abdullah b. Mes'ud'a göre, eğer bu köle borcundan kendi değeri kadarını ödediği halde yine de borcu bitmemişse, borçluluktan kurtulmamış demektir.[1249][7]

3928... Ümmü Seleme'nin mukateb kölesi Nebhân'dan rivayet olunduğuna göre; kendisi, Ümmü Seleme'ye şöyle derken işitmiş:
Resulullah (s.a) bize dedi ki:
"(Ey kadınlar topluluğu), birinizin bir mukateb kölesi varsa ve bu kölenin yanında (size olan borcunu) ödeyecek kadar da mal varsa artık o bu köleye karşı (çarşafıyla) örtülü bulunsun."[1250][8]

Açıklama

Ümmü Seleme (r.a) Hz. Peygamber (s.a.v.Vm mübarek zevcelerindendir. Nebhan (r.a) ise onun kölesidir.

Bu hadis-i şerif, sahibesiyle kitabet anlaşması yapan erkek bir kölenin, sahibesine olan borcunu ödeyecek kadar bir malı temin etmesi halinde bu parayı henüz teslim etmemiş bile olsa derhal hürriyetini kazanmış olacağını ve artık bu kölenin o evin halkı olmaktan çıkıp ecnebi bir erkek haline geleceğini; binaenaleyh, eski hanımefendisinin, ecnebi erkeklere karşı nasıl örtünüyorsa buna karşı da öyle örtünmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Görülüyor ki, bu hadis-i şerif, mukateb bir kölenin borcunun tümünü efendisine ödemedikçe kölelikten kurtulmuş olmayacağını ifade eden 3927 numaralı Amr b. Şuayb hadisine zahiren aykırı düşmektedir. Bu mevzuda Sübülü's- Selam'da şöyle denilmektedir:

"Bu hadis-i şerif iki meseleye delildir:

1- Mükâteb (efendisi ile kitabet akdi imzalayan köle), kitabet akdi gereği ödemesi icab eden borcunu ödeyecek kadar mala sahip olursa hür hükmündedir. Artık sahibi kadınsa mukatebden kaçınması icab eder.

Bu hadis, Amr b. Şuayb hadisine muarız ise de İmam Şafii bu iki hadisin arasını bulmuş ve "Ümmü Seleme hadisi Peygamber (s.a.v.)'in zevcelerine mahsustur. Mukatebleri kitabet bedelini bulursa henüz fiilen ödememiş bile olsa onlar mukateblerden kaçınacaklardır, Nitekim Hz. Zem'a (r. anha)'ya İbn Zem'a'nın yanına çıkması men edilmişti. Halbuki, "Çocuk döşeğe aittir." buyurulmuştu." demiştir.

Bazıları iki hadisin arasını şöyle bulmuştur: Amr b. Şuayb hadisinden murad; mukatebin zimmetinde bir dirhem dahi borç kaldığı müddetçe o köledir, demektir. Ümmü Seleme hadisi ise, bütün borcunu ödeyecek malı bulmuş da henüz teslim etmemiş mukatebe mahsustur. Vakıa Ümmü Seleme'den: "Biriniz kölesini mukâtep yaparsa üzerinde kitabet bedelinden bir şey kaldığı müddetçe köle, sahibesini görsün fakat kitabet borcunu ödedimi artık sahibesi onunla ancak perde arkasından konuşsun." mealinde bir hadis vardır. Fakat bu hadis zayıftır. Mevzumuzu teşkil eden Ümmü Seleme hadisine muaraza edecek kadar sağlam değildir.

2- Hadisin mefhumu muhalifinden bir kölenin köle olarak kaldığı müddetçe sahibi olan kadına bakabileceği anlaşılmaktadır. San'anî, selefin ekseri uleması ile imam Şafii'nin bu görüşte olduğunu söyler.

Hanefi kitaplarından Hidaye isimli kitapta şöyle denilmektedir:

Kölenin hanımefendisine bakması caiz değildir. Ancak ecnebi bir kimsenin bakabileceği yerleri müstesna, İmam Malik; köle mahrem (ev halkı) gibidir, demiştir. İmam Şafii'nin iki kavlinden biri budur. Onların delili, "Kadınların

sahibi olduğu kimselere görünmeleri müstesnadır."[1251][9] ayetitidir. Aklî delilleri ise görme ihtiyâcının muhakkak (kaçınılmaz) oluşudur. Çünkü köle hanımefendisinin yanına izinsiz girer. Bizim delilimiz şudur: Köle ne mahremdir, ne de koca hükmünde olan bir erkektir. Hanımefendisi ile bilcümle (bazı suretlerde) nikahlanması caiz olduğundan ona karşı şehvet duyacağı muhakkaktır. Onun yanına girme ihtiyacı ise muhakkak değil noksandır. Zira köle evin dışında çıhşır. Ayet-i kerimeden murad ise, cariyelerdir. Said, Hasan ve başkaları; sakın Nur suresi sizi aldatmasın, çünkü o köleler için değil cariyeler hakkında nazil olmuştur, demişlerdir.
İhtiyar isimli eserde şu satırları okuruz: Hammefedisine nisbetle köle ecnebi gibidir. Çünkü ecnebinin fitnesinden ne kadar korkuluısa kölenin fitnesinden o kadar korkulur. İhtilatı haram kılan naslar mutlakdır."[1252][10]
Bezlul-Mechud yazarının açıklamasına göre, mevzumuzu teşkil eden hadisteki "örtünün" emri, mahrem yerlerini kapatıvermekle yetinmesin, ecnebilerin huzuruna çıkarken örtündüğü gibi örtünmede aşırı davransın demektir. Bu bakımdan bu emirdin borcunu ödeyecek duruma gelmeyen bir kölenin karşısına hanımefendisinin açık saçık çıkabileceği manası çıkarılamaz. Ancak aşırılığa varmadan örtünmek suretiyle de kölesinin karşısına çıkabileceği manası anlaşılabilir.[1253][11]

Bazı Hükümler

1- Mukateb köle tüm borcunu ödemedikçe, kölelikten kurtulmuş olmaz.
2- Köle hanımefendisinin mahremidir. Bu yüzden hadis Şanilerin .delilidir.
3- Arkasında borcunu ödeyecek kadar mal bırakan mukateb köle mir olarak Ölmüş sayılacağından evladı da hürdür. Borcundan arta kalan mal
da evladına kalır.
4- Köle sahibi mukateb köle hususunda çok dikkatli davranmalı, onun her an borcunu ödeyip hürriyetini kazanabilme hakkına sahip olduğunu unutmamalı ve hürriyetini ona vermeye hazır olmalıdır.[1254][12]

2. Kitabet Akdinin Bozulması Halinde Mukateb Kölenin Satılabileceği Konusunda Gelen Hadisler

3929... Aişe (ranha)'nin Urve'ye verdiği habere göre: (Bir gün) Berire (efendisiyle imzalamış olduğu) ve (henüz) borcundan-bir şey ödemediği kitabet anlaşmasında kendisine yardımcı olmasını rica etmek üzere Aişe'ye gelmiş. Aişe de ona, "Efendilerine dön, eğer senin velâ (y-ı ıtak)'m bana ait olmak üzere (senin bu) borcunu senin yerine ödememe razı olurlarsa (bunu) yaparım" demiş. (Bunun üzerine) Berire (gidip) efendilerine bunu anlatmış, (fakat onlar bunu) kabul etmemişler ve, "Sana (yapacağı bu işin sevabını Allah'dan) umarak vela (hakkı) da bizim olmak üzere (yaparsa) yapsın" demişler.
Bunun üzerine (Hz. Aişe) durumu Resulullah (s.a.v.)'a arzetmiş. Resulullah (s.a.v.) da ona:
"Sen (bu cariyeyi) satın al ve hürriyetine kavuştur. Onların ileri sürdüğü şartların hiçbir önemi ve geçerliliği yoktur. (Çünkü) vcla ancak hürriyete kavuşturan kimseye aittir." buyurmuş. Sonra (ayağa) kalkarak şöyle demiş:
"Bu insanlara ne oluyor da Allah'ın Kitabında olmayan birtakım şartlar ileri sürüyorlar. Allah'ın Kitab'ında bulunmayan bir şartı ileri sürmek suretiyle bir akit yap)miş olan kimse için (Bu şarta uyulmasını isteme hakkı) yoktur. İsterse bu şartı yüz defa kabul ettirmiş olsun. (Çünkü Kur'an-ı Kerim'de bulunan) Allah'ın şartlan hakkın ve sağlamlığın ta kendisidir."[1255][13]

3930... Urve (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre; Aişe (ranha) şöyle demiştir:
Berire kitabet anlaşmasında (kendisine) yardım istemek üzere (yanıma) geldi ve, "Ben (kendilerine) her sene bir okka (kırk dirhem gümüş, ödemek şartıyla) dokuz okkaya kitabet anlaşması yaptım, bana yardım et" dedi. (Hz. Âişe sözlerine devam ederek) dedi ki: (Ben de kendisine) : "Eğer efendilerin (senin taksitlerini) bir defada ödememe ve (Senin) velân bana ait olmak üzere seni hürriyetine kavuşturmama razı olurlarsa (ben bu işi yaparım" (cevabını verdim).
Bunun üzerine efendilerine gitti.
(Ebu Davud der ki: Hadisin bundan sonraki kısmında ravi Hişam bir Önceki İbn Şihab ez-Zühri hadisinin aynısını rivayet etti. (Ancak bir önceki hadiste geçen) Peygamber (s.a.v.)'in sözünün sonuna ilâveten şunları rivayet etti: " (Bu insanlara ne oluyor da birisi (kalkıp kendi kafasından)'^ falanca (bu köleyi azad etmekten doğan) velâ (hakkı) bana aittir, diyebiliyorlar.Velâ (hakkı köleyi bizzat) hürriyete kavuşturan kimseye aittir."[1256][14]

Açıklama

Velâ: Dostluk ve yardım manasına gelir. İslâm miras hukukunda iki çeşit velâdan bahsedilir:
1- Köle Azad etmekten doğan velâûl-İtâka
2- Akitleşmeden doğan Velâü'l-muvalet: İki kişinin yek diğerine varis, koruyucu ve diyet Ödemede yardımcı olmak üzere anlaşmalarından doğan hukuki münasebettir. Cumhura göre İslam'dan sonra bu münasebet hukukiliğini kaybetmiştir.[1257][15]
Kitabet kelimesini 2926 nolu hadisin şerhinde açıkladık.
Hattabi'ye göre 3929 numaralı hadis-i şerif mukateb köleyi satmanın caiz olduğuna dalalet etmektedir. Çünkü Hz. Peygamberin Hz. Aişe'ye "Sen (onu) satın al" buyurması bunu açıkça ortaya koymaktadır.
Bu-hususta cariyenin bu satışa razı olup olmaması, taksitlerinin bir kısmını ödeyip Ödeyememesi, taksitlerini ödemekten acze düşüp düşmemesi de önemli değildir. Çünkü "Sen (onu) satın al" emri mutlak bir emirdir.
Mukateb köleyi satmayı caiz görmeyenler ise, Berîre'nin satılışının kendi isteğiyle ve kendini hürriyete kavuşturmak ve mevcut kitabet akdini bozmak gayesiyle yapıldığını ve bu şartlan taşıyan bir mukateb, köle satışınmsa mûkatep köle satışı anlamına gelmeyeceğini iddia etmişlerdir.
Bazıları da efendileri Berîre'yi kalan taksitlerinin zamanı gelinceye kadar kendisinden alınması karşılığında Hz. Aişe'ye sattıklarım, bunun da mukateb köle satmak anlamına gelmediğini ve dolayısıyla mukateb köle satmanın caiz olmadığını iddia etmişler ve metinde geçen, "Eğer senin velan bana ait olmak üzere, bu borcunu senin yerine ödememe razı olursa bunu yaparım." anlamındaki cümlenin de buna dalalet ettiğini söylemişlerdir.
Oysa bu cümlede mukateb bir köleyi, ödenmemiş taksitleri karşılığında satmanın caizliğine delalet eden bir ifade yoktur.
Diğer taraftan Hz. Peygamber'in henüz teslim alınmadık bir şeyin taşınışını yasaklamış olması da bu iddianın asılsızlığını isbat için yeterli olduğu gibi, metinde geçen; "Sen onu satın al ve azad et." anlamında iki cümle buradaki satın alman şeyin Berîre'nin ödenmemiş taksitleri olmayıp kendisi olduğu, diğer bir ifadeyle mukateb bir köle olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Şeyh Takıyyûddin'in açıklamasına göre, mukateb kölenin satılıp satılmayacağı konusunda üç görüş vardır:

1- Mütakeb kölenin satılması caizdir.

2- Caiz değildir.

3- Satın aldıktan sonra azad etmek niyetiyle caizse de, hizmette kullanmak caiz değildir.

Mükatebin satışını caiz görenlerin delili mevzumuzu teşkil eden 3929 numaralı hadis-i şeriftir.

Ata, İbrahim, en-Nehâi, İmam Ahmet ve bir rivayette İmam Mâlik bu görüştedirler.

İmam Ebû Hanife, İmam Şafiî ve İmam Mâlik bir rivayete göre mükâteb kölenin satışının caiz olmadığını iddia etmişlerdir. İbn Mes'ud ile Râ-bia da bu görüştedirler. Çünkü o, taksitlerini ödemekten âciz kalıp Ödemeyeceği için kitabet akdi bozulmuştur. Dolayısıyla satılırken mukateb köle değil, kitabet akdi olmayan bir köle olarak satılmıştır.

Hattâbi bu hususta şunları demiştir:

"Bazı kimseler, metinde geçen "Sen onu satın al ve hürriyetine kavuştur" cümlesinin Hz. Peygamberin, Hz. Aişe'yi Berîre'nin sahiplerine verdiği sözün aksine hareket etmeye ve onları aldatmaya teşvik eden bir cümle olması itibariyle bu hadis'i sahih bir hadis olmayacağını iddia etmişler.

Oysa bu cümlede böyle bir mana yoktur. Berîre'nin efendileri, İslam'ın velâühtâka hakkının bizzat köleyi azad eden kimseye ait olduğuna dair hükmünü bilmiyorlar ve Hz. Aişe'nin satın alarak azad etmek istediği Berîre'nin azad ettikten sonra doğacak olan vela hakkının kendilerine ait olmasını istiyorlardı.

Bana erişen bir habere göre Yahya b. Eksem mevzumuzu teşkil eden bu hadis'i yanlış anladığı için onun asılsız olduğunu söylermiş.

Bu hadis-i şerif bir de Urve b. Hişâm tarafından rivayet edilmiştir. Urve'nin rivayetinde fazla olarak bir de, "Sen onlara vela hakkının kendilerine ait olmasını şart koş" anlamında bir cümle bulunmamaktadır. Musannif Ebû Dâvûd bu hadisi sünenine alırken sözü geçen cümleyi almamıştır. Çünkü içerisinde bu cümle bulunmayan rivayetler, bu cümlenin bulunduğu rivayetlere nisbetle daha sağlam ve tercihe şayandır.

Şayet bu cümlenin hadiste bulunduğu kesinlikle belli olsa bile onun. "Sen onların hakkının kendilerine ait olması için ileri sürecekleri şartlan kabul ediver. Çünkü onların ileri sürecekleri bu şartların hiç bir Önemi yoktur.

Önemli olan Allah'ın koymuş olduğu şartlardır. Allah'ın şartlarına göre ise velâ hakkı köleyi azad edenindir." şeklinde te'vil edilmesi gerekir. Şafii imamlarından Müzeni'ye göre; bu cümlede geçen "li" harfi cerri-niri "ala" manasında kullanıldığını, binaenaleyh bu cümlenin "Sen velâ hakkının onların aleyhine olmasını yani senin olmasını şart koş" anlamına geldiğini söylemiş ve "lanet onların üzerinedir"[1258][16] ayet-i kerimesinde "li" harfi ceninin bu şekilde kullanıldığını delil göstermiştir.

Bezlül-Mechud yazarının açıklamasına göre, İmam Şafii de bu cümlenin aslında sağlam bir rivayete dayanmadığı görüşündedir. Bazılarına göre Hişam bu cümleyi lafız olarak değil mana olarak rivayet ettiği için böyle bir yanlışlığa sebep olmuştur. Bu "şart koş" emrinin "açıkla" anlamında kullanılmış olduğunu iddia edenler vardır. Bu takdir de hadisin manası şöyle olur: "Berîre'yi onlara açıkla." Ancak İmam Nevevî bu tevili doğru bulmamıştır. Hattabi'ye göre; metinde geçen "Bu insanlara ne oluyor da Allah'ın Kitabiıda olmayan (birtakım) şartlar ileri sürüyorlar?" cümlesi, aslında "Allah'ın Kitabında lafzen ve nassen zikredilmeyen şartlan nasıl ileri sürebiliyorlar?" anlamında kullanılmış değildir. Bu cümle; "Bu insanların ileri sürdüğü şartlar Allah'ın Kur'an'daki hükmüne uygun değildir. Allah'ın Kur'an'daki hükmüne göre, insanlar arasındaki ihtilafların çözümünde Sünnete başvurmaları gerekmektedir. Çünkü Sünnet Kur'an'm tefsiri durumundadır. Hz. Peygamber'in Sünnetine göre de velâ hakkı azad edenindir." anlamında kullanılmıştır.

İmam Şafii'ye göre bu hadis-i şerif, bir köleyi azad edilmesi şartıyla satmanın caiz olduğuna delalet etmektir. Ancka bu mana hadisin lafzında sefahatle anlaşılmış değildir. Fakat hadisin ortaya koyduğu neticeden anlaşılmaktadır.

Şöyle ki, aslında Hz.Berîre'nin efendileri ile Hz. Aişe arasındaki anlaşmada velâ şartı bulunmaktadır. Azad etmeden velâ bulunmayacağına göre Hz. Berire'nin efendileri Hz. Aişe'nin onu azad edeceğini biliyorlardı demektir. Bu durum söz konusu akitte azad etme şartının da bulunduğunu ve bunun caiz olduğunu gösterir.

3930 numaralı hadiste, Berire'nin efendisiyle dokuz ukıyeye pazarlık yaptığı ifade edildiği halde , bazı rivayetlerde beş ukıyeye pazarlık yaptığı ifade edilmektedir.

Hadis şeriflerinin açıklamasına göre, her iki rivayet de doğrudur. Ancak dokuz ukıyeden bahsedilen rivayetlerde, üzerinde anlaşılan miktarın tümünden bahsedilmekte; beş ukıyeden bahsedilen rivayetlerde ise dört sene içerisinde dört ukıye ödendikten sonra kalan beş ukıyeden bahsedilmektedir. Bu bakımdan söz konusu rivayetler arasında bir çelişki olduğu zannedilmemelidir.[1259][17]

Bazı Hükümler

1- Velâ hakkı azad edene aittir, bu hususta ittifak vardır.
2- Mukâteb köle satılabilir.
3- Köle ve cariyenin azad edilmesini şart koşarak satmak caizdir. İmam Şafii bu görüştedir. Ancak İmam Ebu Hanife bunu caiz görmemektedir.
4- Satışta ileri sürülen her şart satışı ifsad etmez.
5- Bir bidatin zuhurunda devlet başkanının bir hutbe irad ederek halkı bu hususta uyarması müstehabtır.
6- Kocası dururken cariyeye kitabet akdi yapmak caizdir.
7- Münkeri önlemek için mübalağa ve şiddet göstermek caizdir.
8- Cariyenin kocası köle ise karışını kitabet akdi yapmaktan men edemez.
9- Evli bir cariyenin satılması boşanma değildir.
10- Sahibi, mukatebin başkalarından isteyerek tedarik ettiği kitabet taksitlerini kabul edebilir.
11- Köle ve cariyenin haberi makbuldür.[1260][18]

3931... urve d. ez-ZAioeyrtien rivayet olunduğuna göre;; Aışe (r, arına) şöyle demiştir:

Cüveyriye bin e3-Haris b. el-Mustalik, (Beni Mustalik gazvesi sonunda) Sabit b. Kays. b. Şemmas'm yahutta (Sabit'ın) amcası oğlunun hissesine düşmüş ve (onunla) kendi üzerine bir kitabet anlaşması yapmıştır. (Cüveyriye) gözlerin kendisine takılıp kaldığı çok güzel bir kadındı.

Aişe (r, anha) (sözlerine devam ederek) dedi ki: (Cüveyriye, yaptığı) kitabet anlaşmasında (yardım) istemek üzere Resulullah (s.a.v.)'a geldi. Kapı (ya kadar gelip de ora) da durunca kendisini gördüm. Fevkalade güzelliği ile Hz. Peygamberin dikkatini çekeceğini düşünerek) durumundan hoşlandım. (Benim onda) gördüğümü Resulullah (s.a.v.)'ında göreceğini anladım.

Cüveyriye, Hz. Peygambere hitaben:

Ey Allah'ın Resulü, ben (esir aldığın Mustalik oğullarının başkanı) Ha-ris'in kızı Cüveyriye'yim. Benim (şu andaki) durumum sana gizli değildir. Ben Sabit b. Kays b. Şemmas'ın hissesine düştüm. Kendi hakkımda bir kitabet anlaşması yaptım. Sana (bu) anlaşmada (bana yardımcı olmanı) istemek için geldim, dedi. Resulullah (s..a.v.) da:
"Senin için bundan daha hayırlısına (bir istek) var mıdır?" karşılığını verdi. (Cüveyriye):
"O nedir ey Allah'ın Resulü? diye sordu. (Hz. Peygamber de):
"Senin kitabetini (n bedelini) öderim, (sonra azad edip) seninle evlenirim." cevabını verdi. (Cüveyriye de), "Kabul ettim" dedi. (Hz. Aişe sözlerine devamla şöyle) dedi: Halk Resulullah (s.a.v.)'ın Cüveyriye ile velçndiğini işittiler. Bunun üzerine, ellerinde bulunan esirleri serbest bırakmaya başladılar, onları azad ettiler, ve; "(Bunlar) Resulullah (s.a.v.)'ın hanımı tarafından yakınıdırlar, demeye başladılar. "Biz kavmi için Cüveyriye'den daha yararlı bir kadın görmedik. Onun sayesinde Mustalik oğullarından yüz (kadar) halkı hürriyetine kavuşturuldu.
Ebû Davud dedi ki; Bu hadis velinin (velisi olduğu kızı) kendisi ile evlendirebileceğine dair kuvvetli bir delildir.[1261][19]

Açıklama

Hz. Cüveyriye, Beni Mustalik kabilesi başkanı Haris'in kızı idi. Bu kabilenin Hendek Savaşı Arefesinde müslümanlara karşı harp hazırlıklarına başladığı haberi alındığı için Hz. Peygamber hicretin 5. yılının Şaban ayında[1262][20] aniden bu kabile üzerine yürüyüp onları mağlup etmiş, ekseriyeti kadın ve çocuk olmak üzere yüz kadar esir almıştır.
Hz. Cüveyriye validemiz de esirler arasında bulunuyordu. Metinde de anlaşıldığı üzere, esirlerin taksim neticesinde Sabit b. Kays'ın payına düştü, Fakat kendi rızası üzerine Hz. Peygamber onu sahibinden satın alıp hürriyetine kavuşturdu. Sonra da onunla evlendi. Hz. Cüveyriye zühd ve takvası, namaz ve oruçla haklı bir şöhret kazanmıştır. Hicretin 57. yılında vefat etti. O da Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'den bazı hadisler rivayet etmiştir.[1263][21] Hz. Peygamberin, kendisine maddi yardım istemek için gelen Hz. Cüveyriye'ye bakıp onun güzelliğini görmesi, Hz. Cüveyriye'nin

o sırada henüz cariye olmasındandır. Çünkü cariyenin yüzüne bakmak mubahtır.
Ayrıca Hz. Peygamber, evlenmek istediği için de ona bakmış olabilir.
Bilindiği gibi bir kimsenin evlenmek istediği bir kadına bakmasında hiçbir sakınca yoktur, isterse bu kadın hür olsun.
Avnül-Ma'bud yazarının açıklamasına göre; Cüveyriye Sabit b. Kays ile dokuz ıkıye karşılığında kitabet akdi yapmıştır. Hz. Peygamber, Kays'a Cüveyriye'yi kendisinden satın almak istediğini bildirince Sabit bu isteği memnuniyetle kabul etti. Hz. Peygamber de onu satın alıp hürriyetine kavuşturdu, sonra da kendisiyle evlendi.
Üsdü'l-Gâbe'de açıklandığı üzere; Hz. Cüveyriye, Hz. Peygamber ile evlenmeden önce babası gelip kızının serbest bırakılmasını Hz. Peygamberden rica etmiş, Hz. Peygamber de ona; kızını muhayyer bıraktığını, eğer gönlünü yapabilirse götürüp gideceğini bildirmiş. Fakat Cüveyriye Hz. Peygamber'i tercih ettiği için babası onu götürmemiştir. Sağlam se-nedle rivayet edilen bu habere göre Hz. Cüveyriye'nin Nikahında babası da hazır bulunmuştur.
Ancak mevzumuzu teşkil eden hadiste Hz. Cüveyriye'nin nikahında mehirden ve şahidden hiç söz edilmemektedir. Gerçekten bu nikahın mehirsiz ve şahitsiz kıyılmış olduğunu kabul etsek bile bunda bir gariplik yoktur. Çünkü vekilsiz, mehirsiz ve şahitsiz nikahın Peygamber'e ait özel bir durum olması mümkündür. Nitekim İbn Reslan bu hadisin, Hz. Peygamber'in velisiz, mehirsiz ve şahitsiz olarak nikahlanmasımn caiz olduğuna delalet ettiğini söylemiştir.
Katâde de vekilsiz ve şahitsiz olarak bir kadını nikahlamanın Hz. Peygambere ait özel bir durum olduğunu söylemiştir.[1264][22]

Bazı Hükümler

1- Mukateb köleyi satmak caizdir.
2- Cariyeye bakmak mubahtır.
3- Bir kimsenin evlenmek isteği kadına bakması caizdir.
4- Bir velinin, velisi olduğu ve nikahlanması kendine haram olmayan bir kızın nikahını kendisine kıyması caizdir. Resulü ekrem Efendimiz devlet reisi olması hasebiyle herkesin velisi hükmünde olduğundan Hz. Cüveyriye'yi kendisine nikahlarken aynı zamanda onun velisi durumunda

olması buna delalet eder. Ancak Hz Cüveyriye'nin nikahı kıyılırken yanında kendi yakınlarından birinin bulunmamış olması, bir kadının kendi kendinin velisi olup nikahlanmak için bir veliye muhtaç olmadığı anlamına gelebilir.[1265][23]

3. Şartlı Olarak Hürriyetine Kavuşturma

3932... Sefine (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Ben Ümmü Selemenin kölesi idim. (Bir gün bana);
Seni azad etmek isterim. (Fakat) yaşadığın sürece Resulullah (s.a.v.)'a hizmet edeceksin; dedi. Ben de:
Sen bana (bunu) şart koşmasan bile ben (yine de) yaşadığım sürece Resulullah (s.a.v.)'a (hizmet) den ayrılmam; cevabını verdim.
Bunun üzerine beni azad etti. Ve (Hz. Peygamber'e, yaşadığım sürece hizmet etmemi de) bana şart koştu.[1266][24]

Açıklama

Hattâbî'nin açıklamasına göre; buradaki şart vaad manasında kullanılmıştır. Ve akidden sonra koşulmuştur. Bu bakımdan bu şarta uyulmadığı takdirde akid bozulmaz. Fıkıh ulemasının ekseriyeti bu görüştedir. Çünkü azad etme akdi tamam olduktan sonra bu şartın kölesiyle ilgili bir yeri kalmamıştır. Hürriyete kavuşan bir kimsenin kazancı ve menfaatleri sadece kendisine aittir. Başkanın bunlarda bir tasarruf hakkı olmaz. Bir başkası onun malından veya menfatinden ancak bir kira yoluyla faydalanabilir.
Şerhu's-Sünne isimli eserde ise şöyle deniliyor: "Eğer bir kimse kölesini azad etmeden önce belli bir süre kendine hizmet etmesini şart koşar da köle de kabul ederse bu şart geçerli olur. Fakat ebediyyen hizmet etmek üzere koşulan bir şart geçerli değildir. Kölenin böyle bir şartı kabul etmesi halinde kendisi derhal hürriyetine kavuşmuş olur. Fakat köle olarak kendisinin bedelini efendisine ödemesi üzerine borç olur. Ona hizmet etmesi gerekmez. Fakat akidden sonra ileri sürülmüş olan bir şart köle tarafından kabul edilmiş de olsa geçerli olmaz ve köle üzerine hiç bir şey lazım gelmez."
Şevkani'nin Neylü-1 Evtâr'daki açıklamasına göre; bu hadis şarta bağlı olarak yapılan azad etme akdinin sahih olduğuna delalet etmektedir. îbn

Rüşd de bu görüştedir. İbn Rüşd'ün açıklamasına göre: bir kimse kölesine, mesela iki sene hizmet şartıyla kendisini azad ettiğini söylese, köle hu hizmeti yerine getirmedikçe hürriyetine kavuşmuş olamaz. İbn Reslan, İbn Şîrîn ile İmam Ahmed'in bu görüşte olduklarını söylüyor.[1267][25]

Kölenin Kendi Payı Kadar Olan Kısmını Hürriyete Kavuşturması

3933... (Ebu'l- Velîd'in) babası Üsâme b. Umeyr'den rivayet olunduğuna göre
Bir adam bir köle üzerindeki payını azad etmiş ve bu durum Peygamber (s.a.v.)'a haber verilmiş. (Bu haberi işiten Peygamber); "Allah'ın ortağı yoktur." buyurarak kölenin tüm vücudunun hürriyete kavuştuğunu bildirmiş. (Bu hadisin diğer ravisi Muhammed) İbn Kesir, rivayetine (şu cümleyi de) ilave etti: "Peygamber (s.a.v.) de (onun) hürriyetine kavuşturulmasını geçerli saydı."[1268][26]

Açıklama

Hattabi, bu hadis üzerine yaptığı açıklamada şöyle diyor:
"Bu hadis-i şerif, efendilerinden birisi tarafından vücudunun bir kısmı azad edilen bir kölenin, diğer efendisinin de köle üzerindeki hissesini azad edip etmeyeceğine bakılmadan, vücudunun tümünün hürriyete kavuş tu rulduğuna delalet etmektedir. Bu hususta köle üzerinde hissesi o an diğer ortağın buna razı olup olmadığına bakılmaz. Ancak köle üzerindeki birinci hissesini azad eden birinci ortak bu haraketiyle ortağın köle üzerindeki hissesinin bedelini ona borçlanmış olur. Bu borcunu o anda ödememesi neticeyi değiştirmez. Bu borcunun ödenmesi için köleden çalışması da istenmez. Çünkü Hz. Peygamber onun bir kısmının hürriyete kavuşmaysıyla bütün vücudunun hürriyete kavuştuğunu bildirmiştir. Bu bakımdan bu azadı yapan kimsenin, kölenin kalan kısmının bedelinim ortağına ödeyerek veya ona borçlanarak kölenin vücudunun tümünü azad etmesi gerekir. Zira hadis-i şerifte, Allah için yarısı azad edilen bir kölenin vücudunun kalan kısmına bir insanın sahip olmasının, Allah ile ortaklık yapmak anlamına geleceği ifade edilmektedir.
Ancak bu hüküm, kölenin bir kısmını azad eden ortağın zengin olması halinde geçerlidir. Sözü geçen kişinin fakir olması halinde geçerli değildir.

Bu durumda kölenin geri kalan kısmını da azad etmekte mükellef değildir. İbn Ebi Leylâ ile İbn Şübrüme, Süfyân es-Sevrî bu görüştedirler. İki rivayetten en kuvvetli olanına göre İmam Şafii de bu görüştedir. Bu görüşte olan ulemaya göre velaü'l-ıtıka hakkı da köleyi azad eden kimseye aid olur.
imam Malik'e göre, bu durumda ikinci sahibin hissesi birinci sahip tarafından kendisine ödenmedikçe köle asla hürriyetine kavuşmaz. Bu görüş İmam Şafii'den de rivayet olunmuştur. Ancak İmam Şafii bu görüşünden dönmüştür.
imam Şafii, birinci görüşünde köleyi, ikinci görüşünde ortağı göz önünde bulundurmuştur.
İmam Şafii'den, kölenin kalan ikinci yarısını hürriyetine kavuşturmasının o kısmın sahibi olan kişinin isteğine
bağlı olduğuna dair üçüncü bir görüş daha rivayet edilmiştir ki, İmam bu görüşte hem köleyi hem de ikinci ortağı göz önünde bulundurmuştur.
İmam, Ebu Hanife'ye göre ise, ortaklardan biri köle üzerindeki payını azad ettiği zaman bakılır; eğer bu ortak zengin ise diğer ortak köle üzerindeki hissesini azad edip etmemekte muhayyerdir. İsterse o anda ortağı gibi köle üzerindeki hissesini azad eder. Bu durumda Vela-tü'ıtâka hakkı bu iki ortağa ait olur. İkinci ortak köle üzerindeki hissesini bedelsiz olarak azad etmek istemezse bedelini kölenin çalışıp kazanarak kendisine teslim etmesini isteyebilir. Kölenin bu bedeli ödeyememesi halinde bu borcu ortağında kalır. Ortağı bu borcu verince veya köleye ödetince köle tamamen hürriyetine kavuşur. Bu durumda velâ hakkı tamamen köleyi hürriyetine kavuşturan ortağına ait olur."
Bu konuda merhum Ömen Nasuhi Bilmen şöyle diyor:
"Bu hususta yesâr (zengincilik) ve isâr (fakirlik), mu'tıkın (köleyi azad eden kimsenin) ortağına ait hissesinin kıymetini tazmin edebilecek kadar bir mala malik olup olmamasıdır."[1269][27]

3934... Ebû Hureyre (r.a) 'den rivayet olunduğuna göre;; Bir adam bir köle üzerindeki hissesini azad etmiş. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), (Onun bu) azad işlemini geçerli kılmış ve onu (kölenin) kıymetinin geri kalan kısımda ödemekle mükellef kılmıştır.[1270][28]

3935... (Yine Ebu Hureyre'den) rivayet olunduğuna göre;; Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Kim kendisiyle başkası arasında ortak bir köleyi (hissesi nisbetinde) azad ederse (onun vücudunun tamamını kölelikten) kurtarmak ta ona düşer." (Hadisteki) cümle (lerin rivayeti) İbn Süveyd'e aittir.[1271][29]

3936... (Yine Ehu Hureyre'den) rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Her kim bir köle üzerindeki hissesini azad ederse, eğer malı varsa (kalan kısmın bedelini de) kendi malından (ödemek suretiyle kölenin vücudunun tümünü) hürriyetine kavuşturur." (Bu hadisin senedinde bulunan) ravi İbn-ül-Müsenna, en-Nadr b. Enes'den söz etmemiştir. (Hadisteki) cümle(lerin rivayeti) İbn Süveyd'e aittir.[1272][30]

Açıklama

Ortaklardan birinin aralarında müşterek olan köle üzerindeki hissesini azad edince, kölenin tüm vücudunun hürriyyete kavuşmuş olacağını ifade eden 3933 numaralı hadiste, kölenin tamamen hürriyetine kavuşmasının, ancak bu kimsenin kölenin kalan kısmının bedelini ortağına ödemesiyle gerçekleşmiş olacağını ifade eden3936 numaralı hadis-i şerif arasında bir çelişki yoktur. Çünkü 3933 numaralı hadis-i şerif, kölenin yarısını azad etmesi ile birlikte kölenin kalan kısmını da hemen azad edebilecek maddi güce sahip olan kimse hakkındadır. 3936 numaralı hadis-i şerif ise bu imkana sahip olmadığı halde bir kölenin kendi üzerine düşen kısmını azad eden kimse hakkındadır. Bezü'l-Mechud yazarının bu husustaki açıklamaları şöyledir: "İki kişi arasında müşterek iken vücudunun bir kısmı ortaklarından biri tarafından azad edilen bir köle vücûdunun kalan kısmının" takdir yoluyla tesbit edilen- kıymetini ödemek, yine onun ilk yarısını azad eden ortağa düşer. Her ne kadar bu hususta itilaf yoksa da, yansı azad edilen müşterek bir kölenin kalan kısmının ne zamandan itibaren hür sayılacağı mevzuu ulema arasında ihtilaflıdır. Cumhuru ulema ile İmam Şafii'nin en sahih olan görüşüne ve Malikilerden bazılarına göre, yarısı azad edildiği andan itibaren kölenin tümü hürriyetine kavuşmuş olur. Delilleri ise Eyyub'un nivayet ettiği, "O artık hürdür." hadis-i şerifidir. Nitekim Taha-vî'de ibn Ebî Zib yoluyla Nafi'den (şu mealde) bir hadis-ı şerif nivayet

etmiştir: "onun kalan değerini ödemek de onun bir kısmını azad etmiş olan kimseye düşer. Artık o köle hürdür."
Malikilerin meşhur olan görüşüne göre, bur durumda olan bir köle kalan kısmının kıymeti diğer ortağa Ödenmedikçe hürriyetine kavuşmuş olamaz. Fakat köle üzerinde hak sahibi olan ortak henüz bu hakkını almadan kölenin kalan kısmını azad ediverirse köle o andan itibaren hürriyetine kavuşmuş olur. İmam Şafii'nin bu mevzudaki görüşlerinden biri de budur.
Hanefi mezhebine göre ise, bir köle sahibi, kölenin bir kısmını azad edince, kölenin tümü değil ancak bu kısmı hürriyetine kavuşmuş olur. Artık köle kalan kısmının kıymetini ödemek ve hürriyetini tamamen kazanmak üzere çalışmaya başlar.
İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'e göre ise, eğer bu köle iki ortak arasında müşterek ise, vücudunun bir kısmının ortaklardan biri tarafından azad edilmesiyle vücudunun tümü hürriyetine kavuşmuş olur. Bu hüküm, azad eden ortağın fakir olması halinde geçerlidir.
Bu ortağın zengin olması halinde İmam Ebu Hanife'ye göre, şu üç durumdan birini seçmekte muhayyerdir:
1) İsterse ortağı gibi o da kölesi üzerindeki hissesini azad eder.
2) İsterse köle üzerindeki hissesinin kıymetini ortağına ödettirir.
3) İsterse bu kıymeti ödemesi için kölenin çalışıp kazanmasını ister.
Eğer kölenin ilk yarısını ödeyen ortak, kölenin kalan kısmının kıymetini de ödemeyi kabul ederse, o zaman köleden velaü'l-ıtâka hakkının kendisine verilmesini talep etme hakkını elde eder. Eğer ekinci ortak, kalan kısmını kendisi azad ederse, ya da kalan kısmının kıymetini kölenin çalışıp kazanarak kendisine ödemesini isterse o zaman velâ hakkı iki efendi arasında müşterek olur.
Eğer kölenin yarısını azad eden birinci ortak fakir ise, o zaman ikinci ortak şu iki durumdan birini seçme hakkına sahiptir:
1) İsterse o da ortağı gibi köle üzerinde hissesini azad eder.
2) İsterse köle üzerindeki hissesinin kıymetini kölenin kazanıp kendisine Ödemesini ister. Her iki durumda da vela hakkı iki ortağa ait olur.
Bu mevzudaki ihtilaf şu iki esastan kaynaklanmaktadır:
1- Hürriyetin bölünüp bölünmeyeceği konusu: imam Ebû Hanîfe, hürriyetin bölünebileceği esasından hareket ederken, Ebu Yusuf ile İmam Muhammed onun bölünebileceği görüşünden hareket etmişlerdir.Bu mevzuda İmam Şafii de İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed gibi düşünmektedir.

2- Kölenin ilk yarısını azad eden ortağın zengin olmasının, kölenin ikinci yarınının kıymetini ödemek için kölenin çalıştırılmasına engel teşkil edip etmeyeceği konusu:
İmam Ebu Hanife'ye göre, birinci ortağın zengin olması kalan kısmın ödenmesi için kölenin çalışmasını istemeye engel değildir. İmameyne göre ise engeldir.
Gerçekten hadis-i şeriflerden bazılarında kölenin bu kıymeti kazanması için çalıştırılmasından bahsedilmesi de İmam Ebu Hanife'nin bu görüşündeki isabeti isbat eden delillerdendir. 3934... numaralı hadiste geçen, "ve onu (kölenin) kıymetinin geri kalan kısmını da ödemekle mükellef kılmıştır." mealindeki cümle, "Eğer ortaklardan biri kölenin bir kısmını azad eder, diğer ortağı da kölenin kalan kısmını azad etmezse, birinci ortak zengin olup kölenin kalan kısmını azad etmeyi isterse o zaman kölenin kalan kısmının kıymetini ortağına ödemesi gerekir." anlamında kullanılmıştır.
3935... numaralı hadiste geçen, "onun vücudunun tamamını kölelikten kurtarmak da ona düşer" anlamındaki cümle de, "Eğer onun tümünü hürriyetine kavuşmasını istiyorsa onu kurtarmak ta birinci ortağa düşer. " anlamına gelmektedir.
Bütün bu durumlar, birinci ortağın zengin olması ve kölenin bütün vücudunun hürriyetine kavuşmasını arzu etmesi, diğer ortağın da hissesini azad etmeye yanaşmaması halinde birinci ortağın kölenin kıymetini ikinci ortağa ödeyerek kölenin tüm vücudunu azad etmesi gerekliğini ifade eder. Bu mevzuda ittifak vardır. Ancak bu ifadelerde birinci ortağın fakir olması kölenin kalan kıymetini de kendisine ödemesi için kölenin çalıştırmasını yasaklayan bir engel yoktur. Bu da Ebu Hanife (r.a)'ın bu mevzudaki haklılığını ortaya koyan başka bir husustur."[1273][31]

5- Önceki Hadiste (Yer Alan, Kölenin Hürriyetine Kavuşturulabilmesi İçin Gerekli Olan Parayı Kazanmak Üzere) Çalıştırılabileceğini Rivayet Edenler (Hadisler)

3937... Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Bir kimse kölesinin bir kısmını azad ederse eğer (yeterli) malı varsa (kölenin) bütün (vücud) unu azad etmek

onu üzerine borç olur. Eğer (yeterli malı) yoksa, meşakkat vermemek şartıyla (köle) çalıştırılır."[1274][32]

3938... Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Bir kimse bir köle üzerinde bulunan hissesini yahut kendisine düşen payını azad ederse, eğer malı varsa (bu) malıyla köleyi (tamamen) azad etmek onun üzerine borç olur. Eğer malı yoksa köle(nin kıymeti) doğru bir şekilde takdir edilir. (Bu kıymeti kazanıp da öbür) sahibine (ödemesi için) Fazla meşakkat vermemek şartıyla köle çalıştırılır. "Ebu Dâvûd dedi ki: (Yezid b. Zurey ile Nasr b. Ali'nin) ikisinin hadisinde de "meşakkat vermemek üzere çalıştırılır" (sözü) vardır, (fakat) "bu kölenin kıymeti doğru olarak takdir edilir" sözü yoktur.[1275][33]

3939... (bir önceki hadis yine Katâde) senediyle ve mana olarak Said b. Ebî Arube)'den (rivayet olunmuştur. Said'den İbn Ebî Ediyy ile Yahya b. Saîd rivayet etmişlerdir.) Yahya ile İbn Ebî Adiyy'den de Muhammed b. Beşşar rivayet etmiştir.
Ebu Davud dedi ki: Bu hadisi Ravh b. Ubâde de Said b. Ebî Arûbe'den rivayet etti, (fakat kölenin) çalıştırılabileceğinden bahsetmedi. Cerir b. Hâzim ile Musa b. Halef de beraberce Yezid b. Zurey' yoluyla Katâde' den (hadisin) manası rivayet etti ve bu rivayette "kölenin çalıştırılması" (kelimesi)ni de zikrettiler.[1276][34]

Açıklama

Bu babda geçen hadis-i şerifler, sahiplerinden biri tarafından vücudunun bir kısmı azad edilen bir kölenin diğer sahibinin hissesine düşen kısmını azad etmenin de Kölenin vücudunun bir kısmını azâd eden ortağa düştüğünü, eğer bu kimsenin kölenin kalan kısmını azâd edebilecek kadar malı yoksa o zaman gerekli parayı kazanmak üzere kölenin çalıştırılabileceğini ifade etmektedirler. Nitekim biz fıkıh ulemasının bu mevzudaki görüşlerini bir önceki babda açıklamıştık. Bir önceki babda yaptığımız açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, mevzumuzu teşkil eden bu babdaki hadisler, bu şartlarda söz konusu paranın temini için kölenin çalıştırılabileceğini söyleyen İmam Ebu Hanife'nin görüşünü teyid ve isbat etmektedir.

Ancak bu hadislerde geçen, "köle çalıştırılır" sözü gerçekten aslından mıdır, yoksa, hadisi rivayet ederken Katâde tarafından söylenmiş ve hadisin metni arasında srkştınlmış bir fetva mıdır?" konusu ulema arasında ihtilaflıdır. Bu meselede merhum Ahmed Davudoğlu şunları nakletmiştir: "Bu babda birçok sözler söylenmiştir. Ezcümle Kadi Iyaz şöyle demiştir:" Buradaki köleyi çalıştırma meselesinin zikredilmesinde ravüer arasında ihtilaf vardır. Dârekutnî diyor ki: "Bu hadisi Şube ile Hişam Katâdeden rivayet etmişlerdir. Bunların ikisi de en mutemed ravilerden oldukları halde çalıştırmayı zikretmem işlerdir. Hemmâm da onlara uyarak çalıştırma meselesini hadisten ayırmış, onu Ebu Katade'nin reyi saymıştır. Hadisi Buharı de bu şekilde tahriç etmiştir, doğrusu dâ budur. Ve Ebu Bekir en-Nisâbûrî'yi "Hemman'in rivayeti ne güzel ve mazbuttur. Katade'nin sözünü hadisten ayrılmıştır," derken işittim..."

Kadı Iyaz; Asîlî ile İbn Kassâr ve diğer bazı ulemanın, "Çalıştırmayı hadisten kabul etmeyenler, kabul edenlerden evladır. Çünkü bu cümle ibn Ömer'den rivayet edilen diğer hadislerde yoktur." dediklerini; İbn Abdil-berr'in de aynı sözü söylediğini; bir başkasının mezkûr cümle hakkında, "Saîd b. Ebî Arûbe onu Katâde'den rivayet ederken bazan söyledi bazan söylemedi." dediğini kaydettikten sonra; "Bu da gösterir ki, mezkûr cümle hadis metninden değildir. Nitekim başkaları da aynı şeyi söylemişlerdir." diyor.

İmam Şafii'nin de aynı görüşte olduğu rivayet edilmiştir. "Köleyi çalıştırma" cümlesini hadisin metninden kabul edenler bunlara cevap vermişlerdir:

İbn Hazm, hadisin otuz sahabiden sabit olduğunu söylemiş, "Bu-haber son derece sahihtir. Binaenaleyh onun ihtiva ettiği ziyadeyi terketmek caiz değildir." demiştir.

Buhari sarihi, Aynî dahi, "Bu hadis, Şafii'nin dediği gibi sabit olmasaydı Buhari ile Müslüm onu Sahihlerinde tahric etmezlerdi." demektedir.

Hasılı ulemadan bazıları Ebu Hureyre hadisini bundan evvelki İbn Ömer rivayetine muhtalif görmüş ve Ebu Hureyre hadisindeki "Köle çalıştırılır." Cümlesini hadisin aslından kabul etmemişlerdir. Kölenin çalıştırılmayacağına, İbn Ömer rivayetine[1277][35] muhalif görmüş, Ebû Hureyre hadisindeki "Köleyi çalıştırma" cümlesini hadisin aslından kabul

etmemişlerdir. Kölenin çalıştırılmayacağına, ibn-i Ömer rivayetiyle istidlal etmişlerdir.
Diğer ulema ise, iki rivayet arasında muhalefet olmadığını, yalnız Ebu Hureyre (r.a) hadisinde "çalıştırılır." Ziyadesi bulunduğunu; bu ziyadeyi Buhari, Müslim ve Tirmizi'nin rivayet ettiklerini, binaenaleyh onun da sahih olduğunu söyleyerek hadisi kendilerine delil göstermişlerdir.
Cumhur ulemaya göre, buradaki çalıştırmadan murad, hissesini azad etmeyen ortağın hakkını ödemek için köleyi çalıştırıp kazandırmaktır. Köle bu parayı kazanıp sahibine ödedikten sonra hür olur. Bazıları, "Bundan murad, hissesi mukabilinde kölenin sahibine hizmet etmesidir." demiştirlerdir.[1278][36]

6. kölenin çalıştırılamayacağını rivayet eden kimseler (in rivayet ettiği hadisler)

3940... Abdullah b. Ömer'den rivayet edildiğine göre; Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Her kim kölesi üzerinde bulunan hissesini azad ederse bu kimse için (kölenin kalan kısmına) adaletli bir kıymet takdiri yapılır. (Yapılan bu takdire göre) ortaklarına (köle üzerindeki) paylarını verir ve (tümüyle onun adına azad edilmiş olur. Eğer (onun, kölenin kalan kısmını azad etmeye yetecek kadar malı) yoksa o zaman (köleden sadece) azatlanan kısmı azad edilmiş olur. (Ortaklarının hissesi yine köle olarak kalır)."[1279][37]

3941... İbn Ömer (r.a)'dan (bir de bir önceki hadisin) manayı (rivayet olundu. Ancak bu rivayetin ravilerinden olan Eyyub) dedi ki: Nafı' (bu hadisi rivayet ederken, Yoksa köleden) azadlanan kısım azad edilmiş olur" sözünü bazan söyledi, bazan da söylemedi.[1280][38]

3942... Şu (bir önceki) hadis İbn Ömer (r.a)'dan (rivayet olunmuştur. Şu farkla ki, bu rivayette) Eyyub (şöyle) demiştir: (Ancak bir önceki adis-te geçen) "Yoksa köleden sadece azadlanan kısım azad edilmiş olur" sözünün (gerçekten) hadisten mi yahutta Nafi'nin söylediği (kedine ait) bir söz mü olduğunu bilmiyorum.[1281][39]

3943... İbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre;; Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Her kim kölesi üzerinde bulunan hissesini azad ederse, eğer (kölenin kalan kısmının) bedeline yetecek kadar malı varsa (bu malıda ortaklarına vermek suretiyle kölenin) tümünü azad etmek de ona düşer. (Eğer kendisinde buna yetecek kadar) mal yoksa (köleden sadece onun) hissesi (kadarı) azad olur. (Ortaklarının hissesi yine köle olarak kalır.)"[1282][40]

3944... İbn Ömer (r.a)'dan (bir de bir önceki) İbrahim b. Musa (hadisi)'nin manası (rivayet olunmuştur).[1283][41]

3945... İbn Ömer (r.a)'dan (bir de 3940 numaralı) Ivlalik (hadısm)'m manası (rivayet olunmuştur. Ancak bu hadisin senedinde bulunan Cüveyriye, Malik hadisinde bulunan), "Eğer (malı) yoksa (köleden sadece) azadlanan kısım azad edilmiş olur." cümlesini rivayet etmemiştir, (ibn Ömer'in) bu rivayeti (Malik hadisinin) manasına uygun olarak (devam etmekte) ve "köle onun adına azad edilmiş olur." cümlesiyle sona ermektedir.[1284][42]

3946... İbn Ömer'de rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Her kim kölesi üzerinde bulunan hissesini azad ederse; eğer onun kölenin (kalan kısmının) fiyatına yetecek kadar malı varsa kölenin kalan kısmı da onun malı üzerinden azad edilmiş olur."[1285][43]

3947... Abdullah b. Ömer'den rivayet olurduğuna göre; Peygamber (s.a.v.) ona şöyle demiştir:
"Bir köle iki (kişi) arasında (ortak) olur da ortaklardan biri hissesini azad ederse, (bakılır); eğer zenginse (değerinden) eksik ve ziyade olmamak üzere onun hesabına köleye bir kıymet biçilir, sonra azad edilir."[1286][44]

3948... İbn et-telîbb'in babasından rivayet olunduğuna gör; Bir adam, kölesi üzerinde bulunan hissesini azad etmiş de Peygamber (s.a.v.) ona (kölenin kalan kısmının değerini) ödetmemiş.
Ahmet (b. Hanbel ravi) el-Telibb'i kasdederek, dedi ki: OT (nun ismi) ta iledir. Şu'be peltek olduğu için ta ile sa harfini ayırdedememiş (ve birbirine

karıştırmış)tır.[1287][45]

Açıklama

Bu babın başlığı Sünen-i Ebi Dâvûd nüshalarında fark]ı şekiide karşımıza çıkmaktadır. Bezlül-Mec-hud nüshasında "Kölenin çalıştırılabileceğini rivayet edenler" anlamına gelen bir cümleden ibarettir. Bezlü'l-Mechud yazarının açıklamasına göre Müctebâiyye nüshası ile Ahmediyye, Medeniyye, nüshalarında ve Münziri'nin elinde bulunan nüshada da bu başlık böyledir.
Fakat İbn Reslan'ın Müctebâiyye nüshasının haşiyelerinde ve Münzirî'nin üzerinde çalıştığı nüshanın haşiyesinde bu başlık "Kölenin çalıştın-lamayacağı" anlamına gelen bir cümleden oluşmaktadır.
3934-3936 numaralı hadis-I şeriflerin şerhinde de açıkladığımız gibi, ortaklardan biri tarafından yarısı azad edilen bir kölenin diğer yansı diğer ortak tarafından azad edilmeyince, kölenin kalan kısmının değerini sahihlerine ödeyerek azad etme görevi de yine ilk yansım azad eden kimseye düşer. Fakat bu parayı ödemeye gücü yetmezse o zaman nasıl hareket edileceği ulema arasında ihtilaflıdır.
İmam Malik ile İmam Şafii ve İmam Ahmed'e göre, bu parayı kölenin ilk yansını azad eden kimse ödemekle mükelleftir; bu parayı ödemediği takdirde parayı temin etmek için köleyi çalıştıramaz.
İmam Ebu Hanife'ye göre ise, kölenin ilk yarısını azad eden kimse fa-kirse ikinci yarısını da azad etmek için köleyi çalıştırabilir. Nitekim bir önceki babda geçen hadisler de bu görüşü açıkça ifade etmektedir. Her ne kadar 3948 numaralı hadis-i şerifte Hz. Peygamberin, bir kölenin bir kısmını azad eden bir kimseyi diğer kısmını da ödemekle mükellef tutmadığına dair bir ifade varsa da, bu ifadeden o kimsenin kölenin kalan kısmı-nı ödemesi gerekmediği manası çıkmaz.
Çünkü Hz. Peygamber o kimseyi fakirliğinden dolayı bu parayı ödemekten muaf tutmuş olabileceği gibi, ortaklar vela hakkının ona geçmemesi için bu parayı onun ödemesine razı olmadıklarından dolayı bu kişiyi söz konusu parayı ödemekle mükellef tutmamış da olabilir.[1288][46]

7. Nikahı Haram Olan Bir Yakınını Köle Edinmiş Olan Kimse Hakkında (Gelen Hadisler)

3949... Semüre (İbn Cündüp)'den rivayet olunduğuna göre; Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Kim (kendine nikahı) haram olan bir yakın (m)a sahip olursa (şunu bilsin ki yakını olan) o (köle) hürdür."
Ebu Davud dedi ki: Bu hadis'in bir benzerini de Hammâd b. Seleme, Katâde ve Âsim, el-Hasen yoluyla Muhammed b. el-Bekr el-Birsani rivayet etmiştir.
Yine Ebu Davud dedi ki:
(Ravilerden) Hammâd b. Seleme'den başka bu hadisi, (bana) "bunu falanca söyledi" sözünü kullanarak rivayet eden olmamıştır. (Bu bakımdan) bu hadis (in sıhhatin) de şüphe vardır.[1289][47]

3950... Katâde'den rivayet olunduğuna göre; Ömer İbn el-Hattab şöyle buyurmuştur:
"Her kim (kendisine nikahı) haram olan bir yakın (ın)a sahip olursa (yakını olan) o (köle) hürdür."[1290][48]

3951... Katâde'den rivayet olunduğuna göre; el-Hasan (el-Basri) şöyle demiştir:
"Kim (nikahı kendisine) haram olan yakın (m)a sahip olursa (yakın olan köle) hürdür."[1291][49]

3952... (Bir önceki hadisin) bir benzen de el-Hasen (el-Basrî) ile Câ-
bir b. Zeyd'den de rivayet olunmuştur.Ebu Davud dedi ki: "Saîd'in hafıza sı Hammâd'dan daha güçlüdür.[1292][50]

Açıklama

Rahim: Aslında "ana rahmi" amlamına gelir.Fakat burada yakın akraba anlamında kullanılmıştır.Mahrem; ise "haram" demektir. "Rahim mahrem" terkibi ise, nikahı ebediyen haram olan anne, baba, amca, dayı, hala gibi yakın akraba anlamına gelmektedir.
İbnü'l-Esir'in açıklamasına göre; Sahahbe-i Kiram'dan ve tabiundan olan ilim adamları, bu hadis-i şerife dayanarak, "bir kimsenin elinde bulunan ve

nikahı kendisine haram olan kadın veya erkek bir kölenin hür olacağının" söylemiştir.
İmam Ebu Hanife (r.a.) ile taraftarları ve İmam Ahmed (r.a.) de bu görüştedir.Yani köle ile efendinin birinin erkek diğerinin kadın olması farz edildiği takdirde aralarında nikah caiz olmuyorsa o köle derhal hür olur.
İmam Şafii'ye göre ise, usul ve furu ile birlikte kardeşler de azad edilmiş olurlar.İmam Nevevi'ni açıklamasına göre, Zahiriye uleması ise, "Hiçbir evlat babanın hakkının ödeyemez.Meğer ki, onu köle olarak bulup da satın alarak azad eyleye" mealindeki 5137 numaralı hadise dayanarak, "Köle sahibi azad etmedikçe köle onun mahreminden de olsa yine kölelikten kurtulamaz" deimşlerdir.
Çoğunluk ailmlere göre ise, usul ve furu denilen anne ve babalar ile çocuklar ve torunlar satın alınır alınmaz hürriyetlerine kavuşmuş olurlar.
Ancak usul ve furu dışındaki akrabaların satın alınmaları halinde hür sayılıp sayılmayacakları konusu ulema arasında ihtilflıdır.
İmam Şafii (r.a.) ve taraftarlarına göre, usul ve furu dışındaki yakınlar sırf satın almakla hürriyetlerine kavuşmuş olmazlar.
İmam Malik (r.a.) sırf satın almakla usul ve furu gibi kardeşeler de hürriyetlerine kavuşmuş olurlar demiştir.
Ebu Hanife (r.a.)'ye göre ise, kendilerine nikah düşmeyen yakınların tümü satın aldıkları andan itibaren hürriyetlerine kavuşmuş olurlar.
Ebu Davud, 3949 numaralı hadisin sonunda ilave ettiği sözlerle bu hadisin merfu ve muttasıl olmadığına işasret etmek istemiştir.Nitekim Beyhaki de haidisn ravisi Hammad'ın hadisi bu şekilde rivayet etmekle hafızası kendisinden daha güçlü olan ravilerin rivayetlerine ters düştüğünü söyleyerek Ebu Davud'un bu görüşünü paylaşmıştır.
İmam Tirmizi de; bu hadisi muttasıl olarak rivayet eden Hammad'dan başka bir ravi bilmediğini söylüyor. Ayrıca Buhari de bu hadisin zayıf olduğuna dikkat çekmiştir. Ali b. El-Medini ise bu hadisin münker olduğunu söylemiştir.
Hafız Münziri'nin açıklamasına göre, 3950-3951 numaralı hadisler mevkuf ve murseİdirler, 3952 numaralı hadis ise mürsel ve münkerdir.
Ancak bu zayıf hadisler birbirini teyid ettikleri için zayıflıktan kurtulup haşen-ligayrihi mertebesine yükseldiklerinden musannif Ebu Davud onları Sünen'ine almıştır.[1293][51]

8. Efendisinden Çocuk Dünyaya Getiren Cariyeleri Azad Etmek

3953... Selame binti Ma'kıl'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Cahiliye döneminde amcam beni getirip Ebul-Yeser İbn Amr'm kardeşi Hubab b. Amr'a sattı. Ben ondan Abdurrahman b. el-Hubab'ı dünyaya getirdim. Sonra (Hubab) vefat etti. Bunun üzerine hanımı, "vallahi şimdi (Hub.ab'ın) borcu karşılığında (bu cariyeyi) satacaksınız" dedi. Ben Resu-lullah (s.a.v.)'a varıp;
Ey Allah'ın Resulü, ben Hârice Kays Aylan (kabilesin) den bir kadınım. Amcam beni cahiliye döneminde Medine'ye getirip Ebu'l-Yeser İbn Amr'm kardeşi Hubâb b. Amr'a sattı. Ben ondan Abdurrahman b. el-Hu-bâb'ı dünyaya getirdim. (Şimdi de Hubab ölünce) karısı, Vallahi şimdi (bu cariyeyi Hubab'in) borcu karşılığında satacaksınız diyor, dedim. Resürullah (s.a.v.):
"Htibâb'ın velisi kimdir?" diye sordu. "Kardeşi Ebu'l-Yeser İbn Amr'dir. " diye cevap verildi. Ona (birisini) görder (ipyanına çağır) di, (gelince ona);
"Bu cariyeyi azad ediniz. Bana (ganimet olarak) bir kölenin geldiğini duyduğunuz vakit bana geliniz; bu cariye karşılımda size (o köleyi) vereceğim" buyurdu. Bunun üzerine beni azad ettiler ve (bir süre sonra) Resulullah (s.a.v.)'a (birtakım) köle(ler) geldi. Benim yerime onlara bir köle verdi.[1294][52]

3954... Cabir b. Abdullah'dan rivayet edilmiştir; dedi ki: Biz Resulullah (s.a.v.) ile Ebu Bekir (r.a) dönemlerinde "Ümmüha-tü'l-evlâd" (denilen, bizden bir çocuğu olan cariyeler)! sattık. Ömer (r.a) (halife) olunca bize (bunu) yasakladı, biz de vazgeçtik.[1295][53]

Açıklama

Ümmü Veled: Efendisinden çocuk dünyaya getiren cariye demektir. Çoğulu, "ümmühatü'l-evlâd" gelir. Münziri, bu hadisi rivayet ettikten sonra özetle şöyle der: Bazı alimler şöyle demişlerdir: Sahibinden çocuğu olan cariyeler muhtemelen Resul-i Ekrem (as) zamanında çok az satıldığı için onun bundan haberi olmamış olabilir. Şu ihtimal de vardır, belki ilk zamanlarda bu nevi cariyelerin satılması caiz idi, sonra yasaklandı. Ebu

Bekir (r.a) ise konulan yasağı duymamış olabilir veya onun döneminde bu nevi olay vuku bulmamış olabilir. Çünkü onun dönemi kısa sürdü. Hz. Ebubekir Bu dönemde bir taraftan dinden dönenlerle savaşmakla meşgulken, diğer taraftan islâmi hizmetler konusunda yoğun bir çalışma içerisinde idi. Ömer (r.a) halife iken, bu konu hakkında Resul-i Ekrem (as) tarafından buyrulmuş olan sahih hadisler kendisine intikal edince bu yasağı koydur,"
Avnü'l Mabud yazarı, İbn Kudâme'nin de şöyle dediğini nakleder: "Sahibinden çocuğu olan cariyeyi satmanın caiz olmadığı yolunda sahabelerin icma'i vardır. Hz. Ali, İbn Abbas ve İbn Zübeyr'in bunu caiz gördüklerine dair yapılan rivayet, nakledilen icma'i gölgelemez. Çünkü bu zatların bu görüşten rücü ettiklerinden rivayet edilmiştir.
Bu ifadelerin akabinde konuya ilişkin rivayetler nakledilmekte ise de bunların buraya aktarmaya gerek görmüyoruz. Çünkü günümüzde bu nevi meseleler görülmez. Cariye işi tarihe karışmıştır.[1296][54]

9 Müdebber Kölenin Satılması (Caiz Midir?)

3955... Câbir b. Abdullah'dan rivayet edildiğine göre; Bir adam kendi ölümünden sonra geçerli olmak üzere kölesini azad etmiş ve o köleden başka bir malı da yokmuş. Bunu üzenine Peygamber (s.a.v.) (orada bulunanlara) o köleyi (getirmelerini) emretmiş, (köle getirilince) yedi yüz yahutta dokuzyüz (dirhem)e satılmış.[1297][55]

3956... Şu bir önceki hadis, Câbir b. Abdillah'dan (bir başka yolla daha rivayet edilmiştir. Şu farkla ki, Câbir burada bir önceki hadise şu cümleleri de) ilave etmiştir. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:
" Sen (bu kölenin) değerin (i aimay)a (herkesten) daha müstehaksin. Allah'ın da ona ihtiyacı yoktur."[1298][56]

3957... Câbir (r.a) den rivayet olunduğuna göre;
Ensar'dan Ebu Mezkur diye anılan birisi Yakub adındaki kölesini kendi ölümünden sonra geçerli olmak üzere azad etmiş ve o köleden başka bir malı da yokmuş.
(Bir gün Resnlullah (s.a.v.) o köleyi çağırmış ve (orada hazır bulunan kimselere): Bunu kim satın alır?" diyerek satılığa çıkarmış. Bunun üzerine

Nuaym b. Abdullah b. en-Nahhâm onu sekizyüz dirheme satın almış ve bu dirhemleri o kölenin sahibine vermiş. Sonra (Resulullah) şöyle buyurmuş:
"Sizden birisi fakir olduğu zaman (eline geçen maddi imkanlardan yararlanmak hususunda) önce kendisinden başlasın. Eğer (eline geçen bu) maddi imkanda (kendi ihtiyacından artan) bir fazlalık varsa onu da ailesine, eğer (daha) fazlalık varsa onu da yakınlarına hısımlarına, fazlalık daha da varsa onu da şuraya buraya (versin)."[1299][57]

Açıklama

Hürriyete kavuşması efendisinin ölümüne bağlı ojan köleye "müdebber" denir. Bu şekilde köle azad etmeye de; "Tedbir" denir. Tedbir dört çeşittir:
1- Tedbir-i Mutlak: Efendisinin ölümüne bağlanarak yapılan tedbirdir. Efendinin kölesine, "ben öldüğüm zaman "sen hürsün" demesi gibi.
2- Tedbir-i Muallak: Bir şarta bağlamruş olan tedbirdir. Efendisinin kölesine hitaben, "sen şu işi yaparsan ölümümden sonra hürsün" demesi gibi. Bu durumda köle efendisinin sağlığında bu şartı yerine getirirse efendisinin ölümünden sonra hürriyete kavuşmuş olur.
3- Tedbir-i Mukayyed: Malikin bir vasıf ile mukayyed olan vefatına bağladığı tedbirdir. Efendisinin kölesine, "ben bu hastalığımdan ölürsem' veya "ben bu yolculuğum esnasında vefat edersem sen hürsün" demesi gibi.
4- Tedbir-i Muzaf: Bir vaktin geçmesine veya çıkmasına izafe edilen tedbirdir. "Sen yarından itibaren mudebbersin" veya " sen falan ayın bitiminde müdebbersin" denilmesi gibi.[1300][58]
Müdebbir: Tedbiri yapan, yani kölenin hürriyetini kendisinin ölümüne bağlayan efendi.
Mevzumuzu teşkil eden bu babın hadisleri miidebber köleyi satmanın ntutlak suretle caiz olduğunu söyleyen İmam-ı Şafii'nin delilidir. Hattâbi'nin açıklamasına göre Ahmet b. Hanbel ile İshâk b. Râhûyeh, Mücâhid ve Tâ-vûs da bu görüştedirler.
Hasan-ı Basrî ise, sahibinin köleyi satmaya muhtaç durumda olması şartıyla müdebberi satmanın caiz olduğu görüşündedir.
İmam Malik'de efendinin en azından kölenin değerine denk bir borçla ölmesi halinde onu varislerin satabileceklerini söyler.

Said b, el-Müseyyeb ile Şa'bî Nehâi ve Zuhrî ise müdebber köleyi satmanın caiz olmayacağını söylemişlerdir.
İmam Ebu Hanîfe ile Sufyân-ı Sevri, Evzâi, Şüreyh, Mes'rûk, Kasım b. Muhammed, Ebu Cafer Muhammed b. Ali ve Salim b. Abdullah da bu görüştedirler.
Bedayiu's Sanayi' yazarının kaydettiği gibi, İmam Ebu Hanife; "Eğer tabiinden bu büyük alimler, müdebberin satılabileceğinisöylemiş olsalardı, onlara uyarak ben de müdebberin satılabileceğini söylerdim." demiştir.[1301][59]

Tedbir Akdinin Hükmü İki Kışıma Ayırılır:

1) Müdebberin hayatında cari olan hükümler.
2) Müdebberin vefatından sonra cari olan hükümler.Müdebberin hayatında cari olan hükümler şunlardır: Efendinin mutlak
tedbir ile miidebber kıldığı kölesi, Hanefilere göre köle ancak efendisinin ölümüyle hürriyetlerine kavuşmuş olacağından efendisi onu asla satamaz. İmam Şafii'ye göre ise, köle bu nevi tedbir ile asla hürriyet hakkım kazanmış olmayacağından efendisi onu istediği zaman satabilir. Çünkü bu köle
hürriyetini ancak efendisinin ölümünden sonra kazanacak tır, bu ise şimdilik yoktur.
Ancak mukayyed tedbir ile müdebber kılınmış olan köleyi satmanın caizliğinde ulema ittifak etmiştir.
Hafız Zeylaî'nin açıklamasına göre, bu babda geçen hadislerde Hz. Peygamber'in satılmalarına izin verdiği kölelerden maksat; tedbir-i mukayyed ile müdebber kılınmış köleler olabileceği gibi, bu kölelerin satılmasından maksat gerçekten satılmaları olmayıp kiraya verilmeleri olmaları da mümkündür.[1302][60]
Bu hususta Hamleleri dayandıkları deliller şunlardır:
1. Darekulni'nin ibn Ömer'den rivayet ettiği müdebber kölenin satılmayacağını ifade eden zayıf hadisler.[1303][61]
2. Cabir b. Abdullah'dan rivayet edilen Hz. Peygamber'in müdebber kölenin satılmasını yasaklayan hadislerin ifadeleri.
3. Hz. Ömer, Osman, Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b Abbas, Abdullah b. Ömer (r.a)'ın müdebber kölenin satılmayacağı görüşünde

olduklarına dair haberler.[1304][62]

10. (Mirasının) Üçte Biri Değerlerini Karşılayamayan Kölelerini (Ölüm Yatağında İken) Azad Eden Kimse (Hakkında Gelen Hadisler)

3958... İmrân b. Husayn'dan rivayet olunduğuna göre;
Bir adam ölürken altı kölesini azad etmiş ve onlardan başka malı yokmuş. Bu (haber) Peygamber (s.a.v.)'e ulaşınca o kimse için ağır sözler söylemiş, sonra köleleri çağırıp onları üçe bölerek aralarında kur'a çekmiş. (Kur'a sonucu bunlardan) ikisini azad etmiş ve dördünü de köle olarak bırakmıştır.[1305][63]

3959... (Bir önceki hadisin) manası (yine aynı) senediyle Ebû Kılâbe'den de rivayet olunmuştur. Şu farkla ki, Ebû Kılâbe (oradan geçen) "O kimse için ağır sözler söyledi" cümlesini rivayet etmemiştir.[1306][64]

3960... (Bir önceki hadisin) manası Ebû Zeyd'den de rivayet olunmuştur. Ancak bu rivayette bir önceki hadisten fazla olarak şu cümleler de bulunmaktadır): Bu adan ensardan biriydi. Peygamber (s.a.v) (bu haberi duyunca); "Eğer ben bu adamı defnedilmeden önce görseydim , (müslüman mezarlığına gömülmesine izin vermezdim ve) müslüman mezarlığına gömülmezdi" buyurdu.[1307][65]

3961... İmrân b. Husayn'dan rivayet olunduğuna göre:
Bir adam ölürken altı kölesini azad etmiş ve (kendisinin) bu kölelerden başka bir malı da yokmuş. Bu (haber) Peygamber (s.a.v)'e yetişince köleler arasında kur'a çekmiş, (kıır'a sonucu onlardan) ikisini azad etmiş, dördünü de köle olarak bırakmış.[1308][66]

Açıklama

Ölüm yatağında iken kölelerini azad ettiğinden bahsedilen şahsın kimliği hakkında bir açıklama mevcut değildir.
Sadece 3960 numaralı hadis-i şerifde onun Ensari olduğuna dair bir açıklama bulunmaktadır.

Her ne kadar burada sözü geçen şahsın kölelerini ölmek üzere iken azâd ettiği ifade edilmekte ise de, Müslim'in bir rivayetinde[1309][67] bu şahsın ölürken kölelerinin azad edilmesini vasiyet ettiği ifade edilmektedir.
İmam Kurtubî'nin de dediği gibi doğru olan rivayet Müslim'in bu rivayetidir. Ancak bazı râviler bu hadisi rivayet ederken yanlışlıkla "vasiyet etti" kelimesini atlayarak sadece onun ölmek üzere iken kölelerini azad ettiğini nakletmekle kalmıştır.
Bilindiği gibi bir kimsenin mirasının üçte birisinden fazlasında vasiyet hakkı yoktur. Sözü geçen sahabinin altı kölesinin değeri tüm mirasının üçte birinden fazla olduğundan, onun bu vasiyeti tümüyle geçerli değildir. Bu yüzden Hz. Peygamber onun bu usulsüz tasarrufunu duyunca onun hakkında ağır sözler sarfetmiştir. 3960 numaralı hadis-i şeriften anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber'in o şahıs hakkında söylediği ağır sözler. "Eğer ben defnedilmeden önce o adamı görseydim o, müslümanlar mezarlığına gömülmezdi" anlamına gelen cümlelerden ibarettir.
Nesai'nin rivayetine göre, Hz. Peygamber'in sözü geçen sahabi hakkında; "Bileydim onun namazına katılmak istemezdim." dediği ifade edilmektedir.
Bu babda geçen hadis-i şerifler, mallarının üçte biri kölelerinin değerine ulaşmadığı halde, ölüm yatağında iken kölelerini azad eden vcva azad edilmelerini vasiyet eden kimsenin ölümüyle, malının üçte biri karşılığında hangi kölelerin hür sayılacağı konusunda kur'a usulüne başvurulabileceğini söyleyen imam Malik ile İmam Şafii. Ahmed. İshak, Da-vud, İbn Cerir ve cumhur ulemanın delilidir.
İmam Ebu Hanife'ye göre ise, bir kimsenin kölelerinden her birinin vücudu mirasın üçte birinden hissesine düşen pay nisbetinde azad olur ve kölelerden herbiri vücudunun kalan kısmının da hürriyete kavuşması için gereken parayı temin etmek üzere çalıştırılır. Bu parayı kazanıp da varislere teslim edince vücudunun tümü hürriyetine kavuşmuş olur. Said b. el-Müseyyeb ile Şureyh, en-Nesâi, Şabî, Katâde ve Hammad da bu görüştedirler.
Hanifilerden bazıları ise, bu gibi hususlarda kur'a usulüne göre başvur-murmanın meşru olmayıp cahiliye adetlerinden kalan bir nevi kumar olduğunu söylemişlerdir.[1310][68]
İbnül Münzir, Ebû Hanîfe'nin kurayı caiz gördüğünü söylemiştir.[1311][69]

Kur'anın caiz olmadığını söyleyen Hanefî'nin imamlarına göre. kur'a İslamin ilk yıllarından geçerli idi, fakat sonradan nesh edildi. Nitekim Ebû Cafer et-Tahâvi'nin rivayet ettiği[1312][70] Hz Ali'nin İslamın ilk yıllarında Ye-men'de bu usulü uyguladığını ve Hz Peygamberin de tasvibine mazhar olduğunu fakat sonradan bu usulü terkettiğini ifade eden hadis-i şerif de buna delalet eder.[1313][71]

11. Malı Olan Bir Köleyi Azad Eden Kimse Hakkında (Gelen Hadisler)

3962... Abdullah b. Ömer'den rivayet olunduğuna göre; Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Her kim bir köleyi azad eder ve o kölenin de malı olursa, kölenin malı onun (efendisinin) olur. Ancak efendinin o malı(n köleye ait olmasını)şart koşması (bu hükümden) hariçtir."[1314][72]

Açıklama

Hadiste geçen "kölenin malı" ifadesinin zahirine maj edinebilir. Fakat efendisi bunu ondan cebren alma hakkına ve yetkisine sahiptir. Bu görüş Mâiik'in kavlidir. Cumhura göre köle ma] edinemez. Hadiste geçen "kölenin Mail" ifadesinden maksat, gerek kölenin elinde bulunan ve gerekse çalışarak elde ettiği maldır. Gerek kölenin elinde bulunan ve gerekse çalışarak elde ettiği mal, efendisinin malıdır, mülkiyetindedir. Bu mal kölenin elinde olduğu veya köle elde ettiği için "kölenin malı" tabiri kullanılmıştır. Hadisin; "kölenin malı onundur'7 cümlesindeki zamirin ait olduğu şahıs konusunda ihtilaf vardır. Alimlerin ekserisine göre zamir köleyi azadla-yanla ilgilidir. Bu takdirde cümlenin manası şöyle olur: "Kölenin malı onu azadlayanmdır." Bir kısım ehli ilim ise zamirin köleye ait olduğunu söylemişlerdir. Bu takdirde cümlenin manası şöyle olur: "Kölenin malı köleyedir."[1315][73]
Kölenin mal edinemeyeceği görüşünde olan cumhur ulemaya göre; "Kölenin malı" terkibinde malın köleye izafe edilmesi mecazidir. Efendisinin izniyle kölenin o maldan tasarruf hakkına sahip olması ve o malı korumakla görevli olması gibi sebeplerle mal köleye izafe edilmiştir.

Nitekim bazen güttüğü koyunlar da mecazen çobana izafe edilerek onlara "çobanın koyunları" denir. Kölenin efendisinin lütfü ve izniyle mal sahibi olabileceğini söyleyen İmam Malik'e göre ise, buradaki kölenin malından maksat, efendinin kölesine lütfen bağışladığı maldır.
Bütün bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere cumhur ulemaya göre, "kölenin malı onundur." cümlesindeki "hu" zamiri efendisiyle ilgilidir. Nitekim "Kim bir köleyi satarsa o kölenin malı satana aittir.[1316][74] " hadis-i şerifi de buna delalet etmektedir.[1317][75]
Metinde geçen "Ancak efendinin, o malıfn köleye ait olmasını şart koşması (bu hükümden) hariçtir."
Cümlesi, kölenin mal sahibi olabileceğini savunan İmam Malik'e göre, "Ancak satın alan efendinin şart koşması halinde kölenin malı sözü geçen efendisinin olur" anlamına gelir. Cumhura göre ise bu cümle, "Satan efendinin, kölenin elinde bulunan malın azaddan sonra köleye ait olmasını şart koşması halinde bu mal kölenin olur" anlamına gelir.
Hattabi'nin dediği gibi; bu durumda, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif, efendinin azad ettiği bir kölenin o anda elinde bulunan mallan ona bağışlamasının mendup olduğuna delalet eder.[1318][76]

12. Zina Çocuğunu Azad Etmek

3963... Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre; Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Zina çocuğu üç kişinin en şeI isidir. Ebû Hureyre dediki: Allah yolunda (savaşa çıkan bir kimseye) bir kamçı vermem, bana bir zina çocuğunu azad etmemden daha hoştur."[1319][77]

Açıklama

Burada geçen zina çocuğu kelimesi hakkında çeşit görüşler Uen sürülmüştür:
1- Burada zina çocuğundan maksat şer ile damgalanmış, kötülüğü herkes tarafından bilinen belli bir şahıstır.
2- Zinadan doğan çocuktur. Böylesi bir çocuk annesinden de babasından da şerlidir. Çünkü onlara had vurulduğu için bu ceza günahlarına kefaret

olmuştur. Zinadan doğan çocuk böyle değildir. Onun Allah katında nasıl bir muameleye tabi tutulacağı bizce meçhuldür. Bu itibarla zina çocuğu, annesi, babası ve kendisinden oluşan üç kişinin en kötüsüdür.
3- Zina çocuğu, aslı. nesebi ve doğumu itibariyle anne ve babasından daha kötüdür. Çünkü o haram çiftleşmeden oluşan bir meniden dünyaya gelmiştir. Anne babası ise böyle değildir.
4- Zina çocuğu anne ve babasından daha kötüdür. Çünkü anne ve babası işledikleri suçu devamlı gizlemeye ve unutturmaya çalıştıkları halde bu çocuk varlığı ile devamlı olarak insanlar arasında bu suçu hatırlatır durur, işte zina çocuğunun anne ve babasından daha kötü olmasından maksat budur.
5- Zina çocuğundan maksat çok zina eden kimsedir. Nitekim uzun yolculuğa çıkan kimse de "ibnü's-sebil= yol oğlu" denir.
Çok zina eden kimseye de zina çocuğu denir ki bu haliyle zina onun annesi ya da babası iken, kendisi de zinanınm çocuğu gibidir. Birbirlerinden hiç ayrılmazlar.
Hz. Peygamber bu hadis-i şerifle zinaya müptela olan bu gbi kimseleri zinadan uzaklaştırmak istemiştir.
6- Bazılarına göre zina çocuğunun damarlarında dolaşan zina mahsulü kanı onu devamlı kötülüğe teşvik eder. Bu bakımdan zina çocuğu anne ve babasından daha kötüdür. Nitekim yüce Allah, "Ey Harun'un kız kardeşi, baban kötü bir adam değildi, annen de fahişe değil"[1320][78] ayet-i kerimesinde bu gerçeği ifade etmiştir.
Abdullah b. Amr b. As'a göre, "andolsun cehennem için birçok cin ve insan yarattık"[1321][79] ayet-i kerimesinde bahsedilen cehennemlikler zina çocuklarıdır. Said b. Ciibeyr de bu görüşte idi.
İmam Mâlik, sadece zina olaylarına mahsus olmak üzere zinadan doğan çocukların şahitliklerinin caiz olmadığı görüşündedir. Osman b. Affan da bu görüştedir.
İbn Münzir; İmam Ebû Hanife, satın alınan bir kölenin zina çocuğu çıkmasının onun geri verilmesini mubah kılan özürlerinden biri olarak kabul ettiğini söyler.
Hattabi'nin açıklamasına göre, İbn Ömer'in, "Zina çocuğu üç kişinin en lıayirlısıdır." dediğine dair bir rivayet vardır. Abdullah b. Ömer sözüyle, zina çocuğunun, kendisinin doğmasına sebep olan zina fi'ilinin

işlenmesinde hiçbir suçu olmadığını ve meseleye bu açıdan bakılınca, zinadan doğan çocuğun annesinden ve babasından daha hayırlı olduğunu söylemek istemiştir.[1322][80]

13. Köle Azad Etmenin Sevabı

3964... Garîf b. ed-Deylemîden rivayet edilmiştir; dedi ki: Biz Vasile b. el-Eska'a vardık ve, "Bize içerisinde fazlalık ve eksiklik bulunmayan bir hadis rivayet et" dedik. (Bize) öfkelendi:
Kuşkusuz sizin her biriniz evinde asılı duran Kur'an-ı Kerim'i okuyor (ve yanlışlıkla ona bazı) ilave(ler) yapıyor, (bazı kelimeleri de okurken) eksiltiyor; karşılığını verdi. Biz de:
Bize Resulullah (s.a.v)'dan olan işittiğin bir hadis-i (bize nakleder misin?) demek istiyoruz; dedik. (Bunun üzerine şu hadisi) rivayet etti:
Katil sebebiyle ateşe girmeyi hak eden bir arkadaşımız (in nasıl kurtulabileceği) hakkında (bilgi almak üzere) Resulullah (s.a.v)'a varmıştık.
"Bu katilden dolayı köle azad ediniz, (çünkü) Allah, kölenin her organına, karşılık, katilin bir organını cehennemden azad eder." buyurdu. [1323][81]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, köle azad etmenin Allah'a yaklaşma yollarının en büyüklerinden olduğuna delalet etmektedir. Çünkü, yüce Allah ve Resulü köle âzad etmenin katil cezasına keffaret olabilecek kadar büyük bir sevabı olduğunu bildirmiştir.
Ancak şurasını da ifade etmek icabeder ki, köle azad etmenin katil günahına keffaret olabilmesi katilin maktulün diyetini ödemesi halinde söz konusudur. Aksi takdirde maktulün velisine ödenmesi gereken diyet bir kul borcu olarak katilin zimmetinde kalır gider.
Hadis-i şerifte söz konusu edilen katil olayının bir intihar hadisesi olması da mümkündür, Bu durumda diyet söz konusu değildir.Bütün bunlar gösteriyor ki, had cezalan cinayetlere keffaret olmakta yeterli değildir.
Binaenaleyh katilin işlemiş olduğu katil günahından tamamen kurtulabilmesi için, ödediği diyetten başka, köle azad etmek, tövbe etmek gibi Allah'ın affına sebep olan tâatlarda bulunması gerekir.

Avnül' Mabud yazarının açıklamasına göre, buradaki maktulün müslümanlarla aralarında barış anlaşması bulunan bir gayri müslim olması ihtimali de vardır.
Hattabi'nin açıklamasına göre, katilin bütün organlarının cehennemden azad olabilmesi için azad edilecek kölenin hayalarına varıncaya kadar bütün organlarının tam olması gerekir. Hadis-i şerifte vaad edilen sevaba erişebilmesi için bu hususa dikkat etmek müstehabdır. İlim adamlarından bazılarının görüşü budur.[1324][82]

14. Hangi Köleyi Azad Etmek Daha Faziletlidir?

3965... Ebû Necîh es-Sülemi'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Resulullah (s.a.v) ile birlikte Taif köşkünü kuşatmıştık. Muaz (b. Hi-şam ise bu cümleyi) "Babam (Hişam)'ı (şöyle) derken işitmiştim: (Resulullah (s.a.v) ile birlikte Taif kale s in deki Taif köşkünü (kuşatmıştık)" şeklinde rivayet etti. (Daha sonra) her ikisi de (hadisin geri kalan kısmını da); "Kim Aziz ve Celil olan Allah yolunda düşman (in cesedine)e bir ok isabet ettirirse onun için (Allah katında büyük)bir derece vardır" (şeklinde rivayet ettiler, Ravi Ebû Necîh), hadisi(n geri kalan kısmını da şöyle) nakletti:
Resulullah (s.a.v) şöyle buyururken işittim:
"Herhangi bir müslüman erkek, bir müslüman köleyi azad ederse, muhakkak ki Aziz ve Celil olan Allah (o kölenin) kemiklerinin her birini, onu azad eden kişinin bir kemiğini ateşten koruyan bir kalkan haline koyar.
Herhangi bir müslüman kadın da müslüman bir kadını azad ederse, kuşkusuz (yüce)AIIah, kıyamet gününde (azad edilen kadının) kemiklerinden herbirini onu azad eden kadının bir kemiğini ateşten koruyan bir kalkan haline koyar."[1325][83]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, azad edilen bir kölenin her organının, onu azad eden kimsenin bir organım cehennem ateşinden koruyacağına delalet ettiği gibi; erkeğin erkek köle, kadının da cariye azad etmesinin, erkeğin cariye, kadının ise, erkek köle azat etmesinden daha faziletli olduğuna da delalet etmektedir.

Azad edilen kölenin bir organına karşılık azad eden kimsenin bir organının cehennemden kurtulacağı ifade edildiğinden ulema, azad edilecek köleyi organları tam olan köleler arasından seçmenin müstehap olduğunu söylemişlerdir.
Hadiste geçen, "onun için (büyük) bir derece vardır." sözü Nesai'nin Sünen'inde şöyle açıklanmaktadır:
"îbnü'n Nahhâm: Bu derecenin yüksekliği ne kadardır? diye sordu. Resulullah (s.a.v) da; Öyle evinizin eşiği gibi değil, iki derece arasındaki mesafe yüz yıllıktır, buyurdu."[1326][84]

3966... Şurahbil b. es-Sımt'tan rivayet olunduğuna göre; kendisi Arar b. Abse'ye: "Bize Resulullah (s.a.v)'tan duyduğun bir hadisi naklet" demiş, (o da) Ben Resulullah (s.a.v)'ı şöyle buyururken şittim karşılığını
vermiş:

"Kim imanlı bir köleyi azad ederse (o köle, azad eden kimsenin) ateşten kurtulması için fidye olur."[1327][85]

Açıklama

Her ne kadar bu hadisin senedin de hadis uleması tarafından tenkıd edilmiş olan Bakiyye b. el-Veiid varsa da, Tirmizı bu hadisi hasen senetlerle de rivayet etmiş olduğundan hadis zayıflıktan kurtulup Hasen derecesine yükselmiştir.
Bir önceki hadisin şarhinde yaptığımız açıklama bu hadis-i şerif için de geçerlidir.[1328][86]

3967... Şurahbil b. es-Sımt'tan rivayet olunduğuna göre; kendisi Kab b. Mürre'ye, yahutta Mürre b. Ka'ba: Bize Resulullah (s.a.v)'tan işittiğin bir hadisi naklet, demiş. (Ka'b, yahutta Mürre, 3965 numaralı) Muaz hadisinin, "Herhangi bir müslüman erkek, müslüman bir erkek köleyi azad ederse... Herhangi bir müslüman kadın da müslüman bir kadını azad ederse" sözüne kadar rivayet etmiş, (sonra sözü geçen hadise) ilave (ten şunları da rivayet etmiş:

"Herhangi bir (Müslüman) erkek, iki müslüman kadını (kölelikten) azar ederse (onlar, o kimsenin) ateşten kurtarıcısı olurlar, onların her iki kemiği onun kemiklerinden biri yerine geçer."
Ebu Davud dedi ki: (Bu hadisin ravilerinden) Salim, Şurahbil'den (hadis) işitmemişlerdir. Çünkü Şurahbil, Sıffm (savaşın)da ölmüştür.[1329][87]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, erkeği azat etmenin kadını azad etmekten daha faziletli olduğunu söyleyenlerin delilidir.
Hafız Abdurrauf El-Münavî de; bir erkek azad etmenin iki kadın azad etme sevabına eşit olduğunu ve bu sebeple Hz. Peygamber'in azâd ettiği kölelerin ekserisinin erkek olduğunu söylemiştir.
Bir kadının azad edilmesiyle çocuğunun da azad edileceği nazarı itibariyle, kadın azad etmenin erkek azad etmekten daha faziletli olduğunu söyleyenler de vardır.
Bu mevzu da Şevkanı (r.a) şöyle diyor:
"iki kadın azad etmenin bir erkek azad etmek gibi azad eden kimseyi kurtaracağına dair hadislerin yanında, bir kadını azad etmenin de azad edeni ateşten kurtaracağını ifade eden hadisler varken; kadını azad etmenin mi, yoksa erkeği azad etmenin daha faziletli olduğunu münakaşa mevzuu haline getirmek lüzumsuzdur."
Alkamî de; erkeğin cihad gibi ağır işlerde daha yararlı olduğunu gözönünde bulundurarak; erkeği azad etmenin kadını azad etmekten fazileti olduğunu savunmuştur.[1330][88]

15. Kişinin Sıhhatli İken Köle Azad Etmesinin Fazileti

3968... Ebu'd Derdâ (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:
"Ölürken köle azad eden kimse (nin hali),döyunca (yemek) ikram eden kimse (nin hali) gibidir."[1331][89]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, dünya malına ihtiyacı varken onu Allah yolunda sarf ederek ahireti dünyaya tercih etmenin faziletine ve Allah yanındaki değerine işaret edilmektedir.
Bilindiği gibi bir kimsenin bir mala ihtiyacı varken onun din kardeşine verip din kardeşini kendine tercih etmesine "i'sar" denir.
İ'sar, "Kendilerinde fakru ihtiyaç olsa bile (onları) öz canlarından daha üstün tutarlar"[1332][90] ayet-i kerimesiyle övülmüştür. İşte mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, ölüm yatağına düşmeden önce mallarını Allah yolunda sarf edenler, Allah rızası için kölelerini azad edenler, ah irerlerin i - dünyalarına tercih etmiş olmaları cihetiyle i'sar sahiplerine benzetilmiş-tir.Ölüm yatağında kölelerini azad etmeye kalkanlar da kendi menfaatini varislerin menfaatına tencih etmeleri cihetiyle büyük bir iştah ve hırsla karnını doyurduktan sonra etrafındaki açları hatırlayıp, kalan yemeklerden onlara ikramda bulunmaya kalkan kimseye benzetilmiştir.
Şüphesiz bu ikramın da Allah yanında bir değeri vardır. Fakat, kendi karnı açken ve yemeğe ihtiyacı varken kendi yemeğini din kardeşine ikram eden kişinin ikramı ile mukayese edilemez.[1333][91]

7. KUR'AN SECDELERİ BÖLÜMÜ

1. Secdelere Ait Konular Ve Tilavet Secdelerinin Adedi

1401. ...Amr b. el-as (r.a.)'den rivayet edildiğine göre: ResûlulIah (s.a.) kendisine Kur'ân'da on beş secde (âyeti) okutmuştur. Bunlardan üçü MufassaJ(lar)dadir. Hac sûresinde de iki secde vardır.[1334][1]
Ebû Dâvûd dedi ki: Ebü 'd-Derdâ vasıtasıyle Resûlullah (s. a.) 'dan on bir secde rivayet edilmiştir. Ancak bu rivayetin isnadı zayıftır.[1335][2]

Açıklama

Hadîs-i şerifte Kur'ân-i Kerim'deki secde âyetlerinden üçünün mufassallarda (ki bunlar Necm, İnşikâk ve Alâk sûreleridir), ikisinin Hac Sûresinde olduğu söylenmiştir. Diğerlerinin yerlerine işaret edilmemiştir. Burada işaret edilmeyen secde âyetlerinin bulunduğu sûreler şunlardır: el-

A'râf, er-Ra'd, cn-Nahl, el-İsrâ, Meryem, el-Furkan, en-Neml, es-Secde, Sad ve Fussılet.

Hadis-i şerîf Kur'an-ı Kerim'deki secde âyeti sayısının on beş olduğuna delâlet etmektedir. Leys, İshak, Şâfiîlerden İbnu'I-Münzîr ve İbn Süreye, Mâ-likilerden de İbn Habib ve İbn Vehb bu görüştedirler.

Hanefîlere göre Kur'ân'da on dört secde âyeti vardır. Hanefiler Hac süresindeki ikinci âyeti secde âyeti olarak kabul etmezler, onu rukû'u emir ile yan yana bulunduğu için namaz secdesi sayarlar, Zeylâî: "İbn Abbâs ve İbn Ömer'den rivayet edilen, Hac süresindeki tilâvet secdesi birincisidir. İkincisi namaz secdesidir, tarzındaki rivayet bizim görüşümüzü takviye etmektedir" derler.[1336][3] Tahâvî de Said b. Cubeyr'den İbn Abbas'ın "Hac süresindeki secdelerin birincisi azimet, ikincisi tâlimdir"[1337][4] dediğini rivayet etmiştir.

Şâfiîler, Hanbelîler ve Zahirîler de Kur'ân'da on dört yerde secde âyeti bulunduğunu söylerler. Ancak bunlar Hanefîlerdcn farklı olarak Hac sure-sindekini değil, Sâd suresindekini tilâvet secdesi kabul etmezler, bunun şükür secdesi olduğunu söylerler.

Mâlikîler ise, Kur'ân'da on bir secde âyeti olduğu görüşündedirler. Hac süresindeki ikinci âyeti ve mufassallarda ki üç secde âyetini tilâvet secdesi saymazlar. İbn Mâce'nin Ümmü'd-Derdâ (r.anhâ)dan rivayet ettiği şu haber Mâ-likîlerin delilidir:

"Ebu'd-Derdâ; Resulullah (s.a.)'la birlikte on bir (yerde) secde yaptı. Necm onlardandır."[1338][5] Ancak cumhur, bu hadisin senedindeki Osman b. Fâid yüzünden hadisin zayıf olduğunu söylemişlerdir. Nitekim Ebû Dâvûd da buna hadisin sonunda işaret etmiştir.

Tilâvet secdesi, Hanefîlere göre vâcib, diğer üç mezhebe göre sünnettir. Ahmed b. Hanbel'den de namaz içinde okunursa vâcîh, namaz dışında okunursa sünnet olduğuna dâir bir rivayet vardır.

Hanefîler, görüşlerinde Ebû Hüreyre'nin Peygamber (s.a.)'den rivayet ettiği şu hadise dayanırlar:

Âdemoğlu secde âyetini okuyup da secde ettiği zaman, şeytan ağlayarak ayrılır ve:

Âdemoğlu secde etmekle emrolunup secde yaptı da Cennet onun oldu. Ben ise, secde ile emrolundum ve secde etmedim. Cehennem de benim oldu,

der."1339[6] Hadis-i şerifte müslümanlarm secde etmekle emrolunduklan hikâye edilmektedir. Mutlak emir ve vücûbu gerektirir. Ayrıca Cenab-i Allah secdeyi terk ettikleri için bazı kavimleri zemmetmiştir. Meselâ bir âyette: " = Onlara Kur'ân okunduğu zaman secde etmezler"1340[7] buyurulmaktadır. Bir kimsenin zemmedilmesi ancak vacibi ter-ketmekle olur, o halde secde vâcibtir" derler. Bugün elimizde mevcud Mushaflarda işaret edilen secde âyetleri şu sûrelerdedir: 1. A'raf 206; 2. Ra'd 15; 3. Nahl 49-50; 4. İsrâ 107; 5. Meryem 58; 6. Hacc 18; (İhtilaflı olarak) 77; 7. Furkan 60; 8. Nemi 25; 9. Secde 15; 10. Fussilet 37; 11. Necm 62; 12. İnşikâk 21; 13. Alâk 19.
Şafiî ve Mâlikilere göre Nemi Süresindeki secde 26. âyettedir. Ayrıca Sâd sûresinin 24. âyeti de secde değildir.1341[8]

1402. ...Ukbe b. Âmir1342[9] (r.a.)'den; demiştir ki; Resûlullah (s.a.)'a:
Ya Resûlallah! Hacc sûresinde iki secde var mı? diye sordum.
"Evet, o secdeleri yapma(k istemi)yen o âyetleri okumasın" buyurdu.1343[10]

Açıklama

Hadis-i şerifte bahsi geçen âyetler Hac sûresi'nin 18. ve 77. ayetleridir.
Bu hadisin Tirmizî'deki rivayeti; "Hacc sûresi faziletli kılındı. Çünkü onda iki tane secde âyeti vardır" şeklinde vârid olmuştur.
Bu hadis, Hacc Sûresi'nde iki tane secde âyeti olduğunu söyleyenlerin görüşlerini te'yid etmektedir. Ancak senedindeki İbn Lehî'a ve Mişrah'tan dolayı zayıftır. Fakat Tahâvî'nin Abdullah b. Sa'lebe'den rivayet ettiği, "Ömer b. el-Hattâb bize sabah namazı kaldırıp Hac Sûresini okudu ve iki defa secde yaptı"1344[11] haberi bu za'fı ortadan kaldırmaktadır.
Hacc Sûresinde tek secdenin olduğunu söyleyenlerin bu mânâdaki hadislere dair görüşleri daha önce geçen hadislerde anlatılmıştır.
Hz. Peygamber'in; "Secde etmek istemeyen bu âyetleri okumasın" buyurması, sûrenin tamamını okumamanın caiz olduğunu gösterir.1345[12]

2. Mufassal Sûrelerde Secde Olmadığı Görüşünde Olanlar(In Delilleri)

1403. ...İbn Abbâs (r.anhumâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) Medine'ye geldi-geleli mufassallardan hiç birinde tilâvet secdesi yapmamıştır.[1346][13]

Açıklama

Bu hadis "mufassal" adı verilen sûreler gurubunda secde âyetinin olmadığına delâlet etmektedir. İmam Mâlik ve tabileri bu görüşü tercih etmişlerdir. Ancak bu rivayet zayıftır. Çünkü sene-dîndeki Ebû Kudâme zayıftır. Birçok âlim bu râvinin zayıf olduğunu söylemiştir. Râvilerden Metaru'l-Verrâk da tenkide uğrayanlardandır. Hatta Müslim bu zâtın hadisini kitabına aldığı için ayıplanmıştır.
Şayet hadisin sahih olduğu kabul edilirse, İbn Abbâs'ın mufassal gurubunda yapılan secdelere muttali olmadığı ya da Hz. Peygamber'in bir sebebe biaen bu secde âyetlerini terk ettiği yorumu getirilecektir. Çünkü o grubda secde âyeti olduğu 1407 numaralı hadiste gelecektir. Nitekim bu hadiste Ebû Hüreyre Hz. Peygamber (s.a.)'le birlikte ve sûrelerinde secde ettiklerini haber vermiştir.
Şevkânî, İbn Abbâs'ın rivayeti ile ilgili olarak; "Hz. Peygamber'in o durumda secde yapmaması o surelerde secde âyeti olmayışına delâlet etmez.' Çünkü onları okuduğunda abdestsiz olduğu için veya vakit kerahet vakti olduğu için terk etmiş olabilir. Yahut da okuyan terk etmiştir veya secde etmemenin cevazına işaret için secde etmemiştir," der.
Feth'de de bunun en râcih ihtimal olduğu beyân edilmiştir.[1347][14]

1404. ...Zeyd b. Sabit (r.a.)'den; demiştir ki:

Resûlullah (s.a.)'a Necm (Suresin)i okudum onda secde etmedi.[1348][15]

Açıklama

Hadisin Buhâri'deki rivayetinde Zeyd'in Hz. Peygamber'e Necm Sûresini okuyup secde etmediği "zan" ifâde eder bir kelime ile ifâde edilmiştir. Diğer bir rivayet ise, buradaki gibidir.
Hadis-i şerîf Necm sûresinde secde âyeti olmadığını göstermektir. Bu, "mufassal grubunda secde yoktur" diyenlere delil olabileceği gibi, hâsseten

Necm Sûresi'nin sonunda secde âyetinin olmadığını söyleyenler için de delil olabilir. Atâ, Ebû Sevr, Hasen el-Basrî, Said b. Cübeyr, Said b. el-Müsseyyeb İkrime ve Tâvûs ikinci görüşün sahipleridirler.
Adı geçen sûrelerde secdenin bulunduğu görüşünde olan cumhur bu hadisi şöyle te'vîl ededen
"Zeyd b. Sâbit'in bu sureyi okuduğu esnada Hz. Peygamberin abdest-siz veya vaktin kerahet vakti olması ve bu yüzden Efendimizin secde etmemesi muhtemeldir. Hz. Peygamber'in sırf secde etmemenin cevazına işaret etmek istemesi de mümkündür."
İbn Hacer bu son ihtimâli beğenmiştir. Fakat bu ancak tilâvet secdesinin sünnet olduğunu söyleyenler açısından değer ifâde eder, vücûbuna kail olanlar için önceki iki te'vil daha yerindedir.
Sindî de bu hadisle ilgili olarak şöyle der: "Bu hadiste, Necm sûresinde secde yoktur' diyenler için delil değildir. Çünkü Hz. Peygamber onu secde yapmamanın cevazına işaret için terk etmiş olabilir. Secdeyi vâcib görenler açısından ise şöyle denilir: Hz. Peygamber secdeyi başka bir vakte te'hîr etmiş Zeyd'e de küçük olduğu için emretmemiştir."[1349][16]
Necm sûresinde secde olduğunu bildiren müstakil rivayetler mevcuttur. Tirmizî'nin rivayet ettiği bir haberde İbn Abbâs şöyle der: "Resûlullah (s.a.) onda yani Necm sûresinde secde yaptı, (orada bulunan) müslümanlar, müşrikler, ins ve cin de secde yaptılar."
Bu hadisin Buhârî ve Müslim'deki ifâdesi de şu şekildedir: "Resûlullah (s.a.) Necm sûresini okudu ve tilâvet secdesi yaptı,yanındakilerde secde.yaptılar. Yalnız yaşlı bir adam yerden bir avuç çakıl veya toprak alıp alnına kaldırdı ve "bu bana yeter" dedi. O adamın daha sonra kâfir olarak öldürüldüğünü gördüm."[1350][17]
Ebû Dâvûd'da 1406 numarada gelecek olan hadis ve Buhârî ve Müslim'deki rivayete benzemektedir.[1351][18]

1405. ...İbn Kusayt, Hârice b. Zeyd b. Sâbit'den; o da babası vasıtasıyla Hz. Peygamber (s.a.)'den; önceki hadisi mânâ olarak rivayet etmiştir.
Ebû Dâvud; Zeyd imamdı ve secde etmedi, der.[1352][19]

Açıklama

Abdullah b. Kusayt bu hadisi bir defa Atâ b. Yesâr'dan bir defa de Hârice b. Zeyd b. Sâbit'den işitmiştir. Bu hal,
hadisin senedinde bir ızdırab olmasını gerektirmez. Zira bir şahsın iki veya daha çok hocasının olması ve aynı mânâya gelen sözleri her birinden ayrı ayrı işitmesi gayet tabiîdir.
Ebû Davud'un söylediği talikte Zeyd'in Necm sûresi'ni okumasını müteâkib secde etmeyenin kim olduğu konusunda iki ihtilâf akla gelebiliyor:
a. Hz. Peygamber secde etmemiştir. Yani İmam olan Zeyd b. Sâbit'in Necm sûresini okuduğunu işiten Hz. Peygamber secde etmedi.
b. Zeyd b. Sabit imamdı ve bu sûreyi okuduğu halde secde etmedi. O secde etmediği için Hz. Peygamber de secde etmedi.
İmam Şafiî'nin rivayet ettiği bir haber de secde âyeti okuyan bir zât secde etmediği için Hz. Peygamber'in de (secde) etmediği ve bunun sebebi sorulduğunda; "Sen bizim imamı/sın sen secde etseydin biz de ederdik" dediği bildirilmektedir.
Bu rivayet ikinci anlayışı takviye etmektedir.[1353][20]

3. (Necm Ve Diğer Mufassal Sûrelerde) Secde Olduğu Görüşünde Olanlar(In Delilleri)

1406. ...Abdullah (b. Mes'ûd) (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (s.a.) Necm sûresi'ni okuyup (sonunda) secdeye kapandı (Müslüman ve müşrik, ins ve cin) orada bulunanların tümü de secde etti. Yalnız Kureyş'ten bir adam bir avuç çakıl veya toprak alıp yüzüne kaldırdı ve "Bu, bana yeter" dedi. Sonra ben o adamın kâfir olduğu halde öldürüldüğünü gördüm.[1354][21]

Açıklama

Buhâri'deki sarîh ifadeye göre, hadis-i şerifte bahsedilen olaya, İslâm tarihinde önemli bir yeri olan fakat bazı yanlış bilgiler de karıştırılarak aktarılan bu olaya "Garânik hâdisesi" denilir. Bu hâdisenin ayrıntılarına geçmeden önce hadis-i şerîf ve terceme ile ilgili bir iki meseleye temas etmekte yarar görüyoruz.
Bizim "Hz. Peygamber Necin suresini okuyup (sonunda) secdeye kapandı" diye terceme ettiğimiz cümledeki terkibinin harfi bazı nüshalarda şeklinde

harfi cerri ile vârid olmuştur. Bu durumda mana "Necm sûre-sFni okuyup secde âyeti sebebiyle secdeye kapandı" şeklinde olacaktır.
Metindeki " =el-kavm" kelimesi "Müslüman ve kâfir, ins ve cin orada bulunanların tümü" diye terceme edilmiştir. Bu terceme Bu-hârî'nin rivâyetindeki; " = onunla birlikte mü si umanlar ve müşrikler, cinler ve insanlar da secde etti" cümlesi gözönünde bulundurularak yapılmıştır.
Rivayetlerde görüldüğü gibi Hz. Peygamber (s.a.) Necm Sûresi'ni okuyunca oradaki "secde edin” emrine uyarak ve bu sûrede sayılan büyük nimetlere bir şükran ifadesi olarak secdeye kapanmıştır. Resûlullah'ın bu durumunu gören müslümanlar da ona uyarak secde etmişlerdir. Müşriklerin secdeye kapanması ise ya bu sûrede zikredilen ilâhları Lât ve Uzzâ'nın adını duyduklarından dolayı olmuştur ya da Cenab-ı Hakk'ın azamet ve kib-riyâsını görüp secde etmişlerdir. Hâdiseyi şu şekilde izah edenler de vardır:
"Siz de gördünüz değil mi, Lât ve Uzza'yı? Ve öteki üçüncü Menât'ı? Erkek (çocuklar) sizin, dişi (çocuklar) da O'nun mu?"[1355][22] mealindeki âyetleri okuyunca, orada bulunan kâfirlerden birisi de son iki âyeti dolgun bir ses tonuyla okudu. Oradaki müşrikler Hz. Peygamber'in kendi putlarına müsaade ettiği zehabına kapıldılar. Çok sevindiler, o kadar ki Resûlullah secde edince onlar da secdeye vardılar.[1356][23]
Hz. Peygamber'in bu âyetleri okuması esnasında şeytanın Efendimizin diline putları övücü mahiyette sözler kattığı ve müşriklerin buna sevinip secdeye kapandıkları şeklinde de haberler vârid olmuştur. Ancak bu haberler muteber görünmemektedir; çünkü putları övme küfrü gerektiren bir şeydir. Bunun peygambere isnadı son derece çirkindir. Şeytanın Hz. Peygamber'e musallat olup onun lisanına bazı şeyler karıştırması da mümkün değildir. Çünkü bu efendimizin haberlerinin tümünde, mucizelerinde ve Peygamberliğinde şüpheyi gerektirir. O halde bu da muhaldir.
Diğer insanlarla birlikte secde etmeyip de avucuna aldığı çakıl veya toprağı yüzüne götürürek "bu bana yeter" diyen kimse, Buhârî'nin "Kitâbu't-tefsîr"de İbn Abbâs'tan yaptığı rivayetten anladığımıza göre Ümeyye b. Haleftir. Adı geçen kişinin M'uttalib b. Ebî Veda'a olduğunu söyleyen bir rivayet de Nesaî'de mevcuttur.O esnada bu zât Müslüman olmadığı için onun da secde etmemiş olması mümkündür. Yalnız İbn Mes'ud'un Muttalib'i görmeyip sadece "Bu bana yeter diyen" Ümeyye b. Halef dikkatini çektiği

için onu fark etmiş olması mümkündür. Böylece hadisler arasında bir tezat söz-konusu olmadığı ortaya çıkar.
Bu adamın secde etmeyişi kibirinden dolayı olmuştur. İbn Mes'ud'un dediği gibi Ümeyye b. Halef Bedir Savaşında öldürülmüştür.
Mevlana Şiblî'nin Asr-ı Saadet'te naklettiğine göre ise, Garânik hâdisesinin esası şudur:
Hz. Peygamber Kur'ân-ı Kerim okurken, müşrikler gürültü çıkarırlar ve onun tesirini engellemeye çalışırlardı. Fussilet suresi'ndeki şu âyet buna işaret etmektedir: "Kâfirler dediler ki: Bu Kur'ân'ı dinlemeyin ve o(nun okunması esnası)nda gürültü yapın, belki bastırırsınız."[1357][24]
İşte Kureyş'in âdeti üzere kâfirlerden biri Resûlullah (s.a.) Necm Sûresini okurken, "Lât, Uzza ve diğer üçüncü put Menât, bunlar yüksek putlardır ve bunlardan şefaat beklenebilir" mânâsına gelen sözler söyler. Kâfirler de bunu Hz. Peygamber'in söylediğine inanarak onu yayarlar. Müslümanların arasında da bu şayianın dolaşması neticesi bunun bir şeytan ilkâsı olması ihtimâli gözönüne alınır.
Eski muhakkik âlimler de bu görüşü müdafaa etmişlerdir. Mevâhib'de şöyle deniliyor:
Resûl-i Ekrem "diğer üçüncü put olan Menâfi" mealindeki âyete vardığı zaman müşrikler, onların ilâhlarını daha çok zemmedeceğini tahmin ederek, mahut sözleri ileri sürmüşler ve o sözleri Peygamberin sözlerine karıştırmışlardır. Nitekim müşrikler dâima Kur'ân-ı dinlemeyip, "Kur'ân okunurken gürültü yapın, belki şaşırtırsınız" derlerdi. Şeytan ilkâsındaki şeytanlardan murad, insanlar arasındaki şeytanlardır.
Bu hadis, mufassallarda ve bu arada Necm Sûresi'nde tilâvet secdesi olmadığını söyleyenlerin görüşlerini reddetmektedir. Yine bu hadis, Necm suresi'ndeki secde emrinden maksadın namaz olduğunu söyleyenlerin görüşlerine de muhaliftir.
Buradan anladığımıza göre tilâvet secdesi, sâdece okuyana mahsus değildir; dinleyenin de secde etmesi gerekir.[1358][25]

Bazı Hükümler

1. Necm Sûresi'nde secde âyeti vardır.
2. Tilavet secdesi hem okuyana hem de dinleyene vaciptir.

3. Yerdeki bir cismi kaldırıp alna koymak secde yerine geçmez.[1359][26]

4. İnşikâk Ve Alak Sûrelerindeki Secdeler

1407. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki:
Biz Resûlullah (s.a.)'le birlikte ve (înşikâk ve Alâk surelerin)de secde yaptık.[1360][27]

Açıklama

Hadis mufassal grubunda secde olduğunu söyleyenlerin delillerindendir.Çünkü İnşikâk ve Alak Sûreleri bu grubtandır ve Efendimizin bu sûreleri okuyunca tilâvet secdesi yaptığı Ebû Hureyre (r.a.) tarafından rivayet edilmiştir. Ebû Davud'un dediği gibi, Ebû Hüreyre Hicretin 6. veya 7. yılında müslüman olmuştur. Buna göre bu hadis daha önce İbn Abbâs'tan rivayet edilen ve mufassal grubunda secde âyetinin bulunmadığını bildiren habere muhalif düşmektedir, (bk. hadis 1403). İbn Abbâs hadisinin zayıf olduğu orada sebepleri ile beyân edilmiştir. Ayrıca o hadis secdenin olmadığını, bu ise, bulunduğunu bildirmektedir. Nefy ile isbat nefye tercih edilir.
Ebû Davud'un, -bazı nüshalarında yer alan- rivayetin sonundaki ta'liki bu sûrelerdeki secdenin nesh edilmiş olma ihtimâlini de ortadan kaldırmaktadır. Çünkü Ebû Hureyre'nin müslüman oluşu Hz. Peygamber'in ömrünün sonuna doğrudur.[1361][28]

1408. ...Ebû Râfi' şöyle demiştir:
Ebû Hureyre ile birlikte yatsı namazı kıldım okuyup secde yaptı.
Bu ne secdesi? dedim.
Ebu'I-Kasım (Resûlullah)'ın arkasında bu secdeyi yaptım ve ona kavuşuncaya (ölünceye) kadar yapmaya devam edeceğim, dedi.[1362][29]

Açıklama

Hadisin Buharı'de birkaç farklı rivayeti vardır. Bunlardan Ebû Seleme'nin rivayeti şöyledir: "Ebû Hureyre'nin İnşikak sûresini okuyup secde ettiğini gördüm. Kendisine; "Ya Ebû Hureyre gözlerime inanayım mı? Sen secde

ettin" dedim. "Resûlullah (s.a.)'in secde ettiğini görmeseydim ben de sede etmezdim" dedi. Buharî'nin sücûdüs-salât'taki rivayeti ise aynen Ebû Dâvud'daki gibidir.
Nesaî'nin Ebû Rafî'den yaptığı rivayet de, Ebû Davud'unkinden pek farklı değildir.
Hadisten anladığımıza göre:
İçerisinde secde âvefi olan sûrelerin namaz esnasında okunması meşrudur. Namazda secde âyeti okunmuşsa namaz esnasında tilâvet secdesi yapması caizdir. Bu konuya ışık tutan başka hadisler de mevcuttur. Ulemâr cumiıûru hu görüştedir. Bu görüş sahiplerine göre namazın, farz veya nâ le, cemaatle ya da münferid, cehrî yahut gizli olması arasında hiç fark yoktur.
Mâlikîlere göre ise, farz namazlarda ister cemaatle olsun, ister münlrid secde âyeti okumak mekruhtur. İmam Mâlik'ten yapılan başka bir riv yete göre ise, cemaat az olursa imamın okumasında beis yoktur.
İmam Ebû Hanife ve Ahmed b. Hanbel, kıraati gizli olan namazlarc imamın secde âyetini okumasını mekruh görürler. Çünkü bir takım karışılIıklara sebeb o'ctbilir. Cehrî namazlarda oöyle bir endişe söz konusu değildir
Ahmed j. Hanbel'in İbn Ömer'den naklettiği rivayette, Hz, Peygam ber (s.a.)'^n öğle nanazının birüci rekatında tilâvet secdesi yaptığı veasha binin onun seccie sûresini okuduğunu zannettikleri haber verilmektedir Muarızları bu rivayetle Ebû Hanîf ve Ahmed b. Hanbel'e itiraz etmişlerdir
Ebû Hureyre'nin İnşikâk Suresini okuyup da secde ettiğini görenlerir bunu adırgsması, namaz içinde seode âyetini meşru görmeyenler için deli sayılarız, çünkü bu itirazı yapanlar Ebû Hureyre'nin izahı karşısında sus-r.r şiardır O halde onlann hayreti Resulüllah'dan aksini gördüklerinden dolayı değil, konu ile ilgili hiçbir malumatları olmadığından dolayıdır.
Gelecek olan 1411 no'lu hadis de bu görüş sahipleri için delil olamaz. Çünkü Hz. Peygamberin namaz hâricinde secde âyeti okuyup da onun için secde yapması secde âyetini namaz içinde okumanın caiz olmayışını gerektirmez.[1363][30]

Bazı Hükümler

1. ilim ve fazlına güvenilse bile şerî'ata müteallik bir harekette bulunanın veya söz söyleyenin yaptığı veya
söylediği derhal kabul edilmemeli, delili sorulup araştırılmalıdır

2. Mufassal sûrelerde secde âyeti vardır.
3. İçlerinde secde âyeti olan sûre namazda okunabilir.
4. Namaz içerisinde okunan secde âyetinin secdesi namaz esnasında yapılır.[1364][31]

5. Sâd Sûresinde(Ki Secde Âyeti Dolayısıyla) Secde Yapmak

1409. ...İbn Abbâs (r.anhumâ)'dan; demiştir ki:
Sâd süresindeki secde azâim-i sücûd (vazgeçilmeyecek secdeler)den değildir.Ama ben ResuluIIah (s.a.)ı o sûrede secde ederken gördüm.[1365][32]

Açıklama

Kelimesi cem'idir. Azimet lügatte; kalbin bir şeye azmetmesi demektir. Fukahâ ise, bu kelimeyi "asaleten sabit olan hüküm" karşılığı olarak ve farzlar ve sünnetler hakkında kullanmışlardır. Farzlar için kullanılması daha fazladır.
Yukarıdaki izahattan anlaşılacağı üzere azâim-i sücûd terkibinin mânâsı, tilâvet secdesini vâcib kabul edenlere göre daki secde vâcib secdelerden değildir," sünnet olduğunu söyleyenlere göre de, "sünneti müekkede olanlardan değildir" şeklinde olmuş olur.
Bu hadis-i şeriften "Sâd" süresindeki secdenin tilâvet secdesi olmadığını anlamak da mümkündür. Şafiîler ve meşhur rivayetinde îmam Ahmed bu görüştedir. Bunlar bu sûredeki secdenin şükür secdesi olduğunu söylerler. Aynı görüş Atâ ve Alkâme'den de nakledilmiştir. Nesâî'nin İbn Abbâs'-tan rivayet ettiği şu haber de bu görüşün delillerindendir: ResûluIIah (s.a.) Sâd Sûresi'nde secde yapıp, "Dâvûd bu secdeyi tevbe için yapmıştır, biz de şükür için yapıyoruz" buyurdu.
Hanefîler, İmam Mâlik, Süfyân es-Sevrî, Îbnu'l-Mübârek, İshâk ve ulemânın çoğunluğuna göre ise, bu süredeki secde tilâvet secdesidir. Tahavî'-nin Ebû Said el-Hudrî'den rivayet ettiği; "ResûluIIah (s.a.) Sâd suresinde secde yaptı"[1366][33] mealindeki hadis, bu görüşün delilidir.
Bu görüş sahipleri, üzerinde durduğumuz rivayetteki "Sâd (süresindeki secde) azâim-i siicûdden değildir" sözünün Hz. Peygamber'e değil, İbn Ab-bâs'a ait olduğunu hatırlatarak, Hz. Peygamberin fiiline mukabil sahâbi sözüne itibar edilemeyeceğini söylerler. Nesaî'nin rivayeti hakkındaki

görüşlerini de Tahâvî şöyle ifâde eder: "Bir secdenin tevbe ve şükür için olması, onun tilâvet için olmasına mânı değildir. Çünkü bütün ibâdetler Allah'a şükür içindir. Bundan anlaşılmış oluyor ki, Hz. Peygamber'in yaptığı bu secde mücerred bir şükür secdesinden ibaret değildir. Aksine aynı zamanda hem tilâvet hem de şükür secdesidir. Zira bunlar biri birine aykırı değildirler."

Ayrıca Beyhakî, Nesaî'nin bu rivayetini zayıf kabul etmiştir.[1367][34]

1410. ...Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) minber üzerinde iken Sâd suresi'ni okudu. (Sûredeki) secde âyetine gelince inip secde etti. Cemaat de onunla birlikte secde etti. Başka bir gün yine aynı sûreyi okudu. Secde âyetine gelince cemaat secde yapmaya hazırlandı. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "- Bu ancak bir nebinin tevbe (secde)sidir. Ama ben sizin secdeye hazırlandığınızı gördüm" buyurup indi ve secde etti. Cemaat de secde etti.[1368][35]

Açıklama

Bu sûredeki secde mahalli 24. âyettir. Gerçi burada zikredilen secde değil, rükû'dur. Ama bundan maksat, müfessirlerin beyânına göre secdedir. Mezkûr âyette, Hz. Dâvûd (a.s.)'ın secdesi hikâye edilmekle beraber, Hz. Peygamber (s.a.) secde etmiştir. Çünkü Efendimiz kendisinden Önceki peygamberlere uymakla emr olunmuştur.

Hz. Dâvûd bağışlanmasını müteakib secde yapmış ve bu hal mezkûr âyette anlatılmıştır. Hz. Peygamber de bir seferinde Dâvûd (a.s.)'a uyarak secde etmiş ama başka bir seferinde aynı âyeti okuduğu halde secde için herhangi bir hazırlığa girmemiş, ancak cemaatin hazırlandığım görünce, secde etmiştir.

İmam Şafiî Hz. Peygamberin bu hareketini "Sad Suresinde tilâvet secdesi olmadığına" delil saymıştır.

Ancak ResûluÜah (s.a.)'in ikinci seferinde secde etmemesi mutlaka önün tilâvet secdesi olmamasını gerektirmez. Belki o, bu secdenin diğerleri kadar kuvvetli olmadığına delâlet eder. Nitekim bundan önceki hadis de buna delalet etmektedir. Hanefîlerin önemli fıkıh kitablanndan Bedâi'üs-Sanaî' de bu konuda özet olarak şöyle deniliyor: "Şafiî'nin sarıldığı şey, aslında bize delildir. Çünkü biz bu secdeyi Cenab-ı Hakk'ın Dâvûd (a.s.)'ı bağışlaması,

ona mertebeler ve âhirette iyi bir makam va'detmesi ile ilgili nimetlerine bir şükran olarak yapıyoruz. Onun için bize göre secde kelimesinin (24. âyetin) sonunda değil de sözünün (25. âyetin) peşinden yapılır. Bu bizim hakkımızda büyük bir nimettir. Çünkü Rabbimiz bizim yanılmalarımıza göz yumup günah ve hatalarımızı bağışlayarak bize nimet veriyor. O halde bu secde tilâvet secdesidir. Çünkü sebebi mevcuttur. O da âyetin okun-masıdir. Hz. Peygamber (s.a.)'in ilk cumada bu secdeyi yapması, onun tilâvet secdesi olduğunu gösterir. Ama diğer cumada terk etmesi onun tilavet secdesi olmadığına delâlet etmez. Çünkü Efendimizin secdeyi te'hîr etmek istemesi mümkündür. Nitekim bize göre secdenin hemen yapılması vâcib değildir."[1369][36]

Bazı Hükümler

1. Okunan bir ayetin secdesinin hemen yapılması müstehabtır ama te'hırı caizdir.
2. Aksi bir hüküm yoksa, Hz. Peygamber geçmiş peygamberleri,1 *mr olunduğu şeylerle de emredilmiştir.
3. Secde âyetini okuyanın yanı sıra, duyan da secde etmek zorundadır.
4. Sâd Sürecindeki secde âyeti diğerleri kadar kuvvetli değildir.[1370][37]

6. Hayvana Binmişken (Yahut Da Namaz Hâricindeyken)[1371][38] Secde (Âyeti)Yi İşiten Kimse (Ne Yapmalıdır)?

1411. ...Abdullah b. Ömer (r.anhûmâ)dan: demiştir ki: - Peygamber (s.a.) Fetih yılında (içinde) secde (âyeti olan bir sûre) okudu. Bunun üzerine bütün ashab secdeye kapandı. Onlardan kimi (hayvana) binmiş, kimi de yere secde eder vaziyette idi. Binmiş halde olan elinin üzerine secde ediyor(du).[1372][39]

Açıklama

Rivayette bahsedilen olay Fetih senesindeki bir sefer esnasında vuku bulmuştur. Burada belirtilmemekle beraber Taberânî'nin yine İbn Ömer'den yaptığı bir rivayette Hz. Peygamberin okuduğu sûrenin Necm Sûresi olduğu beyan edilmektedir.

Yolculuk esnasında insanların kimi binekli kimi yaya olduğu için Efendimizin okuduğu secde âyetini duyan herkes, olduğu halde secdeye kapanmış yaya olanlar secdelerini yerde yaparlarken, hayvan sırtında olanlar da eğerleri veya elleri üzerine secde etmişlerdir.
Bu rivayet hayvan sırtında olanların elleri üzerine tilâvet secdesi yapmalarının caiz olduğunu gösterir. Buna göre bir özürden veya kalabalıktan dolayı uyluklar üzerine tilâvet secdesi yapmanın caiz olması gerekir. Hanefîlere göre izdiham halinde avucu yere koyup üzerine secde etmek caizdir. Özür olmazsa, mekruhtur.
İbnü'l-Hümam "binek sırtında olanlar veya başkaları secde âyeti okur da secdeye güç yetiremezlerse ima etmeleri yeterlidir" der.[1373][40]
Bu konuda BedâîMe de şöyle denilmektedir: "Yerde okunan bir secdeyi binek üzerinde yapmak caiz değildir. Binek üzerinde okunan bir secde âyetinin secdesi ise, yerde yapılabilir. Hz. Ali (r.a.)'in hayvan üzerinde iken secde âyeti okuyup imâ ile secdeyi ifa ettiği rivayet edilmiştir."
Hanefîlerde olduğu gibi Şafiî ve Hanbelîlerde de imâ ile tilâvet secdesi yapmak caizdir. Bu sözün hadise muhalif olduğu söylenemez. Çünkü alnı el üzerine koymak da bir nevi îmâdır. Ancak biraz ziyâdelik vardır.
Mâlikîler sefer mesafesinden kısa yolculuklarda tilâvet secdesinde imâyı caiz görmezler. Sefer mesafesindeki yolculuklarda ise, caiz kabul ederler.[1374][41]

1412. ...İbn Ömer (r.anhumâ)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s,a.) bize (içerisinde secde âyeti olan) bir sûreyi okuyup -Râvi îbn Numeyr, "namaz hâricinde" dedi-secde eder, onunla beraber biz de secde ederdik. O kadar ki, bizden bir kimse (kalabalıktan) alnını koymak için yer bulamazdı.[1375][42]

Açıklama

Bizim parantez arasında verdiğimiz "içerisinde secde âyetiolan" sözü Buhârî'nin rivayetinde metin olarak mevcuttur.
Bir kimsenin secde etmek için alnını koyacak yer bulamamasına sebep, Müslim ve Taberânî'nin açıkça ifâde ettiklerine göre, cemaatin kalabalık olması idi. Taberânî'deki bir rivayette ise, müslümanların birbirlerinin sırtlarına secde ettikleri belirtilmektedir.

Cemaatin elleri üzerine secde ettiklerini ifâde eden söz, mübalağa için söylenmiş olmalıdır. Maksat, âyeti işiten herkesin secde ettiğine, secdeye varmayan hiç kimsenin kalmadığına işarettir.[1376][43]

1413. ...İbn Ömer (r.anhumâ)'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) bize Kur'ân okur, secde âyetine geldiği zaman tekbir alır ve secde ederdi. Onunla birlikte biz de secde ederdik.[1377][44] Abdurrezzâk; "Sevrî'nin bu hadis hoşuna giderdi" demiştir. Ebû Dâvûd da "hoşlanırdı, çünkü onda tekbir aldı" demiştir.[1378][45]

Açıklama

Hz. Peygamberin Kur'ân okumasındaki maksat, ashaba Kur'an-ı Kerim'i öğretmenin yanısıra dinî hükümleri Cennet ve Cehenneme ait şeyleri ve geçmiş ümmetlerin haberlerini öğretmektir. Efendimiz ashaba Kur'an-ı Kerim okurken secde bulunan bir âyete gelince kalkıp tekbir alır ve secdeye varır ashâb da kendisine uyarlardı.
Bu hadis tilâvet secdesi için tekbirin gerekli olduğunu gösterir. İslâm ulemâsı bu konuda ittifak halindedir. Secdeden kalkarken de tekbirin gerekliliği aynı şekilde ihtilafsızdır. Bu, âyetin namaz içinde okunması halindedir. Namaz dışında okunduğu zaman cumhura göre hüküm yine aynıdır. Fakat İmam Mâlik'in farklı görüşü vardır.
Resûluüah'dan gelen haberlerde Hz. Peygamberin tilâvet secdesi için ellerini kaldırdığına tahiyyâtî okuduğuna ve selâm verdiğine dâir açık bir kayda rastlanmamaktadır. Ulemânın çoğunluğu tilâvet secdesinde bunların bulunmadığı görüşündedirler. Hanefî ve Mâlikîler bu gruptandır.
Şafiîlerden meşhur olan görüşe göre tilâvet secdesi, namaz hâricinde okunmuşsa, iftitâh tekbiri alınıp eller kaldırılır ve sonunda selâm verilir. Bazı Şafiîler teşehhüdü de lüzumlu görürler.
Bu babın hadislerinden ortaya çıkan neticelerin belli başlıları şunlardır:
Bir secde âyetini işiten kimse, okuyan secde edince secde eder. İbn Battal, okuyanın secde etmesi hâlinde işitene de secdenin lüzumunda ulemânın müttefik olduğunu söyler. Secdenin lüzumu için kasden dinlemenin gerekli olup olmadığı ise, âlimler arasında ihtilaflıdır.

Ebû Hanife'ye göre ister kasten işitsin ister kasıtsız, her halükârda secde âyetini işitene secde vâcibtir.
Mâliki ve Hanbelîlere göre secdenin lüzumu için işitenin kasten dinlemesi gerekir.
Şâfiîlerde de kasten dinleme şartı yoktur. Fakat kasten dinleyen için daha önemlidir.
Okuyan kimsenin kendisi secde etmediği takdirde dinleyene gerekli olup olmadığı da aynı şekilde ihtilaflıdır.
Hanefî ve Şâfiîlere göre okuyan secde etmese bile, dinleyen için secde lâzımdır. Eğer Kur'ân-ı Kerim okuyan mecnûn, çocuk veya hayızlı olmak gibi kendisine secdenin vâcib olmadığı birisi ise, dinleyen mükellef için yine secde gereklidir.
Hanbelîlere ve Malikilerin bir görüşüne göre, okuyan secde etmezse, işitene gerekmez. Mâlikîlerin diğer bir görüşü, Hanefîler ve Şafiîlerinkine benzer. Yine Mâlikîlere göre dinleyene secdenin gerekli olması için okuyanın imamete lâyık birisi olması gerekir. Buna göre çocuğun, kadının veya kâfirin okuduğu secde âyetini işitene secde gerekmez. Hanbelilerin görüşü de buna benzemekle birlikte çocuğun okuması hakkında Mâlikîlerden farklı görüştedirler. Çünkü bunlar çocuğun okuduğu secde âyetini işiten için secdeyi lüzumlu görürler.
2. Bu konunun başında da temas edildiği gibi, tilâvet secdesinin hükmü İslâm ulemâsı arasında ihtilaflıdır.
Cumhura göre secde sünnettir. Ömer b. el-Hattâb, Selmân el-Fârisî, İbn Abbâs, İmran b. Husayn, Mâlik, Şafiî, Evzaî, Ahmed; îshâk, Ebû Sevr ve Dâvûd bu görüşte-olanlardandır.
Bunlar geçmiş hadislerde, Hz. Peygamberin mufassallarda secde etmediğine ve Necm Sûresi'ni okuyunca secdeye hazırlanmamasına işaret eden hadisleri delil almışlardır. Hâsılı bunların delilleri Efendimizin bazı secde âyetlerini okuduğu halde, secdeye azmetmediğine işaret eden haberlerdir.
Hanefîlere göre tilâvet secdesi vâcibtir. Delilleri, secdeyi emreden âyet-i kerimelerdir. Bunlar cumhurun dayandığı hadisleri, görüşleri istikametinde anlamışlardır. Bu anlayış farkına yeri geldikçe işaret edilmiştir.
3. Hadis-i şeriflerde secde edecek kimsenin abdestli olmasının gereğine işaret eden bir kayda rastlanmamaktadır. Ama cumhur, tilâvet secdesi için tahareti şart koşar, çünkü bu secde, bir nevi namazdır ve namaz için taharet

şarttır. Yine cumhura göre secdenin setr-i avrete dikkat edilerek ve kıbleye karşı olması şarttır. İbn Ömer, Şa'bî, Ebû Talib ve Mansûr'un tahareti şart koşmadıkları rivayet edilmektedir.
Sübülü's-selâm sahibi San'anî ve Neylü'Ievtâr'ın yazarı Şevkânî, tilâvet secdesinde taharetin şart olmadığı görüşüne meyletmişlerdir. Hadislerde taharetin vücûbuna delâlet eden bir kaydın olmamasını ve Hz. Peygamberin secde ettiğini gören herkesin secde ettiği halde kendilerine abdestin emredilmeyişini görüşlerine delil gösterirler ve bunların tümünün abdestli olmasının mümkün olmadığını söylerler.
Buhârîde, İbn Ömer'den biri taharetin lüzumuna, diğeri aksine delâlet eden iki hadis mevcuttur. Bu hadislerin arasını cem etmek için tahareti şart koşam büyük hadese hamletmişlerdir.[1379][46]

7. (Kişi) Secde Ettiğinde Ne Söyler?

1414. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.) gece(leri) tilâvet secdelerinde "Yüzüm gücü ve kuvvetiyle kendisini yaratıp (şekil verene) kulağım ve gözünü açana (işitme görme duygusunu verene) secde etti" der ve bunu defalarca söyler (tekrar eder)di.[1380][47]

Açıklama

Resûlullah (s.a.)'ın secde için sadece yüzünü zikretmesi yüzün şerefinin yüceliği ve öneminin büyüklüğünden dolayıdır.
Hâkim'in rivayetinde yukarıdaki cümlelerin sonunda "Yaratıcılann en güzeli Allah yüce ve münezzehtir" sözü vardır.
Tirrnizî, İbn Mâce, Hâkim ve İbn Hıbbân'ın İbn Abbâs (r.anhumâ)'dan yaptıkları şu rivayet, tilâvet secdesinde okunan başka bir duayı haber veriyor:
Ben Resûlullah (s.a.)in yanında idim. Bir adam gelip "ben dün gece rüyamda kendimi bir ağacın dibinde namaz kılarken gördüm. Secde âyeti okudum. Benim bu secdeme ağaç da secde etti. Onun; Allah'ım! Bu secde sebebiyle benim günahımı bağışla, bana ecir yaz ve onu kendi katında benim için bir azık kıl** dediğini duydum" dedi. (Sonra) Resûlullah (s.a.)'in

secde âyeti okuyup secde ettiğini gördüm. Secdesinde adamın haber verdiği ağacın söylediklerini dediğini duydum.
İbn Abbas'tan yapılan bu rivayetin Tirmizî'deki naklinde: " = Kulun Dâvud (a.s.)'dan onu kabul ettiğin gibi benden de kabul et” cümlesi de vardır.
Bu hadis secdede sadece bu duanın okunmasının gerekli olduğuna delâlet etmez. Aksine namaz secdesinde söylenenlerin tilâvet secdesinde de söylenmesi caizdir. Hanefî âlimlerinden Hidâyc şârihi İbnu'l-Humâm şöyle der: "Mü'min tilâvet secdesinde namaz secdesinde söylediklerini söyler. Esah olan budur."[1381][48] Bu söylenen daha çok farz namazlarla ilgilidir. Nafile namazlarda ya da namaz haricindeki secdelerde istediği herhangi bir duayı yapabilir.[1382][49]

8. Sabah Namazından Sonra (Güneş Doğmadan Önce) Secde Âyeti Okuyan Kimse (Secde Eder Mi)?

1415. ...Ebû Tümeyme el-Huceynri'den; demiştir ki;

Biz bir grup içinde -Medine'ye- gönder(il)diğimiz zaman[1383][50] ben sabah namazından sonra cemaate va'z eder ve secde yapardım. İbn Ömer beni bundan üç kere men'etti. Fakat ben buna son vermedim. Bunun üzerine İbn Ömer bana dönüp:
Ben Resûlullah (s.a.)'in arkasında, Ebûbekir, Ömer ve Osman (r.anhum)'la birlikte namaz kıldım. Hiç biri güneş doğuncaya kadar secde etmedi; dedi.[1384][51]

Açıklama

Rivayetten anlaşıldığına göre Ebû Tümeyme İslâm'ın ahkâmını öğrenmek üzere Medine'ye gönderilen Benî Temim hey'eti içinde imiş. Medine'den dönüşünde sabah namazını müteakib cemaate va'z eder âyetler okurmuş, okuduğu âyetler içerisinde secde âyetleri de bulunur, o da kalkıp secde edermiş. Fakat vakit kerahet vakti olduğu için
İbn Ömer kendisini bu vakitte secde etmekten men etmiş. Ancak Ebû Tümeyme buna aldırış etmemiş. Bu sefer İbn Ömer tekrar gelerek onu men ederken kendi kafasına göre hareket etmediğini Resûluüah'tan ve Halifelerinden gördüğü davranışı haber vermiştir.

Beyhakî, "bu merfu olarak sabit olmuşsa biz secdenin kerahet vakti çıkıncaya kadar te'hir edilmesini tercih ederiz. Merfu olarak sabit olmamışsa, İbn Ömer tilâvet secdesini nafile namaza kıyas etmiştir" der.
Bu hadis tilavet secdesinin sabah namazından sonra güneş yükselinceye kadar yapılamayacağına delâlet etmektedir. Diğer kerahet vakitleri için de hüküm aynıdır. Hanbelîler bunu tercih etmişler ve bu vakitlerde edilen secdenin asla sahîh olmadığını söylemişlerdir. İhn Qmer_İbn ~Müsey.y£b, Ebû Sevr ve İmam Mâlik bu vakitte secde yapmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir.
Şâfiîler namaz kılınması nehyedilen vakitlerde tilâvet secdesini mekruh görmezler. Çünkü onlara göre tilâvet secdesi vâcib değildir. Ve bu vakitlerde nafile namazların kılınması caizdir.
Hanefîler secde âyetinin okunduğu vakti esas kabul etmişlerdir. Buna göre mekruh vakitte okunan âyetin secdesini aynı vakitte yapmak caizdir. Kerahet vakti girmeden önce okunan âyetin secdesi ise, bu vakitte edâ edilmez. Çünkü kâmil olarak vâcib olan bir ibâdetin nakıs vakitte edası caiz değildir.[1385][52]

Tilâvet Secdesi Hakkında Tamamlayıcı Bazı Bilgiler:

1. Muhtelif secde âyetleri bir mecliste okunursa, her biri için ayrı ayrı secde yapılması gerekir. Aynı âyet aynı mecliste tekrarlanırsa, tek secde kâfidir. Ancak mezhepler arasındaki ihtilâflardan kaçınmak için en iyisi, secdeyi, âyetin en son okunmasından sonra yapmaktır. Aynı âyet bir namazın her iki rekatında de okunmuşsa ayrı ayrı meclislerde okunmuş sayılır. Dolayısıyla her bir rekatte ayrı ayrı secde edilmesi gerekir. İmam Ebû Yûsuf'a göre tek secde her iki rekatte okunan âyetler için kâfidir. Hanefî mezhebinde fetva Ebû Yûsuf'un görüşüne göre verilmiştir. Aynı âyet bir rekatte tekrarlanmışsa tek secde kâfidir.
2. Namaz dışında okunan âyetin secdesi hemen yapılmamışsa Hanefîlere göre kaza edilmesi caizdir.Mâliki, Şafiî ve Hanbelîlere göre tilâvetle secdenin arası uzamışsa kaza edilmez. Namaz içinde okunan secde âyetinin secdesi yapılmamışsa bilâhere kaza edilmez. Bunda ittifak vardır.
3. Hanefîlere göre namazın rükû'u niyet edilirse, secdesi niyet edilmese bile tilâvet secdesi yerine kâimdir. Ancak secde ayetinden sonra üç âyetten fazla

okunmamış olmalıdır.Diğer mezheblere göre namazın rükû ve secdesi tilâvet secdesi yerine geçmez.
4. işiten okuyanla birlikte secde ederse iktidâya niyet etmez.Başını ondan önce secdeden kaldırabilir.
5. Bir kimse namaz içerisinde tilâvet secdesi yapıp da kalkarsa rukû'dan evvel az da olsa biraz Kur'ân okuması müstehabtır. Bu, rukû'un kıraati takip etmesi içindir.
6. Secde âyeti okunduğunda hemen secde edilmesi mümkün değilse okuyan veya dinleyenlerin; = İşittik itaat ettik. Varlığamam dileriz, Rabbimiz. Dönüş yalnız Sanadır" demeleri müstehabtır.
7. imamın cuma ve bayram gibi kalabalık namazlarda yahut da gizli okunan namazlarda secde âyeti okuması mekruhtur. Çünkü bu cemaat için bir karışıklığa sebeb olur.
8. Hasta olan veya bir vâsıtaya binen kimsenin oturduğu yerden ima ile secde etmesi caizdir.
9. Bir sûreyi okuyup da içerisinde secde âyetini bırakmak mekruhtur. Çünkü bu secdeden kaçmak demektir.
10. Namazı bozan şeyler tilâvet secdesini de bozar. Dolayısıyla daha secdeden kalkmadan önce vuku bulan hades, konuşma, gülme (vs.) gibi şeylerle tilâvet secdesi bozulur. Ancak secde esnasında kahkaha ile gülünürse, abdest bozulmaz.
11. Hanefîlere göre tilâvet secdesi şöyle yapılır: Tilâvet secdesi için niyet edilip eller kaldırılmaksızın "AUahu ekber" denilerek secdeye varılır, secdede uç kere " = Sübhane Rabbi'yel-A'lâ" veya bir sefer " = Sübhâne Rabbinâ in kâne va'dü Rabbinâ le mef ula" denilerek secdeden kalkılır. Secdeye ayaktan inilirken veya ayağa kalkılırken " = Guf-râneke Rabbena ve ileyke'l-masir" denilmesi müstehabtır.[1386][53]

Kurbanlar Bolumu

"Kurban" Fıkıhta (udhiye) demektir. Bu "ümniye" veznindedir. "Kaziyye vezninde dâhiye" de denir. Bayram günleri kesilen, hayvanın ismidir.
Biz buna kurban diyoruz. "Uhdiye" nin çoğulu "Adâhi" , Dahiyenİn çoğulu da "dahâyâ" gelir.
Kurban kesmeye tadhiye denir ki: İbadet ve tâat niyetiyle, belli vakitte belirli hayvanı, boğazlamaktan ibarettir. Buna zebh ve nahr da denir.
Belirli hayvandan maksat; koyun, keçi, sığır ve deve gibi şer'an kurban edilmesi caiz olan hayvanlardır. Belli vakitten maksat, kurban bayramı günleridir. Kurbanın hükmü dünya'da bir vacibi yerine getirmek, âhirette sevap kazanmaktır. Sebebi ise vakittir. Vakit tekrar ettikçe kurban kesmenin vücubu da tekerrür eder.[1387][1]

Kurbanın Vacib Oluşu

Kurban kesmek vacibtir. Zira Kur'an-ı Kerim'de: "Rabbin için namaz kıl, (kurban) kes"[1388][2] buyrulmuştur. Hz- Peygamber de "Hali vakti yerinde olup da kurban kesmeyen bizim mescidimize yaklaşmasın"[1389][3] buyurmuştur. Vacib olan, kurbanı kesip kanını akıtmaktır. Kurbanı diri olarak tasadduk etmekle bu yükümlülük yerine getirilmiş olmaz. Tasadduk ancak, kurban kesildikten sonra yapılır ki; bu müstehabtır.Kurban kesmek şu vasıfları taşıyan kişilere vaciptir:
1. Müslüman olmak
2. Hür olmak, köle olmamak
3. Mukim olmak, yolcu olmamak
4. Zengin olmak, bundan kasıt sadaka'yı fıtır verecek kadar bir zenginliktir. Yani 20 miskâl (96 gr) altın veya 200 dirhem (640 gr) gümüşe mâlik olanlar, kurban kesmek zorundadırlar. Bu nisabın üzerinden bir sene geçmesi şart değildir. Bu şekilde nisaba malik olmayanların ve Mekkî olmayan hacıların kestikleri kurbanlar, tatavvu ve nafile kurban sayılır. Hacc-i temettü ve hacc-ı Kıranda kesilen kurbanlar ise; vaciptir. Uhdiye kurbanından ayrıdır. Kurbanın vacib oluşunda erkek olmak şart değildir.

Nisab miktarı mala sahip olan hür kadına da, kendi parasıyla kurban kesmek vaciptir.[1390][4]

Kurban Kesmenin Vakti

Kurban kesmenin vakti; eyyam-i nahr (Kurban kesme günleri) denilen Zilhiccenin on, onbir ve onikinci günleridir. En iyi olanı kurbanı Zilhiccenin onuncu günü kesmektir. Bu günler, Kurban Bayramının ilk üç günü olduğuna göre; kurban bayramının ilk günü kesmenin daha iyi olduğu anlaşılır. Bayramın üçüncü günü akşamına kadar da kurban kesilebilir. Kurban, şehirlerde; bayram namazından sonra, bayram namazı kılınmayan köylerde de fecrin doğuşundan sonra kesilir. Kurbanı gece kesmek mekruhtur.
Kurban bayramın üçüncü günü, güneş batmadan önce, zengin olan mükellef müslümana kurban vacib olur. Yine o gün, güneşin batışından biraz önce fakir düşen veya ölen müslümanlardan da kurban borcu düşer.[1391][5]

Kurban Olabilen Hayvanlar

Bu vasfı taşıyan hayvanları kesmek kurbanın rüknüdür. Kurban olabilecek hayvanlar: Deve, sığır (inek, öküz, manda) ve davar (koyun, keçi) cinsinden hayvanlardır. Bunların hem erkek hem dişisi kurban olabilir. Kümes hayvanları, eti yenilen vahşi hayvanlar kurban edilemezler. Devenin en aşağı beş yaşında olanı, sığırın iki yaşında olanı ve davarın bir yaşında olanı, (veya daha az yaşta olup da bu yaşta gösterenleri) kurban edilebilir. Davar cinsinden hayvanları ancak bir kişi kurban edebilir. Bir deve veya sığırı ise; yedi kişiye kadar ortak olarak kesmek mümkündür.
Ortakların hepsinin müslüman olması ve hepsinin de niyetinin kurban kesmek olması gerekir. Eğer içlerinden sadece et almak veya ticaret maksadı ile kesmek niyetinde olan varsa, hiçbirinin kestiği kurban kabul olmaz.
Ortaklığın, hayvanı satın almadan Önce olması daha iyidir. Bir Müslüman, kurban için satın aldığı bir sığır veya deveye, sonradan altı kişiyi daha ortak edebilir.[1392][6]

Kurban Edilmelerinde Bîr Mahzur Olmayan Hayvanlar

Kurbanlık hayvanın şaşı, topal, boynuzlu veya boynuzsuz (kökünden kırık olursa olmaz) olmasında veya boynuzunun birazının kırık bulunmasında, kulaklarının delinmiş veya enine yarılmış olmasında, kulaklarının uçlarından kesilip sarkık bir halde bulunmasında, dişlerinin azının düşmüş olmasında, tenasül uzvunun bulunmamasında veya buruk olmasında bir mahzur yoktur. Yine yemini yiyebilen delirmiş hayvan, çok zayıf olmayan uyuz hayvan (çünkü uyuz ete geçmeyen bir deri hastalığıdır.) kurban kesilebilir.

Bununla birlikte en iyi kurban beşli ve gürbüz olandır.[1393][7]

Kurban Edilmeleri Caiz Olmayan Hayvanlar

Gözü kör olan, dişlerinin çoğu dökülmüş olan, kulaklarının veya kuyruğunun yarısından fazlası kesilmiş veya kopmuş olan, boynuzlarının biri veya ikisi kökünden kırılmış olan, memelerinin başları kopmuş olan ve kulakları veya kuyruğu doğuştan bulunmayan hayvan kurban olamaz. Yine kemiklerinde ilik kalmayacak kadar zayıflamış olan, kesilecek yere kadar yü-rüyemeyecek derecede topal olan hayvan ile hasta olan bir hayvan da kurban olamaz.

Bu kusurlardan birisi, kurbanda satın alındıktan sonra meydana gelse kurban sahibi zengin ise başka bir tane alır ve keser. Fakir bir kimse ise böyle kusurlu olan hayvanı kurban edebilir, yerine başkasını alması gerekmez. Hatta böyle kusurlu bir hayvanı satın alıp kesebilir. Çünkü kurban fakirler için nafiledir. Nafilelerde ise- müsamaha sınırı geniştir.

Zengin kimsenin aldığı kurban henüz kesilmeden ölse yerine başkasını alması gerekir. Fakir kimsenin aldığı kurban ölse yerine başkasını alması gerekmez. Zengin kimsenin aldığı kurban kaybolup veya çalınıp da yerine başkasını kestikten sonra bulunsa, artık onu kesmesi gerekmez. Çünkü vacibi, yani kan akıtmayı yerine getirmiş bulunmaktadır. Fakat fakirin kesmesi gerekir. Çünkü satın aldığı hayvan kurban olarak üzerine borç olmuştur. Bununla birlikte, yalnız birini de kesebilir. Herhangi bir sebepten dolayı bayramın ilk üç günü kurbanını kesmeyen bir zengin, kurbanın kendisini veya bedelini, fakirlere sadaka olarak verir. Ortak olarak kesilen kurbanda ortaklardan biri ölürse onun vârisleri hisseyi geri alamazlar.

Kurbanlık hayvan kesilmeden evvel doğursa yavrusu da kendisiyle beraber kesilir.[1394][8]

Kurbanın Kesilmesi

Kurbanlar, Kıbleye karşı yatırılarak "Bismillâhi Allâhü Ekber" diye kesilir. Kurban öncelikle sahibi tarafından kesilmesi menduptur. Elinden gelmezse, başkasına kestirir. Kurban kesilirken kurban sahibi kurbanın başında durur ve keseni vekil eder.
Kurbanı keserken hayvana eziyet edilmemeli, kesme yerine incitmeden götürmelidir. Kesmeden önce hayvana su vermek müstehaptır. Keserken keskin bıçak kullanılmalıdır. Hayvan yatırılıp kesime hazırlanırken kurban sahibi:
"Yüzümü göklere ve yeri yaratan Allah'a O'nun birliğine inanarak çevirdim. Ben müşriklerden değilim. Benim namazım, ibadetim, hayatım veölümüm hep âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. Onun ortağı yoktur. Bana öyle cm rolündü; ben (Allah'a) teslim olanların ilkiyim. Allah'ım dostum İbrahim'den sevgilin Muhammed'den kabul buyurduğun gibi, benden de kabul buyur." diye dua eder. Bundan sonra:
"Bismillâhi Allahu Fkber, Allatın Ekber Lailâhe ilellâhu vallahu Ek-ber ve lillâhilhamd Bismillâhi Allahu Ekber" denir ve hiç bir şey söylenmeden kurban kesilir. Sığır ve davarlar, hemen çenelerinin altından boğazlanırlar. Boğazlarının iki tarafındaki şah damarlarıyla, yem, su borusu ve gırtlakları kesilir. Deve ise ayakta sol ön ayağı bağlanarak göğsünün hemen üzerinden boğazlanır. Hayvan tamamen can verdikten sonra yüzülür. Can çekişirken yüzülmez.[1395][9]

Kurban Eti Ve Derisi Hakkında Yapılacak İşlemler

Kesdikten sonra, kurbanın etini dağıtmak müstehaptır. Kefaret ve nezir (adak) kurbanlarından başka, bütün kurbanların, bu arada vacib olan kurbanın da etinden, sahibinin ve aile efradının yemesi helâldir. Kurban kesen veya kestiren, kurbanının etinden yer ve yedirir. Yedirdiği kimsenin fakir olması şart değildir. Fakat, fakirlere dağıtılması daha iyidir. Kurbanın eti bir müddet saklanabilir. En az üçtebirini sadaka olarak dağıtmaktır. Eğer kurban sahibi orta halli, çoluk çocuğu fazla ise, onların yemesi için et

bırakması menduptur. Eti dağıtmada ortalama olan ölçü; eti üçe ayırmaktır. Bir bölümünü evde bırakıp bir bölümünü fakirlere ve diğer bölümünü de dost, akraba ve komşulara dağıtmaktır.
Kurbanın kesilmeden önce yünü kırkılmaz, onlardan faydalanılmaz. Yine kurban olacak hayvanın sütünden istifâde edilmez, kurban kesildikten sonra derisi ve bağırsaklarından faydalanılabilecek kısımları, sadaka olarak verilebilir. Kurbanın derisinden çeşitli ev aşyası yapılabilir.
Fakat ne derisi ne de eti satılamaz veya yenecek içecek bir şeyle değiştirilemez. Kullanılacak bir şeyle değiştirilebilir. Eğer satılacak olunursa, alınan bedel sadaka olarak verilmelidir. Bundan kasab ücreti de verilemez.[1396][10]

Kurbanla İlgili Bazı Meseleler

İki üç kimse, yanlışlıkla birbirlerinin kurbanlarını kesecek olsalar, hepsinin kurbanları sahih olur. Birbirlerine birşey borçlu olmazlar. Bu halde her-biri, eğer et dağıtılmamışsa, kendi hayvanının etini alır. Dağıtılmış veya yenilmiş ise, helalleşirler. Şayet cimrilik eder de helalleşmeyen olursa, kendisine aradaki fark tazmin edilir. Bu halde, farkı olan da bunu sadaka olarak vermelidir. Zira bu, kurban etinin bedeline dahildir. Bir kimse kendisine bırakılan bir kurbanı, sahibinin izni olmadan bayram günü, sahibinin adına, keserse bunu tazmin etmez. Sahibinin kurban borcu düşer.
Bir kimse kendisine emânet olarak bırakılan kurbanı kesemez. Zira, ona malik değildir. Bir kimse kendi malından bir ölünün ruhuna hediye olmak üzere alıp bayram günü kestiği kurbanın etinden yiyebilir. Başkasına da verebilir.
Vacib olan kurbandan başka kurbanlar da vardır.[1397][11]

1. Kurban (Kesmenin) Vacib Olduğu (Konusundaki) (Hadisler)

2788. ...Mihnef b. Süleym demiştir ki:
"Biz Arafat'da Rasûlullah (s.a.) le otururken şöyle buyurdu. "Ey insanlar! Şüphesiz ki her sene her ev halkına bir uhdiyye ve bir atire vardır. Atire nedir biliyormusunuz? Atire halkın errecebiyye dedikleri şeydir.
Ebû Dâvûd dedi ki; A tire neshedilmiştir. Bu (atire ile ilgili) haber neshedilmiştir.[1398][12]

Açıklama

“Dadaya" kelimesi, dâhiye kelimesinin çoğuludur. Hanefi âlimlerinden tbn Abidin'in Şürünbilâlî"den naklettiğine göre "Dahiyye" kelimesi arapçada sekiz şekilde kullanılır**: l.** Udhiyye **2.** IIdhiye **3.** Idhiye **4.** Idhiyye **5.** Dahye **6.** Dıhye **7.** Edhatiin **8.** Idhatün.
Hanefi fıkıh kitaplarından "ed-Dürr'iil Muhtar" isimli eserde açıklandığı üzere bu kelime, aslında kurban bayramı günü anlamına gelmekle beraber, zamanla mecazen kurban bayramı günlerinde kesilen hayvanlara isim olmuştur.
"Çocuk onun yanında koşma çağına erince -İbrahim Ona- yavrum dedi. Ben uykuda görüyorum ki, seni kesiyorum"[1399][13] âyet-i kerimesinde de, işaret edildiği gibi tslâmiyette; kurbanın tarihi Hz. İbrahim'in oğlunu kurban etmeğe karar vermesiyle başlar.
Hz. İbrahim'in, Allah için kurban etmeye karar verdiği oğlunun kim olduğu İslâm âlimleri arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre; Hz. İsmail'dir. Bazılarına göre de Hz. İshâk'tır.
"Şerh-u Müsellem-is-sübut" ta Hz. İbrahim'in kurban etmek istediği çocuğun, oğlu İshâk olduğu iddia edilmişse de İbn Abidin (r.a.) gerçekte bu çocuğun hz. İshak olmayıp Hz. İsmail (a.s.) olduğunu çeşitli delillerle isbât etmiştir. İbn Abidin'in açıklamasına göre Cumhur ulemâ da Hz. İbrahim'in kurban etmek istediği çocuğun oğlu İsmail olduğu görüşündedir.
Atire ise; Receb ayının ilk on günü içerisinde kurban edilen koyun demektir. Receb ayında kesildiği için bu ismi almıştır.Şevkâni'nin Neyl-ül-Evtâr isimli eserinde ifâde ettiği gibi, îmam Nevevi âlimler atire'nin Receb ayın' da kesilen kurban anlamına geldiğinde ittifak etmişlerdir.Metinde aecen = "Ev halkı'nın herbirine her sene bir kurban kesmek gerekir" cümlesi Sünen-i Ebû Davud'un bazı nüshalarında "Her ev halkına yılda bir kurban gerekir" Şeklinde geçmektedir. Bu şekle göre; bir evin tüm fertleri için bir tek kurban yeterli olmaktadır. Âlimlerin bu husustaki görüşlerini ileride 2380 numaralı hadisin şerhinde açıklayacağız inşâallâh.[1400][14]

Bazı Hükümler

Her ne kadar bu hadis-i şerifin zahirinden, yılda bir defa kurban kesmenin her muslumana farz olduğu ve bu hususta zenginle fakir arasında bir fark olmadığı anlaşılıyorsa da “Bir kimsenin hâli vakti iyi olur da, kurban kesmezse, sakın bizim namaz kıldığımız yere (mescidimize) yaklaşmasın!"[1401][15] mealindeki hadis-i şerif, bu hadisin hükmünü tahsis ederek, kurban kesmenin, sadece dinen zengin sayılan müslüinanlara farz olduğunu bildirmiştir. Ancak bazıları bu ikinci hadisin senedinde- hadis alimlerince tenkid edilen Abdullah b. Ayyaş bulunduğu için mevzumuzu teşkil eden hadisi tahsis edemeyeceğini, söylemişlerdir.Hafız ibn Hâcer bu hadisin sahih, ravilerinin güvenilir kimse olduğunu bildirmiştir.

Kurban kesmenin hükmü üzerine alimler ihtilafa düşmüşlerdir. Alimlerin bu mevzudaki görüşlerini şu şekilde Özetlemek mümkündür:

"1. İmam Ebû Hânife ile Muhammed b. El-Hasen ve Hasen b. Ziyad'a göre kurban kesmek;" dinen zengin ve mukim olan her müslüman üzerine vacibtir.

Seys b. Sa'd ile İmam Evzâi de bu görüştedirler. Bu görüş; İmam Mâlikten de rivayet olunmuştur. Delilleri: "Her kim namazdan önce kurbanını kesdi ise, onun yerine bir başkasını daha kessin. Kim de (namazdan önce bir kurban) kesmemişse şimdi besmele çekip kessin"[1402][16] Mealindeki hâdis-i şeriftir.

İbrahim-en-Nehâi'ye göre; kurban kesmek, zengin olan her müslüman üzerine vacibtir. Bu hususta mukim ile misafir arasında bir fark yoktur. Ancak Mina'da bulunan hacı adayları, bu hükümün dışındadırlar. Onlar zengin de olsalar kurban kesmekle mükellef değillerdir.

İmam Şafiî ile İmam Ahmed, İshak, Dâvûd ve Ebû Sevr (r.a.) e göre; kurban kesmek, sünnettir. Hanefi İmamlarından Ebû Yusuf ile Sâhâbe ve tabiinden bir cemaatin'de, bu görüşte oldukları rivayet olunmuştur.

İmam Tahâvi'nin açıklamasına göre; kurban kesmek, İmam Ebû Hânife (r.a.)'e göre vâcib, İmam Muhammed ile İmam Ebû Yusuf (r.a.) ya göre sünnettir. Radiyyuddin en-Nişâbûrî de bu görüşü tercih etmiştir. İmam Mâlik (r.a.) in meşhur olan görüşü de budur.

Kurban kesmenin vâcib olduğunu söyleyen âlimlerin dayandıkları delillerden birisi

(Zilhicce ayının ilk on günü girip de) "biriniz bayramda kurban kesmek istediği zaman artık (kurbanını kesinceye kadar) kendi vücudunun

kıllarından ve derisinden hiçbir şeye dokunmasın" Mealindeki 2791 numaralı hadistir.
İmam Şafiî (r.a.) ise bu hadiste geçen: "biriniz bayramda kurban kesmek istediği zaman." sözlerinin kurban kesmeyi, kişinin kendi irâdesine bıraktığına bakarak, bu hadisin kurban kesmenin vacip olmadığına delâlet ettiğini söylemiştir. Kurban kesmenin vacip olmadığını söyleyen âlimlerin ikinci delilleri de, Taberâninin El-mu'cem-ü!-Kebir'inde sahih senedle Hüzeyfe b. Eseyd el-Gıfâri'den rivayet ettiği "Hz. Ebû Bekirle Ömer'in kendilerinin örnek alınacakları korkusuyla kurban kesmekten vazgeçtiklerini gördüm."[1403][17] mealindeki haberdir.
Bu görüşde olan alimlere göre kurban kesmenin vâcib olduğunu söyleyenlerin dayandığı deliller, delil olma niteliğinden uzaktırlar şöyle ki:
a. Onların dayandığı hadislerden birisi mevzumuzu teşkil eden hadisi şeriftir. Sözü geçen alimlere göre, hadisin senedinde kimliği meçhul olan Ebu Remle vardır. Dolayısıyla bu hadis zayıftır.
b. Onların ikinci delilini teşkil eden "Bir kimsenin hâli vakti iyi olur da kurban kezmezse bizim namazgahımıza yaklaşmasın"[1404][18] mealindeki hadis-i şerife gelince, her nekadar Hafız ibn Hacer bu hadisin sahih olduğunu söy-lemişse de, merfu olmayıp, mevkuf olduğunu ve kurban kesmenin vucubu-na delâlet eden bir açıklık taşımadığını da bildirmiştir.
c. Üçüncü delillerini teşkil eden "Her kim namazdan önce kurbanını kesdi ise, onun yerine bir başkasını daha kessin. Kim de (namazdan önce kurban) kesmemişse şimdi besmele çekip kessin"[1405][19] mealindeki hadis-i şerife gelince, gerçekten bu hadis-İ şerifteki kessin emri, kurban kesmenin vü-cubuna delâlet etmektedir. Ancak buradaki vücub başlanılan bir ibâdetin fasit olmasıyla yeniden ifâ edilmesinin vâcib olması kabilinden bir vücubdur. Eğer-bir insan, bayram namazından önce kurban kesmeseydi üzerine ikinci bir kurban kesmek vacip olmayacaktı. Fakat, namazdan önce üzerine vacib olmadığı halde, bir kurban kestiği ve bunu zamansız yapması sebebiyle de fesada uğrattığı için, üzerine ikinci bir kurban kesmek vacib olmuştur. Bu hadisin sonunda bulunan "kim de (namazdan önce bir kurban) kesmemişse şimdi besmele çekip kessin" cümlesine gelince; bu cümledeki emrin kişinin isteğine bağlı olarak verilmiş olması ihtimali vardır. Bu ihtimale göre söz konusu cümlenin manası "namazdan önce kurban

kesmeyen kimseler eğer kurban kesmek istiyorlarsa şimdi kessinler." demektir.
Kurban kesmenin vacip olduğunu söyleyenlerse; mutlak emrin vücub ifade ettiği kaidesinden hareket ederek sözü geçen hadis-i şeriflerdeki kurban kesmekle ilgili emirlerin, kurban kesmenin vücubuna delâlet ettiğini söylemişler. Hz. Ebû Bekir'le Hz. Ömer (r.a.)'in kurban kesmediğini ifade eden halleri de "Onların geçimlerinin beyt'ülmalden karşılandığı ve beytülmal-den aldıkları maaşın da kifayet miktarı olup kurban almağa yetmediği için, kurban kesmemişlerdir. Eğer bu halde kurban kesmiş olsaydılar, halk onlara bakarak, fakir olan kimselerin de kurban kesmesinin vacib olduğunu zannedeceklerdi." şeklinde tefsir etmişlerdir. Bilindiği gibi, kurban kesmenin vâcib olduğunu söyleyen Ebû Hanife (r.a.), vacibi farzdan ayrı bir manada kullanmış. Derece bakımından farzın vâcibten yerle gök arasındaki mesafe kadar üstün olduğunu söylemiş ve kurbanın vacib olduğuna dâir en büyük delilin ise "O halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes”[1406][20] âyet-i Verime-si olduğunu söylemiştir. Bu âyet-i kerimede, kurban kesmek, namazla beraber zikredilmiştir. Bu ancak kurban bayramı namazı ile kurban kesmek olabilir. Her ne kadar nahr kelimesi namazda el bağlamak, namazda kıbleye yönelmek, gibi manalara gelirse de, bu manalar zaten namaz kıl emrinin içinde mevcuttur. Tekrarlanmasında bir faide bulunmayacağı cihetle "venhâr emrinin burada kurban kes” anlamında kullanıldığı anlaşılır.[1407][21]

2789. ...Abdullah b. Amr b. As'dan demiştir ki: Peygamber (s.a,) (şöyle) buyurmuştur.
“Ben kurban gününü bayram gün (ler) i (ni) bayram (kabul etmek) le emrolundum, yüce Allah o gün (ler)i bu ümmet için bayram kıldı." (Orada bulunan sahabilerden) birisi "Sütünden bir süre faydalanıp, sonra sahibine geri vermem şartıyla, bana emanet olarak verilen sağmal bir hayvandan başka bir kurbanlık bulamazsam onu kurban edecek miyim? (bu hususta) ne buyurursun?" diye sordu. (Fahr-i kâinat efendimiz de): "Hayır, (onu kurban etme çünkü senin kurban kesmen gerekmez) Fakat sen saç (lar) indan ve tırnaklarından biraz kesersin, bıyıklarını kısaltır, eteğini de tıraş edersin, Aziz ve Celil olan Allah katında senin kurbanının tamamı, bundan ibarettir." buyurdu.[1408][22]

Açıklama

el-Meniha: Bir kimsenin, sütünden yararlanması için bir fakire emanet olarak verdiği sağmal bir koyun veya
devedir.
Tıbî'ye göre el-Meniha kelimesinin burada, bir kimsenin, bir fakire bağışlamış olduğu sağmal bir koyun, deve manasında kullanılmış olması ihtimâli kuvvetlidir. Bu kelime, burada ister, emânet olarak verilen bir sağmal hayvan, isterse bir fakire bağışlanan sağmal hayvan anlamında kullanılmış olsun, varılan sonuç şudur ki; Rasûlü Zişân Efendimiz yanında, sütünden faydalandığı sağmal bir hayvandan başka kurbanlığı bulunmayan bir kimsenin, O hayvanı kurban etmekten men etmiştir. Fakat bu kimsenin, kurban kesme hususunda son derece arzulu ve ihlâslı olduğu halde fakirliği yüzünden buna gücü yetmediğini görünce, onun da kurban kesme sevabına erişmesini sağlamak maksadıyla kendisine, kurban kesen kimseler gibi, kurban bayramının birinci günü saçlarını biraz kısaltıp, tırnaklarını keserek bayrama iştirak etmesini tavsiye etmiş ve kendisine böyle hareket etmekle, aynen kurban kesmiş gibi sevaba erişeceğini bildirmiştir.
Metinde geçen "Ben kurban gününü bayram kılmakla emrohındum..." Cümlesindeki kurban günü kelimesinin zahirinden anlaşılan vacib olan kurban kesme gününün bir günden ibaret olduğudur, "bu bakımdan Hümeyd b. Abdirrahmân, Muhammed b. Şirin, Davud-ez-Zâhiri gibi zatlar bu hadis-i şerifi delil getirerek kurbanın sadece Zilhiccenin onuna tesadüf eden ve = kurban kesme günü" denilen günde kesilebileceğini söylemişlerdir. Said b. Cübeyr ile Eb-üş-Şasâ da bu görüştedirler. Şu farkla ki bunlara göre, kurban bayramında Mina'da bulunanların kurbanlarını Zilhiccenin onu, onbir ve onikinci günlerinde kesmeleri caizdir.[1409][23]
Fıkıh alimlerinin görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:
1. Kurban; Zilhicce'nin onunda, onbirinde ve onikisinde yani üç gün içerisinde kesilebilir.
İmam Mâlik ile Ebû Hânife ve taraftarları, Süfyan-ı Sevri İmam Ah-med b. Hanbel bu görüştedirler. İbnü'l-Kasar'ın rivayetine göre Hz. Ömer ile Hz. Ali, İbn Ömer, İbn Abbâs, Ebû Hüreyre ve Enes (r.a.) de bu görüştedirler. İbn Vehb; Abdullah b. Mes'ud (r.a.)nın da bu görüşte olduğunu rivayet etmiştir.

2. Kurban günleri; Zilhicce'nin onuncu, onbirinci, onikinci ve onüçüncü günleri olmak üzere, dört günden ibarettir. Kurban kesmek durumunda olan bir kimsenin, kurbanını bu günlerden birinde kesmesi caizdir.
Ata (r.a.) ile Hasan-ı Basri, el-Evzaî, Şafiî, Ebû Sevri (r.a.) hazretleri bu görüştedirler. Bu görüş, aynı zamanda Hz. Ali ile Hz. İbn Abbas'tan da rivayet edilmiştir.
3. Kurban günleri; Zilhicce'nin onuncu günü ile bunu takibeden altı gündür. Katade (r.a.) bu görüştedir.
4. Kurban günleri; on gün devam eder. İbn Tîn (r.a.) bu görüştedir.
5. Kurban günleri; Zilhicce'nin onuncu gününden sonuncu gününe kadar devam eder. Hasan-ı Basri (r.a.)'in bu görüşte olduğu rivayet olunmuştur.
İbn Tîn, bu görüşün Ömer b. Abdi'1-Aziz'den de rivayet edildiğini söylüyor. İbn Hazm, Süleyman b. Yesâr ile Ebû Seleme'nin de bu görüşte olduğunu rivayet etmiştir.
6. Kurban kesme günü; sadece Zilhicce'nin onuncu gününden ibarettir. Ancak, Mina'da bulunanlar için bu süre üç gündür. Said b. Cübeyr ile
Câbir b. Zeyd (r.a.) Hazretleri bu görüştedirler.
7. Kurban kesme günü; sâdece Zilhicce'nin onuncu gününden ibarettir. Bu günden sonra i urban kesilemez. İmam Buhâri sahihinde bu mevzu
ile ilgili bab başlığında bu görüşe yer vermiştir.[1410][24] Bu görüşü savunanların delili, konumuzla ilgili hadis-i şerifte geçen " Kurban kesme günü*' kelimesidir. Bunlara göre, bu hadiste (Yevm = gün) kelimesi (= Kurban kesme) kelimesine izafe edilmiştir. Bu izafetteki takısı, cins ifade ettiğinden bu izafet, söz konusu kurbanların sadece bu günde kesilebileceğini, diğer günlerde kesilemeyeceğini ifâde eder.
Fakat bu görüş doğru değildir. Bu izafetteki (El) takısı kemâl ifade etmektedir. Nitekim "El" takısı "ı= Asıl yiğit öfkeli zamanında nefsine sahip olandır."[1411][25] Hadis-i şerifindeki = kamil, yiğit) kelimesinde de görüldüğü gibi, genellikle kemal ifade eder. Dolayısıyla konumuzla ilgili hadis-i şerifteki {# tabiri Kurban kesmek için en faziletli ve en uygun'* gün anlamına gelmektedir.[1412][26] Söz konusu izafete bu açıdan bakınca, çıkan sonuç şudur: Vacib olan kurbanları kesmek için, en faziletli ve en uygun olan gün; Zilhiccenin onuncu günü olmakla beraber onu takib eden günlerde de kurban kesmek caizdir. Yukarıda isimlerini zikr ettiğimiz bazı fıkıh alimleri: "Tüm mina vadisi kurban kesme yeridir. Tüm teşrik günleri

de kurban kesbe günüdür.[1413][27] mealindeki hadise dayanarak bu süreyi dört gün olarak belirlerken, Hanefi âlimleri ile onların görüşünü paylaşanlar da el-Kerhi'nin muhtasarında Hz. Ali'den naklen rivayet ettiği; "Kurban kesme günleri üç gündür. Bunların en faziletlisi birinci gündür." Anlamındaki hâdis-i şerifi tbn Ömerle İbn Abbas'dan rivayet edilen "Kurban kesme üç gündür. Bu günlerin en faziletlisi ilk gündür."[1414][28] anlamındaki hadis-i şerifle açıklayarak bu süreyi üç gün olarak belirlemişlerdir.[1415][29]

Bazı Hükümler

1. Kurban kesmek seran zengin sayılan kimseler üzerine düşen dini bir görevdir. Ancak Selef-ı Sahhınden bir cemaat, fakirlerin de kurban kesmesi gerektiğini söylemişler. Nitekim "Ey Allah'ın Resulü borçlanıp ta kurban keseyim mi?" diye sorana; Evet (Borçlanarak kurban kes.) Çünkü kurban kesmek ödenmesi gereken bir borçtur."[1416][30] anlamındaki hadis-i şerifte bu görüşü te'yid etmektedir. Hafız İbn Hacer, bu hadisin mürsel ve zayıf olduğunu söylemişse de Hanefi alimlerinden Aliyyül-Kâri" bu hadisin mürsel olmasının delil sayılmasına bir engel teşkil etmeyeceğini, zira Cumhur ulema mürsel hadisi hüccet kabul ettiklerini, şayet zayıf olduğu kabul edilse bile, herhangi bir hükmü te'yid edecek nitelikte olduğunu söylemiştir.[1417][31]
2. Kurban bayramında, fakirlerin de kurban kesmesi müstehabdır Cumhur ulema, bu görüştedirler. Ebû Hanifeye göre ise kurban kesmek, sadece nisab miktarı zengin sayılan kimseler üzerine düşen bir vecibedir. Cumhur'a

göre, zenginlerin kurban kesmesi sünnet-i müekkededir. Sünnet-i kifâye diyenler de vardır.[1418][32]

1-2. Ölünün Yerine Kurban Kesmek

2790. ...Haneş'den demiştir ki:
Ben Hz. Ali'yi iki koçu (birden) kurban ederken gördüm de (kendisine) "Bu da nedir?" diye sordum. "Rasûiullah (s.a.) (Sağlığında, vefatından sonra her

sene) kendi yerine bir kurban kesmemi bana emretti.İşte ben de onun yerine kurban kesiyorumk." cevabını verdi.[1419][33]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Hakimin Müstedrek'inde "Hz. Ali Rasûlullah (s.a.)in yerine iki koç kurban ediyordu." Anlamına gelen lafızlar rivayet etmişken[1420][34] Tirmizi'nin Süneninde "Hz. Ali biri Rasûlullah (s.a.)den biri de kendinden olmak üzere iki koç kurban ederdi" anlamına gelen lafızlarla rivayet edilmiştir. Her nekadar zahiren, bu iki rivayet arasında bir çelişki varsa da aslında bu rivayetlerin ikisi de doğrudur. Ve aralarında bir çelişki sözkonusu değildir. Çünkü Fahr-i Kâinat Efendimiz sağlığında, Hz. Ali'ye vefatından sonra kendisinin yerine her sene kurban kesmesini emretmiş. Fakat her sene kaç kurban keseceğini açıklamamıştır. Bu sebeple Hz. Ali Resül-ü Ekrem için bazı yıllar bir kurban bazı yıllar da iki kurban keserdi. Dolayısıyla bazı raviler Hz. Ali'yi Hz. Peygamber'in yerine bir kurban keserken görmüşler, bazıları da iki kurban keserken görmüşlerdir. Ve netice her râvi kendi gördüğünü rivayet etmiştir.[1421][35]

Bazı Hükümler

Ölen bir kimsenin yerine kurban kesmek caizdir. Bu mevzuda, Tırmızı şunları söylüyor: Ilım adamlarından bazıları, ölü için kurban kesilmesine ruhsat veriyor ve bazıları da bu hususu tecviz etmiyorlar. Abdullah b. Mübarek diyor ki; "Bir kimsenin, ölü için kurban kesmeyip sadaka vermesi bence daha makbuldür. Şayet kurban keserse etinden asla yemesin ve kurban etinin tümünü dağıtsın."
Fakat, konumuzu ilgilendiren hadis zayıftır. Çünkü senedinde kimliği mechûl olan Ebû'l-Hasna ile hakkında çeşitti tenkitler yapılmış olan Haneş b. el-Mu'temir vardır. Dolayısıyle, bu hadis, delil olma niteliğinden uzaktır, el Mubarekfûrî Tuhfetü'l-Ahvezî isimli eserinde bu mevzuda; "ben, ölen bir kimsenin yerine ayrıca bir kurbanın kesileceğine dair sahih ve merfu bir hadise rastlamadım. Bu mevzuda Hz. Ali'den rivayet edilmiş olan hadis ise zayıftır. Bu böyle olmakla beraber, şayet bir kimse, ölen bir kimsenin yerine ayrı bir kurban kesecek olursa, ihtiyat olarak bu kurbanın etinden yemeyip

tümünü tasadduk etmesi gerekir."[1422][36] diyorsa daGiinyet-ül-emânîisimli eserde "Resul Ekrem kendisi ehl-i beytin ve ümmetinin ölüleri ve dirileri için kurban kestiği zaman, bu kurbanların etlerinin tümünü, yahut da ölüler için kestiği kurbanın tümünü, dağıttığına dair bir rivayet mevcut değildir. Bilâkis Ebû Rafî'den (Resûlullah (s.a.)'in Kurban bayramında kesmek üzere, semiz, boynuzlu ve alacalı iki koç satın alıp bunlardan birini namazdan sonra musallada bıçakla bizzat kendisi keser Ey Allah'ım bu senin birliğine, benim de Peygamberliğime şehâdet eden ümmetimin tümü içindir." derdi, sonra diğer kurbanlık getirilir onu da bizzat kendisi kesip
"Bu da Muhammed için ve Muhammed'in ev halkı içindir" derdi. Her ikisinin etlerinden hem kendisi, hem ev halkı yerdi. Onlardan bir kısmını da fakirlere dağıtırdı. Biz (Medine'de) yıllarca kaldık, Haşim Oğullarından hiç bir kimse kurban kesmedi. Hz. Peygamberin onlar için kestiği kurban onların hepsine yetti"[1423][37] mealinde bir hadisi şerif rivayet edilmiştir.[1424][38]

2-3. Kurban Kesmek İsteyen Bir Kimsenin (Zilhiccenin İlk) On Gün (Ü) İçerisinde Saç (lar)ını Kısaltmasknın Hükmü)

2791. ...Ümmü Seleme Rasûlullah (s.a.)'in (şöyle) buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Kimin kesecek bir kurbanı varsa, Zilhiccenin hilali yenilenince kurbanını kesinceye kadar saçından ve tırnaklarından asla birşey almasın."
Ebû Dâvûd der ki: (bu hadisin râvileri) Malik (b. Enes) ile Mu-hammed b. AmrÇın bu hadisi aldıkları ravinin ismi) üzerinde (yani bu ravinin isminin) Amr b. Müslim (olup olmadığı) hakkında ihtilaf ettiler. (Ravilerin bir kısmı (onun ismini) Ömer (b. Müslim olduğunu) söyledi. Ekserisi de Amr (b. Müslim olduğunu) söyledi. (Musannif) Ebû Dâvûd da (Ekseriyetin dediği gibi) O(nun ismi) Amr b. Müslim b. Ükeymete -et Leysî el-Cündeiyyü(dür) dedi.[1425][39]

Açıklama

Hadisin zahirine göre, kurban bayramında kurban kesmek isteyen bir kimsenin, Zilhiccenin onuncu gününden itibaren, kurbanını kesmesine

kadar geçen süre içerisinde, saçlarını, sakallarını veya vücudundaki kıllarını kesip kısaltması ya da traş etmesi ve tırnaklarını kesmesi yasaklanmıştır. Vücuduyla ilgili bu temizlikleri yapabilmesi için, kurbanının kesilmiş olması gerekir. Bundaki hikmet, kurban sahibinin kendisini ihram 11 kimselere benzetmesi, yahut da cehennemden vücudunun tümüyle azat olmak için vücudunun tümünü muhafaza etmesidir.

Fıkıh âlimlerinin bu husustaki görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. "İmam Ahmed'le İshak, Said b. el-Müseyyeb, Dâvûd Zahirî ve Şafi-îlerden bazılarına göre;'* kurban sahibinin kurbanlığı bayram gününün kuşluğunda, kesmesine kadar, vücudundaki kıl ve tırnaklardan bir şey alması haramdır. Delilleri; mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriftir.

2. Hanefilere göre; kurban sahibinin sözü geçen süre içerisinde vücudundaki, kıllarını veya tırnaklarını kesmesi tenzîhcn mekruhtur. İmam Şafiî'nin meşhur olan görüşü de bu olduğu gibi bu görüş îmam Mâlik'den de rivayet olunmuştur.

Bu görüşte olan alimlere göre; konumuzla alakalı hadis-i şerifteki kılları ve tırnakları kesmekle ilgili yasak, tahrim için değil, tenzih içindir. Bu yasağın hükmünü haramlıktan çıkarıp tenzihen mekruhluğa çeviren delil ise; daha önce tercemesini sunduğumuz 1757 nolu hadis-i şeriftir. Sözü geçen hadîs-i şerifte Fahr-i kainat Efendimizin Medine'den Mekke'ye kurbanlık gönderdiği, kendisinin Medine'de kaldığı ve kurbanlığı daha Mekke'ye ulaşıp kesilmeden önce kendisinin ihramlılar için geçerli olan yasaklara uymadığı ifâde edilmektedir. Bu sebeple, Hattâbî de, sözü geçen hadisin konumuzu ilgilendiren hadisteki yasağın haramhk ifade etmeyip, tenzihen mekruhluk ifade ettğine delil olduğunu söylemiştir. Ayrıca bu görüşte olan alimlere göre; "kurban ahibinin kurbanı kesmeden önce, elbisesini giyip güzel kokular sürünmesinin caiz olduğunda, tüm alimlerin ittifak etmiş olmaları da, tırnakların ve saçların kesilmesiyle ilgili sözü geçen yasağın kerahet-i tenzihiy-ye ile ilgili olduğuna delâlet eden hususlardandır.[1426][40]

3-4 Kesilmeleri Daha Faziletli Olan Kurbanlıklar

2792. ...Hz. Aişe'den demiştir ki:

Rasûlullah (s.a.), siyah içinde yere basan, siyah içinde bakan ve siyah içinde yatan boynuzîu bir koç (getirilmesini) istemiş, koç hemen

getirilmiş ve onu kurban etmeye karar verirmiş ve "Ey Aişe! bıçağı getir," demiş sonra da "onu taşla keskinleşti!" buyurmuş, bunun üzerine (Hz. Aişe emredileni) yapmış (Hz. Peygamber de) bıçağı almış ve koçu tutup (sol tarafı üzerine) yatırmış ve (bizzat kendi elleriyle) onu kesmiş (önce) koçu yatırarak:
"bismillahi Allahümme tekabbel m in Mu ha m metlin ve Ali Muhammedin ve min ümmeti Mu-hammedin: "Allanın adıyla (başlıyorum) Ey Allah'ım! (bunu) Muhammed'den, Muhammed ailesinden ve Muhammed ümmetinden kabul eyle" demiş sonra koçu kesmiş.[1427][41]

Açıklama

Hattâbî'nin de ifâde ettiği gibi metinde geçen "siyah içinde yere basan sözü, ayakları kara anlamında kullanıldığı gibi siyah içinde bakan sözü; gözleri kara anlamındadır. Siyah içinde yatan; sözü de karnı siyah anlamında kullanılmıştır. Bu da şu demektir ki; Fahr-i Kâinat Efendimiz, kurban etmek için ayakları, gözleri ve karnı kara olup vücûdunun diğer kısımları beyaz olan, boynuzlu koçları diğer renkteki koyunlara, tercih etmiştir. Bu hadis-i şerif, bir ev halkının tümü için bir kurban kesilebileceğini söyleyenlerin delilidir. Biz fıkıh alimlerinin bu mevzudaki görüşlerini 2810 nolu hadisin metninde açıklayacağımız için burada ele almıyoruz.[1428][42]

Bazı Hükümler

1. Koyun cinsinden kurban kesmek istenildiği zaman boynuzlu bir koç kesmek bu vasıfta olmayan bir koyun kesmekten daha faziletlidir.
2. Kurbanlık hayvanı keskin bıçakla kesmek müstehabtır. Bu husus 2810 nolu hadisin şerhinde ele alınacaktır.
3. Hayvanı, sol tarafına yatırarak kesmek menduptur.Çünkü kasap bıçağı sağ eline alıp hayvanın başım sol eliyle tutacağına göre; hayvanı kesmeden önce sol yanı üzerine yatırmak kesim için daha elverişlidir.
Şafiî alimlerinden İmam Nevevî, kurbanı keserken yüzünün kıbleye getirilmesini de müstehab olduğunu söylemiştir. Bu görüşüne delil olarak da, Hz. Aişe'nin riâyetindeki "kurbanı kesiniz ve nefislerinizi hoş tutunuz. Çünkü kurbanını kıbleye getirerek kesen bir müslüman yoktur ki kıyamet gününde kurbanın kanı ve yediği yemler, o müslümanın mizanına konulmuş

olmasın"[1429][43] mealindeki hadis-i şerifi göstermiştir. Gerçekten bu hadis-i şerifi Beyhakî de es-Sünenü'l-Kübra'sında rivayet etmiş ve senedinin zayıf olduğunu söylemiştir.

4. Bir ev halkı ne kadar kalabalık olursa olsun hepsi için bir kurban kesmek yeterlidir. Şafiîlerle birçok alimin görüşü budur. Hanefilerle Sevri, bunu mekruh görmüştür. Tahavî'ye göre, bu hadis mensuh ya da tahsis edilmiştir.

5. Kurban kesecek kimsenin, kurbanı keserken "Bismillah! Ey Allahım bunu benim için (veya falanca için) kabul buyur!" demesi meşrudur. Kurbanı besmele ile kesmek, kesimin şartıdır. Bu hususta vacib olan kurbanın kesimi ile diğer kurbanların farkı yoktur. Çünkü Cenab-ı Hak Kur'an-ı Keriminde "Üzerine Allah'ın adı anılmayanlardan yemeyin"[1430][44] buyurmuştur.[1431][45]

2793. ...Hz. Enes'den rivayet olunduğuna göre: Hz. Peygamber (s.a) yedi tane deveyi, ayakta (yatırmadan) kendi eliyle boğazlamış, boynuzlu ve alacalı iki koçu da Medine'de kesmiştir.[1432][46]

Açıklama

"Bedene" çok etli manâsına gelen el-bedâne kelimesinden türetilmiştir.İri ve yağlı oldukları için erkek olsun, dişi olsun deve cinsinden her hayvana bedene ismi verilmiştir. Bazan sığır cinsini ifâde etmek için de kullanılır. Zebh- hayvanı yatırarak boğazdan kesmektir. Bilindiği gibi davar ve sığır cinsi bu şekilde kesilir.

Nahr: Ayakta ve göğsünün üstünden kesmek demektir. Deve cinsinin bu şekilde kurban edilmesi daha faziletlidir.

Akran: Boynuzlu demektir.

Emlah: Beyazı siyahından fazla olan alaca demektir.

Hadis-i şerifte Fahr-i Kainat Efendimizin biri kendisi için, diğeri de ümmeti için olmak üzere iki kurban kestiği ifade edilmektedir. Fakat Resulü Zişan Efendimiz, bu ikinci kurbanı sadece sevab kazanmak, bu sevabı ümmetine bağışlamak için kestiğinden sözü geçen kurban ümmetin zenginlerinden Kurban kesme mesuliyetini asla kaldırmamıştır. Onlar da yine üzerlerine düşen kurbanı kesmişlerdir. Zengin olanlar, kıyamete kadar da kurban kesmekle mükellef olacaklardır.[1433][47]

Bazı Hükümler

1. İnsanın kendisi, aile fertleri ve kendi idaresi altıdakı kimseler için, bir kurban kesmesi caizdir.Biz alimlerin bu husustaki görüşlerini 2810 nolu hadis-i şerifin şerhinde açıklayacağız. İnşâallâh
2. Resul-ü Zişan Efendimiz, devamlı surette hayır işlemeye ümmetini bilfiil teşvik etti. Bu hususta kendisi en büyük örnek olmuştur.[1434][48]

2794. ...Enes'den rivayet olunduğuna göre:
Hz. Peygamber (s.a) boynuzlu ve alacalı iki koç kurban etmiş (onları) tekbir getirerek, besmele çekerek ve sağ dizini kurbanların (sağ) yanlarına koyarak kesmeştir.[1435][49]

Açıklama

Fahr-i Kâinat Efendimiz, kurbanını kesmeden önce, onu sol yanı üzerine yatırmış, sağ dizini de hayvanın sağ tarafına koyup "bismillahi vallahü ekber" diyerek kesmiştir. Dizi hayvanın üzerine koymaktan maksat, ona eziyet vermek değil, aksine kolayca can vermesini sağlamaktır.[1436][50]

Bazı Hükümler

1. Kurbanı keserken, sol yanı üzerine yatırıp sağ dizını kurbanın boğazına koymak mustehabtır.
2. Kurbanı keserken, besmele ile birlikte tekbir almak mustehabtır.
3. Kurban kesmeyi becerebilen bir kimsenin, kendi kurbanını kendisinin kesmesi mustehabtır. Eğer elinden kurban kesmek gelmiyorsa, bir başkasına vekâlet verip kesilirken yanında hazır bulunmaktır. Çünkü Resûlul-lah (s.a.) Efendimiz "Ey Fatıma! kalk kurbanının yanında bulun, şunu iyi bil ki; onun kanından yere düşen ilk damla ile işlemiş olduğun günahların tümü affedilir.” ve (kesilmeden önce):benim namazım, ibadetim, hayatım ve ölümüm alemlerin Rabbi içindir.Onun ortağı yoktur, bana böyle emrolundu.Ve ben müslümanlardanım" diyerek dua et." buyurdu. İmran b. Husayn:
Ey Allah'ın Resulü! bu (sevab) yalnız senin ehl-i beytine mi mahsustur, yoksa tüm müslümanlar için de var mıdır? diye sordu. Resulü Ekrem de:

"Tüm mü'minler için de vardır." buyurdu.[1437][51] Her ne kadar Hakim, bu hadisin sahih olduğunu söylemişse de senedinde Ebû Hamza bulunduğu için tenkid edilmiştir. Zehebî, bu ravinin çok zayıf olduğunu söylemiştir. Hadis başka yollardan da rivayet edilmişse de, o rivayetlerin senetleri de tenkid edilmiştir. Bununla beraber bu hadisler biribirlerini te'yid etmektedirler.

İbn Kudame'nin açıklamasına göre; kurban kesmek, Allah'a bir yaklaşma olduğundan bir müslümanın kurbanını bir zimmîye kestirmesi mekruhtur. Çünkü zimmî bu yaklaşmaya ehil değildir.

İmam Şafiî ile Ebû Sevr ve İbn el-Münzîr'in görüşü de budur. İmam Ahmed ile İmam Malik'e göre; Kurbanı sahibine vekâleten bir zimmînin kesmesi asla caiz değildir.

Hasan-i Basrî ile İbn Şirin de bunu mekruh görmüşlerdir. Çâbir (r.a.) da "sizin kurbanlarınızı ancak temiz kimseler kesebilir" mealindeki hadis-i şerîfe dayanarak vâcib olan kurbanları, zimmîlerin kesemeyeceğini söylemiştir.[1438][52]

2795. ...Câbir b. Abdillah'dan demiştir ki:

Hz. Peygamber (s.a) kurban bayramı günü hayaları buruk, alacalı (ve) boynuzlu iki koç kesti, onları (kesime hazırlayıp da yönlerini) kıbleye çevirdiği zaman:diye dua etti ve sonra kesti.[1439][53]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, Fahr-i Kainat Efendimizin, kurban bay-ramı günü, kurbanını kesmek istediği zaman hayvanın yönünü kıbleye çevirdikten sonra şu mealdeki duaları okuyup kurbanı ondan sonra kestiği ifade edilmektedir:

"Ben (bütün dinlerden) yüz çevirerek yüzümü İbrahim'in dini (yani İslam) üzere gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim ve ben müşriklerden değilim. Şübhesiz namazım ve (diğer) ibadetlerim, hayatım (boyunca işlediğim tüm amellerim) ve ölümüm (anına kadar taşıyageldiğim katıksız imanım ve ona bağlı hareketlerim) Âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. O'nun ortağı yoktur. Bana böyle emrolundu ve ben müslümanlardanım, Ey

Allahım (bu kurban) senden (bana bir nimet)tir ve Muhammed ile ümmeti (tarafı)nd an sırf senin (rızan) için (kurban edilmiş)dir."
Hadis-i şerifte, Resulü Zişan Efendimizin kendi kurbanından başka bir de ümmeti için kurban kestiği ifade edilmektedir. 2793 nolu hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi Hz. Peygamberin ümmeti için kestiği bu ikinci kurban, ümmetin zenginlerinden o sene kurban kesme mükellefiyetini kaldırmak için değil, sadece bu kurbanın sevabını ümmetine bağışlamak içindir. Gerçekten bu ikinci kurbanı ümmetin zenginlerinden kurban kesme mükellefiyetini o sene kaldırmak için kestiği farz edilse bile bu sadece Hz. Fahr-i kainata mahsus özel bir durum olabilir. Nitekim 2790 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımız gibi, Resulü Zişan Efendimiz ümmeti için ayrı bir kurban kestiğinden dolayı, Haşim oğullarının fakirleri de zenginleri de kurban kesmemişlerdir.[1440][54] Fakat, bir kimsenin başkaları için ayrı bir kurban keserek onları kurban kesme mükellefiyetinden kurtaracağı düşünülemez. Ancak o kurbanın sevabını istediği kimselere bağışlayabilir.[1441][55]

Bazı Hükümler

1. Hayaları burulmuş hayvanı kurban etmek, kerahetsız caizdir.Hatta alimlerden pekçoğu hayaları buruk hayvanı kurban etmenin daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Çünkü eti daha çok daha lezzetli ve güzel kokulu olur.
2. Kurbanı keserken yönünü kıbleye çevirmek müstehabtır.
3. Kurban keserken beslemeden sonra bir de, "Allahü ekber” demek müstehabtır.[1442][56]

2796. ...Ebû Saîd (el Hudrî)'den demiştir ki:
"Rasûlullah (s.a.) hayası burulmadık kara gözlü, kara ağızlı ve kara ayaklı bir koçu kurban etmişti"[1443][57]

Açıklama

Daha önce tercümesini sunduğumuz 2792 numaralı hadisin şerhinde yaptığımız açıklamalar bu hadıs-ı şerif için de geçerlidir. Ancak burada sözü geçen açıklamaya ilâveten şu hususu açıklamak gerekir:

Hz. Peygamberin, hayaları burulmamış bir koç kurban ettiğini ifade eden bu hadis-i şerifle, hayaları buruk bir koç kurban ettiğini ifade eden bir önceki hadis-i şerif arasında bir çelişki yoktur. Her ne kadar hayaları burulmamış hayvanı kurban etmek daha faziletli ise de Hz. Peygamber her iki hayvanı kurban etmenin caiz olduğunu göstermiş olmak için hayaları burulmuş olanlardan da burulmamış olanlardan da, kurban kesmiştir. Bu farklı iki uygulama, bu cevazı göstermek maksadıyla, şuurlu olarak yapılmıştır. Herhangi bir tezat şaibesinden tamamen salimdir.[1444][58]

4-5 Bir Hayvanı Kurban Etmenin Caiz Olabilmesi İçin Aranan Vasıflar

2797. ...Cabir'den demiştir ki:
"Resûlullah (s.a): "Bir yıllık hayvandan başkasını kesmeyiniz. Ancak (böylesini bulmak) size güç gelirse, o başka bu durumda (altı aylık) bir koyun yavrusu kesiverin."[1445][59]

Açıklama

Müsinne: Sözlükte, yıllanmış anlamına gelir. Âlimlerin itti-fakla kabul ettiğine göre, bu kelimeyle devenin beş yılını bitirmiş olanı kast edilir. Sığırın müsinne yayılabilmesi için tmam Malik'e göre üç yaşını bitirip dört yaşma girmiş olması gerekirken cumhur ulemaya göre, iki yaşını bitirip üç yaşına girmiş olması gerekir.
Koyun cinsinin müsinne sayılabilmrsi için, bir yaşını bitirip iki yaşına girmesinin yeterli olduğunda alimlerin tümü ittifak etmişlerdir.
Âlimlerin çoğuna göre; bu mevzuda keçi cinsinin de koyun cinsi gibi olduğu kabul edilir. Şafiî âlimleri; "Keçinin müsinne sayılabilmesi için en az iki yaşını bitirip üç yaşına girmiş olması gerekir" demişlerdir.
Hadis-i şerifte "mecbur kalmadıkça müsinne" olmayan hayvanları kesmek yasaklandığına göre deve, sığır ve koyun cinslerinin kurban edilebilmeleri için, en az kendilerinin "müsinne: yaşlı" ismini aldıkları çağa girmiş olmaları gerekir.
Yine cumhur ulemanın ittifakla kabul ettiklerine göre; bu mevzuda camız, sığır cinsinin, keçi de, davar cinsinin hükmüne tabidir.
Sözü geçen hayvanlardan bu çağa gelmiş bir hayvanı bulmak mümkün olmazsa, altı ayını doldurup yedinci aya giren ve bir yaşını dolduran

koyunlar arasına katıldığı zaman dış görünüşüyle onlardan farkı olmayan, gösterişli bir kuzunun da kurban edilebileceği, yine mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte ifade edilmektedir.
Kurbanlık hayvanları bulmakta güçlükle karşılaşıldığı zaman müsinne olma şartı aranmadan kesilebilmek sadece koyunlara mahsustur. Bunların dışındaki semiz hayvanlar gösterişli de olsalar "müsinne" sayılacakları çağa gelmeden kurban edilemezler.Hadis-i şerifte bu mevzudaki ruhsat sadece koyun cinsine verilmiştir.
Âlimler hangi hayvanı kurban etmenin daha faziletli olacağı meselesinde de ayrılığa düşmüşlerdir. Âlimlerin bu mevzudaki görüşlerini şu şekilde Özetlemek mümkündür:
1. Hanefi alimlerine göre; kurban edilmek istenen iki hayvan, et ve kıymet bakımından eşitse hangisinin eti daha lezzetli ise, o hayvanı kurban etmek daha faziletlidir. Eğer etleri lezzet bakımından eşit olursa o zaman kıymet ya da et bakımından hangisi daha fazla ise onu kurban etmek daha faziletlidir. Bu esastan hareket eden Hanefi âlimleri, koç ile koyunun kıymet ve et bakımından eşit olmaları halinde, koçun koyuna kıymet ve et bakımından bir sığıra eşit olan besili bir koyunun sığıra ve yine böyle semiz bir koyunun kıymet ve et bakımından eşit olduğu bir deveye tercih edileceğini söylemişlerdir.
Keçi, sığır ve develerin erkekleri ile dişileri kıymetçe eşit olurlarsa bunların herbirinin dişisini kurban etmenin erkeğini kurban etmekten daha faziletlidir. Ibn Vehban, hayaları buruk teke kurban etmenin dişi keçi kurban etmekten daha faziletli olduğunu söylemiştir.[1446][60]
2. İmam Malik'e göre; koyun kurban etmek diğer hayvanları kurban etmekten daha faziletlidir. Çünkü koyun eti diğer hayvanların etinden daha lezzetlidir. Delili ise kurban olarak koçu seçtiğini ifade eden 2792, 2793, 2794, 2796 numaralı hadislerdir.
Yine îmam Malik'e göre; koyundan sonra en faziletli kurbanlık keçi, sonra sığır, sonra devedir. Bunların kendi erkekleri, kendi dişilerinden daha faziletlidir.
3. Şafiî ve Hanbelilere göre; kurban edilmesi en faziletli olan hayvan devedir. Sonra sığır sonra koyun, sonra da keçi gelir. Bir deve kurban etmenin yedi veya on kişiye bir sığır kurban etmenin ise yedi kişiye koyun kurban etmenin sadece bir kişiye yetmesi bunu açıkça ortaya koyar.

Ayrıca 351 numaralı hadis-i şerif de bu görüşlerinin doğruluğuna delil olarak gösterirler.[1447][61]

Bazı Hükümler

Bu hadisin zahirinden bir yaşım doldurmuş bir koyun varken altı ayı doldurmuş bir kuzu kesmenin caiz olmadığı anlaşıhyorsa da, bu hadisten kast edilen mânanın bu zahiri mana olmadığına dair ulemanın icmai vardır. Çünkü Fahr-i Kainat Efendimiz "altı ayı bitirmiş bir kuzu ne güzel bir kurbanlıktır."[1448][62] buyurmuştur. Bu bakımdan alimler yaşlı koyun varken de altı ayını bitirmiş gösterişli bir kuzu kesmenin caiz olduğunu, hadisteki koyun kesmenin kuzu kesmeye tercih edilmesiyle ilgili emrin, efdaliyyet ve müstehabhk ifade ettiğini söylemişlerdir.[1449][63]

2798. ...Zeyd b. Halid el-Cühenî'den demiştir ki: "Resûlullah (s.a) ashabı arasında kurbanlıkları taksim etti. Bana da bir yaşını bitirmiş bir keçi yavrusu verdi. Kısa bir süre sonra keçi yavrusunu alıp Hz. Peygamber'in yanına vardım ve kendisine:
(Ey Allah'ın Resulü) bu (daha) yavrudur, dedim:
“Sen de onu kurban et!" buyurdu. Bunun üzerine onu kurban ettim.[1450][64]

Açıklama

Bu hadiste geçen Atûd bir yaşını doldurmamış kuvvetli keçi oğlağıdır. Hadis,bunun kurban olarak kesilebileceğinedelâlet eder. Hanefîlerle,Atâ,EvzâîveŞafiîIerin bazısı buğörüştediler.Fakat halef ve selefin cumhuruna göre atûd kurban olamaz.
Bir yaşını doldurmuş keçi yavrusunun kurban edilemeyeceğini söyleyen cumhur ulemaya göre, sözü geçen hayvanın kurban edilebileceğini ifade eden ve mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifin hükmü sadece Zeyd b. Halid'e aittir.[1451][65]

2799. ...(Asım b. Kuleyb'in) babasından rivayet ettiğine göre: Peygamber (s.a)'in sahabilerinden ve Süleym oğullarından Mu-şâci diye anılan bir adamla birlikte idik. (O sıralarda bir yaşını doldurmuş) koyun azalmıştı, (bu zat) bir münâdiy e ilan ettirdi. (Münâdi bu emir üzerine): "Resûlullah (s.a)

şüphesiz altı ayını doldurmuş bir kuzu, bir yaşını doldurmuş bir koyunun yerini tutar buyurduğunu" ilan etti.
Ebû Dâvûd der ki (metinde sözü geçen) bu (râvi) Müşâci' b. Mesûd'dur.[1452][66]

Açıklama

Metinde geçen esseniy kelimesi müsinne yaşlı anlamında kullanılmıştır. Ulemanın "müsinne" kelimesi üzerindeki görüşlerini 2797 numaralı hadisin şerhinde açıklanmıştır.
Ceza, kelimesi, "müsinne" sayılacak çağa varmamış taze hayvan demektir. Kuzunun altı ayını doldurup da, kurbanlık koyunlar içerisine katıldığı zaman onlardan fark edilemeyecek derecede gösterişli olanı, âlimlerin çoğuna göre, keçinin iki yaşından küçük olanı, Şafiî'ye göre; üç yaşından küçük olanıdır. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif altı ayını doldurmuş gösterişli bir kuzunun kurban edilebileceğini söyleyen cumhur ulemanın delilidir. Aksini iddia edenlerin de aleyhine bir delildir.
Bu hadisin senedinde Asım b. Küleyb gibi zayıf bir râvi varsa da 2797, 2798 numaralı hadislerle takviye edildiğinden, zayıflıktan kurtulup hasen de recesine yükselmiştir.[1453][67]

2800. ...Bera'dan demiştir ki:
Hz. Peygamber (s.a) kurban bayramı günü namazdan sonra, bize bir hutbe irad ederek:
"Kim bizim namazımızı kılar ve kurbanımızı keserse (bizim sünnetimize uygun olan bir) amel işlemiş olur. Kim de kurbanı namazdan önce keserse (kesilen) bu (kurbanlık alisine ziyafet için kesilmiş bir) et koyunu olur" buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bürde b. Niyar kalktı ve:
"Ey Allah'ın Resulü vallahi ben bu günün yeme, içme günü olduğunu düşünerek Kurbanı (mı) namaza çıkmadan önce kestim ve (yine bu düşünceyle) acele edip (kurbanın etinden) yedim, aileme ve komşularıma da yedirdim" dedi.
Resûlullah (s.a) de:
"Bu et koyunudur" buyurdu. Bunun üzerine (Ebû Bürde tekrar kalktı ve):
Ben de bir yaşını doldurmamış (fakat semiz olması ve etinin le-zizliği bakımından iki et koyunundan) daha hayırlı bir oğlak var (kurban

edebilmem için bu oğlak) bana yeter mi? diye sordu.
Fahr-i kâinat Efendimiz de:
Evet senden başka bir kimse için (böyle bir oğlağı kurban etmek) asla yeterli olamaz" buyurdu.[1454][68]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, kurban bayramında kesilmesi gereken kur-hanlıkların Hz. Peygamberin sünnetine uygun olarak kesilmiş olmaları için, bayram namazından sonra kesilmesi icab ettiği, bayram namazından önce kesilen kurbanlıkların, sahihlerinden kurban kesme mükellefiyetini kaldıramayacağı, binaenaleyh bayram namazından önce kesilen bir kurbanın ibadet maksadıyla değil de sadece et için kesilmiş sayılacağı sahiplerinin mükellefiyetten kurtulmak için, ikinci bir kurban daha kesmek zorunda kalacakları ifade edilmektedir.
Hadis-i şerifte, açıklanan ikinci bir mesele; bir yaşını doldurmamış bir keçi yavrusunun'kurban bayramında kurban edilmek için yeterli olmadığı, fakat Resul-ü Zîşan Efendimizin Ebû Bürde'ye mahsus olmak üzere böyle bir oğlağı kurban etmeyi yeterli kıldığı, ifâde buyrulmaktadır.[1455][69]

Bazı Hükümler

1. Kurban kesme vakti, bayram namazı kılındıktan ve bayram hutbesi okunduktan sonra girer.İmâm Malik, bu hadisi delil getirerek, imam, bayram namazını kıldırıp hutbesini okuyup kurbanını kesmeden, kurban kesmenin caiz olmayacağını, fakat imam kurban kesmeyecekse o zaman, bayram namazı ve hutbesinden sonra, bir kurban kesecek kadar bekledikten sonra, kurban kesmenin caiz olduğunu, bu mevzuda şehirli ile bayram namazı kılamayan köyde oturanlar arasında bir fark olmadığını, söylemiştir.
a. Hanetîlere göre, bayram namazı kılınmayan köylerde ve çiftliklerde oturan kimselerin kurban kesme vakti; sabah namazının vaktiyle birlikte girer. Bayram namazı kılınan yerleşim merkezlerinde bulunan kimseler için kurban kesme vakti, imamın bayram namazını kılmasıyla girmiş olur. Eğer bir özürden dolayı o şehirde bayram namazı kılınamamışsa, kurban kesme vaktinin girmesi için, zeval vaktinin çıkması gerekir. Ondan önceki zaman içerisinde kurban kesilemez.

b. İmam Şafiî île Dâvûd ve İbn el-Münzir'e göre; kurban kesme vakti güneşin doğmasıyla girer. Bu hususta imamın bayram namazını kıldırıp kıldırmamasına bakılmadığı gibi, imamın kurbanını kesip kesmediğine de bakılmaz. Yine bu hususta, içerisinde bayram namazı kılınmayan köy halkı ile içerisinde bayram namazı kılınan şehir halkı arasında hiçbir fark yoktur. Hepsi aynı hükme tabidirler.

Hanbeli âlimlerinden el-Harakî'nin görüşü de budur. Ve Efdal olan bayram namazı kılınmadan önce kurbanı kesmemektir.

c. İmam A hm e d ile el-Evzaî, İshak, Hasan-ı Basri, imam bayram namazını kılmadan kurban kesmenin caiz olmadığını, ancak imam namazı kıldıktan sonra kurbanı kesmemiş bile olsa, kurban kesmenin caiz olacağını söylemişlerdir. Bu hükme varırken metinde geçen "namazdan önce kesilen hayvan kurban değil et koyunudur” anlamındaki cümlenin zahirine dayanmışlardır.

Kurban kesme vaktinin ne kadar sürdüğü ve ne zaman sona erdiği meselesini ise 2789 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık. Muhterem okuyucularımız bu meselede fıkıh ulemasının görüşlerini öğrenmek için oraya müracaat edebilirler.

Geceleyin kurban kesmenin caiz olup olmayacağı meselesi de alimler arasında ihtilaflıdır. Bu ihtilâfı şu şekilde özetlemek mümkündür:

a. İmam MâÎik, İbn Abbas (r.a)'nın rivayet ettiği "Peygambter (s.a) geceleyin kurban kesmeyi yasakladı.[1456][70] mealindeki hadise dayanarak geceleyin kurban kesmenin caiz olmadığını söylemiştir. Ancak bu hadisin senedinde rivayetleri makbul sayılmayan Süleyman b. Ebî Seleme el-Cenayizî ile Mü-beşşir b. Ubeyd vardır. Dolayısıyla bu hadis zayıftır.

b. Başta Hanefilerle İmam Şafiî, îshak ve cumhur ulemaya göre, geceleyin kurban kesmek, kerahatle caizdir.

Bu görüş, İmam Ahmed'den de rivayet olunmuştur. Çünkü gün deyince içerisinde gece de dahildir. Bu bakımdan kurban kesmek için tayin edilen nahr günlerinin hem gündüzünde hem de gecesinde kurban kesmek caizdir, demişlerdir. Fakat geceleyin kurban kesmek zor olduğundan ve bir takım yanlışlıklar yapmaya yol açabileceğinden mekruh sayılmıştır.[1457][71]

2801. ...Berâ b. Azib'den demiştir ki:

Ebû Bürde diye anılan dayım namazdan önce kurban kesmişti. Rasûlullah (s.a) (o haliyle)
"Senin bu koyunun (ibadet maksadıyla kurban edilen bir koyun değil, sadece etinden istifade edebileceğin) bir et koyunudur." buyurdu. (Dayım da):
"Ey Allah'ın Rasûlü ben de bir yaşını doldurmuş bir keçi yavrusu vardır" (onu kurban edebilir miyim?) diye sordu.
(Resulü Zîşan efendimiz de):
"Senden başkası için uygun olmamakla beraber sen kes!" buyurdu.[1458][72]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, bayramdan önce kurban kesmenin caiz olmadiği gibi bir yaşını doldurmuş keçi yavrusunu kesmeninde caiz olmadığı, ancak Hz. Peygamber (s.a)'in sadece Ebû Bürde'ye mahsus olmak üzere bir keçi yavrusunu kurban etme izni verdiği, ifade edilmek tedir. Bilindiği gibi Ukbe b. Amir'in rivayet ettiği diğer bir hadis-i şerifte[1459][73] Resulü Ekremin bu hakkı sadece Ukbe b. Amir'e tanıdığı, bunun dışında hiçbir kimsenin bir yaşım doldurmuş iki yaşına girmiş bir keçi kurban edemeyeceği ifade edilmiştir.
Hafız İbn Hacer bu mevzuda Beyhakî'nin: "Eğer İbn Mâce ve Tirmi-zî'nin naklettikleri bu Ukbe b. Amir hadisinin sonun ki "Onu da sen (kendine) kurban et" mealindeki ziyade, bu ziyadenin bulunmadığı rivayetlere tercih edilecek derecede kuvvetli bir rivayetse, o zaman bu izin Ebû Bürde'-ye verildiği gibi Özel olarak Ukbe (r.a) de verilmiştir" dediğini, söyledikter sonra kendisi de şu görüşlere yer vermiştir:
"Aslında Beyhakî'nin bu açıklaması meseleyi halletmekten uzaktır. Çünkü İbn Mâce ve Tirmizînin rivayetleri olan Hadis-i şerifte bu iznin sadece Ukbe'ye verildiği başka birine asla verilmediği ifade edildiğine göre, bu iznin Ebû Bürde için geçerli olmaması gerektir. Eğer bu iznin sadece Ebû Bür-de'ye verildiği göz önüne alınırsa Hz. Ukbe'ye verilen böyle bir iznin geçerli olmaması lâzım. Bu mevzuda yapılan izahların en doğru olanı şudur: Bu hadislerden ya sonradan sadır olanın önceden sadır olanın hükmünü neshetmiş olması lâzımdır. Bu da işlerin ikisinin de aynı zamanda sadır olmaları ve dola-yısıyle bu iznin özü geçen iki sahabî için de geçerli

olması gerekir. Ancak bazıları bu mevzuda gelen hadislere bakarak kendisine bu özel iznin verildiği kimselerin sayısını dörde, kimisi de beşe çıkarmıştır. Ancak hadislerin hepsinde bu iznin sadece bir şahsa özel olarak verildiğine ve başkalarının bu izinden faydalanmasının caiz olmayacağına dair açık bir ifade yoktur. Bu ifade sadece Ebû Bürde ile Ukbe b. Amir hakkında gelen iki hadiste vardır.
Bu bakımdan meseleyi şu şekilde halletmek mümkündür. Ukbe b. Amir ve Ebû Bürde hakkındaki iki hadisle, diğer şahıslar hakkında gelen hadisler arasında bir çelişki yoktur. Çünkü İslamın ilk yıllarında bir yaşındaki keçi yavrusunu kurban etmenin caiz olduğu, fakat sonradan bu cevaz kaldırıldığı ve sadece Hz. Ukbe ile Ebû Bürde hakkında özel bir cevaz olarak kalmış olduğu bilinmektedir.[1460][74]

5-6. Kurban Edilmeleri Mekruh Olan Hayvanlar

2802. ...Ubeyd b. Feyrûz'dan demiştir ki:
Ben Berâ b. Azib'e kurbanlıklarda hangi özelliklerin bulunmasının caiz olmadığını -yahut da kurbanlıklarda bulunması caiz olmayan özellikleri- sordum da (şöyle) cevap verdi:
Resûlullah (s.a) (birgün) aramızda (ayağa) kalkıp (ben şu anda onun sözlerini aktarırken onun gibi el kol hareketleri de yapacağım) Oysa bdiim parmaklarım onun parmaklarından, parmak uçlarım da onun parmak uçlarından daha kısadır- (şöyle) buyurdu:
"Kurbanlıklar içerisinde kurban edilmeleri caiz olmayan dört (hayvan) vardır: Körlüğü açıkça, belli olan tekgözlü, hastalığı açıkça belli olan hasta, topallığı iyice belli olan topal, ilikleri kurumuş (derecede) cılız" (Ubeyd b. Feyruz sözlerine devam ederek) dedi ki: - ben de (Bera b. Azib'e):
"Ben (hayvanın) diş(ler)inde bir eksiklik bulunmasından hoşlanmıyorum." dedim. O da:
"Hoşlanmadığın (hayvan)ı bırak (fakat) onu (kurban etmeyi) kimseye yasaklama" cevabını verdi.
Ebû Dâvûd der ki (Kesîr)iliği kalmamış (hayvan demektir).[1461][75]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, kurbanın etine ve yağına zarar verecek, topallık, körlük ve şiddetli hastalık gibi kusurlardan salim olması gerekir. Bu gibi kusurları bulunan havanları, kurban etmek caiz değildir. Fakat hayvanda bu kusurlardan birisinin veya bir kaçının belli olmayacak derecede az bir miktarda bulunması onun kurban edilmesine engel değildir. Bu mevzuda İmam Nevevî şöyle diyor: "Kendisinde Bera hadisinde zikredilen (yürümeye imkân vermeyecek derecede şiddetli) hastalık, aşırı derecede zayıflık, tek gözlülük (yürümeye engel olacak) topallık, kusurlarından biri veya birkaçı yahut da bunlar gibi veya daha fazla derecede sıhhate zarar veren bir veyahut bir kaç kusur bulunan bir hayvanı kurban etmenin caiz olmayacağında âlimlerin icmaı vardır.[1462][76]
Hattâbî, bu mevzudaki görüşlerini şöyle ifade ediyor: "Mevzumuzu teşkil eden bu hadis, söz konusu edilen kusurların hayvanda hafif bir şekilde bulunması o hayvanın kurban edilmesine engel değildir. Hadiste geçen -hastalık, açıkça belli olan, körlük açıkça belli olan, topallık açıkça belli olan- sözleri bu gerçeği ifade etmektedir. Çünkü bu kusurların en az bir miktarı hayvanda açıkça belli olmaz."[1463][77]

2803. ...Yezid Zü-Mısr dedi ki Utbe b. Abidin es-Sülemî'ye varıp:
Ey Ebû Velid! Ben kurbanlık aramaya çıktım fakat ön dişleridökülmüş olan bir hayvandan başkasını bulamadım. O da hoşuma gitmedi. (bu hususta) ne dersin? dedim, (o da) "Sen onu bana getirmez misin? (ben onu güzelce bir kurban edeyim) cevabını verdi.
"Sübhanallah benim (kurban etmem) caiz olmuyor da senin (kurban etmen nasıl) caiz oluyor?" dedim. (O da:) Evet (benim kurban etmem caiz olur), çünkü sen (onun kurban edilip edilmeyeceğinde) şüphe ediyorsun. Bense şüphe etmiyorum. Rasûlullah (s.a) sadece Müs-ferra, Müste'sale, Banka, Müşeyyed ve Kesrâ (denilen hayvanları kurban etme)yi yasakladı. Müsferra: Açığa çıkacak şekilde kulağı kökünden sökülen. Müste'sale: Boynuzu kökünden kınlan. Bahkâ: gözünün feri gitmiş olan. Müşeyyed: Cılızlıktan ve düşkünlükten dolayı sürüye uyamayan: Kesra; Ayağı kırık koyun demektir." dedi.[1464][78]

Açıklama

Hadis-i şerif, kulağı kesiklik, boynuzu kırıklık, tezgözlülü topallık ve zayıflık kusurlarından birisi bulunan bir hayvanı, kurban etmenin yasaklanmış olduğunu ifade etmektedir. Bu sebeble âlimler kendisinde bu kusurlardan biri bulunan hayvanı kurban etmenin caiz olmadığında ittifak etmişlerdir. Mutlak nehy haram ifade ettiğine göre, buradaki nehyin haram ifade etmediğini ve dolayısıyla sözü geçen kusurları taşıyan bir hayvanı kurban etmenin caiz veya kerahetle caiz olduğunu iddia eden bir kimsenin, buradaki yasağın gerçek manası olan haramlıktan çıktığına dair bir delile dayanması icab eder. Fakat bir önceki hadis-i şerif, buradaki yasağın haramlık ifade ettiğine dair açık bir beyan teşkil ettiğinden aksine bir delil bulmanın imkansız olduğu aşikârdır.[1465][79]

2804. ...Ali (r.a)'den demiştir ki:
Resûlullah (s.a) bize (kurbanlık hayvanın seçiminde) göze ve kulağa dikkat etmemizi, avrâ (tekgözlü), mukabele, müdabere, harka,
şarka, denilen hayvanlardan) kesmememizi emr etti. (bu hadisin ravi-lerinden) Züheyr dedi ki: Ben Ebû îshak'a:
(Süreyh) b. Numan, hz. Ali'den naklen kurban edilmesi caiz olmayan hayvanları sayarken onlarla birlikte) boynuzu kırığı da zikretti mi? diye sordum da,
Hayır cevabını verdi.
Züheyr, sözlerine devam ederek) dedi ki: (Ebû îshak'a:)
Mukabele nedir dedim.
Kulağının (ön) tarafı kesik olandır dedi.
Mudâbere nedir? dedim.
Kulağının (arka) tarafı kesik olandır, dedi.
Şarka nedir? diye sordum,
Kulağı (uzunlamasına) delinmiş olandır. Cevabını verdi.
Harka nedir, dedim.
Kulağı enine delinmiş olandır, karşılığını verdi.[1466][80]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte tek gözlü kulağının ön kısmındanbirazı kesilip bırakılan hayvanla kulağının arkası aynışekilde kesilip de koparılmadan bırakılan, kulağı uzunlamasına yarılıp ikiyeayrılan ve bir alâmet teşkil etmesi için

kulağı yuvarlak şekilde delinmiş olan,hayvanları kurban etmenin yasaklanmış olduğu ifâde edilmektedir.

Zahirîler, bu hadisin zahirine sarılarak sözü geçen hayvanların kurban etmenin caiz olmayacağını söylemişlerdir, Şafiî âlimlerinden bazılarının görüşü de budur.

Cumhur ulemaya göre; hadis-i şerifteki yasağın hükmü haramlık için değil kerahet-i tenzih iv ye içindir. Çünkü bu ayıplardan salim olan bir hayvanı bulmak çok güçtür ve hemen hemen imkansız gibidir. Oysa yüce Allah Kur'an-ı Kerim'inde. "Allah sizi seçti ve dinde size bîr güçlük yiikle-medi...”[1467][81] buyurmuştur.

İbn Hazm'a göre: Kulağında biraz eksiklik bulunan yahut ta kesiklik veya delik bulunan bir hayvan, kurban edilmediği gibi bir veya iki gözünde bir kusur bulunan hayvanla, kuyruğunda kesiklik bulunan bir hayvanda kurban edilmeye elverişli değildir. Bu kusurların dışında kalan boynuzu kırık-Ön dişleri dökülmüş olmak, hayaları buruk olmak gibi, kusurlardan biriyle kusurlu olan hayvanlar; kurban edilmeye elverişlidirler.[1468][82]

Hattâbî, bu mevzudaki görüşlerini şöyle özetliyor: Âlimler bir hayvanın kurban edilmesine engel teşkil eden ayıpların miktarı üzerinde ihtilafa düştüler. Söyle ki:

1. İmam Malik'e göre, kulakta bulunan yarıklar ve kesiklik az ise hayvanın kurban edilmesine bir engel değildir.

Maliki âlimleri sözü geçen bu azlığı üçtebir çokluğu da üçtebirden fazlalıkla takdir etmişlerdir. Kulağının üçtebiri kesilen veya yarılan bir hayvanı kurban etmenin caiz olacağım, fakat kulağının üçtebirden fazlası kesilmiş ya da yarılmış olan bir hayvanı kurban etmenin caiz olmayacağını söylemişlerdir.

2. Rey taraftarlarına göre; kulağının yandan fazlası sağlam kalan bir hayvanı kurban etmekte bir sakınca yoktur.

3. Şafiîlere göre; doğuştan kulağı olmayan boynuzunun kılıfı veya tümü kırılan, kulağı uzunlamasına yarık yada yuvarlak bir şekilde delik olan bir hayvanı kurban etmek mekruhtur. Böyle bir hayvanı kurban etmek kerahetle caizdir.

Şafiî âlimlerinden İmam Nevevî, kulağı önden veya arkadan kesilip koparılmadan bırakılan bir hayvanı kurban etmenin hükmünün de böyle olduğunu söylemiştir.[1469][83]

4. Han belilere göre, kulağının yarıdan azı kesilen veya delinen bir hayvanı kurban etmek mekruhtur. Kulağında eksiklik veya yarıklık daha fazla olan bir hayvanı kurban etmek caiz değildir.[1470][84]
Hanefî alimlerine göre; kurbanlık hayvanının aşağıdaki ayıplardan salim olması gerekir:
"Körlük, bir gözlülük, dişsizlik, kulaksızlık, mezbahaya yürüyemeyecek kadar topallık veya hastalık, kemiklerinde ilik kalmamış derecede zayıflık, kulağının veya kuyruğunun çoğunun kopuk olması meme başlarının kopuk bulunması, işte bunlardan biriyle ayıplanmış olan hayvan kurban olmaz.[1471][85]

2805. ...Hz. Ali'den demiştir ki:
Hz. Peygamber (s.a) kulağının kesik veyahutta boynuzunun ekserisi kırık olan (bir hayvan)ı kurban etmeyi yasaklamıştır.
Ebû Dâvûd der ki (bu hadisin ravilerinden olan Cürey) Cürey Südûsî-i BasrVdir. Katade'den başka bir kimse ondan hadis rivayet etmemiştir.[1472][86]

Açıklama

Metinde geçen adba kelimesi kulağının ekserisi kesik ve boynuzunun ekserisi kırık manalarına gelir. Bu iki manada da kullanılmaktadır bununla beraber daha ziyade boynuzunun ekserisi kesik" anlamında kullanılır.
Musannif Ebû Dâvûd Cüreyy es-Sünûsî'den Katade'den başka rivayet eden bir râvinin bulunmadığını söylemişse de, aslında ondan Yunus b. Ebî İshak Asım b. Ebu Nücûd gibi tanınmış raviler rivayet etmişlerdir. Ancak Musannif merhum bu rivayetleri görmediği için, böyle yazmıştır.
El-İclî'ye göre; Cürey, tabiinden güvenilir bir ravidir. İbn Hibban da onu güvenilir ravilerden saymıştır. Ebû Hatem, onun hadislerinin delil olma niteliğinden uzak olduğunu, İbn Medeni'de onun kimliği meçhul bir ravi olduğunu söylemiştir.[1473][87]

Bazı Hükümler

1. Kulağının tamamı veya yarıdan fazlası kesilmiş olanhayvan kurban edilemez. Bunda ittifak vardır.

2. Boynuzunun tümü yahutta yarıdan fazlası kesilmiş olan hayvan kurban edilemez. Nehaî ile İmam Ebû Yusuf, İmam Muhammed ve İmam Ah-med bu görüştedirler.
İmam Ebû Hanife'ye göre; boynuzu kırık hayvan kurban etmekte hiçbir sakınca yoktur. Hayvanın boynuzundaki kırıklık etine zarar vermiyorsa İmam Şafiî'ye göre de boynuzu kırık bir hayvanı kurban etmenin bir sakıncası yoktur.
İmam Malik'e göre; boynuzu kırık bir hayvanın eğer bu kırıklıktan dolayı henüz kanı kesilmemişse o hayvan kurban edilemez. Fakat kanı kesil-mişse kurban edilmesinde bir sakınca yoktur.
KHanbelîlere göre; doğuştan kulağı hiç olmayan hayvanla doğuştan kulakları küçük olan bir hayvan, kesmekte bir sakınca olmadığı gibi, kuyruksuz bir hayvanı kurban etmekte bir sakınca yoktur. Bu mevzuda, hayvanın doğuştan kuyruksuzla, kuyruğunun sonradan kesilmiş olması arasında bir fark yoktur. el-Leys'e göre kuyruğu bir kabzadan daha kısa olan bir hayvanı kurban etmek caiz değildir.[1474][88]

2806. ...Katade'den demiştir ki: Said b. el-Müseyyeb'e
Adab nedir diye sordum da -(kulağının ya da boynuzunun) yarı (sı veya) daha fazla(sı kesik olandır)- diye cevap verdi.[1475][89]

Açıklama

Bu hadis-i şerîf, kulağının yandan azı kesilmiş olan bir hayvanı kurban etmenin caiz olduğunu söyleyen İmam Ebû Hanife (r.a)'nin delilidir. İmam Şafiî bu mevzuda 2804 numaralı hadisin zahirine sarılarak kulağının bir kısmı kesik olan bir hayvanın kurban edilmeyeceğini söyler. Ebu Hanife boynuzunun yarıdan azı kırılan bir hayvanı kurban etmenin caiz olacağını boynuzunun yarısı veya daha fazlası kırılan bir hayvanı kurban etmenin, caiz olmadığını söyleyerek mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifle 2804 numaralı hadis-i şerifin arasını te'Iif etmiştir.
İmamı bu görüşünden dolayı hiç bir delile dayanmadığı iddiasıyla ten-kid edenlerin, aslında kendilerinin bu mevzudaki delillerden haberdar olmadıkları son derece açıktır.[1476][90]

6-7. (Bir) Deve Ve Sığır (Kurban Olarak) Kaç Kişiye Yeter!

2807. ...Câbir b. Abdullah'dan rivayet olunmuştur ki: Biz Resûlüllah (s.a.) zamanında temettü' haccı yapar ve ortaklaşa yedi (kişi) ye bir sığır ve (yine) yedi kişiye bir deve kurban ederdik.[1477][91]

Açıklama

Temettü' Haccı: Hac ile umreyi ayrı ayrı iki ihramla yapmaktır.Bir hac mevsminde hem hac hem de umre yapmaya muvaffak olan bir kimseye bu muvaffakiyetinin bir şükrü olmak üzere kurban kesmek vâcib olur.
Konumuzla ilgili bu hadis-i şerifte, Hz. Peygamber (s.a.)'in Devr-i saadetinde temettü haccından sonra deve ile sığırın yedişer kişi arasında ortaklaşa kurban edildiği ifade edilmektedir.
Aslında bu hadisin yeri, hac bölümü olmakla beraber bir sığırın veya bir devenin yedi kişi arasında ortaklaşa kurban edilebileceğini ifade etmesi cihetiyle musannif Ebû Dâvûd (r.a.) bu hadisi mevzumuzu teşkil eden bâbla ilgili görerek buyara yerleştirmiştir.
Kurban bayramında, Mina'da şükür kurbanı (hedy) olarak kesilen bir deve yahut da bir sığırın kaç kişiye yeteceği mevzuunda ihtilâf vardır, Âlimlerin bu husustaki görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür.
1. Hedy kurbanında ortaklık caizdir. Ancak mes'ele ulema arasında ihtilaflıdır. İmam Şafiî, İmam Ahmed ve Cumhur ulemaya göre; hedy kurbanı vâcib olsun, nafile olsun kesenlerin ister hepsi ibadet niyetiyle olsun yahut bazıları et için iştirak etsin müştereken kesilebilir. Delilleri bu hadislerdir.
Dâvud-u Zahirî ile Malikîlerden bazıların göre, ortaklık ancak nafile olarak kesilen kurbanda caizdir. Vâcib kurbanda bu caiz değildir. İmam Malik, hedy kurbanında mutlak süratte ortaklık caiz olmadığına kaaildir.
İmam Azam'a göre, ortaklaşa kurban kesenlerin hepsi ibadete niyet etmek şartıyla, caizdir. İçlerinden bazıları et için keserse, ortaklık caiz değildir.
Koyunu ortak kesmek âlimlerden hiçbirine göre caiz değildir.
2. Deve ile sığır yedi kişiye kâfidir. Bunlardan her biri yedi koyun yerini tutar.[1478][92]
3. Said b. el-Müseyyeb ile İshak b. Kahuye ve İbn Huzeyme ise "her ne kadar Mina'da şükür kurbanı olarak kesilen bir deve veya bir sığır yedi kişiye yetmek hususunda eşit iseler de uhdiye kurbanı olarak kesildikleri

zaman farklıdır. Uhdiye kurbanı olarak kesildikleri zaman bir sığır yedi kişiye yettiği halde bir deve on kişiye yeter" derler. Bu görüşlerini delil olarak da "biz bir yolculukta Resûlüllah (s.a.)'in beraberinde idik. Kurban bayramı günü geldi. Devede on kişi sığırda ise yedi kişi ortaklaştık.[1479][93] mealindeki hadis-i şerifi göstermişlerdir.
Bu görüşte olanlara göre devenin de sığır gibi sadece yedi kişi arasında kesilebileceğini ifade eden ve mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif, Mina'da kesilen hedy kurbanıyla ilgilidir. Uhdiye kurbanı ile ilgili değildir.
Her ne kadar Tekmile yazan da bu görüşü tercih etmişse de aslında bunların delilini teşkil eden mealini sunmuş olduğumuz hadis-i şerif, Buharî ve Müslim'in Câbir'den rivayet ettikleri "Resûlüllah (s.a.) bedene sayılan sığır ve develeri yedişer kişilik grublar halinde ortaklaşa kesmemizi emretti"[1480][94] mealindeki hadis-i şerifle "Peygamber (s.a) ile birlikte yaptığımız hac ve umrede her yedi kişi bir deveye ortak olduk. Bunun üzerine birisi kalkıp Cabir'e:
Devede olduğu gibi sığırda da ortaklık sahih midir? diye sordu.
Câbir de:
O ancak develerden sayılır. Cevabını verdi.[1481][95] mealindeki hadis-i şerife aykırıdır. Çünkü bu hadis-i şeriflerde deve ile sığır cinsinin bedene sayıldıkları ve aynı sınıfa girdikleri ifâde edilmektedir. Bu ise, iki cins arasında hiçbir fark olmadığı anlamına gelir. Cumhur ulemanın görüşü budur.
Hanefi âlimlerinden el-Kâsanî bu mevzuda şöyle diyor:
"Bize göre haberlerin zahiri manaları arasında bir çelişki görüldüğü zaman ihtiyatlı olan habere sarılmak icâb eder. Burada madem ki bir devenin kurban olarak yedi kişiye yeteceğinde ittifak, on kişiye yeteceği hususunda da ihtilâf vardı. O halde devenin yedi kişiye yeteceğini ifade eden haberlere sarılmak ihtiyata daha uygundur."[1482][96]

2808. ...Câbir b. Abdillah'dan,
Peygamber (s.a.) "Sığır ve deve(nin) yedi(kişi) ye (kurban edilmesi caiz) dir." Buyurmuştur.[1483][97]

Açıklama

Bir önceki hadîs-i Şerîf üzerinde yapmış olduğumuz açıklama bu hadis için de geçerli olduğundan aynı mevzuyu burada tekrarlamaya lüzum görmüyoruz.[1484][98]

2809. ...Câbir b. Abdullah'dan demiştir ki:
(Hudeybiye sulhu yapıldığı gün) Hudeybiye'de Resulüllah (sa.) ile birlikte yedi kişi için bir deve, (yine) yedi kişi için bir sığır kurban ettik.[1485][99]

Açıklama

Hudeybiye barışı, hicretin altıncı senesinde müslümanlarla Mekkeli müşrikler arasında, Mekke yakınlarındaki Hudeybiye denilen yerde yapılmıştır. O sene Fahr-i Kâinat Efendimiz umre yapmak niyetiyle Zilkade ayında 1500 kadar ashabıyla Mekke'ye müteveccihen yola çıkmıştır. Kendilerini Mekke müşrikleri Hudeybiye'de karşılayarak Mekke'ye girmelerine engel oldular. Neticede iki taraf arasında bir barış anlaşması imzalandı. Müslümanlar yurtlarına dönmek üzere kurbanlarını keserek ihramlarından çıktılar. O sırada "Onlar öyle kimselerdir ki inkâr ettiler, sizi mecsid-i Haram (ı ziyaret) ten ve bekletilen kurbanları yerlerine varmaktan alakoydular."[1486][100] mealindeki âyeti kerime nazil oldu.
Abdullah İbn Ömer bu hâdiseyi şöyle anlatır:
"Peygamber (s.a.) umre yapmak üzere (Mekke'ye müteveccihen yola) çıktı. Fakat Kureyş kâfirleri, önüne çıkıp buna engel oldular. Bunun üzerine Hz. Peygamber Hudeybiye'de kurbanım kesip başını tıraş etti. Ve onlarla umreyi (bu sene bırakıp) gelecek sene yapmak üzere müslümanlar üzerinde kılıçtan başka hiçbir silâh bulunmamak ve Mekke'de ve Mekkeli müşriklerin uygun göreceği bir süreden fazla kalmamak üzere bir barış yaptı. Bu anlaşmaya uygun olarak gelecek sene (sahabiyle birlikte) umre yaptı.
Mekkelilerle yaptığı anlaşmaya uygun olarak Mekke'ye silahsız girdi. Orada üç gün kaldı ve Mekkelilerin isteğine uyarak üç gün sonra Mekke'yi terketti"[1487][101]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerîf, devenin de sığır gibi hedy olarak kesildiğinde de uhdiye olarak kesildiğinde de ancak yedi kişiye yetebileceğini söyleyen cumhuru ulemanın delilidir. Fıkıh âlimlerinin bu

mevzudaki görüşlerini 2807 numaralı hadisin şerhinde açıklamış olduğumuzdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[1488][102]

7-8 Bir Koyun Birden Fazla Kişi İçin Kurban Edilebilir Mi?

2810. ...Câbir b. Abdillah'dan demiştir ki:
Ben ResÛlüllah'la birlikte kurban bayramında namazgâhda bulundum. Hutbeyi bitirince minberinden indi. Bir koç getirildi. Resûlullah (s.a.) de o koçu "bismillah vallahü ekber hazâ annî ve ammen lem yüdahhi min ümmeti: "Allah'ın adıyla (başlıyorum) Allah büyüktür şu (koç) benim için ümmetimden kurban kes(e) meyeh kimseler içindir" diyerek kesti.[1489][103]

Açıklama

Resul-ü Zişan Efendimiz bayram hutbelerini bazan ayak üstünde ve düz yerde, bazan da deve üzerinde irad ederdi.[1490][104] Nitekim 1141 numaralı hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz'in fıtır bayramı hutbesini okuduğu anlatılırken -minber sözü geçmemektedir. Fakat mevzu-muzu teşkil eden bu hadis-i şerifte geçen "hutbeyi bitirince minberinden indi" cümlesi, Resulü Ekrem'in kurban bayramı hutbesini minber üzerinde okuduğunu ifade etmektedir.
Hafız îbn Hacer de Buharînin rivayet ettiği "Resûlullah (s.a.) hutbeyi bitirince indi"[1491][105] mealindeki cümlede geçen indi kelimesini açıklarken "aslında Hz. Peygamber'in sözkonusu hutbeyi minber üzerinde değil yerde okuduğunu ve Ebû Said hadisinde [1492][106] de bu gerçeğin açıkça ifade edildiğini" söylüyor. Ravinin buradaki nezele fiilini hakiki manası olan yüksek bir yerden aşağı inmek anlamında değil de "bir yerden diğer bir yere intikal etti" anlamında kullanmış olması gerektiğini vurguluyor.[1493][107]
Bezi yazarı, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte minber kelimesinin açıkça zikredilmiş olmasının Hafız İbn Hacer'in bu izahını geçersiz kıldığına dikkati çekerek burada geçen minberin, bugünkü manada bir minber anlamında kullanılmış olması gerektiğini, meseleyi başka türlü halletmenin imkânsız olduğunu ve mevzumuzu teşkil eden hadisin sıhhat yönünden bu mevzudaki diğer hadislerden daha sağlam olduğu

isbatlanabildiği takdirde, Hz. Peygamber'in bayram hutbelerini; bazan minber üzerinde okuduğunu kabul etmek gerektiğini söylüyor.[1494][108]

Bazı Hükümler

1. Mâli gücü olmadığı için kurban kesmeye gücü yetmeyen musluman bir kimse kurban sevabından mahrum kalmaz. O da aynen kurban kesmiş gibi sevaba erişir. Çünkü Fahr-i Kâinat Efendimiz, sağlığında ümmetinden fakir olup kurban kesmeyenlerin tümü için kurban kesmiştir.

2. Kurban sahibinin kurbanını bizzat kendi eliyle kesmesi, keserken "bismillahi vellahü ekber" demesi ve kurbanın kimin için kesildiğini diliyle söylemesi müstehabtır. Şayet kendisi kurban kesmeyi beceremiyorsa becerebilen birine kestirmesi, kesim anında kendinin de kurbanın başında hazır bulunması menduptur. Nitekim 2794 numaralı hadis-i şerifin açıklamasında bu mevzu açıklanmıştı.

Hanefi âlimlerine göre, kurban sahibinin isteği olmadan kurbanı ehl-i kitaptan bir kimsenin kesmesi mekruhtur. Fakat kurban sahibinin isteği ile kesmesinde herhangi bir sakınca yoktur. Çünkü kurban kesmekte Allah'a yaklaşma vardır. Kitab ehli ise her ne kadar kurban kesmeye ehil ise de Allah'a yaklaşmaya ehil değildir. Kurban sahibinin ona kurban kesmesini em-reimesiyle, kurban sahibi adına bu yaklaşma gerçekleşmiş olur.

İmam Ahmed'le İmam Şafiî'ye göre; kurban sahibi istemiş bile olsa, kitab ehlinin kesmesi mekruhtur. Fakat Allah'a yaklaşmak maksadıyla kesilen kurbanların dışında, herhangi bir hayvanı et temin etmek niyetiyle, bir kitab ehlinin kesmesinde hiç bir sakınca olmadığı hususunda ittifak vardır. Bu mevzuda şâfiî âlimlerinden imam Nevevî şunları söylüyor:

Kurbanını başkasına kesdirmek durumunda kalan bir kimse için efdal olan avcılık, kurban kesme ve kurban meselelerini iyi bilen bir kimseyi vekil tayin etmesidir. Bu gibi kimseler, kurban kesmenin şartlarını, sünnetlerini ve diğer fıkhî inceliklerini başkalarından daha iyi bilirler. Bu mevzuda putperesti, mecûsiyi ve mürtedi vekil tayin etmek caiz değildir. Aslında bir kitabîyi veya bir kadını yahut da bir çocuğu bu meselede vekil tayin etmek te caizdir. Fakat bizim fakihlerimiz, çocuğun vekil tayin edilmesini mekruh görmüşlerdir. Hayızlı bir kadının vekil tayin edilmesinde iki görüş vardır. Bu iki görüşten en doğru olanı hayızlı kadını vekil tayin etmekte bir kerahet olmadığı görüşüdür. Çünkü bunu yasaklayan hiçbir nas yoktur. Hayızlı bir

kadını vekil tayin etmek, bir çocuğu vekil tayin etmekten daha iyidir. Bir çocuğu vekil tayin etmek bir ehl-i kitabı vekil tayin etmekden daha iyidir.
Âlimlerimiz, bir müslümanı vekil yapmamın caiz olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Kitab ehlinden birini vekil yapma meselesine gelince; bizim âlimlerimize ve cumhur ulemaya göre, bu caizdir. Bu vekilin kurban kesmesi kerahet-i tenzihiyye ile sahih olur. Çünkü ehl-i kitap hayvanı kesmeye ehildir.
İmam Mâlik'e göre; ehl-i kitabın kestiği kurban kurban olmaktan çıkar et hayvanı haline dönüşür.[1495][109]
3. Bir koyun kurban etmek, tüm ev halkı için yeterlidir. İmam Mâlik, el-Leys, Şafiî, el-Evzâî, İmam Ahmed ve İshak (r.a.) mevzumuzu teşkil eden bu hadisin zahirine ve "Peygamber (s.a) hayatta iken adam kendisi ve ev halkı için bir davarı bayramda kurban ederdi, (ve ondan) yerlerdi, yedirirlerdi. (O devirden) sonra halk (çok sayıda kurban kesmekle) iftihar etmeye başladı. Nihayet durum gördüğün hale dönüştü"[1496][110] hadisine sarılarak aile reisinin bir kurban kesmesinin tüm aile fertlerine yeteceğini söylemişlerdir.
Daha önce tercümesini sunduğumuz 2788 numaralı hadis-i şerifle, Abdullah b. Hişam'dan rivayet edilen "Peygamber (s.a) tüm ev halkı için sadece bir koyun kurban ederdi"[1497][111] mealindeki hadis-i şerif bu görüşte olan âlimlerin delil ler in dendir.
Hanefi âlimleriyle îmarh Sevrî'ye göre, bir koyun kurban olarak ev halkından sadece bir kişiye yetebilir. Bu bakımdan ev halkından dinen zengin sayılan her ferdin ayrı ayrı kurban kesmeleri icab eder.
Hanefî âlimleri bu hükme, udhiyyeyi hedye kıyas ederek varmışlardır. Hanefilerin bu tutumu: "Mevrid-i nasda içtihada mesağ yoktur."[1498][112] esasına aykırı olduğu gerekçesiyle tenkid edilmiştir.
Hanefî âlimleri; bu meselede takib ettikleri usulü şöyle açıklıyorlar:
"Uhdiyede esas olan kan akıtmaktır. Kan akıtmak ise tecezzi kabul etmez. Kıyasla verilen mantıkî sonuç budur. Fakat deve ile sığır cinslerinin tecezzi kabul ettiği ve dolayısıyle bir devenin ya da sığırın yedi kişi tarafından ortaklaşa kesilebileceği kıyasa aykırı olarak nassla sabit olmuştur. Fakat Davar cinsi hakkında böyle bir nass sabit olmadığından, koyun hakkında mantıkî hükümler bakîdir. Bu sebeple bir koyun sadece bir kişi için kurban

olmaya yeterlidir. Bir ailenin tüm fertleri için yeterli değildir. Bir ailenin tüm fertleri için bir koyun kurban etmenin caiz olduğunu ifade eden hadislerle ifade edilmek istenen mana bu kurbanın, ailenin diğer fertlerinden kurban kesme mükellefiyetini düşürebileceği değil, sadece onun sevabına aile fertlerini ortak kılmanın caiz olduğudur. İmam Tahavî "Hz. Peygamber'in Kendisi ve aile efradı adına birer koyun kurban etmekle yetindiğini ifade eden hadisler ya kendine mahsus özel hadislerdir, yahutta neshedilmişlerdir" demişse de onun nesh hakkındaki görüşü tenkid edilmiştir. Fakat ümmetinin kurban kesemeyen fertleri adına bir tek kurban kesmesinin kendisine mahsus özel bir durum olduğu kabul edilmiştir.
Bu mevzuya 2795 nolu hadisin şerhinde de temas ettiğimizden kıymetli okuyucularımıza, oraya da müracaat etmelerini tavsiye ederiz.[1499][113]

8-9. Devlet Başkanı Kurbanını Bayram Namazı Kıldığı Yerde Keser

2811. ...İbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.) kurbanlığını bayram namazı kılınan yerde keserdi. (Nafî'den rivayet olunduğuna göre) İbn Ömer (r.a) kendisi de böyle yaparmış.[1500][114]

Açıklama

Bu hadis-i şerif kurbanı, bayram namazının kılındığı yerde kesmenin müstehab olduğuna delalet etmektedir. Bunun hikmeti, fakir fukara kurbanın kesildiğini rahatça görüp etinden hisselerine düşeni almalarını sağlamaktır.
İbn Battal (r.a.) bu mevzuda şunları söylüyor: "İmam Malik (r.a.)*e göre, kurbanı bayram namazının kılındığı yerde kesmek, özellikle devlet başkanı için bir sünnet-i müekkededir.
İbn VehbMn rivayetine göre; İmam Malik (r.a.) bu mevzuda şöyle buyurmuştur: "Devlet başkanından önce herhangi bir kimsenin kurban kesmesini önlemek için devlet reisinin kurbanını bayram namazının kılındığı yerde kesmesi sünnettir. Devlet reisi, kurbanını kendi evinde keserse, halkın kurbanlarını ondan önce kesmeleri tehlikesi vardır. Devlet reisi kurbanını kesmedikçe kurban kesme vakti girmiş olmayacağından, devlet reisinin kurbanından önce kesilen kurbanlar batıl olur" Mülehheb; îmam Malik'İn bu sözlerine ilaveten şunları söylüyor: "Halkın kesinlikle

devlet reisinden sonra kesmelerini ve kurbanın nasıl kesileceğini bizzat devlet reisinden görerek öğrenmelerini sağlamak için devlet reisinin kurbanını musallada kesmesi sünnet kılınmıştır." Malikî mezhebinin bu mevzuda meşhur olan görüşü budur. Yine Malikî'lere göre tebeadan kurban kesmekle mükellef olan her müslü-manın, kurbanını musallada kesmesi menduptur. Devlet reisinin musallada kesmesi sünnet-i müekkede, musallanın dışında bir yerde kesmesi ise mekruhtur. Cumhur ulemânın görüşü de budur.
Şafiî ulemasından İmam-Nevevî, bu mevzudaki görüşlerini şöyle ifâde ediyor: "Efdal olan kişinin kurbanını kendi evinde aile efradının gözü önünde kesmesidir. İmam Maverdî, devlet reisinin musallada tüm müslümanlar için devlet hazinesinden bir deve ya da sığır, kurban etmesini bunu bulamazsa yine beytülmaldan kendi hesabına bir koyun kurban etmesinin daha isabetli olacağını söylemiş, devlet reisi kurbanını kendi malından veya kesesinden kestiği takdirde istediği yerde kesebileceğini ifade etmiştir. Yine İmam Ma-verdî'nin açıklamasına göre kurban sahibi kurbanını bulunduğu beldede keser. Bu bakımdan yolcuların kurbanlarını bulundukları yerlerde kesmeleri gerekir.
Hanefî âlimlerine göre kişinin kurbanını yakın bir yere yahut da kurban etine daha muhtaç durumda olan bir yere nakledip orada kesmesi kera-hetsiz olarak caizdir.[1501][115]

9-10. Kurban Etlerini (Dağıtmayıp Bir Süre) Bekletmenin Hükmü

2812. ...Umre bint Abdurrahman'dan demiştir ki: Ben Hz. Aişe'yi (şöyle) derken işittim: "Resûlüllah (s.a.) zamanında kurban bayramı yaklaştığı bir sırada (yardım toplamak üzere Resulü Ekrem'in huzuruna) çöl halkından bir topluluk geldi. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.) (Ashabına hitaben:)
"(Kendinize) üç günlük (et) bırakınız, gerisini dağıtınız." buyurdu. (Hz. Aişe sözlerine şöyle devam etti:
Bu bayramdan sonraki bayram gelince Resûlüllah (s.a.)'a: **- Ey Allah'ın Resulü (geçen seneki bayramda) halk kurbanlarından faydalanıyordu. Onların yağını eritiyor ve (derilerinden) su ve süt tulumları yapıyorlardı." (-bu caiz midir?) diye soruldu Rasûlullah (s.a.) da:
"Bunda ne var? (dedi) yahutta buna benzer birşey söyledi. (Orada bulunan halk bu defa:)

Ey Allah'ın Rasûlü (geçen sene sen bize) üç gün (lük nafaka)dan fazlası için et toplamayı yasaklamıştın" (Bu yasak bu sene için de geçerli midir?) diye sordular Resulüllah (s.a.) de:
“Ben bunu geçen sene size yardım istemek için gelen (bedevi) lerden dolayı yasaklamıştım. (Bu sene ise istediğiniz şekilde) yiyin dağıtın, biriktirin." buyurdu.[1502][116]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, "kurban sahibinin kestiği kurbanın etinden üç günlük et ihtiyacından daha fazlasını dağıtmayıp evinde biriktirerek ev halkının istifadesine sunması caizdir." diyen, cumhur ulemanın delilidir.
Çünkü hadis-i şerîf, bir sene kurban bayramında fakir fukaranın kurban eti toplamak için cemaatler hâlinde Medine'ye akın ettiklerini, onların eli boş dönmemeleri için Rasûlü Zîşân Efendimizin kurban sahiplerinin ellerinde üç günlük et ihtiyacından fazla et bulundurmalarını yasakladığını, fakat bir yıl sonra sözü geçen fakirlerin Medine'ye gelmemesinden dolayı bu yasağı kaldırıp, kurban sahiplerine kurban etlerinden diledikleri kadarını dağıtıp diledikleri kadarını da evlerinde biriktirebileceklerini, ifâde etmektedir.[1503][117]

Bazı Hükümler

1. Peygamberimiz, ümmetine son derece şefkatli idi.Her zaman onların maddi ve manevi ihtiyaçlarını düşünür ve bunların te'mini için çabalar ve çareler bulurdu.
2. Kurban etinden yemek caiz olduğu gibi, onu biriktirip saklamak ve sadaka olarak fakir fukaraya dağıtmak da caizdir. Hadiste geçen yiyiniz, dağıtınız, biriktiriniz emirlerinin vücub için değil mubahlık içindir. Cumhur ulemanın görüşü de budur.
3. İslâmın ilk yıllarında, yürürlükte olan kurban etlerinden üç günlük ihtiyaçtan fazlasını biriktirme yasağı, sonradan yürürlükten kaldırılmıştır. Sahabe ve tabiinin büyük çoğunluğu ile mezheb imamlarının görüşü de budur.
Her ne kadar Hz. Ali'den, İbn Ömer'den bu yasağın yürürlükten kaldırılmadığı inancında oldukları rivayet edilmişse de âlimler, İbn Ömer'in

bu yasağın neshedilmesiyle ilgili haber kendisine ulaşmamış olduğu için böyle inandığına hükmetmişlerdir.

Zahirîye mezhebi imamlarından İbn Hazm; "İbn Ömer (r.a.) gibi bu yasağın neshedildiğini kabul etmeyen bazı muhaliflerin vefatından sonra, sözü geçen yasağın neshedildiğinde tüm âlimlerin ittifak ettiklerini ve bu hususta icma vaki olduğunu" söylemiştir.

Cumhur ulemaya göre metinde geçen yeyiniz" emri nedd = mendüp) içindir. Binaenaleyh sahibinin kurban etinden yemesi mendup-tur. Şafiî ulemasından bazısına göre; bu emir vücub ifade ettiğinden kurban sahibinin kurban etinden yemesi farzdır. Nitekim Selef-i salihindeh bazılarının görüşü de budur.

İmam Nevevî şöyle diyor: "Bu mevzuda tercihe şayan olan görüş, bu emir mendup içindir. Kurban kesmekten asıl gaye, Allah'a yakınlıktır. Ondan yemek değildir. Bu bakımdan onun etinden yemenin farz olduğu söylenemez."

Sahibinin kurbanın etinden bir kısmını yiyebileceği gibi bir kısmını dağıtıp bir kısmını da evinde alakoyabilir. Hadiste, bu hususta belli bir ölçü yoktur. Âlimler, kurban etinden yenebileceği, dağıtılabileceği ve saklanabileceği miktarı tesbit ederken ihtilâfa düşmüşlerdir.

Şafiîlere göre; müstehab olan, etin yarıdan fazlasını dağıtmaktır. Faziletin en alt derecesi ise üçtebirini dağıtıp, üçtebİrini yemek ve kalan üçtebiri-ni evde saklamaktır. Kurban etlerinin yarısından fazlasını dağıtmak hususunda faziletin dereceleri hakkında Hanbeliler de Şafiîler gibi düşünmektedirler. Delilleri, İbn Abbâs'dan rivayet edilen şu hadis-i şeriftir:

"Peygamber (s.a.) kurban etlerinin üçtebirini ev halkına yedirirdi. Üçtebirini komşularına kalan üçtebirini de kurban eti istemek için gelenlere dağıtırdı" mealindeki hadis-i şeriftir. Sözü geçen hadisi Ebû Musa el-İsfehânî el-Vezaif isimli eserinde tahric etmiştir.[1504][118]

Mâliki'lere göre kurban sahibinin kurbanın etinden bir kısmını yeyip bir kısmını dağıtıp bir kısmım da evinde biriktirmesi caiz olmakla beraber bu hususta belli bir ölçü veya sınır yoktur.

Hanefilcre göre; efdal olan fakirlere dağıtılacak olan etin kurbanın tüm etinin üçtebirinden az olmamasıdır. Evde biriktirilecek etlerin miktarında belli bir sınır yoktur. Bu mevzuda hanefî fakihlerinden Alaüddin el-Kâsânî, meşhur eserinde şöyle diyor: "Kurban etini tasadduk etmek, daha faziletli

olmakla beraber, kişinin çoluk çocuğunun çok olup geçiminin dar olması halinde kurban etini olduğu gibi aile fertlerine bırakması daha faziletli olur. Çünkü insanın aile fertlerinin ihtayacım karşılaması, başkasının ihtiyacını karşılamasından daha önce gelir."[1505][119]

2813. ...Nûbeyşe'den demiştir ki:
Rasûlullâh (s.a.) (şöyle) buyurdu:
"(Etlerin faydasının) size daha çok yaygınlaşması için ben, size kurban etlerini üç günlükten fazla ye(yip üç günlükten fazlasını da biriktirmenizi yasakla(mış)tım. Şimdi ise Allah (size) bolluk getirdi, (onları istediğiniz gibi) yiyiniz, biriktiriniz ve (müslümanlara dağıtarak) sevap kazanınız. Şunu iyi bilin ki, bu günler yeme, içme, Aziz ve Celil olan Allah (c.c.)'ı anma günleridir.[1506][120]

Açılama

Bu hadis-i şerif, kurban sahibinin kurbanın etinden üç günden fazla yemesi ve üç günlük et ihtiyacından daha fazlasını saklaması ile ilgili yasağın yürürlükten kaldırıldığını söyleyen, cumhur ulemaya delildir.Metinde geçen Ve'tecirü kelimesi ticâret kökünden değil, ecr: sevab kökünden gelmektedir.[1507][121]

Bazı Hükümler

1. Kurban sahibinin, kurban etinden üç günlük et ihtiyâcından fazlasını, evlerinde bırakmalarıyla ilgili yasak yürürlükten kaldırılmıştır.
2. Udhiye ve hedy kurbanlarının etlerini satmak haramdır.
3. Bu kurbanların derilerini kullanmak caizse de, onları satmak caiz değildir. Mezheb imamlarının ve cumhur ulemanın görüşü de budur. Biz bu meseleyi 1769 nolu hadisin şerhinde ayrıntılı olarak açıklamıştık. İmam Ne-vevî, şöyle diyor: "Bize göre kurbanın derisini veya herhangi bir parçasını satmak caiz değilse de, onları evlerde veya başka yerlerde kendisinden yararlanılabilecek eşya ile değişmek caizdir. Atâ ile İmam Malik ve İmam Ah-med (r. anhum) de bu görüştedirler. Ancak Ebû Sevr, kurbanın derisini satmanın caiz olduğunu söylemiştir.[1508][122]

İmam Şafiî, kurban derisinden istenildiği şekilde faydalanılabileceğini \c ondan ayakkabı, kova, kürk, su kabı ve kalbur gibi eşyalar yapılabileceğini söylemiştir.[1509][123] İmam Ebû Hanife ile talebesi İmam Muhammed'e göre; Kurban derisini veya etini satarak onun parasıyla kalbur, elek ve kapkacak gibi demirbaş eşya satınalmak kerahetle caizse de bu parayı dayanabilirle özelliği olmayan et ve ekmek gibi tüketim eşyası almak caiz değildir. Bu parayı, aile halkının ihtiyaçları için harcamak da caiz değildir. Fakat fukaranın ihtiyaçlarını karşılamak için harcamak kerahetle caizdir.
Hanbelîlere göre; kurbanın eti veya derisinden bir şey asla satılamaz. Bu hususta kurbanın nafile olarak kesilmiş olmasıyla bir vacibi yerine getirmek için kesilmiş olması arasında da bir fark yoktur.
Ebû Hüreyre'den rivayet olunduğuna göre; Hasan-ı Basrî ile en-Nehâî de kurban derisinin satılarak parasıyla kalbur veya elek gibi bir demirbaş eşyanın satın alınabileceğini söylemişlerdir. Bu görüş İmam Evzâî'den de rivayet olunmuştur.
Hz. İbn Ömer de kurban derisini satıp parasını fakirlere vermenin caiz olduğunu söylermiş. Bu görüşü İbn el-MÜnzir, İmam Ahmed ile İshak'dan da rivayet etmiştir.[1510][124]

4. Bayram günlerinde oruç tutmak haramdır.[1511][125]

10-11. Yolcu Da Kurban Kesebilir

2814... Sevbân'dan demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.) (Veda Haccında bir) kurban kesti. Sonra (bana): "Ey Sevban! Şu koyunun etini İslah et" dedi (ben de bu emri yerine getirdim ve) Medine'ye gelinceye kadar kendisine ondan yedirmeye devam ettim.[1512][126]

Açıklama

Metinde geçen Eslih =ıslâh et, cümlesinden maksat eti bir parça kaynatarak sudan çıkarıp güneşte kurutmak suretiyle dayanıklı hale getirmektir.[1513][127]

Bazı Hükümler

1. Kurban etlerini üç günden fazla saklamak caizdir.
2. Yolculuğa çıkan bir kimsenin yanına yeten kadar azık alması caizdir. Bu tevekküle mani değildir.
3. Şer'an yolcu sayılan kimseler de kurban kesmekle mükelleftirler. Cumhur ulemanın görüşü de budur.
Hanefîlerden en-Nehâî'ye göre; meşakketinden dolayı yolcular kurban kesmekle mükellef tutulmamışlardır. Fakat nafile olarak keserlerse kurban sevabı alırlar.
Bu görüş, Hz. Ali'den de rivayet olunmuştur. Malikîlere göre de şer'an zengin sayılan hür bir müslüman mukim iken de yolcu iken de kurban kesmekle mükelleftir. Ancak o sene hacda bulunan kimseler bundan müstesnadırlar.Hanefî âlimlerine göre; bu hadis-i şerifi Hz. Peygamber'in Veda haccında kestiğinden bahsedilen kurbanın vâcib olan Udhıya kurbanı olmayıp nafile kesilen bir kurban olduğuna delâlet etmektedir.
Fâide: **a.** Eğer bir kimse kurban edilebilecek bir hayvan satın alır da onu kurban etmek üzere belirlemeden hayvanda kurban edilmeye engel bir kusur görecek olursa, isterse bu hayvanı sahibine iade eder. İsterse iade etmez ve hayvanın kusurundan dolayı kendisinin uğradığı zararı mal sahibine ödetir. Fakat hayvandaki bu kusur kurban edilmesine engel olmayacak cinsten bir kusur ise, hayvanı kurban eder ve bu kusurdan dolayı uğradığı zararı da mal sahibinden alır.
Eğer bu hayvanı kurban etmek üzere tayin etmiş, ondan sonra da hayvanda kurban edilmesine engel bir kusur bulunduğunu görmüşse, o zaman hayvanı geri vermekle, ya da geri vermeyip hayvanın kusurundan dolayı kendisinin uğramış olduğu zararı mal sahibine ödetmek, şıklarından birini tercih etme hakkına sahiptir" denilmiştir. Hayvanı elinde tutup uğradığı zararı mal sahibinden geri alması şıkkını tercih etmesi halinde, bazılarına göre; bu tazminat kendisinin olur. Bazılarına göre kendisinin olamaz. Onu tasadduk etmesi gerekir.
Fakat, hayvandaki bu ayıp hayvanın kurban edilmesine engel teşkil etmeyen bir ayıpsa ve satın alan kimse hayvanı kurban olarak belirledikten sonra, bu ayıbın farkına varmışsa, ayıp hayvanın kurban olarak belirlenmesine engel teşkil etmeyeceğinden, hayvan kurban olarak belirlenmiş sayılır. O kimsenin bunu kurban etmesi üzerine vacib olur. Eğer, bu ayıp hayvanın kurban edilmesine engel teşkil edecek cinstense, hayvanı daha önce kurban olarak belirlemiş olması, nezir hükmünde olduğundan, bu

nezrini yerine getirebilmek için onu kesmesi icabeder. Fakat bu onu udhiye kurbanı kesme mükellefiyetinden kurtaramaz. Başka bir kurban kesmesi icab eder.
b. 1- Eğer udhiye kurbanı, kesilmeden önce yavrularsa veya kesildikten sonra karnından diri olarak bir hayvan çıkarsa, bu yavru da kesilir. Kurban olarak annesine yapılan muamele aynen buna da yapılır. Kurban günleri geçinceye kadar kesilmeyecek olursa, Hanefîlere göre canlı olarak tasadduk edilir.
Bu yavru kaybolacak veya sahibi kesip yiyecek olursa kıymetini tasadduk eder.
Onu gelecek seneki kurban bayramına kadar bekletip o sene kurban edecek olursa, onu kesilmiş halde tasadduk etmesi gerektiği gibi, onunla birlikte hayvanın kesilmesinden dolayı kaybolan kıymetini de tasadduk etmesi icabeder. Ayrıca sahibinin kurban borcundan kurtulması için başka bir kurban daha kesmesi gerekir. Hanefî âlimlerine göre, müftabih olan görüş budur.
II. Malikîlere göre, kurban kesilmeden önce yavrulayacak ya da kesildikten sonra karnından diri olarak bir yavru çıkacak olursa, o yavruyu hemen o anda kesmek ve kurban olarak annesine yapılan işlemi aynen ona da yapmak mendubtur. Fakat, bu yavru o sene kesilmeyip de bekletilecek olursa, sahibinin onu kurban olarak kesmesi yeterlidir. İkinci bir hayvanı kesmesi gerekmez.
III. Şafiîlerle Hanbelîlere göre; eğer hayvan "şu benim kurbanlığımdır" gibi bir sözle veya nezir yoluyla kurbanlık olarak belirlenmiş de hayvan kesilmeden önce veya sonra canlı bir yavru doğurmuşsa, onu annesiyle birlikte kesmesi kurban olarak annesine yapılan işlemin ona da yapılması icabeder. Tıpkı annesi gibi onu kurban günlerinden önce kesmek caiz olmadığı gibi kurban günlerinden sonra kesmek de caiz değildir.
c. I. Hanefîlere göre, kurbanlık olarak belirlenen bir hayvanın kesilmeden önce yününü kesmek mekruh olduğu gibi, kesildikten sonra kesmek de mekruhtur. Eğer yünü kesilecek olursa tasadduk edilmesi icab eder.
Aynı şekilde kurbanlık bir hayvana binmek üzerine yük yüklemek, kiraya vermek, sütünden faydalanmak da mekruhtur. Eğer hayvanın memelerine süt dolar da rahatsızlık verirse bakılır; kesim zamanı yakınsa memesine soğuk su serpilerek sütünün çekilip gitmesi sağlanır. Eğer kesim zamanı yakın değilse, o zaman hayvanın sütü sağılarak tasadduk edilir.

Yukarıda sayılan yollardan biriyle kurbandan istifade edilerek menfaat sağlanmışsa, bu menfaatle birlikte menfaat te'mini esnasında hayvanın vücudundan eksilen kıymette tasadduk edilir. Kurbanlık olarak tayin edilen bir hayvanı, bir başkasıyla değiştirmek de mekruhtur.
II. Mâlikîler'e göre, bir kimse nafile olarak kurban etmek üzere bir hayvan satın alır, satın alırken yününden de faydalanmaya niyyet etmediği halde bu hayvanı kurban etmeden önce yününü kesecek olursa, bakılır; hayvanı kesmeden önce aynen eskisi gibi veya ona yakın şekilde tüyleri yerine gelecek olursa, bunda hiçbir sakınca olmaz. Eğer, bu tüyler yerine gelmeyecek olursa, o zaman mekruhtur. Nezir kurbanına gelince, onun yünlerini kesmek haramdır. Nezir kurbanı nafile kurbanı gibidir de denilmiştir.
III. Şafiîlerle Hanbelîlere göre, hayvanın tüyünü veya yününü kesmek kendisine yarıyor ve semizleşmesini sağlıyorsa, onları kesmekte bir sakınca yoktur. Ancak kesilen tüylerin ya da yünlerin tasadduk edilmesi gerekir.
Fakat, bunları kesmek hayvana zarar veriyorsa, yahutta onların hayvanın vücudunda kalması kendisine bir fayda sağlıyorsa, o zaman kesilmeleri caiz değildir.[1514][128]

11-12. Hayvanları Hapsederek Aç Susuz Öldürmek (Ya Da Onları Atış Talimi İçin Hedef Olarak Kullanmak) Yasaklanmış Ve Kurbanlara Merhametli Davranmak Emredilmiştir

2815. ...Şeddâd b. Evs'den demiştir ki:
İki şey var ki bunları Resûlüllah (s.a.)'den işittim:
(Birincisi şudur) "Allah herşey hakkında ihsanı emretti,
(İkincisi de şudur:) O halde öldürdüğünüz zaman (bunu) iyi yapınız"
Musannif Ebu Davud der ki: Müslim (b. îbrahim)'in dışındaki (râvi)ler bu cümleyi şu lâfızlarla rivayet ediyorlar, öldürdüğünüz zaman "öldürmeyi iyi yapınız, kestiğiniz zaman da kesmeyi iyi yapınız. Her biriniz bıçağını bilesin ve kurbanına acı çektirmesin. "[1515][129]

Açıklama

İhsan kelimesi, lügatte birisi birşeyi güzel yapmak, diğeri de iyilik etmek üzere iki manada kullanılır. Dilimizde ihsan deyince bu ikinci mana

anlaşılır.Bu hadis-i şerifte ihsan "vazifeyi en güzel şekilde yapmak" manasında kullanılmıştır.[1516][130]

Buna göre, hadis-i şerifte, kısas veya had cezalarının asıldan taviz vermemek şartıyla- suçluya en az acı çektirecek yöntemlerle yerine getirilmesi, ölmüşse ölüsünün organlarının kesilmemesi ve had cezası verilecekse darbe adetlerinin tayin edilen haddi geçmemesi, darbelerin, tayin edilen yerlerin dışındaki yerlere vurulmaması, emredilmektedir. Çünkü bunların hepsi de ihsana aykırıdır.

Ayrıca hadis-i şerifte kurbanların da en iyi şekilde kesilmesi emredilmektedir. Kurbanı en iyi şekilde kesmek; onu kesileceği yere rahatsız etmeden götürmekle, kesmeden önce su vermekle, yere üzmeden yatırmakla ve keserken yanında başka hayvan bulundurmamakla olur. Hayvanı rahat et-tirmekse, keserken onu yumuşak bir yere yatırmakla, kesimde keskin bıçak kullanmakla, bıçağı hayvana süratlice çalmakla ve hayvanı kesince hemen derisini yüzmeyip soğuğuncaya kadar beklemekle olur. Bu bakımdan, kurbanı keserken zikredilen bu hususlara riâyet etmek müstehabtir.[1517][131]

2816. ...Hişam b. Zeyd'den demiştir ki:

(Dedem) Enes (b. Malik)'le birlikte el-Hakem b. Eyyübfun evine) girmiştik. (Dedem Enes) bir tavuğu (hedef olarak) dikip ona atış yapan bir takım gençler yahut çocuklar gördü de: "Resûlüllah (s,a.) hayvanların nişan hedefi olarak kullanılmasını yasakladı." dedi.[1518][132]

Açıklama

Hz. Enes'in, el-Hakem'in evinde iken gördüğü gençlerin veya çocukların, el-Hakem'in emrinde çalışan bir takım gençler olması veya el-Hakem'in kendi çocukları olması mümkündür.

Sabr: Bir hayvanı bağlayarak atış taliminde hedef olarak kullanmak demektir.

Hadis-i şerifte geçen yasak, tahrim ifade ettiğinden atış talimi için herhangi bir hayvanı hedef olarak kullanmak haramdır. Çünkü bu hayvana işkencedir. Hayvana işkence ise, onun telef olmasına sebeb olur. Hayvan

telef olunca da eti yenir cinsten ise de, değilse ondan sağlanacak menfaat kaybedilmiş olur.[1519][133]

12-13. Kitap Ehlinin Kestiklerini Yemenin Hükmü

2817. ...İbn Abbâs'dan demiştir ki:

(Yüce Allah) "Üzerine Allah'ın adı anılmış olanlardan ye-yin....."[1520][134] "Üzerine Allah'ın adı anılmayanlardan yemeyin"[1521][135] (âyetlerini indirdi). Bir süre sonra da bunu neshetti. ve (bazı yiyecekleri helâl kılarak) bu (âyetin genel hükmü)nden dışarı çıkardı. (Bu hükmünü bildirmek üzere şöyle) buyurdu: "Kendilerine kitap verilmiş olanların yemeği, size helâldir.. Sizin yemeğiniz de onlara helaldir."[1522][136]

Açıklama

Yukarıda geçen En'âm sûresinin 118 ve 121. âyetlerinde, ne-tice itibariyle, üzerine Allah ismi anılmadan kesilmiş olan veyahutta kendiliğinden ölen hayvanların etlerini yemek yasaklanmakta ve sadece üzerine Allah ismi anılarak kesilen hayvanların etleri helâl kılınmaktadır.
Yukarıda mealini sunduğumuz En'âm sûresinin (118.) âyet-i kerimesinin sebebi nüzulü hakkında Tirmizî şu hadis-i şerifi rivayet etmiştir:
"Bazı kişiler Peygamber (s.a.)'e gelerek:
Ya Rasûlullah, biz (boğazlayıp) öldürdüğümüz hayvanı yiyecek ve Allah'ın (eceliyle) öldürdüğü hayvanı yemeyecek miyiz? dediler. Bunun üzerine Allah (c.c): "Allah'ın âyetlerine inanmış kişilerseniz üzerine Allah'ın ismi anıl(arak boğazlan)mış hayvanın etinden yiyiniz, (âyetini) -eğer onlara itaat ederseniz siz de müşrik olursunuz- (cümlesin)e kadar indirdi."[1523][137]
İmam Tirmizî bu hadisin hasen garip olduğunu söylemişse de, âlimler bu hadisin senedinde bulunan Atâ b. Sâib'in rivayet ettiği hadislerin delil olup olmayacağı konusunda ihtilafa düştüler.
Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, Mâide sûresi 5. âyetinin sözü geçen En'âm sûresinin 118. ve 121. âyetlerinin genel hükmünü tahsis ederek kitap ehli olan yahudi ve hrıstiyanların kestikleri hayvan etlerini ve onların yiyeceklerini, bu âyetlerin genel hükmü dışında bırakıp helâl kıldığını ifâde

etmektedir. Bu neticeye göre, Tevrat ve İncil'e inanan kimselerin, kestikleri temiz hayvanların etleri, müslümanlara helal kılınmıştır.
İbn Kesîr'in de ifade ettiği gibi, yüce Allah'ın ehl-i kitabın kestiği temiz hayvanları, müslümanlara helal kılması ile, üzerine Allah ismi anılmadan kesilen hayvanların etlerini haram kılması, arasında bir çelişki yoktur.[1524][138] Çünkü Ehl-i Kitap da hayvanı keserken Allah'ın ismini okuyarak keserler. İbn Cerir Taberi bu mevzuda şöyle diyor: "İlim adamları bu En'âm sûresinin 121. âyetinin hükmünden bir şeyin neshedilip edilmediği mevzuunda ihtilâfa düşmüşlerdir. Âlimlerin pek çoğu; bu âyetin hükmünün neshedilmediğini söylemiştir ki, bize göre doğrusu da budur. Çünkü sözkonusu âyet-i kerime muhkemdir. Ve bu âyet-i kerimeyle müslümanlara yasaklanmak istenen, kendi kendine ölen veya putlar adına kurban edilen hayvanların etleridir. Ehl-i kitabın kestiği temiz hayvanların etini müslümanlara helal kılan Mâide sûresinin 5. âyetinin bu âyetle hiçbir ilgisi yoktur. Binaenaleyh kitap ehlinin kesmiş oldukları ha'yvanların etleri ve onların yiyecekleri müslümanlara helal kılınmıştır. Çünkü onlar kitap ehlidir. İnandıkları kitabın hükümlerine bağlıdırlar. Müslümanlar, kesmek istedikleri bir hayvanı Kur'ân-ı Kerim'in hükmüne uygun olarak kesmeye çalıştıkları gibi, onlar da inanmış oldukları semavî kitabın hükmüne göre kesmek isterler. Bu bakımdan onların Allah'ın ismini anarak veya anmayarak kesmiş oldukları hayvanlar müslümanlara helâldir. Ancak, bir kitap ehlinin bile bile, kasıtlı olarak, veya Allah'ın dışında bir kuvvete itaat etmek gayesiyle, Allah'ın ismini anmadan kesmiş olduğu bir hayvanın eti pistir ve haramdır.[1525][139]
Metinde geçen 'taam' kelimesiyle kast edilen şeyin ne olduğu, âlimler arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre, bu kelimeyle kasdedilen yiyeceklerdir. Bu görüşe göre kitab ehline helal kılınan yiyecekler bize de helal kılınmıştır. Maliki âlimlerinden İbn el-Arabî bu görüşü tercih etmiştir.
Bazılarına göre de buradaki taamdan maksat, kitab ehli tarafından kesilen hayvanların etleridir. Hanefî uleması da bu görüşü tercih etmiştir.[1526][140]

Bazı Hükümler

1. müslümamn besmele ile kesmiş olduğu hayvanın etini yemek caizdir.

2. Allah'ın ismi anılmadan kesilen hayvanların etini yemek caiz değildir. Bu hususta Allah ismini anmanın bile bile terk edilmiş olması ile sehven terk edilmiş olması arasında bir fark yoktur. Hz. İbn Ömer ile Nâfi, Şa'bî ve İbn Şirin bu görüştedirler. Aksini iddia eden diğer mezheb âlimlerinin görüşlerini ve delillerini 2829 numaralı hadisin şerhinde açıklayacağız inşaallah.

3. Kitap ehli olan yahudî ve hnstiyanların kestiklerini yemek, caizdir. İbn Kesir, meşhur tefsirinde âlimlerin bu mevzuda ittifak ettiklerini söylemiştir. Âlimlerin pek çoğunun açıklamasına göre; İbn Kesir'in bahsettiği ittifak, ehl-i kitabın Allah'dan başka birinin ismini anmadan kesmiş oldukları hayvanların etiyle ilgilidir. Allah'ın isminden başka birinin ismini anarak kestikleri hayvanların etleri haramdır.

Hanefî âlimlerine göre, kitap ehlinin, Allah'ın isminden başka bir ismi anmadan kestikleri hayvanların etlerini yemek helâldir. Binaenaleyh onların temiz bir hayvanı keserken Allah'ın isminden başka bir ismi andıkları işitilmedikçe, o hayvanı yemek caizdir. Ayrıca, kesilmeden yenen balık gibi hayvanlar her kâfirin elinden alınıp yenilebilir.

Ez-Zührî de bu görüştedir. Hz. Ali'nin de bu görüşte olduğu, rivayet edilmiştir.[1527][141]

İmam Mâlik'e göre; ehl-i kitaptan bir kimsenin, Allah'ın ismiyle başka bir ismi birlikte anarak kestiği hayvanın eti müslümanlara helaldir. Fakat bir müslümanın bu şekilde kestiği hayvanın eti helal değildir. Hayvanı bu şekilde kesen müslüman ayrıca şirke düştüğü için mürted sayılır.

İmam Şafiî'ye göre; Allah'ın isminin dışında meselâ Mesih gibi bir isim anılarak kesilmiş olan hayvanın eti haramdır. Fakat Hz. İsa üzerine salavat getirerek kestikleri hayvanın etini yemek helâldir.

Halimi'nin açıklamasına göre; "her nekadar hrıstiyanlar, Hz. Allah ile birlikte Hz. İsa'yı da ilahlaştırdıkları için küfre girerlerse de Hz. İsa'nın ismini anarak kestikleri hayvanların etleri murdar olmaz. Onları yemek caiz olur. Çünkü bunlar Hz. İsa'nın ismini anarken Allah'ı kastederler."[1528][142]

Buraya kadar anlatmaya çalıştığımız ehl-i kitabın kestikleri hayvanların etlerini yemenin caiz olup olmamasıyla ilgili görüşlerin tümü, dinimizce bize helal kılınıp da bir kitap ehli tarafından kesilen hayvanlarla ilgilidir. Dinimizde yasaklanan bir hayvanı kim keserse kessin onun etinin pis ve haram olduğunu açıklamaya lüzum yoktur.

Ayrıca âlimler, dinimizce bize helal kılınmışken ehl-i kitab tarafından kesilen hayvanların tümünün etlerinin mi, yoksa bir kısmının etlerinin mi, helal olduğu mevzuunda da ihtilâfa düşmüşlerdir.
Hanefî âlimleriyle, İmam Şafiî ve İmam Ahmed'e göre,Yahudî ve Hıristiyanların dinimizce helal kılınan hayvanlardan kesmiş oldukları her hayvanın eti bize temizdir ve helaldir, tstcss bu hayvanlar onlara kendi dinlerince yasaklanmış olsun.
Sözü geçen âlimlerin bu mevzudaki delilleri 4508 nolu hadis-i şeriftir. Çünkü sözü geçen hadis-i şerifte ifade edildiğine göre, Resulü Ekrem kendisine takdim edilen kızartılmış bir koyunu yemiş ve onun Yahudi inancına göre pis sayılan iç yağlarının çıkartılıp çıkartılmadığını sormamıştır.
Mâl ikilere göre; kitab ehlinin dinimizce bize helal kılınan hayvanlardan kesmiş oldukları bir hayvanın bize helal olabilmesi o hayvanın kendilerince, onlara da helal kılınmış olması ve bu hayvanı Tevrat'da onlara haram kılın-
Bu ölçüye göre, Malikî âlimlerince bir Yahudi'nin kesmiş olduğu deve, kaz, ördek, deve kuşu, yabanî eşek gibi tırnağı çatal olmayan bir hayvanın eti bize helal değildir. Çünkü bu hayvanların Tevratta Yahudi'lere haram kılınmış olduğu İslâm dinince açıklanmıştır. Binaenaleyh "Yahudilere bütün tırnaklı (hayvanlar)ı haram ettik, sığır ve koyunun da yağlarını, onlara haram kıldık, yalnız (hayvanların)) sırtlarının yahut bağırsaklarının taşıdığı, ya da kemiğe kansan yağlarını haram etmedik."[1529][143] âyet-i kerimesinde Yahudilere haram kılınmış olan hayvanlardan birisi, bir Yahudî tarafından kesilecek olursa, bir müslümanın o hayvanı yemesi helal değildir"... kendilerine kitap verilenlerin yemeği size helal, sizin yemeğiniz de onlara helaldir..."[1530][144] âyet-i kerimesi; onlara helal olmayan bir yiyeceğin bize helâl olmadığına delalet etmektedir.
Fakat delilleri dikkatlice incelendiği zaman, Malikîlerin bu görüşünün yukarıda açıklamış olduğumuz diğer mezheb imamlarının görüşü yanında çok zayıf kaldığı anlaşılır.[1531][145]

2818. ...Ibn Abbâs'm "... şeytanlar dostlarına sizinle mücadele etmeleri için fısıldar (telkinde bulunurlar."[1532][146] âyeti kerimesi hakkında şöyle

(söylediği rivayet olunmuştur. Kureyş müşrikleri bu âyet-i kerimede açıklandığı şekilde şeytanlardan duydukları fısıltılara uyarak: Muhammed ashabına: "Allah'ın kestiklerini yemeyiniz, kendi kestiklerinizi yeyiniz." (diyor) diye dedikodu yapmaya başladılar. Bunun üzerine (Yüce) Allah (kesilirken) "üzerine Allah'ın adı anılmayan (hayvanlardan yemeyin."[1533][147] (âyet-i kerimesini) indirdi.[1534][148]

Açıklama

Metinde sözü geçen şeytanlardan maksat cinlerdir. Onların dostlarından maksat da müşrik olan Kureyşlilere yaklaşarak
"Muhammed, sahabilerine Allah'ın Öldürdüklerini yemeyiniz de kendi ellerinizle kestiklerinizi yeyin diyor, bu nasıl olur, siz onlarla mücadele edin de onları bu düşünceden vazgeçirin" diye kalplerine vesvese veriyorlardı. Hz. İbn Abbas'ın bildirdiğine göre şeytanların Kureyşlilere verdiği bu vesvese üzerine, Cenab-ı Hakk yukarıda mealini sunduğumuz En'ârh sûresinin 121. âyet-i kerimesini indirmiştir.
Müfessirlerden bir kısmına göre; metinde geçen şeytan kelimesiyle kas-dedilen şeytanlaşmış olan insanlardır. Dostlarından maksat da onların yandaşlarıdır. Nitekim şu hadis-i şerif bu gerçeği ifade etmektedir:
"Kureyş müşrikleri (Rumlar'a karşı) İran'la mektuplaştılar. İranlılar da Kureyşle mektuplaştı. İranlılar Kureyş müşriklerine muhakkak ki Muham-med ve ashabı Allah'ın emrine uyduklarını iddia ederek, Allah'ın altın bıçakla kestiğini (ölü hayvan için bu tabiri kullanıyorlar) yemiyorlar da, kendi kestiklerini yiyorlar- diye bir mektup yazdılar. Kureyşliler de bunu Hz. Mu-hammed'e ve sahabilerine mektupla bildirdiler. Derken Müslümanlardan bir kısmının kafalarına bazı istifhamlar belirmeye başladı. Bunun üzerine "Çünkü bu bir fısktır, doğrusu şeytanlar sizinle mücadele etmeleri için kendi dostlarına telkinde bulunurlar."[1535][149] âyet-i kerimesi indi.[1536][150]
Sözü geçen İslam düşmanları "Muhammed sahabilerine -Allah'ın kestiklerini yemeyiniz- diyor" sözleriyle leş size haram kılındı..."[1537][151] âyet-i kerimesine, "kendi kestiklerinizi yiyiniz diyor" sözleriyle de "Henüz canlan çıkmadan kestikleriniz hâriç onları yiyebilirsiniz..."[1538][152] âyet-i

kerimesine işaret ediyorlardı. Fakat yüce Allah En'âm sûresinin 121. âyetini indirerek üzerine Allah'ın ismi anılmadan kesilen veya kendi kendine ölen hayvanların etlerini yeminin Allah'a isyan olduğunu açıklayarak, inananları bu felaketten ve ölü hayvan eti yemek gibi iğrence bir fiili işlemekten korumuştur.[1539][153]

Bazı Hükümler

1. Haram ve helal hakkında hüküm koymak, ancak
Allah in hakkıdır. Haram ve helalin sınırlarını akıl tayin edemez.
2. Şeytanlar insanların inançlarını sarsmak için onlara sürekli olarak vesvese verirler.[1540][154]

2819. ...İbn Abbas'dan demiştir ki:
Yahudiler Rasûlullah (s.a.)'a gelerek:
Kendi öldürdüklerimizi yiyoruz da Allah'ın öldürdüklerini yemiyoruz. (Bu nasıl olur?) dediler.
Bunun üzerine (Yüce) Allah: "Kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmayan (hayvan)lardan yemeyin"[1541][155] âyet-i (kerimesi)ni sonuna kadar indirdi.[1542][156]

Açıklama

Metinde geçen "Yahudiler" kelimesi Tirmizî'nin Süneninde"Bazı kişiler" anlamına gelen "nas" şeklinde rivayet edilmiştir. Tirmizi'nin bu rivayetine göre, Rasûlullah'ın huzuruna gelerek "Allah'ın öldürdükleri yenmiyor da insanların kestikleri niçin yeniyor?" diye kendilerine mantıklı, gerçekte ise son derece basit bîr soru soran kimseler Yahudiler değil, Medineli bazı müslümanlardır. Nitekim Hafız İbn Kesir.de mevzumuzu teşkil eden bu hadiste geçen "Yahudiler, Rasûlullah (s.a.)'e geldiler" rivayetini tenkid etmiştir ve düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:
Bu hadisi İbn Cerir de Muhammed İbn Abdul-Ala, Süfyan îbn Vekî' kanalıyla İmrân İbn Uyeyne'den rivayet etmiştir. Hadisi, Bezzâr da Muhammed İbn Musa el-Haraşî'den, o da İmran ibn Uyeyne'den rivayet etmiştir.
Ancak bu üç yönden şübhelidir.

İlk olarak, Yahudiler ölü etinin mubah olduğu görüşünde değildirler ki, Hz. Peygamber ile tartışsınlar.
İkinci olarak, bu âyet En'âm sûresindendir ve Mekke'de nazil olmuştur.
Üçüncü olarak bu hadisi Tirmizî Muhammed İbn Musa el-Haraşı kanalıyla... Said İbn Cübeyr'den o da İbn Abbas'tan rivayet etmiştir. Ayrıca hadisi Tirmizî de bir grub insan Hz. Peygamber (s.a.)'e geldi... lafzı ile rivayet etmiş ve hasen garib hadis olduğunu söylemiştir. İbn Cerir de bu hadisi çeşitli yollardan rivayet etmiştir ye bu rivayetlerin hiçbirinde de Hz. Peygam-ber'e gelen kimselerin Yahudiler olduğuna dair bir ifade yoktur. Bu bakımdan Tirmizî'nin rivayeti mevzumuzu teşkil eden Ebû Davud'un rivayetine tercih edilmeye lâyıktır.
Konumuzla ilgili hadis-i şerifte, ölü hayvanla, şer'î usule göre kesilmiş hayvan, arasındaki farka işaret edilmiş ve kendi kendine ölen ya da semavî bir dine mensub olmayan bir kimse tarafından kesilen hayvanın ölü hayvan, semavî bir dine mensub olan bir kimsenin kestiği hayvanın da serî usule göre kesilmiş hayvan olduğu ifade edilmektedir. Hattâbî, bir hayvanı keserken "Allah'ı anma" meselesi hakkında şu açıklamayı yapar:
"Bu hadisteki âyet-i kerimede mevzu bahs edilen "Allah'ın ismini anma" dan maksat onu dil iie talaffuz etmek değildir. Binaenaleyh bir hayvanı kesen insan, eğer onu Allah'a ve Allah'ın ismine inanarak kesmişse, diliyle Allah'ın ismini söylememiş bile olsa, o hayvan serî usule göre kesilmiş sayılır. Hz. İbn Abbas, âyeti böyle tefsir etmiştir..."[1543][157]

13-14. Arapların Cömertlik Yarışını Kazanmak Gayesiyle Kestikleri Develerin Etlerini Yemenin Hükmü

2820. ...İbn Abbas'dan demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.) arapların (cömertlik gösterisi için düzenledikleri) deve kesme yarışında (kesilen hayvanların etlerinde)n yemeyi yasakladı.
Ebû Dâvûd der ki: (Bu hadisi rivayet eden) Ebu Reyhane'nin ismi Abdullah b. Matar'dır. Gundur (lakabiyle meşhur olan Muhammed b. Cafer) ise bu hadisi İbn Abbas'da sona eren mevkuf bir senetle rivayet etti.[1544][158]

Açıklama

Cahiliyye döneminde arablar, sadece kendilerine cömert dentlmesı için deve kesmede yarışa girerler ve yarışı kazanıncaya kadar kesmeye devam ederler. Bu yarışta en çok deve kesmiş olan kişiyi de "en cömert kişi" olarak ilan ederlerdi.
İslamiyet zuhur edince, Resulü Zişân Efendimiz, meşru bir gaye uğrunda olmadan sadece gösteriş için kesilen bu develerin etlerini, üzerine Allah ismi anılmadan kesilen hayvanların etine benzeterek onları yemeyi yasakladı.
Hadis âlimlerinden Hattâbî'nin açıklamasına göre, padişahların bir beldeye gelişini kutlamak gayesiyle onların huzurunda kesilen hayvanların etleri de bu kabildendir.
Hanbeli ulemasından İbn Teymiyye Es-Siratü'l-Müstakim isimli eserinde, Hz. Ali zamanında İbn Vasıl isimli bir şairle el-Ferezdak arasında böyle bir deve kesme yarışı olduğunu ve o sıra Kufe'de bulunan Hz. Ali'nin bu yarıştan haberdar olup hemen Hz. Peygamber'in "el-Beyza" isimli katırına binerek yarışı takibeden halkın karşısına çıktığını ve halka:
"Ey insanlar! Bu hayvanların etlerini yemeyiniz. Çünkü onlar Allah'ın isminden başka bir isim anılarak kesilmişlerdir." diye haykırarak onları bu etleri toplamaktan men'ettiğini söylüyor.
Avnü'l-Mabûd yazarının açıklamasına göre; Hz. İbn Abbas'a cömertlik gösterisi için kesilen develerin etlerini yemenin hükmü sorulunca:
"Ben onların etlerinin Allah'dan başkasının ismiyle kesilmiş hayvanların etleri gibi olmasından korkuyorum." cevabını vermiştir.[1545][159]

14-15. Keskin Taşla Kesilen Hayvanın Etini Yemenin Hükmü

2821. ...Râfi b. Hadic'den demiştir ki: (Bir gün) Rasûlullah (s.a.)'ın yanına vardım ve: Ey Allah'ın Rasûlü, yarın düşmanla karşılaşacağız, yanımızda bıçak da yok (bir hayvan kesmek gerekirse onu) keskin taş ile yahutta (uzunlamasına ikiye bölünmüş bir) değneğin (keskin) tarafıyla kesebilir miyiz?" dedim. Rasûlullah (s.a.) de:
"(Hayvanı tırnak ve diş gibi şeylerin dışında) Kan akıtan şeylerle kes, yahutta (keserken) elini çabuk tut ve üzerine Allah'ın adını an. (kesme aleti)) tırnak ve diş olmamak şartıyla (kesilen hayvanın etini) yiyiniz. (Şimdi)) size bunu(n sebebini) açıklayacağım: Diş, kemiktir. Tırnağa gelince; (o da)) Habeşlilerin bıçağıdır." buyurdu.

Halktan bir öncü birlik Rasûlullah'ın önünden geçip süratle gittiler ve (ileride) bir ganimet ele geçirdiler. Rasûlullah (s.a.) ordunun arkasında bulunuyordu. (Derken öncü askerler acele edip ganimet develerinden veya koyunlarından bazılarını kesmişler ve etleri içine koydukları) tencereleri yerleştirmişlerdi. Rasûlullah (s.a.) tencerenin yanına varınca, emredip tencereler devrildi. (Ganimet mallarını) askerlerin arasında taksim etti. (taksim esnasında on koyunu bir deveye denk saydı. O sırada ordunun develerinden biri kaçmıştı. Yanlarında (onu takibe yarayacak cinsten yeterli sayıda) at da yoktu. Bunun üzerine (mücahitlerden) bir adam bir ok attı da (bu ok sebebiyle) Allah,
hayvanın canını aldı. Peygamber (s.a.) de:
"Gerçekten bu develerin vahşi hayvanlar gibi bir kaçışı vardır. Onlardan biri size bu şekilde davranacak olursa, siz de ona böyle muamele yapınız" buyurdu.[1546][160]

Açıklama

Merve: Beyaz bir taş çeşididir. Bundan bıçak gibi keskin aletler yapılır. Bir görüşe göre de ikisi birbirine vurulduğu zamanateş çıkaran bir nevi çakmak taşıdır.
Müda: Bıçaklar demektir, bıçak anlamına gelen "Midye" kelimesinin çoğuludur.Ibn, tîn'in' beyanına göre hadise, hicretin sekizinci yılında Huneyn gazasında geçmiştir, Zülhuleyfe, Mikaat yeri olan Zülhuleyfe değildir.
Anlaşılıyor ki, Hz. Rafi düşmanla karşılaştıkları vakit hayvan kesmek icab ederse ne ile kesebileceklerini sormuştur. Onlar kılıçlarını sadece düşmanlara karşı kullanma düşüncesi içindeydiler. Çünkü ki Uçları hayvan kesmek gibi şeylerde kullanmak, onu bozar, körletir.
Rasûlullah (s.a.)'in Hz. Rafia cevap verirken î'dl mi, yoksa Erin mi dediğini de râvi şek etmiştir.
I'cll: Acele et, demektir. Erin kelimesi de bazılarına göre aşağı yukarı aynı manaya gelir. Fakat bu kelime Erin ve Erni şeklinde de rivayet edilmiştir.
Hattâbî diyor ki: "Bu kelimeyi tesbit için raviler uzun zaman uğraşmışlardır. Ben bunu lügat âlimlerine sordum. Fakat hiçbirinin kat'î olarak bir şey söylediğini görmedim. Kendime bu işin içinden bir çıkış yolu aradım. Gördüm ki, bu kelime bir kaç veçhe gelebilir: "Hattabi ihtimalli gördüğü

vecihleri sıralamış, başkaları da bu kelime üzerinde uzun uzadıya söz etmiştir. Bedreddin Aynî bu sözlerin çoğunu sarf kaidelerine muhalif bulmuştur. En kuvvetli vecih erin dir. Biz Tekmile yazarının açıklamasına uyarak bu kelimeyi tırnak ve diş gibi şeylerin dışında kan akıtan bir şeyle kes diye tercüme ettik.
Hadisin muhtelif rivayetlerinden anlaşılıyor ki, ashab-ı kiram aç kalmışlar ve birkaç deve ile koyun ele geçirerek acele kesmişler ve pişirmeye başlamışlar, Rasûlu Ekrem (s;a.) ordunun gerisinde bulunuyormuş. Nihayet O da gelerek bu hâli görünce; kaynayan çömlekleri döktürmüş, sonra kesilen her on koyunun yerine bir deve vermiş. Âlimler kaynayan kapların niçin dök-türüldüğünde ihtilaf etmişlerdir. Bazıları hayvanlar ganimet değil, yağma suretiyle ve hiç bir ihtiyaç yokken alındığı için döktürüldüğünü, bazıları da Peygamber (s.a.)'i geride bırakarak acele ilerledikleri ve düşmanın hilesinden korunmadıkları için bir ceza olarak yemeklerin döküldüğünü söylemişlerdir. Fakat birinci kavle, yani ihtiyaç yokken yağma iddiasına, itiraz olunur. Çünkü Buharî'nin rivayetinde:
"Orduya açlık isabet etti" denilmektedir. Bu hususta Nevevî şunları söylemiştir: "Peygamber (s.a.)'in kaynayan çömlekleri döktürmesi İslam memleketine ve müşterek ganimet malından yemenin caiz olmadığı yere vardıkları içindir. Çünkü taksim edilmezden önce, ganimet malından yemek ancak düşman memleketinde mubah olur."
Çömleklerin devrilmesiyle telefi istenilen yalnız etlerin suyudur. Bu onlara bir cezadır. Etleri atılmamıştır. Bir yere toplanmak suretiyle ganimet malına katıldığı da nakl olunmamıştır. Bunların yakılarak telef edildiği de rivayet edilmemiştir. Binaenaleyh, ganimete katıldıklarına hamdelidir. Çünkü şeriat mal israfını haram kılmıştır. Hayber vakasındaki çömleklerin devrilmesi buna benzemez. Çünkü onlar şer'an pis sayılan etlerle kaynıyordu. Bundan dolayı kaynayan çömleklerin etiyle, suyuyla devrilmesi hatta kırılması emir buyurulmuştu. Buradaki etlerse, hiç şübhesiz temiz ve yenilir cinstendir. Bunların telef edilmesi düşünülemez.
Rasûlullah (s.a.), kesilen koyunların yerine, ganimet mallarından on koyun mukabilinde bir deve vermiştir. Bundan o develerin iyi olduğu ve bir devenin on koyun kıymetini taşıdığı anlaşılır. Bu mesele kurban babındaki kaideye yani bir devenin yedi koyun yerini tutarak yedi kişi namına kurban

edilebilmesine muhalif değildir. Çünkü orta bir devenin kıymeti ekseriyetle yedi koyundur. Buradaki develerse orta değil, iyidirler.[1547][161]

Bazı Hükümler

1. Ördü, islam memleketine vardığında taksim edilmemiş ganimetten yemek caiz değildir.
2. Koyun, sığır ve deveye kıymet biçmeden taksim caizdir. İmam Malik ile Küfe âlimlerinin ve Ebû Sevrî'nin mezhebleri budur. Yalnız bu hususta rıza şarttır. İmam Şafiî'ye göre, hayvanları, kıymet biçmeden, taksim caiz değildir. Peygamber (s.a.) on koyuna karşılık bir deve vermiştir ki, kıymet biçmenin manası da budur.
3. Ehlî hayvanlardan vahşileşip kaçan ve tutulamayanı av hükmündedir. Av ne suretle kesilmiş, hükmünde sayılırsa bu da öyledir. İmam Azam'-la İmam Şafiî, İmam Ahmed, Müzeni ve Davud-u Zahirî'nin mezhebleri budur. Bu kavi Ali b. Ebi Tâlib, İbn Mesûd, İbn Abbâs ve İbn Ömer (r. anhum) hazeratı ile Tavus, Ata, Şa'bî, Esved b. Yezid, İbrahim Nehaî, Hakim , Hammâd ve Sevrî'den rivayet olunmuştur.
İmam Malik, Rabia ve Leys: "Ehlî hayvan ancak kesilmek veya boğazlanmak suretiyle yenilir. Çünkü ehlî hayvan ele geçmemekte her ne kadar vahşi gibi olsa da nevi ve hükmünde vahşilere katılmaz. Görülüyor ki, o hayvanın üzerinde sahibinin mülkü hâla bakidir" demişlerdir. Said b. Müsey-yeb'in kavli de budur. İmam Malik şöyle demiştir: "Bu hadiste o hayvanı okun öldürdüğüne dair bir şey yoktur. Ravi sadece okun onu tutsak ettiğini söylemiştir. Hayvan tutulunca, artık insan gücünün ve kudretinin altına girmiş olur. Ancak kesmekle yenilir. Bu hususta vahşi ile ehli arasında fark yoktur. Rasûlullah (s.a.)'in (onu işte böyle yapın buyurmasına gelince biz de bu emir mucibince amel-ediyoruz. Yani evvelâ hayvana silah atıyor ve onu durduruyoruz. Sonra ona diri olarak yetişirsek kesiyoruz. Silahtan ölmüşse onu yiyecek miyiz, yemiyecek miyiz? Bu hususta hadiste bir tayin yoktur. Hadis mücmeldir. Binaenaleyh hüccet olmaz."
4. Kesmenin şartı, kanın akıtılmasıdır. Kütüb-ü Sitte'nin rivayetlerinde bu hususta hiç bir damar tahsis edilmemiştir. Yalnız İbn Ebi Şeybe'nin, Mu-sannef'inde Râfi b. Hadic'den rivayet edilen bir hadiste Rasûlullah (s.a.)'e kamış ile kesilen hayvanın yenilip yenilmeyeceğini sorduğu, cevaben: "Şah damarını keserse ye" buyurduğu bildirilmektedir. Şübhesiz ki bu kesilecek

ve boğazlanacak yere mahsustur. Âlimler, hayvan keserken yemek borusu, hava borusu ve iki taraftaki şah damarlarından nelerin kesileceğinde ihtilafa düşmüşlerdir. Leys ile Davud'u Zahirî, Ebû Sevr, Şafiîlerden İbn Mün-zir ve bir rivayette İmam Malik, bunların dördünün de kesilmesinin şart olduğunu söylemişlerdir. İmam Şafiî ile meşhur kavline göre İmam Ahmed, sadece yemek borusuyla, hava borusunun kesilmesiyle iktifa etmişlerdir. İmam Malik'e göre nefes borusuyle iki şah damarını kesmek kâfi geldiği gibi İmam Azam'la bir rivayette İmam Ebû Yusuf'a göre, bu dörtten üçünü kesmek kâfidir. Bir rivayete göre İmam Ebû Yusuf nefes borusuyla kalan üç şeyden ikisinin kesilmesini şart koşmuş. Diğer bir rivayette nefes ve yemek borula-rıyla şah damarlarından birini kesmenin kâfi geleceğini söylemiştir. İmam Muhammed dört şeyden her birinin ekserisinin kesilmesini şart koşmuştur.

5. Hayvan keserken besmele çekmek şarttır. Çünkü Rasûlu Ekrem (s.a.) besmeleyi kesmekle beraber zikretmiş, hayvanın helal olmasını ona bağlamıştır. Binaenaleyh kesmekle beraber besmele de ikinci şarttır. Hadis-i şerif, besmeleyi şart koşmayan Şafiî aleyhine delildir. Ona göre besmeleyi unutarak veya kasten çekmeyen kimsenin kestiği yenir. İmam Ahmed'in bir kavli de budur. İmam Mâlik bu meselede Hanefîlerle beraberdir. Bunlara göre, kasten besmeleye terk edenin kestiği yenmezse de, unutarak terk edenin kestiği yenir. İmam Ahmed'in meşhur kavli de budur. Bu kavi İbn Ab-bas, Tavus, Said b. Müseyyeb, Hasen-i Basri, Sevrî, İshak ve Abdurrahman b. Ebî Leyla'dan rivayet olunmuştur.

Kudûrî Şerhinde şöyle denilmektedir: "Unutma hususunda ashab ihtilâf etmişlerdir. Hz. Ali ile İbn Abbâs unutarak besmeleyi terk ederse hayva-
nın yenileceğini söylemiş. İbn Ömer yenilmeyeceğine kail olmuştur. Unutma hususundaki bu ihtilâf kasden terk eden hakkında müttefik olduklarını gösterir."

6. Diş ve tırnakla hayvan kesmek caiz değildir. Hadisin zahirine göre, insan ve hayvan tırnağı kesilmiş olsun olmasın, temiz bulunsun, bulunmasın yine de aynı hükümdedir. Bazıları kemik ismi verilen hiçbirşeyle hayvan kesilmeyeceğini bildirmişlerdir. İbrahim Nehâî ile Hasen b. Salih, Leys, İmam Ahmed, İshak, İmam Ebû Sevr ve Davud-u Zahirî'nin mezhebleri budur.

İmam Azam'la Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre yerinden ayrılmamış diş ve kemikle hayvan kesilemezse de yerinden ayrılmış olanlarla kesmek caizdir.

İmam Malik'den bu hususta bir kaç rivayet vardır. En meşhur rivayete göre nasıl olursa olsun kemikle hayvan kesmek caiz, dişle kesmek caiz değildir. İkinci rivayetinde İmam Malik, Hanefîlerle, üçüncüsünde Şafİîler-le beraberdir. Dördüncü rivayette her diş ve tırnakla hayvan kesilebilir demiştir. Bu hususta fıkıh kitaplarında tafsilat vardır.
7. Hayvanın saldırganlığı, yani önüne gelene toslaması ve çifte atması gibi halleri vahşileşme hükmündedir. Kuyuya düşen sığır ve koyun gibi hayvanlar da vahşileşmiş hükmündedir.
8. Hayvan, mutlaka kanı akıtan keskin bir âletle kesilir. Bir tarafını yaralamak ağır bir şeyle vurmak onu öldürse bile eti bilittifak yenmez.
9. Kesilecek hayvanı boğazlamak ve boğazlanacak olanı kesmek caizdir. Davud-u Zahirî ile bir rivayette İmam Malik'ten başka bütün âlimlerin kavilleri budur.[1548][162]

2822. ...Muhammed b. Safvan'dan -yahutta- Safvan b. Muhammed'-den rivayet olunmuştur ki:
"Ben iki tavşan avladım da onları keskin bir taşla kestim ve onları (yiyip yiyemeyeceğimi) Rasûlullah (s.a.)'e sordum. Bana onları yememi emretti.[1549][163]

Açıklama

Bu hadis-i şerif hayvanı keskin bir taşla kesmenin caiz ve tavşan eti yemenin helal olduğunu ifade etmektedir.
Tavşan etinin yenmesi mevzuunda merhum Kâmil Miras şöyle diyor: "Dört mezhebin imamının dördüne göre de tavşan eti yemek caizdir. Âlimlerin tümünün görüşü de böyledir. Yalnız Abdullah b. Amr b. As, İbn Ebî Leyla, İbn Abbâs'ın kölesi İkrime, tavşan eti yemenin mekruh olduğunu söylemişlerdir. Sarih Aynî, "Hanefîlerden de tavşan eti yemeyi mekruh sayanlar varsa da sahih olan âlimlerin büyük çoğunluğunun görüşüdür."[1550][164] demiştir.[1551][165]

2823. ...Harise oğullarından bir kişiden (rivayet olunulduğuna göre);
Kendisi Uhut bayırlarından bir bayırda yavrulaması yaklaşmış olan bir deveyi otlatırken, hayvanı ecel yakalamış (fakat adam) onu kesecek hiç birşey bulamamış, derken sivri bir kazık bulup onu hayvanın göğsüne

batırmış ve kanı(nı) ak(ıt)mış, sonra Peygamber (s.a.)'e gelip bu durumu kendisine anlatmış (Hz. Peygamber de) O'na hayvan(ın etin)i yemesini emretmiştir.[1552][166]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, 2821-2822 numaralı hadis-i şerifler gibi, hayvanı herhangi bir keskin âletle kesmenin caiz olduğunu ifade etmektedir. Ancak tırnak ve diş müstesnadır. Bunlarla kesilen hayvanların etleri helal olmaz. Tırnağın bıçak olarak kullanılması Habeşistan kâfirlerine ait bir alameti farika olduğundan ve hayvanı tırnakla kesmekse bu sözü geçen kâfirlere benzemeyi gerektireceğinden Hz. Peygamber bunu yasaklamıştır. Tırnakla kesmek hayvana zahmet vereceği için yasaklanmış da olabilir.

Dişle kesmenin yasaklanmasına gelince, bu hususta bazı sebebler vardır. Bunların başında dişin kesim esnasında hayvanın kanıyla pislenmesi gelir. Böyle bir âletle hayvan kesmenin caiz olmayacağını söylemeye ise hacet yoktur. Nitekim aynı sebebten dolayı Rasûlu Zişan Efendimiz, kemikle taharetlenmeyi yasaklamış ve kemiklerin müslüman cinnîlerin yemeği olduğunu haber vermiştir.

Ayrıca dişler, genellikle hayvanı zahmetsizce kesebilecek kadar keskin değildir. Bu bakımdan dişle kesilen hayvan çok zahmet çeker. İşte bu gibi sebeblerle Hz. Peygamber dişle hayvan kesmeyi yasaklamıştır. Âlimler bu yasağa bakarak ağızda bulunan çekilmemiş dişle kurban kesmenin haram olduğuna hükmetmişler. Nitekim 2821 nolu hadis-i şerifin şerhinde bu mevzu açıklanmıştı.[1553][167]

2824. ...Adiyy b. Hâtim'den demiştir ki:

Ben (bir gün) Rasûlullah (s.a.)'e:

Ey Allah'ın Rasûlu birimiz bir avı avlar da, yanında bıçak bulunmazsa (onu) keskin bir taşla ya da (boyuna yarılmış olan) bir değneğin (keskin) parçasıyla kesebilir mi? (bu hususta) ne dersin?, diye sordum da.

"Kanı istediğin şeyle akıt ve (hayvanı keserken) Aziz ve Celil olan Allah'ın ismini an!" buyurdu.[1554][168]

Açıklama

Metinde geçen Enırir kelimesi, Sünen-i Ebu Davud'un bazı nüshalarında Emirre şeklinde bulunmaktadır. Akıt anlamına gelen bu kelimeyi, her iki şekilde de okumak caizdir.. Yine "akıttı" manasına gelen Emare kökünden geldiği kabul edilirse o zaman "Emir akıt" şeklinde okumak gerekir. Ahmed b. Hanbel'in bir rivayetinde de kelime bu şekildedir. Bir önceki hadis-i şerîf gibi, bu hadis-i şerîf de keskin taşla ve keskin değnekle hayvan kesmenin caiz olduğuna delalet etmektedir. Her ne kadar metinde geçen "Hayvanın kanını istediğin şeyle akıt" cümlesinden her cinsten kesici âletle hayvan kesmenin caiz olacağı gibi genel bir hüküm anlaşılırsa da bilindiği gibi 2821 nolu hadis-i şerifte diş kemik ve tırnakla hayvan kesmek, bu hükmün dışında bırakılmıştır.[1555][169]

15-16. Yüksekten Düşen Bir Hayvanı Kesmek

2825. ... (Ebu'l-Uşerâ'nın) babasından (rivayet olunduğuna göre) kendisi (Hz. Peygamber'e):
“Ey Allah'ın Rasûlü! (hayvanı) kesmek, sadece gerdandan ya da boğazdan değil midir? diye sormuş da Rasûlullah (s.a.):
“Eğer O(nu) uyluğundan yaralarsan (bu sana) yeter" buyurmuştur.
Ebû Dâvûdder kiEbu't-Uşerâ'nın adı Utaridb. Bekir'dir, (isminin) İbn Kahtam ve Utand b. Malik b. Kahtam olduğu da söylenir. (Hayvanı) bu (şekilde yaralamanın kesme yerine geçmesi) sadece yüksekten düşen hayvanlar ve vahşi hayvanlar için geçerlidir.[1556][170]

Açıklama

Zebh: Boğazın iki tarafında bulunan iki şah damarı ile yemek borusu ve nefes borusunu kesmektir. Nefes ve yemek boruları ile bunların iki tarafında bulunan iki damara fıkıhta evdâc denir. Evdâc, hayvanın boğazına bıçak çalarak kesmeye zabh denildiği gibi göksü-nün üst tarafına bıçak çalarak kesmeye de nahr denir. Deve kesmekte sünnet olan nahr sığır, koyun keçi gibi devenin dışındaki temiz hayvanları kesmekte sünnet olan da zebhdir.
Ayrıca zebh ve nahr'ın ikisine de zekât ismi verilir. Zekat, "temizlemek," demektir. Hayvanın etini temiz kılmak için meşru kılınmıştır.
Zekât, birisi devede olduğu gibi hayvanı göğsünü üstünden diğeri de boğazından kesmek suretiyle iki şekilde olur. Hadis-i şerifte Rasûlü Zişan Efendimize istifham-i takriri suretinde sorulan soru bununla ilgilidir.
Metinde görüldüğü gibi Resulü Ekrem kendisine yöneltilen bu soruya "eğer sen hayvanı uyluğundan yaralarsan bu sana yeter*' buyurmakla, sözü geçen şekillerin doğruluğunu zımmen takrir etmiş, buna ilaveten hayvanı bacağından yaralamanın da zekât sayılacağını söylemiştir.
Hayvanı uyluğundan yaralamanın zekat sayılması, sahih hadislere aykırı olduğundan musannif Ebû Dâvûd bunun ancak sadece yüksekten düşen ve bu yüzdende kesilmesine fırsat kalmayan hayvanlarla, yakalanması mümkün olmayan yabanî hayvanlara mahsus olduğunu, Resulü Ekrem'in "eğer sen hayvanı uyluğundan yaralarsan bu sana yeter" cümlesiyle bu hayvanları kastetmiş olduğunu söylemiştir, doğrusu da budur.
Ürküp kaçtığı için ele geçirilemeyen dört ayaklı ehlî hayvanlarla, yüksek bir ağacın dalına konduğu için yakalanamayan tavuk ve benzeri iki ayakla

hayvanlar da bu hükme dahildirler.[1557][171]

Bazı Hükümler

1. Yakalanması mümkün ehli hayvanların kesimi, biri, develerde olduğu gibi göğsüyle boynuzun birleştiği yerden, diğeri de koyun ve keçide olduğu gibi, boynuyla başının birleştiği yerden kesmekle iki şekilde olur. Buna ihtiyarî zekât denir.
2. Yakalanıp kesilmesi mümkün olmayanların zekâtı da, onları vücutlarının herhangi bir yerinden ölümlerine sebeb olacak bir şekilde yaralamakla olur. Ele geçirilmesi imkansız olduğu için bu şekilde yaralanan bir hayvanın almış olduğu yaradan dolayı öldüğü kesinlikle bilinirse, onun etini yemenin helâl olduğunda icmâ vardır. Bir hayvanı bu şekilde yaralayarak kesmeye de ı/dırari zekât denir.
Yakalanamadığı için yaralanan ve aldığı yaradan dolayı da ölen bir hayvanın etinin temiz sayılabilmesi için, ona canlı iken yetişilememiş olması gerekir. Vahşi veya yukarıdan düşmüş olan bir hayvana ölmeden yetişilirse, hemen kesmek icabeder. Aldığı yara ile ölmesi onun temiz sayılması için yeterli değildir. Çünkü Cenab-ı Hakk Kur'an-ı Kerimin'de "Leş, kan, domuz eli, Allah'dan başkası adına boğazlanan, boğulmuş (tahta veya taşla) vuru(la-rak öldürül)müş, yukarıdan düşmüş, boynuzlanmış ve canavar parçalayarak ölmüş olan hayvanlar -henüz canlan çıkmadan kesmeniz hariç- dikili taşlar (putlar) üzerine boğazlanan hayvanlar ve fal okları} la kısmet aramanız size haram kılındı.”[1558][172] buyurmakla bu hususa işaret buyurmuştur.
Ali b. Ebi Talha, İbn Abbas'dan nakleder ki (âyet-i kerimede geçen) Kesmeniz hâriç sözüyle, yukarıda zikri geçen hayvanlardan canlı iken yetişip kesilenlerdir. Bu görüş Said b. Cübeyr'le Hasan-ı Basri ve Süddî'den de rivayet olunmuştur. İbn Ebû Hatim der ki: Bize Ebû Said, Hz. Ali'nin "Henüz canları çıkmadan kestiğiniz" ayeti hakkında şöyle demiştir:
"Eğer hayvan kesildikten sonra kuyruğunu oynatır veya ayağım depreştirir veya gözünü kımıldatırsa onu yiyin" dediğini nakletti.
İbn Cerir Hz. Ali'nin söylediğini rivayet etmiştir; "Eğer vurularak yuvarlanarak veya süsülerek ölmek üzere olan hayvanı kesmeye yetiştiğinizde, ön veya arka ayaklarını kımıldatıyorsa, onu yiyin" Davud,

Hasan, Katâde, Hümeyd, Dahhak ve başkalarından da böylece rivayet edilmiştir. Onlara göre, kesilen hayvan, kestikten sonra canlılığa delalet eden bir nevi kımıldamada bulunursa helâldir. Bu görüş fakihlerin cumhurunun görüşüdür. Ebû Hani-fe, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel de aynı şekilde demişlerdir.

İbn Vehb der ki; İmam Malik'e yırtıcı hayvanların bağırsakları çıkıncaya kadar parçaladıkları koyunun durumu sorulduğunda, o şöyle demiş: "Keseceğinizi zannetmiyorum. Çünkü kesilebilecek neresini bulursunuz ki! Eşheb de der ki: İmam Malik'e sırtlanın saldırıp belini kırdığı koyunun durumu soruldu, ölmeden evvel kesilirse yenir mi denildi? "O: Eğer kalbine ulaşmış-sa yenileceğini sanmıyorum. Ama öteki taraflarına girmişse bir beis yoktur." dedi. İmam Malik'e üzerine atlanmış ve belini kırmıştır, denince de. "Bu benim için hayret-i mûcib değildir. Çünkü bunun yaşaması imkânsızdır." Ona kurt koyun üzerine saldırıyor, karnını parçalıyor, ancak bağırsaklarını parçalamıyor, bunun durumu ne olacaktır? denildiğinde "Hayvanı parçalarsa yenebileceğini sanmıyorum demiştir." İmam Malik'in istisna ettiği hayvanın yaşayacak durumda kalması imkânı bulunmayan hallerde bile, istisna geneldir. Öyleyse âyetin tahsisi için, bir delilin bulunması gerekir. Doğruyu en iyi Allah bilir.[1559][173]

Hasta iken kesilen hayvan için iki durum vardır:

a. Hastalanmış bir hayvana yetişildiği zaman, onda sadece yeni kesilmiş bir hayvandaki kadar zayıf bir hayat belirtisi veya can verme hali varsa, bu hayvan, kesmekle temiz olmaz. İmam Malik'le İmam Şafiî, Ebû Yusuf, Muhammed b. el-Hasen, İmam Ahmed ve cumhur ulema bu görüştedirler.

İmam Ebû Hanife (r.a.) ile Davud-u Zahirî'ye göre, daha ölmeden yetişip kesilen hasta ve temiz bir hayvanın eti helaldir. Hanefî mezhebinde müf-tabih olan kavi de budur.

b. Can çekişme haline girmeden kendisine yetişilip kesilen temiz bir hayvana gelince:

Ha ne filere göre; bu hayvanın etini yemek helaldir. İsterse bu hastalık hayvanın omurgası içinde bulunan ve beyne kadar uzanan iliğe kadar erişmiş ve onu tahrib etmiş olsun. İmam Şafiî ile İmam Ahmed de bu görüştedirler.

İmam Malik'e göre; henüz can verme haline girmeyen hasta bir hayvanın kesilince etinin helal olabilmesi için, hastalığın sözü geçen ilikle can

damarlarını tahrib etmemiş olması ve sakatat denilen yürek, ciğer, dalak, böbrek, barsak gibi organlardan birinin ve kafatası içinde bulunan kısmın bir daha yerlerine konulamayacak şekilde dışarıya çıkmamış olması gerekir. Fakat işkembesi dışarıya çıkmış olması zarar vermez.[1560][174]

16-17. Hayvanı Keserken Kesilmesi Gereken Yerlerini Eksiksiz Olarak Kesmeyi Gerçekleştirmek

2826. ...İbn Abbas ile Ebü Hüreyre'den rivayet olunmuştur ki:
"Rasûlullah (s.a.) şeritatüşşeytanı yasaklamıştır" (Ravî el-Hasen) İbn îsa (şeritatüşşeytan tabirini açıklamak üzere) rivayetine (şu sözleri de) ekledi: "O derisinin (ve boğazının bir kısmının) kesilerek (yemek ve nefes borularının sağ ve solunda bulunan) iki şah damarı kesilmeden bırakılan, sonra ölünceye kadar (o hal üzere terk edilmek suretiyle) kesilen hayvandır"[1561][175]

Açıklama

Şeritatüşşeytan: Şeytanın yaraladığı hayvan demektir. Bu tâbir metm(je je açıklandığı gibi nefes ve yemek borularıyla, bunların sağ ve solunda bulunan iki şah daman kesilmeden sadece boğazı kana-tılarak ölüme terk edilen hayvanlar için kullanılır.Cahiliyye döneminde arablar hayvanları bu şekilde keserlerdi.
Hayvana işkenceden başka bir şey olmayan bu işlemi insanlara yaptıran kuvvetin şeytandan başka birisi olamayacağı düşüncesiyle bu fiil şeytana isnad edilmiştir. Dolayısıyla bu şekilde işkenceyle kesilen hayvana "şeytanın kestiği hayvan" anlamına gelen şeritatüşşeytan ismi verilmiştir.
İmam Mâlik, bu hadisi şerifin zahirini delil kabul edip kesimin Şer-i usullere uygun şekilde yapılmış olması için hadisi şerifte kesilmeleri istenen evdac denilen şah damarlarla birlikte huikum denilen nefes, borusunun da kesilmesi gerekir. Çünkü nefes borusu kesilmeden şah damarını kesmek mümkün değildir. Hayvanı kesmenin gayesi olan kan akıtmak ve canın çıkmasını sağlamak, ancak bu şekilde gerçekleşebilir demiş.
İmam Ebû Yusuf'a göre; şer'î kesimin gerçekleşebilmesi için, nefes bo-rusuyla birlikte yemek borusunun ve iki şah damarından birinin kesilmesi gerekir.

İmam Muhammed'e göre; bu dört şeyden herbirinin ekserisinin kesilmesi gerekir. Çünkü ekseriyet kül yerine kaimdir.
İmam Şafiî île İmam Ahmed'e göre; nefes borusu ile yemek borusunun kesilmiş olması hayvanın şer'î usulle kesilmiş olması için yeterlidir.
İmam Ahmed'den gelen diğer bir rivayete göre, nefes ve yemek borula-rıyla birlikte şah damarlarının da kesilmesi icab eder.
Buraya kadar yaptığımız açıklamadan ihtilâftan kurtulmak için en emin yolun yemek ve nefes borularıyla birlikte şah damarlarının da kesilmesi olduğu anlaşılır. Bu mevzuda İbn Rüşd şöyle diyor:
"Bu ihtilâfın sebebi, bu hususta herhangi bir şartın nakledilmiş olmamasıdır. Ancak bu hususta, iki hadis vardır ki biri hayvanın yalnız kanını boşaltmasının, diğeri de iki damarını kesmenin vücubunu bildirmektedir. Birincisi Rafi' b. Hadic'in yukarıda metni geçen - kanın damarlardan boşalmasını sağlayan âlet ile ve Allah'ın adı anılarak kesilen hayvanın etini yiyiniz-meâlindeki hadistir[1562][176] bu hadisin sıhhatinde ittifak edilmiştir.
İkincisi de Ebû Ümâme'nin Peygamber (s.a.) efendimiz: -diş veyahut tırnak ile kesilmemiş olmak şartıyla boğazdaki iki kandamarı kesilen hayvanın etini yeyiniz.- buyurdu.[1563][177] mealindeki hadis-i şeriftir.
Birinci hadisin zahiri, yalnız damarların bir kısmını kesmenin vücubunu göstermektedir. Zira damarların bir kısmını kesmekle kan boşalmış olur. İkinci hadiste ise, damarların tamamını kesmenin şart olduğu bildirilmektedir. Şu halde her iki hadiste de damarları kesmenin şart olduğunu bildirmekte müttefiktirler.
Bunun için "hadiste geçen el-evd'ac kelimesindeki harf-i tarif bir kısmını ifade ediyor" desek bu iki hadisi te'Iif etmek mümkündür. Zira arab dilinde harf-i tarif bazen baziyeti ifade eder ki o zaman hadis "kan damarlarının bir kısmı kesilen hayvanın etini -eğer diş veyahut tırnakla kesilmemiş ise-yeyiniz" mealinde olun. Nefes ve yemek borularının -hele yalnız bu iki borunun- kesilmesini şart koşanların ise, sem'î bir dayanakları yoktur. Bunun içindir ki, bazıları "Neyi kesmenin kâfi geldiği üzerinde icma edilmişse onu kesmek vacibtir. Zira hayvanın helal olması için onu kesmek şart olduğuna ve hayvanın, nesini kesmenin kâfi geldiği hususunda da bir nass bulunmadığına göre, neyin üzerinde icma edilmiş ise, o şeyi kesmenin vacib olması lâzım gelir." demiştir. Fakat bu zayıf bir görüştür. Zira kâfi

geldiği üzerinde icma edilen birşeyin sıhhat için şart olması lâzım gelmez.[1564][178]

17-18. Anne Karnındaki Yavru Kesimi Nasıl Olur?

2827. ...Ebû Said'den demiştir ki:
Resûlüllah (s.a.)'e anne karnındaki yavrunun hükmünü sordum da:
"Dilerseniz onu yeyiniz." buyurdu.(Hadisin senedinde bulunan râvİ) Müsedded (bu hadisi şöyle) rivayet etti:
Biz (Fahr-i Kâinat efendimize):
Ey Allanın Resulü! Biz (bazan) deve boğazlıyoruz. Yahut da sıgır ya da koyun kesiyoruz. Karnında yavru buluyoruz. Bu yavruyu atalım mı, yoksa yiyelim mi? diye sorduk.
İsterseniz onu yeyiniz. Çünkü onun kesimi annesinin kesilmesiyledir." buyurdu.[1565][179]

Açıklama

Cenîn: Sözlükte ana karnındaki çocuk anlamına gelir. Burada ana rahminde bütün organları tam olduğu halde, ölü olarak bulunan yavru anlamında kullanılmıştır.[1566][180]

Bazı Hükümler

1. Ana karnındaki yavru annesinin bir parçası olduğundan anneyi kesmekle yavru da şer an kesilmiş olur. Bir başka ifâdeyle, anneyi kesmek yavruyu da kesmek yerine geçer. Annesinin eti gibi onun eti de helal olur. Binaenaleyh kesilen bir hayvanın karnında ölü olarak çıkan veyahutta can verirken çıkan bir yavrunun eti de annesinin eti gibidir. Said b.el-Müseyyeb ile İmam Şafiî, Ahmed, İshak, Ebû Yusuf, Muhammed (r,a) bu görüştedirler. Bunlara göre; bu yavrunun tüyleri bitmemiş bile olsa, eti yine helaldir. Delilleri ise Abdullah b. Ömer'den rivayet edilmiş olan: "Cenin kesimi annesinin kesiminden ibarettir, tüyleri ister çıkmış olsun isterse çıkmamış olsun."[1567][181] mealindeki hadis-i şeriftir. Ancak bu hadîsin senedinde Mübarek b. Mücahid gibi zayıf bir ravi bulunmaktadır.

İmam Mâlik'e ve el-Leys'e göre; hayvanın kesilmesiyle karnındaki yavrunun da kesilmiş sayılması için yavrunun kıllarının bitmiş olması şarttır. Delilleri ise "Deve kurban edildiği zaman, karnındaki yavrusunun organları teşekkül etmiş, tüyleri çıkmış ise, bu yavru annesiyle beraber kesilmiş sayılır"[1568][182] mealindeki hadis-i şeriftir. Fakat İmam Malik ile el-Leys'e göre, 'bu yavru temiz olmakla beraber, yine de kanını akıtmak için kesilmesi men-duptur. Tüyleri çıkmamışsa kesilse de eti helâl olmaz.
İmam Ebû Hanife'ye göre; anne karnından ölü olarak çıkan yavru annesinin kesilmesiyle kesilmiş olmaz. Bu yavrunun eti haramdır. Çünkü ölü hükmündedir. Onun etinin helal sayılabilmesi için» ana rahminden diri olarak çıkması ve ayrıca kesilmesi gerekir.
Ebû Hanife'e göre metinde geçen ceninin kesimi annesinin kesimidir cümlesinde yavrunun kesiminde annesi gibi müstakil bir kesim olması gerektiğini ifâde eden bir teşbih vardır.
Ancak imamın bu görüşü çeşitli yönlerden tenkid edilmiş ve sözü geçen cümlenin nahv yönünden de bu manaya müsait olmadığı ifade edilmiştir.
Nitekim İbn el-Münzir'de; "ne sahabilerden ne de diğer alimlerden hiç bir kimse Ebû Hanife gibi dememiştir." diyerek İmamı bu görüşünden dolayı tenkid etmiştir.
2. Annesi kesilmeden önce, ana rahminde ölen bir yavrunun etinin yenmesi haramdır ve anasının kesilmesiyle de temizlenemez.Bu hususta tüm islâm âlimleri ittifak etmişlerdir.[1569][183]

2828. ...Câbir b. Abdillah'dan rivayet olunduğuna göre: Resülullah: (s.a.)
"Ana rahmindeki yavrunun kesimi, annesinin kesimi(nden ibarettir." buyurmuştur.[1570][184]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde geçen açıklamalar, bu hadis-i şerif için de geçerli olduğundan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[1571][185]

18-19. (Kesilirken) Üzerine Besmele Çekilip Çekilmediği Bilinmeyen (Bir Hayvanın) Etini Yemek (Caiz Midir)?

2829. ...Hz. Aişe'den demiştir ki; ashab-ı kiramdan bazıları Fahr-i Kainat efendimizin huzuruna gelerek:
"Ey Allah'ın Rasûlü, cahiliyyet döneminden yeni kurtulmuş olan bazı kimseler (kesilirken) üzerine Allah'ın isminin anılıp anılmadığını bilmediğimiz (hayvanların) etleri(ni) getiriyorlar biz bu, etlerden yiyebilir miyiz?" diye sormuşlar da Resulüllah (s.a.):
"Bismillah deyiniz ve yeyiniz!" buyurmuştur.[1572][186]

Açıklama

Metinde geçen Bismillah deyiniz ve yeyiniz sözüyle etiymeden önce çekilen besmelenin, hayvanı keserken çekilmesi gereken besmelenin yerini tutacağı kasdedilmiş değildir. Bu cümle ile, müsIümanlar tarafından getirilen bir etin, âit olduğu hayvanın, kesilirken besmeleyle mi yoksa besmelesiz mi kesildiğinin araştırılması gerekmediği, bu etin besmeleyle kesilmiş bir hayvana ait olduğu kabul edilerek besmele ile yenile-bileceği ifâde edilmek istenmektedir.
Durum böyle olunca, kendisine müslümanlar tarafından bir et takdim edilen bir müslüman için önemli olan bu etin ait olduğu hayvanın nasıl kesildiğini araştırmak değil, yerken besmele çekmektir; ancak bu etin ait olduğu hayvanın besmelesiz olarak ya da İslâmî ölçülere aykırı olarak kesildiğine dâir kesin bir bilgisi varsa; o zaman hüküm değişir ve bilgisinin icab ettirdiği şekilde hareket etmesi gerekir.
İmâm Mâlik'e göre; kesilirken besmeleyle kesilip kesilmediği bilinmeyen, fakat müslümanlar tarafından takdim edilen bir hayvanın etini besmele çekerek yemenin helâl olması, İslâm'ın ilk yıllarına aittir; sonradan bu hüküm "Kesilirken üzerine Allah'ı adlanılmayan (hayvan)lardan yemeyin."[1573][187]
âyet-i kerîmesiyle neshedilmiştir.
İbn Abd'il-Berr'e göre; İmâm Mâlik (r.a.)'ın bu görüşü delilsiz ve isabetsizdir; çünkü O'nun, bu hadisin hükmünü neshettiğini söylediği âyet-i kerime Mekke'de nazil olmuştur; oysa mevzûmuzu teşkil eden hadis-i şerif-Medine'de sâdır olmuştur ve Medînelilere söz konusu eti getiren müslümanlar Medine'nin çöllerinde yaşayan bedevî müslümanlardır.[1574][188]

Bazı Hükümler

1. Bir müslümanın kestiği temiz bir hayvamn eti, helaldir, isterse o muslumanın hayvanı keserken besmele çekip çekmediği belli olmasın; çünkü bir müslüman için hayırdan başka bir şey düşünülemiyeceğinden, onun, bu hayvanı keserken besmele çektiğine hükmedilir.
2. Kesilen bir hayvanın etinin helal olabilmesi için, besmeleyle kesilmesi şart değildir; fakat onu keserken besmele çekmek müstehaptır. Şâfiîlerin görüşü de budur. Binâen aleyh bu hadis, bu mevzuda, Şâfiîlerin delilidir. Şâfiîler yine bu hâdis-i şerife dayanarak, kurban kesen bir kimsenin besmeleyi unutarak veya bile bile terk etmesinin de zarar vermiyeceğini söylemişlerdir. Bu görüş, İmâm-ı Ahmed'den de rivayet edilmiştir.
Şâfiîlerin bu görüşlerini teyid eden diğer bir delil de musannif Ebû Dâ-vûd'un *el-MerâsiP isimli eserinde İbn Abbas'dan naklen rivayet ettiği "Müs-lümanın kestiği hayvanın eti, besmele çekmeden kesmiş olsa bile, helâldir; çünkü hayvanı keserken bir isim zikredecek olsaydı Allah'ın isminden başkasını zikretmezdi.[1575][189] mealindeki hâdis-i şeriftir. Her ne kadar bu hadîs-i şerif mürsel ise de bunu İbn Abbas (r.a.)'in "Bir müslim Allah'ın ismini anmadan bir hayvanı keserse onun etini yesin; çünkü müslim kelimesinde Allah'ın isimlerinden bir isim (olan Selam) vardır."[1576][190] mealindeki sözü teyid etmektedir.
İbn Ömer'le Nâfi', Şa'bî ve tbn Sîrin'e göre, kesilen temiz bir hayvanın etinin helal olabilmesi için, onun besmeleyle kesilmesi şarttır. Kasden veya unutularak besmelesiz kesilen bir hayvanın eti haramdır. Bu görüş, İmâm Ahmed'den de rivayet edilmiştir. Ebû Sevr ile Dâvûd-ı Zahirî ve Şâfiîlerin müteahhirînlerinden Ebü'1-feth et-Tâî bu görüşü tercih etmişlerdir. Delilleri ise; "Kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmayan (hayvan)lardan yemeyin; çünkü o(nu yemek) yoldan çıkmaktır..."[1577][191] âyet-i kerimesiyle "...size iyi ve temiz şeyler helâl kılındı. Allah'ın size öğrettiğinden öğreterek yetiştirdiğiniz avcı hayvanların sizin için tuttuklarını yeyin ve üzerine Allah'ın adını anın."[1578][192] âyet-i kerîmesi ve 2821 numaralı hadis-i şeriftir.
Hanefîlerle Ata, Tavus ve Hasan-ı Basrî'ye göre; kesilen temiz bir hayvanın etinin helâl olabilmesi için besmele ile kesilmiş olması şarttır. Eğer besmele

bile bile terkedilmiş ise, o hayvanın eti haramdır; fakat besmelenin unutularak, terkedilmiş olması zarar vermez. Delilleri ise yukarıda mealini sunduğumuz En'am sûresinin 121. âyet-i kerimesiyle "Bir müslüman, hayvan keserken besmele çekmeyi unutursa Ona müslim ismi(ni taşımış olması) yeter. (Binâenaleyh hayvan keserken besmele çekmeyi unutan bir müslüman) besmele çekip onun elini yesin."[1579][193] hâdis-i şerifidir. Ancak bu hadisin senedinde, hafızasında zayıflık bulunan Muhammed b. Yezid b. Sinan vardır. Bu bakımdan Hadis zayıftır.
Nitekim İbn Abbas'ın rivayet ettiği; "Bir kimsenin hayvan keserken besmeleyi unutmasının zararı yoktur; fakat kasden terkederse o hayvanın eti yenmez."[1580][194] mealindeki hadis-i şerif de Hanefîlerin bu görüşünü te'yîd etmektedir. İmâm Malik'in meşhur olan görüşü de budur. Bu görüş İmam Ah-med'den de rivayet edilmiştir. Bu mevzu 2818 nolu hadisin şerhinde de geçmiştir. Kıymetli okuyucularımız oraya da müracaat edebilirler.[1581][195]

19-20. Atîre (Ve Fera' Denilen Kurbanlar) Hakkında

2830. ...Ebu'l-Melih'den (rivayet olunduğunu göre) Hubeyşe (r.a.) şöyle demiştir:
(Sahabe-i kiramdan) bir adam, Rasûlullah (s.a.)'e;
"Biz cahiliye devrinde receb (ayları içerisinde) "Atîre (diye bir kurban) keserdik. (Bu hususta) bize ne buyurursunuz?" diye sordu. (Hazret-i Peygamber de bu nevi kurbanları)
"Allah için kesiniz. (Kesim vakti) hangi ay olursa, olsun birde Allah'a itaat edin ve (fakirlere) yedirin." buyurdu. (Bunun üzerine o zat):
"Biz cahiliye döneminde Fera' (diye anılan bir kurban daha) keserdik. (Bu hususta) bize ne buyurursunuz?" dedi. (Hz. Peygamber de); ("-Yılın çoğunu kırda otlamakla geçiren deve, sığır veya davardan yüz adetlik bir sürü demek olan) her sâimede senin sürünün (sütüyle) beslediği bir yavru vardır. Bu yavru yük taşıyacak (yahut da yav-rulayacak) bir hale gelince (onu) kesersin ve etini sadaka olarak dağıtırsın." buyurdu. Ravi Nasr (bu cümleyi):
"Hacıları taşıyabilecek hale gelince onu kesersin ve etini sadaka olarak dağıtırsın-" şeklinde rivayet etti. (Ravi) Halid (el-Hazza') dedi ki: Öyle

zannediyorum ki, (Ebû Kalabe bu hadisi rivayet ederken 'etini sadaka olarak dağıtırsın' cümlesini, 'Etini sadaka olarak yolculara (dağıtırsın) çünkü bu daha hayırlıdır.' (şeklinde) rivayet etti.
Hâlid dedi ki: Ben Ebû Kalâbe'ye "Sâime (denen sürü) kaç (hayvandan olaşmakta)dır." diye sordum da "yüz (hayvandan meydana gelir.)" cevabını verdi.[1582][196]

Açıklama

Atîre: Arapların Recebiye dedikleri recep ayının ilk on gü-nü içinde kestikleri hayvandır. Cahiliye devri Arapları, bu hayvanın kanını putların başına serperlerdi. Bazılarına göre, Atîre; Arapların bir dileklerinin yerine gelmesi ya da hayvanlarının sayısının belli bir mik-dara ulaşması halinde her on hayvandan birisini recep ayında keseceklerine dair adadıkları kurbandır. İbn Esir'in açıklamasına göre; İslam'ın ilk yıllarında bu âdet yürürlükte idi, daha sonra iptal edildi.[1583][197]
Fera'; devenin doğurduğu ilk yavrudur. İmâm Şafiî'nin beyânına göre; Araplar, anasının bereketi ve nesli çoğalsın diye bu yavruyu keserlermiş. Bazı lügat ulemasına göre Fera'; hayvanın doğurduğu ilk yavru olup Araplar bunu putlarına kurban ederlermiş "Fera' develeri yüze varan kimsenin elde ettiği ilk yavrudur. Onu keserlerdi." diyenler de vardır. Bu tarife göre de doğan ilk yavru mutlaka kurban edilirmiş.[1584][198]

Bazı Hükümler

Bu hadis, Resûlüllah (s.a.)'in Atîre ve fera' kurbanlarını yürürlükten kaldırmadığına, ancak bunların putlar için kesilmesiyle Atîre'nin Recep ayına tahsisini ve fera'nın da hayvanın ilk doğan yavrusundan seçilmesini iptal ettiğine delâlet etmektedir. Bu bakımdan iptal edilen bu hususlardan kaçınmak şartıyla söz konusu kurbanları kesmek caizdir. Şafiîler'le Hanbelîler'in görüşü budur.
İbn Şîrîn, Recep a; nda atîre kurbanı keserdi. îbn Ömer (r.a.) da atîre kurbanı kesmekte bir sakınca görmezdi. İmâm Nevevî'nin açıklamasından anlaşılıyor ki; Şâfiîler'in sahih olan görüşüne göre fera' ve Atire kurbanlarını kesmek müstehaptır. Bu kurbanları kesmenin caiz olduğunu

söyleyen ulema bir numara sonra gelecek olan "İslamiyette fera' ve atira yoktur." mealindeki hadîs-i şerifi üç cihetten te'vîl etmişlerdir:
1. Bu hadisten maksat atîre ve fera' kurbanlarının caiz olmadığını ifade etmek değil, farz olmadıklarını ifade etmektedir.
2. Yine bu hadis-i şerifte, sözü geçen kurbanlarla ilgili olan yasak, onların mutlak surette kesilmeleri ile ilgili değildir; putlar için kesilmeleriyle ilgilidir.
3. Sözü geçen hadis-i şerifteki kurbanlarla ilgili olumsuzluk, onların mutlak surette kesilmesiyle ilgili değildir. Sadece bu kurbanların müstehaplık ve sevab yönünden diğer kurbanlarla eşitliğiyle alakalıdır. Binâenaleyh hadis-i şerifte "her ne kadar bu kurbanları kesip etlerini dağıtmak büyük bir iyilik ve sevabı çok bir sadaka ise de derece itibariyle diğer kurbanlar kadar değildir."
İmâm-ı Şafiî; "Mümkün olduğu takdirde bu kurbanları her ay kesmek iyi olur." demiştir.[1585][199]
Âlimlerden bir cemâat ile Hanefî ve Maliki âlimlerine göre; "Fera' ve atîre kurbanları bir numara sonra gelecek olan hadis-i şerifle neshedilmiştir. Bu görüşte olan âlimlere göre; bir numara sonra gelen Ebû Hureyre hadisi mevzuumuzu teşkil eden hadis-i şeriften sonra vârid olmuştur. Ebû Hureyre (r.a.)'in hicretin yedinci senesinde, müslüman olması tarih itibariyle bu gerçeği açıkça ortaya koymaktadır." tbn Hazm da bu görüştedir. Kâdî Iyâz da Cumhur ulemânın, bu kurbanları kesmenin neshedüdiği görüşünde olduklarını söylüyor. Ancak Haris b. Amr'ın şu hadîsi bu görüşün aksini ortaya koymakta ve İmâm Şafiî'yi doğrulamaktadır:
"Veda' Haccı'na Hz. Peygamber kulağı kesik devesi üzerinde idi. Bu esnada halkdan bir adam:
"Ya Resûlallah atîra ve fera' kurbanları hakkında ne buyurursun?" dedi. Rasûlüllah (s.a.)'de;
"Onları isteyen kessin, istemeyen de kesmesin." buyurdu.[1586][200]

2831. ...Ebû Hüreyre'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.v.)
"Fera’ ve atîre yoktur." buyurmuştur.[1587][201]

Açıklama

Metinde geçen: **Lâ-yı nâfiye = olumsuzluk lası" bura-da "Lâ-yı nahiye = nehy lası*' anlamında kullanılmıştır. Bu bakımdan hadis "İslamda ferâ' ve atîre (kurbanları) yasaklanmıştır." anlamına gelmektedir. Nitekim Rasûlüllah (s.a.) ferâ' ve atîre kurbanları kesmeyi yasakladı."[1588][202] mealindeki hadîs-i şerifteki nehy ifâdesi de bu gerçeği açıkça ortaya koymaktadır. Bu kurbanları kesmenin caiz olduğunu söyleyen İmâm Şafiî (r.a.)'in beyanına göre; "Cahiliyyet dönemi Arapları anasının bereketi ve nesli artsın diye ilk yavruyu keserlermiş. İslamiyet gelince Hz. Peygambere bunun hükmü sorulunca Efendimiz bunda bir kerahet olmadığını bildirmiştir, fakat bu yavrunun üzerinde Allah yolunda bir yük taşının-caya kadar bekletilmesini ve ondan sonra kesilmesini mustahablık için emretmiştir." İmâm Şafiî'ye göre; mevzuumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifteki yasak, bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi haramhk ifade eden bir yasak değildir. Ancak bu kurbanların üzererinde Allah yolunda bir yük taşımncaya kadar tehir edilmesinin daha iyi olacağını ifade eden bir yasaktır. Bu bakımdan mevzuumuzu teşkil eden hadîs-i şerifle bir önceki hadîs-i şerif arasında bir çelişki olmadığı gibi yine mevzuumuzu teşkil eden hadisle "Fera* bâtıl değildir." mealindeki 2842 numaralı hadis arasında da bir çelişki yoktur.[1589][203]
Diğer mezhep âlimlerinin bu mevzûdaki görüşlerini, bir önceki hadis-i şerif şerhinde açıkladığımız için burada tekrara lüzum görmedik.[1590][204]

2832. ...Said (b. El-Müseyyeb)'den demiştir ki: "Fera' ilk yavrudur. (Araplar) hayvanların doğurduğu ilk yavruyu keserlerdi."[1591][205]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Fera' kelimesinin câhiliyye dönemi Arap-larının bereket ümidiyle putları önünde kurban ettikleri ilk yavru anlamına geldiğini ifade etmektedir. 2830 no.lı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, bazı lügat âlimlerine göre bu kelime "develeri yüze ulaşan bir kimsenin elde edip putlara kurban ettiği ilk yavru" anlamına gelir.[1592][206]

2833. ...Âişe (r.anhâ)'dan demiştir ki:

"Rasûlullah (s.a.) bize her elli koyundan birini (kurban olarak kesmemizi) emretti.
Ebû Dâvûd der ki: (Ulemâdan bazıları) "Fera' ilk yavrusudur. (Câhiliyye dönemi Arapları) onu putları için kurban ederler, sonra yerler ve derisini de bir ağaç üzerine atarlardı. Atîra (ise yine câhiliyye dönemi Araplarının) Recebin ilk on (gün)ünde (putlarına kurban ederek yedikleri ilk yavrudur.)[1593][207]

Açıklama

Rasûl-i Ekrem'in her elli koyundan birini kurban etmeyi emrettiğini ifade eden bu hadisteki kurbanın ne kurbanı
olduğu, metinde açıklanmıyorsa da, âlimler bu kurbanı, Arapların câhiliyye döneminde Fera' kurbanı dedikleri kurban olabileceğini söylemişlerdir. Nitekim musannif Ebû Dâvûd da aynı görüşte olduğu için bu hadisi Atîra ve Fera' kurbanları babı içerisine almıştır. Fıkıh âlimlerinin bu kurbanlar hakkındaki görüşlerini 2830 ve 2831 numaralı hadislerin şerhlerinde açıkladığımız için burada tekrara lüzum görmüyoruz.
Musannif Ebû Davud'un metne ilâve ettiği ta'lîkteki fera' ile ilgili tarifin Saîd b. El-Müseyyeb'eyahutta ez-Zührî'ye âit olması ihtimali kuvvetlidir. Hattâbî (r.a.), bu tarifin ez-Zührî'ye âit olabileceğini söylüyor. Hafız İbn Hacer'de Feth'ül-Bârî adlı eserinde bu görüşe katılmaktadır.
Yine Musannif Ebû DâvûcTun'bu ta'likteki ifâdesinden câhiliyye döneminde Arapların hayvanın ilk yavrusu olan fera'ı putlar için kurban edip sonra yedikleri ve derisini bir ağaç üzerine serdikleri anlaşılmaktadır. Yine bu ta'likte câhiliyye devri Araplarının atîre kurbanını receb ayında kestikleri ve bu kurbana "recebiyye" ismini verdikleri ifade edimektedir.
Hadis âlimlerinin açıklamalarına göre; fera' kurbanlarının derilerinin bir ağaç üzerine atılması o derilerin fera' kurbanı derileri olduğuna dair bir alâmet teşkil edermiş.[1594][208]

20-21 Akîka Kurbanı

2834. ...Ümmû Kürs'el-Ka'biyye demiştir ki:
"Rasûlullah (s.a.)'i, (Akîka kurbanı olarak) erkek çocuğu için yaşça birbirine denk olan iki koyun, kız çocuğu için de bir koyun (kesilir) derken

işittim."
Ebû Dâvûd der ki: Ben Ahmed (b. Hanbel)'i (metinde geçen) "mükâfieten" (keümesin)i "eşittirler*', yahut da "birbirlerine yakındırlar" diye tefsir ederken işittim.[1595][209]

Açıklama

Akîka; lügatte yeni doğan çocuğun başındaki 'ana tüyü' demektir. Bir fıkıh terimi olarak bu kelime; yeni doğan bir çocuğun doğumunun yedinci günü kesilen kurban anlamında kullanılır. Kelime, yarmak ve kesmek manalarına gelen " " kökünden türetilmiştir. Dolayısıyla yeni doğan bir çocuğun başındaki ana tüyü doğumunun yedinci günü kesildiği için 'akîka' ismini aldığı gibi, onunla birlikte kesilen kurban da bu ismi almıştır.
Hanefî âlimlerinden İbn Âbidîn bu mevzuda şunları söylemiştir: "Çocuğu dünyaya gelen bir kimsenin, doğumun ilk haftasında, çocuğa isim vererek başındaki ana tüyünü kesip ağırlığınca gümüş ya da altın dağıtması müstehaptır. cl-Câmi ü'l-nıahbûbî'de açıklandığına göre; çocuğun saçları kesilirken bir de 'akîka' adıyla bir kurban kesmek caizdir. Ebû Cafer et-Tahâvî Şerhü Maâni'l-Âsâr' isimli eserinde bu kurbanı kesmenin nafile bir ibâdet olduğunu söylemiştir.
Udhıye kurbanında aranan şartların aynen bu kurbanda da bulunması gerekir. Bu kurbanın eti çiğ olarak dağıtılabileceği gibi, pişirilerek ve kemikleri kırılarak veya kırılmadan da dağıtılabilir. Uygun görülen kişilerin davet edilerek onlara yedirilmesi de caizdir."[1596][210]

Bazı Hükümler

1. Kız veya erkek çocuğu dünyaya gelen bir kimse-nın şükür makamında *akıka adıyla bir kurban kesmesi meşru kılınmıştır. Haleften ve seleften ilim ehlinin ekserisinin görüşü budur. İmâm Mâlik (r.a.) bu mevzuda şöyle diyor: "Akîka konusunda biz Medîneliler arasında da ittifak vardır. Çocuğuna akîka kurbanı kesecek kimse kız ve erkek için ayrı ayrı birer kurban keser. Akıka vâcib değil, müstehap-tır. İnsanlar ötedenberi yapagelmişlerdir."[1597][211]
Tâbîn'den Yahya el-Ensârî de "Benim yetiştiğim insanlar yeni doğan kız ve erkek çocukları için akîka kurbanı kesmeyi bırakmazlardı." demiştir.

Bu mevzuda İbn'ül-Mün'îr'de "Akîka kurbanı kesmeyi meşru görenler, Hanefî âlimleriyle İmâm Malik, İmâm Şafiî, İshâk ve Cumhuru ulemâ'-dır. Delilleri ise; mevzuumuzu teşkil eden babın hadisleri ile benzeri hadislerdir. Ancak akîka kurbanının hükmü âlimler arasında ihtilaflıdır. Cumhuru ulema bunun sünnet olduğu görüşündedir" diyor.Akika'nın hükmünü 2839 numaralı hadîsin şerhinde inşallah açıklayacağız.

2. Akîka kurbanı olarak erkek çocuk için iki koyun, kız çocuk için de bir koyun kesilir. Sahabe ve Tabiînden olan âlimlerin ekserisi ile onların dışında kalan ulemanın pek çoğu bu görüştedir.

Ancak Hanefî âlimlçriyle İmâm Malik bu hususta kız ile oğlan arasında bir fark yoktur. Her ikisi için de birer koyun kesilir, demişlerdir. İbn Ömer ile Urve b. ez-Zübeyr de bu görüştedir. Nitekim şu iki hadis-i şerif, bunu açıkça ifâde etmektedir: "Abdullah b. Ömer, aile fertlerinden her isteyene akîka'dan verirdi. O, kız ve erkek hepsi için ayrı ayrı birer koyun keserdi."[1598][212] "Urve b. ez-Zübeyr, âkîka olarak kız ve erkek çocuklar için ayrı ayrı birer koyun keserdi."[1599][213] hadis-i şerifte Rasûl-i Ekrem Efendimizin de Hz. Hasan ve Hüseyin (r.a.) için akîka kurbanı olarak birer koyun kestiği ifade edilmektedir. Erkek çocuk için akîka kurbanı olarak iki koyun kesileceğini ifade eden cumhuru ulemaya göre "Hz. Peygamber'in Hz. Hasan ile Hüseyin için akîka kurbanı olarak birer koyun kestiğini ifade eden 2841 numaralı hadis-i şerif muzdaribdir; çünkü Nesâi'nin rivayetinde Hz. Peygamber'in Hazret-i Hasan ve Hüseyin (r.a.) için ikişer koç kurban ettiği ifade edilmektedir.[1600][214] Gerçi Nesâî'nin bu rivâyetindeki "iki koç" kelimesinin te'kid için tekrarlanmış olabileceği binaenaleyh, Hazret-i Hasan'la Hüseyin için kesilen akîka kurbanlarının dört koç değil de iki koçtan ibaret olduğu düşünülebilirse, de bu iki hadisin birini diğerine tercih etmek veya aralarını telif etmek mümkün olmadığından, bu hadisler muzdaribdir ve delil olma niteliğinden uzaktır. Eğer, gerçekten 2841 numaralı hadisin sübûtu kabul edilecek olursa o zaman, bir koyun kesmekle yetinmenin câizliğine iki koyun kesileceğini ifade eden sahih hadislerin çokluğuna bakarak da iki koyun kesmenin müstehap-lığına hükmetmek gerekir." Alimler, akîka kurbanının hangi hayvanlardan olabileceği konusunda da ihtilâfa düşmüşlerdir, Şafiî âlimlerinden bazıları ile İbn Hazm, mevzumuzü teşkil eden hadis-i şerifin zahirine sarılarak, akîka kurbanının sâdece davar cinsinden olan keçi ve koyundan kesilebileceğini

sığır ve deve cinsinden akîka olamayacağını söylemişlerdir. Hanefî âlimlerine göre, kurban bayramında kurban edilmeye elverişli olan her koyun, akîka kurbanı olabilir.
Mâlikîlerle Şâfiîlere ve âlimlerin cumhuruna göre; kurban bayramında kurban edilmeye elverişli olan davar, sığır ve deve cinsinden her hayvan akîka kurbanı olarak kesilebilir. Delilleri ise Hz. Enes'in rivayet ettiği "Kimin bir çocuğu dünyaya gelirse onun için akika kurbanı olarak koyun, sığır ve deve cinsinden bir hayvan kessin."[1601][215] mealindeki hadis-i şeriftir. Ancak bu hadisin senedinde Mus'ide b. el-Yesa' isminde yalancı bir râvî bulunduğundan bu hadis delil olamaz. Ahmed b. Hanbel (r.a.)ya göre; akîka kurbanı koyundan kesilebildiği gibi sığır ve deve cinsinden de kesilebilir. Bu hayvanların akîka kurbanı olarak kesilmesinin caiz olabilmesi için ortaklaşa değil sadece bir çocuk için kesilmiş olmaları şarttır.[1602][216]

2835. ...Ümmû Kürz'den rivayet olunmuştur ki:
Ben Rasûlullah (s.a.)'ı;
"Kuşları yuvalarında (kendi hallerine) bırakınız." derken işittim ve (bir de);
"Erkek çocuk için iki, kız çocuk için de bir koyun" (kesiniz, kesilen koyunların) erkek veya dişi olmalarının sizce bir sakıncası yoktur." derken işittim.[1603][217]

Açıklama

Konumuzla alakali bu hadis-i şerifte, iki husus üzerinde durulmaktadır.
1. Kuştan, yuvalarından uçurtarak onların sağa veya sola doğru uçmalarından manalar çıkarılması, yasaklanmakta ve onların lüzumsuz yere rahatsız edilmemeleri istenmektedir.
Bilindiği gibi, câhiliyye döneminde Araplar bir iş yapmak istedikleri zaman kuşları yuvalarından uçurturlar, eğer kuş sağ tarafa doğru uçarsa o işe başlarlar, sol tarafa doğru uçarsa bu işten vazgeçerlerdi. Rasûl-i Zîşan Efendimiz, "Kuşları yuvalarından (kendi hallerine) bırakınız." buyurmaları bu kabil adeti yıkmıştır.
2. Yeni doğan bir oğlan çocuğu için akika kurbanı olarak iki koyun, kız çocuğu için de bir koyun kesileceği bildirilmektedir. Mezhep İmamlarının

bu mevzudaki görüşlerini 2839 nolu hadis-i şerifin şerhinde açıklayacağız.
Her ne kadar Ahmed b. Hanbel (r.a.) râvî Süfyan'ın bu hadisi rivayet ederken yanlışlık yaptığını, aslında Ubeydullah'ın bu hadîsi babasından değil Siba'dan rivayet ettiğini söylemişse de, Nesâî'nin rivayeti de bu hadisi doğruluyor, Hâkim bu hadisin senedinin sahîh olduğunu söylemiş ve Zehebî de *et-Telhîs* isimli eserinde Hakim'in bu görüşünü tasdik etmiştir.[1604][218]

2836. ...Ümmü Kürz'den rivayet olunmuştur ki: Rasûlullah (s.a.): "Erkek çocuk için (akîka kurbanı olarak, yaşça) biribirine eşit olan iki koyun, kız çocuğu için de bir koyun (kesilir)" buyurdu. Ebû Dâvûd der ki: İşte (sahih olan) hadis budur. (Bir önceki) Süfyan hadisi ise hatalıdır.[1605][219]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, bir numara önce yine geçmişti; ancak bir numara önceki rivayetin senedinde Ubeydullah b. Ebî Ye-zîd ile Siba b. Sabit arasında Ebû Ubeydullah'ın babası, Ebû Yezîd vardı ibaresi yoktur.
Bu sebeple Musannif Ebû Dâvûd, bu iki hadis arasında bir mukayese yapmak lüzumunu hissetmiş ve yaptığı bu mukayese neticesinde mevzûumuzu teşkil eden hadisin senedinin doğru olduğu, bir önceki hadisin- senedininse hatalı olduğu hükmüne varmış ve metnin sonuna ilave ettiği talikte bu hükmü açıklamıştır.
Hadisin ihtiva ettiği meseleler ve fıkıh ulemasının bu hadisle ilgili görüşlerini 2839 numaralı hadisin şerhinde açıklayacağız. İnşallah.[1606][220]

2837. ...Semüre'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.):
"Her çocuk (doğumunun) yedinci gününde kendisi için, kesilecek olan akîka kurbanı karşılığında (konmuş) bir rehine (gibi)dir. (Bu kurban kesildikten sonra çocuğun) başı traş edilir ve (kurbanın kanıyla) boyanır." buyurmuştur.
Katâde'ye (akika kurbanının kanı ile) çocuğun başını kana boyamanın nasıl yapıldığı sorulduğu zaman (şöyle) derdi: "Akîkayı kestiğin zaman ondan bir tüy alırsın, o tüyü (hayvanın boğazındaki kesilmiş ve kanamakta olan) can damarının karşısına tutarsın. Sonra (Kana boyanmış olan bu tüyü) çocuğun bıngıldağının üzerine koyarsın; nihayet (o tüyden) çocuğun başında iplik

gibi (kanlar) ak(maya başl)ar. Daha sonra çocuğun başı yıkanır ve traş edilir. Ebû Dâvud der ki: (Metinde geçen) şu (çocuğun başı kurbanın kanıyla) boyanır (sözü) Hem-mam'dan (gelen) hata(lı bir rivâyet)tir. Bu söz(ün rivayetinde) Hem-mam'a ters düşüldü. Bu (çelişki) Hemmam'dan gelen bir hatadan (doğ-makta)dır. (Bu sözü) Hemmam "yüdernmâ = kana boyanır" diye rivayet ederken (Hemmam'ın dışındaki râvîler) "yüsemmâ =isimlendirilir" diye rivayet etmişlerdir. (Hemmam'in) bu (rivayeti) alınamaz.[1607][221]

Açıklama

Metinde geçen, "Her çocuk akîka kurbanı karşılığında rehinedir." cümlesine çeşitli manalar verilmiştir. Bazılarına göre; bu cümle "Çocuk için mutlaka bir akîka kurbanı kesmek gerekir. Akîka kurbanı terk edilemez," anlamına gelmektedir. Binaenaleyh bu cümlede yeni doğan çocuk için kesilecek kurban alacaklının elinde bulunan bir rehineye benzetilmiştir. Alacaklının elinden alınmadıkça, rehineden faydalanmanın mümkün olmadığı gibi akîka kurbanı kesilmedikçe de Allah'ın nimeti olan bu çocuktan hayırlı neticeler almak ve çocuk nimetinin şükrünü eda etmek mümkün olmaz. Bu nimetin şükrünü eda etmek için, mutlaka akîka kurbanı kesmek gerekir. Akîkamn vacip olduğunu söyleyenler cümleye bu manayı vermişlerdir.
Hattâbi'nin de ifâde ettiği gibi, bu vzüda söylenenlerin en güzeli Ah-med b. Hanbel (r.a.)'mn şu sözüdür: "A .ikanın rehine olması çocuğun öbür dünyada şefaatçi olmasıyla ilgilidir. Binâenaleyh çocuğu doğan bir kişi aki-ka kurbanı kesmeden ölecek olursa, o çocuk âhirette ebeveynine şefaatçi olamaz; ancak çocuk akîka kurbanından sonra ölmüşse o zaman ebeveynine şefaatçi olur. Bazılarına göre; akîka, çocuğu şeytanın tasallutundan kurtarır. Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre; Atâ el-Horasânî de cümleye bu manâyı vermiştir.
Musannif EbûDâvûd, Hemmâm'ın bu hadiste geçen "yüdemmâ = kana boyanır." kelimesini rivayet ederken yanıldığını bu kelimenin aslının "yü-semmâ = isim verilir" olduğunu, nitekim Hemmâm'ın dışındaki râvîlerin bu kelimeyi "Yüsemmâ" şeklinde rivayet ettiklerini söylemektedir.
Gerçekten Hemmâm bu rivayetinde yanılmıştır. Gerçek olan diğer ra-vilerin rivayetidir. Katâde'nin yapmış olduğu açıklama ise İslâmî uygulama ile

değil, câhiliyye dönemindeki Arapların uygulamasıyla ilgilidir.[1608][222]

Bazı Hükümler

1. Çocuğun doğumunun yedinci günü, akîka kur-banı kesmek sünnettir. Ancak bu kurbanın çocuğun doğumundan ne kadar zaman sonra kesildiğine dair farklı görüşler vardır. Hanefi âlimleriyle İmâm Şafiî ve İmam Malik'e göre; çocuğun vücûdunun tümü annesinin rahminden çıkıp dünyaya geldiği andan itibaren akîka kurbanı kesmenin vakti girmiş olur. Malikilere göre; akika kurbanı kesme vakti, çocuğun doğumunun ikinci günü girer. Ancak çocuk fecrin doğmasından önce dünyaya gelmişse fecrden önceki gün de hesaba katılır.
Hanbeli âlimlerinden Ibn Kudemâ, El-Muğnî isimli eserinde şöyle diyor: "Sünnet olan akika kurbanını doğumun yedinci gününde kesmektir. Fakat, çocuk (yedinci günden önce veya yedinci günde) ölecek olursa bu kurban, doğumun on dördüncü gününde kesilir. Eğer çocuk bu süre zarfında ölecek olursa o zaman doğumun yirmi birinci gününde kesilir. Nitekim Hz. Aişe (r.a.) ile İshak da bu görüştedirler. Esasen biz akikanın meşru olduğunu kabul eden âlimler arasında akika kurbanını doğumun yedinci gününde kesmenin müstehap olduğunda herhangi bir ihtilaf bilmiyoruz. Yani bu mevzuda ihtilaf yoktur. Fakat çocuğun ölmesi halinde bu kurbanın doğumun on dördüncü yahut da yirmi birinci günü kesilmesi meselesine gelince, bu meselede delil Hz. Aişe'nin sözüdür.[1609][223] Bu gibi bir meselelerde Hz. Aişe'nin kendiliğinden bir söz söylemesi mümkün olmadığına göre; Hz. Aişe'nin bu sözü bizzat Hz. Peygamber'den duyduğu bir hadise veya O'ndan gördüğü bir uygulamaya istinaden söylemiş olduğunu kabul etmek icab eder.Yine Malikiler'e göre; akikanın, sözü geçen günlerden önce kesilmesi de caizdir.Şurasını da ilave edelim ki, Malİkiler'in delilini teşkil eden Hz. Aişe hadisinin senedinde çok yanılmakla meşhur olan İbrahim b. Müslim el-Mekkî bulunduğu için bu hadis zayıftır.[1610][224]
Ancak şurası bir gerçektir ki gerek çocuğun sıhhati yönünden ve gerekse ailesinin zamanının müsaitliği cihetinden akika için en uygun zaman çocuğun doğumunun yedinci günüdür. Bu kurbanı kesme görevinin kime düştüğü konusunda âlimler arasında ihtilaflıdır.

Hanefi ulemasıyla İmam Şafiî ve Ahmed'e göre; kurbanı kesme görevi çocuğun rızkını temin etmekle görevli olan kişiye düşer.
Malikilere göre, bu kurbanı kesmek için herhangi bir şahıs belirlenmiş değildir. Herhangi bir şahıs kesebilir. Hz Aişe'den rivayet edildiğine göre; Rasûlü Ekrem Efendimiz, Hz. Hasan ve Hüseyin için birer kurban kesmiş ve keserken "-Bismillâhi vellâhü ekber Allâhümme leke ve ileyke akîkatü fülânin = Allah'ın ismiyle, Allah en büyüktür. Ey AI la hım falancanın aki-kası ancak senin içindir ve sanadır." diye dua edilmesini emretmiştir.[1611][225]
2. Yeni doğan bir çocuğun başındaki ana tülerini, doğumunun yedinci gününde traş etmek müstehaptır. Bu meselede âlimlerin hepsi ittifak etmişlerdir. Çünkü bu saçlar ana rahmindeki kana bulanmışlardır. Bu sebeple Rasul-i Zîşan Efendimiz:
"Çocuğun başındaki saçları kesiniz."[1612][226] buyurmuştur.
3. Çocuğun başını akîka kurbanının kanıyla boyamak meşrudur. Hasan-ı Basrî (r.a.) mevzûuhıuzu teşkil eden bu hadisin zahirine sarılarak, çocuğun başını akîkanın kanıyla boyamanın meşru olduğunu söylemiştir. Katâde ile İbn Hazm da bu görüştedirler. İbn Hazm, İbn Ömer'le Atâ'nın da bu görüşte olduklarını söylemiştir.
Hanefî alimleriyle İmâm Mâlik, Şafiî, Ahmed, İshak ve Cumhur ulemâ ise, bunun cahiliyye adeti olduğunu ve İslâmiyetin bu adeti iptal ettiğini söylemişlerdir.[1613][227]

2838. ... Semura b. Cündüb'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Her çocuk (doğumunun) yedinci gününde kendisi için kesilecek akîka kurbanı karşılığında (konulmuş) bir rehine (gibi)dir ve (akika kurbanı) kesildikten sonra (çocuğun başı) traş edilir ve (kendisine) isim verilir."
Ebû Dâvûd der ki: (Metinde geçen) "yüsemmâ = isim verilir" (rivayeti) çok sağlamdır. Nitekim (bu kelimeyi) Sellam b. Ebi Muti, Katâde'den îyâs £. Dağfel ile Eş'âs de el-Hasan(-i Basrî) 'den aynı şekilde (yüsemmâ diye) rivayet etti(ler.)[1614][228]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'un, hadisin sonuna ilâve ettiği acık-lamasında geçen esahh kelimesi, aslında ism-i tafdiyl olmakla beraber, burada ism-i tafdiyl anlamında değil mübalağa manasında kullanılmıştır. Musannifin bu kelimeyi ism-i tafdiyl manasında kullandığı kabul edilirse, o zaman metinde geçen yüsemmâ rivayetinin bir önceki hadiste geçen yüdemma rivayetinden daha sağlam olduğu manası çıkar ki bu, Musannifin iki rivayeti mukayese ettiği ve bunlardan bir önceki rivayeti sahih, mevzuumuzu teşkil eden hadisteki rivayeti ise daha sahih bulduğu anlamına gelir. Oysa musannif bir önceki hadisin ta'likinde, orada geçen yüdemma rivayetinin Hemmam'a ait bir hata olduğunu, bunda asla doğruluk payı bulunmadığını, doğru olan rivayetin yüsemma şeklindeki rivayet olduğunu açıkça ifade etmişti. İşte biz bu gerçeği göz önünde bulundurarak ta'likte geçen "esahh" kelimesini "daha sahih" şeklinde değil de "çok sağlam" şeklinde tercüme ettik.
Yine Musannifin açıkladığına göre; bu kelimeyi Sellam b. Ebî Mutî ile Iyas b. Dağfel ve Eş'as de "yüsemmâ" şeklinde rivayet etmişlerdir.[1615][229]

Bazı Hükümler

1. Yeni doğan bir çocuğun, doğumunun yedinci gü-nünde bir akıka kurbanı kesilmesi, aynı gun çocuğun saçlarının traş edilmesi ve çocuğa isim vermenin de yine doğumunun yedinci gününe kadar tehir edilmesi, Rasul-u Zişan Efendimiz tarafından teşvik edilmiştir.
2. Ancak fakirlik gibi meşru bir sebepten dolayı akika kurbanı kesmeye gücü yetmeyen kimseler, çocuğa doğum gününün sabahından itibaren isim verebilirler. Nitekim Buhari, Sâhihî'nin 71 nolu akika bölümünün birinci bâbındaki hadislerden bu hükmü çıkarmış ve sözü geçen baba "yeni doğan bir çocuğa o günün sabahında isim verilmesi" adını vermiştir.
Hafız İbn Hacer'in sözü geçen babın şerhinde açıkladığı gibi, Rasûl-ü Ekrem Efendimiz, sevgili oğlu Hz. İbrahim'e akika kurbanı kesemediği gibi İbrahim b. Ebî Musa ve Abdullah b. Ebî Talha için de akika kurbanı kesilmemiş ve dolayısıyla bunların isimleri doğumlarının yedinci gününe kadar tehir edilmemiştir.
Bu mevzuda Buhâri'nin rivayet ettiği bir hadisi şerif, şu mealdedir: "Benim bir çocuğum dünyaya gelmişti. Onu hemen alıp Peygamber'e getirdim.

Bunun üzerine Hz. Peygamber önce çocuğa İbrahim ismini verdi. Sonra da damağına hurma sürüp ona bereketle dua etti ve bana geri verdi."[1616][230]
Hafız İbn Hacer'in de açıkladığı gibi, bu hadis çocuğa isim koymakla acele etmenin lüzumunu ve eğer akika kurbanını kesmeyecekse isim koymak için yedinci günü beklemek gerekmediğini ifade eder.
Çocuğa isim vermek için doğumunun yedinci gününü beklemeye lüzum olmadığını ifade eden hadislerden biri şu mealdedir: Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu: "Bu akşam benim bir oğlum dünyaya geldi. Ona babamın adını koydum; İbrahim."[1617][231]
Fâide: a. Doğumunun yedinci gününde çocuğun saçlarını traş edip ağırlığınca gümüş dağıtmak da sünnettir. Nitekim "Rasûrüllah (s.a.)'ın kızı Fa-tıma, Hasan ile Hüseyin'in Zeyneb ve Ümmü Gülsüm'ün saçlarını tartarak onların ağırlığınca gümüş tasadduk etti."[1618][232] mealindeki hadis-i şerif bunu açıkça ifade etmektedir. Bu mevzuda Tirmizî'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerif de şu mealdedir:
"- Rasûlullah (s.a.v.) Hasan(ın doğumu) için bir koyun kurban etti ve;
"Ey Fatıma Hasan'ın saçını traş et ve ağırlığınca gümüş tasadduk et." buyurdu. Bunun üzerine Fatıma (kesilen)* saçı tarttı. Saçın ağırlığı bir dirhemdi veya bir dirhemden biraz eksikti."[1619][233]
Bu mevzuda Hafız îbn Hacer şöyle diyor: "Çocuğun saçlarının kesildikten sonra onların ağırlığınca dağıtılması gereken şeyin gümüş olduğunda bütün rivayetler ittifak ettiği halde Râfiî b. Abbas'dan rivayet edilen "Çocuk hakkında doğumunun yedinci gününde yapılacak yedi sünnet vardır.
"**1.** İsim vermek
2. Sünnet ettirmek,
3. Başını ve şâir kısımlarını temizlemek, .
4. Kulağını delmek,
5. Akika kurbanı kesmek,
6. Başını bu kurbanın kanıyla boyamak,
7. Ana tüylerinin ağırlığınca altın dağıtmak."[1620][234]
mealindeki hadise dayanarak" Çocuğun saçlarının ağırlığı miktarınca altın tasadduk etmenin müstehak olduğunu" söylemiştir. Oysa bu hadisin senedinde zayıf bir ravi olan Revâa b. el-Cerrah vardır.

b. Çocuğa Abdullah, Abdurrahman gibi güzel isimler verilmek halkın dilinde bozulup çirkin bir hal alacak isimlerden kaçınmaktır. Çünk insanlar ahirette bu dünyadaki isimleriyle çağırılacaklardır. Rasûl-ü Ekrem Efendimiz, bu dünyada devamlı olarak güzel isimleri iyiye yorduğuna ve çirkin isimlerden hoşlanmayıp onları değiştirdiğine göre, ahirette de insanların güzel isimlerinin amellerinin iyi sonuç vermesine sebep olması mümkündür. Esasen bazı kimseler, isimle müsemma arasında fevkalade bir ilgi bulunduğunu keşfetmişlerdir. Meselâ İyâs b. Muâviye (r.a.) bir insanı görünce onun isminin ne olduğunu derhal keşfederdi. İşte isimle müsemma arasında bu ilişkiden dolayıdır ki; Rasulü Zişan Efendimize, Ahmed, Muhammed, Mahmud
gibi onun fevkalade övülmeye lâyık bir kimse olduğunu ifade eden isimler nasib olurken el-Hakem b. Hişam'a Ebû Cehil, Abdüluzzâ'ya da Ebû Le-heb künyesi nasib olmuştur.[1621][235]
c. Çocuk doğar doğmaz sağ kulağına ezan, sol kulağına da kamet okunmalıdır. Bu onu cin tasallutundan kurtarır. Nitekim bu mevzuda gelen bir hadis-i şerif şu mealdedir:
Ebû Râfi' (r.a.)'den rivayet edilmiştir ki: "Ali'nin oğlu Hasan, Fatıma (r.anha)dan doğduğu zaman Rasûlüllah (s.a.)'in onun kulağına namaz ezanı gibi ezan okuduğunu gördüm."[1622][236]

2839. ...Selmân b. Amr'ed-Dabbiyyi'den demiştir ki:
Rasûlüllah (s.a.) (şöyle) buyurdu:
(Yeni doğan her) bebekle beraber bir akîka bulunur. Öyleyse her yeni doğan çocuk için bir akîka kurbanı kanı akıtınız ve kendisinden ezayı kaldırın."[1623][237]

Açıklama

Metinde geçen gulam kelimesinin asıl mânâsı erkek çocuk-. tur. Fakat âlimlerin çoğu bunu erkek ve kız çocuğuna şümullü şekilde yorumladıkları için, biz bunu bebek diye terceme ettik. Hasan-ı Basrî ile Katâde bunu erkek çocuğu manasına yorumlayarak, kız çocuğu için akîka isimli kurban kesilmez, demişlerdir. Ama âlimler, bunu genel manaya yorumlayarak ve diğer hadisleri delil göstererek kız çocuğu için de akika kesilir, demiştir.

Hadisin: "Bebekle beraber bir akika bulunur.” cümlesinde geçen akika kelimesiyle neyin kasdedildiği hususunda iki ihtimal vardır:
Birinci ve zahir olan ihtimale göre, bu kelime ile bebeğin saçı kasdedilmiştir. Hadisin son cümlesinde bulunan Ezâ da saç manasına yorumlanrmştır. Hadisten kasdedilen mana şöyledir: Bebek doğarken başında saç bulunur. Siz onun adına bir akika kurbanı kesiniz ve çocuğun saçını traş ediniz.
Hasan-ı Basrî, Esmaî ve Muhammed b. Şirin Ezâ kelimesini bebeğin başındaki saç manasına yorumlamışlardır.
İkinci ihtimale göre; hadiste bulunan akika kelimesiyle, akika denilen kurban kasdedilmiştir. Akika denilen kurbanın bebekle beraber olmasının manası, bebeğin kurban kesmeye sebeb ve vesile olmasıdır.
Hadiste geçen Eza kelimesinin bebeğin saçına inhisar ettirilmeyip genel manaya yorumlanması ihtimali de vardır. Bu takdirde kasdedilen mana, bebeğin saçını tıraş etmek sünnet ettirmek ve ana rahminde kendisine bulaşmış, bulaşıktan temizlemektir.[1624][238]

Bazı Hükümler

1. Hadisin zahirine göre, erkek çocuk için akika kurbanı kesilir, kız çocuğu için kesilmez. Hasan-ı Barsı ile Katâde bu hadisin zahirine sarılmışlarsa da alimlerin büyük çoğunluğu diğer hadisleri delil göstererek kız çocuğu için de akika kurbanını kesmenin meşruluğuna hükmederek bu hadisteki 'gulam' kelimesini bebek diye yorumlamışlardır.[1625][239]
2. Hadisteki akika kurbanının kesilmesi emredildiği için Hasan-ı Basrî ile Zahiriye Mezhebi mensupları, akika kesmenin vacipliğine hükmetmişlerdir. İmâm Mâlik ile İmâm Ahmed, İshak ve Ebû Sevr'e göre ise bu hadisteki emir nedb içindir. Dolayısıyla akika kurbanı kesmek vacip değil sünnettir.
Bezl'ül-Mechûd yazarı, Hanefî âlimlerinin bu mevzûdaki görüşlerini şövle özetliyor: "el-Bedâyi yazarı el-Kasânî Hz. Âişe'nin "Ramazan orucunun kendinden önceki oruçları, guslün kendinden önceki gusülieri neshettiği gibi, ud-hiye kurbanı da kendinden önceki kurbanları neshetmiştir."[1626][240] sözüne dayanarak akika kurbanının neshedildiğini söylemiş, sünnetliğini reddetmiş ve akika kurbanı kesmenin mekruh oludğunu ifade etmiştir.

Fetâvâ-yı Hindiyye yazarı da akika kurbanı kesmenin caiz olduğunu söylemekle beraber, sünnet ve vacip olamayacağını kesin bir dille ifâde etmiştir. İmâm Muhammed de el-Muvatta isimli eserinde akika kurbanımnn nesh edildiğini vurgularken, Hanefî âlimlerinin müteahhirîninden olan İbn Âbi-dîn, akika kurbanı kesmenin müstehap olduğunu ifade etmiştir. el-Becîrem ise onun bizim hakkımızda sünnet Hz. Peygamber hakkında ise vacib olduğunu savunmuştur..." Gerçek olan şu ki Hz. Ebû Hanîfe*ye.göre ve dolayısıyla hanefî mezhebine göre Akika kurbanı kesmek müstehabdır.[1627][241]
Hanefî âlimlerinden akika kurbanı kesmenin meşruluğunu reddedenlerin delili ise, Amr b. Şuayb'den rivayet edilen "Rasûlullah (s.a.v.) efendimizden akika hakkında soruldu da; akîkaları sevmem buyurdu." mealindeki hadis-i şeriftir.
Akika'nm sünnet ve müstehap olduğunu kabul edenlere göre, bu hadis-i şerif delil alınacak kuvvette değildir. Aynı zamanda aki-kanın meşruiyetini inkara delil seçilmesi doğru olmaz. Amr b. Şu-ayb'in babasından rivayet ettiği hadiste, "Rasûlullah (s.a) Efendimizin 'Akîkayı sevmem ve benimsemem. buyurmasına gelince, hadisin siyakı, vürûd sebepleri akîkanın sünnet ve müstehap olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü hadisin lafzı şöyledir: "Rasûlullah (s.a.) Efendimizden akîkadan soruldu, o da "akikaları sevmem" diye cevap verdi." Bununla akika isminden hoşlanmadığım, zebîhaya akîka denilmesinin hoş bir tabir olmayacağını bildirmek ister gibi bir arzusu bulunduğunu ifade etmiştir.[1628][242] Çünkü 2842 nolu hadis-i şerifte de açıklanacağı gibi bu kelime anne ve babaya isyan manasına gelen 'Ukuk' kökünden türetilmiştir.
Yukarıdaki rivayet ve görüşleri özetleyecek olursak; çocuk için akika kesmek müstehaptır. Müctehid İmamların cumhuru ve fakihlerin ekseriyeti bunu böyle kabul etmiştir. Babaya gereken, çocuğu dünyaya gelince, malî imkanı elverirse, Rasûlullah (s.a.) Efendimizin bu sünnetini yaşatmaktır, tâ ki Allah (c.c.) yanında ecre nail olup faziletten nasibini almış olsun. Aynı zamanda bununla, ülfet, muhabbet ve sosyal irtibatı yakınları, komşuları ve dostları arasında artırsın. Çünkü akika vesilesiyle dostlar, yakınlar hem çocuğun doğmasına sevinecekler hem de bir arada kaynaşıp sıcak bir hava meydana getirecekler; yani birbirlerine daha sıcak ve samimi duygu

hissedecekler ve böylece sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı paylaşmış olacaklar..."[1629][243]

2840. ...Hasan(-ı Basrî)nin (şöyle) dedi(ği rivayet olunmuştur. Bir önceki hadiste geçen) "Ezayı kaldırmak" (sözünden maksat yeni doğan çocuğun) “başı(nı) traş etmektir."[1630][244]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifte geçen ezayı kaldırmak tabirine Hasan-ı Basrî (r.a.) yeni doğan çocuğun başındaki ana tüylerini traş etmek manası vermiştir.
İbn Sîrin (r.a.) de "şayet ezâ'nın kaldırılmasından maksat çocuğun saçının traşı değilse başka ne olabilir?" diyerek bu konuda Hasan-ı Basrî'nin görüşüne katılmıştır; el-Esmâ'î ise; söz konusu tabirden çocuğun saçlarını traş etmenin kasdedilmiş olduğunu kesin bir dille ifade etmiştir.
Her ne kadar sözü geçen alimler "ezayı kaldırmak" tabirine bu manayı vermişlerse de 2838 numaralı hadisin şerhinde mealini sunduğumuz İbn Ab-bas'dan rivayet edilen hadis-i şerif nazar-ı dikkate alınırsa, bu ta'biri sadece çocuğun baş traşına hasretmenin doğru olmayacağı onun, çocuğun altının temizliğinden çocuk bakımıyla ilgili diğer temizliklere kadar varan geniş kapsamlı bir mana ifade ettiği anlaşılır.[1631][245]

2841. ...İbn Abbas'dan rivayet olunduğuna göre;
Rasûlullah (s.a.) Hz. Hasan ile Hüseyin için akîka kurbanı olarak birer koç kurban kesmiştir.[1632][246]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, erkek çocuk için iki akika kurbanı kes mek, bir akika kurbanı kesmekten daha faziletli olmakla
beraber, aslında kız çocuğu gibi erkek çocuğu için de bir akika kurbanı kesilir diyen İmam Malik'le Hanefî ulemasının delilidir.
Ancak 2834 nolu hadis-i şerifin şerhinde etraflıca açıkladığımız gibi, 2834, 2835, 2836 nolu hadis-i şerifleri delil getirerek erkek çocuğu için iki, kız çocuğu için de bir akika kurbanı kesilir diyen cumhur ulemaya göre;

konumuzla alakalı bu hadis-i şerif, muzdaribdir; çünkü bu hadis Nesâî'nin Süneni'nde "Rasûlullah (s.a.) Hasan ve Hüseyin (r.a.) için ikişer koç kesti." anlamına gelen lafızlarla rivayet olunmuştur.
Hulâsa, cumhuru ulemaya göre; Allah c.c. erkek çocuğa verdiği kuvvet, bedeni güç ve evin yükünü taşıma, sorumluluğunu yüklenme ve aile içinde sağladığı otorite gibi özelliklerinden dolayı erkek çocuğu için iki, kız çocuğu içinse bir akika kurbanı kesmek meşru kılınmıştır. Binaenaleyh Allah c.c. kime maddi imkan vermişse erkek çocuğu için iki, kız çocuğu için de bir koyunu akika olarak kesmelidir. Çünkü bu hususta Rasûl-i Ekrem (s.a.) Efendimizin de tavsiyeleri böyledir. Kimin maddi durumu vasat bir ölçüdeyse veya bundan daha aşağı bir seviyede bulunuyorsa, o takdirde erkek ve kız çocuklarından her biri için bir koyun kâfî gelir. Kişi akika konusunu bu şekilde yerine getirirse, ecirden nasibini alır, sünneti gerçekleştirmiş olur.[1633][247]

2842. ... (Amr b. Şuayb b. Muhammed b. Abdullah b. Amr b. As'-ın) dedesinden demiştir ki:
Peygamber (s.a.) akika'dan soruldu da:
"Allah (bu kelimenin manası olan) anne ve babaya isyanı sevmez." dedi. (Hz. Peygamber duymuş olduğu) bu isimden hoşlanmamış gibiydi ve (sözlerine devamla);
"Kimin bir çocuğu doğar da o çocuk için bir kurban kesmek isterse oğlan çocuğu için aynı yaşta iki koyun, kız çocuğu için de bir koyun kessin.” buyurdu. Bir de fera' (kurbanın)dan soruldu (bu soruyu da)
"Fera’ haktır, (fakat fera' kurbanı olarak kesmek istediğiniz deve yavrusunu) kuvvetli ve etli genç bir deve oluncaya kadar, yani iki ya da üç yaşına girinceye kadar, bekletmeniz ve ondan sonra ona (döllenmeye muhtaç) bir dişi deve getirmen(iz) yahut da Allah yolunda ona yük vurman(ız) onu (şimdi) kesip de zayıflıktan etinin yününe yapışıp kalmasından ve (annesinin sütüyle doldurmakta olduğunuz) kabım(zı artık ona bir daha süt sağamayacağınız İçin) ters çevirip yere kapatı-vermen(iz)den, (yavrusuz, kalan) deveni(zi) de şaşkın bırakman(ız)dan daha hayırlıdır.[1634][248]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, akîkanın vacip olmayıp müstehab olduğunu söyleyen cumhur ulemânın delilidir. Sözü geçen ulemaya göre eğer, akika vacio olsaydı, onun vücûbiyeti her halde dinde açıkça bilinirdi. Aynı zamanda böyle bir hüküm rhevcud olsaydı,Rasûlullah (s.a.) delile dayanak olacak ölçü ve anlamda genel bir açıklama yapar, yeterli bir beyanda bulunurdu da artık özür diye bir şey kalmazdı.
Oysa Rasûlullah (s.a.)
"Kimin bir çocuğu doğar da o da ondan yana bir nüsük (akika kurbanı kesmek) arzusunda olursa o takdirde onu yerine getirsin." buyurarak akika konusunu, onu yerine getirecek kişinin arzu ve hevesine bırakmıştır.[1635][249]

Bazı Hükümler

1. Çocuğu dünyaya gelen bir kimsenin şükür makammda kesmiş olduğu kurbana akika kurbanı demek mekruhtur. Her ne kadar Rasûlü-ü Ekrem 2837, 2838, ve 2839 no.h hadisi şeriflerde bu kurbandan akika kurbanı diye bahsetmişse de Rasûl-ü Zîşan Efendimiz söz konusu kurban hakkında bu tabiri kullanmış olması, bu tabiri kullanmanın kerahetini ortadan kaldırmaz. Çünkü Rasûl-i Zişan Efendimiz, mevzuu halka anlatabilmek için onların bildiği tabirleri kullanmak mecburiyetinde kaldığı için akika tabirini kullanmıştır. Eğer bu ta'biri kullanmasaydı bu mevzuu halka anlatamayacaktı. Halkın bildiği tabiri kullanarak mevzuu onlara anlattıktan sonradır ki bu tabiri tenkide sıra gelmiş ve akika tabirinin anaya ve babaya isyan etmek demek olan ukuk kelimesiyle aynı kökten geldiği için Allah'ın bu ismi sevmediğini bildirmiş ve bu tabir yerine niisk tabirini kullanmanın daha doğru olacağına dikkatleri çekmiştir.
2. Çocuğu doğan bir kimsenin şükür için bir kurban kesmesi vacip değildir, müstehabdır.
3. el-Fera' kurbanı kesmek meşrudur. Ancak 'el-Fera' kurbanının iyice etlenmesi ve kuvvetlenmesi için iki ya da üç yaşına girinceye kadar ve üzerine bir yük yükleyip Allah yolunda bir işte kullanıncaya kadar kesilmeyip bekletilmesi müstehaptır. Nitekim 2830 numaralı hadisin şerhinde etraflıca açıklamıştık.[1636][250]

2843. ...Abdullah b. Büreyde dedi ki: Ben (babam) Büreyde'yi (şöyle) derken işittim:
"Biz câhiliyye devrinde iken birimizin bir çocuğu.dünyaya geldiği vakit bir koyun keserdik ve kanını çocuğun başına sürerdik. Niha-f yet (yüce) Allah İslam'ı getirince (doğan çocuklar için) bir koyun kesmeye ve başını traş edip za'feranla kokulamaya başladık."[1637][251]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, yeni doğan bir çocuğun başını kurbanın kanıyla boyamanın cahiliyyet âdetlerinden olduğu ve İs-
lâmiyet'in bu âdeti iptal ettiğini ifade etmektedir. Nitekim Buharî'nin, Rasûl-ü Zîşân Efendimiz'in:
"Çocuğun başına kurbanın kanı yerine "halûk" denilen güzel kokuyu sürünüz."[1638][252] buyurduğuna dair Hz. Âişe'den rivayet ettiği hadis-i şerif de bu gerçeği teyid etmektedir..
Yine mevzuumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, yeni dünyaya gelen bir çocuğun başına za'feran gibi güzel kokular sürmenin müstehap olduğuna da delalet etmektedir.[1639][253]

AV BÖLÜMÜ

Av Bölümü[1640][254]

Av Eti yenen veya yenmeyen vahşi hayvanlar av hayvanlarıdır. Böyle bir hayvanı hareketsiz bırakarak elde etmeye avlama denir. Eti yenmeyen av hayvanları derisinden, yününden ve kıllarından faydalanmak için veya zararından korunmak için avlanırlar. İslâm'da gerek kara[1641][255] ve gerekse deniz[1642][256] avcılığı helaldir. Ancak sırf eğlence maksadıyla avlanmak caiz olmakla birlikte hoş görülmemiştir, mekruhtur.
Yalnız hac için ihramda bulunan kimse avlanamaz. Bir de Mekke hareminin içinde avlanmak herkese haramdır.
Av, ya eğitilmiş, köpek, doğan, atmaca, şahin gibi bir hayvan vasıtasıyla veya bir yara meydana getirecek silah ile yahut da tuzak, ağ kurmak v.s. şekillerde yapılır.

Avlanan hayvanlar neresinden yaralanıp öldürülürse öldürülsün boğazlanmış sayılır. Ancak canlı olarak ele geçerse usulüne göre boğazından kesilir.
Av etinin yenmesinin helal olabilmesi için gerekli şartlar:
1- Avcıda bulunması gereken şartlar:
a. Hayvan boğazlamaya ehil kimse (müslüman veya kitabî) olmak. Müslüman veya ehli kitap olmayan kişinin avladığı hayvanın eti yenmez.
b. Silah atma veya avı yakalayacak hayvanı salıverme işi bizzat avcı tarafından yapılmak.
c. Avcı, hayvanı gönderirken veya ateş ederken kendisine ava ehil olmayan birisinin ortak olmaması.
d. Kasten besmeleyi terketmemek.
e. Silahı attıktan veya hayvanı salıverdikten sonra baş.;a bir işle meşgul olmamak.
2. Avlanacak hayvanda bulunması gereken şartlar:
a. Haşarat cinsinden olmamak.
b. Balıktan başka deniz hayvanından olmamak.
c. Vahşi bir hayvan olmak.
d. Eti yenen hayvan olmak.
e. Av tesiri ile ölmüş olmak.
Vurulan av kaybolup da bir iki gün sonra bulunduğunda avın üzerinde yalnız av sahibinin yaralama eseri bulunursa eti yenilebilir.
Av vurulduktan sonra suya düşerse- boğulma ihtimalinden dolayı- helal olmaz.
3. Av hayvanında bulunması gereken şartlar:
a. Av için eğitilmiş olmak.
b. Salıverildiğinde doğruca ava gitmek.
c. Avlamayı eğitilmemiş başka hayvanlarla yapmamak.
d. Yakaladığı hayvanı yaralayarak öldürmüş olmak.
e. Avladığı hayvandan yememiş olmak.[1643][257]

21-22. Av Ve Başka İşler İçin Köpek Taşımak

2844... Ebû Hüreyre'den (rivayet olunduğuna göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Her kim çoban köpeği ile (eğitilmiş) av ve ekin köpeği dışında bir köpek taşırsa (o kimsenin) sevabından hergün bir kîrât eksilir."[1644][258]

Açıklama

Hadis-i şerifte davar ya da sığır sürüsü gibi kırda otlatılan hayvanlarla ziraat ürünlerini bekletmek ve kendisiyle av avlamak gayeleri dışında bir köpek beslemenin, her gün bu köpeği besleyenin seVablarından bir kırat sevabın azalmasına sebeb olacağı ifade edilmektedir. Burada kırât'tan maksat mikdanm sadece Allah'ın bildiği bizce meçhul olan büyük bir ölçüdür. 3168 nolu hadis-i şerifte olduğu gibi burada da bu kelimeyle en az Uhud dağı büyüklüğünde bir miktarın kastedilmiş olması ihtimali yanında, bizce tamamen meçhul olan bir miktarın kastedilmiş olması ihtimali de vardir. Çünkü sözü geçen hadis faziletle ilgili mevzumuzu teşkil eden hadis ise ukubetle ilgilidir. Bilindiği gibi faziletle ukubet mukayese edilemez. Zira ukebetler sınırlıdır. Allah'ın fazlü ihsanı ise çok geniştir. Konumuzla alakalı hadis-i şerifte geçen kırat kelimesi bazı hadislerde "kıratan: iki kirat" şeklinde rivayet olunmuştur.[1645][259]
Bu rivayetlerin farklı oluşu şöyle açıklanmıştır:
"Bu iki rivayet iki ayrı köpek türüne ait olabileceği gibi bu türlerden eziyeti daha az olanın her gün sahibinin bir kıratlık sevabını, eziyeti daha çok olanın da iki kıratlık sevabını eksilteceği düşünülebilir.
Âlimlerden bazılarına göre; eziyeti daha çok olan köpeği beslemekten dolayı hergün eksilecek olan iki kırattan biri gündüz amellerine diğeri de gece amellerine aittir. Bu iki kırattan birinin farzlara diğerinin de nafilelere ait olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi, bir kıratın zararın en azını iki kıratın da en çoğunu ifade ettiğini söyleyenler de vardır.
Bazılarına göre; günde iki kıratlık sevabı azalanlar Medine-i Münevvere'de köpek besleyenler, bir kıratlık sevabı azalanlar da Medine-i Münevvere dışında köpek besleyenlerdir.
Ancak bu açıklamalar sahibinin eskiden kazanılmış sevabları bulunduğu kabul edilerek yapılmıştır. Bu izahlarda kazanılmış sevabı bulunmayan kimselerin durumlarıyla ilgili bir açıklık yoktur. Esasen seyyie karşılığında hasenelerin eksilmesi görüşüne ehl-i sünnet mezhebinde yer olmadığından bu hadisi lüzumsuz yere köpek besleyenin sevabının eksileceği manasına

değil de, lüzumsuz yere köpek beslemenin yasaklığı manasına hamletmek uygun olur. Hatta hadisteki; lüzumsuz yere köpek besleyenlerin sevablarından azalacak olan iki kıratlık sevabın gelecekte kazanacağı sevablarla ilgili olduğunu ve Cenab-ı Hakkın o kimselerin işleyecekleri hasenelerin sevabını verirken bir veya iki kıratını kısarak vereceğini kabul etmek daha doğru olur. Çünkü bu izahta seyyieler karşılığında hasenelerin ibtal edileceği gibi ehl-i sünnet vel-cemaat mezhebine ters düşen bir unsur yoktur. Netice olarak çıkan mana şudur ki: Cenab-ı Hak misafirin ve dilencinin eve gelmesini kovan pis bir hayvanı lüzumsuz yere besleyen bir kimseyi amellerin karşılığı olarak vereceği kat kat sevabı bir ya da iki kırat vermek suretiyle cezalandırır.[1646][260]

Bazılarına göre; lüzumsuz yere köpek besleyenlerin sevabından eksile-cek olan miktarın rivayetlerin bir kısmında iki kırat olarak ifade edilirken bir kısmında bir kırat olarak ifade edilmesi, ravüerin bir kısmının Resulü Ekrem Efendimizden bu miktarı bir kırat olarak işitmişken başka ravilerin de başka bir zamanda Resûl-ü Ekrem Efendimizden bu miktarı iki kırat olarak işitmesi, her ravinin işittiğini rivayet etmesinden ileri gelmiştir.

Bu izaha göre, Resulü Ekrem önce bu miktarın bir kırat olduğunu ifade ederek zararın en azını haber vermiş, sonra halkı daha şiddetli bir şekilde uyarabilmek için zararın en çoğunu ifade etmek maksadıyla bu zararın en fazlasını haber vermiştir.

Bazıları da "rivayetlerde fazlalığı almak esastır. Çünkü fazlalığı rivayet eden ravi Öbürlerinin duymadığını duymuş demektir. Bu bakımdan s*»z konusu farklı iki rivayetten sevablardan kaybedilecek miktarın iki kırat olduğunu ifade eden rivayeti almak kaide icabıdır." demişlerdir.

Lüzumsuz yere köpek beslemenin, bu şekilde cezalandırılmasına gelince; bunun sebebi köpeğin yaladığı kabın yedi kere yıkanmadan temizlenmemesi, çoğu zaman da insanların buna imkân bulamaması, köpeğin eve gelen misafirleri ve dilencileri korkutması, melaikenin evlere girmesine mani teşkil etmeleri, bazı köpeklerin şeytan olması, yahut şeytanların köpek kılığına girmesi, bazı köpeklerin sahibinin haberi yokken kapkacağı yalamaları ve sahibinin de haberi olmadan o kaplardan yiyip içmeleri, abdest almaları gibi hikmetlerdir.

Günümüzde köpeklerin bir çok tehlikeli hastalıkları insanlara taşıması da anlaşıldıktan sonra, lüzumsuz yere köpek beslemenin tehlikesi iyice ortaya

çıkmıştır.
Hafız Ibn Hacer, bu hadisin hayvanlarla ziraat ürünlerini bekletmek ve av yakalatmak için köpek kullanmasının caiz olduğuna delalet ettiğini söylemiştir.
İbn Abdi'l-Berr'e göre; bu hadis-i şerif, hayvanlarla ziraat ürünlerini bekletmek ve av yakalamak için köpek beslemenin mubah bu amaçların dışında herhangi bir maksatla köpek beslemenin de mekruh olduğuna delalet ettiğini, menfaati temin ve bir zararı defetmek maksadıyla beslenen köpeklerin de av ve çoban köpeği hükmüne girdiklerini söylemiştir.
Hafız İbn Hacer, lüzumsuz yere köpek besleyenlerin sevaplarının eksilmesi, onların haram işlemelerinin cezasından başka birşey değildir. Diyerek tbn Abdil Berr'in bu görüşünü reddetmiştir.
îmam Nevevî, Şafiî mezhebinin bu mevzudaki görüşünü şöyle açıklıyor: "Bizim mezhebimize göre ihtiyaç yokken köpek edinmek haramdır. Ama av, ziraat ve hayvan muhafazası gibi şeyler için edinilmesi caizdir."
Hanefilerden Kemal b. Humam Fethü'l-Kadir isimli eserinde "köpeği av, yahut ev ve ziraat muhafazası için edinmek bil-icma caizdir. Lâkin hırsız yahut düşman korkusu olmadıkça onu haneye sokmamalıdır" diyor.
Malikîlerden bazıları edinilmesi caiz olan köpeğin temizliğine bu hadislerle istidlal etmişlerdir.[1647][261] îmam Ebu Hanife'ye göre, köpek, domuz gibi ne-cisü'l ayn değildir. Şafîîlerce ıslak kelbe temas eden kimse için, dokunan

elbisesini veya eczay-ı bedenini tathir etmek lâzımdır.[1648][262]

2845... Abdullah b. Muğaffel'den demiştir ki:Resûlullah (s.a.):
"Eğer köpekler (yeryüzünde Allah'ı teşbih eden) topluluklardan bir topluluk olmasaydı, hemen onları öldürmeyi emrederdim. Artık siz onlardan tamamen siyah olanı öldürünüz." Buyurdu.[1649][263]

Açıklama

Köpek cms kuduz mikrobu gibi, bazı zararlı mikroplan bünyesinde taşıdığı için insanlar arasında birtakım tehlikeli has-talıklann yayılmasına sebep olmaktadır, insanlara daha başka zararlar vermesi cihetiyle ilk bakışta öldürülüp nesli yok edilmesi gereken bir hayvan cinsi gibi görünmektedir. Ancak her yaratığın yaratılışında sayılamayacak kadar çok hikmet ve

maslahat olduğu gibi köpek cinsinin yaratılmasında da pek çok ilahi hikmet ve maslahat vardır. Köpek cinsinin yaratılışında da bulunan bu hikmet ve maslahatlar sebebiyle,'o neslin yaşaması gerekmektedir. İlahi hikmet bunu gerektirmektedir. Binaenaleyh köpek .cinsi de bu hikmetler dünyasında kendine düşen görevi yerine getirecek, sonra onlar da Rabbi-nin huzuruna döneceklerdir.
Nitekim: "Yeryüzünde hiçbir hayvan ve iki kanadıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki, (onlar da) sizin gibi birer ümmet olmasınlar. Biz kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmamışındır. Sonra onlar Rablerinin huzuruna toplanacaklardır."[1650][264] mealindeki âyet-i kerimede bu geçeceği en veciz bir şekilde ifade etmektedir. "Yedi gök, arz ve bunların içinde bulunanlar, onu teşbih ederler. Onu övgü ile teşbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ama siz onların teşbihlerini anlayamazsınız.[1651][265] âyet-i kerimesinden anlıyoruz ki, bütün yaratıklarda olduğu gibi köpek neslinin varlığındaki en büyük hikmet varlığıyla Allah'ın varlığına delalet etmesi ve hal diliyle Allah'ı teşbih etmesidir.
tşte bu yüzden, insanlara zararlı bir hâle gelmedikçe, hiçbir köpek öl-dürülmemelidir. Ancak 102 nolu hadis-i şerifte açıkladığımız gibi içerisinde alası olmayan siyah köpekler, insanlar için son derece zararlıdırlar. Bu cihetle onlar şeytan mesabesinde olduklarından Resulü Ekrem Efendimiz, "Artık siz onlardan tamamen siyah olanı öldürünüz" sözüyle siyah köpeklerin öldürülmesini emretmiştir. Nitekim 2846 nolu "Rasûlullah (s.a)bize köpekleri öldürmeyi emir buyurdu. Hatta kadın köpeği ile çölden gelirdi de biz o köpeği bile öldürürdük, sonra Peygamber (s.a) köpekleri öldürmeyi yasakladı. Ve siz -katışıksız siyah olanını öldürmeye bakın-buyurdu." mealindeki hadis-i şerifte bunu ifade etmektedir. 74 nolu hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, Resulü Zişan Efendimiz gerek cahiliyye toplumunun köpeklere karşı gösterdiği aşırı ilgi ve gerekse Medine'nin vahyin inmekte olduğu bir şehir olması itibarıyla önce Medine'nin köpeklerden temizlenmesi için köpeklerin öldürülmesini emretmiş, sonra kalbine gelen bir ilhamla bundan vazgeçerek köpekler içerisinde ve insanlara zararı en çok olan, kara köpekleri öldürmeyi emretmiştir. Çünkü kara köpekler, köpekler içerisinde insanlara zararı en fazla olan, faydası en az olan ve en çok uyuyan köpeklerdir.[1652][266]

Bazı Hükümler

1. Canlılar içerisinde sebebsiz yere herhangi bir cinsi veya türü imha etmek caiz değildir.
2. Zararsız bir hayvanı öldürmek haramdır.
3. İnsanlara zarar veren bir hayvanı öldürmek caizdir.[1653][267]
4. Alacası olmayan kara köpekleri avcılıkta kullanmak caiz olmadığı gibi, onların avladığı hayvanların etini yemek de caiz değildir. İmam Ahmed'le İshak ve Şafiî âlimlerinden bazıları bu görüştedirler. Hanefi âlimleriyle İmam Şafiî ve cumhur ulemaya göre, diğer köpeklerle avlanmak caiz olduğu gibi siyah köpeklerle avlanmak da caizdir. Hadis-i Şerifte yasaklanmak istenen siyah köpeklerle avlanmak değil, onları beslemektir.[1654][268]

2846... Câbir'den demiştir ki:
Allah'ın Peygamberi (bize) köpekleri öldürmeyi emret(miş)ti, biz de çölden köpekle gelen bir kadının yanındaki köpeği bile Öldürüyorduk. Sonra bizi onları öldürmekten nehyetti ve "siz siyah (köpek)i öldürmeye bakın." Buyurdu.[1655][269]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, Resulü Ekrem Efendimizin bir süre köpeklerin öldürülmesi için emir verdiği ifade edilmektedir. Bu gerçeği ifade eden diğer bir hadis-i şerif de şu mealdedir: "Rasûlullah (s.a) köpeklerin öldürülmesini emr buyurdu ve köpekler öldürülsün diye Medine civarına haber gönderdi.[1656][270]
Konumuzla alakalı hadis-i şerifte, Resulü Zişan Efendimizin daha sonra köpek öldürme işini yasaklayarak sadece siyah köpeklerin öldürülmesiyle yetinilmesini emrettiği ifade buyurulmaktadır. Çünkü bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, siyah köpekler insanlara çok zararlıdırlar.
Bu bakımdan hadis-i şerif, alacasız siyah köpekleri öldürmenin caiz olduğuna delalet etmektedir. Âlimler bu hadise bakarak insanlara kararlı olduklarından dolayı siyah köpeklerin de insanları ısıran diğer köpekler gibi öldürülebileceğinde ittifak ettiler. Nitekim diğer bir hadis-i şerifte[1657][271]

açıklandığı üzere Hz. Peygamber insanlara zararlı olan diğer hayvanların öldürülmesine de izin vermiştir.
Biz 74 nolu hadis-i şerifin şerhinde Resulü Ekrem Efendimizin önceden tüm köpeklerin öldürülmesini emrettikten sonra, bu emrinden vazgeçip sadece siyah köpeklerin öldürülmesiyle yetinümesindeki sebeb ve hikmetleri ayrıntılı olarak açıkladığımızdan, burada tekrara lüzum görmüyoruz.[1658][272]

22-23. Avlanma(Nın Hükmü)

2847... Adiyy b. Hâtim'den demiştir ki: Peygamber (s.a.)'e:
Ben (av üzerine) eğitilmiş köpekler salıyorum. O da bana (avı) tutuveriyor (ben bu avın etini) yiyebilir miyim? diye sordum da:
" Eğer eğitilmiş (olan bu) köpekleri gönderirken besmele çekmişsen yakalamış oldukları avları ye!" buyurdu,
“Eğer (avı) öldürmüşlerse de mi?" dedim:
"Onlara kendilerinden olmayan bir köpek katılmamış olmak şartıyla (yakaladıkları avı)) öldürmüş olsalar da" (yiyebilirsin) buyurdu.
"Ben (avlarımı) miraz ile avlıyorum, (miraz ile avladığım avları da) yiyebilir miyim?" dedim.
"Eğer mirazı besmele ile atmışsan ve (bu miraz hayvana) isabet edip (onun vücudunu) delmişse (etini) ye, (fakat hayvana sivri uçlarından biriyle değil de) iki ucu arasında kalan (kısmıy)la isabet etmişse yeme!" buyurdu.[1659][273]

Açıklama

1. Hadis-i şerif, av üzerine besmele ile gönderilen eğitilmiş köpeklerin yakalamış oldukları avın, -onu öldürmüş bile olsalar- helal olduğunu ifade etmektedir. Ancak av üzerine gönderilirken aralarına eğitilmemiş olan yahut eğitilmiş bile olsa- kestiği yenmeyen bir kimse tarafından gönderilmiş olan bir köpeğin karışmamış olması gerekir.
Bu şartlara uygun olarak av üzerine gönderilen eğitimli bir köpek; yakalamış olduğu avı öldürmüş bile olsa o avın eti helaldir.
Avcı, henüz av ölmeden yetişecek olursa, kesmesi gerekir. Eğer avı canlı olarak bile geçirdiği halde kesmez de köpekten aldığı yarayla ölmesini

beklerse, o avın etini yemek helal olmaz. Avcının bu şekilde ele geçirmiş olduğu avı kesmeyi, elinde olmayan bir sebepten dolayı terketmiş de olsa, yine o avın eti yenmez. Fakat avın yanına varmadan önce köpek onu öldürmüşse, avın eti helaldir. Çünkü "köpeğin avı yakalaması hayvanı kesmek yerine geçer.[1660][274]

Eğitilmiş olan bir köpeğin tuttuğu bir avın etinin helal olabilmesi için buraya kadar özetle zikretmiş olduğumuz şartlardan başka, bir de köpeğin yakalamış olduğu avın bir parçasını yememiş olması şartı vardır. Çünkü hayvan o avdan yiyecek olursa onu kendisi için yakalamış sayılır."[1661][275]

Esasen köpeğin eğitilmiş olması şartının aranması zımnen yakaladığı avı yememesi şartının aranması demektir. Çünkü bir köpeğin eğitilmiş sayıla-bilmesi için onda şu üç şartın bulunması gerekir:

a. Ava salınca avın üzerine gitmesi,

b. Av üzerine gönderdikten sonra, kendisinden geri dönmesi istendiğinde, bu isteğe uyarak av üzerine gitmekten vazgeçmesi,

c. Yakaladığı avı yemez olması

2. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte üzerinde durduğumuz ikinci bir mesele de uçları sivri ortası kalın olan miraz denilen sopaların fırlatılarak kalın kısımların İsabet etmesiyle öldürülen avların etlerinin yenip yenmemesi meselesidir. Hadis-i şerifte bu sopaların orta kısımlarının çarpmasıyla ölen bir av hayvanının etinin yenmeyeceği, fakat sivri uçlarının saplanıp yaralaması neticesinde ölen avların etlerinin helal olduğu ifade buyurul-maktadır. Çünkü bu sopaların kalın kısmıyla vurulmuş olanlar, aldıkları isabet sebebiyle yaralanmış bile olsalar yine de yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'inde "... vurul(arak öldürül)müş ... olan hayvanlar .... size haram kılındı"[1662][276] buyurarak etlerini haram kıldığı mevkuze denilen hayvanlar hükmüne girerler.

Av üzerine gönderilen bir hayvanda gerekli olan bu şartlar yanında avcıda bulunması gereken şartlar da vardır.

Bu şartlar: Kurban kesecek olan kimsede aranan akil olmak, müslüman ya da kitabî olmak, atışını av kasdıyla yapmış olmaktır. Binaenaleyh atışını av kasdı olmaksızın sadece atış talimi amacıyla veya gayesiz olarak yapan bir kimsenin vurmuş olduğu avın eti haramdır.[1663][277]

Bazı Hükümler

1. Köpeklere avcılık öğretmek caizdir. Köpeğin avcılığı öğrenmiş olduğu onu öğreten kimsenin yahut da bu hususta tecrübesi olan bir kimsenin kanaatiyle anlaşılır. Bazılarına göre, köpeğin eğitilmiş olması, avını üstüste üç defa yememesiyle anlaşılamaz. Çünkü dinî meselelerde şart olarak aranan sayılar kişiler tarafından ictihad yoluyla değil, naslarla belirlenir. İmam Ebû Hanife ile İmam Malik ve Şafiî âlimleri bu görüştedirler.
İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed ve İmam Ahmed'e göre, avcı hayvanın eğiümliliği, köpek ve arslan gibi yırtıcı dişleri olan hayvanlarda yakaladığı hayvanlardan üstüste üç defa yemeyi terketmesiyle anlaşılır.
Doğan, şahin, kartal gibi parçalayıcı pençeleri olan kuşların eğitilmiş olduğunu bu hayvanların av üzerine gönderildikten sonra çağırıhnca geri dönmeleriyle anlaşılır.Nitekim İmam Ebû Yusuf'un İbn Abbas(r.a)'den tahriç ettiği bir hadis-i şerif[1664][278] te bunu ifade etmektedir.
Fıkıh âlimlerinin ekserisine göre; öğretilmiş olan yırtıcı hayvanlardan avım dişleriyle veya pençeleri ile parçalayanların tümü de "... Allah'ın size öğrettiğinden öğreterek yetiştirdiğiniz avcı hayvanların sizin için tuttuklarını yeyin ve üzerine Allah'ın adını anın..."[1665][279] âyetinin kapsamı içine girmektedir. Çünkü ayette geçen el cevârihi'l mükellebine" tabiri "av üzerine gönderilen" hayvanlar anlamına gelir.
İbn Ömer ile-Mücâhid'e göre; âyet-i kerimede geçen "el mükellebine" kelimesi, sadece Öğretilmiş köpeklere şamil olduğundan, doğan ve şahin gibi yırtıcı kuşlarla avcılık yapmayı-hoş karşılamamışlardır.
Hasan-ı Basrî ile En-Nehâî, Katâde, İmam Ahmed ve İshâk ise, alaca-sız siyah köpeğin dışında, sözü geçen hayvanların tümüyle avcılık yapmanın caiz olduğunu söylemişlerdir.
2. Köpeğin yakalayarak öldürdüğü bir avın, etinin yenebilmesi için avcının köpeğini avın üzerine bilerek göndermiş olması şarttır. Dolayısıyla kendiliğinden avın üzerine giden bir hayvanın yakalayıp Öldürdüğü bir avın eti helal değildir. Hanefi âlimleriyle îmam Malik, Şafiî, Ahmed ve Ebû Sevr bu görüştedirler. Ata ile el-Evzâî'ye göre; bir köpeğin yakalayarak öldürdüğü avın etinin helal olabilmesi için, avcının o köpeği evinden çıkarırken av avlamak niyetiyle çıkarmış olması yeterlidir. Binaenaleyh

evden av niyetiyle çıkardığı halde av niyeti olmaksızın salıverilen bir köpeğin yakalayarak öldürmüş olduğu bir av da helaldir.
İshak'a göre, av niyeti olmaksızın bırakılıveren fakat bırakılması esnasında besmele çekilen bir köpeğin yakalayarak öldürdüğü bir avın eti helaldir. Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte geçen "izâ erselte" tabiri köpeğin av üzerine mutlaka av kastıyla gönderilmiş olmasını gerekli kılar. Çünkü "İzâ" kelimesi neticesinin tahakkukunun kendi şartının vukubuna bağlı olduğunu ifâde eder.
3. Hayvanın av üzerine gönderilmesi, avı kesmek hükmünde olduğundan hayvanı av üzerine gönderirken besmele çekmek, kurban keserken besmele çekmek gibidir.
Metinde geçen "ve zekerte ismellâhi" cümlesinin "izâ erselte'l kitabe mailem ete" cümlesi üzerine atfedilmesiyle de bunu ifade eder. Bu itibarla kurban kesmede besmelenin kurban kesilmeden önce çekilmesi gerektiği gibi, köpekle avcılık yapma meselesinde de köpek av üzerine gönderilmeden önce besmele çekilmesi gerekir. Nitekim bu mevzuyu (2829) numaralı hadisin şerhinde etraflıca açıklamıştık.
4. Köpeğin yakalayıp da bir kısmını yediği avın eti helal değildir.
5. Eğitilmiş köpeklerle, eğitilmemiş, ya da kurban kesmeye ehil olmayan bir kimsenin salıverdiği köpekler tarafından yakalanıp öldürülen fakat hangi köpek tarafından yakalanıp öldürüldüğü bilinmeyen bir avın eti helal değildir. Ancak bu av son nefesinde canlı olarak ele geçer de usulüne göre kesilebilirse o zaman helal olur. Âlimler bu mevzuda ittifak etmişlerdir.
6. Okla av avlamak caizdir.
7. Besmele çekilerek atılan bir okun sivri ucuyla yaralanıp ölen bir avın eti helaldir. Bunda âlimler ittifak etmişlerdir. Çünkü Cenab-ı Hak Kur'an-ı Keriminde "ihramdan çıktığınız zaman avlanabilirsiniz.”[1666][280] buyurmuştur. "Besmele çekerek yayınla avladığın hayvanın etini yiyebilirsin.”[1667][281] mealindeki hadisle daha önce tercümesini sunduğumuz 1852 numaralı hadis-i şerif de buna delalet etmektedir.
Kurban kesiminde besmelenin bıçağı çalmadan çekilmiş olması şartı arandığı gibi, avcılıkta da besmelenin oku ya da kurşunu atmadan önce çekilmiş olması şartı aranır.
Ayrıca oku atan kimsenin, atış eğitimi yapmak için değil av avlamak için atmış olması şarttır. Fakat avlamak niyetiyle attığı bir okun hedef aldığı

hayvandan başka bir hayvana isabet etse o hayvanın eti helaldir.
Kurt gibi yırtıcı hayvanların av hayvanlarını yaralamaları o hayvanı okla vurma yerine geçer. İmam Ahmed'le es-Sevri, Katâde, Ebû Hanife ve İmam Şafiî bu görüştedirler.[1668][282]

2848... Adiyy b. Hatim'den demiştir ki:
Peygamber (s.a)'e biz şu köpeklerle avcılık yapıyoruz, (bu hususta ne buyurursunuz?), diye sordum. Bana:
"Eğer (avın üzerine) eğitilmiş köpeklerini gönderiyorsan ve (onları gönderirken) üzerlerine besmele çekiyorsan, sana yakaladıkları avlardan yiyebilirsin, isterse (avı yakalayan köpek onu) öldürmüş olsun, fakat köpek (yakaladığı hayvanın bir kısmım) yerse, o başka. Eğer köpek (avın bir tarafını) yemişse sen (onu) yeme. Çünkü (köpeğin) onu kendisi için yakalamış olmasından korkarım." cevabını verdi.[1669][283]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, av üzerine besmeleyle gönderilen bir köpeğin yakalamış olduğu avın etinin helal olabilmesi için köpeğin yakaladığı hayvanın etinden yememiş olması şarttır. Eğer yakaladığı avın bir kısmını yemişse, bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, o hayvanın eti yenmez. Nitekim yüce Allah Kur'an-ı keriminde ".... Allah'ın size öğrettiğinden öğreterek yetiştirdiğiniz avcı hayvanların, sizin için tuttuklarını yeyin..."[1670][284] buyurarak bu hükmü açıkça beyan etmiştir. Ancak âyet-i kerimeden de anlaşıldığı üzere avcı hayvanın yakaladığı avı yemeden sahibine getirebilmesi o hayvanının eğitilmiş olmasıyla mümkündür.
Eğer hayvan, avının bir kısmını yiyecek olursa, bu avı kendisi için mi, yoksa sahibi için mi? tuttuğu anlaşılmayacağından, o avın etini yemek haram olur. Çünkü köpek tarafından avlanan avın helal olması için gerekli olan avın avcı hayvanın sahibi için tutulmuş olması şartı ile köpeğin eğitilmiş olması şartı bulunmamıştır.
îbn Abbas bu gerçeği şöyle ifade ediyor: *'Köpeğin (avını) yemesi avı ifsad eder. Çünkü bu durumda o avını kendisi için tutmuş demektir. Yüce Allah bu hususta "Allah'ın size öğrettiğinden öğreterek öğrettiğiniz avcı hayvanların sizin için tuttuklarını yeyin..."[1671][285] buyurmaktadır. Öyleyse

siz (avını yiyen bir hayvanı bu âdetini) bırakıncaya kadar döğersiniz ve (yakaladığı avı yemeden sahibine getirmesini) öğretirsiniz."[1672][286]

Bazı Hükümler

1. Av üzerine gönderilen bir köpeğin yakalayıp da bir kısmını yedıgı avın etini yemek haramdır.
Tavus ile eş-Şa'bî, İbrahim en Nehâî, İkrime, Said b. Cübeyr, Hanefi âlimleri, Dahhak ve Katade bu görüştedirler. İmam Şafiî ile İmam Ahmed'-in bu mevzudaki görüşlerinden tercih edileni de budur.
İmam Mâlik'e göre, köpeğin yakalamış olduğu avın bir kısmını yemiş olması, bu avın etinin helal olmasına mani değildir. Yeter ki köpek av üzerine besmeleyle gönderilmiş olsun. Çünkü köpek onu çok acıkmış olduğundan yahut ta ava olan hırsından dolayı yemiş olabilir.
İmam Malik'in bu husustaki delili ".... yetiştirdiğiniz avcı hayvanların, sizin için tuttuklarını yeyin ..." âyet-i kerimesiyle 2852 numaralı hadis-i şeriftir.
Sad b. Ebi Vakkâs ile İbn Ömer ve Selman-i Farisî (r.a) de bu görüştedirler. İmam Şafiî'nin eski görüşü bu olduğu gibi bu görüş İmam Ahmed'-den de rivayet edilmiştir.
Her ne kadar bazıları İmam Malik'in görüşünün delilini teşkil eden 2852 numaralı Ebû^Sa'lebe hadisini cevaza, bu avın haram olduğunu ifâde eden ve mevzumuzu teşkil eden hadisi de kerahet-i tenzihiyyeye hamledip bu iki görüşün arasını uzlaştırarak "bir köpeğin yakaladıktan sonra bir kısmını yemiş olduğu avın etini yemek tenzîhen mekruhtur." demişlerse de cumhur ulema bu avı yemenin kesinlikle haram olduğunu söyleyerek, diğer görüşlerin tümünü reddetmiş ve kuvvetli delillerle görüşünün doğruluğunu isbatlamışlardı. Bu hususta cumhurun görüşüyle amel etmek tercihe şayan görülmüştür.[1673][287]

2849... Adiyy b. Hâtim'den demiştir ki: Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem (şöyle) buyurmuştur: “Besmele çekerek okunu atıp da ertesi gün bulduğun avını (bir) su içerisinde bulmuş olmaman ve üzerinde senin okundan başka bir (okun) tesiri olmaması şartıyla yiyebilirsin. Senin (av üzerine göndermiş olduğun eğitimli) köpeklerine başka köpek karışacak

olursa, (onların yakaladığı avı) yeme. Bilemezsin belki de onu (senin gönderdiğin) köpeklerden olmayan (bir köpek) öldürmüştür.[1674][288]

Açıklama

Hadis-i şerif, okla vurulan bir hayvanın, herhangi bir şekil-de gözden kaybolup ertesi gün ölü olarak bulunması hâlinde, bir su içerisinde bulunmuş olmaması ve üzerinde onu yaralayan avcının okundan başka bir ok yarası olmamak şartıyla, yenilebileceğini ifâde etmektedir. İmam Malik ile İmam Şafiî'nin bu mevzu da ki görüşlerinden birincisi de budur. Sözü geçen mezheb imamlarının en sahih olan görüşlerine göre; vurulduktan sonra gözden kaybolup ertesi gün ölü olarak bulunan bir avın eti, mutlak surette haramdır.
Diğer görüşlerine göre; avlandıktan bir gün sonra ele geçirilebilen bir av, eğer köpekle avlanmışsa eti haramdır. Fakat okla avlanmışsa helaldir.
Bu üç görüş içerisinde en doğru olan birinci görüştür. Çünkü bu mevzuda gelen sağlam hadislere uygundur. Bu hadislere aykırı olan hadisler ise zayıftır. Bu bakımdan âlimler, sözü geçen zayıf hadislerin hükmünü kerahet-i tenzihiyye, mevzumuzu teşkil eden hadisin ve benzerlerinin hükmünü de cevaza hamletmişlerdir.[1675][289]
Ahmed b. Hanbel'in meşhur olan görüşüne göre; vurulduktan bir gün sonra bulunan ve hadis-i şerifte belirtilen iki şartı haiz olan bir avın eti helaldir. Delili konumuzu teşkil eden hadis-i şerifle 2857 ve 2861 numaralı hadisi şeriflerdir.
Hanefi âlimlerine göre; vurulduktan sonra gözden kaybolup daha sonra ölü olarak bulunan bir avın helal olabilmesi için, şu üç şartın bulunması gerekir:
a. Hayvanın suya düşmemiş olarak bulunması,
b. Üzerinde başka bir avcıya ait bir ok izi bulunmaması,
c. Onu vuran avcının, zaruretsiz olarak onu aramaya ara vermiş olmaması.
Binaenaleyh vurduğu avın aldığı yara sebebiyle zorlukla uçtuğunu veya kaçtığını gören bir avcının onu aralıksız olarak takip edib bulması gerekir. Eğer zaruretsiz olarak aramaya ara verecek olursa, o zaman bu avın etini yemek helal olmaz. Çünkü Peygamber Efendimiz, vurulduktan sonra gözden kaybolan ve bir süre sonra ölü olarak bulunan bir av hakkında

"belki de onu yeryüzünün yırtıcı hayvanları öldürmüştür." buyurmuştur.[1676][290]
Hz. Aişe'nin Resûl-ü Ekrem Efendimizden rivayet ettiği bir hadis de şu mealdedir: Bir adam avladıktan bir gün sonra ölü olarak bulduğu bir geyiği Peygamber (s.a)'e getirdi de:
Ey Allah'ın Resulü dün kendisine attığım oku bu gün üzerinde (buldum ve oku) tanıdım, (bu hususta ne buyurursunuz?) dedi.
Resulü Ekrem de:
"Eğer onu kendi okunun öldürdüğünü kesinlikle bile bilseydim, yerdim, fakat (bunu) bilemem (Çünkü) yeryüzünün yırtıcı hayvanları çoktur." Buyurdu.[1677][291]
Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, bu avın helal olmasının bir şartı da, avcının onu yemek yemek, susuzluğunu gidermek için su içmek, farz namazları kılmak ve kazay-ı hacet etmek gibi zaruri ihtiyaçlarının dışında aralıksız olarak gün boyu araması gerekir. Eğer bu şekilde aradıktan sonra onu ölü olarak bulur ve kendi okundan aldığı yarayla öldüğünü kesinlikle bilecek olursa eti helaldir.
İmam Şafiî ile Dâvud-u Zahirî'ye göre; oku atıp da avını vurduktan sonra kaybeden kimse, bu avı bir süre sonra bulacak olursa onun etini yemek haramdır. Çünkü onu başka birinin öldürmüş olması mümkündür. Delilleri ise Resulü Ekrem efendimizin kendisine bu şekilde getirilen bir avı yemekten kaçındığını ifade eden hadis-i şeriftir.[1678][292]

2850... Adiyy b. Hâtim'den bildirdiğine göre: Peygamber (s.a) "avladığın hayvan bir su içerisine batarak ölmüşse (onu) yeme." buyurmuştur.[1679][293]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, şer'î usullere uygun olarak avlandıktan sonra gözden kaybolan ve bir süre sonra da ölü olarak bulunan bir hayvanın etinin yenebilmesi için avın üzerinde başka bir avcının okunun izleri bulunmaması gerektiği gibi, vfcir su içerisinde boğulmuş halde bulunmaması da gerekir. Çünkü bu avın üzerinde bulunan okun kestiği kurban ve avladığı av yenmeyen dinsiz bir avcıya ait bir ok olabileceği ihtimali bulunduğu gibi, suya batmış bir halde ölü olarak

bulunan avın da avcının okuyla değil de içine düştüğü suda boğulduğu için Ölmüş olması ihtimali vardır.
Bu bakımdan vurulduktan sonra gözden kaybolup daha sonra suya batmış bir halde ölü olarak bulunan bir avın etini yemek caiz değildir, haramdır.[1680][294]

2851... Adiyy b. Hâtim'den demiştir ki:
Peygamber (s.a):
"Eğittikten sonra besmele çekerek (av üzerine) gönderdiğin bir köpek ya da bir şahinin senin için yakaladığı avı yiyebilirsin” buyurdu.Ben de:
(Avı) öldürmüşse de mi? diye sordum.
" Eğer onu öldürmüş de onun hiç bir tarafını yememişse onu ancak senin için yakalamış demektir." buyurdu.
Ebû Dâvud der ki: Şahin (yakalamış olduğu avın bir tarafını) ye-misse bunda bir sakınca yoktur, (fakat) köpek (yaladığı avın bir tarafım) yemişse (o avın etini yemek) mekruh olur. Fakat kanını içmişse bunda bir sakınca yoktur.[1681][295]

Açıklama

Bilindiği gibi Cumhur ulemaya göre, avını dişleriyle yakala-yan hayvanların, yakalayınca bir tarafını yemiş oldukları avın eti yenmezse de avını pençeleriyle yakalayan doğan ve şahin gibi kuşları yakalayınca bir tarafını yemiş oldukları avın etini yemekte hiç bir sakınca yoktur. Çünkü 2847 numaralı hadisin şerhinde zikrettiğimiz gibi, "bir köpeğin eğitimli sayılması için, gerekli olan üç şart" avcı kuşlar için gerekli değildir. Bu bakımdan avcı kuşların eğitilmiş sayılabilmesi için, köpekte aranan yakaladığı avın bir tarafını yememe şartı aranmaz. Bu kuşların çağırılınca geri gelmeleri eğitimli sayılmaları için yeterlidir. Nitekim İbn Abbas (r.a) "Eğitimli bir köpeğin senin için yakalamış olduğu bir avı kendisi onun bir tarafını yememiş olması şartıyla yiyebilirsin. Fakat bir şahinin, senin için yakalamış olduğu bir avı, kendisi onun bir tarafını yemiş bile olsa yine de yiyebilirsin. Çünkü şahinin eğitilmiş sayılması için çağırılınca geri gelmesi yeterlidir. Zira köpeği döğüp de ona yakaladığı hayvanı yememeyi

Öğrettiğin gibi, bunu döverek yakaladığı avı yemeyi terketmeyi öğretemezsin."[1682][296] buyurmuştur.
İşte bu inceliği belirtmek için musannif Ebû Dâvud, hadisin sonuna bir metin ilave ederek, şahinin yakaladığı avdan yemesinde bir sakınca bulunmadığını, köpeğin yakalayıp da bir tarafını yediği avın etini yemesinin tah-rimen mekruh olduğunu ve köpeğin yakaladığı avın kanını içmesinin de avın etine bir zarar vermeyeceğini ifade etmiştir.
Gerçekten bir köpeğin veya avını dişleriyle parçalayan köpek konumunda olan bir av hayvanının, yakaladığı avın etini yemeyip de sadece kanını içmesi o köpeğin çok iyi eğitilmiş olduğunu gösterir.[1683][297]

Bazı Hükümler

Hadisin zahirine göre yakalayınca bir kısmını yiyerek bıraktığı avın yenmeyeceği hususunda avını köpek dişleriyle parçalayan köpek gibi hayvanlarla avını pençesiyle parçalayan şahin gibi kuşlar arasında bir fark yoktur. îmam Şafiî de bu hadis-i şerifin zahirine dayanarak bu hususta benzeri hayvanlarla, şahin ve benzeri kuşlar arasında bir fark olmadığını söylemiştir.
Hanefi âlimleriyle İmam Sevri, en-Nehaî, Hammâd ve Ahmed b. Han-bel'e göre; 2847 numaralı hadisin şerhinde zikrettiğimiz köpeğin eğitilmiş sa-yılabilmesiiçin, gerekli olan üç şart kuşlarda sadece salıverince avın üzerine gitmesi, çağırınca geri gelmesi şartının bulunması yeterlidir. Üçüncü şart olan yakaladığı avın bir tarafım yememe, kuşlarda aranmaz. Binaenaleyh bu iki şartı taşıyan bir kuş eğitilmiş sayılacağından bu kuş yakaladığı avın bir tarafını yemiş bile olsa, o avın eti helaldir.
Bu ikinci görüşü benimseyen âlimlere göre; konumuzla ilgili hadis-i şerif, senedinde Mücâhid bulunduğu için zayıftır. Ve dolayısıyle delil olma. niteliğinden uzaktır. Ayrıca kuşlarla köpekler arasında büyük bir fark olduğundan, bunları biribirleriyle mukayese etmek doğru değildir.[1684][298]

2852... Ebu Sa'lebe'tü'l Huşenî'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a) köpeğin avladığı av hakkında (şöyle) buyurdu: "Köpeğini (avın üzerine) besmele çekerek göndermişsen (onun yakaladığı avı) yiyebilirsin. İsterse o avın bir

tarafını yemiş olsun. Kendi ellerinle avladığını da ye!"[1685][299]

Açıklama

Görüldüğü gibi bu hadis-i şerif, köpeğin yakalayıp da bir kısmim yediği avın" etini yemeyi yasaklayan 2848 numaralı hadis-şerife zahiren aykırı düşmektedir. Sözü geçen hadis-i şeriflerin şerhinde de
açıkladığınız gibi, âlimler konumuzla ilgili hadisin hükmünü cevaza sözü geçen 2848 numaralı hadisin hükmünü de, keraheti tenzihiyyeye hamlederek iki hadisin arasını teiif etmişlerdir. Bazıları da sıhhatine ve kuvvetine binaen 2848 numaralı hadisin hükmüyle amel etmeyi mevzumuzu teşkil eden hadisle amel etmeye tercih etmişlerdir. Şafiî âlimlerinden İmam Nevevî de sözü geçen hadisi, söz konusu hadise tercih edenlerdendir.[1686][300]

Bazı Hükümler

1. Avcının av üzerine avcı bir hayvan gönderirken ya da ok atarken besmele çekmesi gerekir. Besmele çekmenin hükmünü ve fıkıh âlimlerinin bu husustaki görüşlerini 2829 nolu hadisin şerhinde açıklamıştık.
2. Köpeğin yakalayıp bir kısmını yediği avın eti helaldir. İmam Malik'-in görüşü de budur. Bu görüş, İmam Şafiî'den de rivayet edilmiştir. Delilleri ise mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şeriftir.
Cumhur ulema ise 2848 numaralı hadis-i şerife dayanarak bu avın etinin haram olduğunu söylemişlerdir. Cumhur ulemaya göre, konumuzla ilgili hadis şu iki sebepten dolayı zayıftır:
a. Senedinde hakkında bir çok tenkitler yapılmış olan Davud b. Amr vardır.
b. Ahmet b.Hanbel (r.a) bu hadis-i şerifi çeşitli yollardan rivayet ettiği halde bu rivayetlerin hiç birinide bu hadiste geçen "isterse onun bir tarafını yemiş olsun?" anlamındaki cümle yoktur.
3. kişinin vasıtasız olarak avladığı av helâldir.[1687][301]

2853... Adiyy b. Hâtim'den (rivayet olunduğuna göre) kendisi (Hz. Peygamber'e):
Ey Allah'ın Resulü, birimiz ava (bir ok) atıyor ve onun izini iki ya da üç gün takib ediyor, sonra onu üzerinde okuyla birlikte ölü olarak buluyor. (O

kimse bu avın etini) yiyebilir mi?" diye sormuş, (Resulü Ekrem Efendimiz) "İsterse evet" cevabım vermiş, Yahutta "isterse yiyebilir" buyurmuştur.[1688][302]

Açıklama

2849 numaralı hadiste, vurulduktan sonra gözden kaybolupda bir sure sonra bulunan bir avı yemenin caiz olduğu mutlak bir surette ifade edildiği halde, burada bu cevaz kişinin isteğine bağlanmış olması, bu avın etini yemenin helal olup olmadığı hususunda bir şübhenin bulunduğuna dikkati çekmek içindir. Çünkü vurulduktan sonra gözden kaybolup, daha sonra ölü olarak bulunan bir avın, ava ehil olmayan dinsiz veya mecnun bir kimse tarafından vurularak ya da bir yere çarparak ölmüş olması ihtimali vardır. Bilindiği gibi bu şekilde ölen bir avın eti helâl değildir. Biz bu meseleyi sözü geçen hadisin şerhinde açıklamıştık.[1689][303]

Bazı Hükümler

1. Avcının vurduktan sonra kaybettiği daha sonra da olu olarak bulduğu bir avın helal olabilmesi için 2849 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımız gibi, bu avın peşini aralıksız olarak takibetmesi gerekir. Eğer yemek, içmek, abdest bozmak gibi zaruri bir ihtiyaç yokken aramasına biraz ara verecek olursa, bu avın eti yenmez. Çünkü bu avın geçen süre içerisinde avcının kendisine attığı okla değil de başka bir sebeple ölmüş olması ihtimali vardır. Belki de avcı onu aralıksız izlemiş olsaydı diri olarak ele geçirecek ve usulüne uygun olarak kesecekti.
2. İmam Malik'e göre, bu hadis bir avcının attığı bir okun saplanmış olduğu ava sahip olduğuna ve üzerinde bir ok sapı olan avı bulan kimsenin bu avı yitik bulmuş gibi lukata (buluntu mal) usullerine göre ilan edip sahibini araması gerektiğine delalet etmektedir. Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre; vurulduktan sonra kaybolup bir süre sonra ölü olarak bulunan bir avın nasıl aranacağı hususunda âlimler arasında ihtilaf vardır.
İmamü'l Haremeyn'e göre; bu avı normal bir yürüyüş hızından daha hızlı bir yürüyüşle aramak gerekirse de kuvvetli olan görüşe göre, bu arayışın muteber sayılabilmesi için normal bir yürüyüş hızıyla aranması yeterlidir.[1690][304]

2854... Adiyy b. Hatim demiştir ki:
Ben Peygamber (s.a)'e mi'raz (ile av avlamayı) sordum da: “Eğer" (ava) sivri ucuyla değ m işse (o avı) yiyebilirsin (fakat) sivri uçları arasında kalan kısmıyla değmişse o zaman (onu) yeme. Çünkü o vâkizdir" cevabını verdi. (Av üzerine) "köpeğimi gönderiyorum" dedim.
"Besmeleyle gönderdiğinde (o köpeğin yakaladığı avı) yiyebilirsin, yoksa yiyemezsin. Eğer (köpek yakaladığı) avdan yemişse (o avı da) yiyemezsin. Çünkü onu sadece kendisi için yakalamış (demek)tir.
(Bu hadisi Aliyy b. Hâtim'den rivayet eden Şa'bî, rivayetine şöyle devam etti:) Daha sonra Adiyy Hz. Peygambere:
"Ben köpeğimi (avın) üzerine gönderiyorum (avın yanına vardığım zaman) avın üzerine (onunla birlikte) bir başka köpek (daha buluyorum" demiş.
(Hz. Peygamber de o avın etini): "Yeme, Çünkü sen ancak kendi köpeğin üzerine besmele çektin." buyurmuştur.[1691][305]

Açıklama

Mi'raz; ağaçtan yapılmış uçları sivri ortası kalın sopa demek-tir. Vakiz; taş değnek gibi bir cisimle vurularak öldürülen hayvan demektir. Yüce Allah Mâide sûresinin üçüncü âyetinde bu şekilde öldürülmüş olan bir hayvanın etini yemeyi yasaklamıştır.
Bu hadis-i şerîfle ilgili ayrıntılı açıklama 2847 numaralı hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[1692][306]

2855... Ebu İdris el Havlanî Aizullah demiştir ki;
Ben Rabia bnt Yezid ed-Dimişkî'yi (şöyle) derken işittim:
"(Ben Rasûlullah sallallahü aleyhi veselleme)'e:
Ey Allah'ın Rasûlü eğitilmiş olan köpeğimi, eğitilmemiş olan köpeğimle birlikte (av üzerine) salıyorum" (bunların beraberce yakalamış oldukları avın etini yiyebilir miyim?) diye sordum da Rasûlullah (s.a) efendimiz:
"Eğitilmiş köpeğinle avladığın av (üzerine köpeği gönderirken) besmele çek ve (o avı) ye, eğitilmemiş olan köpeğinle avladığın ve (diri iken) kesmeye yetiştiğin avı da yiyebilirsin" cevabını verdi.[1693][307]

Açıklama

Hadis-i şerifte av üzerine besmeleyle gönderilen eğitilmiş kö-peklerin yakaladıkları avların ele ölü olarak geçseler bile yenebilecekleri, fakat eğitilmemiş köpeklerin yakaladıkları avların ölü olarak ele geçmeleri halinde yenmelerinin haram olduğu ifâde edilmektedir.
Mezheb imamlarının tümü bu hadisle ... Allah'ın size öğrettiğinden öğreterek yetiştirdiğiniz avcı hayvanların sizin için tuttuklarını yeyin ve üzerine Allah'ın ismini anın."[1694][308] âyet-i kerimesine dayanarak eğitilmiş köpeklerin yakaladıkları avın diri iken yetişilemese bile yenebileceğine, eğitilmemiş avcı bir hayvanın avladığı avın yenebilmesi için ona diri iken yetişip ve kesmek gerektiğine ittifakla hükmetmişlerdir.[1695][309]

2856... Ebu Sa'lebe el-Huşenî demiştir ki: Rasûlullah (s.a) bana:
"Ey Ebû Sa'lebe! Kendi yayınla ve köpeğinle avladığın avı yiyebilirsin" buyurdu. (Bu cümleyi Muhammed b. Harb'den, Musannif Ebû Davud'a nakleden Muhammed b. el Musaffa'dır. İbn el Musaffa bu cümleyi musannif Ebû Davud'a bir de Bakıyye'den naklen rivayet etmiştir. Bu ikinci rivayetin senet zinciri içerisinde Ebû Sa'lebe de vardır. Bu ikinci yolla gelen rivayette İbn Musaffa (Hz. Peygamber'-in bu cümlenin sonunda "Eğitilmiş (olan köpeğinle) ve (yahutta) kendi elinle avladığın avı (canlı olarak ele geçirmişsen) keserek (ye) ve eğer ölü olarak ele geçirmişsen) kesmeden yiyebilirsin" (dediğini de) ilâve etti.[1696][310]

Açıklama

Musannif Ebû Davud'un şeyhi Muhammed b. el Musaffa'nın iki ayrı yoldan rivayet ettiği bu hadisin kısımlarını birleştirecek olursak, hadisin tamamının şöyle olması gerekir: "Ey Ebû Sa'lebe yayınla ve (yahutta) öğretilmiş köpeğinle avladığın avı (canlı olarak ele geçirmişsen keserek ye (ölü olarak ele geçirmişsen) kesmeden yiyebilirsin."
Metinde geçen "zekiyyen" kelimesini hadis sarihleri "kesilmiş olarak" şeklinde, "gayra zekiyyin" kelimesini de "kesilmemiş" şeklinde tefsir etmişlerdir.
Ancak Hattâbî; "zekiyyen" kelimesini "köpek gibi avını ön dişleriyle parçalayan hayvanların dişleriyle, şahin gibi kuşların da pençeleriyle kanı

akıtılan" şeklinde "gayra zekiyyin" kelimesini de sözü geçen hayvanlar tarafından yakalandığı halde kanları akıtılmayan" şeklinde tefsir etmiştir.
Hadis-i şerif köpek, kaplan, pars gibi yırtıcı hayvanlarla olduğu gibi avını pençeleriyle yakalayan kuşlarla ve ok, yay, mızrak ve bıçak gibi kesici aletlerle de avcılık yapmanın caiz olduğuna delâlet etmektedir.
Hanefî âlimlerinden gelen kuvvetli rivayete göre, bu yollardan biriyle avlanıp ta ölü olarak ele geçen bir avın etinin helal olabilmesi için, hayvanın herhangi bir yerinden yaralanmış olması gerekir. İmam Malik ile İmam Ah-med ve Şafiî âlimlerinden Müzem de bu görüştedirler. İmam Şafiî ise boğularak kanı akmadan ezilerek ölen bir avın haram olduğu görüşündedir. Çünkü ".... Allah'ın size öğrettiğinden öğreterek yetiştirdiğiniz avcı hayvanlar...”[1697][311]
âyet-i kerimesindeki "el cevarih" kelimesinde "avını yaralayarak yakalayan hayvanlar" manası vardır.
İmam Ebû Yusuf'a ve tmam Şafiî'den en sahih rivayete göre; adı geçen yollardan biriyle avlanıp da ölü olarak ele geçen avın, helal olabilmesi için, avın yara almış olması şart değildir. Çünkü Mâide sûresinde geçen "el cevârih" kelimesinin esas manası “el kâsib" yani "yakalayıp ele geçiren" anlamı vardır.
İmam Ebû Hanife (r.a)'ye göre; sözü geom yollardan biriyle avlanıp da ölü olarak ele geçen bir hayvanın etinin helal olabilmesi için, organlarından birinin kırılmış olması da yeterlidir. Zira bu gizli bir yara mesabesindedir. Fakat fetva bu avın etinin helal olmayacağı noktasındadır. Bu mevzuya merhum M. Zihni efendiden nakledeceğimiz satırlarla son veriyoruz: "Av köpeğinin yediği av helal değildir. Bunun gibi yaralamayarak boğduğu ve çarpıp veya belini kırıp öldürdüğü av da helal olmaz."[1698][312]

2857... Amr b. Şuayb'ın dedesinden (rivayet olunduğuna göre) Ebû Sa'lebe denilen bir arap (Hz. Peygamber'in huzuruna gelerek...)
Ey Allah'ın Rasûlü! Benim eğitilmiş bir köpeğin var, bunun avladığı av hakkında bana fetva ver(ir misin?) demiş.Rasûlullah sallallahü aleyhi vesellem de:
"Eğer senin eğitilmiş köpeklerin varsa onların senin için yakaladıkları avı yiyebilirsin." buyurmuş (bunun üzerine adam):

(Bu avı diri olarak ele geçirince) keserek, yahut da (ölü olarak ele geçirince) kesilmeden yiyebilir miyim? demiş (Hz. Peygamber de:)
Evet, cevabını vermiş. (Sonra adam):
Köpek o avın bir tarafını yese de mi? demiş. (Resulü Ekrem Efendimiz de:)
Evet, o avın bir tarafım yemiş olsa da, (yiyebilirsin), buyurmuş. (Daha sonra O arap):
Ey Allah'ın Resulü, bana (kendisiyle avcılık yaptığım) yayım hakkında fetva ver, demiş.
(Hz. Peygamber de:)
Yayınla avladığın avı yiyebilirsin, buyurmuş. (Adam:)
(Eğer elime diri olarak geçerse) "kesilmiş olarak" yahutta (ölü olarak geçerse) "kesilmeden(yiyebilir miyim) demiş.
(Hz. Peygamber de) Evet, cevabını vermiş. (Bu defa adam):
Ey Allah'ın Rasûlü (bu av) gözümden (bir süre) kaybolmuşsa da (yiyebilir) mi (yim?) demiş.
Rasûlü Ekrem Efendimiz de):
"Evet (hayvanın) bozulup kokuşmaması ve üzerinde senin okundan başka bir ok yarası bulunmamış olması şartıyla sen(in gözün) den (bir süre) kaybolmuş da olsa (yine onun etini yiyebilirsin), buyurmuş. (Daha sonra adam):
Ey Allah'ın Rasûlü! Bir de "bana kendilerine kaçınılmaz şekilde muhtaç olduğumuz yahudi kapları hakkında, fetva versen" demiş. (Rasûlü Ekrem Efendimiz de)
Onları yıkar ve içlerinde yemek yersin, buyurmuş.[1699][313]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, "Köpeğin yakalayıp da bir kısmını yediği avın eti helaldir" diyen İmam Malik (r.a)'ın delilidir.
Fakat bu hadis "Eğer köpek (yakaladığı avın bir tarafını) yemişse (o avı) yeme" mealindeki 2848 numaralı hadis-i şerifle "Eğer köpek (yakaladığı avdan yemişse) o avı yeme. Çünkü (köpek) onu kendisi için yakalamıştır*' mealindeki hadis-i şerife aykırıdır. Her ne kadar bazıları mevzumuzu teşkil eden hadisin hükmünü cevaza, sözü geçen hadislerin hükmünü de kerahet-i tenzihiyyeye hamlederek bu hadislerin arasını telif etmek istemişlerse de, sözü geçen hadislerin sahih, mevzumuzu teşkil eden hadisin de senedinde

Amr b. Şuayb bulunması cihetiyle zayıf olduğundan cumhur ulema onları bu hadis üzerine tercih etmişlerdir.
Metinden geçen "Onları yıkar ve İçlerinde yemek yersin" mealindeki lafızlar İmam Ahmed'in Müsnedinde "Onları suyla yıka ve içlerinde (yemek) pişir."[1700][314] mealindeki lafızlarla rivayet edilmiştir. Tirmizî'nin Süneninde "Biz seyahat eden kişileriz. Bazan Yahudi, Hıristiyan ve Mecusilere uğruyor ve onların kaplarından başka kap bulamıyoruz" dedim,
"Başka kap bulamadığınız vakit onları su ile yıkayın ve sonra o kaplarda yiyin, için" buyurdu.[1701][315] mealindeki sözlerle rivayet olunmuştur.
Tirmizî'nin bu rivayeti mevzumuzu teşkil eden hadisteki ehl-i kitabın ve Mecusilerin kaplarını kullanma hususundaki ruhsatın, başka bir kap bulunmaması haline ait olduğunu açık bir şekilde ifade etmektedir.[1702][316]

Bazı Hükümler

1. Eğitilmiş köpeklerin yahut da eğitilmiş diğer yırtıcı hayvanların avladığı avların etleri -av bir sure av anın-gözünden kaybolmuş olsa bile- helaldir. Yeter ki hayvanın üzeinde başkasına ait bir ok yarası bulunmasın, eti bozulup kokuşmasın ve avcı avı aramaktan zaruretsiz olarak geri kalmasın.
Hattâbî, bu mevzuda şöyle diyor: "Kokuşmuş bir eti yemeyi terketmek müstehabdır. Yemek ise haram değil, tenzihen mekruhtur. Çünkü Peygamber Efendimiz kendisine verilen kokusu bozulmuş bir butu yemiştir. Fakat bu etin yenildiği takdirde zarar vereceği kesinse o zaman yenmesi haram olur."
Şâfü âlimlerinden tmam-ı Nevevi de aynen Hattâbî gibi düşünmekte ve Şafiî ulemasından "Kokuşmuş eti yemek haramdır" diyenlerin bu sözlerini zayıf bulmaktadır.[1703][317]
Aliyyü'l-Karinin açıkamasına göre, Hanefi âlimlerinin kokmuş et hakkındaki görüşleri de böyledir.
2. Başka bir kap bulunmadığı takdirde mecusilerin kaplarını yıkadıktan sonra kullanmakta bir sakınca yoktur.
Nitekim ileride gelecek olan 3839 numaralı hadis-i şerifte bunu ifade etmektedir.
Her ne kadar bazıları, fıkıh âlimlerinin "Başka bir kap bulunsa bile ehl-i kitabın ve mecusilerin Çaplarını yıkayıp kullanmada bir sakınca yoktur*'

şeklindeki sözlerinin bu hadise aykırı olduğunu söylem işlerse de, aslında fıkıh âlimlerinin bu sözleriyle, mevzumuzu teşkil eden hadis arasında bir çelişki yoktur. Çünkü bu hadis-i şerifte söz konusu edilen ehl-i kitabın ve mecusilerin kaplarından maksat, ehl-i kitabın ve mecusilerin içinde ekseriyetle domuz eti pişirdikleri bilinen kaplardır. Fıkıh âlimlerinin kasdettikleri kaplar ise sözü geçen müşriklere ait olduğu bilinen, fakat böyle bir pislikte kullanıldığı kesin olarak bilinmeyen kaplardır.[1704][318]
Ehl-i kitabın ve mecusilerin içerisine pislik koydukları bilinen kapların hangi şartlarda kullanılabileceği meselesinde fukahamn görüşü aynen bu hadis-i şerifin ifadesine uygundur.[1705][319]

23-24 Canlı İken Avın Vücudundan Koparılan Parça(yı Yemenin Hükmü)

2858... Ebû Vakıd'den demiştir ki: Peygamber (s.a):
"Hayvan canlı iken vücudundan kopardan (parça) ölü (hükmünde) dir" buyurdu.[1706][320]

Açıklama

Eti yenen bir hayvan, ancak usulüne göre kesilmesi ile eti helal olur. Hayvanın canlı iken vücudundan bir et parçasının koparılması, seri kesim olmadığından, bu parçanın yenmesi caiz değildir.[1707][321]

Bazı Hükümler

Canlı bir hayvanın vücudundan kesilen bir parça eti veya bir organı yemek haramdır. İsterse bu parça ke sildikten sonra hayvan ölmüş olsun.
İmam Şafiî'ye göre, hayvandan bu parçanın koparılması sebebiyle ölecek olursa, koparılan bu parçayı yemek helaldir. İsterse bu parça iyice kopmamış olsun ve vücuda bitiştirilmesi mümkün olsun. Eğer hayvanın onsuz yaşaması mümkün olmayan bir tarafı koparılırsa, bu parçayı yemek te caizdir. Vücudun iki eşit parçaya bölünmesi, yahut eşit olmayan iki parçaya bölünüp te başın az olan kısım tarafında, kuyruk sokumunun da fazla olan kısımda kalması veya başın yarısının ya da yarıdan fazlasının kesilip koparılması gibi. Bu durumlar hadisin kapsamı içine girmezler.

Fakat, ölen bu hayvanın başı, kesilen vücudunun üçte ikisiyle, kuyruk sokumunun da üçte-biriyle birlikte bulunuyorsa, bu kopan kısmın yenmesi helal olmaz. Çünkü bu kısmın hayvan canlı iken kopmuş olması ihtimali vardır.

İmam Ebû Hanife (r.a), İbrahim en-Nehaî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Av canlı iken iki eşit parçaya böldüğünde, her iki tarafı da yiyebilirsin. Fakat onu eşit olmayan iki parçaya bölmüşsen o zaman eğer baş büyük kısım tarafından buluyorsa, başın bulunduğu tarafı yer diğer tarafı yemezsin. Eğer hayvandan canlı iken bir parça koparacak olursan bu parçanın dışında hayvanın her tarafını yiyebilirsin. Fakat bu parça iyice kopma-mış da hayvanın vücuduna asılı olarak kalmışsa (hayvanı kesip her tarafını yediğin gibi) bu asılı kalan parçayı da yiyebilirsin.[1708][322]

Hattâbî'de bu hadisin şerhinde şunları söylüyor: Bu hadis eti yenen hayvanın eti ve ona bitişik organları hakkındadır. Hayvanın kılı, yünü, tüyü hakkında değildir. Av köpeğinin avdan kestiği ve atılan okun avdan kopardığı parçalar da diri hayvanın vücudundan kesilen parça gibidir. Mesela, av peşine gönderilen köpek yakaladığı avın bir parçasını kopardıktan sonra av ölürse, avın ölümünden önce vücudundan kesilen parça murdardır. Çünkü av henüz hayatta iken bu parça onun vücudundan kesilmiştir. Şayet köpek veya atılan ok, avı ikiye bölerse bu kesim, hayvan boğazlama hükmündedir. Dolayısıyla iki taraf da yenir. Ebû Hanife; "Bu takdirde avın başının bulunduğu taraf, diğer parçadan küçük olursa murdar sayılır. Eşit iseler ikisi de yenir," demiştir. Şafiî'ye göre ise fark yoktur. Yani, başın bulunduğu taraf diğer taraftan küçük de olsa her iki taraf yenir. Çünkü, ruh iki taraftan da beraber çıkınca diri bir hayvanın bir parçasını kesmek durumu oluşmaz. Bu parçalayış, bir boğazlama hükmündedir. Avın tamamı bu parçalama ile öldürülmüş olur. Artık avın bir tarafının diğer tarafa tabi tutulması söz konusu değildir. Hepsi aynı hükme tabidir.[1709][323]

Yün, Kıl Ve Tüy İle İlgili Hükümler

Eti yenen hayvanın, hayatta iken kesilen yünü, kılı ve tüyü helaldir, temizdir. Kesen, kırpan kişi müslüman olsun, gayrı müslim olsun farketmez. Âlimler bu hususda ittifak halindedir. Îmamü'l-Haremeyn'in beyanına göre, bu hususta müslümanların icma'ı vardır.

Yün, kıl ve tüy murdar bir hayvanın vücudundan kesilirse bunun hükmü hakkında ihtilaf vardır. Şöyle ki:
1. Malikîlere göre; bunlar yolmak suretiyle değil de kesmek ve kırpmak suretiyle alındığı taktirde temiz sayılır. Eti yenmeyen hayvanın ister diri, ister ölü iken kesilen yünü, kılı ve tüyü temiz sayılır. Hatta köpek, ve domuzun kılı da olsa, hüküm aynıdır. Eti yenmeyen herhangi bir hayvanın kılı, yünü veya tüyü yolmak suretiyle alınırsa, bunların deri tarafında olan uçları necis ve pistir, diğer kısmı temiz sayılır.
2. Hanefî ve Hanbelî mezheb âlimleri de Malikîler gibi hükmetmişlerdir. Şu farkla ki domuzun kılları necistir, pistir. İster yolmak suretiyle ister kırpmak suretiyle alınsın, keza ister domuz diri iken kılları alınsın, ister ölü iken alınsın, hüküm aynıdır. Hanbelîlere göre köpek de domuz gibidir.
3. Şâfiîler'e göre; yün, kıl ve tüy murdar bir hayvan veya eti yenmeyen diri bir hayvandan alınmış olduğu zaman, ister yolmak suretiyle, ister kesmek suretiyle elde edilsin mutlaka necis ve pistir. Onlara göre köpek ve domuz ile bunlardan doğma hayvanlar necistir.[1710][324]

24-25. Avcılığa Düşkünlük Hakkında (Gelen Yasaklayıcı Hadisler)

2859... Bir defasında Süfyan es-Sevrî şöyle dedi: Peygamber sal-lallahü aleyhi ve sellem:
"Çölde oturan kimse(nin huyu) sertleşir. Av peşinde gezen ga-filleşir. (Fasık) sultanların kapısın)a giden, fitneye düşer" buyurdu.[1711][325]

Açıklama

Hadis-i şerifde, çölde eyleşen kimselerin kalplerinin katılaşacağı, mizaçlarının sertleşeceği, ömrünü av peşinde geçirenlerin gafîlleşeceği, fasık idareci kapılarında ömür tüketenlerin de fitneye duçar olacakları ifade buyurulmaktadır.
Gerçekten çölde oturanlar, kendilerine güzel ahlaklı, yumuşak huylu olmanın manasını ve faziletini öğretecek ilim adamlarıyla buluşmaktan, irşad meclislerine katılmaktan mahrum kaldıkları için, kalblerinin gıdalarını hakkıyla alamazlar. Dolayısıyla kalpleri her gün biraz daha sertleşir ve katılaşır. Neticede o kimse katı kalpli, kötü huylu bir adam haline gelir.

Av peşinde gezen kimse, zamanla kendisini ava o kadar çok kaptırır ki, etrafında olup bitenlerden haberi olmadığı gibi, Allah'ın emir ve yasaklarını da unutmaya başlar. Neticede kendisini tamamen nefsinin ve şeytanın pençesine teslim etmiş gafil bir insan olur.
Zalim idarecilerle düşüp kalkan kimseye gelince; bunlar iki tehlikeye maruz kalmaktan hali değillerdir.
1. Ya o zalim sultanın keyfi hareketlerini ve uygulamalarını tasdik ederler ve onun zulmüne iştirak etmiş olurlar.
2. Yahut da onların bu hareketlerine karşı çıkarlar ve kısa zamanda onların hışmına uğrarlar.[1712][326]

Bazı Hükümler

1. İçerisinde ilim, irfan ve fazilet öğretilen şehirlerde oturmak, kendisinde bu imkanlar bulunmayan köy ve kasabalarda oturmaktan daha faziletlidir.
2. İnsanın kendisini farzları, vacipleri ve mendupları unutturacak derecede ava verip vakitlerini av peşinde geçirmesi mekruhtur. Ancak, geçimini avcılıkla geçirmek zorunda kalan kimselerin avcılık yapmalarında bir sakınca olmadığı gibi, kişinin karşısına çıkan bir avı avlamasında da bir sakınca yoktur. Sakınca kişinin eğlence için vakitlerini av peşinde öldürmesidir.
Ayrıca bir avı avlamak için başkalarının ekinlerini itlaf etmek veya kendilerini ikametgahlarında izac etmek caiz değildir.[1713][327]
3. Ulemanın zalim ve fasık idarecilerin kapılarına gidip, onlarla düşüp kalkmaları yasaklanmıştır.
Çünkü zalim sultanlar veya idareciler, zulümlerine devam ederlerken ulemanın onlarla düşüp kalkması, bu zulmü onların da tasvip etmesi anlamına gelir ki; bu durum zalim idarecilerin ve zulümlerinin halkın tümü tarafından benimsenip tasvip edilmesine sebep olur.
Oysa ulema, hakkı ve adaleti koruyup yaşatmakla, halk da hakkı ve hakikati öğrenmek için onlara müracaat etmekle mükelleftir.
Cenab-ı Hakk Kur'an-ı keriminde "Allah kendilerine kitap verilenlerden: -onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız, gizlemeyeceksiniz- diye söz almıştı"[1714][328] buyurarak ulemaya: ".... Eğer bilmiyorsanız zikr ehline

(yani meseleyi bilenlere) sorun"[1715][329] buyurmak suretiyle de ulemanın dışındaki halka bu mükellefiyetlerini bildirmiştir.
Özellikle ulemayı bu hususta dikkatli ve uyanık olmaya davet eden hadis-i şeriflerden bazılarının meali şöyledir:
a. "Benden sonra birtakım yalancı ve zalim emirler gelecektir. Onların yalanlarını tasdik eden ve zulümlerine yardımcı olan kimseler benden değillerdir, ben de onlardan değilim. Kevser havzında benim yanıma da gelmeyeceklerdir."[1716][330]
b. Ebû Zer-i Gıfârî (r.a) Hz. Seleme'ye şöyle demiştir:
"Ey Seleme (zalim) sultanların kapısına gitme. Çünkü sen onların dünyalığından birşey elde edemezsin. Fakat onlar senden, onların dünyalığından daha faziletli olan dinini alırlar."[1717][331]

2860... Peygamber (s.a)'den (rivayet edilen bir önceki) müsedded hadisi bir de mana olarak Ebû Hureyre'den (rivayet olunmuştur. Hz. Ebû Hureyre bu hadisi):
"Kim (devamlı olarak zalim) idareci ile düşer-kalkarsa fitneye düşer" (anlamına gelen lafızlarla) rivayet etti. (Daha sonra bu rivâyetine şu manaya gelen cümleyi de) ilave etti:
"Kul (zalim) sultana yaklaşmakla Allah'dan uzaklaşmaktan başka birşey kazanmaz."[1718][332]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte de bir önceki hadis-i şerifte olduğu gibi zaHm sultanlara yaklaşan kimselerin onun zulmüne iştirak ederek hak ve hakikatten ve dolayısıyla Allah'ın rahmetinden uzaklaşacakları haber verilmektedir.
Bu hadis-i şerif lafızlarıyla bir önceki hadisin aynısı değilse de, mana cihetiyle bir önceki hadisin son cümlesinin aynısıdır.[1719][333]

2861... Ebû Sa'lebe el-Huşenî'den demiştir ki: Peygamber (s.a) (şöyle buyurmuştur):
"Ava (okunu) atıpta, onu üç (gün üç) gece sonra (atmış olduğun) okun üzerinde olduğu haide (Ölü olarak) ele geçirecek olursan, kokuşmamış olması şartıyla onu yiyebilirsin."[1720][334]

Açıklama

Bu hadis» vurulduktan sonra gözden kaybolup üzerinden bir gece geçmiş olan bir avın etini yemek haramdır diyen Maliki âlimlerinin aleyhine bir delildir. Âlimlerin büyük çoğunluğuna göre; burada geçen üç gece tabirindeki üç adedinin bağlayıcı bir te'siri yoktur. "Herhangi bir süre" anlamında kullanılmıştır.
Bilindiği gibi, Hanefî âlimlerine göre, vurulduktan sonra gözden kaybolan ve bir süre sonra bulunan bir avın etinin helal olabilmesi için üç şart vardır:
1. Avcının okunun av üzerinde bulunması,
2. Başka avcıya ait okun veya bir ok yarasının bulunmaması ve başka bir tesirle öldüğünün ortaya çıkmış olmaması,
3. Avcının onu aramaya zaruretsiz olarak mola vermemiş olması.
Bu üç şart bulunduğu takdirde av kokuşmuş olsa bile eti yenir. Aliyyü'l-Kari'nin açıklamasına göre, Hanefi âlimleri bu hadisteki kokuşmuş avı yemenin terk edilmesi ile ilgili emrin hükmü istihbab içindir. Bu bakımdan yenmemesi iyi olur fakat, yenecek olursa haram işlenmiş olmaz.
Nitekim Hanefi âlimlerinden İbn Melek'in ifadesine göre, Hz. Peygamberin (s.a) kokmuş eti yediği rivayet olunmuştur.
İmam Ahmed de kokmuş et yemenin helal olduğunu söylemiştir. Fakat İmam Ahmed'e göre vurulduktan sonra uzun süre gözden kaybolan bir avın eti helal değildir. Kendisine vurulduktan sonra geceli gündüzlü bir gün gözden kaybolan bir avın hükmü sorulunca, bir günün uzun bir süre olduğunu ve dolayısıyla bu avın haram olduğunu söylemiştir. Bu, İmam Ahmed'in uzun bir süre sözüyle geceli gündüzlü bir günlük süreyi kasdettiğini gösterir. Bu bakımdan Hz. İmam'a göre vurulduktan sonra kaybolup sadece bir gecenin veya sadece bir gündüzün sonunda ölü olarak bulunan bir avın eti helaldir.
İmam Malik'e göre; vurulduktan sonra av gündüzün bulunamayıp akşamleyin ölü olarak ele geçerse, o avın eti helaldir. Fakat üzerinden bir gece geçmişse onun eti haram olur.
İmam Şafiî'ye göre; vurulduktan sonra oku atan kimsenin gözünden kaybolmuş olan bir avın eti asla yenmez. Şafiî mezhebinin kokmuş bir etin yenip yenmemesi hususundaki görüşlerini açıklarken İmam Nevevî şunları söylüyor: "Kokmuş yemeği yemekten nehiy tahrim değil, kerahet-i

tenzihiyye içindir. Diğer kokmuş etlerle yiyecekleri yemek te tenzihen mekruhtur, haram değildir. Fakat sıhhat için zararlı hale gelmiş olması müstesna. Bazı âlimlerimiz kokmuş etin haram olduğunu söylemişlerse de bu görüş zayıftır.

Biz bu meseleyi münasebet düştüğü için 2849 numaralı hadis-i şerifle 2857 numaralı hadisi şerifin şerhinde açıklamıştık.[1721][335]

35- MEHDÎ KONUSUNUN BAŞI

"Mehdî" sözlükte, "kendisine rehberlik edilen" demektir. Bütün istikâmetler Allah'dan geldiği için, bu kelime, kendisine Allah tarafından yol gösterilen, yani hususî ve şahsî bir şekilde Allah'ın hidâyetine nail olan mânâsını almıştır.

Terim olarak, Hz. Peygamber (s.a)'in kıyamete yakın bir zamanda geleceğin haber verdiği sâlih kuldur. Şüphesiz burada kastedilen, Şiilerin "Mehdî-Î Muntazar= Beklenen Mehdi" dedikleri Oniki İmam'ın sonuncusu olan Mehdî değildir. Fakat, Mehdi'nin Hz. Fatıma'nın torunlarından olacağına dair hadis vardır. Ancak onun Hz. Hasan'in mı yoksa Hz. Hü-seyiniıı mi torunlarından olacağı ihtilaflıdır. İlerideki bir hadiste geleceği üzere Mehdinin adı Peygamberimizin adından, babasının adı da Peygamberimizin babasının adından olacaktır. Yani adı Muhammed, babasının adı da Abdullah olacaktır. "Mehdî ise onun ismi değil lâkabıdır. Mehdi'nin çıkması kıyametin aiâmetlerindendir. O, dini kuvvetlendirecek, yer yüzünde adaleti yayacak ve tüm müslümanlar kendisine uyacaklardır. Mehdî'den sonra Hz. İsa inecek ve Deccâl'ı öldürecektir. Bir rivayete göre ise, Mehdî ile Hz. İsa birlikte "inecekler ve Deccâl'ı birlikte öldüreceklerdir. Hz. İsa, namazında Mehdiye uyacaktır.

Mehdî'nin zuhurunu haber veren hadîsi, Ebû Davûd, Tirmizî, Ibn Mace, Bezzâr, Hâkim, Taberanî, Ebû Râbî, rîvâyet etmişlerdir.

Bu zatlar, hadisi sahabeden kalabalık bir gruba isnâd etmişlerdir. Bu sahabeler şunlardır. Ali, İbn Abbas, Tâlha, İbn Ömer, Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Hureyre, Enes b. Malik, Ebû, Saîd el Hudrî, Ümmü Habîbe, Ümmü Seleme, Sevbân, Kürel b. İyas, Ali el Hilâl Abdullah b. Haris b. Cezaî (r.a)'dır. Anılan bu zatların hadislerinin kimi sahih, kimi hasen, kimi de zayıftır. İbn Haldun, Mehdî, konusunda varid olan hadisleri hepsinin zayıf olduğunu ispat için gayret göstermiş, ama isabetli görülmemiştir. Bununla birlikte Mehdî konusunda, uydurulmuş hadis de vardır. Av-nü'I Ma'bûd'da Muhammed b. Münkedîr'den onun da Câbir'den merfû-an rivayet ettiği söylenen "Mehdî'yi yalanlayan kafir olur" mânâsına gelen ve hadis denilen sözün uydurma olduğu ifade edilmektedir.

Mehdî'nin varlığını kabul etmeyenlerin Rasûlullah (s.a)'den merfû olarak rivayet edilen "Meryem'in oğlu İsa'dan başka Mehdî yoktur." mâ-nâsındaki

hadise dayandıkları söylenmektedir. Ancak Beyhakî ve Hâkim bu hadisin zayıf olduğunu söylemişlerdir. Buna sebep hadisin isnadmda-ki Ebân b. Salih'tir. O metrükü'l-hâdis birisidir.[1722][1]

4279... Câbir b. Semure (r.a) şöyle demiştir:
Rasûlullah (s.a)'i, şöyle buyururken işittim: "Size etrafında (tüm) ümmetin toplanacağı oniki halife gelinceye kadar, bu din ayakta kalmaya devam edecektir."
(Bu arada) Rasûlullah (s.a)'den bir söz duydum ama anlamadım, babama: Rasûlullah ne diyor?" dedim. "Hepsi Kureyş'den" (buyurdu) dedi.[1723][2]

4280... Cabir b. Sebûre (r.a) şöyle demiştir.
Rasûlullah (s.a)'i şunları söylerken işittim. "Oniki halife (gelince)ye kadar bu din aziz olarak devam edecektir."
Bunun üzerine insanlar, tekbir getirdiler, feryad ettiler. Sonra Rasûlullah sessizce bir şey söyledi, Babama: "Babacığım, Rasûlullah ne dedi?" dedim "Hepsi Kureyş'ten (buyurdu) dedi.[1724][3]

4281... Esveb. Saîd el Hemedânî, Cabir b. Semûre (r.a)'den bu (önce-ki) hadisi rivayet etti ve şunu ilâve etti:
Rasûlullah evine dönünce, Kureyşliler ona gelip "Sonra ne olacak?" dediler. "Fitne ve iç savaş" buyurdu.[1725][4]

Açıklama

Bu babda geçen üç rivayet, aynı hadisin üç ayrı rivâyetidir. Gerek senetlerindeki, gerek se metinlerdeki bazı farklılıklardan dolayı, musannif bu rivayetleri ayrı ayrı hadisler halinde vermiştir. Aynı hadisin rivayetleri olduğu için hepsinin izahını birlikte yapmayı uygun bulduk.
Efendimiz, ilk rivayette on iki halife gelinceye kadar bu dinin ayakta olmaya devam edeceğini söylemiştir.
İkinci Rivayette ise, bu mânâ "Azız olmaya devam eder" şeklinde ifâde edilmiştir. Müslim'in bir rivayeti de "İnsanların işi, kendilerine oniki zat hükmettiği müddetçe yürümekte devam edecektir" şeklindedir.[1726][5]

Dinin ayakta durmasından maksat, tahrif edilmeden esaslarının muhafazası, insanlara hakim olması, uygulanmasıdır. Aliyyü'l Kârî'de "Dinin azız olmasını" aşağı yukarı aynı kelimelerle izah etmiştir.
Metindeki "On iki hâlife gelinceye kadar" cümlesi, Sahîh-i Müslim'in rivayetinde "Oniki hâlife hükmettiği müddetçe" şeklindedir. Zaten bu rivayette murad edilen mânâ da aynıdır. Hadisin devamında ınüslümanların bu on iki halife etrafında toplanacakları beyan Duyurulmaktadır. Rasûlullah'm kasdettiği bu oniki halife kimlerdir? Bu konu ulemâ arasında hayli tartışılmıştır.
Bazı muhakkik alimler bu oniki halifeden dördünün Hülefa-i Raşidîn olarak tanınan, Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, ve Hz. Ali (Allah hepsinden razı olsun) olduğunu, kalan sekizinin de kıyamete kadar geleceğini söylemişlerdir. Bir görüşe göre bu halifelerin hepsi aynı anda bulunacak, insanlar onların etrafına dağılacaktır.
Türbeştî, buradaki halifelerden muradın âdil olan hâlifeler olup, gerçekte halife ismine onların müstehak olduklarını söyler.
Bu hadisle ilgili olarak, Avnü'l Ma'bûd Müellifi, İmam Nevevî, VeiiyyulJah Dehlevî ve Hafûziddîn b. Kesîr'den çok kıymetli görüşler naklet-mistir. Bu görüşleri özet olarak nakletmek istiyoruz.
İmam Nevevî, Kadî'den naklen şöyle demektedir. "Burada iki soru yö-neltilebilir. Bunlardan birisi şudur: Başka bir hadisde Peygamber (s.a) kendisinden sonra halifeliğin otıızüç sene olup, daha sonrasının saltanat olacağını haber vermiştir. Bu hadiste ise, on iki halife söz konusu edilmektedir. Bu iki hadis arasında bir çelişki vardır. Çünkü otuzüç sene içerisinde dört Râşit hâlifenin ve Hz. Hasan'in hilâfeti geçmiştir.
Bu soruya şu cevâb verilir. Rasûlullah'dan sonra otuzüç sene sürecek olan halifelikten murad, Nübüvetin halifeliğidir. Nitekim bazı rivayetlerde bu, "Benden sonra Nübüvet halifeliği" şeklinde varîd olmuştur. Oniki halife de ise bu şart aranmaz dolayısıyla bu açıdan hadisler arasında bir zıtlık yoktur.
İkinci soru da şudur; Müslümanların başına onikiden fazla halife geçmiştir. Bu, hadise zıt düşmez mi?
Bunun cevabı da şudur: Bu, bâtıl bir itirazdır. Çünkü Rasûlullah (s.a) sadece "Oniki gelecek" dememiş. "Oniki halife gelmedikçe", demiştir.
Dolayısıyla daha fazla halifenin gelmesi bu mânâya zarar vermez."
Şâh Veliyûllah'm söyledikleri de özetle şöyledir. "Bu din, Allah (c.c), hepsi Kureyş'ten olmak üzere, oniki tane halife gönderilinceye kadar üstün

olmaya devam edecektir." Hadisi müşkîl görülmüştür. Bu işkâle sebep de, hadisin on iki imam inancına sahip olan İsnâ aşeriyye mezhe-bi'nin görüşünü destekler mahiyette görülmesidir.

Gerçek Şudur: Kur'an-ı Kerim'de olduğu gibi Rasûlullah'ın hadisleri de biribirlerini izah ederler. 4254 numarada geçen Abdullah îbh Mes'ûd'un rivayet ettiği bir hadiste Efendimiz, "İslam'ın değirmeni otuzbeş veya otuzaltı sene dönecektir. Eğer helak olurlarsa, onların yolu helak olanların yoludur. Eğer onların dini (düzgün olarak) kalırsa geçen kısımdan itibaren yetmiş sene kalır" buyuruyor. Bu hadisin mânâsını anlamakta hayli hatalara düşülmüştür. Bizim anladığımız şudur:

Bu müddetin başlangıcı, Hicrî İkinci yıldaki cihâddan itibarendir. Hadisdeki "eğer helak olurlarsa" cümlesinden maksat, şek veya şüphe için değil, o zaman büyük hadiselerin çıkacağını beyandır. Açık alâmetlere bakıldığında görülüyor ki, İslâmiyet'in kuvveti zayıflamış, Cihâd kesilmiştir. Sonra, Cenab-ı Allah, hilâfeti yoluna koyacak kişiler gönderecek ve bu intizam 70 yıl kadar devam edecektir. Gerçekten de Rasûlullah'm haber verdiği şeyler olmuştur. Cihâd'ın başlangnndan otuzbeş sene geçince Hz. Osman katledilmiş, müslümanlar parçalanmıştır. 36. yılında Cemel Vak'asi meydana gelmiş, müslümanlar kâfirlerle cihadı bırakıp birbirleri ile uğraşmışlardır. İslâmiyet zayıflamıştır. Ama Cenab-ı Allah, hilâfeti tekrar düzene koymuş ve tekrar cihadlar başlamıştır, bu hâl Abbasilere kadar devam etmiştir. Abbasiler döneminde de Allah Müslümanlara kuvvet vermiş, cihadlar devam etmiş bu durumda Moğol istilâsına kadar sürmüştür.

Hadisin İsna Aşerriyye'çilerin "on iki imam görüşü"nü teyid ettiğini söylemeye hiç imkân yoktur. Çünkü:

1- Hadiste anılan, on iki imam değil, hâlifedir. Halbuki Şiilerin kabul ettikleri oniki imamdan büyük çoğunluğu, halife olmamıştır.

Bunu İsna Aşeriyye de kabul eder.

2- Hadiste bu hâlifelerin Kureyş'e nisbet edilmeleri onların hepsinin

Ben-Î Hâşîm'den olmadıklarını gösterir. Çünkü bir cemaatin hepsi bir batına mensup iseler, o batınla anılırlar, ama çeşitli batınlardan iseler o batınların mensup olduğu kabileye nisbet edilirler. Ben-Î Hâşim batın, Kureyş kabiledir.

3- Oniki imam'a inananlar, dinin onlarla güç kazanacağını söylemiyorlar. Aksine, Rasûlullah'ın vefatından sonra dinin gizlendiğini İmamların

takiyye prensibine göre hareket ettiklerini Hz. Ali'nin bile kendi mezhep ve görüşünü açığa vuramadığını söylerler.
4- Hadisteki, "kadar" mânâsına gelen ilâ harfi Cerri, on iki halifenin devri bitince bir fetretin olmasını gerektirir. Halbuki onlar, Hz. İsa'nın, bizim Peygamberimizin üzerine gelip, dini kemâle erdireceğini söylüyorlar. Bu ise gaye Muğaya mânâsına uygun düşmez.
"... Biz onlardan oniki reis seçtik"[1727][6] ayetini tefsir ederken Cabir b. Semûre, hadisin Müslîmdeki rivayetini zikretmiş ve şunları söylemiştir.: Bu hadisin mânâsı, oniki sâlih halifenin geleceğini müjdelemektir. Bunlar, hakkı ikâme edecek, adaletle hükmedeceklerdir. Bu, onların peşi peşine gelmelerini gerektirmez. Hûlafa-i Raşîdîn gibi, bir kısmı peşi peşine gelebilir. Bazıları da aralıklarla görülür. Ömer b. Abdülazîz'in de bu oniki hâlifeden birisi olduğunda ittifak vardır. Ayrıca Abbasoğullari'ndan bazıları da bunlardandır. Onların velayeti gerçekleşinceye.kadar kıyamet kopmayacaktır. Rasûlullah'ın adı ile; baba adı, Rasûlullah'ın babasının adı ile aynı olacak, yeryüzü zulümle dolduktan sonra orayı adaletle dolduracak olan ve varlığı hadislerle bildirilen Mehdi de bunlardandır. Rafiztlerin, Samerra'daki sirdaptan çıkacağını beklediklerini Mehdî-i Muhta-zar, bizim dediğimiz Mehdî değildir. Hadiste anılan oniki halifenin de, îs-na Aşeriye Mezhebi mensuplarının inandıkları oniki imamla hiçbir alâkası yoktur. Avnü'l ma'bûd müellifi, yukarıya özetlediğimiz nakilleri daha genişçe aktardıktan sonra şunları söylemektedir:
Şiîler, özellikle İmâmîye Mezhebi'nden olanlar, Rasûlullah (s. a)'den sonraki hak îmam'm Hz. Ali (r.a), sonra sırasıyla oğlu Hz. Hasan, kardeşi Hz. Hüseyin, O'nun oğlu Zeynel Abidin, O'nun oğlu Muhammed Bakır, oğlu Câfer-i Sâdık, oğlu Musa Kâzım, oğlu Ali Rıza, oğlu Muhammed Takî, oğlu Ali Nakî, oğlu Hasan El Askerî sonra da onun oğlu beklenen Mehdî Muhammed Kâim olduğunu söylerler.
İmamiyeler, son İmam'ın düşmanlarından korkarak gizlendiğini, bir gün ortaya çıkıp, dünyayı adaletle dolduracağına inanırlar;
Hadislerde müjdelenen Mehdinin, Şiilerin gizli olup da çıkacağını bekledikleri Muhammed b. Hasan el Askerî ile ilgisi yoktur. Görüldüğü gibi, Hadiste anılan on iki halifeden muradın kimler olduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Ancak, Ehl-i Sünnet alimleri, bunların Şiân'ın zannettiği gibi onların "Oniki İmam'ı olmadığında hem fikirdirler.

Hadislerde, Râvî, Hz. Peygamberin, alçak sesle birşeyler söylediğini, ama kendisinin anlayamadığını, babasına sorunca, Efendimizin "Onların hepsi Kureyş'tendir" buyurduğunu anladığını söylemektedir.Yukarıda Veliyullah Dehvelî'den de naklettiğimiz gibi bu, gelecek oniki halifenin Kureyş'ten olacağının açık delilidir.
Üçüncü rivayette, Hz. Peygamber (s.a) kendisine gelen Kureyşliler'in sorusu olarak bu oniki halifeden sonra kavga ve kargaşaların çıkacağını haber vermiştir.[1728][7]

4282... Bize Müsedded haber verdi, Onlara Ömer b. Abîd haber vermiş.[1729][8] Bize Ebû Bekir, yani İbn-i Ayaş haber verdi. (H), bize Müsedded haber verdi, bize Sûfyân'dan Yahya haber verdi (H). Bize Ahmed b. İbrahim haber verdi. Bize Ubeyduilah b. Musa haber verdi.
Bize Zaide haber verdi. (H) Bize Ahmed b. İbrahim haber verdi, bana Ubeyduilah b.Mûsa Fıtri'dan haber verdi, dedi. (Rivâyetlerdeki) mânâ aynıdır. Bunların hepsi Asım'dan, Asım, Zir'den o da Abdullah (b.Mes'ûd (r.a) vasıtasıyla Rasûfullah (s.a)'den rivayet etmiştir;
Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Dünyada sadece bir gün kalsa, -Zaîde, hadisinde şöyle dedi - Allah o günü uzatır da - sonra bütün râvîler ittifak ettiler.[1730][9] -O günde Benden veya ehli beytimden, adı adıma, babasının adı da babamın adına uyan bir adam gönderir"
Fitr hadisinde şu ilâve vardır:
O şahıs "dünyayı, zulümle dolduğu gibi, adaletle dolduracaktır" Süfyân hadisinde şöyle dedi. , Araplara, adı adıma uyan ehl-i beytimden biri hakim olmadıkça dünya son bulmayacak, - Veya gitmeyecektir -[1731][10]
Ebû Davûd der ki, Ömer ve Ebu Bekr'in (rivayetleri) Süfyân'm (rivayetinin) aynıdır, (yani son ilâve, bunların rivayetinde de vardır.[1732][11]

Açıklama

Tirmizî, hadis-î şerif için "Hasen Sahîh" demiştir.
Dipnotta da işaret edildiği gibi bu hadis, müsannıfa beş ayrı isnâdla gelmiştir. Bu isnâdlardaki rivayetler mânâ itibariyle aynı olmakla birlikte, lâfız olarak aralarına bazı küçük farklar vardır. Metinde bu farklar

gösterilmiş, tercemeye de aynen aktarılmıştır. Ancak bu: okuyucu için, hadisin mânâsını anlatmakta, bir güçlük doğurmaktadır. Onun için, hadiste ifâde edilen mânâyı tekrar atkarmak istiyoruz.

Efendimiz'in beyânına göre, dünyanın ömründen sadece bir gün bile kalsa Cenab-ı Allah, o günü uzatacak ve Rasûlullah'in ehl-i beytinden Abdullah oğlu Muhammed isminde bir zat gönederecektir. Bu zat tüm araplara hakim olacak ve daha önce zulümle dolan dünyayı adaletle dolduracaktır.

Ulemanın beyanına göre, Rasûlullah'ın geleceğini haber verdiği bu zat Mehdî'dir. Mehdî'nin, Rasûlullah'ın ehl-i beytinden olduğu, hadisle sabit olmakla beraber, oun Hz. Hasan'm mı yoksa Hz. Hüseyin'in mi soyundan geleceği konusunda bir nâss yoktur. Bu yüzden Ulema bu hususta ihtilâf etmiştir. Aliyyü'l Kârî Mirkat'da, iki nesebin birlikte bulunmasına bir engel olmayacağını, zahire göre Mehdî'nin baba tarafından Hz. Hasan, Anne tarafından Hz. Hüseyin'e mensup olacağını söyler. Bunu söylerken de Hz. İbrahim'in oğullan İsmail ve İshak (s.s)'a kıyas yapar, îsrailoğullarının bütün peygamberleri Hz. îshak'm soyundan geldiği halde bizim Peygamberimiz (s.a), Hz. İsmail'in soyundan gelmiş ve Öbürlerinin tümü makamına kâîm olmuştur. Aynı şekilde İmamların çoğu ve Ümmetim büyükleri, Hz. Hüseyin'in soyundan gelmiştir. İşte buna karşılık beklenen Mehdî'nin de Hz. Hasan'ın soyundan gelmesi muvafıktır. İşte evliyanın sonuncusu olacak olan bu zat, diğer büyük zevatın yerine ka-îm olacaktır.

Hadisten, gelecek zatın adının Muhammed, babasının adının da Abdullah olacağı bildirilmektedir. Bu, beklenen Mehdî'nin, Samerra'daki bir dehlizde gizli olan Muhammed b. Hasen el - Askerî olduğunu söyleyen Şiâyı reddetmektedir. Çünkü onların iddia ettikleri Mehdî'nin babasının adı Abdullah değil Hasen'dir.

Efendimiz'in bildirdiğine göre, Mehdî geldiğinde yeryüzünü adaletle dolduracaktır. Kimi alimler bundan maksadın tüm dünya, kimi alimler Arap ülkeleri ve ona tâbi yerler olduğunu söylerler.

Süfyân'ın rivayetine göre, Mehdî tüm Araplara malik olacaktır. Alimler "Araplar"m galibe nazaran zikredildiğini, onun sadece Araplara değil tüm kavimlere mâlik olacağını söylerler. Rasülullah'ın sadece Arapları anması, o zaman Müslümanların araplardan oluşması, ya da diğer halklar müslüman olunca, ilk müslüman olan Araplarla tek millet gibi olmalarıdır. Şüphesiz, doğrusunu Allah bilir.[1733][12]

4283... Ali (b. Ebî Talib) (r.a)'dan; Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir.
Dünyanın ömründen sadece birgün kalsa bile, Allah (c.c) benim ehl-i beytimden bir adam gönderecektir. O dünyayı, (daha önce) zulümle olduğu gibi, Adaletle dolduracaktır.[1734][13]

Açıklama

Bu hadisin senedi sağlamdır. İsnâddaki Fıtr b. Hânife'yi Ahmet b. Hanbe], Yahya b. Saîd el-Kettân, Yahya b. Maîn, Nesaî, î, İbn Sa'ad ve Sâcî sika kabul etmişlerdir.
Bu hadis, yukarıda geçen hadisle aynı mânâdadır. Rasûlullah'ın söz konusu ettiği şahıs Mehdî'dir. Yukarıda gerekli malumat verilmiştir.[1735][14]

4284... Ümmü seleme (r.a)şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a)'i şöyle buyururken işittim:
"Mehdî[1736][15] benim ailemden, Fatima'nın oğullarındandır."
Abdullah b. Cafer şöyle demiştir:
Ebûl MelhYi, Ali b. Niifeyl'i överken ve onun iyiliğini söylerken dinledim.[1737][16]

Açıklama

Hadisin İbn Mâce'deki rivâyetinde"benim ailemden cumiesi" mevcut değildir.
"Benim ailem" diye terceme ettiğimiz" kelimesi birkaç mânâya gelmektedir. Hattabî, bu kelime ile ilgili olarak şu mânâlara işâret etmektedir.
a) Kişinin, kendi sulbünden gelen oğlu,
b) Kişinin akrabaları,
c) Kişinin amcaoğullan Hz. Ebu Bekir Sakîfe gününde, "Biz, Rasûlullah'ın amca oğullarıyız" demiştir.
İbnü'l Esîr, En-Nihâye adındaki eserinde bu kelimeyi şöyle izah etmiştir: kişinin en yakın akrabasıdır. Hz. Peygamber'in ıtresi Abdû'l Muttalip

oğullandır. Kureyş olduğu da söylenmiştir. Meşhur olan, onların, kendilerine zekat verilmesi caiz olmalayanlar (Haşimoğullan) olduğudur.
Hadisin devamında Efendimiz, Mehdî'nin Hz. Fâtıma'mn evlâdından olacağını beyan buyurmuştur. Hafız İmâduddin, bu ifadeyi göz önüne alarak Mehdî'nin Abbasilerden sonra çıkacağını söylemiştir.
Sindi de İbn. Mâce Hâşiyesi'nde, İbn Kesîr'den şunları nakleder: "Dârakutnî'nin Efrâd'da, Osman b. Affan'dan merfu olarak rivayet ettiği; "Mehdî, amcam Abbas'in oğullarındandır", hadisi garibtir. Dârakutni' 'nin de dediği gibi o hadisi sadece, Beni Hâşim'inin azaltısı Muhammed b. el-Velid rivayet etmiştir."
Munâvî de, o hadisin senedinde bir yalancının bulunduğunu söyler.
Bu hadis, Mehdî'nin Hz. Fatıma'nın oğulları arasından çıkacağı konusunda açıktır. Ama hangi oğlunun neslinden geleceği konusunda bir açıklık yoktur. Bu konu 4282. hadisin şerhinde açıklanmıştır.
Hadisin sonunda Abduîah b. Cafer, Râvîlerden Ali b. Nüfeyl'in güvenli bir râvî olduğuna dikkat çekmek istemiştir. Onu böyle bir izaha gerek duyduran sebep Ali b. Nüfeyl hakkındaki bazı söylentilerdir. Ulema genelde bu zat hakkında (Lâ be se bih) tâbirini kullanmaktadır.[1738][17]

4285... Ebû Saîd El Hudrî (r.a)'dan rivâyt edildiğine göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Mehdî ben (im neslim) dendir. O açık alınlı ve ince burunludur. Dünyayı zulümle dolduğu gibi adaletle dolduracak ve yedi sene hüküm sürecektir."[1739][18]

Açıklama

"Açık alınlı" diye terceme ettiğimiz terkibi, aslında, "başının ön tarafının saçı dökülmüş veya saçının yarısı dökülmüş" mânâlanndandır. "İnce burunlu" diye terceme ettiğimiz terkibinin de ayrıca, uzun burunlu, yumru burunlu mânâlarına gelmesi ihtimal vardır. Aliyyü'l Kâıl bundan maksadın "yassı ve yumru burunlu" omadiğını, çünkü onun çirkin görünümlü olduğunu söyler.
Bu hadiste Efendimiz, yukarıdakilerden farklı olarak Mehdî'nin şeklini tarif etmiş, kalacağı müddeti söylemiştir. El Münâvî bir rivayette yedi senenin

yanı sıra "Veya dokuz" sene ilâvesinin, başka bir rivayette de "Allah ona üçyüzbin melekle yardım edecektir." ilâvesinin yer aldığını söyler.
El-Münzirî, hadisin isnadındaki İmrân b. Kattan'm, Buharı, Affan b. Müslim ve Yahya b. Saîd el Kattan tarafından Sîka kabul edildiğini, Yahya b. Maîn ve Nesaî'nin ise zayıf saydıklarını, el - Hülâsa'da da Ah-med'in : "Hadisinin sâlih olduğunu umarım" dediği nakledilir.[1740][19]

4286... Rasûlullah (s.a)'in hanımı Ümmü seleme (r.a)'dan Rasûlul-lah'm şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir.
"Bir halife öldüğünde kargaşa çıkacak. Medineliler'den birisi, Medine'den çıkıp, Mekke'ye kaçacak. (Ama) Mekke'lilerden bazı insanlar, onu (bulunduğu yerden) çıkarıp, istemediği halde (Kabe'de) Rükün ile Makam-ı İbrahim arasında ona bîat edecekler. Şam'lilarda Onun üzerine bir ordu gönderilecek, ama o ordu Mekke ile Medine arasındaki Beydâ denilen yerde yere batacak.[1741][20] İnsanlar bunu görünce, Şam'ın ebdâli ve Iraklıların asâîbi (şam ve Irak'ın hayırlı salih kulları) ona gelip,[1742][21] bîat edecek. Sonra Kureyş'ten, dayıları Kelp (kabilesinden) olan bir adam çıkıp, o biat edenler ü/erine bir ordu gönderecek. Fakat bîat edenler, Ben-î Kelb'linin gönderdiği orduya galip gelecekler. Bu ordu Kelb'in gönderdiği ordudur, (o zaman) Kelb'in ganimetinde hazır bulunmayana yazık!... Halife olan zat (Mehdî) malı taksim edecek. İnsanlardan bir kısmı, Peygamberlerinin Sünneti ile amel edecek, İslâmiyet yeryüzüne tamamen yerleşecek. (Mehdî) yedi sene kalıp, sonra vefat edecek ve Müslümanlar onun namazını kılacak"
Ebû Davûd derki:
"Bazıları Hişâm'dan rivayetle, dokuz sene" bazıları da "yedi sene" dedi.[1743][22]

4287... Bize Harun b. Abdullah haber verdi, bize Hemmaırdan naklen Abdüssamed haber verdi. Hemmam'da katâde'den bu hadisi rivayet etti. Hemmam rivayetinde "dokuz sene" dedi.[1744][23]

Açıklama

Rasûlullah (s.a) bir halife öldüğünde insanlar arasında kargaşa çıkacağını haber vermektedir. Bundan maksat, bir şahsın ölmesi değil, devlet otoritesinin kalkmasıdır. Çıkacak ihtilâftan Murad'da ehl-i hâl ve'l akdin arasında çıkacak olan anlaşmazlıktır.
Bu ihtilâf anında, Medine'den çıkıp, Mekke'ye koşacak olan şahsın bu hareketine sebep ya başa geçmeyi istememesi, ya da çıkan fitneden korkmasıdır. Anılan zatın Mekke'ye kaçmasına sebep, oraya girenin emin oluşudur.
Tîbî, Ebû Davud'un bu hadisi Mehdî konusuna almış olmasına dikkat çekerek, hadiste anılan zatın Mehdî olduğunu söylemektedir.
Metinden anlaşıldığına göre, anılan zata Mekke'de biat edilince, kendisi ile savaşmak üzere Şam'dan bir ordu gönderilecek, fakat, Mekke ile Medine arasındaki Beydâ denilen yere gelince yer yarılıp bu orduyu yutacaktır. İnsanlar, bu Harikulade hadiseyi görünce Şam'ın efdâlleri (hayırlıları) gelip ona bîat edecektir.
Ebdâl: Bedel kelimesinin çoğuludur. Nihâye'de "Bunlar Evliya ve âbîdlerdir. Tekili bedeldir. Onlardan birisi öldüğünde yerine başkası geldiği için bunlara bedel denilmiştir" denilmektedir.
Süyûtî Mirkat'üs - Suûd'da, Kütüb-ü Sitte içerisinde Ebdâl'in sadece Ebû Davud'un bu hadisinde varid olduğunu söyler.
Avnü'l Ma'bud Müellifi, Ebdâl hakkında Kütüb-i Sitte'nîn haricindeki hadis kitaplarında birçok hadisin bulunduğunu söylemiş ve şunları nak-letmiştir.
Ubâde b. Sâmir (r.a)'den, Merfü olarak rivayet edilmiştir. "Bu ümmetteki ebdâl otuz kişidir" Onların kalpleri Hz. İbrahim (s.a)'in kalbi üzeredir. Onlardan birisi öldüğünde Allah başkasını kor. "Ahmed b. Hanbel)
Ubâde b. Sâmît (r.a)'dan, rivayet edilmiştir. "Ümmetim içerisindeki Ebdâl otuz'dur. Yeryüzü onlarla ayakta durur. Onların hürmetine yağmur yağar ve insanlar onlar sebebiyle yardım görürler." (Taberanî)
Avf b. Mâlik (r.a)'den, rivayet edilmiştir;
"Ebdâl Şam'hlar arasındadır. Onlar sebebiyle yardım görürler ve onların sayesinde rızıklamrlar." (Taberanî)
Hz. Ali (r.a)'den, rivayet edilmiştir;
"Bedeller (ebdâl) Şam'dadır. Onlar kırk kişidir. Her biri öldüğünde Allah yerine başkasını koyar. Onlar sayesinde yağmur yağar. Onların hürmetine düşmanlara karşı muzaffer olurlar. Onların hürmetine Şam'hlar azap edilmezler". (Ahmed b. Hanbel)

Bu hadisin Hâkim'deki rivayetinde şu ilâvelerde vardır: "Onlar insanları çok namaz, çok oruç, ve çok teşbihle geçmediler, ama güzel ahlâk, samimiyet, hüsnüniyet ve kalp temizliği ile geçtiler. Onlar Allah'ın hizbidirler".

Münâvî, "Ebdâl'm sayısının bu hadiste kırk, az önce geçen bir hadis de otuz olarak anılması zarar vermez. Çünkü onların tamamının kırk, kalpleri Hz. İbrahim'in kalbi üzere olanları otuz kişidir. On tanesi ise böyle değildir" der.

îbn Ömer (r.a)'denrivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: :Her asırda ümmetimin hayırlıları beşyüzdür. Ebdâl'dc kırktır. Beşyüz ve kırk hiç eksilmez. Bunlardan her biri öldüğünde, beşyüz kişiden Allah (c.c) birisini kırka katar" Sâhâbîler, "Yâ Rasûlullah onların amellerini bize haber ver" dedi.Efendimiz: "Kendilerine zulmedenleri affederler, kendilerine kötülük yapana iyilik ederler, Allah'ın kendilerine verdiği malı dağıtırlar" buyurdu. (Ebû Nuaym el-İsfahânî, Hilyetü'l - Evliya)

Görüldüğü gibi bu hadislerin hepsinde, Rasûlullah Efendimiz, bu ümmet içerisinde otuz ya da kırk sâlih kulun bulunacağım; onların yüzü suyuna dünyanın ayakta durup, insanların nzıklanacaklarım haber vermiş ve bunları "Ebdâl" diye isimlendirmiştir. Asaib: Hayırlılar demektir. Rasûlullah (s.a) Iraklılar'dan bîate gelecek olanları bu kelime ile ifâde buyurmuştur. Aliyyü'I Kân bu kelimenin, (asabe kelimesinin çoğulu olup, Hayırlar manasına geldiğini söyler. Nihayede ise bu kelimenin kelimesinin çoğulu olup on ile kırk kişi arasındaki topluluk mânâsına geldiğini belirtmiştir.

Alimler bu kelimenin, Ebdâl ile yanyana zikredilişini göz önüne alarak hayırlılar mânâsını daha uygun görmüşlerdir.

Hadisin devamında Ben-Î Kelp kabilesine mensup birisinin etrafına topladığı ordu ile Mehdi'ye saldıracağı, ama Mağlup olup malarının Meh-dî tarafından ganimet olarak dağıtılacağı bu savaşa katılmayıp ganimetten mahrum olanların, büyük bir fırsatı kaçırmış olacakları bildirilmektedir. Önündeki engelleri aştıktan sonra Mehdi, Efendimizin sünneti üzere yaşayıp muamele edecek, İslam'ı tam,olarak yerleştirecek ve bir rivayete göre yedi, diğer bir rivayete göre dokuz sene yaşayıp vefat edecek, Müslümanlar da onun cenaze namazını kılacaklardır.[1745][24]

4288... Bize İbnü'l Müsenna haber verdi, Bize Amr b. Asım haber verdi. Bize Ebûl Avam haber verdi.Bize Katâde Ebûl Halil'den, O Abdullah b. Halis'ten , o da Ümmü Seleme (r.a) vasıtasıyla Rasûlullah (s.a)'den bu (yukardaki) hadisi rivayet etti. Muâz'm hadisi daha mükemmeldir.[1746][25]

4289... Ümmü Seleme (r.a) Rasûlullah (s.a)'den (Mekke ile Medine arasında) batırılacak olanların kıssasını haber verip (şöyle devam etti): "Ya Rasûlullah, bu orduya istemeyerek zorla götürülen ne olacak? dedim. Rasûlullah (s.a):
Öbürleriyle birlikte o da batırılacak, ama Kıyamet Günü niyetine göre diriltilir, buyurdu.[1747][26]

Açıklama

Hâdis-i şerifin, Sahîh-i Müslim'deki rivayeti, Ubeydullah b. Kiptiyye tankıyla şu şekildedir:
"Haris b. Ebû Rabîa ve Abdulah b. Safvan'la birlikte Ümmü'l Mü'minin Ümmü seleme (r.a)'nın yanma girdik. (Arkadaşlarım) ona, yere batırılacak olan Orduyu sordular. - Bu hadise İbn Zübeyn'in halifeliği günlerinde idi.-
Ümmü Seleme şöyle dedi:
Rasûlullah (s.a) "Kabeye birisi sığınacak. Ona bir ordu gönderilecek, arzdan Beydâ'ya[1748][27] geldiklerinde yere batırılacaklar" buyurdu. Kendisine: Yâ Rasûlullah, zorla getirilenler ne olacak?" dedim. "Onlarla birlikte o da batırılacak ama, kıyamette niyetine göre diriltilecek" buyurdu.
Müslim'deki başka bir rivayette Sâhâbîlerin, Rasûlullah'a "Yâ Rasûlullah, bazen yol insanları toplar" dedikleri, Hz. Peygamber (s.a)'inde: "Evet onlar içerisinde kasıtlı olanı, mecbur kalanı ve yolcusu bulunur. Bunların hepsi bir çırpıda helak olurlar, çeşitli yerlerden çıkarlar. Allah onları niyetlerine göre diriltir." şeklinde cevapladığı bildirilmektedir.
Ebûl Velid el-Kattanî, Ümmü seleme (r.a)'mn, Hz. Muâviye'den evvel vefat ettiğini, dolayısıyla İbn Zübeyr'in hilâfetine erişemediğini söyleyerek hadisteki bir zaafa işaret etmiştir. Kâdî İyâz ise, onun, Muâviye-nin oğlu Yezîd zamanında vefat ettiği yolunda rivayetler bulunduğunu söyler.
Hadîste anılan ve Mekke ile Medine arasında Beydâ denilen yerde batırılacağı bildirilen ordu ile ilgili bilgi 4286 numaralı hadîs izah edilirken

verildi.
Bu rivayette dikkatimizi çeken bir konu şudur;
Bir topluma azap ve helak geldiği zaman iyi kötü ayırımı yapmaz topluma hep birden gelir. Suçu olmayanlar, uğradıkları azabın karşılığını öbür dünyada alırlar. Bir de bizzat kendileri kötülük yapmamakla birlikte, emr-i bi'l maruf Nehy-i ali'l Münker vazifesini ihmâl ettiklerinden dolayı aynı azabı haketmiş olabilirler.
Hâdis-i Şerif, kötü insanlardan uzak kalmanın, onlarla işbirliği yapmamanın gereğine işaret etmektedirler.[1749][28]

4290... Ebû İshak'tan rivayet edildiğine göre;
Hz. Ali (r.a) oğlu Hasan'a bakıp şöyle demiştir:
"Benim şu oğlum Rasûlullah (s.a)'in isimlendiği gibi seyyiddir. Onun sulbünden, adı Nebimizin adından olan, ona yaratılışta değil, huyda benzeyen bir adam gelecektir."
Hz. Ali kıssayı zikretti, "Dünyayı Adaletle dolduracak..." dedi.
Harun şöyle dedi: Bize Amr b. Abi Kays Mutarrıf b. Tariften o Ebî Hasen'den, o'da Hilâl b. Amr'dan şöyle dediğini rivayet etti:
Maverâünnenehir'de el-Haris b. Harras[1750][29] adında bir adam çıkacak. Onun (ordusunun) önünde Mansur denilen birisi bulunacak, Kureyş'in Rasûlullah'a imkan verdiği gibi âl-i Muhammed'e (Hilâfetine) imkân verecek - veya hazırlayacak.[1751][30] Her mü'minin ona yardım etmesi veya onun davetini kabul etmesi vaciptir.[1752][31]

Açıklama

Hz. Ali (r.a) oğlu Hasen (r.a)'in, Rasûlullah'm dediği gj seyyid olduğunu söylemiştir. Bu sözü ile Efendimiz'in, Hz. Hasen hakkında söylediği, "Şüphesiz şu oğlum seyiddir. Umarım ki, Allah onunla Müslümanlardan iki büyük topluluğun arasını İslah edecektir/' Hadisine işaret etmiştir.
Hadis, Mehdî'nin Hz. Hasen'in soyundan geleceği konusunda açık delildir. Diğer rivayetlerle birleştirilince, Mehdî'nin beklenmekte olan Mu-hammed b. Hasen El-Akserî olduğunu söyleyen Şia'nın aleyhine delil olduğu görülür. Çünkü Muhammed b. Hasen İttifakla Hz. Hüseyin'in so-yundandir.

Mâverâünnehir, sözlükte, nehrin arka tarafı demektir. Buradaki Nehirden Maksat Ceyhun nehridir. Mâverâünnehir, Semerkant, Buhara gibi büyük İslâm merkezlerinin bulunduğu bölgedir. Bu bölgelerde yetişen çok değerli İslâm alimlerinin yazdıkları kıymetli eserler, bu gün halen İslâm kültür mirasının hazineleridir.

Hadis-i şeriften anladığımıza göre, Mâverâünnehir Bölgesi'nden el-Haris b. Harras adında birisi çıkıp, Rasûlullah'm âline, yani Zürriyetine yardım edecektir. El Hâris'in Ordusunun başında Mansur adında birisi olacak ve bu şahıslar, hilâfetin Rasûlullah'm zürriyetine geçmesine imkan hazırlayacalardır. Peygamber anılan zatların, zürriyetinin hilâfetine imkân hazırlamaları meselesinin Kureş'in kendisine imkân hazırlamasına benzetmiştir. Bundan maksat, yâ Ebû Talib gibi kendisi müslüman olmamakla birlikte Rasûlullah'a yardımcı olanlardır, ya da maksat, sonuçta vuku bulan hâldir.

Hz. Peygamber, anılan bu şahıslar çıktığı zaman müzminlerin onlara yardım etmelerinin veya onların davetlerini kabul etmelerinin gerekli olduğunu söylemiştir.[1753][32]

36. MELÂHIM (MEYDANA GELECEK BÜYÜK OLAYLAR VE SAVAŞLAR) KONUSU

Melâhım, Melhame kelimesinin çoğuludur. Melhame sözlükte "savaş yeri" veya "büyük olay" manalarına gelir.
En-Nihaye'de şöyle denilmektedir: "Melhame, savaş ve savaş yeridir. Bir kumaşın luhmesi ve sedâsi (argaç ve direzisi) nin birbirine girdiği gibi, savaşta insanlar birbirine karıştığı ve birbirine girdiği için böyle denilmiştir. Savaşta öldürülenlerin etinin çokluğundan dolayı, bu kelimeni et manasına gelen Iahm kelimesinden alınmış olduğunu söyleyenler de vardır."[1754][1]

1. Yüzüncü Yılda Olacak Hadiseler

4291... Ebû Alkame; "Bildiğime göre, Ebu Hureyre (r.a) Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti" dedi.
Allah (c.c) bu ümmete her yüz yılın başında dinini yenileyecek birisini (bir müceddid) gönderecektir"
Ebû Davud diyor ki: Abdurrahman b. Şüreyh el - İskenderanî hadisi Şe-râhiî'i aşmadan (Ebu Aîkame ve Ebu Hureyre'yi anmadan) rivayet etti.[1755][2]

Açıklama

Hakim, Beyhaki, Zeynu'l -Irakî ve Hafız İbn Hacer gibi alimler bu hadisin sahih olduğunu ifade et-mişlerdir.Mu'dal oluşu bir açıdan sakıncalı değildir.Çünkü hem başka bir yoldan müsned olarak rivayet edilmiştir, hem de adi yapan Abdurrahman b. Şüreyh el- İskendereyanî sika bir ravidir.
Ebu Alkame'nin, "Bildiğime göre" demesi, hadisin merfu oluşu konusundaki şüphesini ifade etmektedir. Yani ravi hadisin mevkuf mu yoksa merfumu olduğunda şüphe etmiş, ancak ağırlıklı kanaatinin merfu olduğu istikamette olduğuna işaret etmiştir.
Hadisten anladığımıza göre, Allah c.c. her yüzyılın başında dinini yenileyecek birisini gönderecektir. Bu zata "müceddid = yenileyici" denilir.
Yüzyılın başı lafzında amaçlanan şeyin asrın evvelimi yoksa sonu mu olduğu konusu ihtilaflıdır. Avnü'l-Ma'bûd müellifinin benimsediği ve ekseriyete nisbet ettiği görüşe göre, "asrın sonu"dur.

Asrın başının ya da sonunun, Hz. Peygamberin doğumundan mi, bi'setinden mi, hicretinden mi yoksa vefaatından itibaren mi başladığı konu-suda ihtilafhdir.Şafiî ulemasından Sübkî gibi bazıları hicretin esas alınmasının daha uygun olacağını söylemektedirler. Avnü'l - Ma'bud müellifi ise asır başlangıcının bi'sete göre olmasını tercih eder.
Her asır başında gelecek olan müceddid, dini ve zahiri ilimleri bilen, devrinin parmakla gösterilen, en büyük alimi olan ve asır bittiği zaman hayatta olan birisi olacaktır. Asrın sonunda hayatta değilse, asır içerisinde devrinin en büyük alimi olan kişi asrın sonunda yaşayan müceddidden daha alim bile olsa müceddid sayılmaz.
Müceddidin yapacağı işten, yani dini yenilemekten maksat, yeni bir din ihdas etmek veya dine, dinde olmayan yeni şeyler ilave etmek değil, bozulan ve değişen amelleri kitap ve sünnet ile diriltmektir. Kitap ve sünnetin gereklerini ortaya çıkarmak, yaygınlaşan bid'atleri ortadan kaldırmaktır. Ayrıca şuna da dikkat çekmek gerekir; her asırda sadece bir tek müceddid gelecek diye bir kayıt yoktur. Bir asırda birden fazla müceddid gelip, sünneti ihya, bid'atleri ilga için çalışabilir.
Bu hadiste ifade edilen "müceddid" konusu üzerinde bir çok çalışma yapılmıştır. Süyutî, de ed-Durreru'1-Müntesire'sinin sonunda bu konuda müstakil bir risale te'lif etmiştir. "Tuhfetu'l-Muhtedin bi ahbari'I-mü-ceddidin" adı ile yazdığı bir şiirde de müceddidlerin isimlerini saymıştır. Suyûtî'nin belirttiğine göre ilk müceddid Ömer b. Abdil-Aziz ikincisi İmam Şafii'dir. Suyutî 9. asrın müceddidinin de kendisi olduğunu umud eder.Bazı asırlar için birden fazla isimler de sayar. Ancak bunlar birer tahminden ibarettir ve genelde bu konuda görüş beyan edenler,mücedidleri kendi mezheplerindeki alimler arasından seçerler.
Bezlu'l-Mechûd müellifi Camiu'l- Usûl'den naklen şöyle demektedir: "Alimler, bu hadisteki müceddidin tevilinde bir çok şey söylemişlerdir.
Herkes kendi mezhebindeki bir âlime işaret etmiş ve hadisi ona hamlet-miştir. Ama hadisi umuma hamletmek daha uygundur. Çünkü hadis metnindeki "kimse" kelimesi hem bir kişi hem de cem' için kullanılır. Üstelik müceddidliği sadece fâkihlere tahsis etmek de doğru değildir. Çünkü her ne kadar onların ümmete verdikleri fayda büyük ise de, ülü'l-emrin, ha-disçilerin, kuiTanın,vaizlerin ve zahidlerin verdikleri menfaat de az değildir. Çünkü dini ve siyaset kanunlarını korumak, adaleti ayakta tutup zulmü ortadan kaldırmak ülül- emrin (devlet başkanı veya imam'in)

görevidir. Aynı şekilde kurra ve hadis uleması, kur'an ve hadisi zabtetmektedirler. Vaizler vaazla ve insanları takvaya teşvikle yarar sağlamaktadırlar. Ancak müceddid olarak gönderilen zatın bu ferilerden her birinde parmakla işaret edilir olması gerekir. Allah bilir ama buna göre müceddidden maksat bir kişi değil, bir gruptur. Bunlardan her biri bir memlekette ve bir veya bir kaç fende temayüz eder ve dinin esaslarının devamına, ilmin yok olmasını önlemeye ve bid'atleri kaldırmaya çalışırlar.

Şüphesiz dîni yenilemek de izafi bir şeydir. Çünkü zaman geçtikçe ilim gerilemekte, cehalet artmaktadır. Ancak zamanımızdaki alimlerin büyüklüğünün ölçüsü, bu günkü cehle göredir. Yoksa şimdiki alimleri daha önce geçen mütekaddimin ulemâ ile kıyaslamak mümkün değildir. Onlar Rasûlullah devrine olan yakınlıklarından dolayı ilim, fazilet, takva, ihlas ve huy bakımından şimdikilerden çok ileride idiler.Buharı'nin Enes (r.a) den merfu olarak rivayet ettiği şu hadis de buna delalet eder:

"Ümmetim üzerine hiç bir döneni gelmez ki kendisinden sonrası ondan daha şerli olmasın."

Taberânî'nin İbn Abbas'dan rivayet ettiği şu sözler de bu kabildendir: "İnsanların bir bid'at ortaya çıkarmayacakları ve bir sünneti ortadan kaldırmayacakları hiç bir yeni sene yoktur..."

Şerhlerden Özet olarak naklettiğimiz bu bilgileri kısaca ifade edersek;

İnsanlar arasında cehaletin arttığı, bid'atlarin çoğaldığı, sünnetlerin unutulmaya yüz tuttuğu her yüz yılın nihayetinde veya başında, Cenabı Allah, Kur'an ve Sünneti bilen, ilmiyle amel eden kişiler yaratacak ve bu zatlar unutulan ya da unutulmaya yüz tutan sünnetleri ihya edecekler, bid'atleri ortadan kaldıracaklar ve islamı aslî saflığına döndürmeye çalışacaklardır.Diğer âlimler arasında ilmiyle, faziletiyle ve ameliyle seçkinleşen bu zatlara müceddid denilir.Geçmiş devirler için çeşitli alimler tarafından bazı isimler, yaşadıkları devrin müceddidi olarak takdim edilmektedir. Bu belki mümkün olabilir. Ancak müceddidliği yanlız onlara has kılmak ve başka müceddidin olmadığını söylemek yersiz olur. Onlardan başka müceddidler de gelip geçmiştir. İleride de daha bir çok alim gelecek ve islam esaslarının unutulmamasına, İslama sokulan bid'atlann ayıklanmasına zulmün ve müstevli hakimiyetinin yok edilip islamın hayata hakim kılınmasına çalışacaklardır.[1756][3]

2. Rumlarla Yapılacak Savaşlar

4292... Hassan b. Atıyye şöyle demiştir; Mekhûl, İbn Ebi Zekeriyya ve ben Halid b.Mi'dan'a gittik. Halid bize Cübeyr b. Nüfeyr'den naklen, (müslümanlarla Rumlar arasındaki) sulhu haber verdi. Cübeyr; "Ra-sûluDah'in ashabından olan Zî Mihber'e[1757][4] gidelim" dedi. Ona geldik Cübeyr (müslürrianlarla Rumlar arasındakijsulhu sordu. Zü'I- Mihber şöyle dedi:
Rasûlullahı (s.a) şunları söylerken dinIedim:"RumlarIa güvenilir
bir sulh yapacaksınız. Onlar ve siz arkanızdaki bir düşmanla savaşacaksınız. Zafer kazanacak, ganimet elde edecek ve (tehlikeden) salim olacaksınız. Sonra dönüp, tepecikleri olan bir otlakta konaklayacaksınız. Rumlardan birisi salibi (haçı) kaldırıp, salib kazandı diyecek. Müslümanlardan bir adam buna öfkelenip salibi kıracak. İşte o zaman Rumlar ahdi bozup savaş için toplanacaklar.[1758][5]

Açıklama

Bu hadis, kitabü'l-Cihad'da 2767 numarada geçmişti. Ancak burada da bir iki noktaya kısaca temas etmek istiyoruz.: Şerhlerde Rum milletinin kimliği hakkında bilgi verilmiştir. Bu bilgiler günümüzde Rum diye isimlendirdiğimiz Rumlar (Yunanhlar)Ia aynı kavme işaret ediyor.Mu'cemü'l- Buldan da Rumlarla ilgili olarak şu bilgiler verilmektedir:
"Rum, bilinen millettir. Kendi adlarına izafe edilen geniş bir ülkede otururlar. O ülkeye Bilâdı rûm denilir. Neseplerinin aslında ihtilaf edilmiştir. Rum ülkesinin doğu ve kuzeyinde Türkler, güneyinde Şam ve İskenderiye, batısında deniz ve Endülüs (İspanya) vardır. Kisralar devrinde Rakka ve Şâmât Rum hudutları içerisindedir. Müslümanlar, Rum ülkelerini fethedip onları kovuncaya kadar Antakya başkentleri idi. "Mu'ce-mü'l-Buldandaki bu bilgi Bizans İmparatorluğunu tarif etmektedir. Zaten Bisans halkı Rum idi.
Hadisi şerif, Rumlarla Müslümanlar arasında yapılacak barıştan söze-diyor. Ancak metinde önce Rumlar anılmamış, sadece "Sulh" kelimesi sözkonusu edilmiştir. Ama buradaki, Hüdne'den maksadın Rumlarla yapılacak olan sulh olduğu İbn Mace'nin rivayet ettiği şu hadisten anlaşılmaktadır:

Peygamber (s.a), "Sizinle sarı oğullular arasında bir sulh olacak ve onlar size olan ahidlerini bozacaklar." buyurmuştur.
Müslümanlarla Rumların düşmana karşı savaşmalarından maksat, ikisinin birlikte aynı düşmana mı yoksa her birisinin kendi düşmanına mı karşı savaşacağı meselesi ihtilaflıdır. Ancak birinci görüş daha kuvvetlidir.
Metinden anlaşıldığı gibi savaştan sonra iki ordu dönecek ve içerisinde yığma tepecikler olan geniş bir Mer'aya gelecekler ve Rumlardan birisi sulhu bozmak maksadıyla savaşı haçın kazandığını söyleyecektir. Yani savaşı Hristiyanların kazandığını iddia edecektir. Buna öfkelenen bir müslüman da haçı kıracak ve aralarındaki barış sona erecektir. Böylece Rumlar müslümanlarla savaşmak için toplanmaya başlayacaklardır.
Hadiste anılan böyle bir olayın tarihte meydana geldiğini gösteren bir bilgiye rastlayanı adı k. Şüphesiz hadise için bir zaman sınırı olmadığı için, kıyamete kadar meydana gelmesi mümkündür.[1759][6]

4293... Bize Müemmel b. Fadl. el-Harranî haber verdi ve şöyle dedi: Bize Velid haber verdi. Velid; bize bu hadisi Hassan b. Atıyye'den Ebu Amr haber verdi dedi. Hassan hadisinde şunu ilave etti:"... ve müslümanlar silahlarına sarılıp Rumlarla savaşırlar. O birliğe Allah (c.c) şehitliği ikram eder."
Ancak Velid hadisi, "Cübeyr'den o da Zi Mihber vasıtasıyla Rasûlullah'dan" diye rivayet etti.
Ebu Davûd der ki: "Hadisi Ravh, Yahya b. Hamze ve Bişr b. Bekr Evzai'den İsa'nın dediği gibi rivayet etti."[1760][7]

Açıklama

Bu rivayet, önceki hadisin aynıdır. Yalnız bunda, müslümanların da silaha sarılıp savaşacakları ve Allah'ın kendilerine şehitliği nasibedeceği ilavesi vardır.[1761][8]

3. Savaşın Belirtileri

4294... Muaz İbn Cebel (r.a) Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:

"Beytu'I-Makdis"in imarı, Metlinenin harabına, Medine'nin harabı büyük savaşın çıkışına, büyük savaşın çıkışı İstanbul'un fethine, İstanbul'un fethi de Deccal'in çıkışına alâmettir."
Sonra Rasûlullah (s.a) eli ile konuştuğu kişinin (Muaz b. Cebel'ın) dizine, veya omuzuna (omuzlarına)[1762][9], vurdu ve; "Bu (dediklerim) şüphesiz senin burada oluşun gibi - veya senin burada oturduğun gibi - haktır" buyurdu.[1763][10]

Açıklama

Hadisin senedindeki Abdurrahman b. Sabit hakkında olumlu ve olumsuz beyanda bulunanlar olmuştur. Münziri ise Abdurrahman'in salih ve sika bir şahıs olduğunu söyler. Bu hadisi şerifte, İslâm dünyasında meydana gelecek bazı olayların, başka olayların doğmasına sebep ve alamet olduğu ifâde edilmektedir. Ancak bir hâdise olduktan sonra, meydana gelecek olan diğer hâdisenin öncekinin hemen arkasından olması şart değildir. îki olay arasında uzun aralıklar olabilir. Hadiste ilk bildirilen mesele Beyti makdisin yanı mes-cid-i Aksa'nın imarının Medine-i münevverenin tahribatına sebep olacağıdır. Aliyyü'1-Kari bu cümleyi "Beyt-i maksidin imarı, Medine'nin harabı vaktinde olacaktır." şeklinde izah etmiştir. Beyti makdisin imarının, kafirlerin istilası ile olacağı da söylenmektedir.
El-Erdebili, el-ezhar'da şöyle demektedir: "Bazı sarihler, beyti makdisin imarından maksadın, harabından sonraki imarı olduğunu söylerler. Çünkü beytü'l - Makdis ahir zamanda harab olacak sonra onu kafirler imar edeceklerdir. Gerçek olan ise, imardan maksadın, oranın tam olarak imar edilmesidir...."
Hadiste daha sonra Medine'nin harabının büyük savaşın çıkışına alamet olduğu bildirilmektedir. İbn Melek, bu savaşın Şamlılarla Rumlar arasındaki savaş olduğunu söyler. Avnü'l-ma'bud'da ise Moğollarla Şamlılar arasındaki savaşın olduğu söylenir. Aliyyü'l-Kari'de, îbn Melek'in fikrini benimser. Anılan bu savaş İstanbul'un fethine, İstanbul'un fethi ise Deccarin çıkışına işarettir. Bezlü'l-Mechud'da İstanbulini fethinden maksadın, orasının Mehdi tarafından fethi olduğunu söyler. Şüphesiz bu görüşler birer tevildir. Belirli bir nassa dayanmamaktadır. Onun için bu tevillere kesin

gözüyle bakmak mümkün değildir. Doğru olabileceği gibi hatalı olma ihtimali de vardır.[1764][11]

4. Savaşların Arka Arkaya Çıkması

4295... Muaz b. Cebel (r.a)'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
Büyük savaş, İstanbul'un fethi ve Deccal'in çıkışı yedi ay içerisinde olacaktır."[1765][12]

Açıklama

Tirmizi bu hadis için, "hassen garibtir, bunu sadece bu yoldan biliyoruz" der. Sarihler hadisin senedindeki Ebû Bekir b. Ebî Meryem'in hadisi ile ihticac edilemeyeceğini söylerler.[1766][13]

4296... Abdullah b. Busr (r.a) demiştir ki; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
(Büyük) "Savaş ile İstanbul'un fethi arasında altı sene vardır. Yedinci senede Mesihu'd - Deccal çıkacaktır."
Ebu Davud der ki:
Bu hadis, İsa'nın hadisinden (önceki hadisten) daha sahihtir.[1767][14]

Açıklama

Bu hadisle, bir Önceki hadis arasında bir çelişki göze çarpmaktadır. Çünkü önceki hadiste büyük savaşla İstanbul'un fethinin yedi ay içerisinde olacağı bildirildiği halde, bu hadiste aralarında altı yılın olacağı haber verilmektedir. Musannif Ebû Davud bu çelişkiye işaretle, bu hadisin Önceki hadisten daha sahih olduğunu söylemiştir. Böylece o hadisin buna muarız olamayacağına işaret etmiştir. Aliyyül- Kari'de bu çelişkiye ve Ebu Davud'un tercihine katılmakta ve şöyle dernektedir: "Bu söz (Ebu Davud'un bu daha sahihtir sözü) iki hadis arasıda taarruzun sabit olup, aralarını birleştirmenin imkansız olduğuna delalet eder. Doğru olan da, tercih edilendir. Özetle: Büyük savaş ile Deccal'in çıkışı arasında yedi sene oluşu yedi ay oluşundan daha sahihtir."

Bazı alimler de iki hadis arasında görülen çelişkiyi şöyle te'vil ederek kaldırmaktadırlar: "Büyük savaşın başlaması ile bitimi arasında altı sene müddet vardır. Savaşın bitimi ile İstanbul'un fethi ise Deccal'in çıkışı da yedi aylık bir zaman olacak şekilde yakındır."
İbn Kesir bu te'vili yapanlardandır. Münzîrî, hadisin senedinde bulunan Bakıyye b. Velid hakkında söz edildiğini söyler.[1768][15]

5. Milletlerin Islama Karşı (Savaşmak Üzere) Biribirlerini Davet Etmeleri

4297... Sevban (r.a)Men rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Yakında milletler yemek yiyenlerin (başkalarını) çanaklarına (sofralarına) davet ettikleri gibi[1769][16] size karşı (savaşmak için) biribirlerini davet edecekler."
Birisi:
"Bu o gün bizim azlığımızdan dolayı mı olacak?” dedi.
Rasûlullah (s.a) ;
"Hayır, aksine siz o gün kalabalık fakat selin önündeki çörçöp gibi zayıf olacaksınız. Allah düşmanlarınızın gönlünden sizden korkma hissini soyup alacak sizin gönlünüze de vehn atacak" buyurdu. Yine bir adam:
Vehn nedir? ya Rasûlullah diye sorunca,
"Vehn, dünyayı (fazlaca) sevmek ve ölümü kötü görmektir"[1770][17] buyurdu.[1771][18]

Açıklama

Hadisten anladığımıza göre, İslam düşmanları, müslümanları yok edip kuvvetlerini kırmak için birbirlerini birleşmeye davet edeceklerdir. Bu davet, sofrasına adam davet eden bir sofra sahibi rahatlığı içerisinde olacaktır. Yani nasıl ki onlar için sofraya oturup yemek zor olmayan bir işse, kafirlerin İslama karşı birlik çağrısında bulunup müslümanlarm zenginliklerini yemeleri de engellenemez bir kolaylık taşıyacakcaktı. Kafirler islam dünyasını önlerine konmuş bir sofraya benzetecekler ve bu cazip sofrayı paylaşmak için birbirlerini davet edeceklerdir. Onları böyle

bir işi yapmaya cüretlendiren şey müslümanların azlığı değil aksine onların takva bakımından güçsüzlüğü ve dünyaya aşırı düşkünlükleri olacaktır. Çünkü ölümden korkan ve dünyaya fazlaca düşkün olanlar, fedakarlıklara katlanamazlar. Canları ve mallan ile katılmaları gereken cihâdı ihmal ederler. Böylece eskiden olduğu gibi düşmanlara karşı heybetli değildirler ve artık düşmanlar onlardan kor-mazlar, çekinmezler.
Hz. Peygamber (s.a)'in bu haberi, Osmanlı devletinin, birleşen kâfirler tarafından yenilip parçalanması ve bu gün müslümanların zenginliklerinin çeşitli yollar ve siyonist çabalarla yağmalanması olayı ile ne kadar da uyuşmaktadır.
Hadisi şerifte, Rasûlullah müslümanların uğrayacakları güçsüzlüğü vehn kelimesi ile ifâde etmiştir. Vehn aslında sözlük olarak zayıflık manasınadır. Efendimiz vehn konusunda kendine sorulan soruya, zaafa sebep olacak şeyleri bildirmek suretiyle cevap vermiştir.
Tîbî bu meseleyi: " Zaafın çeşidini Öğrenmek için sorulmuş bir sorudur. Yahut da soruyu soran şahıs, zayıflığın hangi cihetten geleceğini öğrenmek istemiştir." sözleri ile izah etmektedir.[1772][19]

6. Fitnelerden (Savaşlardan) Sığınılacak Yer

4298... Ebu'd - Derda (r.a)den, Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Büyük savaş gününde müslümanların çadırı (kalesi) Şam'ın en hayırlı şehirlerinden olan Dimeşk adındaki şehir tarafındaki Guta da olacaktır.[1773][20]

4299... Ebu Davud der ki: Bana İbn Vehb'den haber verildi, O dedi ki bana Cerir b. Hazim Ubeydullah b. Amr'den Ona Nafi İbn Ömer (r.a)'den; Rasûlullah (s.a) in şöyle buyurduğunu haber vermiş: "Yakında müsmmanlar (Dımeşk) şehrinde muhasara edilecekler. Öyle ki onların en uzak karakolu Selah olacak"[1774][21]

4300... Zührî, "Selalı Hayber'e yakın bir yerdir" demiştir.[1775][22]

Açıklama

Tercemeye "çadır" diye geçtiğimiz kelime, sözlükte büyük çadır demektir. Burada müslümanların sığınacakları kale manasında kullanılmıştır.
Dımeşk: Günümüzde Suriye'nin başşehri olan Şam şehrinin adıdı. Bu ismin verilmesine sebep orasını Dımaşk b. Nemrûd b. Kenan'ın bina etmiş olmasıdır. Anılan şahıs Hz. İbrahim'e iman etmişti. Bu yüzden babası Nemrud, oğlunu bu şehre gönderdi.
Guta: Şam havalisinde suyu bol ve ağaçlıklı bir yerdir. Hadisi şerifte Dımeşk şehri için "Şam'ın en hayırlı şehirlerinden olan" denilmektedir. Alkamî bu ifadeleri gözonüne alarak, Dımeşk'ın fazileti konusunda şunları söylemektedir:
"Bu hadis Dımeşk'in ve ahir zamanda orada oturanların faziletine ve orasının fitnelerden sığınılacak bir kale olduğuna delalet etmektedir. Oraya Rasülullah'ı gören on bin şahabının girmiş olması orasının faziletlerindendir. Nitekim Peygamber efendimiz de peygamber olmadan önce ve peygamber olduktan sonra Tebûk seferinde ve İsra gecesinde oraya girmiştir."
Hadiste büyük savaş çıktığında müslümanların Dımeşk yakınlarındaki Guta denilen yere sığınacakları ve en uzaktaki karakollarının Selalı olacağını bildirmektedir. Selah, Hayber yakınlarında bir yerin adıdır. Müs lümanların en uzak karakollarının Hayber yakınında bir yer oluşu ne kadar çok sıkıştırılacaklarına delil kabul edilmektedir.[1776][23]

7-Savaşlarda Fitnenin Kalkması

Savaş ; miislümanla gayri müslimler arasındaki, fitne de müslümanların kendi aralarındaki muharebelere denilir.[1777][24]

4301... Afv b. Malik (r.a); Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Allah (c.c) bu ümmetin üzerinde, biri kendisinden birisi de düşmanından olan iki kılıcı birleştirmeyecektir."[1778][25]

Açıklama

Hadis-i şerif, müslümanlann aynı anda hem birbirleri ile kem düşmanları ile savaşmayacaklarını bildirmektedir. Şayet müslümanlar arasında bir kargaşa

çıkmışsa ve o esnada düşmanla savaşmak zarûrçtj doğmuşsa müslümanlar kendi aralarındaki kavgaya son verip düşmana karşı tek vücut halinde savaşırlar. Aksi halde müslümanlann hayatiyetlerini sürdürmeleri mümkün olmaz. Bu gün İslam birliği parçalanmış, müslümanlar küçük küçük gruplara, devletlere ayrılmışlardır. Bunlardan bir kısmı gayri mlislimlerle savaşmak zorunda kalırken bir kısmı da birbirleri ile boğuşmaktadırlar. Ancak bu devletlerin islamla olan irtibatları, Hz. Peygambere ümmet olup olmayacakları son derece su götürür. Bugün halkı müslüman olan bir çok ülkenin başındakilerin müslümanlıkla zerre kadar irtibatı olmadığı gibi, İslamiyeti yok etmek için çırpınan idareciler vardır. Böyle idarecilerin hükmettiği bir devlete ishm devleti denemez. Dolayısıyla hadisi şerifte vak'aya zıt bir durum yoktur.[1779][26]

8. Türkleri Ve Habeşlerı Tahrikten Nehy

4302... Ashâb-ı kiramdan birisi, Rasûlullah (s.a) 'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir.
"Size dokunmadıkları müddetçe siz de Habeşlere dokunmayın. Sizi terkettikleri müddetçe siz de Türkleri terkedin. Onlara sataşmayın."[1780][27]

Açıklama

Görüldüğü üzere Hz. Peygamber (s.a) efendimiz müslümanlara, kendilerine sataşmadıkları müddetçe Habeşleri ve Türkleri kendi haline bırakmalarını, onlarla savaşmamalarını emretmiştir. Şüphesiz hadiste kastedilen, henüz islamiyeti kabul etmemiş olan Türkler ve Habeşlilerdir.
Hadiste başka milletlerin değil de Habeşlerle Türklerin bahse konu ediliş sebebini Tıbî şöyle izah eder: "Çünkü Habeş ülkesi ile islam ülkesi arasında Büyük çöller, boşluklar vardır. Dolayısıyla fazla yorgunluğa sebep olacağından dolayı müslümanlara onların ülkelerine girme külfeti yüklememiştir. Ayrıca 4309 nolu hadiste geleceği üzere Rasûlullah Ka'be'yi Habeşlilerin yıkacağını haber vermiştir. Bu, Habeşlilerin savaş-da sakınılması gereken bir millet olduğuna delalet eder. Türklere gelince savaşçı bir millettirler. Ülkeleri de soğuktur. İslam ordusu ise sıcak memlekette yaşamaktadır. İşte bu yüzden müslümanlara saldırmadıkları müddetçe Türklerle savaşa girilmemesi emredilmiştir.

Hadisten anladığımıza göre, Türkler ve Habeşlerle savaşmaktan kaçınılması tavsiyesi bu milletlerin müslümanlara saldırmamaları hali ile kayıtlıdır. Ama müslümanlara saldırırlar, zorla İslam ülkesine girerlerse o zaman savaşmaktan kaçımlamaz. Çünkü bu durumda savaşmak farzı ayın, önceki durumda ise farz-ı kifayedir. Hz. Peygamberin "Sizi terkettikleri müddetçe onları terkediniz" sözü buna delalet etmektedir.
Bezi müellifi, hadisteki bu ifadeyi gözönüne alarak, nehyin vücûba değil, ibâhaya delâlet ettiğini söyler.
Burada şöyle bir şey akla gelebilir: Kur'ân-ı Kerim'de "tüm müşriklerle savaşın...[1781][28] buyurulmaktadır. Ayet hiç bir milleti ayırmadan, Allah'a şirk koşan bütün kâfirlerle savaşmayı emretmektedir. Hadiste ise iki millet bu emrin dışında tutulmuştur. Bu hal, hadisin ayete zıt olduğu izlenimini verebilir.
Aliyyü'l - Kari bu konuya işaretle şöyle demektedir: "Ayet mutlaktır. Hadis mukayyedtir. Mutlak mukayyede hamlolunur. Hadis ayeti tahsis etmektedir. Nitekim mecusiler konusunda da hadis ayeti tahsis etmiştir. Mecusiler kafir (müşrik) dir. Buna rağmen müslümanlar, "Onlara ehli kitaba yaptığınız gibi muamele ed'in" hadisinden dolayı mecûsilerden cizye almışlardır."[1782][29]

9. Türklerle Savaş

4303... Ebû Hureyre (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Müslümanlar, yüzleri kat kat deri ile kaplı kalkan gibi olan, kıldan elbise giyen Türklerle savaşmadikça kıyamet kopmaz."[1783][30]

Açıklama

Hadisin sahibi Müslim'deki rivayetlerin de ve Ebû Davud'taki bir sonraki hadiste, anılan milletin kıldan giyecekleri şeyin pabuç olduğu bildirilmektedir. Ayrıca bir rivayette yukarıdaki özelliklere ilaveten anılan milletin gözlerinin küçük ve burunlarının yassı olacağı da ilave edilmiştir.
Hadis-i şerifte müslümanların Türklerle savaşacağı bildirilmekte ve Türklerin şekli tarif edilmektedir. Beydavi'nin dediğine göre yüzlerinin kalkan gibi olmasından maksat geniş olması, kalkanın kat kat deri ile kaplı olmasından maksat da sert ve etli olmasıdır. Ayrıca hadiste anılan kavmin

kıldan yapılmış elsise giyeceği bildirilmektedir. Bazı âlimler bu cümleyi Müslim'in ve Ebu Davud'un bir sonraki rivayetlerine bakarak kıldan dokunmuş pabuç giyecekleri şeklinde açıklamışlardır. Nevevi'de bu izahı yapanlardandır. Avnü'l-Mabud müellifi ise, sahihi Müslim'deki rivayetin "Onlar kıldan (yapılan) şeyler giyerler ve kıldan yapılan ba-buçlarıyla yürürler" şeklinde oluşuna dikkat çekerek, hem üzerlerine giydikleri elbisenin hem de ayaklarına giydikleri ayakkabıların kıldan olacağını söyler. Sünen-i Ebi Davud'un bu rivayetinde yürüyecekleri pabuç zikredilmediği için anılan cümle Avnü'l-Ma'bud'daki izaha uygun olarak kıldan elbise giyerler, diye tercüme edilmiştir.
Hadisteki tarife göre, müslümanlarla savaşacak olan milletin tatarlar olması muhtemeldir.
Aynî'nin şu izahı, Rasûlullah'ın işaret ettiği ordunun Cengiz Han ve torunu Hülagü'nün komutasında islam alemini yakıp, yıkan, gaddarlığı dillere destan olan Tatar ordusu olduğuna işaret ediyor.
Aynî şöyle demektedir:
Rasûlullah'ın haber verdiği bu savaşların bir kısmı 617 tarihinde meydana gelmiştir. Türklerden büyük bir ordu çıkarak bütün Horasan diyarını kılıçtan geçirmiş, bundan sadece mağaralara saklananlar kurtulabilmişlerdir. Bunlar, Rey, Kazvin ve Merağa'ya kadarki bütün islam beldelerini çiğneyip geçmişler, kadınlarını esir edip, çocuklarını kesmişlerdir. Sonra da İsfahan'a ilerleyerek sayısız insanı öldürmüşlerdir. Atlarını camilere doldurup cami ve mescidlerini direklerine bağlamışlardır."[1784][31]

4304... Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Siz pabuçları kıldan olan bir milletle savaşma-dıkça kıyamet kopmayacaktır. Siz, gözleri küçük, burunları yassı ve yüzleri kat kat deri ile kaplı kalkan gibi olan bir milletle sayâşmadık-ça kıyamet kopmayacaktır."[1785][32]

Açıklama

Hadisin Buhari ve Müslim'deki rivayetlerinde anılan kavmin metinde sayılan özelliklerden başka.yüzlerinin de kırmızı olduğuna işaret edilmiştir. Ayrıca Buhari'nin rivayetinde, tarif edilen milletin Türkler olduğu açıkça ifade edilmektedir.

Buhari'nin menakıb'daki rivayeti daha uzundur. Buhari'nin bu rivayetinde kıyamet kopmadan önce müslümanların savaşacakları kıldan pabuç giyenlerle Türklerin ayrı ayrı milletler olduğu izlenimini veren bir ifade kullanılmıştır. Arada atıf edatı kullanılmıştır. Aynî bunların Türklerden iki cins ya da öncekinden maksadın kürtler olmasının muhtemel olduğunu söyler.
Tirmizi'nin rivayetinde, savaşılacak milletin özellikleri sayılırken sadece yüzlerinin kalkana benzeyen kısmı zikredilmiştir.
Hadisi şerif önceki rivayetle hemen hemen aynı şeyleri ihtiva etmektedir. Orada gerekli izah yapılmıştır. Burada da sadece Nevevi'nin Sahih-i Müslim şerhinde bu hadisleri izah sadedinde söylediği bir şeyi ilave etmek istiyoruz. Nevevi şöyle diyor: "Bütün bunlar Rasûlullah (s.a)in mu-cizelerindendir. Rasûlullah'ın tüm özellikleri ile zikrettiği bu Türklerle savaş yapılmıştır. Zamanımızda müslümanlar onlarla defalarca savaşmışlardır. Şu anda da savaş sürmektedir. İyi sonucun müslümanlar için olmasını dileriz." Nevevi'nin maksadı Moğollarla yapılan savaşlar olsa gerek.[1786][33]

4305... Abdullah b. Büreyde, babasından, Rasûîullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Sizinle gözleri küçük bir kavm-yani Türkler[1787][34] - savaşacaktır.
siz,onları Arap Yarımadasına katıncaya kadar üç kerre süreceksiniz, ilk sürüşte onlardan kaçanlar kurtulacak, ikincisinde bir kısmı helak olup, kimisi kurtulacak, üçüncüsünde ise kökleri kazınacak."[1788][35]

Açıklama

Bu hadisi şerifde Müslümanların, müslüman olma- yan Türkleri sıkıştıracakları ve onları üç kez Arap Yarımadasına kadar sürecekleri bildirilmektedir. Aynı ravinin, Ahmed b. Hanbel'in müsnedindeki rivayetinde ise tam aksi bildirilmektedir. Yanı Türklerin müslümanlan Arap yarımadasına kadar sürecekleri, ilk seferinde kaçanların kurtulacakları, ikincisinde bir kısmının kurtulup bir kısmının helak edileceği üçüncüsünde ise hepsinin kılıçtan geçirileceği ifade edilmektedir. Yani Ebu Davud'un rivayetinin tam tersidir. Ahmed b. Hanbel'in rivayeti şu şekildedir:

"Abdulah b. Büreyde, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ben Rasûlullah (s.a) 'in yanında otururken efendimizin şöyle buyurduğunu duydum:
"Şüphesiz geniş yüzlü, küçük gözlü sanki yüzleri deriden kalkan gibi olan bir kavim benim ümmetimi, Arap Yarımadasına sokuncaya kadar üç kerre sürecek birincisinde onlardan kaçanlar kurtulacak, ikincisinde bir kısmı helak olup bir kısmı kurtulacak, üçüncüsünde ise onlardan geri kalanların hepsi kılıçtan geçirilecek."
Rasûlullah'a: - Onlar kimlerdir? Ya Rasûlullah diye sordular,
"Onlar Türklerdir, nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki atlarını müslümanların camilerinin direklerine bağlayacaklar." buyurdu.
Ravi der ki; Büreyde bundan sonra devamlı surette iki üç deve, yol azığı ve suyu bulundururdu.
Görüldüğü gibi, Ebu Davud'un rivayeti ile Ahmet b. Hanbel'in rivayeti biribirine taban tabana zıttır. Bunların telif ve te'vili de mümkün değildir. Bu hadislerden birisini öbürüne tercih gerekecektir. Hadislerin siyakı ve vakıaları gözönünde bulundurulduğunda, Ahmed b. Hanbel'in rivayetinin daha doğru olduğu fikri ağır basmaktadır. Çünkü bir defa sürülen millet, Arap Yarımadasına kadar kovalanacaktır. Arap yarımadası da müslüman olmayan tatarların değil, müslümanların yurdudur. Savaşta yenilenler, düşmanın anayurduna değil, kendi anayurtlarına kaçarlar. Dolayısıyla galip devlet kovaladığı düşmanı onların ülkesine doğru sürer.
İkincisi; Büreyde (r.a) Rasulullah'tan hadisi duyduktan sonra her an Türklerin saldırısını beklemiş ve kaçabilmek için deve ve azığını hazır tutmuştur. Ayrıca Ebu Davud'un rivayetinin sonundaki - veya dediği gibi" ifadesi ile de ravinin şüphesini ortaya koymaktadır. Ayrıca olaylar da Ahmet b. Hanbel'in rivayetini te'yid etmektedir.
Anlaşılıyor ki, Ebu Davud'un rivayetinin ravileri vehme düşmüşler ve yanlış nakilde bulunmuşlardır.
Avnü'l-Ma'bud müellifi yukarıya aktardığımız nokta-i nazarları zikrettikten sonra, Kurtubî'nin, Tezkiresine her iki rivayeti de aldığını ve bunun sebebini anlayamadığını söyler.[1789][36]

10. Basra Hakkındaki Hadisler

4306... Müslim b. Ebi Bekre, babasından rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu.
Ümmetimden (bazı) insanlar, üzerinde köprü olan, Dicle denilen nehrin yanında, Basra adını verecekleri çukur bir yere yerleşecekler. Oranın ahalisi çoğalacak ve o şehir Muhacirlerin şehirlerinden olacak. - İbn Yahya, Ebu Ma'mer'in; mü s lü m ani arın şehirlerinden olacak dediğini söyledi - Ahir zaman gelince geniş yüzlü küçük gözlü Kantura oğulları gelip, nehir kısıyısma kadar inecekler (o zaman) şehir halkı üç gruba ayrılacak; bir grup öküzlerin kuyruğuna ve arıziye sarılacak (çiftçiliğe yönelecek) ve helak olacak, bir grup kendi canlarını tercih edip (düşmandan aman dileyip) kâfir olacak, bir grup da çocuklarını arkalarına alıp düşmanla savaşacaktır. İşte onlar şehidlerdir.[1790][37]

Açıklama

Hadiste, müslümanlarm Basra şehrine gelip orada yerleşecekleri ve sarihler tarafından Türkler (Moğollar) diye açıklanan bir kavmin hücumuna uğrayacakları bildirilmektedir.
Bazı alimler, metinde geçen Basra'dan Muradın Bağdat olduğunu, Bağdat'ın dışındaki; Basra kapısı denilen kapıdan dolayı Rasulullah'm Bağdan bu isimle andığını söylerler. Alimleri bu düşünceye sevkeden sebepler şunlardır:
1- Dicle nehri Bağdat'ın ortasından akmaktadır,
2- Hz. Peygamber ümmetinin bir şehir kuracağını haber vermiştir. Gerçekten Bağdat Rasûlullah zamanında bir şehir değil, köyden ibaretti. Oranın bir şehir haline getirilişi müslümaıılar tarafından olmuştur.
3- Hadiste müslümanlarm uğrayacağı bildirilen hücumlar Basra'ya değil Bağdat'a karşı vuku bulmuştur. Abbasî hükümdarlarından Mu'tasım billah zamanında 650 yılında Bağdat Moğolların istilasına uğramış, Rasûlullah1 in haber verdiği hadise tahakkuk etmiştir.
Hadiste belirtilen diğer bir konu da, anılan beldenin geniş yüzlü ve küçük gözlü Kantura oğullarının hücumuna uğrayacaklarıdır. Sarihler, Kantura 'nın;
a) Türklerin atası,
b) Hz. İbrahim'in bir cariyesi olduğu tarzında iki ayrı görüş beyan etmişlerdir. Sonraki görüş sahiplerine göre, bu cariyeden Hz. İbrahim'in

çocukları olmuş ve onların neslinden Türkler türemiştir. Ancak bu görüş tenkid edilmiştir. Çünkü Türkler Hz. Nuh'un oğullarından Yafes'in neslindendir. Yafes de Hz. İbrahim'den çok öncedir. Buna göre İzahlar biribirleri ile çelişki arz etmektedir. Bu çelişkiyi şu şekilde çözümleyebiliriz: Kantura adındaki Cariye Yafes'in soyundandır veya Kantura Hz. İbrahim'in cariyesi değil, oğullarından birisinin kızıdır, Yafes soyundan birisi ile evlenmiş ve onlardan Türkler türemiştir. Bu durumda da Türkler hem anılan cariyenin hem de Yafes'in neslinden gelmiş olurlar.
Rasûlullah (s.a), Basra -veya Bağdat - halkının Moğolların hücumuna uğrayınca üç gruba ayrılacaklarını bildirmiştir. Bunlar:
a) Savaştan yüz çevirip, çiftçiliğe yönelenler. Bunlar canlarını kurtarır umuduyla tarlalarda hayvanlarının başında çiftçilikle uğraşacaklar ama bu fayda vermeyecek ve öldürüleceklerdir.
b) Canlarını kurtarmak için Moğollardan aman dileyenler. Bunlar belki canlarını kurtaracaklar ama kâfir olacaklardır.
c) Evlatlarını arkalarına alıp düşmana karşı savaşanlar; bunlar şehit olacaklar ve Allah'ın rızasını kazanacaklardır.
Aliyyül-Kari, bu haberin Rasûlullah'ın mucizelerinden olduğunu, bunun ayniyle H.653 yılında meydana geldiğini söyler.
Münziri, hadisin isnadında Said b. Cumhan'ın olduğuna dikkat çeker.[1791][38]

4307... Enes b. Malik (r.a) demiştir ki; Rasûlullah (s.a) kendisine şöyle buyurmuştur:
"Ya Enes! şüphesiz insanlar birtakım şehirler kuracaklar. Onlar içerisinde Basra-veya Busayra-denilen bir şehir olacak. Eğer oraya uğrarsan - veya girersen-tuzlu yerlerden, iskelesinden, çarşısından ve emirlerinin kapısından uzak dur. Kenarlarına git. Şüphesiz orada yer çöküntüsü, taş yağması ve zelzele olacak. Bir kavim, akşam yatacak ve sabahleyin maymunlar ve domuzlar olarak kalkacaktır."[1792][39]

Açıklama

Hadisin izahına geçmeden önce bazı kelimelerin karşılıklarını vermek istiyoruz:

Sibah: Tuzlu çorak arazi, Tîbî: "O, üzerinde tuz çıkan arazidir. Bazı ağaçlardan başka bir şey bitmez." der.
Kella veya Kila: Basra'da bir yerin adıdır. İbnü'l - Esir, en-Nihaye adındaki eserinde "Kella gemilerin bağlandığı yerdir, Terceme İbnü'-l Esir'in izahına göre yapılmıştır.
Davahi: Güneşe açık olan yerler veya dağlar demektir. Burada maksat, insanlardan uzleti tavsiyedir.
Hasf: Yere batmak, yerde kaybolmaktır.
Kazf: Ahali üzerine taş yağması, şiddetli ve soğuk rüzgar, toprağın ölüleri dışarı atması. Terceme, Aliyyü'l - Kari'nin tercihi olan ilk manaya göre yapılmıştır.
Recf: Zelzele, şiddetli yer sarsıntısı
Hadisi şerif, müslümanlarm birçok şehirler kuracaklarını ve Basra'nın da bunlardan birisi olduğunu haber vermektedir.
Nevevi'in bildirdiğine göre bu şehre, Basra, Busra, Bisra ve Busayra denilir. Bunlar içerisinde en meşhur olanı Basra'dır.
Basra şehrini hicretin 17. senesinde Hz. Ömer'in emriyle Ukbe b. Gaz-van inşa etmiş ve müslümanlar 18 senede buraya yerleşmişlerdir. Bu şehir müslümanlar tarafından inşa edildiği için içerisinde asla puta tapılma-mıştır.
Rasûlullah (s.a) Hz. Enes'e, oraya yolunun düşmesi halinde bazı yerlerden uzak kalmasını tavsiye etmiştir. Bunlardan ilk i ki sindeki hikmetle ilgili bir kayda rastlayamadık. Ancak çorak araziden uzak kalmayı tavsiyesi, oranın verimsizliğinden dolayı olabilir.
Çarşısından uzak kalmayı tavsiye edişindeki hikmet, oradaki gafletin ve boş lakırdıların çokluğu, alışverişlerde fıkhın prensiplerine uygunsuzluktur. İdarecilerin kapılarından uzak kalmayı tavsiye de, onların zulmünün çokluğu hikmetine binaendir. Rasûlullah Enes'e oraya vardığı takdirde Basra'nın dışına çıkmasını, insanlardan uzaklaşmasını söylemiş ve orada yere batacak, üzerine taş yağacak, sallanacak yerlerin olduğunu ve insan olarak yatıp, maymun ve domuz olarak kalkacak insanların olacağını haber vermiştir.
Ulema bu son cümleyi, o bölgede kaderiyecilerin çıkacağına işaret saymışlar, Hasf (yere batma) ve mesh (hayvan haline gelme)'nin onlarda olduğunu ifâde etmişlerdir.
İbnü'l-Cevzi bu hadisi, buradakinden başka bir isnadla mevzu hadisler arasında saymıştır. Hafız Salahuddin el,Alaî'nin bildirdiğine göre, Cev-

zî'nin mevzu dediği rivayetin isnadı şu şekildedir; Ebu Ya'la el-Mevsılî, Ammar b. Zübey, Nadr b. Enes, babası, dedesi ve Enes (r.a) Bu isnadın tenkidine sebep Ammar b.Zübey'dir. Çünkü o itham edilen birisidir.
Ebu Ya'la'mn ifadesine göre Ebu Davud'daki rivayetin senedindeki şahısların hepsi sahihtir. Ancak ittisalında bir kararsızlık vardır ama o da zarar vermez.[1793][40]

4308... İbrahim b. salih b. Dirhem, babasından şöyle duyduğunu haber vermiştir:
Hacca gidiyorduk, bir adam (Ebu Hureyre) bize:
Sizin tarafta el-Übbele denilen bir köy var mı? dedi.
Evet, dedik.
Bunun üzerine şöyle dedi:
Kim benim için, Aşşar mescidinde iki veya dört rekat namaz kılıp "Bu, Ebu hureyre içindir" demeyi tekeffül eder (söz verir)? Ben, Habibim Ebu'l - Kasım (s.a)'i "Şüphesiz Allah (c.c) kıyamet gününde Aşşar mescidinden şehitler diriltecek. Bedir şehitleri ile birlikte onlardan başka hiç bir şehit kalmayacak." derken işittim.[1794][41]
Ebu davud "Bu mescid nehrin (Fıratm) yanındadır." dedi.[1795][42]

Açıklama

Bu hadisin ravilerinden, İbrahim b. Salih b. Dırhem ve babası Ebu Muhammed Sa]ih b Dirhem el-Basrî hakkında hayli konuşulmuştur. İbrahim hakkında, Buharı "Peşinden gidilmez" Ukaylî: "İbrahim ve babası meşhur değiller, hadis mahfuz değildir." Darakutnî "Zayıf demişler, İbn Hıbban ise sikalar arasında saymıştır.
Salih b. Dirhem için de el-Acurî; "Ebu Davud'a, o Kaderi mi? dedim. L1Bilmiyorum" dedi, der. İbn Hıbban bu zatı da sikalar arasında saymış; İbn Ebî Hatim de; "Ondan Yahya b. Said el-Kattan rivayette bulundu" demiştir. Darakutnî de İbrahim b. Salih'in terceme-i halini verirken, "babası sikadır" kaydını koymuştur.
Metinden anlaşıldığına göre, bir hac yolculuğu esnasında - sarihlerin ifadesine göre- Medine ile Mekke arasında yol alırken Ebû Hureyre (r.a) yanındaki Basralılara, onların yakınında Übbele diye bir köyün olup

olmadığını sormuş "evet" cevabını alınca da birisinin oradaki Aşşar mescidinde kendisi adına iki veya dört rek'at namaz kılıvermesini istemiş bu isteğine sebep olarak da Rasulullah'm, "Aşşar mescidinde Cenabı Hakkın şehitler dirilteceğini ve bunların Bedir şehidleri ile birlikte olacaklarını" haber verdiğini söylemiştir.

Übbele: Dicle kenarında, Basra körfezinin Basra'ya gelen istikametinde bir yerdir. Basra'dan daha eskidir. Yukarıda işaret edildiği üzere. Basra Hz. Ömer devrinde inşa edildiği halde, Übbele mevcut bir şehirdi.

Siyaktan da anlaşıldığına göre, Aşşar mescidi bu köyde olsa gerek.

Ebû Hureyre (r.a) Basralılardan, birisinin o mescidde kendisi için namaz kılıvermesini ve "Bu Ebu Hureyre için" demesini istemiştir. Bu hal alimlerin dikkatini çekmiştir. Namaz bedenî bir ibadettir. Bedenî ibadetlerde niyabet caiz değildir. O halde Ebû Hureyre niçin böyle bir istekte bulunmuştur? Bu soruya iki türlü cevap verlişmiştir:

a) Ebu Hıifeyre nın görüşü, bedenî ibadetlerde de niyabetin caiz olduğu istikamette olabilir.

b) "Bu, Ebu Hureyre içindir" sözünden maksat, bu namazın sevabı Ebu Hureyre'nindir" olabilir. Çünkü Tîbî'nin bildirdiğine göre bazı alimler bunu caiz görmüşlerdir.

Aliyyü'l - Kari'de şöyle der: "Ulemamız, başkası adına haccetmek tc asl'm şu olduğunu söylediler. İnsan; hac, namaz, oruç, sadaka, kuran tilaveti ve zikir gibi, ibadetlerinin sevabını başkasına bağışlayabilir. Bu başkası diride ölüde olabilir. Bir kimse böyle bir amel işler ve sevabını başka birisine bağışlarsa ehli sünnete göre caizdir, sevabı, bağışlanan kişiye ulaşır."

Bu haber, yapılan bir ibadetin sevabının, diriye de hediye edilebileceğini gösterir. Şamî de bunun cevazını açıkça bildirmiştir. Rasulullah'ın ümmeti için kurbanlar kesmesi de buna delalet eder.

İmam Nevcvi; duanın dua edilen şahsa fayda vereceğinde ıcına olduğunu, Kur'an okumanın sevabının kendisi için okunulan şahsa varıp varmayacağında ise ihtilaf edildiğini söyler. Beziü'l-Mechud'un talikinde bildirildiğine göre, İmam Şafii'nin meşhur görüşüne göre sevab ulaşmaz. Ahmed b. Hanbel'e göre ulaşır. Hanefi kitaplarından Bedai'de de insanın tüm ibadetlerinin sevabını başkasına bağışlayabileceği ifade edilmiştir.[1796][43]

11. Habeşlileri Tahrikten Nehy

4309... Abdullah b. Amr (r.a) demiştir ki; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Sizi terkettikleri müddetçe siz de Habeşlileri terkedinîz. Şüphesiz Kâ'be'nin definesini, Habeşlilerden iki cılız bacaklı birisinden başkası çıkarmayacaktır.[1797][44]

Açıklama

Hadisin Buharı ve Müslim'deki metinleri, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet edilmiştir. O rivayetlerde ince bacaklı Habeşli bir adamın Ka'beyi tahrib edeceği bildirilmiş, define (hazine) sözkonusu edilmemiştir. Zaten Ebu Davud'un rivayetindeki, Kâ'be'nin definesinin çıkartılmasından maksat, Ka'be'nin yıkılıp altındaki hazinenin çıkartılmasıdır. Ayrıca Buhari ve Müslim'in rivayetlerinde Habeşlilerin terkedilmelerine dair bir kayıt mevcut değildir.
Hadisi şerif, Habeşliler müslümanlara saldırmadığı müddetçe onlara sataşılmamasını, kendi hallerine bırakılmasını emretmektedir. Bu konu 4302 nolu hadisin izahında ele alınmış ve buna sebebin, müslümanlarla Habeşliler arasında büyük bir çölün bulunuşu olduğunu söylemiştik. Bu hadiste ise efendimiz; Ka'beyi Habeşlilerin yıkacağını haber vermiştir. Habeşlileri kendi hallerine bırakmanın bir hikmetinin de onların müslümanlara zarar vermelerine mani olmaktır.
Başka rivayetlerin de delaleti ile anlaşılıyor ki, Ka'benin Habeşliler tarafından yıkılması Hz. İsa'nın inmesinden sonra olacaktır. Habeşlilerin başında ince bacaklı birisi bulunacaktır. Aslında Habeş milleti zayıf, çelimsiz bir ırktır. Ancak hadiste işaret edilen olaydaki askerin başındaki şahsın bacakları çok daha ince olacağı için efendimiz ona " = İki bacakcik sahibi" demiştir.
Ka'benin Habeşliler tarafından yıkılması Ka'be'nin yeryüzünden kalkması demektir. Bir rivayette Ka'be'yi yedi sene kimsenin haccetmeyeceği, sonra yıkılacağı, Kur'an'm önce mushaflardan sonra da kalplerden silineceği, insanların şiire, müziğe ve cahiliye hikayelerine döneceği sonra Deccal'in çıkacağı ve Hz. İsa'nın ineceği bildirilmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de Mekke-i Mükerreme'nin emin bir harem kılındığı bildirilmektedir.[1798][45] Halbuki bu hadiste Ka'benin yıkılacağı bildirilmekte dir. Bu durum, hadisin ayetle çelişki arzettiği izlenimim verebilir. Ama aslında bu çelişki sözkonusu değildir. Çünkü Harem-i şerifin emniyeti dünya harabolup kıyamet yaklaşıncaya kadardır. Ayetin bu hadiste tahsis edildiğini söyleyenler varsa da Kadı Iyaz önceki görüşü benimsemiştir.[1799][46]

12. Kıyametin Alametleri

4310... Ebu Züra şöyle demiştir:

Medine'de Mervan'a[1800][47] bir grup geldi. Onu, kıyametin alametlerinden İlkin'in Deccal'in çıkması olduğunu söylerken dinlediler. Ben ayrılıp, Abdullah b. Amr (r.a)'ya geldim ve olanı haber verdim.
Abdullah:
"Çıkış itibariyle alametlerin üki güneşin batıdan doğması veya kuşluk vakti Dabbe'nin[1801][48] insanlar arasına çıkışıdır. Bunlardan hangisi daha önce olursa diğeri hemen peşinden gelir."
Ebu Zür'a derki:
Abdullah-ki o kitapları okurdu. "Zannediyorum o ikisinden daha önce çıkacak olan; güneşin batıdan doğmasıdır." dedi.[1802][49]

Açıklama

Hadisin Müslim'deki rivayetinde, Mervan'ın kendileri ile konuştuğu grubun üç kişi olduğu belirtilmiştir. İbn mace'nin rivayetinde ise Mervan hadisesi sözkonusu edilmemiştir.
Hadisten anladığımıza göre; Mervan kıyametin ilk alametinin Deccal'in çıkması olduğunu söylemiş, Abdullah b. Amr ise bunun doğru olmadığını, Mervan'ın sahabe olmadığı için sözüne itibar edilemeyeceğini ihsas ederek, ilk alametlerin güneşin batıdan doğması veya kuşluk vakti dabbenin çıkması olduğunu söylemiştir. Abdullah bu sözlerini Rasûlul-lah'tan işittiğini söyleyerek takviye etmiştir.
Bilindiği gibi kıyamet kopmadan önce birtakım alametler belirecektir. Bunlardan bir kısmı büyük alametler, bir kısmı da küçük alametlerdir.

Bundan sonra gelecek olan hadiste, Rasulullah (s.a) kıyametin on alametini saymıştır. Üzerinde durduğumuz bu hadis; kıyametin, çıkacak olan ilk alametini sözkonusu etmektedir. Biz, kıyametin diğer alametleri üzerinde konuşmayı bundan sonraki hadise bırakarak burada kıyametin ilk alameti konusundaki münakaşaları ele almak istiyoruz.
Fethu'l-Vedûd'da şöyle denilmektedir:
"Abdullah b. Amr; Mervan'ın söylediğinin batıl olduğunu kasdetmiş.-tir. Ancak Beyhaki, Halimî'den ilk alametin Deccal'in çıkışı sonra Hz. İsa'nın inişi sonra Ye'cuc ve me'cuc'un çıkışı, sonra Dabbe'nin çıkışı ve güneşin batıdan doğması olduğunu söyler. Buna sebep şudur; Kafirlerin hepsi İsa aleyhisselam zamanında müslüman olacaklardır. Şayet güneşin batıdan doğması, Deccal'm çıkışından önce olsaydı, onların imanı fayda vermezdi. Onun için, bazı alimler bu(üzerinde durduğumuz) hadisi, te'vil etmişler ve alametlerden maksdın ya kıyametin yaklaştığım veya geldiğini bildiren işaretler olduğunu, Deccal'in çıkışının birincisinin, güneşin batıdan doğmasının da ikincisinin ilk alameti olduğunu söylemişlerdir.'7 İbn Kesir ise, Deccal'in çıkışı ve Hz. İsa'nın inişinin insan alışık olduğu cinsten olaylar olduğunu çünkü bunların birer beşer olduğunu, Dabbe'nin çıkışı ve güneşin batıdan doğmasının ise insanların alışık olmadıkları harikulade olaylar olduğunu söyler. Bu te'vil iki rivayetin arasım birleştirmekte oldukça makul bir izahtır.
Bu rivayette Abdullah, Rasulullah'tan naklen kıyametin ilk alametlerinin güneşin batıdan doğması veya Dabbe'nin çıkışı olduğunu haber vermiş ama hangisinin daha önce olduğunu açıklanmamıştır. Ancak bunlardan birisi meydana gelince hemen peşinden öbürünün zuhur edeceği beyan edilmiştir. Ancak İbn Mace'nin rvayetînçle önce güneşin batıdan doğması, sonra da Dabbe'nin çıkışı zikredilmiştir.
Ebu Zür'a; Abdullah'ın kitapları okuduğuna işaret etmiştir. Bu kitaplardan murad; Tevrad, ve İncil gibi kutsal kitaplardır. Tabi onlar muharrer oldukları için içindekiler delil değildir.[1803][50]

4311... Huzeyfe b. Esîd el-Ğıfari demiştir ki; Rasûlullah'a ait bir çardağın gölgesinde oturmuş konuşuyorduk. Kıyameti söz konusu ettik, seslerimiz yükseldi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a):

Kıyamet kendisinden önce (şu) on alamet çıkıncaya kadar kopmaz - veya olmaz-: Güneşin battığı yerden doğması, Dabbe'nin çıkması, Ye'cuc ve Me'cuc'un çıkmaları, Deccal, İsa b. Meryem, duman, biri doğudan biri batıdan, biri de Arap Yarımadasında olmak üzere üç yerin batması, bunların sonuncusu da Yemen'den; Aden'in en aşağısından bir ateşin çıkmasıdır. Bu, insanları mahşere sevk eder." buyurdu.[1804][51]

Açıklama

Müslim'in bir rivayetinde Şu'be, kendisine onuncu alamet olarak bir ravinin de insanları denize atacak bir rüzgarın çıkması olduğunu söylediklerini nakleder. Tirmizi'nin rivayetinde de "Onuncusu ya insanları denize atacak bir rüzgar ya da İsa b. Meryem'in inişidir" denilmektedir.
Tirmizi bu konuda, Ali, Ebu hureyre, Ümmii Seleme ve Safiyye binti Huyey'den mervi hadis olduğunu söyler ve bu hadisin hasen sahih olduğunu ilave eder.
Üzerinde durduğumuz hadisi şerif, kıyamet kopmadan önce meydana gelecek olan on alameti konu edinmiştir. Şimdi bu alametleri tek tek ele alıp inceleyelim:
1- Güneşin battığı taraftan doğması: Şüphesiz bu fevkalade bir olaydır. Cenabı hak bir düzen kurmuş ve kendi dilediği vakte kadar o düzenin aynı şekilde yürümesini dilemiştir. Güneşin şimdi doğduğu istikametten doğup, battığı istikametten batması o düzenin gereğidir. Güneşi doğudan doğduran Allah'ın Batıdan doğdurmaya da gücü yeter. Bunu yapmak için de tüm kainatın nizamını değiştirmeye ihtiyacı yoktur. "O bir şeyin olmasını murad ettiği zaman ol der o da oluverir."[1805][52]
Kirmanı, asırlar önce, kainatın kurulmuş bir düzeni olup bu düzenin değişemeyeceği tarzında varid olabilecek itirazlara cevap vermiş, Suyutî de bunu nakletmiştir. Anılan alimin söyledikleri yukarıya özet olarak verdiğimiz fikir istikametindedir.
2- Dabbe'nin çıkışı: Dabbe hayvan demektir. Kur'an-i Kerim'de buna işaret edilmiştir. Bir ayet-i kerimede: "Kendilerine söylenmiş olan, başlarına geldiği zaman, yerden bir çeşit hayvan çıkarırız ki o, onlara, insanların ayetlerimize kesin olarak inanmadıklarını söyler."[1806][53] buyurulmaktadır.

Müfessirler, dabbe'nin Safa dağından çıkacak büyük bir hayvan olduğunu söylerler. Bazıları Dabbe'nin biri Mehdi, diğeri Hz. İsa zamanında üçüncüsü de güneş batıdan doğduktan sonra olmak üzere üç defa çıkacağını söylemişlerdir.

İbn Mace'deki, Hz. Musa'nın asası ve mühürü beraberinde olduğu halde çıkacağı, asa ile mü minin yüzünü parlatacağı, mühür ile de kafirin burnunu damgalayacağı ifade edilmektedir.[1807][54]

Gerek hadis şerhlerinde gerekse tefsirlerde, kıyamete yakın zamanda çıkacak olan dabbenin bazı özellikleri sözkonusu edilmiştir. Bu özelliklerin bazıları Rasulullah'tan rivayet edilen hadislere istinad ettirilirken, bazıları için kaynak gösterilmemiştir.

Fahreddin Razi'nin naklettiğine ve bir hadise dayandırdığına göre Dabbe'nin boyu altmış zira (yaklaşık 42m)'dir. Ebu Hureyre'den rivayet edilen bir hadise göre de iki boynuzunun arası bir fersah (5762 m) kadardır.

Dabbe; dört ayaklı derisi tüy ve kıllarla kaplı ve iki kanatlı olacaktır. Kurtubî Tezkire'sinde İbn Zübeyr'den naklen, Dabbe'nfn bütün hayvanlardan mürekkep bir bütün olacağım söylemiştir. Buna göre; başı öküz başından, gözü domuz gözünden, kulakları fil kulağından, boynuzu deve boynuzundan, boynu deve kuşu boynundan, göğsü Aslan göğsünden, rengi pars renginden, böğrü kedi böğründen, kuyruğu koç kuyruğundan ayaklan yük devesinin ayaklarından olacak, her iki mafsal arasında on iki zirahk (arşınlık) mesafe bulunacaktır."

Kurtubi'nin bu söylediklerini Sa'lebi, Maverdi ve daha başka alimler de zikretmişlerdir. Bunlar İbn Cüreyc'ten de rivayet edilmiştir.

Dabbe'nin çıkış müddeti ve çıkış yeri konusunda da birtakım rivayetler vardır. Hz. Ali (r.a)'dan onun üç günde çıkacağı rivayet edilmiştir. Yukarıda onun, Safa tepesinden çıkacağını söylemiştik. Mescidi haramdan çıkacağına dair de görüşler vardır.

Fahreddin Razi'nin belirttiğine göre Dabbe, birincisi Yemen'den ikincisi çölden üçüncüsü Mescidi Haramdan olmak üzere üç kez çıkacak, ilk ikisinde kaybolacak üçüncüsünde kalacaktır.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Kur'an'da Dabbe'nin çıkacağı bildirilmiş ama tafsilat verilmemiştir. Hakkında söylenenler pek sahih hadislere dayanmamaktadır, tenkide açıktır. Kabul edilmesi zorunlu değildir.

Bu konuda Elmalık Muhammed Hamdi Yazır Merhum'un bazı alimlerden naklettiği ve kendisinin de katıldığı görüş daha kabule şayandır. El-malılı merhumun meseleye bakışı özetle şöyledir: "Dabbe" kelimesi yerde yürüyen her canlı hakkında kullanılır, dolayısıyla insana da şamildir. Ayet-i kerime de, dabbe'nin konuşacağı ve insanlara inanmadıklarını söyleyeceği bildirilmektedir. Ayrıca İbn Mace ve daha başka muhaddislerin rivayet ettikleri hadiste efendimiz, dabbe'nin elinde Süleyman (a.s)'ın mühürüniin ve Musa (a.s)'mn asasının bulunacağını haber vermiştir. Ayrıca Hz. Ali" den Dabbe'nin kuyruğu olan bir dabbc değil, sakalı olan bir dabbe olduğu rivayet edilmiştir. Bütün bunlar insana ait özelliklerdir. O halde çıkacak olan dabbenin insan olduğunu söylemek daha uygundur.
Hamdi Efendi'nin belirttiğine göre; dabbe maddi ve manevi harikulade bir kuvvet ve saltanatla zuhur edecek ve büyük bir İslam devleti kuracaktır. Çıkacak bu zata dabbe denilmesine sebep, kafirlere karşı katı olacağı ve onu çıkarmanın Allah Teâlâ ya yerden bir dabbe çıkarır gibi kolay olması yönündendir.
İçlerinde Abdullah b. Ömer'inda bulunduğu bir grup alime göre dabbe'nin çıkışı, emri bi ma'rüf, nehyi ani] miinker îerkedildiği zamana olacaktır.[1808][55]
3- Ye'cuc ve Me'cuc'un Çıkışı:
Ye'cuc ve Me'cuc, Arapçaya başka dillerden geçmiş yabancı kelimelerdendir. Batılılar bunlara Yagug ve Magug demişler ve bunların şeytanın soyundan geldiklerini iddia ederlermiş. İbn Haldun da Mukaddimesinde bunlara Yegug Magug demiştir ki bunlar da batıdan alınmış bir tabirlerdir.
Batılılar batı Roma İmparatorluğu'nu istila eden Hunlara Yagug ve Magug demişlerdir.
Ehli kitaptan bazıları, Ye'cuc ve Mecuc'un Hz. Adem'in bir ihtilamin-dan meydana geldiğine dair bir efsaneye inanmaktadırlar. Tevrat'ta ise bunların Hz. Nuh'un oğullarından Yafes'in soyundan geldikleri bildirilmektedir. Vehb b. Münebbilrde bu kanaati benimsemiştir. Bu görüş birçok alim tarafından hüsn-ü kabul görmüştür.
Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde, Ye'cuc ve Me'cuc'dan ve bunların kıssalarından bahsedilmektedir. Kehf suresi'nin 74. ayetinde "Şüphesiz Ye'cuc ve Me'cuc yeryüzünde fesat çıkarıcılardırlar." buyurulmakta-dır.

Müfessirler bu ayetteki "fesat çıkarıcıdırlar" lafzının cem' oluşuna bakarak, bunların iki kişiden ibaret olmayıp pek çok olduklarını söylemektedirler. Müfessir Katade, Ye'cuc ve Me'cuc'un yirmi küsur kabileden meydana geldiğini söyler. Elmalılı Hamdi efendinin bildirdiğine göre, yeryüzündeki insanların yüzde doksanının Ye'cuc ve Me'cuc olduğunu nakledenler de olmuştur.
Kur'an-ı Kerim'de, Ye'cuc ve Me'cuc'un baskısından korkan bir milletin, Zülkarneyn'e müracaat ederek, kendilerini Ye'cuc ve Me'cuc tehlikesinden koruyacak bir set yapmasını istedikleri, Zülkarneyn'in de demir ve bakır eriyiğinden böyle bir set yaptığını tafsilatlı bir şekilde hikaye edilmektedir.[1809][56]
Merhum Kamil Miras, bazı müfessirlerin, Zülkarneyn'e set yapımı için müracaat eden kavmin Türkler olduğunu söylediklerini nakleder ve buna göre Ye'cuc ve Me'cuc'unda Moğollar olması gerektiğini söyler.[1810][57]
Enbiya suresinin 96 ve 91 ayetlerinde: "Nihayet Yecûc ve Me'cuc açılıp da her tepeden akın ettikleri ve hak olan va'd yaklaştığı zaman o küfredenlerin derhal gözleri belerecek "eyvah bizlere; biz bundan gaflet ettik, hayır kendimize zulmetmiş olduk" diyeceklerdir." buyurulmaktadır.
Müslim, İbn Mace ve Ahmet b. Hanbel'in rivayetlerinde belirtildiğine göre, Ye'cuc ve Me'cuc o kadar kalabalık olacak ki, Taberiye gölü veya Dicle ve Fırat'ın bütün suyunu içip bitireceklerdir. Yeryüzündekiîeri öldürdükten sonra gökyüzüne oklarını atacaklar ve oklar kanlı olarak dönecek, göktekileri de öldürdük diyeceklerdir. Bunun üzerine Allah (c.c) bir gecede onların burun deliklerine, boyunlarına veya kulaklarına neğaf denilen küçük kurtlar (deve ve koyun gibi hayvanların burunlarından düşen küçük kurtlar) gönderecek ve sabahleyin hepsi ölmüş olacaklar. Bunların leşlerinden yeryüzü kokacak ve yeryüzüne inmiş olan Hz. İsa ve arkadaşlarının duasıyla Cenab-ı Hak deve boynu gibi uzun boyunlu kuşlar gönderecek. Bu kuşlar, o leşleri alıp Allah'ın istediği yerlere götürecek sonra bir yağmur yağacak ve ortalığı temizleyecektir.[1811][58]
Hindistan'ın tanınmış alimlerinden Mehmet Enver Keşmirî (V.H. 1352 M. 1933) Feyzu'l - Bari'de Rusların Ye'cuc, İngilizlerle Almanların da Me'cuc olduklarını, dolayısıyla Ye'cuc ve Me'cuc'un çıkışının bir kaç defa tekrarlanacağını söylemiştir.

Taberi'nin bildirdiğine göre Ye'cuc ve Me'cuc üç tiptir: Birincileri sedir ağaçları kadar uzun boylu, ikincileri o kadar iri, üçüncüleri de vücutlarını kulakları ile örtebilecek durumdadırlar.
Ye'cuc ve Me'cucun çıkışı kıyametin alametlerindendir. Haklarında Kur'anda ve sahih hadislerde söylenenler haktır, gerçektir. İnanır kabulleniriz. Bunların dışındakiler ise ilmî dayanağı olmayan iddialardan ibarettir. Müfessir Ebu Hayyan, Ye'cuc ve Me'cuc'un eşkali hakkkında söylenenlerin hiçbirisinin doğru haberler olmadıklarını söyler.
4- Deccal'in çıkması: 14. bab Deccal'in çıkışı ile ilgili hadisleri ihtiva etmektedir. Deccal konusunu orada ele almak istiyoruz.
5- İsa (a.s)'nm inmesi: Kıyamet kopmadan önce Hz. İsa (a.s) yeryüzüne inecek ve Hz. Muhammed (s.a)'İn şeriatı ile hükmedecektir. Onun inmesi, son peygamberin Hz. Muhammed (s.a) olup, ondan sonra peygamber gelmeyeceği gerçeğine aykırı değildir. Çünkü Hz. İsa (a.s) yeni bir şeriat getirip, Hz. Muhammed'in şeriatini neshetmeyecek, adaletli bir hakem olarak inecek, bizim şeriatimizle hükmedecek, insanların terkettiği şer'î işleri ihya edecektir.
İsa (a.s)'in yeryüzüne indikten sonra Deccal ile kavga edip onu öldüreceği sahih hadislerle sabittir.
Hz. İsa'nın yeryüzünde ineceği yerin Şam'ın doğusundaki beyaz minareli bir cami, Kudüs'teki mescidi Aksa ve Ürdün olduğu tarzında rivayetler vardır. İbn mace'nin, Nevvas b. Sem'an el-Kilabî'den rivayet ettiği uzunca bir hadisin, Hz. İsa'nın inmesi ve faiiyetleri ile ilgili bölümünde şöyle denilmektedir: ".... Deccal ile halk bu durumda iken Allah, İsa (a.s)'yi gönderecek. İsa Dimeşk'ın doğusunda beyaz minarenin yanına boyalı bir ei-bise içinde, ellerini iki meleğin kanatlan üzerine koymuş olarak inecektir. İsa (a.s) başını eğdiği zaman terler damlayacak, kaldırdığı zaman iri inciler gibi gümüş taneciklerine benzeyen ter tanecikleri yuvarlanacaktır. Onun nefesi gözünün alabildiği yere kadar ulaşacak, nefesinin kokusunu duyan bütün kâfirler ölecektir. Hz. İsa gidip, Lud kapısı yanında Deccal'e yetişecek ve onu öldürecektir. Sonra Allah'ın Nebisi İsa, Allah'ın Deccal'den koruduğu bir kavmin yanma varacak, yüzlerini mesbedecek ve onlara cennetteki derecelerini anlatacaktır.
Onlar bu vaziyette iken Allah (c,c) Hz. İsa'ya "Ya İsa! Ben öyle kullar yarattım ki onlarla savaşmaya kimsenin gücü yetmez. Sen, benim kullarımı Tur'a götür, koru" diye vahyedecek Ye'cuc ve Me'cuc'u gönderecektir.

Bunlar, Allah'ın buyurduğu gibi her tepeden hızla ineceklerdir. Öncüleri Taberiye gölüne uğrayıp ondaki suyu içecektir. Arkadan gelenler de oraya varıp, burada su vardı, diyeceklerdir. Allah'ın nebisi Hz. İsa ve arkadaşları mahsur kalacak. Öyle ki onlardan birisine bir öküz başı, bu gün sizden birinize yüz dinardan daha değerli olacak. Daha sonra Hz, İsa ve arkadaşları Allah'a dua edecekler ve Allah (c.c) onların (Ye'cuc ve Me'cuc'un üzerine) boyunlarına Neğaf (kurtlar) gönderecek. Böylece Ye'cuc ve Me'cuc bir kişinin ölmesi gibi hepsi birden ölmüş olacaklar. Hz. İsa ve arkadaşları (Tur'dan) inecekler ve onların leşleri, pis kokuları ve kanlan ile dolmamış bir karış yer bulamayacaklar. Bunun üzerine İsa (a.s) ve arkadaşları Allah'a dua edecekler. Allah da onların üzerine melez devenin boynu gibi uzun boyunlu kuşlar gönderecek. Bu kuşlar o leşleri alıp, Allah'ın dilediği yere atacaklar. Sonra Allah (c.c) onlar üzerine bir yağmur gönderecek, insanları o yağmurdan ne bir kerpiç ev, ne de bir çadır koruyamayacak. O yağmur her tarafı yıkayıp ayna gibi parlatacaktır. Sonra yere, "ürününü bitir, bereketini geri getir" denilecektir. İşte o gün herkes bir tek nardan yiyecek. Nar insanları doyuracak ve kabuğu altında gölgelenecekler. Allah süte de bereket verecek öyle ki yeni doğuran deve kalabalık bir cemaata, yeni buzağılamış inek bir kabileye, yeni kuzulamış bir koyun da sülâleye yetecek kadar süt verecektir. Sonra Allah (c.c) onlara güzel bir rüzgar gönderecek, o rüzgar onları koltuk altlarından yakalayarak, müslüman olan herkesin ruhunu alacaktır. Diğer insanlar eşeklerin alenen çiftleştiği gibi açıkta çiftleşip duracaklar. İşte onların üzerine kıyamet kopacaktır.[1812][59]

Görüldüğü gibi bu hadis Hz. İsa'nın inmesi ile ilgili hayli detaylı bilgi vermiştir. Aslında bunlara başka birşey eklemeye gerek yoktur. Ancak konu ile ilgili olarak Buhari ve Müslim'in rivayet ettikleri bir hadisin mealini de aktarmak istiyoruz:

Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Hayatım elinde olan Allah'a yemin ederim ki muhakkak yakında Meryem oğlu İsa, adil bir hakim olarak gökten inecektir. O, salibi kıracak, hınzırı öldürecek ve cizyeyi kaldıracaktır. Mal o kadar çoğalacak ki onu kimse kabul etmez olacaktır. Artık Allah (c.c)'a bir secde etmek, dünya ve dünyada olan herşeyden daha hayırlı olur."[1813][60]

6- Duman (Duhan)'ın çıkması: Kıyametin alameti olan duman konusundaki önemli görüşler şunlardır:

a) Kur'an-ı Kerim'de buyurulan, "O halde, gökyüzünün açık bir duman getireceği günü (bekle)"[1814][61] ayetinde geçen dumandır. Bu duman Hz. Peygamber döneminde geçmiştir. Huzeyfe, İbn Ömer ve Hasen (r.an-hum) bu görüştedir.
b) İbn Mes'ud'un bildirdiğine göre dumandan maksat Mekke müşriklerinin başına gelen kıtlık felaketidir. Bu felaket esnasında müşrikler açlıktan zayıflamışlar, gözlerinin feri gitmiş ve gökyüzünü puslu görmüşler, onu duman zannetmişlerdir. Bazı alimler bu görüşü benimsemişlerdir.
c) Duman henüz vuku bulmamıştır, kıyametin kopacağına yakın bir zaman da olacak, kafirlerin nefeslerini tıkayacak, mü'minlere nezle gibi bir rahatsızlık verecektir. Nevevi bu görüşü benimsemiştir.
Huzeyfe (r.a), Duhan'ın kıyamete yakın bir zamanda görülüp 40 gün 358devam edeceği şeklinde bir hadis rivayet etmiştir.
Alimler bu farklı rivayetleri birleştirmek için, iki ayrı duman olayının varlığını; birisinin vuku bulduğunu, öbürünün de kıyamete yakın bir zamanda meydana geleceğini söylemişlerdir.
7,8,9- Biri doğuda birisi batıda, birisi de Arap Yarımadasında olmak üzere üç yerin batması.
Bizden önceki bazı ümmetler, işledikleri günahlardan ötürü ceza olarak "hasf" yere batma cezasına çarptırılmışlardır. Bu hadisten anlıyoruz ki; kıyamet kopmadan önce üç ayrı sarsıntı, (zelzele) olacak ve üç bölge batacaktır .İbn Melek daha önceden bir çok batma olayının olduğunu ama bu hadiste haber verilen olayın henüz gerçekleşmediğini, bu batmanın öncekilere nisbetle çok şiddetli olacağını söyler.
10- Bir ateşin çıkması: Üzerinde durduğumuz hadiste Aden'in en uzak köşesinden bir ateşin çıkıp insanları mahşere sevkedeceği bildirilmektedir. Bazı alimler, buradaki mahşerden maksadın Şam olduğunu söylerler. Bu görüş mahşerin Şam arazisi üzerinde olacağım bildiren meşhur bir hadise dayanmaktadır. Aliyyii'1-Kari, Şam arazisinin ya mahşerin başlangıç yeri olacağını veya bu bölgenin tüm mahşer ahalisini alacak derecede büyültüleceğim söyler.
Hadis metininde de belirtildiği gibi Aden Yemen'de büyük bir şehirdir.
Kıyametin alameti olan ateşin, Hicaz toprağında çıkacağını bildiren bir hadis yine ateşin Hadramutta çıkacağını bildiren bir başka hadis daha vardır.

Buhari ve Müslim'in Ebu Hureyrc (r.a)'den rivayet ettikleri bir hadiste, Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur. "Hicaz toprağından Basra'daki develerin boyunlarını aydınlatacak bir ateş çıkmadıkça kıyamet kopmayacaktır."[1815][62]

Tirmizi'nin, İbn Ömer (r.anhuma)'den rivayet ettiği bir hadiste Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuşlardır. "Kıyametten önce Hadramııt'tan veya Hadramut denizinden bir ateş çıkacak ve halkı Şam'a doğru sürecektir...."

Alimler kıyametten önce çıkacak olan bu ateşler konusunda şunları söylemişlerdir: Kadı Iyaz: "İhtimal ki bunlar ayrı ayrı iki ateştir. Ya da ateşin ilk çıkışı Yemen'den olacak ve çok kuvvetli olduğu için Hicaz'da görülecektir" demiştir.

Nevevi ise, Kadı Iyaz'ın izahını beğenmemiş ve şöyle demiştir: "Hadiste Hicaz'da çıkacak olan ateşin haşrla bir bağlantısından bahsedilme-inektedir. O ayrı bir kıyamet alametidir. Zamanımızda Medine'de bir ateş çıkmıştır. Bu ateş pek büyük olmuştur. Onun hakkında Şam'lılann ve başka bölgelerde yaşayanların bilgisi vardır."

Kurtubi de Medine'den böyle bir ateşin çıktığından bahsetmektedir.

Kurtubi'nin bildirdiğine göre bu ateş 654 yılında çıkmış ve ta Busra dağlarından görülmüştür.

Bu izahlardan anlaşıldığına göre kıyamet alameti olarak çıkacak olan ateş konusunda fazla bilgi yoktur. Alimler, bu ateşlerin bazılarının çıktığını söylemişlerdir. Tarihte bir takım büyük ateşler çıkmış olabilir. Ama bunların kıyamet alameti olan ateş olduğunu kesin olarak söylemek mümkün değildir.

Rasûlullah'm hadisi ile sabit olan bu on alametin hangi sıraya göre çıkacağı konusunda farklı görüşler vardır. Bu görüşleri şöylece özetleyebiliriz:

1- Kıyamet alametlerinin çıkış sırası şöyledir: Dumanın çıkması, Dec-cal'in çıkışı, Hz. İsa'nın inmesi, Ye'cuc ve Me'cuc'un çıkmaları, Dab-be'nin çıkışı, güneşin batıdan doğması, bu görüş sahipleri; Hz. İsa zamanında tüm kafirlerin müslüman olacağını hatırlatarak "Şayet güneşin batıdan doğması Hz. İsa'nın inmesinden önce olsaydı kafirlerin müslüman olmalarının kıymeti olmazdı." derler.

2- Fethu'l - Vedûd da bildirildiğine göre, ilk alamet yer batmalarıdır. Sonra sırayla Deccal'in çıkışı, Hz. İsa'nın inmesi, Ye'cuc ve Me'cuc'un çıkmaları,

mü'minlerin ruhlarının kabzolunacağı rüzgarın çıkışı, güneşin batıdan doğması, dâbbetü'1-arzm çıkjşı, dumanın çıkışı.
Kurtubî de Tezkire'de bu sıraya benzer bir sıra zikretmiş ancak dumanın yerine Deccal'i anmıştır.
Beyhaki, Hakim'den bu tertibin benzerini zikretmiş Dâbbe'nin çıkışını güneşin batıdan doğmasından Önce anmıştır.
Rasulullah (s.a)'den rivayet edilen bazı haberlerde kıyamet alametleri sayılırken ilk sırada güneşin batıdan doğması anılmıştır. Nitekim üzerinde durduğumuz hadiste de öyledir. Kurtubi bu hadislerdeki alametlerin çıkış sırasına göre sıralanmadığını, maksadın tertibe işaret olmayıp tamamını bildirmek olduğunu söyler. Kurtubi, Huzeyfe (r.a)'den rivayet edilen bir hadisin "fâ" edatı ile tertip ifade eden bir tarzda dizildiğini ancak bunun sahih olmadığını çünkü Huzeyfe'den başka sırayla da rivayetler bulunduğunu söyler.
Şüphesiz bu tip şeylerin akıla ve kıyasla bilinmesi imkansızdır. Rasu-lullah'tan da sıraya işaret eden kesin bir bilgi rivayet edilmediğine göre "alametlerin çıkış sırası şudur" diyebileceğimiz kesin bir tertib göstermek zordur.
Şu ana kadar anlatmaya çalıştığımız alametler, kıyametin büyük alametleridir. Bir de küçük alametler vardır. Bunların başlicalan şunlardır: Büyük inşaatlar, camilerin süslenmesi, emanete hıyanet, içki ve bid'atle-rin çoğalması, kadınlarda hayanın azalması, hakimlerden adaletin kalkması, bereketin azalması, şarkıcı kadınların çoğalması, hilekarlann güvenilir, eminlerin hain tanınması, idari işlerin ehil olmayanlara verilmesi, fitnenin çıkması, kadınların çoğalması, erkeklerin azalması, müslüman-larla yahudiler arasında savaş, Fırat nehrinin suyunun çekilip altından altın bir dağ çıkması..
Bu sayılanlar küçük alametlerden bazılarıdır. Bunların sayısı çok fazladır. Biz sözü fazla uzatmış olmamak için örnek olarak bunları zikretmekle iktifa ettik.[1816][63]

4312... Ebu Hureyre fr.a) Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Güneş battığı yerden doğmadıkça kıyamet kopmaz. Doğup da insanlar onu gördüğü zaman, yeryüzünde olan herkes iman edecek. İşte bu: ".... Daha önceden iman etmiş veya imanında bir hayır kazanmış olmayan

hiçbir kimseye (o günkü) imanı fayda vermez... "[1817][64] (ayetinin işaret ettiği) zamandır.[1818][65]

Açıklama

Hadisin Müslim ve İbn Mace'deki rivayetleri Ebu Davud'dakinin aşağı yukarı aynısıdır. Ancak buradaki ayet-i kerime, ayet olduğna işaret edilmeden hadis metninin bir bölümü olarak kaydedilmiştir.
Buhari'deki rivayeti ise hayli uzundur. Hadisin buradaki rivayetinde. Önce kıyamet kopmadan evvel iki büyük topluluk arasında büyük bir savaş çıkacağı, otuz kadar yalancı Deccal'in çıkıp her birinin kendisini Allah'ın elçisi sanacağı, depremlerin çoğalacağı, zamanın kısalacağı, fitnelerin çıkıp savaşların artacağı, malın çoğalıp insanların sadaka vermek için kişiler arayacağı, insanların bina yapımında yarışacakları, insanların hayattan bıkıp kabirdeki ölülerin yerinde olmayı isteyecekleri bildirilmektedir. Hadisin buradaki bölümünden sonra da, iki kişinin kumaşlarım yayacakları, ama daha alıp satmadan ve toplamadan, insanın hayvanını sağıp daha sütünü içmeden, havuzunu sıvayıp doldurmadan, lokmasını ağzına alıp da daha yemeden kıyametin kopacağı bildirilmektedir.
Hadis-i şerifte güneşin batıdan doğmadan kıyametin kopmayacağı, batıdan doğduğu zaman da yeryüzündeki herkesin iman edeceği bildirilmiş-ve bu halin En'am suresinin 158. ayetinde işaret edilen hal olduğu ifade edilmiştir. Hadis metninde ayetin tamamı zikredilmemiştir. İşaret edilen ayetin tamamı şu şekildedir: "Onlar hala kendilerine ille (azab edecek) meleklerin gelmesini, yahut (bizzat) Rabbinin gelmesini veya Rabbi-nin ayet (ve mucize) lerinden birinin gelmesini mi bekliyorlar? Rabi-nin ayetlerinden biri geldiği gün daha evvelden iman etmiş veya imanında bir hayır kazanmış olmayan hiç bir kimseye (o günkü) imanı asla fayda vermez. De ki: Bekleyin! Çünkü biz (de) şüphesiz bekleyicileriz." (En'âm 158).
Ayetin zahiri, güneşin batıdan doğması gibi kıyamet alametleri çıktıktan sonra imanın da tevbenin de fayda vermeyeceğine delalet etmektedir. Ebu'l-Berekât Abdullah en-Nesefi bu ayetin tefsirinde: "Güneş batıdan doğduktan sonra kafirin imanının kabul edilmeyeceği gibi, münafıkm ihlası ve tevbesi de kabul edilmeyecektir. Ayetin takdiri şu şekildedir: Önceden iman

etmeyenin imanı ve tevbe etmeyenin tevbesi fayda vermez" demektedir.[1819][66]

Rasûlullah'in birçok hadisinde de, güneş batıdan doğduktan sonra imanın fayda vermeyeceği beyan edilmiştir. İbn Cerir'in Ebû Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur;

"Üç şey var ki onlar çıktıktan sonra, iman etmiş veya imanından bir hayır kazanmış olmayan hiçbir kimseye (o günkü) imanı fayda vermez. Bunlar: Güneşin battığı yerden doğması, Deccal ve Dabbetü'l, arz'dır."[1820][67]

İbn Mace'nin Safvan b. Assal'dan yaptığı bir rivayette de efendimiz şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz güneşin battığı tarafta genişliği yetmiş yıllık mesafe olan açık bir kapı vardır. Güneş o kapı (batı) tarafından doğunca, önceden iman etmiş veya imanında bir hayır kazanmış olmayan hiç kimseye (o günkü) imanı fayda vermeyecektir.[1821][68]

13. Fırat'ın Hazinesini Açığa Çıkarması[1822][69]

4313... Ebu Hüreyre (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Fırat'ın, altından bir defineyi açığa çıkarması yakındır. Kim (o zaman) orada bulunursa ondan bir şey almasın."[1823][70]

4314... Abdullah b. Said el-Kindî, (Abdullah'a) Ukbe - yani İbn Halid- (Ukbe'ye) Abdullah haber verdi; Ebu'z-Zinad'dan, Ebuz'z-Zinad A'rec'den o da Ebu Hureyre kanalıyla Rasûlullah (s.a)'den önceki hadisin mislini rivayet etti. Ancak O (ravi) "Altından bir dağ üzerinden açılır." dedi.[1824][71]

Açıklama

Tirmizi bu iki rivayet için "hasen sahih" demiştir.

Hadisin Buhari'deki rivayeti aynen Ebu Davud'taki gibidir.

Sahih-i Müslim'de ise birkaç farklı rivayet vardır. Bunlardan ikisi, Sünen-i Ebu Davud'taki birinci ve ikinci rivayetler gibidir. Müslim'in bir rivayeti de şu şekildedir:

"Fırat nehri altın bir dağın üzerinden açılmadıkça kıyamet kopmayacaktır. İnsanlar onun için biribirleri ile savaşacaklar ve her yüz kişiden doksan

dokuzu öldürülecektir. Onlardan her biri keşke kurtulan ben olsam diyecektir."
Müslim'in başka bir rivayeti de şu şekildedir:
"Yakında Fırat nehri altın bir dağ üzerinden açılacak (altındaki altını açığa çıkaracaktır) İnsanlar bunu duyunca ona doğru yürüyecekler, onun yanında olanlar, "Şayet bundan birşey almalarına izin verirsek bunun hepsi götürülür" diyecekler. Bunun üzerine savaşacaklar, her yüz kişiden doksan dokuzu öldürülecektir."
Bu babdaki rivayetlerden birisinde Fırat nehrinin tabanından altından bir define, birisinde ise altından bir dağ çıkacağı bildirilmektedir.
Avnü'l-Ma'bud müellifinin nakline göre altına "define" denmesine sebep; nehir açılmadan önceki haline itibarla, "dağ" denmesi de çokluğuna itibarladır. Aliyyü'l-Kari'de rivayetlerde belirtilen olayın tek, rivayetlerin muhtelif olduğunu, maksadın; altından bir dağ gibi büyük bir hazinenin ortaya çıkacak oluşu olduğunu söyledikten sonra; rivayetlerin ayrı ayrı olaylara işaret edebileceğini, altından hazinenin çıkışının ayrı, altın madeninden olan dağın çıkışının da ayrı bir olay olmasının da muhtemel olduğunu söyler.
Avnü'l- Ma'bud müellifi, birinci görüşün sahih olduğuna işaret etmiştir.
Hadislerden anlaşıldığına göre kıyamet yaklaşınca Fırat nehrinin suyu çekilecek ve dibinden altın bir hazine çıkacaktır. Bu hazine dağlar gibi çok olacaktır. İnsanlar bu hazineyi almak için oraya üşüşecekler ve biri-birlerine gireceklerdir. Öyle ki, savaşan her yüz kişiden doksan dokuzu ölecektir. Rasûlullah (s.a) ümmetinden o gün orada hazır olanların anılan altına yaklaşmamalarını tavsiye etmişlerdir. Böylece çıkacak olan fitneden emin olacaklarını ihsas etmişlerdir.
Muasır müelliflerden fıratın altından hazine çıkmasından maksadın, Fırat sularının değerlendirilmesi, onun ekonomiye en yararlı biçimde kullanılması şeklinde izah edenler vardır. Tabi bu bir te'vildir, doğruluk yönü tartışmaya açıktır.[1825][72]

14. Deccal'ın Çıkışı

4315... Rabi b. Hıraş şöyle demiştir: Huzeyfe (b. el-Yeman) ve Ebu Mes'ud (el-Ensarî) bir araya geldiler. Huzeyfe şöyle dedi:

"Şüphesiz Deccal ile birlikte olan şeyi ben ondan[1826][73] daha iyi bilirim; şüphesiz Deccal'in yanında sudan bir deniz ateşten bir nehir olacaktır. Sizin su(dan) zannetiğiniz aslında ateş, ateş olarak gördüğünüz de sudur. Sizden her kim buna erişir de (su isterse) ateş olarak gördüğünden içsin. Çünkü o onu su (olarak) bulacaktır."
Ebu Mes'ud el,Bedri: "Rasûlullah (s.a)'den aynen böyle derken işittim" dedi.[1827][74]

Açıklama

Bu konu kıyametin büyük alametlerinden birisi olan Deccal ile ilgilidir. Deccal'in şekli, yapacağı işler gibi izahına gerek duyduğumuz noktalan hadislerin izahı esnasında açıklamaya çalışacağız.
Deccal sözlükte gizleyen, örten, yalancı manalarına gelir. Hakkı batılla örteceği için bu isim verilmiştir. Yeryüzünün çeşitli yönlerini dolaşacağı için Deccal ismini aldığını söyleyenlerde vardır.
Kurtubî, Tezkire'sinde bu nesneye Deccal denilmesine sebep olarak on görüş ileri sürüldüğünü söyler.
Deccal bir insandır. İnsanları Allah'a isyana, kendine kulluğa çağıracaktır. Huzeyfe (r.a) Ebu Mes'ut la bir araya geldiğinde "Ben Deccal'in yanındakini ondan daha iyi bilirim" demiştir.
Dipnotta işaret ettiğimiz gibi Huzeyfe'nin "ondan" sözü ile Deccal'i de Ebu Mes'ud'uda kasdetmiş olması muhtemeldir. Ebu Mes'ud'u kas-detmiş ise, Ebu Mes'ud'un bunu Rasûlullah'tan işitmediğini zannediyor olsa gerek. Nitekim Ebu Mes'ud'da "Ben Rasûlullah'tan aynen böyle duydum" diyerek Huzeyfe'nin zannının hatalı olduğuna dikkat çekmek istemiştir.
Sahihi Müslim'deki bir rivayette, burada Huzeyfe'nin sözü olarak geçen bu cümle, Rasûlullah'ın sözü olarak takdim edilmektedir. O rivayette "ondan" kelimesinden maksadın Deccal olduğu açıkça bellidir.
Hadisi şerifte, Deccal'in yanında sudan bir deniz ve ateşten bir nehir bulunacağı, ama aslında ateş gibi görünen şeyin su, su gibi görünen şeyin de ateş olduğu bildirilmektedir. Sahih-i Müslim'deki bazı rivayetlerde ve Buhari'nin rivayetinde deniz ve nehir anılmadan Deccal ile birlikte su ve ateş bulunacağı, bir rivayette de ateşten bir nehir, sudan bir nehir olacağı ifade edilmektedir. Ahmed b. Hanbel ve Taberani'nin rivayetlerinde ise

onunla birlikte iki vadi bulunacağı bunlardan birisinin cennet Ötekinin cehennem olarak gösterileceği, ama aslında cehennemin cennet, cennetin de cehennem olduğu beyan edilmektedir. Yine Ahmet b. Hanbel'in Ebu Hureyre'den tahric ettiği bir hadiste de cennet ile birlikte cennet gibi bir-şey olacağı belirtilmektedir.
Askalani Fethu'l - Bari'de nesneleri aksi olarak görmenin sebebinin görülen şeyin görene göre farklılık arzedeceğinden kaynaklandığını söyler. Askalani'ye göre burada sözkonusu edilen farklı görüntülerin sebebi de ya Deccal'in bir sihirbaz olup bir şeyi olduğunun ters göstermesi ya da Allah (c.c)'ın Deccal'in cennet olarak gösterdiği şeyin içini cehennem, cehennem olarak gösterdiğinin içini de cennet kılmasıdır.Üçüncü bir ihtimal de cennetin nimet ve rahmetten, cehennemin de mihnet ve hikmetten kinaye olmalarıdır. Her kim Deccal'e itaat eder, Deccal de ona inam ederse onun işi sonuçta cehennemdir. Kim de ona karşı çıkar cezasına muhatap olursa onun gideceği yer de cennettir.
İbn Hacer bu ihtimallerden ikincisini tercih etmektedir.
Hz. Peygamber (s.a) Deccal'in yanındaki ateş ve suya erişen mü'min-lerin onun suyunu değil ateşini tercih etmelerini, çünkü aslında onun suyunun ateş, ateşinin su olduğunu belirtmiştir. Bu aynı zamanda Deccal'e itaat değil, karşı çıkılması yolunda bir emirdir.[1828][75]

4316... Enes b. Malik (r.a) Rasulullah (s.a) in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Hiç bir peygamber gönderilmemiştir ki ümmetini tek gözlü, yalancı Deccal'e karşı uyarmış olmasın. Haberiniz olsun o tek gözlüdür, Rabbiniz Teala ise tek gözlü değildir. Şüphesiz Deccal'in iki gözü arasında "Kâfir" yazılıdır.[1829][76]

4317... Bize Muhammed b. el-Müsenna, Muhammed b. Cafer'den o da Şu'be'den (Deccal'in iki gözü arasında) " =Kefere" yazılı olduğunu haber verdi.[1830][77]

4318... Bize Müsedded, ona Abdulvaris haber verdi, o Şuayb b. el-Hı-cab'dan, Şuayb da Enes b. Malik (r.a) vasıtasıyla Rasûlullah'tan rivayet

ettiği bu hadiste Rasûîullah, "Onu (Deccal'in alnındaki kafir yazısını) her müslüman okur." buyurdu.[1831][78]

Açıklama

Bu üç rivayet, Deccal'in görünüşü ile ilgilidir. Aralarındaki cüzi farklara işaret için bunlar ayrı numaralar altında verilmişlerdir. Bu rivayetlerden birincisinde Deccal'in iki gözü arasındaki yazının “ = Kafir, ikincisinde, " Kaf, fe ve re harfleri) olduğu bildirilmekte, üçüncüsünde ise bu yazının bütün müslümanlar tarafından okunabileceği, ilavesi yer almaktadır. Sahih-i Müslim'deki bir rivayette Ke-fe-re harfleri, "yani Kâfir" diye tefsir edilmiştir.
Hadisi şerifte, gönderilen her peygamberin ümmetini Deccal'e karşı uyardığı bildirilmektedir. Tirmizi'nin rivayetinde, Hz. Nuh (a.s)'un da ümmetini Deccal'e karşı uyardığı ifade edilmekte ve Rasûlullah'm Deccal'in tek gözlü olduğunu diğer peygamberlerin haber vermediğini sadece kendisini bildirdiğini söylediği ilave edilmektedir.
Hz. Nuh'un ve daha sonraki peygamberlerin ümmetlerini Deccal'e karşı uyarmaları konusunda bir müşkil görülmektedir. O şudur: Bir çok sahih hadiste Hz. İsa'nın inip Hz. Muhammed (s.a)'in şeriatı üzere amel edeceği ve Deccal'i öldüreceği haber verilmiştir. Bu, Deccal'in Hz. Muhammed (s.a)'in Peygamberliğinden sonra çıkacağını gösterir. O halde Hz. Nuh'un ve diğer peygamberlerin ümmetlerini Deccal'e karşı uyarmalarının sebebi nedir?
Bu müşkile şu şekilde cevap verilmiştir: "Hz. Nuh'a ve daha sonraki peygamberlere Deccal'in çıkacağı vakit açıklanmamıştı. Bunlar Deccal'in çıkacağını biliyorlar ama çıkış vaktini bilmiyorlardı.
Onun için ümmetlerini uyarmışlardır. Nitekim önceleri bu bizim Peygamberimizce de açıklanmamıştı. Onun "eğer o ben aranızda iken çıkarsa ben onun hasmıyım" buyurmuş olması da buna delildir. Hz. Peygamber (s.a)'e Deccal'in çıkacağı zaman daha sonra bildirilmiştir.
Bu hadiste Deccal'in tek gözlü olacağına işaret edilmiş fakat hangi gözünün kör hangisinin açık olacağına temas edilmemiştir. Diğer hadis kitaplarında bu mes'eleye temas eden hadislerin biribirleri ile çelişkili oldukları görülmektedir. Sahih-i Müslim'in bir rivayetinde Deccal'in sağ gözünün kör

ve üzüm tanesi gibi dışa fırlamış olduğu[1832][79] bir rivayetinde sol gözünün kör[1833][80] (başka bir rivayetinde de gözünün silik olduğu[1834][81] bildirilmektedir. Görüldüğü gibi bunlar birbirleri ile çelişkilidir.
Aynî, bu rivayetler arasındaki çelişkiyi izale için şöyle demektedir: "Deccal'in bir gözü tamamıyla kör, öbürü de sakattır. Dolayısıyla her iki göz için de kör demek sahihtir. Çünkü " = a'ver" kelimesi aslında kusurlu manasınadır."
Hz. Peygamber (s.a); "Rabbiniz tek gözlü değildir" buyurarak hem Allah'ın noksan sıfatlardan münezzeh olduğuna işaret buyurmuş, hem de Deccal'in ilahlık iddiasını ibtal etmiştir. Çünkü Allah mükemmeldir, yaratıklara benzemez, noksan sıfatlardan münezzehtir. Deccal tek gözlülüğü ile hem kusurludur, hem beşere benzemektedir; hem de kusurlarından kurtulabilecek bir güce de sahip değildir. O halde bu derece aciz bir varlığın kalkıp da tanrılık iddiasında bulunması çok abestir. Buna rağmen insanlar arasında ona inanan, peşinden gidenler olacaktır. Onun için bütün peygamberler ümmetlerini ona karşı uyarmışlardır. Deccal'e inanılmasına sebep bir takım harikulade şeyler göstermesi ve uğradığı yerlerden süratle geçmesidir. Onu gören zayıf iradeli ve zayıf akıllılar yaptıklarına kanacaklar, noksanları konusunda düşünmelerine zaman bırakmadan Deccal orayı terkedecektir. Kadı Iyaz'ın belirttiğine göre Deccal birisini öldürecek sonra tekrar çürütecektir. Dinlen şahıs onu tasdik edeceği yerde yalanlayacak ve "Senin şerrin konusunda basiretim arttı" diyecektir.
Hadis-i şerifte ayrıca Deccal'in bir alameti olarak iki gözü arasında ;'kâfir" yazılı olacağı ve bunun (okumayı bilsin bilmesin) tüm müslü-manlar tarafından okunacağı bildirilmektedir.
Kadı îyaz bu yazının gerçekten olacak mı, yoksa onun küfrüne delalet eden bir alamet mi olduğu konusunda ihtilaf edildiğini söyler. Kuvvetli görüşe göre bu gerçek bir yazıdır ve harfleri ayrı ayrı değil bitişik olarak cafir şeklindedir. Nevevi'de yazının gerçek olduğunu söyleyenlerdendir.[1835][82]

4319... İmran b. Husayn (r.a) Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu Öylemiştir. "Deccal'i işiten kişi ondan uzaklâşsın. Vallahi insan onu mü’min zannederek ona gelir ve içine düştüğü (ölüleri diriltmesi gibi) üphelerden

dolayı[1836][83] - veya içine düştüğü şüpheler için-[1837][84] ona tabi olur.[1838][85]

4320... Ubade b. Samit (r.a) Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
"Şüphesiz ben size Deccal'den (çok) bahsettim, (ama yine de) anlayamamış olmanızdan korktum. Şüphesiz Mesihud Deccal kısa boylu, eğri bacaklı, (yürürken bacaklarının arası açık) kıvırcık saçlı, tek gözlüdür. Gözü siliktir, kabarık da çukur da değildir. Eğer durumu size karışık gelirse biliniz ki Rabbiniz tek gözlü değildir."
Ebu Davud: "Amr b. Esved kadılığa tayin edildi" dedi.[1839][86]

Açıklama

Bu hadiste müslümanlann karıştırmamaları için Deccal'in özellikleri daha detaylı olarak verilmiştir. Bu özelliklerden ikisi, sarihlerin üzerinde durdukları konulardan olmuştur. Bunlar:
a) Boyunun kısa olması: Bu hadiste, Deccal'in boyunun kısa olduğu bildirilmektedir. Temimu'd- Dari'nin rivayet ettiği bir hadiste ise onun insanların en büyüğü olduğu bildirilmektedir.
Zahirdeki bu tearuz birkaç yolla izâle edilmiştir:
1- Deccal aslında uzundur ama çok şişman olduğu için kısa görülür. İyice dikkat edilmezse kısalığı farkedilemez.
2- Deccal'in iri olmasından maksat, şişmanlığıdır. O kısadır ama şişmandır. Aliyyü'l - Kari, Deccal'in çok fitneci oluşundan dolayı bu te'vi-lin yerinde olduğunu söyler.
3- Aslında uzun boyludur ama çıktığı zaman Allah onun şeklini değiştirecektir.
b) Deccal'in gözlerinin durumu: Hadiste önce Deccal'in bir gözünün kör olduğu belirtilmiş, peşinden de gözün silik olduğu; ne dışa doğru çıkık ne de çukur olduğu ilave edilmiştir. Bu özelliklerin hepsi tek gözdedir.
Diğer göz ise üzüm tanesi gibi göz çukurunun dışındadır. Yukardaki özellikler, diğer gözün dışa doğru çıkık olmasına mani değildir.[1840][87]

4321... Nevvas b. Sem'an el-Kilabî (r.a)'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a) Deccal'i anıp şöyle demiştir:
"Şayet ben aranızda iken çıkarsa, sizin önünüzde onun hasmı (mağlup edicisi) benim. Eğer ben aranızda yokken çıkarsa herkes kendisinin savunucusu (galip gelicisi) dur. Her müslüman hakkında Allah benim halifemdir. Sizden her kim ona erişirse, ona karşı Kehf (suresinin baş tarafını) okusun. Şüphesiz o fitneye karşı sizin için emandır."
(Ravi Nevvas der ki): Biz (Rasûlullah'a):
Yeryüzünde ne kadar kalacak? dedik.
"Kırk gün; bîr gün bir sene gibi, bir gün bir ay gibi, bir gün bir hafta gibi diğer günleri de sizin (normal) günleriniz gibidir" buyurdu.
Ya Rasûlullah bu bir sene gibi olan günde bir günlük namaz bize yeter mi? dedik;
"Hayır, onun için günü takdir ediniz."
Sonra Dımeşk (şam)'in doğusundaki beyaz minarenin yanına İsa b. Meryem (a.s) inecek, Deccal'e yetişip Lüt kapısının yanında onu öldürecek" buyurdu.[1841][88]

Açıklama

Hadisin Müslim, Tirmizi ve İbn Mace'deki rivayetleri hayli uzundur. Örnek olarak Sahih-i Mülimdeki rivayetin tercümesini buraya aktarmak istiyoruz: Nevvas (r.a) şöyle dedi. "Bir sabah Rasûlullah (s.a) Deccal'i andı, onu anlatırken sesini alçalttı, yükseltti hatta onu hurma bahçesinde zannettik, akşamleyin yanına vardığımızda bizdeki bu zannı anladı ve: "- Bu haliniz ne?" diye sordu. Biz:
Ya Rasûlullah, sabahleyin Deccal'i andın, onun hakkında konuşurken sesini Öyle alçaktın yükselttin ki kendisini hurma bahçesinde zannettik, dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdular:
"Deccal'den başkası sizin namınıza beni daha çok korkutur. Eğer ben sizin aranızda iken çıkarsa, ona ben galebe çalarım. Ben aranızda yokken çıkarsa, herkes kendi başının çaresine bakar. Allah her müslüman hakkında benim halifemdir. bu adam kıvırcık saçlı bir gençtir.. Gözü fırlamıştır. Ben onu, Abdul-Uzaz b. Katan'a benzetir gibiyim. Sizden ona kim yetişirse, üzerine Kehf suresinin ilk ayetlerini okuyuversin. O, Şam ile Irak arasında bir

semtten çıkacak ve sağa sola fesat saçacaktır. Ey Allah'ın kulları sebat edin." Biz:
Ya Rasûlullah! Yeryüzünde ne kadar kalacaktır? dedik
"Kırk gün (kalacak) Birgün bir sene gibi, Bir gün bir hafta gibi. Sair günleri de sizin günleriniz gibi olacaktır." buyurdular.
Ya Rasûlullah Bir sene gibi olacak bir günde bir günlük namaz bize kafi gelecek mi? dedik.
“Hayır, onun için günün miktarını tayin edin" buyurdu.
Ya Rasûlullah onun yeryüzünde sürati ne olacak?" dedik;
"Arkasından rüzgar esen yağmur gibidir. Bir kavmin üzerine gelerek onları davet edecek. Onlar da kendisine iman edecek ve icabette bulunacaklardır. Gökyüzüne emredecek o yağmur yağdıracak yere emredecek o da nebat bitirecektir. Akşamleyin deve sürüleri o kavmin yanlarına alabildiğine uzun hörgüçlü ve bol sütlü, böğürleri dolu olarak döneceklerdir. Sonra bir kavme gelerek onları da davet edecek, fakat onun sözünü reddedecekler, o da kendilerinden savuşup gidecektir. Bunlar kıtlık içinde sabahlayacaklar, ellerinde mallarından bir şey kalmayacaktır. (Bu adam) bir harabeye uğrayarak ona definelerini çıkar, diyecek. Harabenin defineleri arı kovanları gibi hemen arkasına düşeceklerdir. Sonra, genç babayiğit bir adam çağıracak ve onu kılıçla vurarak ikiye bölecek, her parçayı bir ok atımı yere fırlatacaktır. Sonra bu adamı çağıracak. Adam ona gülerek yüzü parlar bir halde gelecektir. O bu halde iken aniden Allah, Mesih b. Meryem'i gönderecektir. Mesih, Dımeşk'in doğusundaki Akmina-reye iki boyalı elbise içinde elini iki meleğin kanatları üzerine koymuş olarak inecek. Başını eğdiği zaman su damlayacak, kaldırdığı zaman ondan inci gibi gümüş taneleri yuvarlanacaktır. Onun nefesinin kokusunu duyan her kafir mutlaka ölecektir. Nefesi de gözünün gördüğü yere varacaktır. Mesih, bu adamı arayacak nihayet onu Lut kapısında yetişerek öldürecektir. Sonra bu adamın şerrinden kendilerini Allah'ın koruduğu Meryem oğlu İsa'ya bir kavm gelecek. İsa onların yüzlerini silecek, onlarla cennetteki derecelerine göre konuşacaktır. O bu halde iken Allah İsa'ya: "Ben öyle kullarımı çıkardım ki, onları öldürmeye hiç kimsenin eli varmaz. Şimdi sen benim kullarımı Tûr'a götürerek koru, diye vahy indirecek ve Allah Ye'cuc'u Me'cuc'u gönderecektir. Bunlar her tepeden sür'atle sizacaklardır. Bu sür'atle, öncüleri, Taberiye gölüne uğrayacak ve içindeki suyu içecekler. Son gelenleri oraya varacak ve: Bu gölde bir zamanlar hakikaten su vardı

diyeceklerdir. Nebiyullah İsa ile arkadaşları muhasara edilecek hatta onlardan birine bir öküz başı, sizden birinize bugün yüz altından daha makbul olacaktır. Bunun üzerine Allah'ın nebisi İsa ve arkadaşları (Allah'a) niyaz edecekler. Allah da Ye'cuc Me'cuc'un üzerine, boyunlarına isabet edecek deve kurdu neğaf gönderecektir. Böylece, bir kişinin ölmesi gibi helak olarak sabahlaya-caklardır. Sonra Nebiyullah İsa ile arkadaşları (Tur'dan) yeryüzüne inecekler yeryüzünde onların leşleri ve pislikleri ile dolmadık bir karış yer bulamayacaklardır. Nebiyullah İsa ile arkadaşları yine Allah'a niyaz edecekler, Allah'da Horasan develerinin boyunları gibi kuşlar gönderecek, bu kuşlar onların cesetlerini yüklenerek, Allah'ın dilediği yere atacak ki ona ne kerpiç ev ne de çadır mani olabilecektir. Bu yağmur yeryüzünü yıkayacak, onu ayna gibi yapacaktır. Sonra yere, "mahsulünü bitir, bereketini tekrar getir," denilecektir. İşte o gün cemaat, nar yiyecekler ve onun kabuğu altında gölgelenecek-lerdir. Süte bereket verilecek hatta yeni doğurmuş bir deve bir sürü insana yetecek, yeni doğurmuş bir sığır bir kabileye yetecek, yeni doğurmuş bir koyun akrabadan bir oymağa kafi gelecektir. Onlar bu halde iken, Allah güzel bir rüzgar gönderecek, bu rüzgar onları koltuklarının altlarından yakalayacak, her mü'minin ve her müslümanın ruhunu kabzedecek, insanların kötüleri kalarak yeryüzünde eşekler gibi alenen çiftleşeceklerdir. İşte kıyamet bunların üzerine kopacaktır."

Hadisin sünen-i Ebu davıid'un rivayetindeki şu konular üzerinde durmak gerekir:

a) Hz. Peygamberin; şayet Deccal onun sağlığında iken çıkarsa, kendisinin onun hasmı olacağı; efendimizin vefatından sonra çıkarsa herkesin kendisini savunması meselesi:

Hadisin devamında Hz. İsa'nın yeryüzüne inip deccal'i öldüreceği bildirilmektedir. Bu durumda hadisin baş tarafı ile son tarafı arasında bir çelişki göze çarpmaktadır. Çünkü efendimiz baş tarafta kendisinin onunla karşılaşması ihtimali olduğu izlenimini vermiş sonunda ise, Deccal'i Hz. İsa'nın öldüreceğini açıkça beyan buyurmuştur.

Alimler zahirdeki bu çelişkiyi genelde iki şekilde te'lif etmişlerdir:

1- Rasûlullah (s.a) daha önceleri Deccal'in ne zaman çıkacağını bilmiyordu, kendisine bilahare bildirildi. Bu halin uzunca bir konuşmanın başı ile sonu arasında olması da mümkündür.

2- Hz. Peygamber, Deccal'in mutlaka çıkacağını, onun çıkışında hiç bir şüphenin olmadığını bildirmek için böyle bir ifade kullanmıştır.
Fahr-i kainat efendimiz, Deccal'in kendisinin vefatından sonra çıkması halinde herkesin kendisini korumasından maksat, onun göstereceği bazı harika şeylere kanmamak, elindeki delili ile kendisini savunmaktır.
b) Müslümanlara Deccal ile karşılaştıklarında Kehf suresinin ilk ayetlerini okumaları tavsiye edilmiş, buna sebep olarak da onun, müslümanlar için eman olduğu belirtilmiştir. Anılan sürenin baş tarafından Allah'a inanan birkaç kişinin zalim Dakyanos'un şerrinden kaçarak bir mağaraya sığındığı ve orada Cenab-ı Hak tarafından korunduğu anlatılmaktadır. Aynı şekilde, Deccal'in fitnesine karşı da Allah (c.c)'ın bu ayetlerle müs-lümanları koruyacağı umulur.
c) Hadisi şerifte Deccal'in kırk gün kalacağı, ama onun günlerinin uzun olacağı bildirilmektedir. Buna göre Deccal'in bir günü bir sene, bugünü bir ay, bir günü bir hafta geri kalan günler de normal günler kadar olacaktır. Rasûlullah {s.a) bu uzun günlerde namazların takdir edilerek kılınacağını haber vermiştir.
Bu mes'ele ile ilgili olarak Nevevi şöyle demektedir: "Bu hadis zahiri üzeredir. Bu üç gün, anılan rnikdar kadar uzundur. Rasûlullah1*iti kalan günlerde sizin günleriniz gibidir, buyurması buna delalet etmektedir."
Bazı alimler, "günlerin uzunluğundan maksat, müslümanlann gam ve kederlerinden dolayı vaktin geçmemesi, günlerin sıkıntının miktarına göre yıl gibi ay gibi, hafta gibi görünmesi, geçmek bilmemesi" demişlerdir. Ancak bu görüş kabule şayan değildir.
Hadiste bir yıl gibi olan günde namazların takdir edilerek kılınacağı bildirilmektedir. Nevevi'nin beyanına göre bundan maksat normal günlerdeki zamanı esas alarak takdirde bulunmaktır. Yani fecirden sonra normal gündeki fecir ile öğle arasındaki zaman takdir edilip öğlen namazı kılınır. Öğle ile ikindi arasındaki vakit takdir edilip ikindi, ikindi ile akşamın arası takdir edilip o kadar vakit geçince yatsı akşam ile yatsı arası takdir edilip o kadar zaman geçince yatsı kılınır ve bu tekrarlanır. Yani bir sene kadar uzun olan günde senenin günlerinin tüm namazları kılınır. Ay ve hafta kadar sürecek olan günler için de durum aynıdır.
Kadı Iyaz ve başka alimler: Bu hüküm o güne mahsustur. Bunu bize şeriat sahibi koymuştur. Eğer bu hadis olmayıp da biz içtihadımızla baş başa

bırakılsaydık o günde bilinen vakitlerde beş vakit namazla iktifa ederdik" demişlerdir.
Bu hadis şafağın kaybolmadığı yerlerdeki yatsı namazı ve altı ay gece ve altı ay gündüzün devam ettiği bölgelerdeki vakit namazları konusu için de bir mesned olmuştur. Bazı alimler vaktin, vücubun zahiri sebebi ve edasının şartı olduğunu, şart bulunmayınca meşrutun da bulunmayacağını söyleyerek böyle yerlerde vakit bulunmadığı için namazın farz olmayacağını söylerler. Diğer bazı alimler ise bu hadisle istidlal ederek buralara en yakın olan; vaktin tam teşekkül ettiği yerler esas alınmak surtiyle takdir yapılıp, beş vakit namazın kılınacağını söylerler. Eş-Şami, İmam Şafii'den şafak kaybolmadan önce fecrin doğduğu bölgelerde yatsının farz olduğunu nakletmektedirler.[1842][89]
d) Hadiste, Hz. İsa'nın Şam'ın doğusundaki beyaz minareye inip Lüt kapısında Deccal'e yetişip onu öldüreceği bildirilmektedir. Bazı rivayetlerde Hz. İsa'nın Kudüs'teki mescid-i Aksa'ya ineceği bildirilmektedir. Aliyyü'l -Kari: "Bence bu rivayet daha kuvvetlidir ve diğer rivayetlere ters değildir. Çünkü mescid-i Aksa Dımeşk'in doğusundadır ve o zaman müslüman askerlerin toplandığı yer olacaktır. Şu anda orada beyaz minare yoksa o zaman yapılır" demektedir.
Nevevi ise "Beyaz minare şu anda Şam'ın doğusunda mevcuttur" der. Hz. Isa'nın.Ürdün'e ineceği şeklinde de rivayet vardır.
Suyûtî'nin Mirkatu's -Suut'ımda, İmadu'd-din b. Kesir'den naklen şöyle denilmektedir: "Zamanımızda (741 yılında) minarenin yapısı beyaz taşlarla yenilenmiş ve bu, eski minareyi yakan Hristiy ani arın mallan ile yapılmıştır. Her halde bu Rasûlullah'ın peygamberliğinin delilleriridendir. Çünkü Allah (c.c) beyaz minarenin binasının Hz. İsa'nın inmesi için Hristiyanlann malları ile yapılmasını lütfetmiştir.[1843][90]

4322... Bize İsa b. Muhammed haber verdi, bize Damure haber verdi. o Şeybanî'den, Şeybanî Amr b. abdullah'dan, Amr Ebu Ümame'den o da Rasûlullah (s.a)'den önceki hadisin benzerini rivayet etti. Namazları da o hadisteki aynı mananın benzeri ile zikretti.[1844][91]

Açıklama

Musannif Ebû Davud bu rivayeti muhtasar olarak önceki hadise havale etti. İbn Mace'nin rivayeti ise hadisin tamamını almaktadır.
Üç sahife kadar olan İbn Mace'nin rivayetinin özeti şudur: Rasûlullah (s.a) cemaate Deccal'i anlatmış, kendisinden önceki bütün peygamberlerin ümmetlerini Deccal'e karşı uyardığını çünkü yeryüzündeki en büyük fitnenin Deccal'in fitnesi olduğunu beyan etmiştir. Şayet Efendimizin sağlığında çıkarsa onunla kendisinin mücadele edeceğini, sonra çıkarsa herkesin kendisini savunacağını bildirmiş, Deccal'in özelliklerini saymıştır. Rasülullah'ın bildirdiğine göre, Deccal önce kendisiin peygamber olduğunu söyleyecek daha sonra Allah olduğunu iddia edecektir. İki gözü arasında Kafir yazılı olacak ve bu yazı okuma yazma bilen bilmeyen herkes tarafından okunacaktır. Beraberinde bir cennet bir de cehennem olacaktır. Ancak aslında onun cenneti cehennem, cehennemi de cennettir. Kehf sûresinin ilk ayetlerini okuyanlar, Hz. İbrahim'in ateşten korunduğu gibi, Deccal'in fitnesinden korunacaktır.
Deccal bir bedeviye; anasını babasını diriltiği takdirde kendisine inanıp inanmayacağını soracak, onun "evet" demesi üzerine, iki şeytan onun anası babası kılığına girecek ve bedeviyi Deccal'e tabi olmaya teşvik edeceklerdir. Ayrıca başka bir fitne olarak da; Deccal bir adamı testere ile biçip ikiye ayıracak, sonra onu diriltip Rabbinin kim olduğunu soracak, adam da: "Rabbim Allah'tır, sen de Allah düşmanı Deccalsin" diyecektir. Hadiste belirtildiğine göre; Deccal'in bunlardan başka fitneleri de vardır. Mesela buluta yağdırmasını, yere bitirmesini emredecek yağmur yağıp yer bitki bitirecektir. Bir kabileye uğrayacak, o kabile kendisini yalanlayacak bunun üzerine o kabilenin tüm hayvanları helak olacaktır. Başka bir kabileye daha uğrayacak onlar ise Deccal'i tasdik edecek bunun üzerine yağmurlar yağacak, bol ot bitecek, hayvanlar etlenecek, sütleri artacaktır. Mekke ve Medine'nin dışında Deccal'in ayak basmadığı yer kalmayacaktır. Mekke ve Medine'ye gitmek istediğinde, ona melekler mani olacaklardır. Nihayet Zurayb-i ahmer yanında çorak bir yere inecek, Medine şehri iiç defa sallanacak, Medine'de ne kadar münafık varsa Deccal'in yanma koşacaktır.
O günde Araplar çok az olacak ve beytü'l-Makdis'de bulunacaklardır. Salih bir zat olan imamları onlara sabah namazı kıldırmak üzere öne geçtiği esnada Hz. İsa inecek bunun üzerine imam, Hz, İsa'nın namaz kıldırması için geriye çekilecek ama Hz. İsa geçmeyecektir. Namazdan sonra Hz. İsa

kapıyı açmalarını isteyecek, açtıklarında kapı önünde yanında yetmiş bin yahudi olduğu halde Deccal durur olacaktır. Deccal Hz. İsa'ya bakınca tuzun suda eridiği gibi eriyecek ve kaçmaya başlayacaktır. Hz. İsa, Deccal'in peşine takılıp, Lût'un doğu kapısında ona yetişip öldürecektir. Allah yahudileri hezimete uğratacak, yahudiler neyin arkasına gizlenirlerse o şey bunu haber verecektir.
Rasûlullah daha sonra Deccal'in kırk yıl kalacağını, onun bir yılının yarım yıl, bir yılının bir ay, bir ayının bir hafta gibi, kalan günlerinin de kıvılcım gibi süratli olacağını söylemiş, o günlerde namazların takdir edilerek kılınacağını beyan buyurmuştur.
Rasûlullah bundan sonra Hz. İsa (a.s)'mn yapacaklarının anlatmıştır. Buna göre İsa (a.s) haçı kıracak, domuzu öldürecek, cizyeyi kldıracak zekatı terkedecektir. Düşmanlık ve kin ortadan kalkacaktır. Hatta çocuk elini yılanın ağzına sokacak ama yılan ona zarar vermeyecek, aslan çocuğun önünden kaçacaktır. Yeryüzünde tek din olacak, herkes Allah'a tapacaktır. Yerin bereketi artacak bir üzüm salkımı bir topluluğa yeter hale gelecektir. At fiatları azalacak, sığır fiatları artacaktır. Deccal'in çıkmasından evvel üç yıl tedrici bir kuraklık ve kıtlık hüküm sürecektir. Üçüncü yıda bir damla yağmur yağmayacak yerden bir ot bitmeyecektir. Tüm çift tırnaklı hayvanlar ölecek, insanlar tekbir teşbih ve tahmid sayesinde yaşayacaklar, bunlar insanlara gıda gibi gelecektir.[1845][92]

4323... Ebu'd-Derda (r.a) Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Bir kimse Kehf suresinin başından on ayet ezberlerse, Deccal'in fitnesinden korunur."
Ebu Davûd şöyle dedi:
"Hişam ed-Düstûraî de Katade'den aynen böyle rivayet etmiştir. Ancak hişam: "Kim Kehf suresinin sonlarından ezberlerse" demiştir. Şu'be ise Katade'den: "Kehf in sonundan." demiştir.[1846][93]

Açıklama

Hadisin Hemmam vasıtası ile Katade'den rivayetinde Efendimiz, Kehf suresinin baş tarafından on ayet ezberleyen kişinin Deccal'in fitnesinden korunacağını bildirmiştir.

Sahih-i Müslim'in bir rivayeti de bu şekildedir. Tirmizi'nin rivayetinde de: "Kehf suresinin başında üç ayet...." denilmektedir. Katade'den Hişam kanalıyla gelen rivayette ise, Kehf suresinin sonundan ezberleyenin korunacağı bildirilmektedir. Müslim'in ve Nesai'nin birer rivayeti de böyledir. Nesai'nin bir rivayetinde de: "Kehf suresinden on ayeti ezberleyen Deccal'in fitnesinden emin olur" buyurulmaktadır.
Hadisin Ebu Davud'daki rivayetinde, Katade'den sonraki iki ravinin (Hemmam ve Hişam) rivayetleri birbirinden farklıdır. Hemmam'ın rivayetinde: "kehf suresinin baştarafından on ayet..." denildiği halde, Hi-şam'ın naklinde: "Sonundan on ayet..." denilmektedir. Diğer hadis kitaplarındaki bazı rivayetler Hemmam'ın bazıları da Hişam'm nakillerine uygun düşmektedir. Ayrıca, "Başından üç ayet" ve baş ve son ile kayıtlanmadan "on ayet" şeklinde de rivayetler vardır.
Bir rivayette ise: "Her kim Kehf suresini ezberler sonra da Deccal yetişirse Deccal ona musallat olamaz" buyurulmaktadır. Suyûtî, biribi-rine muhalif görünen rivayetleri bu rivayetle birlikte gözönüne alınarak şöyle demektedir: "Başından ve sonundan on ayet denilmesi, tamamını ezberlemekte istidrac (peyderpey ezberlemek) cihetindendir. "Yani suyu-ti'nin dediğine göre Rasûlullah'ın istediği Kehf suresinin tamamının ezberlenmesidir. Fakat bunu temin için bazan baştan on ayet, bazan da sondan on ayet veya mutlak olarak "on ayet" demiştir.
Kehf suresinin şeytanın fitnesine karşı koruyucu olmasının hikmeti konusunda da Kurtubi şunları söylemektedir. Kimileri bu .süredeki ashabı kehf ile ilgili ilginç kıssalar olduğunu söylerler. Çünkü o kıssalara muttali olanlar Deccal'in olayım yadırgamazlar dolayısıyla Deccal'den etkilenmezler...”
Geçen rivayetler ve izahlar göz önüne alındığında şöyle denilebilir: Kehf suresini okuyup manasını düşünen kişi Deccal'den korunur ve onun fitnesinden emin olur.[1847][94]

4324... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Benimle onun -yani İsa (a.s)'in- arasında peygamber yoktur ve o mutlaka inecektir. Onu gördüğünüz zaman, tanıyınız; o, orta boylu, kırmızıya çalan beyaz benizli, bir adamdır. Sarımtırak renkte iki elbise içerisinde olacaktır. Başına bir ıslaklık değ-mese de (sanki yıkanmış gibi)

damlali olacaktır, (başından sular damla-yacaktır) İslam adına insanlarla savaşacak, Haç'i kıracak domuzu öldürecek ve cizyeyi kaldıracaktır. Onun zamanında Allah islamm dışındaki tüm dinleri ibtal eder. İsa (a.s) Mesih Deccal'i öldürecek ve yeryüzünde kırk sene kalacaktır. Sonra vefat edecek ve müslümanlar namazını kılacaklardır.[1848][95]

Açıklama

Hadisi şerif Deccal'den ziyâde Hz. İsa (a.s)'nın inmesi ile ilgilidir_ Dana önce de işaret edildiği gibi Hz. Isa yeryüzüne inecek, tüm insanları tek bir dinde birleştirecek ve Deccal'i öldürecektir. Bu, Hz. Muhammed (s.a)'in son peygamber oluşu kcyfiyLne ters Çünkü Hz. İsa bir peygamber olarak yeni bir şeriat getirmeyecek Hz. Mü-hammed'in şeriatını uygulayacak, onunla hükmedecektir. Yani Hz. Muhammed'e ümmet olacaktır. Nitekim Rasûlullah (s.a) bir hadisinde "Eğer Musa sağ olsaydı ancak benim tabilerimden olurdu" buyurmuştur.

Hz. İsa yeni bir şeriat getirmeyeceğine göre, İslam'ın teklifleri kalkmayacak devam edecektir. Kurtubî'nin dediğine göre Hz. İsa indiği zaman, müslümanlar üzerinde ondan başka sultan, imam, hakim ve müftı olmayacaktır. Zaten Allah yeryüzünden ilmi çekip almış olacaktır. Hz. İsa, İslam-dininden ihtiyacı olan ilimleri, Allah'ın emri ile gökyüzünde öğrenmiş bir vaziyette inecektir. İsa bunu söyleyince insanîar onun etrafında toplanacaklar ve onu kendilerine hakem seçeceklerdir.

Suyûtî ise, yeryüzünde ilmin ve ulemânın kalmayacağı görüşüne karşı çıkar, devamlı olarak yeryüzünde İslâm ulemasının bulunacağını ancak kendisine baş vurulacak büyük imamın Hz. İsa olacağını söyler.

Hadiste, Hz. İsa'nın kolayca tanınması için bazı özellikleri anlatılmak-ta've yapacağı bazı şeyler sözkonusu edilmektedir. Buna göre.Hz, İsa orta boylu, kırmızıya çalar-beyaz benizli olacaktır. Üzerinde hafif sarıya çalan iki elbise bulunacaktır. Temiz ve parlak olduğu için başım ıslatmadığı halde sanki ıslatılmış gibi damlalar olacaktır.

Hz. İsa'nın yapacağı bazı şeyler de şunlardır:

1- Haç'ı kıracaktır: Şerhu's-sünne'de, bundan maksadın hristiyanlığı iptal edip, İslam dini ile hükmetmesi olduğunu söyler.

2- Domuzu öldürecektir. Yani domuz sahibi olmayı ve yemeyi yasaklayarak, öldürülmesini mubah görecektir.

3- Cizyeyi kaldıracaktır: Alimler bu konuyu üç ayrı yolla izah etmişlerdir:
a) Ehl-i kitabı İslama girmeye mecbur tutacak, onların cizye vererek dinlerinde kalınlarına izin vermeyecektir. Müslüman olmayanları da öldürecektir. Bu izah, Hattabi'ye aittir. Nevevi'nin görüşü de bu istikamettedir. Nevevi, cizyeyi kaldırmanın, bizim dinimizin kabul ettiği bir hükmün neshi olmadığını çünkü cizyenin meşruiyeti hükmünün Hz. İsa'nın nüzulüne kadar devam etmekle kayıtlı olduğunu söyler.
b) Kendisine cizye mükellefiyeti konulacak zımmî kalmayacaktır. Yani, müslümanlar zenginleşecek, ziinmîlerin cizye vermesine ihtiyaç duyulmayacaktır. Çünkü cizye müslümanlarm maslahatlarına,sarfedilmek için konulur. Buna ihtiyaç duyulmayınca, cizye de alınmaz. Bu görüş Nihaye sahibine aittir.
c) Kadı Iyaz'ın bildirdiğine göre, cizyenin vaz'mdan maksadın; cizyeyi kaldırmak değil, cizye koymak olması muhtemeldir. Yani bu görüşe göre Hz. İsa hiç bir taviz vermeden herkesten cizye alacak bu yüzden mal mülk çoğalacaktır.
4- Hz. İsa Deccal'i öldürecektir: Bu konu daha önce izah edilmişti. Daha sonra, hadiste, Hz. İsa'nın kırk sene yaşayacağı ve sonra vefat edeceği bildirilmektedir. Müslim'in Abdullah b. Amr'dan rivayetinde Hz. İsa'nın yedi sene kalacağı ifade edilmektedir. Imadu'd-din b. Kesir bu iki rivayet arasında bir çelişki olduğunu söyledikten sonra bu çelişkiyi şöyle giderir: "Bu yedi yıl, Hz. İsa'nın indikten sonraki ikâmetine hamledilir. Bu, daha semaya yükseltilmeden önce dünyada geçen otuz üç yıla ilave edilir ve toplam kırk yıl eder. Hz. İsa'nın semaya yükseltilmeden önceki yaşı meşhur görüşe göre otuz üçtür."
Üzerinde durduğumuz hadis Hz. İsa'nın ineceğine açıkça delâlet etmektedir. Ehl-i sünnete göre Hz. İsa sağ olarak ve kendi aslî unsuru ile inecektir. Bazı Mutezîlîlerle bazı Cehmiler Hz. İsa'nın inmeyeceğini söylerler ve görüşlerini Hz. Peygamberin Hatemü'l- Enbiya olduğunu bildiren ayet ile takviyeye çalışırlar. Ancak yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Hz. İsa yeni bir peygamber olarak inmeyeceği için onun inmesi bu ayete zıt düşmez. Hz. Peygamberden, İsa'nın ineceğine işaret eden birçok hadis gelmiştir. Şevkâni Hz. İsa, Deccal ve Mehdî konusunu incelediği et-Tev-hidfl tevaturi mâ câefi'l - ehadisfi'l-Mehdi ve'd-Deccal ve'l-Mesih adındaki risalesinde,

Hz.İsa'nm ineceğini bildiren yirmi dokuz hadis nakleder ve bunların tevatür derecesinde olduğunu söyler.[1849][96]

15. Cessase'nin Haberi[1850][97]

4325... Fatıma binti Kays (r.anha) şöyle demiştir: Bir gece Rasûlullah (s.a) yatsı namazını geciktirdi sonra çıkıp şöyle dedi:
"Beni, Temimu'd - Dari'nin adalardan, birindeki bir adamdan verdiği haber geciktirdi. (Temim dedi ki)Ben saçlarını yerde sürüyen (uzun saç-h) bir kadınla karşılaştım.
Sen kimsin? dedi (m)
Ben Cessase'yim, şu köşke git, dedi. Oraya gittim, bir de ne göreyim. Saçlarını sürüyen (uzun saçlı) bukağılara bağlı, yerle gök arasında sıçrayan bir adam!
Sen kimsin? dedim
Ben Deccal'im, ümmîlerin peygamberi çıktı mı? dedi.
Evet, dedim.
Ona itaat mı ettiler, isyan mı? dedi
İtaat ettiler, dedim.
Bu onlar için hayırlıdır, dedi.[1851][98]

Açıklama

Haberde anlatılan hadiseyi Temimu'd-Dari haber vermiş, Hz. Peygamber de reddetmemiştir. Böyle olunca, hadis Hz. Peygamberin verdiği haber hükmünü almış olur.
Bu haberde Temimu'd-Dari'nin karşılaştığı Cessase bir kadındır. Bundan sonra gelecek olan hadiste ise Cessase'nin bir Dabbe (hayvan) olduğu görülmektedir. Bu çelişki üç şekilde izale edilmektedi:
1- Dabbe, yeryüzünde yürüyen canlı demektir. Kelimenin taşıdığı bu genel manaya göre kadına da dabbe demek mümkündür. O zaman iki varlık da aynı olur.
2- Deccal'in iki tane cessasesi vardır. Birisi hayvan birisi de kadındır.
Temimu'd-Darî her iki Cessase ile de karşılaşmıştır.
3- Cessase bir şeytandır, değişik kılıklara girebilir. Temimu'd-Dari onunla bir seferinde kadın kılığında iken, bir seferinde de hayvan kılığında iken

karşılaşmıştır.
Haberde zincirlerle bağlı olan Deccal'in "Ümmilerin peygamberi çıktı mı?" diye sorduğu bildirilmektedir. Ümrnî; okuma yazma bilmeyen demektir. Araplar o zaman genelde okuma yazma bilmedikleri için, Bz. .Peygamber (s.a)'e "Ümmilerin peygamberi"' denilmiştir.
Hadisten, Deccarin daha Hz. Peygamber devrinde yaraniınış olduğu ve insan içine çıkacağı günü beklediği anlaşılmaktadır.
Bu hadisin isnadın da Osman b. Abdurrahman el-Kureşî vardır. Onu sıka kabul edenler olduğu gibi hakkmda tenkitli ifadeler kullananlar da olmuştur, îbn Hıbban el-Büstî; "Bence onun rivayeti ile ihticac caiz değildir" demiştir.
Bu hadisi Müslim, değişik tanklarla tahric etmiştir. Onun tahriclerinde Osman b. Abdurrahman yoktur.[1852][99]

4326... Falıma b. Kays (r.anha) şöyle demiştir: Rasululîah'ın müezzininin "Namaz toplayıcıdır" diye seslendiğini duydum ve çıktım. Rasû-lullah (s.a) ile birlikte.namazı kıldım. Rasûluliah (s.a) namazını bitirince gülümseyerek minbere oturdu. "Herkes yerinde kalsın" dedi. Sonra:
“Sizi niçin topladım biliyormusunuz?" dedi.
Allah ve Rasulü daha iyi bilir, dediler.
Şöyle buyurdu:
Ben sizi bir korku ve rağbet (bir şeyden korkutmak veya hoşlanacağınız bir şey söylemek) için toplam adım, şu haber için topladım:
Temimu'd-Dari bristiyan bir adamdı (Bize) gcîip bi'at etti ve müs-lüman oldu. Bana, Deccal konusunda size anlattığım şeylere uyan şeylerden bahsetti. Anlattığına göre; o, Lahm ve Cüzam kabilelerinden otuz kişi ile birlikte bir deniz gemisine (büyük bir gemiye) binmiş. Dalga onlarla denizde bir ay oynamış ve güneşin battığı yerdeki bir adaya yanaşmışlar. Geminin kayıklarına binip adaya girmişler. Onları çok kıllı bir hayvan karşılamış.
Vah sana! sen kimsin? demişler,
Ben Cessfâse'yim, şu manastırdaki adama gidin, çünkü o sizin haberinize müştakdır, demiş.
Temim dedi ki: Bize adamın adını söyleyince onun şeytan olmasından korktuk ve koşarak gittik. Manastıra girince bir de ne görelim, o zamana

kadar hiç görmediğimiz iri cüsseli, elleri boynuna sıkı sıkıya bağlanmış bir adam.." Ravi hadisi zikretti;[1853][100]
Deccal onlara; Beysan hurmalığını, Zûar pınarını ve Ümtrrî nebiyi sordu (sonra) "Şüphesiz ben Mesih Deccal'im, benim çıkmama yakında izin verilecektir" dedi.
Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu;
"O Deccal Şam denizinden - veya Yemen denizinden, - hayır aksine doğu tarafından evet doğu tarafından çıkacaktır." dedi. Rasûlullah (bunu söylerken) doğu tarafına işaret etti.
Fatıma binti Kays: "Bunu Rasûlullah'tan ezberledim" dedi.
Ravi hadisi şevketti.[1854][101]

Açıklama

Metinlerde farkedildiği gibi hadisin Ebu Davud'daki kısmı muhtasardır. Sahih-i Müslim'de tamamı vardır. Sahih-i Müslim'de olup da burada olmayan kısımlara mefhum olarak işaret etmek istiyoruz. Müslim'in rivayetinin başında, Fatıma binti Kays, kocası Mugire, bir savaşta yaralanıp ölünce Fatıma'nın dul kaldığını, Rasulululllah'ın kendisini Usame b. Zeyd ile nikahlamak istediğini iddetini doldurmak üzere İbn Ümmü Mektub'un evine gönderdiğini, iddeti bitince müezzinin "namaz toplayıcıdır" sözünü duyup camiye gittiğini anlatmıştır.
Sahih-i Müslim'deki rivyette Ebu Davud'un rivayetinin orta kısmındaki "hadisi şevketti" bölümü tafsilatlıca anlatılmıştır. O kısımda anlatıldığına göre manastırdaki adam;
Siz benim haberimi almışsımzdır. Şimdi siz bana haber verin siz kimsiniz? demiş, onlar da denizde başlarından geçeni; Cessase ile karşılaşmalarını, onun söylediklerini anlatmışlar. Deccal gelenlere Zuğar pınarından önce Taberiye gölünü sormuştur. Müslim'in rivayetindeki bu bölümler aynen şöyledir: Deccal:
Bana Beysan hurmalığından haber verin?
Onun nesinden haber almak istiyorsun?
Onun hurmasını soruyorum, ürün veriyor mu?
Evet

Haberiniz olsun! O yakında ürün vermez hale gelecektir. Bana Taberiye gölünden haber verin?
Nesinden haber almak istiyorsun?
içinde su var mı?
Suyu çok
Haberiniz olsun. Onun suyu çekilmek üzeredir. Bana Züğar pınarından haber verin.
Onun nesini sororsun?
Pınarda su var mı? Sahipleri onun suyuyla ekin yetiştiriyorlar mı?
Evet onun suyu çok ve sahipleri onun suyuyla ekin yetiştiriyorlar.
Bana ümmilerin peygamberinden haber verin, o ne yaptı?
Mekke'den çıktı, Yesrib'e (Medine'ye) yerleşti.
Araplar onunla savaştılar mı? Evet
Onlarla ne yaptı?
Kendisine, Rasûlullah'm peşinden gelen Araplarla galip geldiğini ve Arapların ona itaat ettiklerini söyledik.
Bu oldu mu? dedi
Evet oldu, dedik.
Dikkat edin bu onlar için ona itaat etmelerinden daha hayırlıdır. Ben size kendimden bahsedeyim; ben Mesih (ud- Deccal)'im, bana yakında çıkış izni verilecektir. Çıkıp yeryüzünde dolaşacağım. Kırk günde Mekke ve Taybe'den başka, ayak basmadığım yer kalmayacaktır. Bunların ikisi bana haram kılındı. Ne zaman bunlardan birine girmek istesem elinde kınından çekilmiş bir kılıç bulunan bir melek karşıma çıkacak ve bana engel olacak. Oradaki her yol üzerinde orayı koruyacak melekler var" dedi.
Fatıma dedi ki: Rasûlullah (s.a) bastonu ile minbere vurarak: "İşte taybe budur işte Taybe budur" dedi. O Medine'yi kastediyordu.
Daha sonra Rasûlullah: "Bunu size söylemiş miydim?" diye sordu. Cemaat "evet" karşılığını verdi.
Hadisin devamında Rasûlullah (s.a)'ı Temîm'in, Deccal, Mekke ve Medine konusunda söylediklerinin kendi söylediklerine uymasının hoşuna gittiğini söyledi.[1855][102]

4327... Fatıma binti Kays (r.anha) şöyle dedi. Nebi (s.a) öğle namazım kıldı sonra minbere çıktı. Halbuki o daha önce minbere sadece Cuma günü

çıkardı...
Ravi Amir sonra bu (bir önceki hadisteki) kıssayı aılatn.
Ebû Davûd derki:
îbn Sadran Basralıdir. İbn Mısver ile birlikte denizde batü. ondan başka hiç kimse kurtulamadı.[1856][103]

Açıklama

Bu rivayetle Fatıma binti Kays Rasuiullah'ın kendilerine Cessase kıssasını öğleden sonra anlattığını söylemektedir. Haibuki önceki rivayette, yatsıdan sonra anlattığını söylemiştir. Halbuki önceki rivayette, yatsıdan sonra anlattığı ifade edilmekle idi. Bu, görünüşte bir çelişkidir.
Bezlü'l-Mechud müellifi bu konu ile ilgiii olarak şöyle demektedir: "Bu iki rivayet arasında çelişki yoktur. Çünkü Temim, hadiseyi Rasûlul-lah'a akşamdan sonra anlatmış bu yüzden yatsı geçmiştir. Yatsıdan sonra Rasûlullah oradaki cemaate anlatmıştır. Ertesi gün öğleden sonra da yatsıda olmayanlara anlatmıştır."[1857][104]

4328... Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın, rivayetine göre Cabir (r.a.) demiştir ki:
Rasûlulİah (s.a) bir gün minber üzerinde şunları söyledi: "Bazı insanlar denizde giderlerken yiyecekleri bitti. Karşılarına bir ada çıktı. Ekmek aramak üzere[1858][105] adaya çıktılar. Onları Cessase karşıladı."
(Velid b. Abdullah der ki:)
EbuSeleme'ye; Cessase nedir? dedim.
Bedeninin kıllarını ve saçlarını sürüyen (saçı ve vücudunun kılları uzun) bir kadın dedi. (Ravi sözüne devamla şöyle dedi:) Cesase: "Şu köşkte (biri var....)" dedi. Hadisi zikretti köşkteki (Deccal) Beysan hurmalığını ve Zuğar pınarını sordu.
Ravi Ebu Seleme:
"O MesiIurcl Deccal'dir" dedi.
Velid b. Abdullah şöyle dedi: "Ebu SeJeme'nin oğlu bana bu hadiste bir şey var ama onu hatırımda tutamadım" dedi. Ebu Seleme şöyle dedi: "Cabir onun (Deccal'in) İbn Sayyad [1859][106] olduğuna yemin etti."
Ben kendisine:

Ama o öldü, dedim;
Ölmüş de olsa o, dedi,
O müslüman oldu, dedim.
Müslüman olsa da dedi,
O Medine'ye girdi, dedim.
Medine'ye girmiş olsa bile, dedi.[1860][107]

Açıklama

Bu rivayette Cessase'nin kadın olduğuna işaret edilmektedir. Halbuki daha önceki bazı rivayetlerde onun hayvan olduğu söylenmişti. Bu tezatın izalesi yoluna önce geçen hadislerin izahı esnasında temas edilmiştir. Yine bu hadiste Deccal'in bulunduğu yerin bir köşk olduğu bildirilmektedir. Oysa bundan önceki rivayette onun bir manastırda bulunduğu söylenmişti.
Bu rivayette, Cabir (r.a), hadisede anılan Deccal'in İbn Sayyad olduğunu söylemiş, hem de sözünü yemin ederek te'yid etmiştir. Ebu Seleme ise, İbn Sayyad'm öldüğü, Müslüman olduğu ve Medine'ye girdiği gibi DeccaT ie bulunmaması gereken özellikler taşıdığını söylemiş ama Cabir "Öyle de olsa İbn Sayyad, Deccal'dir" demiştir. Çünkü Rasûlullah (s.a) Deccal'i Hz. İsa'nın öldüreceğini, onun kafir olarak öleceğini, Mekke ve Medine'ye giremeyeceğini haber vermiştir. Oysa İbn Sayyad'm yaşayış ve ölümü bu özelliklere zıt olmuştur.
Suyutî, Mirkatü's- Sıîud adındaki eserinde Deccal'in Medine'ye girememesini, oradan çıktıktan sonra bir daha girememe şeklinde yorumlamış ve bu üç maddeden birisindeki çelişkiyi izale cihetine gitmiştir. Ancak Hafız İmamiiddin İbn Kesir'in şu açıklaması daha yerindedir.: "Bazı sahabeler, İbn Sayyad'in ahir zamanda çıkacak olan Deccali ekber (büyük Deccal) olduğunu zannediyorlardı. Fakat doğrusu o, Fatıma binti kays hadisinde haber verilen küçük Deccaî'dir."
Beyhaki'de Fatıma binti kays haberi hakkında şunları söylemektedir:
"Büyük Deccaî, İbn Sayyad değildir. İbn Sayyad Hz. Peygamber (s.a)'in çıkacaklarını haber verdiği yalancı Deccallerde'n birisidir. Onların da çoğu çıkmıştır. İbn Sayyad'ın Deccal olduğunu söyleyenler Temim kıssasını duymamış olsalar gerek..."
Bu nakilleri 4333 ve 4334 numarada gelecek olan hadisler te'yid etmektedir. Çünkü o hadislerde otuz tane yalancı Deccalin çıkacağı bildirilmektedir.

Bundan anlaşıldığına göre otuz tane Deccal çıkacak ama ahir zamanda çıkıp Hz. İsa tarafından öldürülecek olan Deccal büyük Deccal olacaktır. Hz. Peygamber (s.a)'in sağlığında yaşayan İbn Sayyad da küçük Deccallerden birisidir. Kendisinde görülen bazı olağanüstü hallerden ve Rasulullah'm onun hakkındaki sözlerinden dolayı bazı sahabiler onu büyük Deccal sanmışlardır.[1861][108]

16. İbni Said'in Haberi [1862][109]

4329... İbn Ömer (r.anhuma)'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a) içlerinde Ömer b. el-Hattab'ın da bulunduğu; ashabından bir grup ile birlikte İbn Said'e uğradı. O çocuktu ve Benî Mağale kalesi yanında erkek çocuklarla oynuyordu. İbn Said (Rasulullah'm geldiğini) farketmemişti. Rasûlullah (s.a) eliyle onun sırtına vurdu, sonra:
"Benim, Allah'ın Rasulü olduğuma şehadet ediyor musun?" dedi.
İbn Said (Sayyad) Rasûlullah'a bakıp
Senin, ümmîlerin nebisi olduğuna şehadet ediyorum, sen de benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şehadet eder misin? dedi.
Rasûlullah (s.a) (onun sorusuna kulak asmadan):
"Ben Allah'a ve Rasûllerine iman ettim," buyurdu:
Sonra İbn Said'e:
"Sana ne (ler) geliyor?" diye sordu.[1863][110]
İbn Said:
Bana gerçek haberler de gelir, yalan haberler de diye cevap verdi. Rasûlullah:
"Öyleyse senin işin çok karıştıktır," buyurdu. Sonra da ona: "Haydi gönlümde senin için bir şey sakladım."
Gönlünde Semanın açık bir duman getirdiği gün" saklamıştı - (Onu bil bakalım) buyurdu.
İbnü's - Sayyad:
O düh (duman)dur, dedi. Rasûlullah (s.a)
"Defol git[1864][111] sen kaderini asla aşamayacaksın," buyurdu.
Hz. Ömer (r.a) :
"Ya RasüîülîaK, bana izin ver onun boynunu vurayım" dedi. Rasûlullah (s.a)

"Eğer o -Deceal- ise ona asla musallat olunamayacaktır. Deccal değilse onu öldürmekte hayır yok" buyurdu.[1865][112]

Açıklama

Hadisin Buharı ve Müslim'deki-rivayetlerinde İbn Sayyad'm ergenlik çağma yaklaştığına da dikkat çekilmiştir. Ayrıca o rivayetlerde Ebu Davud'un rivayetindeki "Sana neler geliyor" cümlesi "Sen (rüyanda) neler görüyorsun?" şeklinde varid olmuştur. Bir de Ebu Davud'n rivayetindeki "Rasulullah'm: gönlümde senin için bir şey sakladım" "........,......................" cümlesi Buharı ve Müslim'in rivayetlerinde yer almamıştır.
Buhari ve Müslim'in rivayetlerinin sonunda îbn Ömer (r. anhuma'nın) şu taliki yer almıştır:
"RasûluJlah (s.a) başka bir seferinde Übeyy bin Ka'b iie birlikte İbn sayyad'm bulunduğu bir hurmalığa gitmişti. Rasûlullah onu gafil aviamak, ona görünmeden özel hayatını görmek ve onun kehanetini ashabına göstermek istiyordu. Rasûlullah onu kadife hırka içerisinde yan yatmış bir halde buldu. Hırka içerisinde genizden gelen bir hırıltı vardı. O anda îbn Sayyad'm bir hurma ağacının arkasına gizlenmiş olan annesi Rasûlullah'ı gördü ve:
Ya Safi, - bu İbn Sayyad'm adıdır- İşte Muhammed (geldi) dedi. Bunu duyan İbn Sayyad süratle ayağa kalktı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) etrafındakilere:
"Şu kadın oğlunu o halde bıraksaydı (ne sahtekar olduğunu) anlatırdı" buyurdu.[1866][113]
İbn Sayyad - ya da İbn Said- in esas adı Sâfî'dir. Abdullah olduğunu söyleyenler de vardır. Bir yahudi çocuğudur. Bazı alimler de onun Beni Neccar'dan olduğunu söylerler. İbn Sayyad zaman zaman Kehanette bulunur, kehaneti bazan doğru bazan da ters çıkardı. Bu hali halk arasında yayılınca Rasûlullah (s.a) onu görmek ve sahtekar bir kahin olduğunu ashaba göstermek içn İbn Sayyad'm bulunduğu yere gitmiştir. Hz. Peygamberin onunla karşılaşması tesadüfi değil, kasdidir. Nitekim Buhari ve Müslim'in rivayetinde efendimizin îbn Sayyad'm yanına gittikleri açıkça belirtilmiştir.

Bazı sahabiler tarafından Deccal olduğu zannedilen İbn Sayyad'm gençliği berbat geçmiştir. Büyüdükten sonraki hali ise Hattabi'nin dediğine göre ihtilaflıdır. Onun büyüdükten sonra kehanetlerinden ve peygamberlik iddiasından vazgeçip tevbekar olduğu ve Medine'de Öldüğü rivayet edilmiştir. Hatta rivayete göre öldüğünde namazı kılınınca yüzündeki örtü kaldırılarak halka gösterilmiş ve öldüğüne herkes şahit tutulmuştur.

îbn Sayyad'm Harra da öldüğünü gösteren bir haber nakledilmekte ise de Hattabi'nin Medine'de öldüğünü bildiren rivayeti daha makbul görülmüştür.

İbn Sayyad'm Deccal olmadığım ve müslüman olduğunu bildiren bir rivayet, Ebu said el , Hudri'den değişik lafızlarla rivayet edilmiştir. Sahih-i Müslim'deki bu rivayetlere göre İbn sayyad, Ebû Said eLHudri'ye halkın kendisini Deccal zannettiklerini oysa bu zannm Rasûlullah'in haberine uymadığını söylemiş ve sözlerini şöyle desteklemiştir:

"Rasûlullah Deccal'in Mekke ve Medine'ye giremeyeceğini haber verdi, oysa ben Medine'de doğdum ve şimdi Mekke'ye (hac için gidiyorum. Rasûlullah, Deccal'in çocuğunun olamayacağını söyledi benimse çocuğum var. Rasûlullah Deccal'in yahudi olacağını söyledi bense müslümanım.[1867][114]

İbn Sayyad bu konuşmanın sonunda kendisi Deccal olmamakla birlikte onun doğduğu yeri ve şimdi nerede olduğunu bildiğini söylemiştir.

Ebu said el-Hudri bu haberi naklettikten sonra; neredeyse onun sözünün kendisine tesir edeceğini söylemiştir. Hatta rivayetlerden birinin sonunda Ebu Said'in, İbn sayyad'a: "Günün geri kalan saatlerinde sana yazıklar olsun" dediği bildirilmektedir. Ebu Said el-Hudri'nin bu tavrı; onun îbn Seyyad'a inanmadığını göstermektedir.

İmam Nevevi, îbn Sayyad'm ilk sözlerinin, kendisinin Deccal olmayıp, mü'min olduğuna delalet ettiğini, sonraki sözünün ise gaybı bilme iddiası taşıması sebebiyle küfrü hakkında kuvvetli bir hüccet teşkil ettiği için Eb said el-Hudri nin kafasının karıştığını söyler.

Yine İmam Nevevi, İbn Sayyad ile ilgili olarak şöyle demiştir: "Alimler; onun kıssasının müşkil, işinin karışık olduğunu söylerler. Onun meşhur mesihu'd-Deccal mi yoksa başka birisi mi olduğu da belli değildir. Ama onun Deccallerden bir Deccal olduğunda şüphe yoktur."

Avnü'l- Ma'bud'da da şöyle denilmektedir:

"Alimler dediler ki: Hadislerin zahirine göre, onun Deccal mi yoksa başkası mı olduğu konusunda Rasulullah'a bir vahiy gelmemiştir. Ancak ona, Deccal'in özellikleri vahyedilmiştir. İbn Sayyad'ta da onun Deccal olması ihtimalini gösteren karineler vardı. Bu yüzden Hz. Peygamber (s.a) onun Deccal olup olmadığı konusunda kesin bir tavır koymamıştır. Onun için de Hz. Ömer'e: O Deccal ise zaten dokunamayacaksın, değilse öldürmenin faydası yok, buyurmuştur."
Bu yazılanlar ışığında diyebiliriz ki, İbn Sayyad Deccal ise, kıyametin önünde çıkacak olan Deccal değil, Hz. Peygamber (s.a)'in haber verdiği otuz civarındaki Deccal'den birisidir.
İbn Sayyad hakkında verdiğimiz bu malumattan sonra hadisi şerifte temas edilmesi gereken önemli konulara geçebiliriz;
Rasulullah efendimiz İbn Sayyad'a: '"Sen benim, Allah'ın Rasûlü olduğuma şehadet eder misin?" diye sorunca o: "Senin, ümmilerin Rasûlü olduğuna şehadet ederim" karşılığını vermiştir.
Kadı Iyaz; İbn Sayyad'ın bununla Arapları kasteddiğini çünkü onların çoğunlukla ümmi olduklarını yani okuma yazma bilmediklerini söyler. Avnü'l mabûd müellifi Azimabadi, Kadı Iyaz'ın bu sözüne karşılık şunları söylemektedir: "bu, her ne kadar mantık olarak doğru ise de, mefhum olarak doğru değildir. Çünkü mefhumu, Hz. Peygamberin Arap olmayanların peygamberi olmadığı manasına gelir. Bu da bazı yahudilerin iddialarıdır. Şayet İbn Sayyad, verdiği cevapla bu manayı kast etmişse o zaman bu ona şeytanının hatırlattığı bir şey olur."
İbn sayyad, Rasûlü Ekrem efendimizin sorusunu cevapladıktan sonra o da kendisinin rasûl olduğunu iddia ederek Hz. Peygamberin onu tasdik edip etmediğini sormuş, Rasûlü Zîşan efendimiz ise bu soruya hiç kulak asmadan, "Ben Allah'a ve RasûElerine iman ettim" buyurmuştur. Rasûlullah bu sözü ile, "Ben Allah'ın hak peygamberlerine iman ettim, sen nesin ki sana inanayım" demek istemiştir.
Peygamber efendimiz daha sonra İbn Sayyad'a kendisine ne gibi haberler geldiğini sormuştur. Bu soru Buharı ve Müslim'de sen neler görüyorsun? şeklinde varid olmuştur. Bazı Buharı sarihleri bu soruya; "Sen rüyanda ne gibi şeyler görüyorsun?" diye izah etmişlerdir. İbn Sayyad'ın bu soruya cevabı doğru haber de yanlış haber de geliyor" şeklinde olmuş, Rasulullah (s.a) 'da "Senin işin karıştırılıyor" buyurmuştur. Nevevi bu cümleyi "Şeytanının sana getirdiği şey karışıktır" diye izah etmiştir.

Daha sonra Hz. Peygamber İbn Sayyad'ı denemek için Duhan suresini aklında tutmuş ve ona: "Senin için bir şey gizledim; bil bakalım o ne?" demiş, İbn Sayyad'da, "Dün" cevabını vermiştir. Alimlerin cumhuruna göre 0 "Dün" Duhan (duman) manasınadır. Yani İbn Sayyad Rasulul-lah'm aklında tuttuğu şeyi bilmiştir. Hattabi ise bu görüşe karşı çıkmış ve bu soruda duman manasının olmadığını söylemiştir. Hattabi'nin dediğine göre Hz. Peygamberin aklında tuttuğu şey (duman) ismi değil,
"Semanın açık bir duman getireceği günü gözet." ayetidir.
Kadı Iyaz da bu konuda şöyle demiştir: "Sahih olan görüş; İbn Sayyad'ın Rasûlullah'ın aklında tuttuğu ayeti bilemediğidir. O, kâhinlerin adeti üzere sadece bu yarım kelimeyi (Düh kelimesini) bilmiştir. Onun şeytanı kendisi üzerine şihab gönderilmeden önce sadece bu kadarını kapmış ve onu haber vermiştir."
Hz. Peygamber bundan sonra İbn Sayyad'a kızıp yanından kovmuş ve kovarken de köpekleri kovmakta kullanılan bir söz sarfetmiştir. Peşinden "Sen kaderini aşamayacaksın" buyurmuştur. Bundan maksat, "Sen kahinlerin bilebilecekleri kadarını bilir, daha fazlasını bilemezsin" demektir.
Burada akla gelebilecek bir soruya ve ulemanın bu soruya verdiği cevaba işaret ederek konuya son vermek istiyoruz; Akla gelmesi muhtemel soru şu:
İbn Sayyad, garip halleri olan, Peygamberlik iddiasında bulunan bir serseri idi. Hz. Peygamber (s.a) ona karşı niçin lakayd kaldı? Onu niçin öldürtmedi veya Medine dışına sürmedi?
Ulema bu soruya üç türlü cevap vermişlerdir:
1- îbn Sayyad o zaman henüz çocuktu. Hz. Peygamber (s.a) bu yüzden kendisine ceza vermemiştir.
2- İbn Sayyad bir fitne idi Allah c.c bununla müslümanlan imtihan ediyordu. Nitekim daha önce de Musa (a.s)'nm ümmetini bir buzağı ile imtihan etmişti. Hidayete erenler o fitneden kurtulmuş, fitneye uyanlar ise helak olmuşlardı.
3- Müslümanlığın ilk yıllarında Rasûlü Ekrem, Medinelilerle bir dostluk anlaşması yapmıştı. Onlarla savaş etmeme ve onları Medine'den kov-mamaya söz vermişti. İbn Sayyad'ın ailesi de Hz. Peygamber'in yaptığı anlaşmaya imza koyanlardandı. Eğer Rasulullah (sa.) bu çocuğu cezalandırma cihetine gitseydi tüm yahudileri karşısında bulacak ve henüz kuvvetlenmemiş müslümanların zarar görmelerine sebep olacaktı. Onun

için Rasulullah efendimiz îbn Sayyad'ı cezalandırmamış, işini zamana bırakmıştır.
Hattabi bu cevabı vermiş, Kadı lyaz'da benimsemiştir. İbn Sayyad daha sonra, yaptığı davranışlardan dolayı bizzat kavminin tepkisini çekmiş ve aile soyundan kovulmuştur. Bu kovulma olayına sadece elli kişi karşı çıkmıştır. Halbuki daha önce Rasûlullah tarafından ce-zalandırılsa idi tüm yahudilerin düşmanlığı kazanılacak belki de muahede feshedilecekti. Hatta Yahudilerin hamisi oian Beni Neccar'da bile hoşnutsuzluklar çıkabilecekti. Ama Cenabı Hak'kın verdiği hükmü, müslü-manlar için hiçbir kötü sonuç meydana getirmeden pürüzü halletmiştir.[1868][115]

4330... Nafi demiştir ki; İbn Ömer (r.a): "Vallahi mesihırd-Deccarin İbn Sayyad olduğunda asla şüphe etmiyorum"' dedi.[1869][116]

4331... Muhammed b. Münkedir dedi ki:
Cabir b. Abdullah'ı, İbn Said'in Deccal olduğuna yemin ederken gördüm. Kendisine:
Allah'a yemin mi ediyorsun?! dedim.
Ben Ömer (r.a)'i Rasûlullah (s.a) 'in yanında böyle yemin ederken işittim. Rasûlullah da onu inkar etmedi, dedi.[1870][117]

Açıklama

4329... no'lu hadiste İbn Sayyad hakkında geniş bilgi verilmişti Buradaki haberlerden birincisinde İbn. Ömer (r.anhuma), İbn Sayyad'ın Deccal olduğundan emin olduğunu söylemiştir. İkincisinde belirtildiğine göre de Cabir b. Abdullah, îbn Sayyad'ın Deccal olduğuna yemin etmiş, Muhammed b. Münkedir'in bunu yadırgaması üzerine de iddiasını, Hz. Ömer'in aynı konuda yemin edip Hz. Peygamberin men etmemesi ile te'yit eriştir.
ibn Sayyad kıssasında, Hz. Ömer'in onu öldürmek istemesi üzerine Rasûlullah'ın mani olduğunu ve "şayet o Deccal ise öldüremezsin değilse öldürmen fayda vermez" buyurduğunu biliyoruz. Buna göre Hz. Peygamber (a.s) İbn Sayyad'ın Deccal olduğundan emin değildi. Durum böyle olunca nasıl olur da Hz. Ömer İbn Sayyad'ın Deccal olduğuna yemin edebilir ve Rasûlullah bunu engellemez?

Sindî, Buharı haşiyesinde bu soruya iki şekilde cevap vermiştir:
a) Hz. Peygamberin, Hz. Ömer'in sözüne karşük susması, İbn Sayyad'ın Deccal olduğuna delalet etmez.
b) Rasûlullah'ın îbn Sayyad'ın Deccal olduğu hususundaki şüphesi, bilahare izale edilmiş ve kendisine onun Deccal olduğu bildirilmişti. Hz. Ömer'in yemini bundan sonra olmuştur.
Bu cevaplardan ikincisi daha uygun gibidir. Çünkü Hz. Peygamberin yanlış birşey duyunca susması olağan bir hadise değildir.
İbn Sayyad'ın Deccal olduğu kabul edilirse, onun, geleceği Rasûlullah tarafından bildirilen otuz Deccal'den birisi olduğunu söylemek gerekir. Çünkü kıyamet alameti olarak çıkıp Hz. İsa tarafından öldürülecek olan büyük Deccal'in özellikleri İbn Sayyad'ta yoktur.
İmam Nevevi, bazı alimlerin bu hadisle istidlal ederek, zan üzere yemin etmenin cevazına kail olduklarını söylemiştir. Nevevi'nin bu nakline göre bir kısım alimlere göre yemin edebilmek için kesin bilgi şart değildir. Kişinin doğru olduğunu zannettiği bir konuda yemin etmesi caizdir. Bu konu ile ilgili olarak Kitabü'l - eyman ve'n-nüzur bahsine bakılabilir.
Nevevi devamla, Beyhaki'den naklen insanların İbn Sayyad konusunda ihtilaf ettiklerini söyler ve bu ihtilafları nakleder. Beyhakî îbn sayyad'ın Deccal olmadığı görüşündedir.[1871][118]

4332... Cabir (r.a) şöyle demiştir: "Biz İbn Sayyad'ı Hana gününde kaybettik"[1872][119]

Açıklama

Harra günü H. 63 yılıda Medineliler ile Yezid b. Muaviye arasında vuku bulan savaştır. Bu savaşta Yezid b. Muaviye Medinelileri mağlub etmiştir.
Harra; aslında "İki dağ arasındaki siyah taşlar" manasınadır. Medine'yi iki tane Harra kuşatmıştır. Bu taşlara Harra denilmesine sebep, sıcak oluşlarıdır.
Bazı alimler bu haberle, yine Cabir'den rivayet edilen; İbn Sayyad'ın Medine'de öldüğünü bildiren haberi arasında çelişki olduğunu söylerler. Aliyyü'1-kari ise böyle bir çelişkinin olmadığını bildirir. Bu ihtilafa sebep onun kaybolmasının çeşitli ihtimallere müsait oluşudur. Çünkü İbn Sayyad'ın Harra gününde ölüp kaybolmuş olması, Medine'de ölmesi, başka

bir yerde ölmesi muhtemeldir. Ayrıca .dünyada kalıp da kıyamete yakın bir zamanda çıkması da ihtimal dahilindedir.[1873][120]

4333... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet, otuz tane Deccal çıkıncaya kadar kop-mayacaktır. Bunların her biri kendisinin Allah'ın Rasûlü olduğunu iddia eder."[1874][121]

4334... Ebu Hureyre (r.a)': Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Otuz tane yalana Deccal çıkıncaya kadar kıyamet kopmaz. Onların hepsi Allah'a ve Rasulüne iftira ederler."[1875][122]

4335... Abide es-Selmanî bu haberi rivayet edip, (önceki hadisteki sözlerin)benzerini zikretti.
(Abîde'nin talebesi İbrahim der ki:) "Ona şu Muhtar (es-sakafî) hakkında ne dersin? O da mehdî mi?" dedim. Abide:
O liderlerindendir, dedi.[1876][123]

Açıklama

Bu üç hadisi şerif, otuz tane yalancı Deccal çıkmadjçça kıyametin kopmayacağına delalet etmektedir. Buha-ri'deki bir haberde ise "Otuza yakın" Deccal'i'n çıkacağı bildirilmktedir. Ahmet bin Hanbel'in, Huzeyfe'den rivayet ettiği bir hadiste ise çıkacak Deccallerin sayısı yirmi beş olarak tahdid edilmekte bunların dördünün kadın olacağı söylenmektedir. Ayrıca Ahmed'in rivayetinde bu yalancı Deccallerin hepsinin peygamberlik iddiasında bulunacakları, sonuncusunun da tek gözlü olacağı bildirilmektedir. Taberani'deki senedi zayıf bir rivayette ise yetmiş tane yalancı Deccal'in çıkacağı söylenmektedir.
İbn Hacer bu farklı rivayetlerle ilgili olarak şöyle demektedir: "Peygamberlik iddiasında bulunanların otuz kadar, ondan sonrakilerin de Peygamberlik iddiasında bulunmadan insanları sapıklığa çağıran yalancılar olması muhtemeldir."
İbnü'l-Hacer, Fethu'1-Bari de daha sonra, Ğulat-ı Rafızî'ye, Batınıyye, ehlu'l-vahde ve Hululiyye gibi fırkaların bunlardan olduğunu söyler. Ah-med b. Hanbel'in Müsnedindeki Hz. Aliye ait bir söz de buna delalet

etmektedir. İşaret edinilen bu haberde Hz. Ali; Abdullah b. el-Kuva'e ".... Sen onlardansın" demiştir. İbnü'1-Kuva Peygamberlik iddiasında bulunmamıştı,

Avnü'l-Ma'bud müellifi; Kadyâni'nin de Deccallerden birisi olduğunu söyler. Anlaşılan İslama zarar veren, kendi emir ve görüşlerini Allah'ın ve Rasulünün emirlerinden üstün tutan, İslam'a savaş açan herkes hangi milletten olursa olsun ve hangi asırda yaşarsa yaşasın Rasûlullah'ın çıkacağını haber verdiği deccallerden birisi olabilir.

Son rivayette Abide; Muhtar es Sekafi'nin de Deccallerin ileri gelenlerinden birisi olduğunu söylemiştir. Muhtar b. Ebî Ubeyd es-Kekafi Hz. Hüseyin'in intikamını almak bahanesiyle çıkan birisidir. Şiaya mensuptur. Tarihçilerin bildirdiğine göre dönek birisidir. Önce Emeviler taraftarı görünmüş, sonra da İbn Zübeyr safına geçmiştir. İbn Zübeyr kendisine güvenmiyordu. Onun için ondan umduğunu bulamadı. Küfe'ye giderek Şia tarafına geçti. İbn Zübeyr ve Emevilere karşı olan kininden dolayı, Hz. Hüseyin'in intikamını almak isteyen hareketi değerlendirdi. Ibnu'l-Hanefiyye'nin arkasına gizlendi ve onun veziri olduğunu iddia etti. Aslında maksadı Hz. Hüseyin'in intikamını almak değil, hilafet makamını elde etmek idi. 685 yılında, Abdullah b. Zübeyr'in kardeşi Mus'ab b. Zübeyr ile Küfe yakınlarında giriştikleri savaşta öldürüldü.[1877][124]

17. (İyiliği) Emir Ve (Kötülükten) Nehy Etmek

4336... Abdullah b. Mes'ud (r.a) Rasûlullah (s.a)Mn şöyle buyurduğunu söylemiştir:

"İsrail oğullarında meydana gelen ilk kusur şudur: Birisi, (kötülük işleyen) başka bir adamla karşılaşır ve ona: "Ey adam! Allah'tan kork, yaptığını tcrket, çünkü o sana helal olmaz, derdi. Sonra ertesi gün onunla tekrar karşılaşır fakat dünkü yaptığı, onunla birlikte yemesine, içmesine ve oturmasına mani olmazdı. Bunu yaptıklarında Allah onların kalblerini biri birine karıştırdı (Günah işlemeyenlerin kalplerini günah işleyenlerin kalplerine muvafık kıldı)" Rasûlullah sonra "İsrail oğullarından kafir olanlar; Davud'un ve Meryem oğlu İsa'nın dili ile lanetlendiler" diye başlayan ayetleri: "Fa-kat onların çoğu faştırlar."[1878][125] mealindeki ayetin sonuna kadar okudu. Daha sonra şöyle buyurdu:

"Dikkat ediniz, gerçekten vallahi siz ya iyiliği emreder kötülükten menedersiniz, zalimin elinden tutup onu hakka döndürürsünüz ve onu hak üzere tutarsınız (ya da sizin de kalplerinizi biribirine karıştırır)[1879][126]

4337... Ebu Ubeyde, İbn Mes'ud kanalıyla Rasûlullah (s.a) 'dan önceki hadisin benzerini rivayet etti. Ravi şunu da ilave etti: "......Ya da Allah bazınızın kalbini bazilarinmkine karıştırır. Sonra da onlara lanet ettiği gibi size de lanet eder."
Ebu Davud şöyle dedi:
"Muharibi, Ala b. Müseyyeb'ten, O Abdullah b. Amr b. Mürre'den, O. Salim el-eflas'tan, O Ebu Ubeyde'den, Ebu Ubeyde de Abdullah'-dan rivayet etti.
Ayrıca, Halid et-Tahhan, A'Ia'dan o da Amr b. Mürre vasıtasıyla Ebû Ubeyde'den rivayet etmiştir."[1880][127]

Açıklama

Hadisten anladığımıza göre İsrail oğullarından bazıjarı; kötülük yapan, günah işleyen arkadaşlarını görürler onları yaptıklarından men ederler. Sonra da sanki hiçbirşey olmamış gibi onlarla birlikte otururlar yerler ve içerlerdi. Günahkârlara gönüllerinde hiçbir buğz ve kırgınlık beslemezlerdi. Bu yüzden Allah (C.C) kötülük yapmayanların kalplerini de karарttı, Onları da kötülük yapanlara benzetti. Böylece hepsinin kalpleri katılaştı, hakkı kabulden uzaklaştı. Birçok ayet-i kerime ve hadisi şerifte bir toplulukta işlenen günahlara karşı verilecek cezanın sadece kötülere yönelik olmayacağı, toplumun tümüne şamil olacağı bildirilmiştir. Buna sebep olarak da iyilerin kötülüğe mani olmamaları gösterilmiştir. Bu ayet ve hadislerden birkaçının meallerini görelim:
Bir ayet-i kerimede şöyle buyurulmaktadır:
"Geldiği zaman sadece içinizdeki zalimlere mahsus olmayacak olan bir musibetten sakınınız." (el-Enfâl 8/25)
Şu hadisi şeriflerde aynı manaya delalet ederler:
"Allah c.c. umumun işlediği günahlar yüzünden suçsuzları cezalandırmaz. Fakat aralarında günahın işlendiğini görür ve bunu engellemeye güçleri yettiği halde mani olmazlarsa müstesna."[1881][128]

İbn Abbas (r.anhuma)'ın bildirdiğine göre efendimiz: "içerisinde sa-lih insanların bulunduğu bir belde halkı helak olur mu.?" sorusuna "evet" karşılığını vermiş, bunun sebebini soranlara da:
"Allah'a karşı yapılan isyanlar karşısında susmanız ve bunları umursamamanız buyurmuştur.[1882][129]
Bu hadisten sonra gelecek olan hadis de aynı manaya delalet etmektedir.
Aliyyü'l- Karî, "İyilerin, ikrah olmadan ve kötüler kötülüklerine son vermeden günahkârlarla birlikte yemeleri ve içmeleri açık bir günahtjr. Çünkü Allah için buğzetmenin gereği, günahkârlardan uzak kalmak ve onları terke t m ektir." demiştir.
Hz. Peygamber sonra Maide suresinin şu mealdeki ayetlerim okumuştur:
"İsrail oğullarından inkar edenler Davud'un ve Meryem oğlu İsa'nın diliyle lanetlenmişlerdir. Bu, başkaldırmaları ve aşırı gitme-lerindendi. Biribirlerinin yaptıkları fenalıklara mani olmuyorlardı. Yapmakta oldukları ne kötü idi. Çoğunun inkar edenleri dost edindiklerini görürsün. Nefislerinin önlerine sürdüğü ne kötüdür. Allah onlara gazab etmiştir, onlar azapta temellidirler.
Eğer Allah'a peygambere ve ona indirilen Kur'aıı'a inanmış olsalardı onları dost edinmezlerdi, fakat onların çoğu fâsıtkır."[1883][130]
Rasûlü Ekrem Efendimiz bu ayetleri okuduktan sonra ümmetine hitaben tekitle ve yemin ederek: "İyilikle emreder, kötülükten nehyeder, zalimin elini tutup hakka döndürür ve onu hak üzere tutarsınız" buyurmuştur. Bu rivayette, bu sözlerin karşıtı olan bölüm yer almamıştır.
4337 numaradaki rivayette ise bu sözlerin karşıtı: "Veya Allah bazınızın kalbini bazınıza karıştırır sonra da onlara lanet ettiği gibi size de lanet eder" cümleleri ile ifadelendirilmiştir.
Bu hadiste, emri bi'1-ma'ruf ve nehyi anil münker (iyiliği emredip kötülükten men etme)in müslümanların vazifesi olduğu görülmektedir. Ama bunun hükmü nedir? Bu konuda Aliyyü'1-Kari şöyle demektedir:
"İşlenen kötülük haramsa onu men etmek vaciptir. Kötülük mekruhsa onu men etmek menduptur. İyiliği emretmenin hükmü de ma'rufa tabidir. Eğer maruf vacipse emir vacip, mendupsa onu emir menduptur.
İyiliği emir ve kötülükten sakındırmanın şartı; fitneye sebebiyet vermemesi, muhatabın denileni kabul edeceğinin zannedilmesidir. Onun kabul etmeyeceği zannedilirse, İslâmın şiarını göstermek için iyiliğin emredilip

kötülükten sakındınlması gerekir. "Sizden her kim bir kötülük görürse..." hadisindeki " her kim" sözcüğü, hitabın kadın-erkek, adil-fasık, çocuk-yetişkin herkese şamil olduğunu gösterir. Ama fasık olana emri bil ma'ruf ve nehyi anıl münkerde bulunması," insanlara iyiliği emredip de kendinizi unutuyormusunuz ve yapmadıklarınızı niçin söylüyorsunuz" ayetleri gereğince uygun görülmemiştir."
Emr-i bi'1-ma'ruf ve nehyi ani'l münkerin hükmü, İslam âlimleri arasında ihtilaflıdır. Fahreddin Razi'nin, Tefsîr-i kebir (Mefâtihu'l-gayb)'in-de bildirdiğine göre, bazı alimler: "Siz insanlar için çıkarılmış hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder kötülükten nehyedersiniz."[1884][131] ayet-i kerimesine dayanarak emr-i bi'l Ma'ruf nehyi ani'l-münkerin farz-ı ayn olduğunu, kimi alimler ise; "Sizden hayra çağıran, doğruyu emreden ve ve fenalıktan men eden bir cemaat bulunsun..."[1885][132] ayetinin ifadesine bakarak farz-ı kifâye olduğun söylemişlerdir.
Bu ayetlerin tefsirinde, Ebu's-Sıud efendi de, yukarıda AIiyyü'i-Ka-ri'den naklettiğimiz sözlere benzer şeyler söylemiştir. Ebussûud şöyle demiştir: "Vacip olan bir şeyi emretmek menduptur. Bütün kötülüklere mani olmaya çalışmak ise farzdır. Çünkü Allah'ın kötü dediği herşey haramdır."
Emr-i bi'1-ma'rûf ve nehyi ani'l-münkerin yapılma mecburiyeti yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bazı kayıtlarla bağlıdır. Bunlar sözün tesir edeceğinin bilinmesi, tesiri bilinmese bile kötü tepki görmeyeceğinden emin olunmasidır. Edilen nasihata küfürle veya kavga ile karşı gelinecek-se ses çıkartılmaz, sadece kalben buğzetmekle yetinilir.[1886][133] Öyle kötülüklerin işlendiği toplumlardan uzaklaşihr, yanlarında durulmaz.
İkinci rivayetin (4337 hadis) sonundaki talikta, Ebû Davud rivayetlerin senedleri arasındaki ihtilafa işaret etmiştir. Buna göre Muharibi, Ala b. Müseyyeb ile Salim arasında Abdullah b. Amr b. Miirre'yi zikrettiği halde, Ebu Şihâb, Amr b. Mürre, demiş, Abdullah'ı anmamıştır. Halid el-Tahhân ise ikisine de muhalefet etmiştir. Çünkü o Salim'i anmamıştır.[1887][134]

4338... Bize Vehb b. Bakıyye Halid'ten, Amr b. Avn'de Hüseyn'den aynı manâ ile haber verdiler. Halid ile Hüseyn İsmail'den, o da Kayş'tan nakletti, Kays şöyle demiştir:[1888][135]

Ebu Bekr (r.a) Alah'a hamd ve sena ettikten sonra şunları söyledi: "Ey insanlar şüphesiz siz şu, "Siz kendinize bakınız, siz hidayet yolunda olduğunuzda sapıtan size zarar vermez" (Maidd VL105). âyetini yanlış anlıyorsunuz." Vehb b. Bakıyye Halid'den:
Ebu Bekir'in şöyle dediğini nakletti:
Biz Rasûlullah (s.a)'i şöyle derken işittik:
"Şüphesiz insanlar zulmü gördükleri zaman, güçleri yettiği halde ona mani olmazlarsa, Allah'ın azabının hepsi üzerine inmesi pek yakındır."
Amr'da Hüseyin'den Ebû Bekr'in şunları söylediğini nakletti:
Ben RasûMIah'i şöyle derken işittim:
"Bir millet ki aralarında kötülük işlenir, sonra onlar o kötülüğü değiştirmeye güçleri yettiği halde değiştirmezlerse, Allah yakın bir zamanda mutlaka onlara genel bir azab verir."
Ebû Davûd şöyle demiştir:
Bu hadisi, Halid'in dediği şekilde Ebû Usârne ve bir cemaat rivayet etti. O rivayette Şu'be böyle dedi:
"Bir kavim ki aralarında kötülükler işlenir, sayılan onu işleyenlerden çok olduğu halde ona mani olmazlarsa.....„[1889][136]

Açıklama

Musannif Ebû Davud hadisi iki ayrı üstaddan almşür Bunlar Vehb b. Bakıyye ve Amr b. Avn'dır. Vehb b. Bakıyye'nin üstadı Halid (et-Tahhan), Amr b. Avn'ın üstadı da Hüseyin'dir. Halid ile Hüşeym her ikisi de İsmail'den rivayet etmişlerdir. Halid ile Hüseyin'in rivayetlerinde, Ebû Bekir (r.a)'in Rasûlullah'dan işittiğini söyleyerek naklettiği sözler arasında biraz fark vardır. Metinde bu farka işaret edilmiştir.
Ebu Davud'un, hadisin sonunda işaret ettiği rivayette, Şu'be, Ebu Bekir (r.a)'den, hem Halid'in hem de Hüseyin'in rivayetlerine uymayan bir cümle isnad etmiştir. Bu, kötülüğe mani olmanın, kötülük yapmayanların yandan fazla olmaları ile kayıtlı oluşudur.
Hz. Ebu Bekir hitabesinde ashaba "Ey inananlar, siz kendinize bakın. Siz doğru yolu bulduğunuz zaman sapıtanlar size zarar ver-mez."(Maidc VI. 105) ayetini yanlış anladıklarını, bu ayetin mutlak manada emri bi'l-ma'nıfye nehyi ani'l-münkere engel teşkil etmediğini söylemiş ve sözünü

Rasûlullahtan duyduğu nehyi ani'l-münkeri teşvik eden bir hadisle teyid etmiştir.
İmam Nevevî, anılan âyetin emri bi'1-ma'rûf ve nehyi ani'l-münkerin vücûbuna mani olmadığını söyledikten sonra şöyle demektedir: "Muhakkik âlimlere göre âyetin manası konusundaki sahih görüş şudur: "Siz üzerinize düşeni yaptığınız zaman başkasının kusuru size zarar vermez. Bu: "Günahkar kimse diğerinin günahını çekmez" (fâtır, 35-18) ayetine benzer. Durum böyle olunca emri bi'1-Ma'ruf ve nehyi ani'l-münker de kişinin üzerine düşen, mükellef tutulduğu şeylerdendir."
Bu hadiste Emri bi'1-ma'ruf ve nehyi ani'l-münkeri terketmenin azabın tüm halka şâmil olmasına sebep olduğuna delâlet etmektedir.[1890][137]

4339... Cerir (b. Abdullah el-Beceli) (r.a) şöyle demiştir: Rasûlııllah (s.a) 'ı şöyle buyururken işittim: "Bir kimse bir toplum içerisinde bulunur ve o toplumda günahlar işlenir de, ona mani olmaya güçleri yettiği halde mani olmazlarsa, onlar ölmeden önce Allah mutlaka azabını gönderir."[1891][138]

Açıklama

Bu hadis de, önceki hadislerde geçen mananın aymm jfgjjg etmektedir. Gerçi ifade bakımından biraz farklılık varsa da bu, manaya ve hadislerin özüne tesir edecek durumda değildir.
Kötülüğe mani olmak; bundan sonraki hadiste geleceği gibi elle (fiili olarak durdurmak ve dille mani olmak ya da kalben buğzetmektir. Sorumluluk, kişinin gücünün yettiği derecede engelleme yapmadığı takdirde söz konusudur. Allah kimseye taşıyamayacağı yükü yüklemez.[1892][139]

4340... Ebû Said el-Hudri demiştir ki;
Rasûlullah (s.a)'i: "Kim bir kötülük görür de onu eli ile değiştirmeye gücü yeterse eli ile değiştirsin (mani olsun)..." buyururken işittim.
Hennad hadisin geri kalanının kesti, İbn A'la[1893][140] ise şu şekilde tamamladı."(eli ile değiştirmeye) gücü yetmezse, dili ile (değiştirsin) Dili ile (değiştirmeye) gücü yetmezse kalbi ile (değiştirsin) Bu sonuncusu ise, imanın en zayıfıdır."[1894][141]

Açıklama

Bu hadis Ebû Davud'un kitabussalat bölümünde 1140 nolu hadis olarak daha önce geçti. Hadisin oradaki rivayetinde Ebû Said el-Hudri bu hadisi, Mervan'ın, bayram günü minberi musallaya çıkarması ve bayram namazından önce minbere çıkması üzerine "sünnete muhalefet ettin" diyen bir adamın sözünü te'yid için rivayet etmiştir.
Hadisin zahiri, bir kötülüğün işlendiğini gören bir müslümanın o kötülüğe gücü ölçüsünde eli veya dili ile mani olmasının, bunlara gücü yetmediği zaman kalbi ile buğzetmesinin gerektiğine delîl teşkil etmektedir.
Kötülüğe el ile mani olmak, onu fiilen engellemektir. Kötülük aletini kırmak, içki ise dökmek, bir malın gasbı ise gasbedilen malı sahibine geri vermektir. Kötülüğe fiilen engel olmanın boyutları sadece bu değildir. Öyleki Emr-i bîl-Ma'ruf ve Nehy-i anil-Münker'in birçok safhasında kendisini gösteren oldukça önemli bir konudur.
Dil ile1 mani olmak; kötülük işleyene nasihat etmek, Allah'ın o kötülüğü işleyenler için vaad ettiği cezayı hatırlatmak ve o konudaki âyetleri okumaktır.
Kalb ile mani olmak da; o kötülüğe razı olmamak, kölülük işleyene içinden buğzetmektir. Davranışın bu şekli kötülüğü manen engellemektir. Çünkü onun gücü daha fazlasına yetmemektedir.
Kötülüğe kalben buğzetmekle yetinmek imanın en zayıf durumda oluşudur. Nevevi bundan maksadın imanın semeresinin az olması olduğunu söyler. Aliyyü'I-Kâri ise: "Bu durumdaki müslüman, iman ehillerinin en zayıfıdır. Çünkü o kuvvetli olsaydı ve dini gayreti yüksek birisi olsa idi kalben buğzetmekle yetinmezdi. En efdal cihad, zalim sultanın yanında hak söz söylemektir, "manasındaki hadis bunu teyid etmektedir."
Münavi'de bu sözden maksadın; "İslâm veya islamın semere ve eserleri" olduğunu söyler.
Hadisin zahiri, emri bil maruf ve nehyi anil münkerin kademeli uygulanışı olan bu tarzı gruplara bölmemiş tüm müslümanlara teşmil etmiştir. Yani kötülüğe el ile mani olmak şu grubun, dil ile mani olmak öteki grubun, kalben buğzetmek de başka bir grubun işidir diye bir ayırım yapmamıştır. Ancak bazı alimler kötülüğü el ile engellemenin devletin, dil ile

engellemenin alimlerin, kalben buğzetmenin de avamın vazifesi olduğunu söylemişlerdir.[1895][142]
Kanaatımızca da bu, yerinde bir sınıflandırmadır. Eğer bir İslâm devleti müşahhas olarak varsa ve bütün kurumlan mevcutsa devletin engel olabileceği bir takım kötülüklere birileri mani olmaya kalkışırsa karışıklık çıkabilir, Usulünü bilmeden dil ile mani olmaya çalışmak ve münker-den kaçındırmak da fayda yerine zarar getirebilir. İnsanları hakka yaklaştıracağı halde uzaklaştırabilir. Zaten emri bi'1-mâârûf ve nehyi anil mün-kerin, muhatabın karşı çıkmaması ile kayıtlanması da bu namâyı ifâde eder.[1896][143]

4341... Ebu Ümeyye eş-Şa'banî şöyle demiştir;
Ebu Sa'lebe el-Huşeni'ye:
Ya Ebu Sa'lebe! Şu, "Siz kendinize düşeni yapın." (Maide 105) ayeti hakkında ne dersiniz?" dedim. Şu karşılığı verdi:
Vallahi sen onu iyi bilen birisine sordun. Ben de onu Rasûlullah (sa.)'a sormuştum. Şu cevabı verdi:
"Biribirinize iyiliği tavsiye ediniz. Kötülükten men ediniz.[1897][144] Öyle ki itaat edilen bir cimrilik, tabi olunan nefsi arzular (ahiiete) tercih edilen dünya ve her görüş sahibinin kendi görüşünü beğendiğini görürsen kendine düşeni yap. Halkı terket şüphesiz sizin ardınızda sabır günleri var. O günde sabretmek avuçta kor tutmak gibidir. O günlerde bir iyi amel işleyene, onun yaptığının benzerini yapan elli kişinin sevabı vardır."
Bir başkası benim soruma ilaveten: "Ya Rasûlullah elli kişinin ecri mi?! dedi. Rasûlullah (sa.), "Sizden elli kişinin ecri" buyurdu.[1898][145]

Açıklama

Tirmizi bu hadis için "hasen ayet ve garib" demiştir.Hadisin vürûduna sebep, birçok ayet ve hadiste va-rid olan emri bi'l-mafruf nehyi anil münker vazifesi ile; "Ey inananlar, siz kendinize düşene bakınız. Hidayette olduğunuz zaman sapıtan kişi size zarar vermiz." manasına gelen ayetin arasım tevfiktir. Çünkü bazı sahabiler bu ayetin, emri bi'1-maruf ve nehyi ani'l-münkerin vücubu ile çelişkili olduğunu zannediyorlardı. Zira ayetin zahiri, kişilerin başkalarını bırakıp kendilerine düşeni yapmalarını

emretmektedir. Bu ayette amaçlanan mananın islam uleması tarafından nasıl anlaşıldığını 4338 numaralı hadisi izah ederken aktarmıştık. Burada hadiste geçen bazı tabirleri açıklamak yetinmek istiyoruz:

İtaat edilen bir cimrilik: Cimrilik diye terceme ettiğimiz kelimesi, cimrilik kelimesinin tam karşılığı olan dan daha şiddetlidir, Türkçemizde bu mânayı ifade edecek başka bir kelime olmadığı için cimrilik kelimesi ile terceme ettik.

Buhl ve şuh kelimesi arasında başka farklara da işaret edilmektedir. Bazıları buhl'un hırsla, şuh'hun da hırsın dışında olan cimrilik olduğunu, bazıları da buhl'un özel, şuh'hun genel olduğunu söylerler. Bir başka görüşe göre de buhl; maldaki cimrilik, şuh ise mal ve iyilikte olan cimriliktir.

Cimriliğin itaat olunan bir konumda olması da nefsin cimri eğilimlere itaat edip, bunu uygulama alanına koymasıdır.

Tabî olunan nefsî arzular: Nefse ait olup, tabi olunan arzular, İslama uymayan isteklerdir.

Ahirete tercih edilen dünya: Dünya hayatında arzu edilen mal ve mevkidir.

Her görüş sahibinin kendi görüşünü beğenmesi: Yani herkesin kitap ve sünnete, hak ve adalete bakmadan kendi görüşünü beğenmesi, ashab ve tabiuıia uymayı terketmesidir. Bu durumda olan kişi kendi görüşünü beğenir, başkasının dediğine kulak asmaz. Doğruyu kabule yanaşmaz.

Sabır günleri: İleride gelecek olan ve sabretmekten başka çarenin olmayacağı günlerdir, ya da maksat sabrın övüleceği günlerdir. O günlerde öyle hadiseler olacak ki, onlara karşı sabredebilmek, kor halindeki ateşi elde tutmak kadar güç olacaktır. Yahut da sabreden kişi, elinde korlaşmış ateş tutanın çektiği zorluğu çekecektir.

Fahri kainat efendimiz o günlerde iyi bir iş yapanın başka zamanlarda onun yaptığı amelin aynısını yapanın alacağı ecrin elli katını alacağını söylemiştir.

Fethu'l-vedûd'da bu hükmün genel olmadığı, o günlerde yapılması güç amellerle ilgili olduğu söylenmiş ve buna "sizden biriniz Uhud dağı kadar altın tasadduk etse onlardan (sahabilerden) birisinin bir müdd'üne[1899][146] ve yarısına erişemez," hadisi şahit tutulmuştur.

Şeyh İzzuddîn de bu mânanın mutlak olmayıp iki kural üzerinde yapılandığını söyler. İzzüddin'in işaret ettiği kaideler şunlardır:

1- Ameller verdikleri faideye ve sonuca göre değer kazanırlar-,--

2- Ahir zamanda garip olan İslâmın ilk günlerinde garip olan gibidir. Çünkü Rasûlullah (s.a); "İslam garib olarak başlamış, garib olarak dönecektir. Benim ümmetimden garip olanlara ne mutlu."buyurmuştur.
Bu hadiste kastedilen garip müslümanlar, içinde yaşadıkları zamanlar da yalnız kalanlardır. Durum böyle olunca, İslâm'ın ilk günlerindeki in-fak efdaldir. Rasûlullah (s.a)'ın Halid b. Velid'e söylediği şu sözler bunu gösterir: "Eğer biriniz Uhud dağı kadar altın tasadduk etse onlardan birisinin müdd'üne ve yansına ulaşamaz." Buna sebep, o yardımın İslam fütuhatını gerçekleştirmeye ve Allah'ın kelimesini yüceltmeye vesile olmasıdır. Kişinin bedenî olarak cihada katılımı da böyledir. Sonrakiler bu konuda öncekilerin derecesine ulaşamazlar. Çünkü öncekilerin sayıları, az yardımcıları sınırlı idi. Kötülükten nehyetmek ise, sonraki müslümanlar için güçtür. Çünkü o zamanda iyiye yardımcı az, münker ise çoktur. Bu yüzden Fahr-i kainat efendimiz "Dinine yapışan sanki avıucunda kor tutar gibi olacaktır." buyurmuştur. Yani bir gün gelecek, dinin emir ve yasaklarını gözeterek islamı yaşamak elde kor tutmak kadar zor olacaktır. Önceki müslümanlar için ise böyle bir meşakkat sözkonusu değildir.
Şeyh İzzeddin'den özetle naklettiğimiz bu bilgilerden anlıyoruz ki, sabırdan başka çarenin kalmadığı günlerde, emri bi'1-maruf ve nehy-i ani'l-münker vazifesini yapan veya benzen güzel amel işleyen; yani o günde yapılması güç olan bir ameli işleyen bir müslüman aynı ameli daha önce işleyen bir müslümanm alacağı sevabın elli katım alacaktır. Yani hadisteki hüküm mutlak değil, yapılan amelin önem ve meşakkatine göredir.
Bu hadis ve izah tam günümüze ışık tutmaktadır. Bu gün için sadaka vermek, hac ve umre yapmak o kadar güç değildir. Çünkü insanlar zenginleşmiş vasıtalar artmış, sıkıntılar kalkmıştır.Ama nefsin haramlardan korunması, dünya zevklerine önem verilmesi, cihad, emri bi'1-ma'ruf ve nehyi ani'l-münker gibi ameller öyle değildir. Daha güçtür, dolayısıyla sevabı da fazla olur.[1900][147]

4342... Abdullah b. Amr b. el-As (r.anhuma) dan; Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "İnsanların eleneceği (iyilerin gidip) kötülerin kalacağı, ahid ve emanetlerinin bozulacağı ve ihtilafa düşüp şöylece-parmaklarını biri biri arasına soktu olacakları zamanın gelmesi yakındır. -veya geldiği zaman haliniz ne olur?" [1901][148]

Oradakiler:
(O zaman) Biz ne yapalım, ya Rasûlullah (s.a)? dediler, Rasûlullah
"İyi bildiğinizi alır, kötü gördüğünüzü bırakırsınız. Kendinize ait işlere yönelir, umuma ait işleri terkedersiniz.[1902][149]
Ebû Davûd der ki: Abdullah b. Amr vasıtasıyla tek vecihten böylece rivayet edildi.[1903][150]

Açıklama

Peygamber (s.a) efendimiz bir mucize olarak ileride olacak bazı olayları haber vermiş, yeryüzünü kötülerin dolduracağını, insanların anlaşmazlıklara düşüp biribirlerine gireceklerini emanete riayet ve ahde vefanın ortadan kalkacağını bildirmiştir. O gün geldiğinde de; müslümanlara hak olarak bildikleri şeyleri yapmaya devam edip, kötü bildiklerinden uzak kalmalarını, başkalarını bırakıp sadece kendi işleri ile ilgilenmelerini tavsiye etmiştir.
Çünkü işaret edilen zaman geldiğinde fesat artıp cehalet yayılacak, nasihat fayda vermeyecek, vaizlere ve nasihatçılara kulak asılmayacak bu yüzden de emri bil-maruf nehyi anil -münker vazifesi sağlıklı yapılmaya-b ilecek.[1904][151]

4343... Abdullah b. Amr b. el-As (r.anhuma) şöyle demiştir;
Biz Rasûlullah (s.a)'in etrafında (toplanmış) oturuyor iken (o) fitneden bahsedip şöyle buyurdu:
"İnsanları; ahidleri karışmış, emanetleri azalmış ve şöylece - parmaklarını biribirine soktu- olmuş bir halde gördüğünüz zaman..."
Ben kalkıp:
"Allah beni sana feda kılsın o zaman ne yapayım?" dedim:
"Evine kapan, dilini tut, hak bildiğini al, kötü gördüğünü bırak. Kendine ait işlere sarıl, ammeye ait işleri terk et." buyurdu.[1905][152]

Açıklama

Bu hadis aşağı yukarı önceki hadisin aynıdır. Fitnenin yayılıp ve nasihatin fayda vermediği, emri bi'1-marûf ve nehy'i ani'l-münkerin kâr etmediği bir

zamanda insanın kendi şahsi ile meşgul olup başkalarını terketmesinin caiz olduğuna delâlet etmektedir.
Avnü'l-Ma'bud müellifi; "Bu, kötüler çoğalıp iyiler azaldığı zaman emri bi'1-ma'ruf nehyi ani'l münkeri terketmeye ruhsattır" der.[1906][153]

4344... Ebû Said el-Hudri şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) "En efdal cihad, zalim sultanın -veya zalim emirin-[1907][154] yanında adaleti söylemektir." Buyurdu.[1908][155]

Açıklama

Hadisin Tirmizi'deki rivayetinde, "en efdal cihad" yerine "cihadın en efdalindendir." denilmektedir. İbn Mace'nin bir rivayetinde de "adaleti söylemek" yerine "hakkı söylemek" denilmiştir.
Zalim sultanın yanında hakkı veya adaleti söylemekten maksat ona iyiliği hatırlatıp kötülükten men'etmektir. Bu hareketin en efdal cihad oluşu Hattabi'nin dediğine göre şu yöndendir: "İnsan düşmanla savaş ettiği zaman galip mi geleceği, mağlup mu olacağı belli değildir. Mağlubiyetten korktuğu gibi galibiyet umudunu da taşır. Ama zalim bir hükümdarın yanında hakkı söyler onu kötülükten men etmeye çalşırsa kesin bir şekilde kendisini tehlikeye atmıştır."[1909][156]

4345... Urs b. Amira el-Kindi (r.a)'den[1910][157] rivayet edildiğine göre:
Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Yeryüzünde günah işlendiği (bir kötülük yapıldığı) zaman birisi ona şahit olur da çirkin görürse -bir seferinde de inkar ederse demiştir - o kötülükten uzakta olan kişi gibidir. Kötülükten uzakta olup da ona razı olan ise ona şahid olan (birlikte olan) kimse gibidir."[1911][158]

Açıklama

Hadis, kötülüğe kalben buğzetmenin kişiyi sorumluluktan kurtaracağına delalet etmektedir. Sarihlerin belirttiğine göre bu, kötülüğe dil ile mani olma gücüne sahip olmayanlar hakkındadır. Azizî'nin dediğine göre bu

durumda olan kişinin kalben buğzetmesinin yanı sıra kendi kendine "Allahım, bu iş kötüdür. Ona razı değilim" demesi efdaldir.
Yine hadisten anladığımıza göre işlenen bir kötülüğün uzağında olmakla birlikte onu beğenen, razı olan kişi, sanki kötülüğe şahit olup da ona iştirak etmiş gibi günah kazanır.[1912][159]

4346... Adiyy b. Adiyy, Rasûlullah (s.a)'dan önceki hadisin benzerini rivayet etti Bu rivayette Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
"Bir kimse kötülüğe şahit olur da onu çirkin görürse, ondan uzakta olan kimse gibidir."[1913][160]

Açıklama

Bu rivayet de yukarıdakinin aynıdır. Ancak bu rivayet mürseldir. Çünkü Adiyy b. Adiyy, Rasûlullah (s.a)'i görmemiştir.
Yukarıdaki hadisin dipnotunda belirttiğimiz gibi bu zat Urs b. Ami-ra'nın kardeşinin oğludur, tâbiûn'dandır.[1914][161]

4347... Ebu'l Bahteri demiştir ki; Rasûlullah (s.a)'den işiten birisi, -Süleyman Rasulullah'ın ashabından bir adam dedi-[1915][162] bana, Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu haber verdi: "İnsanlar, günahları ve ayıpları çoğalıncaya kadar helak olmayacaklardır."[1916][163]

Açıklama

"Günahları ve ayıpları çoğalıncaya kadar", diye terceme ettiğimiz ya'zirü" kelimesi if al babından =yu'ziru" şeklinde de rivayet edilmiştir.
Bu fark, bir ravi şüphesi olarak metinde mevcuttur. Bu fiilin hem sülasi-den hem if'âl babından aynı manaya geldiğini söyleyenlere uyarak biz farklı rivayetlere tercemede işaret edemedik. Azınlıkta kalan bir grup âlime göre ise kelimenin if al babından manası, "Özrü izale etmek" demektir . o zaman bu cümlenin manası: "Onlar için bir özür kalmaymcaya kadar...." olur.
Hadisin buradaki rivayetinde sahabi ravi anılmamıştır. Taberi ise bu hadisi tefsirinde Abdülmelik b. Meysere, ez-Zarid kanalıyla, Abdullah b. Mes'ûd'dan rivayet etmiştir. Abdullah b. Mes'ud hadisi rivayet edince kendisine, "Bu nasıl olur?" denilince; baskınımıza uğradıklarında sözleri;

gerçekten biz haksızdık demekten ibaret kalmıştır." [1917][164] ayetini okumuşlardır. İbn Mes'ud'un bu âyeti okuması sanki ikinci izahı desteklemektedir.[1918][165]

18. Kıyametin Kopması

4348... Abdullah b. Ömer (r.amhuma) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) ömrünün sonunda bir gece bize yatsı namazını kıldırdı. Selam verince ayağa kalktı ve "Bu geceyi görüyorsunuz ya, işte bu geceden itibaren yüz sene sonra (bu gün) yeryüzünde olanlardan hiç kimse kalmayacaktır." buyurdu.
İbn Ömer şöyle dedi:
"İnsanlar Rasûlullah (s.a)'ın bu sözünü (anlamakta) hataya düştüler. Halbuki Rasûlullah (s.a) Bu gün yeryüzünde olanlardan hiç kimse kalmayacaktır, buyurmuş, bu müddetin bu asırda yaşayanları mahvedeceğini (haber vermek) istemiştir"[1919][166]

Açıklama

Hadisin, Buhari'nin kitabü'l-İIm'deki rivayetinde jkn Ömer'in izahı yer almamıştır. Mevakitu'ssa-lat'daki rivayeti ise aynen buradaki gibidir.
Ibn Ömer'in izahından da anlaşılacağı gibi onun zamanında bazı insanlar, üzerinde durduğumuz hadisi yanlış anlamışlar korkuya kapılarak yüz yılın bitiminde kıyametin kopacağını zannetmişlerdir. Nitekim Taberani ve daha başka bazı muhaddisler bunu Ebû Mes'ûd el- Bedri (r.a)'den de rivayet etmişler ve Hz. Ali(r.a)'nin bu sözü reddettiğini nakletmişlerdir. Yani hadiste kastedilen mana; yüzyılın bitiminde kıyametin kopacağını bildirmek değil, o zaman hayatta olan neslin yüzyılın bitimine kadar ölmüş olacaklarını haber vermektir.
Nitekim Rasûlullah'm bu haberi bir mucize olarak gerçekleşmiş ve o zaman hayatta olan sahabilerin tümü yüz sene içerisinde vefat etmişlerdir. Alimlerin araştırmasına göre bu hadisin geçtiği sene hicretin onbirinci se-nesidir. En son ölen sahabi de, Ebu't-Tufeyl Amir b. Vasîle (r.a)'dir, bu zatın vefat tarihi de H. 110'dur.
Bu hadisi şerif Hızır aleyhisselam'ın hayatta mı yoksa ölmüş mü oldu-uğu konusundaki tartışmalara önemli bir kaynak olmuştur. Rasûlullah'ın o

dönemde yaşayanların hepsinin yüzyıl içerisinde öleceğini haber vermesi, o zaman Hızır hayatta ise onun da öleceğine delil kabul edilmiştir. Hızır aleyhisselamm hayatta olduğunu söyleyenler ise "Bu hadis Hz. İsa, Hz. Hızır, melekler ve iblis'e Şamil değildir. Yeryüzündekilerden maksat Rasûlullah'ın ümmetidir ki bunların bir kısmı ümmeti icabet (müslüman-lar) bir kısmı da ümmeti davet (müslüman olmayanlardır. Yukarıda saydıklarımız ise ümmet sınıfına dahil değillerdir." derler.
Avnu'l-Ma'bûd müellifi Azîmâbâdî, değişik kaynaklardan nakiller yaparak Hızır aleyhisselamın hayatta mı yoksa ölü mü olduğu konusunda tartışmıştır. Şimdi bu tartışmayı özet olarak vermek istiyoruz:
İmam Nevevî, ulemanın çoğunluğunun Hızır'ın hayatta olduğu görüşünde olduklarını, ehli tasavvufun ise bunda ittifak halinde olduklarını söyler.
Avnü'l-îvla'bud müellifi Azimabadi, Nevevi'nin bu sözüne karşı çıkarak Hızır aleyhisselamın hayatta olduğu iddiasının hatalı olduğunu söyler. Görüşünü de Hafız İbn Hacer el-Askala'nı'nm bu konudaki sözleri ile destekler.
Azimabadi'nin naklettiğine göre, Askalani, özellikle H. üçüncü asırdan sonra Hızır hakkındaki hikayelerin çoğaldığını bu konudaki rivayetlerden çoğunun isnatlarının zayıf olduğunu ifâde eder. Abdurrahman es-Sulemî ve Eb'ul - Hasen b. Cehzam bu zayıf rivayetleri nakledenlerdendir.
Süheyli, Buharı, Ebû Bekir b. Arabi, Ebu '1-Hattab b. Dihye, Ali b. Musa er-Rida, Ebû Hayyan, İbn Ebi'1-fadl, Ebu'l-Hasen b. el-Mübârek, İbrahim el-Harbî, İnü'l-Cevzî, Ebû Ya'lâ b. el-Arabî, Ebû Tahir b. El-Ibadî, Ebu'l-Hüseyn b. el-Münadi, gibi alimlere göre hızır aleyhisselam hayatta değildir. İbn Hacer kendisi de aynı görüştedir. Bu alimlerin görüşlerine dayanak teşkil eden şeyse; üzerinde durduğumuz hadis ve Rasûlullah'ın Hızır ile hiç görüşmeyişidir. Çünkü eğer Rasûlullah'ın hayatında Hızır aleyhisselam sağ olsa idi mutlaka kendisine gelir, onunla cumaya ve cemaata iştirak eder, cihada katılırdı. Hz. Peygamber (s.a) bir hadisinde, "Musa hayatta olsa idi mutlaka bana tabi olurdu." buyurmuştur. Hz. Musa hakkında durum böyle olunca, Hızır aleyhisselamın, hayatta olduğu halde efendimize tabi olmaması nasıl düşünülebilir.[1920][167]

4349... Ebu Sa'lebe el-Huşenî (r.a)'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Allah (c.c) bu ümmete yarım gün (mühlet

vermek) den aciz değildir."[1921][168]

4350... Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a)'den;
Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Şüphesiz ben ümmetimin Rableri katında, onlara yarım gün geciktirmesinden aciz olmadığını umarım."
Sa'de: "Yarım gün ne kadardır?" denildi Sa'd: "Beş yüz sene" cevabını verdi.[1922][169]

Açıklama

Bu terceme AIiyyü'l-Kari'nin açıklamasına uygun olarak yapılmıştır. Maksat, kıyametin anılan müddetten önce kopmayacağını ifâde etmektir. Rasûlullah (s.a) bu sözüyle, "ümmetimin Allah katında, yarım gün (beş yüz sene) geçmeden onlar üzerine kıyameti koparmayacak kadar yakınlığı verdir." demek istemiştir.
İbn Melek ve Tıybî gibi alimler de hadisi Aliyyü'l Kârî'nin anladığı gibi anlamışlardır. Aliyyü'1-Kari, bu manayı İbn Melek'in de tercih ettiğini bizzat keadisi ifade etmiştir. Bu anlayışa göre manâ; "Kıyamet beş yüz sene sonra kopacak" değil, "Beş yüz seneden önce kopmayacak" şeklinde anlaşılır.
Rasûlullah hadiste "beşyüz sene" değil de "Yarım gün" tabirini kullanmıştır. Ravi Sa'd b. Ebi Vakkas bunu, "beşyüz sene" diye izah etmiştir. Ravi bu izahı: "Şüphesiz rabbinin katında bir gün, sizin saydıklarınızdan bin sene gibidir." (Hacc 47)
Ve gökten yere kadar, olan bütün işleri Allah düzenler, sonra işler sizin hesabınıza göre bin yıl kadar tutan bir gün içinde ona yükselir." (es-Secde, 32-5) ayetlerine dayanarak yapmıştır.
Alkâmî ise hadisi başka bir şekilde anlayıp izah etmiş, Avnu'l-Ma'bûd müellifi de bu izahı tercih etmiştir.
Alkâmînin izahına göre, hadisin tercemesi şu şekilde olacaktır: "Ben Alkamî'nin izahına göre, hadisin tercemesi şu şekilde olacaktır: "Ben ümmetimin (zenginlerinin mahşerde) Rableri önünde (cennete girmekte fakirlerden) yarım gün sonraya bırakılmaya (sabırda) aciz olmayacaklarını umarım."

Bu anlayışa göre de yarım gün ahiret günlerindendir ve beşyüz seneye denktir. Bu izaha göre hadis kıyamete hamledilmiştir.
Hadisin kıyametin yaklaşması babında yer alması, Ebû Davud'un da hadisi AIiyyü'l-Kari'nin anladığı gibi anladığına delalet etmektedir.
Tîbî'de karşı anlayışı tenkid etmiş ve bunun vehm olduğunu söylemiştir.[1923][170]

18- FERAİZ BÖLÜMÜ

Feraiz, farzlar, belirli hisseler demektir. Fıkıhta; ölünün geriye bıraktığı malların belli ölçülerle varisleri arasında paylaştırılmasından bahseden ilme denir. İslâm miras hukukunu ifâde eder.
Bu ilmin gayesi hak sahiplerine haklarım ulaştırmaktır.
Feraizin iiç hiikınü vardır: Muris (miras bırakan), terike (bırakılan mal) ve varis (mala hak kazanan)dır.
Şartları da üçtür: Murisin ölmüş olması, ölüm zamanında vârisin bulunması, varis olma cihetini bilmesi.
Vâris olma (irs) sebebleri yine üçtür. Sahih nikah, nesep, velâ (efendisinin kölesine yakınlığı)
Varis olmaya engel olan haller:
1. Kölelik,
2. Kısas veya keffâret cezasını gerektiren adam öldürme (kıtal), yakın bir akrabasını öldüren kimse Öldürdüğü adamın tek varisi bile olsa, onun malına mirasçı olamaz.
3. Muris ve varisin farklı dinlerden olması,
4. Zimmet ehli için memleketin ayrı ayrı olması.
Feraizin, belli başlı özellikleri, kadının erkeğe nazaran yarı hisse alması, fârizi denir. Ölünün geriye bıraktığı maldan belirli miktarda hisse alan kimseler ashabü'l feraiz'dir. Bunların durumu mirasçıların miktarı ve ölüye yakınlığına göre değişir. Bu manâda feraiz kırk halde özetlenmiştir. Bu kırk halin üçü baba için, dördü dede için, üçü kız için, altısı oğul kızları için, beşi öz kırkazdeş için, yedisi baba bir kız kardeşler için, üçü ana için, ikisi de nine içindir. Bu kırk halin bulunduğu tablolara feraiz aynası denir.
Feraizi, belli başlı özellikleri, kadının erkeğe nazaran yarı hisse alması, ölenin geriye bıraktığı mallardan borçları ve vasiyetleri verildikten sonra geriye kalanın bölünmesi veresesi olan kimselerin malının üçte birinden fazlasını başkalarına vasiyet edememesi gibi hususlardır.
Miras: Mirasın sözlük manası geçmek, intikal etmek, halef olmak devam etmektir.
Istılahta ise, terikede yani ölünün bıraktığı malda hak ve hissesi olan kimselerle her birinin hissesinin»miktarını bildiren fıkıh ve hesap kaideleridir.
Terike, vefat edenin geride bıraktığı mal ve haklardır. Miras ilmine feraiz de denir.
İslam miras hukukunun kaynakları: Kitap, Sünnet, tema ve sahabe görüşleridir.
Mirasın Rükünleri: Her miras olayında üç temel unsur bulunur. Bunlar mirasçı (varis) Miras bırakan (ölü, muris) ve terike (varislere bırakılan mal ve haklar)dır.
Mirasın manîleri; Miras bırakanı öldürmek, din farkı ve kölelik mirasın başlıca mânileridir.
Mirasçıların Vâris Olma Sıraları:
1. Belli hissesi olan hısımlar (ashabü'l-ferâiz)
2. Neseb bakımından asabe olan hısımlar.
3. Başka bir sebeb ile asabe olanlar
4. Azad edenin asabesi,
5. Red yoluyla mirasçı olan asabü'l-feraiz
6. Ashabü'l-feraiz ve asabe dışında kalan kadın ve kadın vasıtasıyla bağlanan erkek hısımlar (zevil-erham),
7. Mukaveleli vâris
8. Nesebi, miras bırakandan başkasına ikrar yoluyla nisbet edilen hısım,
9. Kendisine üçte birden fazla vasiyet edilen kimse,
10. Hazine (beytülmâl)
Burada ayrıntılara girmeden üzerinde ittifak edilen mirasçıları ve kendilerine düşen payları belirtelim:
I. Belli hissesi olan hısımlar (ashabü'l-feraiz):
1. Karısı ölen koca:
a. Eğer karısının oğlu veya kızı veya torunları varsa dörtte bir,
b. Bunlardan hiçbiri yoksa ikide bir hisse alır.
2. Kocası ölen kadın:
a. Ölen kocasının oğlu veya kızı veya torunları varsa sekizde bir,
b. Bunların hiç biri yoksa dörtte bir alır.
3. Ölenin babası:
a. Ölenin oğlu veya torunu ... varsa altıda bir, b'. Ölenin kızı veya oğlunun kızı, oğlunun oğlunun... kızı ile beraber bulunuyorsa altıda birini ve diğer mirasçılardan kalanını alır.

c. Bunlar bulunmazsa babası mirasçı olur, yani başka mirasçı yoksa mirasın tamamı başka mirasçı varsa onlardan kalan babaya aittir.
4. Ölenin dedesi (baba tarafından):
a., b, c. Ölenin babası gibidir.
d. Babanın bulunması halinde dede, mirastan pay alamaz.
5. Ölenin ana bir kız veya erkek kardeşleri:
a. Bir tane ise altıda bir hisse alır.
b. Birden fazla iseler terekenin üçte birini eşit olarak paylaşırlar, kız ve erkek burada eşit hisse alır.
c. Ölenin babası dedesi, oğlu, kızı, oğlunun oğlunun... oğlu veya kızı bulunursa anabir kardeşler mirastan pay almazlar.
6. Ölenin kızı:
a. ölenin oğlu olmayıp bir tane kızı varsa terekenin yarısını alır,
b. İki veya daha çok kızı varsa üçte ikisini aralarında paylaşırlar.
c. Ölenin oğlu da varsa, kızlar bir, oğlanlar iki hisse alarak asabe olurlar. Diğer mirasçılar hisselerini aldıktan sonra kalanı başka mirasçı yoksa bütün terekeyi kızlar bir, erkekler iki hisse olarak paylaşırlar.
7. Ölenin oğlunun kızı:
a. Ölenin kızı bulunmayıp oğlunun bir kızı bulunursa, terekenin yarısını alır.
b. Bu durumda oğlunun kızları birden fazla iseler, üçte ikiyi aralarında paylaşırlar.
c. Ölenin bir kızı ile beraber bir veya daha fazla oğul kızı bulunursa bunlar altıda bir alırlar. Aynı derecede oğlun oğlu ile beraber bulunurlarsa asabe olurlar. Yani kalanı ikili birli paylaşılır. Yakınlık olarak kendisine denk veya kendisinden aşağı derecede bulunan erkek ile asabe olamayan oğul kızı mirastan pay alamazlar.
d. Oğlun kızı ölenin iki veya daha fazla kızı ile beraber bulunursa mirastan pay alamazlar.
e. Derecede eşit veya daha aşağıda oğlun oğlu... ile oğul kızları asabe olurlar.
f. Oğul kızları oğlun veya derece itibariyle Ölüye daha yakın olan erkek çocuğun bulunması halinde mirastan pay alamazlar.
8. Ölenin ana-baba bir kız kardeşleri:
a. Bir tanesi terekenin yansını alır,
b. İki veya daha fazla olurlarsa üçte ikiyi, aralarında paylaşırlar.
c. Ana-baba bir erkek kardeşleriyle beraber bulunurlarsa erkek kardeşler iki, bunlar bir hisse olarak asabe olurlar.
d. Ölenin kızı veya oğlunun kızı oğlunun oğlunun ... kızı ile beraber bulunurlarsa asabe olup kalanı alırlar.
e. Oğlunun oğlunun oğlu babanın ve dedenin bulunmasıyla ana-baba bir kızkardeşler mirastan pay alamazlar.
9. Ölenin baba bir kızkardeşi:
a. Kızkardeşi bir tane ise yarısını alır.
b. Birden fazla iseler üçte ikiyi paylaşırlar.
c. Ana-baba bir, bir tane kızkardeş ile beraber bulunuyorlarsa altıda bir alırlar.
d. Ana-baba bir kızkardeşler birden fazla iseler.baba bir kızkardeşi varis olamazlar.
e. Ancak bu hallerde baba bir erkek kardeş bulunursa bununla birlikte erkekler iki, kızlar bir hisse alarak asabe olurlar.
f. Ölenin kızı, oğlunun... kızı ile beraber bulunurlarsa asabe olurlar.
g. Ölenin oğlu, oğlunun... oğlu, babası, dedesi, ... ana-baba bir oğlan kardeşleri, asabe olan ana-baba bir kız kardeşleri bulunursa baba bir kız kardeşler mirastan pay alamazlar.
10. Ölenin annesi:
a. Ölenin oğlu, kızı oğlunun... oğlu veya kızı, hangi taraftan olursa olsun, ölenin birden fazla kardeşiyle beraber bulunursa altıda bir alır.
b. Bunlar bulunmazsa üçte bir alır.
c. Bir taraftan baba, öbür taraftan koca veya karı ile beraber bulunursa, karı veya koca hisselerini aldıktan sonra kalanının üçte birini alır. Bu durumda baba asabe olarak geri kalanı alır.
11. Ölenin ninesi (ana veya baba tarafından büyük anne):
a. Ana, baba, dede ve daha yakın derecede mirasçılar bulunursa nine mirastan pay alamaz.
b. Bunlar yoksa altıda bir alırlar.
II. Asabe (ölenin erkek vasıtasıyla kendine bağlanan erkek hısımları ile böyle telakki edilenler):
Asabe ashabü'l-feraiz ile belirlenmiş olan hisselerini aldıktan sonra geri kalan mallar mirasçılarındır. Ashabül-feraiz yoksa bütün miras asabeye kalır.
Asabe; sebebi ve nesebi olmak üzere ikiye ayrılır:

Sebebi Asabe: Bir köleyi azad eden kimse onun asabesidir. Eğer kölenin kendi hısımları içinde ashabül'feraiz veya asabesi yoksa azad eden veya asabesi varis olur. (kölelik günümüzde yaygın olmadığından üzerinde daha fazla durmaya gerek yoktur.)
Nesebi Asabe: Bir kimsenin kan hısımları arasındaki yakınlarıdır.
Ashabü'l-feraiz, hisselerini aldıktan sonra geriye kalanını nesebi asabede sırasıyla alanlar şunlardır:
1. Kendiliğinden asabe olanlar (Ölen ile aralarında kadın girmeyen erkek hısımlar)
Bunların ve asabe olma sıraları aşağıdaki gibidir. Birincisi varken ikincisi, ikincisi varken üçüncüsü vs. asabe ve mirasçı olamaz. Sadece baba as-habü'l-ferâziden olduğu için bu kaidenin dışındadır. Aynı ailede olanlardan yakın uzağı mirastan mahrum eder. Mesela, oğul varken toruna miras düşmez. Yine ana-baba bir olanlar varken yalnız baba veya ana bir olanlar asabe ve mirasçı olamazlar.
Bu kümeye giren asabe sırasıyla şöyledir:
a. Fiirû: Oğul, oğlun oğlu...
b. Usul: Baba, babanın babası...
c. Babanın fürûu: Yani baba tarafından erkek kardeşler ve bunların erkek çocukları,
d. Dedenin füruu: Yani baba tarafından erkek kardeşler ve bunların erkek çocukları _.
2. Başkası sebebiyle asabe olanlar. Bunlar bazı erkek hısımlarla birlikte oldukları zaman asabe olurlar. Kalan mirası onlarla ikili birli oldukları zaman paylaşanlar. Sırasıyla şunlardır:
a. Oğul ile birlikte kızlar,
b. Oğlun... oğlu ile birlikte oğul kızları,
c. Ana-baba bir erkek kardeşlerle birlikte ana-baba bir kızkardeşler
d. Baba bir erkek kardeşlerle baba bir kızkardeşler.
3. Başkasıyla asabe olanlar:
Bunlar sadece kızkardeşlerdir. Böyle bir asabe olabilmeleri için ana-baba bir veya baba bir kızkardeşlerin kızlar veya oğul kızları ile birlikte bulunmaları gerekir. Böyle bir durumda kızlar ve varsa diğer mirasçılar hisselerini aldıktan sonra geri kalanı bu kız kardeşleri alır. Birden fazla iseler kalanı aralarında eşit olarak bölüşürler.
III. Belli hisse sahibi mirasçılar (ashabü'l-feraiz) hisselerini aldıktan sonra artan miktarı alacak asabe yoksa, bu artık yine aynı mirasçılara hisseleri nis-betinde dağıtılır, (red meselesi)
Eğer paylar kafi gelmediği için hisseleri alamayan mirasçı bulursa bütün hisse sahiplerinin hisseleri birer miktar azaltılarak hepsinin terekeden pay alması sağlanır. (Avt meselesi)
IV. Belirli hisse sahipleri ile asabe dışında kalan kadın ve kadın vasıtasıyla bağlanan erkek hısımlar zevîl-erham ilk iki küme bulunmazsa mirasçı olurlar. Bunlar teyze, hala, kızın oğlu ananın babası gibi kan hısımlarıdır.
V. Zevi'l-erhamdan da hısım bulunmazsa Ölenin kendisiyle diyet ödeme, varis olma, yardımlaşma, konusunda anlaştığı muvalat ahdi yaptığı kişi ona mirasçı olur.
VI. Böyle bir mukavele ile mirasçı olan da yoksa ikrar ile hısım olanlar mirasçı olurlar.
VII. Bunlar da yoksa veya bunların hepsi de razı ise, terekenin üçte birini geçen, vasiyet yerine getirilir. Yani bu kadar mal vasiyet edilen kişiye verilir.
VIII. Yine mirasçı yoksa veya terekeden artan miktar bulunursa bu hazineye (beytülmale) aittir.[1924][1]

İslam Miras Hukukunun Çağdaş Sistemlerden Farkları:

Bunların en önemlileri şunlardır:
1. İslam hukukundan terekenin ancak üçte biri hakkında vasiyet yapılabilir. Bundan fazlası için varislerin rızası gerekir.
2. İslam miras hukukunda intifa hakkı yoktur.
3. Ana ve baba daima mirasçıdır.
4. Mehir, nafaka gibi mükellefiyetler gözönünde tutularak erkeğe umumiyetle iki, kadına bir hisse verilmiştir.
5. Evlat edinmeye bağlı mirasçılık yoktur.
6. Varisi mirastan mahrum etmek normal şartlarda mümkün değildir.
7. Miras cebridir, varis istese de istemese de hissesi onun mülkiyetine geçer.[1925][2]

1. Feraiz İlmini Öğrenmenin Hükmü

2885... Abdullah b. Amr b. el-As'dan demiştir ki: Rasûlullah (s.a.):

(Dini) İlim(lerin aslı) üçtür: Bunların dışındaki ilim(ler) fazladandır). Muhkem âyet(ler) sabit sünnet (miras taksiminde) adaletli fariza (ilmi) buyurmuştur.1926[3]

Açıklama

Metinde geçen ilm kelimesinin başında bulunan el takısı Ahd-i zihnî için olduğundan söz konusu ilmin herhangi bir ilim olmayıp belirli bir ilim olduğuna delâlet eder. Bu bakımdan ulema buradaki ilimden maksadın dinî ilimler olduğunu söylemişlerdir.
Muhkem âyetlerden maksat: Konulduğu manaya başkahiçbir ihtimal bulunmadan- açıkça delalet eden ve nesihe ihtimali olmayan âyet-i kerimelerdir.
Adaletli fariza: Tabirinin de burada iki manaya ihtimali vardır:
1. Miras taksiminde kitap ve sünnetin açıkça belirlediği adaletli paylar.
2. Kitap ve sünnetten ictihad yoluyla çıkartılan paylar. İcma ve kıyas ile belirlenen paylar demektir. Bu hükümler Kur'ân âyetleriyle hadis-i şeriflerden çıkartıldığı için esas ve netice itibariyle Kur'ân-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde açıkça belirtilen paylar gibi muteberdirler. İşte bu paylar kendilerine itibar edilmesi cihetiyle Kitap ve Sünnetle sabit olan paylara denk olduklarından bu hadis-i şerifte kendilerinden fariza-i âdile = denk pay diye bahsedilmiştir.
Hattâbî'nin açıklamasına göre; ashab-ı kiram, miras konusunda kitap ve sünnetin açıklık getirmediği mevzularda ihtilafa düştükleri zaman Kur'an-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde getirilen açık hükümlere ve İslamın genel mevzuatına uygun yeni çözüm yolları bulmuşlardır.
İkrime'den rivayet olunduğuna göre, İbn Abbas anne ve babasıyla kocasını bırakarak ölen bir kadının mirasının nasıl taksim edileceğini sormak üzere Zeyd b. Sabit'e birini gönderdi de Zeyd kocaya tüm mirasın yansının verilmesi gerektiğini, kalan malın da üçte birisinin anneye üçte ikisinin de babaya verileceğini söyledi.
İbn Abbas O'na: "Bu.hükmü Allah'ın kitabında mı buldun, yoksa kendi içtihadınla mı verdin?" deyince: "Kendi içtihadımla verdim, anneyi babaya tercih edemeyeceğim için babaya kalan malın üçte ikisini, anneye de üçte birini verdim" cevabını verdi. Gerçekten Zeyd burada "Eğer (ölenin) çocuğu yok da ana babası ona varis oluyorsa, anasına üçte bir düşer."1927[4] âyeti kerimesine kıyas yapmış kocaya hakkı olan malın yarısını verdikten sonra kalan malı Kur'ân-ı Kerim'de açıkça zikredildiği şekilde anneye vermiş, babanın Kur'ân-ı Kerim'de açıklanmayan hissesinin de üçte iki olduğuna hükmetmiştir. Daha sonra gelen ilim adamlarının hepsi Kur'ân-ı Kerim'in ve hadis-i şerifin ruhuna uygun buldukları için Hz. Zeyd'in bu içtihadına sarılmışlardır.1928[5]

2. Kelale

2886... İbn el-Münkedir, Cabir'i (şöyle) derken işitmiş;
"Ben hastalanmıştım. Baygın bulunduğum bir sırada Peygamber (s.a.): Ebû Bekir'le birlikte yaya olarak beni ziyarete gelmiş ben (baygınlığım sebebiyle) kendisiyle konuşamayınca bir abdest alıp (ab-dest suyunu) üzerime serpmiş, bunun üzerine ben ayıldım. (Rasûl-i Ekrem'in yanımda olduğunu görünce): "Ey Allah'ın Rasûlü malım hakkında nasıl bir işlem yapayım. Benim (geride kalacak) kız kardeşlerim de var" dedim. Hemen o anda "senden fetva istiyorlar de ki, Allah sizi babasız ve çocuksuz kişinin mirası hakkında hükmünü (şöyle) açıklıyor..."1929[6] (mealindeki) miras âyet-i kerimesi indirildi.1930[7]

Açıklama

Avnü'l Ma'bud yazarının açıklamasına göre, "Metinde geçen kelale kelimesinin manâsı üzerinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Kastalanî'ye göre kelale geride çocuk ve baba bırakmadan ölen kimsedir. Lügat alimlerinin cumhurunun görüşü budur. Sahabeden Hz. Ali ile Abdullah b. Mesûd da bu görüştedirler. Bazılarına göre, geride baba bırakmadan ölen kimsedir. Ashab-ı Kiram'dan Ömer b. Hattâb (r.a.) bu görüştedir. Bazılarına göre erkek çocuk bırakmadan ölen kimsedir. Anne ve baba bırakmadan ölen kimse olduğunu söyleyenler de vardır. Bütün bu görüşlere göre kelale ölen kimseye verilen bir isimdir. Bazılarına göre de kelale anne ve baba dışında kalan mirasçılar demektir. Kutrubi ile ashab-ı kiramdan Ebû Bekr (r.a.) bu görüştedirler. Hanefi ulemasından Aynî bu mevzuda cumhurun görüşünü tercih etmiştir.
Kelale kelimesinin manâsında ihtilaf edildiği gibi, hangi kökten türedi-ği konusunda da ihtilâf edilmiştir.
Bu mevzuda İmam Nevevî şöyle diyor: "Ulemanın ekserisine göre bu kelime tekellül kökünden türemiştir. Tekellül kenarda kalmak manâsına gelir. Mesela amca oğlu, nesebin dikine inen usul- für'u çizgisi üzerinde değildir. Bu

çizginin yan tarafında kaldığı için kelale ismini alır.
Bazılarına göre bu kelime ihtilaf etmek anlamına gelen iklil kökünden türemiştir.
Varisler ölüyü dört tarafından kuşattıkları için bu ismi almışlardır. Nitekim başı dört tarafından sardığı için başa giyilen taca da iklil ismi verilmiştir.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte kelalenin mirası şöyle anlaşılıyor. "Ölenin annesi, babası ve çocukları yok da anne bir kız ve erkek kardeşi varsa, bunların herbirine mirasın altıda biri düşer. Eğer anne bir erkek ve kız kardeşler birden fazla ise, bunlar mirasın üçte birini kendi aralarında paylaşırlar.
Her ne kadar Hz. Cabir'in mirası hakkında inen âyetin senden fetva istiyorlar de kî Allah size babasız ve çocuksuz kişinin mirası hakkında hükmünü şöyle açıklıyor:[1931][8] mealindeki âyet-i kerime olduğu ifade ediliyorsada, îbn Cerir Hz. Cabir'in mirası hakkında inen âyetin Allah size çocuklannız(ın alacağı miras) hakkında, erkeğe kadının payının iki mislini tavsiye eder.[1932][9] mealindeki âyet-i kerime olduğunu[1933][10] rivayet etmiştir.
Tirmizî'nin rivayeti[1934][11] de İbn Cerir'in bu rivayetini te'yid etmektedir.
Malikî ulemasından İbn el-Arabi, İbn Cerir'in rivayeti ile Tirmizî'nin rivayetini mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerife tercih ederek bu rivayetlerin arasını te'lıf etme yoluna gitmişse de Bezlü'l Mechûd yazarı bu müşkili şöyle halletmiştir:
"Aslında yukarıda meali geçen Nisa sûresinin 176 numaralı âyet-i kerimesi Hz. Cabir'in mirası hakkında inmiştir. Fakat bu âyet-i kerimede kelalenin mirası açıklanırken söz konusu edilen erkek ve kız kardeşten maksat anne-baba bir ya da baba bir erkek ve kız kardeş değil, anne bir erkek ve kız kardeştir. Nitekim Sad b. Ebî Vakkâs'ın rivayeti ile îbn Mes'ûd'un kıraatleri de buna delalet etmektedir.
Durum böyle olunca, anne bir kardeşlerin dışında kalan anne-baba bir kardeşlerle baba bir kardeşlerin mirası bu âyet-i kerimede açıklanmamıştır. Bunun üzerine ashab-ı kiram Hz. Peygamber'den onların mirasları hakkındaki hükmü sormaya başlamışlar, nihayet Cenab-ı Hak Nisa sûresinin 11. âyet-i kerimesini indirerek onlar hakkındaki hükmünü de açıklamıştır. Netice itibariyle her iki âyetin, :inmesine de sebeb Hz. Cabir'in mirasıdır. Her iki âyetin de Hz. Cabir hakkında indiğini söylemek mümkündür. Bir başka ifadeyle yukarıda geçen rivayetler arasında bir çelişki yoktur.[1935][12]

3. Çocuğu Olmayıp Da Kız Kardeşleri Olan Bir Kimsenin Mirası

2887... Câbir (r.a)'den demiştir ki:
(Bir defasında) "Hastalanmıştım. Yanımda yedi kızkardeşim vardı. (Bir gün bayılmışım) RasûluUah (s.a.) yanıma gelip yüzüme üfürmüş de kendime geldim ve:
"Ey Allah'ın Rasûlü. (ben ölünce) kızkardeşlerime (kalacak olan malımın) üçte ikisini vasiyet edemez miyim?, dedim.
(Kız kardeşlerine) iyi davran buyurdu. (Bu malın) yarısı(m vasiyet etsem olmaz mı?) dedim. (Yine kızkardeşlerine) iyi davran buyurdu. Sonra beni bırakıp çıktı. (Çıkıp giderken)
"Ey Cabir! Bu hastalığından dolayı öleceğini sanmıyorum, şüb-hesiz ki (yüce) Allah (Kurân-ı Kerim'inde miras âyetini) indirdi ve kızkardeşlerine düşecek olan payı da açıkladı. Onlara üçte iki pay ayırdı." buyurdu. (Bu hadisi Cabir'den nakleden Ebû Zübeyr) dedi ki Cabir "Senden fetva istiyorlar, de ki: Allah sîze babasız ve çocuksuz kişinin mirası hakkına hükmünü açıklıyor.[1936][13] Âyeti benim hakkımda indirdi, derdi.[1937][14]

Açıklama

Metinde geçen Yüzüme üfürdü" sözü İmam Ahmed'in Müsned'inde Yüzüme su serpti" şeklinde rivayet edilmiştir. Bu rivayet bu mevzuda gelen rivayete daha uygun düşmektedir. Metindeki cümlesi hadis sarihleri tarafından iki şekilde tercüme edilmiştir.
1. Kız kardeşlerime kalacak olan malın üçte ikisini vasiyet edebilir miyim?
2. Varis olarak kız kardeşlerim bulunduğu için malımın üçte ikisinin fakirlere dağıtılmasını vasiyyet edemez miyim?
Bu ikinci manaya göre liehavatî kelimesinin başında bulunan li harf-i çeri lâm-ı ta'lildir. Her iki manadan da Rasûl-i Ekrem efendimizin vasiyetin malın üçte birini geçmemesini üçte ikisinin kesinlikle vârislere kalmasını emrettiği anlaşılmaktadır.
Fahr-i Kainat efendimiz; "Şübhesiz ki yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'inde (miras âyetlerini) indirdi ve kızkardeşlerine düşecek olan payı da açıkladı" sözleriyle "... eğer (ölenin) iki kız kardeşi varsa bıraktığının üçte ikisi

onlarındır."1938[15] âyet-i kerimesine işaret etmek istemiştir.1939[16]

2888... el-Bera b. Azib'den demiştir ki:
Kelale (geride baba ve çocuk bırakmadan ölen kimse) hakkında inen en son âyet "senden fetva istiyorlar.De ki Allah size babasız ve çocuksuz kişinin mirası hakkında hükmünü şöyle açıklıyor:"1940[17] âyet-i kerimesidir.1941[18]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte kalale hakkında inen en son âyetin Nisa sûresinin en son âyeti olduğu ifade edilmektedir. Bilindiği gibi kelale hakkında inen ilk âyet-i kerime de "Eğer (ölen) erkek veya kadının mirasçısı, evladı ve ana babası olmayıp bir erkek veya bir kızkardeşi varsa"1942[19] mealindeki âyet-i kerimedir.
Gerçi bu hadis-i şerif Müslim'in rivayetine uygun olarak " en son ineri âyet kelale hakkında inen "senden fetva istiyorlar de ki Allah size babasız ve çocuksuz kişinin mirası hakkında hükmünü şöyle açıklıyor:..."1943[20] âyet-i kerimesidir. Şeklinde tercüme edilmeye de müsaittir. Ancak o zaman bu tercüme İbn Abbas'ın "En son inen âyet ribâ âyetidir"1944[21] mealindeki sözüne ters düşer.
Fakat yine de "her iki âyetin de beraberindekilerini ve Kur'ân-ı Kerim'in en son ve birlikte inen iki âyeti olduklarını" söyleyerek bu tezatı ortadan kaldırmak mümkün olduğu gibi Ribâ âyetinin1945[22] en son inen âyet olmasından maksat ribâ mevzuunda inen âyetlerin en sonuncusu olmasıdır" diyerek de bu tezatı kaldırmak mümkündür.1946[23]

2889... Bera b. Azib'den demiştir ki: Bir adam Peygamber (s.a.)'e gelerek
"Ey Allah'ın Rasûlü kelale hakkında senden fetva istiyorlar" (âyetindeki) kelâle nedir? Dedi.(Peygamber (s.a.) de): "Sana (bu hususta) "yaz âyeti yeter" buyurdu. (Ravî Ebû Bekir) dedi ki "Ben Ebû İshak'a -kelâle (arkasında) çocuk ve baba bırakmadan ölen kimsedir- dedim. O da -öyledir ve (başkaları da) öyle olduğuna hükmettiler- cevabım verdi."1947[24]

Açıklama

Hz. Peygambere kelale hakkında soru sorduğundan bahsedilen kimse Hz. Ömer b. Hattab'dır.
Yaz âyetinden maksat; Hattâbî'nin de açıkladığı gibi, Nisa sûresinin sonuncu âyet-i kerimesidir. Çünkü Cenab-ı Hakk Kur'ân-ı Kerim'inde kelale hakkında iki âyet-i kerime indirmiştir. Bunlardan birincisi Nisa sûresinin 12. âyet-i kerimesidir.. Fakat bu âyet-i kerimede yeterli açıklama bulunmadığından Allah Teâlâ kelale hakkında yeterli açıklama getiren Nisan sûresinin son âyet-i kerimesini indirmiştir*. Bu hadis-i şerifte yaz âyeti tabiriyle kasdedilen bu âyet-i kerimedir. Çünkü kelale hakkında inen iki âyetten biri olan bu âyet yazın diğeri de kışın indirilmiştir. Bu âyet-i kerimede kelale hakkında yeterli açıklama ve müctehidlerin ictihâd etmeleri için yeterli işaretler ve deliller bulunduğunda Hz. Peygamber kendisine soru soran Hz. Ömer b. Hattâb'a ke-lale hakkında daha fazla açıklama yapmaya lüzum görmeden onu söz konusu âyete havale etmekle yetinmiş ve bu suretle Kur'ân-ı Kerim'in ve ahkamının hakkıyla anlaşılamaması hususunda bu ümmetin müctehidlerine düşen icti-had görevinin önemine işaret buyurmuştur.
Hatta MUslim'in Sahih'inde açıklandığı üzere Hz. Peygamber kendisine kelâle hakkında soru soran Hz. Ömer'i Nisa sûresinin son âyetine havale ederken, ona karşı sert bir dil kullanmıştır ve parmağıyla göğsüne dürtmüş-tür. İmam Nevevî'ye göre Hz. Peygamberdin bu meselede Hz. Ömer'e karşı böyle sert bir tavır takınmasının sebebi; Hz. Ömer'in sadece o anda duyacağı hadise bel bağlayıp da delillerden hüküm çıkarmayı terk edeceği ve bunun da bir adet haline gelmesi endişesidir. Çünkü Allahu Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'-İnde "... halbuki onu Peygamber'e ve aralarındaki yetkili kişilere götürse-lerdi içlerinden işin içyüzünü araştırıp çıkaranlar onun ne olduğunu bilirlerdi."1948[25] buyurarak içtihadın lüzum ve ehemmiyetini ifade buyurmaktadır.
Müctehidlerin araştırmayı ve delillerden hüküm çıkarmayı terk etmeleri İslâm'ın ruhuna aykırı ve İslam'ın tefekkür hayatının gelişmesi açısından son derece tehlikeli bir tutumdur.
Hadis-i şerifte ölen bir kimisenin kelale sayılması için aranan arkasında baba bırakmama şartı, Nisa sûresinin son âyeti ile mevzu bahis edilmiyorsa da bu husus, âyetin nüzul sebebinden anlaşılmaktadır. Çünkü bu âyet 2887

numaralı hadis-i şerifte açıklandığı üzere Hz. Cabir b. Abdullah hakkında nazil olmuştur. Âyet-i kerime indiği zaman Hz. Câbir'in hayatta çocuğu ve babası yoktu.[1949][26]

Bazı Hükümler

1. Kelâle, arkasında çocuk ve baba bırakmadan ölen kimsedir.
2. Sünnetin bir görevi de âyetlerin kapalı veya mücmel kalan kısımlarını açıklamaktır.
3. İslâm ümmetinin tefekkür hayatında içtihadın büyük bir yeri vardır.[1950][27]

4. Öz Evlâdın Mirası

2890... Hüzeyl b. Şürahbil el-Evdî'den demiştir ki: Ebû Musa el-Eş'arî ile Selman b. Rabia'ya bir adam gelerek onlara kız(m mirası) ile oğlun kızı ve anne-baba bir kızkardeş(in mirasını) sordu. Onlar da (bir kimsenin mirasının) "yarısı kızma yarısı da anne-baba bir kızkardeşine düşer" (dediler). Oğlun kızına mirastan hiçbir şey düşürmediler. (ve) Bir de (bu soruyu soran kimseye) "İbn Mesud'a git. (O'na da sor) kuşkusuz (bu hususta) o da bize uyacaktır" (dediler). Bunun üzerine o adam İbn Mesud'a varıp (bu meseleyi) ona da sordu ve ona Ebû Musa el-Eşârî ile Selman b. Rabia (r.a.)'ın sözlerini de nakletti.
tbn Mesud da "Eğer ben bu (hususta) onlara uyacak olursam (haktan) sapmış olurum ve hidayete erenlerden olmam. Fakat ben (bu meselede) Rasûlullah (s.a.)'in verdiği hükümle hükmedeceğim (şöyle ki mirasın) yarısı (ölenin) kızı içindir. Üçte ikisinin tamlayıcısı olan altıda bir pay da (ölünün) oğlunun kızına, geriye kalanı da anne-baba bir kızkardeşe aittir." cevabını verdi.[1951][28]

Açıklama

Söz konusu hâdise Hz. Osman'ın halifeliği sırasında geçmiştir ki o sırada Hz. Ebû Musa el-Eşari Kufe'de vali, Hz. Selman b. Rabia el-Bahili de Kufe'de kadı idi.
Bu iki zata'göre "Allah size babasız ve çocuksuz kişinin mirası hakkında hükmünü şöyle açıklıyor. Ölen kişinin çocuğu yok, bir kız kardeşi varsa bıraktığı malın yansı o (kız kardeşi)nindir."[1952][29] mealindeki kelale âyetindeki kelâleyi tarif eden babasız ve çocuksuz kişi sözünden maksat babasız ve erkek çocuksuz kişidir. Hz. Ebû Musa ile Selman (r.a.) kelâleyi böyle anladıkları için bir kızıyla bir kız kardeşini ve bir de oğlunun kızını bırakarak ölen bir kimsenin kelale olduğunu kabul ederek mirasının yarısının kıza, yarısının da kızkardeşe verileceğine, oğlun kızma (ibniyyeye) ise mirastan hiçbir payın verilemeyeceğine hükmetmişlerdir. Ancak Hz. Ebû Musa daha sonra bu görüşünden Hz. İbn Mes'ud'un görüşüne dönmüştür. Hz. Selman'ın da dönmüş olması kuvvetle muhtemeldir.[1953][30]
Gerçi Meryem sûresinin 77. âyetiyle el-Mümtehine sûresinin 3. Tegabün sûresinin de 15. âyetinde veled kelimesi erkek çocuk anlamında kullanılmışsa da Abdullah b. Mes'ud'un Hz. Peygamber'den rivayet etmiş olduğu hadis mevzuya tam bir açıklık getirdiğinden sahabeden ve tabiinden bir topluluk ile Ensar fukahasının umumu Bakara sûresinin 12 ve 176. âyetlerinde geçen çocuğu yok sözünün erkek ve kız çocuğu yok anlamına geldiğine hükmederek anne-baba bir kızkardeşin, kızla birlikte bulunduğu zaman asabe olacağını, binaenaleyh farz (pay) sahiplerinden artan malın tümünün ona kalacağını söylemişlerdir.
Ancak îbn Abbâs (r.a.) bu görüşe muhalif olarak ölen bir kimsenin kızıyla birlikte bulunan kızkardeşinin mirasdan hiçbir şey alamayacağını kesin bir dille ifade etmiş ve aksini iddia edenlerin hata ettiklerini açıkça ifade etmekten geri durmamıştır.
Metinde geçen mirasın yansı ölenin kızı içindir, üçte ikisinin tamamlayıcı olan altıda bir pay da ölünün oğlunun kızına attır, kalanı da anne-baba bir kızkardeşe aittir sözüne gelince. Burada üç varisin mirastan alacakları miras açıklanmaktadır. Şöyle ki:
1. Kız (sulbiyye) mirasın tamamının yarısını alacaktır.
2. Oğlun kızı (bintiyye) altıda bir alacaktır. Çünkü kızla, oğlun kızının hisselerine düşecek mirasın toplamı mirasın tamamının üçte ikisidir. Kız bu-üçte ikinin yarısını aldığına göre geriye altıda biri kalmıştır. Bilindiği gibi 1/2 ile 1/6 toplandığı zaman 2/3 eder (+1/2 +1/6 = 4/6 = 2/3). Nitekim tluhâ-rî'nin rivayetinde bintiyyeye düşecek olan bu payın altıda bir olduğu açıkça ifade edilmektedir.
3. Anne-baba bir kızkardeş: Mirasta ölenin kızıyla birlikte bulunduğu zaman farz (pay) sahipleri hisselerini aldıktan soma kalanın tümünü alır. Bintiyye ile sulbiyye farz (pay) sahibi olarak mirasın üçte ikisini aldıklarında

kızkardeşe mirasın üçtebiri kalır.[1954][31]

Bazı Hükümler

1. Ana-baba bir kızkardeş bir kelâleye varis olduğu zaman, farz sahiplen hisselerini aldıktan sonra asabe olarak kalan malın tümünü alır.
2. Kelâleye varis olan bir kızla oğlun kızının mirastaki hisselerinin toplamı, mirasın tümünün üçte ikisini teşkil eder.
3. Bir müctehidin hakkında nas bulunmayan meselelere çözüm bulması üzerine düşen bir görevdir. O çözümü bulmak için mutlaka ictihad etmesi gerekir.
4. Bir meselede ihtilaf edildiği zaman kitap ve sünnete müracaat etmek icab eder.
5. Bir âlim yanlış verilen fetvaları düzeltmelidir.
6. Bir âlim verdiği fetvanın yanlış olduğunu anlayınca hemen ondan dönmelidir.
7. Kendisinden fetva istenen bir kimse fetva isteyen kimseyi bu meseleyi en iyi bilen kimseye göndermelidir.[1955][32]

2891... Câbir b. Abdullah'dan demiştir ki:
(Bir gün) Rasûlullah (s.a.)'le birlikte çıkmıştık. Medine'nin hareminde ensardan bir kadının yanma vardık. Kadın (yanımıza) kendisine ait olan iki kız çocuğu getirdi ve:
"Ey Allah'ın Rasûlü bunlar Uhud (savaşı) günü senin yanında savaşırken şehid edilen Sabit b. Kays'm kızlarıdır. Bunların amcaları mallarının ve miraslarının tümünü (ellerinden) aldı ve onlara hiçbir şey bırakmadı. Ey Allah'ın Rasûlü (bu hususta) ne buyurursun? Allah'a yemin ederim ki bunlar mallan olmadıkça asla evlenemezler." dedi.
Rasûlullah (s.a.) de
(Hele sabredin bakalım) "Allah bu hususta bir hüküm verir" buyurdu. Ve (bir süre sonra) Nisa suresinin "Allah size çocuklarınızın alacağı miras) hakkında erkeğe kadının payının iki mislini tavsiye eder"[1956][33] âyeti nazil oldu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.)
"O kadınla, şikayetçi olduğu adamı çağırınız" dedi. (ve bu emir yerine getirildi kızların) amcasına (mirasın) "üçte ikisini kızlara, sekizde birini annelerine ver, kalanı da senindir." buyurdu.
Ebû Dâvûd der ki (bu hadisi rivayet) eden Bişr el-Mufaddal hata etmiştir. Bu kızlar Sa'd b. er-Rabi'in kızlarıdır. Sabit b. Kays ise (Uhud savaşında değil) Yemâme gününde şehid edilmiştir.[1957][34]

Açıklama

Esvâf Medine-i Münevverenin harem-i şerifidir. 2886 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi aslında kelâleyi açıklayan Nisa sûresinin son âyeti ile miras hükümlerini açıklayan âyet-i kerimeler Hz. Câbir'in mirası hakkında nazil olmuşlardır. Fakat bu âyetlerin esas nüzul sebebi, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte de açıklandığı üzere Hz. Sabit b. Kays'ın kızlarının başından geçen miras olayıdır. Sözü geçen âyetlerin Hz. Câbir'in mirasıyla ilgili olması bu âyetlerin iniş sebebinin Hz. Sabit'in kızlarının başından geçen hadise olmasına mâni değildir.
Miraslarının ellerinden alındığı ifade edilen kızların annesi, bu hususta Hz. Peygambere "Allah'a yemin ederim ki bunlar malları olmadıkça asla evlenemezler" demekle "kadınlarla dört (meziyeti) için evlenilir. Malı için, soyu için, güzelliği için" mealindeki 2047 numaralı hadis-i şerife işaret edilmeyi gerektiren sebeblerden biri onlarda yoktur, demek istemiştir.
Fahr-i Kainat efendimiz Allah'ın "eğer (çocuklar) ikiden fazla kız iseler, (ölenin geri bıraktığının) üçte ikisi onlarındır..."[1958][35] emrine uyarak mirasın üçte ikisini yeğenlerine verilmesini emrettiği gibi "... çocuğunuz varsa bıraktığınızın sekizde biri onlarındır..."[1959][36] âyetine uyarak mirasın sekizde birini de kızların annelerine verilmesini emretmiştir.
Kızlar ve anneleri mirastan paylarını aldıktan sonra kalan mirasın da asabe durumunda olan amcasına ait olduğuna peygamber olarak kendisi hükmetmiştir.
Sözü geçen kızlar hakkında inen âyet-i kerimede "eğer kızlar ikiden fazla iseler (ölenin geriye) bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer (çocuk) yalnız bir kadınsa (mirasın) yarısı onundur." buyurularak bir kızla, ikiden fazla kızların mirası açıklanmışsa da iki kızın alacağı miras hakkında bir açıklama yoktur. Bu bakımdan erkek kardeşleri bulunmayan iki kızın varislik durumu hakkında ihtilaf edilmiştir. İbn Abbas bu iki kızı bir kız hükmünde tutarak

her ikisine mirasın yarısını vermiştir. Ona göre yüce Allah "(çocuklar) ikiden fazla kız iseler, geriye bıraktığının üçte ikisi onlarındır." buyurarak ikiden fazla oldukları zaman kızlara üçte iki pay vermiştir. Ancak:
Birinci olarak: Müctehidlerin çoğunluğuna göre iki kızda ikiden fazla kızlar gibi üçte ikiyi alırlar: Bu görüş, birkaç yönden daha isabetli kabul edilmektedir. Evvela bu hükümde kızlar iki bacının durumu ile karşılaştırılmıştır. Ölen kişinin iki kızkardeşi varsa "Eğer (Ölenin) iki kızkardeşi varsa, bıraktığının üçte ikisi onlarındır" âyetine göre bu iki kızkardeş, üçte ikiyi alırlar. İnsanın iki kızı, kendisine iki kızkardeşinden daha yakındır. Yüce Allah, iki kızkardeşe üçte ikiyi verdiğine göre, iki kıza da üçte ikinin verilmesi lâzımdır.
İkinci olarak: Kız, erkek kardeşiyle beraber üçte bir alır. Kızkardeşiyle beraber de bunu alması ve her ikisine üçte ikinin verilmesi doğru olur.
Üçüncü olarak: Hz. Peygamber (s.a.)'in varis olan kız, oğul kızı ve kız-kardeşten: Oğul kızına altıda bir, kıza yarı verdiği, böylece kız ve oğul kızına birlikte üçte ikiyi hükmettiğini ifade eden 2890 numaralı hadis de buna delalet eder. O halde iki kıza üçte iki verilmesi gayet tabiîdir. Kaldı ki... (çocuklar) ikiden fazla kadın iseler..." cümlesinin ... iki ve ikinin üstünde kadın iseler şeklinde manâlandırılması da caizdir. Nitekim "... Onların boyunlarının üstüne vurun" cümlesi de "... boyunlarını ve boyunlarının üstünü vurun anlanunadır."[1960][37]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte ortaya konan miras taksimin çözüm şeklide şöyledir: 1/3 Sülüsân_________Sümün_________K___________________________

kız	kız	anne	Amca
8	8	3	5

3x8 = 24 [1961][38]

2892... Câbir b. Abdillah'dan demiştir ki: Sa'd b. er-Rebi'in karısı (Hz. Peygamber'e gelerek)
"Ey Allah'ın Rasûlü, Sa'd şehid oldu (ve geride) iki de kız bıraktı" (bu kızların hali ne olacak?) demiş.
Ebû Dâvûd der ki bu (hadisin Sa'd b. er-Rebi' ite ilgili kısmı bir önceki hadiste geçen Sabit b. Kays'la ilgili kısımdan) daha sağlamdır.[1962][39]

Açıklama

Bu hadis-i şerif genelde önceki hadisin aynı olmakla beraber mirasları söz konusu edilen kızların babalarının isminin tesbitinde bu iki hadis arasında önemli bir ayrılık vardır.
Bir önceki hadisin ravilerinden Bişr bu kızların babalarının Sabit b. Kays olduğunu rivayet etmiştir. Bu hâdis-i şerifte de bu zatın Sa'd (b. er-Rebi) olduğu ifade edilmektedir. Musannif Ebû Davud'a göre aslında bu kızların babası Hz. Sabit b. Kays değil Hz. Sa'd b. er-Rebi'dir. Bu bakımdan mevzumuzu teşkil eden hadis bir önceki hadisten daha sağlamdır. Esasen bir önceki hadisteki zayıflık ondaki Sabit b. Kays'ın Uhud'da şehid edildiğini ifade eden cümleden de anlaşılmaktadır. Çünkü Hz. Sabit Uhud savaşında değil Müseylemetü'l-Kezzâb'la yapılan Yemâme savaşında şehid olmuştur. Uhud'da şehid olan zât ise sözü geçen kızların babası Sa'd b. er-Rebi'dir. Ulemanın pek çoğunun görüşü de budur. Hz. Sa'd b. er-Rebi'nin iki hanımı olduğundan bunlardan hangisinin kızların annesi olduğu kesin olmamakla beraber Hafız tbn Hacer'e göre kızların annesi Amre bint Hizam'dır. Diğer hanımın ismi de bilinmiyor.[1963][40]

2893... Esved b. Yezid'den demiştir ki:
Muaz b. Cebel Yemen'de (vali) iken (bir ölünün) bir kız(ı) ile bir kızkardeş(in)e miras bölüştürmüş de bunlardan her birine (mirasın) yarasını) vermiş. O zaman Peygamber (s.a.) de hayatta imiş.[1964][41]

Açıklama

Hafız ibn Hacer'in açıklamasına göre A'meş bu hadisi bir defa Hz. Peygamber zamanında olmuştur. Kaydıyla rivayet etmiştir. Bu durumda hadis merfu hadis hükmündedir. Çünkü Hz. Muaz bir kızla kızkardeş arasında mirasın nasıl taksim edileceğini Hz. Peygamber'den duyup öğrenmiş olmasaydı, henüz hayatta bulunarf Hz. Peygamber'e sormadan bu hususta bir hüküm vermezdi.
A'meş'in diğer bir rivayetinde bu Hz. Peygamber zamanında öhnuştur kaydı yoksa da güvenilir ravilerin fazlalık taşıyan rivayetleri bu fazlalığı taşımayan rivayetlere tercih edilmesi usul kaidelerindendir.
Muaz'ın mirasın yansını Ölünün kızına diğer yansıra da ölünün kızkar-deşine vermesinin sebebi, kızın bu mirasta farz (pay) sahibi olarak kız kardeşin de asabe mealgayr (başkasıyla asabe) olarak bulunmasıdır. Hz. Peygamber'in sünnetinden anlaşıldığına göre ölünün oğlu olmayıp diğer varislerle beraber bir kızı bulunursa, yarı pay

alır.[1965][42] Ana-baba bir kız kardeş de ölenin kızı ile birlikte bulunursa farz (pay) sahibleri paylarını aldıktan sonra kalan mirasın tümünü alır.[1966][43] Burada pay sahibi olarak sadece ölünün kızı bulunduğundan Hz. Muaz ondan artan malın yansını kızkardeşe vermiştir.[1967][44]

5. Nine(nin Mirastan Alacağı Pay)

2894... Kabaysa b. Züeyb'den demiştir ki: Bir nine Ebû Bekr es-Sıddîk'a gelerek miras(tan kendisine düşecek olan pay)ım sordu. (Hz. Ebû Bekir de bu hususta):
"Senin için Allah'ın kitabında bir hüküm yok. Allah'ın Pey-gamberi'nin sünnetinde de (bu hususta) seninle ilgili bir hüküm bilmiyorum. Binaenaleyh sen git de ben (bunu) halka bir sorayım" cevabını vermiş ve halka sormuş. Bunun üzerine Mugîre b. Şube
"Ben Rasûlullah (s.a.) bir nineye altıdabir (pay) verirken yanında bulundum." demiş. Hz. Ebû Bekir de
(Ona) "Senin yanında başka birisi daha var mıydı? diye sorunca Muhammed b. Mesleme ayağa kalkıp Mugîre b. Şube'nin söylediklerini aynen tekrarlamış. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir o nineye bu hükmü uygulamış.
Sonra başka bir nine de Ömer b. ei-Hattâb (r.a.)'ya gelerek ona miras(tan alacağı pay)ım sormuş o da "yüce Allah'ın kitabında seninle ilgili bir hüküm yok, (bu hususta daha önce) verilmiş olan hüküm ise senden başkasına (yani senden başka bir nineye) ait olan (özel) bir hükümdür. Ben (Allah tarafından Kur*ân-ı Kerim'de belirlenen) paylara (bir pay) ilave edecek değilim. Fakat (sahih) ninenin miras payı şu (Ebû Bekr'in kendi devrindeki nineye vermiş olduğu) altıdabir paydır. Artık bu hissede ikiniz birden bulunacak olursanız, bu hisse ikiniz arasındadır. İkinizden hangisi tek başına bu hisseye mirasçı olursa bu hisse onundur" cevabım vermiş.[1968][45]

Açıklama

Mirastan pay sahibi olan nineden maksat ana veya baba tarafından büyük annedir. Araya gayr-ı sahih dedenin girmemesi şarttır. Buna göre ananın anası ananın anasının .:. anası, babanın anası, babanın babasının ... anası gibi nineler sahih nine cedde-i sahiha olurlar ve farz (pay) sahibi olarak mirastan pay alırlar. Gayr-i sahih cedd(dede)den maksat ölene nisbetle araya ana, büyükana giren büyük babadır. Araya bu gayr-i sahih dedelerin girdiği ninelere ise fasid nine denir. Ananın babasının anası, babanın anasının babasının anası gibi.
Binaenaleyh ölüye ulaşmasında araya gayr-i sahih dede girmeyen nineler mirastan pay alırlarken araya gayr-i sahih dedeler giren fasit nineler mirastan pay alamazlar.
Sahih nine, ana tarafından olsun, baba tarafından olsun, bir olsun birden fazla olsun, derecede müsavi iseler südüs (1/6) alırlar. Sahih nineler ana ile sakıt olurlar.[1969][46]
Metinde geçen "sonra başka bir nine de (kalkıp) Ömer b. Hattab'a gelerek O'na miras(tan alacağı pay)ını sormuş" cümlesi Tirmizî'nin Sünen'inde "sonra (Ebû Bekr'e gelen) nineden tamamen ayrı olan bir nine de Hz. Ömer'e geldi" anlamına gelen lafızlarla rivayet edilmiştir. Bu ifade Hz. Ebû Bekr'e gelen nine anne tarafından nineyse, Hz. Ömer'e gelen ninenin baba tarafından nine olduğunu, Hz. Ömer'e gelen nine anne tarafından nineyst Hz. Ebû Bekir'e gelen ninenin baba tarafından nine olduğunu gösterir.
İbn Mâce'nin Sünen'inde geçen "daha sonra baba tarafından olan diğer bir nine Hz. Ömer'e gelerek miras(tan kendisine düşecek olan pay)ını istedi." cümlesine bakılırsa Hz. Ömer'e gelen ninenin baba tarafından nine olduğu anlaşılır.[1970][47]

Bazı Hükümler

1. Sahih ninenin mirastan payı altıda birdir.
2. Eğer sanın nine birden fazla ise bir ninenin payı
olan altıda biri aralarında eşit olarak paylaşırlar. Ancak ulemanın içtihadına göre bu iki ninenin südüs hisseyi paylaşabilmeleri için ölüye yakınlık dereceleri eşit olması gerekir. Eğer ölüye yakınlık dereceleri farklı ise daha yakın olan nine diğerini mirastan düşürerek mirasın tümünü alır.[1971][48]

2895... (İbn Büreyde'nin) babasından rivayet ettiğine göre: Peygamber (s.a.) daha aşağısında ana olmamak şartıyla nine için (mirastan) altıdabir (pay) tahsis etmiştir.[1972][49]

Açıklama

Bilindiği gibi ölünün annesi ölüye nisbetle ölünün ninesinden yanı annesinin annesinden daha aşağıda ve oluye daha yakındır. Bu bakımdan Peygamber efendimiz ölünün annesi yoksa nineye altıdabir hisse vermişse de ölünün annesi bulunduğu zaman nineyi mirastan düşürerek onun alacağı altıdabir hisseyi anneye vermiştir. Çünkü anne ölüye nineden daha yadındır. Bu uygulama ölünün anne tarafından olan ninesi için geçerli olduğu gibi, baba tarafından olan ninesi için de geçerlidir. Ölünün yakınlık derecesi aynı olan iki ninesi varsa, bu pay ikisi arasında eşit olarak bölüştürülür.

imam Serahsi'nin açıklamasına göre, ölünün annesinin bulunması halinde anne tarafından olan nine mirastan düştüğü gibi, baba tarafından olan nine de düşer. Baba tarafından olan (babasının annesi babanın annesinin annesinin annesinin annesi gibi nineler... Ölünün babasıyla veya dedesiyle birlikte bulunduklarında mirastan düşerlerse de bunlardan ölünün babasının annesi, ölünün dedesiyle birlikte bulunduğu zaman mirastan düşmez. Çünkü ölünün babasının annesi, ölü ıûn dedesinin karısı olduğundan bunların her ikisinin de ölüye yakınlık crreceleri eşittir. Bu bakımdan biri diğerine tercih edilemez.

İmam Şaranî'nin açıklamasına göre, ölünün babasının annesi ölünün babası ile bulunduğu zaman mirastan bir pay alamaz. İmam Ebû Hanife (r.a.) ile İmam Malik ve İmam Şafiî (r.a.) bu görüştedirler. İmam Ahmed'e göre ölünün babasının annesi babasıyla birlikte bulunduğu zaman mirastan altıda bir pay alır. Eğer ölünün annesi de hayatta ise bu payı nine ile anne eşit olarak paylaşırlar. Netice olarak Hanefi mezhebine göre ninenin iki hali vardır:

1. Sakıt olmadıkları takdirde bir olsun fazla olsun altıdabir alır ve aralarında paylaşırlar.

2. Şu durumlarda nineler sakıt olurlar.

a. Ana ile beraber bulundukları zaman ister ana ister baba tarafından olsun netice aynıdır. Bu durumda mirastan düşerler.

b. Baba ve dededen nineler baba ve dede ile beraber bulundukları zaman,

c. Derece itibariyle yakın olan nineler, uzak olanları mirastan düşürür.[1973][50]

6- Dedenin Mirastan Alacağı Pay

2896... İmrân b. Husayn'dan demiştir ki: Bir adam Peygamber (s.a.)'e gelip:

Oğlumun oğlu vefat etti. Onun mirasından benim (payıma düşecek olan) nedir?" diye sormuş (Hz. Peygamber de),: "Senin (payın) altıda birdir" cevabını vermiş ve (adam gitmek üzere) sırtını dönünce onu çağırıp "Senin için altıdabirden başka bir (hisse) daha var" demiş. (Adam gitmek üzere) sırtını dönünce onu tekrar çağırıp (beriki) "altıdabir (hisse) sana (esas hissenin dışında asabe hakkı olarak verilen) bir rızıktır" buyurmuş.

(Bu hadisin ravisi) Katade dedi ki: "Sahabe-i kiram Peygamber efendimizin bu (zatı) beriki altıdabir hissesinden dolayı vâris kıldığını bilmiyorlardı (işin aslı şudur ki). Altıdabir hisse, dedenin mirastan aldığı payın en azıdır. (Bazan dede asabe olarak ilk altıda bir hisseden başka ikinci bir altıdabir daha alabilir.)[1974][51]

Açıklama

Hz. Peygamber, torunun mirasından almak için kendisine müracaat eden sahibiye ilk altıda biri farz (pay), ikinci altıda biri de asabe hakkı olmak üzere iki ayrı altıdabir hisse (toplam 1/3 hisse) vermiştir. Ancak bunun hepsini bir çırpıda 1/3 hisse olarak vermemiş nereden geldiklerini ayrı ayrı açıklayarak altıdabir hisseler halinde vermiştir. Eğer bu iki hisseyi birleştirip üçte bir hisse olarak verseydi, o farz sahibi olarak torunun mirasından kendine düşecek olan payın üçte bir hisse olduğu vehmine kapılabilirdi. Fahr-i Kainat Efendimiz işte bu varsayımı önlemek için hisseleri ayırarak iki kalemde vermeyi uygun görmüştür.

et-Tîbî, sözü geçen sahabiye iki ayrı altıbir hisse düşüşünü şöyle açıklıyor: "Ölen kişinin hayatta iki kızı, bir de dedesi bulunuyordu. Kızların farz (pay) sahibi olarak mirastan payları 2/3 idi. Dedesine de farz sahibi olarak 1/6 pay düşüyordu. Bu durumda mirasın 1/6 sı artıyordu. Bu miktarda asabe olarak yine dedeye düştü. Çünkü ona ortak olacak başka bir asabe yoktu." Tîbî'nin bu sözünün şematik izahı şudur:

Südüs (1/6)		Sülüsân (2/3)		Südüs
Dede sahibi) 1	(Farz Kız 2		Kız 2	Dede (asabe) 1: 6

[1975][52]

2897... Hasen (eİ-Basrî)den rivayet olunduğuna göre) Ömer (b. Hattab) (r.a.) bir gün ashab-ı kirama hitaben "Rasûlullah (s.a.)'in dedeye mirastan ne kadar bir pay verdiğini (içinizden) hanginiz biliyor?" demiş de Ma'kıl b. Yesar:
Ben (biliyorum) Rasûlullah (s.a.) dedeye altıda bir pay verdi" cevabını vermiş (Bunun üzerine Hz. Ömer' de)
"Kiminle beraber (bulunduğu zaman Hz. Peygamber ona bu payı verdi?) demiş (Hz. Ma'kıl da)
"Bilmiyorum" cevabını vermiş (bu cevabı alan Hz. Ömer de)
"Öyleyse (senin yukarıdaki cevabın bizim meselemize) bir çözüm getirmez." karşılığını vermiş.[1976][53]

Açıklama

Her ne kadar Hz. Ömer b. Hattab "Hz. Peygamber bir dedeye kiminle beraber bulunduğu zaman mirastan altıda bir pay veriyordu? sorusunu yöneltmekle bir dedenin mirastan alacağı paym diğer varislerin sayısına ve ölüye yakınlık durumuna göre değişebileceğini ifade etmek istemişse de, gerek Hz. Ömer, gerekse Hz. Ma'kıl bu mevzuda daha fazla bir açıklama yapmadıklarından mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte dedenin marastan alacağı pay hakkında yeterli bir açıklama bulunmuyor.
Bu hadisi Hasan el-Basrî, Ömer b. el-Hattâb'dan rivayet etmiştir. Oysa Hasan-i Basri (r.a.) hicretin yirmi birinci senesinde dünyaya gelmiştir. Hz. Ömer hicretin yirmi üçüncü yılında şehid edilmiştir. Bu durumda Hasan-ı Basri'nin Hz. Ömer'den hadis rivayet etmiş olmasına ihtimal yoktur/Fakat Buhârî ile Müslim'in sahihinde Hz. Hasan-i Basrî'nin Hz. Ma'kıPdan rivayet ettiği hadisler vardır.[1977][54]
Fıkıh kitaplarında açıklandığı üzere dede mirasta dört halde bulunur.
1. Ölünün oğlu veya oğlunun ... oğlu ile bulunuyorsa, altıda bir alır.
2. Ölünün kızı ve oğlunun kızı ya da oğlunun oğlunun oğlunun... kızı ile beraber bulunuyorsa altıda bir ile kalanı alır.
3. Bunlar bulunumazsa asabe olur. Yani kendinden başka mirasçı yoksa mirasın tamamı, baka mirasçı varsa kalanı dedeye aittir.
4. Babanın bulunması halinde varis olamaz.[1978][55]

7. Asabenin Mirastaki Hakkı Nedir?

2898... İbn Abbâs'dan demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurdu.
(Ölünün geride bıraktığı) "malı belirli pay sahipleri arasında Allah'ın kitabına göre bölüştürünüz., Belirli hisselerden arta kalanı da (ölüye) en yakın plan erkeğe veriniz."[1979][56]

Açıklama

Asabe: Bir kişinin erkek vasıtasıyla kendine bağlanan erkek hısımlar ile böyle telakki edilenlerdir. Âshab-i fcraiz hisselerini aldıktan sonra kalanı asabe alır. Ashab-i feraizden bir kimse yoksa terikenin tümü asabenindir.
Asabe Önce sebebi ve nesebi diye ikiye ayrılır:
Sebebi asabe; bir köleyi âzad eden kimse onun asabesidir. Eğer kölenin kendi hısımları ile içinde ashab-ı feraiz veya asabesi yoksa azad eden veya azâdedenin asabesi vâris olur.
Nesebi asabe; bir kimsenin kan hısımları arasında bazı yakınlarıdır. Bunlar da "binefsihi, bigayrihi ve mealgayr" diye üçe ayrılır:
Binefsihi Asabe:
Tarifi: Ölen ile aralarına kadın giremeyen erkek hısımlardır. Yani mutlak erkek yoluyla bağlanan hısım demektir. Mesela; baba ve babanın babası ölüye erkek yoluyla bağlanan erkek hısımdır. Ve bunlar asabedir. Ana kadın olduğu için ananın babası araya kadın girdiği için asabe değildir.
Nevileri: Binefsihi asabe dört kısımdır:
a. Oğullar (fürû'): Oğul, oğlun oğlu, oğlun oğlunun... oğlu.
b. Usul; Baba, babanın babası, babanın babasının... babası
c. Aslın füru'u: Yani baba tarafından erkek kardeşler ve bunların erkek çocukları.
d. Dedenin furu'u: Yani amcalar ve erkek çocukları. Bigayrihi: (Başkası sebebiyle) Asabe:
Yalnız başına bulununca ashab-i feraizden olup erkek kardeşleriyle birlikte bulunanca asabe olan ve terekenin ya tamamını yahut da kalanmı erkek kardeşleriyle ikili birli bölüşen kızlardır. Bunlar dört kısımdır:
1. Mirasta oğul ile beraber bulunan kızlar.

2. Mirasta oğlun oğlunun... oğlu ile beraber bulunan oğul kızları.
3. Ana-baba bir erkek kardeşlerle beraber bulunan ana-baba kız kardeşler,
4. Baba -bir erkek kardeşlerle baba bir kızkardeşler. Mealgayr (başkasıyla) Asabe
Bu vasıf yalnız kızkardeşe aittir. Kızkardeşleri, kızlarla asabe kılınız mealindeki hadise istinad eder. Ana-baba bir veya baba bir kızkardeşler, kızlar veya oğulkızları ile beraber bulunduklarında asabe mealgayr olurlar. Yani kızlar ve varsa diğer mirasçılar, hisselerini aldıktan sonra geri kalanı bu kız ka-rdeşler alır. Eğer birden fazla iseler, kalanı aralarında eşit olarak bölüşürler.
Ashab-i feraiz: Mirasdan hisseleri nassla (kitap veya sünnetle) tayin edilen varislerdir.
Feraiz aslında farz kökünden türemiştir. Farizanın çoğuludur. Farz kelimesi ıstılahta pay anlamına geldiği gibi Fariza kelimesi de takdir ve tayin edilmiş hisse anlamına gelir. Kitap ve sünnet tarafından tayin edilmiş olan bu hisse sahiplerine de ashab-ı feraiz denir. Miras ilk önce bunlar arasında bölüştürülür. Kalanı da asabe arasında taksim edilir. Hisseleri Kur'an-ı Ke-rim'de belirlenmiş olan ashab-ı feraiz Şu kişilerden ibarettir:
1. Koca (zevç) **2.** Karı (zevce) **3.** Baba (eb) **4.** dede (cedd-i sahih) **5.** Anabir kardeşler (evlâdü'l üm, benü'l ahyaf) **6.** Kız (bintj sulbiyye) **7.** Oğlun kızı (sulbiye) **8.** Ana-baba bir kızkardeşler (ahvatlehüma, şakikat) **9.** Baba bir kız kardeş (uht li-eb) **10.** Ana (ümm) **11.** Nine (cedde) şurasını iyibilrtıek gerekir ki, bu sayılar ölen şahsa göre ele alınmıştır. Yani baba deyince, ölen şahsın babasını, ana deyince ölen şahsın anasını anlamak icabeder. Bu meselelerin teferruatı fıkıh kitaplarındadır.[1980][57]

8. Zevilerhamın Mirastaki Hakkı Nedir?

2899... el-Mikdam'dan demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurdu:
"Kim bir yük (yani bakıma muhtaç aile ve borç) bırakırsa (o yük) bana aittir. (Hz. Peygamber efendimiz) bazan da (o yük) "Allah'a ve Rasûlüne aittir" buyurmuştur. (Hz. Peygamber sözlerine şöyle devam etmiştir:) "Kim bir mal bırakırsa mirasçılarına aittir. Ben mirasçısı bulunmayan kimsenin mirasçısı olurum. Onun diyetini öderim ve ona varis olurum. Dayı da mirasçısı bulunmayan kimsenin mirasçısıdır. Onun diyetini öder ve ona varis olur.[1981][58]

Açıklama

Metinde geçen keli kelimesi; ağır yük, anlamına gelir ki ödenmesi gereken borç ve bakılması gereken evlâdü ıyaldan kinayedir.
Rasûlü Zişan efendimiz bu yük bana aittir buyurmakla "arkasında borç ve bakılmaya muhtaç çoluk çocuk bırakan kimsenin bu borcunu ödemek ve çoluk çocuğuna bakmak devlet başkanı olarak bana düşer. Binaenaleyh onun bu ihtiyaçlarını devlet hazinesinden ben karşılayacağım", demek istediği gibi, "kim bir mal bırakırsa mirasçılarına aittir. Ben mirasçısı bulunmayan kimsenin mirasçısı olurum" sözleriyle de ölen bir kimsenin mirasçısı çıkmadığı takdirde, mirasının tümünün devlet hazinesine kalacağını ifade buyurmuştur. O yük bana aittir cümlesi bazı rivayetlerde bu yük Allah'a ve Rasûlüne aittir.[1982][59] Esas ve netice itibariyle bu rivayetlerin arasında bir fark yoktur.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte Rasûlullah'ın borcunun ödenmesi için karşılığını bırakmayan borçlunun cenaze namazını kılmadığını, ifade ederi hadis-i şerîf[1983][60] arasında bir çelişki olduğu iddia edilemez. Çünkü Rasûl-i Zişan Efendimizin borçlu iken ölüp de borcunun ödenmesi için bir şey bırakmayan kimsenin cenaze namazını kılmaması İslâm'ın başlangıcında fetihler genişleyip kendisine ganimet mallan gelmeden önce idi ve o böyle davranmakla borcun hafife alınmamasını ve ödeyemeyecekleri şeyi borç almamalarını kastetmiştir. Allah kendisine ganimet ihsan edip fetihler genişleyince ve ona mallar gelince fakirler ve çocuklar için ganimetten bir pay ayırdı ve bu paydan müslümanların borçlarını ödedi.[1984][61]
Bütün bu açıklamalardan da anlaşıldığı üzere Hz. Peygamberin ölen bir kimsenin malına varis olması yani bir kimsenin mirasının hazineye kalması o kimsenin ashab-ı feraizden veya asabeden hiçbir mirasçısı bulunmamasına bağlıdır. Eğer bu kimsenin ashab-i feraizden ya da asabeden bir yakını bulunursa miras onlara düşer.
Bu hadis-i şerifte "dayı da mirasçısı bulunmayan kimsenin mirasçı sidir" cümlesiyle zevilerhamdan başka bir yakını bulunmayan kimsenin mallarının da hazineye gitmeyip zevilerhama verileceği ifade edilmektedir.
Bilindiği gibi zevilerham yakınlık sahipleri demektir. İslam miras hukukunda Sahib-i feraiz (hisse sahibi) ve asabe olmayan yakınları ifade eder. Ölen kimse varis olarak belirli hisse sahiplerinden veya asâbelerden herhangi birisini bırakmaması halinde, zevilerhamdan ona en yakın olan varis durumuna geçer. Zevilerham teyze, hala, kızın oğlu, onun babası gibi hısımlardır. Hanefi mezhebine göre zevilerham dört gruba ayrılır:

a. Ölünün kızlarının çocukları ile oğlunun kızlarının oğlunun oğlunun.... kızlarının çocuklarıdır.
b. Ölünün sahih olmayan dede ve ninesi, anasının babası, anasının babasının babası anasının babasının anası, bunun anası gibi...
c. Ölünün baba ve anasının asabe farz sahibi olmayan çocukları: Kız-kardeşlerin çocukları, ana-baba veya baba bir erkek kardeşlerin ve oğullarının... kızları ve bunların çocukları gibi...
d. Ölünün büyük baba ye büyük ananın asabe ve farz sahibi olmayan çocukları. Halalar, ana bir amcalar, dayılar, teyzeler, dayı ve teyze çocuklar gibi.
Asabe ve belli bir hisse sahibleri varken zevilerham varis olamaz. Eğer bunlar yoksa, karı ve kocadan biri de yoksa terikenin tamamı zevilerhama aittir. Zevilerham'dan yakın bir varis varsa bütün terike onundur. Birden fazla iseler yukarıdaki sıraya göre varis olurlar. Bunda ölüye en yakınlık esastır.[1985][62]
Münzirî'nin açıklamalarına göre, ölen bir kimsenin diyetini dayısı ödemekle mükellef olmadığından bu hadise bazı tenkitler yöneltilmişse de-bu-nun İslâm'ın ilk yıllarına ait bir uygulama olabileceğini söyleyerek bu tenkitler reddedilmiştir.[1986][63]

2900... el-Mikdam b. el Kindî'den demiştir ki: Rasûlullah (s;a.) şöyle buyurdu:
“Ben her müslümana kendisinden daha yakınım binaenaleyh kim bir borç ya da bakmaya muhtaç bir aile bırakırsa (bunların sorumluluğu) bana aittir. Kim de bir mal bırakırsa (bu mal) varislerine aittir. Ben varisi olmayan bîr kimsenin de varisiyim.
Ona varis olurum ben onun bağını çözerim, dayı da varisi bulunmayan kimsenin varisidir. Onun malına varis olur. Ve onun bağını çözer.
Ebû Dâvûd der ki,bu hadisi ez-Zübeydî Râşid b. Sa'd'den (Râ~ şid) İbn Aiz'den (İbn Aiz de) el-Mikdam 'dan rivayet etmiştir... Mua-viye b. Salih de Râşid'den (Raşid ise) el-Mikdam 'ı (şöyle derken) işittim (demek suretiyle İbn Aiz'ı atlayarak) rivayet etmiştir, (metinde geçen) "Eddaya" (kelimesi) "çoluk-çocuk" anlamına gelir.[1987][64]

Açıklama

Bu hadis-i şerif bir önceki hadisin şerhinde kısımlarını açıkladığımız zevilerhamın sıralan gelince varis olabileceklerini söyleyen İmam Ebû Hanife ile Ahmed b. HanbeFin lehine aksi görüşte Qİan İmam Malik ile Şafiî'nin de aleyhine bir delildir. Zevilerhamın varis olamayacağını söyleyen iki imam ve onların görüşünü paylaşan diğer ilim adamları "mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifi te'vil ederek Hz. Peygamber'in "dayıdan vâris" diye bahsetmesi mecazidir. Çünkü varisi olmayan kimsenin malının dayısına verilmesi, onun varis olması sebebiyle değil, varisi bulunmayan bir mal olması sebebiyledir. Dayının varis olduğu söylenemez." demişlerdir.
Fıkıh kitablarında açıklandığına göre ölen bir kimsenin hısımları arasında asabe ve farz sahipleri bulunmadığı takdirde zevilerhamın varis olup olmayacağı mevzuu muctehidler arasında ihtilaflıdır.
1. İmam Ebû Hanîfe ile Ahmed b. HanbePe göre:
Bu iki imama ve bunlardan önce Hz. Ali, Hz. Ömer, İbn Mesûd ve İbn Abbas gibi sahabiye göre sıraları gelirse zevilerham vâris olur. Delilleri:
a. "Allah'ın kitabında kan hısımları birbirine daha yakın ve mirasa daha layıktır”[1988][65] âyet-i kerimesidir.
Bu âyet kan hısımlarını diğer mü'minlerden ve hazineden müteveffaya daha yakın bulmaktadır.
b. Ana-baba ve hısımların (akrabûn) bıraktıklarında kadın ve erkek vârisin hakkı olduğunu ifade eden âyet (en Nisa 4-5-6)te hısımları (el akrabûn) kelimesi mutlak olarak geçmektedir. Zevilerham da bunlara dahildir.
c. Hz. Peygamber (s.a.) "kızkardeş çocuğu ailedendir" buyurmuştur. Rasûlullah (s.a.) ve sahabe devrine zevilerhamın varis kılındığına dair pek çok tatbikat vardır.
2. İmam Malik ve Şafiî'ye göre:
Başta Zeyd b. Sabit olmak üzere bazı sahabe ve tabiun ile beraber bu iki mezheb imamı da zevilerhamın varis olamayacağı asabe ve farz sahibi varis yok ise, terikenin devlet hazinesine (Beytü'l Mala) intikal edeceği görüşünü benimsemişlerdir. Delilleri:
Bu imamlarada hala ve teyzenin durumu sorulunca; Hz. Peygamber (s.a.)'ın: "Onlara birşey yok" buyurması gibi delillere dayanmışlardır.
Birinci gruba göre en son zikrettiğimiz hadisten maksat "asabe ve farz sahibi varis varken hala ve teyzeye birşey yok" demektir.
İmam Malik mezhebinde ikinci asırdan Şafiî mezhebinde dördüncü asırdan itibaren zevilerhamın varis olmalarına fetva verilmiştir. Bu fetvanın dayanağı israf ve zulüm sebebiyle beytü'l-maldan müslümanların gerektiği gibi

istifade edememeleridir.[1989][66]

2901... (Salih b. Yahya b. el-Mikdam'ın) dedesinden (rivayet olunmuştur:) dedi ki:
"Ben Rasûlullah (s.a.)
"Ben varisi olmayan kimsenin varisiyim. Onun bağını çözerim ve malına vâris olurum. Dayı da varisi olmayan kimsenin varisidir. Onun bağını çözer ve malına vâris olur." dediğini işittim.[1990][67]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir öneeki hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[1991][68]

2902... Aişe (r. anha)'dan demiştir ki:
Peygamber (s.a.) efendimizin hürriyetine kavuşturduğu bir köle hiçbir mal, çocujc ve akraba bırakmadan ölmüştü de Rasûlullah (s.a.):
"Onun mirasını kendi köyü halkından bir adama veriniz" buyurdu.
Ebû Dâvûd der ki (bu hadis bana birisi Müsedded yoluyla, diğeri de Sufyân yoluyla olmak üzere iki yoldan gelmiştir) Müsedded'in rivayeti daha geniştir. Müsedded (ise bu hadisi şöyle) rivayet etmiştir:
Peygamber (s.a.) (azatlı kölesi ölünce orada bulunanlara)
"Burada onun memleketi halkından bir kimse var mı? diye sordu (onlar da)
"Evet" cevabını verdiler" (bunun üzerine) (Öyleyse bunun) mirasını ona veriniz." buyurdu.[1992][69]

Açıklama

Daha önce de açıkladığımız gibi hayatta hiçbir varisi olma-yan bir kimsenin malı devlet hazinesine kalır. Ancak İslâm hukukunda hürriyetine kavuşturulan bir kölenin mirası, yakınları bulunmadığı zaman, kendisini hürriyete kavuşturan kişiye -yani mevla el ıtlakaya- kalır. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte söz konusu edilen kişiyi hürriyetine Hz. Peygamber kavuşturmuştur. Onun mirası da Hz. Peygambere kalmıştı. Ancak Rasûl-i Zişan efendimiz, bu hakkını ölünün köy halkına bağışlamıştır.
Biz Peygamberler, miras bırakmayız varis de olmayız mealindeki 2963 nolu hadis-i şerifi delil getirerek bu görüşün yanlış olduğu iddia edilemez. Çünkü bu hadisin bazı rivâyetlerindeki “velâ nerisii: vâris olmayız" kelimesi hadisin aslında yoktur. Bu kelime hadise bazı râviler tarafından yanlışlıkla ilave edilmiştir.
Nitekim es-Siretii'l Halebi'ye isimli eserde de açıklandığı üzere Fahr-i kainat efendimizin babası vefat ederken geride beş köle ile bir koyun sürüsü kalmıştır ve Hz. Peygamber bunlara varis olmuştur" Şafiî uleması ile Mali-kiler bu görüştedirler. Bu görüşte olan ulemaya göre Hz. Peygamber mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte söz konusu edilen kimsenin malına varis olmuş, fakat onun kalbinin rahatlaması için bu malı onun köy halkından birine bağışlamıştır.
Peygamberlerin miras bırakıp bırakmaması konusunda İbn Abidin şöyle diyor. "Bu mevzuda hanefi imamlarının görüşleri arasında bir birlik yoktur. İbn Nüceym el Eşbah Ve'nin ezâir isimli eserinde Peygamberin miras bırakmadıkları gibi başkasının malına da varis olamadıklarını söylemiştir. Muintil'Müfti ve ed-Dürrü'l-Münteka gibi eserlerde bu görüş müdafaa edilmiştir. Bedruddin Aynî de bu görüştedir.
Ancak İbn Kemal, Peygamberlerin miras bırakmadıklarını fakat diğer insanlaf gibi başkalarının mallarına varis olabileceklerini söylemiştir.
Peygamberlerin miras bırakmamalarının hikmeti başkalarının onların malına konma arzusuyla ölümlerini temenni ederek kelale olmalarını önlemektir. Bu hüküm tüm Peygamberler için geçerlidir.[1993][70]
Peygamberlerin başkalarının malına varis olamayacağı görüşünde olan ulemaya göre aslında söz konusu kişinin mirası hayatta hiçbir yakını bulunmadığı zaman devlet hazinesi kalmıştır. Ancak fahr-i kainat efendimiz bir devlet reisi olarak bu malın söz konusu kimsenin köy halkına verilmesini maslahata daha uygun gördüğü için o köy halkından birisine vermiştir.[1994][71]
Şevkânî'nin açıklamasına göre bu hadiste belli bir varisi bulunmayan ölünün mirasının köy halkından birine vermenin caiz olduğuna delalet eder.[1995][72]

2903... (Abdullah b. Büreyd'in) babasından demiştir ki: Peygamber (s.a.)'e bir adam gelip:

Bende Ezd (kabilesin)den bir kişinin mirası vardır. Onu kendisine vereceğim. Ezd kabilesine mensub bir kimse bulamadım, (ne yapayım?) dedi,
(Peygamber efendimiz de):
"Git bir sene daha Ezd'li birini ara(maya devam et) buyurdu (Adam) bir sene sonra Hz. Peygamber'e gelip:
Ey Allah'ın Rasûlü ben bu mirası kendisine vereceğim Ezdli bîr kimse bulamadım" dedi. (Hz. Peygamber de:)
"Öyleyse git* kendisiyle karşılaşacağın ilk Huzua'lıya bak bunu ona ver, buyurdu. (Bu adam) dönüp gidince Hz. Peygamber:
"Bu adamı bana geri getirin," buyurdu. Biraz sonra adam huzuruna geldi. (Bu sefer ona) Huzaa kabilesinden en yaşlı olan kimseye bak bu mirası ona ver, buyurdu.[1996][73]

Açıklama

Metinde geçen kübra min huzâa kelimesi Bezi yazarının açıklamasına göre, Huzâa kabilesinin en yaşlısı anlamına gelmektedir. Hanefi ulamasından Aliyyü'1-Kari bu kelimeyi açıklarken şöyle diyor: "Bizim alimlerimizden bazılarına göre aslında kübrâ kelimesi "elekber: en yaşlı" anlamına gelir. Ulemamızdan bazılarına göre Rasûlü zişan efendimiz burada bu kelimeyle Huzaa kabilesinin başkanını kast etmiştir. Bu mirası ona bir varis olarak değil de ona bir ikram olarak vermiştir. Bazılarına göre de bu kübrâ kelimesi bir kabile içerisinde o kabilenin en yukarıdaki dedesine yakın olan kimse- anlamına gelir"[1997][74]
Hattâbî ile İbnü'l-Esir'de bu sonuncu manâyı tercih etmişlerdir.
Aliyyü'l-Karinin ifadesinden de anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber bu mirası Huzaa'mn en yaşlı kişisine onun bu mirasta hakkı olduğundan dolayı değil de, sadece bir ikram gayesiyle vermiştir.
Ancak Şevkânî bu hadisin ölen bir kimsenin belli bir varisi olmadığı zaman varisinin bu kalibenin en yaşlısı olacağına delalet ettiğini söylemiştir.[1998][75] Bezlü'l Mechûd yazarının açıklamasına göre bazıları bu mevzuda "Varisi bulunmayan bir miras aslında lükata (buluntu mal) hükmünde olduğundan Hz. Peygamber bu mirası ölünün yakınlarına tasadduk ederek, ölünün ruhunu şad etmeyi tercih ederdi. Fakat ölünün kabilesi içerisinde en yaşlı olan kişi ölüye baba cihetinden en yakın bir akraba mesabesinde olduğundan onda bir nevi asabe özelliği gördüğünden bu mirası ölünün kabilesinin en yaşlısına vermiştir" demişse de aslında bu miras ölünün hiç varisi bulunmadığı için devlet hazinesine kalmıştır. O sırada hazine teşekkül etmemiş olduğundan Hz. Peygamber onu ölünün en yakın akrabası durumunda olan kabilesinin en yaşlısına ikram etmiştir.
Burada o zaman Medine'de bulunan ensarın tümü -(aslı yemenli olan Ezd b. el-Gavs Ebû Havya nisbet edilen)- Ezd kabisinden olduğu halde hadis-i şerifte söz konusu edilen zatın bir sene boyunca Ezd kabilesinden bir şahıs arayıp bulamaması nasıl açıklanabilir? diye bir soru akla gelebilir. Bunun cevabı şudur: Bu hadise Medine'de değil Mekke'de vuku bulmuştur. Bu se-beble Hz. Peygamber o zata Ezd kabilesinin bir kolu olan Huzaa'nın en yaşlısını bulmasını ve mirası Ona vermesini emretti. O sarıda Huzaa kabilesi Mekke'de müslüman olmuştu. Ölen kimse müslüman olduğundan mirası henüz müslümanlığı kabul etmeyen Medine'deki Ezd kabilesine düşmezdi. Bu sebeble Rasûl-ü Zişan efendimiz bu mirasın müslUmanlığa giren ve Ezd kabilesinin bir kolu olan Huzaa'nın en yaşlısına vermiştir.[1999][76]

2904... (Abdullah b. Büreyde'nin) babasından demiştir:
Huzaa kabilesinden bir adam öldü de mirası Peygamber (s.a.)'e getirildi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber):
"Onun varis (leri)ni yahut da yakın(lar)ını arayıp bulunuz" buyurdu. (Fakat sahabiler) "Ona ait bir varis yahutta bir akraba bulamadılar." Rasûlullah (s.a.) de:
"Bu mirası Huzaa'nın en yaşlısına veriniz." buyurdu. (Ravi Yahya b. Muin) dedi ki: Ben Mürre'nin bu hadisi bir defasında da (şöyle) rivayet ettiğini işittim: "Huzaa kabilesinin en yaşlı adamını arayınız."[2000][77]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifin şerhindeki açıklama bu hadis için de geçerlidir. Bu iki hadiste söz konusu edilen hadise aynı hadisedir. Binaenaleyh hadis-i şerifte bulunan onun varislerini yahutta yakınlarını arayıp bulunuz cümlesi aslında bir önceki hadis-i şerifte de vardır. Bu cümledeki yakınlar kelimesi ile zevilerham kasdedildiği için de musannif Ebû Dâvûd bu iki hadisi zevilerham, babında zikretmiştir.
Başka bir deyişle Ebû Davud'a göre; bu iki hadiste mevzûmuzun bab başlığıyla ilgisini "yakınlar" kelimesi teşkil etmektedir. Dolayısıyla bu iki hadis bir önceki hadis gibi varisi bulunmayan bir kimsenin mirasının

zevilerham denilen yakınlarına kalacağına delalet etmektedir.[2001][78]

2905... İbn Abbas'dan demiştir ki
Bir adam hürriyetine kavuşturduğu bir kölesinden başka hiçbir varis bırakmadan ölmüş de Rasûlullah (s.a.):
“Bu adamın herhangi bir (varisi) var mıdır?" diye sormuş (orada bulunanlar da):
"Hayır (yoktur). Ancak hürriyetine kavuşturduğu bir kölesi vardır" demişler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):
Mirasım o köleye veriniz.[2002][79]

Açıklama

Hanefi âlimlerinden Aliyyü'l Kari'nin açıklamasına göre Hz.Peygamber ölen kimsenin mirasını kölesine 2902 numaralı hadiste olduğu gibi bir bağış olarak vermiştir. Miras olarak vermemiştir. Çünkü mirasçısı olmayan bir kimsenin malı devlet hazinesine kaldığından bu kimsenin malı da hazineye kalmıştı. Hz. Peygamber devlet reisi olarak hazineye kalan bu malı teberru yoluyla, köleye bağışladı. el-Mazhar'ın açıklamasına göre Şüreyh ile Tavus: Bir köleyi hürriyetine kavuşturan kimsenin o kölenin mirasına konabildiği gibi hürriyetine kavuşturulmuş bir köle de kendisini hürriyete kavuşturan eski efendisinin mirasına sahib olabilir. Varisi bulunmayan bu kimsenin mirası azat ettiği kölesine kalmıştır.[2003][80]
Bu açıklamadan anlaşılıyor ki Şüreyh ve Tavus'a göre; Hz. Peygamber bu malı köleye bağış olarak değil, miras olarak vermiştir.
îmam Tirmizî şöyle diyor: "Bu babda ilim adamlarının ameli bir kişi Ölür de geride varis bırakmazsa onun mirası devlet hazinesine kalır." şeklindedir. Tuhfe yazarı Tirmizi'nin bu sözünü açıklarken diyor ki: "Devlet hazinesi düzenli olduğu zaman durum böyledir. Fakat devlet hazinesi düzensiz olursa o zaman bu miras, dini okullar, gibi umumun menfaatine hizmet eden müesseselere verilebilir."[2004][81]

9. Üzerinde Lanetleşilen Çocuğun Mirası

2906... Vâsıla b. el-Eska'dan demiştir ki: Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:
"Kadın üç mirasa varis olur: Hürriyetine kavuşturduğu kölesinin mirasına) yol üstüne atılmış olarak bulup da büyüttüğü kimse (nin mirasına) üzerinde (kocasıyla) lanetleştiği çocuğu(nun mirasın)a.[2005][82]

Açıklama

Lanetleşmek (Han) zevcesine zina isnad eden ve doğan çocuğun kendisine ait olmadığını iddia eden ve iddiası da karısı tarafından reddedilen bir kimsenin, karısıyla hakim huzuruna gelip orada karısıyla karşılıklı olarak iddiasında doğru olduğuna dair dört defa şehadette bulunmaları ve beşinci de Allah'ın lanetinin yalancılar üzerine olsun diyerek lânetleşmeleridir. Nitekim 2253-2254 hadis-i şeriflerin şerhinde açıklanmıştır. Bilindiği gibi kadın bir mirasa çoğu zaman bir erkek vasıtasıyla varis olabilmektedir. Dolayısıyla bir kadının tek başına varis olup tek başına mirasın tümüne sahip olabildiği haller mahduttur. İşte mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte kadının tek basma bir mirasa varis olup o mirasın tümüne sahip olduğu bu haller söz konusu edilmektedir. Kadının üç kişinin malına tek başına varis ve dolayısıyle bu üç mirasın tümüne sahip olduğu ifade edilmektedir. Bu üç miras sırasıyla şunlardır:
1. Kadının hürriyetine kavuşturduğu kölenin mirası: Bu kölenin herhangi bir mirasçısı bulunmadığı takdirde mallarının tümünün eski hanım efendisine kalacağında ulema ittifak etmişlerdir.
2. Kadının yol üstüne atılmış olarak bulup da besleyip büyüttüğü bir çocuğun mirası: Hattâbî'nin de açıkladığı gibi, fıkıh ulemasına göre bu çocuk hürdür. Dolayısıyla sahip olduğu hürriyetten dolayı hiç bir kula borçlu değildir.
Bir kimsenin diğer bir kimsenin mirasına konabilmesi için aralarında bir kan bağı ya da bir velâ (yani biri diğerini kölelikten azad etmiş olmak, ya da aralarında biribirlerinin miraslarına konabileceklerine dair bir anlaşma) bulunması gerekir. Sokakta bulunan çocukla kendisini bulup yetiştiren kadın arasında bu ilgilerden biri bulunmadığına göre bu kadının söz konusu mirasa konması için hiçbir sebeb yoktur. Binaenaleyh bu kadın bu mirasa vâris olamaz. Cumhur ulemanın görüşü de budur.
İshak b. Rahuye'nîn görüşüne göre mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte bir kadının sokakta bulup da büyüttüğü bir çocuğun mirasına konabileceğinden bahsedilmesi, bu çocuğun kan bağına dayanan hiç bir yakının bulunmamasıyla ilgilidir. Çocuğun kendisine kan bağıyla bağlı bir yakım yoksa, mirasının tümü kendisini besleyip büyüten ve terbiyesiyle meşgul olan kadına kalır. Gerçekten mevzumuzu teşkil eden hadisin sahihliği kabul

edilirse bu mevzuda en isabetli görüş İshak b. Rahuye'nin görüşüdür. Fakat hadis ulemasının dediği gibi bu hadisin sabit olmadığı kabul edildiği takdirde en doğru görüş yukarıda açıkladığımız fıkıh ulemasının umumunun görüşüdür. Fıkıh ulemasına göre, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif la vesse ila velael ıtakati hadisiyle neshedilmiştir.[2006][83]

3. Kadının üzerinde kocasıyla lanetleştiği çocuğun mirası; bu mevzuda ulema İhtilafa düşmüşlerdir. Şemsüddin ibn el-Kayyım şöyle diyor: "Sahabeden Zeyd b. Sabit (r.a.)'ye göre üzerinde Han yapılan çocukla, lian yapılmamış olan çocuk arasında bir fark yoktur. Dolayısıyla annenin meşru olarak dünyaya getirdiği çocuğunun mirastan hissesi neyse üzerinde liân yaptığı çocuğun mirasından payı da odur. İbn Abbas ile tabiundan bir cemaatin görüşü budur. Mezheb imamlarından İmam Malik ile İmam Şafiî, İmam Ebû Hanife ve taraftarlarına göre; bu kadın fakir olduğu zaman bû çocuğa varis olabilir. Bu sebeble bu kadına hadis-i şerifte "mecazen varis" denmiştir.

Hasan-ı Basri ile İbn Şîrîn, Câbir b. Zeyd Ata, en-Nehâî, el-Hakem, Hammâd, es-Sevrî, Hasan b. Salih (r.anhum)'a göre; annesinin mirasçıları bu çocuğun da mirasçılarıdır. Ahmed b. Hanbel'den rivayet edilen ikijjö-rüşten biri bu olduğu gibi Hz. Ali ile İbn Abbas'tan rivayet edilen iki görüşten biri de budur.

İbn Mesûd ile Hz. Ali'den rivayet edilen diğer bir görüşe göre; bu çocuğun annesi hem anne hem de baba yerindedir. Bu bakımdan çocuğun mirasının tümü annesine kalır. Çocuğun annesi yoksa o zaman miras annesinin varislerine kalır. Bu görüş Ebû'l-Haris tarafından Ahmed b. Hanbel'den de rivayet olunmuştur. Delilleri ise: Adı geçen hadis-i şerifle, musannif Ebû Davud'un el Merasil isimli eserinde rivayet ettiği Rusûl-ü Zişan Efendimizin üzerinde lian yapılan bir çocuk için

"Bu çocuğun varisleri annesinin varisleridir" buyurduğunu ifade eden hadis-i şeriftir ve bir numara sonra gelecek olan Nekhûl hadisi de bu görüşü te'y'd etmektedir.[2007][84]

2907... Mekhûrden demiştir ki:

Rasûlullah (s.a.) üzerinde lian yapılan çocuğun mirasını annesine verdi, annesinin olmaması halinde de annesinin varislerine verdi.[2008][85]

2908... (Abdullah b. Amr b. As'ın) dedesinden (rivayet olunduğuna göre bir önceki hadisin) bir benzerini de peygamber (s.a.)'den (Amr b. Şuayb b. Muhammed b. Abdillah b. Amr b. As'ın) dedesi (rivayet etmiştir.)[2009][86]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler üzerinde lian yapılmış bir çocuk öldüğü zaman mirasının hayatta kalan annesine kalacağını, annesi hayatta değilse annesinin varislerine kalacağını ifade etmektedir.

Dolayisıyle bu hadis-i şerif bu görüşte olan Mekhul ile İmam Şa'bî ve Süfyan-i Sevrî'nin delilini teşkil etmektedir. 2906 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi bu görüş İbn Mesud ile Hz. Ali'den de rivayet olmuştur. Ahmed b. Hanbel'den rivayet edilen iki görüşten biri de budur. Diğer ilim adamlarının görüşleri için sözü geçen hadisin şerhine müracaat edilebilir.[2010][87]

10. Müslüman Kafire Varis Olabilir Mi?

2909... Üsame b. Zeyd'den demiştir ki:

Peygamber (s.a.): "Müslüman kafire, kâfir de müslümana mirasçı olamaz" buyurmuştur.[2011][88]

Açıklama

El-Müberred'in beyanına göre, 'irs ve miras': Asıl itibariyle akibet demektir. Bunun manâsı bir kimseden diğerine intikaldir. Kâfirin müslümana mirasçı olamayacağı hususunda bütün İslâm uleması ittifak halindedir. Nevevî diyor ki: Sahabe tabiin ve onlardan sonra gelen ulamanın cumhuruna göre; müslüman da kâfire mirasçı olamaz. Bir grupta müslümanı kâfire mirasçı yapmaya kail olmuşlardır. Bu Muaz b. Cebel Muaviye (r.a.) ile Said b. el Müseyyeb, Mesruk ve başkalarının mezhebidir. Aynı kavil Ebu'd-Derdâ, Şa'bi, Zührî ve İbrahim en-Nehaî'den de -aralarında ihtilâf olmak üzere- rivayet olunmuşsa da doğrusu bu zatların kavilleri de cumhurun kavli gibidir. Muhalifler[2012][89] İslam yücedir. Onun üstüne geçilmez"[2013][90] hadisiyle istidlal etmişlerdir.

Cumhurun delili; sadedinde bulunduğumuz sahih ve sarih hadistir. İs-lamın yüceliği ile ilgili Suyutî hadisinde onlara hüccet yoktur. Zira ondan murad İslamın başka dinlere olan üstünlüğüdür. Onda mirastan söz yoktur. Şu halde onunla amel ederek "müslüman kâfire mirasçı olamaz..." hadisinin nassı nasıl terk edilebilir? Herhalde o

gurup bu hadisi duymamış olacak!... Mürted yani müslümanlığı bırakıp başka bir dine dönen kimse bilicma müslümana mirasçı olamaz. İmam Şafiî, Malik, Rabia, Ibn Ebî Leyla ve başkalarına göre müslüman da mûrted de mirasçı olamaz. Mürtedin malı müs-]umanlar arasında ganimet olur.
Ebû Hanîfe ile Küfe uleması ve tshak, müslüman olan veresesinin mür-tedie mirasçı olacaklarına kaildir. Bu görüş Hz. Ali ile İbn Mesud (r.a)' den ve seleften bir cemaatten de rivayet olunmuştur. Lakin Sevrî ile Ebû Hanife Mürtedin riddet halinde kazandığı şeyler müslümanların malıdır demişlerdir.
Kâfirlerin birbirlerine mirasçı olanlarına gelince:
İmam Azam, İmam Şafiî ve diğer bir takım ulema, yahudinin hrıstiya-na hrıstiyanın yahudiye, bunların mecusiye ve mecusinin bu iki millete mirasçı olabileceğine kaildirler. İmam Malik bunu caiz görmemiştir. İmam Şafiî "Lâkin harbî zimmiye, zimmî harbiye mirasçı olamaz" demiş. Ayrı ayrı memleketlerde bulunan iki harbî dahi birbirlerine mirasçı olamazlar. Hanefilerin kavli de budur.[2014][91]

2910... Üsame b. Zeyd'den demiştir ki: Ben (Hz. Peygambere veda) haccı sırasında (Mina'dan Mekke'ye gelirken):
"Ey Allah'ın Rasûlü yarın nerede konaklayacaksın? Diye sordum da: (amcam oğlu)
"Akil bize (konaklayacağımız) bir yer mi bıraktı ki?"cevabını verdi. Sonra Muhassab (denilen yer)i kasdederek: (Yarın) - "Beni Kinâne hayfında, Kureyş'in küfür üzerinde (kalmak üzere) anlaştığı yere ineceğiz" buyurdu.
Bu (anlaşma) Kinâne oğullarının Hâşimoğulları ile evlenmemek, onları aralarında barındırmamak ve onlarla alış-veriş yapmamak üzere Kureyşle yaptığı anlaşmadır. (Bu hadisin râvilerinden) Zührî dedi ki (Beni Kinâne) Hayf (ından maksat) Muhassab denilen vadidir.[2015][92]

Açıklama

Muhassab; Mekke ile Mina arasındaki vadinin iki dağ arasında kalan kısmına verilen bir isimdir. Taşlı ve çakıllı olduğu için bu ismi almıştır. Burası Hasbe, Mahsab, Ebtah, Betha isimleri ile de anılır.
FahT-i Kainat efendimiz, Veda haccında Zilhiccenin ondördüncü günü hacla ilgili görevlerini ifa edince Mekke'ye doğru yola çıkmıştır. Ertesi gün Mekke'den Medine'ye gitmek üzere hareket edeceği için istirahat maksadıyla geceyi burada geçirmeye karar vermişti. İşte Hz. Usame b. Zeyd Hz. Pey-gamber'e yönelttiği "yarın nerede konaklayacaksın?'* sorusu Mina dönüşünde Hz. Peygamberin bu kararı verdiği sırada vaki olmuştur.
Rasûl-ü Zişan efendimizin geceyi burada geçirmekten maksadı, yapacakları istirahatinde, uyanarak geceyi ihya etmek hem de ashabın yol hazırlığı yapmalarına bir imkân vermekti.
Ulemadan bazılarına göre ise Rasûlullah (s.a.)'ın geceyi orada geçirmekten maksadı, eskiden ibadetini gizli gizli yaptığı halde şimdi İslâm'ın muzaffer olması neticesinde buralarda açıktan ibadet edebilme nimetine erişmesinin ve kafirlerin müslümanları imha etmek üzere Muhassaba'da aldıkları boykot kararım hazırlayanları mahcub edecek şekilde sona ermesinin şükrünü eda etmekti. Müşriklerin Muhassabda aldıkları boykot kararının metnini 2010 numaralı hadisin şerhinde ayrıntılı olarak açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.
Yine sözü geçen hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi "Akıl bize bir ev mi bıraktı ki" cümlesiyle kasdedilen mana şudur: "Rasûlü Ekrem'in amcası Ebû Talib, müslüman olmadığı için müslüman olan iki oğlu Hz. Ali ve Hz. Cafer onun malına varis olamadılar. Müslümanlığı kabul etmeyen diğer iki oğlundan Talib de Bedir savaşında ölünce, malının tümü Akil'e kaldı. Hz. Peygamber, Ebû Talib'in geride miras olarak bıraktığı evlerinden ve diğer mallarından hiç yararlanamadı.
İşte sözkonusu cümleden bu mana kastedilmiş olabilir. Ayrıca şu ihtimal de vardır: Hicretten sonra Rasûl-ü Zişan Efendimizin Mekke'deki evinin tasarrufu amcası oğlu Akil'a kalmıştı. Rasûlü Ekrem Efendimiz bu cümleyle bunu kast etmiş de olabilir. Bu hadis daha önce 2010 nolu hadisin açıklamasında geçmişti.[2016][93]

Bazı Hükümler

1. Bir müslüman, kafir olan yakılarına mirasçı olamaz.

2. Kâfir bir kimse de müslüman olan yakınlarına mirasçı olamaz.[2017][94]

2911... Abdullah b. Amr'dan demiştir ki: Rasûlullah (s.a.)
"İki (ayrı) dinin mensupları birbirlerine mirasçı olamazlar.[2018][95] buyurdu.[2019][96]

Açıklama

Hadis-i şerifin genel ifadesinden anlaşılan mana hiçbir din sâlikinin diğer bir din salikine mirasçı olamayacağıdır. Nitekim, ez-Zührî ile İbn Ebî Leyla ve Ahmed b. Hanbel bu hadise dayanarak bu hükme varmışlardır.

Ulemanın ekseriyeti; "İnkar edenler birbirlerinin velisidirler "[2020][97] âyetini delil getirerek ehl-i küfrün tek bir millet olduğuna ve dolayısıyla kâfirlerin birbirlerine varis olabileceğini söylemişlerdir.

Bu mevzuda Bezlü'l Mechud yazarı şöyle diyor: "Metinde geçen iki din anlamına gelen milleleyn kelimesinden maksat, İslamiyet ile küfürdür. İslamiyet başlıbaşına bir din olduğu gibi Islamın dışında kalan dinlerin tümü de küfrü temsil eden tek bir dindir. Bir kâfir bir müslümana mirasçı olamadığı gibi, bir müslüman da bir kâfire mirasçı olamaz. Fakat İslamın dışındaki insanların tümü birbirlerine mirasçı olabilirler.

Hanefi ulemasıyla İmam Şafiî'nin görüşü budur. İmam Ahmed'le İmam Malik'e göre müslümanların dışındaki insanlar da birbirlerine varis olamazlar. En sağlam rivayete göre, İmam Malik'in görüşü şudur: "Ehl-i kitabın hepsinin dini başlıbaşına müstakil bir din olduğu gibi, bunların dışında kalan müşrik ve putperestlerin tümü de bindinden sayılırlar. Bu bakımdan bir yahudi bir hıristiyana yahut ta bir hıristiyan bir yahudiye varis olamaz. Ancak bir hıristiyan yine bir hıristiyana bir yahudi de yine bir yahudiye varis olabilir. Fakat ehl-i kitabın dışındaki müşriklerin hepsi de birbirlerine varis olabilirler. el-Düsûkî isimli eserde anlatılan budur."

Hanbelilere göre; her inanç sistemi başlı başına ayrı bir dindir. Bunların mensupları ancak kendi aralarında birbirlerinin varisi olabilirler. Diğerleri birbirinin varisi olamazlar.

Mürtedin mirasına gelince, Hanefi imamlarından trna$ ^nsufile İmam Muhammed'e göre, mürtedin hem irtidad etmeden önceki;kazandığı malı, hem de irtidad ettikten sonra kazanmış olduğu malı, müslütnan olan yakınlarına kalır. İmam Ebû Haıiife'ye göre onun irtidad etmeden (Islamiyetten dönmeden) önce kazanmış olduğu malı müslümanlara kalırsa da irtidad ettikten sonra kazanmış olduğu malı da savaşmadan müslümanların eline geçen ganimet (fey) hükmündedir. İmam Malik'le tmam Ahmed ve tmam Şafiî'ye göre mürtedin malı bir ganimet olarak hazineye kalır.[2021][98]

2912... Abdullah b. Büreyde'den demiştir ki:

(birisi) Yahudi ve (diğeri de)rnüslüman (olan) iki kardeş (Ölen babaları için) Yahya b. Yamer'e başvurdular (Yahya'da).onlardan muslümanı mirasçı kıldı. (Diğerini de mirastan mahrum etti ve bu verdiği hükme delil olmak üzere şöyle) dedi:

“Ebû Esved'in bana haber verdiğine göre; bir adam ona (şöyle) demiş -Muaz b. Cebel dedi ki: -Ben Rasûlullah (s.a.)'i "İslam artar eksilmez" derken işittim. (Muaz bu sözü söyledikten) hemen sonra müs-lümanı varis kıldı.-[2022][99]

Açıklama

Hadis sarihlerinin açıklamasına göre; iki oğlundan biri Yahudi diğeri müslüman olan bir yahudi ölmüş, yahudi olan oğlu, tüm mirasın kendisine ait olması gerektiğini iddia ederek malların tümüne elkoymuş. Bunun üzerine iki oğul arasında anlaşmazlık çıkmış onlar da gidip Yahya b. Ya'mer'in hakemliğine başvurmuşlar. Yahya b. Ya'mer mirası bu iki oğuldan müslüman olana verip diğerini mirastan mahrum etmiştir. Bu uygulamasına Hz. Muaz'ın naklettiği "İslam artar, eksilmez" mealindeki hadisi delil getirmiştir.

Yine hadis sarihlerinin açıklamasına göre; "İslam artar eksilmez" sözü aslında "İslâm, İslama yeni girecek kimselerle devamlı artacaktır. İrtidad edenler yüzünden azalmayacaktır, lslami fütuhat devam edeceği için İslam ülkelerinin sınırları genişleyecek kâfirlerin galebesiyle bugünkünden daha küçük olmayacaktır, lslamın hükmü daima galip gelecektir" gibi manalara gelir.

Muaz b. Cebel (r.a.) bu hadisten bir müslümanın bir kâfire varis olabileceği, fakat bir kâfirin bir müslümana asla varis olamayacağı hükmünü çıkarmıştır. Görüldüğü gibi bu hüküm tamamen Hz. Muaz'ın şahsi içtihadına dayanan bir hükümdür.

Fıkıh ulemasına göre, hadiste bir müslümanın bir kafire varis olabileceğine dair bir ifade veya bir delalet yoktur. Bir önceki hadis ise bir müslümanın bir kâfire vâris olamayacağı kanusunda gayet açıktır. Binaenaleyh bir önceki hadisle amel etmek gerekir.

Hafız el-Münavi mevzumuzu teşkil eden hadisin munkatı olduğunu, Hafız el-Münzirî'de senedinde kimliği meçhul bir râvi bulunduğunu söylemiştir.[2023][100]

2913... Ebû'l Esved ed-Dîlî'den demiştir ki; Muaz (b. Cebel)'a, kendisine (bir yahudi ile) bir müslümanın varis olduğu bir yahudinin mirası getirilmiş. (Hz. Muaz da) Peygamber (s.a.)'den (rivayet edilen bir önceki hadisin)

manasına (sarılarak o müslümanı bu mirasa varis kılmış).[2024][101]

Açıklama

Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre Ebû Esved'in Hz. Muaz'dan hadis işittiği kesin olarak bilinmemektedir. Bu bakımdan bu hadisin senedinde bir ittisal olduğu kesin değildir. Bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi hadisin sıhhati kesin olmadığından fıkth uleması bu mevzuda 2911 numaralı hadis-i şerifle amel etmişlerdir.[2025][102]

11. Miras Paylaşılmadan Önce Müslüman Olan Bir Kimse(Nin Mirasta Bir Payi Var Mıdır?)

2914... İbn Abbas'dan demiştir ki: Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurdu:
"Cahiliyye döneminden önce paylaştırılan her miras, paylaştırılmış olduğu şekilde (geçerli)dir. İslamiyetin yetişmiş olduğu bir miras İslam taksimi üzere (taksime tabii)dir.[2026][103]

Açıklama

Hadis-i şerifte, bir kimsenin mirası henüz paylaşılmadan önce o kimsenin yakınlarından birinin müslüman olması halinde yeni müslüman olan bu kimsenin mirastan payının ne olacağı meselesi üzerinde durulmaktadır. Bu mesele iki şekilde karşımıza çıkmaktadır:
1. Oğullarından biri müslüman diğeri kafir olan bir müslümamn ölmesi ve mirası paylaşılmadan önce kafir oğlunun da îslamiyeti kabul etmesi şeklinde karşımıza çıkabilir.
2. Biri müslüman diğeri kafir iki oğlu bulunan bir kafirin ölmesi ve mirası paylaşılmadan önce kafir oğlunun da Îslamiyeti kabul etmesi şeklinde karşımıza çıkabilir. Cumhur ulemaya göre, birinci şekilde yeni müslüman olan oğul, müslüman olan babasının malına varis olamaz. İkinci şekilde ise yeni müslüman olan bu oğul, kafir olan babasının mirasına varis olabilir.
Çünkü mirasın varisliere intikali ölümle gerçekleşir. Binaenaleyh birinci misalimizde müslüman babanın ölmesiyle miras, varislere intikal ettiğinden o anda kâfir olan oğul bu mirastan bir pay alamaz. Aralarındaki din farkı onun mirastan pay almasına manidir. İkinci misalimizde ise kafir olan babanın ölümüyle mirası yine varis olanlara intikal ettiğinden o anda kafir olan oğullarının her ikisi de ölünün malına varis olmuşlardır. Biraz sonra bunlardan birinin müslüman olması onun varis olmasına mani değildir. Çünkü bu meselede önemli olan varis adaylarının ölümün vukuu esnasındaki durumlarıdır.
Hafız Şemsuddin b. Kayyİm bu hadisi açıklarken şöyle diyor: "Bu hadis-i şerif, Islamiyetten önce yapılan akitlerin geçerli olduğunu bunjardan sadece iki kardeşin evlenmesi ve dört kadından fazlasını bir nikah altında toplamak gibi Islamın yasakladığı akidlerin geçersiz olduğunu ifade etmektedir. Nitekim "Ey iman edenler, Allah'dan sakının ve kalan faizi bırakın”[2027][104] âyeti de bu gerçeğe delalet etmektedir. Bu sebebledir ki; Ra-sûlü Zişan efendimiz Peygamber olarak gönderildikten sonra hiçbir müslu-mana cahiliyye döneminçle kazandığı malların hesabını sormadığı gibi nikahını nasıl kıydığını da sormamıştır. Bu husus", üzerine\pekçok İslam hükümlerinin bina edildiği/bir asıldır.
Hz. Ömer'le tiz. Osman, Abdullah b. Mesud, el-Hasen b. Ali, Mevzu-muzu teşkil eden hadis-i şerife dayanarak yakını ölen bir kimsenin henüz mirası bölüşülmeden önce müslüman olması halinde, mutlaka varis olabileceğini söylemişlerdir. Câbir b. Zeyd'le Hasan-ı Basri, Mekhul, Katâde, Hamid, îyas b. Muaviye, İshak b. Rahuye (r.anhum) ve bir rivayete göre de İmam Ah-med (r.a.) da bu görüştedirler. İmam Ahmed'in arkadaşlarının ekserisi de bu görüştedir. Delil olarak mevzumuzu teşkil eden hadisten başka bir de Sa-id b. Mansur'un Sünen'inde Urve'nin Hz. Peygamber'den rivayet ettiği "Kim bir uygulama üzerinde bulunurken müslüman olmuşsa o uygulama o kimse için geçerlidir." mealindeki hadisini göstermişlerdir. Diğer bir delilleri de uygulamanın Hz. Ömer ve Osman zamanında yürürlükte olduğu halde Hz. Ali'nin muhalefetinden başka hiçbir muhalefetle karşılaşmamasıdır. Bu zatlara göre mirasın varislere intikali miras sahibinin ölmesi ile değil mirasın taksimiyle gerçekleşir. Bu bakımdan miras paylaşılmadan önce varis adaylarının din değiştirmelerine itibar edilmez.
Fıkıh ulemasının ekserisine göre; mirasın varislere intikali ölümle gerçekleştiğinden varis adaylarının miras sahibinin ölümü anındaki dini durumu göz önünde bulundurulur. İmam Ebû Hanife ile İmam Şafiî ve İmam malik (r.a)'in görüşleri de budur.[2028][105]

2915... İbn Ömer'den (r.a)- (rivayet olunduğuna göre) Mü'min-lerin annesi Aişe (r.anha) hürriyetine kavuşturmak için bir câriye satın almak istemiş de (cariyenin) sahihleri "biz Onu sana ancak velâsı bize ait olmak üzere satarız" demişler. Hz. Aişe bunu Rasülullah (s.a.)'e anlatmış. Hz. Peygamber de
" Bu sana mâni değildir. Çünkü velâsı âzad edene aittir." buyurmuştur.[2029][106]

Açıklama

Velâ: Dostluk ve yardım demektir. Miras hukukunda iki çeşıt vela vardır:
1. Köle azad etmeden doğan velâ (velaü'l-ıtiaka)
2. Akitleşmeden doğan velâ (velâül-müvalât)
Bu hadiste söz konusu edilen velâjköle azad etmeden doğan velâdır.
İçtimaî, iktisâdı siyasî ve tarihî bir köke dayanan kölelik müessesin]'kaldırmaya mütemayil bulunan İslâm bu sahada da tedriç metodunu kullanmış, bir taraftan kölelere insanca yaşama hakkı bahşederken diğer taraftan köle sahiplerini çeşitli tedbirlerle - onları hürriyete kavuşturmaya teşvik eylemiştir. "Azad edilen kölenin asabe ve farz (pay) sahibi varisi bulunmazsa azad eden (mevle'l-ıtaka) onun varisidir" kaidesi işte bu teşvik tedbirlerinden biridir.[2030][107]
Bir köleyi hürriyetine kavuşturan kimse, eğer kölenin bir varisi yoksa o köleye varis olur. Bu hak başkasına intikal edemez, cumhur ulemasının görüşü budur.
İbn Mâçe'nin rivayetinde de açıklandığı üzere Hz. Aişe'nin hürriyetine kavuşturmak istediği câriye Hz. Berire'dir. Berire (r.a.) 360 dirhem ödedikten sonra hürriyetine kavuşmak üzere efendileriyle anlaşmaya vardı. Fakat bu parayı temin edebilmek için Hz. Aişe'ye başvurdu. Hz. Aişe istenilen parayı Berire'nin efendilerine vererek onu hürriyetine kavuşturmağa karar verdi. Berire'nin efendileri ancak Berire'nin velâ hakkının kendilerine ait olmak üzere bu teklifi kabul edebileceklerini söylediler.
Hz. Aişe onların bu teklifini Hz. Peygamber'e arz edince Rasûl-ü Zişan efendimiz "sen onların bu şartlarına uyarak istenilen parayı ver ve Beriye'yi hürriyetine kavuştur. Onların bu şartı Berire'nin velâ hakkının sana ait olmasına mani değildir. Anlamında "bu sana mani değildir. Çünkü velâ azad edene aittir" buyurdu.[2031][108]
Bunun üzerine Hz. Aişe Berire'yi satın alıp azat etti. Alış-verişlerde iki taraftan birine menfaat sağlayan bir şart fasit sayıldığı böyle bir şarta bağlı olarak yapılan alışveriş batıl sayıldığı ve böyle bir alışverişin bizzat Hz. Peygamber tarafından yasaklandığı halde, Peygamber Efendimizin Berire'yi efendilerinin onu satarken kendilerine menfaat sağlayacak fasit bir şartı ileri sürmelerine nasıl cevaz verdiği meselesi bu hadisin çözülmesi gereken önemli meseledir. Âlimler meseleyi çeşitli şekillerde açıklamışlardır. Bunlardan bazıları şunlardır:
a. Bu iznin Hz. Peygamberin bu çeşit şartlara bağlı kalınarak yapılan alışverişleri yasaklamadan önce verilmiş bir izin olması mümkündür. Bir başka ifadeyle hadis-i şerifte anlatılan hadise sözü geçen yasaklamadan önce geçmiş olabilir.
b. Eğer bu olayın sözü geçen yasaklamadan önce vuku bulduğu kabul edilecek olursa, o zaman Hz. PeygamberMn yasaklamasından sonra cariye sahiplerinin böyle yasak bir şartı ileri sürmelerine izin vermesi aslında "de ki! Hak (bu Kur'ân) Rabbinizdendir. Artık dileyen inansın, dileyen inkâr etsin."[2032][109] Âyetindeki tehdîd kabilinden bir tehdiddir.
c. Bu iznin umumî olmayıp yalnız hadiseye mahsus olması da mümkündür. Bazan büyük bir maslahat te'mini için küçük bir mefsedete tahammül edilebilir.
Hattâbî bu konuda şöyle diyor: "İbn Ömer hadisi kölenin hürriyetine kavuşturulması şartıyla satılması caiz olduğuna ve velânın köleyi azad eden kimseden başkasına ait olması için ileri sürülecek bir şartın da geçersiz olduğuna delalet etmektedir."[2033][110]

2916... Hz. Aişe'd°n demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurdu:
"Velâ (köleyi hürriyetine kavuşturmak için gereken) fiyatı veren ve (hürriyete kavuşturmak) nimet(in)e sahip olan kimseye aittir."[2034][111]

Açıklama

Metinde geçen fiatı veren tabiriyle köleyi "satın alan kimse" kastedilmektedir. Bilindiği gibi bir başkasının mülkünde olan bir köleyi hürriyetine kavuşturabilmek için önce onu satın almak icab eder. Satın almak azat etmenin sebebi olduğundan "köleyi satın alıp azat eden kimse "tabiri yerine "fîatı veren" tâbiri kullanılmıştır. Bir

köleyi azat eden kimse onun velâsına sahip olur. Bu köle öldüğü zaman eğer kendisine vâris olacak bir yakını çıkmazsa aralarındaki velâ (dostluk) dan dolayı onu azat eden malına vâris olur.[2035][112]

2917... Amr b. Şuayb'ın dedesinden (rivayet olunduğuna göre) Riâb b. Huzeyfe bir kadınla evlenmiş de kadın ondan üç erkek çocuk dünyaya getirmiş, sonra çocukların annesi ölmüş. Çocuklar da annelerinin ve hürriyetine kavuşturduğu kölelerinin velâ hakkına vâris oldular. Amr b. As da (bu kadının) oğullarının asabesi idi. Onları Şam'a götürdü (çocuklar orada) öldüler. Bunun üzerine Amr b. As geri geldi ve (o sırada) kadının hürriyetine kavuşturduğu bir kölesi (geriye) bir miktar mal bırakarak öldü. (Amr b. As da hem çocukların hem de bu kölenin mallarına vâris olarak el koydu) Bunun üzerine (ölen kadının hayatta bulunan erkek kardeşleri) Amr'ı Ömer b. el-Hattab'a şikayet ettiler.
Ömer de -RasÛlullah sallallahü aleyhivesellem:
"Çocuğun yahutta babanın kazandığı mal onun (hayatta) olan asabesinindir." buyurdu.- dedi. (Ve Amr b. As lehine hüküm verdi).
Bu hadisi rivayet eden Abdullah b. Amr rivayetine devamla dedi ki: (Ömer b. Hattâb) Amr b. As'a (hitaben bu meseleyle ilgili olarak):
içinde Abdurrahman b. Avf ile Zeyd b. Sabit'in ve diğer bir adamın şahitliği bulunan bir de mektub yazdı. Nihayet Abdülmelik halifelik makamına getirilince (Hz. Ömer'in hükmüne uyulmadığı için ölen kadının erkek kardeşleri) Hişarri b. İsrfıaiPe -yahutta İsmail b. Hişam'a-şikâyette bulundular. (Hişam b. İsmail de) onlar(ın davasını) Abdül-melik'e havale etti. (Abdülmelik, Hz. Ömer'in mektubunu ve bu meseledeki hükmünü okuyunca:
(Hz. Ömer'in verdiği) bu hüküm, benim de uygun gördüğüm paylaştığım hükümdür, dedi. Ömer b. Hattâb'ın mektubuna göre o da lehimize hüküm verdi. "Biz şu ana kadar bu hükme göre amel ede-
geldik."[2036][113]

Açıklama

Hz. Riabb. Huzeyfe (r.a.)'ın evlenmiş olduğu bu kadın, Ma'mer'in kızı ümmü vâil, el-Cümehiyye'dir. Bu kadından doğan çocuklar hicretin ondokuzuncu yılında Filistin'de bulunan Amras şehrinde çıkan bir veba salgınında ölmüşlerdir. Rivayete göre o sene bu salgından yirmi beşbin kişi ölmüştür. Ebû Ubeyde (r.a.) ile Muaz b. Cebel (r.a) da bu hastalıktan vefat edenlerdendir.
Sözü geçen üç çocuk bu hastalıktan ölünce Hz. Amr b. As asabe olarak bu çocukların annelerinden kalan mallarına ve yine annelerinin hürriyetine kavuşturduğu köle ve cariyelerinden velâ yoluyla intikal edecek miras hakkına sahip olmak istemiştir. Metinde açıklandığı gibi Hz. Ümmü Vâil'in hayatta olan erkek kardeşleri bu hakların kendilerine ait olduğunu iddia ederek Hz. Ömer'e şikayette bulunmuşlarsa da Hz. Ömer, Amr b. As'ın haklı olduğunu söylemiş ve Hz. Peygamber'in bu mevzudaki hadisini hatırlatmıştır.
Amr b. As'ın oğlu olan râvi Abdullah'ın rivayet ettiği bu hadis, İbn Mâ-ce'nin Sünen'inde daha uzun ve daha ayrıntılıdır. İbn Mace'in Sünen'inden
anlaşıldığına göre; Emevî halîfelerinden Abdülmelik b. Mervan'ın halifeliği yıllarında (H. 65-86) sözü geçen Ümmü Vâil isimli kadının hürriyetine kavuşturduğu bir kölesi ölünce kadının erkek kardeşleri, Hz. Ömer'in fetvasına uymayarak, kız kardeşlerinin velâ hakkının kendilerine verilmesini istemişler. Bu maksatla o günün Medine valisi olan Hişam b. İsmail'e müracaat etmişlerdir. Hişam da onların şikayetini halîfe Abdülmelik'e havale etmiş. Bunun üzerine Abdullah b. Amr b. As hemen halifeye müracaat ederek kendisine Hz. Ömer'in bu mevzuda rivayet ettiği hadisi ve vermiş olduğu hükmü bildirmiş, halife de Hz. Ömer'in fetvasına göre hükmetmiştir.[2037][114]

Bazı Hükümler

1. Azâd edilmiş olan bir köle öldüğü zaman onun ve-la hakkı eski efendisine, oda yoksa onun yakınlarına intikal eder.
Cumhuru ulemaya "velâ (hakkı) hürriyete kavuşturana aittir." mealindeki 2915 numaralı hadise dayanan hürriyetine kavuşturulan bir köle üzerindeki velâ hakkına onu azat edenden başka hiçbir kimsenin varis olamayacağını söylemişlerdir. Hz. Ömer'e Hz. Ali, Zeyd, İbn Mesûd, Übeyy b. Ka'b, îbn Ömer, Ebû Mesud, el-Bedri, Usame b. Zeyd, Ata, Tavus, Salim b. Abdullah, Hasan-ı Basrî, îbn Şîrîn, Eş-Şa'bî, ez-Zührî, en-Nehaî, Ka-tade, Ebû Zinad, İbn Nesit, İmam Malik, es-Sevrî, İmam Şafiî, İshak, Ebû Sevr ve Rey sahihlerinin de bu görüşte olduklarını belirtelim.

Ancak Şureyh, bir kimsenin hayatında kazandığı bütün mallar gibi velâ hakkının da varislerine intikal edeceğini söylemiştir.

Sahih olan rivayete göre Ahmed b. Hanbel (r.a.)'da cumhurun görüşündedir.[2038][115] Mevzumuzu teşkil eden bu hadise göre hiçbir varisi bulunmadan ölen azatlı bir kölenin malına, onu azat eden efendisinin varis olabileceği gibi, efendisi bulunmadığı takdirde, efendisinin oğlu ya da erkek kardeşi varis olabilir. Fakat oğlun oğlu ile erkek kardeşin oğlu varis olamaz.
Cumhurun görüşüne göre, sadece efendisinin kendisi varis olabilir, onun yakın asabeleri varis olamaz.
2. Azadlısı bulunan bir kadın öldüğü zaman erkek çocukları ve erkek kardeşleri varsa onun malı erkek çocuklarına intikal ettiği gibi velâ hakkı da çocuklarına intikal eder.
3. Annesinden velâ hakkı kendisine intikal eden çocuk öldüğü zaman bu hak çocuğun asabesine intikal eder, annesinin kardeşlerine intikal etmez.
M. Yetkili ilim adamı ve şer'î hâkim bir hüküm verdiği zaman bunu yazdırması ve şahidle tevsik etmesi meşrudur.[2039][116]

13. Bir Müslüman Vasıtasıyla Müslüman Olan Kimsenin Durumu

2918... Hisam (b. Ammar) ile Yezid (b. Halid)'in haber verdikle-göre;(temim-ed-Dâri, Fahr-i kainat efendimize);
"Ey Allah'ın Rasûlü, müslüman bir kimsenin telkiniyle onun huzurunda müslüman olan bir kişi hakkında şer'î hüküm nedir?" diye sormuş.
(Peygamber efendimiz de):
"O (müslüman, müslümanlığına vesile olduğu kişiyi) sağlığında ve ölümünde insanların en yakın olanıdır." buyurmuştur.[2040][117]

Açıklama

Bu hadis-i şerîf "bir müslümanın kendisi vasıtasıyla müslüman olan kişinin en yakını (velisi) olduğunu ifade etmektedir.
İshak b. Rahuye bu hadis-i şerife dayanarak, bir kimsenin müslüman olmasına sebep olan bir müslümanın o kimsenin en yakın velisi olarak o kimsenin medeni münasebetleri üzerine veliliğin verdiği tasarruf yetkisini kullanabileceğini söylemiştir. Bu görüş İmam Ahmed (r.a.)'den de rivayet edilmiştir. Ulemanın ekserisine göre; müslüman müslümanlığına vesile olduğu kimsenin velisi ya da mevlâsı değildir. İmam Ebû Hanife ile imam Şafiî, İmam Mâlik ve Sevrî de bu görüştedirler. Velisi de değildir. Mevlası da değildir. bu görüş İmam b. Ahmed'den de rivayet olunmuştur.
Ömer b. Abdulaziz ile Said b. el Museyyeb ve Amr b. el Leys (r.a)' ise mevzumuzu teşkil eden bu hadise dayanarak sözü geçen müslümanın müslümanlığına vesile olduğu bir kimsenin mevlası ve dolayısıyla varisi olduğunu söylemişlerdir.
İmam Şafiî ile onun görüşünü paylaşan fıkıh âlimlerinin bu mevzudaki delilleri, bir kimsenin velâ hakkı ancak onu hürriyetine kavuşturana ait olduğunu ifade eden 2915 numaralı hadistir. Konumuzla ilgili hadiste sözü geçen müslümanın müslüman ettiği kimsenin mevlâsı olarak onun malına varis olması ile ilgili uygulamanın İs lamın ilk yıllarına ait bir uygulama olup sonradan yürürlükten kaldırılmış olması ihtimal dahilindedir.[2041][118]
Bu hadisteki "o sağlığında ve ölümünde ona insanların en yakınıdır sözüyle "o hayatında ona en yakın yardımcı ölümünde de cenaze namazını kıldırmaya en salahiyetli kimsedir." denmek istenmiş de olabilir.
Görüldüğü gibi İmam Şafiî ile onun görüşünü paylaşan fıkıh âlimlerinin bu görüşleri bir müslüman la onun müslümanlığına sebep olduğu kişinin arasında bir "muvalat akdi: karşılıklı diyet ödeme varis olma ve yardımlaşma anlaşması" bulunmaması haliyle ilgilidir. Fakat aralarında böyle bir anlaşmanın bulunması halinde bu iki kişinin birbirlerine varis olmalarında bir sakınca yoktur. Hanefilere göre, aralarında muvalat (hısımlık) anlaşması bulunan iki kişinin birbirlerinin mallarına varis olabilmeleri için taraflarda şu şartların bulunması gerekir:
1. Hür olmak
2. Başkası tarafından azad edilmiş olmamak,
3. Karı veya koca dışında asabe veya farz (pay) sahiplerinden bir akrabası bulunmamak,
4. Zevilerhamdan bir hısımı bulunmamak,
5. Akdi yapanların akıl ve baliğ olmaları.

Mevzumuzu teşkil eden hadisi musannif Ebû Dâvud iki ayrı şeyhten rivayet etmiştir. Bunlardan Yezid b. Halid bu hadisi Temim-i Darı nasıl ve kimin vasıtasıyla aldığını belirtmeden doğrudan doğruya temimi Dari'nin Hz. Peygamber'e yönelttiği soruyu ve Resûl-i Ekrem'in verdiği cevabı nakletmekle yetinmiştir. Bu bakımdan Yezid'in bu rivayeti mürseldir.

Diğer Şeyhi Hişâm ise bu hadisi Temim-i Dari'den Kabisa b. Züeyb aracılığıyla aldığını belirtmiş ve hadisini 'an'ane yoluyla rivayet etmiştir. Bu bakımdan Hişam'ın rivayeti muttasıl ve*mu'anan bir rivayettir. Musannif Ebû Davud'un her iki şeyhinde senetlerini de nakletmekten maksadı bu farka işaret etmektir. Bu hadisin rivayetinde üç ihtilâf vardır:

1. Hadisin ravilerinden Abdullah b.Mevhib'in ismi bazı rivayetlerde Abdullah b. Vehb olarak geçmektedir. İmam Tirmizi ile Hafız îbn Hacer'e göre doğru olan Abdullah b. Mevhib'dir.

2. Herne kadar bu hadis-i şerifte Abdullah b. Mevhib ile Temim-i Dâri arasında Kabisa b. Züeyb zikredilmişşe de Yahya b. Hamza gibi bazı kimseler bu, hadisi Abdulaziz b. Ömer'den rivayet ederken senedine Kabisa'yı ilave etmişlerdir.

3. İbn Mâce'nin Sünen'i ile İmam Ahmed'in Müsned'inde bu hadisi Veki işittim tabirini kullanarak rivayet etmiştir. Darimi'nin Sünen'i ile tmam Ahmed'in Müsned'inde Ebû Naim'den gelen rivayette de bu tabir vardır. Ancak Tirmizî'nin Sünen'inde bu tabir yoktur. Hafız ibn Hacer'in Tehzibü't-Tehzib isimli eserinde açıkladığına göre, hadisin bu tabirle nakledilmesi hatalıdır. Çünkü Abdullah b. Mevhib Temim-i Dâri ile hiç karşılaşmadığından hadisi ondan dinleyerek alması mümkün değildir.

Her ne kadar bazıları bu hadisin sıhhatinde şüpheye düşmüşlerse de İbn Kayyim'in açıkladığı gibi bu hadis çeşitli hadislerle te'yid edildiğinden derece itibariyle hasen'den aşağı düşmez.[2042][119]

14. Vela Hakkının Satılması (Caiz Midir?)

2919... İbn Ömer (r.a.) demiştir ki:

"Rasûlullah (s.a.) velâ (hakkı)mn satılmasını ve bağışlanmasını yasakladı"[2043][120]

Açıklama

Burada yasaklanan velâdan murat vela-i ıtakadır. Velâ-i ıtakanın sebebi azat etmek değil, kölenin azad olmasıdır. Çünkü bir kimse yakın akrabasından bir köleye miras yolu ile sahib olursa köle azad olur, velâ hakkı da sahibine verilir. Eğer velânın sebebi azad etmek olsaydı sahibine verilmemesi icab ederdi. Çünkü sahibi onu azad etmemişti. Azad olan köle ölürse onu azad eden kimse yahut vârisleri köleye mirasçı olurlar. Arablar bu hakkı kimi satar, kimi birine hibe ederlerdi. Rasûlullah (s.a.) bunu men' etti zira velâ hakkı neseb gibidir. Hibe edilemeyeceğini de müttefiktirler. Ancak İbn Münzir burada ikinci bir kavil olduğunu söylemiştir. Mezkur kavle göre, Meymûn'e binti Haris (r.a) âzâd ettiği kölelerinin velâ hakkını Hz. Abbas'a hibe etmiş, Urvede Tahman'ın velâsını Musab b. Zü-beyr'in mirasçıları için satın almıştır. Ata'nıirtia sahibi kölesine dilediği kimse, ile velâ akdi yapmak için izin verebilir." dediği rivayet olunur. Bu da velânın hibe edilmesi demektir. Nevevî, "ihtimal bu zevat bu hadisi duymamışlardır" diyor. Cumhur ulemaya göre velâ ne satılır ne de hibe edilir. Çünkü Peyamber (s.a): -"Velâ neseb karabeti gibi bir karabettir" buyurmuştur. Bunu Hz. İbn Ömer merfu olarak rivayet etmiştir. Hadis İbn Huzeyme, İbn Hibban ve Hâ-kim'e güre sahihtir. Yalnız Beyhakî onun illetli olduğunu söylemiştir. Aynı hadisi İbni Ömer (r.a.)'dan İbn Battal da merfu olarak başka bir tarikle rivayet etmiştir. Velâ neseb gibi olduğuna göre, değiştirilmesine imkân yoktur. Çünkü nesebin değiştirilemeyeceğine icma mün'akid olmuştur. Neseb değiştirmek mümkün olmadığı içindir ki Teala Hazretleri evladlıklara miras vermeyi neshetmiş ve onları babalarının adları ile çağırmayı emir buyurmuştur. Resûl-ü Ekrem (s.a.)'i de babasından başkasına intisab edenlere lanet eylemiştir.[2044][121]

15. İşitilecek Derecede Ses Çıkarıp Sonra Ölen Yeni Doğmuş Bir Çocuğun Mirastaki Durumu

2920... Ebû Hüreyre'den demiştir ki; Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:

"Yeni doğan bir çocuk (işitecek kadar yüksek) bir ses çıkaracak olursa vâris kılınır."[2045][122]

Açıklama

İstihlâl: Ağlamak ya da bağırmak suretiyle sesi yükseltmek demektir. Ancak burada bu kelimeyle ne kastedildiği hususunda ulema farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.

Hattâbi'ye göre, "istihlâl; kelimesi burada ses çıkarmak, aksırmak, nefes almak kımıldamak gibi" canlılığa delalet eden bir alamet anlamında kullanılmıştır. Yeni dünyaya gelen bir çocuk ağlamak veya bağırıp çağırmak suretiyle bir ses çıkarırsa, yahutta ses çıkarmayıp da aksırmak, tıksırmak, nefes almak, kımıldamak gibi bir canlılık belirtisi gösterse, bu çocuk ana rahminde bulunduğu sırada Ölmüş olan bir yakının malına varis olabildiği gibi, başkası da ona varis olabilir. Aksi takdirde kendisi başkasına varis olamadığı gibi, başkası da ona varis olamaz. İmam Sevrî (r.a.) ile tmam Evza'ijmam Şafiî, İmam Ebû Hanîfe ve taraftarları bu görüştedirler. İmam Malik'e göre yeni doğan bir çocuk ses çıkarmadıkça aksırıp tıksırsa veya kımıldasa bile canlı doğmuş sayılamaz.
Yine ulemadan bazılarına göre, buradaki istihlâl kelimesiyle kasdedilen yeni doğan bir çocuğun ağlamak veya bağırıp çağırmak suretiyle sesini yükseltmesidir. Yeni doğan bir çocuk sesini yükseltmeden ölecek olursa kendisi ana rahminde iken ölen bir yakınına varis olamadığı gibi, başkası da ona varis olamaz. Çünkü çocuğun canlı olarak doğmasının tek alameti doğduğu zaman ses çıkarmasıdır.
Muhammed b. Şirin ile Şa'bi, ez-Zührî ve Katâde bu görüştedirler. Bu görüşte olan sözü geçen ulemadan Zührî aksırmanın da istihlâl gibi hayât alameti olduğunu söylemiştir. Merhum Ömer Nasuhi Bilmen, Fıkıh ulemasının bu mevzudaki görüşlerini naklederken şöyle diyor:
İmam Şafiî'ye ve İmam Malik'ten bir rivayete göre; sukut eden bir hami, harekette, teneffüsde bulunsa veya aksırsa hem vâris, hem de müverris olabilir. İmam Ahmed'e göre, ise bunlar kâfi değildir. îstihlal ile ne vâris* ne de müverris olabilir. Bir kerre olsun süt emmesi lâzımdır.[2046][123]

16. Antlaşma Mirası Zevilerham (Denilen Hısımlara Tanınan) Miras (Hakkı) İle Yürürlükten Kaldırılmıştır

2921... İbn Abbas'dan demiştir kir

"Yeminlerinizin bağladığı kimselere hisselerini verin..[2047][124] (âyet-i kerimesi inince müslümanlardan) birisi diğeri ile anlaşıyor ve aralarında bir kan bağı olmadığı halde (anlaşma sebebiyle bu iki kişiden) biri ötekine varis oluyordu. Sonra Enfâl (âyeti) bunu yürürlükten kaldır.Yüce Allah (Enfâl âyetinde şöyle) buyurdu: "Rahim sahihleri (hısımlar) Allah'ın kitabına göre birbirlerine (varis olmağa) daha yakındırlar.[2048][125]

Açıklama

Burada söz konusu edilen anlaşmadan maksat 2918 numaralı hadisin şerhinde ayrıntılı olarak açıkladığımız iki kişinin karşılıklı diyet ödeme, varis olma veya yardımlaşma mevzuunda anlaşmalarından doğan ve Muvâlat akdi denilen hukukî münasebettir. Sözü geçen hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi aralarında böyle bir anlaşma bulunan kimselerden biri ölünce eğer yakını yoksa diğeri onun malına varis olabiliyordu.
Bu hadis-i şerifin zahirinden anlaşıldığına göre bu uygulama Enfâl suresinin yetmjşbeşinci âyetiyle yürürlükten kaldırılmıştır.
Cumhur ulema bu hadis-i şerifin zahirine sarılarak muvâlat akdinin yürürlükten kaldırıldığını ve hukukîliğini kaybettiğini söylemişlerdir.
Hanefilere göre muvalât akdi yapan mevlâ'l-muvalat dediğimiz kimselere pay ayrıldığını ifade eden Nisa sûresinin 33. âyeti gereğince bu kimseler arasında cereyan eden miras hükümleri Enfâl sûresinin yetmişbeşinci âyetiyle yürürlükten kaldırılmamıştır. Çünkü Rahim akrabalarının birbirine varis olması daha uygundur.[2049][126] mealindeki âyet sözü geçen Nisa süresindeki âyetin hükmünü neshetmez, ancak tefsir eder. Çünkü o âyet Rahim sahihlerinin mirasta mevla'l muvalat'tan daha ileri olduğunu bildirir. Bu tıpkı oğul bulunduğu zaman mirası kardeşten daha ileri olması gibidir. Oğul kardeşi miras sahibi olmaktan, çıkarmaz. Ancak mirası kendisi alır. Ama oğul bulunmasa miras kardeşe düşer. Rahim sahihleri de bulunursa miras onlara düşer, ama rahim sahipleri bulunmadığı zaman mirası mevlâ'l-muvalat alır.
Mâlik, Sevrî, Evzâî ve Şafiî'ye göre asabe ve rahim sahihlerinden yakını olmayanın mirası devlete aittir. Mevlâ'l muvalata düşmez. Malîkiler veŞafiîler Hanefilerin içtihadına karşı şöyle diyor:
Bu âyette anlatılanın (mevlâ' muvalatın) vâris olacağına dair bir delil yoktur. Çünkü böyle bir delalet üç şeye bağlıdır:

1. "Yeminlerinizin bağladığı kimselere hisselerini verin"[2050][127] cümlesiyle
mutlaka antlıların kasdedilmesi,
2. Bu cümlede geçen nasib kelimesiyle mirasın kastedilmiş olması,
3. Bu cümlenin muhkem olması[2051][128]

2922... İbn Abbâs'dan "Yeminlerinizin bağladığı kimselere hisselerini veriniz"2052[129] âyeti hakkında (şöyle) dediği (rivayet olunmuştur):
"Muhacirler Medine'ye geldikleri zaman Rasûlûllah (s.a.)'ın ensarla muhacirler arasında kurmuş olduğu kardeşlikten dolayı (muhacirler) ensara (bir ensarhmh) akrabasından önce (mirasçı kılınırlardı). (Bu âyet bu tatbikatla ilgiliydi. Bir süre sonra) "Ana babanın ve akrabanın bıraktıklarından her birine varisler kıldık...2053[130] (mealindeki âyet-i kerime) inince bu âyet öbür âyeti neshetti. Binaenaleyh) "yeminlerinizin bağladığı kimselere hisselerinizi veriniz"2054[131] (âyet-i kerimesinde yeminlerin bağladığı kimselere verilmesi emredilen hisseden maksat) yardım, nasihat ve onlara yapılacak vasiyettir. (îşte bu şekilde muhacirlerin ensarın malı üzerindeki) miras (hakları) yürürlükten kalktı.2055[132]

Açıklama

Metinde geçen âyet-i kerimesindeki akd kelimesi bağlamak, güçlendirmek sağlamlaştırmak anlamına gelir. Eleymân kelimesi ise "elyemin" kelimesinin çoğuludur.El yemin "sağ el" anlamına geldiği gibi, kasem yani yemin anlamına da gelir. Akd yaparken insanlar birbirlerinin sağ ellerini tutup tokalaştıklarından bunlara "sağ ellerinizin bağladığı kimseler" denmiştir. Fakat burada "el eyman" kelimesinin yemin anlamına gelmesi daha doğru ve uygundur.2056[133] Her ne kadar Buharı ve İbn Kesir'in rivayetlerinde metinde geçen "yeminlerinizin bağladığı..."2057[134] âyetinin"Ana-baba ve akrabasının..."2058[135] âyetini neshettiği ifade ediliyorsa da mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte aksi ifade edilmektedir. Taberinin ifadesine göre doğrusu da budur.2059[136]
Burada yeminlerle akit yapanların kimler olduğu meselesi üzerinde birkaç görüş vardır:
1. Bu cümle ile kasdedilen halifler, kendileriyle dostluk ve kardeşlik ahd edilmiş bulunanlardır. Fıkıh ilminde mevlelmiivâlat diye anılan bu akdi bir önceki hadisin şerhinde açıklamıştık.
2. Hz. Peygamberin Medine'de aralarında kardeşlik bağı kurduğu en-sar ile muhacirlerdir. Bu bağ sebebiyle aralarında kardeşlik bağı bulunan ensar ile muhacirler birbirlerine varis olabiliyorlardı. "Ana babanın ve akrabanın bıraktıklarından herbirini varisler kıldık2060[137] âyeti inince bu uygulama yürürlükten kaldırıldı. Kardeşler arasında da sadece yardımlaşma nasihat ve vasi-yetleşmek kaldı.
3. Bu cümle ile kastedilen evlatlıklardır. Daha önce evlatlıklar kendilerini evlat edinenlere varis olurdu. âyetiyle onlara mirastan pay verilmesi emredildi. Fakat daha sonra inen âyetlerle miras sadece farz (pay) sahibleriyle asabe ve zevil erhama bırakıldı. Evlatlıklara da sadece vasiyet yoluyla pay verildi.
4. Ebû Ali el-Cübbâî'ye göre cümlesi kendisinden bir önceki cümlede bulunan kelimeleri üzerine atfedilmiştir. O zaman mana şöyle olur. Ana-babanın, akrabanın ve yeminlerinizin bağladığı kimselerin geriye bıraktığı mallar için vârisler yarattık. Mirası antlıya değil vâris olan mevlalara veriniz. Cübbâî'nin bu te'vili çok uzak bir yorumdur.
5. Ebû Müslim eJ İsfahanî'ye göre ise bu cümle ile kast edilen aralarında nikâh bağı bulunan karı kocadır.2061[138]
Her ne kadar İbn Abbâs (r.a.) söz konusu cümle ile Resül-ü Ekrem'in Medine'de ensar ile muhacirler arasında kurduğu kardeşliğin kastedildiğini söylemişse de ulema bu mevzuda ileri sürülen görüşler içerisinde en kuvvetli görüşün birinci ve beşinci maddede açıkladığımız görüş olduğunu söylemişlerdir. Birinci maddede zikredilen akdin hükmünü ise 2918 numaralı hadisin şerhi ile bir önceki hadisin şerhinde açıkladık.2062[139]

2923... Davûd b. el-Husayn'dan demiştir ki:
Ben Ümmü Sa'd bnt er-Rabi'a (kur'an) okuyordum. (Ümmü Sa'd) Ebû Bekir'in himayesinde kalmış yetim bir kız idi. (ben kendisine) "yeminlerinizin bağladığı kimselere hisselerini verin...2063[140], (âyetini) okuyunca - (bu âyeti) (şeklinde) okuma (da şeklinde oku).Çünkü bu âyet Ebû Bekir'le İslamı kabul etmeyen oğlu Abdurrahman hakkında inmişti, (oğlunun müslü-manhğı reddettiğini gören) Hz. Ebû Bekir de onu varis kılmayacağına yemin etmişti. (Abdurrahman) müslüman olunca yüce Allah, onun hissesini vermesini Peygamberine emretti.
(Râvi) Abdülaziz (bu rivayete şunu da) ilave etti: (Abdurrahman) kılıçla İslama zorlanıncaya kadar müslümanhğa girmedi.
Ebû Dâvud der ki (bu âyeti) i-üâ (şeklinde) okuyan bir kimse bu akdi (tek taraflı) bir yemin kılmış olur. (şeklinde) okuyan da bu akdi karşılıklı yemin kılmış olur..' Doğrusu ise Talha'nın rivayeti (olan) (şeklindeki kıraat)tir.2064[141]

Açıklama

Hz. Ebû Bekir'in oğlu Abdurrahman'ın Islamı kılıç zoruyla kabul etmesinden maksat; Islâmı kabul etmesi için ona kılıç çekilmiş olması demek değildir. Onun müslümanların küffara karşı askeri üstünlüğü sağlayıp da üstüste zaferler kazanmaya başladığını görünceye kadar İslamı kabule yanaşmayıp ancak bu üstünlüğü gördükten sonra müslü-man olmasıdır.
Her ne kadar musannif Ebû Dâvud burada Hz. ümmü Sa'd'ı er-Rabi'in kızı olarak göstermişse de, aslında Hz. Ümmü Sa'd, onun kızı değil, torunudur. Tehzibii't-Tehzib'de Hafız İbn Hacer onun künyesinin Ümmü Sa'd bint Sad b. er-Rabi' b. Any b. Ebî Züheyr olduğunu isminin de Cemile olduğunu ve kendisinin de sahâbiye olduğunu kaydediyor.
Anlaşılan Ümmü Sa'd sözü geçen Nisa sûresinin şeklinde okuduğunu hiç duymamış olduğu için âyetin bu şekilde okunmasına itiraz etmiş ve şeklinde okunmasını istemiştir. Nitekim Hz. Aişe'de "Fakat ne zaman ki Peygamberler umutlarını kestiler ve kendilerinin yala-na çıkarıldıklarını (kafirlere karşı kendilerine yapılacağı va'dedilen yardımın yapılmayacağını) sandılar.."[2065][142] mealindeki âyette geçen kelimesinin sülasi babdah okunduğunu hiç duymamış olduğu için bu şekilde okunduğunu görünce buna itiraz etmiş ve bu fiilin tef'il babından okunması gerektiğini iddia etmişti.
Bu hadis-i şerif İslâm'ın ilk yıllarında yapılan yeminlerin miraslar hakkında da geçerli olduğu yapılan bir yeminle aslında mirasçı durumunda olan birinin mirastan düşürülebildiği gibi mirasçı olmayan birinin de mirasçı kılındığına dair yapılmış olan bir yeminle yemin sahibinin malına mirasçı kılındığını ifade etmektedir. Yine bu hadis-i şeriften anlaşıldığına göre; Hz. Ebû Bekir bu uygulamadan yararlanarak müslümanlığı kabul etmeyen oğlu Ab-durrahman'ı mirastan mahrum edeceğine dair yemin etmiş. Nihayet Hz. Ab-durrahman Mekke'nin fethine tekaddüm eden günlerde müslüman olmuş da bunun üzerine Cenab-ı Hak Hz. Ebû Bekir'in Abdurrahman'a hissesini vermesi için "... yeminlerinizin Çağladığı kimselere hisselerini verin.."[2066][143] âyetini indirmiştir.
Metinde geçen âyet hakkında yapılan muteber açıklamaları bir önceki hadisin şerhinde nakletmiştik. Buradaki açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçen muteber bir açıklama değildi^
Hafız İbn Kesir bu hadisteki açıklama hakkında şöyle diyor: "Bu garib bir sözdür. Sahih olan birinci olarak serdettiğimiz görüştür. (Yani sahih olan görüş yeminlerinizin bağladığı kimseler sözüyle mevlel muvalat kastedildiğini ileri süren görüştür.) Bu birinci görüşe göre İslâmın başlangıcında iki kişi yeminleşerek biribirlerinin malına varis olabiliyorlardı. Daha sonra bu uygulama kaldırıldı. Fakat daha önce yapılmış olan yeminlerin hükmü geçerli sayıldı. Zira müslümanlar yapmış oldukları ahid ve yeminlerine sadık kalmakla emrolunmuşlardı.[2067][144]
Hafız Münzirî ise bu hadis hakkında sükût etmektedir.[2068][145]

2924... İbn Abbâs (r.a.)'den demiştir ki:
“Onlar ki inandılar ve hicret ettiler...[2069][146] (âyet-i kerimesi inince (Hicret etmemiş olan müslüman) bir arab (yakınlarından olan) bir muhacire mirasçı olamadığı gibi bir muhacirde ona mirasçı olamazdı. "... Rahim sahihleri (akraba olanlar) biribirlerine (mirasçı olmağa) daha uygundurlar..."[2070][147] (âyet-i kerimesi) bu âyeti neshetti.[2071][148]

Açıklama

Metinde geçen Enfâl sûresinin yetmiş ikinci âyet-i kerimesi nazil olunca muhacirler ve ensar akraba olmadıkları halde biribirlerine varis kılınmışlardır. Nihayet bu uygulama Enfal sûresinin yetmiş beşinci âyet-i kerimesi ininceye kadar devam etmiş, bu âyetin nü-zuluyla bu uygulama yürürlükten kaldırılmış ve miras âyetlerinde belirlendiği şekilde ancak yakın akrabalar birbirine mirasçı kılınmışlardır. Bunun üzerine sahabe-i kiramdan biri "Ey Allah'ın Resulü bu âyet-i kerimeye göre, biz müşrik akrabalarımıza mirasçı oluyor muyuz?" diye sormuş bu soru üzerine de; "İnkar edenler birbirlerinin velisidirler.[2072][149] âyet-i kerimesi nazil olmuştur.[2073][150] bu hadisin senedinde çeşitli tenkidlere uğramış olan Ali b. Huseyn vardır.[2074][151]

17. (İslâmiyette Kötülük Üzerinde Yardımlaşma Üzerine Yapılan Bir Antlaşmanın Hükmü)

2925... Cübeyr b. Mütim'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurdu:
İslâmiyette (kötülükte yardımlaşmak üzere) antlaşma yoktur. Cahiliye döneminde (hayırlı işlerde yardımlaşmak üzere yapılmış olan) antlaşmaları ise İslamiyet sadece kuvvetlendirir.."[2075][152]

2926... Asım el-Ahvel'den demiştir ki:
Ben Enes b. Malik'i Rasûlullah (s.a.) bizim evlerimizde muhacirlerle ensar arasında (kardeşlik) antlaşması yaptı" derken işittim. (Enes bunu söyleyince) kendisine:
Rasûlullah (s.a.) "İslamda antlaşma yoktur" buyurmamış mıyıı?- denildi (Oda) iki yahut da üç defa "Rasûlullah (s.a.) bizim evlerimiz de muhacirlerle ensar arasında (kardeşlik) antlaşma(sı),yaptı." cevabını verdi.[2076][153]

Açıklama

Hılf: Ikı kısmın birbirlerine yardımda bulunacaklarına ve birbirlerini takviye edeceklerine dair ittifak etmeleridir. Cahıliyyet devrinde arab kabileleri başkalarıyla çarpışmak ve onlara baskı yapmak için birbirleriyle muahede yaparlardı. Bu türlü ittifak Rasûlullah (s.a.)'in:
"İslâm'da ahidlesme yoktur" hadisiyle yasak edilmiştir. Fakat yine ca-hiliyet devrinde mazluma yardım ve sılairahim gibi şeyler için de ittifak yapılırdı. Bu hayır ve hakka yardım için yapıldığından îslamiyette de meşru plarak kalmıştır. Rasûlullah (s.a):
"Cahiliyyet devrinde olan herhangi bir ahidleşmeyi İslâm ancak şiddet (kuvvet) yönünden artırmıştır.'* buyurarak bu nevi ittifakın neshedilme-diğini anlatmak istemiştir.
Taberi: "Bugün ittifak ve sözleşme caiz değildir. Çünkü hadisdeki kardeşlik ve bu kardeşlikle birbirlerine mirasçı olmak gibi şeylerin hepsi "rahim akrabaları, birbirine daha yakındır[2077][154] âyetiyle neshedilmiştir demiştir. Neyevî de şunları söylemiştir: "Mirasa taallûk eden şeylerde cahiliyyet ittifakına muhalefet göstermek Cumhuru ulemaya göre müstehabtır. Fakat İslam'da kardeşlik ve Allah'a taat hususunda ittifak dinde yardım almak, hakkı ikame için dayanışmak bakidir. Neshedilmemiştir...”
Hasılı birbirine zıt gibi görünen bu rivayetlerden anlaşılan budur. Yani İslam'da ahidleşme yoktur hadisinden murad şer'en yasak olan miras ittifakı gibi şeylerdir. Cahiliyyet devrinden beri yapılagelen herhangi bir ittifakı İslam'ın ancak kuvvetlendireceğini bildiren hadis ise meşru olan kardeşlik ve din hususunda yardımlaşma ittifakıdır.[2078][155]

18. Kadın Eşinin Diyetine Varis Olur

2927... Said (b. Müseyyeb (r.a.))'den demiştir ki: Ömer b. Hattab "diyet akilenindir, kadın kocasının diyetine varis olamaz" derdi. Nihayet kendisine ed-Dahhak b. Sufyân: "Eşyem ed-Dibâbî'nin hanımına kocasının diyetinden miras payı vermem için Rasûlullah (s.a.) bana mektup yazmıştı." dedi de. Hz. Ömer bu görüşünden döndü.
Ahmed b. Salih dediki bize bu hadisi Abdurrezzâk Ma'mer'den, O da Zührî'den, O da Said'den rivayet etti ve bu rivayetinde şöyle dedi: (Hz. Peygamber Dahhak b. Süfyan'ı Arablara zekat tahsildarı olarak görevlendirmişti.[2079][156]

Açıklama

Diyet; Can karşılığında yahut da bir organı zarara uğratma karşılığında verilen tazminattır.
Akile: diyeti ödeyen, asabe, aşiret, ehl-i divan ve sairedir. Bunlar kendi efradından birinin şüphe ile veya hata ile yaptığı cinayetin diyetini veya gur-re denilen karşılığını ödemekle mükelleftirler.
Diyeti ödeyenlerden herbirine akil denir. Hepsine birden akile denir ki cemaat-i akile manasındadır.[2080][157]
Yapılan bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere diyetin ödenmesinde sorumluluk sadece cinayeti işleyene değil, aynı zamanda onun yakınlarına da aittir. Yakınlarından kadınlar, çocuklar, akıl hastaları, farklı şehirde oturanlar diyet sorumluluğuna katılmazlar.
Diyeti öncelikle cinayeti işleyen öder. Eğer buna gücü yetmezse yakınları buna ortak olur veya tamamen öderler. Diyet ödemekle yükümlü olanlardan herbiri kendine düşeni üç yılda üç taksitte öder.
Akılenİn Dereceleri:
1. Katilin kayıtlı olduğu meslek teşekkülü,
2. Katilin asabesi yakın akrabaları,
3. Hazine yani devlet maliyesi[2081][158]
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte Hz. Ömer'in önceleri bu kimsenin diyetini ancak akılesinin alabileceğini karısı da bundan bir pay alamayacağı görüşünde iken, sonradan Dahhak b. Süfyan'ın "Rasûlullah (s.a.) öldürülen

bir kimsenin diyetinin hanımına kalacağına dair bana mektub yazmıştı" demesi üzerine bu görüşünden döndüğü ifade edilmektedir.
Hadis sarihlerinin açıklamasına göre; Hz. Ömer bir kadının öldürülen kocasının diyetini alamayacağı hükmüne varırken "miras bir kimsenin hayatında kazanıp da ölürken bırakıp gittiği malıdır. Bir kimsenin diyeti ise hayatında kazandığı bir mal gibi olmadığına göre, diyet miras olamaz ve do-layısıyle bir kimsenin hanımı diyetinden bir pay alamaz" şeklinde bir kıyas yapmış fakat bu görüşünün doğru olmadığını ifade eden bir hadise rastlayınca kendi içtihadını bırakıp hadisin hükmüne dönmüştür.
Metinden anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber Dahhâk b. Süfyan'a yazdığı mektubta ona yanlışlıkla öldürülen Eşyem ed-Dibabî'nin diyetinden karısına da miras hükümlerine göre bir pay vermesini emretmiştir.
öldürülen bir kimsenin diyetinden hanımının da miras hükümlerine göre bir pay alabileceği hususunda Hz. Peygamberin mektub yazdığı Hz. Dahhak yüz atlıya bedel tanınmış sahabilerden biridir. Hz. Peygamberdin başında kılıçla nöbet tutardı, zekât memurluğu da yapan bu büyük sahabiyi fahri kainat Efendimiz bir ara kendi kavminden müslümanlar üzerine vali tayin etmişti.
Diyetinden karısına da bir pay verilmesi için hakkında Hz. Peygamberin özel mektub yazdığı. Eşyem de meşhur bir sahabidir. Kûfe'de bulunan "Dibab" isimli bir kaleye nisbet edildiği için "Dibâbî" diye tanınmıştır.
Şerhü's-Siinne isimli eserde deniliyor ki, "bu hadis diyetin önce maktulun hakkı olup sonra Onun ölümü sebebiyle aynen diğer malları gibi varislerine intikal ettiğine delildir. İlim ehlinin ekserisinin görüşü de budur. Ancak Hz. Ali bu mevzudaki içtihadına dayanarak maktulun diyetinden ana bir kardeşleri ile eşine bir pay vermemiştir.
Bu mevzuda Hattâbî de şöyle diyor: "Bu hadis diyetin de aynen diğer mallar gibi Ölünün mirasçıları arasında taksim edileceğine ve dolayısıyla maktulun katilden diyetin ancak üçtebirinin affedilmesini vasiyet edebileceğine, katile vasiyyet caiz olmadığından bu affın da amden (kasıtlı olarak) kati için değil, hataen ve şibh-i amd gibi katiler için geçerli olacağına delalet etmektedir."[2082][159]

Notlar

[←1]

[1] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/9-10.

[←2]

[2] Buhari, cihad 145; Tirmizi, hudûd 25; Nesâî, Tahrîmü'd - dem, 14; İbn Mace hudûd 2; Ahmed b. Hanbel, I, 217, 220.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/10.

[←3]

[3] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/10-12.

[←4]

[4] Buhari,diyât 6; Müslim, kasâme 25; Tirmizi, diyât 10;hudûd 15; Nesai, tahrimu'd-dem 5; İbn Mace. hudûd 1; Darimi, hudûd 2, siyer 11; Ahmed b. Hanbel I, 282, 428.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/12.

[←5]

[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/13-14.

[←6]

[6] Nesai, tahrimu'd-dem.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/14.

[←7]

[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/14-16.

[←8]

[8] “Rasulullah susmakta" manasına gelen hal cümlesi, Buhari ve Müslim'in rivayetlerinde "Rasulullah dişini misvak fiyordu" anlamına gelecek şekildedir. Ayrıca Müslim'de "Rasululiah" yerine "Nebî" denilmiştir.

[←9]

[9] Ebu Musa'nın asıl adı Abdullah, babasının adı da Kays'dır. Ravi, Hz. Peygamber'in bu sahabeye künyesi olan Ebu Musa ismiyle mi. yoksa adı olan Abdullah b. Kays diye mi hitabettiğinde şüphe etmiştir.

[←10]

[10] Şüphe ramidendir.

[←11]

[11] Şüphe ravidendir.

[←12]

[12] Buhari. istitabetü'l-mürteddin 3; Müslim, imare 15; Ahmed b. Hanbel, IV, 409. Hadisin izahı 4357 no'lu hadisten sonra gelecektir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/16-17.

[←13]

[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/18.

[←14]

[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/18-19.

[←15]

[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/19.

[←16]

[16] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/19-20.

[←17]

[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/21.

[←18]

[18] Nesai, tahrim 15.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/21.

[←19]

[19] Nesai, tahrimu'd-dem 14; Ebû Davûd, cihad 127.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/21-22.

[←20]

[20] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/22-23.

[←21]

[21] Müslim, iman 124; Nesai. tahrimu'd-dem 12,13.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/23.

[←22]

[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/23-24.

[←23]

[23] Nesai, tahrimu'd-dem 15.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/24-25.

[←24]

[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/25.

[←25]

[25] Sâdece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/26.

[←26]

[26] İbn Abidin'in bu risalesi; Rasûlullah'a veya ashaba küfreden kişiye ait hükümleri ihtiva etmektedir. Resâili îbn Abidin'in 15 risalesidir. Bk. Mecmuatu Resal-i İbn Abidin: I, 282. Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye de, es-Sarimü'I-Meslûl alâ Şâtimi'r-Rasul adındaki 600 sayfalık eserini bu konulara tahsis etmiştir.

[←27]

[27] Bu iki hadis zayıftır. Birincisinin isnadında Abdulaziz b. Hüseyn vardır. İbn Hibban onu cerhetmiştir, ikincisinin isnadına da İbn Salah vakıf olmadığını belirtmiştir.

[←28]

[28] İbn Abidin. Resâil I, 303.

[←29]

[29] İbn Abidin. a.g.c, I. 305 ve dev.

[←30]

[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/26-30.

[←31]

[31] “Sert davrandı" diye terceme ettiğimiz cümlenin "adam da ona kötü davrandı, küfretti" şeklinde anlaşılması mümkündür (Bezlü'l- Mechûd).

[←32]

[32] Ahmed b. Hanbel'in bu sözleri, Hz. Ebu bekr'in son sözlerinin ifadesidir. Bazı nüshalarda mevcut değildir. Nesai, tahrimu'd-dem, 17.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/30-31.

[←33]

[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/31-32.

[←34]

[34] Buharı, zekat 68; cihad 152; tıp 6; hudud 17; Müslim, kasâme, 9,10,11; İman 184; Tirmizi vudû' 55; et'ime 38; tıb 6; İbn Mace, hudûd 20.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/32-33.

[←35]

[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/33.

[←36]

[36] Maide (5) 33. Parantez içindeki kısım, ayetin hadis metninde olmayan bölümünün mealidir.

[←37]

[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/33.

[←38]

[38] Buhari, tıp 5; Tirmizi, taharet 55; Nesâî, tahrim 8.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/34.

[←39]

[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/34.

[←40]

[40] Haccac b. Yusuf es-Sekafî, Enes b. Malik'e bir mektup yazıp Rasûlullah'ın verdiği en büyük cezayı sormuş, o da bu hadiseyi haber vermiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/34-35.

[←41]

[41] Mâide (5)33.

[←42]

[42] İbn Cerîr'in rivayetine göre yukarıdaki sözler İbn Ömer'e anlatılmış o da bu ayetlerin Rasûlullah'ı ılab için indiği iddiasını reddedip "Rasûlullah'ın verdiği ceza sırf o gruba aitti, bu ayet onların dışında Allah'a karşı savaşanlar hakkında indi ve göz oyma cezası kaldırıldı" demiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/35.

[←43]

[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/36.

[←44]

[44] Nesâî, tahrimu'd-dem, 9,10.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/36.

[←45]

[45] Kurtûbî, el-Câmi'li Ahkâmi'l-Kur'ân, VI, 151, 152.

[←46]

[46] el-Mevsılî, el-Ihtiyar lî ta'Iili'l-Muhtâr, IV, 114.

[←47]

[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/36-40.

[←48]

[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/40.

[←49]

[49] Buhârî, hudud 12; enbiya 54; Müslim, hudud, 8.9; Tirmizi, hudûd 6; İbn Mâce, hudud 6; Nesâi, sarik 6; Darimi. hudûd 5.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/41.

[←50]

[50] Müslim, hudûd, 10; Nesâi, sarik 5,6; Ahmed, b. Hanbel, II, 151.

[←51]

[51] Ebû Davud'un ta'ükan naklettiği bu rivayetlerden her biri çeşitli hadis mecmualarında mevcuttur.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/41-42.

[←52]

[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/43-44.

[←53]

[53] Elimizdeki Ebû Dâvud nüshalarında bu başlık bulunmamakla birlikte; Teysîru'l-Menfaah ile Concordance'da bu başlığı taşıyan bir babın bulunduğuna işaret edilmiştir.

[←54]

[54] Ahmed b. Hanbel, VI, 181.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/44.

[←55]

[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/44-45.

[←56]

[56] Nesai. kalu's-sarik, 5.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/45.

[←57]

[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/45-46.

[←58]

[58] Hezzal; Nuaynı'm babasıdır. Medine'de oturan bir.sahabidir. Mâız'ın babası Malik, Hezzali vasî tayin etmişti. Hadisin tahrici için 4419 nolu hadise bkz.

[←59]

[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/46.

[←60]

[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/46.

[←61]

[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/46-47.

[←62]

[62] Tirmizi, hudûd 22.

[←63]

[63] Bu rivayet 4445 numarada gelecektir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/47-48.

[←64]

[64] Bu rivayet 4440 numarada gelecektir.

[←65]

[65] Bu konudaki çeşitli rivayetler için bk. Şevkânî, Neylü'l- Evtâr Şerhu Münteka'1-Ahbâr, VII, 106 ve dev.

[←66]

[66] el-Mergınani, el-Hidaye, II, 95.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/48-50.

[←67]

[67] Şek, ravilerden birisine aittir.

[←68]

[68] Nesai, katu's-sarik 3; İbn Mace, hudûd, 29; Darimi, hudûd 6; Ahmed, b. Hanbel, V, 293.

[←69]

[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/50-51.

[←70]

[70] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/51-52.

[←71]

[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/52-53.

[←72]

[72] Buhari, hudûd 27; Müslim, hüdûd 24; Ahmed b. Hanbel, V, 262, 265.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/53.

[←73]

[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/53-54.

[←74]

[74] Buhari, Ezher b. Abdullah'a. Ezher b. Said ve Ezhcr b. Yezid de denildiğini söyler. Tâbiûn'dandır. Bu zan bazan Harâzî bazatt Murâdî bazan da Müzeni diye nisbetlendirmişlcrdir. İbn Ebi Davud, Kitabu'd-Duafa'sında bu zatın Hz. Ali'ye küfrettiğini söyler. Ebu Davud'da: "Ben ona buğzederim" der. Ezelî "Onun mezhebi hakkında ileri-geri konuştular" demiş, Aclî, sika olduğunu söylemiştir (Bezlu'l - Mechûd, XVII, 326).

[←75]

[75] Kelâ: Yemen'de bir kabiledir.

[←76]

[76] Nesai, katu’s-sarik, 4.

[←77]

[77] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/54-55.

[←78]

[78] Trablusî, Mıîînü'l - Hukkânı, 194.

[←79]

[79] Bk. İbn Abidin. Haşiyetü Reddi'l - Muhtar ala'd-Dürri'l-Muhtar, IV, 87, 88.

[←80]

[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/55-57.

[←81]

[81] Müslim, hudûd 1; Tirmizi, hudûd 16; Nesai, katu's-sarık 9,10; Ahmed, b. Hanbel, VI, 36.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/57.

[←82]

[82] Buhârî, hudûd 13: Müslim, hudûd 2; Nesâî. Katu’s - Sarık, 9-10; İbn Mâce hudûd 22- Ahmed b. Hanbel II, 36, 41, 80, 126. 163.

[←83]

[83] Hadisi Ebu Davud'a Ahmed b. Salih ve Vehb b. Beyân nakletmelerdir. Bu kısım Ahmet b. Salih'in rivayetidir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/57-58.

[←84]

[84] Buhâri, hudûd 13; Müslim, hudûd 6; Nesâi, katu's-sarık 8-10; İbn Mâce hudûd 22- Tirmizi, hudûd 16; Malik, hudûd 21; Darimi, hudûd 4; Ahmed b. Hanbel, II. 6, 54, 64.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/58.

[←85]

[85] Nesâi, sarık X; Ahmed b. Hanbel II. 145.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/58.

[←86]

[86] Müslim, hudûd 7; İbn Mâce. hudûd 22.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/58-59.

[←87]

[87] Müslim, hudûd 7; İbn Mâce. hudûd 22.

[←88]

[88] Maide 5, 38.

[←89]

[89] İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehîd, (Beyrut 1982), IV, 448.

[←90]

[90] İbn Kudâme el-Muğnî (Beyrut (1984). X, 238.

[←91]

[91] Mergınânî, el-Hidaye Şerhu bidayeti’l-Mübtedi, II, 118, 119.

[←92]

[92] Şerhu Meâni'1-Âsar II. 93.

[←93]

[93] Zeylaî. Nasbûrraye, III. 359.

[←94]

[94] Şevkânî. Neylu'l-Evtâr, VII, 141 ve dev.

[←95]

[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/59-62.

[←96]

[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/63.

[←97]

[97] "Hurma" diye terceme etliğimiz "el-keser" kelimesi, hurma ağacının ortasındaki beyaz renkli bir nesnedir. Araplar bu nesneyi yerler. Bu kelime, hurma çiçeği manasına da gelir. Maksat birinci manadır.

[←98]

[98] Nesai, katu's-sarik 13; Tirmizi, hudûd 19; İbn Mace, hudûd 27; Darimî, hudûd 7; Malik, hudûd 32; Ahmet b. Hanbel, III, 463, 464.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/63-64.

[←99]

[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/65.

[←100]

[100] el-Ceziri, Kitabü'l - Fıkh ale'l-Mezahibi'l - Erbaa, V, 174.

[←101]

[101] İbn Kudame. Muğnî, X, 260.

[←102]

[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/65-66.

[←103]

[103] Metinde köşeli parantez, tercemede normal parantez içindeki ibareler, farklı nüshaları ifade etmektedir. Nesâî, katu's-sank 12; Tirmizi, büyü 54; İbn Mâce, hudûd 28; Ahmed b. Hanbel, II 180. 224.

[←104]

[104]Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/66-67.

[←105]

[105] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/67-68.

[←106]

[106] Nesai, nikah 60; hıyel 15; sarık 13; Tirmizi, hudûd 18; îbn Mace, hudûd, 26 filen 3; Ahmed b. Hanbel III, 140, 197, 390.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/68.

[←107]

[107] Tirmizi, hudûd 18; Nesai, katu's-sarik 13; İbn Mâce, hudûd 26, Darimi, hudûd 8.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/68-69.

[←108]

[108] Önceki rivayetlerin kaynakları.

[←109]

[109] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/69.

[←110]

[110] Bu tarif Hanefilere aittir.

[←111]

[111] İbnü'I-Humam, Şerhu Fethi'l - Kadir, V, 136.

[←112]

[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/69-71.

[←113]

[113] cümle bazı matbu nüshalarda "abamın üzerinde uyuyordum..." manasını verecek şekilde harekelenmişsin Bu tür harekeleme diğer rivayetlere ve hadisenin akışına daha uygun düşmektir.

[←114]

[114] Nesai, Katu's-sank 5; İbn Mâce, hudud 28.

[←115]

[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/71-72.

[←116]

[116] Ö. Nasuhi Bilmen, Hukuk-i İslamiyye ve Istılahat-i Fıkhıyye Kamusu, III, 15.

[←117]

[117] Bk. el-Mevsılî, el-İhtiyar li Ta'Iili'l-Muhtar, I, 104.

[←118]

[118] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/72-74.

[←119]

[119] Müslim, hudûd 10.

[←120]

[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/74-75.

[←121]

[121] Nesai, sarik 5.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/75.

[←122]

[122] Bu rivayet 4374 numarada geçti.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/75-76.

[←123]

[123] Bu tabirler .için bk. Bilmen Ö.N. Istılahât-ı Fikhiyye kamusu, IX, 144, 145.

[←124]

[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/76-78.

[←125]

[125] İbn Mace. talak 15; Ahmed b. Hanbel, I, 155, 158, VI, 144.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/78.

[←126]

[126] Hauabi. Hz. Ömer'in akıl hastası olan bir kadının recmedilmesini emretmiş olup da etrafındakilerin buna razı olmalarının mümkün olmadığını, kadının bazan iyileşip ba-zan da delirdiğini ve iyileştiği esnada zina etmiş olmasının muhtemel olduğunu söyler. Hz. Ömer'in kanaati akıl hastasının, akıllılık anındaki yaptığı suçtan dolayı haddin uygulanması, Hz. Ali'nin kanaati ise uygulanmaması istikametinde olabilir.

[←127]

[127] Hz. Ömer'in tekbir getirmesine sebep, yaptığı anlaşıldıktan dolayı duyduğu şaşkınlıktır.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/78-79.

[←128]

[128] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/79.

[←129]

[129] Buhari. hudûd 22; Ahmed. b. Hanbel, I, 140, 154, 155.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/80.

[←130]

[130] Bu rivayeti, Ebû Dâvûd. Hennad ve Osman b. Ebi Şeybe'den almıştır. Osman, Ebû Zebyan'ın yanına el-Cenbî'yi eklemediği halde, Hennad eklemiştir.

[←131]

[131] Tirmizi, hudûd I; Dârimî. hudûd 1; Ahmed b. Hanbel, I, 118; VI, 101.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/80-81.

[←132]

[132] Buharı, Hudud 22; İbn Mace, talak 15; Tirmizi, hudûd 1; Dârimî, hudûd 1; Ahmed b. Hanbel VI, 100, 101.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/81-82.

[←133]

[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/82-83.

[←134]

[134] Karaman H., Mukayeseli İslâm Hukuku, I, 176.

[←135]

[135] Bilmen Ö.N. Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fikhıyye Kamusu, 1, 228.

[←136]

[136] Ehliyet ve arızaları ile ilgili geniş bilgi için Usulü fıkıh kitaplarının ilgili bölümlerine bakılabilir. Ayrıca bkz. Ö.N. Bilmcn'in Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhıy-ye Kamusu, I. 226, H. Karaman. Mukayeseli İslâm Hukuku, I, 177 ve devamı.

[←137]

[137] Mecelle, 944 ve 980'nci maddeleri.

[←138]
[138] Mecelle: Madde 943.

[←139]

[139] Zeydan Abdül-Kerim, el-Veciz fi Usuli'I-Fîkh, 74.

[←140]

[140] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/83-86.

[←141]

[141] Tirmizi, siyer 29; îbn Mace, hudûd 4; Darimi, siyer 26; Ahmed b. Hanbel IV, 310, V, 312.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/86.

[←142]

[142] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/86-87.

[←143]

[143] Buharı, megazî 29; şehâdât İ 8; Müslim, imara 91; İbn Mace, hudûd 4; Ahmed b. Hanbel II, 17.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/87.

[←144]

[144] Yukarıdaki hadisin diğer kaynaklarında bu rivayet ayrı bir hadis olarak değil, önceki hadisin peşinde ta'lik olarak verilmiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/87.

[←145]

[145] Ahd-i Kadîm, Teşriiye 20/ 10-15.

[←146]

[146] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/87-90.

[←147]

[147] Tirmizi. hudûd 20; Nesai, katu's-sarik 16 Ahmed b. Hanbel, IV, 181.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/90.

[←148]

[148] Mergnıânî, el-Hidaye, II, 103.

[←149]

[149] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/90-92.

[←150]

[150] Şüphe ravidendir.

[←151]

[151] Şüphe ravidendir.

[←152]

[152] İbn Mace, fiten 10.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/92-93.

[←153]

[153] Bu hadisler için bk. Zeylâî, Nasbu'r-Râye, III, 366, 367.

[←154]

[154] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/93.

[←155]

[155] Nesai.katu’s-sârık, 15.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/934-95.

[←156]

[156] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/95-97.

[←157]

[157] Tirmizî, hudûd, 17; Nesaî, katu's-sarık 18; İbn Mace, hudud 23; Ahmed, b Hanbel,VI, 19.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/98.

[←158]

[158] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/98.

[←159]

[159] Bu bab'a Concordance'da numara verilmemiştir.

[←160]

[160] İbn Mace. hudûd 25.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/99.

[←161]

[161] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/99.

[←162]

[162] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/99.

[←163]

[163] Nisa (4) 15.

[←164]

[164] Nisa (4) 16.

[←165]

[165] Nur, (24) 2.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/99-100.

[←166]

[166] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/100.

[←167]

[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/100-101.

[←168]

[168] Müslim, hudud 3; Tirmizi, hudud 8; lbn Mace, hudud 7.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/101.

[←169]

[169] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/101-102.

[←170]

[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/102.

[←171]

[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/102-103.

[←172]

[172] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/103-104.

[←173]

[173] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/104-105.

[←174]

[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/105-106.

[←175]

[175] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/106.

[←176]

[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/106-107.

[←177]

[177] İbn Mâce, hudûd 34.

[←178]

[178] Basra İle Küfe arasında, Haccac tarafından inşa edilmiş olan bir şehirdir.

[←179]

[179] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/107-108.

[←180]

[180] İbn Kudâme, el-Muğnî, X, 348.

[←181]

[181] İbn Kudâme, el-Muğnî, IX, 348.

[←182]

[182] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/108-110.

[←183]

[183] Buhâri; hudûd 30. 31 Tirmizi; hudûd 7; Müslim; hudûd 15; İbn Mâce, hudûd 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/110.

[←184]

[184] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/110-112.

[←185]

[185] Bu baba Condordance'da numara verilmemiştir.

[←186]

[186] "İncik" diye terceme ettiğimiz "vazîf' kelimesine Kâmus'da "atın veya devenin topuğu ile dizi arasındaki kemik" denilmektedir.Nihâye'de ise devenin ayağına vazîf denildiği bildirilmektedir.

[←187]

[187] Buhârî, hudûd 26. 27; Müslim, hudûd 22. 23 Ahmed, V, 262, 265.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/112-113.

[←188]

[188] Bazı nüshalarda "liyestetîbe" şeklindedir.

[←189]

[189] Buharı, hudûd 26, 27; Müslim, hudûd 16.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/113-115.

[←190]

[190] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/115.

[←191]

[191] Buradaki "in" edatının nâfiye olması da mümkündür.

[←192]

[192] Müslim, Hudûd 17,18; Dârimi, hudûd 12 Ahmed V, 86,87,102,103.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/115-116.

[←193]

[193] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/116.

[←194]

[194] Yukarıdaki rivayette geçen, ve "az süt diye" terceme ettiğimiz kelime.

[←195]

[195] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/116.

[←196]

[196] Müslim, hudud 19; Tirmizi, hudûd 4.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/117.

[←197]

[197] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/117.

[←198]

[198] Buharî, hudûd 28 Ahmed, I, 280, 289, 325.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/117-118.

[←199]

[199] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/118-120.

[←200]

[200] Bu ve önceki hadisi Ebû Davud'a Hasen b. Ali rivayet etmiştir. Hasen b. Ali, önceki rivayeti Abdurrezzak'tan, bunu da Ebû Âsım'dan almıştır. Ebû Âsım'ın rivayetinde, Abdurrezzak'mkinden fazla olarak metindeki rivayet vardır.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/120.

[←201]

[201] Buhârî, hudûd 22, 25, 29; Tirmizi, hudûd 5; Müslim, hudûd 16; Nesâî, cenâiz 63; İbn Mace, hudûd 9; Darimi, hudûd 13. - Hadisi, Musannıfa Ebû Kâmil ve Ahmed b. Menî' Rivayet etmişlerdir. Bundan sonraki kısım Ebû Kâmil'in rivayetindendir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/120-121.

[←202]

[202] Buhari'nin rivayetinde "Cenaze namazını kıldı" denilmektedir. Babın sonundaki izah esnasında mesele ele alınacaktır.

[←203]

[203] Müslim, hudud 20; Ahmed, III, 62.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/121-122.

[←204]

[204] Rivayette söz konusu edilen zât, Mâiz'dır.Münziri, bu hadisin Mürsel olduğunu söyler. Çünkü, sahâbi ravİ anılmamıştır.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/122.

[←205]

[205] Müslim, hudud 22. Rasûlullah Mâız'ın sarhoş olup olmadığını anlamak için ağzını koklamıştır.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/122.

[←206]

[206] Ğâmidiye diye meşhur bir kadındır. Zina edip, ikrarda bulunmuş ve recmedilmiştir. Bu hanımla ilgili haber 4442 numara da gelecektir.

[←207]

[207] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/122-123.

[←208]

[208] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/123.

[←209]

[209] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/123-125.

[←210]

[210] Sahabidir. Elli yaşında müslüman olmuştur. Künyesi Ebu'l-AIâ'dır. 120 sene yaşamıştır.

[←211]

[211] Ahmed, 111,479.

[←212]

[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/125-127.

[←213]

[213] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/127.

[←214]

[214] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/127.

[←215]

[215] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/128.

[←216]

[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/128.

[←217]

[217] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/128-129.

[←218]

[218] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/129.

[←219]

[219] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/129-130.

[←220]

[220] Müslim, hudûd 24; Tirmizi, hudûd 9; Nesâi, cenâiz 64; İbn Mâce, hudûd 9; Dârimî, hudûd 17; Ahmed b. Hanbel, IV, 430, 435, 437, 440.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/130-131.

[←221]

[221] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/131.

[←222]

[222] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/131.

[←223]

[223] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/132.

[←224]

[224] Müslim, hudûd 23;Dârimi. hudûd 17:Ahmed. B. Hanbel V, 348.

[←225]

[225] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/132-133.

[←226]

[226] Osman, Ebû Davud'un hocasıdır.Sanki Ebû Davud bu hadisi hocasından okurken anlayamamış da, orada birlikte bulunduğu bir adanı ona anlatmıştır.

[←227]

[227] Bu kısım bazı nüshalarda mevcut değildir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/133-134.

[←228]

[228] Ahmed b. Hanbel, V, 43.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/134.

[←229]

[229] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/134-135.

[←230]

[230] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/136.

[←231]

[231] Dahhak el-Eslemî'nin oğludur. Şamlılardan sayılır.

[←232]

[232] Buhârî, Ahkâm 39; Sulh; eymân ve'n-nûzûr 3; hudûd 30, 34; Müslim, hudûd 25; Tirmizî. hudûd 8; Nesâi. kudât 22; İbn Mâce hudûd 7; Dârimî, hudûd 12; Mâlik, hudûd 6; Ahmed. b Hanbel, III. 115, 116

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/136-137.

[←233]

[233] Bakara 2:178.

[←234]

[234] Bakara 2: 183.

[←235]

[235] Nisa 4: 24.

[←236]

[236] Nisâ 4: 16.

[←237]

[237] Nisa 4: 15.

[←238]

[238] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/137-139.

[←239]

[239] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/139.

[←240]

[240] Aslen Yahudi idi. Benû Kaynuka kabilesine mensuptu; müslümanlığı kabul etmiş ve ensâr'a yardım etmiştir. Rasûlullah tarafından Cennetle müjdelenmiştir. H.49 tarihinde Medine'de vefat etmiştir.

[←241]

[241] Bu adamın Abdullah b. Sûryâ olduğu rivayet edilir.

[←242]

[242] Buharı, hudüd 37, nıenâkıb 26; Müslim, hudûd 26; Tirmizi. hudûd 10; Mâlik: Hudûd 1.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/139-140.

[←243]

[243] Müslüm. hudûd: 28; İbn Mace. hudûd 10.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/140-141.

[←244]

[244] Metinde âyetin tamamı yer almamıştır. Ancak biz manânın bozulmaması için tamamının meâüni verdik.

[←245]

[245] Mâide (5)41-47.

[←246]

[246] Mâide sûresinin 41 - ilâ 47 ayetleri, bu hadise üzerine inmiştir. Ancak metinde tamamı yer almamış sadece işaret edilmiştir.

[←247]

[247] Müslim, hudûd 28; İbn Mâce 10. Bu babın ilk hadisinde geçen olay kastedilmektedir. Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/141-143.

[←248]

[248] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/143-144.

[←249]

[249] Hadis, Ebû Davud'a bir kaç kanaldan gelmiştir. Bunlardan birisi Macmer vasıtasıyla gelendir.

[←250]

[250] İbn Hacer'in dediğine göre, tecbihinin bu izahı Zührî'ye aittir.

[←251]

[251] Mâide(5)44.

[←252]

[252] Bu hadisin isnadında Müzeyne'den bir adam var. Hattâbî onun bilinmediğini söyler. Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/144-146.

[←253]

[253] Mâide(5)42.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/146-147.

[←254]

[254] îsnadda mechûl bir adam var.

[←255]

[255] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/147-148.

[←256]

[256] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/148.

[←257]

[257] Bu iki rivayet mürseldir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/148.

[←258]

[258] Müslim, hudûd 28. Bu hadis, Lü'lüî'nin rivayetinde mevcut değildir. İbnü'l-Arâbi ve İbn Dâse'nin rivâyetindendir. Bunu Ebu'l-Kasim ed-Dimeşkî' zikretmemiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/148.

[←259]

[259] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/148-149.

[←260]

[260] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/149-150.

[←261]

[261] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/150-151.

[←262]

[262] Tirmizî, ahkâm 25; Nesâî, nikâh 58;İbn Mâce, hudûd 35; Dârimî, nikâh 4.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/151.

[←263]

[263] Nisa (4) 22.

[←264]

[264] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/151-153.

[←265]

[265] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/153.

[←266]

[266] Tirmizi. hudûd 21; İbn Mâce, hudûd 8; Nesâî, nikah 70; Dârimî, hudûd 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/154.

[←267]

[267] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/154-155.

[←268]

[268] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/155-156.

[←269]

[269] Nesâî. nikâh 70; Ahmed, III, 476.

[←270]

[270] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/156.

[←271]

[271] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/156-157.

[←272]

[272] İbn Mâce. hudûd S: Had. No: 2552.

[←273]

[273] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/157-158.

[←274]

[274] Tirmizî, hudûd; 24 İbn Mace. hudûd 12.

[←275]

[275] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/158-159.

[←276]

[276] Musannif Ebû Davud, bu rivayeti ile Âsım'm rivayet ettiği, hayvanla ilişkide bulunana haddin olmadığını bildiren hadisin (n: 4465), Amr b. Ebî Amr'ın rivayet ettiği ve böyle birisine haddin gerekliliğini bildiren hadisi (no: 4464) zayıflattığına işaret etmek istiyor. Ancak, bu ta'likm yeri burası değil, bundan sonraki babtır.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/159.

[←277]

[277] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/159-160.

[←278]

[278] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/160-161.

[←279]

[279] İbn Mâce, hudûd 13; Tirmizî, hudud 23,24; Ahmed I: 217, 269, 300.

[←280]

[280] Bu cümle, nüshaların çoğunda yer almamıştır.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/161-162.

[←281]

[281] Tirmizi, hudud 23.

[←282]

[282] Bu kayıt bazı nüshalarda barada yer almamıştır. Bilindiği gibi bu cümle 4463 no'lu hadisin sonunda da geçti. Orada işarcl edildiği gibi asıl yeri burasıdır.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/162.

[←283]

[283] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/162-164.

[←284]

[284] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/164.

[←285]

[285] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/164-165.

[←286]

[286] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/165-166.

[←287]

[287] Hud (11)114- âyetin devamı şu şekildedir: "Şüphesiz ki iyilikler kötülükleri giderir. Bu, öğüt kabul edenlere bir hatırlatmadır."

[←288]

[288] Müslim, Tevbe, 42; Tirmizi, tefsir sûre 11.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/166-167.

[←289]

[289] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/167.

[←290]

[290] Buhari, hudud 35; buyu 13; Müslim, hudûd 32; Tirmizi,hudûd 8; İbn Mâce, ika-metu'l-hudûd 14 Nesai, kusuf 11; Dârimî, hudûd 18; Mâlik, hudûd 14.

[←291]

[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/167-168.

[←292]

[292] Müslim hudud 30; İbn Mace 14; Ahmed b. Hanbel II, 376.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/168.

[←293]

[293] Buhari, hudud 36; Müslim, hudûd 30; Ahmed b. Hanbel. II. 249, 494.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/168-169.

[←294]

[294] Nisa (4) 25.

[←295]

[295] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/169-170.

[←296]

[296] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/170-171.

[←297]

[297] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/171-172.

[←298]

[298] Sad (38)44.

[←299]

[299] İbnu'l - Humam, Şerhli Fethı'l - Kadir, V, 29.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/172-173.

[←300]

[300] Tirmizi, tefsir 24; İbn Mace. hudud 15; Ahmed b. Hanbel, VI, 30,35.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/173.

[←301]

[301] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/173-174.

[←302]

[302] Münafıkların reisidir.

[←303]

[303] Yusuf (13) 18.

[←304]

[304] Nur (24) 11. Hz. Aişe hakkında inen ayet sayısı ondur.

[←305]

[305] Nur (24) 20.

[←306]

[306] Nur (24) 22.

[←307]

[307] Buharı, şehadet, 14.

[←308]

[308] Nur (24) 4.

[←309]

[309] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/174-180.

[←310]

[310] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/180.

[←311]

[311] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/180.

[←312]

[312] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/180-181.

[←313]

[313] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/181-182.

[←314]

[314] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/182.

[←315]

[315] Hattabî, Hz. Peygamber (s.a)'in adama hiçbir ceza vermeyişini şöyle izah eder: "Muhtemeldir ki adam Abbas'ın evine sığındıktan sonra, içki içtiğini ikrar etmemesi ve içtiğine dair adil şahitlerin bulunmaması sebebiyle Rasûlullah onu cezalandırma cihetine gitmemiştir. Adam yokla yalpa yaparken görülmüş ve sarhoş zannedilmiştir. Ama onun bu hali başka bir sebepten olabilir. Efendimiz de meseleyi araştırmamıştır."

[←316]

[316] Musannifin bundan maksadı İbn Abbas ve İkrime'dir. Çünkü diğer raviler Medine dışındaki şehirlerdendirler.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/182-183.

[←317]

[317] Buhari, hudud 5; Ahmed, b. Hanbel, II, 300, 350.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/183-184.

[←318]

[318] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/184.

[←319]

[319] Müslim, hudud 35, 36; İbn Mace, hudud 16, Ahmed b. Hanbel, III, 115, 180.

[←320]

[320] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/184-185.

[←321]

[321] Hz. Osman (r.a)'ın kölesidir.

[←322]

[322] Müslim, hudud 38; İbn Mace, hudud 16.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/185-186.

[←323]

[323] "Onun cefasını, sefasını sürüne yükle'" diye terceme ettiğimiz cümle, Araplar arasında bir darb-ı meseldir.

[←324]

[324] Hadisi Hz. Ali'den nakleden zat.

[←325]

[325] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/186-187.

[←326]

[326] Hucûrat, 6.

[←327]

[327] Sahih-i Müslim, Terceme ve Şerhi, VIII, 387.

[←328]

[328] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/187-191.

[←329]

[329] Tirmizi, hudud 15; îbn Mace, hudud 17; Nesai, eşribe 42.

[←330]

[330] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/191.

[←331]

[331] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/191.

[←332]

[332] İbn Mace, hudud 17; Nesai. eşribe 42.

[←333]

[333] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/192-193.

[←334]

[334] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/193-194.

[←335]

[335] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/194-196.

[←336]

[336] Buhari. hudud 4: Müslim, hudud 39; İbn Mace, hudud 16.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/196.

[←337]

[337] Bk. 4480 no'Iu hadisin izahı.

[←338]

[338] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/196-197.

[←339]

[339] Ravinin maksadı, hadiseyi o anda görüyormuş gibi hatırladığını ifade etmektir.

[←340]

[340] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/197-198.

[←341]

[341] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/198-199.

[←342]

[342] Bu hadis Lü'lüînin rivayetinden değildir. İbıı Dâsc'nin rivayetindendir. İbn Ebİ Hatim: "Bu hadisi babamave Ebu ZürVya sordum, 7ü1"1.;' bunu Abdurrahman b. Ez-her'den işitmedi, dediler.

[←343]

[343] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/199-200.

[←344]

[344] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/200.

[←345]

[345] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/200-201.

[←346]

[346] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/201.

[←347]

[347] Buhari. hudûd 42; Müslim, hudüd 40; Tirmizi. hudud 30, İbn Mace, hudûd 32; Darimî. hudûd II: Ahmed b. Hanbel. 111. 466; IV, 45.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/201.

[←348]

[348] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/201-202.

[←349]

[349] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/202.

[←350]

[350] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/202-203.

[←351]

[351] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/203-204.

[←352]

[352] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/204-206.

[←353]

[353] Bu bab bazı nüshalarda mevcut değildir. Bazılarında da Tu'zir babından daha öncedir.

[←354]

[354] Müslim, birr 13; Ahmed b. Hanbel II. 509.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/206.

[←355]

[355] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/206.

[←356]

[1] İbn-i mace, edeb 38; tirmizi, zdeb 43: Darimi, isti'zan 23 Ahmed b. Hanbel III 339 VI. 132. 139 . 173. 179. 267.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/86.

[←357]

[2] Tirmizi, edeb 43; ibn-i mâce edeb 38: Dârimi, islizan 23; Ahmed b. Hanbel 4l. 173. 199 267.362.

[←358]

[3] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/86-87.

[←359]

[4] Tirmizi, edeb 43; ibn-i mace edeb, 38; Darimi istizar. 23; Ahmed b. Hanbel III 339. VI 136. 139. 267.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/87.

[←360]
[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/87-88.

[←361]

[6] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/88.

[←362]

[7] Condance'de bu bâba numara verilmemiştir.

[←363]

[8] Ebû Davud vitr 23: Nesâi. gusl 7; Ahmed b. Hanbel IV 224.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/88-89.

[←364]
[9] Buhârî gusul 20.

[←365]
[10] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/89-90.

[←366]

[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/90.

[←367]
[12] Ahmed b. Hanbel III 478.

[←368]

[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/90.

[←369]

[14] Ebû Davud cenaiz 28; İbn-i Mace cemaiz 8; Tirmizi Edeb 40; Ahmed b. Hanbel 1.146.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/90.

[←370]
[15] Mehmet zihnî Nimet-i İslâm 293.

[←371]

[16] Tirmizi, edeb 40; Ahmet! h. Hanbel 1,275 V 290, 479.

[←372]
[17] Müslim, fedailü's sahabe 26; Ahmet b. Hanbel I. 71, VI 62, 155 . 288.

[←373]
[18] Buhârî Salât 12 Tirmizi edeb 40, Ahmed b. Hanbel.

[←374]

[19] Buhari Salat 12.

[←375]

[20] Buharî salat. 12; müslim nikâh 84, Cihat 120; Nesâî nikâh 19.

[←376]
[21] Es - Sehar nefiri, Bezlü'l - Mechud XVI 341.

[←377]
[22] El - Azimabadî, Avnu'l - ma'bud, XI. 55.

[←378]

[23] El - Azimâbâdi, Avnu'l - Ma'bud XI, 55.

[←379]

[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/91-92.

[←380]

[25] Müslîm hayz 78.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/92-93.

[←381]

[26] Tirmizi, edeb-20: Ahmed b. Hanbel. III-5.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/93.

[←382]

[27] Müslim Hayz/78, Nikâh/123, 124.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/93-94.

[←383]

[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/94.

[←384]

[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/94-96.

[←385]

[1] A. Debbağoğlu Ansiklopedik Büyük İslam İlmihali 195, 196.

[←386]

[2] M. Zeki Pakalın, Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, 1-526.

[←387]

[3] Zeki Pakahn Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, 526.

[←388]

[4] Servet Armağan, İslam Anayasa ve İdare Hukukunun Esasları 380.

[←389]

[5] Servet Armağan, a.g.e., 516.

[←390]

[6] Bakara (2), 30; Hud (11), 62.

[←391]

[7] Nûr (24), 55.

[←392]

[8] Sâd (38), 20; Bakara (2), 124; Mâide (5), 20.

[←393]
[9] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/175-177.

[←394]
[10] Ahmed b. Hanbel 111-129

[←395]
[11] Bk. Bi'at.

[←396]
[12] M. Ahmet b. Hanbel V. 220,221

[←397]

[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/177-178.

[←398]

[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/178.

[←399]

[15] Nisa (4), 59.

[←400]
[16] Buharî, ahkâm, 4.

[←401]

[17] Ahmed Debbağoğlu, Ansiklopedik Büyük İslam İlmihali, 219, 222.

[←402]

[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/178-179.

[←403]

[19] Buharı, cuma 11, istikraz 20, vesaya9, ıtk 17, 19, nikah 81, 90, ahkâm 1; Müslim, ima-re 20; Tirmizî, cihad 27; Ahmed b. Hanbel 1-5, 54-55, 108, III-122.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/179-180.

[←404]

[20] A. Dâvudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi VI11-693.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/180.

[←405]

[21] Buharî, ahkam 5-6; İman 1, keffaret 10; Müslim, İmare 13, eymân 19; Tirmizî, nüzûr 5; Nesaî kada 5; Darimî, nüzûr 9; Ahmed b. Hanbel V-62-63.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/181.

[←406]

[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/181-182.

[←407]

[23] Buharı, icâre 1, mürteddin 2, ahkâm 7; Müslim, imare 15; Ebû Dâvud, Akdiye 3, hu-dud 1; Ahmed b. Hanbel IV-393, 409, 411.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/182.

[←408]

[24] Müslim, İmare 15.

[←409]

[25] Müslim, İmare 14.

[←410]

[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/182-183.

[←411]

[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/183.

[←412]
[28] el-Ceziri A. el-Fıkh alel mezahibi'l erbaa V-416-417.

[←413]

[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/184.

[←414]

[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/184-185.

[←415]

[31] Kıyamet (75), 11.

[←416]
[32] Servet Armağan, İslam Anayasa ve İdare Hukukunun Esasları, 487-488.

[←417]
[33] İbrahim Sarmış, İslam Mezhebleri ve Müesseseleri, 224.

[←418]

[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/185.

[←419]
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/186.

[←420]

[36] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/186-187.

[←421]

[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/187-189.

[←422]

[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/189.

[←423]

[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/190.

[←424]

[40] Enbiya (21), 104.

[←425]

[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/190.

[←426]

[42] Tirmizî, zekat 18; Îbn Mâce, zekat 14; Ahmed b. Hanbel III-465, IV-I43.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/191.

[←427]
[43] Buharî, cihad 55.

[←428]
[44] el-Mubarekfûri Tuhfetü'l-Ahvezi III-307-308.

[←429]
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/191-192.

[←430]

[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/192.

[←431]
[47] Asım efendi, Kamus tercümesi, "Meks".

[←432]

[48] Ömer Nasuhi Bilmen, Hukuk-ı tslamiye ve Istılahat-ı Fıkhıyye Kamusu IV-96-97. Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/192-193.

[←433]

[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/193.

[←434]

[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/193-194.

[←435]

[51] Müslim, Imâre 12; Buharî, ahkam 51; Tirmizî, Fiten 48; Ahmed b. Hanbel 1-13, 43, 46, 47.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/194.

[←436]
[52] Ahmet b. Hanbel 111-129

[←437]

[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/194-196.

[←438]

[54] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim, VIII, 681.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/196.

[←439]

[55] Buharî, ahkam 43; Müslim, İmâre 90; Nesâî, bey'at 24, İbn Mâce, Cihad 41; Muvatta; bey'at 1; Ahmed b. Hanbel, 11-62, 81, 101, 139.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/196.

[←440]

[56] Davudoğlu A. Şahih-i Müslim Terceme ve Şerhi IX, 48.

[←441]

[57] Feth (40), 18, 19.

[←442]

[58] Debbağoğlu Ahmed, Ansiklopedik Büyük İslâm İlmihâli 82-83.

[←443]
[59] Udeh Abdülkadir, İslâm ve siyasi durumumuz, 213, 214.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/197-198.

[←444]

[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/198.

[←445]

[61] Buhârî, talak 20, şurût 1, tefsir 60/2, ahkam 49; Müslim imâre 88, 89; İbn Mâce, Cihad 43; Ahmed b. Hanbel, VI-114, 270, 365.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/198-199.

[←446]
[62] Mümtehine (60),12.

[←447]

[63] Müslim, imare 80.

[←448]

[64] Eryarsoy Beşir, İslamda devlet yapısı 175.

[←449]
[65] Buhârî 8, 125, Hayatü's-Sahabe 1-218, 223.

[←450]
[66] 2942 numaralı hadis.

[←451]

[67] Topaloğlu Bekir, İslam'da kadın 247.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/199-200.

[←452]

[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/200.

[←453]

[69] Buhârî, ahkam 46.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/200.

[←454]

[70] Heysemi, Mecmeuzzevâid VI-140.

[←455]

[71] a.g.e. 9, 285.

[←456]

[72] İsa Abdulkadir Hakaik Anıl-Tasavvuf 89, Bedrüddin Aynî Umdet'ül-karî XXIV-272.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/200-201.

[←457]

[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/201.

[←458]

[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/201.

[←459]

[75] Buhârî, ahkam 17; Müslim, zekat 112; Ebû Dâvud, zekât 28; Nesâî, zekât 94, Ahmed b. Hanbel I. 52.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/201-202.

[←460]

[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/202.

[←461]

[77] Ahmed b. Hanbel IV-229.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/202-203.

[←462]

[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/203.

[←463]

[79] Buhârî, hibe 17, zekat 43, cihad 189, eyman 3, ahkâm 24, 41, hayl 15; Müslim, imare 24, 26, 28; Darimî, zekat 31; siyer 151; Ahmed b. Hanbel 11-426 V-227, 283, 423.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/204-205.

[←464]

[80] Arzu Cemal, İslam Hukukundu feri ve devlet 29.

[←465]

[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/205-206.

[←466]

[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/206.

[←467]
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/206-207.

[←468]

[84] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/207.

[←469]

[85] Tirmizî, ahkam 6, Ahmed b. Hanbel, IV-231, VI-70.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/208.

[←470]

[86] Molla Mehmedoğlu O. Zeki, Sünen-i Tirmizî tercümesi, II-443.

[←471]

[87] el-Mübarekfurî, Tuhfet-ü'l-Ahvezî, IV-562.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/209.

[←472]

[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/209.

[←473]
[89] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/209-210.

[←474]

[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/210.

[←475]
[91] Tevbe (9), 100.

[←476]

[92] Haşr (59), 8.

[←477]

[93] Haşr (59), 9.

[←478]
[94] Haşr (59), 10.

[←479]
[95] Yazır Muhammet Hamdi, Hak dini Kur'ân dili tefsîri IV-2606-2607.

[←480]
[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/210-211.

[←481]

[97] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/211.

[←482]
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/212.

[←483]

[99] Davudoğlu A. tbn Abidin terceme ve şerhi VI11-398-399.

[←484]

[100] Yazır Muhammed Hamdi Hak dini Kur'ân dili tefsiri VI1-4821.

[←485]

[101] Meylâni Ahmed, Bidayet-ü'l Müctehid ve Nihayetü'l Muktesid tercemesi I, 604.

[←486]

[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/212-214.

[←487]
[103] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/214.

[←488]

[104] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/214-215.

[←489]

[105] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/215.

[←490]

[106] ez-Zuheylî Vehbe el-Fıkahu'l-lslami 11-490.

[←491]
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/215-216.

[←492]

[108] Buhârî, nafakat 15; Müslim, feraiz 15-17, Tirmizî, feraiz 1, İbn Mâce, feraiz 9, 13.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/216.

[←493]

[109] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim terceme ve şerhi, VIII-139.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/216-217.

[←494]

[110] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/217.

[←495]

[111] Buhari, feraiz 4, 25, kefale 5, istikraz11, tefsir (3) 1; Müslim, Cuma 3, feraiz 14-17; Tirmizi, feraiz 1, cenaiz 69; Nesai, cenaiz67; İbn Mace, Mukaddime 7, Sadakat 13, feraiz, 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/217.

[←496]

[112] Buhari, feraiz 4, 15, Zekat 17, kefalc 5; Müslim feraiz 14; Ebû Davûd, vesaya 17; Nesâi, Cenaiz 67; İbn Mace, Sadakat 13, Ahmed b. Hanbel, II, 70.

[←497]
[113] Mansûr Ali Nasıf, el-Tac licamiul-usûl, 11-226

[←498]
[114] Miras Kamil, Tecrid-i sarih tercemesi, VII-390.

[←499]
[115] Ahzâb, (33), 6.

[←500]

[116] Ahzab, (33), 6.

[←501]
[117] Miras Kamil, Tecrid-i sarih tercemesi, VII, 391.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/217-218.

[←502]

[118] Buhârî, şehadet 18, Meğazi 29, Müslim, İmâre 91; İbn Mâce, hudud 4, Ebû Dâvud, hudud 18; Ahmed b. Hanbel 11-17.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/218-219.

[←503]

[119] Hatipoğlu, Haydar, Sünen-i İbn Mâce, VII, 138-139.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/219-220.

[←504]

[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/220-221.

[←505]

[121] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/221-222.

[←506]
[122] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/222-223.

[←507]
[123] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/223.

[←508]

[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/223-224.

[←509]

[125] Sarmış İbrahim, tslâm mezhepleri ve müesseseleri, 238, 239.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/224-225.

[←510]

[126] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/225.

[←511]

[127] Taşkesenlioğlu Mazhar, Kur'ân-ı Kerîm'in Ahkam Tefsiri, 11-28.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/226-227.

[←512]

[128] Tirmizî, Menakıb 17; İbn Mâce, Mukaddime 11; Ahmed b. Hanbel, 11-53, 95,401, V-145, 165, 177.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/227.

[←513]
[129] Ahmet Naim Efendi, Tecrid-i Sarih tercemesi, 11-289-291.

[←514]

[130] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/228.

[←515]
[131] Haşr (59) 6.

[←516]

[132] Buhârî, humus I, fedail-i ashabunnebiyy 12, megazi 14, 38, nafakat 3, feraiz 3, i'ti-sam 5; Müslim, cihad 49, 52, 54, 56; Tirmizî, siyer 44; Nesâi, fey' 9, 16; Muvatta', kelâm 27; Ahmed b. Hanbel, 1-4, 6, 9, 10, 25, 47, 49, 60, 162, 164, 179, 191, 208, 11-463, VI-145, 262.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/228-232.

[←517]

[133] Tac IV, 380.

[←518]
[134] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i müslim VIII, 505.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/232-234.

[←519]

[135] a.g.e. 507, 508.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/234-235.

[←520]
[136] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/235.

[←521]

[137] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/235.

[←522]

[138] Buhârî cihad 80, Müslim cihad 48, Nesâî fey' 8, Ahmed b. Hanbel 1-25, 48.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/235-236.

[←523]
[139] Haşr (59) 7.

[←524]
[140] Haşr (59) 6.

[←525]
[141] Elmalıh Yazır M.H., Hak dini Kuran dili tefsiri VI1-4825.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/236-238.

[←526]
[142] Haşr, 59/6.

[←527]
[143] Haşr, 59/7.

[←528]
[144] Haşr, 59/8

[←529]

[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/238-239.

[←530]

[146] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/239-240.

[←531]
[147] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/241.

[←532]
[148] Şafak Ali, İslam Arazi Hukuku, 81.

[←533]
[149] Elmalılı Yazır Muhammed Hamdi Hak dini Kur'ân dili tefsiri VII-4823-4824.

[←534]

[150] Şafak Ali, İslam Arazi Hukuku 81-82.

[←535]
[151] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/241-244.

[←536]

[152] Buhârî, farz'ul-humus 1; Müslim, cihad 52; Nesâî, kasemü'1-fey 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/244.

[←537]

[153] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim tercüme ve şerhi VIII-513.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/245.

[←538]

[154] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/245-246.

[←539]
[155] Davudoğlu A. Sahih-i Müslim tercüme ve şerhi VIH-516-517.

[←540]
[156] Şafak Ali, İslâm Arazi Hukuku 82-83.

[←541]

[157] Şafak Ali, İslâm Arazi Hukuku 83.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/246-247.

[←542]

[158] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/247-248.

[←543]

[159] Şafak Ali, İslâm Arazi Hukuku 84-85.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/248.

[←544]

[160] Haşr (59), 6.

[←545]
[161] Haşr (59) 6.

[←546]

[162] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/248-249.

[←547]
[163] Koksal Asım, İslâm Tarihi VII, 247; VIII-281.

[←548]

[164] Koksal Asım, İslâm Tarihi VII, 247; VIII-281.

[←549]
[165] Koksal Asım, İslâm Tarihi VIII-249.

[←550]

[166] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/249-250.

[←551]
[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/250-251.

[←552]
[168] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/251-252.

[←553]

[169] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/252.

[←554]

[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/252.

[←555]

[171] Buhârî, vesaya 32, humus 3, feraiz 3; Muvatta, kelain 28 Ahmed b. Hanbel II-249, 376, 463, 464.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/252-253.

[←556]
[172] Davudoğlu A., Sahih-i Müslim tercüme ve şerhi VII, 516.

[←557]
[173] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/253.

[←558]
[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/253-254.

[←559]

[175] Buhârî, cihad 89, megazi 86, Tirmizî, büyü' 7, Nesâî, büyü, 58, 83, Ibn Mâce, ruhun 1; Darimî, büyü' 44, Ahmed b. Hanbel 1-236, 300, 301, 361 III-1O2-133, 208, 238, VI-453, 457.

[←560]
[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/254-255.

[←561]

[177] Buhârî, humus 1, fedaihı ashabinnebiyy 12, megazi 14, 37, nafakat 3, feraiz 3, l'tisam 5- Müslim, ciııad 49, 52, 54,56; Tirmizî, siyer 44; Nesâî, fey 9,16; Muvatta, kelam 27; Ahmed b. Hanbel 1-4, 6, 9,10, 25,47,49,60,162,164, 179,191, 208 11-463 VI-145, 262.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/255.

[←562]
[178] Neml (27) 16.

[←563]

[179] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/255.

[←564]
[180] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/256.

[←565]
[181] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/256.

[←566]
[182] Buhârî, farz'ül-humus 17.; Nesâî, fey 1; İbn Mâce, cihad 46.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/256-257.

[←567]
[183] Yazır M. Hamdi, Hak dini Kur'an dili VII-4827-4828.

[←568]
[184] Davudoğlu Ahmed, Ibn Abidin VIII-417.

[←569]
[185] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/257-258.

[←570]
[186] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/258-259.

[←571]
[187] Davudoğlu Ahmed, İbn Abidin VIII-416.

[←572]

[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/259-260.

[←573]

[189] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/260.

[←574]

[190] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/260-261.

[←575]
[191] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/261.

[←576]
[192] Enfâl (8) 41.

[←577]

[193] Karlığa Bekir, Hadislerle Kur'ân-ı Kerim tercemesi, VII-3311.

[←578]
[194] Ateş Süleyman, Kur'ân-ı Kerim ve yüce meali, I- 181.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/261.

[←579]

[195] Nesâî, fey 1.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/261-262.

[←580]

[196] Keskioğlu Osman, İslâmi Bilgiler Ansiklopedisi 1, 40-41.

[←581]

[197] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/262-263.

[←582]
[198] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/263-264.

[←583]

[199] Elmalılı Yazır, Muhammed Hamdi, Hak dini Kur'ân dili VII-4832.

[←584]

[200] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/264-265.

[←585]
[201] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/265-266.

[←586]
[202] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/266.

[←587]

[203] Müslim, zekât 167, 168; Nesâî, zekât 95, fey 15; Muvatta, Sadaka 13, 15; Ahmed b. . Hanbel 11-402, IV-166.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/266-269.

[←588]
[204] Tevbe (9) .103.

[←589]
[205] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/269-270.

[←590]
[206] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/270.

[←591]
[207] Buhârî, humus 1, talak 11, megazİ 12; Müslim, eşribe 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/270-273.

[←592]
[208] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/273.

[←593]

[209] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim, IX, 250, 251.

[←594]
[210] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/273-274.

[←595]
[211] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/274-275.

[←596]
[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/275-276.

[←597]

[213] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/276.

[←598]

[214] Buhârî, da'vât 11; Müslim, zikr 80; Ahmed b. Hanbel VI- 383, 384.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/276-277.

[←599]
[215] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/277-278.

[←600]
[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/278.

[←601]
[217] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/278.

[←602]

[218] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/278-280.

[←603]

[219] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/280.

[←604]

[220] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/280.

[←605]

[221] Davudoğlu A. İbn Abidin terceme ve şerhi VIII-415.

[←606]

[222] bkz. 2994. hadis.

[←607]
[223] Meylani Ahmed, Bidayel-ül Müctehid ve Nihayet-ül Müktesid, 1-588.

[←608]

[224] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/280-281.

[←609]

[225] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/281.

[←610]

[226] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/281-282.

[←611]

[227] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/282.

[←612]

[228] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/282-283.

[←613]
[229] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/283.

[←614]
[230] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/283.

[←615]

[231] Buhârî, cihâd 74, Bey 108; Müslim, nikâh. 87; Ibn Mâce, nikâh 42.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/284.

[←616]

[232] Müslim, nikâh 87, 88.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/284.

[←617]

[233] Buhârî, cihâd 74, nikâh 12, Salat 12; Müslim 84; Nesâî, Nikâh 79, Ahmed b. Hanbel III-102.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/284-285.

[←618]

[234] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/285-286.

[←619]

[235] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi VII-207.

[←620]
[236] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi VII-207.

[←621]

[237] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi VII-208.

[←622]

[238] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim, VII- 286, 287.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/286-289.

[←623]

[239] Ali İmrân (3) 186.

[←624]
[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/289-290.

[←625]
[241] Bakara (2), 14.

[←626]

[242] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi III, 7.

[←627]
[243] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi III-7.

[←628]

[244] Köksal M. Asım, İslâm Tarihi V-9, 10.

[←629]
[245] Buhârî, megazi 15.

[←630]

[246] Buhârî, megazi 15.

[←631]

[247] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/290-293.

[←632]
[248] Ali İmrân (3) 12.

[←633]

[249] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/293-294.

[←634]

[250] Ateş Süleyman, Kur'fin-ı Kerimin Yüce Meali ve Çağdaş Tefsiri, 1, 354-355.

[←635]
[251] Enfâl (8) 58.

[←636]

[252] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi II, 196-197.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/294-295.

[←637]

[253] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/295-296.

[←638]
[254] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/296.

[←639]

[255] Buhârî, Cihâd 179, Cizye 6, İkrah 2, i'tisâm 18, Müslim, Cihâd 61, Ahmed b. Hanbel 11-451.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/296-297.

[←640]
[256] Davudoğlu Ahmed, Sahihi Müslim, Terceme ve Şerhi VIII, 527-528.

[←641]

[257] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/297-298.

[←642]
[258] Haşr (59) 6.

[←643]

[259] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/299-302.

[←644]

[260] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/302.

[←645]

[261] Debbağoğlu Ahmed, Ansiklopedik büyük İslâm ilmihali, 78-79.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/302-303.

[←646]

[262] Debbağoğlu Ahmed, Ansiklopedik Büyük İslâm İlmihali 80.

[←647]
[263] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi IV, 85.

[←648]

[264] Haşr(59)6.

[←649]
[265] Tevbe (9) 29.

[←650]
[266] Tevbe (9) 36.

[←651]

[267] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/303-305.

[←652]

[268] Buhârî Megazi 14; Müslim, Cihâd 62; Ebû Dâvud, Cihâd 116.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/305-306.

[←653]

[269] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/306.

[←654]

[270] Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi VI1I-529.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/306.

[←655]

[271] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/307-308.

[←656]

[272] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi VII-190.

[←657]
[273] İmam Muhammed, Siyer'ül-Kebîr, 1-279.

[←658]

[274] İmam Muhammed, Siyer'ül-Kebîr. 1-279.

[←659]

[275] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi VII-192-196.

[←660]

[276] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi VII, 216-217.

[←661]
[277] Davudoğlu Ahmed Sahifa-i Müslim Tercüme ve Şerhi VII, 654.

[←662]
[278] Müslim; büyü 59-76.

[←663]

[279] Davudoğlu Ahmed, Sah İh-i Müslim Terceme ve Şerhi VII, 692.

[←664]
[280] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/308-313.

[←665]

[281] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/313-314.

[←666]

[282] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/314.

[←667]

[283] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/314-315.

[←668]

[284] İbn el-Esîr, en-Nihaye II, 22-23.

[←669]
[285] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim Ten eme ve Şerhi VII, 692-693.

[←670]

[286] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/315-316.

[←671]

[287] Müslim, Cihâd 120.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/316-317.

[←672]

[288] Davudoğlu A, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi V1II-624.

[←673]
[289] 3010 numaralı hadis.

[←674]

[290] Davudoğlu A, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi VIII, 525-526.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/317.

[←675]

[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/317-318.

[←676]

[292] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/318.

[←677]

[293] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/318-319.

[←678]

[294] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/319.

[←679]
[295] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/319.

[←680]

[296] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/320.

[←681]

[297] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/320-321.

[←682]
[298] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/321-322.

[←683]
[299] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/322.

[←684]
[300] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/322-323.

[←685]

[301] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/323.

[←686]

[302] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/323-324.

[←687]

[303] Buhâri, hars 14, humus 9, Megazi 38; Ahmed b. Hanbel 1-32,40.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/324.

[←688]

[304] Koksal M. Asim İslâm Tarihi VII-I23, 124.

[←689]

[305] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/324-325.

[←690]
[306] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/325-326.

[←691]

[307] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/326-327.

[←692]
[308]Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/327.

[←693]

[309] Müslim, cihad, 84.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/328-329.

[←694]
[310] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi VII-155.

[←695]

[311] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi VIII-185.

[←696]

[312] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi VIII-186.

[←697]

[313] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi VIII-221-222.

[←698]

[314] Koksal M. Asım. İslâm Tarihi.VIII- 224-225.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/329-332.

[←699]

[315] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi, VIII, 224-225.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/332.

[←700]

[316] Davudoğlu A. Sahihi Müslim tercüme ve Şerhi VIII, 577.

[←701]

[317] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/332-333.

[←702]

[318] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/333-334.

[←703]

[319] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/334.

[←704]

[320] Debbağoğlu Ahmed, Ansiklopedik Büyük İslâm İlmihali 145.

[←705]

[321] Koksal M. Asım İ. Tarihi VIII- 455.

[←706]
[322] Debbaoğlu Ahmed Ansiklopedik Büyük İslâm İlmihali, 145.

[←707]

[323] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/334-335.

[←708]
[324] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/336-337.

[←709]

[325] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/337-338.

[←710]
[326] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/338-339.

[←711]

[327] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/339-340.

[←712]

[328] Buhari, cihâd 176, cizye 6, megazi 183; Müslim, vasiyyet 6, Ahmed b. Hanbel 1-222 IV-371.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/340.

[←713]
[329] Muvatta, Kasr-üssalâ 85.

[←714]

[330] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/340-341.

[←715]
[331] Tevbe, (9) = 29.

[←716]

[332] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi VIII-197-198.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/341-342.

[←717]
[333] Müslim, cihâd 63. Tirmizi, siyer 42.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/342.

[←718]
[334] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/343.

[←719]
[335] Tirmizi, zekat II, Ahmed b. Hanbel 1-223, 285.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/343.

[←720]
[336] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/343-344.

[←721]

[337] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/344.

[←722]

[338] Davudoğlu A.İbn Abidin tercümesi VIII-456.

[←723]
[339] el-Kâsânî, Bedayiussânayi' VII-114.

[←724]

[340] Davudoğlu A. Sahih-i Müslim, Tercüme ve Şerhi V11I-197.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/344-345.

[←725]

[341] Müslim; fiten 33.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/345-346.

[←726]

[342] Davudoğlu A.Sahih-i Müslim, Tercüme ve Şerhi XI, 323.

[←727]
[343] Müslim, İmam 147.

[←728]
[344] Davudoğlu A.İbn Abidin Tercümesi ve Şerhi VIII-457.

[←729]
[345] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/346-347.

[←730]
[346] Müslim, cihâd 47.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/347-348.

[←731]

[347] Davudoğlu AhmedSahih-i Müslim, Tercüme ve şerhi VIII 500.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/348.

[←732]

[348] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/348-349.

[←733]
[349] Tevbe (9).29.

[←734]

[350] Debbağoğlu A.Ansiklopedik Büyük İslâm İlmihali 107-108

[←735]
[351] Bilmen Ö.N. Hukuku-tslâmiyye ve Islılahad Fıkhiyye Kamus IV-99.

[←736]

[352] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/349-350.

[←737]
[353] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/350-351.

[←738]
[354] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/351-352.

[←739]
[355] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/352.

[←740]

[356] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi IX-217-221.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/352.

[←741]

[357] Mevsılî, el-îhtiyâr IV-137.

[←742]

[358] Bilmen Ömer Nasuhî, Hukuki İslâmiyye ve ıstılahatı fıkhiyye kamusu, IV, 97.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/352-353.

[←743]

[359] Ebû Dâvud, zekât 65; Tirmizi, zekât 5; Nesâi, zekat 8; Ahmed b. Hanbel V-230, 233, 247. Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/353.

[←744]

[360] Bilmen ö. Nasuhi Hukuku tslâmiyye ve Istılahali Fıkhıyye Kamusu IV, 99.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/353-354.

[←745]

[361] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/354.

[←746]
[362] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/354.

[←747]

[363] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/354-355.

[←748]
[364] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/355.

[←749]

[365] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/355-356.

[←750]
[366] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi, X-193.

[←751]

[367] Koksal M. Asım, İslam Tarihi X-192-212.

[←752]

[368] Koksal M. Asım, İslam Tarihi, X, 212-214.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/356-358.

[←753]

[369] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/358-359.

[←754]

[370] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/359.

[←755]
[371] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/359-360.

[←756]

[372] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/360-361.

[←757]

[373] Tirmizi, siyer 30; Muvatta, zekat 41; Ahmed b. Hanbel 1-191.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/361-362.

[←758]

[374] Davudoğlu A. Selamel Yolları IV-145.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/362-363.

[←759]

[375] Müslim, birr. 117-119.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/364.

[←760]
[376] Müslim, birr, 118.

[←761]
[377] Müslim, birr 119.

[←762]

[378] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/364-365.

[←763]

[379] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/365.

[←764]

[380] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/365.

[←765]
[381] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/365-366.

[←766]

[382] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/366.

[←767]

[383] Bilmen Ö. N. Hukuku İslâmiyye ve Istılahalı Fıkhiyye. IV, 92.

[←768]

[384] Bilmen Ö. Nasuhİ, Hukuku İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu, IV, 92.

[←769]
[385] a.g.e IV-93.

[←770]

[386] Hattâbî, Mealimü's-sünen.

[←771]

[387] Bilmen ö. Nasuhi Hukuku İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu IV-96.

[←772]

[388] Geniş bilgi için bk. Bezlu'l-Mechud.

[←773]

[389] Muhammed Şemsü'l-Hakel, Azimabadi, Avnü'l-Ma'bûd VIII, 301.

[←774]
[390] M. Hamidullah, islâm'da Devlet idaresi 117.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/366-368.

[←775]

[391] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/368-369.

[←776]

[392] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/369-370.

[←777]
[393] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/370.

[←778]

[394] Armağan Dr. Servet, İslâm Anayasa ve İdare Hukukunun Esasları

[←779]

[395] Tevbe (9),29.

[←780]
[396] Armağan Dr. Servet, İslâm Anayasa ve İdare Hukuku Esastan 175-176.

[←781]

[397] Muhammed Hamidullah, İslam'da devlet idaresi 266.

[←782]

[398] Hasr (59) 7.

[←783]
[399] Nisa (4) 79.

[←784]
[400] Al-i İmran (3), 31.

[←785]
[401] Karaman Hayreddin, Hadis usûlü, 5.

[←786]
[402] Nisa (4) 79.

[←787]

[403] Karaman .Hayreddin, Hadis Usûlü 130.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/370-373.

[←788]

[404] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/373-374.

[←789]
[405] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/374.

[←790]

[406] Hattâbî, Mealimü's-Sünen III 438.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/374-375.

[←791]

[407] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/375-379.

[←792]

[408] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/379.

[←793]

[409] Tirmizi, siyer 23, Ahmed b. Hanbel IV-162.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/379.

[←794]

[410] Molla Mehmedoğlu, Sünen-i Tirmizi tercemesi 111-152.

[←795]
[411] Muvatla; husn-ül-hulk 16.

[←796]

[412] el-Mübarek-furî, Tuhfetûl-Ahvezî V-198.

[←797]

[413] el-Mübarekfurî,, Tuhfetu'l-Ahvezî V-199, 200.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/380-381.

[←798]

[414] Tirmizi, ahkâm 39, Ahmed b. Hanbel VI-399.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/381.

[←799]

[415] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/381.

[←800]
[416] Doç. Dr. Şafak Ali, İslam Arazi Hukuku, 195.

[←801]

[417] Bilmen Ö. Nasuhi, Hukuki İslâmiyye ve Istılahati Fıkhiyye Kamusu, IV-75.

[←802]
[418] Şafak Ali, İslâm Arazi Hukuku 194.

[←803]

[419] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/381-383.

[←804]

[420] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/383.

[←805]

[421] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/383-384.

[←806]

[422] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/384.

[←807]

[423] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/384-385.

[←808]

[424] Bilmen Ö. Nasuhi, Hukuku İslâmiye ve Istılahati Fıkhiyye Kamusu, IV-76.

[←809]

[425] el-Kasânî, Bedayiu's- Sanayi 11-67; Tuğ Salih, İslâm Vergi Hukukunun Ortaya Çıkışı 60.

[←810]

[426] Bilmen, Ömer Nasuhi, Hukuki İslömiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu, IV-102, 103.

[←811]
[427] a.g.e IV-104.

[←812]
[428] Yeniçeri Celal, İslâm İktisadının Esasları 82.

[←813]

[429] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/385-387.

[←814]

[430] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/387-388.

[←815]

[431] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/388.

[←816]
[432] Tirmizi, ahkâm 39, İbn Mace, rehine 17.

[←817]
[433] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/389-390.

[←818]
[434] Yeniçeri Celal, İslâm İktisadının Esasları, 79, 80.

[←819]

[435] İbn Mâce, rehine 16.

[←820]

[436] Serahsi el-Maksut 11-212.

[←821]

[437] Yeniçeri Celal, İslâm İktisadının Esasları, 72, 73.

[←822]

[438] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/390-391.

[←823]

[439] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/391.

[←824]

[440] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/392.

[←825]

[441] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/392-393.

[←826]
[442] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/393.

[←827]

[443] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/393-395.

[←828]

[444] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/395-396.

[←829]

[445] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/396-397.

[←830]

[446] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/397.

[←831]

[447] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/397-398.

[←832]

[448] Tirmizi, İstizam ve adab 83.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/398-399.

[←833]

[449] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/400.

[←834]

[450] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/400-401.

[←835]

[451] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/401.

[←836]

[452] ez-Züheyli .Vehbe, el-Fıkhu'1-İslâmî 11,351.

[←837]

[453] ez-Züheyli Vehbe,eI-Fıkhu'l-İslâmi II, 529-531.

[←838]

[454] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/401-402.

[←839]

[455] Tirmizi, ahkam 38; Buharı, hars 15; Muvatta, Ukdiye 26, Ahmet b. Hanbel 327.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/403.

[←840]

[456] ez-Züheylî Vehbe, el-Fikh-û-lslâmi II, 531.

[←841]

[457] 22 Züheyli Vehbe el-Fıkhul-lsIami 11-530.

[←842]

[458] Ebû Dâvud, menasik 89, Tirmİzî, hac 52, İbn Mace, jnenasik 52, Darımı, menasik 87; Ahmed VI-187, 207.

[←843]

[459] ez-Züheyli Vehbe, el-Fıkhül-lslâml 11,530.

[←844]

[460] Ali Haydar Efendi, 111,553-554.

[←845]
[461] Tirmizi, ahkam 38.

[←846]

[462] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/403-405.

[←847]

[463] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/405-406.

[←848]

[464] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/406.

[←849]

[465] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/406.

[←850]

[466] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/406-407.

[←851]

[467] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/407.

[←852]

[468] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/408.

[←853]
[469] Mecelle Mad. 1275-1276, Ali Haydar Efendi III, 553-554.

[←854]
[470] ez-Züheyli Vehbe, el-Fıkhül-İsIâmi 11-530.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/408.

[←855]

[471] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/409.

[←856]

[472] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/409.

[←857]

[473] Buharî, zekât 2, 54, cihâd 49, 136, hibe 28, cizye 2; Müslim, fadail 10, 11, Ahmed b. Hanbel V-424-425.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/409-410.

[←858]

[474] Koksal M. Asım, İslâm Tarihi, IX, 224-226.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/410-412.

[←859]

[475] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/412.

[←860]

[476] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/412-413.

[←861]

[477] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/413-414.

[←862]

[478] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/414.

[←863]

[479] Bitmen Ö. Nasuhi, Hukuku İslâmiyye ve Islilahatı Fıkhiyye Kamusu, IV, 74.

[←864]

[480] Bilmen ö. Nasuhi, Hukuku tslâmiyye ve Istılahatı Fıkhıyye Kamusu, IV, 75.

[←865]

[481] Sarmış ibrahim, İslam mezhebleri ve müesseseleri 274.

[←866]

[482] İbn Hümâm, Fethu'l-Kadir IV, 366.

[←867]
[483] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/414-416.

[←868]

[484] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/416-417.

[←869]
[485] Karaman Hayreddin, İslam'ın Işığında Günün Meseleleri I, 161.

[←870]

[486] Karaman Hayreddin, İslâm'ın Işığında Günün Meseleleri I, 162, 163.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/417-419.

[←871]

[487] Buhârî, cihad 146, müsakât 11; Ahmed b. Hanbel IV.38, 71-73.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/419.

[←872]

[488] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/419.

[←873]

[489] Yeniçeri Celal, İslâm iktisadının esasları 42.

[←874]

[490] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/420-421.

[←875]

[491] Buhârî, musakât 3, zekât 66; Müslim, hudûd 45-46; Ebû Dâvud, diyât 28; Tirmizi, ahkam 38; îbn Mace, lukata 4, Muvatta, zekat 9, akul 12.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/421.

[←876]

[492] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/422.

[←877]

[493] İbn Mace, el-Lukata 3.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/422.

[←878]

[494] Yeniçeri Celâl, İslâm iktisadının esasları, 84, 85

[←879]

[495] Buhârî, zekât 66, diyat 28-29, müsakât 3, hudûd 45-46; Tirmizî, zekât 16, ahkâm 37; Nesâî, zekât 28; İbn Mace, diyet 27; Muvatta, ukud 12; Darimî, diyet 19, zekât 3; Ah-med b. Hanbel.11,228.

[←880]

[496] Bezlü'l-Mechûd XIV-41.

[←881]

[497] Yeniçeri Celal, tslâm İktisadının Esasları 84-85.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/423-424.

[←882]
[498] Hatipoglu Haydar, Sünen-i İbn Mâce Terceme ve Şerh-i, VII,85, 89.

[←883]

[499] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/424-428.

[←884]

[500] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/428-429.

[←885]

[501] Koksal M.Asım, İslam Tarihi, XIII, 452-453.

[←886]

[502] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/429-430.

[←887]

[1] Concordance'da bu bölümün her bir rivayeti aynı zamanda bir bab olarak kabul edilmiştir. M.F Abdiilbâki merhum da Concordance'da esas alınan bölüm ve babları belirten eseri Teysîr^ül-Menlaah'de ıırer hadise" görüleceği şekilde bab vermiştir. Biz de aynen uyguladık.

[←888]

[2] Bakara, (2), 125.

[←889]

[3] Tirmizî, tefsir Bakara (2) I; İbn Mâce, ikame 56.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/54.

[←890]

[4] Bakara. (2), 122.

[←891]

[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/54.

[←892]

[6] Tirmizi tefsir Bakara 2/1 İbn mâce ikame/56

[←893]

[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/54-55.

[←894]

[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/55.

[←895]

[9] Âl-i İmrân, (3) 161.

[←896]

[10] Tirmizi tefsir (3) 17.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/55-56.

[←897]

[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/56-57.

[←898]

[12] Buharı cîhâd /25. Da'vat/38, 39, 42.44, Müslim zikir/49,50,70, 73, 76. Ebû Davud vitr/32, Tirmizî dua/76,

115 Ahmed II- 185. 186,111- 113, 117. 201. 205. 208, 214, 231, 235. 240, 427 VI - 57, 207. Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/57.

[←899]

[13] Bir önceki kaynaklar,

(*) Tırmizi savm: 69, Nesâi Iahâte9l İbn Mâcelahâre54Darimi Vutlû, 34 Ahmed. IV-211.

[←900]

[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/57.

[←901]

[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/57.

[←902]
[16] Âli İmran(3) 188.

[←903]

[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/58.

[←904]

[18] Nisa (4) 24.

[←905]

[19] Buhârî tefsir 14 17: Müslim, tefsir 22.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/58.

[←906]

[20] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/58-59.

[←907]

[21] Nisa (4) 95.

[←908]

[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/59.

[←909]

[23] Alûsi Ruhul meani 5/121.

[←910]

[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/59-60.

[←911]

[25] Tirmizî, kıraat I.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/60.

[←912]
[26] Mâide (5) 45.

[←913]

[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/60.

[←914]

[28] Ma'ide (5)45.

[←915]

[29] Tirmizî, kıraat, 1.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/61.

[←916]

[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/61.

[←917]
[31] Rûm (30) 54.

[←918]

[32] Tirmizi, Kıraat 1.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/61.

[←919]

[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/61-62.

[←920]

[34] Tirmizi, kıraat 1.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/62.

[←921]

[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/62.

[←922]
[36] Yunus (10) 58.

[←923]
[37] Tirmizî, Kıraat I.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/62.

[←924]

[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/62-63.

[←925]

[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/63.

[←926]

[40] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/63.

[←927]
[41] Hûd (II) 96.

[←928]
[42] Tirmizî kıraat 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/63.

[←929]

[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/64.

[←930]
[44] Hûd. 46.

[←931]

[45] Tirmizi kıraat 1.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/64.

[←932]
[46] Kehf. 18 76.

[←933]

[47] Tirmizî kıraat I; Tefsîrtil-kuran (18) I.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/65.

[←934]

[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/65.

[←935]
[49] Tirmizî, kıraat 1; Tefsîr'ul kur'an (18).

[←936]

[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/66.

[←937]

[51] Tirmizî kıraat 1.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/66.

[←938]

[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/66.

[←939]

[53] İbn-ı Mace, mukadime 9. Ahmed b. Hanbel I, 374, III 79.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/67.

[←940]

[54] İbn-i kesir, hadislerle kur'an-ı kerim. XI 5 998.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/67.

[←941]
[55] Tirmizî tefsir (sebe) 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/68.

[←942]

[56] Molla mehmeloğlu e. Zeki. Süneni Tirmizî Tercümesi: V 338.

[←943]

[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/68-69.

[←944]

[58] Sebe. (34) 23.

[←945]

[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/69.

[←946]
[60] Hatiboğlu Haydar. Sünni İbn-i Mace tercemesi 1/348.

[←947]

[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/69-70.

[←948]

[62] Zümer (39) 59.

[←949]

[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/70.

[←950]

[64] Zümer, (39) 57.

[←951]

[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/71.

[←952]

[66] Tirmizî Kıraat I.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/71-72.

[←953]

[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/72.

[←954]

[68] Buhari, tefsirü'l kur'ân 43) I; Müslim Cüm'a 49, Tirmizî salat 362.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/72.

[←955]

[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/73.

[←956]
[70] Zariyûl (51) 58.

[←957]

[71] Tirmizi kıraat I.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/73.

[←958]

[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/73-74.

[←959]
[73] Kamer (54) 22.

[←960]

[74] Tirmizi, kıraat 1.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/74.

[←961]
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/74.

[←962]
[76] Hûmeze (104) 3.

[←963]

[77] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/74-75.

[←964]
[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/75.

[←965]

[79] Fecr (89) 25-26.

[←966]

[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/75.

[←967]

[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/75-76.

[←968]
[82] Fecr (89) 25,

[←969]

[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/76.

[←970]

[84] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/77.

[←971]
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/77-78.

[←972]

[86] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/78.

[←973]

[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/78.

[←974]

[88] Fatiha (I) 3.

[←975]

[89] Tirmizî, kıraat 1.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/79.

[←976]

[90] Bak Molla Mehmetoğlu O. Zeki Sünen-i Tirmizî tercümesi 5/61.

[←977]

[91] Azimâbadî, Avnü'I-Mabud XI 33.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/79.

[←978]

[92] Tirmizi, kıraat 1.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/80.

[←979]

[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/80.

[←980]

[94] Buharı, tefsir'ül kıırûn, yasin (36) 1; Müslim, eyman 159Tirmizî, tefsirü'l Kuran (yenin 36) 1.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/80-81.

[←981]
[95] Kehf (18) 86.

[←982]

[96] Karlığa Dr. Bekir İbn-i Kesîr. Hadislerle Kur'an-ı kerim tefsiri X.507l.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/81.

[←983]

[97] Mûslîm salat'ül-müsafırîn 258; Tİrmizî, sevâb'til-kurân 2.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/81-82.

[←984]

[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/82.

[←985]

[99] Yusuf, (12) 23.

[←986]

[100] Buhârî, tefsir'ul-kur'ân, suretü’l-Yusuf .

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/82-83.

[←987]

[101] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/83.

[←988]

[102] Buhari, tefsür'ul - kur'ûn, süre-i yûsuf 4.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/83.

[←989]

[103] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/84.

[←990]
[104] Bakara, (2) 58.

[←991]

[105] Buhârî, tefsîrû’l- Kur'ân, bakam 148; Müslim, teftir,Tirmizî tefsîr'ul - Kur'an Bakara 1.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/84.

[←992]

[106] Davudoğlu A. Sahihi Müslim terceme ve şerhî X499-500.

[←993]

[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/84.

[←994]

[108] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/85.

[←995]
[109] Nâr. (24) 10.

[←996]

[110] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/85.

[←997]

[111] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/85.

[←998]

[1] Buharı, tefsir sure (5) 10, eşribe 2, 5; Müslim, tefsir 32, 33; Nesâî', eşribe 20.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/283.

[←999]

[2] Bk. Davudoğlu A, Selâmet Yolları, IV, 72-73.

[←1000]

[3] Bk. A.g.e.

[←1001]

[4] Bk. Yeniçeri Celal, el-İhtiyar Tercemesi, 279.

[←1002]

[5] Bk. Yazır M. Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, II, 1310.

[←1003]
[6] Bk. Müslim, müsâkât 80; Ebû Dâvûd, büyü 20.

[←1004]

[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/284-286.

[←1005]

[8] Bakara, (2) 219.

[←1006]
[9] Nisa, (4) 43.

[←1007]
[10] Mâide, (5) 91.

[←1008]

[11] Tirmizî, tefsir sûre (5) 8, 9; Nesâî, eşribe 1; Ahmed b. Hanbel, I, 53.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/286-287.

[←1009]

[12] Nahl, (16) 67.

[←1010]
[13] Kâfirûn, (109) 1, 2.

[←1011]
[14] Nisa, (4) 43.

[←1012]
[15] Mâide, (5) 90.

[←1013]

[16] Kur'an-ı Kerim'in Ahkâm Tefsiri, Çev: M. Taşkesenlioğlu, I, 223-224.

[←1014]

[17] Hayreddin Karaman, Günlük Hayatımızda Haramlar ve Helaller, 41.

[←1015]

[18] Kırca, Celal, Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler, 184.

[←1016]
[19] Mâide, (5) 90.

[←1017]
[20] Mâide, (5) 91.

[←1018]

[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/287-290.

[←1019]
[22] Nisa (4) 43.

[←1020]

[23] Tirmizi, tefsir sûre (4) 5.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/290.

[←1021]

[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/290-291.

[←1022]
[25] Mâide, (5) 90.

[←1023]

[26] Nisâ, (4) 43.

[←1024]
[27] Bakara, (2) 219.

[←1025]

[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/291-292.

[←1026]
[29] Nisâ, (4) 43.

[←1027]
[30] Bakara, (2) 219.

[←1028]

[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/292.

[←1029]

[32] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/292-293.

[←1030]

[33] Davudoğlu A, Selâmet Yolları, IV, 73-74.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/293.

[←1031]

[34] İbn Mâce, eşribe 6; Tirmizî, büyü 58; Ahmed b. Hanbel I, 316, II, 25, 71, 97.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/293-294.

[←1032]
[35] Bezlü'l-Mechûd, XVI, 10.

[←1033]
[36] Tuhfetü'l-Ahvezî, IV, 517.

[←1034]

[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/294.

[←1035]

[38] Müslim, eşribe II; Tirmizî, büyü 58; Dârimî, eşribe 17; Ahmed b. Hanbel, III, 119, 180, 260.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/295.

[←1036]

[39] Davudoğlu A, Sahih-i Müslim Terecine ve Şerhi, IX, 259.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/295.

[←1037]

[40] Buharî, eşribe2, 3, 5, 21, mezâlim 21, tefsir sûre (5) 11; Müslim, eşribe 5; Tirmizî, eşri-be 8; İbn Mâce, eşribe 5; Dârimî, eşribe 7; Ahmed b. Hanbel, II, 279, 408, 409, 474, 496, 526, 577, 578, III, 112, 181, 183, 189, 190, 217, IV, 267, 273.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/296.

[←1038]
[41] Mollamelimetoğlu, Osman Zeki, Sünen-i Tirmizî Tercemesi, III, 336.

[←1039]
[42] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/296-298.

[←1040]

[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/298.

[←1041]

[44] Müslim, eşribe 13, 14; Tirmizî, eşribe 8; İbn Mâce, eşribe 5; Ahmed b. Hanbel, II, 279, 408, 409, 474, 496, 518, 526.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/298-299.

[←1042]

[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/299.

[←1043]

[46] Müslim, eşribe73; Tirmizî, eşribe I; İbn Mâce, esri be 9; Ahmed b. Hanbel, il, 16, 29, 31, 105, 134, 137.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/299-300.

[←1044]
[47] Avnü'l-Ma'bûd, X, 118-119.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/300-301.

[←1045]

[48] Müslim, eşribe 74, 75; Tirmizî.eşribe 1; İbn Mâce, eşribe 9; Nesâî, eşribe 45, 49; Ahmed.b. Hanbel, II, 178, 179, III, 361, V, 171, VI, 460.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/301-302.

[←1046]

[49] Nesâî, eşribe 44.

[←1047]
[50] Ankebût, (29) 45.

[←1048]

[51] Mübarekfûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, V, 601.

[←1049]

[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/302-303.

[←1050]
[53] A.g.e, 599.

[←1051]
[54] A.g.e, 599.

[←1052]

[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/303.

[←1053]

[56] Tirmizî, eşribe 3; Nesaî, eşribe 25; îbn Mâce, eşribe 10; Darimî, eşribe 8; Ahmed b. Hanbel, II, 91, 167, 179, III, 343.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/303.

[←1054]
[57] Aynî, el-Binâye, IX, 540-541.

[←1055]
[58] el-Kâsânî, Bedâyiu's-Sanâyi, V, 116-117.

[←1056]

[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/303-304.

[←1057]

[60] Buharî, vudû 71; eşribe4, 10; Müslim, eşribe 67, 68; Tirmizî, eşribe 2; İbn Mâce, eşribe 10; Muvatta, eşribe 9; Dârimî, eşribe 7; Ahmed b. Hanbel, VI, 36, 97, 190, 226.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/304-305.

[←1058]

[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/305.

[←1059]

[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/305-306.

[←1060]

[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/306.

[←1061]

[64] Buharı, ahkâm 22; Müslim, eşribe 70; Nesâî, eşribe 40, 49, 53.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/307.

[←1062]

[65] Davudoğlu, A. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, XI, 292-293.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/307-308.

[←1063]
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/308.

[←1064]
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/308.

[←1065]

[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/308-309.

[←1066]

[69] Davudoğlu, A, Selâmet Yolları, IV, 75.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/309.

[←1067]

[70] Tirmizî, eşribe 3; Ahmed b. Hanbel, VI, 71, 72, 131.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/310.

[←1068]

[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/310.

[←1069]

[72] İbn Mâce, fiten 22.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/310-311.

[←1070]

[73] Yeniçeri, Celal, el~İhtiyar Metni Muhtar Tercemesi, 279.

[←1071]

[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/311-312.

[←1072]
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/312.

[←1073]

[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/312-313.

[←1074]

[77] Buharı, iman 40, ilim 25, mevâkit 2, zekât 1, humus 2, menâkib 1, 5, meğâzî69, eşribe 4, 8, edeb 98, ahâd 5, levhid 56; Müslim, iman 23, 25, 26, 28, eşribe, 33, 45, 56, 57; Tirmizî, eşribe 5; Nesâî, cenâiz 100, iman 25, zinet 43, eşribe 5, 9, 23, 26, 28, 32-34, 36, 37,48; İbn Mâce, eşribe 13; Dârimî, eşribe 14; Ahmed b. Hanbel, I, 119, 138, 228, 274, 276, 291, 304, 334, 340, 352, 361, II, 14, 27, 41-43, 56, 58, 78, 211, 241, 279, 355, 414, 491, 501, III, 23, 57, 90, 237, 379, 432, IV, 86, 87, 206, 207, 213, 228, 429, 443, V., 57, 64, 65, 359, 446, VI, 31, 47, 80, 97, 98, 112, 123, 131, 172, 203, 242, 244, 314, 332.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/313.

[←1075]

[78] Bk. 3698 nolu hadis.

[←1076]
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/313-314.

[←1077]

[80] Buharı, eşribe 8; Müslim, iman 24, eşribe 35, 43, 47, 49, 52, 54, 60; Tirmizî, eşribe 4; Nesâî, eşribe 28, 29, 48, 56; İbn Mâce, eşribe 15; Dârimî, eşribe 14; Ahmed b. Hanbel, I, 27, 38, 50, 228, 229, 274, 304, 340, 348, 371, II, 29, 35, 44, 47, 48, 56, 73, 74, 78, 414, 450, III, 3, 9, 66, 78, 277, 279, 304, 384, 447, IV, 3, 5, 6, 57, 87, VI, 96, 97, 99, 203, 235, 244, 252, 333, 337.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/314-315.

[←1078]

[81] Buharı, İman 40, ilim 25, mevâkit 2, zekât I, humus 2, menâkıb t, 5, meğâzî 69, eşribe 4, 8, edeb 98, ahâd 5, tevhid 56; Müslim, iman 23, 25, 26, 28, eşribe, 33, 45, 56, 57; Tirmizî, eşribe 5; Nesâî, cenâiz 100, iman 25, zinet 43, eşribe 5, 9, 23, 26, 28, 32-34, 36, 37, 48; İbn Mâce, eşribe 13; Dârimî, eşribe 14; Ahmed b. Hanbel, I, 119, 138,228, 274,276,291,304,334,340,352,361,11, 14,27,41-43,56,58,78,211,241,279,355, 414, 491, 501, III, 23, 57, 90, 237, 379, 432, IV, 86, 87, 206, 207, 213, 228, 429, 443, V, 57, 64, 65, 359, 446, VI, 31, 47, 80, 97, 98, 112, 123, 131, 172, 203, 242, 244, 314, 332.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/315-316.

[←1079]

[82] A.Z. Gümüşhanevî, Levâmiu'I-Ukûl, I, 51.

[←1080]

[83] A.g.e, 51.

[←1081]
[84] Enfâl (8)41.

[←1082]

[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/316-317.

[←1083]

[86] Müslim, eşribe 33; Nesâî, eşribe 38; Ahmed b. Hanbel, II, 491, III, 90.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/317-318.

[←1084]

[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/318.

[←1085]

[88] Müslim, iman 26; Nesâî, eşribe 15; Ahmed b. Hanbel, I, 361, III, 23, 432, IV, 207.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/318-319.

[←1086]

[89] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/319.

[←1087]
[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/319-320.

[←1088]

[91] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/320.

[←1089]

[92] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/320-321.

[←1090]

[93] es-Sehârnefurî eş-Şeyh Halil Ahmed, Bezlü'l-Mechüd, XVI, 32.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/321-322.

[←1091]

[94] Nesâî, eşribe 29-37.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/322-323.

[←1092]
[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/323.

[←1093]

[96] Müslim, cenâiz 106, edâhi 37, eşribe 64, 65; Tirmizî, edâhi 14; Nesâî, cenâiz 100, dahâyâ 36, fer' 2, eşribe 4; İbn Mâce, edâhi 16; Dârimî, edâhi 6; Muvatta, dahâyâ 6-8; Ahmed b. Hanbel, III, 23, 57, 63, 66, 75, 237, 250, 388, V, 76, 350, 355-357, 359, VI, 187, 209, 282.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/323-324.

[←1094]

[97] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/324.

[←1095]

[98] Buharı, eşribe 8; Tirmizî, eşribe 6; îbn Mâce, eşribe 14.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/324.

[←1096]

[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/325.

[←1097]
[100] Buharı, eşribe 8; Müslim, eşribe 63-65.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/325.

[←1098]

[101] Müslim, eşribe 63.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/325.

[←1099]

[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/326.

[←1100]

[103] Buharı, eşribe 6; Müslim, eşribe 61, 62; Nesâî, eşribe 27, 38; İbn Mâce, eşribe 12; Dârimî, eşribe 12; Ahmed b. Hanbel, II, 35, III, 304, 307, 326, 379, 384.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/326.

[←1101]

[104] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/326.

[←1102]

[105] Buharı, eşribe 11; Müslim, eşribe 17, 19,28, 29; Tirmizî, eşribe 9; Nesâî, eşribe 18; İbr Mâce, eşribe 11; Dârimî, eşribe 14; Muvatta, eşribe 7.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/326-327.

[←1103]

[106] Müslim, eşribe 24, 41; Nesâî, eşribe 4, 5, 18; Ahmed b. Hanbel, I, 276, 304, IV, 314.

[←1104]
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/327.

[←1105]

[108] Nesâî, eşribe 4, 5, 18.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/327-328.

[←1106]

[109] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/328.

[←1107]

[110] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/328.

[←1108]

[111] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/329.

[←1109]

[112] Davudoğlu, A. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 270.

[←1110]
[113] Hatipoğlu H,Sünen-i İbn Mâce Terceme ve Şerhi, IX, 151-152.

[←1111]

[114] Aynî, el-Binâye fî Şerhi'1-Hidâye, IX, 537.

[←1112]

[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/329-330.

[←1113]

[116] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/331.

[←1114]

[117] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/331.

[←1115]

[118] Nesâî, eşribe 56; Ahmed b. Hanbel, IV, 232.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/332.

[←1116]
[119] Müslim, eşribe 85; Tirmizî, eşribe 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/333.

[←1117]

[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/333-334.

[←1118]

[121] Müslim, eşribe 82; Nesâî, eşribe 56; İbn Mâce, eşribe 12.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/334.

[←1119]
[122] Ahmed b. Hanbel, IV, 232.

[←1120]

[123] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/334-335.

[←1121]

[124] Tahrîm, (66), 1.

[←1122]

[125] Tahrîm, (66), 4.

[←1123]
[126] Tahrîm, (66), 3.

[←1124]

[127] Buharî, talâk 8, eymân 25, tefsir sûre (66) 1; Müslim, talâk 20, 21; Nesâî, talâk 17, eymân 20, nisa 4; Ahmed b. Hanbel, VI, 221.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/336-337.

[←1125]

[128] Buharı, talâk 8; eymân 25, tefsir (66) 1, et'ime 32, eşribe 10, 15, tıb 4, hayl 12; Müslim, talâk 20-21; Tirmizî, et'ime 29; İbn Mace, et'ime 36; Dârimî, et'ime 34; Ahmed b. Hanbel, VI, 59, 221.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/337-338.

[←1126]

[129] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/338.

[←1127]

[130] Davudoğlu, A. Salih-i Müslim Terceme ve Şerhi, VII, 452.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/338-339.

[←1128]

[131] İbn Mâce, eşribe 15; Nesâî, eşribe 25.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/339.

[←1129]
[132] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/339.

[←1130]

[133] Müslim, eşribe 112, 113, 115; Tirmizî, eşribe II; İbn Mâce, eşribe 21; Dârimî, eşribe 24; Ahmed b. Hanbel, III, 32, 45, 54, 118, 131, 147, 182, 199, 214, 250, 291.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/340.

[←1131]

[134] Buharî, eşribe 16; Müslim, eşribe 118, 119; Tirmizî, eşribe 12; Nesâî, menâsik 165, 166, tahâre 77, 90, 102; İbn Mâce, eşribe 21; Ahmed b. Hanbel, I, 102, 144, 159.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/340.

[←1132]
[135] Mübârekfûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, VI, 5-6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/340-341.

[←1133]

[136] Buharı, eşribe 24; Tirmizî, eşribe 24, sayd 9; Nesâî, dahâyâ 44; İbn Mâce, eşribe 20; Dârimî, eşribe 19, 28; Ahmed b. Hanbel, I, 226, 241, 293, 321, 339, II, 230, 247, 327, 353. 377.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/342.

[←1134]

[137] Ö.N. Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, 417.

[←1135]

[138] A.g.e. 424.

[←1136]
[139] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/342-343.

[←1137]

[140] Buharî, eşribe 23; Müslim, eşribe 110, 111; Tirmizî, eşribe 17; İbn Mâce, eşribe 19; Dârimî, eşribe 19; Ahmed b. Hanbel, III, 6, 67, 69, 93.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/343-344.

[←1138]

[141] Tirmizî, eşribe 18; Ahmed b. Hanbel, VI, 161.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/344.

[←1139]
[142] İbn Mâce, eşribe 19.

[←1140]
[143] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/344-345.

[←1141]

[144] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/345.

[←1142]

[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/345-346.

[←1143]

[146] Buharı, eşribe 67, 68; Müslim, libâs 2, 4, 5, 12, 14, 15; Ebû Dâvûd, libâs 7, 9, 40; Tirmizî, eşribe 10; Nesâî, zînet 40, 43, 45, 50, 76, 79, 84, 87, 90-96; Dârimî, eşribe 25; İbn Mâce, libâs 16, 18, eşribe 17, cihad 21; Ahmed b. Hanbel, I, 16, 43, 46, 50, 51, H, 99, 127, 146, IV, 92, 96, 99-101, 132, 134, 135, 284, 299, 428, 429, 435, V, 261, 385, 390, 392-398, 400, 404, 408, VI, 228.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/346-347.

[←1144]

[147] Hatipoğlu, H. Sünen-i İbn Mâce Terceme ve Şerhi, IX, 167.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/347.

[←1145]

[148] Davudoğlu, A. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 414-415.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/347.

[←1146]

[149] Buharı, eşribe 14, 20; Dârimî, eşribe 22; İbn Mâce, eşribe 25; Ahmed b. Hanbel, III, 328, 343, 344, 355.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/348.

[←1147]

[150] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/348.

[←1148]
[151] İbn Mâce, eşribe 25.

[←1149]

[152] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/349.

[←1150]

[153] Müslim, mesâcid 311; Tirmizî, eşribe 20; İbn Mâce, eşribe 26; Dârimî, eşribe 28; Ahmed b. Hanbel, IV, 354, 382, V, 298, 303, 305.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/349.

[←1151]

[154] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/349.

[←1152]

[155] Buharı, eşribe 18; Müslim, eşribe 124, 125; Tirmizî, eşribe 19; İbn Mâce, eşribe 2; Dârimî, eşribe 18; Muvatta, sıfatü'n-nebî 18; Ahmed b. Hanbel, III, 110, 113,197, 231.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/349-350.

[←1153]
[156] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/350.

[←1154]
[157] Müslim, eşribe 123; Ebû Dâvûd, et'ime 20; Tirmizî, et’ime 32; Ahmed b. Hanbel, III, 119, 185, 211, 251, 400, 401, VI, 465, 466.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/350-351.

[←1155]

[158] Davudoğlu, A. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 331.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/351.

[←1156]

[159] Müslim, eşribe 121; Tirmizî, eşribe 15; İbn Mâce, eşribe 23; Dârimî, eşribe 27; Muvatta, eşribe 12; Ahmed b. Hanbel, I, 220, 309, 358, III, 26, 32, 57.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/351.

[←1157]
[160] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/351-352.

[←1158]

[161] Müslim, eşribe 146; Tirmizî, da'avât 117; Ahmed b. Hanbel, IV, 188-190.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/352.

[←1159]

[162] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/353.

[←1160]
[163] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/353.

[←1161]

[164] Tirmizî, da'avât 54; İbn Mâce, et'ime 35; Ahmed b. Hanbel, IV, 272, 285, 304.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/353-354.

[←1162]

[165] Îbnü'1-Esîr, en-Nihâye, II, 93.

[←1163]
[166] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/355.

[←1164]

[167] Buharî, bedü'1-halk 11; Müslim, eşribe 96; Tirmizî, et'ime 15; Nesâî, eşribe 38; Mu-vatta, sıfatünnebî 21; Ahmed b. Hanbel, III, 319, 351, 386, 395.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/355-356.

[←1165]

[168] Müslim, eşribe-96; Tirmizî, et'ime 15; İbn Mâce, eşribe 16; Muvatta, sıfatünnebî 21; Ahmed b. Hanbel, III, 301, 386, 395.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/356.

[←1166]

[169] Buharî, bedü'1-halk 16; Müslim, eşribe 99; Ahmed b. Hanbel, III, 388.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/357.

[←1167]

[170] Buharı, eşribe 12; Müslim, eşribe 93.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/357-358.

[←1168]
[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/358.

[←1169]

[172] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/358-359.

[←1170]

[1] Buharı, ilim 10; Tirmizî, Kur'an 10, ilim 19; İbn Mâce, mukaddime 17; Ahmed b. Han-bel, İl, 252, 325, 407.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/243-244.

[←1171]

[2] İsrâ, (17) 27.

[←1172]
[3] Müslim, tevbe 39.

[←1173]

[4] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/244-245.

[←1174]

[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/245-246.

[←1175]

[6] Müslim, zikir 38; Tirmizî, Kur'an 10; îbn Mâce, mukaddime 17; Dârimî, mukaddime 32; Ahmed b. Hanbel, II, 252, 407.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/246.

[←1176]

[7] Ahmed b. Hanbel, II, 285, 539.

[←1177]

[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/246.

[←1178]

[9] Buharı, şehadât 29; tefsir sûre (2) 11, i'tisâm 25, tevhid 51.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/247.

[←1179]

[10] İbn Kesîr, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, I, 6.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/247-249.

[←1180]

[11] Buharı, ahkâm 40; Tirmizî, isti'zan 23; Ahmed b. Hanbel V, 186.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/249.

[←1181]

[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/249.

[←1182]

[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/250.

[←1183]

[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/250.

[←1184]

[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/251.

[←1185]

[16] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/251.

[←1186]

[17] Buhari, ilim 9, 10; Ebu Davud, tatavvu 10.

[←1187]

[18] Bk. 3649 numaralı hadis.

[←1188]

[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/251-252.

[←1189]

[20] Müslim, zühd 72; Dârimî, mukaddime 42; Ahmed b. Hanbel, III, 12, 21, 39, 56.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/252.

[←1190]

[21] Bk. Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, II, 447.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/252-253.

[←1191]

[22] Buharı, ilim 39, lukata 7; Ebû Dâvûd, menâsik 89, diyât 4; Tirmizî, ilim 12; Ahmed b. Hanbel, II, 238.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/253.

[←1192]

[23] Müslim, zühd 72.

[←1193]

[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/254.

[←1194]

[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/254.

[←1195]

[26] Buharı, ilim 38, cenâîz 33, menâkıb 5, enbiya 50, edeb 109; Müslim, iman 112, zühd 72; Ebû Dâvûd, eymân 1, ilim 4, edeb 152; Tirmizî, fiten 70, edeb 13, ilim 6, 8, 13, tefsir 1, menâkıb 19; İbn Mâce. mukaddime 4, 23, ahkâm 9; Dârimî, mukaddime 25, 46, 50; Ahmed b. Hanbel, I, 65, 70, 78, 130, 131, 223, 269, 293, 323, 367, 389, 401, 402, 405, 436, 454, II, 158, 159, 171, 202, 214, 321, 365, 410, 413, 469, 501, 509, 519, III, 12, 39, 422, IV, 47, 50, 91, 93, 100, 156, 159, 201, 245, 252, 334, 367, 436, 441, V, 166, 292, 297, 310, 412.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/255.

[←1196]

[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/256.

[←1197]
[28] Müslim, münafikîn 40; Tirmizî, tefsir 1; Dârimî, mukaddime 20; Ahmed, b. Hanbel, V, 115.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/256-257.

[←1198]
[29] Aliyyü'l-Kârî, Mirkâtü'l-Mefâlîh, I, 239.

[←1199]
[30] Nisa, (4) 83.

[←1200]
[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/257-258.

[←1201]

[32] Buharı, ilim 30; Tirmizî, menâkıb 9.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/259.

[←1202]
[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/259.

[←1203]

[34] Buharı, menâkıb 23; Müslim, zühd 71.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/260.

[←1204]

[35] Bk. Kazancı. A. Lütfi, Peygamber Efendimizin Hitabeti, 114.

[←1205]

[36] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/260-261.

[←1206]

[37] Buharı, menâkıb 23; Müslim, fedâilüssahâbe 160; Tirmizî, menâkıb 9.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/261.

[←1207]

[38] Bk. Kazancı, A. Lütfi, Peygamber Efendimizin Hitabeti, 114.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/261.

[←1208]

[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/262.

[←1209]

[40] Tirmizî, zühd II; İbn Mâce, fiten 12; Muvalta, husnü'1-hulk 3; Ahmed b. Hanbel, 1,201.

[←1210]

[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/262-263.

[←1211]

[42] İbn Mâce, mukaddime 53.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/263-264.

[←1212]

[43] Dârimî 20.

[←1213]
[44] Bk. Aliyyü'l-Kârî, Mirkât, XV, 235-236.

[←1214]
[45] Bk. Ebû Dâvûd, edeb 114.

[←1215]

[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/264-265.

[←1216]

[47] Tirmizî, ilim 3; İbn Mâce, mukaddime 24; Ahmed b. Hanbel, II, 263, 305, 344, 353, 495.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/265.

[←1217]

[48] Bilmen, Ö.Nasuhi, Hikmet Gonceleri, 263.

[←1218]

[49] Bk. İbn Mâce, mukaddime 17; Münzirî, et-Tergîb ve'l-Terhîb, İlim, hadis no: 10.

[←1219]
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/265-266.

[←1220]

[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/266.

[←1221]

[52] Tirmizî, ilim 7; İbn Mâce, mukaddime 18, menâsik 76; Dârimî, mukaddime 24; Ahme b. Hanbel, I, 437, III, 225, IV, 80, 82, V, 183.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/267.

[←1222]

[53] Buharı, cihad 102, 143, fedâilüssahâbe 62, meğazi 38; Müslim, fedâiiüssatıâbe 35; Tirmizî, vitr 1; İbn Mâce, ikame 114; Dârimî, salât, 208.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/267.

[←1223]

[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/267-268.

[←1224]

[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/268-269.

[←1225]

[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/269-270.

[←1226]
[57] Buharî, enbiya 50; Tirmizî, ilim 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/270.

[←1227]

[58] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/270.

[←1228]

[59] İbn Mâce, mukaddime 23; Ahmed b. Hanbel, II, 338.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/271.

[←1229]
[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/271-272.

[←1230]

[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/272.

[←1231]

[62] Aynî, el-Binâye, II, 805.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/272-273.

[←1232]

[63] Müslim, zühd 37; Tirmizî, zühd 27; İbn Mâce, zühd 6; Ahmed b. Hanbel, II, 169, III, 324.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/273-274.

[←1233]
[64] Kehf, (18) 28.

[←1234]
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/274-275.

[←1235]

[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/275.

[←1236]
[67] Bk. Bilmen Ö.N,Büyük İslâm İlmihali, 213.

[←1237]

[68] Bk. Abdülkadir İsa, Hakâik Ani'l-Tasavvuf, 132-133.

[←1238]
[69] Bk. Mehmed Zihni, Nimet-i İslâm, 142-144.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/275-277.

[←1239]
[70] Nisa, (4) 41.

[←1240]

[71] Buharî, fedâilül-Kur'an 32; Müslim, salâtül-müsafirîn 248; Tirmizî, tefsir sûre (4) 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/277-278.

[←1241]

[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/278-279.

[←1242]

[73] Davudoğlu, Ahmed, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IV, 365-366.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/279.

[←1243]

[1] ÖmerNasuhi Bilmen Hukuki İsIamiye Kamusu IV 31-32.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/7-8.

[←1244]

[2] Tirmizî buyü 35 muvatta, mükateb 1.2.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/8.

[←1245]

[3] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/8-10.

[←1246]

[4] Tirmizî, buyu 35; ibni-i mace, ıtak 3; Ahmed b. Hanbel II 178, 184, 206, 209.

[←1247]

[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/10.

[←1248]

[6] Tirmizî, buyu 35.

[←1249]
[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/10-11.

[←1250]

[8] Tirmizî buyu 35; ifan-i mace ıtk.3; Ahmed b. Hanbel VI 289. 308, 311.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/11.

[←1251]
[9] Nur, (24) 31,

[←1252]
[10] Davudoğlu Ahmed, selâmet yollan IV, 306, 309.

[←1253]

[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/11-13.

[←1254]

[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/13.

[←1255]

[13] Buharî, salat 80, şurûl 3, 10, 13, 17, et'ime 31, ferâiz 19, 20, 22, 23, talâk 14, keffaret 8, nikah 18. zekât 61,mükâteb 5, buyu 67, 73: Müslim, ıtk 5, 6, S. İÜ, 12. 14, 15: Ebû Dâvûd, ferâiz 12; Tirmizi, fersiz 20. ve-saya 7. velâ; Nesâî, zekât 99, talâk 29-31, buyu 75, 76, 78; îbn Mace, talâk 29. ilk 17-19; Ahmed b. Hanbel, I, 281,321. 11,28. 100, 113, 144, 153, 156, VI. 33, 42, 46, 82,103. 121, 135. 161, 172, 175, 178, 180. 186. 190. 213. 272.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/14-15.

[←1256]

[14] Buharı, salât 80, surût 3, 10, 13, 17, et'ime 31, ferâiz 19, 20, 22. 23, lalâk 14. keffaret 8, nikâh 18, zekat 6l.rmikâteb5,buyû67, 73; Müslim, ilk 5, 6, 8. 10. 12, 14, 15: Ebû Dâvûd, ferâiz 12; Tirmizî, temiz 20. vesâyı 7, velâ; Nesâî, zekât 99. talâk 29-31, buyu 75, 76, 78; İbn Mâce, talâk 29, ıtk 17-19; Ahmed b. Hanbel, I, 281, 321. II. 28, 100. 113, 144, 153. 156, VI. 33, 42, 46, 82,103, 121, 135, 161, 172. 175, 178. 180, 186, 190.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/15-16.

[←1257]
[15] Karaman Hayrettin, mukayeseli İslâm Hukuku, 1/366.

[←1258]

[16] Râ'd (13) 25.

[←1259]

[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/16-19.

[←1260]

[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/19.

[←1261]
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/19-21.

[←1262]

[20] Muhammed Hamidlullah islâm peygamberi; 1-153.

[←1263]

[21] Muhammed Hamidullah, İslâm Peygamberi II, 23.

[←1264]
[22] Zürkanî şerh-i Mevahibü'I-le dünniye V, 231.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/21-22.

[←1265]

[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/22.

[←1266]

[24] İbn-i mâce ıtk, 6 ; Ahmed b. Hanbel V-221; VI, - 319.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/22.

[←1267]

[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/23.

[←1268]

[26] Ahmed b. Hanbel, II. 347.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/23-24.

[←1269]

[27] Nasuhi bilmen omer; Hukuki îslâmiye Kamusu, IV, 37.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/24-25.

[←1270]
[28] Ahmed b. Hanbel 11,347.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/25.

[←1271]

[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/25-26.

[←1272]

[30] Ahmed b. Hanbel; II 347.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/26.

[←1273]

[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/26-28.

[←1274]

[32] Buhârî, ıtk 5, 3 irked 5, 14; Müslim, ıtk 3-4 Eymân 45; İbn Mace, ıtk , 7: ârimi, Feraiz, 51: Ahmet b. Hanbel, 255,426. 472.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/28-29.

[←1275]

[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/29.

[←1276]

[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/30.

[←1277]
[35] Sünen-i Ebû Davûd'da 3940 nolu hadis.

[←1278]
[36] Sahihi Müslim Terceme ve Şerhi. VII 556 – 557.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/30-31.

[←1279]

[37] Buharî, ıtk 4. Şirket 5; Müslim, ilk 1, eymân 47-49; Tirmizî, ahkâm 14; îbn Mace, ilk 7: Ahmet! b. Hanbel, II. 15,77. 116, 142, 156.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/31-32.

[←1280]

[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/32.

[←1281]

[39] Buharî, ilk 4; Müslim. ıtk 1, eymân 47-49; Tirmizî, ahkâm 14; ibn Mâce. ilk 7; Ahmed- b, Hanbel, II. 15, 77, 116.143, 156.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/32.

[←1282]

[40] Buharî, ilk 4.17: Müslim. eyman 48; Ahmed b. Hanbel, II. 53, 142.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/33.

[←1283]

[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/33.

[←1284]

[42] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/33.

[←1285]

[43] Buhari. ıtk 4; Müslim, eymân.47, 51, ıtk I; İbn Mâce, ıtk 7: Ahmed b, Hanbel, I. 57, II. 531.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/33-34.

[←1286]

[44] Müslim, ıtk 2, eyman 52; Tirmizi, ahkâm 14; Ahmed b. Hanbel, II, 11, 122. 468.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/34.

[←1287]

[45] Buharı, ilk 4; Müslim eymân 5; Ebû Dâvûd, nikâh 31; Tirmizî, nikâh 44; Nesâî . nikâh, 68. talâk 57; Ahmed, b. Hanbel, I, 447, II, 11, IV. 280 .re.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/34.

[←1288]

[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/34-35.

[←1289]

[47] Tirmizî. Ahkâm 28; İbn-i Mâce. ıtk 5.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/35-36.

[←1290]

[48] Tirmizi, Ahkâm 28, İbn-i Mace; ıtk 5.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/36.

[←1291]

[49] Tirmizi. Ahkâm 28, İbn-i Mace; ıtk 5.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/36.

[←1292]

[50] Tirmizî, Ahkâm 28. İbn-i Mace; ıtk 5.

[←1293]
[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/37-38.

[←1294]

[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/38-39.

[←1295]

[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/39.

[←1296]

[54] Huliboğlu Haydar, Sünen-i Ibn Mace Tercemesi ve Şerhi. VII. 102.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/39-40.

[←1297]

[55] Buharı; ahkâm 32, büyü 59, ırk 9; Müslim, zekat 41, eyman 58; Nesâî, zekat 60. büyü 84, kudât 29: İbn Mâce. ıtk 2. büyü 37, 38, vesâyâ 3: Muvatta. ramadan 8: Ahmed b. Hanbel III. 305, 368-371.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/40.

[←1298]

[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/40.

[←1299]
[57] Müslim. Eyman 35: Nesâî buyu 84.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/40-41.

[←1300]

[58] Bilmen Ömer Nasuhî, Huku İslamiyye kamusu IV. 39.

[←1301]

[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/41-42.

[←1302]

[60] Zafer Ahmed ed, Tehavî, İ'Iâûs, Sünen XI. 311.

[←1303]
[61] Dârekutnî, II 483.

[←1304]
[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/42-43.

[←1305]

[63] Müslim: Eyman/56. Nesai; cenâiz/65. İbn-i Mâce ahkâm/20 Ahmed IV -426. 431, 438, 440. V -341 ahkâm/27.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/43.

[←1306]

[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/43.

[←1307]

[65] Nesâî. cenâiz 65.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/43-44.

[←1308]
[66] Nesâî. cenâiz 65.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/44.

[←1309]
[67] Müslim, eymân 57.

[←1310]
[68] (İbn. Kudame, el'muğnî VIII 358. Riyâd l98l)

[←1311]

[69] el mübarekfüri, tuhfetul - Ahuezî IV. 602.

[←1312]

[70] El, Tahâvî şerhu meânil-İsar II 421 – 422.

[←1313]

[71] Zafer Ahmed el Tahâvî İ'lâüssünen XI 309 – 310.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/44-45.

[←1314]
[72] Buhârî, şurb 17; İbn-i Mace, ıtk 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/45-46.

[←1315]
[73] Hatiboğlu Haydar. Sünen-i İbn-i Mâce şerhi VII 119.

[←1316]
[74] Ebû Dâvûd, büyü 42.

[←1317]
[75] Es - seharen fûrî Halil Ahmed, Bezl'il-mechûd XVI 295.

[←1318]

[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/46-47.

[←1319]

[77] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/47.

[←1320]
[78] Meryem: (19) 21)

[←1321]
[79] A'râf (7) 179.

[←1322]
[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/47-48.

[←1323]

[81] Buharı, keffâret 6, ıtk. 1, Müslim, ilk 23,24; Tirmizî, muzûr 14-20; Ahmed b. Hanbel, II 447, 525,111 490.491, IV 107. 113, 235, 321. 344, 386, 404, V, 29.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/48-49.

[←1324]

[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/49.

[←1325]

[83] Tirmizi, cihad II; Nesâî. cihad, nüzûr 14,20 İlin Milce, cihad 19, 24; Ahmed b. Hanbel, I, 113, 344, 388 II, 420, 422, 429. 431, 447, 525.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/50.

[←1326]

[84] Nesâî cihâd /26.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/51.

[←1327]

[85] Nesâî Cihâd 26; İbn Mace ıtk 4: Ahmed b. Hanbel, II 420,422,429. 431,447,525, IV, 113, 147, 150, 235, 321, 344, 344, 384, 386, 404, V, 29, 244.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/51.

[←1328]
[86] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/51.

[←1329]
[87] Buharı, ıtk I, keffârât 6; Müslim, ıtk 22;25; Tirmizî, nüzûr 14,20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/52.

[←1330]

[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/52-53.

[←1331]

[89] Nesâî, vesaya I. ; Tirmizi Vessiye 7; Dârimî, Vesâya 17 Ahmed b. Hanbel V 197. VI 448.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/53.

[←1332]
[90] Haşr. (59) 9.

[←1333]

[91] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/53.

[←1334]

[1] İbnMâce, ikâme 71; Hakim el-Müstedrek, 1,223; Beyhaki es-Sünenü'1-kübra, II, 316.

[←1335]

[2] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/305-306.

[←1336]

[3] Zeylâi Tebyinü'l-hâkâik, I, 205.

[←1337]

[4] Tahavi, şerhu meânil-âsar, I, 362.

[←1338]
[5] İbn Mâce, ikâme 70.

[←1339]

[6] İbn Mâce, ikâme 70.

[←1340]
[7] İnşikak (84), 21.

[←1341]

[8] Secde konusunda tamamlayıcı bilgiler 1413 ve 1415 no'Iu hadislerin şerhlerinde gelecektir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/306-307.

[←1342]
[9] Hal tercümesi için bk. I, 307.

[←1343]

[10] Tirmizî, cuma 54; Ahmed b. Hanbel, IV, 151, 155.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/307.

[←1344]

[11] Tahâvî, Şerhu'1-Menâi'l-âsâr, I, 362.

[←1345]

[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/308.

[←1346]

[13] Kütüb-İ sitte içinde sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/308.

[←1347]

[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/308-309.

[←1348]
[15] Buhârî, sücûdü'l-kur'ân 6; Müslim, salât 106; Tirmizî, cuma 52.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/309.

[←1349]

[16] Sindî, Hâşiyetu'E-Buhârî, I, 190.

[←1350]
[17] Buhârî, Sucûdu'I-Kur'ân, I, 4.

[←1351]
[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/309-310.

[←1352]

[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/310-311.

[←1353]

[20] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/311.

[←1354]

[21] Buhârî, sucûdu'I-Kur'ân, I, 4; meğâzî, 8, menâkıbu'l-ensâr 29; tefsîru sûre (53); Müslim, mesâcid 105; Dârimî, siyer 15; Ahmed b. Hanbel, I, 303, 368, 388, 437, 443, 454, V, 286.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/311-312.

[←1355]

[22] en-Necm (53); 19-21.

[←1356]

[23] M. HamiduIIah, İslâm Peygamberi, I, 86-87.

[←1357]

[24] Fussilat (41); 26.

[←1358]

[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/312-314.

[←1359]

[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/314.

[←1360]

[27] Müslim, salât 20; İbn Mâce, ikâme 71, Tirmizî, cuma 50. Ebû Davud'un bazı nüshalarında hadisin sonunda şöyle bir ta'lik yer almaktadır: "Ebû Dâvûd dedi ki: Ebû Hü-reyre H. 6. senede Hayber yılında müslüman oldu. Bu secdeler Resûlullah (s.a.)'ın en son fiilidir."

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/314.

[←1361]

[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/314-315.

[←1362]

[29] Buhârî, sucûdu'l-Kur'ân, 11; ezan 100-101; Müslim, salât 20; Nesaî, iftitâhu's-salât, 53.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/315.

[←1363]

[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/315-316.

[←1364]

[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/316.

[←1365]

[32] Buhârî, sücûdu'l-Kur'ân 3, enbiyâ-39; Ahmed b. Hanbel, I, 360; Dârimî, salât 161.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/317.

[←1366]

[33] Şerhu'l-Me'âni'I-âsâr, I, 360.

[←1367]

[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/317-318.

[←1368]

[35] Hâkim, el-Müstedrek, II, 431. Beyhakî, es-Sünenu'1-kübra, II, 318.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/318.

[←1369]
[36] Kâsânî, BedâPüs-sanaî, I, 193.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/319.

[←1370]

[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/319.

[←1371]
[38] Parantez arasındaki bölüm bazı nüshalarda mevcut değildir.

[←1372]
[39] Kütüb-i Sitte arasında sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/320.

[←1373]
[40] Ibn Htimâm, Şerhu Fethi'l-Kadîr, I, 478.

[←1374]

[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/320-321.

[←1375]

[42] Buhârî, sücûdü'l-Kur'ân 8, 9,12; müslim, mesâcid 103, 105; Ahmed b. Hanbel, II, 17.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/321.

[←1376]

[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/321-322.

[←1377]
[44] Beyhakî, es-Sünenu'l-kübrâ, II, 325

[←1378]

[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/322.

[←1379]

[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/322-324.

[←1380]

[47] Müslim, musâfirîn 201, cenâiz 7; Nesaî, tatbîk 67, 70; Tirmizî, cuma 55, deavât 33; ibn Mâce, ikâme 70, cenâiz 6; Ahmed b. Hanbel, VI, 31,217, 297; Beyhakî, es-Siinenü'l-kubrâ, II, 325.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/324-325.

[←1381]

[48] İbn Humâm, Şerhu Fethi'1-Kadîr, I, 477.

[←1382]

[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/325.

[←1383]

[50] Bu cümledeki fiili malum okuyarak "biz bir heyeti -Medine'ye- gönderdik" şeklinde terceme etmek de mümkündür.

[←1384]

[51] Beyhakî, es-Sünenti'l-kübrâ, II, 326.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/326.

[←1385]

[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/326-327.

[←1386]

[53] Hidâve, I, 78; Fethu'l-kadîr, I, 464, Bedâius-Sanâi1, I, 180.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 5/327-328.

[←1387]

[1] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/453.

[←1388]
[2] Kevser, (108), 2.

[←1389]

[3] Ibn Mâce, edahi 2; Ahmed b. Hanbel 11-321.

[←1390]

[4] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/453-454.

[←1391]

[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/454.

[←1392]

[6] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/454.

[←1393]

[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/454-455.

[←1394]

[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/455.

[←1395]

[9] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/455-456.

[←1396]

[10] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/456.

[←1397]

[11] Debbağoğhı Ahmed, Ansiklopedik Büyük İslam İlmihâli, 346-350.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/456-457.

[←1398]

[12] Tirmizî, edahi 18;Nesaî 1: İbn Mâce edahi 2; Ahmed b. Hanbel IV-215, V-76.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/457.

[←1399]
[13] Saffât, (37) 102.

[←1400]

[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/457-458.

[←1401]
[15] İbn Mâce, edahi 2; Ahmed b. Hanbel 11-321.

[←1402]
[16] Buhârî, îdeyn 5, 10, 17, 23, edahi 1, 4, 8, 11-12; Müslim, edahi, 1-4, 10-11.

[←1403]

[17] Mecmeu'z-Zevâid, IV, 18.

[←1404]

[18] İbn Mâce, edahi 2; Ahmed b. Hanbel, II, 321.

[←1405]
[19] Ahmed b. Hanbel, IV, 312; el Mütteki, Kenzü'l-Ummâl V, 90.

[←1406]
[20] Kevser (108): 2.

[←1407]

[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/458-461.

[←1408]

[22] Nesâî, edahi 2.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/461-462.

[←1409]

[23] İbn Hacer, Fethu'l Bârî, XII-103.

[←1410]
[24] Buhârî edâhî, 5.

[←1411]

[25] Buhârî edeb 76; Müslim, birr 107-108; Muvatta', hüsnü'1-hulk 12; Ahmed b. Hanbel, 11-236, 268, 507.

[←1412]

[26] el-Aynî, UmdetiH Kâarî, XXI-147-148.

[←1413]
[27] Ahmed b. Hanbel IV-82.

[←1414]
[28] el-Aynî, Umdetu'l Kaari, XXI-48.

[←1415]

[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/462-464.

[←1416]
[30] ez-Zeylâî, Nasbü'r Râye, IV-208.

[←1417]

[31] Aliyyü'l KaarîMirkatü'l Mefâtih 11-271. 72

[←1418]

[32] Alliyü'l Karî, Mirkatü'l Mefâtih 11-271.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/464.

[←1419]

[33] Tirmizî, edahi 2; Ahmed b. Hanbel I-I07, 149, 150.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/464-465.

[←1420]

[34] Hakim, el-Müstedrek, IV-230.

[←1421]

[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/465.

[←1422]
[36] Tuhfetü'l-Ahvezî, V-79.

[←1423]

[37] Fethü'r-Rabbanî, A. Abdurrahman XIII-61; Mecmaü'z-Zevaid IV-21-22.

[←1424]
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/465-466.

[←1425]

[39] Müslim, edahi 39-42; İbn Mâce, edahi 11; Dârimî, edahi 2.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/466-467.

[←1426]

[40] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/467-468.

[←1427]
[41] Müslim, edahi 19; Ahmed b.Hanbel, VI, 78.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/468-469.

[←1428]

[42] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/469.

[←1429]

[43] el-Muhezzeb ve şerhuhû VHI-407-408.

[←1430]
[44] En'am(6), 121.

[←1431]
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/469-470.

[←1432]

[46] Nesai dahaya 59; Buhârî, hac 27, 117,119; Ebû Dâvûd hac, 67; Ahmed b. Hanbel, VI-35, 78, 82.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/470.

[←1433]

[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/470.

[←1434]
[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/471.

[←1435]

[49] Buhârî, edahi 9, 13-14; Müslim, edahi 17-18; Tirmizî, edahi 2; Nesâî, edahi 14, 22, 29, 30-31; İbn Mâce edahi 1, 13; Dârimî, edahi 1; Ahmed b. Hanbel, 111-115, 170, 183, 189, 211, 214, 222, 255, 272, 279.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/471.

[←1436]

[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/471.

[←1437]
[51] Nuruddin Ali b. Ebi Bekr el-Heysemi, Mecmeu'z-Zevaid 1V-17; Hakim 1V-222.

[←1438]

[52] Eş-Şerhu'l Kebir, İbn Kudame, 11-551.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/471-472.

[←1439]
[53] İbn Mâce edahi 1; Ahmed b. Hanbel VI-220, 225.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/472-473.

[←1440]

[54] Fethurrabbânî; Abdurrahman XI11-61; Mecme'uz-Zevâîd IV-21-22

[←1441]

[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/473.

[←1442]

[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/473-474.

[←1443]
[57] Tirmizî, edâhî 4; Nesâî, dahaya 14; İbn Mâce, edâhî 4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/474.

[←1444]
[58] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/474.

[←1445]

[59] Müslim, edâhi 13; Nesaî, dahaya 13; İbn Mâce, edâhi 7; Ahmed b. Hanbel, III-312-327.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/474-475.

[←1446]
[60] Dürrü'l-Muhtar el Haskefî V-226-227 (el-udhiye).

[←1447]
[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/475-476.

[←1448]
[62] Fethurrabbânî, XIII-72.

[←1449]

[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/476.

[←1450]

[64] Buhârî, edahi 7; Müslim, edahi 15; Tirmizî, edahi 7; Nesaî, dehaya 13; İbn Mâce, edahi 7; Darimî, edahi 4; Ahmed b. Hanbel IV-149, V-194.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/476-477.

[←1451]

[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/477.

[←1452]

[66] Nesâî, dahaya 13; İbn Mâce edahi 7; Ahmed, V-368.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/477-478.

[←1453]

[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/478.

[←1454]

[68] Buhârî, edahi 8; Müslim, edahİ 5, 8; Tirmizî, edahi 12; Nesaî, dahaya 17; Dârimi, eda-hi 7; Ahmed b. Hanbel IV-282, 287, 298, 303.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/478-479.

[←1455]

[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/479-480.

[←1456]
[70] Mecmeu'z-Zevâid IV-23.

[←1457]

[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/480-481.

[←1458]

[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/481.

[←1459]
[73] Tirmizî, edahi 7; İbn Mâce, edahî 7.

[←1460]
[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/481-482.

[←1461]

[75] Nesâî, dahaya 5-7; Tirmizî, edahi 5; İbn Mâce, edahi 8; Darimî, edahi 3; Muvatta, da-haya 1; Ahmed, IV-284, 289-301.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/482-483.

[←1462]
[76] en-Nevevî, Şerhu'l Müslim XIII-125.

[←1463]
[77] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/483-484.

[←1464]

[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/484-485.

[←1465]
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/485.

[←1466]

[80] Tirmizî, edahi 5; Nesaî, dahaya 9-11; İbn Mâce, edahi 8; Darimî, edahi 3; Ahmed b. Hanbel 1-80, 108, 128, 149.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/485-486.

[←1467]

[81] Hac suresi 78.

[←1468]
[82] el Muhallâ İbn Hazm, VII-358, mesele 974.

[←1469]
[83] Şerhü Mühezzeb Nevevî VIII-399-402.

[←1470]
[84] İbn Kudame eş Şerhul Kebir III-546.

[←1471]

[85] Muhammed Zihni Ni'meti islam 697, Tirmizi, edâhi9, Nesaî 12; Ibn Mâce 8; Ahmed b. Hanbel 1-83, 109, 127.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/486-487.

[←1472]
[86] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/487-488.

[←1473]
[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/488.

[←1474]

[88] eş-Şerhü'l Kebir, İbn Kudame, 111-547.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/488-489.

[←1475]

[89] Nesâî, dahaya 12.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/489.

[←1476]

[90] Mirkatü'l-Mefatih Aliyyü'1-Kari, 11-265-266.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/489.

[←1477]

[91] Müslim, hac 353; Tirmizî, hac 66; Nesâî, dahaya 16; Muvatta dahaya 9; İbn Mâce eda-hî 5; Ahmed b. Hanbel III-335, V-409.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/489-490.

[←1478]
[92] A. Davudoğlu, Müslim, VII-23.

[←1479]

[93] Fethürrabbânî, el-Bennâ A. Abdurrahman XIII-84; Nesaî, dahaya 16; İbn Mâce edahî 5; Tirmizî Edahi 9.

[←1480]

[94] Neylü'l-Evtar, Şevkanî V-115.

[←1481]
[95] a.g.e.; Müslim, hac 353.

[←1482]

[96] Bedaiussanaî, el-Kasanî, V-71.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/490-491.

[←1483]

[97] Müslim, hac 350, 352, 355; Tirmizî, hac 66; İbn Mace, edahî 5; Darimî, edahi 3, 5; Muvatta, danaya 9; Ahmed b. Hanbel 1-95, 105, 125, 156, 275, IV-409, V-405-406.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/491-492.

[←1484]

[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/492.

[←1485]

[99] Müslim, hac 350; Tirmizî hac 66, edahî 8; Muvatta, dahaya 9; tbn Mâce, Edahi 5; Darimî, edahi 3, 5; Ahmed b. Hanbel 111-353, 364.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/492.

[←1486]
[100] Feth, (48), 25.

[←1487]

[101] Buhârî, elmuhsır 1; el Benna A. A. el-Fethürrabbânî, XI -65.

[←1488]
[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/492-493.

[←1489]

[103] Tirmizî, edahi 10, 20; Ahmed b. Hanbel, III-8, 356, 362.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/493.

[←1490]

[104] İbn Mâce, ikametüssala 158.

[←1491]

[105] Buhârî, İdeyn 19;.

[←1492]
[106] Buhârî, İdeyn 6.

[←1493]
[107] Fethul Bari tbn Hacer 111-119.

[←1494]

[108] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/494.

[←1495]
[109] Şerhü'l Mühezzeb Nevevî VIII-405, 408.

[←1496]
[110] Muvatta, dahaya, 10; Tirmizî, edâhi 10: İbn Mâce edâhi 10.

[←1497]

[111] Fethu'r-Rabbanî el-Bennâ A. Abdurrahman XIII-85; Mecmetı'z-Zevâicl, IV-24; Müstedrek IV-229.

[←1498]
[112] Mecelle Mad; 13.

[←1499]

[113] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/494-496.

[←1500]

[114] Buharı, îdeyn 22, edâhi 6; Nesaî dahaya 3, ideyn 30; İbn Mâce edahî, 17; Ahmed b. Hanbel, 11-109.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/496-497.

[←1501]

[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/497-498.

[←1502]

[116] Buhari, hudud 31; Müslim, cihad 49, edahiy 28-29; Ebû Dâvûd, imare 19; Muvatta, dahaya 7; Ahmed b. Hanbel, 1-56, VI-51.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/498-499.

[←1503]
[117] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/499.

[←1504]
[118] Şerhü'l-Muğn:, III-582.

[←1505]
[119] el-Kâsânî, Bedayiu's-Sanayi V-81.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/499-500.

[←1506]

[120] İbn Mâce, edahi 16; Ahmed b. Hanbel, V-76.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/501.

[←1507]
[121] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/501.

[←1508]
[122] Şerhü'l-Mühezzeb VIII-420, 421.

[←1509]

[123] Şerhü'l-Muhezzeb VIII-420, 421.

[←1510]
[124] Şerhu'l-Muğnî, 111-568.

[←1511]

[125] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/501-502.

[←1512]

[126] Müslim, edahî 35.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/502-503.

[←1513]

[127] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/503.

[←1514]
[128] el-Muğnî, Ibn Kudame, XI-104, 105.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/503-505.

[←1515]

[129] Müslim sayd 57; Tirmİzi diyat 14; Nesaî, dahaya 22, 26-27; İbn Mâce zebaih 3; Darimî, edahi 10; Ahmed b. Hanbel, IV-123, 125.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/505-506.

[←1516]
[130] Hak Dini Kur'an Dili M. Hamdi Yazır, V-3117.

[←1517]

[131] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/506.

[←1518]

[132] Buhari, zebaih 56; Müslim, sayd 58, 61; Nesaî, dahaya 79; İbn Mâce, zebaih 10; Ahmed b. Hanbel 11-94; 111-117, 171, 191, 318, 322, 339.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/507.

[←1519]

[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/507.

[←1520]
[134] En'âm, 6/118.

[←1521]

[135] En’âm, 6/121

[←1522]

[136] Mâide, 6/5.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/507-508.

[←1523]

[137] bk. 2819 nolu hadis-i şerif.

[←1524]

[138] Tefsir, İbn Kesir, 11-170.

[←1525]

[139] Camiül-Beyan Taberî, V1II-21.

[←1526]

[140] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/508-509.

[←1527]

[141] Buhari, zebaih, 22.

[←1528]

[142] İbn Hacer, Fethü'l-Bâri, Şerhu zebaihi ehl-il Kitabdığına dair bir âyet bulunmaması gerekir.

[←1529]
[143] En’am 6/146.

[←1530]

[144] En’am 6/121.

[←1531]

[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/509-511.

[←1532]
[146] En’am 6/121.

[←1533]
[147] En'am 6/121.

[←1534]

[148] İbn Mâce, zebaih 4.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/511.

[←1535]

[149] En'âm: 6/121.

[←1536]

[150] Taberi, Camiü'l Beyan VIII-16.

[←1537]

[151] Mâide (5) 3.

[←1538]

[152] Mâide (5) 3.

[←1539]
[153] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/512.

[←1540]

[154] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/512.

[←1541]
[155] Mâide: 5/121.

[←1542]

[156] Tirmizî, tefsir 7.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/513.

[←1543]
[157] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/513-514.

[←1544]

[158] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/514-515.

[←1545]
[159] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/515.

[←1546]

[160] Buharı, cihad 191, şirket 3, 16, zebaih 15, 18, 23, 36-37; Müslim, edâhî 20, Tirmizî, sayd 19; Nesaî, sayd 17, 35, dahaya 26, İbn Mace zebaih 9, 17; Darimî, edahİ 15; Ah-med b. Hanbel, III-463-464, IV-354, 356, 381, V-367.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/515-517.

[←1547]

[161] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/517-518.

[←1548]

[162] Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme-ve Şerhi IX, 224-228.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/518-520.

[←1549]

[163] Nesaî, sayd 25, edahi 8; İbn Mâce, sayd 17.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/520.

[←1550]
[164] Kâmil, Miras; Tecrid-i Sarih Tercemesi. VIII-13

[←1551]

[165] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/521.

[←1552]
[166] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/521.

[←1553]

[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/521-522.

[←1554]
[168] Nesaî, edahi 19: Ibn Mâce, zebâih 5; Ahmed b. Hanbel, IV-256, 258, 377

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/522.

[←1555]
[169] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/522-523.

[←1556]

[170] Tirmizî, sayd 13; Nesaî, dahaya 25; İbn Mâce, zebaih 9; Dârimî, edahi 12; Ahmed b. Hanbel, IV-334.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/523.

[←1557]
[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/523-524.

[←1558]
[172] Mâide 5/3.

[←1559]

[173] Bekir Karlığa, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, V, 2098-2099.

[←1560]
[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/524-526.

[←1561]
[175] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/526.

[←1562]

[176] Bknz. 2821 nolu hadis-i şerîf.

[←1563]
[177] Münavi, Feyzü'l-Kadir, V-42.

[←1564]
[178] Ahmed Meylânî, Bidayetü'l-Miictehid I. 663-664 .
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/526-528.

[←1565]

[179] Tirmizi, sayd 10; lbn Mace, zebaih 15; Dârimi, edahİ 17; Ahmed b. Hanbel, III, 31-39-45-73-53.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/528-529.

[←1566]

[180] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/529.

[←1567]

[181] Zürkanî, Şerhü Muvalta III-397.

[←1568]

[182] İmam Malik, Mu vatta, zebaih 8.

[←1569]

[183] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/529-530.

[←1570]

[184] Tirmizî, sayd 10; İbn Mace, zebailı, Darimî, edahi 17; Ahmed b. Hanbcl, 111-31, 39, 45, 53.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/530.

[←1571]

[185] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/530.

[←1572]

[186] Buhârî, tevhid 13, buyu 5, zebaih 21; Ebû Dâvûd, edahi 13; Nesaî, dahaya 21, 36, 39, İbn Mâce, zebaih 4; Muvatta, zebaih, 1.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/530-531.

[←1573]
[187] En'âm, 6/121.

[←1574]

[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/531-532.

[←1575]

[189] bk. Zeylaî, Nasbur-Reye, ez-Zebâih, IV, 183.

[←1576]
[190] Sünen-i Dârekutnî 549.

[←1577]
[191] En'âm, 6/121.

[←1578]
[192] Mâide, 5/4.

[←1579]
[193] bk. Zeyla'î, Nasbü'r-Râye, IV, 182.

[←1580]

[194] bk. Teysir-ul-Vüsûl 11-45.

[←1581]
[195] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/532-533.

[←1582]

[196] Nesâî: Fera' 2, 3. İbn Mâce: Zebâih 2. Ahmed b. Hanbel, V-75, 76.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/533-534.

[←1583]

[197] bk. Zeyla'î: Nasbü'r-Râye IV, 208.

[←1584]

[198] bk. Davudoğlu, Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi IX, 239.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/534-535.

[←1585]
[199] bk. Nevevî, Şerhu Müslim XII, 137.

[←1586]
[200] bk. Nesâi, fera' ve Atîra, 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/535-536.

[←1587]

[201] bk. Buharî, akîka3, 4; Müslim, edâhî 38; Tirmizî, edâhî 15: Nesâî, Fera' 1; İbn Mâce, Zebâih 2; Dârimî, edâhî 8; Ahmed b. Hanbel, II, 229, 239, 279, 490.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/536.

[←1588]
[202] Nesâî, fera' ve atîra, 1.

[←1589]

[203] bk. İbn Hacer, Feth'ül-Bârî XII, 15.

[←1590]

[204] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/536-537.

[←1591]

[205] bk. Buharı, akîka 3,4; Müslim, edâhî38; Tirmizî, edâhî 15; tbn Mâce, Zebâih 2; Ahmed b. Hanbel, 11-279.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/537.

[←1592]

[206] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/537.

[←1593]
[207] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/537-538.

[←1594]

[208] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/538.

[←1595]

[209] bk. Nesâî, akîka 1, 3, 4; Ahmed b. Hanbel, IV, 38.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/538-539.

[←1596]

[210] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/539.

[←1597]

[211] bk. İmâm-ı Mâlik, El-muvatta, akîka, 7.

[←1598]

[212] bk. İmâm-ı Mâlik, Muvatta, akika 4.

[←1599]
[213] bk. İmâm-ı Malik, Muvatta, akîka 7.

[←1600]
[214] Bk. Nesai akika4.

[←1601]

[215] bk. Mecmeû'z-Zevâid, IV, 58.

[←1602]

[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/539-541.

[←1603]

[217] bk. İbn-i Mâce, Zebâih 1; Nesâî, akîka 3. Ahmed b. Hanbel, VI-381.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/541.

[←1604]

[218] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/541-542.

[←1605]

[219] Ahmed b. Hanbel, VI, 38l.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/542.

[←1606]
[220] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/542.

[←1607]

[221] bk. Ahmed b. Hanbel, V-17.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/543-544.

[←1608]
[222] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/544.

[←1609]
[223] Hz. Aişe'nin sözü için bak: Mecmaü'z-Zevâid, IV, 59.

[←1610]
[224] bk. Mecma'uz-Zevâid, IV, 45, 59.

[←1611]

[225] bk. Şerhülmühezzeb VIII, 427.

[←1612]

[226] bk. 2839 nolu hadis.

[←1613]

[227] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/544-546.

[←1614]

[228] bk. Ahmed b. Hanbel, VI-381.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/546.

[←1615]

[229] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/546-547.

[←1616]
[230] Buhârî: Akîka 1.

[←1617]

[231] Müslim: fedail 62.

[←1618]
[232] Malik: Muvatta: Akîka 2.

[←1619]
[233] Tirmizî: Kitâb'ül-edâhî/bâb'ül-Akîka.

[←1620]

[234] Mecmaü'z-Zevâid, IV. 59.

[←1621]

[235] bk. İbnü'I-Kayyim, Zad'ül-Meâd, II, 5.

[←1622]

[236] bk. Molla Mehmetoğlu Osman Zeki, Siînen-i Tirmizî Tercemesi III, 104.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/547-549.

[←1623]

[237] bk. Buhârî, akîka 2; Tirmizî, Edâhî 16; Nesâî, Akîka 2; İbn Mâce, Zebâih 1; Dârimî, Edâhî 9;Ahmed b. Hanbel; IV-18, 214, 215.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/549.

[←1624]

[238] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/549-550.

[←1625]
[239] bk. Hatipoğlu Haydar, Sünen-i İbn Mâçe Tercümesi, VIII, 502-503.

[←1626]
[240] bk. Bu kanunun tahkiki için.

[←1627]

[241] bk. Ettehânevi Eşref Ali i'lâüssünelı 17/113-114.

[←1628]

[242] bk. Yıldırım Celâl, İslamda Aile Eğitimi, I, 107, 108.

[←1629]

[243] bk. A.g.e. 109.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/550-551.

[←1630]

[244] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/551.

[←1631]
[245] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/551-552.

[←1632]

[246] bk. Nesâî, akika 4.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/552.

[←1633]

[247] bk. Yıldırım Celal, I si um d a Aile Eğitimi, I, 111.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/552-553.

[←1634]

[248] bk. Nesâî, akîka 1, Ahmed b. Hanbel, II, 182.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/553-554.

[←1635]
[249] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/554.

[←1636]
[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/554.

[←1637]

[251] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/554-555.

[←1638]
[252] Bk. Buhari, akika 2.

[←1639]

[253] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 10/555.

[←1640]

[254] Bilindiği gibi elinizdeki eserin kitab ve bâb numaralamasında Concordance hazırlayanlar-ca kabul edilmiş numaralama esas alınmıştır. Birçok Ebû Dâvûd nüshasında "AV BÖLÜMÜ" ayrı bir kitap olarak kabul edildiği halde, onu "KURBAN BÖLÜMÜ"nün devamı olarak görenler de vardır. Hafız el-Münzirî de bunlardan biridir. Nitekim Concordance'de de ayrı bir kitap olarak değil, Kurban BÖlümü'nttn devamı olarak bâb numarası verilmiştir. Biz de böyle yaptık.

[←1641]

[255] Mâide (5) 2.

[←1642]
[256] Mâide (5) 96.

[←1643]

[257] Ansiklopedik Büyük İslam İlmihali. Debbaoğlu Ahmed, 62, 63.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/9-10.

[←1644]

[258] Buharî, hars 3, Bediül-halk 17, zebaih 6; Müslim, musakat 51-60; Tirmizî, sayd 17; Nesaî, sayd 10, 12-14; İbn Mâce, sayd 2; Darimî, sayd 2; Muvatta istizan 12; Ahmed b. Hanbel, 11-4, 8, 27, 37,47, 55,60, 79, 101, 113, 147, 267, 345,425,456,473, V-56-57,219, 220.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/10.

[←1645]
[259] Müslim, musakat 50-52, 54-55, 57.

[←1646]
[260] Mirkatü'i-Mefatih Aliyyü'1-Kari IV-335.

[←1647]

[261] Sahih-i Müslim, A. Davudoğlu, VIII-35-36.

[←1648]

[262] Tecrid-i Sarih tere, Kamil Miras, VII-179, 1. baskı.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/10-13.

[←1649]

[263] Müslim, müsakat 47; Tirmİzî,.sayd 16-17; Nesaî, sayd 10; İbn Mâce, sayd 2, 4; Darimî, sayd 3; Ahmed b. Hanbel, III-333, IV-85, V-54, 56-57, 108.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/13.

[←1650]
[264] En'âm (5) 38.

[←1651]
[265] İsrâ(20) 44.

[←1652]
[266] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/13-14.

[←1653]

[267] Buhârî, sayd 7, Bedeülhalk 1; Müslim, hac 71, 73; Tirmİzî, hac 21; Nesâî, menasik 116-117; Ahmed b. Hanbel, 1-257, VI-164, 259.

[←1654]

[268] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/14-15.

[←1655]

[269] Müslim, musakat 47.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/15.

[←1656]
[270] Müslim, musakat 44.

[←1657]

[271] Buharı, sayd 7, Bedeul-halk 11, Müslim, hac 71, 73; Tirmizî, hac 21; Nesâî, menasik 116-117; Ahmed b. Hanbel, 1-257.

[←1658]

[272] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/15-16.

[←1659]

[273] Buhârî, sayd 33, zebaih 1-2, 9; Müslim, sayd 1, 3-5; Tirmizî, sayd 6; Nesaî; sayd 2-3, 5,7-8,20-21, dahaya 19; İbn Mâce sayd 3; Darimî sayd 1; Ahmed b. Hanbel, IV-194-195, 256, 258, 377, 380.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/16.

[←1660]

[274] Buhârî, zebaih 1; Müslim, sayd 4; Nesaî, sayd 2; Darimî, sayd 1; Ahmed b. Hanbel, IV-256, 379.

[←1661]

[275] Buhârî, zebaih 8; Müshjn, sayd 3; Ahmed b. Hanbel, 1-131.

[←1662]

[276] Mâide (5) 3.

[←1663]

[277] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/17-18.

[←1664]

[278] el-Asâr 241, rakam 1065.

[←1665]
[279] Mâide(5)4.

[←1666]
[280] Mâide (5) 2.

[←1667]
[281] Buhârî, zebaih 4.

[←1668]

[282] el Muğnî İbn Kudame, 11-17.

[←1669]

[283] Buhârî, vudu 33, buyu' 3, zebâîh 2-3, 7-10, tevhid, 13; Müslim, sayd 1-3; Tirmizî, sayd 1, 6; İbn Mâce, sayd 3; Ahmed b. Hanbel, 1-231.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/20.

[←1670]

[284] Mâide (5) 4.

[←1671]
[285] Mâide (5) 4.

[←1672]
[286] Buhârî, zebaih 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/20-21.

[←1673]
[287] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/21.

[←1674]

[288] Buhârî, zebâih 8; Müslim, sayd 6; Nesâî, sayd 16, 18-19; Ahmed b. Hanbel, IV-379.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/22.

[←1675]
[289] Şerhü Müslim, Nevevî, XIII-79.

[←1676]

[290] Nasbu'r-Râye Zeylâı, IV-314.

[←1677]

[291] Nasbu'r Râye, Zeylâı, IV-315.

[←1678]

[292] Nasbu'r-Râye, Zeylâı, IV-315.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/22-23.

[←1679]
[293] Ahmed b. Hanbel, IV-378.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/24.

[←1680]
[294] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/24.

[←1681]

[295] Tirmizî, Sayd 3; Ahmed b. Hanbel, IV-375.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/24-25.

[←1682]
[296] el-Âsâr, Ebû Yûsuf, 241, rakam 1065.

[←1683]
[297] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/25.

[←1684]
[298] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/26.

[←1685]

[299] Ahmed b. Hanbel, IV-195.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/26.

[←1686]
[300] Şerhü Müslim Nevevî, XIII-77.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/26-27.

[←1687]

[301] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/27.

[←1688]

[302] Buhâri, zebâih 8.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/27-28.

[←1689]

[303] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/28.

[←1690]
[304] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/28.

[←1691]

[305] Buhârî, buyu' 3, zebaih 1-2, 9; Müslim, sayd 3-4; Tirmizt, sayd 7; Nesâî, sayd 2, 8, 22-23; İbn Mâce, sayd 7; Darimî, sayd 4; Ahmed b. Hanbel, IV-256, 377.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/28-29.

[←1692]
[306] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/29.

[←1693]

[307] Buhârî, zebaih 4-, 10; İbn Mâce, sayd 3; Müslim, sayd 8; Nesaî, sayd 4, Ahmed b. Hanbel IV-195.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/29-30.

[←1694]
[308] Mâide: (5) 4.

[←1695]

[309] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/30.

[←1696]

[310] Buhârî, zebaih 44; İbn Mâce, sayd 5; Ahmed b. Hanbel, 11-184, IV-195.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/30-31.

[←1697]
[311] Maide, (5) 4.

[←1698]

[312] Ni'met-i İslâm, M. Zihnî, 688.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/31-32.

[←1699]

[313] Buhârî, zebaih 4, 10, 14; Müslim, sayd 8; Tİrmizî, sayd 1, siyer 11; tbn-i Mâce, sayd 3; Nesâî, sayd 16; Darimî, siyer 56; Ahmed b. Hanbel, 11-184, IV-193, 195.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/32-33.

[←1700]

[314] Ahmed b. Hanbel, 11-184.

[←1701]

[315] Tirmizî, sayd 1.

[←1702]
[316] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/34.

[←1703]
[317] Şerh-u Müslim Nevevî, XIII-81.

[←1704]

[318] Şerh-u Müslim Nevevî, XIIl-80.

[←1705]

[319] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/34-35.

[←1706]

[320] Tirmizî, sayd 12; İbn Mâce, sayd 8; Ahmed b, Hanbel, V-218.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/35.

[←1707]

[321] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/35-36.

[←1708]

[322] el-Âsfir Ebû Yusuf, 241, rakam 1064.

[←1709]

[323] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/36.

[←1710]

[324] Sünen-i ibni Mace, Hatipoğlu Haydar, VIII-574, 575.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/37.

[←1711]

[325] Tirmizî, fiten, 69; Nesâî, sayd 24; Ahmed b. Hanbel, 1-357, 11-371, 440.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/37-38.

[←1712]
[326] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/38.

[←1713]
[327] Büyük İslam İlmihali, Bilmen, Ö. Nasûhi.

[←1714]

[328] Âl-ilmran, (3) 187.

[←1715]

[329] Enbiyâ, (21), 7.

[←1716]
[330] Nesaî, biat 35, 36; Teysiru'l-Vüsul 1-327.

[←1717]

[331] İthaf-üs-Sadet-il-Müttekin VI-127.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/38-39.

[←1718]
[332] Ahmed b. Hanbel, II-371.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/39-40.

[←1719]

[333] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/40.

[←1720]

[334] Müslim, sayd 9; Nesâî, sayd 20; Ahmed b. Hanbel, IV-I94.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/40.

[←1721]

[335] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/40-41.

[←1722]

[1] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/393-394.

[←1723]

[2] Tirmizî, Fiten, 46.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/394.

[←1724]

[3] Müslîm. İmare 7; Ahmed b. Hanbel V-90,93.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/395.

[←1725]

[4] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/395.

[←1726]
[5] Müslim, İmare 6.

[←1727]
[6] Mâide, 12.

[←1728]

[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/395-399.

[←1729]

[8] Bu işaret değişik senetleri delirtmek için konulur. Bu hadis Müellife beş ayrı isnâdla gelmiş ve bunların ara sun harfi İle ayırmıştır. "Tahvil" anlamındadır.

[←1730]
[9] Buradaki şek râvî'dendir,

[←1731]
[10] Şek râvîdendir.

[←1732]

[11] Tirmizî, Fiten 52.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/399-400.

[←1733]

[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/400-401.

[←1734]
[13] İbn. Mâce, Fiten 34 Ahmed b. Hanbel 1-299, III -28,37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/401-402.

[←1735]
[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/402.

[←1736]
[15] "Mühdi" şeklinde okumak mümkündür.

[←1737]
[16] İbn Mâce, Fiten 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/402.

[←1738]

[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/402-403.

[←1739]
[18] Ahmed b. Hanbel II-291, 111-17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/403-404.

[←1740]

[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/404.

[←1741]

[20] Beydâ'nın bir yer ismi olduğunu söyleyenler olduğu gibi. Mekke ile Metline arasındaki kuru araziye denildiğini söyleyenlerde vardır.

[←1742]
[21] Makam-ı İbrahim ile Rükün arasında.

[←1743]

[22] Ahmet 6/316.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/404-405.

[←1744]
[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/406.

[←1745]

[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/406-408.

[←1746]

[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/408.

[←1747]

[26] Müslim fiten 4.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/408-409.

[←1748]

[27] Veya çöle. Müslimdeki bir rivayet hu kelimeye (çöl) diye açıklamıştır.

[←1749]

[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/409.

[←1750]

[29] Avnü'l Ma'bûd'da bu isim El Haris Harrâs şeklindedir. Bu durumda el-Haris İsmi Hairas'da mesleği olur ki, çiftçi demektir. (X): Bu rakam iki defa tekrarianmis.hr. bu ve önceki hadis, Aynii'l Ma'budda numarasızdır.

[←1751]
[30] Şek ravîdendir.

[←1752]

[31] Şek râvîdendir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/410.

[←1753]

[32] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/410-411.

[←1754]

[1] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/412.

[←1755]

[2] Bu hadis iki yoldan rivayet edilmiştir.Birisi metinde olduğu gibi müsneddir. öbüründe ise Abdurrahman b.Şüreyb, Ebû Alkame ve Ebû Hureyrc'yi anmadan, .sanki Şerahîl Rasullullah'tan duymuş gibi rivayci etmiştir. Bu şekilde aynı yerde iki veya daha çok ravi düşürülerek rivayet edilen hadislere Mu'dal Hadis denilir. Ancak Abdurrahman sika bîr ravidir. Buhari ve Müslim onunla ihticac etmişlerdir. Bu hadisi .sadece Ebû Davud rivâyel etmiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/412.

[←1756]
[3] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/412-415.

[←1757]

[4] Bir nüshada, “veya Zi mıhmer" şeklindedir. Şüphe musannif Ebu Davud'a aittir. Zî Mihber Peygamberimizin hizmetçisi İbn Ebin-Necaşi'dir. Cübeyr b. NüTcyr ve başkaları kendisinden hadis rivayet dinişlerdir. Şamlılardan sayılmaktadır, İbn Mâcede de Ebu Davud'un bir nüshasında şüpheli olarak belirttiği Zi Mıhmer şeklinde varid olmuştur.

[←1758]

[5] İbn Mace, fiten, 35.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/415-416.

[←1759]

[6] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/416-417.

[←1760]

[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/417.

[←1761]

[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/417.

[←1762]

[9] Şüphe ravilerden birisine aittir.

[←1763]

[10] Ahmed, b. Hanbel V, 222,245.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/417-418.

[←1764]

[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/418-419.

[←1765]

[12] Tirmizi. filen 58: İbn Mace. filen 35; Ahmet b. Hanbel V, 234.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/419.

[←1766]

[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/419.

[←1767]

[14] İbn Mace, fîten 35.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/420.

[←1768]
[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/420.

[←1769]

[16] Bu terceme Avnü'l-Ma'bud'un izahına göre yapılmıştır. Bezlü'l-Mechûd'laki izaha göre "yemek yiyenlerin cırnakları etrafında toplandıklar) gibi" şeklinde olur.

[←1770]

[17] Ahmet, II, 259; V. 278.

[←1771]

[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/421.

[←1772]
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/421-422.

[←1773]

[20] Ahmed b. Hanbel VI, 25.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/422.

[←1774]

[21] Bu hadis, Aynü'l Ma'bud ve Bezlü'l -Mechûd'da önceki hadisin devamı olarak yer almıştır.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/423.

[←1775]
[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/423.

[←1776]
[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/423-424.

[←1777]

[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/424.

[←1778]

[25] Ahmed b. Hanbel. VI, 26.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/424.

[←1779]
[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/424.

[←1780]

[27] Nesâî,Cihâd 42.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/425.

[←1781]
[28] Tevbe (9) 36.

[←1782]

[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/425-426.

[←1783]

[30] Müslim, fiten 62. 63. 65, Nesai, cihad 42.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/426.

[←1784]
[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/426-427.

[←1785]

[32] Buhari. cihad 95. 96: Menalîb, 26; Müslim, filen 64. 66: İbn Mace, filen 36: Tirmizi, filen 40: Ahmed Hanbel 11,530.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/427.

[←1786]
[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/427-428.

[←1787]

[34] Bu tefsir sahabi veya tabiî raviye aittir.

[←1788]

[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/428.

[←1789]
[36] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/428-430.

[←1790]
[37] Sadece Ebû Davûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/430.

[←1791]

[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/431-432.

[←1792]

[39] Hadisi sadece Ebu Davûd rivayet etmiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/432.

[←1793]

[40] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/432-433.

[←1794]

[41] Sadece Ebu Davud rivayet etmiştir.

[←1795]
[42] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/433-434.

[←1796]
[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/434-435.

[←1797]

[44] Buhârî, Hac 49: Müslim, fiten 57. 58, 59; Ahmet b. Hanbel V, 371.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/436.

[←1798]

[45] Bk. Ankebut (29) 67.

[←1799]
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/436-437.

[←1800]

[47] Hakem b. Eb'l, As b. Ümeyye'dir.Abdül-Melik'in babasıdır.H. 64 yılında halife olmuştur.Kendisi sahabe değildir.

[←1801]
[48] Dabbe: Hayvan demektir. Bundan sonra gelecek olan hadisle izah edilecektir.

[←1802]

[49] Müslim, fiten 118; İbn Mâce. fiten 32.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/437-438.

[←1803]
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/438-439.

[←1804]
[51] Müslim, Fiten 39, 40; Tirmizi, filen 21: İbn Mâce, filen 25. 28.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/439-440.

[←1805]

[52] Yasin (26), 82.

[←1806]
[53] Neml (27) 82.

[←1807]
[54] İbn Mâce. sünen, fiten 31.

[←1808]

[55] Bk. Elmalılı M.H.Yazır. Hak Dini Kur'an Dili, V 3701 ve devamı.

[←1809]

[56] bk. Kehf sûresi (18) ayet 93-98.

[←1810]
[57] Tecrid-i Sarili Terceme ve şerhi 9.97 (2 nolu dipnot).

[←1811]

[58] Müslim, filen \ 10; İbn Mace. filen 33, 59; Ahmed b. Hanbel, müsned, 1,375; 11,510.

[←1812]
[59] İbn Mace, fiten 32. (Bu bölüm hadisin yarısından sonraki kısımdır. Daha önceki kısmı Deccal ile ilgilidir.)

[←1813]
[60] Buharı, enbiya 49: Müslim. İman 242.

[←1814]
[61] Duban. 10.

[←1815]

[62] Buharı, fiten 24: Müslim, İnen 42.

[←1816]
[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/440-448.

[←1817]
[64] En'am 6, 158.

[←1818]

[65] Buharı, filen 26: Müslim, iman 248; İbn mace. filen 32: Nesaî, cuma 35.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/448.

[←1819]
[66] Nesai. Medariku't-Tenzil, II, 42.

[←1820]
[67] Muhtasar-ı Tefsiri İbn Kesir, I. 636.

[←1821]

[68] İbn Mace, filen 32; Hadis no: 4070.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/448-449.

[←1822]

[69] "Açığa çıkarma" diye terceme etliğimiz kelimesi "açılmak" manasına gelir, başlığın harfi tercemesi "Fırat'ın hazinesinden açılması" demektir.

[←1823]

[70] Buhari, fiten 25; Müslim, fiten 30; Tirmizi, Sıfatü'l-cenne, 26; İbn mace, Filen 25.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/450.

[←1824]

[71] Müslim, fiten 31; Tirmizi, sıfatu'l- cenne, 26; Buhari fiten 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/450.

[←1825]
[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/450-451.

[←1826]

[73] "Ondan" kelimesinin. Deccal 'in yerine kullanılmış olması da, Ebu Mes'ud'un yerine kullanılmış olması da muhtemeldir.

[←1827]
[74] Buhari fiten 27; Müslim, fiten 108.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/451-452.

[←1828]
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/452-453.

[←1829]

[76] Buhari, fiten 27; Müslim, filen 101: Tirmizi, fiten, 56.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/453-454.

[←1830]

[77] Önceki rivayetle Deccal'ın gözleri arasındaki yazının kafir olduğu, bu rivayetle ise kefere olduğu bildirilmektedir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/454.

[←1831]

[78] Müslim, fiten 103.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/454.

[←1832]

[79] Müslim, filen 100.

[←1833]
[80] Müslim, fiten 104.

[←1834]
[81] Müslim, fiten 103.

[←1835]

[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/454-456.

[←1836]

[83] İçine düştüğü şüphelerden maksat; Sihir, ölüleri diriltme ve benzeri istidrac olaylarıdır.

[←1837]

[84] Şek bir raviye aittir. Bundan sonra o ravi "Şeyhim .sek ile böyle dedi" demiştir.

[←1838]

[85] Ahmed b. Hanbel. IV, 431, 441.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/456.

[←1839]

[86] Ahmet b. Hanbel, V. 324.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/456-457.

[←1840]

[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/457.

[←1841]

[88] Müslim, fıten 110; İbn. Mâce, fiten 33 Tirmizî, fiten 59; Ahmet b. Hanbel, III. 420, IV. 226.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/457-458.

[←1842]
[89] Geniş bilgi için bk. C. II, sh. 122, 123.

[←1843]

[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/458-462.

[←1844]

[91] İbn Mâce, fiten 33.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/463.

[←1845]

[92] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/463-464.

[←1846]

[93] Müslim, salatü'l-müsafirun, 257; Tirmizi, sevabu'l-Kur'an, 6: Ahmed, b. Hanbel V, 196.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/464-465.

[←1847]
[94] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/465-466.

[←1848]

[95] Sadece Ebu Davut rivayet etmiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/466.

[←1849]
[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/466-468.

[←1850]

[97] Cessase: Haber toplayan demektir- Nevevi'nin dediğine göre bu yaratık Deccal'e haber topladığı için bu adı almıştır.

[←1851]

[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/468-469.

[←1852]
[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/469-470.

[←1853]

[100] Ravi hadisi uzun uzadıya anlatmış, ancak Ebu Davud ihtisar diniştir. Hadîsin tamamı Sahih-i Müslim'de mevcuttur, bu fazlalığa açıklama bölümünde işaret edilecektir.

[←1854]

[101] Müslim, fiten 119.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/470-472.

[←1855]

[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/472-473.

[←1856]

[103] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/473-474.

[←1857]

[104] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/474.

[←1858]

[105] Bazı nüshalarda, haber istemek üzere" şeklindedir.

[←1859]

[106] Bazı nüshalarda "'İbn Said"lir. Aşağıda gelecek oları haberde de İbn Said'fir. Biz izahla metne bakarak İbn Sayyad dedik.

[←1860]
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/474-475.

[←1861]

[108] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/475-476.

[←1862]

[109] Bazı nüshalarda "İbn Sayyad" şeklindedir.

[←1863]

[110] Bu soru Buhari ve Müslim'deki rivayetlerde: "Senneler görüyorsun?" şeklindedir.

[←1864]

[111] Bu tabir köpeği kovmak için kullanılan bir tabirdir.

[←1865]
[112] Buhari. cenaiz 80; cihad 173; Müslim, fiten 95; Tirmizi, fiten 63.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/476-478.

[←1866]

[113] Bu Talik Buhârı'nın hem Cenaiz hem de cihad konu kumduk i rivayetlerinin sonunda vardır.

[←1867]

[114] İbn Sayyad'm sözü olarak verdiğimiz bu cümleler mana olarak aktarılmıştır. Bu rivayetler için bk Sahih-i Müslim, fiten, 89, 90, 91.

[←1868]

[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/478-482.

[←1869]
[116] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/482.

[←1870]
[117] Buharı, İ'tisâm 22; Müslim, fiten, 94.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/482.

[←1871]

[118] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/482-483.

[←1872]

[119] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/483.

[←1873]

[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/483-484.

[←1874]

[121] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/484.

[←1875]

[122] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/484.

[←1876]

[123] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/484-485.

[←1877]

[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/485-486.

[←1878]

[125] Maide: 5/78-81.

[←1879]

[126] Parantez içerisindeki kısım bu rivayette mevcut değildir. Ancak mananın anlaşılması için bu takdire ihtiyaç vardır. Bir sonraki rivayet bu ilaveyi içermektedir. Tirmizi, Tefsîru'l - Kur'an, 5,6,7: İbn Mace. fiten 20.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/486-487.

[←1880]

[127] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/487.

[←1881]

[128] Ahmed b. Hanbel, müsned V, 192.

[←1882]

[129] Gazzali, İhyâ-u ulumi'ddin, II, 376 (Taberani ve Bezzar'dan)

[←1883]
[130] Maide, 5/78-81.

[←1884]

[131] Al-i İmrân, III, 110.

[←1885]

[132] Al-i İmran, III, 104.

[←1886]

[133] Fahreddiner - Razi, Mefâtihu'l-gayb, III, 27.

[←1887]

[134] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/487-490.

[←1888]
[135] Fetevây-i Hindiyye, V, 352, 353.

[←1889]

[136] Tirmizi, Tefsîru'l - Kur'an, 5,6.7; filen 8; İbn Mace, fiten 20.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/490-491.

[←1890]

[137] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/491.

[←1891]

[138] İbn mâce, fıten 20; Ahmet b. Hanbel IV, 361, 363. 364, 366.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/492.

[←1892]
[139] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/492.

[←1893]

[140] Hennad ve Ebu'l A'la, Ebu Davud'un hadisi rivayet elliği üsiadlardır. Hennad hadisi kısa kesmiş. Ebu'l.Ala tamamını rivayet etmiştir.

[←1894]

[141] Müslim. el-İyman 78: Timizi, fıten 11; İbn Mace, fiten 21; Nesai, iyman 17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/492-493.

[←1895]

[142] Fetavay-ı Hindiyye, V, 353.

[←1896]

[143] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/493-494.

[←1897]

[144] Aynu’I-Ma'budlaki bir izaha göre mana "İyiliğe imtisal ediniz, kötülükten kaçınınız" şeklindedir.

[←1898]

[145] Tirmizi, tefsir 6; İbn Mâce, fiten 21.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/494-495.

[←1899]

[146] Müd: 832 gr. buğday alan bir ölçek

[←1900]

[147] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/495-497.

[←1901]

[148] Buradaki şek raviye aittir.

[←1902]

[149] İbn Mâce, filen 10; Ahmed b. Hanbel II, 220, 221.

[←1903]
[150] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/497-498.

[←1904]

[151] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/498.

[←1905]

[152] îbn Mace, filen. 10; Ahmed b. Hanbel II, 162, 212, 220, 221.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/498.

[←1906]

[153] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/499.

[←1907]
[154] Şüphe ravilerden birisine aittir.

[←1908]

[155] Tirmizi, fiten 13: İbn Mace, filen 20; Nesai, biat 37; Ahmed. b. Hanbel III, 19, 61; IV, 314, 315.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/499.

[←1909]

[156] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/499.

[←1910]

[157] Amira Urs'un annesidir. Babasının adı Kays'dır. Zehebî'nin bildirdiğine göre Urs b. Amira Adiyy'in kardeşidir. Kardeşinin oğlu Adiy b. Adiy kendisinden hadis rivayet etmişür. Urs b. Amira şahabıdır.

[←1911]

[158] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/499-500.

[←1912]
[159] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/500.

[←1913]
[160] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/500.

[←1914]

[161] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/500.

[←1915]

[162] Hadisi Ebu Davud'a Süleyman b. Harb ve Hafs b. Ömer rivayet etmişlerdir. Birinci rivayet Hafs'a, ikincisi de Süleyman'a aittir.

[←1916]

[163] Ahmed, b Hanbel IV, 260; V, 293.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/500-501.

[←1917]
[164] A'râf, 7/5.

[←1918]

[165] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/501.

[←1919]

[166] Buharî, ilim 41; Mevâkit Salât 40; Muslim. fedâilu's-sahabe, 216; Tirmizi, fi ten 64; Ahmed b. Hanbel, II, 88.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/501-502.

[←1920]

[167] bkz. Aynu'I-Ma'bûd, XI. 504 ve devamı; İbn Hacer el-Askalanî, el-İsabe fi TemyiziVSahâbe, I, 441.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/502-503.

[←1921]

[168] Ahmed b. Hanbel, IV, 193.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/503-504.

[←1922]

[169] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/504.

[←1923]
[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/504-505.

[←1924]

[1] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/101-105.

[←1925]

[2] Ahmed Debbağoğlu, Ansiklopedik Büyük İslâm İlmihali, 398-402.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/105-106.

[←1926]

[3] İbn Mâce, mukaddime 8.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/107.

[←1927]
[4] Nisa, (4) 11.

[←1928]

[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/107-108.

[←1929]

[6] Nisa, (4) 176.

[←1930]

[7] Buhârî, feraiz 13; Müslim feraiz 6-7; Tirmizî, feraiz 7; İbn Mâce feraiz. 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/108-109.

[←1931]

[8] Nisa, (4) 176.

[←1932]
[9] Nisa, (4) 11.

[←1933]
[10] İbn Cerir, Tefsirii't Taberi, IV-276.

[←1934]

[11] Tirmizî, feraiz 6.

[←1935]

[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/109-110.

[←1936]

[13] Nisa, (4) 176.

[←1937]

[14] Ahmed b. Hanbel HI-372, IV-323.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/110-111.

[←1938]

[15] Nisa, (4) 176.

[←1939]
[16] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/111-112.

[←1940]
[17] Nisa, (4) 176.

[←1941]

[18] Buhârî, feraiz 14; Müslim, feraiz 10-13.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/112.

[←1942]

[19] Nisa, (4) 12.

[←1943]
[20] Nisa, (4) 176.

[←1944]

[21] Buhari, Tefsirü'l Kur'an 3/53.

[←1945]
[22] Bakara, (2) 278.

[←1946]

[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/112-113.

[←1947]

[24] Müslim, ferâiz 9; Tirmizî, tefsir 4/5; İbn Mâce, ferâiz 5; Muvatta, ferâiz 7; Ahmed b. Hanbel IV-293.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/113.

[←1948]
[25] Nisa, (4) 83.

[←1949]

[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/113-114.

[←1950]
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/114.

[←1951]

[28] Buhârî, feraiz 8; Tirmizî feraiz 4; İbn Mâce feraiz 2; Ahmed b. Hanbel 1-389, 464.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/115.

[←1952]
[29] Nisa, (4) 176.

[←1953]
[30] Şevkanî, Neylü'l Evtfir, Kitabü'I ferâiz VI-67.

[←1954]

[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/116-117.

[←1955]

[32] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/117.

[←1956]
[33] Nisa, (4) 11.

[←1957]

[34] Tirmizî, feraiz 3; Ibn Mâce feraiz 2.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/117-118.

[←1958]

[35] Nisa, (4)11.

[←1959]

[36] Nisa, (4) 12.

[←1960]

[37] Süleyman Ateş, Kur'ân-ı Kerim'in yüce meali ve Çağdaş tefsiri 1-494.

[←1961]

[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/118-120.

[←1962]

[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/120.

[←1963]

[40] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/120-121.

[←1964]

[41] Buhârî, feraiz 6.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/121.

[←1965]
[42] Ali Himmet Berkî, İslâm Hukukunda Feraiz ve İntikal 38.

[←1966]

[43] a.g.e. 43.

[←1967]

[44] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/121.

[←1968]

[45] Tirmizî, feraiz 10-11; îbn Mâce, feraiz4; Darimî, feraiz 19-23; Muvatta, feraiz4-6; Ahmed b. Hanbel V-327.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/122-123.

[←1969]

[46] Ali Himmet Berki, İslam Hukukunda Feraiz ve İntikal, 50.

[←1970]

[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/123.

[←1971]

[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/124.

[←1972]

[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/124.

[←1973]
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/124-125.

[←1974]

[51] Tirmizî, feraiz 9.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/125.

[←1975]

[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/126.

[←1976]
[53] Ibn Mâce, feraiz 3; Ahmed b. Hanbel V-27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/126-127.

[←1977]

[54] Buhârî, ahkam 8; Müslim, iman 227, 229, İmare 21.

[←1978]

[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/127.

[←1979]

[56] Buhârî, feraiz 5, 7, 9, 15; Müslim feraiz 2, 3; Tirmizî, feraiz, 8; İbn Mâce feraiz 10; Ahmed b. Hanbel 1-325.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/127-128.

[←1980]

[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/128-129.

[←1981]

[58] Buhârî, kefale 5, istikraz II, nefakat 15, feraiz 4, 25; Müslim, ferâiz 14,"17; Ebû Dâvûd imare 15, buyu 9; Tİrmizî, cenaiz 69, feraiz 1; İbn Mâce, feraiz 9, sadakat 13; Nesaî cenaiz 67; Ahmed b. Hanbel 11-290, 353, 356, III-296, 371, IV-131.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/129-130.

[←1982]

[59] İbn Mâce, feraiz 9; el-Benna Fethürrabbani XV-200.

[←1983]
[60] Buhârî, havalat 3, kefale 3, Ahmed b. Hanbel 11-290, 380.

[←1984]

[61] M. Hayri Kırbaşoğlu, Te'vilü'l Muhtelifi'l Hadis (Hadis Müdafaası) 250.

[←1985]

[62] Ahmed Debbağoğlu, Ansiklopedik Büyük tslam İlmihali, 708.

[←1986]

[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/130-131.

[←1987]

[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/132.

[←1988]
[65] Enfâl (8) 75.

[←1989]

[66] Hayreddin Karaman, Mukayeseli İslam Hukuku, 417-418.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/132-133.

[←1990]

[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/134.

[←1991]

[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/134.

[←1992]
[69] Tirmizî, feraiz 13; İbn Mâce feraiz 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/134-135.

[←1993]

[70] İbn Abidin, Mecmu atıf Resâil-i İbn Abidin 11-200.

[←1994]

[71] Aliyyü'1-Kari Mirkatü'l Mefatih III-392.

[←1995]

[72] Şevkânî, Neylii'l-Evtar VI-75, Kitâbü'l feraiz bab macâe fi zevil erham vel mevlâ min esfel.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/135-136.

[←1996]

[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/136-137.

[←1997]

[74] Aliyyu'l Kari, Mirkatü'l-Mefâtih, III-392.

[←1998]

[75] Şevkânî, Neylü'l-Evtar, VI-74.

[←1999]

[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/137-138.

[←2000]

[77] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/138.

[←2001]
[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/138-139.

[←2002]

[79] Tirmizî feraiz 14, tbn Mâce feraiz 11.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/139.

[←2003]

[80] Aliyyü'1-Kari Mirkatül Mefalih III-396.

[←2004]

[81] el-Mubarek Furî, Tuhfetü'l-Ahvezi VI-286.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/139-140.

[←2005]

[82] Tirmizî, feraiz 23; İbn Mâce feraiz 12; Ahmed b. Hanbel III-490, IV-107.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/140.

[←2006]

[83] Aliyyü'l Kari, Mirkatii'l-Mefatih III-391.

[←2007]

[84] Avnü'l Ma'bûd VIII-115-118.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/140-142.

[←2008]

[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/142.

[←2009]

[86] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/142.

[←2010]

[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/142-143.

[←2011]

[88] Buhâri, Hac 44, megazi 48, feraiz 26; Müslim feraiz 1; Tirmizî ferâiz 15; İbn Mâce, feraiz 6; Darimi, feraiz 29; Muvatta, feraiz 10; Ahmed b. Hanbel 11-200, 208.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/143.

[←2012]

[89] Şayuti, el-Câmjüssagîr, I-126.

[←2013]

[90] Suyutî el-Camiüssagîr, 1-126.

[←2014]

[91] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim V1II-124.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/143-144.

[←2015]

[92] Buhârî, hac 45, cihad 180, tevhid 31, menakıb 39, meğazi 48; Müslim, hac 439; İbn Mâce, menasik 29; Ahmed b. Hanbel 11-128.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/144-145.

[←2016]

[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/145-146.

[←2017]

[94] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/146.

[←2018]
[95] Tirmizî, feraiz 16; Ibn Mâce, feraiz 6; Darimî, feraiz 39; Ahmed b. Hanbel 11-195.

[←2019]

[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/146.

[←2020]
[97] Enfâl 8/73.

[←2021]
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/146-147.

[←2022]
[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/147.

[←2023]

[100] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/148.

[←2024]
[101] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/148.

[←2025]
[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/148-149.

[←2026]

[103] İbn Mâce, erruhun 21; feraiz, 16.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/149.

[←2027]
[104] Bakara, (2) 278.

[←2028]

[105] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/149-150.

[←2029]

[106] Buhârî, salat 70, şürût 3, 10, 13, 17, et'ime 31, ferâiz, 19-20, 22, 23, talak 14, keffârat 8, nikah 18, zekat 61, mekâtib 5, büyü' 67, 73; Müslim, İtk, 5-6, 10, 12, 14-15; Ebû Dâvud feraiz 12, ıtak 2; Tirmizî, feraiz 20, vesaya 7, velâ 1; Nesâî, zekat 99, talak 29-31, buyu' 75-76, 78; İbn Mâce, talak 29, Dârimî, talak 15, feraiz 51, 53; Muvatta, talak 25, İtk 17-19; Ahmed b. Hanbel I-28I, 361, 11-28, 100, 113, 144, 153, 156, IV-33, 42, 46, 82, 103, 121, 135, 161, 172, 175, 178, 180, 186, 190, 213, 272.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/151.

[←2030]

[107] Hayreddin Karaman, Mukayeseli İslam Hukuku 368.

[←2031]
[108] İbn Mâce, itk 3.

[←2032]
[109] Kehf (18), 29.

[←2033]

[110] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/151-152.

[←2034]

[111] Buhârî, feraiz 23; Müslim itk 10; Nesaî, talak 31; Tirmizî, feraiz 33; Ahmed b. Hanbel 11-30, Vl-115, 186, 190.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/153.

[←2035]
[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/153.

[←2036]

[113] İbn Mâce, feraiz 7; Ahmed b. Hanbel, 1-27.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/153-154.

[←2037]

[114] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/154-155.

[←2038]

[115] İbn Kudame, el-Muğnî, VI-352-353.

[←2039]
[116] Haydar Hatiboğlu, Sünen-i İbn Mâce VII-435.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/155-156.

[←2040]

[117] Buharî, ferâiz 22; Tirmizî, ferâiz 20; İbn Mâce, ferâiz 18; Darimî, ferâiz 34; Ahmed b. Hanbel IV-102-103.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/156-157.

[←2041]

[118] Bk. 2915 Nolu Hadis

[←2042]

[119] İbn Kayyım, Avnül Mabud, VIII-132.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/157-158.

[←2043]

[120] Buhârî ıtk 10, ferâiz 2t, Müslim ıtk 16; Tirmizî, büyü' 20, el-Vela ve'l hibbe 2; Nesaî büyü' 86; İbn Mâce ferâiz 15; Darimî, siyer 32; Muvatta', masurul vela 17; Ahmed b. Hanbel II-9, 79, 108.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/159.

[←2044]

[121] Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi VII-575-576.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/159-160.

[←2045]

[122] Tirmizî, cenaiz 43; İbn Mâce, cenaiz 26, ferâiz 17; Darimî, ferâiz, 47.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/160.

[←2046]

[123] Ömer Nasuhi Bilmen, Hukuk-ı İslamiye ve Istılahat-ı Fıkhıyye Kamusu V-359.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/160-161.

[←2047]
[124] Nisâ (4) 33.

[←2048]

[125] Enfal (8), 75.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/161-162.

[←2049]

[126] Enfâl; (8), 75.

[←2050]

[127] Nisa, (4), 33.

[←2051]

[128] S. Ateş Kur'ân-ı Kerîm'in Yüce meali ve Çağdaş tefsiri. 1-550.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/162.

[←2052]

[129] Nisa (4), 33.

[←2053]
[130] Nisa (4), 33.

[←2054]

[131] Nisa (4), 33.

[←2055]

[132] Buharı, Kefâle 4, 7, tefsiri sûre IV-18.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/163.

[←2056]

[133] S. Ateş Kur'ân-ı Kerîm'in yüce meali ve çağdaş tefsiri, 1-548.

[←2057]

[134] Nisa (4), 33.

[←2058]
[135] Nisa (4), 33.

[←2059]
[136] Halife, Cami'ün-nukul fi esbabii'n-Nuzul 1-465.

[←2060]

[137] Nisa (4), 33.

[←2061]
[138] Halife, Cami'ün-nukul fi esbabü'n-nuzul V-548, 549.

[←2062]
[139] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/163-164.

[←2063]
[140] Nisa (4), 33.

[←2064]

[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/165.

[←2065]
[142] Yûsuf (12), 110.

[←2066]

[143] Nisâ (4), 33.

[←2067]

[144] Tefsir-i İbn Kesir 1-491.

[←2068]

[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/166-167.

[←2069]
[146] Enfâl (8), 72.

[←2070]
[147] Enfâl (8), 75.

[←2071]

[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/167.

[←2072]

[149] Enfâl (8), 73.

[←2073]

[150] Şevkani, Fethü'l-Kadir, 111-330.

[←2074]

[151] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/167.

[←2075]

[152] Buhârî, kefale 2, edeb 67; Müslim, fedailüssahabc 204, 206; Tirmizî siyer 69; Darimî, siyer 80; Ahmed b. Hanbel 1-190, 317, 329,11-180, 205, 207, 213, 215, III-162, 281, IV-V-61.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/168.

[←2076]

[153] Buharî, i'tİsam 16, kefale 2, edeb 67; Müslim, fedailüssahabe 204; Ahmed b. Hanbel III-lll, 145, 281.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/168-169.

[←2077]

[154] el-Enfâl (8), 75.

[←2078]
[155] Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim X, 448-449.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/169.

[←2079]

[156] Ibn Mâce, diyet 12; Tirmizî, diyet 18, feraiz 18; Muvatta, ukul 9.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/170.

[←2080]

[157] Ömer Nasuhi Bilmen Istilahat-ı Fıkhiyye Kamusu III-7.

[←2081]

[158] A. Debbağoğlu Ansiklopedik Büyük İslam İlmihali 38.

[←2082]

[159] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/170-172.